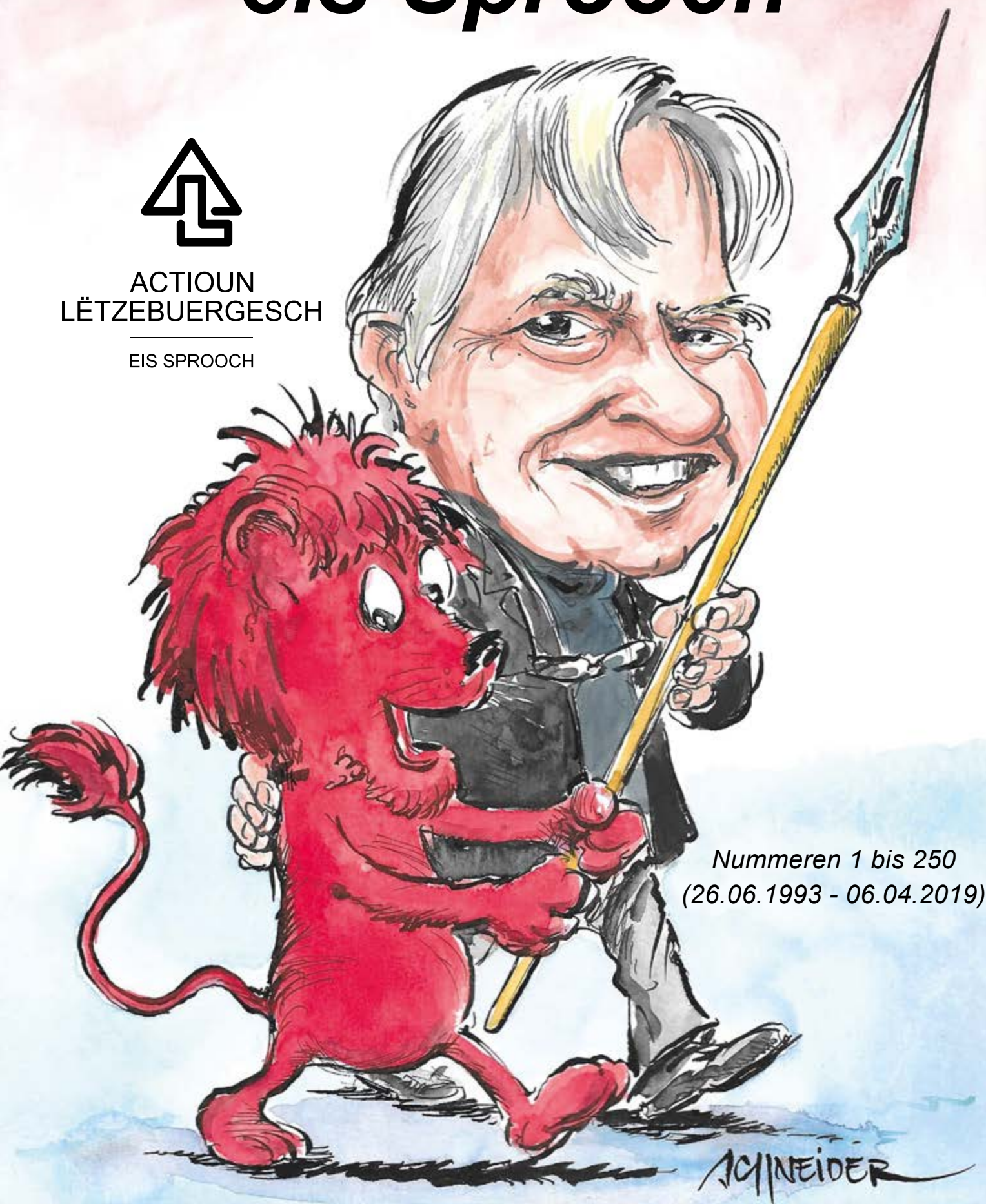

Eng Klack fir eis Sprooch

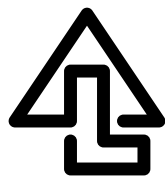

ACTIOUN
LËTZEBUERGESCH

EIS SPROOCH

Nummeren 1 bis 250
(26.06.1993 - 06.04.2019)

ACTIOUN LËTZEBUGESCH

EIS SPROOCH

20, Conter Strooss | L-5955 Izeg

Tel: (+352) 47 06 12

E-Mail: actioun@letzebuergesch.lu
www.letzebuergesch.lu

Verlag: *Actioun Lëtzebuergesch*

Auteur: *Lex Roth*

Gesammelt vun: *Patrick Kaell, Tom Weidig*

Entwurf an Drock: *Philippe Jentgen*

D'Klacke sinn aus dem Lëtzebuenger Wort

© 2020

ISBN 978-2-9199629-0-7

Inhaltsverzeichnis:

Eng Klack fir eis Sprooch

Nummer 250 (06.04.2019)

250 Klacken ... dat war e laangen Dag! | Gefätsprätzen ...
| Eng Saach vu Begrëff! | Eiser authentischer Ausdréck |
Ass Däitsch méi ‚feierlech‘? | Ouschteren an eis Sprooch

Nummer 249 (02.03.2019)

Vläicht vergiess, datt ... | A wann s de net gees! | 1984 ...
jo, an? | Lidder ... an/aus der Kannerzäit

Nummer 248 (02.02.2019)

Virun 100 Joer? | Zu Wolz: e Rekord! | Et ass dach
gelungen | Mammesprooch? | ‚bosseg‘ Sätz | Internet
an SMS

Nummer 247 (05.01.2019)

De Literaturpräis fir eis Sprooch! | Schonnu dru geduecht
| Jean Kandel | Eises? Jo! | Majo dann!

Nummer 246 (01.12.2018)

Arem Sprooch | Rote Bete asw.? | Hätt dir geduecht ... |
Loosst mer emol „stëppelen“ | Kleng a knatzeg*, ower ...!

Nummer 245 (03.11.2018)

An elo? | Eis Sprooch op der UNI | D'Schreifweis
wibbelt (alt) erëm | Alt nach eng Kéier | KRËSCHTDAG?
Jëmmen neen! | Bravo!

Nummer 244 (06.10.2018)

Schreifweis a keen Enn ... | Kadaster a Flouernimm |
Klenggegkeeten? | de Mil Goerens ... | Mir gi stëmmen

Nummer 243 (07.07.2018)

Sprooch-Filter! | „Onkraut“... krauden! | Eis Neutralitéit! |
Souere vu Péng! | Et räift ... | Constitutioun an ...

Nummer 242 (02.06.2018)

„Auf der Houscht“... Abeejo! | Eise Fändel | Kleng
Portiounen | Halte nicht dick! | Kréischel! | Schwanger ...
muss net sinn?

Nummer 241 (05.05.2018)

Hausnimm: Geschicht(en) | Wupp a Wëppel | Ewell
beduecht ... | Happy birthday! | Nach ëmmer do! |
Gelungen, ower ...

Nummer 240 (07.04.2018)

Sprooch, Medezinn a Spidol | Zevill Franséisch? |
Ewell* dru geduecht? | E „SRINGBREAK“ | Geet et
dann elo duer*? | An der „Umooss“?

Nummer 239 (03.03.2018)

„Siwebierger Sächsesch“ | Lies- a Schreifmethoden |
„Hinter der Kirch“ | All Guddes, Alain!

Nummer 238 (03.02.2018)

Hal de Bak! | Batschdeg! | Trappen* a bengelen* |
E gudden Trick | En français, s'il vous plaît ... | Eng Sicks

Nummer 237 (06.01.2018)

Den 29. Februar 2048? | Abeejo! Majo dann ... |
„Branding“ am/um Buedem | Den englesche Guardian ... |
E Patt mat der ACTIOUN LËTZEBUGESCH |
Eis Sprooch an d'Gesetz

Nummer 236 (02.12.2017)

All Guddes fir 11111100010 | Eng intressant Aarbecht |
Walfer Bicherdeeg | De „laangen S“ | Psalmen op
Lëtzebugesch

Nummer 235 (04.11.2017)

Eise „Branding“ | „Eiser Soen“, eng Bommesaach! |
Walfer Bicherdeeg: dekoréiert! | Lëtzebugesch-Coursën
| Abee majo, dajee dann

Nummer 234 (07.10.2017)

LUXEMBOURG RESISTS ... | Nix Kappduch! | Abeejo ...
| Wien zitt wien? | Kuraasch, Maionäs, Ketschapp? | Nei
Gemengeréit

Nummer 233 (01.07.2017)

Net grad deer Mannster ... | Eis AL/SPROOCH op neier
Adress | Leider!? | Wannechglift!

Nummer 232 (03.06.2017)

A wie si mir dann? | Wuertfelder | Liesen, „technesch“
gekuckt | Net dacks genuch ... | Stroossennimm |
„Ceterum censeo“

Nummer 231 (06.05.2017)

„Sprooch-Helleger“ | Eis Sprooch vun „ënne bis uewen“
| Sproochen „an der Kopp“ | De „Monni Jos“ | „Bei äis
doheim ... | Am Fréijoer

Nummer 230 (01.04.2017)

Watderdäiwel ass deen CPLL? | Zéit eraus ... | Klaken
a geheien | Wat soll dee „Springbreak“? | Googlen a
mogelen | Kräischen

Nummer 229 (04.03.2017)

Eis Sprooch: helleg?! | Alt nach erëm: Constitutioun |
Den Tram | Knippercher a Knätzcher | Eiser Lidder

Nummer 228 (04.02.2017)

Da fuert elo duer! | Zolitt Lëtzebugesch? | E Kullang |
Franséisch, LOGESCH!? | „Pont-Rouge“ ... watglift? |
An d'Sprooch selwer?

Nummer 227 (07.01.2017)

Ech, ech, ech ... majo, an? | Firwat dann elo „Fiederen“? |
Schreifweis: eng Turlatäin! | Mir ginn een „huelen“ |
2 Petitiounen ...

Nummer 226 (03.12.2016)

Eis Sprooch an der Schoulgeschicht (2) | En français, s'il
vous plaît! | Batschdeg! | Sprooch-Petitiounen berouegen!

Nummer 225 (12.11.2016)

Eis Sprooch an der Schoulgeschicht ... (1) | 14700
 Ënnerschrëften, WOW! | Alles elauter Spezialisten |
 Muss dat sinn?

Nummer 224 (01.10.2016)

Rondrëm eng Petitioun | Kappduch oder ...? | An dir
 selwer? | Zum Beispill | Maja, an dann? | Eisen Tit
 Schroeder

Nummer 223 (02.07.2016)

Fir d'45 Joer Actioun Lëtzebuergesch | Et wor emol ... |
 Mat Courage virun! | A wann dir net gitt! | Dat richt een
 op 1 km!

Nummer 222 (04.06.2016)

Firwat net dovun schwätzen? Eng kleng Bilanz | „Frësch
 Loft“ | Erbloost iech emol! | Widder(t)? | Da sicht ...! |
 Onse Fuendel héich ze halen!

Nummer 221 (07.05.2016)

Lëtzebuergesch, schwéie Sprooch | Eng Zockerschmier?
 | Sprooch kennen a kënnen | E laangen Dag! | Muss dat
 sinn?

Nummer 220 (02.04.2016)

Waarm Loft, oder? | Dann „zünd“ alt emol | De
 „queeschen ‚e‘ | Wat ass eng Haascht? | Schwätzen,
 spriechen, sproochen

Nummer 219 (05.03.2016)

Primärsprooch? | Google-Iwwersetzung | De Streichelzoo
 | Bretzel ... oder Bratzel? | Jeejeejeeeee! | de Klemmes?

Nummer 218 (06.02.2016)

Nation Branding ... abee jo! | Am Jumm! | Triwweler ... |
 Wänzelen ... | Eng elle Bëls | Alain a Mil

Nummer 217 (09.01.2016)

Eis Sprooch am/als Beruff | Léiwe Butz! | 45 Joer! | Firwat
 ... | Alt emol dru geduecht ...? | Och eng Form vu Kultur

Nummer 216 (05.12.2015)

Lëtzebuergesch Schreif | Gefillssaachen | De Glühwäin
 an de Krëschtmaart? | E gelongene Concert | Dajee alt

Nummer 215 (07.11.2015)

Net fir äis ze brenz ... | Déi heemlech Zäit | Firwat? |
 Eis Nimm | Et war dach einfach, oder?

Nummer 214 (03.10.2015)

100 Wieder Integratiounssprooch? | Muss dee Muttwëll
 sinn? | EISES ... oder wat? | Nawell ... | Knätzelerie |
 Mammesprooch

Nummer 213 (04.07.2015)

Eis Sprooch a Gefoe Neen! | Drop an dowidder | Fernand
 Hoffmann (1929-2000) | Schonn driwwer nogeduecht ... |
 Eng Gloscht, eng Gladder | Am Spaass ...

Nummer 212 (06.06.2015)

Erënnert lech em mol! | Geknadders | Gelunge
 Gedanken | Wéini gött „geheesch“? | Wat ass e
 „LERNFEST“? | Eist Land ... Zoufall vun der Geschicht!?

Nummer 211 (02.05.2015)

Mol kucken ... | Dann iwwersetzt emol ... | Abeejo! |
 Madame, mir hunn lech gäer! | Schlauderjuckes?

Nummer 210 (05.04.2015)

Eng „facheg“ Saaach | Et ass dach esou schéin, geldir
 | Referendum, Identitéit ... a Sprooch! | Eis getéitschte
 Sprooch | Villmools merci, léif Chamber!

Nummer 209 (07.03.2015)

Al an nei Wieder | Ameséiert iech emol ... | Eng Bëls,
 eng Téitsch, eng Knupp | I love you ...Ti amo ... |
 Postkaarte mat „EISES“

Nummer 208 (07.02.2015)

Markenzeche fir Lëtzebuerg? | Nonnefäscht? |
 Da probéiert emol ... | Freideg oder freides? | Firwat
 dann net?

Nummer 207 (03.01.2015)

2015 sinn et 200 Joer, datt ...! | Prost neit Joer? | Bravo,
 Här André Bauler! | Hëllef fir d'Franséisch? Jo, mä ... |
 Virstand? Abeejo!

Nummer 206 (06.12.2014)

Lëtzebuergesch méi grouss gesinn | D'Lëtzebuergesch
 an der Chamber | Eis Sprooch | Stëbsen, saugen,
 suckelen | Zréck, zréck, zréck ... a keen Enn! | An
 d'Klapp!

Nummer 205 (08.11.2014)

Mir ernimmen ... Nimm | Nei an al Wieder? | Hierscht an
 November, Blues? | De „Glühwein“ ... | De Gast Stammet
 mengt ... | Eis Sprooch an d'Constitutioun

Nummer 204 (04.10.2014)

Watfir e Lëtzebuergesch? | Da gitt iech emol drun ... |
 CPL? | An? – Wéi ass et mam Referendum? |
 Statistiken ... ticken

Nummer 203 (05.07.2014)

Kleng, ma reng dobäi... | Wier et gutt wouer! | Mamma,
 Kënni Schlippi? | Klenggekeeten? | Sprooch-Muttwëll |
 Eng Stell | Bosseg... mä richtegt Lëtzebuergesch

Nummer 202 (07.06.2014)

National- oder offiziell Sprooch? | Referendum! |
 Führerschäin oder Permis? | Dem Kinnek säi Bouf? |
 Eise Fändel | Brauche mir Knospen? | Ëmpege?

Nummer 201 (03.05.2014)

„Wëssenschaft“ a Wëssen | De rosene Wuerm |
 Feierlech, ower dolaanscht! | Gestëppels |
 Löffelgeschier, Besteck oder Couverten? |
 De Geessemisch?

Nummer 200 (05.04.2014)

200 mol Klack | Bäissen... | Stichtert... | eis Solper | Kul?
 | déi léif Poschen

Nummer 199 (01.03.2014)

... e bësse rondrëm „eist“ Franséisch? | Eng schro
 d'Fiseminn | Vill Gedäisch! | Plakeg Wouerecht | Kee
 „Räif“ gött „zeideg“!

Nummer 198 (01.02.2014)

Wësst dir nach? | Bei äis STIERZT näischt! | Mir
GEdenken net! | Buergebrennen | Kierpen a kuerbelen |
Sträppweis | Regional, minoritär, offiziell Sprooch

Nummer 197 (04.01.2014)

Eis Sprooch virun 100 Joer | Féngerden ...? | Den Treff
| Ee lasszéien | Deessem, Bréisse, Kuuscht | Dann
iwwersetzt ... | Gelungen, ower wouer

Nummer 196 (07.12.2013)

Eis Sprooch war, ass a bleift neutral! | Photo oder Foto?
| Chrëschttag an de „Rutsch“ | Dann iwwersetzt emol! |
Eng Kniwwel | Kuck emol beim Goerens ...?

Nummer 195 (02.11.2013)

Erënnerungen, Feieren, Sprooch | An elo? | EISES |
Gebrauchsanweisung | D'Heemecht um Euro | Dat aremt
„Heeschekand“?

Nummer 194 (05.10.2013)

Wat war, wat ass a soll ginn ... | Phraseologie? |
Alphabetisatioun op franséisch? | Kropereien |
„Schreif Lëtzebuergesch“ ...

Nummer 193 (06.07.2013)

Mëttsprooch an Dictionnairen | Leider ... | Eng Freed! |
Deemoos: en Numm fir e Camping | rosen? | Wat ass e
Gespäer? | Da fuert emol duer ...

Nummer 192 (01.06.2013)

Eis Sprooch an déi „nei Apparaten“ | Gedéngels |
Konterbosseg | Majo, dajee alt ... | Melusina

Nummer 191 (04.05.2013)

Mat eiser Sprooch ënnerwee | Wéi d'Frisée nach
gekrauselt war ... | Oranje boven? | Scho bal eng,
Turlatäin! | Wie ‚spillt‘ mat? | Zufrecks dichten?

Nummer 190 (06.04.2013)

Eis Sprooch an d'Constitutoun | Sproochkniwwel |
Kroperei | Abeejo! | Lues oder haseleg? | 1 050 Joer ...

Nummer 189 (02.03.2013)

Repickéiert, gestackt, geprafft?! | Nei Wieder | Eise
„Futur“ | Dréien oder dréinen? | Zuelen en Zueler? | Eis
Internetsäit (Actioun.Sprooch.lu) | Knappefreed!

Nummer 188 (02.02.2013)

MELU, SIGGI a LUCILINBURHUC... | Ei, wéi schéin! | En
Top-Journalist... | Schinkenwurst & Cie | Internet-Press

Nummer 187 (05.01.2013)

E leckere Rutsch? | EN oder EEN? | SMS, Facebook a
Getwitters | 'eises' Kascht | Den Emil ANGEL | D'Kate
ass 'schwanger'!

Nummer 186 (01.12.2012)

Referendum? | Muss dat wierklech sinn?! | A wann dir
net gitt! | Iwwerflësseg | Traditiounen | Ma jëmme mäini!

Nummer 185 (03.11.2012)

Majo dann ... | Familljen-Nimm | WALFER Bicherdeeg |
Ursaache fir ze gebrauchen | Kennt / gebraucht dir dës
Ausdréck? | 'Depressioun' oder Nodenkes?

Nummer 184 (06.10.2012)

Integratioun ass net Identitéit | Werfen, puchen... oder
geheien? | Zevill an net genuch... | E ganz grouse Merci
si mir an dëser KLACK dräi Männer schëlleg | Hierscht
oder Herrescht? | Muss dat sinn?

Nummer 183 (07.07.2012)

Fir mat an d'Vakanz | Dr. Günter Knackstedt † | Hon(d)
séislek? | Op Franséisch liesen/schreiwe léieren? | eng
'gelunge Saach' | En neien Ausdrock? | Wie verhandst
eis Sprooch am meeschten? | Äddi, Fernand Theato

Nummer 182 (02.06.2012)

Dat ass dach egal... | Abeejo! | Moien 'Daachstull'! |
Jang schwatt yett/gett vill. | Verlaangeren | rocken |
Eise Fändel

Nummer 181 (05.05.2012)

Guillaume a Stéphanie, dat Allerbescht! | Mäi Bouf? |
Sidd dir och alt gladdereg? | Japaner, Koreaner | Wat ass
eng 'gefährdet' Sprooch? | eng 'Tankstell' | Den IGOR, e
Lëtzebuerger... eng Zort Kazen-Harry Potter!

Nummer 180 (07.04.2012)

Allerhand Sprooch-Gackelcher | Fir ze grimmelen | Eises
| Sproochentwécklung/-evolutioun | Mäifel kachen... |
Spueren/spieren/späeren | Feierlech!!!

Nummer 179 (03.03.2012)

Schläifen a schleefen... | EISES | Eis Familljennimm |
Muss dat sinn? | Beetschen, batschen, baatschen | ...wat
lëtzebuergesch ass. | Eng Britt...

Nummer 178 (04.02.2012)

Lëtzebuergesch 'Rechtssprooch'? | Wat ass da besser?
| Zeechen 'erweisen' | Stouss net un... | Kommunikéieren |
rondrëm de Wanter | Abeemaja!

Nummer 177 (07.01.2012)

Historiker an eis Identitéit | Dat muss net sinn. | Gutt! |
EISES am Wanter! | De Siegfried an d'Melusina 2013! |
Sou oder esou...

Nummer 176 (03.12.2011)

Idiomen... ? | Verléifte Saachen | Nei Scheffen- a
Gemengeréit | klappen | Melusina | Abeejo!

Nummer 175 (05.11.2011)

Eis Sprooch léieren ? | Sicht emol... | Probéiert emol... |
Bedenkt emol... | Hierscht-Sprooch... | Ëm Allerséilen |
Walfer Bicherdeeg

Nummer 173 (01.10.2011)

70 Joer, '3x Lëtzebuerg'... jo an? | de Professor Henri
KLEES | EISES... | Queesch! | Den Tit SCHROEDER |
Plättercher? | Eise 'Futur'

Nummer 172 (02.07.2011)

Knadderknadder... | Fuer duer! | 413... abeejo! |
Niewelaa(n)scht... | Vosskuhle? | Sprossen?

Nummer 171 (04.06.2011)

Nei Wieder? | Rapp dech! | Wiem gläicht dee Klengen?
| Bäisst et iech? | Gequellte Gromperen... | Glëscheren
oder gladderer? | ANIL... watgliff?

Nummer 170 (07.05.2011)

40 Joer Actioun-Lëtzebuergesch... | Duerf, Döörf, Doref,
Dorref oder Duaref? | De Professor Leo Doemer schreift
äis | Geschier | Kruppschank | Zahnstocher?

Nummer 169 (02.04.2011)

Gaart an Heem a Sprooch | opriichtegt Matgefill? | den
Thomas Mann | de Schmetterling | Brockelcher | Sot dat
emol 'normal'.

Nummer 168 (05.03.2011)

Si mir dräisproocheg? | Ceterum censeo... 48 |
buuschteg Saachen | Bokemaul? | Rabbelen a rubbelen |
fir ze schmunzen... | Knäpp?

Nummer 167 (05.02.2011)

Bimbambiren... | Bidden a bieten | Ceterum censeo...
(47) | Si ass erëm do! | et lount sech | De Pitti schreift |
Aus eenheemeschem Ubau!

Nummer 166 (08.01.2011)

Batty WEBER | Feierlech, feierlech... ower kee
Lëtzebuergesch! | Ceterum censeo... (46) | Eis
Uertschaftsnimm | riichtduerch | Henriette WALTER... |
Sprooch am Gemengerot

Nummer 165 (04.12.2010)

Lies a fléi! | Réckbléck an Ausbléck? | Zréck = hannescht
oder erëm! | Ceterum censeo... (44) | Lycée Vauban... |
SMS, E-mail, Facebook, Twitteren asw... | Kichelcher si
keng Bréidercher | „Gehäck“

Nummer 164 (06.11.2010)

Verwurelt Gedanken? | Fach emol duer! | Wat eng
Chance! | www.actioun-letzebuergesch.lu | Ein Plettel
voller Forellen?! | Habgierig?

Nummer 163 (02.10.2010)

Wëssenschaft... maja | Eis aarm Sprooch |
Kniwwelereien | Ceterum censeo... | Iwwersetzt op
däitsch oder franséisch | Irland, Malta, Island... a mir? |
Internet... Internet... Internet | Mens sana...

Nummer 162 (03.07.2010)

Wonnerbar...mä... | Ceterum censeo...(42) | Eis
'Ënnerdialekter' | e bësse Spunnes... | bosseg a
gelungen | de Roger Manderscheid

Nummer 161 (05.06.2010)

SCHILDA... net fir ze laachen! | Denkt den 23. Juni w.e.g.
drun! | Ceterum censeo... (41)! | Eng Decken um Kapp |
Déi 'gëlleg' Fra? | beinhalten – eingeigelt – geimpft | Mir
maachen de Baart...

Nummer 160 (08.05.2010)

KLACK... Nummer 160! | gebeemte Sprooch | vir,
hannen, oder hannevir? | Ceterum censeo... (40)! | Pol
Pütz | Klunsch, Klunschert, klunschen | Schaack, Schaak,
Schack | Michel Hamilius

Nummer 159 (03.04.2010)

PURismus... oder POURRismus? | e Stouss |
Emäischen! Äddi Éimaichen? | Ceterum censeo... (39)
| KlackeWÉIH... abeejo! | EISES... | Eieieiei, dat gutt
Gefréiss...

Nummer 158 (06.03.2010)

Et wor emol... | Begruenen ass net 'bäisetzen' | Ceterum
censeo... (38) | bäissen a bäissen ass zweeërlee... |
Pickelen, Ässen oder Pautschen? | 390 000!? | et
knuppt!

Nummer 157 (06.02.2010)

d'Lëtzebuergesch eng Sprooch? | Wou et 'dämpft', ass
Feier. | Ceterum censeo... (37) | UniLU: Majo dann! |
3 mol Wick! | stëbsen° | Mëttel-Lëtzebuergesch

Nummer 156 (02.01.2010)

Merci! | Dräikinnegsgaass? | Merci, Här Nico THEWES!
| Ceterum censeo... (36) | Eng Unzuel vu Steierzueler... |
Eis 'EXTRANUMMER 3' | gonnen an holpereg

Nummer 155 (05.12.2009)

den Antoine-Antun-Tunn MEYER Papp vum
geschriwwene Lëtzebuergesch | Ceterum censeo (35)...
emol ëmgedrëint | den Här Jeannot Oestreicher... |
Evangelium op Lëtzebuergesch | eis Hausnimm

Nummer 154 (07.11.2009)

Eng verbruet Sprooch-Situatioun | Ceterum censeo... (34)
| Wou ass déi Zull ? | dat Sproochrouer ? | Gespréich |
kachen a brachen

Nummer 153 (03.10.2009)

Eis Sprooch deemools (6) | Ceterum censeo... (33) |
e bësse 'EISES'... | Äddi Fernand LORANG, äddi René
KARTHEISER ! | Här Léopold E. Wagner, | Mir (an dir !) |
um INTERNET | hie 'wëll' oder 'wëllt' ?

Nummer 152 (04.07.2009)

Fir 'nei' an 'al' Deputéiert | Moië Misch! | Kulturell
klasséiert? | Alles Lëtzebuergesch, oder wat? | Ceterum
censeo... (32) | Nëmme Geknadders? Aarmutt! |
Folgenderweis, mindestens, innerhalb... | Vakanz...
och alt emol heiheem!

Nummer 151 (06.06.2009)

Léif Volleksvertrieeder | Eng Ëmfro iwwer eis Sprooch?
| Ceterum censeo... (31) | Net wichteg... an ower! | 25
Joer... | Kommt a sangt alleguer mat!

Nummer 150 (02.05.2009)

Eis Actioun 'Schoul a Sprooch' an de 70er/80er Joeren...
(6) | Sprooch a Kris... | Moossen an umoossen | KLACK
Nummer 150! | Hannebäi a vir widder! | Da meng alt! |
Ceterum censeo... (30)

Nummer 149 (04.04.2009)

Eis Sprooch... deemools... (5) | D'MILLY-MAUS an aner Dichtereien | Ceterum censeo... (29) | 'klotze mat de Kappen' | 'Pinkelpaus'? | Rosewéineg...

Nummer 148 (07.03.2009)

Eis Sprooch... deemools... (4) | Maach dech net sou! | d'Iddi an den Iddi | Abeejo! | Ceterum censeo... (28) | SMS, E-mail, Internet | Dolaanscht? | Orthographie/ Schreifweis

Nummer 147 (07.02.2009)

Et wor emol... ('Nodenkes' 3) | Webesch, Schmit(d)ts, Steins, Mays... | Da probéiert emol! | Ceterum censeo... (27) | Séier gutt... brauch net laang! | wat e Gepechs! | déi guffe 'gelantert'! | de Brautra(é)nk...

Nummer 146 (03.01.2009)

nach e bëssen Nodenkes... (2) | eng säfteg Saach! | Abbeejo! | Verséint iech! | Ceterum censeo... (26) | bei a bäi... | Endlech!!! | déi nei Knupperten

Nummer 145 (06.12.2008)

e bëssen Nodenkes... (1) | déi kredjéfte 'Preiselbeeren'! | Liesen, liesen, liesen! | Ceterum censeo... (25) | tatkräfteg matwierken? | de Geck | Schéi Chrëschtdeeg! | Merci, Här Abbé Reckinger!

Nummer 144 (08.11.2008)

Natierlech Sprooch-Praxis | Gediechtnis? | Flouer- a Kadasternimm | Walfer Bicherdeeg 2008 | Wësst dir... | de Geck | Christiane EHLINGER | Bravo!

Nummer 143 (04.10.2008)

Rondrëm eis Nationalitéit | Huet dir e Fändel? | räächeren? | Ceterum censeo... (24) | E schlechte Witz! | stauteg | EISES: 'eidel'

Nummer 142 (05.07.2008)

UniLu, Politik an eis Sprooch | ...et geet duer! | Vakanz | Ceterum censeo... (23) | Friem Wierder schreiwen... | Wéi fannt dir dat? | Abeejo! | Wir haben geplündert...

Nummer 141 (07.06.2008)

Fändelen a FREEDFEIER | Baba Welbes-Tissen † | TV an eis Nationalitéit | Ceterum censeo... (22) | Et ass schwéier, gelldir | Heemlech... | Wéi feierlech! | Bravo... a merci! | Schonn dru geduecht...

Nummer 140 (03.05.2008)

Identitéit? | de Bannenhaff | wannechgliff! | Ceterum censeo... (21) | Gestëppels | Merci MPK! | dat wäert scho goen...

Nummer 139 (05.04.2008)

Nationalitéit a Sprooch | den Iddi... | 't ass nawell wouer... | Ceterum censeo... (20) | mengen an... | knatzeg a knazeg | Gëff dech, soss... | Eises

Nummer 138 (01.03.2008)

Merci, Prof. Jean-Paul HURT! | Ceterum censeo... (19) | guer net fir hannert de Spijel! | de Champion | Da load emol schéin... down! | bäiwunnen? | kréckelen...

Nummer 137 (02.02.2008)

SUDOKU, Rätselen an EISES? | eis Schreifweis / Orthographie | Ceterum censeo... (18) | an d'Wieder? | keng nei Wierder? | en Angebot? | firwat rutschen?

Nummer 136 (05.01.2008)

Quetschekraut-Sprooch? | WALnëss...? | ...endlech! | Ceterum censeo... (17) | Da probéiert emol! | Flouer- a Kadasternimm

Nummer 135 (01.12.2007)

AKZEPTANZ? | de Vierdergrond/-gronn? | den Ulass? | Ceterum censeo... (16) | Léif Gedanken | e Rapper? | ...an si lieft nawell!

Nummer 134 (03.11.2007)

Handy, SMS a Sprooch | wänzelen | winnen an zillen | Ceterum censeo... (16) | nei Wierder | Stoppt d'Mikroben! | BICHER-Deeg zu WALFER | de Riichter-Wee...

Nummer 133 (06.10.2007)

Neit Schoulgesetz... no 95 Joer! | Abeejo! | Puch dat ewech! | Maacht emol mat | Ceterum censeo... (15) | «EISES 100 %, 80 %, 50 %...» | duebel gebutt... | ...och Franséisch / Romanesch!

Nummer 132 (07.07.2007)

An et geet! | Statistiken | nohälttegt Feierwierk? | Ceterum censeo... (14) | able, credible, table... | eng Schmier oder ee Schmier... | VAKANZ, VAKANZ! | Integratioun

Nummer 131 (02.06.2007)

Fändel an Heemecht | ...a soss keen op der Welt! | Scho beduecht... ? | 'ch man ierch dat | Ceterum censeo...(13) | 300 Joer VAUBAN

Nummer 130 (05.05.2007)

Eis Sprooch léieren... | d'Bom schléit zou! | «mir gin klibberen»? | Orthographie wichteg? | Ceterum censeo... (12) | e 'flyer' fir de Wëlzer REENERT | Zillen an ziichten | lavez vos dents... hihhi!

Nummer 129 (07.04.2007)

Theorie a Praxis | KAR-woch / OUSCHTER-woch... | Muss dat da sinn... Wësst dir et besser? | Positioun vun der ACTIOUN-LËTZEBUERGEGESCH iwwer d'Initiativ „FIR EIS SPROOCH“ | Jaddermunnesse-Lëtzebuergesch | Merci, Félix! | Eng Klak?

Nummer 128 (03.03.2007)

de «Précocé» an eis Sprooch | versuergen / (sech) mengen | Schilf? | «Onse Fuendel...» | wie mécht mat? | een am 'Rouestand'? | Ceterum censeo... (11) | bäigesat? | Eng Honnertjäereg

Nummer 127 (03.02.2007)

intégrieren/assimiléieren? | Ceterum censeo... (10) | wäert a wäerten... | eise VAUBANG | «e Gesuch fir eng Genehmigung» | Eng wonnerbar Saach | Muss dat sinn? | den ASTI-Badge

Nummer 126 (06.01.2007)

den «L» | Wësst dir et? | Bravo ESCH! | Irlännesch:
23. EU-Sprooch! (Ceterum censeo... 9) | à propos
Fändels-Actioun «ech sinn dofir!...»

Nummer 125 (02.12.2006)

Een Haus, 3 Stäck! | Ph oder F? | ceterum censeo... (8)
alias: mir ginn äis net! | Nëmmen e Spill?

Nummer 124 (04.11.2006)

Nodenkerlechtes | Integréieren? Wéi a wou? | «EISES»
100 % – 80 % – 60 %... | e Witz? | «Onse Fuendel héich
ze halen... | Verréckt? Leider wouer!

Nummer 123 (07.10.2006)

Oktober | Ceterum censeo (7) | duebel Nationalitéit... |
gepëtz... | dat Bild hei ass jo bal net ze iwwersinn... och
net an enger Butteksfënster. | Flouernimm

Nummer 122 (01.07.2006)

Kee Fändel kritt? | Wou si mer dann? |
EISES...100–80–60 %? | D'Reschter vun eiser
Heemeschts-Schprooch | Majo dann!

Nummer 121 (03.06.2006)

Mar wäert ech goen? Mar ginn ech !!! | 'Ëm d'Päischte'
beim Kolleg Michel RODANGE zu Wolz | «en français,
s'il vous plaît !» | Muss dat da sinn ???

Nummer 120 (06.05.2006)

Famill? | Typesch... | "PUZZLESTÉCKER" | e Schrëtt? |
Eis Sprooch an d'Constitutioun Ceterum censeo (6)

Nummer 119 (01.04.2006)

Eist Spill: Wou? Wat? | Eis, äis... een, en? | fir ze
kräischen? | Firwat net? | SCHUED!? (Ceterum
senseo... 5) a mir ginn äis net!

Nummer 118 (04.03.2006)

Kamm a Schwamm? | "Eises" 100-90-70%... | Coquilles
St-Jacques? | Fuesend a keen Enn | winnen an zillen |
Eppur si muove!

Nummer 117 (04.02.2006)

Här Léon Doemer, | Mir gratuléieren! | Ceterum
censeo(3)... | Léif Bungereffer Muttergottes! | ofhalen? |
der ASTI hir Spéngel

Nummer 116 (07.01.2006)

Mir ginn äis net... 'ceterum censeo'(2) | Merci, Gast
GIBÉRYEN | Amiperas-Statuten | zwee, zwéin, zwou? |
Kuraasch? | Schlecht Pisaner?

Nummer 115 (03.12.2005)

décksen | Geet et oft schnell... oder dacks séier? |
Ceterum censeo... ? | Endstatioun? | Filleul / Patensohn

Nummer 114 (05.11.2005)

Eist klengt Spill | "e stäilen Offhank?" | Marcel REULAND
*1905 | Siwebiergen a mir | Bäisetzung? | Bravo a merci
CNL!

Nummer 113 (01.10.2005)

Huet Dir et ewell? | „MOIEN - eng Bréck fir eis
SPROOCH, a.s.b.l." | Eist neit klengt Spill | Bicher, Bicher,
Bicher... | Eng BOUCHÉE, wannechglift...

Nummer 112 (02.07.2005)

Vakanzebicher | d'Publikatioun iwwert de Kultur-Wee an
d'National-Monument RODANGE-REENERT WOLZ |
Klak a klaken? | Marcel REULAND *1905 | An elo? | 1971

Nummer 111 (04.06.2005)

Nei Grammaire? | Alzheimer?! | Marcel REULAND 100
Joer | Langues minoritaires? | Staubsauger?

Nummer 110 (23.04.2005)

Eng nei „BRÉCK" | Sauerdeeg??? | De
„PANEWIPPCHEN"... | rappen | Marcel REULAND *
1905 † 1956 | talker, walker, stalker ... | Et wor esou ëm
d'Päischten

Nummer 109 (26.03.2005)

Eis Sprooch an d'Constitutioun | Den Tunn Meyer
(1801-1857) ... an de Roger Muller | „Eises 100% 80%
60%" | Pingeleg? | Watgliff? | d'WORT

Nummer 108 (26.02.2005)

„knusperege Knorpel"? | Merci, Monseigneur Jean
Hengen! | „Eises"... 100% -80% -50% -?% |
EU-Sproche-Gebutteks? | „obent dem grüne Busch"

Nummer 107 (29.01.2005)

...wannechglift | 100% -90% -80%, oder ? | BABAreien... |
EU-Referendum

Nummer 106 (24.12.2004)

Referendum!!! | Ass dat nach dran! | Schreifweis ... a
keen Enn? | Rodange - Reenert Wolz | Radio an TV

Nummer 105 (27.11.2004)

Gemengen a Flouernimm | Et wäinuecht erëm séier ...
| Baufdeg! | a fir d'drëtt Mol ... Pe'l Schlechter | ass dat
dann näischt?!!

Nummer 104 (30.10.2004)

Intégréieren, assimiléieren ... léieren! | de Fernand
LORANG | typesch «eises»? | Pe'l Schlechter: Strophen
oder Strofen? | CH oder K?

Nummer 103 (25.09.2004)

Fuusse-Reenert-Menü | „Haut Nuecht"? | Sot deenen
emol... | „um Vaubang" an d'Schoul! | Fir déi nei
Regierung

Nummer 102 (26.06.2004)

Wat Suergen! | Merci! | Batschdeg! | En „Unzéckert" |
Dicks

Nummer 101 (29.05.2004)

Eise Rodange ... | Identitéit

Nummer 100 (24.04.2004)

Wuer gees du, Lëtzebuergesch? | KLACK No. 100 |
Eis Uertschaftsnimm | Merci, Jean Jaans

Nummer 099 (27.03.2004)

firwat zu WOLZ? | Maacht mat beim Monument
 RODANGE | „d'Monument an der Maach“

Nummer 098 (28.02.2004)

eis Identitéit | Mir si frou, datt... | Gitt e Bustaf bäi, w.e.g. |
 Sidd "dir" dobäi? | ...ower NET, datt...

Nummer 097 (31.01.2004)

Monument RODANGE Wolz | Aus der Philosophie
 vum Reenert a vum Grimpert | Wahlprogrammen!!! |
 LX-international ... | Mir halen äis drun ... |
 Här Staatsminister ...

Nummer 096 (27.12.2003)

Monument RODANGE | net streiden! | Kulturjoer 2007 |
 2004 ... | fir 2004

Nummer 095 (29.11.2003)

Sprooch? | FIR oder dergéint? | Maja. An? | Neklosdag |
 NIX nei!

Nummer 094 (25.10.2003)

Hierscht-Gedanken | Zinglabumm, wow! |
 Lëtzebuergesch: Quo vadis? | Sprooch(e)-Bulli |
 Iwersetzer-Cours! Commemorioun...

Nummer 093 (27.09.2003)

Europäesch Conventioun | Eis Lidder an d'Schoul! |
 Bebeemten Houfert? | Am Schluechthaus!

Nummer 092 (28.06.2003)

verséint iech!? | den i-Laut...englesch | sympathesch
 Klatzkäpp | e Merci... | mat an d'Vakanz | Um VAUBANG

Nummer 091 (31.05.2003)

Laurent Menager | Nordlicht-TV | Verhuelent Däitsch |
 den Trasmännchen" | merci, Pierre! | Schéin!

Nummer 090 (26.04.2003)

EU-'Konvent' | sëtzen a setzen | Kommiouns-Cadeau |
 de KUTTER | schéck dech! | eise Fändel...

Nummer 089 (29.03.2003)

Akademie (L)-2 | Invitatioun / Aluedung | "nouvelle
 orthographe" (sic!)? | Merci, Här Lorang! | originell
 Schëlter

Nummer 088 (22.02.2003)

SMS..sos? | Sprooch-Coursën | Akademie
 "Lëtzebuergesch" (1) | spell-checker... | packen wir's an!

Nummer 087 (01.02.2003)

Här Minister Grethen, | Zueler zuelen! | Wien sech
 näischt mécht... | Communicatioun... | de Büffdeck...

Nummer 086 (28.12.2002)

Vill Gléck am Neie Joer... och fir de Wëlzer Rodange! |
 Merci, Här Jung!

Nummer 085 (30.11.2002)

alt nach eng Kéier... | Bicher-Ausstellung |
 Re-Naturatioun? | TV-Nordlicht | 't lung an der Loft |
 Bravo CNL-Miersch

Nummer 084 (26.10.2002)

Chrëschttag! | Gléckwonsch-Kaarten | Affekote-Sprooch,
 an ...? | Monument Rodange, Wolz | Tréinen | Bravo,
 Conseil de Presse!

Nummer 083 (28.09.2002)

klammen oder steigen? | d'Gewënner...gezunn? |
 Komplexer an Extra-Wurschten... | nodréiglech
 zrëckgeduecht | e Rubbeler rubbelt!

Nummer 082 (29.06.2002)

"Eiser Lidder" | Lëtzebuerger "Stécker" | EU-Sprooch |
 Monument Michel RODANGE | ... bleiwe wat mir sinn?

Nummer 081 (25.05.2002)

INTEGRATIOUN... | firwat? | en neit Spill |
 Déiferdeng/-dang? | Europa-Rot | fir eis jonk Leit

Nummer 080 (27.04.2002)

Richteg, Här Staatsminister! | eis Sprooch an
 d'Constitutioun | Kitten am Nilles | fir hannert de Spigel |
 eis jonk Leit kréien d'Wuert

Nummer 079 (30.03.2002)

Irland... a mir | Öro / Euro? | Guy Rewenig | Eist Michel
 Rodange-Monument | Merci... | klengt Gestëppels

Nummer 078 (23.02.2002)

léif Häre Bernvick | eng Aluedung? | Rodange-Reenert
 Monument zu WOLZ | eis Sprooch an d'Constitutioun |
 gilli gilli ... Gülle? | Demissioun "areecheen"?

Nummer 077 (26.01.2002)

1827 ... | Rauräif? | eidel ass net eitel | eng Kailchen |
 Eng Klatz

Nummer 076 (29.12.2001)

Net esou kriddeleg? | Huwwelspéin... | d'Sproochejoer
 2001...eriwer | EURO-Lëtzebuerg | ass "rubbeln"
 rubbelen? | Merci, Vivi Welter! | sëtzen a setzen

Nummer 075 (24.11.2001)

Wéi meng Mamm nach huet gesponnen | merci, Här
 Professer | zwee...zwou...zwéin | Hax oder Héiss? |
 't kann nimools Fridde ginn | 't ass net ëmmer liicht...

Nummer 074 (27.10.2001)

Neen, Här Trausch! | d'Sprooch an d'Constitutioun | eng
 verluppt Chance... | ëmmer op déi Kleng... | Majoritaire
 Franséisch?

Nummer 073 (29.09.2001)

"eis 30 Joer" | merci Grand-Duc a Grande-Duchesse! |
 3x "Lëtzebuergesch" | e waarme MERCI!

Nummer 072 (30.06.2001)

merci Chamber! | merci Kadaster! | Identitéit +
 Nationalitéit | ö...öö...öööh ?

Nummer 071 (26.05.2001)

Merci Dr. Rischard | ... a Mme Elly Schmit | Y a bon
 BANANIA! | Volksempfänger!" wie gehabt?! | e Pond
 "Aufschnitt"... | nach Schreifweis... | nach eng Pouz |
 net gewinnt a net ge-...

Nummer 070 (28.04.2001)

Wiem seng Schreifweis? | Merci hier an duer... | ... den Antoine (Tun) Meyer, gebuer den 31. Mee 1801! | eist Lidderbuch

Nummer 069 (31.03.2001)

Kierche-Sprooch... | 6. Abrëll...eise Fändel! | EU-Sprooch-Joer... | Maul- a Kloekränk... |

Nummer 068 (24.02.2001)

Charisma... | STATEC: schumm dech! | Mémorial de la Déportation | Gaston Mathey † | eist neit Lidderbuch

Nummer 067 (27.01.2001)

Evolutioun? | Liewensgefährten? | Sprooch an Nationalitéit | eis Sprooch-Steng... | Merci, Mme Probst!

Nummer 066 (30.12.2000)

Franséisch? Däitsch? | Fern. Hoffmann † | Mäerercher... | Fling, flang! | Heng Leyder, | Baufdeg!

Nummer 065 (25.11.2000)

eis Sprooch zu MIERSCH | hie wëll??? | sot emol... | geklauten Theater | e rush fir de Bush? | léiwe Kleeschen! | Jud mat wat?

Nummer 064 (28.10.2000)

iwwer d'Griewer eraus... | Schrëft-Lëtzebuergesch | Kanner a Sprooch | bravo, Här Lamesch! | merci, Astrid Lulling! | keng Méi gescheit?

Nummer 063 (30.09.2000)

déi Déck an déi Kleng | Merci Grand-Duc JEAN, all Guddes Grand-Duc HENRI | muss dat sinn? | Mir hunn et jo...

Nummer 062 (26.06.2000)

Heemecht-Fändel-Sprooch | Industrie-Broochen? Brach! | Kanner-Wieder... | Pol Greisch: bravo! | "eise" Robert Schumann

Nummer 061 (27.05.2000)

authentesch MONUMENT... | sidd dir VU Clausen? | Nikla...Nicolas...Niklas | abeejo!

Nummer 060 (29.04.2000)

Nummer 60! | d'Sprooch vun der EU | äddi a merci | 10. Mee 1940-2000 | rubbelen oder krazen | de Roger Recking

Nummer 059 (25.03.2000)

Sites et Monuments, Naturmusée, Archeologie... | Léiwe Pappa SPOO! | ëmgedéint ass och gefuer... | Sprooch-Kriibs!

Nummer 058 (29.01.2000)

et gëtt Wieder | mir hu kee Rutsch! | e Knäip an eng Schläiss Ham... | Lepra? | Carlo Hemmer

Nummer 057 (31.12.1999)

Froen iwer eis Sprooch | Merci, Grand-Duc Jean | hoffen... a maachen!

Nummer 056 (27.11.1999)

a wann dir net gitt! | Alles Guddes Pränz Guillaume | Vill Gedäisch! | Wiehnachtsmann, klibber äis! | Vive d'Maus Kätti! | Firwat da Glühwäin? | Haxenowend?

Nummer 055 (21.10.1999)

e Kado fir d'Ekipp? | 170 Jor: Tunn Meyer! | Korrekturprogramm! | Dreck oder Müll? | Här Aloyse Raths, | Uertschaftsnimm...

Nummer 054 (25.09.1999)

wéi geet et virun? | Schriefweis a (k)een Enn? | eng Eu-Sprooch? | abeejo! | Hautschiers a Baschiers | mir wielen...

Nummer 053 (26.06.1999)

Schreifweislogik? | eng KROUN fir eis Sprooch | wiem seng Schold? | de Gast Schuller

Nummer 052 (29.05.1999)

merci, Pilo Fonck! | Lucien JACOBY | d'A.L. am Internet | majo dann!... | eng Baueresprooch? | mir si Kriddelesch

Nummer 051 (24.04.1999)

mat eiser Schreifweis ënnerwee... | eng Kummer = en Zëmmer! | majo dann!... | nët wei, mä wéi einfach!

Nummer 050 (27.03.1999)

5 Jor "Klack"... e laangen Dag | Sprooch a Schoul | Photo oder Foto? | gekräizte Wiirder | Majo dann...

Nummer 049 (27.02.1999)

16 Joer Sprooch-Gesetz | Wat een ower alles mam "un" ufänke kann! | "Opzäiten"... firwat nët? | Gekräizte Wiirder

Nummer 048 (30.01.1999)

de richtegen Numm | Merci, Stad Lëtzebuerg! | de Béierstupp | Apdikt | Nësszaang.. | den Här Roger Heymen | Wou sin dës Nimm?

Nummer 047 (28.12.1998)

en Hummer!... | all Guddes fir 1999 | an eis Kanner? | de Gaston Schuller | Kräizwiirder? (Concours) | Merci...

Nummer 046 (28.11.1998)

Eis sproochlech Zoukonft | Mat der UGDA "eiser Lidder" | eis Kanner ruffen äis | Parteien a Sprooch | Bravo Bartréng! | Historesch Schëlter?

Nummer 045 (31.10.1998)

Allerséilen | Henri Rinnen | Dicks -175 Joer | zwéin - zwou - zwee? | "eis" Psalmen an d'Allerhellgen-Deeg

Nummer 044 (26.09.1998)

Stroosen-Nimm | Virun 100 Joer: J.A.Zinnen | Emile Borschette | Gedichter

Nummer 043 (30.05.1998)

Eist Lidderbuch | Iwwersetzungen | EBLUL... wat as dat?

Nummer 042 (25.04.1998)

"Schreibreform endgültig vor dem Aus" | Bravo, René KATHEISER! | de Raymond SCHAACK | de Professer Jos. HESS | de "participe présent"

Nummer 041 (28.03.1998)

da maacht mat! | eis Respekt MONSEIGNEUR |
e Cadeau fir d'Kommoun | Superdreckschëscht a
"Recycling" | AL-ASTI

Nummer 040 (28.02.1998)

Wëld-Brécken a Fräsch-Tunnellen | Mir brauchen
en éierbaart Lëtzebuergesch Schoulbuch! | Nagano... |
Sprooch-Sprécher | Franglais+Denglish Vizmates
a Co.

Nummer 039 (31.01.1998)

Dialekt oder Sprooch? | Eis Sprooch | "Eise Papp am
Himmel" zu Jerusalem | Ielwéng oder Ielwen |
d'Kapesetzung den Altweiberbal + de Karnevalpräz |
Merci, Alain Atten | se non è vero..

Nummer 038 (29.12.1997)

Statistiken a sauer Mous...? | Am Numm vum Papp
a vum Jong... oder Son? | Fir dat neit Jor | UGDA:
Lëtzeburger Lidder | Rout Lëscht - Gréng Lëscht |
Eis Resistenz

Nummer 037 (29.11.1997)

Christus... | Mat eiser Sprooch uechter d'Welt | Wat
Saachen ee sou dorëmmen héiert | Rognon a Ris de
veau Civet mat Girollen an Airellen | Alles geet, wann
een nëmme wëllt! | Arlon oder Arel

Nummer 036 (25.10.1997)

Jänni a Männi... | Gedichter a Geschichten vum Jeanine
Theis-Kauth | Firwat kee Schëld mat L? | Eis Psalmebuch
zu Bayreuth | Nach eng Keier: Merci Post, merci Editus |
A wou si mir?! | Concours

Nummer 035 (27.09.1997)

Merci Post an Editus! | äis as nët eis! | O, meng Modi,
wat en Zodi... | den Texas Nuckles... | En neit Buch | De
Michel Rodange a Clausen

Nummer 034 (28.06.1997)

Dann hëlleft emol mat... | Et ass ni ze spët... | Emile
Schmit a Josy Braun | E Bravo fir eis Post | E Bravo fir
eis Scouten | Kee Bock op Smog? | Wat Suergen! |
"al" Wiirder

Nummer 033 (31.05.1997)

Rodange-Renert-Jor zu Wolz | De Michael Jackson |
Den Texas Nuckles | Rout Lëscht (5) | Eis Fändel |
Will REULAND | Bock op e coole Langage?

Nummer 032 (26.04.1997)

Kultur-Flantessen! | Huet Dir dru geduercht | Rout
Lëscht (4) | Gréng Lëscht (4) | Merci | Rodange a
Renert zu Wolz | Wien as den Texasnuckles? | Dat neit
Telephonsbuch

Nummer 031 (29.03.1997)

Rout Lëscht (3) | Gréng Lëscht (3) | Wie muss sech hei
schummen? | Ursache fir ze gebrauchen

Nummer 030 (22.02.1997)

Verstänneg oder rabbelkäppeg? | Gréng Lëscht (2) |
"Auslännesch" ower nët "friem"! | Wësst dir... | E klengt
Beispill... | Bau a Sproch-Substanz Rout Lëscht (4) |
d'rout Duch...

Nummer 029 (25.01.1997)

Merci, Madame Minster! | typesch eiser Wiirder/Ausdréck
| Nei Wiirder | d'trauernd Famill? | Bim Zeches | Näischt
fir ongutt | Fir nozedeken

Nummer 028 (28.12.1996)

Fir nozedeken | 25 Joer Actioun Lëtzebuergesch |
Bicher a Liesen | Radios-Emissiounen

Nummer 027 (30.11.1996)

Niklos-Kiirch a Mamer "Vicus" | Vrun 100 Joer huet
den C.M. Spoo fir d'Lëtzebuergesch an der Châmber
gewuddert | De Pol Greisch huet d'Sëlwer Plakette vun
der "Actioun Lëtzebuergesch" kritt

Nummer 026 (26.10.1996)

Lëtzebuergesch Coursën | Eis Eire-Plaquette fir de Pol
Greisch | Zweek Gedichter vum Tit Schroeder | D'AL
op der Hierschfoire | CHrëschttag, CHrëschtmaart,
CHrëscht/CHristian

Nummer 025 (28.09.1996)

Zevill an nët genuch... | d'AL op der Foire | Merci,
Här Weirich! | eng Konkell...? | de Masswäin oder wéi
de Fuuss sech ugestréckt hat | Mousel bréngt... de
Rodange!

Nummer 024 (29.06.1996)

Spréchwierder, Sprécher a Riedensaarten | e
"chalumeau" oder eng "Ropzéi" | "Mir mache, gin, sin
an d'Vakanz" | D'Plo mat den Uertschaftsnimm | Bravo! |
abee jo!

Nummer 023 (25.05.1996)

"Hebräisches" | de laangen "e" | Ëmwelt? | Vum Bësch
a sänge Beem... | Dem Summer entgéint | Firwat... oder
firwat nët? | d'Psalmen op Lëtzebuergesch

Nummer 022 (27.04.1996)

Eis Sprooch geet op! | Vum klengen Duerf am
Gréngewald | Eis Sprooch um DNR = 102,9 / 104,2

Nummer 021 (30.03.1996)

Et knäppt a kéngt | De waakregen Hues | Abrëll |
D'Fréijor ronderëm d'Schoul

Nummer 020 (24.02.1996)

Sot emol zu deenen "um Radio"...

Nummer 019 (27.01.1996)

Geckege Spierkel | Fuesend | 25 Joer fir Eis Sprooch
| Kulturjor an eisen Nationale Litteraturarchiv | Këddel
mech | Lëtzebuergesch am Kulturjor

Nummer 018 (23.12.1995)

Gebräicher-Heem-lechkeet + Zefriddenheet |
 Däiwelskrees | iwer de Kalenner... kalennert! | "Hënt ëm
 Hallefnuecht" | Psalmen op Lëtzebuergesch | t' as Wanter
 | de Bancomat | O Hunneg, gët mer Hunneg!

Nummer 017 (26.11.1995)

ët wäinuecht séier?! | Chrëscht- oder Krëscht? | Eng flott
 Iddi | Sëlwer Plack "Dick-Rodange-Lentz" | De Klees-che
 kënnt nët iwwerall | 1) Eislécker Erënnerungen 2) Sta-
 ter Stëbs | Lieweg Sprooch! | Lëtzebuergesch schreiwe
 léieren!

Nummer 016 (28.10.1995)

eng verluppte Gelënheet! | traurend Famill = am Trauer!
 | Rondrëm d'Nëss | Nëss a ...Genoss! | Lëtzebuergesch
 op eise Griewer - firwat nët? | knipsen oder pëtzen? |
 Stëmmches gi mer

Nummer 015 (30.09.1995)

Eis Sprooch an d'Schoul | Verbruetheeten | Eng flott
 Experienz | Kannerzeitung - Kanner schreiwen |
 De Knipset | d'PSALMEN (150!) op lëtzebuergesch

Nummer 014 (24.06.1995)

"E Summer wéi eng Saang" | Gehaansquénkelcher... |
 Pissenlit | Al Haiser | Bimbam | E puer al Wiederregelen |
 Ëm de Gehaansdag...

Nummer 013 (27.05.1995)

Et wpr esou ëm d'Paischten | E Sprooch-Monument fir
 d'Kulturjor 1995: déi 150 Psalmen op Lëtzebuergesch |
 Madame hut Dir Afennëss? | Dem Michel Rodange säi
 Gebuertshaus | De Summer kënnt... | Bimbam

Nummer 012 (29.04.1995)

... a firwat da "Maikäfer"? | de Mee: Sprooch a Spréch
 | Vru 50 Joer | Will Reuland, Fernand Lornag, Jeanine
 Theis-Kauth | "Et hues äis vill Spaass gemaach" | Bim...
 bam! | Léif Mamm, ech wees ët nët ze son... |
 less-Kultur as och eng Kulturform!

Nummer 011 (01.04.1995)

Zevill an nët genuch | Concours fir Abrëllsgecken |
 Eis Sprooch an d'Ouschterzäit | Reimen... a keimen

Nummer 010 (25.02.1995)

Fasenacht... helau? | A wéi sot dir? | Fuesend Tragik |
 Altweiber-Bal? | Verwuerelter | Lëtzebuergesch als
 Sprooch-Cours

Nummer 009 (28.01.1995)

D'Lëtzebuenger „francophon“? | An eegener Saach... |
 Wat froen d'Touristen iwwert eis Sprooch? | Eis Miseler
 Sprooch | D'Sprooch am „frieme“ Land

Nummer 008 (26.03.1994)

Auslänner-„Integratioun“ | Musse mer iwwer eis
 Sprooch polemiséieren? | Karsamschdeg, ower nët
 Ouschtersamschdeg | En neie Prääsident fir d'„Actioun
 Lëtzebuergesch“

Nummer 007 (26.02.1994)

Eis Schreifweis | Typesch „eiser“ Duebel-Lauter | Wéini
 a woufir duebel Vokalen? | Den e... e Suergekand! | De
 Schluss - d - t - b - p - f - w ... | g oder ch hannen? | v ofer
 f am Ufank? | j oder jh | Apostroph... | de queeschen „n“ |
 Grouss oder kleng

Nummer 006 (29.01.1994)

10 Joer Sprooch-Gesetz | Zäitschrëft „Eis Sprooch“ |
 E grouse Merci... | Eng op s'Schnuff! | e Stuel... |
 Pohunne-Sprooch! | Eis Gemengen | Krëppebësser

Nummer 005 (27.11.1993)

Chrëschttag oder Krëschttag? | Stroossen-Nimm |
 „Elliptesch Ausdréck“...typesch! | Vill Gléck! | Eise
 Rodange... | „Si schwatten, an hien ous.“

Nummer 004 (30.10.1993)

Är Gedichter an Texter | firwat?? | Gebeemtes vum
 Krautmaat | Panewippchen! | Bravo, Här Leesch! | Ëm
 Allerséilen | Komparativ a „participe présent“ | Merci!

Nummer 003 (25.09.1993)

Äerdeg Dammen! | Merci, Här Uhres! | Zack + DNR |
 Bissierweg? | As gereimt gedicht? | Mir gi „stëmmen“ |
 „Wat solle mer spillen?“ | Emgedréint Integratioun

Nummer 002 (31.07.1993)

Quiz-Froen? | ZRÉCK? | Wat d'Mamm äis geléiert |
 Virun honnert Joer as de Mëchel Lentz gestuerwen |
 Sprooch-Hëllef | e Merci... | E Requiem vum Photograph |
 Eng Lëtzebuenger Sprooch-Akademie?

Nummer 001 (26.06.1993)

Fir den 100. Gebuertsdag vum Max Goergen |
 Spëtzt d'Oueren! | Maacht mat! | Et geet och op
 Lëtzebuergesch... | „typesch“

Firwat d'KLACK fir eis Sprooch ?

Dës puer Zeile sollen nëmmen eng kleng Iddi ginn, mat deer ee ka verstoen, firwat d'KLACK fir eis Sprooch 1993 ugefaang huet regelméisseg ze lauden; net onbedéngt fir eis ‚Literatur‘, mä vrun allem fir d'Sprooch selwer. Ech hunn emol en natierlechen (empatheschen?) Zock fir ze ‚beléieren‘ a 5 Diplomer als Schoulmeeschter resp. Enseignant fir Sproochen am ‚Secondaire technique‘.

Nieft menge Radio- an TV- Emissiounen (RTL+DNR) sinn eng ganz Partie aner Publikatiounen gelaf, (Iwwersetzunge vu Fabelen, 19 BD-Klassiker (Asterix+Tintin, Walt Disney), de Kleng Prënz, eegen Texter (Melusina, Millymaus, etc...). Dann hei, an engem Resumé, eng fundamental Meenung, wat eis Sprooch selwer, iwwer all Geschreift vum Auteuren eraus, ugeet:
Mir haten an hunn dichteg Sprooch-Wëssenschaftler, déi sech mam Lëtzebuerger als Idiom ofgin (hunn)...den Ausdrock ‚Idiom‘ steet am Griechesche fir all ‚Sproochkonstrukt‘; fir si ass et keen ‚Dialekt‘ ginn, e Wuert, dat liicht offälleg no ënnen zitt. Ewell am 19. Joerhonnert fanne mir Leit wéi de Felix Thyes, duerno de René Engemann, och (méi no bei äis) de Robert Bruch, den Henri Klees; net ze vergiessen, déi dichteg a fläisseg Leit, déi sech ëm eisen ‚offiziellen‘ Dictionnaire bekëmmert hunn; virun de F.Gangler(1845), duerno den Dr. Weber (1906) mat ganz interessante lexikalesche Leeschtungen.

Haut fanne mir op eiser UNI eng interessant Mëschung vu Linguistik a Lexikologie fir d'Lëtzebuerger op akademeschem Plang; dat net zugudderlescht, well d'Sprooch(e)gesetz vum 1984 souzesoen de Buedem fir d'Fakultéit geplout hat!
De Peter Gilles an seng ‚Akolythen‘ maachen do am Schwonk vum den universitäre Méiglechkeeten eng Aarbecht, déi d'Lëtzebuerger wäit iwwer de Status vum einfachen Dialekt eraushieft, am Sënn vum ‚dialecte qui a réussi‘. Hei hu mir et an hirer Funktioun mat ‚Linguisten‘ ze din.

An deenen Iwwerleeungen leien dann och d'Sprooch- a Literaturhistorik rondëm eis Sprooch. Do steet den Nik. Welter vir an der Rei. Et huet bis an déi 60er Joere vum 20. Joerhonnert gedauert, bis mir dann dem Fernand Hoffmann seng ‚Geschichte der Luxemburger Mundartdichtung‘ fannen; iwwerens misst den 2-Bänner vläicht éischter ‚Geschichte und kritische Bewertung der...‘ heeschen; leider ass zënterhier näischt méi op déi Fassong nokomm (ronn 60 Joer!).
Den excellente ‚Luxemburger Autorenlexikon‘ vum ‚Centre national de littérature‘ fëllt glécklecherweis eng grouss Partie vum deem Manktem op, wat mir vrun allem kompetente Leit wéi dem Germaine Goetzinger, Claude D. Conter, Roger Müller, Josiane Weber an enger Partie anerer vum deer aussergewéinlech gudder Institutioun ze verdanken hunn; dat Wierk gëtt dann do och regelméisseg ‚erstëmpt‘; mä d'Literatur an eiser Sprooch ass – vu qualitativer Perspektiv emol ofgesin – an de leschte 50 Joer esou gewuess, datt längst e ‚3.Hoffmann‘ fälleg wier!
Virus ‚menger‘ KLACK

An de 50er Joeren ass op RTL eng Entwécklung a Lëtzebuerger Sprooch ugaang, déi zugudderlescht zu engem komplette Programm an eiser Sprooch geféiert huet. Leit wéi de Paul Leuk, de Léon Moulin, Jean Wester asw. hunn do eng Sprooch geschwat, déi wierklech ‚authentesch‘ war, wat een och esou z.B. bei Mataarbechter wéi dem Jos Hess, dem Pir Kremer oder Henri Rinnen ze héiere krut... ower eis Sprooch ass duerno (op UKW/Kanal 18) ëmmer weider ‚an de Kullang‘ gerutscht, wat natierlech vrun allem duerch däitsch ‚Teletext-Artikelen‘ de Fall war. Dat huet mech einfach an ëmmer méi ‚gefoxt‘; wéi ech mech net mat mengem Gereklaméiers ginn hunn, huet de Chefredakter Nic. Weber mir ‚Leitsgeheier‘ fir all Woch eng Emissioun vum 20 Minutte fir eis Sprooch offréiert... Hannergedanken: Da kritt den d'Flemm souwisou geschwënn. Ech sot him ower, hie soll mir léiwer eng Serie vum 3x2Minutte pro Woch ginn, do giff keen esou enervéiert ofschalten. Dat guff dunn eng Saach, déi 12 Joer gedauert huet an et zugudderlescht op 12x52x3=1972 mol ‚een Ament fir eis Sprooch‘ bruecht huet... wat natierlech enger Partie Leit dacks op de Wecker gaang ass, déi vum ‚Nationalist, Purist, normativem Geck‘ asw. geschwat a geschriwwen hunn. Mä dat war natierlech e Bewäis, datt mäi

„Gestëppels“ jo net ëmsoss war. Déi original, deemools handgeschriwwen Texter (4 déck Dossieren) kritt den CNL vu Miersch. Aus politesche Grënn hunn ech „meng“ Emissioun gestoppt, a sinn duerno och aus berufleche Grënn net méi weidergefuer. Dat war dann dunn dem Alain Atten seng Geleeënheet, fir seng „Sproocherei“ um Radio unzufänken, déi elo well an déi 30 Joer bäihält. Hie fiert op enger anerer, explikativer „Schinn“; déi ass héich verdéngschtvoll, mä net onbedéngt op d'Vesuergen, Verbreeden a Weiderkomme vum Lëtzebuergeschen aus. Op déi Fassong wier net un eist Sproochgesetz a scho guer net un e Verfassungsartikel ze denke gewiescht. Do musse souzesoen „aner Beem gerëselt ginn, fir dat d'Uebst eroffält“.

D'Actioun-Lëtzebuergesch huet zënter hirer Grëndung (1971) eng Zort „Bulletin“ ënnert dem Titel „Eis Sprooch“ mat „Autoren-Texter“ erausginn; natierlech eng ganz gutt Saach, vun deer d'Nummer 3 als „Extranummer“ ower beiwäitem als beléift ukomm ass, well si sech net nëmmen ëm literaresch Texter, mä ëm praktesch Hëllef, vrun allem fir eis schrëftlech Sprooch gedréint huet; dofir huet déi Nummer et bis haut (2019) op iwwer 35 000 Exemplare bruecht, e Rekord! Deen ass alt erëm dëser Nummer hirem „pädagogeschen“ Aschlag ze verdanken... woumat mir da méi däitlech bei d'KLACK kéimen.

Et war net grad einfach, fir eisem Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch deemools kloer ze maachen, datt de „Périodique EIS SPROOCH“ äis en Heedegeld giff kaschten... mä just nëmme fir eis Membre geménzt wier; dat giff der Sprooch „bei de Leit“ ower rosewéineg „an der Breet“ bréngen... also misste mir (och finanziell!) an déi grouss Press!

Och hei ass vu méi „Veräinsmeier-Naturen“ zimlech queesch reagéiert a gemengt ginn, d'Schreif giff mir souwisou geschwënn ausgoen. Nun: De Schwonk ass och nach no 27 Joer do! An et geet weider... esou laang wéi „Wibbeles“ do ass. Haut si mir an den Zeitungen an de beschte Conditiounen ënnerwee, an RTL.LU ass zënter 10 Joer och „Famill“ mat äis!

Natierlech war an ass net jidferree mat allem averstan, wat an der KLACK laut, mä dat ass jo och guer net verlaangt. An der KLACK fënnt een allméiglech „Pied, Weeër, Stroossen an Autobunnen op eis Sprooch lass; do muss net jidderee „matfueren“; all Diskussiounen waren a bleiwen op. Mir kënne roueg behaapten, datt eis Publikatioun zesoen eng national Institutioun ginn ass, déi der Sprooch hëlleft, e „Gesicht“ ze ginn... och an eiser schéiner, neier a prima funktioneller Nationalbibliothék!

Lex Roth, Januar 2020

250 Klacken... dat war e laangen Dag!

...soen d'Leit, wann eppes ewell eng Partie Joeren amgaang war/ass. Dat kann ee jo dann och vun eiser Klack fir d'Lëtzebuerg Sprooch mengen. **Déi Bimmelchen ass méi, 'al' wéi 30 Prozent vun deenen, déi zënterhier op d'Welt komm sinn...** natierlech äre Schreiwert (leider) och. Mä d'Klack huet dofir gesuergt, datt eis Actioun-Lëtzebuergesch net, aus dem Gespreich' komm ass... an domat eis Sprooch de „Knuet“ zënter engem véierels Joerhonnert ëmmer an op zeg Fasson-ge weider opgedinn huet... a mir 2021 eis 50 Veräinsjoeren houfreg feiere kënnen!

Et huet e Batz Krämpes kascht, fir dësen oder deen dovun ze iwwerzeegen, datt d'Gewudders fir eis Sprooch en anere „Bildschirm“, eng méi grouss Publicitéit bräicht wéi eng „Veräinszeitung“. Déi huet/hat jo hirt Guts; leider ass si normalerweis nëmme fir d'Membre vum Club gemënt. Eng eng „Member-Zäitschrëft“ ass ower fir d'Saach vun eiser Sprooch souzeseo „laanscht den Dill“; iwwer de „Kullang“ fale jo och keng Keelen. Denkt emol vläicht iwwer dee Verglach no.

Schéi Gedichter, flott Geschichten, en Drulles vun Dictionnaire, dat si wonnert gutt Saache fir d'Lëtzebuergesch. Mä, **Hand op d'Häerz: Wéivill liesen der e Buch? Wéivill e Gedicht?** Wéivill hunn (haten) der en Dictionnaire... a wat huet dat eiser Sprooch als breet soziaalt Communicatiounsmëttel bruecht? **Et gëtt direkt vill méi lieweg, fir net ze soe méi, wibbeleg**, wann d'Lëtzebuergesch a säi Wäert, de Leit' iwwer eenzel gréisser a méi butzeger Artikelen, och heinsdo méi bësseg/polemisch/stëppeleg an d'grouss Press bruecht gëtt... do vermësst een ärem Schreiwert seng zäiteweis „Pickekeet“ jo net, gell. Op Stelze gesot: **Eng Fro vu „soziolinguistesch Pädagogik“**. Sproochwëssenschaft ass eng héich respektabel Saach... mä fir wien? Eng Grimmel Schoul kann ee jo och bausst engem Sall halen, oder?

Et guff am Ufank alt gemengt (esouguer heemlech gewënscht?), datt déi Klack net sënnerlech laang „Mëscht“ géng maachen. Do war ower net mat deer gesonder Klatzkäppegkeet an deem laaaaangen Otem gerechent ginn, deen den deemools frësch pensionéierte Schreiwert vun 1993 bis elo nach hat an – hoffentlech – nach weider wäert hunn. Am Ufank hunn der alt emol en etlech e klengen Artikelche bäigesteiert; mä datt huet sech d'meescht seier ginn; ech bluff fir 99 Prozent „bei der Staang“... an **hale mech drun, fir vill vläicht wéi de „Geck un de Bengel“**. Eng Zäit laang hunn ech meng Honnerte vun Artikelen alt mat fënnel verschidenen Nimm (Pseudonymen) ënnerschrivven (Paul Wilmes; Leo Marbes asw.), ower datt huet mir zegudderlescht näischt méi gesot, well ech gewinnt sinn, ofse fir dat riichtestoen, wat ech esou dorëmmer „verbrichen“... haut ass eis Klack zeseo e Begrëff; ech weess: „Houfent sténkt“, ower ech „schumme“ mech net dofir!

Mä hei wëll ech ower net vergiessen, datt déi fréier Chefedaktore vum „Luxemburger Wort“, „Tageblatt“ an dem „Lëtzeburger Journal“, d'**Häre Léon Zeches, Alvin Sold a Rob Roemen** immens geruet bei der Wéi gestan hunn, an datt hir Nofolger prima mat der Kutsch vun eise Këndche viruginn. Datselwecht ass de Fall fir de Sproochartikel an der Internetzeitung RTL.LU, deen elo – no der deemoleger Ofert vum Luc Marteling – an sengem zingte Joer besteet... wuel gemierkt: vun den zwou Säiten alles fir kee Centime a kee Frang. Ra! Well jo leider gemengt gëtt, et misst ee fir alles „de Grapp ophalen“. An deem Sënn ass et och un der Zäit, **deene Publikationsorganen an den treie Lieser en décke MERCI** ze soen, déi eiser Sprooch domat ewell joerelaang super hëllefen! An elo dann: Weider mam Jabel.

Gëftsprëtzen...

Mir falen **dacks zevill muttwëlles an d'Houdäitscht**, wann et soll iergendwéi „besser“ sinn, oder wann et ëm eppes Schrëftlech geet. Da piddle mir z. B. eppes aus dem Däitschen, dat et ower am Lëtzebuergesch guff a gëtt... a **schmieren domat eiser Ausdréck souzeseo tonneweis zoul**!

Leider gëtt da behaupt, déi Ausdréck wieren dach al, museal, vergreest, vermuuscht, iwwerhol. Ginn se dann och nach **e puermol um Radio oder der TV gebraucht... da schéngen se zeideg fir an den „Online-Dictionnaire/ LOD“**. Dat si Gëftsprëtze fir eis Sprooch, esou wéi dat komplett iwwerflësseg Englesch dem Franséischen an Däitschen an d'Akual facht. Wann een z. B. „Réckgrat“ fir „Réckstrank“ seet a „récksichtsvoll handele“ fir respektéieren, vum „innere Kompass“ schwätzt aplaz vum banneschte Gefill/Kompass, dann däreft een ower vläicht nach soen, datt mir leider zevill an deer däitscher Sproochsinn fieren. Iwwerens: Huet dir ewell eng Kéier héieren, datt ee „Gräte“ fir **Sprenze** gesot huet? „Knorpel“ ass jo an deem Sënn och alt net besser wéi „Krupschank“, oder? Dat huet dach wierklech näischt mat „al“ ze dinn!

Iwwerleet emol, wéi ee „Selbstvertrauen“ an d'Lëtzebuergesch kann eriwuerhuelen, oder wéi ee kann an eiser Sprooch soen, datt engem säin „Handele vun Näid geprägt“ wier, aplaz datt do een sech selwer traunt an den Näid hien dreift. Dir mierkt, datt hei „ëmschriwwe“ gëtt; mä dat fanne mir bei Iwwersetzungen an alle Sproochen; iwwersetzt dach emol fir eng „Probéieren“ op Franséisch, fir déi Kontroll; et kann néierens alles „Wuert fir Wuert“ eriwuergesat ginn!

vum Lex Roth

Eng Saach vu Begrëff!

Dacks gëtt et Krämpes, fir **d'Bedeitungen** ausereneezhalen! Et ass e Begrëffsënnerscheed, ob eng Sprooch „**offiziell gebraucht**“ gëtt, oder ob si „**offiziell Sprooch**“ genannt gëtt. Mir hunn DRÄI Sproochen, déi op offiziellem Gebitt gebraucht gëllen: d'Lëtzebuergesch, d'Franséisch an dat Däitsch. Mä et sinn, streng geholl, keng „offiziell Sproochen“, wéi am Sënn vum Franséischen am Frankräich, dem Däitschen an der Bundesrepublik oder dem Engleschen am UK. D'Sprooch(e)gesetz vun 1984 seet ganz däitlech, datt zugudderlescht d'Franséisch eis Gesetzessprooch ass, an datt nëmme si bei juristesche Sträitfäll (litiges) als lescht „Sproochinstanz“ bleift. Dat ass iwwerens **der normaler Praxis, dem Gebrauch no logesch**, well eis Juristen hir Formatioun zeseo alleguer op franséischsproochegen Universitéite kruten a kréien, well eis Legislatioun nun emol um „Stack“ vum „Code Napoléon“ steet. Zënter dem 19. Joerhonnert si mir mengerwäreg net schlecht domat gefuer... ower **déi NATIONAL Sprooch vun eise Land ass soss keng wéi d'Lëtzebuergesch**; iwwerens gëtt dat och am Artikel 1. vun eise Nationalitéitsgesetz ënnerstrach! Firwat?

Bei der Preparatioun vun deem 1984er-Gesetz hu mir an eiser Commissioun (mat enger Majoritéit Juristen!) ganz bewosst **wéinst deem „Begrëffsvertreter“ ganz op den Ausdréck „langue officielle“ verzicht**, a vum Lëtzebuergesch als „langue Nationale“ geschwat. Dat ka jo vläicht dësem oder deem gelunge virkommen, ower **et illustriert am Fong ideal déi weltwäit eenzegarteg Sproochsituatioun** vun eise Land. Dofir muss ee jo dann och déi „Nationalsprooch“ léieren/kënnen, fir eis Nationalitéit ze kréien; Franséisch oder Däitsch ginn einfach net duert!

Eiser authentischer Ausdréck

Villzevill dacks hale mir eiser lëtzebuergescher Ausdréck einfach fir Wieder vun „deer anerer Sait“. Wann dir se ower an e propperen däitsche Saz quëtsche wëllt, da kommen si ee vir wéi e „Päischtoch“... iwwerens ass „*authentisch*“, wéi deer esou sëllegen, en **international gebrauchte griecheschen Ausdréck**: deemno, grad wéi „Photo/Auto/Telephon/Mikrofon“, och eiser een. Mä wéi steet et dann elo sproochauthentesch mat enger Saach, déi net grad „*liwwereg*“ ass/mat engem, deen net grad *liwwereg* an der Bëls ass/mat engem Fett, dat am Mo *liwwert*? Op Däitsch/Franséisch? Alt erëm: Abejoj! Et ass net erlaabt, Kanner *lasszeéien*... mä sot dat emol an enger anerer Sprooch, do ginn et der jo och alt emol an d'*Lauskaul*, mä wéi? Dir kënnt am Fong och nëmme op Lëtzebuergesch *verlaangere*, en Ausdréck, deen nawell gär mat Däitsch verglach gëtt, wou een en émsoss siche geet. E klengen Däbbes ka ganz schéi *maans* sinn; wat ass en dann zu Lille/Essex? Bei äis brauch e Steemetzer *Speis* fir ze bauen... a soss enzwousch? Dir huet jo léiwer e *Flapp* Schmannt wéi e Flapp op der Strooss, gell? E richtige *Flappes* ka schéi *flappeg* ginn... wéi dann elo zu Lyon/Kassel? Wéi seet een zu Dresden oder Bordeaux fir e *Butzi*, dee *Wutzen/Witz/Knätzelen* an den Hoer huet? Ass et manner léif, wa mir e *Stupp*, *Stippchen*, *Stuppes* nenne wéi de franséische „chou“, oder esouguer „chouchou“, eise Fiffi. Eis aaarem Sprooch, nedir!

Ass Däitsch méi „feierlech“?

Wann een e lëtzebuergeschen Artikel schreift, da soll dat einfach esou sinn, wéi d'Leit nun emol schwätzen; soss rëtscht een zevill licht an eng däitsch Schinn eran; dat kënnt natierlech dovun, datt déi Allermeescht vun äis – leider – net un d'Lëtzebuerg Schreif gewinnt sinn... **wat sech ower hautdësdaags duerch den SMS an d'Commentairen um Internet glécklecherweis ze dréine schéngt**; net deem Baneschten no, mä nom Sproochgebrauch. Fazit: Näischt ass esou schlecht, et huet säi Guts! Firwat muss een da „*besuergt fir de Fortbestand*“ vun engem Veräin sinn, wann ee sech Suege mécht, ob en nach weider besteet? – Ass e gudder Mënsch an d'Éiwegkeet gaang, da brauche mir *keng Zeechen ze erweisen*; mir ginn se einfach. – *D'Wale stinn un*... dat wëllt dach soen, si wieren nobäi, oder? **Hei kënnt een dacks op zerguttst Lëtzebuerg, an oniwwersetzbar, soen: Maacht iech dach net esou!**

Ouschteren an eis Sprooch

Gelungen: Mir hu fir **de richtige Pällemba aus der Bibel** eng Planz geholl, déi ëmmer gréng ass, ower och glat näischt mat deem Bam aus dem Süden ze din huet, well et deem hei ze kal ass: de „*Buchsbaum/buis/Box-tree*“, deen och knapps een anescht nennt wéi „Pällem“. De Sonndeg iert dann de Pällem geseent gëtt, huet och e spezielle lëtzebuergeschen Numm: Ellesondeg, am Spaass ville Leit hire Feierdag. Datt mir hei „*klibbere*“ gin, an esouguer d'ganzt Joer een *äis klibbere kann*, ass och dowäert ernimmt ze ginn... a vill waren der iwwer déi gaschteg, déi aplaz eng kleesper „*klibber*“ eng **déck „Rubbel“** haten, fir lauden ze goen. Eis **Émaischen** ass jo e spezielle Lëtzebuergesch Dag, deen zënter Generatiounen an der Stad an zu Nospelt déck gefeiert gëtt; Dausende vu Leit hunn dohem och Erënnerungen un den Ouschtermëindeg stoen... „*Péckvillercher*“, aus eiser Sprooch net ewechzedenden. Datt et bei den Nospelter „**Aulebäckeren**“ e ganz sympathesche Musée vun hirer Konscht gëtt, wier och eng gutt Iddi fir op der TV méi populär ze maachen... anengems eiser Sprooch e gudden Dëngscht ze leeschten.

Vläicht vergiess, datt...

...viro 50 Joer knapps een dru geduecht huet, wéi et ëm eis Sprooch, als sollech/comme telle' gestan huet, also ausser enger butzeger, 'Literaturchen';

...deemools zënter Joer an Dag un engem **Dictionnaire** geschafft ginn ass ... vun deem ower leider knapps een eppes gewosst huet, deen net mat der Saach selwer ze dinn hat;

...eist **Sproochegesetz (1984)** zugadderlescht en Erfolleg vun der Actioun-Lëtzebuergesch war ... déi ower emol d'éischt zerguttst dofir, 'geschleeft' ginn ass;

...déi **däitschsproocheg TV** ferm amgang war, dat kleespert Identitéitsstéck Lëtzebuergesch ze iwwerdubberen, quasi ze erseefen;

...et knapps engem agefal ass, **privat e Wuert op Lëtzebuergesch** ze schreiwen; emol keng Neijooschkaart, e Wuert aus der Vakanz oder eng Gratulation;

...et virun 1971 nach net emol 1 Prozentlëtzebuergesch Familljenannoncen a Reklamme guff; haut iwwer 90 Prozent ... wéi ass dat da, 'komm a gaang';

...zwar **Lëtzebuergesch als Schoulfach** op der Zensur gestan huet, mä kee Buch do war, fir et an der Schoul ze maachen; e Witz fir op 'Schilda';

...een ëmsoss gesicht huet, wéi dat „Troine, Clemency, Tarchamps/Urspelt asw.“ dann an eiser Sprooch giff heeschen;

...een an der „**rue Notre-Dame**“ gestan huet, an no der „Enneschtgaass“ gefrot huet; mir äis 1941 **mat eiser Sprooch géint d'Nazi-Fatzerte gewiert** haten ... an näischt nom Krich an deem Schwonk geschitt ass;

...et **och haut op kee Fall mat 'Literatur' duergeet**, fir dem Lëtzebuergesch an d'Been ze hëllefen, drop ze bleiwen ... a weiderzkommen;

...eis Sprooch am Fong keng Plaz vis-à-vis vum Däitschen **an der Kierch** hat;

...et **net een eenzegt Uertschafts- oder Stroosseschëld** op Lëtzebuergesch guff;

...eis Sprooch **um UKW-Radio** no an no ëmmer méi an d'Labberänte komm ass;

...d'**Chamberblitchen** op Däitsch war, obschonnns dees do kee Wuert geschwat guff;

...zënter de véierzeger Joeren **an der Verfassung** gestan huet, *l'emploi des langues sera réglé par la loi* ... 'Lëtzebuergesch' guff net ernimmt, an et ass bis ronn 40 Joer duerno kee Méckepippi driwwer geschitt;

...eis Sprooch dat bescht Mëttel ass, **fir d'Integratioun vu Leit aus enger Dose verschiddenen anere Sproochen**;

...d'Lëtzebuergesch **eng Chance** ass, fir ewell mat 7 Joer mussen an d'Däitscht an d'Franséisch eranzegoen;

...bis elo nach net dru geduecht ginn ass, fir e **Spezialkurs Lëtzebuergesch fir Mikros- an Internetjournalisten** opzebauen;

...den Internet eng formidabel **Chance** fir dat **geschriwwent Lëtzebuergesch** ass ... och, wann do mat Fale muss goe geléiert ginn;

...eis Sprooch sech ganz wäit vun deem ewechgemaach huet, wat ee gemenkerhand ënner **'Dialekt'** versteet (*ce dialecte qui a réussi*).

...Dausende vu Lëtzeburger **e ganz 'friemen' Numm** hunn (deen äis emol **ni opgefall ass**), ower **100 Prozent flott Lëtzebuergesch** schwätzen ... an dat zënter 5 Generatiounen!

...mir' 1976 déi **éischt allgemeng Lëtzebuergesch Course** an der Ex-Europaschoul um Lampertsbierg ageféiert a gehal hunn; mir guffen esouguer dofir veruuzt ... haut ass et souguer Universitätsfach;

...mir äis, 'net ginn', **esou laang** (wéi am ale Sproch) **eng Kniddel am Dëppen ass**;

...mir' den anere Mount un déi **250. Nummer vun der KLACK** an der Zeitungspress kommen;

...an un **dee 500. Artikel fir/iwwer eis Sprooch um Internet** (rtl.lu/Kultur-Eis-Sprooch);

...an, an, an: Abeejo!

vum Lex Roth

1984 ... jo, an?

Et ass eng Grimmelche lëschtteg, ower '1984' heescht och een immens bekannte Roman, an deem de George Orwell **1949 propheet huet, wat - 35 Joer duerno - 'lass' wier**. Hien hat zesoan an allem recht. Haut lauert de „Big Brother“ net nëmmen zesoan iwwerall; mir lafen esouguer an der Täsche mat deem Kauzekapp doruechter. Et dauert net méi laang, da wäerte mir och net méi anonym duerch d'Stad trëppelen, ouni eenzel an enger „crowd“ erfaasst a vläicht verroden ze ginn ... China! Vun all deem „Cybergehäck-Krich“ emol net ze schwätzen.

1984? Do war dach och eppes am Grand-Duché lass. An haut sinn et domat genee 35 Joer, datt eppes geschitt ass, wat praktesch 40 Joer laang verluppt gi war. Dat konnt deen Orwell natierlech net wëssen, gellid. Et war jo och net esou wichteg ... op d'mannst fir all déi aner ... bis op d'Lëtzeburger. **Ower mengt jo nëmmen net, dat Gesetz, dat de 24. Februar 1984 ënnerschrifwe guff, wier iwwerall gutt ukomm;** et guffen der esouguer, deenen deen „nationalistesche Fanatismus“ eropgestouss huet ... emol net deer Allermannster!

Ee vun hinnen, e fläisseg an kompetenten, ower verknautschte Professor huet gesot a geschriwwen, **en „Dialekt“ giff net an e Gesetz gehéieren** a soll souwiso virun allem mëndlech bleiwen ... wat dann ower 100 Prozent géint seng 2 monumental Bänn iwwer d'Lëtzeburger Literatur geschwat huet. D'Fro vun Dialekt/Sprooch ass vu weltbekannte Linguisten (z. B. Claude Hagège an Henriette Walthers) einfach **op de griichesche Begriff vu Sprooch = Idiom vereinfacht** ginn.

En aneren – gudden Auteur, mä queesche Mupples! – huet mir an d'Gesicht gesot: **„Elo hues du däi Gesetz jo; dann ass d'Banannerepublik fäerdeg.“** Him hat ech geäntwert, hie giff engagéiert, fir d'Banannen ze plécken a richtzebéien. Wéi heescht et am Sproch: **Eiser Härgott huet vill Kaschtgänger, ower keng, déi näischt iessen ...** Et deet mir ower nach haut net wéi, datt hie vu „mengem“ Gesetz geschwat hat; ech bleiwen esouguer houfreg drop!

Wéi mir de Plang fir d'Gesetz, de „projet de loi“ am deemolege „Bäloise-Gebai“ bei deer Aler Bréck geschriwwen hunn, hat de President a Jurist Raymond Weiler heinsdo seng bor Méi, déi verschidde Meenungen op ee Leescht ze kréien, an de Sekretär Emmanuel Servais hat säi Krämpes domat ... ower d'Saach gong hire gudder Wee. Meng perséinlech **bescht Stäip war de gudder Frënd an Tophistoriker Gilbert Trausch** ... well dem „Gil“ säi Wuert huet ëmmer duebel gezielt!

Et kënnt ee bal soen, da wiere „mir“ Orwellercher gewiescht: 25 Joer duerno sot dees selwechte Knadder-Proff bei engem „Italiéiner“ zu menger Frächen, si soll mech gutt versueren, well ech giff nach gebraucht, abeejo! Wier hien dach nach do, fir ze gesinn, wat fir „Sprékn“ eis Sprooch just an de leschte 35 Joer op all Fassong gemaach huet!

Äis bleift elo en Teimer voll Aarbecht, fir dat Stéck Heemechtsprooch op all Manéier auszebauen an „an der Riicht“ ze halen. Mir brauchen et net onbedéngt mat deenen anere „petites langues“ aus der EU ze vergläichen. Eis Sprooch gëtt vu méi Leit geschwat wéi dat Islännescht, dat irlännescht Gälescht oder dat Maltesesch ... brauch sech dofir also sécher net ze verstopen; mir hunn zwar keen Nobelpräis Laxness; déi formidabelst irlännesch Schrëftsteller hunn iwwerengs kee Gälescht, mä Englesch geschriwwen ... eist Lëtzebuergesch ass ower ewell uechter d'ganz Welt **als respektabeln „Idiom“ bekannt ... dee mir als Haaptstéck vun eiser souveräner Eegestännegkeet ganz einfach zerguttst fir eis ewéi fir d'Generatiounen vun eise Kanner a Kandskanner versueren (a weise) sollen.**

Lidder ... an/aus der Kannerzäit

...déi „bäihalen“. Mir erënnere äis zesoan alleguer un **dat eent oder anert Liddchen, dat mir als Butzerten héieren oder matgesong hunn**, och deer an eiser éischter Sprooch, dem Lëtzebuergesch. Alles, wat iwwer eng Melodie an d'Käppcher eragewuscht ass, bluff iergendwéi „hänken“; et guffen zesoan, **„Ouereschlëffer“**. Iergendwéi? Neen, dat ass **en extra interessant psycho-pädagogesch Gebitt!** Wien erënnert sech z. B. net un „Et wor emol en Hieschen, mat enger stupper Nieschen“ ... „Meereenche fal vum Himmel“ ... wien d'Chance hat, Léierpersounen ze hunn, déi eng Grimmel fir Liddcher an der Schoul iwwerreg haten, dee „kann“ deer Liddcher nach mat 60 Joer a méi! Op d'mannst esou wichteg wéi Turnen a Molen, oder?

Vläicht gëtt dat Phenomän och **nach net genuch an d'Systematik vum Lëtzebuergesch-Léiere mat erageholl**. Material gëtt et mengerwäreg genuch: Do haten/hu mir dann emol **dee flotten „Zinglabumm“** ... mat CD wann ech gliff. Op d'selwecht Manéier ginn et 3 immens gefälleg Lidderbicher, vrun allem an „eisen“ dräi Sproochen, si heesche **„Papagena“**; fir all „Grad“ eent extra a mat enger Koppel CD dobäi! Herrlech! Et brauch domat keng Léierin a kee Schoulmeeschter méi selwer en Instrument ze spillen ... just op e Knäppchen ze drécken. Iwwerengs och **eng Goldsaach fir Kanner, bei deenen – am duebele Sënn – d' Lëtzebuergesch „net doheem“ ass**. Dofir hei e Bild vun enger Tittelsäit vun dese Bicher ... mat engem Merci fir de Kolleg Conseiller Pierre Reding an déi wonnerbar kompetent Equipe! **Wier dat net eng Rëtsch „Lidderserie“ op der TV wäert?**

A wann s de net gees!

Dat ass esou deer Kauzen een, deen een **einfach net „erriicht“ an eng aner Sprooch** iwwersetze kann, do gëtt et da *lost in translation*. Iwwerengs: Wat heescht dann deen ënneschte Fong vun Ausdrock „iwwersetzen“? Interessant ass dat franséischcht oder englescht Wuert dofir: „traduire“ kënnt richtetwech aus dem Laténgesch; et ass en Zesummenzéie vun „trans+ducere“, wat **wuertwärtlech „eriwuerféiere“** wëllt soen ... deemno net onbedéngt Wuert fir Wuert, mä dem Gedanken no.

Am Engleschen ass et vläicht e bësse méi komplizéiert ... mä et kënnt alt erëm aus dem Latäin: „trans+ferre“, dat Hënnescht huet als „Participe passé“ d'Form „latum“ ... an da si mir bei „translation“. Gewëss, dat ass e bësse „verwurelt“, ower net oninteressant ... fir deen, deen sech dofir intresséiert. Op jiddwer Fall hëlleft et ower ze verstoen, datt ee keng Sprooch esou mir-näischt-dir-näischt Wuert fir Wuert an eng aner „iwwersetze“ kann ... et geet drëm, e Gedanken esou no wéi méiglech „eriwuer“ ze bréngen; nach laang net ëmmer einfach! Mat de Fabele vum La Fontaine, den Tintin an Asterix-Albumen oder dem „Petit Prince“ weess ech, wéi wouer dat ass.

Virun 100 Joer?

D'Geschicht léiert äis (?), datt 1919 fir eist Land e Joer op enger Existenzkräizung war, vrun allem fir bei eis Monarchie oder eng Republik. Mir wëssen, wat et ausgaang ass, an hate mat der Grande-Duchesse Charlotte, an deem kleng Ländchen, dat mir wollte, 'fir äis' halen, wierklech dat beschit Lous gezunn. Wat de Regierungspremier hir exakt 20 Joer duerno, 1939, op der grousser Onofhängegkeetsfeier am Stater Cercle riichter aus gesot huet, war a guff nach apaart goldrichteg: **Madame, mir hunn lech gär!** Dofir, an och fir eng prinzipiell Actioun fir d'Sprooch vum Land, hunn ech (als Verantwortleche fir d'Organisatioun) drop gehat, datt just dee **Sprooch um Sockel vum Monument Charlotte** a Stee gemeeselt ginn ass. Iwwregens: Grad de Minister Robert Krieps huet mir ëmmer gesot, „*Tue Gutes ... und sage es jedermann!*“; deesewechte Mann, deem mir fir seng Verdéngschter fir eis Sprooch, zesumme mam Här Werner, d'Sëlwer-Èiereplack vun der AL ginn hunn. Zënter méi ewéi 35 Joer fannen dofir och all auslännesch Interessierter, grad ewéi bei der 'Gëlle Fra', eises Lëtzebuergesche bei engem vun dësen Hauptmonumenten. Gitt emol kucken.

vum Lex Roth

1919 an direkt duerno wier et, a wann och nëmmen aus taktische Grënn, **net vu Mutterwëll gewiescht, wann eis Sprooch dunn ewell eng 'offiziell' Roll kritt hätt**; 20 Joer méi spéit hätten d'Nazi-Fatzerten äis vläicht net esou spillen wëllen, **Heim ins Reich'** zéien. Na ja. Et huet, trotz deer Louderei vum Oktober 1941, bis 1984 gedauert, bis d'Lëtzebuergesch endlech seng gesetzlech Roll an engem Text krut, dee **mat deem néidege, Fangerspëtzegefill' d'Sproocherollen am Grand-Duché festgeluecht** huet ... dat ginn dës Mount 35 Joer. D'Actioun-Lëtzebuergesch hat sech dofir net ëmso an d'Sträng geluecht, a mir soen dem Här Pierre Werner iwwer d'Graf ewech e waarme Merci!

Mir hoffen dann ower elo, datt déi nei Chamber de Wee fir bei e Referendum fir eis Sprooch an der Constitutioun och fénnt; mam Prinzip hat si sech jo 100 Prozent averstane gesot. Also.

Zu Wolz: e Rekord!

Zënter 1979, also 40 Joer!, bréngt de 'Wëlzer Gesank' all Joer een oder méi Lëtzebuergesch Theaterstécker **an der Primär- haut REENERT-Schoul** op d'Bühn... iwwregens do, wou de Michel eropgaang ass, fir schaffen ze goen. Déi Kulturleeschtung gëtt et an hirer 'Duerhal' soss néierens am Land. Bis elo 52, 'Stécker' ... dat si mir ganz kloer dem – notoresch gedamen (bescheidenen) – dichten Dirigent an zolitte Museker Josy Putz schëlleg; déi 'Zort' ass rar wéi déi wäiss Mais!

Dëst Joer spillen déi Wëlzer dem Norbert Weber seng herrlech DICKSE-REIEN, eng Zort 'Medley' vum Dicks sengem genëssegen Theater; déi soll kee sech laanscht Nues an d'Ouere goe loossen; dir huet 4-mol d'Geleeënheet: Sa 16.03: 20 Auer/So 17.03: 15 Auer/Sa 23.03: 20 Auer/So 24.03: 15 Auer. **Reservatioun:** Tel. 95 89 72 (Feyen/ 12-14 +19-21 Auer). Iwwregens: Wéi wier et dann, wann dës Organisatioun de Stack fir e 'Lëtzebuergesch Festival' op deer immenser Schlachsbühn giff ginn? Eng eemoleg Geleeënheet ... fir sech emol doriwwer beieneenzesetzen!

Et ass dach gelungen

oder musse mir 'eegenaarteg' soen, datt der esou sëlliche mengen (esouguer behaapten), **e Wuert, dat si net gebrauchen, vläicht nach net héieren hunn, wier al – museal – net méi am Gebrauch** asw.

Da missten d'Fransousen Dausende vun Ausdréck aus dem Larousse/Petit Robert erausdixen, well e 'mëttlere Franchy' am normale Gespréich an esouguer Schrëftgebrauch net méi ewéi 10 000 Wieder huet. Do héiert Dir ower knapps ee soen, dat wier *du jamais entendu, du vieillot, du patiné, du muséal*. Natierlech huet dat mat hirem immense Schrëftlechen aus der Literatur an der Press ze dinn, grad wéi mam wëssenschaftleche Gebitt ... wéi mir dat an eiser Sprooch nun emol net hunn. **Dofir, verblatzen' a verfléien' eiser Ausdréck, well si net fixéiert, verbreet a verankert' guffen, souzoe wuertwärtlech 'an d'Ae' gaang sinn.** Mat, 'al a museal' huet dat jo dann ower net ze dinn, apaart, well mir dacks mengen, eppes 'Besseres' vum ARD-ZDF-SAT3 eran an d'Lëtzebuergesch ze schleefen.

Duefir kann ee seng Zweiwelen hunn, wa bei enger 'Schnësserei-Èmfro' uechter d'Land **nëmme just no deem sakrosanten, IST-Zoustand' gefuer** gëtt – regional – ouni sech déi Boun drëm ze froen an ze bekëmmern, **wéi et da mam wierkleche Grondschaz, dem 'Thesaurus' vum Lëtzebuergesche steet ...** do misst op d'mannst ënnerscht ginn, wat/wéi alt emol zënter 1945 geschriwwen guff. Do fannt dir alleguer déi Beispiller, déi hei hannendru stin; esouguer plazeweis a Familljen opgedeelt. Huet emol:

druddelen – knujelen – kniwwelen – wurrelen – kruwwelen – stréilen – heemelen – wibbelen – queesch – dowidder – schro – trântelen – hippen – schluppen – knätschen ...

Mammesprooch?

Wat ass eigentlech Mammesprooch? Mammesprooch ass **déi Sprooch, déi mir als alleréisch an Téin, Wieder a Sätz héieren a selwer geschwat hunn**. Déi Sprooch musse mer ower net onbedéngt nëmme vun eiser Mamm matkritt hunn; mir héieren a léieren se och iwwert eis Famill an Ëmwelt:

D'Famill doheem; dat kënnen Nopeschkannersinn, mat deenen ee spillt oder Frënn vun den Elteren, de 'Précocé' asw. Iwwer d'Joere, 'verfeinert' sech eis Mammesprooch. Mir huelen alles op wéi e Schwamp; eise Vokabulär gëtt ëmmer méi grouss, wat mir méi Relatiounen mat anere Leit kréien. **D'Qualitéit vun deer Sprooch** hânt natierlech vun en etlechen Elementer of, déi e Psychiater äis explizéiere kënn, an ... wa kee mat engem Kand schwätzt, dat Kand schlecht, knapps oder guer keng Sprooch matkritt, ass dat, je nom 'Täti', eng Katastroph fir d'ganz Liewen.

Interessant ass, datt Kanner hiréisch Wieder, Tonalitéit a Rhythmus net eréischt héieren, nodeem se op Welt komm sinn, mä, wéi mer haut wëssen, schonns am Bäichi vun der Mamm. Japanesch Fuerscher hunn iwwerdeems scho viru Joerzénge erausfonnt, datt déi jeeweileg **Mammesprooch, am Fong ons 'Primärsprooch'**, am Gehier, och eng aner Plaz huet, wéi all aner Sproochen duerno, déi praktesch an am Sënn vum Ausdréck eng méi oder manner féx, 'Iwwersetzung' bleiwen. Déi 'Primär'- oder Mammesprooch huet nun emol normalerweis jiddereen.

Mir hunn u sech déi grouss Chance, datt mir **hei zu Lëtzebuerg op enger wonnbarer Sproochkräizung** leien. Déi *'Mëschkräizung/melting pot'* vum Germanesche mam Romanesche beräichert eis Mammesprooch. Si féiert intressanterweis och ganz speziell an d'Englescht, wat jo zënter dem 11. Joerhonnert – no der *'Battle of Hastings'* an dem normanneschen Iwwerhuele vun der englescher Kroun – eng immens Mëschung tëscht dem Germaneschen (Angelsächseschen) an dem Romaneschen (Franséischen) aus der Normandie ginn ass! Schon iwwerluecht: wouhier kënn dat 'Angelsächsescht'?

Eis Sproochsituatioun – fir net vu 'Liichtegkeet' ze schwätzen mat deene ville Sproochen, déi mir gebrauchen an héieren, huet sëlliche Virdeeler, mee och eng Rei Noederler fir en zerguttst Lëtzebuergesch. Doduerch, datt mir eis Ausdréck fir Begrëffer ëmmer nees (mutterwëlles!) duerch Wieder a Sazbildungen aus anere Sproochen ersetzen. Dat ass ganz gutt am Internet ze gesinn, wou eis Mammesprooch eng enorm grouss Plaz huet ... wéi? ... dat ass natierlech eng aner Geil! © Eng Haaptschold dorun: Leider iwwerluecht d'Leit am Internet dacks net, wat se geschriwwen hunn, well dat hinnen net esou wichteg schéngt, oder net séier genuch geet. Trotzdem kann een der Meenung sinn, datt den Internet an all senge Formen eiser Mammesprooch eng Hëllef gëtt, vun deer vru 25 Joer net emol ee gefuebelt hätt. Hei entsteet eng wonnerléif, 'Gewunnecht', esou mateneen ze 'mailen/simsen', wéi een am 'Liewege' mateneen schwätzt. **Domat dreuwe mir souzoeen, stolen Dunnen' an de Fong fir d'Erhalen an Entwéckele vun eiser Mammesprooch ... UNESCO, salut!**

,bosseg' Sätz:

Ech hanken dir et un... deen huet et op mech sätzen... de Jang huet sech ferm ermaach... elo hu mir zerguttst derbäigemaach... de Guy ass en Heeschesak... mir hunn zu Déngens en Haus gesproocht... dëslescht si mir fatzeg dowiddergang... d'Carole ass eng ondugen Zatz... seng Schwëster ass och e Queesch... do hues du et ower geféngert... datt ass eng rosen Zara... do krut ech de Baart gemaach... de Will ass en topegen Dabo... gepatscht ass net gefémmt... de Jos ass bäigelaft... ech si mam Auto bäigang... géff dech, soss kriss d'eng an d'Suckel... oder eng gelaatscht...

Éierlech: Da probéiert emol, ob dir déi Sätzcher **ouni ze zécken an eng aner Sprooch iwwersetze** kënn. Hei ass et dach wierklech egal, wéi een dat alles zu Ëlwen oder zu Biele ausschwätzt. Wichteg ass just, kloerzemaachen, datt et sech sproochméisseg ëm e spezielle Wee dréint. Datt de Wëssenschaftler hei vun 'idiomatesche Struktur' schwätzt, ass vläicht méi blénkeg, ower net manner richteg ... a wichteg!

Internet an SMS

Datt **d'Lëtzebuergesch mam Internet an dem SMS um Handy** eng zimlech 'geckeg' Chance krut, versteeet jiddereen, deen iwwerleet, wéi wichteg déi schrëftlech Sait fir eng Sprooch ass. Hei entsteet eng Gewunnecht, déi **apaart bei eise jonke Leit** eng ongeheier gutt Saach fir d'Stäip vun eiser Sprooch ass, souzoeen eng Garantie, datt d'Lëtzebuergesch lieweg bleift ... an de fuddelegen **UNESCO-Behauptungen** eng laaaaang Nues ka maachen.

Et kann een nëmmen hoffen, datt sech **en anere Gebrauch fénnt: d'Iwwerliesen!** Mä do brauche mir äis net extra ze verstopen; kuckt dach emol, wat 'franco-phon/anglophon Simsarten' sech bei 'Commentairen' am Netz leeschten. Dat ass ower natierlech keng Ursach, net **eng Grimmel no eiser Sprooch an e Wutz no der Schreifweis ze kucken.** ©

De Literaturpräis fir eis Sprooch!

Datt de **Literaturpräis 2018 un e lëtzebuergesch Wierk** gaang ass, huet natierlech jidderee gefreut, deem eis Sprooch um Häerz (firwat net och um Verstand) läit. Net aus falschgéträtztem Nationalismus – loosst mer emol léiwere PATRIOTISMUS soen – mä ganz einfach als Bewäis, datt **d'Lëtzebuergesch verstännegerweis um gudden Wee** ass. De Romain Butti huet dofir och hei an eiser KLACK en zolitte Merci verdängt! Den **Titel, „fir wann ech net méi kann“** ass bal eng Erausforderung, fir ze soen, datt eis Sprooch ower nach ganz sécher „kann“ ... *yes, it can!*

Mir sollen net vergiessen, datt **de „Genre“ Theater dem Lëtzebuergesch enwoll am 19. Joerhonnert am Fong richtig op de Sprong gehollef** huet. Mam Dicks sengem „Scholdschäin“ an all dem Edmond de la Fontaine sengen aneren Theaterstécker duerno, sinn eng Partie Lidder opkomm, déi och nach méi ewéi 170 Joer duerno mat Begeeschterung iwwerall do geschmuttert ginn, wou „eng lass“ ass; si guffen a bleiwen am gudden Sënn „populär“. Natierlech huet dat deemools och de Michel Lentz matgerappt, deem mir e schéine Grapp méi „romantescher“ Lidder schëlleg sinn – ënner anere eist Nationalidd „Ons Heemecht“ – a vun deenen der haut nach e schéine „Bucki“ bei der feste Fong vun deer Sprooch gehéieren, déi jo **1984 (als Kär vun eiser „polyglotter“ Sproochsituatioun) de gesetzlechen „Idiom“ vun eisem klengen, mä souveraine Land (ginn) ass**.

Datt **dem Michel Rodange säi REENERT** esou e laangen a respektéierte Wee duerch eis Generatiounen gemaach huet, ass och alt weinst senger „Form“ keen Zoufall. **D'Fusseggeschicht ass dach ganz kloer** en Theaterstéck; am Fong eng genialesch Adaptatioun vum mëttelalterleche „Roman de Renart“ an dem Goethe sengem „Reinecke Fuchs“. Am Franséischen heescht et dann, datt dem La Fontaine seng Fabelen „une pièce de théâtre à cent actes divers“ wieren ... da muss een da vum Reenert kënne soen, datt déi Fusseggeschicht ganz sécher „une pièce de théâtre à cent fables diverses“ ass ... wat vru Joren de Bühnenspezialist Frank Feitler mat senger talentéierter Equipe esou formidabel op deer Wëlzer Schlabbühn ge- a bewisen huet; net ze vergiessen, do, wou eise Reenert vum Wëlzer Bierger Rodange entstan ass; do, wou mir **de Reenert-Park mat den herrleche Carrara-Marber-Skulpture vum Ad. Deville** haut hunn ... dee kee soll verpassen, deem eist Land a seng Sprooch (a seng Konscht!) eppes bedeit. De Wëlzer Lampions-Owend an Éieren; mä dee kënnt jo iwwerall organiséiert ginn ... eng authentesch-flott Saach am Reenert-Park net!

À propos WOLZ! Dem „Festival“, dee vru ronn 70 Joer mam Schiller sengem „Wilhelm Tell“ an deem eemolege „Schlassgoort oagefongen hoat“, ass no an no aus e sëllege Ursachen de fréiere „Wappes“ ausgaang; de Publikum ass nun emol deermoosse mat TV a finanzkräftegen Organisateuren verwinnt, datt déi Weelzer do net méi kënne nokommen; si haten an **den 20. éischte Joere bal „alles“ op hirer formidabeller Bühn, wat Numm a Rang um Gebitt vun Theater a Musek vun allen Zorten opweises hat** ... dorun ass (reng finanziell!) emol am Dram net méi ze denken! Mussen dofir ower all Klëppele bei jidder Tromm gehäit ginn? Ganz bestëmmt net, well mir hunn do d'Méiglechkeet, äis – bausst deenen immensen Offerte vun der Stad an Esch – **eng richtig heemleche Theaterszenen mat deene kéipweise Stécker aus eiser Sprooch** ze bidden! Do wier mat Dicks, Reuland, Tit Schroeder, Norbert Weber, Paul Greisch, Jempy Kemmer, Alain Atten, dem ... Romain Butti asw. all Joer, oder an „Zyklen“ vun 2-3 Joer deen immense Bühnekomplex vu Wolz struppevoll ze kréien. Wier dat net vläicht **eng gutt Iddi, déi een eiser neier Kulturministesch, Sam Tanson an hirem Commissaire fir d'Lëtzebuergesch, Marc Bartholomey, kënnt/sollt an en Dossier leeën?**

Schonn dru geduecht

* datt et nëmme bei äis „**Klatzkäpp**“ ginn; datt a kenger anerer Sprooch e **Maufel, „ge-häerzt“** ka sinn; datt kee vun „dobauss“ versteet, wa mir op eppes „**gammssen**“ oder no eppes „**glëschteren**“ ower och „**glott**“ kënne sinn; datt een nëmme am Lëtzebuergesch „**eng wëlles**“ kann hunn; datt mir kéipweise Ausdréck hunn, déi ee bal net méi an hirer Ur-Sprooch erëmkennt: Spéngel, Béchs, Kullang, Kondel ...

* firwat mir net emol solle bedenken, datt Honnerte vun Ausdréck aus anere Sproochen hir Wuerzelen net an deene selwer hunn, mä aus dem Griecheschen, dem Laténgeschen an esouguer aus dem Arabeschen: Radio, Auto, Televisioun, Camera, Foto, Bromée, Canapé, matelas/Matraz, Computer ...

* datt mir esouguer eiser **Nimm fir déi meescht Méint vum Joer** hunn, ugefaang beim „Wantermount“, dem Januar, deen äis am Fong déi Joreszäit érischt richtig bréngt; dann dee kierzte Mount, dee bei äis seet, datt „Aisspacken“ un de Kullangen hänken ... „Februar“ seet net, wat dobauss lass ass, mä de „Spierkel“ huet säin Numm net gestuel, grad ewéi de „Karschnatz“, den „Hierschtmount“, de „Wäimount“. Et soll een net un de Kleesche gleewen, datt déi „offiziell“ Nimm vun de Méint giffen erdréckt ginn; si ginn zwar no histoireschen Nimm gebraucht, ower dat praktesch op der ganzer Welt ... well, wat géng een z. B. fir den Ament mat engem „Wantermount“ a Südamerika ufänken ... kuckt emol d'Temperature vun do des Zäit bei der Meteo. ☺

vum Lex Roth

Jean Kandel

heescht dee gudden Mann, deen zënter Joer an Dag all Lëtzeburger Lidder beienesicht, déi hie fanne kann; et sinn der fir den Ament ëm déi 4 000. Dat net nëmme weinst engem „Sammeler-Tick“, mä well hien eppes fir **dat Stéck vun eiser Kultur** wëllt maachen. Et geet him net duer, wann op e puer Plazen all WE ëmmer nëmme eng éischt Stroph oder de Refrain vun deene selwechte puer Lidder geschmuttert ginn. **„Kanner o Kanner o quel malheur, mir mussen aus der Rue des Fleurs“** ... an da kënnt net méi vill, gelldir; **„d'Hechtercher aus der Stad** bréngen et dmeescht och knapps bis bei déi 2. Stroph; da kommen nach e puer Zeilen aus dem Dicks sengen Operetten ... an zou. Ower denkt emol iwwer déi **Begeeschterung** no. Do léiss sech och op eiser TV „eppes maachen“, an zwar fir Klenger, Jonker an Eelerer! Wann Dir wëllt, schécke mir lech mat eisem „E-Mail“ (hei uewe bei den Adressen) e ganz intressanten Artikel iwwer dem Här Kandel seng formidabel Aarbecht.

An der Schoul ginn eis Lidder iwwerengs bal iwwerall souzesoen „an de Biischteschaf“ gestallt; didakteschen Onverstand! Mä dat ass an anere Länner/Sproochen ower ganz anescht. Do kennt **jiddwer Kand op d'mannst 10 hirer Lidder, wann et aus der Grondschoul kënnt** ... an déi ginn „am Alter“ och nach onheemlech gär zesumme bei allméigleche Geleeënheete gesong. Eng Saach vu sozialem Zesummegehéieren ... an esouguer vun Integratioun! Bei äis muss een dofir ower bal an engem Veräin sinn; schued! Do wier et net vu Muttwëll, wa vum Ministère aus eng Zort „dépliant“ mat engem gudder Dose Lidder eraus géng kommen, déi am „Primaire“ souzesoen „obligatoresch“ wieren.

Eises? Jo!

Natierlech gëtt et dees net mat Honnerten. Et huet esouguer vu ganz dichtege Männer geheescht, **zënter dem Fixspoun an dem „Gromperekiewerlek“ (am 19. Joerhonnert) wier kee lëtzebuergesch Wuert méi entstan** ... bei allem Respekt, absolut dolaanscht! Noweissbar ass dach de „Knätschgummi“ typesch Eises, grad ewéi d'Feiersteng, de Klaves, de Späizmännchen, esouguer d'Pastadschutta (aus falschverstanenem „Italiénesch“ gekniwelt), mä och Dosenden Ausdréck, déi (begrenzt) op de Schmelzen, der Goodyear an op allméigleche Schaffplazen entstan sinn.

Ganz dacks hu mir och Ausdréck, wou kee Mënsch sech géng soen, datt et typesch lëtzebuergesch sinn. E flott Beispill ass **dee „Leitsgeheier“ vu KNUPPERT**. Hei hu mir et mat engem Ausdréck **aus enger ganz interessanter Wuertfamill am Lëtzebuergesch** ze dinn: d'Verb **knuppen** steet a kengem däitschen Dictionnaire ... a scho guer net an deene sëllege Bedeitungen! Eng **Knupp** och net, sief et um Kapp oder als Flouernumm wéi z. B. zu Wolz oder Briedemes; **Knippercher** sicht Dir bausst Lëtzebuerg an enger Pâtisserie ëmsoss; wësst Dir, wat **Knuppekël** sinn? Datt ee fir aner Sproochen och alt Vokabele muss **knuppen**, ass soss néierens doheem wéi an eise esou aarmen Dialekt. Dann **eppes, datt et vru Joeren hei net guff: de KNUPPERT!** Deen hate mir ni am Sënn vum däitsche Böller. Deen ass ze soe fuschneier, geet vil-le Leit déck op de Wak a kann och schéi geféierlech ginn; just net fir eis Sprooch, deer hien en neit Wuert bei déi grouss „Knuppfamill“ bruecht huet; eng „Knuppfreed“!

Majo dann!

Vrun e puer Joer guff et **eng Zermeschterei, watfir eng Sprooch hei am Land am meeschte geschwat giff ginn**. Et hunn der esouguer gemengt, dat wier d'Franséisch ... natierlech, well si och all eis Grenzgänger/Frontaliers wéi Äppel a Birren an Orangen a Mandarinen an Zitroune mat an de Kuerf getässelt hunn. Datt een en **Ënnerscheed tëscht „Awunner/Résidents“** a Leit muss maachen, déi héchstens 8 Stonne vum Dag an och nach nëmme 5 Deeg an der Week hei „op Besuch“ sinn.

D'lescht Joer huet dann de Ministère vun der Educatioun, de Kanner an der Jugend eng **Awunner-Ëmfro** iwwer dee Leescht maache gelooss. Dobäi koum eraus: **Fir 84 % vun de Gefroten ass et ganz oder richtegerweis wichteg, datt sech der Fro vum eiser Sprooch uegholl gëtt; datt 77 % eng Kompetenz am Lëtzebuergesch hunn; datt eis Sprooch et „op der Schaff“ op 68 % bréngt; datt 80 % et gutt fannen, datt sech offiziell ëm eis Sprooch bekëmmert gëtt.** Gutt verstan: Mir sëtzen net vru „Ëmfroen“ op de Knéien; dat hei ënnersträicht ower, datt een, aus watfir enge Grënn och ëmmer, d'Nues net iwwer eis „Gebuertssprooch“ brauch ze rënschelen. Si ass méi wéi e folkloristesche Phenomän a spilt bei der Integratioun vu **Leit aus op d'mannst 10 verschiddene Sproochen** eng immens wichteg Roll, well et geet jo hei net nëmme ëm d'Franséisch, mä och ëm slavesch, skandinavesch a romanesch Idiomen ... an domat souzesoen **e „Plateau“, op deem si sech all zesumme kënne fannen**. Dat ass hei nun emol d'Lëtzebuergesch!

All Guddes am Neie Joer!

Arem Sprooch ☺

An dëser KLACK hunn EISER Wieder e Stärchen*

Zënter 25 Joer poteren*, babbelen, diedegen* a schwätze mir ewell* hei an eiser KLACK iwwer déi Sprooch, déi nun emol en Hauptstéck vun eiser Eegenart ass; net manner wéi do Maltesesch, Islännesch, Irlännesch ... déi iwwerengs vun net esou vile Leit geschwat gi wéi d'Lëtzebuergesch.

Wann deem „Idiom“ vun de Lëtzeburger seng Wuerzelen net esou déck an net esou déif si wéi aner, da läit dat vrun allem drun, datt mir eis Sprooch nun emol vill manner* schreien, also „dokumentéieren“ ... well mir an der Schoul direkt zwou an duerno esou guer dräi aner Schreif-Sproochen an de Bic gestach kréien. Ee Gléck huet dat sech eng Grimmel gedréint, well esou vill wéi haut ass d'Lëtzebuergesch nach ni schrëftlech gebraucht ginn. Si gëtt haut net nëmme méi geschwat, mä tonneweis geschrriwwen; datt dat Geschreifs heinsdo „schuddereg“ ass, dat wier eng aner Diskussioun; wichteg ass „alt emol“ geschrriwwen! **Eent ass ower sécher: Eist normaalt „Schwätzen“ ass net mat „Schnëssen“ ze verwieselen!** Am Däitschen: Jo! Do ass „schwätzen“ gelungerweis ongeféier esou negativ wéi eist „schnëssen“ oder „braddelen“.

Ech weess net, wien den Titel „Schnëssen“ fir déi (interessant) Initiativ vun eiser Uni fonnt, virgeschloen an duerchgesat huet, fir déi verschidde Wieder regional- oder uertschaftsméisseg ze „sammelen“ a quantitativ ze verschaffen. Jiddefalls keen, deen d'Lëtzebuergesch richteg „drop“ huet. **„Schnëssen“ ... huet bei äis eng ganz aner Bedeutung (Konotatioun) wéi just „schwätzen“ (Semilogie!).** Wann ech mat mengem Noper schwätzen, dann ass dat net onbedéngt eng „Schnëssegt“; beim Patt* gëtt e sëlliche* matenee gepotert*, gediedegt* oder gemault, net onbedéngt „geschnësst“; dat ass zimlech „hänkeg“, „queesch“ an net grad „léif“, fir net ze soen esou guer e bësse baupseg*, granzeg, ze soen negativ gefierft. Wien e bësse Fanger- oder villméi Mondspëtzegefill fir d'Lëtzebuergesch huet, dee weess ganz kloer, datt „schnëssen“ eppes ganz anescht ass wéi einfach „schwätzen“ ... drolegerweis* ower anescht mam däitsche „schwätzen“ am selwechten Tirang stécht!

Jiddereen, deen eis Sprooch e bëssen am Gebrauch huet, weess och, wat eng „Schnëss“ ass; dat ass bestëmmt net léif iwwer e Gesiicht geschwat (Lidd: *Wat eng Schnëss!*). A wann ech soen, et hätt een eng „Schnëss“ geschidden, da war hie jo eischer granzeg / rosen*. ... et felt net vill, da gëtt hie mir eng ... op d'Schnëss! **Op jiddfer Fall ass et net positiv, wann ee mengt, en aneren hätt eng „Schnëss gemaach / geschidden / dohinner gehaang“.** Soe mir vun engem, hie wier e „Schnëssert“, dann hale mir net apaart vill vun deem, wat hie seet / schwätzt. Dat ass dann datselwecht, wéi wa mir ginge soen, hie wier e Braddeler*, oder och nach e Sabeler*, Tuddeler*, Saffthari* ... wierklech alles wéi net fein / positiv. **Hei gesi mir ze soen niewebäi, datt eis Sprooch gaaaanz interessant Gefillsënnerscheeder ze bidden huet ... oder „hätt“, wann ee sech emol méi gemitterlech dra knéit.**

Vläicht ass et net „dolaanscht“, drun ze denken, dat emol dësen oder deen Uni-student (oder e Kollektiv) sech Gedanken iwwer eng Diplomaarbecht um Gebitt vun der „Polyvalenz“ bei den Ausdréck a Lëtzebuergismen **an eisem Our-Sauer-West-Musel-Fränkesch** kënn matachen. Et „déit“ ee sech wonneren, wat fir en herrliche Mo-saik ee mam Lëtzebuergesch kënnt zesummenstellen.

Ech si wierklech gespaant, wat bei deer aktueller Initiativ vu „Schnësserei“ erauskënn. Leider ass se **net ganz „kiddelféx“, wat d'Prinzip vu sougenannte wëssenschaftlechen „Emfroen“ ueget.** Et kann een dach net einfach zwou Stëmmen vu Wolz, zwou vu Gréiwemaacher, zwou vun Esch, zwou vun Dummeldeng op ee Leescht zéien an doraus Prozentsätz maachen; déi eng wéi déi aner stinn dach fir ganz verschidden „Entitéiten“! Rechent emol d'Prozenter aus, wann eng Dosen Éisleker, zéng Leit aus dem „Süden“, néng Interesséierter aus dem Zentrum a fénnef Adressate vun der Musel sech iwwer ee bestëmmten Ausdréck mellen, z. B. mat *net, eis, Dënschdeg* ... an da relativéiert dir dat beeriicht* a Prozenter ... dat gëtt statistesche Bulli ... well et nun emol eben net „relativéiert“ ass! Doriwwer kënn de Frënd Fernand Fehlen e ganze Kuert méi ewéi mir mat äis „schwätzen“ ... net „schnëssen“. Mat e bëssen Iwwerleeës* kënn een net dolaanscht, datt déi ganz Entreprise nach zimlech wibbeleg* op de Been ass.

Eppes ass sécher: Eis Sprooch ass immens méi räich wéi een et bei esou enger fuddeleger* „Schnësserei“ kann erauskrüwwelen! Näscht fir ongutt.

Rote Bete asw.?

Dat ass eng gudd a gesond Saach ... ower net fir eis Sprooch, well do heeschen se **„rout Rommelen“**, am Franséische frot dir „betteraves rouges“. Firwat solle mir eng „choucroûte“ iessen, wa mir „Sauermais“ hunn; „Sauerkraut“ guff iwwerengs och ni hei agemaach. Probéiert emol eis **Akaut/Laiskaut*** ganz séier (net „schnell“) an eng aner Sprooch ze iwwersetzen, vläicht och, engem Fransous auserneezen, dir hätt **„eng wëlles*an der Kopp“**, et wier esou „sëlliche* dorëmmer* doruechter“, dat eis Sprooch giff **verschampeléieren***, an et giff elo **„déck duergoen“**, datt ech mech **„mat mengem Gesouers* geng ginn“**. Wat ass dat Lëtzebuergesch ower esou aarm, geldir ... oder si mir selwer sproochaarm? ☺

Hätt dir geduecht ...

... datt d'Ausdréck hei hannendru just eleng „EISER“ sinn? Probéiert emol, si an egal wat fir eng aner Sprooch ze iwwersetzen: **plakeg - gaschteg - ee lichen - schaufel - tujeleg - sech begannen, druginn - ugoen - elle Mouk - poteren - wéischt - Klatzkapp - de Sak kréien - ee lasséien - eng hänken hunn - häämssen - sech hounen** ... ok, dir sot elo, eng Partie dovun wieren iech net bekannt; dir hätt déi nach ni héieren: Majo, dat ka ganz gudd sinn, ower **kennt e Fransous dann all Wuert an Ausdréck, déi mir am „Petit Robert“ oder dem „Larousse“ fannen.**

En interessant Beispill aus dem Pol Greisch sengem leschten Theaterstéck: **schamper** ... dat heescht am Fong „aremséileg, schwaach“ ... ower och nach „schaufel“/„schappeg“. Dir kennt dat net? Soll dat dann elo missen heeschen, datt et „schamper“ net gëtt? Am Däitschen, dem Franséischen oder dem Englesche ginn et Dausenden Ausdréck, déi den „Normalo“ net a sengem Gebrauch huet ... oder net emol kennt. Solen déi dann elo einfach alleguer an de Fatzekuerf* misse gehäit ginn. Émgedréint: Eis Sprooch kennt Honnerte vun houdäitschen Ausdréck net, déi bëllegerweis a muttwëlles iwwer Radio- oder TV-Mikro an d'Lëtzebuergesch erageschleeft ginn! **Do dærf et ower net bei Humpen- oder Prabbelisgesprécher bleiwen.**

E puer Beispiller: Et muss een op aner Leit **„Récksiicht huelen“** ... dat ass jo 100 Prozentesch Däitsch, an och nach déi hoergenee Iwwersetzung vum laténgesche *respectare*, aus deem dann de „Respekt/respektéieren“ entsteet, also! **Firwat déi Récksiicht?** – Eng Partei huet zwee Sätz **„zougeluecht“** ... da gesäit ee se jo net méi! Dat heescht op Lëtzebuergesch „bäigeluecht“! **Mir leeën nëmme eppes zou, dat een dann net méi gesäit.** „Kierzlech“ hunn ech de Jang begéint ... a wat maache mir da mat „dëslescht“? Déi zackerdjëssen* däitsch Tramsschinn, geldir. Ass iech och ewell opgefalle, datt bei äis am Fong kee *flücht* ... do hu mir deen eenzegarten Dréi, hie wier **„ugaang“** oder ganz einfach **„fortgelaf“**; firwat solle mir dat dann einfach esou an den Drecksemer geheien?

Loosst mer emol „stëppelen“*

Hätt dir geduecht, datt mir et hei mat engem vun eisen **Honnerte vun total oniwersetzbare Wieder** ze dinn hunn? Et geet verluer, wa mir et wëllen z. B. an d'Däitsch, d'Franséisch oder d'Englesch iwwersetzen (*sticheln, stochern, envoyer des pics, to gibe/nettle*); deemno „lost in translation“. Dobäi kënn nach, datt **eist „Gestëppelen“ am Lëtzebuergesch net nëmme eng eenzeg Bedeutung huet:** Mir stëppelen net nëmme een deen aneren (de *Feierkrop* huet säin Titel jo och alt net geseit, well et gëtt jo och mam „Krop“ am Feier gestëppelt ... „Krop“ iwwerengs och 100 Prozent Eises!). **Den „Zahnstocher“ brauche mir am Fong guer net**, well jo keen op Lëtzebuergesch an engem Zannt „stochert“ mä stëppelt ... et misst also „Zännstëppeler“ heeschen. Aus deem Ganze kommen dann och nach d'Haaptwieder „Stëpeler“, „Gestëppelen“, „Stëppelerei“; och esou guer eppes, datt haut net méi esou bekannt ass, well et nach knapps gemaach gëtt: de „Stëppelkotteng“, e Fuedem, mat deem d'Lächer an de Strémp gefléckt, dat heescht „gestëppelt“ guffen; do guff dann e „Stëppel-Ee“ dra gestach, fir datt et sech méi kamout geschafft huet.

Iwwerengs: Et gëtt der vill, déi fannen, datt **hei an eiser KLACK (zënter 26 Joer!) och nawell dacks zimlech gestëppelt** gëtt. Dat ass net falsch, mä bedenkt emol, wéi et haut mat eiser Sprooch wier, wann net fir d'Uerschafts- an d'Stroossennimm, fir eist Sproochgesetz vun 1984 a fir e Quascht aner Sprooch-Problemer „gestëppelt“ gi wier.

Kleng a knatzeg*, ower ...!

Fir d'Wieder (Substantiven, Verben, Adjektiven/Adverben, Konjunktiven asw.) an engem Saz zesummenzehalen, ginn et an de Sproochen, mat deene mir méi „kënneg“ sinn, **deer butzeger* Wiedercher, déi am Fong fir sech eleng näscht heeschen:** *ab, zu, bei, um – à, sur, pour, comme – of, to, ...* Wichteg ass et net, si elo feierlech „Präpositionen“, „Konjunktiven“ asw. ze nennen ... mä ze ënnersträichen, datt des Wiedercher souzosen **d'Salz an de Sätz an domat de „Schmackes“* vun engem Sprooch** sinn. Ower net, wa si duercherneegereselt* ginn, wéi et engem an de Kapp kënn!

Huelt am Lëtzebuergesch **dee klenge Wutz vu „bäi“**, maacht vrun allem emol e Verglach mam däitsche „bei“: da mierkt dir séier, datt een dat eent ower och glat net einfach fir dat anert kann huelen. Sot emol nëmme: *Der ist mit dem Auto beigegangen; ich ging bei den Arzt; da bin ich aber beigelaufen; er hielt in dieser Sache gut bei; gib ihm noch etwas bei* ... hei gëtt natierlech direkt gesot, dat wier dach falsch; stëmmt. Béit déi Sätz emol riicht*, da mierkt dir, datt **esou e klengt Wiertchen och e Stéck vun engem Sproochgesiicht** ass. Grad esou krommenoleg* ass et, wann et ewell* esou dacks heescht „ab“ 7 Auer wieren d'Butteker zou ... aplaz „vu 7 Auer un“. Naja.

Mir wënschen Iech alleguer en heemelegen Advent, schéi Feierdeeg an en zefriddent Neit Joer!

An elo?

Mir ware wielen/stëmmen. D'Resultat kennt dir, an hei gitt dir keng politesch Meinung doriwwer fannen; do soll/däerf jiddereen seng hunn a behalen. **Mir stelle just fest, datt et de Versprechen no net ze schauel fir eis Sprooch wäert ausgesin;** zemo wéi et fir d'Lëtzebuergesch an der Constitutioun, der „Verfassung“ vun eise Staat kann ausgoen.

Et ass z. B. eng prima Saach, datt et am aktuelle Sproochgesetz vun dësem Joer – dat et just virum neie Gesiicht vun eiser Chamber nach an dat „deckt Buch“ gepackt huet – elo en „Zenter“ fir d'Sprooch vum Land gëtt; datt do och e Commissaire dra steet ... an datt deen ewell genannt ass! Äre Schreiwert weess, wat dee Sproochcommissaire dem Lëtzebuergesche wert ka sinn/ginn, well **et ass net afeg, joerelaang als „Privatmann“ bei Ministeren ze krauchen, fir eng Saach fir d'Lëtzebuergesch an d'Rei ze kréien:** Mir därefe jo net vergiessen, datt et och Politiker guff a gëtt, deenen eis Sprooch am Fong egal ass; do kritt ee knapps e Feierchen un d'Brennen.

Ee Gléck hunn ech viru ronn 40 Joer (o meil!) bei Ministere wéi dem Jean-Pierre Büchler, dem Jean Hamilius, dem Jean Dupong, dem Robert Krieps, dem Pierre Werner, dem Fernand Boden, dem Colette Flesch, dem Luc Frieden, oder Direktore wéi dem Här Jos. Heinen vun der Post an dem Patrice Schonckert vum Kadaster **en oppent Ouer fir d'Lëtzebuergesch um praktesche Plang** fonnt, soss gengt dir am Telefonsbuch oder op kengem Schëld de lëtzebuergeschen Numm fir eng Uertschaft fannen; et wier ni e Wuert iwwer e Schoulbuch rieds gaang; d'Lëtzebuergesch-Coursë fir Auslänner wieren net op d'Been komm; d'Sprooch(e)gesetz vun 1984, grad ewéi alles, dat sech dorop gebaut huet, wier nach ëmmer e fromme Wonsch; an et hätt sech bis haut nach näischt rondrëm eis „Kadasternimm“ geréiert; op eise Pass an op „Käppercher“ wier d'Lëtzebuergesch net ernimmt, an, an ... datt déi Saache vun den 2 jéngste Generatiounen vun haut als „normal“ gekuckt ginn, ass dach wonnerbar!

Mat engem „Zenter“ fir eis Sprooch an dem Commissaire fir d'Lëtzebuergesch hu mir elo en direkte Wee an all Regierung, fir Iddien eranzeginn an ze diskutieren, déi nun emol net einfach nëmmen d'Saach vun engem Veräin wéi eiser „Actioun Lëtzebuergesch“ oder eenzelen Intressierte kënne bleiwen. **Mir hunn elo souzosen en „direkten“ Drot!** E Commissaire kann sech z. B. iwwer säi Minister ouni Féischte fir d'Lëtzebuergesch an eise Gemengen aschalten; dem Educationminister a senge Leit Propositionne maachen; dem Justiz- resp. dem Finanzminister Virschléi iwwer Annoncé vu Lännerei-Steeë ginn; dem Communications- an Educationminister d'Schafe vu Lëtzebuergesch-Coursë fir „Mikrosleit“ méi no ze bréngen; d'Gebitter fir eis Sprooch op EU-Plang definieren ze hëllefen ... a wier et net och eng Iddi, **dem Finanzminister eng %-Erliichterung virzeschoen, wann et sech ëm Publikatiounen an eiser Sprooch a rondrëm d'Lëtzebuergesch dréint.** Dat sinn natierlech bal alles fromm Wënsch, mä eis Aarbecht fir d'Sprooch vum Land huet jo aus elauter deer „Dreem“ bestan. Dovunner sinn der ower eng ganz Schwadrull haut Wirklechkeet ... an zwar esou, datt haut déi Allermeescht mengen, datt wier „ëmmer esou gewiescht“.

Mä, gelldir, dat ass jo am Fong dat Allerschëinst, wat ee sech als Resultat fir eng Actioun-Lëtzebuergesch an e Sprooch-Wibbeler ka virstellen. Oder net?

Eis Sprooch op der UNI

Natierlech kann een hellewech frou sinn, datt d'Lëtzebuergesch op der UNI.Lu en zertufterte Steen am Briet huet; **wien hätt dach „fréier“ dru geduecht, datt eis Sprooch eemol giff en akademesch Diplomfach ginn?**

De fläisseg Prof. Dr. Peter Gilles (a gudder Kolleg am *Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise / CPLL*) gëtt sech mat Hänn a mat Féiss – apaart mam Kapp – drun, fir eiser Sprooch an der UNI, op x-Fassongen, déi Roll ze verschafen, vun deer een „anno dazumal“ nëmmen hätt kënnen dreemen. Wuel verstanen: eng WËSSENSCHAFTLECH Fonctioun! Der Sprooch „an der Breet“ bei de Leit ze hëllefen ...wat nun emol net „wëssenschaftlech“ schéngt ... ass „Soziopädagogik“ da keng Zort Wëssenschaft? A wann dir net gitt!

Wa mir emol e bëssen hannerzeg an der Zäit nodenken, dann däreft een sech dach ower froen, firwat et esou wäit komm ass ... grad ewéi mat de Coursë fir Lëtzebuergesch (zënter 1976) **Eis Sprooch op der UNI.Lu baséiert dach op eise Sprooch(e)gesetz vun 1984!** Wéi an duerch wien ass dat Gesetz dann deemools zugudderlescht an der Chamber „op de Leescht“ komm? Dräi- oder sechsmol däreft dir roden; an hei uewen an der KLACK fannt dir esouguer d'Adress. „Selbstlob stinkt!“ ... ass ower gutt géint kamoud Vergësserlechkeet. Wéi sot de Minister Robert Krieps nawell gär: *Tue Gutes ... und sage es jedermann!*

Klortext: Ouni d'Gewudders vun der AL an hire Leit ... giff et keng „Luxemburgistik“

op der UNI.Lu a kéipweis „anerens“ ginn; datselwecht kënne mir fir eis Sprooch am „Institut des langues“ soen.

vum Lex Roth

D'Schreifweis wibbelt (alt) erëm

Mir hunn äis am „CPLL“ déi lescht Joere – leider – praktesch bal nëmmen iwwer d'Orthographie vum Lëtzebuergeschen opgehal. Natierlech stëmmen d'Meenunge bei enger Dose Membre vun esou engem Comité (Komitee) net ëmmer iwwereneen. **Do huet et och méi wéi eng Kéier téscht de „wëssenschaftlechen“ an deene Membre gekréckelt, déi d'Praxis viru Klassen haten/hunn.** Nodeems de gudder Josy Braun äis verlooss hat, war deer nach just een dobäi; dir däreft roden ... Natierlech ass et engem Schrëttsteller erlaabt, sech Schreifweis-Infiranz auszuhuelen, an z. B. systematesch franséisch Ausdréck aus dem Lëtzebuergeschen dem Ouer no (phonetesch) ze schreiwen; ech brauch keng Nimm ze nennen; ee Gléck sinn déi Käizercher jo an der Minoritéit; déi **verkleete Wieder kommen een ower vir wéi „d'Gréidel am Hierscht“.** De B. Brecht huet emol en Theaterstéck geschriwwen, dat „Mutter Courage“ heescht; „Kuraje“ koum fir dee grouse Mann net a Fro. Wat geng een da vu *Kuraasch, Méil, Pnô, Krâm, Awenü, Krussant, Buji, Trottuar, Schbagetti* misse soen?

De Prinzip ass – besonnesch an eiser Sproochsituatioun – deen, datt mir **e friemnt an d'selwecht ausgeschwatent Wuert sollen an senger originaler Schreifweis loosse;** dat ass nëmme verstänneg, well soss gëtt et e Kuddelmuddel, datt eng Gussemamm hir Fierkelcher net méi erëmfënnt. Ouni drun ze denken, datt mir eis Kanner domat komplett duerchernee maachen!

Alt nach eng Kéier

Wann ee mat enger Saach wéi eise „Kadasternimm“ gär weiderkënn, **da geet et net duer, datt alt emol esou niewebäi an engem Artikelchen ze këddelen** ... et gëtt nun emol näischt méi Ales wéi d'Zeitung vum Dag oder der Woch virdrun, gelldir. Muss een nach eng Kéier drop stoussen, datt eis **Flouernimm eng forcéiert däitschsproocheg Saach** sinn, well ëm 1825 hessesche Beamten déi Plazen „dem Ouer“ no opgeschriwwen hunn; hiert Gehéier huet nun emol nëmmen Hessesch-Däitsch verstan; do sinn ower en Teimer voll Lauter alles wéi keng deer eiser! Hir „Verdäitschungen“ hunn sech ower leider bis haut gehal ... woumat eiser klenger „Sproochmonumentcher“ ës laanscht d'Bake kréien!

Als Beispill dës Kéier eng Stee zu Betzder. Do seet dach kee Mënsch „**im untersten Bitt**“; „**im Widerberg**“; **im „Eschlerloch**“; „**in den Dunnfelder**“; „**im Bremenberg**“; „**im untersten Bitt**“; „**in den Loosen**“; „**in den dreckigen Feldern**“ ... et steet ower haut esou an enger Notairesannonce fir eng „Vente aux enchères publique“! De „Public“ seet ower anesch!

Virun enger halwer Dose Joere sinn **d'Flouernimm aus dem ganze Land – wäit iwwer 30 000 – riichtgebeit ginn,** an zwar vun der Actioun-Lëtzebuergesch zesumme mam deemolegen Eierendirektor vum Kadaster, dem Här Patrice Schonckert. Et war – och um Terrain selwer! – eng Aarbecht vu méi ewéi 4 Joer. Déi huet d'K-Verwaltung dann, mam Accord vum deemolege Finanzminister, ofgeliewert kritt, also op déi richteg „voie hiérarchique“, wéi dat am administrative Jargon heescht. Deerno ka jiddereen, apaart all Notaire, déi gelleg lëtzebuergesch Nimm fir all Lëtzeburger Képp Land kréien. Et wier ze wënschen, datt déi nei Finanz-, Gemengen- a Justizministren sech déi Saach op d'Lee giffe schreiwen. **En einfacht Reglement giff duergoen, fir datt och eist Notariat sech doru misst halen;** déi sougenannt „Modalitéte“ wiere kee grouse Problem.

KRËSCHTDAG? Jëmmen neen!

Chrom/Krom – Chlor/Klor – Cholera/Kolera – Charakter/Karakter – Charisma/Karisma – Chouer/Kouer – Chromosom/Kromosom – chronisch/kronisch – Chronik/Kronik – Chronometer/Kronometer ... et kënn et sech llicht virstellen, datt déi Allermeescht vun iech de „k“ fir de „ch“ gelunge giffe fannen, apaart well mir jo och dem Franséische méi no si wéi z. B. déi skandinavesch Länner. **Déi K-Wierder fannt dir a kengem däitschen Dictionnaire!** Och all Numm an Ausdrock, déi mat Christus a chrëschtlech ze din hunn, behalen do hire Fong, dee griechesche „CH“. Grad ewéi an de Weltsprooch Franséisch, Spuenesch, Portugiesesch ...

Firwat solle mir da just bei „Chrëschttag“ dann op e „K“ halen ... esou guer „**do iwwer**“ **bleift hiert „Christkind“ schéi brav beim „CH“** ... da sollen eise „KRËSCHTDAG“ an de „KRËSCHTMAART“ net och op eemol no „KRËSCH“ ausgesinn, well deen ass bei äis just fir d'Gissercher ze fidderen ... ower wie weess dann nach, wat „Krësch“ ass ... mä dofir kann deen dach net.

Bravo!

Als Reklamm huet eng vun de Parteie fir d'Stëmmerei vum 14. Oktober eng Kaart vum Land offréiert, op deer alleguer eis Uertschaftsnimm esou geschriwwen stinn, wéi mir se nennen. Dat ass eng absolutt „Première“ a mir soen en décke Merci! Mir hunn äis eng Partie deer Kaarte „gesproocht“ ... a schécke jidderengem se, wann se iwwer eisen E-Mail gefrot gëtt.

Schreifweis a keen Enn ...

Gewëss: Fir all Sproochen, déi mir kennen, gëtt et eng Fassong fir ze schreiwen, eng „Orthographie“ = op däitsch riichteweis aus dem Griechesch enwwersat: „Recht(Richtig)-Schreibung. Bei alle Schreifweise sicht een ower zesoen ëmsoss no **LO-GIK!** Dofir gëtt et d'meescht nëmmen eng Manéier fir se ze léieren ... richteg: léieren an net spillen, op d'Manéier wéi mir elo aus Däitschland héieren, datt d'Kanner z. B. **just nom Ouer solle schreibe léieren**; d'Verbesserung geng dann „herno“ kommen; e Kabes, deen dann och vun den Haaptorganisatiounen vu Léierpersonal an deer beschter Press als dat an d'Fënster gestallt gëtt, wat et ass: **eng pädagogesch Verrécktheet** ... op d'Käschte vun de Kanner! Hei ass dat „Aalt“ – mat verstännegen Neiegkeete fir drunzegoen – nach ëmmer richteg. Et sollen Handgelenk- a Kuck-Gewunnechte vum Liesen a Schreiwen an d'Käppcher kommen ... mat deem enorm wonnerbare „**Photoapparat**“ deen a jidder normalem „**Täti**“ wéi eng „**SIM-Kaart**“ mat **zegdosenden „Terabyte“ funktionéiert**. Wéi gëtt een da soss déi englesch Orthographie „behalen“; et d'äerf een sech esouguer froen, wéi et méiglech ass, dat Gewulls vun deer englescher Schreifweis um „ieweschte Späicher ze numeriséieren“, fir et emol méi „modern“ ze soen.

vum Lex Roth

Iwwerleet iech emol nëmmen, op wéivill Manéieren eleng den eenzelen oder duebelen „O“ an der Sprooch vum Harry Potter ausgeschwat gëtt. Net ëmsoss huet ee vun de gréissten Englesch-Schreiwerten, de G. B. Shaw, de Geck mat der Schreifweis vu senger Mammesprooch gemaach: GHOTI, dat misst ee „FISH“ liesen: „gh“ wéi bei „enough/inaff“, „o“ wéi beim Pluriel vu „woman“, „ti“ wéi bei „national/näschenel“. Et freet een sech am Fong, **wéi et méiglech ass, datt esou e „Getëlter“ a Kannerkäpp erageet**; milliardefach; ower wéi?

Am Franséischen d'äerf een sech dann emol froen, firwat deen „c“ bei science ass an da „séance“ einfach mam „s“ geschriwwen gëtt, d'Schlussillb zwar d'selwecht klénkt, mä anescht muss buschtwaéiert ginn. Jojo, ech héieren ewell: dat eent kënnt aus dem laténgesche „scientia“, dat anert ass vu „sedere“ ofgeleet ... fir déi, déi en Donst vu Latäin hunn, gell'dirmajodajee. Anerer schwätze vun „historesch“ oder „grammatesch/semilogesch“ bedéngt. Uff.

Firwat schreibe mir am Däitschen **de „laangen e“**-Laut dräimol anescht: *Segel, Sehne, See/e?* A fannen näischt dobäi, datt dat „nun emol sou ass“, basta!? An ower behale mir dat; firwat?

Déi eng explizéieren d'Saach mat Grammatik, anerer dinn et mat historeschem Fong ausmeren ... mä och dat bréngt knapps eppes beim Léiere vun egal watfir enger Orthographie, déi jo dann elo „do iwwer“ vun engem Superclub vu spezialiséierte Spezialspezialisten hire „ph“ geklaut krut. **Fir et dann och nach gutt duercherneen ze maachen, huet den „F“ et ower net bis bei „Philosophie/Philologie/Physik“ gepackt** ... Firwat solle mir déi ganz Hierriddegkeeten da misse fir eis Sprooch matmaachen, apaart well d'Franséisch an d'Englesch jo glat net matspillen an d'Quell respektéieren, vu wou et hierkënn; loosst mer dach einfach dem Téléphone säi „ph“ bäibehalen ... leider hunn absolut seriös Publikatiounen wéi z. B. de „**SPIEGEL**“, d'„**Frankfurter Allgemeine**“, d'„**Süddeutsche**“/„**Zeit**“, „**Welt**“ sech „déi aner Sait“ emol net géint déi Klatzkäpp vu „Reformer“ a Politiker kënnen duerchsetzen; den „Duden“ huet sech „de Gudde mat deem Orthographie-Gewulls, de „Reprinten“ ugedunn (Ausdruck?), Stéchwuert: Lobbying! ... ower brauche mir dat fir d'Lëtzebuergesch?

Kadaster a Flouernimm

Wat mir haut als Kadaster verstén, dat ass bei sengem Ufank net esou geduecht gewiescht. Et gëtt géint d'Enn vum 18. Joerhonnert, net nëmme fir den „Duché de Luxembourg“, mat enger „Bestandsaufnahme“ **als Fong fir d'Steiere gemaach**; fir „äis“ ënnert der Keeserin Maria-Theresia. No der Franséischer Revolutioun, der Napoleons-Zäit an dem Wiener Kongress (1815/16) huet dann eisen neie Kapphär Wëllem I. **déi Kadasterverwaltung ordonnéiert, déi an den 1820er Joeren hir Aarbecht hei ugefaang huet**. Haut ass dat eng vun eise speziellsten an dichtegste Verwaltungen vun eise Staat, déi sech mat hire Fach-Ingenieuren an dem Diplom-Personal uechter d'ganz Land ausbreit. Si ass och **eleng fir de Fong vun offizielle Kaarte vu Lëtzebuerg zougelooss** a schafft fir „d'Cartographie“ mam Ausland an de wichtigste Gesellschaften zesummen ... déi dir iwregens duerch äre „GPS“ kennt. De richtegen Numm ass haut „**Administration du Cadastre et de la Topographie**“.

Den Ufank war mengerwäreg keng einfach Saach. Fachleut sinn deemools dofir aus Hessen eragehol ginn ... **déi d'Nimm vun de Stécker, Bëscher a Wäsen ower net ëmmer esou dem Ouer no opschreibe konnten oder vernaamt hunn, déi d'Leit hinnen genannt hunn**, vrun allem well déi hessesch Beamten eis typesch Duebellauter net „drop“ haten. Dofir dann „im Kuhweg“ fir „am Kouwee“; „auf dem Lehnberg“ fir „um Léiberg“; „auf der Schleid“ aplaz „op der Schleed“; „auf oberstem Busch“ fir „um ieweschte Bësch“ (e Bësch ass jo ower kee „Busch“); oder esouguer „in der Kotzwiese“ fir eng „Kouswiss“ ... do kann ee jo vläicht laachen, ower **déi meescht vun eisen Notairen hunn dës koppeg Kuebereie vun deemools nach ëmmer an hiren Annonce fir**

eng Stee stoen ... déi dann och nach gesteift a gebeemt „*Licitation immobilière*“ vernaamt gëtt; dat mécht zwar gutt, ass ower Käbbi, well déi allermeescht dat net verstén!

Et kascht déi zoustänneg Ministèren (Finanzen/Justiz) net e sëllegen, fir dem Notariat ze ordonnéieren, eis Flouernimm esou op Plakaten, an den Annonce an Akten ze schreiwen, wéi se nun emol bei de Leit heeschen. Firwat maachen déi eng Notairen et iwregens ewell ... an déi aner net?!

Wann d'Sprangpréss(ess)ioun an d'Fouer als „Patrimoine mondial immatériel“ sollen eng Plaz kréien (eng gutt Saach!), dann d'äerf ee sech ower och **vläicht froen, op eis lëtzebuergesch Flouernimm / lieux-dits net weinstens heiheim och sollten an d'Rei vum „Patrimoine“ stoe kommen**, well déi jo ganz bestëmmt zum Stack vun deem gehéieren, dat „Patrimonium“ genannt gëtt, also wat äis vun eisen Ur-Pappen, den „Unhärcher“, bliwwen ass, iwwerdroe guff, oder? Mir „klasséiere“ glécklecherweis al Gebaier an Haiser (Service des Sites et Monuments) géint Verschampeléeieren/Ofrappen; dann d'äerf jo fir **déi kleng „Sproochmonumentcher vu Flouernimm** eppes am selwechte Sënn gemaach ginn. De Minister vum „Intérieur“ kënnt z. B. iwwer en „Arrêté“ d'Gemengen dozou bréngen, **am Fall vun neie „Lotissements“ d'Versuerge vun de Flouernimm** op deene Plazen als Condition fir eng Permissioun ze setzen. Et ass jo nun emol sou, datt an deene Gemenge-commissiounen och alt net elauter „Kenner“ kënnen sëtzen. Mol kucken, wéi et sech hei mat de feierleche Parteie-Verspréche fir nom 14. Oktober huet. Mir halen äis un dee léiwe Sproch: **Mir ginn äis net, esou laang eng Kniddel am Dëppen ass** ... och bei enger neier Chamber a Regierung!

Klenggekeeten?

Huet dir och alt emol dru geduecht, wéi **eis Sprooch typesch präsent a Kleedungs-saachen** ass? Denkt emol – am Kader vun der „Muslimerei“ – un den Ennerscheed tëscht engem *Këpp* an engem *Bok*. Wéi ass et mat de *Moulen* aplaz Händchen? ... hunn näischt mat „Mullen“ ze dinn. Wat hunn se an der Zäit och alt emol e *Leifchen* oder eng „Häerz-béxleche“ genannt? **Sicht emol séier dat d'äitsch/franséisch Wuert fir e Schongstréckel**. Wie schwätzt nach vu „*Stitzercher*“? Wéivill dinn der nach e „*Kleedchen*“ un? Wéini brauch een eng „*Moff*“? **Wéivill Nimm hu mir fir eng Bretelle?** Wat ass en „*Unzéckert*“? Wien hat fréier „*Gamaschen*“ un? Denkt emol iwwer den Ennerscheed tëscht *Kap* a *Kappe*! Wat ass/war eng „*Nuetsack*“? Aus watfir enger Sprooch ass eis „*Zupjesbox*“ (?) gedruddelt ginn, a wien hat se un? Wat kruten d'Puppelcher virun de „Pampers“ un? Alles net wichteg, gell'dir ... ower fir e „Quiz“!

de Mil Goerens ...

... huet äis e Wierk geschenkt – **EISER SOEN** / 3 Bänn (a jidder zolittem Bicherbuttek ze kréien) – an deem eis Ur-Kandskanner sech nach an 100 Joer eng Nues SEEËRCHER a LE-GENDEN huele kënnen. De M. G. huet an enger joerelaanger Aarbecht „de Greth“ – *Sagenschatz des Luxemburger Landes* – op Lëtzebuergesch iwwerdroen, verschafft an esouguer illustriert; eng Benediktineraarbecht, un déi hien sech och ouni senger Fra hirt Sekretariat knapps ginn hätt! Sou wéi zënter ronn 140 Joer op deem Gebitt begrëffsméisseg vum „*Greth*“ Rieds gong, wäert an den nächste Generatiounen einfach vum „*Goerens*“ geschwat ginn ... dat ass bis wäit iwwer d'Graf eraus de schéinsten a verdéngte Merci fir dee Mil-Mann!

D'Actioun-Lëtzebuergesch steet an deer éischter Rei, fir dem Här Goerens den 10. November zu Izeg am Veräinslokal, mat der Sëlwer-Éiereplack „Dicks-Rodange-Lentz“ hir Bewonnerung an e grouse Merci ze soen.

Mir gi stëmmen

Dat war **an der Zäit nach laang net fir jidder** ... a bis 1919 fir d'Fraen iwwerhaapt net! Hei ass d'Plaz jo net fir eng kleng Léier iwwer de Begrëff vun „Demokratie“ ze ginn; et wier ower vläicht net iwwer, wann een haut vun deer „Demokratie“ an dem Verloscht vu Fräiheet giff schwätzen, déi sech an e sëllege Länner breet maachen; ower: Fräiheet verstee ee jo zesoen nëmmen ... wann een se net huet!

Dëst Wahljoer fällt et ower op, datt **eis Sprooch an de sougenannte wichtigste Parteien en décke Steen am Briet** huet. Ass dat gutt? Op jidder Fall net schlecht fir dat „Heeschekand“ vu Lëtzebuergesch, dat vru 50 Joer, trotz deem memorablen 10. Oktober 1941, kee Saz, net emol e Wuert wert war ... an haut ouni d'ACTIOUN-LËTZE-BUERGESCH, hirt Gebruets a „Gerocks“ souzesoen „am Biischteschaf“ geng stoen. Beweiser? Kéipweis! Mir hoffen, datt sech och no deer Stëmmerei alt nach e bësse (verstänneg) un eis Sprooch – als Stéck vun eisem „Gesicht“, der „Identitéit“ – erënnert gëtt; mat net zevill Gedäisch a schaarf, mä seriös an zolitt. Dofir dann hei eng (spaaeseg) Plakaten-Zos:

Mir hunn e Plang + Zesummen + Fir eis(er) Sprooch + eng Zukunft op Lëtzebuergesch ze ginn ... Mä da maacht et, roueg a verstänneg! Mir vun der AL wënsche jidder Kandidat vill Chance, deen dat wierklech éierlech mengt ... vrun allem och prett ass, fir **dem Lëtzebuergesch en seng verdéngte Plaz an eiser Verfassung ze hëlefen!**

Sprooch-Filter!

Op eng flott a wëssenschaftlech Fassong sinn **d'Leit vum „Luxembourg Center“ op eiser Uni.lu amgaang d'Veerschiddenheete vum Lëtzebuergesch an alle Géigende vum Land „erauszekëddelen“**. Si maachen dat mat enger spezieller „App“, wou déi Intresséiert hir Sprooch-Iwwersetzungs-Fassong vun engem typeschen däitsche Saz oder engem einfache Bild notéieren an erschécke sollen. Op Däitsch kënnst ee soen: **„Die Elektronik feiert fröhliche Urständ“**. Déi Fassong war an der Zäit, wéi fir eisen offiziellen Dictionnaire („Wörterbuch“) zesummegeammelt guff, nach eng „Heedenaarbecht“ iwwer ëmständlech Post-Korrespondenz vun ausgewielte „Vertrauensleit“. „Wéi d'Zäit vergeet!“, huet dem gudden Ger Schlechter seng genësseg Emissioun geheescht, déi hie mam sympathesche Jeanine Theisen um UKW/Kanal 18 bruecht huet; déi hat ower näischt Apaartes mam Dictionnaire ze din.

vum Lex Roth

Méi spéit huet sech e jonke Lëtzeburger mat enger „Erhebung“ ofginn, vun deem eng immens Carrière ze erwaarde gewiescht ass: de Professor Dr. Nico Weber, deem äis leider schrecklech fréi vun enger onbarmhärzeger Krankheet souzese „gestuel“ guff. Den Här Weber hat sech hannert Sproochanalyse vun allen Auteuren vun senger Zäit ofginn, fir **d'Mëtt vum Lëtzebuergesch bei méiglechst all Schreiwerten rauszefilteren ...** iwwersinn déi eenzeg richteg Fassong, well déi op d'Manier erauskënnst, déi mir fir Houdäitsch oder „Schoulfranséisch“ kennen ... an och net onproblematisches war. Datt haut **Wieder/Ausdréck an de LOD-Dictionnaire „gepusht/geboost“** ginn, déi e puermol FALSCH um Radio oder der TV vu Leit gebraucht ginn/guffen, déi sproochlech absolut gréng hannert den Ouere sinn, ass eng bedauerlech Aremseilegkeet. Leider ass bis elo net bekannt, ob dem Professor Weber seng Aarbecht iergendwou/iergendwéi weidergeféiert guff/gëtt. Iwwersinn ass et **falsch, ze mengen, de LOD (Lëtzeburger Online Dictionnaire) wier ewell eng offiziell Referenz fir eis Sprooch**; dat ass hien nun emol (nach) net!

Déi „Collectioun“, déi dann elo mat vill Fläiss, Kënnen an esouguer Äifer op der Uni.lu gemaach gëtt, ass **interessant folkloristesche; méi ower och net**, wat d'Erhalten a Weiderkomme vum Lëtzebuergesch als SPROOCH VUM LAND ueget. Op Däitsch giff een hei vun enger „Zerfaserung“ schwätzen, déi engem „Durchschnëtts-Lëtzebuergesch“ eng Zort Kräsi, Splitter a Weck op säi Wee rëselt. Dat Allerbescht wier, wann een aus der „Sammlung“ giff prozentméisseg „majoritär“ erausfilteren, wéi et sech mat enger Partie Wieder huet, déi op x-Manieren am Gebrauch sinn: d'Wuert-Manier, déi deem héchste Prozentsatz krit, wier dann am Fong an en zerguttsterten Dictionnaire festzeschreien ... esou wéi dat iwwersinn am Däitschen/Franséischen de Fall ass. Do fanne mir **am Duden/Larousse dach och net allméiglech regional oder esouguer lokal „Varianten“ aus deene Sprooch**! Beispiller: eis/ons/éis/is – huet/hoat/hatt – haut/hakt/hokt/hett/hott – muer/mar/moren/margen ...

Wéi wier et, wa mir am Sënn vun deene Sub-subsub-Dialektercher **eise bekanntste Schreiwerte vun de leschten 80 Joer hir Schreifsprooch emol éierbar „op de Leescht“ giffen huelen?** Do giff sech eng „Moyenne“ erausfilteren loossen, déi mir da mat guddem „Gewëssen“ als eist „Standard-Lëtzebuergesch“ kucke kënnsten. Dat wier jo och déi logesch Manier fir un déi Aarbecht ze hängen, déi elo op der Uni.lu amgaang ass; et kënnst dann och dee richteg Fong fir an en iwwerschaafte LOD sinn, wou fir den Ament en etlech guttgemengt, mä falsch Saachen an eng prima Initiativ erarutschen, well déi Leit sinn zwar brav Schafferten, ower leider keng Spezialiste vum Lëtzebuergesch. Näischt fir ongutt; mä eis Sprooch huet Verschiddenes verdéngt ... aner Saachen nun emol net.

„Onkraut“ ... krauden!

Et ass am Verglach mat der Sprooch wéi mat dem **Onkraut an engem schéine klengen Gärtchen, dee mat guddem Goût an e bësse Léift an der Rei gehal gëtt**. Do kënnst een dann net dolaanscht, d'Onkraut tëscht de Rousen oder anere léiwe Plänzercher heinsdo erauszerrappen, soss ... gëtt dat Kraut ganz sécher meeschter! Näischt géint eng flott säfteg Pissblumm (iwwersinn och *Ketteblumm*), ower déi „passt“ nun emol net bei Rousen!

Deemno ass et och an eiser Sprooch, grad ewéi an aneren, wou haut vrun allem d'Englescht mat sengem Sproochhoufert raibert an Ausdréck iwwerdubbert, déi do d'„an de Gënz“ ginn. Muss dat sinn? Neen, well **op déi Manier kritt jidder Sprooch an den eenzele Wieder, an dem Sazbau hiren eegene Charakter geholl**.

Dat Ganzt ass och e bësse mam Kascht ze vergläichen, wou deem am duebele Sënn „bëllege Fastfood“ dach och déi typesch lessgewunnechten ermëlt: z. B. de „Boeuf bourguignon“, d'„Scalopa milanese“, de „Sauerbraten“ oder de „Judd mat Gaardebounen“, eis „Wäinzoiss mat der Moschterzo“ asw. Och dat muss net sinn, well déi „malbouffe“ ass, genee wéi dat onnéidegt „Gefriems“ an eiser Sprooch absolut iwwerflësseg.

Well d'Lëtzebuergesch dobäi bis elo och nach eng nëmme butzeg geschriwwen Sprooch ass, huet et **e schwaache „Réckstrank“ vis-à-vis vun de groussen Sproochen**, apaart der däitscher. Beim beschte Wëll kann een dofir net frou sinn, wann z. B. e gudden Mënsch eng Buch-Reklamm op Lëtzebuergesch mécht an ewell do net méi aus der houdäitscher Schinn erauskënnst: D'Handlung spillt an *engem* klengen Museltiedchen ... am Schiet vun engem *Mauergewel* ... d'Kanner si *gläich* gekleet ... hunn näischt *gemeinsam*/ dobäi dréint d'Geschicht an enger klenger Stiedchen, am Schiet vun engem *Gewel* ... si sinn an näischt *dselwecht*. Hei spiert een d'Sproochonkraut wuessen. **Da muss nun emol „gekraut“ ginn!**

Eis Neutralitéit!

Ganz virbäi an de Statute vun der ACTIOUN-LETZEBUERGESCH steet kloer a fest, datt **eise Veräin POLITESCH NEUTRAL** ass; esou war, ass a bleift et. Mir kënnen ower näischt drun hënneren, wann dës oder déi Partei mécht, wéi wann si eis Sprooch „gepacht“ hätt; dat hunn si alleguer! **Natierlech huet jidder Member vun der AL an sengem Comité perséinlech déi demokratesch Fräiheet, fir bei enger Partei mat „op d'Lëscht“ ze goen ...** muss ower – wéi am Radio oder der TV – en etlech Méint vrun de Wahlen seng Veräinsaktivitéit stoppen an där sech net op d'AL beruffen. Ouni „Féischten“! Fir äis sinn dat de Fred Keup an den Tom Weidig.

Souere vu Péng!

Bis elo hunn ech **nach net erausfonnt, vu wou dat gutt bekannt a vill gebraucht „soueren“ hierkënnst**. Et schéngt ower typesch „EISES“ ze sinn, well dat däitsch „surren“ huet knapps eppes domat ze dinn. De Frënd Georges Backes huet gemengt, et häng vläicht mat der „Sure“ aus dem Koran zesummen, wéi eenzel Sätz/Deeler am hellege Buch vun den Allah-Adepten heeschen ... Och wann et engem ass, wéi wann déi Allah-Gleeweg iergendwéi giffe „souere“ wann si bieten, kann een sech ower schlecht virstellen, datt et sech hei ëm deen däitsche Sënn vu „wimmern“ dréine giff, wat am Fong d'Iwwersetzungen vun eisem „soueren“ ass.

De Professor Backes, ee vun eise beschten Tenoren, huet iwwersinn net „gesouert“, wann hie mat senger glaskloerer Stëmm d'Museksfrënn an engem Concert begeeestert huet. Iwwersinn gëtt et derëm Leit, déi hie „Bakes“ nennen; just an der Bakes – dee bekannten Numm hat äre Schreiwert dem Joe Fischer iwwersinn aplaz vu „Bakstuf“ proposéiert – gëtt jo dacks gesong ... och wa knapps e „Backes“ do schafft; et war nun emol typesch „Actioun-Lëtzebuergesch“? ☺

Et räift ...

Gelingen, mä **wann et bei äis „räift“, da schuddere mir äis vu Keelt**. Wann et am Däitsche „reift“, da kann dat och nawell de Fall sinn, ower **d'Lëtzebuergesch mécht do en Ennerscheed**. Beispill: *Wann et am Abrëll/Mee hei „räift“, da gëtt am Hierscht net e sëllegen ZEIDE*. Elo so emol een, d'Lëtzebuergesch wier plazeweis net méi „zeideg“ wéi dem Goethe säin Idiom.

Mä heibäi fanne mir och alt erëm Leit, deenen dat schnutzwurschtegal ass; dmeescht ass deenen „Egalerten“ alles „wurschti“, wat sech net ëm hirt Guddigud-di-Liewen dréint. Eng Grimm, „Empathie“ fir eis Sprooch? Quatsch! Et guff emol eng léif Plakat fir op d'Trapp Fräschsen opzepassen, déi iwwer d'Stroosse wëllen hopsen; do stong einfach drënner: LOOSST SE LIEWEN! Genee dat maache mir.

Constitution an ...

Der spezialer Verfassungscommissioun hir Propos ass dann elo **zerguttst an der Chamber „gelant“**; beim Artikel 4 (*Emblèmes nationaux*) hat och de Staatsrot näischt ze grommeln, an deemno wäert eis Sprooch ganz sécher am Grondgesetz vun eisem Land, der Constitution, festgeschriwwen ginn. Et ass just e bësse schued, datt de Referendum fir dat Grondgesetz bis déi nächst Chamberperiod muss waarden; am Fong eng latzeg klenggepiepelt Partei-Huddelerei ... net fir sech domat ze brezen, dir Herrschaften! Ganz gutt ass d'Formulatioun **„La langue du pays est le luxembourgeois; l'emploi officiel des langues luxembourgeoise, française, allemande est réglé par la loi.“** Ass jo ewell iwwer eist (?) Sproochgesetz vun 1984 esou gemaach. Bingo!

Am selwechte Kuert krute mir dann och d'lescht Woch dat (laangt) Gesetz, dat dem Lëtzebuergesch legal méi en zolitte Buedem verschafe soll. Eis Sprooch kritt domat en däitleche Kader, esouguer mat engem Extra-Commissaire fir dat ganz Gebitt vum Lëtzebuergesch. Re-Bingo! Wien hätt dat geduecht?! Fir äis, vun der Actioun-Lëtzebuergesch, war dat Ganzt net nëmmen e fromme Gedanken ... mir hu fest dru gegleeft a geschafft. Ronn 50 Joer laang! Mä doriwwer eng aner Keier nach (vill) méi! **Den neie Commissaire kritt e ganze Koup Praktisches mat op de Wee ... d'Saach där net entnäipen!** (D'Heftchen ass nach bei der AL ze kréien)

„Auf der Houscht“... Abeejo!

Dat heescht natierlech „bei de Leit“ guer net esou, well déi soen „**op der Houscht/ Uecht/ Oacht**“. Zu Wolz heescht et „an der Houscht“, an déi schéi *Grande-Duchesse Charlotte-Strooss* ass nach haut bei jidder Weelzer den „Huschtewee“ > d’Huscht ass eng Strooss, déi westlech aus Uewerwolz eraus dohinner féiert, wou et viru ronn 74 Joer ongeheier geraacht huet an d’Amerikaner wéi d’Preise schrecklech Verloschter bei hiren Zaldoten haten... net ëmsoss fanne mir jo dann och an deer Géigend, méi erop **beim „Geheelach“ no beim „Schumannseck“** (net „Geheiloch“!), dat klengt Monument fir un déi Offensiv-Katastroph vun deemools ze denken/erënnere. Mat „Huscht“ hu mir dann och op zwou Manéieren **en interessant Beispill** (et giffen der Dausenden!), **fir mol erëm iwwer eise Kadaster an déi vill Flouernimm ze schwätzen ... vun deenen der jo vill ë. a. duerch „Zoubetonéieren“ iwwerall an direkter Gefor sinn!** Wie bekëmmert sech dorëm?

vum Lex Roth

Am Däitsche gëtt et dee bekannten Ausdrock „in Acht und Bann schlagen“; dat wollt soen, datt e „Stichtert“ aus der Uertschaft verjot, erausgehait, guff. Déi „Acht“ gëtt/guff et ower ni esou hee am Sproochgebrauch, och **ëm 1820, wou déi éischt Kadasterpläng vum fuschneie „Grand-Duché“ gemaach si ginn**. Aus eiser Geschicht wësse mir, datt dem Oranier-Klatzkapp Wëllem I. seng Regierung ower keng stacklëtzebuergesch war; **hei hunn „Hessen“ un den Hiewele gesiess!** Déi hatten natierlech hirer Beamte matbruecht, well et jo och knapps genuch Lëtzeburger ginn hätt, fir déi nei an zimlech kriddeleg administrativ Aarbechten ze maachen. Et wier iwwerseng genuch a laang driwwer ze verzielen, wéi déi sech dann hei „opgefëiert“ hunn. Ee bekannte Saz ass do hänke bliwwen: *Hassenpflug und Stifft, die haben das ganze Land vergift(et)!* ... **et kënt ee soen, dat wier och fir eis Flouernimm de Fall gewiescht.** D’Gëft sëtzt iwwerseng nach ëmmer dran! Wéi? Dann hei:

An enger laanger Flaatsch Notaire-Annonce fir eng Stee fanne mir dëser Deeg auf dem Berg; im Berg; auf Zehntergarbe; in der Rotschleid; in der Deischelt; auf der Houscht; im Meisloch; in der Klenk; auf Kalemder, auf dem jähren Berg ... alles Nimm, déi kee Mënsch an deer Uertschaft gebraucht, wou déi „Stécker“ dann elo verkaaft solle ginn! Dobäi guffen déi krommenoleg Nimm vru Joere mam Eierendirekter Patrice Schonckert (†) fir d’ganz Land „richtgebeit“, ronn 40 000; eng Aarbecht vu 4 Joer!

Natierlech huet keen dem Notariat an säi Fach ze schwätzen ... ausser dem „Législateur“, eiser Chamber. **D’Form an d’Modalitéite vun den Akten hunn ower ee Chef: d’Gesetz!** Dat misst hei kloer bestëmmen, datt déi Saach mat den authentische Flouernimm an den Akten dat „Gesicht“ soll hunn, dat de Bierger gemengerhand kennt... an dat ass z. B. net „Kotzwise“ fir eng „Kouswiss“! Emsoss méi, **well eis Kadasterverwaltung déi komplett numeriséiert Lëscht vun alle Flouernimm aus dem Land an hire „Maschinen“ huet.**

D’Fro stellt sech natierlech, op een dann do net mam „gudde Wëll“ **vun de „Maitres Notaires“** soll kënnen rechnen. Ganz kloer jo! Ower wéi grouss ass déi Gutt-heet dann? Loossen déi Notabilitéiten sech all an hirt „Handwierk“ schwätzen? Oder wier et vläicht net méi einfach, wann de Legislatuer **déi Saach mat de Flouernimm däitlech an dat Gesetz giff stellen, dat jo elo „an der Maach“ ass.** Nach eng Kéier kloer an däitlech: D’Material ass am Kadaster ze kréien!

Eise Fändel

Dëser Deeg hate mir **déi hollännesch Kinneks-koppel** op Besuch. Do konnt een dann erëm gesinn, dat hiren National-Fändel an eisen ower net (méi) datselwecht Blo hunn: „preussisch-blau“ an „himmelblo“ ass nun emol net enges. Net wichtig? Mä dann hänkt emol am Frankräich eng „tricolore“ mat „bleu-azur“ aplaz „bleu-marine“ op; da gëtt dir vläicht eppes gewuer; et geet esou guer géint hir Constitutioun (*emblèmes nationaux*)!

An e puer Wochen hu mir erëm d’Geleechenheet, ze weisen, datt äis eppes un eise Verhalt fir eis Vergaangenheet an dem Merci fir d’Chance vum eegene Staat läit; net vergiessen, datt et eng Zäit guff, wou et ënner schwéierste Strofe verbuede war, de rout-wäiss-bloe Fändel ze weisen ... **wéi ass et mat der „mémoire collective“?** Dat huet mat „Patriotismus“, net mat bëllegem „Nationalismus“ ze dinn! Et ass iwwerseng eng Freed, ze gesin, wéi ganz vill Leit, déi aus anere Länner bei äis komm sinn, den 23. Juni eise Fändel mat deem vun hirer Heemecht zesummen eraushänken; genee dat Richteg am Sënn vun enger verstänneger Integratioun.

Dir huet vläicht nach kee Fändel? D’Gréisst muss keng Roll spillen. Haut näischt méi einfach: A jidder Souvenirgeschäft sinn der an alle Moossen ze kréien ... net nëmme fir op den „Tour de France“ oder bei de Foussball.

Kleng Portiounen

Hand op d’Häerz: Danke mir drun, datt et **pur Lëtzebuergesch** ass, wa mir vun engem *Wupp/Wippchen*, *enger Kludder*, *enger Pouz*, *engem Wëppel*, *enger Drëpp*, *enger Grëtze*, *enger Knätz*, *engem Jippchen*, *enger Knaus/Bootsch/Schmier* asw. schwätzen. Net onbedéngt? ... et ass jo och net esou wichtig, geldir. Dajee alt. Mä dann iwwersetz déi Wiedercher emol op Däitsch/Franséisch oder gebraucht se am Gespréich zu Düsseldorf oder Wien ... do weess knapps een, wat dir mengt.

Wichtig? Wat ass da schonn esou eeschtlech wichtig? Frot emol en Däitschen, Éisträicher, Fransous oder Englänner, wat an senger Sprooch dann esou wichtig ass. Kloer: Dir kënt elo **mat deem platten Allerweltssaz kommen, eng Sprooch wier dach just e „Kommunikationsmëttel“** a fir sech ze verstoen. Da schafe mir elo all grouss Schrëftsteller an Dichter of, déi sech dofir agesat hunn, datt aus hirem „Idiom“ eppes méi entsteet wéi „Kommunikatioun“; maacht emol an deem Schwonk e Verglach mat der ganzer Konscht!

Halte nicht dick!

Bei deem Däitsch do schmunzt een natierlech. Et wier och méiglech, dees nach méi aus dem Lëtzebuergeschen eraus ze bréngen: *Unsere Nachbarn waren ziemlich dick da; sie haben immer dickgehalten, ihr Onkel sei ein Dicker in der Regierung, und sein Junge habe auch eine dicke Platz auf der Eisenbahn ... an da soll emol nach ee soen, mir giffen automatesch eierbart Däitsch kënnen!*

An der Zäit, ëm 1960, guff et an der „Revue“ eng lëschteng Rubrik, wou et geheescht huet, de „Metzleschjong“ giff heem schreien; ganz léif war deen Titel net; ech giff soen: **zimlech „beruffs-rassistescht“**, grins. Ob dat elo e Metzlesch- oder Bäkesch- oder Schoutschesell gewiescht soll sinn, ass net weider wichtig; wéi ass et iwwerseng mam Respekt vrum Handwierk a senge Leit?! Interessant ass dat **gelungent Lëtzeburger-Däitsch ... dat zugudderlescht drop stéisst, datt Lëtzebuergesch net riichtewech Däitsch ka sinn.** Esou niewelaanscht giff ech mengen, datt just déi „Revue“-Rubrik mech deelweis op d’Schinn fir eis Sprooch gesat huet; déi Bunn huet nach ëmmer keen Enn kritt!

Et ass och genee an deem Iwwerlees, wou dat **Buch „ABEEJO!“** entstan ass, dat dëser Deeg an d’Bicherbutteker leie kënt. Eis KLACK ass mir net ze schued, fir am Fong eng „Primeur“ vun der Titelsäit ze bréngen. Zugudderlescht dréint et sech jo ëm eng „ACTIOUN LËTZEBUGESCH“, oder?

Kréischel!

Dat huet bei äis zwou Bedeitungen an ass e gutt **Beispill vun engem verdrudelte franséischen Ausdrock (groseille)**. Mä am Lëtzebuergeschen hu mir deem Wuert ower nach „eng Flätsch“ ugehaang: D’Gréit ass *eng al Kréischel* huet jo näischt mat deem bekannte Stack am Gaart ze dinn, ass ower vläicht pickeg/däereg; datt et bei äis dann och nach „rout“ a „schwarz“ a „Wäinkréischele“ gëtt, ass EISES ... d’Gebeess dovun ass eng Schlabäiz; et sief, et gëtt eng „Schlippchen“ draus gemaach.

Sou kann ee mat eiser Sprooch och am Gaart trëppelen, an z. B. gewuer ginn, datt nach laang net jidderengem **de franséischen oder däitschen Ausdrock fir Brazelen oder Kéil bäifält**. Eis Heederzalot ka jo och net dofir, wa mir si „laitue“ vernennen; déi houfreg „frisée“ giff och nawell gär eng „gekrauselt“ bleiwen, ower „wat wëllt dir hunn, soen d’Leit, an da ginn s’iech näischt“? ☺

Schwanger ... muss net sinn? ☺

Net falsch verstoen. **Et huet näischt mat der „Saach“ selwer ze dinn.** Do muss jidder Fra an all Koppel mat sech eens ginn/sinn. Vru 50 Joer waren déi „Gebräicher“ an d’ganz Problematik **esou verschide vun haut, datt eis jonk Leit sech d’Zouan Emstänn einfach net kënnen virstellen.** *Ach lieber Doktor Pillenmann!*

Wat besser war/ass/kënt sinn, huet näischt an eise klenge Gespréich iwwer d’Sprooch ze sichen. Et geet drëm, datt haut **en Ausdrock gebraucht gëtt, deen een an der Zäit ni am Lëtzebuergeschen héieren huet**; „an der Zäit“ ... dat war virum ARD, dem ZDF an den zeg aneren däitschsproochegen TV-Senderen. Eierlech: **Ass „schwanger“ souvill méi däitlech, interessant, besser, elegant? „Enceinte“ a „pregnant“** bréngen et an eiser Sprooch am Fong och net; maachen ower alt vläicht „besser“. Ass dat ower alles esouvill méi dichteg wéi datt gesot gëtt, d’Fra wier „an aneren Emstänn“, si wier „anescht“; dann dee ganz riichtewechen Ausdrock, si giff „erwaarden“; et guff och alt emol nach, zimlech schimmeg, gesot, d’Lisi WIER esou, mat Betounung op „wier“. Am Lëtzebuergesche klängt „schwanger“ einfach grujelech, „enceinte“ zimlech „vermengt“. Oder?

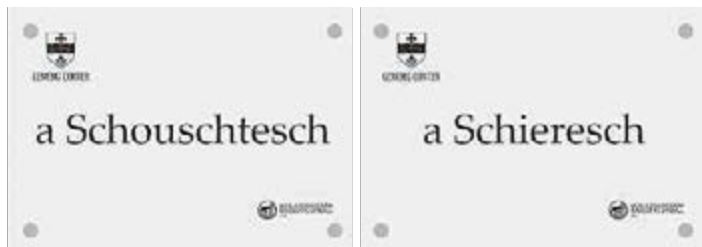
Hausnimm: Geschicht(en)

Schocks Litty war e feint Meedchen, Tutsche Maria eng léif Nopesch; Bomms Thréis zimlech granzeg. Tunnen Nil huet no bei Fisseschoustes gewunnt, an net wäit vu Schmadds Ketty; Gierge Marie eng gudd Fra, si hat esouguer e franséischen Numm (Warnimont), deen „no eppes“ ausgesinn huet!

Mir hunn am Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch dem Pëlle Mann säi Jong; dem Vic seng Mamm war dat häerzengutt Bloë Marie-Louise (Butz), an deem seng Mamm war Bloen Néckel seng Schwëster, huet sech ower Rasquin „geschriwwen“; de Vic ass dem Pëlle Mann säin, heescht nun emol „richteg“ Weber. Vläch kritt hien déi Weelzer esou-wäit, datt si sech bei deene Conter Natur- a Geschichtsfrënn schlau maachen, wéi een d'Hausnimm „versorgt“. Moarts Jos war mengem Brudder säi besch Komerod ... Alles schéin a gudd: Mä kee vun deenen alleguer hätt ee mat deenen Nimm esou op der Gemeng an de Bicher kënne fannen, well et do nëmmen em Schlessen Elisabeth, em Weiler Maria, em Corneille Schmitz, em Scheidweiler, Warnimont, Kreins asw. ©gaang ass.

Domat wiere mir da bei de sougenannten Hausnimm; deer guff a gëtt et a jiddfer Uertschaft mat den Dosenden; si sinn e Stéckelche Geschicht. Et ass wierkelech interessant, sech dran ze knéien. Si verzielen, wien d'Haus an der Zäit vläch gebaut huet, kënnen ower och un eng dominant „Meeschesch“, e Beruff oder eng Stack-Uertschaft erënneren, wéi z. B. dem Michel Rodange seng Mammi, d'Nannett, déi hiren dichtege Jong am Reenert als „Nannetts Méchel“ veréiwegt huet; bei „Schmadds“ brauche mir net laang sichen ze goen, a „Paräissesch Néckel“ seng Ureltere koumen och alt net vu Veianen ...

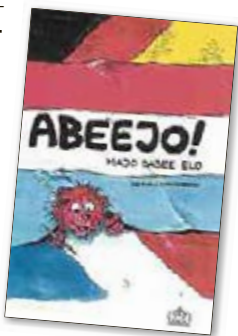
Déi Conter Geschichtsfrënn, sympathesch Schafferten (eis Kontaktadress: suzette.lehnertz@education.lu) hunn de Wee gewisen, wéi et am Fong a jiddfer Gemeng/Uertschaft fir d'Versuerge vun den Hausnimm an der Praxis kann ausgesinn; hei kënnt all Gemengerot grad ewéi jiddfer Privaten sech aktiv un d'Versuerge vun den Hausnimm ginn. Esouguer d'Associatioun vun den Immobiliérs-Geschäftsleit dierft hei eng interessant Roll fir déi méi populär Geschicht vum Land spillen ... firwat sollt eng Gemeng kee kleng Subsid fir déi iwwreg hunn, déi sech fir e „genormt“ Schëld mam Hausnumm melden? Wier et net och eng Zort „kulturelle Sport“, deen eng Actioun iwwer d'ganz Land verdéngt hätt? Wann et sollt em d'Schreiw vu bestëmmten Nimm goen, da pake mir ganz gär eng Hand un. Hei dann eng Koppel Beispiller, wéi eis Conter Frënn et gemaach hunn.

Wupp a Wëppel

Huet dir ewell dru geduecht, datt mir et hei mat zwee Wieder ze dinn hunn, déi dir ëmsoss am Däitschen oder enger anerer Sprooch siche gitt? Probéiert emol, op Franséisch oder Däitsch ze iwwersetzen, dir hätt en dëcke Wupp Zossiss giess, oder un engem flappege Wëppel Fleesch geknat ... zweemol e gudden Maufel ... dräimol typesch EISES!

An deem neie Buch „ABEEJO! Majo dann“, dat elo gläich an de Bicherbutteker läit, sinn e puer honnert Beispiller (och op Franséisch/Däitsch iwwersat) ze fannen, déi d'Eegenart vun eiser klenger Sprooch fir jidderer kloer kënne maachen ... a ganz bestëmt ville Lëtzebuerger selwer en „oh!“ erauslackelen. Dat huet mengerwäreg näischt mat iwwerdrifwenem Nationalismus ze dinn; et dréint och net em dee gelungene Begrëff vu „political correctness“, ass net riets/normativ/konservativ oder soss-wéi politikasteresch ze kucken ... dees Geräbbels kann een esou sat ewéi de kalen Ierbesse ginn ... Et wäert een nach kënne frou mat senger Heemecht, sengem „Doheem“ sinn, ouni „op de Stillche (pilor)“ gesat ze ginn. Eis Sprooch, den „Idiom“ Lëtzebuergesch – an domat automatesch eis Sproochsituatioun – ass nun emol e Stéck vun eisem Képpche Land ... dat mir gär jidderengem weisen, deen äis deeswelche Respekt gëtt, wéi mir e fir hie sollen hunn.

vum Lex Roth

Ewell beduecht ...

... datt mir an eiser Sprooch och eng ganz Rëtsch „esou kleng Wieder“ hunn, déi een zwar dem Sënn no an eng aner eriwersetze kann, mä net EERLICHT? Et fällt ower knapps engem vun äis op, wéi reng/typesch/eegen/onverwiesselbar EISES an dëse „Knätzle“ läit ... they are lost in translation!

WÉINI kënns du? ... am Däitsche „wann ...“; am Franséische „quand...“; op englesch „when“... abeejo!

WOUREMMER läit Housen? ... wo liegt ...; où est...; where is...

WUER gees du? ... wohin...; où...; where...

FIRWAT kräischs du? ... warum ...; pourquoi...; why...

WATFIR Drauwen ëss du? ... welche ...; quels...; what kind of...

Gelungen, gellid. Ower ass et net éischter gelungen, datt mir dat net bedenken?

Happy birthday!

Et huet natierlech kee verstännege Mënsch eppes dogéint, wann op enger Gebuertsdaysfeier dee weltbekannten englesche „Birthday“ geschmuttert gëtt ... ower muss dat sinn? D'Fransousen hunn hiren eegene gesungene Spréchen (Bon anniversaire, les vœux les plus sincères...); do kënnt den „Happy“ net esou liicht un. Mä bei äis wier et och wierkelech net „dolaanscht“, wa mir et emol op Lëtzebuergesch genge probéieren, z. B.: Schéine Gebuertsdag fir Dech; schéine Gebuertsdag fir Dech; schéine Gebuertsdag, léift / léiwe / Jetty / Josy; schéine Gebuertsdag fir Dech!

Mir hunn e sëllegen deer „butzeger“ Saachen, déi eist eegent klengt Doheem kënne méi vir an d'Rei stellen. Dat huet näischt mat „Heimattümelei“ ze dinn, mä ganz einfach mat deem „Branding“, deen esou an der Fënster soll stoen. Iwwregens kommen „eis“ Touristen och net onbedéngt, fir hei just eng schwaach Copie vun eierens anescht ze fannen/gesinn; mir sollen äis emol méi dacks an hir Plaz denken; si sinn dach d'meescht virwëtzeg, fir deem klengen – ower oho! – Lëtzebuerg seng Leit a seng histoersch / landschaftlech „Apartheeten“ ze fannen ... och vläch ze schmaachen.

Nach ëmmer do!

Och wann d'Zäit normalerweis „virueet“ – an d'Sproochen deelweis mat – verhënnert dat net, datt eeler/al Ausdréck u Saachen hänke bleiwen, déi et ewell laang an der Form, dem Gebrauch oder dem Material net méi esou gëtt. Huelt emol eng „Spüllomp“, déi EISES war a bleift, well och wann et esou däitsch schéngt, „Spüllumpe“ guff et ni; dat war/ass „Lappen“; iwwregens fanne mir zwar e „Lump“ am Däitschen, ower keng „Lumpe“. Dann: Haut fällt et jo nach knapps engem an, sech e „Waassersteen“ aus Leeësteen an d'Kiche maachen ze loosser; déi sinn aus Metall oder soss engem synthetesch Material ... mä fir „Spüle/évier“ bleift nun emol eise „Waassersteen“, gell. Huelt dann och dat lëtzebuergesch „Fensterbriet“, dat ass ewell laang keen Holz, also kee Briet méi.

Esou kann een eng dëck Partie eiser Ausdréck iwwer d'Haus oder rondrem an eiser Sprooch fannen ... firwat net an engem Cours an e sougenannte „Centre d'intérêts“ setzen, op däitsch déi sougenannt „Wortfelder“. Et fällt äis emol net weider op, datt eis „vischt Dier“ an eng Späicher-, Keller- oder eng Daachlicht esou néierens doheem ass. Probéiert emol ... vläch loosst dir dann och déi „Luck“ ewech, déi et ni hei guff. ☺

Gelungen, ower ...

• **D'Verb „huelen“, dat gesäit no näischt aus**, ass ower am Lëtzebuergesch zimlech apaart. Et geet méi wäit wéi dat däitsch „holen“; ass och am Franséischen net eleng „prendre“. Probéiert emol nëmmen ze iwwersetzen: Komm, mir ginn een huelen. Mäi Bopa war vun de Preise gehol ginn. Ech huelen all Dag eng Medezin. De Jang huet dem Mil d'Buch gehol. Dat do dierfs du net huelen ... hei ginn d'Saach an de Sënn net einfach mat „holen“ oder „prendre“ op, gell.

• **Deen „anerent“ Dag; dat „anerent“ Joer; déi „anerent“ Woch/Kéier ...** och do denke mir dacks net drun, datt et sech em eng typesch lëtzebuergesch Sproochfassung dréint, déi een net eericht esou op déi däitsch iwwersetze kann ... a just do läit dann deer „Bananeschuelen“ eng, op deene mir nawell gär fir an d'Däitsch ausrutschen.

Ass iech och ewell opgefällt, datt eisen Ausdréck „alleguer“ ower och glat näischt mam Däitschen ze dinn huet; „jiddereen/jiddfer“ ass och dees „EISES“ ... dat äis ower net als typesche Lëtzebuerger „Branding“ opfällt.

Honnerten deer „kauzege Knatzerten“ hu mir dann elo an d'Buch „ABEEJO“ a Sätz mat franséischer an däitscher Iwwersetzung gesat; et läit uganks Juni, mat enger Partie lëschterer Karrikature vum Carlo Schneider an de Bicherbutteker. Hei ass de viischten Deckel.

Sprooch, Medezinn a Spidol

Eng ganz einfach Fro: Kënnt dir iech virstellen, datt een an Däitschland, Frankräich, England als Däitsch, Fransous, Engländer giff an d'Spidol kommen, wou dann d'Dokteren, d'Paramedezinner (Infirmieren) an och nach d'Zëmmerpersonal weder Däitsch-Franséisch-Englesch genge verstoen nach schwätzen. Sot emol engem dat an deene Länner; da laachen déi vu Metz bis op Marseille, vun Tréier op Leipzig a vun Dover bis iwwer de Loch Ness eraus!

Sot dir engem aus deene Länner, datt et hei Dausende vu Patienten, Honnerte vun Dokteren an anerem Spidolpersonal gëtt, wou keen deen anere versteet, oder – wat jo hei doutgefäerlech ka ginn! – falsch matkritt ... da wäerten d'Leit, wéi en Duracell-Ouschterhues, do net fäerdeg mat Kapprésele* ginn. Et ass ower nun emol sou, a bei äis keng Saach vun Eenzelfall, wéi alt emol am Ausland an enger Vakanz; et dréint sech zu Lëtzebuerg leider ëm strikt „Normalitéit“!

Wuel verstan: Et geet bei dësen Iwwerleeungen absolut net ëm d'Fach-Dichtegkeet vu Personal, mä ëm en Zoustand, fir dee soss enzwousch kee Wieder fënn. **Schilda schéngt hei vill méi no wéi mir mengen!** Ob een hannert enger Théik „en français s'il vous plaît“ freet (wou och den Toun nach d'Musek mécht), oder een äis eng „franséisch“ Pizza zervéiert, doriwwer kann ee laang a breet / fein a verstänneg diskutéieren, an et ass e Fall fir sech. **Am Fall vu Medezinn a Spideeler hält de „Spaass“ ower op.**

Hei sinn déi kompetent Leit a Gremien aus der Politik an de Chef-Etagen drun. Wéi? Dat léisst sech net an e puer Zeile schreiwen, wann iwwerhaapt; **et geet och net mat e puer „Sätzungen“ oder en etlechen TV-Emissiënercher duer ...** an dann huet et sech erëm fir eng Zäitchen, gellid. **„Hier geht's jedoch ans Eingemachte“**, giff ee kënnen op Däitsch soen... ower och an deem Fall misst een emol d'Glas opmaachen! **„Eis Sprooch um medezinnesche Plang“, dat misst (mat Kultur an Educatioun) onbedéngt en eegenen Deel an der Administratioun vum Gesondheitsministère sinn/ginn!** Wéi? Mat wat a mat wem? Doriwwer muss déi nächst Regierung sech an hirem Koalitionsspäckelchen eens maachen ... et ass natierlech zimlech „speziell“ ... mä eis Sproochsituatioun ass nun emol, op all Manéier, eng speziellesch. Mat all hire Vir- ower och plazeweisen Nodeeler.

Mir sollen **dee Problem net vun deenen aus denken, fir déi d'Franséisch souwisou vun hirer „Bildung“ oder hirem Émkrees hier kee Krämpes kascht.** Wien ower no der Primär-/Grondschoul keng Relatioun méi mam Franséischen hat, dee muss „passen“, an da schwätzt e francophoné Spidolsmënsch mat enger Mauer. Katastrophal ass dat besonnesch och bei de ganz ale Leit aus den dresseger Joeren, fir déi d'Franséisch en déiwe Pütz* mat engem Kropemann* ass. Loosst mer emol drun denken, datt e sëllege Patiente beim Dokter an am Spidol souwisou och nach extra zabeleg-nervös sinn an d'Wieder net méi direkt richtig erëmfannen oder verstinn. Dat ass net nëmme schued; dat léisst sech net einfach nëmme bedauern... **dat ka riichte wech katastrophen ausgoen ...** a mir wëssen natierlech net, wéivill mol et ewell sou gaang wäert sinn.

Praktesch wier alt emol **direkt eppes ze maachen:** An eisem INL, der Sproocheschoul kënn een direkt zentral **Extraktklasse fir d'Lëtzebuergesch um medezinnesche Gebitt ariichten;** dofir giff speziell „Sproochmaterial“ gebraucht ... dat iwwers zënter méi laang prett läit. Mir sinn do, fir eng Hand mat unzepaken.

GENERALVERSAMMLUNG vun der AL
Samschdes, de 14. Abrëll 2018, um 15.00 Auer
an den neie Raim zu Izeg
20, Conter-Strooss („am Klouschter“)

Zevill Franséisch?

Dat héiert een ëmmer erëm* vu **Leit... deenen hirt Franséisch aus dëser oder deer Ursach éischter „Aarmeiletskascht“ ass;** et kënn een och bal* mengen, just déi giffe **keen „Tatort“ verpassen, an iwwerhaapt zu 90 % däitschsprocheg TV kucken,** déi laanscht TF1-2-3-4-5 an sech och laanscht déi sëllege belsch Programmen zappe wéi „der Däiwel laanscht d'Wäiwaasser“. Vun enger franséischer Zeitung keng Spur; e franséisch Buch ... a wouhier! Da gëtt et nun emol einfach... zevill Franséisch!

Déiselwecht „francophob“ Leidercher schéngen ower näischt dogéint ze hunn, wann aus engem „Cortège“ dann en „Émzuch“, aus enger Daachlicht eng „Luck“, aus der Televisioun e „Fernseh“ an iwwer dem Haus en „Daachstull“ dem „Gespäer“ säi Lëtzebuergesch „botzt*“; wann aus engem Club eng „Vereenegung“ gëtt a Biller nëmme „verëffentlecht“, aplaz och alt emol vläicht „publizéiert“ ze ginn ... wat jo „international“ an net nëmme „Franséisch“ ass! Dausendfach Däitsch, dat an eiser Sprooch schrumpft* a kèppt* ... do ass d'Franséisch dach en Herrgottskand dogéint! **Iwwerens kann een ower op déi eng wéi déi aner Manéier dees „Gudden“ zevill maachen.**

vum Lex Roth

Ewell* dru geduecht?

Grimmelt* emol driwwer no, wat **eng „Schank“ an anere vun eise bekannte Sproochen** heescht. Do fanne mir am Däitschen de „Knochen“, am Franséischen, Italiéneschen a Portugiesesche den „os, osso“, am Engleschen de „bone“. Just am Däitschen hu mir zwar de „Schinken“ ... mä dat ass bei äis nun emol (wéi am Engleschen) eng „Ham“. Gelungen*, gellid ... ower mir sinn do op **eis Manéier am lëtzebuergesche Branding-Eckelchen.**

Iwwerleet an dësem Streech vläicht och, wéi et an anere Sproochen mat deem ass, **wat dacks* bei äis „Knorpel“** vernaamt gëtt, ower „Kruppschank“ heescht ... ower dann nawell* gär vun deenen, déi eis Sprooch schlecht kennen, als „al“ dohinner geplättelt* gëtt; dat nom Moto: **Meng Mamm huet ni esou gesot; dat hunn ech nach ni héieren...** dat ass jo ower kee Bewäis dofir, datt d'Lëtzebuergesch „aarm“ wier an „nëmme en Dialekt“. *De la foutaise*, giff de Fransous soen, well een och bei hinnen zéngtausende Wieder aus dem Larousse net op all Strooseneck begéint ... an och net jidfer* Mamma se gebraucht oder esouguer kennt! Net vergiessen, datt et an all Sprooch an hirem Gebrauch och eppes gëtt, wat „Niveau“ heescht © (Klatzkäpp* solle roueg „Niwo“ schreiwen).

Fir e gouerege* Gakert* hu mir dann och alt nach e „Schankerabbeler“ gesot; e Sklett war e „Schankemännchen“. Hat een **eng kleng Freiesch, dann huet et geheescht, hien hätt eng „Schank“.** Aremt Lëtzebuergesch, gellid ... dajee alt.

E „SRINGBREAK“

Abeejo! **Ass dat dann naaischt?** Et ass esouguer nach manner! Well déi allermeescht Leit kënnen hei näischt domat ufänken. Et erënnert een un de Witz, wou e Jong bei Sätz mat „wahrscheinlich“ gesot huet, seng Bomi giff mat der „TIMES“ ënnert dem Aarm duerch de Gaart goen; *wahrscheinlich* geng se op d'Déppchen ... well si kënn keen Englesch ©.

Mä dat ass jo och net „modern“, gellid. Op Franséisch huet een alt nach liicht verstan, datt et sech bei deer „FOIRE“ giff ëm d'Fréijouersfoire dréinen... ower „spring“ a „break“, a wann dir net git! „Foire“ kënn iwwers eeriicht aus dem Laténgeschen? Dat *springbreak* ass grad esou „vermengt“ wéi et mat **by Müller, by Weber, by Linster, by Goedert, since** anno Tubak gemaach gëtt... an et ass esou looogesch, nedir, *to buy by, aplaz** bei engem ze kafen. **Wat soll dat „kosmetesch“ Englesch?** Weltoffenheet? Dat hunn eis Knippercher*, eise Wäin, eis Ham, d'Wäinzoussiss* an eise Béier ni gebraucht. Knouterknadder ©.

Geet et dann elo duer*?

Esou gelungen et iech schéngt: **Déi Fro versteet zu Hamburg keen!** An dann: An alle Sproochen gëtt et **krapp(schasseg)* Wiedercher**, déi hinnen e bestëmmte Charakter ginn. Och an eiser. Huet dach emol **dat Wiertchen „duer“.** **Dat fanne mir an enger ganzer Rëtsch Zesummesetzungen: duer-maachen*/ -haen*/ -fueren*/ -goen* ...** ower dir sidd dolaanscht*, wann dir mengt, dat kënn een dann eeriicht* esou mat „dar-“ op Däitsch eriwwersetzen, well „*darmachen / darhauen / darfahren / dargehen*“, nixda!

Am Franséische kréie mir et dann iwwergendwéi mat deem **Y** zedinn, deen sech do op e sëllege Plazen erabrätscht*.

Et bréngt net watderdäiwel* vill, wann een „de Leit“ ëmmer nees mat spezielle linguistesche Fachausdréck an den Ouere läit (Präpositioun, Adverb, désinence, complément, Apposition ...). E puer **Beispiller bréngt eng (a vill méi liicht) wéi sprock* grammatesch Regelereien;** z. B. wann een engem wëllt ausereneend*, datt ee fir „OP Paräis/Bréissel/Berlin“ fortzefueren net „part à Paris/Bruxelles/Berlin“ mä **POUR** Paris/Bruxelles/Berlin **fortfiert**, ower (einfach) VA à Paris fiert. Wann een dat a praktesch Sätz erabaut, da gëtt et ganz séier behal: *Je pars pour Paris, et quand j'y suis, je pars à/de Paris pour Lyon; je vais à Paris et puis je vais à Lyon ...* deer Sätz e puer als „Stuel“, an da sëtzt et! Fir e Lëtzeburger ass et einfach: Mir fueren OP Paräis a VUN DO OP Lyon. Am Däitschen an Engleschen hu mir NACH/TO resp. VON/NACH – FROM/TO. Schwéier ... neen, Beispiller!

An der „Umooss*“?

An der Zäit guff et a jidfer* Uertschaft Schneideren; haut nach vläicht just dem Numm no. Dacks waren do dann och Fraen, déi „geschnéiert“ hunn; knapps „Schneideschen“, mä „Néi(d)eschen“. Alleguer hunn se „gebitzt“ ... mä et fällt äis hei knapps op, datt dat „Bitzen“ nun emol EISES ass, gellid.

Wien sech eppes bitze gelooss huet, gong dann och an „d'Umooss“ ... déi et iwwers am Däitschen esou alt erëm net gëtt, och wa mir dat dacks „mengen“ ... a wie „mengt“ ... An der „Umooss“ waren déi nei Kleeder dann emol d'éischt „gefooscht“ ... wat jo zwar franséisch ausgesäit, ower gottweess näischt mat „*fau-cher*“ ze dinn huet. Alt erëm **deer gelungenen*, Verdruddeleieren* eng, wou d'Lëtzebuergesch sech laanscht* aner Sprooch reift ...** mä typesch fir eis Sprooch. Iwwerleed dann, wat „umoossen/fooschen“ am Däitschen oder Franséischen heescht. Dir wäert iech wonneren. (* Wuert oder Gebrauch = EISES)

„Siwebierger Sächsesch“

Natierlech ass et interessant, datt een eiser Sprooch deelweis **matzen* a Rumänien** nach begéint (Karpaten, Banat, Hermannstadt/Sibiu), also bei de „Siwebierger Sachsen“ ... vu wou haut iwregens de fréiere Buergermeeschter President vun der Republik Rumänien ass ... dee **Lëtzebuerg zënter* der „Europäescher Kulturstad“ nach a begeeschterter Erënerung** dierft hunn, well „mir“ hinnen deemools aus „familiäre Grënn“ och finanziell eng Hand ugepaakt hunn. Fir d'Leit vun do war alles vun hei uewen nun emol „Sachsen“ (bedenkt och emol „Angelsachsen“); hiren Deel vum Balkan huet och **schëin an der Geschichtsluraltäin*** gedréint; fir d'slecht virum Kommunisme-Drojel, no der Donaumonarchie, iert et dann zugudderlescht zu engem **Rumänien am „Dacia-Eck“** komm ass ... vläicht ass deen Numm iech iergendwéi duerch en Autos-Modell bekannt?

vum Lex Roth

Ganz kloer ass och am Banat/de Karpaten **epes vun deer Sproochgewunnecht bliwwen, déi an eiser Géigend am Mëtteleier geschwat guff**, wéi ewell am 12. Joerhonnert an och nach 500 Joer méi spéit Leit vun heirëmmer* dohinner ausgewandert sinn/guffen. Dat dierft een ower net onbedéngt mat eise Lëtzebuergesche vun haut gläichsetzen, eischer mat dem „ripuareschen a westmëttel-fränkischem Idiom“. Dofir ass et z. B. och net ganz korrekt, dem Brudder Herrmann (vu Veldenz, net vun „hei“!) seng Sprooch an senger **Liewensgeschichte vun der „Yolanda vu Veianen“** als Stack-Stronk fir „Eis Sprooch“ ze kucken. Grad esou logesch ass dann och, datt déi **Sproochelementer vun hei sech „do ënnen“ anescht entwéckelt** hu wéi an deem, wat emol (virun 1815) deen „Herzogtum“ hei war; vrun allem well „deenen“ hir Geschichte jo anescht* gelaf ass wéi an eise mëttele-westlechen Deel vun Europa.

Et brauch een **e bësse Gedold, fir dat Geschreifs hei ze liesen an ze iwerdenken**. Domat kann een ower liicht matkréien, datt dat „Lëtzebuergesch“ vun „dohannen*“ eischer dee sougenannte „ripuareschen“ **Aschlag weist, dee vu Köln erof op déi iewescht Spëtzt vu Lëtzebuerg zitt – ongeféier bis op d'Grenz tëscht dem Éislek an dem Guttland** – z. B. wat déi Lauter ugeet, déi „hane beim Zäppchen“ oder bis erof an den Hals ausgeschwat ginn, an der Wëssenschaft „palatal/guttural“ genannt, deene mir besonnesch am Clierwer a Wëlzer Kanton begéinen: *hakt, schnegden, bigsen, bregden, wegder, Fregdich, Hukt, Muk, Bigdicht, Wegdichen* ... dann och nach dat bekannt Ewechloosse vum Artikel bei Nimm (*Heng sot, Mich war och do, Maddel ass net hei* ...).

Dat alles schéngt **eng Grimmel ëmständerlech**, gelldir. Ower et deet net wéi, wann een eng Pouz* dovou méi „geléiert“ matkritt, vrun allem versteet, datt d'Lëtzebuergesch sech als d'Sprooch vun engem wichtige „Duché“, duerno „Grand-Duché“ an eegestännege Staat wierklech an aneren Ëmstänn politesch a sozial (gesellschaftlech) „fir sech“ entwéckelt huet. **Ewell zënter méi ewéi 100 Joer hu Sproochwëssenschaftler sech immens druginn, fir Zesummenhänge tëscht eiser Sprooch an dem „Siwebierger Sächseschen“ opzesichen, ze katalogéieren an ze analyséieren**. Dir gitt dronkeg*, wann dir z. B. dem Uni-Professor Richard Huss (engem vun do ënnen! Universitéit Debrecen/Ungarn) seng wëssenschaftlech Aarbecht „*Studien zum Luxemburgischen Sprachatlas, 1927*“ durchkuckt: eng Benediktiner-Leeschtung ... ower vrun allem fir drop ze weisen, wéi mir da sproochlech matenee „Famill“ sinn; formidabel gemaach. All Respekt fir esou ongeheier gescheit a fläisseg Gewudders*.

Ower **bei eisem Uleies* fir d'Vesueren, Weiderkommen an eventuell Ausbaue vum Lëtzebuergeschen heiheim ass net e sëlliche* vill domat unzefänken**. Dat ass Wëssenschaft pur, déi een natierlech dierft/soll héichhalen, mä eise Aarbecht fir d'Sprooch läit nun emol net an der Theorie – och wann déi nach esou interessant ass –, mä an der Praxis, dem Gebrauch, dem Erhale vum Lëtzebuergeschen an eiser apaarter Sproochsituatioun. Als Stackstéck vun eiser Identitéit, op deer grousser Idiom-Fläch vun de souveräne Staaten an Europa an der ganzer Welt!

Lies- a Schreifmethoden

Engem ale Schoulmann, dee yett Dosende vu Kanner liesen a schreiwe geléiert huet – donieft doheem och nach 5 Däbessen* iwuer d'Schëller gekuckt – **mussen zwou Saachen nawell gutt gedinn hunn, déi deen neie franséische Schoulminister an säi Programm setzt** (huet näischt mat Politik ze dinn): d'Schreiwe-Léieren op eng „synthetesch“ Fassong (= Bustawen eenzel an a Gruppen), aplaz direkt ganz Silben a Wieder (struktureglobal) „molen“ ze loosse; dann ass och nach geplangt, datt **zäiteweis e puer Zeilen dierfen/sollen/mussen auswänneg** geléiert ... an (op all Manéier) propper geschriww ginn. **Dat huet näischt mat „al“ ze dinn; just mat kloerem Verstand**.

Et geet beim „Léieren“ net esou ëm déi 15 Prozent, déi „souwiso“ gutt bekäppen*, mä ëm déi, bei deenen eng „eeg“ Fassong och en eierbart Resultat

bréngt. An de Coursé fir d'Lëtzebuergesch ass et net vill anescht: Och do setzen **net elauter „Turbo-Käpp“**, deenen heinsdo e puer kleng lëtzebuergesch **Gedichtercher/Liddercher eng wonnerbar Hëllef** kënnte sinn, fir de Laut, de Rhythmus an esouguer eng Partie Wieder kënnte Goldstéckelcher ginn. Eis Literatur huet hatteweis Material dofir opweises, an et kënnt esouguer eng sympathesch „Reklamm“ dofir bei „eise“ Cours-Schüler ginn.

„Hinter der Kirch“

Esou huet hei nach ni ee fir dee Flouernumm gesot a seet och haut nach keen! Och net „Ober dem Busch“, woubäi „Busch“ kee „Bësch“ muss sinn ... dat huet ee just am Kadaster fonnt, well viru ronn 200 Joer däitschsproocheg Beamten d'Flouernimm fir d'Kadasterdokumente uechter* deen neie Grand-Duché notéiert hunn. Lëtzebuergesch Beamte guff et jo deemools nach net (!?); dofir hunn hessesch Leit dat gemaach ... déi ower **keen Ouer fir eis speziell Sprooch-Elementer**, vrun allem fir eis **Duebellauter (Diptongen) éi, ou, äi, ue, ie**. Dat kann een also **verstoen ... ower net, datt déi „hessesch“ Nimm a Schreifweisen nach haut dorëmmer geeschteren, wou d'Kadasternimm eng Roll spillen**: an notarielle Publikatiounen oder Akten, an z. B. déser Deeg zu Munneref, wou en neit Lotissement fir eng „Cité“ entsteet. Do heescht et „Hannert der Kirch“, vläicht esouguer „hanner Kirch“; kee Mënsch seet „Hinter der Kirch“; da soll dat och deemno offiziell esou gebraucht ginn. *Merci am Viraus!*

All Guddes, Alain!

Da bass Du jo elo och **am Club mat deer zackerdjëssen* „Aachtchen“**. Tréischt Dech: Et hunn der vill Deng Joeren net kritt; anerer kruten se zwar, ower vill méi schlecht wéi mir zwéi „Leitsgeheier“!

Schued ass et jo dacks*, datt der alt emol mengen, an eise héigen Alter wier $2 \times 3 = 6$ gesot net méi richtig ... well dat jo ower ewell vill ze al wier. Dat sinn dann deer ganz Louser*, déi **mengen, dat däitscht „Altersmilde“ giff am Lëtzebuergesche mat „mëll an der Bir“ iwwersat** ... „Quetschen och!“ ass zwar en uralen Ausdrock; hien heescht ower nach ëmmer dselwecht a wäert och ni verblatzen.

Alain, **elo méchs Du 34 Joer laang (zënter 1984) Deng Sproochaarbecht op RTL**; dat muss een emol kënnen ... a maachen! Ech hat déi Eier 12 Joer laang virun, hunn dunn aus politeschen a beruffleche Grënn mäin „*Ament fir eis Sprooch*“ gestoppt ... an Dech deemools dem Roby Rauchs fir eng Sprooch-Emissioun virgeschloen. Wann ech eng Kéier richtig geleeën hunn, da war et deemools; et ass nach ëmmer goldrichteg. Mir zwéin hunn äis ëmmer zerguttst* verstan, si Kollegen an der Saach a Suerg fir eis Sprooch, an houfreg, nach haut zesummen am ieweschte Gremium fir eis Sprooch, dem Sprooch-Conseil CPLL matzeschaffen.

Fir d'Lëtzebuergesch hu mir zwéin ewell* an de „siwenzeger“ Joere gewuddert, wéi mir – deemools nach zesummen am „Pôle Nord“ – **un de Regele gedoktert hunn, fir dem Robert Kriepts et ze erméiglechen, säin Arrêté fir d'Orthographie erauszeeginn** ... e Reglement, fir dat mir de Minister vun der Actioun-Lëtzebuergesch aus laang genuch „gebengelt*“ haten. Du selwer wars deemools ewell zënter Joer an Dag Member vum „Institut“ an has Dir och schon en Numm mat den éischten Iwwersetzungen vun Evangelientexten gemaach. **Mir si mat eiser „Actioun“ op eng praktesch Fassong ënnert d'Leit gaang, hunn eng Zort „Schoul gehal“**. An dat mengerwäreg net ëmsoss! Wien hätt da soss och un e Sproochgesetz wéi dat vun 1984 geduecht?

Leider mengen der e sëlliche*, wann der zwéin an enger Saach um nämlechte Strack géngen zéien ... da misste si „Géigner“ sinn, op d'allermannst „Konkurrenten“. Grad esou ass et jo fir de Brauns Josy gewiescht, deen op seng Fassong eiser Sprooch dees Allerbeschte ginn huet; hie war vrun allem Auteur an hat en overwiesselebart Talent fir mat eiser Schreifweis ze „schulmeeschteren“. Mir dräi stongen äis ni an de Féiss, an et huet äis bei der Saach a Suerg fir d'Lëtzebuergesch ower och guer näischt dru gehënnert, eiser Sprooch eng Stäip ze ginn ... **jiddereen iwwer säi „Pad“, ower ëmmer an dëselwecht Direktioun**. Allen dräi hu mir iwregens d'Éiereplack Dicks-Rodange-Lentz kritt.

Du, Alain, hues **e ganz héich respektabelen Hank, d'Lëtzebuergesch eischer an senger historiescher Dimensioun ze kucken**; et kënnt ee soen als „Sproochhistoriker“. An Dengem Beruff als „Conservateur“ am Staatsarchiv wars Du goldrichteg, souzesoen an Dengem Element; dat weist sech natierlech och an Dengem Publikatiounen an Theaterstécker. Déi Deeg, wou s Du am Land selwer, grad ewéi an der Sproochgéigend rondrëm d'Lëtzebuergesch op Toun a Qualitéit Lëtzebuergesch ofgelauscht a wëssenschaftlech verschafft hues, sinn net opzerechen. Doriwuer soll jidferree frou sinn, deem eise Sprooch um Häerz (a Verstand?) läit.

Léiwe Sproochmatta a Kolleg Alain: Ech wënschen Dir an äis alleguer, dass Du **nach eng ganz Gaaschel (?) Joere laang bei beschter Gesondheet mat Dengem gudden – an zolitte – Kapp Deng Bäluechte fir eis Sprooch bréinge kanns!**

Hal de Bak!

Ok, dat ass als Iwwerschrëft jo vläicht e bësse „rappeg“; et héiert een och alt emol: Hal de Bak a maach Zänn; mir – an déi aner iwwergens och – hu jo nach vill méi schaarf Fassongen, gellid... déi net onbedéngt manéierlech sinn. Mä et gehéiert ower absolutt bei d'gewinnte Sprooch vun all Dag, oder net? **Hei hu mir et dann ower erëm kloer mat enger eegener lëtzebuergescher Ausdrucksmanéier ze dinn**, och wann si dem Däitschen oder Franséischen an esou enger Situatioun gläiche kann... mä do ass et ower „*halts Maul/ta gueule, la ferme!*“. Et kënn ee sech schlecht virstellen, datt een zu Leipzig „*Halt die Wangen/Backe*“ giff soen, oder zu Lyon „*tiens ta joue*“; am Englesche gëtt et am Fong nëmme „shut up!“, wat eisem „hal se zoul“ nosteet. Fir ze grinsen: **Kuff d'Schmull** = Jénesch.

vum Lex Roth

Iwwerhaupt wier et net esou oninteressant, wann een dee méi „rubbelege“ Sproochgebrauch vum Lëtzebuergesche mat deem méi ruppen aus anere Sproochen giff vergläichen; op jidder Fall kënn do alt emol gutt gelaacht ginn.

Natierlech kann een **d'Nues och rëntschelen, wann et em alles dat geet, wat eise Kierper esou „vu sech“ gëtt**, ouni elo zevill graff ze ginn. Et ass ower net oninteressant, datt d'Lëtzebuergesch esouguer op deem „Gebitt“ säin eegene Wee geet. Och an anere Sproochen kann een entweder ganz „fein/manéierlech“ oder e bësse méi ruckelzeg* schwätzen. Do ginn da „*Winde abgelassen / des flatulences*“, a bei äis freet den Dokter ganz normal no de „Wënn“, wann hien no enger Blindarmoperatioun an d'Zëmmer kënn; ech kennen deer keen, deem nom „Fuerzen“ oder „Faschte“ giff froen... hei ass et ower apaart wichteg! Wann et „gefacht“ huet, hunn se am Minett och alt emol gesot, et hätt ee „Karbid“ an der Box, wann ee sech „gerëstelt“ oder „net propper gehal“ hat; ganz bestëmmt ginn et nach deer Ausdréck, bei deenen dann d'meescht och nach dacks* gutt gelaacht gëtt... mä et gehéiert nun emol dozou, wann iwwer de Kierper rieds geet.

Wéi et schéngt soll et bei de Chinese plazeweis* en Zeeche vu Manéierlechkeet sinn, wann ee mat „**Räppse**“ weist, datt et engem gutt geschmaacht huet... wuel éischer, datt de Mo sech de Maifel hirer fir an den Daarm lassgemaach huet an doduerch eng Zort „Loftblos“ entsteet. Mä huet och emol hei eisen Ausdréck a vergläicht e mam Däitschen oder Franséischen oder Engleschen (*rülpsen, roter, to burp*); do ass kee Verglach méiglech, an et kann ee fir de lëtzebuergeschen Ausdréck esouguer soen, et wier eng „Lautmalerei“, méi geléiert eng *Onomatopée*... datselwecht fanne mir bei eisem Verb „gaapsen“, woubäi ee jo eeriicht de Mond- an Otemgest ausdréckt, datt iwwergens och beim däitsche „gähnen“ oder dem franséische „bailler“.

Et fält engem elo hei net an, op **dat méi „kriddelegt“ Gebitt vu „Geschlechtere“ an eisem Sproochgebrauch** anzegoen... ower och do si mir net „schlamm“, net méi schei/aarm wéi déi hei rondrëm äis. Just eng gelunge* Fro bleift ower nach, wat d'Franséisch an dëser „branche“ ugeet: Eng vun de meeschtgebrauchte **Widerschlaangen an hirer Sprooch ass nun emol „con, connard, connasse, connerie...“** stellt iech dach emol vir, et giff een d'wuerthleech Iwwersetzung dovun esou lüchtfanek* am Lëtzebuergesche gebrauchen. Net auszedanken, wat dat giff klaken! An ower soe mir jo och ewell esou **dacks „m...“, aplaz „sch...“** Wat ass dann elo do méi „manéierlech“? Ech ka mir virstellen, datt dësen Artikelche vun e sëllegen „dichteg“ Leit an de... „Bulli“ gezu gëtt... oder heescht dat „an de Kaka“? (d'Wierder mam* sinn iwert all Artikelen „eiser“)

Batschdeg!

Elo soll dann eppes ganz Intressantes mat deem immensen Zougedecks gemaach ginn, dat eis „Nei Bréck“ an der Zäit vun hirer Restauratioun verstoppt huet: zu Wolz gi Posche vun de Stécker gemaach... „Posch“ klénkt franséisch, mä hei hu mir e giedlegt Beispill, wéi d'Lëtzebuergesch seng Roll an deem „flotten Dreier“ vu *Posch – poche – Handtasche – sac à main* spillt; denkt emol doriwwer no, et ass „echt“, ower dowäert*.

„Um Radio“ hunn si dann elo **vun enger „Baatsch“ an dësem Zesammenhank geschwat**. Dat huet de Professor Léon Doemer (e Germanist!) opgefaang an „hinne“ gesot: eng „bäche“ wier keng Baatsch – héchstens eng Baasch – an hätt och kee Paff* domat ze dinn. D'Baatsch ass nun emol fir ze „bäätschen“; am Zirkus gëtt ganz schéin domat fir Päerd, Léiwen oder Tigere geklaakt. **Hei misst also éischer vun enger Baasch oder „Plan“ geschwat ginn**, en däitschen Ausdréck... deem ower eeriicht aus dem laténgesche „planus“ geholl ass, deemno och fir äis gëllt. Et wier dem Här Doemer gesot ginn, déi „Baatsch“ giff och esou am LOD stoen... mä do gëtt et viles, wat net kauschel ass... et wäert och nach kéipweis richtzebéie sinn.

Trappen* a bengelen*

Och hei dréint et sech em **zwee Wieder (Verben)**, déi ganz kloer en däitscht „Gesicht“ hunn. Mir gebrauchen se ower op eng Fassong, déi et esou am Däitschen net gëtt. Natierlech fanne mir eng „Truppe“; dat kann een ower am Däitschen nëmme fir e Grupp vun Leit huelen, dmeescht deer mat Uniformen. Am Lëtzebuergeschen hu mir och nach en „Trapp“ draus gemaach... mä do handelt et sech dann em Déieren: en Trapp Schof, Kéi... **eist Verb „trappen“ gitt dir ower emsoss doruechter sichen**, héchstens

„traben“, wat ower en anere Sënn huet, wéi datt een äis „trappt“, fir datt mir äis solle „begannen“, tommelen*... alt erëm „vun hei“; gelungen*/bosseg*, gellid.

Hätte mir gär, datt **ee soll „viru maachen“, dann heescht et dacks, mir giffen hantert him „bengelen“**; och deem Ausdréck sicht dir emsoss éierens anescht, ouni dovun ze schwätzen, datt e lëtzebuergesche „Bengel“ net dee Lausbouf ass, fir deem d'Wuert am Däitsche geholl gëtt, mä e Staf... och net dat, wat dee mee eun eise Ministeren an Däitschland fir e „Bräiläffel“ gebraucht hat; leider kritt dee wierkech sympathesche Mann dee „Bengel“ nach ëmmer nogehäit... bëlleg; net fair! ☹

E gudden Trick

All Sprooch huet hir eege Melodie an hire speziellen „Takt“, eng Zort „Rhythmus“, deem duerch d'Betounung vun de Wieder entsteet; méi „wëssenschaftlech“ gëtt hei nawell gär vu „Prosodie“ geschwat; beim Fernand Hoffmann fanne mir fir d'Lëtzebuergesch an deem Sënn den Ausdréck „Schaukelmelodie“. Déi Elementer komme ganz apaart a Gedichter mat enger klasesch-fester Form vir... déi iwwergens vill méi komplizéiert ass, wéi einfach (verdichtete) Gedanken aus engem „normale Prosasatz“ ennereneen ze schreiwen. Eng aner Gei.

Dir erënnert iech vläicht nach no Joer an Dag un datt eent oder anert klengt Gedichtchen, dat dir als Kanner oder „an der Jugend“ geléiert huet... an et ass nach ëmmer „do“! Firwat? Ganz einfach, well et souzesoen an enger „Rumm“ steet, engem bestëmten „Takt“ an dmeescht och nach „reimt“. Dir huet et vläicht missen „auswänneg“ léieren; ower gelungenerweis ass et „bannewänneg“ sätzen/hänke bliwwen. Ganz dacks* ass dat jo och nach de Fall, wann deem Text eng „Weis“ huet a gesonge ka ginn; da gëtt e bal* ni vergiess, ob et sech em reliés oder aner Sätz handelt. Et bleift einfach „pechen“. Ursaach? Aus deene klengen Iwwerleeungen kann een z.B. **an engem Sprooch(e)cours eng einfach „Method“ zéien, mat deer Sprooch- Tounfall-, Rhythmuselementer zimlech flott „hänke“ bliwwen**. Op dat pechen- an hänkebleiwe kënn et jo bei Sproochen am Fong un, oder? Wéi wier et hei mat Fabelen, déi sech op Lëtzebuergesch „halen“? Zesoe jidder klenge Fransous kritt deer vum La Fontaine e puer „op Lager“... an **et ginn der och wéinstens 50 an eiser Sprooch**; dir kënn se bei äis oder an engem Bicherbuttek bestellen... praktesch fir de Präiss vun enger Pizza. ☺

En français, s'il vous plaît ...

Dat ass dee klenge franséische Saz, deem der nun emol souvill zimlech baschten* deet. Et héiert een en ower **praktesch bal nëmme* bei der Théik an der Metzlererei oder beim Bäcker**. Mä et dierf een sech ower froen, ob dat duerget, fir ze mengen, d'Franséisch giff sech hei ze breet maachen. Dat stëmmt net. **Iwwergens läit et um Patron, vu sengem Personal ze verlaangen, datt dës Leit déi puer Dose Wieder oder Sätzcher, déi si do brauchen, musse verstoen a schwätze léieren**. Loosst mer dach emol éierlech sinn: Dat Personal kënn net nëmme wéinst eise schéine Guckelcher* heihinner schaffen; déi eng fanne keng Plaz „doheem“... dacks 80 an nach méi Kilometer ewech; anerer denke sech (mat Recht), datt eise klengste Loungutt a gär zweemol esou héich ass, wéi eng Pai „do iwwer“... also, wat giff dir an hirer Plaz maachen? Sproochlech hätt mir jo kee Krämpes*... an do si mir ze beneiden. Si net! Si sollen sech ower beruffsméisseg eng Grimmel „upassen“.

Natierlech ginn e puer „fuddeleg“ Ausrieden net duer, fir (och nach no zwee Joer hannert deerselwechter Théik) vu jidderengem „en français“ ze verlaangen; dat kënn dach ewell* keen sech méi zu Tréier oder Orscholz leeschten. Richteg ass et ower och net, wa mir ëmmer nëmme kregéilen an d'Saach net eng Kéier probéieren emzedréinen: Firwat net emol hire Patron oder soss e Chef ruffen a soen, wat ee vun deer Situatioun hält. Mir hunn och nach Federatiounen vun de Bäcker, de Metzler an anere Beruffer/Geschäfter; **wéi wier et, wann do „zentral“ eppes kënn un d'Wibbele* kommen**, sou op d'Manéier: „Extrablatt“ fir hannert enger Metzlesch- oder Bäckeschthéik. Mir gengen nawell* gär hëllefen...

Eng Sicksi

...ass **dem Kënni säi bescht Stéck iert et zerguttst bäisse kann!** Leider gëtt et der, déi och nach mat dräi bis véier Joer oder méi domat dorëmmer* lafen; et „berouegt“... mä wien? Dajee alt. Sproochlech giff ee jo kënnen mengen, „*suckelen, Suckel, Suckeler*“ giff poliurlich aus dem Däitsche kommen. Iwo... dat fannt dir a kengem Dictionnaire! Do ass et nun emol „saugen“, an dofir och de „*Staubsauger*“. Logescherweis kënn een doraus jo dann och e „Stëbsuckeler“ maachen, mä dat klénkt direkt gelungen, well e „**Suckeler**“ am Lëtzebuergeschen eng Zort „**Schnuddeler**“ ass... déi zwéin Ausdréck iwwergens typesch „Eises“... ower no bei „sucer“.

Intressant dierft och nach sinn, datt et **dat ganz „Gesuckel“ ower am Englesche gëtt: to suck/a sucker**... mä si hunn aus dem „Staubsauger“ ower keen „*dust-sucker*“ gemaach; dat guff dann emol d'ëischt e „*vacuum cleaner*“... deem d'Leit einfach net geholl hunn; et ass en „*Hoover*“ an esouguer d'Verb „*to Hoover*“ draus ginn. Dat nennt ee Supermarketing, gell! A mir? Hätte kënnen aus deer **Maschinn, déi nun emol „stëbst“, am Sënn vun der „Stëbslomp“ einfach eng „Stëbsmaschinn“** maachen... et sollt net sinn. Eng Sprooch-Geleenheet verluopt*.

Den 29. Februar 2048?

Wat huet deen Datum hei verluer? Mä et ass genee **deen Dag, wou d'MELUSINA déi nächst Masch vum hirem Strack därfer strécken, fir aus dem Bockfiels eropzucken**. Jo, an? Maacht iech emol schlau, wéi dacks e Vollmound op de sougenannte „Schaltdag“ fält, an dann denkt emol no, wéivill zeg-Dausende vu Joeren d'Melu bräicht, fir de Strack fäerdegzékriien, mat deem d'Fësch-Schwanz-Meedchen aus der Déift vum Bockfiels erop gong kommen ... eng wonnerbar So, eng Legend, e Mythos, wéi mir en net besser kënnt fannen; zwar net hei gewuess, mä zesoe „Welt-Legende-Literatur“! Fir mä laangt Melusina-Gedicht hat ech mir de Käppchen zerbrach, wéi een dat vun den „all siwe Joer“ nach esou kënnt verlängeren, datt d'Melu am Fong ni eraus giff kommen ... well dann trëllt d'Stad jo och an e Koup. Dann hu „mir“ jo nach laang Zäit. An engem Mäerchen ass jo bal alles erlaabt, gelldir ... an „eis“ Melusina kann et roueg mat dem Andersengem „Miermeedchen“ ophuelen. Esouguer lichtfank vis-à-vis vun der weltberühmter „Mermaid“ vu Kopenhagen, déi de gudden Anderson aus der Legend vun der „Undine“ gezunn huet: Eis Melu gëtt an hirer „Geschicht“ mam reelle Grof Sigfrid a Relatioun gesat ... deemno geet si „legendär“ e Krack iwwer d'Mäerchen eraus a gëtt eng Zort „lieweg“ Legend mat deelweis historischem Fong!

vum Lex Roth

Déi ganz Gedankespillerei hei uwendrun huet ower och eng aner Ursach, eng vun haut a fir äis all: **Wéi laang soll et nach daueren, bis déi verstan hunn, déi et an hire Méiglecheiten hätten, „eiser“ Melusina do eng zerguttst Plaz ze ginn, wou d'Legend si histellt oder – setzt** > ennen am Fouss vum Bockfiels, matzen an der Uelzecht, op déi kleng Insel, déi dir op der Bréck fir eriwuer „bei d'Malou“ kënnt kucken (souzesoe vum Malou bei d'Melu). Stellt iech dat „Fëschschwanzmeedchen“ emol an der Däischtert vun ennen erop belicht vir ... an et wier net manner berechtigt (touristesch ganz sécher eng Bommesaach!) wéi d'Mierjoffer vu Kopenhagen, déi hir Existenz (*1913) dem begeeschterte Béierbrauer Carlsberg verdankt. De Mäerchemonni H. C. Anderson hat seng „Mierfrächen“ iwwregens net op Kopenhagen gesat; dat ass **eng Tivoli-Geschicht, eng weltwäit bekannt Attraktioun, déi knapps een zu Kopenhagen verpasst**. Wéivill méi Berechtigung hätt eng Melusina an der Uelzecht, well dës Seechen dach **och nach mat der Existenz vu Lëtzebuerg zesummebruecht gëtt!** Jidder Mythologie ass mat Statuen a „verméschten“ Déieren an der Wierklechkeet vertrat; de Romulus & Remus sinn net onbedéngt méi interessant wéi d'Melu, an esou ass et mat Honnerte vu Konschtobjekten uechter Europa an d'Welt. Firwat net fir „eis Melu“? Si verdéngt méi ewéi eng zesoe verstoppten 3D-Plastiks-Mausi hannerwands!

Soe mir „Melusina“, da gëtt gläich vum Nic. Greth sengem „Sagenschatz“ geschwat (elo och vum Mil Goerens senger formidabele Bänn „Eiser Soen“); dat ass natierlech an der Rei ... mä stellt iech emol vir, de Greth hätt mam Dicks zesummege schafft, aplaz datt déi zwéin sech zerstridden hu wéi „Biischtebänner“. Dem Greth seng Sammlung ass 1883 erauskomm; et steet ower fest, datt hien d'Melusina net entdeckt a scho guer net erfonnt huet! **Ewell méi wéi 40 Joer virdrun huet en Offizier vun der preisescher Garnison, den Theodor von Cederstolpe, e Buch erausginn, dat „Sagen von Luxemburg“ geheescht huet;** den Ufank dovun ware véier (däitsch) Gedichter iwwer ... d'Melusina! Säu „Material“ dofir ass hei dach bestëmmt vill méi al, also ... 1841 hat eise Greth just siwe Joer ... mir däreren deemno uhuelen, datt „eis“ Melusina och esou ëm den Ufank vum 19. Joerhonnert bestan huet; si huet also op d'mannst 200 Joer. Dat misst jo bal duergoen, fir si houfreg op en „nationale Stack“ ze stellen, hallo „Luxembourg Branding“ ... am neie Joer!

Abeejo! Majo dann ...

An der November-Nummer vun der KLACK hat dir matkritt, datt **e klengt Buch ënnerwee** ass, wou Honnerte vun Ausdréck a klenger Sätz mat typesch lëtzebuergeschem Gesiicht dra sinn. Den Titel weist ewell ganz bewosst op déi eegen Art vun eiser Sprooch: **Abeejo, majoo dann!** ... Dat kann een zwar „iwwersetzen“, ower nëmmen dem Sënn no; eis Ausdréck selwer sinn do ower net méi ermëzefannen; op englesch giff do vu „lost in translation“ rieds goen, wat iwwregens den Titel vun engem däitsche Bichelchen ass, dat Beispiller aus 30 Sproocher bréngt ... leider keent aus dem Lëtzebuergeschen! Do wier ower yett gewiescht ... dofir war dat den „Unzéckert“ (Mupp bei der Juegd)!

Deem Émstand gëtt da mat deem neie Buch opgehollef; dofir ass **den Titel och bewosst ganz opfälleg, wuertwärtlech ONIWWERSETZBAR**. Fir d'Saach vun deer ganzer oder deelweiser Oniwwersetzbarkeit ze ënnersträichen, fënnst ee fir all Beispill eng méiglech franséisch an däitsch Bedeutung vum lëtzebuergeschen „Idiom“. D'Saach gëtt nach eng Grimmel méi „labber“ **mat dem talentierte Karikaturist Carlo Schneider senger puer Dose lëschtge Biller;** en etlech kleng Gedichtercher ronnen dat Ganzt dann of. An enger nächster KLACK gi mir méi däitlech ...

„Branding“ am/um Buedem

Op e sëllege Plazen am Land gëtt vu Spezialisten a Fräiwëllege-Begeeschterten no eiser Vergaangenheet am Buedem gegruewen, zesoe „gekëddelt“. No all deem, wat do ewell fonnt ginn ass (an nach ëmmer gëtt!), ass **um Gebitt vum Grand-Duché mengerwäreg keng Wüst** gewiescht!

Mir hunn ewell als Kanner de réimesche **Mosaik zu Dikrech** bewonnert. Den **Tët-telberg** am Eck vu Lamadeleine (Rolleng)/Nidderkuer ass en historesch „Site“ vu rarer Qualitéit. Zu **Duelem** weist net nëmmen de réimeschen Adler op eng wichteg Zäit ënnert de Réimer. Zu **Mamer** an zu **Bartreng** kann ee sech nëmmen wonnen, wat do „gela“ ass. Zu **Kënzeg** guff eent vun den intressante Keltegriewer aus Nord-europa fonnt ... vu deenen Elementer an déi weltberühmt Ausstellung „I Celti“ zu Venedeg erageloh guffen. Den immens attraktive **Mosaik am Eck Feelen/Viichten** weist op eng „lieweg Réimerzäit“, grad ewéi déi formidabel **Fresken uewen u Schieren** ... an och, datt dem Sigfrid seng Proprietéit zu Feelen/„Viulna“ ewell 963 ural Wuerzele muss gehat hunn, iert hie se géint de Bockfiels getosch huet, fir seng Buerg ze bauen ... souzesoen alles „ënnierdesche Branding“.

Wat „si“ all hei geschwat hunn? Do kann ee bal nëmme rondrëm tiernen. Sécher gëtt et ower Ausdréck, déi uechter d'Land hänke bliwwen sinn, an zwar **an eisen zéngdausende Flouernimm/lieux-dits**, wou mir bei Honnerte keng „riicht-eweck“ Explikatioun hunn. Déi „Toponymie“ hu mir (mam Éierendirekter P. Schonckert vum Kadaster) vu Joeren emol rëm zerguttst op Lëtzebuergesch „riicht-gebéit“, well si am Ufank vum 19. Joerhonnert vun däitschsproochge Beamten, zesoe „**Schëmmel a Bless**“ vernannt gi waren. Hei hu mir et mat engem „Branding“ ze dinn, no deem Historiker zesumme mat Linguiste misste sichen. „An der Uecht“ kann een z. B. nach kloermaachen; ower de „Brill“ op x Plazen, „Schack“ a „Schock“ bei Kënzeg? Do stousse mir ower op e kelteschen oder vill méi fréie Knuet. Dës Zort „**Branding Brain Storming**“ wier et dowäert, datt sech eng eege spezifesch Associatioun dofir giff zesumme fannen. Vun der „Toponymie“ hu mir am „Institut grand-ducal“ bis elo rosewéineg matkritt; soll dat elo vläicht besser ginn?

Den englesche Guardian ...

... huet dëslescht **en intressanten Artikel iwwer d'Lëtzebuerg Sprooch-situatioun** bruecht. Och wann net alles stëmmt a yett „iwwergaange“ gëtt, hunn do en etlech jonk Lëtzebuerg nawell guer net esou hoplala am „Interview“ reagiert; esouguer intressanterweis e Verglach vun eiser Sprooch mam Iwwergank vum uralen Sächseschen-Engleschen (vun no der *Battle of Hastings*, 1066) op dat „modernt“ vun hirer Literatur zënter dem W. Chaucer gemaach; am Fong deen éischten engleschen Auteur, vun deem mir haut nach/emol e Saz verstinn. **Vun enger „Renaissance“ vum Lëtzebuergeschen ze schwätzen ass ower dolaanscht:** Eis Sprooch kann/brauch net nei gebuer ze ginn, si ass op d'mannst aus der „Kita“ eraus a geet zënter e puer Joerzénge an déi „Grouss Schoul“.

De „Guardian“, an der Zäit „Manchester G.“, ass beileiwen net dat éischtschicht Trottoirsblat, an dës Lëtzebuerg-Initiativ kann een als en zerguttst/gratist Stéck „Branding“ fir eist Land kucken. Déi herlech (erausgeviizt) „Photo“ vun der Stad ass als Publicitéit net mat Geld ze bezuelen!

E Patt mat der ACTIOUN LËTZEBUGESCH

D'Actioun Lëtzebuergesch – Eis Sprooch ass (administrativ) jo zënter en etleche Méint op Izeg „geplënnert“; d'genee Adress fannt dir hei uewen an der KLACK. Do hu mir elo och d'Méiglechekeet, mat eise Membren a Frënn en „Neiooschpatt“ ze huelen an ze babbelen > an zwar **Samschdes, den 13. Januar, um 15 Auer**. Dir kënnt lech, wa méiglech, och op eisem „Mail“ umelden. Merci a bis dann!

Eis Sprooch an d'Gesetz

Dir wësst – vläicht och (nach) net – datt eis Sprooch **1984 ganz verstänneg gesetzlech verankert** ginn ass; iwwregens duerch eis AL an hirem President seng demools direkt perséinlech Relatioun mam Här Staatsminister Pierre Werner; op deer Basis ass dunn d'Spezialcommissioun och entstan.

Zënter bal 20 Joer si mir (nach ëmmer) „dohannert“, datt d'Lëtzebuergesch seng Plaz an eiser Constitutioun soll kréien. De Prinzip dovun ass vun den Haapt-Parteien an deer kompetenter Chambercommissioun ewell laang ugehall. **Jiddfer Deputéierten huet vun äis eng Brochure kritt,** an deer kéipweis Ursaachen an Argumenter kloer auserneege sinn (iwwregens nach ëmmer bei äis ze kréien). Duerch Émstänn, déi nëmme reng politesch sinn, an näächt mat eiser Sprooch oder géint si ze dinn hunn, ass och **eis Sprooch souzesoen an deen „zéie Bulli“ geroode**, dee mir kennen, bis ...

Donieft ass dann elo **e Gesetz an der „Mautsch“, dat déi „administrativ“ bis organisatoresch Säit vum Lëtzebuergeschen soll regulariséieren**. Naja, dat ass a sengem Fong eng gutt Saach. Mä et bleift ze hoffen, datt dat Këndchen och matzäit aus der Wéi eraus an de „Juppla“ an zerguttst un d'Lafe kënnt!

All Guddes fir 11111100010

Um Ufank vun de fofzeger Joeren huet de „Gummi“, eisen e bैसे gelungenen, ower am Fong léiwe Mathematiksprouf, äis mat eppes „noneegemaach“, vun deem deemools knapps ee sech konnt denken, watfir eng Wichtigeheet et eng Kéier kënn kréien. D'Fach war „Arithmologie“, hei de „Système binaire“ ... fir äre Schreiwert „zidderdäischer“ Nuecht: Et huet sech drëm gedréint, eleng mat 0 an 1 (2 Zifferen = Binaire) eng Multiplikatioun/Divisioun oder soss e Gerechens fäerdegzebréngen. Wéi och soss a Klassen, hunn eis Mathés-Bosserten sech wirklech e Spaass draus gemaach, fir domat ze jongléieren; mir aner „Sproochereider, Nullerten“ hunn alt nëmme gekuckt, fir engegermoossen „duerch d'Getraisch“ ze kommen.

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Wat huet dat kauzegt „Genulls mat Eenten“ dann elo hei an der KLACK verluer? Mä ouni dat, wat draus entstanen ass, misst äre Schreiwert sech nach ëmmer – esou wéi et joerelaang de Fall war – d'Fanger „arthrose“ mat Artikelen op der Hand kropelen. **De Genie-Streech, vun deem soll rieds goen, war deen, dat System „1 an 0“ op de „Plus an de Minus“ vum Elektreschen eriwuer ze denken ... eng Zort „Quantespronk“**, ouni deen ee sech d'Welt vun haut dausendfach net ka virstellen! Och wann „deen Honnersten“ net bekäppt, wat do eigentlech mat deem Geziffer geschitt ... mir klabbere all drop lass wéi déi „Grouss“; ouni dee System geet praktesch näischt, wat mir ënnert dem Sammelbegrëff „Elektronik“ brauchen a gebrauchen. Mä, geldir, mir fuere jo och Auto, ouni eng blatzeg liddi dovun ze hunn, wéi déi Karettaë funktionnéieren.

Firwat dann elo dat ganz „Gefiederméichels“ hei an der Iwwerschrëft! Mä fir dem guddes Lieser kloerzemaachen, dat een och op déi Manéier kann e gutt net Joer wënschen ... well **11111100010 ass am „Binaire“ ganz einfach 2018!** An eis Sprooch verdréit dee „BIT“, deen näischt anescht ass, wéi (alt erëm) eng weider Ofkierzung aus dem Engleschen, an zwar „Binary digIT“, sou wéi dann och Kilo-/Mega-/Giga-/Téra-Bit enstane ass. Mir brauchen äis de Kapp net ze zerbréchen, fir ze sichen, wéi dat dann op Lëtzebuergesch soll heeschen. Wéi bei Meter/Kilo/Photo/Téle asw. geet „eist“ (onbewusst) Griechesch déck duer; et sief dann d'Latäin giff och nach seng Roll spillen (Spektiv/Video/Terrain asw.); woubäi een nach d'äerf ennersträichen, datt mir den däitsche „Fernseh“ absolut net brauchen, well jo bal jidder Sprooch sech hei mat deer intressanter Kombinatioun vu Griechesch+Latäin zefridde gëtt, an zwar TELE-VISIOUN, wat am Fong soss näischt heescht wéi „Wäitsicht“. Mir hunn dach och de „Fernsprec(her)“ net adoptéiert, mä Télephon gehol; kee „Fernschreiben“ mä Télegramm; och kee „Fernglas“ mä eis Spectiv. Op déiselwecht Fasong kënn ee sech seng Gedanken esouguer mat *Motor, Auto, Mikro* an nach enger ganzer Schwadrell Wieder maachen, déi hir Wuerzelen am Griecheschen oder dem Laténgeschen hunn ... an domat wirklech Weltsproochstécker gi sinn!

Eng aner Saach, déi engem bei dësen Iwwerleeungen an de Kapp kënn: Ouni dat ganz Getëlter a Gemëlter, Genulls a Gëeenters vun hei uwen, wier et och net zu eise lëfste Këndchen, deem „Binnert“ vun Handy a senge verréckte Méiglechkeete komm! Wann een haut rondrëm sech kuckt, da kënn dat Handy-Gefiederméichels ee vir, wéi d'Kanner, déi ouni hir „Sicki“ bal verluer sinn. **Wat geet dann nach bei deene meeschte vun äis ouni SMS** (déi Ofkierzung fir „short message“), ouni Photo aus deene Wonnerbécherchen ... oder ouni „Selfi“? ... virun deem englesche „self“ hunn esouguer d'Fransousen sech ergin. A wat giff eis geschriwe lëtzebuergesch Sprooch „dersonner“ nach ëmmer sou rar dorëmmer schlafen, fir déi de „Mail“ an den SMS dee wichtigste Cadeau vun de leschten 20 Joer gi sinn!

Eng intressant Aarbecht

Zënter datt d'Actioun-Lëtzebuergesch gegrënnt ginn ass, kritt een d'Publikatiounen an eiser Sprooch bal net méi gezielt! **Virun 1971 war et ewell bal en „Event“, wann e Buch op Lëtzebuergesch erauskomm ass**; d'meescht sinn et dann nach – wann och deer ganz gudder – Gedichter gewiescht ... mä alles rar wéi Kierchemais. Elo kënn emol een sech op de Wee maachen, fir „**Luxemburgensia**“ an eise **Idiom** vun de leschte 45 Joer haut an enger Lëscht mat de Joergäng zesummenstellen ... dat giff eng schéi Flaatsch Aarbecht, ower eng intressant! Doriwwer eraus wier et bestëmmt net vu Muttwëll, wann een sech, op d'Manéier vum Fernand Hoffmann senger „Mundartdichtung (1967)“ wëssenschaftlech geng domat ofginn – an zwar **net nëmme mat „Dichtung“, mä mam „Schrifttum“**, wéi den Nik. Welter säi Buch vun 1914 genannt hat. Do kënn een op d'Fassung wéi de Fransous soen: *Il y a du pain sur toutes les planches!* **Hallo UniLu!!!**

D'Actioun Lëtzebuergesch wier frou, wann hir Membren, deenen et méiglech ass, hir hir E-Mail-Adress giffen eraschécken. Merci!

Walfer Bicherdeeg

Och dëst Joer waren „eis“ Walfer Bicherdeeg erëm gutt drop! Wéi ëmmer ass **d'Organisatioun e Musterbeispill** gewiescht ... d'Säll wéi d'Niewe-Plaze sinn aus allen Néit geplazt. Bravo! Wéi dir hei gesit, ass eis Auszeechnung mat der sëlwerer Plack „DICKS-RODANGE-LENTZ“ wonnerbar bei alle fréieren an deem neie Buergermeeschter ukomm.

Dat huet natierlech dësen oder deen Zeitungs-Knapperpitt net dru gehënnert, sech just fir dësen oder dee Stand am Detail ze verlafen, mat „geneelte Schong“ an engem Artikel ze dubberen, an iwwer eenzele Beem de Bësch net ze gesin. Datt den Dësch vun der Actioun-Lëtzebuergesch nieft dem Verlag vun den neie „Cahiers Luxembourgeois (Hydre)“ war, huet e Schreiwert „gebass“, an hie konnt sech net enthalen, esouguer an engem vun eise Comitésmembren ze krazen ... do guff net op eis Publikatioun gekuckt, mä just op deem Frënd seng perséinlech politesch Meenung.

Dat ass dolaanscht: **Eis Sprooch an och de Veräin maache keng politesch Ennerscheeder**; d'Actioun ass erwisenermoosse fir all Partei op, déi sech un demokratesch Prinzipien hält; dofir iwrengs och eis Offert, jidder Partei sproochlech fir hir Reklamm ze hëllefen, wa mir viele ginn. Eis lëtzebuergesch Editioun vun de Psalmen indirekt bei „suspekt-christliche Machwerke“ an de Motzeck ze stellen, ass e Bewäis, datt een nach net emol am Internet nogelies huet, wat et mat deem Weltliteratur-Kulturwierk op sech huet. Iwwrengs heescht esou e „Machwerk“ op Franséisch och nach „navet“ ... an op Däitsch esouguer „Schinken“ ... wat Ausdréck an Nimm sech ower kënnen gläichen!

De President vun der AL, Claude Bache, mat alle Walfer Buergermeeschtere vun haut a gësch an hinnen alleguer hire Sekretär John Trauden.

De „laangen S“

Bei deem gelungene Bustaf, och nach „s-zett“ genannt, geet et ëm **en typescht Beispill, wéi een eppes Einfaches ka kompléiert maachen** ... eng Kueberei, déi sech zesoen a jidder Schreifweis/Orthographie fanne léisst, och beim Lëtzebuergesch-Schreiwien; vum Franséischen net ze schwätzen an d'englesch Ortho fir dat ze halen, wat de G. B. Shaw dovun gehal huet: Quatsch! Ass iech iwrengs bekannt, datt d'Schwäizer déi „s-z-Toperei“ iwerhaupt ni matgemaach hunn?! A wat solle mir dann domat?

Am selwechte Streech kann een och nach drun erënneren, datt just mir Lëtzeburger „friem“ Ausdréck verstännegerweis sollen an hirer originaler Schreiform bäibehalen ... an domat laanscht jidder Knätzelerie kommen: Ketchup, Mayonnaise, Yoga, Cadeau, Pâté, Spaghetti, Bureau ... **och wann en etlech „Schrëftsteller“ sech do de Batty ... stellen.**

Psalmen op Lëtzebuergesch

Wéi et schéngt, wëssen eng grouss Partie Leit net, watfir eng Beideitung d'Psalmen an der Welt-Literatur/Kultur hunn. Si denken, dat wier eng Sammlung vu chrëscht-kierchlechen Texter, oder déi et esouguer nëmme an der kathoulescher Kierch giff ginn. Dat ass grad esou dolaanscht, wéi ze mengen, modern Demokratie hätt nach ëmmer bestan ... hei geet „mengen“ net duer; gitt emol nëmme an den Internet luussen. Do gëtt iech z. B. den **Ennerscheed tëscht „Bibel/Testament“ a Psalme** kloer.

D'Psalme bestin ewell zënter Honnerte vu Joere VIRU Christus; si spillen eng Roll an alle sougennte „monotheistesche“ Reliounen: dem Chrëschtentum, bei de Juden an esouguer am Islam! Si sinn **déi meeschtverbreeten, iwwersaten a publizéiert Texter vun der Welt** ... an zënter Joeren och an eis Sprooch gesat, an zwar vu Sprooch- an Theologiespezialiste wéi dem Raymond Schaack, Felix Molitor, dem Rabiner Emmanuel Bulz an dem Bëschof Jean Hengen, mat dem Fong vum Martin Buber an dem Romano Guardini.

De Chrëschtmount ass eng giedeleg-heemlech Zäit, fir sech mat „eise“ Psalmen ofzeginn, déi dir och nach ze kafe kritt, an zwar mat den herrlechen Illustratiounen vum russesche (judesche!) Kënschtler Marc Chagall. En absolut wertvolle Cadeau fir gedankeschwéier Méint ... ganz apaart fir Leit „am Alter“. **Si sinn och bei äis an a jidder Bicherbuttek fir 20 Euro ze kréien!**

Eise „Branding“

An der Zäit an och nach haut fanne mir **eng (zimlech barbaesch) Method**, fir Déieren am Sënn vun Ausdrock, de Stempel vun hirem Propriétaire **mat gliddegen Eise anzeBRENNEN**. Dofir ass den Ausdrock „Branding“ jo och an eiser Sprooch (brennen, Brand, Brennes ...) ganz liicht ze verstoen; also emol net esou schrecklech englesch, souguer wann deen typeschen -ing hannendrun hânt; bei hinnen heescht „brennen“ nun emol „to burn“. Dat da fir unzefänken.

Natierlech ass et gutt, eise Land **mat deem „Luxembourg Branding“ wëllen no baussen e gewësstent Ge-sicht ze ginn**. Et dierf een sech ower froen, ob dat nëm-men iwwer dat Material soll goen. „Mir“ hu jo zënter 1054 Joer **hei eng Vergaangenheet, déi nach laang net „vun der Heck gepléckt“ ass!** „Kuckt hirer véier droen d’Kroun vum däitsche Räich a Keeserthroun“ ass nun emol net nëmme e Saz aus engem Lidd, mä histoersch Realitéit! Datt „si“ sech zënter dem spéide Mëttelalter d’Käpp fir „eis“ Festung bluddeg geschloen hunn, a Lëtzebuerg bis 1815/1867 e strategesch wichteg Element an der europäescher „Wulerei“ war, kënne mir roueg an d’Fenster stellen. Datt e **Robert Schuman** hei gebuer ass, seng Primär- a Secondaire-Ausbildung do kritt huet, wou herno an der „Mä-rei“ d’CECA entstan ass an deen alleréischte Bürostell vum deem gestanen huet, wat haut EU heescht. Datt „eise“ **Jules Hoffmann** deen 3. Nobelpräis-Laureat ass, dee mir kënne fir äis reklamméieren. Wou a vu wem ass iwwers datt haut wichtegst Metall „gebraut“ ginn, datt d’Welt haut huet, den **Titanium**? Datt mir am **Sport**, vrun allem dem *Tour de France*, e sëlleschen „eiser“ um ieweschten Träpple staen haten ... an „äis“ **fir eis Fräiheet exemplaesch behol** hunn ... gehéiert dat bei eise „Branding“ oder net? Déi Form vu „Branding“ war uganks den 90er Joere **mat der 3-sproocheger Zäitschrëft „VOILA Luxembourg“** am Staatsministère gestart ginn; en immense Succès ... deem säin Enn: e wierklech aremséilegt Trauerspill *van nabots de la culture*.

Eent vun de markanten Zeeche vum eiser Eegenart – leider dierf ee jo bal net méi vun „Identitéit“ schwätzen, ouni vun de „Correctness-Patréiner“ op den Aarm gehol ze ginn – **war a bleift ower eis Sproochsituatioun**. De Fong dovun ass d’Lëtzebuergesch, eng Mëschsprooch aus dem fränkische Raum, mat engem gewëssem Hank fir romanesch/franséisch Elementer, deen et déi aner Säit vun Our-Sauer a Musel net gëtt ... deen de jonke Lëtzeburger et ower méiglech mécht, ouni deen al-lermannst Problem an engem däitsch- oder franséischsproochge Land ze sto-déieren; och e Fong, op deem kee besser Englesch ka léieren.

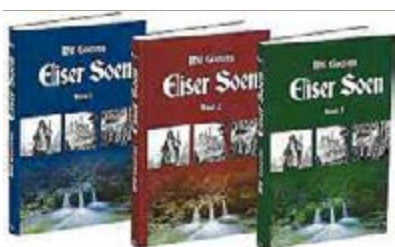
Datt ganz Gedankespill vun hei uewendru weist eeriicht op **d’Wichtigkeet vun deer Sprooch, déi nun emol bei eise „Branding“ gehéiert**. Doraus kuckt och d’Wichtigkeet vun eise typesch lëtzebuergeschen Idiom, de griecheschen Ausdrock fir egal watfir eng Sprooch, ob risegrouss oder kleng, souguer wann een se „nëmmen en Dialekt“ vernennt. Wie joerelaang Lëtzebuergesch-Coursë fir auslän-desch Leit gehal huet, dee kann iech bezeien, fir wéi wichteg déi eis Sprooch an hir „Niewewierkungen“ halen; dat net eréischt zënter haut. Bei hinne war a bleift de „Branding“ fir d’Lëtzebuergesch eng absolut Normalitéit. Leider bei ville vun äis selwer net!

„Eiser Soen“, eng Bommesaach!

Vru ronn 140 Joer huet den deemolegen Direkter vum Atheneum Nik.Gredt eng ganz Schwadrull vu Soen aus eise Land an en deécken Drulles vu Buch gepaakt (*Luxem-burger Sagenschatz*); **leider net an der Sprooch vum Land**, well dat wier haut eng gelleg „Minière“ fir an eiser Sprooch vum deemools ze grimmelen.

De Gredt huet och net déi besche-Relatioun mat anere Soe-Sammler gehat, deer et e sëllesche guff; dofir ass säi „Sagenschatz“ net komplett. Deem huet de Mil Goerens elo, mat allem, wat hien am Ländchen an direkt rondrëm fanne konnt, zesoen opgehollt ... an zwar **ganz op Lëtzebuergesch!** Mir kennen den Här Goerens ewell vun sengem genëssege Band **„Vun der Long op d’Zong“**, eng super-exemplaesch Sammlung vu Spréchercher an Ausdréck aus eiser Sprooch.

Abée, wat hien äis elo mat „EISER SOE“ schenkt, ass en Hummer! An **dräi wonnerbar opgemaachte Bänn** huet de Mil Goerens eng Leeschtung bruecht, déi ganz sécher Generatiounen als **„de Goerens“** erhalen bleiwe wäert. Dir kritt dat Wierk an allen éierbare Bicherbutteker ... och op de Walfer Bicherdeeg. E wertvolle Cadeau ... wéi en (am Sënn vum Ausdrock) am Buch steet ... Merci, Mil Goerens!

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Walfer Bicherdeeg: dekoréiert!

En Hierscht ouni „eis“ Walfer Bicherdeeg? Dat kann ee sech bal net méi virstellen. Et ass **zënter Joere souzesoen eng INSTITUTION!** Hei huet et sech ge(be-)wi-sen, wat et heescht, wann an enger Gemeng – ouni parteipolitescht Gedéngels – ze-summe mat giedeleger Privatinitiativ eng **exemplaesch Collaboratioun** entsteet ... vrun allem an der Riicht gehale gëtt; sot net „oprecht“, wannechglift.

Datt do och, zënter dem Ufank, Lëtzeburger Auteuren an Editoren eng immens Geleeënheet kréien, fir sech deene Schwäerm vu Buch-Intresséierte virzustellen: e **Stackstéck vun eiser aktueller Kulturlandschaft!** Natierlech denke mir do och un d’Schreiwerten an déi Interesséiert un eiser Sprooch ... a mat Sympathie un déi Leit wéi Nic. Weber, Pol Pütz, Josy Braun, Lex Jacoby, vun deene mir äis zënter de leschte Joeren zimlech verlooss fillen. Émsou méi fein ass et, datt ëmmer erëm nei Ta-lenter sech op de Bicherdeeg weisen a behaapten.

Am Numm vun de Frënn vun eiser Sprooch kritt, weinst all deene léiwe Gedanke fir d’Gemeng Walfer, deesen institutionellen Organisateur – bei der Ouverture e Samschdeg, den 18. November – dann d’**Éiereplack „Dicks-Rodange-Lentz“** als Merci iwwerreicht. Héich verdéngt! ... natierlech och weinst eise „Stand“, op deem dir mat Freed invitéiert sidd.

Lëtzebuergesch-Coursën

Datt et deer Coursën zën-ter 1976 gëtt, ass nach knapps gewosst ... an ower war et deemools eng Grën-dung vu Leit aus der Actioun-Lëtzebuergesch! Watfir hier-midde Gesprécher mir dofir héieren hunn, ass guer net méi wichteg ... well a jidder gréis-ser Gemeng hu mir déi Léier-Geleeënheet haut ... an **et gëtt gemengt, dat wier alles esou „laanscht d’Strooss“ gewuess;** Quetschen och, mä dat Schéinst an d’Haaptsaach: Lëtzebuergesch-Coursë sinn haut eng ganz „normal Saach“. Vlächicht soll ower drun er-ënnert ginn: Net all Däitschen an och net jidder Fransous ass ëmstand e Cours a senger Sprooch ze ginn ... mä och **net egal watfir e Lëtzeburger, deen d’Wësen an de Geschéck net huet!**

Mir freeën äis ower, wann an enger Gemeng Diplomen nom Cours ausgedeelt ginn ... an och dobäi un dee Veräin geduecht gëtt, deen um Ufank vun deer Initiativ steet ...

Eise Sekretär Patrick Kaell (1.Rei, 1.v.r.) bei der Schëtter Gemeng).

Abée majo, dajee dann

Datt sinn ewell dräi Wieder, déi et a kenger anerer Sprooch gëtt. Also gehéieren si bei eis kleng Eegestännegkeet. Si passe kloer bei eise „Sprooch-Branding“ ... mä d’meesch huele mir dat net esou anuecht. Et ass e klengt Buch mat Honnerten dë-ser Beispiller an hirer franséischer an däitscher Form an der Maach; dat wäert am Fré-joer erauskommen. An do wäerten der sech e sëllesche verwonneren. Vlächicht huet deen een oder aner och nach eng méi giedeleg Iwwersetzung.

Deen huet keng Éierbar an der Kopp. (Celui-là n’a rien de convenable derrière la tête. / Der hat nichts Ordentliches im Oberstübchen.)

De Menn huet nammal erëm senger Naupen. (... est de nouveau dans ses états. / ... hat mal wieder seine Zustände.)

D’Gréitche war gouereg, lo ass et spizeg. (Marguerite était mince, maintenant elle est grêle. / ... war dünn, jetzt ist sie hager.)

Maach elo mol gemelleg! (Maintenant, fais doucement! / Mach jetzt mal gemütlich!)

Maach de Schäffchen op! (Ouvre le four! / Öffne die Ofenröhre!)

Bréng d’Läffelsgeschier! (Apporte les couverts! / Bring die Essbestecke!)

De Mich gesäit zimlech topeg aus. (... a l’air plutôt ringard / ... sieht eher dämlich aus)

D’Läppercher si vermuuscht. (Les lavettes sont moisis. / Die Waschlappen sind vermodert.)

Sief net esou kuuschteg! (Ne sois pas si radin! / Sei nicht so knauserig!)

Gëff mir eng Flaatsch Ham! (Donne-moi une tranche de jambon! / Gib mir eine Scheibe Schinken!)

Mir haten erëm Feierstengsalot. (Nous avions de nouveau de la salade de viande. / Wir hatten wieder Fleischsalat.)

Et gëtt Éiercher an der Moschterzooss. (Il y aura des rognons à la sauce-moutarde. / Es gibt Nierchen an Senfsauce.)

LUXEMBOURG RESISTS ...

Dat stong **viru 75 Joer an alle groussen Zeitungen an englescher Sprooch**. Och wa knapps een an der grousser Welt gewosst huet, wouderdäiwel dat „Luxembourg“ geng leien (esou op d'Manier: *somewhere on the way to the States*...), mir haten op eng ultradramatesch Fassong **den Nazipreise mat dem Streik uechter d'Land** definitiv d'Stier gebueden!

Datselwecht haten d'Lëtzebuurger **ewell e Joer virun iwwer den „dräimol Neen“** gemaach, a mat deenen zwou Resistenz-Actiounen haten eist butzegt Land a säi klengt Volk sech ee fir allemol **den Adelsbrëif ënnert de fräien Natione** (batter!) kaaft. Vun do un ass et, bis haut, an deem Sënn „biengop“ gaang. Datt net jiddereen de „Luxoen“ hirem STAAT säi Bekanntheetsgrad a säi Wuelstand vergonne kann/wëllt – Wauquiez: *Juncker et son Grand-Duché de m...* / Marini+Montebourg: *... des patelins comme le Luxembourg devraient disparaître* – dorop nëmmen eng Äntwert: Fir den Näid muss ee sech „druginn“; d'Matleed kritt ee gratis. Mir sinn op jidder Fall houfreg drop, datt mir alt emol sou ville franséischen an aneren Nopere fir eng Aarbechtsplaz hëlefe kënnen. *Passons sans ap-puyer*.

Dëst klengt Schreiwees läit elo **just tëscht deenen Erënnerungsfeiere** vun deem, wou et hei uewe geet. Dat kann net dacks genuch gesot ginn, well soss gemengt gëtt, eis NATIONAL Eegestännegkeet an eis Chancë vun haut wieren esou aus enger „Cloud“, enger virtueller Wollek, op déi 2 560 Quadratkilometercher erofgereent. Am selwechten Zesummenhank wier et garantéiert net vu Muttwëll, wann eis Geschichts-Enseignanten **op d'mannst e resuméierten Text** giffen zesummestellen, deen och eise jonke Leit géng kloermaachen, watfir engen historesche Glécks- an Onglécksfall mir eis Plaz an der Welt vun haut ze verdanken hunn ... fir äis vläicht grad esou wichteg wéi sech mat deer egyptescher, griechescher, réimescher, germanesch/fränkischer Period ze beschäftegen ... woumat natierlech näischt géint deenen hir welthistoresch a kulturell Wichtegkeet soll gesot sinn, déi de Fong vun eiser Geschicht verständlech maachen.

Apaart déi lescht ronn 200 Joer huet eis Sprooch op deem Gebitt eng Roll gespillt, déi een iwwer psychologiescht Nodenkes net kann iwwergeen! Firwat mengt ee wuel, datt den Tunn Meyer – 1805 gebuer, héichgebilten Intellektuellen an ausgerechent Mathematik(net Sprooch-)professer – sech esou „ommelzeg“ mam Lëtzebuergesch „hat“? De Michel Rodange huet, och nom kompetenten Uertel vum Top-Germanist Cornel Meder, en excellent Däitsch an der Fieder gehat ... an äis ower de lëtzebuergesche *Reenert* an „dem Léiweckerche säi Lidd“ geschenkt. Den Dicks war e Jurist, deen an Däitschland wéi an der Belsch stodéiert hat; hien ass net aus eiser lëtzebuergescher Literatur ewechzedenden. De Michel Lentz war ee vun den héchste Staatsbeamten, deen a sengem Beruff nëmme mat Franséisch an Däitsch ze dinn hat ... an ower fanne mir bei him deer beschter „Saachen“ an eiser Heemechtssprooch. **Firwat? Firwat? Firwat?** Deene Männer hiren Instinkt an hirt Wëssen driwwer, wou d'Kromm an der Heck geng leien; si sti **mat eiser Sprooch bei de Wuerzele vun eise Heemechtsdenken!**

Leider ginn esou Gedankespiller ze dacks am Motzeck vun Nationalismus, Fanatismus, enger Zort vu Rassismus an esou engem „Schmecksert“ vu Faschismus gekuckt. Dobäi ass och nach net richtig bewosst, datt d'Lëtzebuergesch, natierlech e germaneschen Idiom, och säi ganz eegent klengt Liewe féiert ... an zugudderlescht den Driff fir eis Sproochsituatioun ass. Fir déi mir jo vun iwwerall hier wierklech beneit ginn. Also.

Nix Kappduch!

Bei deer Saach iwwer **d'Kleedung vu muslimesche Fraen** huet praktesch jidderree vun äis seng Meenung ... an e Recht drop! Souwisou behale mir déi verschidden Nimm net zum Allerbeschten ... mä am Lëtzebuergesche guff a gëtt et nach ëmmer en Ënnerscheed tëscht engem Bok an engem Bokes: dat eent ware mir jo vun de Schwëstere an de Schoulen oder engem Spidol gewinnt ... et huet kee sech dru gestouss; e „Bokes“ huet d'Gesicht verstoppt a war net grad esou einfach op engem Fuesbal erlaabt (dacks nëmme géint eng Tax). De Fong vun deer Diskussioun gehéiert ower net hier.

Eppes haten an hu mir dobäi (sproochlech) ower och net: **e Kappduch!** Dat ass bei äis nach ëmmer e „Foulard“ e Këpp“. Dir kënt elo soen, de „Foulard“ wier jo ower franséisch, richtig, mä en „Trottoir“ an en „Tournevis“ och; firwat solle mir dann elo missen e *Biergerstäig/ Schrauwenzéier* doraus maachen. Däitsch hu mir souwisou méi ewéi genuch; an eis Press, vrun allem dee Quascht vun däitsch-sproochche Statioune fresse stonneweis an eise Stufen (an net „Wunzëmmen-“!) um Lëtzebuergesche wéi Ratzen an Autoskabelen, oder Bluttsëffer an engem „Tatort“! **Leider huet den IRES nach keng Émro iwwer d'TV-Programm(sprooch)gewunnechte vun de Lëtzebuurger – an zwar nëmmen hin-nen – gemaach?** Eng interessant „Comande“ fir eise Kulturministère ...

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Abeejo ...

Deen Ausdrock kennt jiddereen. Hien **ass ower net dselwecht, wa mir en op deer zweeter oder deer leschter Silb betounen**. Schon doru geduecht? Setzt et an e Saz, da gëtt et kloer: Abeejo, do kanns du näischt maachen ... **abeejo**, dat hätt ech net geduecht. Hei ass et also d'Betounung op deer 2. oder deer leschter Silb, déi kloermécht, wat am Fong gemengt ass. Déi Saach ass net esou aussergewéinlech, an et huet näischt mat eiser „koppeger“ Sprooch ze dinn: am Chineseschen, Japaneschen oder **an anere Sproochen hu mir dee Sproochklank-Phenomän kéipweis, esouguer mat 2, 3 an nach méi Bedeitungen, déi nëmmen iwwer d'Betounung gesot/verstane ginn**. Abeeeeee, gelldir!

ABEEJO heescht och e klengt Buch, dat am Fréijoer erauskënnt. Do fënnt een dann e puer honnert Wieder, Ausdréck an „Tournüren/Wendungen“ déi weisen, dat **eis kleng Sprooch wierklech en eegent Liewen an hirem Eckelche** féiert. Si ass eng „fir sech“ ... esouguer wa mir (ze) dacks mengen, dëst oder dat wier souwisou däitsch; e schéine Sproch: *da mengt alt*. E puer kleng Beispiller aus e puer Honnerten, déi dir an deem neie Bichelche fanne wäert: *Gëff dech mat Jäizen*, soss *kriss d'eng an d'Akoul* – *ech hat eng Spränz an der Strass* – *ech hat mech mat deem, well dee geet mir net* – *ech vertässele meng Neelpëtzt ëmmer erëm* – *dajee, viru mam Jabel* ... *du bass nawell e richtige Frechdachs*, *elo kriss du dat nawell net*.

An deem neie klenge Bichelche mat de sëllege Beispiller ass och all Kéier eng méiglech Iwwersetzung proposéiert, an zwar rout fir Franséisch a gréng fir d'Däitsch. Dir wäert/saalt iech wonnere!

Wien zitt wien?

Datt eis Sprooch es elo an deem Trauerspill rondrëm d'Personal am „Fundamental/Primär“ och nach kritt, ass dach ower traureg. An der Meldung op enger Internet-Zeitung kréie mir gesot, **d'Ersatzpersonal wier vom Ministère OFGEZU ginn**. Do schuddert een sech dach an denkt un d'Ëmstänn bei den „Inka-Grujellbattien“ ... oder ass et erëm esou, datt ee „Redakter“ sech mam Däitschen hat an net aus deene Gläisen erauskomm ass; do heescht et natierlech, déi Ersatzleit wieren „wieder abgezogen“ worden, also „erausgeholl/eweckgeholl“. Dat „Ofzéien“ hu mir an eiser Sprooch nëmme fir wann nom Schéissen oder Schluechten Huesen a Kanéngercher de Pelz iwwer de Kapp gezu kréien. Hei geschitt dat dem Lëtzebuergesch ...

Spaass op d'Säit: **Sou Kueberee geschéien nëmmen, well do kee geléiert huet(oder ginn ass), wéi een Däitsch op Lëtzebuergesch iwwersetzt**. Wéini gëtt endlech dru geduecht, fir en Extra-Cours Lëtzebuergesch fir Zeitungs- a Mikros-Leit anzeféieren ... an um Radio, der Télévisioun an den Zeitungsredaktiounen eng Zort Stage-Kontroll doriwwer ze maachen, iert een nei Leit un „d'Knäppercher“ léisst? **Hei mussen d'Autoritéiten däitlech ginn!**

Kuraasch, Maionäs, Ketschapp?

De Professor René Oth huet an enger Bäluecht vum „tageblatt“ e ganz intressanten Artikel iwwer **nei Orthographie-Bestëmmungen am DUDEN** geschriwwen. Do geet och rieds vun deem koppege Gedéngels, fir franséisch an englesch Ausdréck orthographesch ze verdäitschen. Datt den Zock net nëmmen am Däitschen décke „Niw-wel“ ass, wësse mir och an eiser Sprooch, wou **ganz „witzischsch“ Schreiwerten** déi gelungenst Schreifweise fir Wieder fannen, déi och am Lëtzebuergesche gebraucht ginn.

Just mir Lëtzebuurger kënnen äis et dach leeschten, d'Schreifweis vun „auslännesche“ Wieder an hirer Originalorthographie ze loosnen ... allerdéngs hu mir keen „Duden-Institut“, fir den ieweschte „Kommando“. Vläch ass dat och grad esou gudd, well der soss nach vill méi giffen zécke fir hir Sprooch ze schreien. Et ass ower ganz einfach, enger definitiver Regel ze follegen: Schreift „friem“ Wieder am Lëtzebuergesch esou, wéi si an hirer Originalsprooch eriwierkomm sinn, BASTA! De Rescht (wéi z. B. *Komitee*) ass Folklore.

Nei Gemengeréit

D'Actioun-Lëtzebuergesch wënscht **alle Kandidaten dat Allerbescht** fir si selwer an hir Gemeng. Iwwer all Humpen- an aner Gespécher eraus, ass eent ganz wichteg: Datt et Leit gëtt, déi sech fir d'Allgemengheet asetzen a wëlles hunn ze schaffen.

Mir maachen datselwecht am Sënn vun eiser Sprooch ewell zënter 46 Joer. **Do-fir offriëre mir och jidder Gemeng an alle Gemengeverantwortlechen eis Mataarbecht** wann et ëm d'Vesuerg vum eiser Sprooch um Gebitt vun alen an neie **Stroossen** a besonnesch ëm eng Form vun Ënnerhale vun eise **Flou-ernimm bei Bau-Lotissementen** geet. Natierlech wéi nach ëmmer: GRATIS!

Net grad deer Mannster ...

1989, e puer Méint iert Frankräich am Juli d'Presidenz vun der EU iwwerhol huet, hat **de Premier Michel Rocard** d'Hauptleit vun de Regierungs-Pressdéngschter aus den EU-Länner fir eng Informatiouns-Sëtzung op Paräis invitéiert. Grad **virdrun huet hien och déi lëtzebuergesch Invitatioun fir op eis 150-Joer-Feier vun der Onofhängegkeet kritt gehat** (op déi hie wierklech komm war!), a just dofir wollt hie vu mir dëst oder dat iwwer Lëtzebuerg wëssen, ënner anere, op mir eng Sprooch hätten. Natierlech war dat „menges Kotteng“, an ech hu mäi Beschte gemaach; zugudderlescht sot de Michel Rocard: *Soignez cet évident élément de votre vaillante identité que le Luxembourg mérite d'ailleurs à tous les égards!* E Compliment vun deem Mann – iwwregens och ee vun de Léiermeeschtere vum neie President Macron a sengem Premier Edouard Philippe – kann ee jo bal net vergiessen. Domat kann een **d'Arroganz vum aktuelle Struwwel-Politiker Wauquiez, d'Eefällegkeet vum Compiegne-Buergermeeschter Marini oder d'Flappegkeet vum „verschwonnenen“ Arnaud Montebourg ...** zoudecken (*Juncker et son Grand-Duché de m...*).

Que pensez-vous de notre dialecte? war **de weltbekannte Sproochspezialist Claude Haguëge** op enger Konferenz hei zu Lëtzebuerg gefrot ginn. Seng Äntwert: *De toute façon, le luxembourgeois loge à un degré largement au-dessus d'une fonction dialectale; d'ailleurs, votre langue maternelle mérite bien la définition grecque «d'idiome», donc de langue.*

D'Madame **Henriette Walther, eng vun de welt-eminente Linguisten**, hate mir fir en Exposé op Lëtzebuerg invitéiert. Hir Meenung iwwer eis Sprooch a Sprooch-Situatioun: *La situation et l'état de la langue luxembourgeoise dépassent de loin ce qu'on considère communément comme „dialecte“.*

Wa mir dann nach iwwerleeën, **wat eis Sproochsituatioun – déi jo just duerch d'allgemeng Sprooch vum Land glécklecherweis eng Musse-Saach ginn ass – an de leschten 200 Joer bruecht huet**, da kann ee sech nëmme wonneren. Sief et an de „sciences exactes“ oder „humaines“, Lëtzebuerg huet deer allerbeschter Käpp opweises, déi duerch hir ganz „normal“ Sproochkenntnisser (Franséisch-Däitsch-Englesch) an der Welt formidabel Carrière gemaach hunn an och nach maachen ... den **Tunn Meyer**, eise „Literatur-Papp“, als ee vun den éischten, iwwregens als Mathematikprofessor ewell vrun 200 Joer zu Léck. Denkt un den EU-Papp **Robert Schuman**, dee säi Lëtzebuergesch ni vergiess huet. De Science-**Professor Jules Hoffmann** huet et esouguer bei den Nobel-Präis an duerno op e Sëtz an der „Académie Française“ bruecht ... hie schwätzt säi Lëtzebuergesch nach eemol wéi d'anert!

Denkt un déi maandelweis jonk Leit, déi hir Universitëits-Studien am Ausland maachen. **Lëtzebuerg huet sproocheméisseg d'Bologna-Decisiounen net gebraucht; mir waren ewell „do“!** Esouguer d'Englescht, dat verstännegerweis dach scho laang misst administrativ „Iwwersprooch“ (*lingua franca*) vun der EU sinn, ass fir e Lëtzeburger Abiturient keng Mauer fir eng Ausbildung an England oder den USA. Am Normalfall huet e jonke Lëtzeburger mat senger Mammesprooch, mam Däitschen an dem Franséischen déi gréisste Lichtegkeet vun der Welt, fir un dem Shakespeare säin Idiom ze kommen. Gelungenerweis ass deen enorme Virdeel den allermeeschten Lëtzeburger selwer net esou däitlech bewosst; **Ausländer fannen dat „Wahnsinn/dingue/crazy“!**

Fläicht kréie mir e bësse méi sympathesch Gedanken fir eis Sproochlandschaft, wa mir elo an der Vakanz mat „anere Leit“ doriwuer an d'Gespräch kommen.

Eis AL/SPROOCH op neier Adress

Eng gutt Geleeënheet, fir op eng typesch Sproochfassong ze weisen, déi et nëmmen esou am Lëtzebuergesche gëtt: **Mir sinn op Izeg geplënnert!** Op Däitsch kann een dat net einfach mat „wir sind auf Itzig geplündert“ eriwuer rappen, well da gehéiert déi Saach direkt bei d'Police; am Krich huet et geheescht: *Wer plündert, wird erschossen!*

„Da plënnere elo“ léisst sech och net mat „Nun plündere jetzt!“ an d'Däitsch eriwuerhuelen; a probéiert emol engem Däitsche **wäisszemaachen, wat et heescht, wa mir ongehal „plënnere elo; kuck dass du verkënns“ soen.** Et sief jidderengem iwwerlooss, elo mat dësen Ausdréck ze jongléieren. Et stëmmt ower, datt **d'Actioun-Lëtzebuergesch aus dem Stadgronn op Izeg geplënnert** ass; dir fannt déi nei Adress-Elementer hei uewen an dëser KLACK.

Mir wënschen iech
e gudde Summer
eng schéi Vakanz
an e gëlleenen Hierscht!

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Leider!?

Nëmmen déi (leider) ganz Al oder Eeler vun äis kënnen sech un Nimm wéi de Pol Leuck, de Jang Wester, de Pir Kellner, de Léon Moulin, de Jos Hess an en etlech anere erënnere, déi am Ufank vun eise „UKW 18“ hir Emissioun gemaach hunn. Natierlech kënn een elo och nach Leit ewéi de Pier Kremer, den Heng Rinnen oder eng Partie anerer ernimmen (net „erwähnen“!), **déi bis an déi 1970er-Joeren eran „eise Radio“ säi Gesiicht guffen. Si ware souzese Pionéier fir eis Sprooch um Radio.** Hiert Lëtzebuergesch hat praktesch keng „Knäpp a Knätzelen“, an et konnt ee si roueg als „Stuel“ (eisen Ausdröck fir „échantillon“) fir säi Lëtzebuergesch huelen.

Äre Schreiwert ass Zeien, datt den Nic. Weber, Chef vum „Kanal 18“, sech all Méi ginn huet, fir d'Lëtzebuergesch an der Riicht ze behalen ... ower **hien huet der ëmmer méi erakritt, deenen eis Sprooch quitschegal war.** Bis op e grappvoll sprooch-zolitt Mikrosleit sinn der ëmmer méi bäikomm, déi esouvill Gespier an Iddi fir eis Sprooch hate wéi e Mubauz fir e Biffdeck ... a sech och nach mat hirem Sproocharmutt gebretzt hunn!

Si waren ewell bal alleguer **vun de kéipweis däitschsproochegen TV-Programmen infizéiert a linguistesche verduerwen.** Well si sech no 2 Joer „Journalist“ hunn därefer vernennen, hu si sech gelungenerweis hannert ... Pressefräiheet geduckt ... déi ower rosewéineg mat der Sprooch ze dinn huet. All Offer, fir roueg a frëndlech hei eng Hand unzepaken, ass mat der Nues an der Luucht op d'Säit gedréckt ginn. Leider ass et haut nach net besser ... och **wa sech do iwwer déi nei Concessioun mat RTL an aneren eng pädagogesch Rëtsch giff maache loos-**sen. Leider ... e schéinen Dram!

Wannechglift!

Et gëtt ewell zënter dräi Chamber-/Legislaturperioden dru geschafft, fir **eiser Constitutioun/Verfassung e méi „modern“ Gesiicht ze ginn.** Natierlech ass beim Grondgesetz vu jiddfer Staat net nëmme all Artikel, mä all eenzele Saz, esouguer e Wuert oder d'Plaz vun engem Punkt, engem Komma oder „Semikolon“ alis „Stréchpunkt“ wichteg. D'Verfassungsrecht ass e komplizierten Deel vun der Juristerei ... **mä et kann een och all enzel lërbes auseruehuelen, iert een se fir den lërzebuli gebraucht.** Wichteg ass jo, datt e Verfassungselement net wéi en „einfacht“ Gesetz kann duerch d'Chamber gebaatscht ginn, datt et do „Bremse“ gëtt. Mä an der Praxis ass et esou wéi am Sproch: Zevill an net genuch, dat si keng Moossen!

Op d'Propos vun engem fréiere Minister – deen iwwregens alles mä kee Jurist war/ass – guff an der Zäit decidéiert, **eis Constitutioun „de fond en comble“ op de Leescht ze huelen, also vum Keller bis op de Späicher. Gutt gemengt, ower an der Praxis eng Abberzuel ouni Enn.** Ganz realistesch ass dat net onbedéngt.

Fir eppes un der Constitutioun ze ännere, muss eng „absolutt“ Majoritéit vun den Deputéierten averstane sinn, dee Plang an engem spezielle Gesetz fir e Referendum vum Vollek op de Wee ze schécken. „Absolutt“ heescht hei 2/3, deemno weinstens 40 Stëmme vun de 60 Deputéierten ... déi huet dës Regierungsmajoritéit ower, mat hirer „relativer“ Majoritéit, den Ament net; also misst d'Oppositioun fir bis bei déi 40 Stëmme och mat bäisteieren. Maja, an?

Et kënn ee bal soen NIXDEGIBBI ... hei weist sech, **wéi klengkarréiert Parteien-Zermeschterei eng verstänneg Léisung blockéiert.** Déi gréisst Oppositiouspartei mécht einfach net mat. Hir Ursache gehéieren net an dësen Artikelchen; eist Bedauern, wat d'Sprooch ugeet ower ganz bestëmmt! **Mir wëssen zum Beispill, datt d'Spezialcommissioun fir Verfassungssännerungen – och hire fachméissegge exzellente Vertrieder (P.-H. Meyers)! – sech iwwer de Constitutionsartikel iwwer d'Sprooch vum Land ewell laang eens ass, grad ewéi iwwer aner Elementer, déi net onbedéngt un de Wuerzele vun eise Staat rappen, un de sougenannten „éléments régaliens“.** Do wier dann ower **mat e bësse gud-dem Wëll eng Léisung** ze fannen. Et steet néierens, datt d'Constitutioun *en bloc* muss an e Referendumgesetz kommen!

Mir hunn dat anert Joer „normal“ Chamberwahlen. Fir déi müssen all Lëtzeburger hir Stëmme ofgin. Dann därefer een sech froen, op eenzel net „fundamental“ Artikel vum eiser Verfassung fir deen Dag mat um Stëmmziel „referendär“ eng Plaz kënn fannen. Dat ass just eng Fro vu guddem Wëll vun eisen Deputéierten ... mä wat heescht dat, wann den éierleche gudden Wëll vu parteipolitesche Spillercher oder Verbrueetheet ermëlzt gëtt? Natierlech ginn elo allméiglech – vrun allem onméiglech – Ursache mat den Hoer erbäigezun. Dat ass schued a schwätzt géint jidder verstännege ... gudden Wëll! Et muss och keen äis wëlle wäissmaachen, esou eppes wier eleng weinst der Zäit net méi méiglech. Och dat stëmmt nowiesbar net!

Et gi kéipweis an iwwer all(on)méiglech Meenunge „Froen“ an der Chamber gestallt. **Ass eis Sprooch et net dowäert, datt eis Deputéiert, iwwer all Parteigemëlter ersaus, gefrot ginn, op si wëllen wieren ... gudden Wëll ze weisen?**

A wie si mir dann?

Dat ass esou eng Fro, déi kënnent sech d'Leit aus der Bourgogne, dem Lécker Land, bei Münster, rondrëm Utrecht asw. grad esou „rhetoresch“ stellen, dat heescht, oni eng kllassesch Äntwert ze ginn ... oder vun aneren ze kréien. Et ka jo kee léien, datt déi verschidde Géigenden aus dem Frankräich, der Belsch, der Bundesrepublik, Holland an anere souveräne Länner Ennerscheeder opweises hunn. **Nëmmen klenggetéppelt Geeschter kënnen doran eppes Negatives fannen, Nationalismen, Fanatismen asw.** Dat, wat si (an äis) alleguer vun enaner ennerscheet ... ass just dat, wat déi eng fir déi aner interessant an esouguer sympathesch maache kann ... souzesoen eist Mateneen an Europa. Si sinn all op hir Fassong verschidden a keng méi wéi déi aner. Mir och net. **„E pluribus unum“** ass de Wopesproch vun den USA!

Natierlech gëllt dat och fir déi kéipweis Ennerscheeder an de Sproochgewunnechten. Et verhénnert an deenen eenzele Länner net, datt si eng bestëmmte Mëtelsprooch hunn an unerkennen, déi jo dann e Stéck vum allgemenge „Gesicht“ vun hirem Land ass. Dëst Gedankespill passt bei Lëtzebuerg op eng Fassong eran, fir déi mir iwwer d'Grenzen eraus esouguer beneit ginn! **Eis Sprooch ass nun emol e Stéck vun deem, „wat mir wëlle bleiwen“ ...** an d'Lëtzebuurger hunn sech trotz allergréisste Geforen un dat Stéck „MIR WËLLE BLEIWEN, WAT MIR SINN“ 1941 gehall! Dat däreft, bei allem Versteesdemech fir kabaretistesche Intelligenzturnereien net vergiess ginn.

Duerch eis eege „kleng Sprooch“ si mir einfach – op eng Europa-eemoleg Fassong! – forcéiert, äis ganz fréi an zwou aner grouss Kultursproochen eranzeschaffen, ee Gléck! Mat „eistem“ Däitschen a Franséischen entsteet dann och nach **e wonnerbare Fong fir d'Weltsprooch Englesch**, wéi e wirklech net besser kënn sinn... a bleiwen, wéi een ass!

Firwat solle mir an dëse Wochen net emol **drun denken, wéi, bis 1867, mat Lëtzebuerg gespillt guff wéi bei de Kanner am Schoulhaff mat de Jicken** (Buetere, Mierwelen ...); op d'Fassong „*Wer hat noch nicht, wer will noch mal?*“ Deemools war seng Zort Houfert fir de „Lentze Misch“ keen Zoufall an net falsch, wéi hien 1859 den éischten Zuch hei mat engem patriotische Refrain begréisst huet; **mat „Nationalismus“ hat et näischt ze dinn, datt den héije Regierungsbeamten am Fong geholl seng Angscht a Verse vu bieden a bielede gesat huet ...** hien huet wéi knapps ee gewosst, wat fir eng Lompe wou a bei wem giffe sténken! Wier den Rodange säi Reenert zerguttst liest a bedenkt, dee fënn – genee an deene Joeren, ower op eng aner Manéier – déiselwecht Suerg fir eise kleespeere Grand-Duché; **de Reenert ass just rondrëm d'Joer 1867 vun deem fatalen „Traité“ vu London entstan!** Wat wiere mir dann haut? E Motz- oder Stëbseck vun eise südlechen a westlechen Noperen ... a wem seng „Frontalier“ wiere mir dann. Gitt déi formidabel Expo op Dräi-Echele kucken!

Och un de Referendum vun 1919 iwwer d'Form vun eistem Land däreft ee vläicht e puer Gedanken hänken ... an **e klenge Merci fir déi hunn, déi deemools fir d'Land richtegestann hunn;** dofir brauch een net onbedéngt den Historiker erauszekéieren. Et huet och näischt mat deem „reichege“ Ausdruck vun „Nationalismus“ ze dinn, wann op eistem Nationalfeierdag dru geduecht (erënnert) gëtt, wéi mir äis mat deer immenser Majoritéit am Zweete Weltkrich mat Angscht, Doud a Leed „geschéckt“ hunn. Eng einfach Fro: **Ass dat dowäert, datt mir dee Fändel eraushänken, deen en Zeechen, e SYMBOL fir eise Patriotismus ass ... a vu Respekt fir all aner Länner an hir Leit?** Jo oder neen?

Wuertfelder

Et gëtt fir eis Sprooch, grad ewéi fir all aner, **verschidde Manéieren, fir ee „mat der Hand ze huelen“.** Natierlech kann ee stur, isoléiert an dréche „Vakabelen“ léieren/béischen a Verb-Lëschten eranzéien, duerno Exercicen an Traduktiounen maachen, déi lues a lues bei literareschen Texter landen. Fir Analysen ass d'Zäit dann zeideg ... mä **mam „Gepiddels“ an Texter a Gedichter soll eréischt ugesat ginn, wann e bestëmmte Sproochfong do ass.** En Haus gëtt eréischt gegipst, ugestrach, Leitungen, Plättercher an de Buedem geluecht, Dieren agesat, wann d'Beetongen an d'Mauern erop sinn an den Daach driwwer ass. Gewëss, dat sinn esou **pädagogesch Meenungen; deer gëtt et praktesch esou vill wéi Pädagoge selwer.** Wéi sot den Helmut Kohl: *Wichtig ist, was hinten rauskommt!*

Probéiert et emol mat deer gudder eelerer **Method vun de „Wuertfelder“.** Denkt z. B. un de Gaart an alles, wat dra steet, dra wiisst a geschafft gëtt ... a „maacht Sätz“ domat. Denkt am selwechte Sënn u Wäsen a Bëscher, a setzt alles an en Zesammenhank. **Datselwecht léisst sech iwwer eise Kierper maachen an dat, wat domat ka lass sinn, Guddes, Boboen a Krankheeten.** Verbannt „Elementer“ mat typesche Verben ... notéiert iech vläicht déi méiglech Wuertfelder do rondrëm ... dir wäert gesinn: Do kënnst eppes eraus ... well et ass absolut **Famill mat der Fassong, op déi eis Kanner schwätze léieren.**

vum Lex Roth

(Zeichnung: O. Jaminon)

Liesen, „technesch“ gekuckt

Am normale Fall, an dat **fir wäit iwwer 90 % vun de Lieser, ass „Liesen“ nun emol eng „flësseg“ Saach:** Et kuckt een net Buschtaf fir Buschtaf, mä Gruppe vun Zeechen ... oder ganz Wieder, wann net esouguer automatesch e puer Wieder mateneen ... oni dat selwer ze mierken. Probéiert et bei iech selwer: Wa mir haart liesen, da si mir ewell mat den Ae beim Wuert „3“, iwwerdeems mir d'Wuert „1“ ausschwätzen. Vlächet huet dir selwer nach net drop opgepasst, datt déi Saach och bei iech esou fonktonéiert; no engem gudden Training zitt dat „Kucke-Liesen“ sech esouguer bis op 4-5 an nach méi Wieder ... eng Saach fir Neurologen. Huet dir ewell **dru geduecht, datt et Sprooch gëtt, wou praktesch kee Vokal geschriww gëtt (Arabesch)?**

Genee duerch dësen Ëmstand ass et praktesch iwwerflësseg, esou Kuebereie wéi „Pompjeeën“ oder „Geleeënheet“ **mat dem „e“ vollzestoppen, datt et wirklech net méi ganz verstänneg ass;** plazeweis lächerlech. Et fält am Däitschen och kengem an, an de Wieder „geimpft / eingeigelt“ den Duebellaut/ Diphthong „ei“ ze gesinn ... just well jo automatesch (nom Phenomän vun hei uewen) ni eenzel Buschtawen, mä Gruppierungen a ganz Wieder gelies ginn. Do gëtt vu sougenannte Schreifweisspezialisten **d'Ham ze vill an der Mëllech gekacht.** Kuckt iech déi hiermiddeg englesch Orthographie un, dann ass jiddfer Commentaire iwwer eis Schreifweis e Witz!

Net dacks genuch ...

... ka gesot ginn, datt **bol vun Nationalis-** huet och net déiselgaangenheet a Bedeiden d'franséisch No-Et ass en Zeeche fir en Generatioun vu virdru

eise Fändel kee Sym-mus ass; eis „Tricolore“ wecht historesch Vertung wéi dee Fändel, op peren esou houfreg sinn. Doheem ... dat äis an de mengerwärege net ein-

buerger Schouss gefall ass ... den Nationalfändel ass souzesoen de „Logo“ vun eistem Staat, deen am 19. an 20. Joerhonnert méi ewéi eng Kéier a Gefor war, eng Zort Biischteschaf oder Spëndche vu Frankräich oder der Belsch ze ginn ... stellt iech emol och nëmmen eng Minutt vir, wuer d'Lëtzebuurger da gänge schaffe goen, a woufir dat nun emol net esou ass. Mä, gelldir, **et geet äis jo gutt; firwat solle mir äis Gedanke maachen;** firwat e Fändel ophängen? Dat huet also nach Zäit ... bis datt et vlächet verbuede gëtt. E schéine laténgesche Saz: *Videant consules*, ganz fréi iwwersat: Da kucke mer alt emol.

Stroossennimm

An de 70er/80er Joeren hat d'Actioun-Lëtzebuergesch **eng Initiativ geholl, fir mat de Gemengen zesummen no hire Stroossennimm ze kucken (natierlech gratis!)** Zënterhier sinn op d'mannst an der Halschent vun eisen Uertschaften d'Stroossennimm „an der Rei“; dat heescht, datt si deen Numm hunn, deen normalerweise ënnert de Leit bekannt ass a gebraucht gëtt. Datt dës Actioun **ewell ronn 40 Joer virun eistem „Luxembourg Branding“** a genee an deem Sënn hir Wichtigtegt huet, ka wirklech kee bezweigeln, apaart fir déi Leit, déi vu „bausseneran“ eng „Heibleif“ bei äis sichen. Gitt emol op Bartreng, Leideleng an iwwer wéinstens 50 Gemenge kucken, wat och vlächet an ärer Gemeng méiglech ass! **Mir offréieren nach ëmmer eis Hëllef fir „eiser Nimm“ op d'Stroosseschëlter vun ärer Gemeng ze kréien,** och wat d'Schreifweis ueget. Mir komme gär laanscht a paken eng Hand mat un. Emol en A zougepëtz: Wier dat net eng gutt Iddi, fir de Kandidaten an eiser Gemeng op de Wahl-Programm ze schreiwen? Bis dann.

„Ceterum censeo“

Dat war **d'Iwwerschrëft vun enger Rëtsch vu ronn 50 méi grousser a klenger Artikelen,** fir eiser Sprooch an d'Constitutiuon/Verfassung ze hëllefen. Dovun huet eis Actioun och e Bichelchen erausginn, dat un eis Memberen, un all interesséiert Leit, a vrun allem u jiddfer Deputéierte gaang ass (dir kënnst et nach bei äis froen) ... mä **leider schéngt d'Saach elo rëm an deer politescher Spaweck hänken ze bleiwen.** D'Ursaache si méi ewéi gelungen ... fir ganz héiflech ze bleiwen. Et geet z. B. vun „Zäitdrock“ rieds; a wann dir net gitt ... dat Ganzt schleift ewell 15 Joer laang!

Et war net dat Gielt vum Ee, ze mengen, déi ganz Verfassung misst an engem Hoff op de Leescht geholl ginn. Op d'mannst déi méi „geleefeg“ Artikelen hätten hir Plaz Chamber-Stëmmziedel fir den Oktober 2018 gehat, z. B. dee fir eis Sprooch an déi national Symbolen. Sot emol een, wou do de Problem wier! Mol kucken ...

„Sprooch-Helleger“

Wien sech eng Grimm Gedank iwwer eis Sprooch a besonnesch dat geschrivven Lëtzebuergesch mécht, dee kënnt net laanscht de Michel Lentz, den Dicks an de Rodange. Dat ass och eng ganz richteg Uluecht, well **déi dräi Schreiwerte sinn de Stack vun deem, wat mir, beim néidege Lues-tréppelen, als Lëtzebuergesch Literatur kënnen kucken** ... esouguer och wann dat éischt gedréckent „Buch“ ronn 20 Joer éischter erauskomm ass: dem Tunn Meyer säi „Schréck op de Lëtzebuerg Parnass“ ... e villzevill glänzeren Titel fir en Heftche vun net grad 40 Säiten am Format „Postkaart“.

Den Dicks (*1824) huet laang duerno an engem Spunnesgedicht dem „Lentze Mich“ dohinnergebass: „*Kuck wou s de stees a wien s de bass, den Zolverknapp ass kee Parnass*“, wat am Fong éischter **op dem Universitäts-Mathematikprofessor Meyer seng bannen a bausse knubbeleg Verse gepasst** hätt (huet dir seng Plack um Gebuertshaus op Nr. 5 an der Dräkinneksaass iwrengs ewell gesinn?). Den Dicks an de Lentz, zesoe bal Nopeschjongen (Knuedeler), hu gemaach, wéi wa keen eppes vun deem anere geng wëssen ... ower am Turn- an Theaterveräin, der „Gym“, souzen si niefteneen ... zwéin dichteg Männer; ower, gellid, dee klenggepierpelten „Handwerksnäd“. Dee soll et jo nach haut ginn. Schued.

Den Edmond de la Fontaine ass dann och dee vun eisen dräi „Sprooch-Helleger“, deen als éischte bei de Leit „ukënn“ ... net mat engem Buch, mä mat Theaterstécker: Wat hie selwer alt esou vum Gangler a vum Diedenhofen gehal huet? Mir wëssen et net. An: wien huet déi Zäit schonn e Buch, z. B. eisen éischten Dictionnaire vun 1847, kaaft?! Dat verhënnert net, datt mir haut dem Gouverneursjong seng „Saachen“ och nach am Gedréckte kréien; datt seng Liddercher mat Begeescherung geschmuttert ginn! Interessant ass och nach dat hei: **Den Dicks weist – trotz dem Hank fir d’Lëtzebuergesch – an sengem ganze Wierk am Fong keng speziell Oder vu Léift fir seng Heemecht**. Iergendwéi huet hien als „Patrizier-Jong“ net op deer Gei spille geléiert; net ze spille brauchen; d’Gesellschaft vun deemools war, vun haut aus gekuckt, eng ganz gelungen – dat liest sech licht aus der Professech Josiane Weber hirem monumentale Wierk iwwer déi „besser“ Familien eraus. Den Dicks war nun emol deer „Décker“ een, an et kënnt ee bal mengen, him wier alles zimlech egal gewiescht, wat hei am Land a rondrem esou geféierlech geramoschtert huet. Denkt un 1848 oder un 1867.

Dem **Michel Lentz (*1820)** huet seng Heemechtsléift bis an d’Schanke gesiess. Him verdanke mir jo dann net émsoss de „Feierwon“, den Text vun eise Nationalidd („Heemecht“) oder „An Amerika“; **et muss een zouginn, datt seng sproochlech a romantesch Oder heinsdo mat him „doduerchgeet“**. De Lentz huet als héige Beamte souzese matzen am „Epizentrum“ vun all deem geschafft, wat sech ëm dee kleesepere Grand-Duché géiert huet; dat mengervärrag net ze knapps! De Staatsminister Paul Eyschen – aus verschiddenen Ursaache keen apaarte Frënd vun der Famill de la Fontaine/Dicks! – huet net fir näischt esou déck Stécker op „sai“ Lentz gehall! D’Monument op der „Plëss“ ass Zeien.

De **Michel Rodange (*1827)** ass kee Staadter Jong wéi de Lentz an den Dicks. Hie kënnt vu Waldbëlleg, aus engem „Klengen Haus“; de Papp war „Napoleonsdenger“ an huet sech an seng Famill duerno als Schouster duerschgeschloen; do gëtt et also **kee Verglach mat sengen zwéi Schreiw-Kollegen**. Si hunn och keng Notiz vun deem „hiergelafene Bauerejong“ geholl, och wann si säi REENERT oder LÉIERCHEN dach bestëmmt kannt hunn ... dat an der Qualitéit vu Sprooch an deem „Banneschen“ e gutt Stéck vir war. De Cornel Meder, en zolitte Germanist, féint iwrengs och dem Rodange seng däitsch „Saachen“ absolut net schlecht; dat seet genuch! Natierlech verbanne mir den Numm „Michel Rodange“ direkt mam REENERT; **wien eis Geschicht vum 19. Joerhonnert kennt, féint direkt eraus, datt den „Nannets-Méhel vu Bëlleg“, dee verhënnerte Schoulmeeschterchen a „besere Cantonnier“ vun deenen dräi Sprooch-Helleger am meeschten „drop“ hat**.

Eis Sprooch vun „ënne bis uewen“

Wat ass dat dach „einfach“ gewiescht, wéi och déi „auslännesch“ Kanner an der Zäit an eis Schoule komm sinn; gewëss: si waren net ztu sou „dacks“ an haten och hirt Krämpes mat dem Sproochsystem an de lëtzebuergesche Schoulen ... wat ower net verhënnert, datt mir **op berufflechen an esou guer politeschen Niveauën deer alldichtegster Leit fannen, déi aus Famillë kommen, wou kee Lëtzebuergesch geschwat huet** an och knapps een hinnen „hëllefe“ konnt; dat sëllegen Däitsch am „Primär“ war e Gruet, iwwer deen der vill net gutt komm sinn. Am Franséische waren d’Kanner aus de romanesche Sproochfamilien de klenge Lëtzebuerg zimlech séier iwwerleeën; mä **esou ëm dat 5. Schouljoer huet sech e gewëssent Gläichgewicht gemaach** ... si hunn am Schoulhaff alleguer LËTZE-BUERGESH geschwat! D’Emstänn vun haut sinn anescht ... mä net ouni Hoffnung!

D’Propos, deenen engen zwou Stonnen d’Woch Däitsch an deenen aneren zwou Stonne Franséisch fir déi dräi éischt Primär- pardon Grondschouljoeren – an de Programm bäizesetzen, ass vu gaaaaaaanz dichtege Leit vru Joer an Dag ënnert den Dësch fale gelooss ginn. Zënter datt d’Spillschoulen déi gakeg Nimm „Précoce/Précolaire“ kritt hunn, ass d’Saach natierlech net manner komplizéiert ginn. **Et ass a bleift ower wouer, datt een d’Männien an d’Mausien aus enger halwer Dose verschiddene Mammesproochen oder nëmme mat enger an deerselwechter Sprooch un „intégriert“ Fonctionnéire kritt**: Dat ass nun emol d’Lëtzebuergesch. D’Experiment mam Franséischen am „Mini-Alter“ ass dofir, entschëllegt: laanscht all Dill!

vum Lex Roth

(Zeichnung: D. Jannin)

Sproochen „an der Kopp“

Eis Sproochsituatioun ass fir e sougenannten „normale“ Mënsch vun Hamburg, Lyon, Barcelona, Faro, Manchester asw. einfach net matzekeréien. **Déi meescht kennen a kënnen nun emol nëmme déi Sprooch, mat deer si opgewuess sinn**; dat an engem Ëmfeld, wou et och praktesch keng aner gëtt ... bis op dat e bësse „Bretz-Englesch“, dat jo haut iwwerrall geeschtert.

Et ass och net nei, datt déi éischt Sprooch, an deer ee sech „artikuliert“ huet esouguer am Gehier eng eege Region huet, wat japanesch Wëssenschaftler ewell vru 40 Joer am „Courrier de l’UNESCO“ explizéiert hunn. Jidder méi spët geléierten „Idiom“ kreest am Kapp rondrem déi Sprooch, déi eis éischt war, souzese eis „Primärsprooch“.

Mat de Mëttele vun haut sinn „se“ dann nach méi wäit: **D’Villsproochegkeet (Polyglossie) soll en direkt positiven Afloss op de Risiko „fir Alzheimer“ hunn** ... Wann dee Komplex keng Invitatioun fir eis Statistiker ass ... an eng Chance fir d’Lëtzeburger!

De „Monni Jos“

... war de **Geeschtlechen a KZler** Joseph Keup, deen äis mat deer schéinsten Gedichter an enger wonnerléiwer Lëtzebuerg Sprooch geschenkt huet. Hie steet **an deer alleréischter Rei vun eise beschten Dichter aus dem 20. Joerhonnert**, zesumme mam Marcel Reuland, dem Tit Schroeder, dem Paul Noesen ...

Den Här Keup kann ee roueg **mam Eduard Mörike vergläichen** ... deen iwrengs och (evangelische) Paschtouer war an äis z. B. dat wonnerbart Fréijoersgedicht „*Frühling lässt sein blaues Band wieder flattern durch die Lüfte* ...“ geschenkt huet. De Professor Raymond Schaack huet äis de leschten Donneschdeg zu lechternach mat vollem Recht en Etliches vum Jos Keup virgestallt, wou et engem esou richtig waarm am Gemitt konnt ginn ... ärem Schreiwier ganz besonnesch; dat **aus enger ganz apaarter Ursaach**: Ech sinn den Här Keup 1978 deen Dag besiche gaang, no-deem de Jean-Paul II Poopst gi war; de Monni Jos (wéi d’lechternacher Stodenten hie genannt hunn) hat eng Photo vum Karol Woytilln um Dësch stoen a sot mir ganz kloer: „*Ech hunn Angscht fir dee Jong!*“ ... 1981 d’Attentat!

„Bei äis doheem ...“

... guff ni esou gesot“, héiert een dacks, wann engem e Wuert oder en Ausdrock net bekannt ass. Dat giff heeschen, datt soss **jidderee misst de komplette Vocabulaire/Wuertschaz aus senger „Mammesprooch“ kennen**. Mä dat ass net esou! Dir kënnt iech dach net vorstellen, datt all Fransous, jidder Däitschen oder Spuenier de ganzen Dictionnaire vun „senger“ Sprooch „an der Kopp“ hätt. Normalerweis sinn am Sproochkuerf vum gewëinlechen „Hausgebrauch“ héchstens 3 000 Wierder; **dat hänkt natierlech och erëm vum sougenannten „Niveau“ bannent enger Famill an dem Ëmfeld of**; hei wiere mir dann um Gebitt vun der „Soziolinguistik“, e Wull- a Bitzkuerf, an deem onheemlech vill Intressantes ass.

D’Sprooch déi mir „drop“ hunn, huet sech aus enger ganzer Rëtsch Emstänn eraus entwéckelt. Dat geet ewell domat un, ob d’Elteren an d’Gesächter „Babbeler“ oder deer „Verpëtzener“ waren, „deenen d’Ried net esou gutt kënnt“. Et spillt och mat, vu wou d’Elteren hier sinn, an dat net nëmme uertschaftsméissig, mä och sozial oder intellektuell. Déi nächst Etapp ass dann natierlech **d’Schoul op all hiren Niveauën** ... do „schnape“ mir e Quascht Wieder/Ausdréck, déi ni bei äis – am duebele Sënn – doheem waren. Aus den eenzele Fächer bleift Sproochmaterial hängen, vun deem mir äis herno emol guer net méi bewosst sinn, vu wou mir et hunn. Deen allgeréinsten Afloss (genuee dee richtigen Ausdrock!) hunn d’Sproochfächer an d’Literatur ... do bleiwen **Dosenden an Honnerte vu „Vokabelen“ an eise Verhalt, ouni datt mir se jee „geléiert“ hätten** ... och wann si „doheem“ a vun der Mamm ni oder anescht gebraucht gi sinn. Dat ass a kuerzen an einfache Sätz e Stéck Explikatioun, firwat de Sproch vun hei uewen net stëmmt.

Am Fréijoer

(Schreifweis 1999)

Am Rambeli dofte Vioulen;
et fale vum Himmel Trioulen
a Wolleke joen am Bloen
a Spëtze sti gréng un den Hoen.

An d’Wisen a stëllem Getrentel
am Liichteschäi stécken hir Mäntel
a Blumme sti muerges ze wénken
dem Babbelbur ënnert de Jénken.

Wéi schleefe meng Beien de Pollen!
Wéi glëtzt de Plou an de Schollen!
Voll Doft ass de Gaart an de Flower
An d’Häerzer voll Lidder wéi d’Ouer.

O Wiewen! O Wonner! O Liewen!
Ech wëllt wéi de Päiperlek schwiewen!
Mäin Häerz, o et léisst sech net zëssen:
All Blat an all Bléi well ech këssen.

Watderdäiwel ass deem CPLL?

Mä voll ausgeschriwwen heescht dat „Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise“. Ass dat dann näischt?! Mä Frënd getréischt a fréieren Direkter vun de „Bâtiments publics“ Roland Baldauff hätt gesot, et wier eng Grimmel „ron-flant“. **Vill méi einfach an och méi lichter verständlech wier „Nationalcommissioun fir d'Lëtzebuergesch (NCL)“** ... da geng jiddereen direkt wëssen, wourëm et sech dréint.

vum Lex Roth

(Zeichnung: O. Jaminon)

Datt dee „Conseil“ ewell iwwer 20 Joer besteet, schéngt deenen oder deem Zeitungsschreiwert och nach net um „hard-disk“ ze hunn; schlüsslech huet dës „Veräin“ 1999 déi lescht Versioun mat e puer Ännerungen un der Schreifweis fir d'Lëtzebuergesch gemaach an erausginn; e bëssen ze séier (haseleg) an net grad dat Giel vum Ee; et ass ower elo mol dat Orthographie-Reglement, dat haut „offiziell“ iwwer „arrêté grand-ducal“ am Gebrauch ass.

Am Grousse Ganzen dierf ee vläicht **bedauern, datt och deemools gemengt ginn ass, mir misste fir eis Sprooch-Schreif eng zimlech (zevill) no Stäip bei d'Houdäitsche siche goen;** déi Bemierkung huet mengerwäreg näischt mat engem queesche Bléck op dem Goethe oder dem Thomas Mann hir Sprooch ze dinn, mä einfach domat, datt d'Lëtzebuergesch plazeweis en zimlech eegent Liewe soll kënne féieren. Beispiller: Firwat musse mir „Brout/Blutt“ hanne mat „t“ schreien? Woufir soll e „Bouf“ deen „f“ am Schluss kréien? Wat soll dat? ... **mir schwätzen dach vu „bludden“ a vu „Bouwen“** ... Do wier et dach einfach gewiescht, ze soen de „Schlusskonsonant“ giff sech no deer eventuell méiglecher Verlängerung vum Wuert riichten, basta. Och déi kéipweis eee-Bustawe bräichte mir net, an dat „Getëppelchers“ hannen um Enn ass ganz einfach lächerlech (Jeeër, Eeër ...); hei guff souzeosen „d'Ham an der Mëllech gekacht“. Et gëtt z. B. och knapps e méi kloeren „ä“ wéi beim Gackelchen; firwat dann „Ee/Eeër“?

An deem ganze Quascht vu Programm-Punkte fir eis Sprooch, déi dëslescht an der Chamber um Dësch geleëen hunn, gëtt et der eng ganz Partie, déi sech kloer iwwerschneiden. E Bravo fir de gudde Wëll; mä do léisst sech vill zesummeleeën, an da kéimen héchstens eng Dose Kapitelcher eraus, déi da behandelt sollte ginn. Datt d'Saach an deer parteipolitescher Millche rondrëm gedréint guff, versteet jiddereen, dee sech an de Politiker hir Plaz denkt ... d'Haaptsaach ass, et guff sech iwwerhaapt an der Chamber iwwer dat Heeschekand vu Sprooch zermeeschert. Mä **stellt iech emol éierlech a verstänneg vir, wéi et gewiescht wier, wa mir vun der Actioun-Lëtzebuergesch net, och op d'mannst 40 Manéieren, zënter 1971 konsequent (hei géllt „stur“) fir eis Sprooch gewuddert hätten;** net nëmme fir Literatur op Lëtzebuergesch, mä op zeng Gebitter ... déi elo alleguerten an deem Katalog vun der Regierung erëmzefanne sinn.

An den CPLL bei deer Saach? Esouguer deen ass an der Kautsch vun eiser Actioun entstan ... frof emol beim Guy Dockendorff no ... net grad esou, wéi et hätt kënnen/misse sinn ... ower wéi gëtt dacks gesot: Besser dat ewéi näischt!

Et wier elo ze wënschen, datt no dësem „Hoff“ och déi néideg a richtig Musek an deer Saach gemaach gëtt. **Deen alleréischte wichtige Punkt ass d'Lëtzebuergesch am Grondgesetz,** der Constitutioun vun eise Land; dat hu mir ewell zënter Joer an Dag op eise Programm ... an de Willy Bourg getréischt huet mir vrun 23 Joer (et war am Märeler Park) d'Versprache ginn, eng Motioun doriwwer an der Chamber ze maachen. De Frënd Willy huet säi Wuert gehal ... hien huet eise Merci dofir verdéngt ... mir halen op d'historesch Wouerecht!

Zeit eraus ...

Dat soll dann de „Kollektivtitel“ fir d'Oktav-Priedegte vun dësem Joer sinn; kommt elo kee soen, un deer Sprooch-Kniwwel wier näischt méi ze réckelen; et ass ni ze spéit, fir eppes sproochlech an d'Rei ze maachen, wat jo nach néierens an e Stee gemesselt oder an e Buch gedréckt ass. Eis Oktav geet dach eréischt a sechs Wochen un!

Hei hu mir en typesche Fall, wou een **net aus deer däitscher Sproochschinn erauskomm** ass; do heescht et, de Jesus hätt zu senger Leit gesot: **Zieh** hinaus und sag den Völkern ... Mä op Lëtzebuergesch geet dat net esou „eeriicht“! Näischt géint d'Däitscht, mä mir hunn dees méi wéi genuch, dacks muttwëlles zevill, an dat ka jiddereen eiser Sprooch spueren ... deen et éierlech mat hir mengt. Mir „zéien“ e krommen Nol eraus; e Poul aus dem Buedem; en Auto aus engem Gruef; een aus enger Affaire ... also am franséische Sënn vun *tirer/extraire*. Ni an der Bedeitung vun **eraus goen**, z. B. énnert d'Leit (goen). Mir wieren dem Här Abbé en éierleche Merci schëlleg, wann hien dat gëng „riichtbéien“. Näischt fir ongutt. (L.R.)

Klaken a geheien

Dat éischt vun dësen zwee Verben ass **eent vun deenen typeschste lëtzebuergesche Wieder; dobäi ass et och nach voller Bedeuten:** eng „ge-klakt kréien“ deet net appart gutt; wann et „klaakt“, da freet ee sech, vu wou dat kënnt; „ee klake goen“ ass zimlech graff; eppes klaken/eweckklaken hu mir och am Sënn vu „werfen“ ... ower hei si mir dann och bei deem „geheien“, wou déi **allermannst wëssen, datt et dees Nidderlänneschen ass**, an zwar d'Verb „gooien“ fir genee deesewechte Begrëff. Eis Sprooch geet domat ower méi wäit, well wie sech vill plot, dee „geheit“ sech; mécht een äis Misär, dann huet een äis „gehäit“ ... woumat mir alt erëm gesinn, datt d'Lëtzebuergesch absolutt ëmstand ass, kreativ ze sinn. Dat seet lech dann **gäre** ... Leitsgeheier

Wat soll dee „Springbreak“?

Den Ausdrock „foire“ fanne mir (am „Petit Robert“ ernimmt) zënter dem 12. Joerhonnert fir e grouse regelméisseg Maart. Et ass also ganz normal, datt aus deem Maart, deen de Jang de Blannen am 14. Joerhonnert hei ageféiert huet, **eis ganz eege „FOUER“** ginn ass, en Evenement, dat mir als d'Kiermes vu Stad a Land nach haut keen August wëlle vermessen.

Datt an der Zäit eng gelleg „FOIRE“ an den Halen um Lampertsbiereg entstanen ass, war dem ommelzege Jemp Michels ze verdanken; si guff an de Joeren eent vun den Haapterlieferer; déi Foire ass dann herno op de Kierchbiereg geplënnert, wou si sech am Sënn vum Ausdrock schéi breet gemaach huet; dat esouguer zwee mol am Joer. **„Mir ginn op d'Fouer“ a „Mir ginn op d'Foire“ sinn also zwou verschidde Saachen**, an eis Sprooch huet deen Ennerscheid och gutt mat virgeholl ... firwat dann elo dat blénkeg-bretzeg „SPRINGBREAK“? Wien do gemengt hat, dat wier méi „modern“, deen ass nieft dem Dill. Mir brauche kee „spring“ fir d'Fréijoer an och kee „break“ fir vum Fréijoersufank ze schwätzen. Et mécht och net besser; **et weist nëmme, datt do Leit net bekäppen, datt déi allermeescht net verstinn, wat iwwerhaapt domat gemengt ass.**

Googlen a mogelen

Datt mir haut ganz kamoud kënnen op eise Computer „googlen“ a fir déi onméiglechste Saache kniwwelen an triiwwele goen ... eng wonnerbar Geschicht. Et soll jo ower nëmme kee kommen a froen, wéi een da fir „googelen“ op Lëtzebuergesch gëng soen. D'Äntwert wier: Dabo! Firwat? Dat ass x-mol hei auserneege du ginn (cf. Radio, Télévisioun, Photo, Bic ...).

Ëmgedréint dierf een ower emol vläicht **froen, firwat mir op eemol „mogelen“ aplaz „fuddele“ solle soen;** wat mir mat deem esou elegante „lecker“ ze dinn hunn, dat just iwwer däitsch Televisiounen a Reklammen eragerutscht ass; gutt, genësseg a geschmécheg gi wéi et schéngt net méi duer. Mä hei misste mir äis emol selwer alleguer mat der Nues huelen; oder ass et och ewell verbueden, d'Kanner e bëssen erëmzuhuelen, wann si mat esou Saache wéi „Ameis – Maikäfer – Schmetterling ...“ geschäert kommen?

Kräischen

An eiser Sprooch ginn et wéi an aneren „Idiome“ **ganz einfach an dacks gebraachte Wieder, wou äis net afält, datt et typesch „eiser“ sinn.** „Kräischen“ ass eent dovun ... wat mir natierlech am Däitschen (kreischen) erëmfinden, ower denkt emol gutt no: Et ass guer net datselwecht! Eist „kräischen“ ass dat däitscht „weinen“; mir fannen et ower am Engleschen als „to cry“ erëm ... mat enger klenger Keier an d'Franséisch, wou mir „crier“ hunn; mä hiert „pleurer“ weist éischer op dat däitscht „plären“ ... mä do hu mir **„jäizen“ ... dat gitt dir ëmsoss an deenen anere Sproocher sichen.** Fir „kräische“ gëtt/guff och nach „brëlle“ gesot, an dat war och net dat däitscht „brüllen“. Dir kënnt elo mengen, dat Ganzt wier „Méckepéilerei“; ower op déi Fassong kënnt ee sech och „wëssenschaftlech“ mam Lëtzebuergeschen ofginn ... wat natierlech net grad jiddereeng senger Saach ass. Interessant wier et z. B. och, äis mam lëtzebuergesche „gaapsen“ ofzeginn; et ass eng „onomatopée“ (Klangmalerei), grad ewéi anerwärts. Probéiert emol.

Generalversammlung 2017

Léif Membren a Frënn, notéiert iech de Samschdeg, 29. Abrëll, mëttes um 3 Auer – Brasserie „Um Dierfchen“ – 6, côte d'Eich (Kasinosgaass) an der Stad.

De Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch freet sech op iech.

Eis Sprooch: helleg?!

Esou ass si gutt, ower iwwerdrifwen, wéi et schéngt vu Leit bei deer bekannter Chamberpetitioun 698 tituléiert ginn. **Lëtzebuergesch als éischt Verwaltungssprooch, ass dat „helleg“?** Héchstens net gutt iwwerluecht, well een sech dat fir esou viles an der Praxis net ka virstellen ... ouni d'**Lëtzebuergesch lächerlech** ze maachen. Mir hunn eng Sproochtraditioun, aus deer eng Sproochsituatioun entstan ass, déi zesoen eenzegarteg op der ganzer Welt ass: Stellt iech dach emol vir, datt hei e Gesetz **op Franséisch als Projet an d'Chamber** erakënn; do gëtt et **op Lëtzebuergesch diskutéiert, op Franséisch gestëmmt** ... an **op Däitsch an der Press** kommentéiert. Wat keen Ausländer versteet, dee fir d'éischt Kontakt mat äis kritt. Elo da wëllen all Gesetzer, Reglementer an Arrêtéen op Lëtzebuergesch ze iwwersetzen, de „Code civil/pénal“ sollen an eis Sprooch ze brätschen ... eng iwwerdrifwen Hiermiddegeket!

Dës Wieder klénke vläicht haartstréheg; dir kënnt ower engem se ofkafen, deen sech zënter 45 Joer mat Iwwersetzungen ofgëtt (Fabelen, klassesch BD-ën, Dosen-de vu Walt-Disney-Bicher, Privattexter vun allen Zorten, de „Petit Prince“ asw.): **Eis Sprooch huet sech just wéinst eiser Situatioun um intellektuelle Plang (Schoul, Universitéit, legislativ a juristisch Praxis) ni an deem strenge Sënn entwéckelt ... ze entwéckele brauchen. Net néideg!**

All déi Iwwerleeunge wëllen net soen, datt mir näischt Verständnes an deem Zoustand ännere kënnen. Verschidden Zivilakte kënn/soll ee roueg op Lëtzebuergesch iwwersetzen: Gebuerts-, Mariage-, Scheedungs- a Stierfakten. Normal Verkaafsakten op notariellem Plang, wou och den „einfache“ Bierger versteet, wat hien ënnerschreift, well hie jo net onbedéngt versteet wat eng „à l'antépénultième alinéa érnargée cessation amphytéotique“ soll sinn?

Déi allermeescht vun äis wëssen och net grad vill mat „enlèvement des immondices/absence de marquage horizontal/tampons en saillie“ asw. unzefänken. Do wier **kéipweis Guddes fir bei „Saache fir de grand public“** ze maachen ... ower „helleg“? ☺

Mä ... wat ass dann do esou „helleg“? Hei kënnt engem an d'Kopp, et soll een d'Kierch dach am Duerf loosen ... an déi **helleg Saachen nun emol och wa méiglech an der Kierch**. À propos: Et ass iech jo vläicht (?) ewell opgefall, datt eis Sprooch just **an der Kierch (och um Kierfecht) haut eng Plaz huet, vun deer knapps ee vrun de 70er Joere geschwat huet** ... bis mir vun der Actioun-Lëtzebuergesch aus e Rendez-vous beim (super-frëndlechen) Här Bëschof Jean Hengen haben; vun deemools un huet d'Lëtzebuergesch an der Kierch ugefaang, wierklech eng zerguttstert Plaz ze kréien. Sou einfach ass dat net gewiescht. Et muss ee keen iwwerhëtze Chrëscht sinn, fir och **emol samschdes an der Zeitung déi Leeschtung ze kucken an unzekerken**, déi d'Leit vun der Bibel-Iwwersetzung opweises hunn an nach ëmmer bréngen. **D'Psalm si Weltliteratur! Och am Lëtzebuergesch** ... fir déi „helleg“ Texter hu sengerzäit d'Professere Raymond Schaack a Felix Molitor mat der Berodung vum juedesche Rabinner, dem Här Bulz, an dem Bëschof Hengen eng immens Erënnerung verdéngt. Mä gleef mir es: Dat ass wierklech net „vu Kaffi a Kuch“ gewiescht!

Nodeem dann elo dat sympathesch Gedäisch rondrëm déi Petitiounen iwwer d'Lëtzebuergesch sech verzun huet – dat alt erëm gewisen huet, datt zevill an net genuch nun emol keng Moosse sinn – solle mir verstänneg kucken, wat sech mat eis Sprooch och op „offiziell“ Plang maache léisst. Gleef es: Mir wëllen d'Lëtzebuergesch net HELLEG spriechen, ower him iwwerall do eng Plaz ginn, op déi et dem gesonde Mënscheverstand no e Recht huet. Do **schaffe mir ganz gär mat deem neie Commissär fir d'Lëtzebuergesch zesummen** ... deen den Här Staatsminister jo bei de Petitiionsdiskussiounen versprach huet. Dann haben d'Ënnerschrëfte vun den 20 000 Petitiounären hire Sënn!

Alt nach erëm: Constitution

Vun der Decisioun fir eis Sprooch aus gekuckt, **kënn ee wierklech bal eng Miderche kréien, wann et sech ëm den Artikelchen iwwer eis Sprooch dréint**. Et ass zwar ze verstoen, datt kiddleg Saache wéi d'Grundgesetzdispositiounen iwwer eis Monarchie, d'Justiz a reng juristisch „Kniwwelereien“ net iwwer de Knéi kënnen/solle gebrach ginn; **schwéier ze bekäppen ass et ower, dat iwwer alles misst MATENEE „vum Vollek“ ofgestëmmt ginn** ... dat ganz bestëmmt zu 95 % rosewéineg oder glat näischt dovun versteet.

Den Artikel fir d'Lëtzebuergesch als d'Sprooch vum Grand-Duché ass ower kloer ... vum „Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise“ (CPLL), der Regierung an der Chambercommissioun fir Verfassungsfroen op de Wee gesat ginn. Do ännere „Kuebereie“ wéi déi sougenannt „repräsentativ“ Émfro vu 60 (!) Leit no der *méthode des quotas* erausgepickte Meinungen absolutt näischt drun ... **wat si „mir“ dann ower „Quota-Dommer“!** Wien huet wéi a wien do erausgewielt an ofstëmme gelooss. Deen ommelzegen Uni-Professor Poi-

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

rier, e respectable Fransous!, soll seng ongeseeente Fanger do erausloossen; dat klénkt haart, ower „il ne faut pas prendre les enfants (luxembourgeois) du bon Dieu pour des canards sauvages!“

Eng virwëtzeg an héiflech Fro: Firwat net dat anert Joer en Eckelchen um Stëmmziedel fir eng Referendumsfro iwwer den Artikel „Sprooch“ reservéieren? Da wier dee Problem eemol geléist. Geet dat net ... oder ass et net gewollt?

Den Tram

Eis Comitéleit haten den Autoritéite vum neien Tram **e léiwe Bréif** geschriwwen, si sollen déi „authentesch/lëtzebuergesch“ **Nimm bei den neien Tramstatiounen** net vergiessen. Hei soe mir dann an déi deene merci, déi dat dann och esou sympathesch gemaach hunn. Héiflech gefrot, fei geäntwert!

Ob **den Tram dann elo och nach en Numm** fir sech soll kréien, dat ass eng aner Gei. An der Zäit hunn déi schmuel Eisebunnen emol Nimm kritt, wéi **Jangely, Charely a Benny**, ower beim Tram fällt engem net esou luecht eppes bäi ... et sief dann HARY, well eise sympathesch Grand-Duc Henri jo den Ament de Chef vum Land ass ... an den Tram iwwer d'Bréck leeft, déi offiziell senger Groussmamm hire schéinen Numm dréit. **An engems hätt den Tram den Numm och vun deem (Prënz) Hary**, deem eist Land kéipweis ze verdanken huet ... esouguer eng ganz Eisebunnsstreck!

Knippercher a Knätzcher

Firwat solle mir soen, et wier een „am Bäsinn“ vun der Famill doheem gestuerwen? Geet et net duer, datt d'Famill bei him war, wéi hie „fort- / an d'Éiwegkeet gaang“ (net „vun äis gaang“) ass ... dat ass méi „richteg“.

Woufir soll dann elo eng Grippesaison „réckleefeg“ ginn? Si hält of; an eiser Sprooch ass jo och näischt „bauchleefeg“, dat sief emol esou „bäileefeg“ gesot.

Mir halen näischt „oprecht“, dat gëtt am Lëtzebuergesch „an der Riicht“ gehal; iwwerens soe mir och net „oprecht“ fir „eierlech“ oder „richt eraus“.

Op der Eisebunn hu mir zwar „Lokomotiven“, **mir haten ower ni „Lokführer“**, dat waren ëmmer „Machinisten“ an si dierfen och nach haut houfreg dorop sinn.

Huet dir ewell dru geduecht, datt eng „schro“ **Fra am Engleschen „a shrew“** ass ... an esouguer e bekannt Theaterstéck „The Taming oft he Shrew“ heescht?

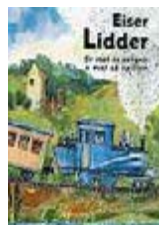
Loosst iech net „verkëppen“, wann et ëm eis Sprooch geet, a sicht d'Bedeutung emol an anere Sproochen ... et ass 100 % EISES!

Eise Champion Bertemes ass Meeschter an der „Bomm“, net an der „Kugel“ ... ower am Keelepill geheet hien eng „Klatz“ ... vläicht an de „Kullang“!

Sicht emol, vu wou mir „e Koup“, „Knippercher“ a „Knätzche“ sollen hier hunn.

Kuckt emol am Lëtzebuergesch no den Ausdréck a Saz-Fassongen, déi dir a kenger anerer Sprooch fannt ... eng „aarm“ Sprooch gelldir!

Eiser Lidder

An deer leschter Dose Joer hu mir **4 Editiounen vun eise Lidderbuch** erausginn; elo ass déi 5. frësch „an d'Rei gemaach“ do. Vill Dausende vu Leit waren a sinn déck mat eise klengen Lidderbuch zefriden; e sëllege **Veräiner hu Kéip Sammelbestellunge gemaach**; domat haben si a Gesellschaft a fir op der Rees eng wonnerbar Liddersammlung ... am Format fir an d'Täsch. Endlech konnt jiddere matsangen!

Nach eng kleng Iwwerleeung: A Schottland, England, dem Frankräich an Däitschland kennt **jiddfer Schoulkand op d'mannst eng hallef Dose Lidder aus senger Heemecht**, wann et aus der Primärschoul kënnt, souzesoen e „Must“. Gnee dat sollt et och kënnen fir all Kand vu Lëtzebuerg sinn, ob selwer Lëtzeburger oder auslännesch Kanner, déi hei opwuessen an d'meescht hei bleiwen. Mengt jo net, dat giff näischt ginn, oder net an e „Plan d'Etudes“ erapassen. Et geet wonnerbar ... an déi „fréi“ Lidder bleiwen – mat der Sprooch! – bei jidderengem e Lie-we laang „hänken“. *CQFD ... ce qu'il faudrait démontrer.*

Wou sinn „EISER LIDDER“ dann elo ze kréien? Dir kënnt se a jiddfer Bicherbuttek froen; datselwecht och op enger vun eisen Adressen hei an der KLACK. De Präiss: 10 €, an 8 € bei enger Bestellung vu wéinstens 10 Bicher ... maacht emol e Präisvreglach mat engem Mäifelchen am Restaurant ...

Generalversammlung 2017: Léif Memberen a Frënn, notéiert iech de Samschdeg, 29. Abrëll, mëttes um 3 Auer – Brasserie „Um Dierfchen“, 6, côte d'Eich an der Stad. De Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch freet sech op iech.

Da fuert elo duer!

Dat versteet kee baussent eisem Sproochraum. Dës Iwwerschrëft weist kloer, datt d'Lëtzebuergesch och en eegent (oniwwersetzbar) Lieue féiert a plazeweis wäit iwwer en „däitschen“ Dialekt erausgeet; et ass en „Idiom“ fir sech, d'griechesch Wuert fir „Sprooch“!

An deer ganzer „Petitiounerei“ rondrëm eis Sprooch gëtt et mat Sécherheet en etlech gutt Elementer: Wäit iwwer 20000 Leit hu sech „geréiert“! Fir oder géint dëst oder dat; bei dëser Saach ass et vrun allem wichteg, datt iwwerhaupt verstane gëtt, datt d'Sprooch vum Land net „kal“ léisst. **Et muss ee sech emol virstellen, wéivill Leit näischt schreiwen, scho guer net, wou den Numm muss dohannert stoen** ... an dann déi, déi souwisou guer näischt mat „Computer & Co“ ze dinn hunn ... da kimme mir op zeg-Zéngdausenden!

Mir erliewen dann elo „endlech“, datt déi demokratesch Autoritéite vun eisem Land sech rësle wéi de Mupp, deen aus dem Waasser klëmmt. **Elo op eemol hunn der eng Partie vun eise Politiker vun alle Faarwe geroch, datt een ower eppes mam Lëtzebuergesche misst/soll kënne maachen** ... an natierlech och, datt et dësen Hierscht (fir d'Gemengen) an 2018 (fir d'Chamber) erëm „eescht“ gëtt. Egal wéi, et schéngt dach ower och **eng giedeleg Zäit fir eis Sprooch** ze ginn. Ouni äis eng extra Dunn op de Kapp ze setzen, därfe mir „mengen“, eis Publikatioun EIS SPROOCH AN D'CONSTITUTION wier bei en etleche Politiker net iwwel ukomm; si hunn se, grad ewéi eis Membren, alleguer kritt ... an si ass och nach ëmmer fir iech do!

Mir si **paff, wéi schëtzege sech elo an de kompetente Ministèren eppes fir d'Lëtzebuergesch an der Schoul, fir d'Gemengen, den allgemenge Gebrauch vum Lëtzebuergeschen soll maachen**. Den Här Staatsminister huet esouguer e speziell „Commissariat“ fir d'Lëtzebuergesch proposéiert ... eng formidable Saach ... wann se richtig ugepaakt gëtt an net „administrativ verdréchen“. Mir hunn z. B. **zënter Joerzéngten eng Sproochsektioun am „Institut grand-ducal“**; do huet, nodeem 1972 dee 5-bännegen Dictionnaire (bal „incognito“) eraus war, sech praktesch näischt méi **fir d'Sprooch selwer** geréiert. Deen Deel vum „Institut“ huet dann och nach e glënneregen Numm: *Section de linguistique, de toponymie et de folklore*. Éierlech: ass dat dann naaischt? Haut net méi.

Zënter engem Robert Bruch, deen zolitt wëssenschaftlech Publikatiounen iwwer eisen Idiomerausginn huet; zënter de wëssenschaftlechen Aarbechte vum Fernand Hoffmann, dem Henri Klees an dem Heng Rinnen hiren „dictionnairesche“ Sammlungen iwwer Planzen an Déieren, ass **näischt geschitt, dat eiser Sprooch do gehollef huet, wou si leeft an otemt: bei de Leit!** Ganz einfach „Saachen“, wéi eis Uertschafts- a Stroossenimm; Propositione fir Familjenannoncen oder Publicitéitstexter, Veräinsschreiwereien asw., dat war alles net „blénkeg“ genuch, zevill „trivial“, hat keng luinguistesch „Relevanz“. Vun „Toponymie“ ... näischt; mä dee griecheschen Ausdruck mécht ower gutt, och wann et sech einfach ëm d'Flouernimm an de Kadaster dréint ... dat hu mir da vrun enger Dose Joere mam Kadaster an hirem fréieren Direkter Patrice Schonckert rondrëm ronn 40 000 Stroossen- a Flouernimm op de Leescht geholl ... ganz „privat“, onwëssenschaftlech, ower et huet gedéngt ... de „suivi“ (z. B. op Plakate fir eng Stee, oder Berodung fir nei Stroossen, Résidence- oder Quartiersnimm) gëtt eng fein Aarbecht fir dee fuschneie Commissaire fir eis Sprooch!

Sou kleng „Kniwwelereie“ wéi z. B. an der RTL-Sonndeszeitung/Kultur/Sprooch (mir sinn do bei der Nummer 387) sinn net vu Muttwëll fir eng ganz Hatt voll *Idien am neie Staats-Service; net emol ze schwätze vu ronn 24 Joer KLACK fir eis Sprooch* (hei d'Nr. 228), déi e gellege „Wullkuerf“ fir offiziell Interessen um Lëtzebuergeschen ass. Datt bis elo nach keen sech – weder um Telefon, nach um Mail – bei deer „Quell“ geréiert huet, ass dach ower eng Grimmelche „gelungen“, oder? Ass ower net weider tragesch. *Der Mohr wird seine Schuldigkeit weiterhin tun*; vrun allem gratis!

Zolitt Lëtzebuergesch?

Wann een sech eng Grimmel **Sueren** ëm en zerguttstert Lëtzebuergesch mécht, heescht et jo dacks, eng Sprooch wier jo **sooss näischt wéi e Communicationsmittel**; wann een dat giff zevill genee kucken, da wier een e „Purist“, en „normativen Ierbëssenzieler“ ... wat natierlech iergendwéi op „konservative Fanatik“ erauskënnt. Ganz falsch ass dat Gemierwels natierlech net ... mä et schéngt engem dach en „Tick“ ze einfach/simplistesche. No deem Prinzip schafe mir dann a jidfer Sprooch déi/dat of, wou d'Sprooch eng wichteg Roll spillt: de Victor Hugo an de Camus op de Späicher; de Walser an de Böll an de Schapp; de Marc Twain an den Hemmingway op den Tipp; mir loosse egal wien a wéi am „Monde“ oder dem „Point“, der „Süddeutschen“ an dem „Spiegel“, der „Times“ an der BBC drun.

Genee hei kann ee fir d'Lëtzebuergesch op de Rodange, den Dicks, de Lentz, de Marcel Reuland, den Tit Schroeder, de Paul Noesen, de Pier Kremer, den Norbert We-

vum Lex Roth

(Zeichnung: O. Jaminon)

ber, de Jos Hess, den Alain Atten, de Pol Pütz an eng Hatt voll aner Schreiwerte weisen, déi **all op hir Fassong e Modell fir jidferree** gi sinn, deen sech en éierbart Lëtzebuergesch wëllt „eranzéien“ ... grad déijéine, fir déi eis Sprooch am Fong hirt „Handwierskgeschier“ soll sinn. Also Presse-Leit!

E Kullang

Mat dësem Wuert ass eis Sprooch meilewäit vum Däitschen ewech; et ass éischer eis typesche Verdrudels vu Franséisch (couler); „Rinne“ a „rinnen“ huet ower och guer näischt domat ze dinn. **Et gëtt méi Zorte „Kullang“**: z. B. dee laanscht den Daach – no deem eng Kaz iwrengs och nach am Spaass „Kullangshues“ genannt gëtt. Dann hu mir de Kullang laanscht d'Strooss ... vläicht erënnert deen een oder aneren sech nach drun, datt et e Kannerspill guff, dat (wéinst dem Lefe vun deer enger op déi aner Sait vum der Strooss) da „**vu Kullang zu Kullang**“ geheescht huet ... wéi d'Autoen nach méi rar waren. Wie kennt net de „Kullang“ ënne rondrëm e Boxebeen? Oder dee verfluchte „Kullang“ beim Keelespill. Net ze vergiessen dee „Kullang“ bei enger Madämchen, déi e bësse wëllt „weisen“. Wat ass eis Sprooch ower aarm, gellid ... wann een se net kennt. An **dat, wat een net kennt „al/museal“ vernennt**.

An dësem Zesummenhank hu mir nach en Ausdrock, deen sech ëm de Rouer dréint, duerch deen d'Waasser vum Kullang erofgelaf ass: dat ass **de „Kondel“**, mat deem typesche franséischen Nuese-Laut (Nasal) „on“ ausgeschwat. Et ka sinn, datt déi Saachen a verschiddene Géigenden oder Uertschaften anescht ausgeschwat oder eng Grimmel verdréint ginn ... do vun engem eegenen Dialekt schwätzen, ass ower zimlech iwwerdräiwven.

Franséisch, LOGESCH!?

Wat guffe mir am Franséische mat Saache geplot: den „s“ an den „x“ beim Pluriel, apaart och bei den zesummesate Wieder; **deen zackerdjessen „accord du participe passé“**; dee verlouderte „*subjonctif*“ oder déi esou looogesch onregelméisseg Verben; déi kniwwelg Knätzele vu Präpositionen (sur, de, à); allméiglech Zorte vun Accenten; déi queesch „cédille (ç)“ asw. Et ass ower – mat eenzelen oder duebele Sträpp – bei deene meeschte gaang! Wäit iwwer deene ville „Schwieregkeiten“ am Lëtzebuergeschen.

Mä wat sot dir dann haut, wann et heescht: Je pars à Paris/aplaz **de Luxembourg pour Paris** ... parce que quand je suis à Paris, j'y pars (de là) pour ... Marseille! Dat war mat deene richtege Präpositione gutt ze verstoen ... a logesch, oder? Et schéngt och ewell bal egal ze sinn, ob ee „**merci POUR**“ oder „**merci DE**“ seet ... dat eent steet ower fir EPPES (e Substantiv), dat anert virun engem Verb: **Merci pour le cadeau; merci de m'avoir fait un cadeau**. Richtig oder ... falsch?

„Pont-Rouge“ ... watglift?

Da kann och keng nei Trams-Halt esou genannt ginn; **entweder „Pont Grande-Duchesse Charlotte“ oder „Rout Bréck“** – well mir jo keng Bréck esou nenne wéi si „offiziell“ heescht (Nei Bréck/Al Bréck/Schlusbréck asw.). An dësem Sënn hunn de President an de Sekretär vun der Actioun-Lëtzebuergesch e ganz héifliche **Bréif un d'Madame Burgermeeschter an déi verantwortlech Leit vum neien Tram** geschéckt: Fir datt do, wou e lëtzebuergesch-bekannten Numm fir eng vun de Statioune besteet, déi dann och – **am Numm vun eisem „Luxembourg Branding“** – solle gebraucht ginn. Bei de **Bus-Halten** ass dat jo op ville Plaze flott gaang; firwat net och fir den Tram?

An d'Sprooch selwer?

Natierlech si mir frou, datt den Tunn Meyer **1829 dat alleréisch Bichelchen an senger Mammesprooch erausginn huet ... 38 Säiten** ☺. Mir sinn och houfreg op „eise“ Lentz, den Dicks, de Rodange den Diedenhofen, de Gangler, déi viru méi ewéi 150 Joer gewisen hunn, **datt sech mam Lëtzebuergeschen „eppes ufänke léisst“**. Mat hirer Leeschtung kënnten „eiser Leit“ wéi de Marcel Reuland, den Tit Schroeder, de Jos Keup, de Paul Noesen, de Robert Bruch, den Norbert Weber, de Pol Greisch, Manderscheid a Rewenig, Pütz oder Jeanine Theis-Kauth asw. sech ganz roueg iwwer eis Grenzen eraus weise loosse, *toute proportion gardée*.

Et schéngt engem ower **bosseg, datt praktesch kee vun hinnen sech apaart Suerge fir d'Substanz vum Lëtzebuergesche Suerge gemaach huet, also fir d'Sprooch selwer**; mä dat kënnt kloer dovun, datt si d'Lëtzebuergesch ganz normal „am Grëff/Gespier“ haten ... just den Dicks hat dem „Lentze Mich“ emol eng Kéier de Baart gemaach, well hie fonnt huet, den Dichter vun eisem Nationalidd wëllt heiansdo zevill „feierlech“ ginn: *Kuck, wou s de stees a wien s de bass; den Zolverknapp ass kee Parnass!* Wat giffen hien an all déi „aner“ haut vun deem sëlliche „schlechten Däitsch“ soen, dat sech op esou vill Manéieren hei breet mécht?!

Ech, ech, ech ... majo, an?

Als Sprooch-Plogeescht ginn ech zimlech dacks gefrot, wou da mäi Gewudders mam Lëtzebuergesche hierkënn. Haalt elo dovun wat dir wëllt, mä hei ass et ganz kuerz:

Dat huet vrun allem 1967 (50 Joer!) mat der systematescher Iwwersetzung vu Fabele vum La Fontaine ugefaang; do virdru (passiv) mat der Begeeschtung iwwer Gedichter vum Marcel Reuland an dem Tit Schroeder, déi mir et am „**Brunnen 14**“, dem däitsche Buch fir d'Septième ugedoen haten (merci Jos. Groben!). Duerno ass et jo dann „teimerweis“ komm. De 17. Februar ginn et 46 Joer, datt ech de Jemp Bertrand an de Charel Malané owes um „UKW/Kanal 18“ héieren hunn, wéi si d'Gründung vun engem Veräin fir eis Sprooch virgeschloen hunn, déi „Actioun-Lëtzebuergesch“, deer hire 45. Gebuertsdag mir dat lescht Joer haten ... deemools **e wonnerbaren Zoufall**: Genee deesewechten Dag hat ech (no de schrëftlechen a prakteschen Examsendeeler) mëttes am Schoulministère am „Hellege Geesch“ eng Diplomaarbecht vun 160 Säite fir e Professorat am „Enseignement secondaire technique“ virun enger Commissioun presentéiert. Mäi „Mentor“ ass den Englesch-Professor Marcel Schiltz gewiescht; seng Kollege Carlo Meintz a Léon Noesen hunn assistéiert. Den Titel vun der Aarbecht: **Plädoyer für das Luxemburgische im manuellen Berufsbereich ...** natierlech op Däitsch; deemools huet jo nach kee fir esou eng Saach un d'Lëtzebuergesch därefen denken. Resultat: eng fein Distinction.

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

An deene Klassen, wou ech dosendeweis Jongen a Meedercher aus allméigleche Beruffsgebitter „am Franséischen hat“, war mir de Gedanke komm, datt si d'meescht keng blatzeg Iddi vun den Aarbechtsgäng an dem Geschier op Lëtzebuergesch haten, mat deenen si an hirem Beruff ze di kruten; datt déi Ausdréck no an no giffe verschwannen, war gewosst ... **esou ass äre Schreiwert dann op déi Schinn geroden, wou et drëm geet, eis Sprooch e bëssen ze versuergen. Bis wuer déi Schinn geféiert huet, hätt ech mir deemools mengerwäreg ni gedreemt.** Et war eng ganz aner „Approche“ wéi déi pur wëssenschaftlech vun eise genialen Robert Bruch, och wéi d'Sprooch-Schinn vun deene fläissigen an dichtege Leit vun der Dictionnaire-Commissioun, grad ewéi d'Fassung vun den héich respektéierte Gedichter-, Theater- a Literatur-Schreiwerten. **Et gong ëm d'Sprooch selber!**

Net ze vergiessen, **datt fir d'Lëtzebuergesch an deene fréie Joeren um Radio an op der Televisioun d'Däitsch wéi en Tsunami iwwer eis klinzeg Sprooch eragebrach ass.** Well eis Sprooch nun emol e germanesche Stack huet, long et ganz no, datt d'Houdäitsch d'Lëtzebuergesch an deene „Medien“ a vrun allem „bei de Leit“ ëmmer méi ausgehillegt huet; vun eiser geschriwwener Press emol net ze schwätzen ... mä wann een dat esou seet/schreift, da kritt ee vu Besserwësser oder schaufelen Iwwerleeër direkt eng Zort „Germanophobie“ mat alle méiglechen „istereien“ iwwer de Kapp gestrépt.

Wa mir d'Bänner vun den Emissiounen vun de 60er- an uganks de 70er-Joeren nach hätten an **e Verglach mam Radio- an TV-Lëtzebuergesche vun haut** giffe maachen, da giff munnech engem de Mond opstoe bleiwen ... ower direkt wier vun „Evolution“ rieds, déi dach normal wier. Dat stëmmt zwar, ower wat heescht dann hei „normal“? Ass dat „schnell“ aplaz „séier“ – oft aplaz dacks – zousätzlech aplaz *nach dobäi* – inwändeg aplaz *bannewänneg* – Ameis aplaz *Seejomes* – Daachstull aplaz *Gespäer* – laitue/rognons/bouchée aplaz *Heederzalot/Eiercher/Paschtéichen* – Geisskan aplaz *Strenz* ... moien „Entwécklung“! De Paul Leuck, de Jean Wester, de Léon Moulin, de Jos Hess, den Heng Rinnen, d'Margot Fritz, de Pier Kellner asw.: Déi hunn e Lëtzebuergesch um Radio geschwat, dat e Genoss war; ganz „normal“, net extra „gesicht“ an absolut net iwwerdrifwen ... scho **guer net „knuppderdupp“ aremséileg aus däitschsproochegen Agence-Texter eriwuer-gelackelt.** Den Nic Weber an en etlech vu senger Mataarbechter haten hiert Lëtzebuergesch och „drop“, ower dunn ass et lassgaang; Nimm sollen hei keng genannt ginn ... mä „gare“ wann een hinnen op d'Gäbberche geklappt huet. Wien huet eppes dogéint gemaach? Kee Wëssenschaftler, kee Literatur-Mënsch, keen Dichter, kee Schreiwert! Dobäi haten an hu mir e sëllege kapabel Leit, déi sech einfach un d'allgemeng Aarbecht FIR EIS SPROOCH hätten a giffe kënnen ginn. Et deet mir leed: Mä doran huet kee mir eng zerguttst Hand ugepaakt! D'Ursach: **Angscht, et kënn een emol queesch bekuckt ginn. Majo, an?**

Firwat dann elo „Fiederen“?

An der Zäit konnten déi allerminnst Leit sech e Luxusbett leeschte wéi mir haut. An der Matras war „Kréng“, also Pærdshoer (cf. *crins/crinière*). Méi wie kann sech nach drun erënneren, datt dat Dénge vun Zäit zu Zäit huet misse lassgemaach ginn

an déi zesummegedréckte Kréng dann „opperappt“ guffen. Et huet och alt geheescht, et giff een op de „Matrasse-Bal“ goen, wann ee fréi an „d'Klapp“ gong, wann een net „eraus“ gong (wat ass eis Sprooch ower aaaarm). **Am Diwwi ware Plommen**; „Fiederen“? net grad dat Feint, vill ze spatz gewiescht... deer hate mir jo nëmme fir ze schreiwen.

E „Fiederbett“ hate mir net; dat war nun emol e „Plommebett“, wat ower eischter fir den Diwwi gemengt war. „Aus de Fiedere“ konnte mir net kommen, héchstens aus de Plommen, oder der Kautsch! Ënnert der Matras waren/sinn dann zwar metalle Fiederen, mä **dee „Ressort“ ka jo bei deem Sprooch net gemengt sinn.** Wat sech alt zäiteweis mol ënnert dem Bett gesammelt huet, da ware „Fisemen“. Well et an de Kënnercher hirem Bettchen zimlech dacks strutze-fiicht war, guff et eng méi bëlleg Manéier: si hunn op engem „Kuewebettche“ geschlof, dat mat „Kuef/Spreu/ivraie“ erëm séier geféelt war.

Schreifweis: eng Turlatäin!

Wann et am Gespräich iwwer d'Schreifweis vum Lëtzebuergesche geet, héiert een **ëmmer erëm déiselwech Turlatäinercher.** Déi gelungenst ass ower: „Ech schreiw wéi ech wëll“... ouni drun ze denken, datt da knapps een deem aneren säi Geschreifs liest, wa jiddereen seng eegen Orthographie gebraucht. **Eng ziviliséiert Schreifweis ass nun emol eng „Norm“**, an eng Norm ass do, fir datt jiddereen deen anere kann an enger Saach verstoen: och de „Meter“ ass näischt anescht wéi eng Norm, grad esou de Kilo, DIN A fir Schreifpapeier a maandelweis Normen op deene verschiddenste Gebitter ... firwat?

Déi sech et am Schwéierste mat deer „Norméierung“ gemaach hunn an och nach eiser Deeg Krämpes mat Normen hunn, sinn d'Englänner (all Zort „Moossen“); natierlech huet de „Brexit“ och deelweis mat deer Mentalitéitskränkt ze dinn. Mä **wat wëllt ee vu Leit hunn, déi scho mat engem eenzege Bustaf an hirem Geschreifs weisen, datt si „splendidly isolated“ sinn:** huet emol den „o“ bei „cover (kawer)“, over (ouwer), movy (Muwi), more (moar), hot ... an dat maache mir a Milliounen alles mat a **léieren et ouni ze knadderen, ouni emol driwwer nozedenken.** Am Franséischen ass et deelweis grad esou, ower **am Lëtzebuergeschen ziele mir all Kazenhoer** extra! Firwat?

Mir ginn een „huelen“

Hei denkt knapps een drun, datt mir et bei dësem Ausdréck mat typeschem Lëtzebuergesch ze dinn hunn. Mä am Däitsche wier ee mat „einen holen gehen“ do-laanscht; „aller prendre un“ wier och nach kee lupperegt Franséisch a „going to take one“ wier zimlech koppeggt Englescht ... d'Wuert „koppeg“ huet iwwegens, grad ewéi „knubbeleg“ och alt näischt mat deenen 3 Sproochen ze dinn!

Mir hunn nun emol **kludderweis Wieder, Ausdréckweisen an dees, wat de Fransous „tournures“ nennt, wouriwwer bal keen sech deem aller-mannste Gedanke mécht ...** just déi Elementer ginn dem Lëtzebuergeschen säin eegent Gesicht. Iwwegens hu mir zu eiser 5 vru Joeren **e ganz Buch voll deer „Saachen“ zesummegesicht an ënnert dem Titel „EISES“** bei eiser Actioun-Lëtzebuergesch publizéiert (dir kënn et nach op enger vun eisen Adressen hei uewe kréien!). Et ass eng Zort „Wullkuerf“, an deem jidderee schéppeweis Material fënnt, mat deem een haushéich iwwer „Humpegespräicher“ erauskënn, wéi mir se dann elo gläich an der Chamber ze héiere kréien, op d'Manéier: Vill Gedäisch a rosewéineg Woll!

2 Petitiounen ...

... hu mir jo dann elo **an der Chamber fir déi iwwernächst Woch um Programm.** Déi eng hätte gär alles op Lëtzebuergesch; déi aner stäipe sech ferm dogéint. D'Wouerecht läit, wéi sou dacks an enger gesonder Mëtt ... dofir nach eng Kéier mä klunge Saz, deen ech – aus bal enger Stonn Interview erausgepézt – op der TV gesot hunn: **Zevill, net genuch an ze mann, dat si keng Moossen!** Et schéngt kloer, datt bei deem Gezermeschtters am „Héigen Haus“ rosewéineg erauskënn bis op e sëllege warem Loft ... an **duerno fuere mir esou wieder.**

Mir vun der Actioun Lëtzebuergesch si fir eng verstänneg Léisung: Allgemeng gebraucht, wichteg a verständlech Gesetz- oder Reglement-Texter solle roueg och an eiser Sprooch publizéiert ginn, mä net à la Radio/TV; z. B. de „Code de la Route“. Wat fir eng nach? Dat soll eng extra Commissioun vun der Chamber decidéieren. **Sproochlech ass et dann och nach net egal, wat fir ee Lëtzebuergesch dofir gehol gëtt ...** mä dofir hu mir jo ee vum Grand-Duc ernannte „Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise“ mat engem Aarbechtsgrupp „Dictionnaire“. Loosst mer dat Bescht hoffen.

Eis Sprooch an der Schoulgeschicht (2)

Doriwwer hate mir an deer leschter KLACK (Nr. 225) rieds, an zwar bis duer, wou d'Bichelche vum Professor Nik. Welter eng (laaaaaaaang) Roll gespillt huet. Et guff **ëm 1946 en Usaz, fir Texter an der Margue/Feltes-Schreifweis erauszeginn** ... mä déi Saach ass ganz séier mat dem Geräbers iwuer déi „nei“ Orthographie an der Lächerlechkeet ënnergaang ... le *ridicule l'a bel et bien tuée!* Dat huet et natierlech mat sech bruecht, datt eis Sprooch an der Schoul en Heeschen- a Weesekand guff. Trauereg, mä wouer!

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

An de 1960er-Joere fanne mir dann an deer excellenter „Däitschbuch-Rei BRUNNEN“ vum Nicolas Hein, wéi e klengt Wonner, en etlech fuschnei lëtzebuergesch ... Gedichter; leider zevill „hannerwands“ an **ouni déi allermannste Léier-Berodung (Didaktik)**. Et war ower alt emol dat, an huet ärem Schreiwert deemools e „Juppert“ fir seng Sproochbegeeschterung ginn. **Duerno: NÄISCHT!** Dat huet gedauert bis wäit an déi 1970er-Joeren. D'éischt huet sech emol d'Resistenz-Administratioun géint d'Schreifweis vum neien Dictionnaire (Robert Bruch) gestäipt ... déi wier zevill däitsch. Mä de Minister Robert Krieps (selwer Resistenzler) huet äis nogelauschert an déi „Bruch-Orthographie“ officialiséiert; grad esou offiziell huet hien d'Decisioun fir d'Schoulbuch geholl, dat dunn den Alain Atten zesummestallt huet ... deen ower leider kee Schoulmann war. Wat ass erauskomm? Alt erëm eng Textsammlung ... mat zwou Dosen theoretesch-dréchene Säiten iwuer ... d'Schreifweis, ouni och nëmmen e Stëbskär pädagogesch Linn. Schued. **Leider huet och hei keng Schoulleit-Organisation d'Saach an d'Hand geholl!** Dat schéngt alles e bëssen haart ... mä vill ze wouer.

An den 1980er huet sech dann eng Commissioun vun Enseignante mam Jul Christophory un e Lëtzebuergesch-Buch fir de „Secondaire“ ginn, an deem, nieft den „Texter“ – iwwegens den Titel vum Buch – och e gudden didakteschen Usaz fir d'Fach op 7e war; et guff ausgebaut a besteet och nach („TEXTER“, Titelbild vum Roger Manderscheid). Domat konnt ee schaffen ... wann ee wollt; leider huet an deene meeschte Gebaier den Däitschprofessor d'Lëtzebuergesch bei säin Däitsch-Programm gepfarrt kritt; och de Cornél Meder stong do mat sengem gudden Wëll an de Reklamatiounen am Duerchloch!

Haut? Et huet sech net vill geännert. Fir jidder Fach gëtt et eng „Commission nationale“ am Educationministère ... ower keng fir eis Sprooch. Do kënn e Minister sech eng blénkeg Nues verdéngen! Mat all deem, wat elo wibbelt, wäert da jo vläicht/hoffentlech eppes kommen.

En français, s'il vous plaît!

Doriwwer hu mir och hei e puer Dose mol gedovun, datt et **einfach sech rabbelkappeg drop stäipen, si gifde „langues officiel-Duché schwätzen ... vun dräi Sprooche Sproochgesetz vun administrativen/officialen** ... also wann een z. B. e Brëif un dëser Sprooch-Legislatioun meng/normale Sprooch vun sprooch!

An engem Buttek huet de Client d'Recht, seng Sprooch ze schwätzen. Ass keen do, deen hie versteet, da kann hie senger Wee goen ... de Schued huet op jidder Fall de Patron. Ower wie mécht dat dann?

Et hänkt natierlech dovun of, watfir eng Zort vu Geschäft et ass. An 't ass nun emol dem Patron seng Schold, wa „Virkeefeschen/Vendeusen“ an enger Metzlerlei oder Bäckerei déi 50 Wierder net (wëlle) kennen, déi si op Lëtzebuergesch bräichten; grad esou ass et an engem Fruppgeschäft. Eis eege Schold ass et ower nun emol, wa mir am Restaurant dacks zesoen automatesch Franséisch mam Personal schwätzen ... an dann heiansdo vläicht esouguer op Lëtzebuergesch geäntwert kréien.

Viru Joeren hate mir (d'AL) emol proposéiert, deene Leit an de Geschäfte eng Spéngel mat engem L ze ginn, déi Lëtzebuergesch kënnen. D'Iddi guff doutgeschloen a mir „Schëmmel a Bless“ vernaam, vrun allem „fascistoid“, reaktionär, rassistesch asw. Ower den Hummer: Just dee Veräin, deen sech ëm „eis“ Immigrante bekëmmert, huet dat Schëldchen dann erausbruecht, mat deem een direkt Bescheed weess, **d'ASTI!** ... et sinn der bestëmmt nach do.

an der KLACK ewell schwat. Grad ewéi falsch ass, wa francophon Leit fen dach eng vun les“ vum Grand-dës „Officialitéit“ gëllt nom 1984 nëmmen am zielle Gebrauch, eng Verwaltung schreift. Den Artikel 1 vun seet absolutt däitlech, datt déi allegen eise Land d'Lëtzebuergesch ass: d'National-

Batschdeg!

An enger vun eisen Zeitunge konnt een de vieregten Donneschdeg **vun engem „Petitionär“ liesen, datt emol endlech eppes fir eis Sprooch misst gemaach ginn.** Batschdeg!

Leider schéngt engem dat fir e sëllege Leit de Fall ze sinn, déi elo op eemol an der Sprooch-Wullerei hiren Intresse fir/géint d'Lëtzebuergesch entdecken ... an do-bäi mengen, et wier näischt fir eis Sprooch geschitt. An dëser KLACK, d'Nummer 226!, kënn si sech jo dann alt emol e Käizche voll huelen, wa si sech d'Gesetz vun ... 1984 eranzéien ... et gëtt och nach ... 375 Artikelen am Internet!

Datt mir mat eiser „ACTIOUN-LËTZEBUGESCH“ zënter 45 Joer Dosenden an Dosenden **Initiative fir d'Sprooch vum Land** geholl an duerchgezun hunn (emol net vum „literaresche“ Gebitt ze schwätzen), **ouni déi haut vläicht net méi apaart vill vum Lëtzebuergesch ze fanne wier ... dat schéngt kee Méckekack wäert, oder?**

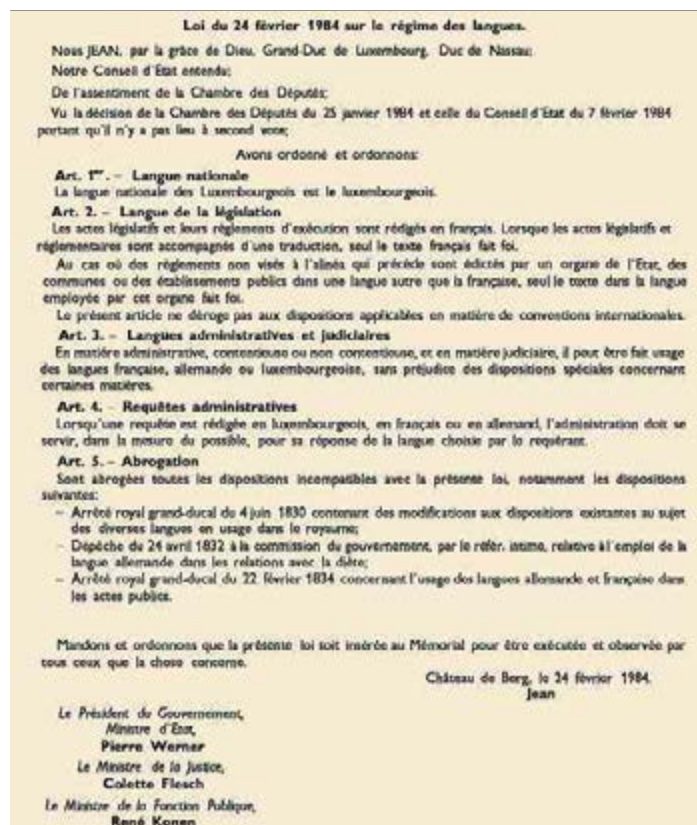
D'Hauptsach: Elo hunn ech deenen et emol gutt gesot! ... just mat enger Ënnerschrëft. Wéi hat de Mann gesot: *Si hunn nach näischt gemaach ... ower dat ganz gutt!*

Sprooch-Petitiounen berouegen!

Et kann ee vun deenen zwou „Petitiounen“ iwuer eis Sprooch hale wat ee wëllt, mä si hunn et op jidder Fall fäerdegbruecht, datt emol **vum Lëtzebuergesch op offiziellem Plang geschwat** gëtt! Esoulaang wéi rieds vun engem/eppes geet, ass een/et jo alt nach net dout, gellidir?

Déi Allermeescht vun de Leit, déi fir/géint eis Sprooch eng Petitioun an dëser Saach ënnerschriwwen hunn, **schéngen entweder net vill, rosewéineg oder glat näischt vun deem Gesetz vum Februar 1984 ze wëssen, dat de gréissten Deel vun eiser Sproochsituatioun verstänneg geregelt huet ...** och d'Lëtzebuergesch um administrative Gebitt!

Deemools hu mir (eng Commissioun mam Conseiller Raymond Weydert als President) ganz **bewosst op de Begrëff „offiziell“ verzicht**, wéi mir 1981 vum Staatsminister Pierre Werner ugestallt gi sinn, den „Avant-Projet“ fir d'Sproochgesetz an eng Form ze bréngen. **Do geet rieds vum Lëtzebuergesch als „langue nationale“; vun anere Sproochen nëmmen als „langues administratives et judiciaires“**, basta. Et wier vläicht net vu Muttwëll, wa mir **hei an der KLACK (fir jidderenei) emol e „Facsimile“ vun deem Gesetz** géinge bréngen: e Mëttel a Bewäis dofir, datt op der Basis vun dësem Gesetz vill Leit berouegt kënn ginn ... an e sëllege sech maache léisst; mä, wéi op der TV gesot: „zevill an net genuch, si keng Moossen!“ Hei ass dann d'Copie (op franséisch):

Eis Sprooch an der Schoulgeschicht ... (1)

... eng laang Strépp, déi et iwwerhaapt emol eng Diplomaar-becht wert wier, an zwar vum „gesetzlechen“ Ufank u bis haut. Ech wetten, et giff esouguer fir eng Zort „Suite“, fir e Bachelor > Master 1+2 > Doktorat duergoen!

Et wier ze hoffen, datt deen neie Gremium fir eis méi jonk Geschicht sech deer Saach zerguttst giff unhuelen, well déi Zäit virum an iwwer dem 1. Weltkrich jo och esou „munneches“ hei lass war ... och **d'Angscht ëm eis national Souveränitéit, déi ëm siwen Ecke gelauert huet** ... déi z. B. de Fong vum „Siggy vu Lëtzebuerg“ (Prof. Dr. Lucien Koenig) senge Reaktiounen war ... **et geet net duer, dat flappeg als „Nationalismus“ ofzestempelen** an ze klasséieren, ze „ringardiséieren“, wéi et op Franséisch heescht.

D'Lëtzebuergesch krut säi Recht **an der Schoul offiziell duerch d'Schoulgesetz vum 10. August 1912**. Vun deem politeschen „Hummer“ ass leider nëmmen dat aremséilegt Gebutteks rondrëm d'Roll vun der Kierch an der Schoul ze fanne gewiescht. Den deemolege Bëschof Koppes, en tockege Patréiner, huet, och duerch säin onglécklechen Afloss op déi bluttjonk an iwwerfromm Groussherzogin Marie-Adelheid, eng politeschen Kris erausgekëddelt, déi e Rateschwanz vu fundamentalen, net grad immens positive Follegen hat. Mä dat ass eng aner Gei. **D'Saach vun eiser Sprooch ass doduerch ower souzesoen „an de Biischteschaff“ gestallt ginn**.

Op der Basis vun deem nei-gestëmmte Schoulgesetz krut dann de Professor Nik. Welter d'Comande, fir e Schoulbuch fir Lëtzebuergesch auszeschaffen. Deen eminent dichtege Literaturspezialist, deen sech ewell eng Dose Joer virdru mat sengem Buch „Die Dichter der luxemburgischen Mundart“ (1906) wéi mat der Popularitéit vum Michel Rodange sengem Reenert en Numm gemaach hat, huet sech fir eng verstänneg Schreifweis/Orthographie säin dichtege jonke Kolleg René Engelmänn bäigehol. Sou ass dann 1914 dat alleréischte Schoulbuch fir Lëtzebuergesch entstan: „Das Luxemburgische und sein Schrifttum“, wa vu „Schrifttum“ rieds ass, kann dat sech jo logescherweis nëmmen ëm d'Literatur, also Geschiwwenes, an eiser deemoleger Sprooch dréinen, eng Anthologie, net ëm e pädagogesch-didaktisches Wierk, e gellegt Schoulbuch; et gongt leider nëmmen ëm „Dichter/Schreiwerten“. Déi zwéin héichgeléiert, talentéiert a promovéiert Professoren waren nun emol keng Pädagogen am Sënn vum Ausdrück! ... **dee ganze Komplex schoulmeisseg opzeschaffen, dat wier kloereweis d'Aarbecht fir „gestane Praktiker“ gewiescht**. Egal wéi, d'Bichelchen (hei niewendrun déi original Photo vum Titelblatt) huet et ronn zwou Generatiounen laang „gepackt“, well nun emol keen an och kee Schoulleit-Grupp sech fonnt huet, fir d'Verschaffe vun eiser Sprooch mat normalem „Material“ als Léierfach unzepaken!

Gelungenerweis war „Lëtzebuergesch an der Schoul“ – dat jo op der Zensur op viischerter Plaz als „Langue et littérature luxembourgeoise“ getrount huet – **just am Gebrauch, fir e puer Gedichtercher ze léieren** ... déi dann och zesoe jidderee kann huet. Mä domat hat et sech! Et guff keng Zeil geschiwwen; kee Lëtzebuurger huet geléiert, e puer Sätz schréfflech ze babbelen; et gongt kee Spoun rieds iwwer zerguttstert Lëtzebuergesch; **dat genanntent Schoulbuch war zu 70 Prozent ... op Däitsch!** Kee Stëbskär Normaltext op Lëtzebuergesch ... hei och nach, wat den Auteur esouguer an sengem „Vorwort“ zumbeschte ginn huet: *Der Lehrer (soll) seinen Schülern gelegentlich erzählend vermitteln; eine selbständige Behandlung, und noch viel mehr ein Auswendiglernen bleibt ausgeschlossen* ... Batschdeg! Dat just bei engem Buch voller Spréchercher a Gedichter! Dat ass, wéi wann een engem e Velo keeft, ower hien däreft just op d'Schell drécken. Dogéint huet keen an näischte sech geréiert, 26 Joer laang! Bis 1940 huet dëst gutt mä pädagogesch/didaktisches falsch gemengtent Bichelchen dann dorëmmen geegescht ... nom Krich hunn den Auteur an d'Famill sech dogéint gestäipt, nei Editiounen dovun erauszeginn ... well e „Schreifweisrich Welter/Margue“ ausgebrach war.

Doduerch huet eis Sprooch an der Schoul komplett brooch geleeën. Och déi dichtegst Schoulleit an hir Federatioun(-en) hunn et net fir néideg fonnt, eiser Sprooch eng éierbar Léier-Roll mat engem „richtege“ Schoulbuch fir d'Fach ze ginn. Dat huet da gedauert ... bis d'Actioun-Lëtzebuergesch sech an de 70er Joere beim Minister Robert Krieps dohannert gesat huet; du sinn da fir de „Primär“ an de „Secondaire“ emol rëm Bicher fir eis Sprooch erauskomm ... net dat Giel vum Ee, ower et huet sech eppes gemaach, wéi mir da wieder an der KLACK gesinn ... fir datt et, ewéi esou Villes net vergiess och einfach (apaart vun „Historiker“) iwwergaang gëtt.

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

14700 Ënnerschrëften, WOW!

Dat sinn der „yett“, wéi si do uawe genge soen ... ower fir eng Fuerderung, déi an der Chamber knapps vun enger Partei esou gedeelt gëtt, esou wéi si gestallt guff: **Lëtzebuergesch als 1. Administrativ Sprooch, also och um juristeschen an anere komplexe Gebitter**. Dat ass et ni ginn, a mir hunn et weinst der Formatioun vun eise Spezialisten an e sëllege Fächer am Fong och net néideg gehat. All dat soll/däerf ower net heeschen, **datt sech e ganze Quascht am Sënn vun eiser National-sprooch kann/muss änneren, apaart fir de „grand public“!**

Loosst mer bei deem ganze Gerondrëms emol en etlech ganz wichteg Saachen net iwwergoen:

- Mir hunn zënter 1984 e Gesetz, dat dem Lëtzebuergesch eng seriös Roll gëtt; **op deer Basis wier immens vill verstänneg ëmzesetzen** ... bis elo ass rosewéineg geschitt! Wien huet et iwwregens ewell zerguttst gelies?

- Mir hunn äis net ëmsoss zënter ronn 15 Joer (100 % onpolitesch!) dofir kristillt an agesat, datt d'Sprooch vun eise Land och **eng besonnesch Plaz an eiser Verfassung** soll kréien, esouguer eng Brochure driwwer gemaach (déi nach ze kréien ass!); et ass, no de Wieder vum Commissiouns-President Alex Bodry, sougutt ewéi sécher, datt d'Lëtzebuergesch an ee vun den éischten Artikelen vun eiser „neier“ Constitution festgeschriwwen gëtt ... wourun dann och all Parteien hire Veréngscht sollen hunn!

- No deenen zwou legale Méiglechkeeten dierft et net ze problematesch sinn, och **deen offizielle Gebrauch vun eise nationalen Idiom verstänneg mat „Arrétéen“ a Reglementer kloer ze ëmschreiben**. Och dat, wat mir an deem Sënn gär an der Europäescher Unioun gëngen duerchsetzen.

- Eng Commissioun (déi schonn als „Conseil pour la langue luxembourgeoise“ bestee!) soll sech ëm den Detail vun de Propositionen bekëmmern.

D'Actioun-Lëtzebuergesch seet jidderengem merci fir all verstänneg Proposen ... a wier dofir och frou, wann sech der vill als Stäip gänge Member vun der AL maachen ... zwar keng 14000 ... mä ëmmerhin.

Alles elauter Spezialisten

Wat iwwer d'Liesen- a Schreiw-Léieren oder eis Sprooch um Schoulgebit gesot, geschiwwen ... vrun allem „gemengt“ gëtt, **dat geet bal op keng Kouhaut!** Do hu mir dee schéine Sproch: Wie mengt, dee ...!

Gelungenerweis gëtt et dees Gemiervels vrun allem vu **Leit, déi selwer nach knapps oder bal net vrun enger Klass gestan hunn**, fir Klengen a Groussen an der Primär- pardon Grondschoul, dem Secondaire oder an Öwescoursen eppes vun/an eiser Sprooch bäizebréngen. Do solle „Soziologen“ sech wa méiglech eraushalen; hei sinn „Didaktiker“ a Pädagogen, vrun allem PRAKTIKER an hirer Roll.

Mat eiser Alphabetisatioun iwwer d'däitsch Sprooch si mir bis elo net schlecht gefuer; schléisslech ass d'Sprooch vum Land (wann och net an alle Familien) nun emol eng germanesch, genee wéi an Holland oder de skandinavesche Länner. Datt d'Franséisch am 2. Schouljoer bäikomm ass, war keng iwwel Saach. D'Kanner vum 3. Schouljoer un och mat deer Basis bei geschiwwent Lëtzebuergesch ze féieren, hätt villes fir sech. E „basic“ Englesch wier vum 6. Schouljoer un, mat deem Fong vu virdrun, och keng Hexerei. Firwat dann elo alles wëllen op d'Kopp geheien?

Natierlech kënn elo d'Ursach vun de villen „auslännesche“ Kanner an d'Spill ... an et gëtt vergiess, datt dat nach laang net elauter „romanophon“ Männercher sinn! Wéi ass et da mat deene kroateschen, serbeschen, kosovareschen, engleschen, a wéi mat deenen aus hei vir aus dem Osten, aus Asien oder Afrika?

Iwwerleert emol wéi et am Frankräich oder anglophone Länner ass: **Bei deenen eng-ginn 30 Prozent vun de Bustawen iwwerhaapt net gelles; déi aner schwätze Vokale bis op sechs verschidde Fassongen** aus ... an ower geet et. Firwat? ... Also. Da loosst mir net esou „méckepéilereg“ an „äppeldänzeg“ sinn ... an emol **drun denken, aus wéivill verschiddene Sproochen d'Leit/Kanner kommen!**

Muss dat sinn?

Egal wéi dir zu der „Petitioun 698“ stitt ... et däreft **net „egal wat“ vu Lëtzebuergesch** sinn! Wéi z. B.: *eng Feier begoen, déi stattfënt* (si ass/gëtt gehal) – *si steet an d'Haus* (ass geschwënn) – *a gëtt flott verbruecht* (gëtt flott gehal) – *et gëtt mat Schampes ugestouss* (geprost) – *bei grousssem Wuelbefannen* (et gëtt sech gefreet) – *an enger beuechtlicher Unzuel vun Amusementen* (enger ganzer Partie vun ...) Huet dir iech och alt ewell **gefrot, firwat mir sou liicht am Däitschen doruechter laatschen** ... a firwat esou sëllege Leit sech iwwer déi vill méi rar franséisch Ausdréck an d'Sträng geheien?

Walfer Bicherdeeg (19. + 20. November)

Eng vun deene beschte kulturellen Organisatiounen aus dem Land! Eng gelleg Goldgrouf fir all Bicherfrënn. Maacht iech e schéine Samschdeg oder Sonndeg. D'ACTI-OUN-LËTZEBUGESCH ass och do; kommt bei äis ... et wäert iech net leed dinn!

Rondrëm eng Petitioun

Et ass keng iwwel Saach, wann emol een de Courage an d'Hand hält, fir eng Petitioun iwwer eis Sprooch an der Chamber „lasszeloossen“. D'Actioun-Lëtzebuergesch seet merci dofir an ass mam Prinzip vun der Initiativ averstan; den Detail, dat ass eng Saach fir sech! Datt seng Petitioun ower esou eng „Streebomm“ giff ginn, dat hat och den Initiateur sech net gedreemt; nodeem, wat hie selwer seet/schreift, ass den Här Lucien Welter esouguer erfëiert. Mir net! **Ronn 14 000 Ënnerschrëfte kann een iwwer ganz Familien a Computer-Kompetenz/Resistenz a Leit ouni PC eraus liicht op 150 000 Leit héichrechnen!** En Zeechen, datt eis Sprooch „in“ ass...mä geet dat duer? Et ass fir mech perséinlech ower och net domat gehal an net grad ganz fein, ee vum Radio aus um Tëlefon ze „erwëschen“, dat Gespréich dann opzehuelen... an ongefrot fir op d'Antenn ze zerschnëppelen. **Do wier jo op d'mannst eng zerguttst virbereet „table-ronde“ ze organiséieren...** net dowäert? Keng Zäit? Keng Plaz? Iwwer jidder Film gëtt all Woch laang a breet, philosophéiert...

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Kloererweis hu mir och ewell zënter zeg Joeren dru geduecht, fir eng Petitioun iwwer eis Sprooch ze maachen... **ower mir hu jo mat Rou a Verstännegheet vun den Autoritéite bis haut en décke Pak Sprooch-Wënsch erfüllt kritt;** denkt emol un d'Sproochgesetz vum 1984, un de lëtzebuergesche „Verbatim“ am „Chamberblätchen“, un eis Sprooch bei der **Formation vu Beamten, un d'Uertschafts- a Stroosseschëlter**, un „eis“ Nimm am Telefonsbuch, un d'Organisation vu **Lëtzebuergesche-Coursën** iwwer d'ganz Land, un d'**Roll vum Lëtzebuergesch op der Universitéit**, un d'Aarbecht fir/iwwer eis Sprooch am „**Centre de langues**“. Dee wichtegsten a fundamentale Wonsch ass den „**Adelsbrëif**“ vum Lëtzebuergesch am **Grundgesetz**, der Constitution vum eise Land... deem seng Roll esou gutt wéi decidéiert ass... wouop jo herno all Gesetzter, Arrêtéen a Reglementer sech musse bezéien! **E Verglach:** Nouteblieder, jo. Partitur, jo. Instrumenter, an der Rei...mä wie soll wat spillen, a wou soll dee Concert sinn? Resonanz, Lautstäerkt (pp-p-mf-f-ff-fff)?

Wa mir en **Iwwerleeës mat de Sprooch-Zoustänn vu viru ronn 50 Joer** maachen, da kënn ee mengen, et wier bal net méiglech; et hunn an der Zäit esouguer – soss dichteg – Leit äis dohinnegebass, mir wieren (u-)topeg Dreemerten; d'Sprooch giff souwisou d'Baach eragou. Haut kënn mir – ouni bëlle Bretzei – behaupten, datt d'Lëtzebuergesch ouni eist Gewudders, eis Actioun!, wierklech amgaang wier, um ieweschte Späicher ze verstëbsen, ze verblatzen, ze vermuuschten. **Mir waren äis vun Ufank (1971) u bewosst, datt dem Lëtzebuergesch net eleng mat e puer schéine Bicher, engem „offiziellen Dictionnaire“ oder och mat héichgetrëppelter a respektierter Wëssenschaft gehollef wier.** Mir hu mat eise kleng Mëttele probéiert, alle Leit d'Lëtzebuergesch „dobaussen an der Praxis“ **bewosst ze maachen...** datt onbedéngt misst iwwer si geschwat ginn, sou oder esou: léif, sympathesch, interesséiert, spaasseg... och alt zynesch, arrogant, eefälleg, domm an esouguer gemeng.

Mir wëssen zënter Joer an Dag, datt de Lëtzeburger an hirer grousser Majoritéit, d'Sprooch vum Land méi bedeiit, wéi si gemenkerhand wëllen zouginn: Firwat fanne mir dann haut ronn 90 % vun de Familienannoncen op Lëtzebuergesch? Woufir halen der esou vill op eng Invitatioun, e Menü oder op Lieserbréiwer an eiser Sprooch? Zugudderlescht kënn mir net vun auslännesche Leit méi Intressen, Sympathie, Respektoder Léift fir d'Lëtzebuergesch verlaangen, wéi mir deer Gefiller selwer dofir hunn!

Dofir: Loosst mer elo, wann no der Petitioun 698 iwwer d'Lëtzebuergesch an seng Roll an der Chamber grad ewéi an der Press an de „soziale Medien“debattéiert gëtt, **verstännege a manéierlech bleiwen...** esou wéi dat Goldstéck vun eiser Identitéit et verdéngt huet!

Kappduch oder...?

Jidderee ka vun deem Genikabs- a Burkas-Zodi hale wat hie wëllt; de Fong gehéiert net an eis Klack. **Intressant ass ower, datt d'Lëtzebuergesch Wieder op deem Gebitt huet...** mä mir haten nach ni e „Kappduch“. Wann et hinnen e bëssen ze frësch a lëfteg ginn ass, dann hunn eis Meedercher an Dammen nawell gär eppes „op de Kapp gedunn“, an zwar net ëmmer direkt en Hutt, mä...**e Këpp;** hei musse mir äis bei deenen entschëllegen, déi net gär hunn, wa mir hire „Carré Hermès“ domat giffe mengen, wat jo méi e Schal ass! Och wann d'Gesicht bis just op d'Nues, de Mond an d'Ae rondrëm verstoppt war, haten an hu mir e Wuert dofir, z.B. bei de Schoul- oder Krankeschwëstere: **e Bok.** Mä wann d'Gesicht fir de Fues-Spunn ganz verdeckt ginn ass, da war/ass et e „**Bokes/eng Bokemaul**“. Sou nei si fir eis Sprooch déi Saachen also och alt net...ower fir e bëssen ze schmunzen ass et jo alt gutt!

An dir selwer?

Eng Petitioun ënnerschreiw, dat kann eng gutt Saach sinn; perséinlech, konsequent, **selwer eppes am Sënn vun deer Saach eppes maachen, dat ass eng aner Gei.** Jidderee kann sech dach emol mat de Leit vun sengem Gemengerot an de Beamten iwwer d'Stroossennimm an der Uertschaft „ënnerhalen“; näischt géint d'Franséisch, mä déi allermeescht Strossen hu bei de Leit e Lëtzeburger Numm... wann nei Stroosse solle benannt ginn, missten d'Flouernimm, op deenen si leien, weinstens deelweis erhal bleiwen; virun e puer Joer si fir de Kadaster ronn 40 000 Flouer- a Stroossennimm op Lëtzebuergesch an d'Rei gesat ginn; mir huelen un, datt déi hir voll Rechter an engem Akt a vrün allem bei neie „Lotissementer“ behale missten. **Do ka jiddereen sech op deene richtege Plazen ëmfroen an eppes verlaangen!** Net nëmmen an engem „Humpegespréich“. An eise Veräiner ka jidder Member sech fir Plakaten a Publikatiounen an eiser Sprooch staarkmaachen. Et dierf een och roueg **systematesch no alle Bicher kucken, déi op Lëtzebuergesch erauskommen**, sief et fir sech selwer oder fir ze verschenken.

Mir sollen äis emol Gedanken driwwer maachen, watfir e „visuellen Impakt“ d'Lëtzebuergesch op jidder Manéier dobaussen (Plakaten, Schëlter, Reklammen...) op déi Leit huet, déi bei äis kommen oder och nëmmen all Dag op hir Schaff!

Et gëtt esou sëllegen ze maachen; **et dierfen der esou vill aus Léift a Verstand fir d'Saach mat upaken... datt all „Gesetzerei“ bal iwwerflësseg kënn sinn.** Gutt gesot, gellidir, mä...

Zum Beispill

...kënnte mir äis emol alleguer driwwer Gedanke maachen, wéi et da bei äis selwer mam Lëtzebuergesch steet; domat och bei eise Kanner. Dofir brauche mir keng Verfassung, kee Gesetz, kengerlee, keen Arrêté a kee Reglement.

Huelt emol nëmmen **eng Saach, déi esou genësseg krëckelt, wa mir dra bäissen: ass déi „knuspereg“?** Neen, déi ass kruppseg! Knuspereg ass nun emol kloer Houdäitsch; genee esou wéi „croustillant“ franséisch a „crisp“ englesch ass. Mat esou „Klenggekeeten“ kritt d'Lëtzebuergesch d'Messer an de Réck, grad ewéi wa mir „hannescht, erëm“ fir dat allerweltst däitsch „zeréck“ einfach trëlle loosse, an natierlech eis Kanner och net „erëmhuelen“ (wat iwwregens och en absolutt typesch lëtzebuergesch Ausdrock ass). Alles net wichteg, gellidir. Mä **wat ass dann elo fir eis Sprooch esou wichteg? Reglementer, oder verstännege dofir ze schaffen**, datt si net „vergeet“... well dann hëllef kee „legale“ Wee.

Maja, an dann?

Stellt lech emol vir, elo giff **an der Chamber a vun den Autoritéiten alles „palletti“** gemaach ginn: e schéinen Artikel iwwer eis Sprooch an der Verfassung; e prima gedréint Sprooch(e)gesetz; Arrêté vu jidder Niveau a Reglementer fir all Gebraicher, wat eis Sprooch an hire Gebrauch uegt. Wow, hurra a vive!

An dann? **Wie setzt dat dann elo alles wéi a wou „a Musek“?** Brächte mir dann do elo keng zentral Plaz, wou d'Identitéitslement Sprooch souzosen administrativ verwalt/geréiert giff ginn. Ass et esou dolaanscht, fir **un de Kultur- oder Educationsministère en zolitt gebaute/strukturierten Extra-Service fir eis Sprooch op alle Gebitter „an d'Gitt“ ze huelen.** Mir hëllef ganz gär, esou eng „offiziell“ Saach fir d'Lëtzebuergesch opzebauen.

Eisen Tit Schroeder

De Jos Keup, de Paul Noesen, de Marcel Reuland, den Tit Schroeder sinn eis bescht Lyriker; op jidderent vun hire Gedichter geng eng Melodie oder en Tableau passen. Si brauchen sech net vrün de bekanntste „Lyriker“ aus anere Sproochen fir dat „Bannescht“, d'Form an den Ausdrock ze bëcken. Den Tit Schroeder ass vrün e puer Joer an senger Heemecht Useldeng fir seng 100 Joer apaart dofir géiert ginn, an zwar mat enger wonnerléiwer Editioun iwwer säi Liewen a seng Gedichter „**Um gaunze Wee**“. Wien et éierlech mat eiser Sprooch mengt, deen dierf dat Buch (fir 30 Euro, mat engem flotte Glossar/Dictionnaire) net verpassen... **ze bestelle beim Syndicat d'initiative Useldeng / Kont CCPL LU41 1111 0167 4965 0000.** Hei en Hierschtgedicht vum Tit Schroeder, dat sech heemlech an dës Joerzäit eranduckelt. All net esou geleeft Ausdréck sinn extra am Glossar (Vokabulär), deen am Buch läit:

Den Hierscht ass amgaang ze saangen

**An den Hecke sidderzt d'Feier Stonn fir Stonn,
Bëscher glousen, Pëpple liichten, feireg Zaange
stëppelen, Bierke flamen an der Owessonn ...**

den Hierscht ass amgaang all Haunk ze saangen.

An der Färe setzt sech d'Liicht lo zou ...

däischer zitt eng Woulek op – a giel vu Schwiewel

brennt lo d'Sonn ... am Schiet ass d'Laf wéi Lou ...

an den Däiften, an den Dällte waalt e kalen Niewel.

Fir d'45 Joer Actioun Lëtzebuergesch

Vru 15 Joer hu mir den 30. Geburtsdag vun der Actioun-Lëtzebuergesch a Presenz vum Grand-Duc an der Grande-Duchesse gefeiert. Aus deer (ni publizéierter) Festried, fir déi äre Schreiwuer deemools d'Éier hat, sollt dir hei d'Häerzstéck ze lese kréien ... vun deem och fir eis 45 Joer AL kee Komma a kee Stréch u Wouerecht verluer huet:

Erlaabt mir, op dëser Plaz e bekannten Auteur aus engem Land ze ernimmen, dat d'Nazien sech ewell 1938 an d'Strass gedréckt haten, der deemoleger „Tschekoslowakei“, de Milan Kundera: *„Pour liquider les peuples, on commence par leur enlever la mémoire. On détruit leurs livres, leur culture, leur histoire. Et quelqu'un d'autre leur écrit d'autres livres, leur donne une autre culture et leur invente une autre Histoire. Ensuite le peuple commence lentement à oublier ce qu'il est et ce qu'il était. Le monde autour de lui l'oublie encore plus vite... Et la langue?... Pourquoi nous l'enlèverait-on? Ce ne sera plus qu'un folklore qui mourra tôt ou tard... de mort naturelle.“*

Dir kënnt lech elo vläicht froen, firwat ech de Milan Kundera op Franséisch zitéiert hunn; mä d'éischt emol, well mir dat Buch vun him op Franséisch liesen, hei mam Titel *„Le livre du rire et de l'oubli“*, an net zugadderlescht, well ech nach ëmmer houfreg drop war, sinn a bleiwen, datt mir Lëtzeburger äis, ee Gléck!, och e bësse *„Langue de Molière“* grad ewéi dem Goethe seng Sprooch kënnen, sollen a mussen leeschten. Dat ass iwwregens ee vun den Toleranz-Prinzipie vun eiser ACTIOUN, déi ni géint eng aner Sprooch war, mä ëmmer dofir, datt d'Lëtzebuergesch op eng verstänneg Fassong seng Plaz do soll kréien, wou et och gehéiert, fir datt just keen äis eis Identitéit am Sënn vum Kundera-Zitat hält; datt eis Sprooch op fréi oder spéit net nach just e Folklor bleift ... *qui mourra de mort naturelle!*

An deene Gedankengäng hu mir vrun 30 Joer eng Zort Bilanz vun deer Situatioun opgestallt, an deer eis Sprooch deemools, och nees genoe 30 Joer no deem Dag (1941), gewiescht ass, wou d'Lëtzeburger grad mat hir plebiszitär an a voller Liewesgefor de Kapp fir d'Fräiheet an d'Heemecht duergehal hunn. **De Sprooch-Bilan vun 1971 war zimlech séier gemaach: Hie war kloer an däitlech, ower zimlech miserabel**, guer net esou, wéi ee sech dat am Fong hätt kënnen nom Horror-Erlefnis vum Nazi-Terror virstellen.

E Bilan, eng Bilanz, kënnt sproochlech riichtewech aus dem Ausdrock „Balance“, also Gläichgewicht. Och wann et aus verständlechen a verstännege Grënn 1971, grad ewéi haut, kengem an de Kapp komm ass, eiser Sprooch hei am Land datselwecht Gewicht wëllen ze gi wéi dem Franséischen oder dem Däitschen, hu mir ower festgestallt, datt d'Lëtzebuergesch, eng Hauptstäip vun eiser Identitéit, déck amgang war, just zu deem Folklor ze verknätzen *„qui mourra d'une mort naturelle!“*

Wann et fir déi Suerg vun deemools, fir all eise gudden, éierleche Wëll ee giedlege Bewäis soll ginn, dann hei e puer Zitater aus engem Artikel aus der 1. Nummer vun der Zäitschrëft „Eis Sprooch“, deen ech 1972 ënnert d'Fro gestallt hat: „Firwat eng ACTIOUN LËTZEBUGESCH?“ De Bilan fir d'30 Joer vun der Actioun Lëtzebuergesch fannt Dir alleguer licht an der Äntwert op déi Behauptungen, Meenungen a Froen, déi also zënter laang an dësem Fëllement-Schreiwes vun eiser Actioun stinn; **et haten der allerdéngs vill gemengt, dat kleespt Këndche vun „Actioun“ kéim net op d'Been**, oder et geng op jiddwer Fall net lafe léieren ...

A wéi leeft et haut ... 2016 ... no 45 Joer?!

Et wor emol ...

Sou fänke jo déi meescht Mäercher a Seechen un. Souzesoe fir all eis Leit, déi de leschte Krich nëmme vum „Héiere-soen“ an dacks ëm dräi Ecke weiderverziele kënnen, ass dat, wat batter Wierklechkeet war, am Fong nëmme méi „interessant“. Si hunn/haten (emol) e Bopa, en Urbopa oder e wäitleefge Monni, deen „deemools“ och „dobäi“ war. Mä déi sinn natierlech (!) elo geschwënn alleguer an der Éiwegkeet. Wat vun der Wierklechkeet bleift ... ass nun emol Geschicht ... bis op dat, wat „nach matzäit“ richtig opgeschriwwen, bewisen an ënnerstrach ginn ass. Wat dann iwwreg bliwwen ass, kënnen d'Generatioune duerno nach just aus deem, wat si „verzielt“ kruten.

Dëst Joer, den 10. Oktober, sinn et der 75, datt d'Lëtzeburger sech trotz Gefoer an Angscht géint all Zort vu „Preiserei“ gewiert hunn, apaart mat eiser Sprooch, dem Lëtzebuergesch! Wéi steet et mat deer Erënnerung? Wat seet a léiert si äis iwwer eise Land, seng Fräiheet, seng Existenz? **Wat huet dee „Referendum“ alias „Personenstandsaufnahme“ bruecht?** Et war beileiwe kee Mäerchen ... och wann een sech et haut bal net méi ka virstellen!

D'Actioun Lëtzebuergesch wënscht all hire Memberen, de Frënn a Lieser en zefriddene Congé, eng schéi Vakanz, a si freet sech, si den 1. Oktober gesond a monter hei erëm ze begéinen.

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Mat Courage virun!

E Wuert vum neie President Claude Bache

An hirer Sëtzung vum 16. Juni hunn d'Membere vum Comité vum der AL gemengt, ech sollt d'Charge vum President iwwerhuelen, nodeems eise laangjäregen „Éischte Mann“ a Grënnungsmitglied René Faber aus gesondheetleche Grënn seng Dëmissioun aus dem Comité ginn hat. Et ass mir, ewell iwwer 35 Joer Member vun der AL an zënter 22 an hirem Comité, eng Freed an Éier, mech als President fir déi nobel Saach vum Lëtzebuergesch z'engagéieren; dat zemoos wou an eiser Generalversammlung vum 28. Mee – nieft deenen „alen Huesen“, déi schonn am Comité waren – sech spontan fënnel nei a vrun allem jonk Leit gemellt hu fir matzeschaffen. Mat hinnen zesumme wëll ech an de Joren déi kommen „fir alles anrieden, wat lëtzebuergesch ass, apaart fir eis Sprooch, geschwat a geschriwwen“, wéi et als Zweck vun der AL an eise Statuten (Artikel 3) heescht.

Op dëser Plaz soen ech dem René Faber e grouse Merci. Zesumme mam Lex Roth ass hien deen Eenzegen, dee vun de Grënnungsmitgliedern aus dem Joer 1971 nach ënnert äis ass. Vun Ufank u war hien am Comité, an hien huet do joerzëngtelaang d'Fonctioun vum Caissier gehat, éier hien dunn am Joer 1994 President gouff. Mat vill Geschéck wosst hien, d'AL ze féieren. Ech wënschen dem René eng schéin an nach laang „Pensioun“; dobäi sinn ech sécher, datt hie „senger“ AL och weiderhi mat grousser Sympathie verbonne bleift.

Merci soen ech awer och dem Lex Roth, deen eisem Comité – gottseidank! – als Vizepräsident erhalte bleift. Mir brauchen och weiderhin seng Mataarbecht a räich Erfahrung. Him verdankt d'AL et, datt et si iwwerhaapt nach gëtt, well ouni dem Lex säin onermiddlechen Asaz fir dës „Klack fir eis Sprooch“ an der Press an op RTL.Lu wier et an de leschte Joere schéi roueg ëm eis Actioun ginn. Lex: op e weider gutt Mateneen am Dëngscht vum Lëtzebuergesch!

Zesumme mat eisem neie Comité, an deem eng ganz Rei vu Kompetenzen beienee kommen, wëll ech probéieren, wéi an der Vergaangenheet sou och an der Zukunft op vill Gebidder – an der Gesellschaft, der Schoul, der Kierch, der Kultur, der Litteratur – mä in Deel derzou bäizedroen, datt eis Sprooch déi verstänneg Plaz kritt, déi si zegutt huet. An eisem Land, dat ëmmer méi opgeet fir Net-Lëtzeburger, ass et a mengen Aen immens wichtig, eis Lëtzeburger Sprooch och als Integrationsfacteur um Feld ze halen – awer datt alles net mam Briechen, mä andeems mir do eng Hand reechen, wou dat gefrot a gewollt ass – sou wéi d'AL et vun Ufank un ëmmer gemaach huet!

An deem Sënn huet eis AL – trotz hire 45 Joer um Bockel, ower mat ville jonke Leit! – nach eng grouss Zukunft vru sech a vill „op der Lee“. Ech sinn iwwerzeegt, datt mir als nei Équipe datt gutt meeschter ginn; ech zielen op „mäi“ Comité an op eis Memberen – déi der AL zënter Joeren trei sinn, awer och déi nei, déi an den nächste Méint a Joeren nach derbäi komme wäerten.

A wann dir net gitt!

Kann am Fong een engem soen, firwat bei äis e Wieder soll „um Virmarsch“ sinn? Geschwé wäert et och nach „am Unzoch“ kommen; firwat soll et dann net och nach kënnen „ustoen“. Vläch mengt elo dësen oder deen, dat wier nun emol „modern Lëtzebuergesch“. **Modern ass do dach nëmme dat muttwëllest Eriwwerbrueden aus däitschen Agence-Texter oder dem Radios- an TV-Däitschen.**

Eng jonk Dämmchen, déi zu Paräis eng Diplomaarbecht iwwer eis Sproochsituatioun geschriwwen huet, ass der Meinung gewiescht, eist „Gebruets“ hei an der KLACK oder anerwäerts wier nun emol „récurrent“, am Sënn vu mir géngen äis drunhale wéi de Geck un de Bengel. Esou einfach ass dat! Superlicht ass et ower bestëmmt, dat vrun engem Professesch-Jury ze behaupten, an deem keen dee mannsen Donst vum deem „Duché de ...“ huet, wéi dee Politgockel vu Laurent Waquiez dem Jean-Claude Juncker et hannerëm dohinnergebass huet ... Solle mir deen anere Bak wierklech och nach dohinnerhalen?

Dat richt een op 1 km!

Iwwersetze kann net jiddwereen; et kann een et ower léieren, a vrun allem muss een dofir déi zwou Sproocher kennen/kënnen, aus deenen een eraus/eran, eriwersetze soll. Dat muss net onbedéngt Wuert fir Wuert sinn; meeschtens geet dat esouguer net, an esou ass et tèscht alle Sproocher de Fall. Kuerz gesot: Iwwersetze muss GELÉERT sinn ... oder ginn!

E praktescht Beispill: Wann et éiereen brennt, da mussen d'Pompjeeën *erausfuere* / *sech op de Wee maachen* / *dohinner fuere* ... Dann heescht et dacks am Däitschen: die Feuerwehr rückte aus ... dat huet an eiser Sprooch ower näischt mat „réckelen“ oder récken ze dinn! Mir réckelen e Schaf eraus, fir dohannert propper ze maachen; am Lëtzebuergesch huet dat Verb ëmmer domat ze dinn, datt eppes op eng aner Plaz kënnt. Wann also een dat „Geréckels“ an der Press esou dolanscht bei d'Pompjeeën verdréint ... da richt een op 1 km, datt hien net iwwersetze kann ... do-mat hannescht op déi éischt Zeilen hei uewendrun.

Firwat net dovu schwätzen? Eng kleng Bilanz

D'Actioun-Lëtzebuergesch huet dann elo 45 Joer, ass also, wéi ee seet, **am „beschten“ Alter**. Dat hänkt natierlech dovun of, vu wou een et kuckt, wéi een et gesäit an iwwerdenkt.

Am allereinfachsten ass et, ze **kucken/bedenken, wéi et 1971 mam Lëtzebuergesch am Allgemengen ausgesinn huet, dann, wéi dat Ganz „sech gemaach“ huet**.

Loosst mer emol mat deem ufänken, **wat et an eiser Sprooch uganks vun de 70er Joere guer NET oder knapps ginn ass:**

– **An der Schoul** guff et kee Buch fir eis Sprooch ... déi ower als Fach houfreg op deer zweeter Plaz an der Zensur stong! Wéi soll een dat nennen ... Schilda!

– **An der Kierch** guff zwar dmeescht op Lëtzebuergesch gepriedegt; de ganze „Rescht“ war op Latäin oder Däitsch.

– Dir wollt z. B. op *Soller/Lëtz/Heeschdref/Habscht/Käerjeng/Bitscht* fueren, huet ower nëmme *Sonlez/Lulzhausen/Heisdorf/Hobscheid/Bascharage/Büderscheid* op de **Schëlter** fonnt.

– **Am Telefonsbuch** huet dir net een eenzege lëtzebuergeschen Numm vun enger Uertschaft gesinn ...

– Op äre **Vakanzekaarte** guff et praktesch nëmme „*bien le bonjour*“, „*bonne année*“ stong zesoen op allen Neijooschkaarten a „*sincères condoléances*“ an engem Trauerfall.

– Fir d'Baschten hätt jo keen op enger **Menüskaart** eng *Brittzopp* oder eng *Paschtéitche* fonnt ... vill konnten der sech net zesummereimen, wat dann z. B. dee „*Con-sommé royal*“ soll sinn.

– **Eng Menüskaart op Lëtzebuergesch?** Dat guff et glat net; eng „*Bouchée*“ krut een iwwerall, mä eng Paschtéitchen hat keng Chance. Eist Heft, fir esou Saachen op Lëtzebuergesch ze maachen, ass (a 5 Editiounen) 40 000 mol kaaft ginn (och nach dol)

– E Lëtzebuergesche **Flouernumm** hat de Kadaster net „drop“; „um *Knapp*“ war iwwerall „rue de la Montagne“ asw.

– **Op eise Geldschäiner, den Timbren, dem Pass** stong iwwerall nëmme „Luxembourg“.

– **Den „Tout-Puissant“** huet „*à une meilleure vie*“ geruff ... well och deen huet déi Zäit nëmme Franséisch, heiansdo Däitsch geschwat.

– **D'Familjenannoncen:** zu 95 % op Franséisch/Däitsch ... an elo? Denkt emol u Reklammen a Plakaten, d'Chamberblietchen ...

– **Lëtzebuergesch Bicher** konnt een op der Hand opzielen.

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

– **Keen Auslänner hat eng Méiglechkeet, an engem Cours Lëtzebuergesch ze léieren;** kee Lëtzebuergesch huet e **Schreif-Cours** fonnt. Mir hunn zu Biele an Diddeleng domat ugefaang.

– Et huet keen sech drëm bekëmmert, **wat mam Lëtzebuergesche giff geschéien** ... et ass einfach alles (besonnesch am Radio an op der TV) luppen a verhonze gelooss ginn.

– **E Lieserbréif op Lëtzebuergesch?** ... a wann dir net gitt!

– Et huet praktesch keen sech ëm eis Sprooch dobausse „**bei de Leit**“ bekëmmert.

– Dat offiziell „*Luxemburger Wörterbuch*“ war 1972 fäerdeg; vun 2 000 Stéck waren der 5 Joer duerno ... 150 verkauft; no eiser Reklamm um „UKW/Kanal 18“ war et an e puer Méint fort!

– D'Lëtzebuergesch ass a **kengem „Arrêté“**, a scho guer net an engem Gesetz ernimmt ginn. Um Fong vum **Sproochgesetz an der Aarbecht fir an d'Verfassung:** d'Al!

– **Vun eiser Sprooch an der Bibel a fir d'Psalmen keng Spur.**

– Asw. Asw.

Eis Sprooch u sech, d'Lëtzebuergesch als Element vun eiser Identitéit; d'Lëtzebuergesch, dat mir den Nazien den 10. Oktober 1941 tockskäpp (an enner Doudesgefor!) am „Referendum (*Personenbestandsaufnahme*)“ als EIS SPROOCH an d'Fratz gehäit hunn ... dat **war einfach, bis op en etlech klinzeg Alibi-Grimmen, keen Thema**. Et war keen ëmstand, e Bichelche fir d'Primärschoul ze maachen, wéi dat eefällegt Gestreits ëm d'Schreifweis (Margue-Feltes / Nik. Welter) lächerlech (mä och aremséileg) an de Ginz gaang war ... an zugudderlescht doduerch esouguer dem Nik. Welter säin „*Das Luxemburgische und sein Schrifttum*“ net huet därferen(!) erauskommen. D'Kand war praktesch, bis op e puer „wëssenschaftlech“ Aarbechten an e bësse Literatur, mat der Bidden ausgeschott ginn. **Et huet einfach keen sech déi allermannst Suerg driwwer gemaach, wéi et dann „an der Praxis“ domat géng stoen** a weider sollt goen. Gewëss: Mir haten direkt nom Krich aner Suerge wéi „Sproochmatesgeschichten“, mä spéitstens ëm 1960 hätten eis interessant, gutt a fläisseg Leit sech ëm dee méi „populären“ Deel vun eiser Heemechtsprooch missen hir Gedanke maachen. Dat ass net geschitt ... bis ... **dann iwwerleet emol den Ennerscheed vun 1971 bis haut, an da fannt dir: d'ACTIOUN-LËTZEBUGESCH op allen Ecken an Ennen!** Zënter 45 Joer! Et war an ass net ëmmer einfach. **Mä mir sinn net ze vill „stolz“ doduer ... vläicht just e bëssen houfreg. Wéi sot de Minister Robert Krieps: Maach Guddes ... a so jidderen-gem et!**

„Frësch Loft“

Just bei enger Saach wéi der Aarbecht fir d'Erhalen an d'Virukomme vun eiser Sprooch ass et **wichtig, datt et och „personell“ weidergeet**. Et sinn der nach just zwéi vun deenen do, déi am Februar 1971 am Gebai vun der „Fortuna“ op der Gare beienne komm waren, fir eng Actioun ze grënnen, déi sech ëm d'Lëtzebuergesch „bei de Leit“ gedréint huet: de René Faber an Äre Schreiwert. Mä aus deenen zwéi „Wullerte“ sinn dann och alt méi eeler Häre ginn.

Et ka jo knapps ee soen, datt mir mat eisem Veräin näischt Opweises hätten; den Haaptartikel vun dëser KLACK schwätzt doriwuer dach – am Resumé – eng däitlech Sprooch. Mir haten äis och an der Zäit beim Här Bëschof Hengen eng Sprooch-Stäip an der Kierch gefrot, well sech just op deem Gebitt jo villen op Lëtzebuergesch giff maache loosse. Mir kruten dann d'Hëllef vum Här Abbé Arthur Reckinger, deen der Sprooch am Kierchlechen eng immens Hëllef war ... bis hien „am Alter“ mat engem Ramplangang komm ass, dem Claude Bache, engem belëfte Geeschtlechen am „beschten Alter“, deem d'Lëtzebuergesch an der Kierch d'Haaptgebieder, d'Psalmen an d'Bibel an eiser Sprooch zum groussen Deel ze verdanken huet. Elo hu mir dann **eng flott Neiegekeet: 5 jonk Leit hu sech an eise Comité gemellt! Dir fannt si hei uewen am „Impressum“**. Dat ass fir d'Actioun just déi Chance, déi eis Sprooch gebraucht huet! En neie Schwonk; jonk Iddien; e „Generatiounswissel“, deen eng wonnerbar Garantie ass. Mir freeën äis op hir Mataarbecht!

Erbloost iech emol!

De leschte Samschdeg ass, bis op „eise“ wonnerleefge Kenianer, villen den Otem ausgaang. Géngt Dir dofir am Däitsche soen „sie mussten sich erblasen“ ... an ower hu si sech laang missen „erblösen“; natierlech ouni drun ze denken, datt dësen Ausdrock typesch eiser een ass, dee gelungenerweis déi Kéier méi no beim franséischen „essouffler“ läit. Dat Besch schéngt ower no esou enger mäerdereger Leeferei ze sinn, wann een net einfach stoe bleift a sech „ergeet“, grad ewéi dat net schlecht no engem gudden lessen ass.

Mir hunn do nach esou en interessanten Ausdrock, dee gebraucht gëtt/guff, wann een en neit Puer Schong krut: Doran huet ee sech missen „ergoen“ ... an dann hunn si sech „erginn“, wann se laang genuch „agetréppelt“ waren. Interessant oder net?

Widder(t)?

Mir kennen dat Wiertchen natierlech aus dem Däitschen, wou et ower mat „wieder“ ze dinn huet a mat engem „d“ geschriwwen gëtt. **Am Lëtzebuergeschen huet et ower aner Bedeitungen** ... déi mir d'meescht net esou gesinn, well mir äis keng besonnesch Gedanken doriwuer maachen, oder mengen, et wier souwiesou däitsch; ass et ower net! Iwwersetzt dach emol, et wier en Auto „*widdert*“ eng *Mauer* gerannt; et hätt ee bei der Aarbecht ferm „*dowidder*“ gemaach; mir hätten e Schaf „*widdert*“ eng *Mauer* geréckelt; mir wiere mat enger Saach „*hannebäi a vir widder*“ gewiescht; et giff een um Kapp e „Widderbuuscht“ net meeschter.

Dat sinn esou kleng „Knatzeren“ am Vokabulär vun eiser Sprooch ... déi ower zimlech kloer drop weisen, datt d'Lëtzebuergesch säi klengt Liewe fir sech féiert. Fuert dir mat?

Da sicht ...!

Géngt dir einfach esou „am Flock“ den **däitschen Ausdrock fir eng „Strass“** fanne? A wéi wier et mat der „**Schläck**“? Wësst dir, wat „**Geschnierks**“ ass? Dat wieren Ausdréck fir lëtzebuergesch Quiz-Froen, wou der vill misste „passen“. Et wier och vläicht keng iwwel Iddi, esou e Quiz op eiser TV ze organiséieren; op d'mannst esou interessant wéi munnech aner „Emissiounen“, déi een hei héiflecherweis net wëllt ernimmen. Et bräichte jo fir esou Quiz-Spiller net ëmmer gläich „Millionären“ erauszekommen; fir d'Nodenkes iwwer eis Sprooch wier et ower Gold wäert!

Onse Fuendel héich ze halen!

Wien op seng Heemecht an hir Sprooch hält, dee kann dat **an e puer Woche mat engem Fändel weisen**, deen dat symboliséiert. Et schuet jo och bestëmmt näischt, wann „eis“ portugiesesch Leit oder aner „Auslänner“ hire Fändel nieft dee vun deem Land setzen, dat si fir hir Aarbecht, hir Famill, hiert Liewen an dat vun hire Kanner a Kandskanner gewielt hunn.

Lëtzebuergesch, schwéier Sprooch

Et steet nun emol „am Gesetz“, datt een ë.ä. eis Sprooch muss kënne oder léieren, fir d'Nationalitéit vum Grand-Duché ze kréien; mir ginn hei natierlech net op bestëmmte komplex Fäll an, bei deenen d'Sproochelement fir d'Nationalitéit keng Haaptroll spillt (Bestueden; Ofstamung; besonnesch Verdéngschter...). Et geet also an dësem Schreiwes einfach ëm déi „normal“, dat heescht déi allermeescht Fäll.

„Lëtzebuergesch léieren“, dat ass alt esou eng Saach. Wien Däitsch, Franséisch oder Englesch an deene respektive Länner wëllt/muss léieren, dee leeft an enger Gesellschaft, wou rondrem praktesch näischt anescht geschwat gëtt. Mat engem durchschnëttlechen normalen „Täti“ räfft hien op d'mannst esouvill op „natierlechem“ Wee wéi an engem Sall mat enger Léierpersoun. An eiser Gesellschaft huet dat sech ganz anescht: ass z.B. nëmmen een „dobäi“, dee just Franséisch kann... da schalte mir all an deem seng Sprooch. Dat ass natierlech kamoud fir äis, och vläicht fir déi friem Persoun... ower Pech fir deen, dee Lëtzebuergesch wëllt léieren! Loosst mer emol dee bekannte Fall beim Bäcker oder soss enger Caisse op der Säit, och wann dat e sëllege Leit dacks ongehal mécht, vrun allem, wann een zimlech „katzeg“ dohinner gebaupst kritt; „En français, s'il vous plaît“... mä setzt iech emol am „Frontalier“ seng Plaz: Zesoen duebel Pai wéi déi aner Säit; bal der kompletter Klientell ass d'Sprooch egal, d'Lëtzebuergesch knujele bal all automatesch hiert méi oder wéineger éierbaart Franséisch... an de Patron léisst säi Personal gewäerden. Soss enzwëschen ass dat genee ëmgedréint: Am Frankräich oder an England muss dee „Friemen“ sech sproochlech upassen, oder d'Leit maachen sech rar! Zu Bordeaux kee Franséisch? Dann trëppel! Zu Hannover keen Däitsch? Nixda! Bei äis, zimlech „egal wat“. Hand op d'Häerz: Huet dir ewell engem gesot/bäibruecht, datt „siwen“ hei nun emol net „sept“ mä „si-wen“ ass?

Mä da sollen „se“ a Coursé goen, heescht et. Dat si genee 7 Wieder! Ower wéi mécht dat sech an der Praxis? Haut gëtt et zwar uechter d'ganz Land Coursé, an eis Sprooch ass esouguer voll an universitäre Programmen dran, no deenen et de Bachelor an de Master am Lëtzebuergesch, grad ewéi a kultureller Identitéit gëtt; och d'Promovéieren (Doktorat) ass net wäit ewech; Professere fir Lëtzebuergesch sinn ewell ernannt. Dat gëtt sech an deier geschlaffener Ausdrocksweis „Paradigmiessel“ nennen, fir ze soen, datt de Fong sech geännert huet. Den „Institut national des langues“ platzt zesoen aus allen Néit, mä firwat? Meeschtens dréint et sech ëm d'Sproochcondition fir eis Nationalitéit. Oder?

Et gëtt ower en Ënnerscheed tëscht der Sprooch am Allgemengen an dem typesche Gebrauch fir z.B. e bestëmmte Beruff. Hei bräichte mir kleng Heftercher, déi sech rondrem d'Lëtzebuergesch a bestëmmte Situatiounen dréinen: An enger Metzlerlei „falen“ aner Wieder a Sätz wéi hannert enger Bakes-Théik; an enger Caisse geng et spezifesch mat zwou Dose Sätz duergoen; an engem Spidol ass d'Saach natierlech vill méi komplizéiert... a verdäiwelt wichteg; et wier ower net onméiglech, wann do e Bichelche geng entstoen, dat sech mam Sproochgebrauch vum Medezinner, dem Paramedezinner an dem „Zëmmerpersonal“ gëtt ofginn; denkt emol un d'Problemer/Geforen, déi an der Klinik duerch Schlecht-Verstoen opkomme kënnen! Et gëtt Maandele voll Méiglechkeeten, déi interesséiert Sproochleier speziell fir dësen oder dee Beruff kënnen opschaffen. Also: „Plein de pain sur la planche!“ Dann eran domat!

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Sprooch kennen a kënne

Eng Sprooch „kënnen“, dat ka Villes heeschen. Do gëtt et jo en immensen Ënnerscheed tëscht „verstoen“ a „gebrauchen“. Mir gebrauch selwer an alle Sproochen, déi mir „kënnen“ vläicht nach net emol d'Halschent vum den Ausdréck, déi mir ower verstinn. Méi blénkeg ausgedréckt gëtt ee vu passivem an aktivem Vocabulaire schwätzen. **Wien an egal watfir engem „Idiom“ ronn 3 000 Wieder „kann“ a grammatiesch zimlech éierbar asetzt, dee kann sech ganz gutt verständlech maachen ...** versteet och, wat déi aner Säit gesot gëtt ... well am gewéinleche Gespräch ginn a kenger Sprooch och méi wéi +/- 3000 Wieder gebraucht ... fir d'Lëtzebuergesch ass nach net ënnersicht, watfir Ausdréck dat „der Trap no“ sinn; haut wier et fir déi giedeleg Spezialiste mat deenen néidegen „Algorithmen“ net watterdäiwel schwéier, eng Lëscht dovun ze maachen. Hallo Uni.lu!

Ganz sécher gëtt een an esou enger „Gebrauchslëscht“ ower z. B. eist Verb „gotzelen“ net fannen, och „gëmmen“ net ... well domat „heeschen“ an de meeschte Fäll geméint ass. **Falsch ass et, direkt domat ze kommen, déi Wieder, déi een net „kann“ als al, museal, evolutions-verschwonn/verblatzt ze vernennen** ... well an deem Fall kënnen an deer e Bësse méi „gehuewener“ franséischer/däitscher oder englescher Press – vun der Literatur net ze schwätzen – säckweis Ausdréck an de Sprooch-Lompekuerf gehäit (geworf, gepuchtpuchen?) ginn. Genee datselwecht gëtt et natierlech och am Lëtzebuergesch! Net jiddereen ass, egal a watfir enger Sprooch eng „Wiederquell“!

E laangen Dag!

Kënnst dir iech virstellen, datt et keng Familjenannoncen op Lëtzebuergesch an eisen Zeitunge gëtt, keng Lieserbréiwer an eiser Sprooch, Reklammen oder soss Artikelen, déi net op Däitsch oder Franséisch sinn; Menükaarten op Lëtzebuergesch. Haut plazeweis 80%!

Erënnert dir iech nach drun, datt op den Uertschafts- a Stroosseschëlter nëmmen Troine, Mondercange, Clervaux, Hollenfels, Insborn an net och nach Tratten, Monnerech, Clief, Huelmes, Ensber asw. stong? Datselwecht mat rue des Vigobles, Grand-rue, rue Basse aplaz am Wéngert, Groussgaass, Ënneschtgaass? Jo? Da sidd dir net wäit vun der Pensioun ewech, oder ewell eng Zäitchen dran. Dat ass alles **eréischt an de 70er-Joere komm**; et sinn deemno iwwer 40 Joer hier! Déi Uertschafts- a Stroossennimm op Lëtzebuergesch och nach am Téléphonesbuch ... do guff ee bal ausgegréngt, wéi ee mat deem Uleies bei d'Ministren an Direkteren oder Schefferéit komm ass! Wéi dir uechter d'ganz Land kënnst gesinn, ass et ower dowäert gewiescht. An den nächste Woche gëtt eng Lëscht mat all deenen Eenzelheete vun „Actioun“ zesummegestallt an och publizéiert ... do wonnert méi ewéi een sech!

Denkt dir alt emol nach un déi Zäit, wou et a kengerlee kenger Schoul och nëmmen en „Zigarettebichelche“ fir d'Lëtzebuergesch guff... dat ower déck an dichteg als „langue et littérature luxembourgeoises“ op deer alleréischter Plaz vun der Zensur stong?

Deer „Saachen“ an Dosenden anerer gëtt et kéipweis, iert eis Action-Lëtzebuergesch sech se vru 45 Joer op hire Fändel geschriwwen huet... deen si ni kritt a gebraucht huet! Well si an hir Membren sech „net ginn hunn“, huet eis Sprooch haut eng (och gesetzlech!) Positioun, vun deer „an der Zäit“ dach emol kee gedreemt hätt. **We had that dream!... and realized it!**

Eng Zockerschmier?

Mir hunn et – ee Gléck – zimlech einfach, deer markanter Sätz/Begrëffer/Sprécherwieder aus deene Sproochen ze behalen, déi mir an deene Joere léieren, an deene viles esou licht an d'Käppercher geet... an dran hänke bleift. Domat hu mir et ower och dacks schwéier, déi Elementer an eiser Sprooch ze gebrauchen. **D'Lëtzebuergesch huet ower maandelweis Ausdrocksweisen/Sprécherwieder, déi genee datselwecht soe wéi däitscher oder franséischer.** E formidabele Bewäis huet de Mil Goerens äis an sengem Buch „Vun der Long op d'Zong“ geliiwwert, an deem dir esou zimlech alles begéint, wat et an deem Sënn am Lëtzebuergesch gëtt; dir fannt et zesoen an all éierbarem Bicherbuttek, sief et fir iech selwer oder als giedeleg (nëtzleche) Cadeau fir déi eng oder aner Geleeeënheet.

Wat dir ower net am „Goerens“ braucht ze sichen, dat ass en ZOCKERBROUT! Genee esou gëtt et do kee „Botterbrout“... well dat ass nun emol op Lëtzebuergesch déi onverwieselbar SCHMIER! Wann dann och nach een um Mikro mengt, hie misst eppes vu „Päitsch an Zockerbrout“ vun sech ginn... da weist e just, datt hien säin „Handwerksgeschier“ net am Grëff, oder sech einfach vergraff huet! Huet dir iwwersinn ewell dru geduecht, datt eng „Schmier“ an z.B. och „Gebeess“ deer aller-typeschster lëtzebuergescher Ausdréck sinn? Datselwecht kann ee roueg vum SCHOCKLASBOTTER soen... deen op d'mannst esou gutt schmaacht wéi den „Nutella“. Oder?

Muss dat sinn?

„Dat ass bequem“ = kamoud/praktesch

„ab 2 Auer“ = vun 2 Auer un

„ausserhalb vun der Stad“ = bauss(en)t der Stad

„innerhalb enger Stonn“ = bannent/an enger Stonn

„mëttlerweil“ geet dat = elo/vun elo u geet dat

Da brauche mir et och net am Radio. Dann: Merci!

Generalversammlung vun der A-L

Samschdes, den 28. Mee 2016

Mëttes um 15 Auer

Am Stadgronn – 2, rue Sosthène Weis

Riets vum Breedewee

Bus 23 (>Gare!) – Halt/Arrêt vis-à-vis vum Cercle Münster

Parking „Hellege Geescht“ (Lift fir an de Gronn)

Waarm Loft, oder?

Wann en Historiker sech domat op engem Mikro (um 100,7) breet mécht, **déi Leit hätten e „Fäschtelchen“ an der Kopp, déi drop halen, dat eis Sprooch eng Roll bei eiser Nationalitéit spillt**, dann huet hie sech mat sengem Gedäisch am Toun vergraff, basta... dat Allermannst, wat ee ka soen. Deeselwechten „Allroundhistoriker“ giff sech ower iwwer d'Resultat vun enger Ëmfro wonneren, déi iwwer dës Fro gestallt geng ginn. Iwregens hunn déi jo dann alleguer e Fierzelchen am Kapp, déi dat selwecht heibannen oder an anere Länner fir hir Nationalitéit verlaangen. Well mir ower eng butzeg Natioun sinn, déi sech all guden Dag huet misse behaupten, déi sech och haut nach muss als eegent Land an Natioun bewiesen, ass d'Sprooch-Fro fir äis souzoe existenzwichtig, *n'en déplaie à des historiens-idéologues visiblement détracteurs!* Wéi ass et dann z. B. mat Malta... esouguer EU-Sprooch!

En Historiker soll sech „neutral“ ëm Saachen/Zoustänn bekëmmern, déi mat Geschichtsschreiwerei ze dinn hunn; net mat ideologesch vertrëtzte Meinungen a Behauptereie wëitschen, déi nun emol kloer op politischem Plang leien... esouguer laanscht den Dill sinn: z. B. **ass et falsch, d'Schwäizer Sproochsituatioun (och fir d'Nationalitéit) mat eiser ze vergläichen**: dat Land ass duerch en „Amalgam“ (Confederatioun/CH) aus dem Kär „Schwyz-Uri-Unterwalden +++“ entstan, woufir d'Sproochconditiounen fundamental anerer sinn. **Lëtzebuerg, just de Contraire! ass eng Reduktioun** aus dem „Gekëpp“ fir Frankräich (1659), Preussen (1815) an der Belsch (1839); also just de „Schuedi“, dee vum Duché resp. Grand-Duché (vun allem sproochlech speziell) iwreg bliwwen ass. Dat misst engem historiographeschen Dausendfëssler dach kloer sinn, apaart wann et ëm Gespräicher iwwer eis Nationalitéit an Emissiounen um „100,7“ oder dem RTL geet. Et sief (vergonnt!), et wëllt ee sech fir dëst oder dat prett halen/maachen. Ower wat soll deen esou schéin arrogant an engem Lieserbrëif vum DS apostrophéierten „oncle Lex“, deen Duerfschoulmeeschter, da schon dovunner kennen. Dajee alt.

Et guff emol gemengt, datt et **näischt méi Ales ewéi d'Zeitung um Dag virdu** giff ginn; datt huet säi Wouer... mä en Artikel kann ee weinstens erausschneiden a versueren. **Dogéint ass eng kleng Radios-Emissiöinchen dann ower wierklech nëmme waarm Loft**; och wann hei e puer Leit iwwer eis Sprooch lassfueren, déi sech souwisou driwwer eens sinn, datt d'Lëtzebuergesch um Verblatzen, wann net esouguer um Verschwannen ass. Prost! Leider gëllt dës Bemierkung och fir Leit an deer Mikros-Ronn, déi zwar soss hir Verdéngschter fir eis Sprooch hunn... ower éischter op engem lexikaleschen, phonetesch-folkloristeschen Plang.

Datt mir hei vum deer Emissioun iwwer eis Sprooch schwätzen, huet just mat deem Äifer ze dinn, deen eng Rëtsch Nolauschterer sech a „Commentaire“ vum Leif schreiwen... et sinn der gläich 50 gewiescht! Natierlech vergräifen sech der do en etlech (och wann si Recht kënnen hunn!) un engem Toun, dee mir hei net wëllen huelen.

Eng Soziolinguistik-Doktesch ass net onbedéngt bei enger Sprooch-Emissioun op hirer Plaz, wou et drëm geet, wéi d'Lëtzebuergesch vru Generatiounen do stong; wat an de leschte 50 Joer domat geschitt ass, a wéi et sech weider entwéckelt huet oder nach evoluéiert. Et ass emol net gesot, ob si weess, watfir eng Roll do de Lenz, den Dicks, de Rodange, den C.M. Spoo, den Nik. Welter, de Paul Eyschen, de Jos. Tockert, de Robert Bruch, all eis Schreiwerten (och déi mat Dausenden Emissiounen an Artikelen) an „déi vum 10. Oktober 1941“ gespillt hunn. Si ignoréiert Dosende vun Argumenter, déi een hir nach spillen kënn an dee gescheite Käppchen triichter; si iwwergeet schänterlecherweis, wat an eiser Sprooch an de leschte 50 Joer geleescht guff a geschitt ass... **ower: Soziolinguistik ass nun emol keng SozipoDAGOGIK oder -DIDAKTIK!** Hiert Fach ass (dat technesch) Fonkionéiere vun engem „Idiom“ an engem Gebitt. Dat kann hire „Mentor“ de Professor Fernand Fehlen, hir ausereendinn, deen dem Schreiwert vun dësem Artikelchen handschrëftlech de „Pionéier“ am nationale Sënn attestéiert huet; de Prof. Dr. Peter Gilles huet am selwechte Sënn dem „geéierten Här L.R.“ eng handschrëftlech Zensur am (iwregens absolut wertvolle) Buch iwwer eis Familljennimm ginn.

Dat, an nach vill méi – a 50 Joer Aarbecht fir d'Lëtzebuergesch „bei de Leit“ – geet natierlech net duer, fir bei engem Radios-Gespräich iwwer d'Nationalitéits-Lëtzebuergesch sollen dobäi ze sinn... **da wieren e sëlliche Kuebereien net „einfach esou“ wësche gelooss ginn**. Mä sou léisst een Onkamoutes genëschelt ënnert den Dësch falen, nedir, maja, jo; et soll der ginn, déi net do huckele bliwwen... an da leeft et (am falsche Sënn) net ronn.

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

De „queeschen „e“

Wéi an den 90er Joeren **e grappvoll Saachen an eiser Schreifweis sollt „vereinfacht“ ginn**, hunn ech un e Liddchen aus enger vun de fréiere „Revue“ missen denken: *<de Schaus, dee sot, t, muss anescht ginn; t ass anescht mä... net besser ginn>*. Gutt war et, datt dee breeden (oppennen) „e“ einfach ëmmer soll duebel geschriwwen ginn, also net ënner d'Regel vun der Vokal-Verduebelung brauch ze falen.

Och am Däitsche gëtt et jo **„Gewulls mat dem „e“**. Huel emol: Schere-Sehne-Seele...dräimol genee deeselwechte laang geschwaten „e“... an dräimol anescht geschriwwen! Mä wann dir et net „richteg“ schreift, da gëtt et do e roude Strapp, basta! Hei freet kee laang an ëmstänterlech, FIRWAT dat esou ass; et ass esou, fäerdeg. **Just am Lëtzebuergesche gi mir de Lais nach d'Fléi sichen**; mir stelle kéipweis Schreifweissaachen a Fro. Wa mir dann eréischt an d'Englescht kommen, da fanne mir et normal, dat et 6 Fassonge gëtt, fir do de geschriwwenen „ea“ anescht auszuschwätzen (early, heard, heat, heart...), **mä do gëtt net reklamméiert, net emol dru geduecht**. Passt emol op, wéivill Bustawen am Franséische geschriwwen ower net ausgeschwat ginn (*accueillir*); ower an eiser Orthographie muss alles looooooogesch sinn. Ass dat wierklech esou logesch geduecht?

Wat ass eng Haascht?

Mir iesse jo bal alleguer gär e genësegt Stéck Ham bei de Spargelen, déi elo kommen; réi oder gekacht „Flaatschen“, eng Schlabäiz! Och eng Mettwurst oder e Wirschtchen, eng Lyoner asw. Schmaachen der Mailche wonnerbar... **ower wéi dacks huet een sech da scho gefrot, wéi déi Saache gemaacht ginn!** Si passéieren all an der Haascht; op d'mannst rondërm Käerjeng kennt haut bal jidderen dat Wuert... och wann dacks net gewosst ass, wat domat gemengt gëtt: Wann d'Giss geschluecht ass, ginn **déi „gréng“ Hamen an d'Solper** geluecht, eng Flëssegkeet aus Waasser, Salz, Kraider a Gewierz; dat nennt sech dann eng Solper (Saumure, Salzlaug); bei de Mëschungen hu vill Haiser hir kleng Geheimnisser, an et war an der Zäit gutt, wann e „Monni beim Haus“ sech déi Wochen drëm bekëmmert huet, fir d'Hamen all Dag ze dréinen; duerno koumen si (eng Zäit?) **an de Reez** – guffen also GE-REEZT, net GERÄÄCHERT – well et an deem Raum kee „Rauch“ gëtt, wou si deen typesch bränzleg-reezege Goût vum Holz a Seemiel matkréien, dat ënnendréiner net brennt mä nëmme „säitert“. Sinn se „zeideg“, da ginn déi Denger ewechgehaang. Fréier **uewen iwwer dem Kamäin an der Kichen, genee: der Haascht!** Wéi laang? E puer Méint fir déi „gekachten“ an alt bis zu 2 Joer fir déi réi. Et gëtt et am Fong keng richteg „gekachten“ Ham; si däreit net „kachen“, wa méiglechen net iwwer 75° gogen; dat Ganzt eng Spezialistenaarbecht! Haut op vill Fassongen industriell... mä wann een en „Haus“ huet, wou d'Hamen nach selwer „gemaacht“ ginn...kee Verglach!

Schwätzen, spriechen, sproochen

Et ass nun emol **eng Saach vu Sproochgefill**, fir sech däitlech – vun allem richteg – um Radio oder op der TV auszudrécken. Wann een dat net huet, da soll een do ewech bliwwen; léieren ass méiglech, ower do ass et wéi mat der „Schreif“: déi huet een, oder net! Natierlech spillt bei deer Saach ower och **de gudder Wëll** eng Roll... deen huet een, oder net! Dat gëllt fir all Sprooch op deene „Medien“, och fir d'Lëtzebuergesch. Wann et am Däitschen heescht, eng Persoun giff „heilich gesprochen“, ass dat nun emol net eng Saach vu „schwätzen“; och en Uertel gëtt net „geschwat“, mä „gesprach“, dat alles wann et zesoe „feierlech gëtt... souzoeen eng Saach vun „Zongespëtzegefill“. Am Däitsche gëtt et d'Verb „schwätzen“, ower dat kënnst méi no un eist „poteren, diedegen“ erun. Da gëtt et fir äis och nach d'Verb „sproochen“... wat am Fong näischt mat „schwätzen“ ze dinn huet, éischter mat „versprechen“, wann een z. B. bei engem Bauer eng hausgemaachten Ham „gesproocht“ huet a versprach krut. Dat hei ass **deer typescher Beispiller eent, fir an engem „Wuertfeld“ ze behandelen/léieren**. Déi (einfach) Method bréngt engem beim Léiere fir all Sprooch immens vill... et gëtt esou guer eng Zort Dictionnaire an deem Sënn. Vläch fannt dir deer och am Internet.

Dann „zünd“ alt emol

Wéi et schéngt huet eng „Micros-Madame“ an engem Reportage fir „Télévie“ gemengt, do wiere **„Käerze gezünd“** ginn... dat „Méinsch“ gehéiert einfach net vun e lëtzebuergesche Micro/eng Camera, wou d'Handwierksgeschier nun emol eis Sprooch ass. **Bis elo hu mir eng Käerz, e Feier, eng Zigrett, eng Päif, an natierlech eng Käerz nach ëmmer ugefaang**; „zünd“ hu mir och, mä an aneren Zesummenhäng. Et geet net domat duer, dann erëm ze soen/mengen, eng Sprooch giff „evoluéieren/ sech moderniséieren“; dat ass zwar net ëmmer falsch, mä op déi Vereinfachungs-Kar kann een net alles tässelen... wat een an enger Sprooch net kann oder net kennt. An dësem Fall kënnst ee jo dann och behaupten, herno wieren déi Liichtercher „geläsch“ ginn (dat iwwerloosse mir de Pompjeeën!)... well dat nun emol esou „evolutiv“ ass. Madame, **maacht oder bloost déi Käerzen do roueg aus!**

Generalversammlung vun der A-L

Samschdes, den 28. Mee 2016

Mëttes um 15.00 Auer

Am Stadgronn – 2, rue Sosthène Weis

Riets vum Breedewee

Bus 23 (Gare!) – arrêt vis-à-vis Cercle Münster

Parking „Hellege Geescht“ (Lift fir an de Gronn)

Primärsprooch?

Mir wëssen haut ganz kloer, datt e Kand am Leif vu senger Mamm déi alleréischte Elementer vun der Sprooch matkritt, déi dann herno „Mammesprooch“ genannt gëtt. Déi Elementer, dat sinn natierlech keng Wierder, keng Sätz, **mä et ass dat „Geräisch“, deen Tounfall, déi „Musek“, dee Rhythmus, déi fir jidder Sprooch verschidde sinn.** Fir d'Lëtzebuergesch ass et déi eegenarteg „Schaukelmelodie“, wéi de Fernand Hoffmann dat emol ganz richtig genannt huet: Denkt dach nëmmen drun, wéi déi eenzel Silben am Däitsche resp. am Franséische betount ginn; graff gesot ass dat an der enger Sprooch déi éischt, an der anerer déi lescht Silb. Am Italiéneschen hu mir eng Zort „Singsang“ ... woufir et iwwersens och déi Sprooch ass, déi sech am Beschten un Opere-Musek upasst.

vum Lex Roth

(Zeichnung: O. Jaminon)

E Puppelche kritt dat mat, iert hien un „d'Licht vun der Welt“ kënnt. Seng Mamm schwätzt jo och; **Schwätzen, dat sinn nun emol einfach Téin, an des Téin maache Vibratiounen, an zwar duerch de ganze Kierper vun der Fra, déi „erwaart“,** also och „duerch“ de Puppelchen! All déi Téin a Geräischer vun „dobaussen“, déi verschidde Stëmme rondrëm, hu beim sougenannte „Fötus“ en Afloss. Dat alles zesummegeholl gëtt fir d'Këndchen am Normalfall eng „phonesch“ Basis fir säi Gehéier a ... seng Sprooch! **Loosst mer d'Mimmercher sech un deem schéinen Ausdrock „Mammesprooch“ freeë kënnen,** nom Michel Lentz déi Sprooch, *mat deer ons Mammen äis an d'Liewen eragekësst hunn*, och wann et méi komplex ass, wéi dat gemengerhand ... gemengt gëtt.

Vru bestëmmt méi wéi 20 Joer Joer huet äre Schreiwert sech ewell iwwer den Ausdrock „Mammesprooch“ an senger klengen Aufsätz auseruegesat, och den Ënnerscheed tëscht der éischter Sprooch, déi mir „léieren“ an all aneren, déi herno dobäikommen ënnerstrach. Eis Mammesprooch ass nun emol – einfach „technesch“ gesot – eis alleréischte Manéier, Begrëffer mat Téin auszedrécken. **Deen éischte „Sproochkomplex“ setzt sech op enger bestëmmter Plaz am (kognitiven) Deel vum Gehier fest;** all aner Sproochen, déi duerno bäikomm sinn, am Sënn vum Ausdrock, eng „Eriwwersetzung“ op enger aner Plaz am „Täti“.

Dir kënnt nach esou sprooch- a fierdëfch an egal watfir enger „Friemsprooch“ ginn/sinn, d'Basis ass a bleift deen *Idiom* (een e bësse méi gekockelten Ausdrock fir Sprooch am Allgemengen), dee mir **zwar „Mammesprooch“ nennen, deen ower a Wierklechkeet eis ÉISCHT, also eis PRIMÄRSPROOCH, oder einfach PRIM-SPROOCH ass a bleift!** Och dobäi gëtt et immens perséinlech Ënnerscheeder, z.B. weini, wéi laang an op watfir engem Niveau ee mat anere Sproochen a Kontakt komm ass; de Prinzip ännert net. Dat schéngt mir och den déiwe Sënn vun der Bemierkung ze sinn, déi ee vun eise prominente „Fransousen“, de Lambert Schlechter, emol gemaach huet: **Mir sinn net „francophone“; mir sinn héchstens „francographe“.** Interessant ass, datt een an allen anere Sproochen méi séier „midd“ gëtt, wann et sech ëm eng laang Babbelerie dréint, oder net?

Wann dann elo an der Lescht e sougenannte „Dag vun der Mammesprooch“ um Programm war, dann huet dat fir äis Lëtzeburger vill méi eng wichteg Bedeitung wéi fir d'Leit aus dem däitschen, dem franséischen oder engleschen Sproochraum de Fall ass. Wie vun hinne kënnt dann esou fréi mat „Friemsproochen“ (Sekundärsproochen?) a Kontakt wéi Lëtzeburger Kanner? Dofir ass et jo bestëmmt net vu Mutterwëll, wann een sech hei an der KLACK mat der ganzer Problematik ofgëtt.

Google-Iwwersetzung

Mol ganz einfach esou gesot: Et kann ee sech mat ville Saache lächerlech maachen; eng dovun ass bestëmmt „Maschinen-Iwwersetzung“.

Huelt iech emol einfach e lëtzebuergeschen Text op de Schiirm an tippt op eng Iwwersetzung an d'Franséisch; dir laacht iech Knuppen a Bloderen: Do gëtt da „*stelt iech dat emol vir*“ = posez-vous cela une fois devant / „*a wann s du net gees*“ = et si tu ne vas pas / „*laf mir de Bockel erof*“ = cours moi le dos bas / „*dir sidd mir der ower vläicht*“ = vous êtes moi mais peut-être des. Dat ass kee Witz vun ärem Schreimännchen, dir kënnt et selwer probéieren. Fir Google ass dat **eng vun dee-ne sëlliche Geschäftsbasen, déi eng global „Heespréngerfirma“ nun emol brauch** fir „ëmmer an ëmmer nach“ ... wéi sot den Dicks: eran a mäi Sak, eran a mäi Sak! Apaart „gilligilli“ gëtt et, **wann „hien ass“ regelméisseg mat „il cul“ iwwersat gëtt** ... mä hei si mir dann um richtige Wee fir dat, wat nach kënnt.

Mat deem Iwwersetzen ass dat nun emol esou eng Saach; eng Maschin, och wann se op nach esou engem gescheiten „Algorhythmus“ gebaut ass, kritt et knapps eng Kéier eraus, en zerguttsterte Roman vun X>Y eriwuerzebrueden. **All Sprooch huet nun emol och eng 2. „Couche“,** wann net esouguer eng drëtt. An dann: Schonn de Sazbau vum Däitschen an d'Franséisch oder Englescht ass esou verschidden, datt et „maschinell“ e Problem wäert bleiwen; dobäi kommen dann déi x-Bedeitungen, déi Ausdréck an enger an der selwechter Sprooch kënnen hunn; vu „Sproochgefill“ emol net ze schwätzen ... dat bleiwen „hëlze Kéi“!

Google kann zwar vill, mä hei steet dee „Veräin“ vrun enger Mauer, iwwer déi net ze kommen ass ... vill méi komplizéiert wéi all automatesche Chauffeur!

De Streichelzoo

Natierlech ass et eng schéin a gutt Saach, wann ee mat de Kanner an de Park op Beetebuerg, op Amnéville oder soss enzwoen an en Zoo ka goen, wou si d'Déieren emol anescht gesinn a kucke wéi op de Biller. Datt ee plazeweis dëser Déieren och dierf upaken, HEEMELEN oder STRÉILEN ass esouguer nach méi sympathesch. **Mä eis Kanner STREICHELEN nun emol net!** Si „stréilen“ oder „heemelen“, wat typesch EISES war, ass, a bleift; dat muss dach net och nach muttwëlles vum der TV oder Reklamplakaten ermëlzt ginn. Et ass **un de Grousselteren an den Elteren, de Kanner dat ganz natierlech bäizebriegen** ... an net nëmme fir sech iwwer „déi vum Radio an der Tëlee“ opzereegen. Oder net?

Vläicht wier et net iwwer, sech emol auszedenken, wat et alles esou un eiser Ausdréck rondrëm d'Déierewelt gëtt. **Wéi heeschen z.B. d'Mammen, d'Pappen, d'Kanner oder d'Monnie am Stall a rondrëm?** Wëssen eis Kanner nach, datt eis Kéi „gestrach“ an net iergendwéi „gemelkt/gemolke“ ginn; datt e Randbéischt (!) „Haren“ a keng „Hörner“ huet; wéi dat rout Dénge uewen um Kapp vum Hunn heescht; datt e Guss „Buuschten“ a keng „Borsten“ huet. Mä **et ass un äis, Jonken, Eleren an Alen, hinnen dat ze „vergonnen“!**

Bretzel ... oder Bratzel?

Dat sinn zwou ganz verschidden, wann och genësseg Saachen. Wa mir z.B. an d'Däitscht oder d'Franséisch, vläicht och an d'Englescht kucke ginn, da fanne mir direkt eraus, datt **d'Bratzel e wierklech – am Sënn vum Wuert – stack-lëtzebuergeschen Ausdrock** ass, also een, deen et soss a kenger Sprooch esou gëtt. Vum „*Schnittlauch*“ oder dem „*Bieslock*“ am Nidderlänneschen ass et meilwäit ewech. Dat franséisch „*ciboulette*“ hält sech ganz kloer u „*cebola*“, grad esou wéi den italiéneschen, spueneschen oder portugiseschen Ausdrock fir déi Planz, déi an déi grouss (botanesch) Famill vu Poretten, Ënnen a Schalotten era passt. Eng vun dee-ne gesonde Planzen, déi zënter Joerhonnerten och hei bei äis dem Stoffi (wäisse Kéis) an der Omelett e ganz apaarten, liicht spatz-batterzege Goût ginn ... an eiser Sprooch dann nach dobäi en onverwieselbart Wuert!

Domat huet ower elo dat kruppst Gebäck näischt ze dinn, dat an dëser Joereszäit esou eng sympathesch Roll spillt: d'Bratzel/Brätzel. Et soll de Brauch bestoen, datt dee Jong, deen engem Meedchen eng Bretzel giff schenken, och bei hatt fir d'Ouschtereer invitéiert wier ... eng Ëmfro uechter d'Land giff dättelech – bestëmmt zu 95 % – weisen, **datt eng Bratzel an eng Bretzel nun emol net datselwecht sinn** ... bis op der Musel. Well mir ower net fanatesch wëlle sinn, soll déi schéin Tradition vum BRATZELsonndeg dann ower net gestéiert ginn. Vläicht kënnt d'Modi dem Jéngi jo fir d'Ouschteren och e Putsch Bratzele bei d'Gackelcher leeën. Da wiere mir mat „Bretzel a Bratzel“ eens ☺

Jeejeejee!

... iwwersens e flotte lëtzebuergeschen Ausdrock (eng sougenannt Interjektion), fir engem dohinnerzegeheien, datt eppes Kabes ass, wa méiglech esouguer gekrauselten! Ower wéi dacks kënnt een esou reagieren, wann et heescht, d'Ouschtere giffen elo „**ustoen**“ (= geschwë kommen); d'Wëllschwäin hätte vill Schued am Bësch „**ugeriicht**“ (= gemaach); d'Zäit wier elo „**räif**“ (= zeideg), fir de Gaart ze gruewen; et wier en „**Emzuch**“ (= nach ëmmer Cortège) zu Käl gewiescht; et hätt eng Feier „**stattfont**“ (= si wier gewiescht) ... a wat et dees Vizmates-Gedéngels nach alles gëtt. Déi meescht mengen, deen houdäitschen „Touch“ giff méi besser-gutt maachen. Et ass ower just mat bëlleger völdäitscher Furf ugestrach ... a mécht muttwëlleserweis, wéi wann ee „muusseg“ Schong wëllt blénkeg wichen. ☺

de Klemmes?

Fir Saachen oder Ëmstänn, déi et bei äis nach ëmmer gi sinn, hunn d'Lëtzeburger ni en Ausdrock brauche sichen ze goen. Si hunn zwar an engem Motzeck vun Europa an senger Geschicht gehaust, guffe joerhonnertelaang hin an hier getëltert ... mä si waren net méi topeg wéi anerer ... och haut nach net! En „digelegt(?)“ Beispill dofir sinn alt mol **d'Wieder, déi si fir de Prisong gebraucht hunn.** Do guff et den „*Duckes*“, de „*Klemmes*“, de „*Back*“ asw. esouguer méi spéit, vrun allem bei der Arméi, de „*Bing*“. Gitt emol an d'Däitscht, Franséisch oder Englescht glannen: Dir fannt der knapps méi, besserer oder méi folkloristescher!

Generalversammlung vun der A-L

Samschdes, den 28. Mee 2016, um 15 Auer
am Stadgronn – 2, rue Sosthène Weis (riets vun Breedewee)
Bus 23 (Gare!) – arrêt vis-à-vis Cercle Münster
Parking „Hellege Geescht“ (Lift fir an de Gronn)

Nation Branding... abee jo!

„Wer hat noch nicht, wer will noch mal“, ass dat dann naaischt?! Aplaz einfach ze soen, datt „Reklam/Publicitéit fir Lëtzebuerg“ soll gemaach ginn, gëtt **alt erëm an den englesche Pull gelaatscht**. Wéi et schéngt „mécht dat besser“; dofir versteet jo och knapps ee vun äis, aus deer normaler „Hicheckt“, wann d'Banken-, Versicherungs- oder soss Economie-Branche-Leit wëllen ugin... **fir och deenen einfachste Begrëffer a Schreiwereien en „touch“ ze ginn** ... oder sech selwer en „air“. Et geet jo am Fong drëm, Lëtzebuerg als dat ze „verfafen“, wat et wierklech ass (historesch, kulturell, wëssenschaftlech, sportlech, awanderungsméisseg, asw.) ... also beileiven net nëmmen als eng Banke-Plaz oder soss eng Form vu „Paradis“!

vum Lex Roth

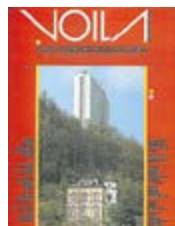
(Zeechnung: O. Jaminon)

Kee verstänneg Mënsch huet eppes géint dem Shakespeare seng Sprooch, mä dee „franglais“, dat „Denglisch“ ass einfach fir ze laachen, also och „luxlais“, net ze verwiesselen mat eiser nationaler, iwregens ganz gutt „placéierter“ Molkereismark... oder héchstens mat deer genësseger Brach, déi si produzéiert. Gewëss, et kritt een elo dohinner gebass, datt **d'Englescht nun emol eng Weltsprooch** ass, déi et a verschiddene Gebitter iwver de ganze Globus gëtt; averstan... ower beim „Branding“ fir eist Land hu mir et jo mat eppes ze dinn, dat och am Ausland déi sougenannt „**normal**“ Leit ugeet... **an déi verstinn nun emol héichprozenteg garantéiert net, wat „Branding“ heescht**, héchstens „Brandy“, dee mir och hunn, ower wem fällt et dann an, eisen „Trester“ bei de „Marc de Champagne“ ze halen.

Wien sech éierlech d'Méi gëtt, fir nozekucken, wat et dann am Englesche mat deem „Branding“ op sech huet, deen hei gebraucht gëtt: Et huet mat deem Zeechen, pardon: sigle/logo, ze dinn, dat d'(arem) Béischten an der Zäit, plazeweis och nach haut, **mat engem gliddeg-rouden Eise-Stempel agebrannt** kruten, fir datt si erëmkennt konnte ginn.

Mir brauchen kengem eng lëtzebuergesch „Maark“ an den „Täti“ ze brennen, fir datt hien äis soll am Verhalt behalen, oder sech fir dee „komesche“ Grand-Duché interesséiere soll kënne. Natierlech ass et flott, wann e gefällege „Logo“ fir eist Land populär gëtt... mä eist **Haaptmarkenzeichen ass nun emol d'éischt, datt hei bei äis zesoe jidderee sproochlech eens gëtt!** Lëtzebuerg ass an deem Streech einfach dat Gelungenst/Bossegst/Eegenartegst/Koppegst asw. op der ganzer Äerdklatz... an dat op ganzen 2586 Quadratkilometer! Explizéiert dir engem „Friemen“ dat, dann hält deen äis ganz einfach fir „tibbi, schauten, doruechter“.

Produktiounsméisseg huet Lëtzebuerg fundamental op d'allermannst esou vill Interessantes a Guddes opweises wéi aner Länner vun eisem „Gabit“; mir sinn e Land, dat sech (theoretisch) absolutt selwer kënn erhalen. Eis produktiv Säit ka sech roueg uechter d'Welt weisen; z.B. kann eist „Gedrénks“ et spillen mat ville méi Milliounen-Hektoliter-Gulliveren ophuelen... ower déi hunn zënter laang en anere... „Branding“! Dselwecht ass et mat eise landwirtschaftleche Produkten an och deem, wat hei draus gemaach gëtt; um industriell-technesche Plang brauch Lëtzebuerg sech net ze verstoppen... wéi ass et dann do mat Liechtenstein, San Marino, Moldawien, Malta? Eis Schoulen an eis intellektuell Leit kënnen sech souguer bis bei den Nobel-Präiss roueg iwverall weisen. Do wier nach kéipeweis opzezielen...

„Mir“ **haten iwregens viru ronn 25 (!) Joer mam „Service Information et Presse“ vun der Regierung, just an deem Branding-Sënn eng 4-sproocheg Publikatioun an d'Liewe geruff, déi „Voilà Luxembourg“ geheescht huet** a prima an der ganzer Welt ukomm ass (Regie Jean-Claude Müller/Rob. Kieffer), just bei verschiddene vun eise Ministeren net, déi dëse „Branding“ deemools net bekäppe wollten... bis op hire perséinlechen; schued, 25 Joer „Branding“ verluip! An dëser KLACK kritt Dir eng Titelsäit dovun. An der Nationalbibliothék sinn déi Nummern nach fir déi Interesséiert (?) ze fannen...

Reklam/Publicitéit fir eist Land huet net nëmme mat Geld an Agencen ze dinn, mä mat enger gudder „Schnuff“ Gefill, wéi een „engem“, hei weltwäit! eppen bäibréngt. Da loosse mir de Laascht alt emol kommen.

Am Jumm!

Zu Bieles guff et alt emol e sympathesche Fuesbal(?), dee „**Bieles am Jumm**“ geheescht huet... et huet ower knapps een dru geduecht, watfir en typesch lëtzebuergesch Ausdruck hei gebraucht ginn ass. Denkt dach emol driwwer no, op wéivill (oniwwersetzbar) Manéieren dat „Gejums“ bei äis leeft: Dir kënn eppes „**jummen**“ = werfen,geheien; dir kënn **engem eng „jumen“** = klaken; et mécht natierlech besser, wann ee bei der Musek d'Timbale huet..., mä mir hunn nun emol d'„**Jumdeckelen**“. Wa mir gutt dru sinn, da si mir „am Jumm“... a vun eiser Sprooch kënnen mir haut soen, datt si och zimlech ferm am Jumm ass; dat ass si leider vill ze laang net/oder falsch gewiescht. Jummt är Zeitung elo net direkt ewech, a liest déi aner Saachen och nach.

Triwweler...

Normalerweis weess jidder Lëtzeburger, wat dat heescht. Intressant ass jo och nach, datt esou Ausdréck bei äis och nach dacks als Substantiv, alias Dingwuert am Gebrauch sinn... an datt et am Lëtzebuergesch **eng ganz Kludder deer Wieder an deem (zimlech granzege) Ausdrocks-Eck gëtt**. Also:

Triwwelen/Triwwel – kniwwelen/Kniwwel – knätzelen/Knätzelen – knéchen/Knéchel – knujelen/Knujel asw.... d'meescht hunn se och nach verschidde Bedeitungen, a Persounen ginn esouguer duerno genannt (**Triwweler – Kniwweler – Knätzeler – Knécheler – Knujeler**...). Dann eng gutt Fro: Iwwersetzt se mol op Däitsch, Franséisch, Englesch, Portugisesch, nixdegibbi! Et ass jo keen Zweifel drun, datt et an deene Sproochen och deer, zimlech verbassener Ausdréck gëtt; mä eis sinn nun emol eis, basta!

Just an deenen Deeg hu mir et jo nach mat engem Wuert ze dinn, dat eenzegarteg Lëtzebuergesch ass: **Verwuerelter!** Esouguer bei de Minetts-„Tortelen“ oder den Nonnefäscht hätt jidderee bauss eise kleng Grenze Krämpen fir d'Iwwersetzen. Arem Sprooch, nedir!

Wänzelen...

Wa mir net mat Schlofen „ukommen“, da wänzele mer hin an hier; wann e Rad um Velo/Auto net richtig zentréiert ass (Schimmi huet), da wänzelt et; vun engem, deen zimlech schwéierfällg do geet, soe mir, hie giff do wänzelen... et ass **eng typesch gelungen Upasserei vum däitschen Ausdrock „wäzelen“**; dem Sënn no geet et deem ower d'meescht aus de Feïss.

Mir hunn esouguer eng zimlech interessant Erweiterung vun deem ganze „Gewänzels“: wann ee sech wëllt bäischmieren(!), dann heescht et, hie giff vrun dësem oder deem „scharwänzelen“... oder „de Mippche maachen“, och dat ass a kenger anerer Sprooch ze fannen!

Eise „Problem“ ass et, datt mir äis deer Eegenartegkeeten einfach ze mann bewosst sinn... an dann heescht et: **„O, maja, dat hunn ech nach net esou beduecht.“** Dat ass dee méi wëssenschaftlech gedeefte „Hallo-Effekt“... fir d'Lëtzebuergesch ganz gesond!

Eng elle Bëls

„Trëlen“ ass gellegt Lëtzebuergesch; a soss näischt! Wann dir dann och nach zu Stuttgart engem sot, **dir wiert getrollt, hätt iech eng fatzeg ginn an eng déck Bëls op der Kopp**... da bekuckt deen iech wéi e Moundkällefchen. Dat ass nun emol deer klenger Beispill erent, mat deem ee ka beweisen, datt **eis Sprooch ower en zimlecht eegent Liewe** féiert, oder net?

Sot dir och nach, et wier **eng ellen Téitsch** ginn, an dir hätt **en décke Roff**, da gëtt d'Saach mam Stuttgarter och alt net besser. Verzielt him näischt vun ärer „wëschter“ Nopesch, déi **eng „schro“ Fra** wier an hire Mann e **brezegen Topert**, well do muss de „Ländler“ „passen“. A wann dir him da sot, d'Lëtzeburger selwer giften hir Sprooch dacks fir en Heeschekand verkafen, da kënn deen iech jo **froen, wéi et dann hei bei ville mam „Geli(ch)ts“** wier. Majo, dajee alt, nedir.

Alain a Mil

Wéi d'UKW/Kanal 18-Emissioun **„Een Ament fir eis Sprooch“ no 12 Joer 1984 an de Wanterschlof geluecht** ginn ass, huet RTL (deemools eisen eenzege „Radio“) gutt dru gedoen, den Alain Atten op de Mikro ze setzen... dat heescht, datt de Kolleg Atten elo **32 Joer de Fändel fir eis Sprooch op deer Radios-Station** dreit, déi nun emol am allermeeschte gelauschert gëtt. Den Alain geet anescht un d'Saach erun, wéi dat virduun – oder hei an der KLACK – de Fall war/ass, mä hie mécht dat exzellent! Den Alain Atten, alias „Sproochmates“, ass eng ganz seriös Stäip fir eist Gewudders... an et soll jo nëmme kee mengen, mir wieren äis net „gréng“ oder et giff do eng sougenannt „Konkurrenz“; just de Contraire! Ower leider gëtt et Leit, déi onheemlech gär hunn/hätten, wann anerer giffen „hannerene“ gereden. Aarmutt.

Am Alain senger Spréchelcherscollectioun gëtt et knapps een, deen net am Mil Goerens sengem herrleche Buch „Vun der Long op d'Zong“ ze fannen wier. De Mil ass, wat een, am beschte Sënn e „wuddrege Wullert“ nennt; ower mam Gewulls geet et net duer; et brauch e gudden Kapp an intelligenten Opbau-System dohannert. Hien huet äis e Buch geschenkt, dat **e faméise Stack fir d'Lëtzebuergesch** ginn ass. Wat dat vun Aarbecht, vrun allem vu Léift fir d'Saach bedei, kann nëmmen ee bedenken, deen sech et uschaaft; et ass e gellegt „Familliebuch“ a verdéngt eng vun de beschte Plazen a jidder Bicherschat... fir et dacks auszuhuelen an sech all Kéier eng giedeleg Schnauf vun eiser heemlecher Sprooch ze pëtzen.

Eis Sprooch am/als Beruff

Natierlech „geet dat äis“ net, wann **zevill liichtfankeg Ausdréck vun anere Sproochen an d'Lëtzebuergesch eragebrächt** ginn ... also, Wieder, Ausdréck an esouguer ganz Sätz, déi mir guer net brauchen. Dat huet glat net domat ze dinn, datt ee géint d'Däitscht, d'Franséisch oder soss eng Sprooch wier; leider kritt een dat ower dohinner gehäit, wann een de Mond doriwwer opdeet oder eng Schreif an de Grapp hält. Et dréint sech ëm dee Muttwëll, deen do gedriwwe gëtt; **e Problem, deen et iwwregens och fir aner Sproche gëtt** (Denglich, Franglais asw.).

Déi grouss Sproochen – all Sproche sinn „Idiomen“ – hunn ower ganz aner Mëttele fir sech géint dee „**Muttwëll-Scharriwarri**“ op hirem Gebitt ze stäipen. Iwwerleet emol, wéivill Milliounen Säite Press a Literatur et am Franséischen oder Däitschen ze soen „all gudd Broutdag“ gëtt ... ëmfrot iech, wéi **d'Conditionne fir TV-Leit sinn, déi anerwärts op de Schiern oder vun de Micro gelooss ginn**. Wien do säin Däitsch, Franséisch oder Englesch net „kiddelféx“ am Grëff huet, dee kritt keng Chance! Oder muss trëppelen.

Et ass een net richteg esou kéng, fir do iwwer eis Sprooch-Verhältnissen „riichteraus“ ze ginn; direkt kritt dir dohinner gebass, et giff een de Leit un de „Broutkuerf“ goen. D'Fro ass ower vläicht erlaabt, wien de „Sproochladrén“ de Broutkuerf da just op esou eng Plaz gesat huet; **wien dofir – oder net! – gesuergt huet, datt net nëmmen e schéint oder „rappeg“ Gesiicht zielt, vläicht och nach e gutt „Mondstéck“ oder eng zerguttstert „Microsstëmm“**. Wie professionell an engem Press-Medium schafft, wou d'Lëtzebuergesch nun emol d'Handwierskgeschier ass, dee muss dat an der Schwätz grad ewéi an der Schreif hunn ... oder léieren, basta! **Et gëtt jo och keen an der gedréckter Press agestatt – oder gehal – deen net ëmstand ass, en Artikel op éierbart Däitsch, Franséisch oder esouguer Englesch ze schreien** ... dat ass dach esou kloer, datt et ewell rëm bal schwéier verständlech klénkt.

All Respekt virun akademesch Studien am Fach „Communicatioun“, mä do bleiwe fir eng Carrière an der lëtzebuergescher Press dach eng Partie Froen op, an zwar net nëmmen deer iwwer eis Sprooch: Souwäit ee weess, gëtt zu Bréissel, München, Stroosbuerg, Paräis oder London net duerno gekuckt, op ee seng „Kuuuscht“ mat sengem Diplom zu Lëtzebuerg verdénge wëllt, dat weder historesch, politesch, geographesch, soziologesch nach ... sproochlech! Mä da misst dat ower op d'mannst iwwer **eng Zort spezielle „Stage“ op eiser Uni oder dem „INL“** geschéien. Mir verlaangen, mat Recht, eng Portioun Wëssen iwwer eist Land, seng Geschicht, seng Kultur, d'politesch Verhältnissen, Zesummenhäng an Entwécklung am 19. an 20. Joerhonnert vun de Leit, déi wëlle Lëtzeburger ginn. Mat der Communicatiounstechnik geet et nun emol op kee Fall duer, och wann den Diplom nach esou grouss an dichteg ass. Mir erlaben äis emol e klenge Verglach tëscht deene jonke Leit, déi wëllen an den Enseignement goen an deenen, déi d'Press als Beruff wien ... ass et do mat Concours a Stage-Prinzip oder mat prakteschen Examen an Ofschlossaarbechten?! Dat alles wëllt heeschen, datt et natierlech net nëmmen ëm eis Sprooch um Gebitt vun der Press, vrun allem deer „geschwatener“ geet. Do ginn nach vill Initiative gebraucht ... virun allem politesch couragéiert Leit, déi net fäerten, „op d'Schépp“ geholl oder op soss eng Manéier vun de Presse-Leit an de Mixer geholl ze ginn.

Léiwe Butz!

Deer Ausdréck een, dee mir jidderengem dohinnerhale kënnen, dee behaupt, d'Lëtzeburger hätte „jo mol“ **keng Schwätz fir „je t'aime – I love you – ich liebe dich“**. D'Madame Lilliane Lauterbourg hat no der leschter „Klack“ drun erënnert, datt mir ausser „ech hunn dech gär“ och nach „ech si frou mat dir“ hunn. Richteg a merci!

Gitt um selwechte Gebitt emol an anere Sproochen no all deene **léiwe Wieder** sihen, déi d'Lëtzebuergesch opweises huet: **Butzi – Wutzi – Maui – Kënni – Schnucki – Stippi – Stuppes – Modi – Schowi** ... Mä mir hu fir just dat Ëmgedréint ower och eng Maandel voll **deer „décker“ Wieder: Topert – Bëlles – Knaschtert – Dräibiz – Trëllert – Klautjen – Fatzert/Fatzbeidel** ... do musen esouguer déi héich „kultivéiert“ Fransouse passen, deene jo (bis un d'Spëtz vum hiner Gesellschaft!) bal soss näischt afält, wéi sech mat Geschlechtselementer ze zermeschteren. Iwwersetz dat emol all Kéier richtewech op Lëtzebuergesch ... an dann ☺

45 Joer!

Et kënn ee mengen, dat wier eréischt gësch gewiescht, wéi mir äis zu enger gudder Dose Leit am „Fortuna-Gebäi“ fonnt hunn, fir „eppes“ fir eis Sprooch ze maachen ... dat sinn elo 45 Joer hier, **exakt de 17. Februar 1971**. Deer Sprooch – mat deer d'Lëtzeburger 1941 den Nazi-Fatzbeidelen de Kapp gewisen haten – ass souzousoen den Otemausgang; hir allgemeng Roll war e Statistenzoustand; et gong äis erëm gutt an ëmmer besser; der Sprooch ... genee de Contraire!

D'Aarbechte fir den „offiziellen“ Dictionnaire ware fäerdeg; et hunn e puer ganz ra-

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

rer Schreiwerten en etlech Gedichter geschriwwen (déi knapps een ze liese krut); **et kënn ee bal soen, d'Lëtzebuergesch wier zu engem méi oder wéineger folkloristesche Witz verkomm gewiescht**. Djee, et war ganz einfach schappeng, an d'Käerchen ass schéi gemitterlech, lues mä sécher ... biergof gejuppelt ... an eng Wüst. Wat vun do bis haut fir eis Sprooch, rondrëm si an och am Lëtzebuergesche geschitt ass, dat war fir deemools ganz einfach eng Fata morgana. Mir hunn dee „mirage“ erzeuget, op x-Manéieren a Plazen an eng Wierklechkeet gesat. D'Resultat: wonnerschein, och wann nach viles ze maache bleift.

Aus der Grëndungsversammlung vun 1971 liewen nach zwéin Idealisten. All deenen anere si „mir zwéin“, grad wéi eise „kéipweise“ Membren, e waarme Merci schëlleg!

Firwat ...

... solle mir engem Veräin „**bäitrieden**“, wa mir einfach kënnen „dragoen“?
... gi mir Stroosse **franséisch Blummennimm**? Mir hunn der fir s'alleguer.
... stelle mir äis esou vill **Froen iwwer eis Schreifweis** ... a keng iwwer anerer?
... kann et zweeërlee „**Bëllessen**“ am Stot ginn?
... gi keng Strémp méi „**erststëmp**“?, ower nach Zigrettestëmp ewechgehäit?
... gi mir eppes, ruffen a kommen „**zréck**“ ... **(e-)rëm** geng dach duer?
... menge mir „**Stëbsmaschinn**“ wier méi topeg wéi „Staubsauger“?
... „**wäsche**“ mir d'Zänn a „botzen“ se net ... oder **wäschen de Kapp**, an déi aner d'Hoer?

... versteet keen „doiwwer“, wat e **Krop/Kreepchen**, de Kropemann oder kropen ass?

Wa mir äis keng Froen iwwer eis Sprooch stellen ... ass si natierlech „aarm“!

Alt emol dru geduecht ...?

– datt mir kee „Sauerdeeg“ hunn? *Deessem* geet duer;
– datt eng „**Mull**“, eng „**Broutschéiss**“, eng *Kuuscht*, eng *Knaus/Bootsch* typesch „Eises“ sinn: „**krupsegt**“, ower kee „knuspregt“ Lëtzebuergesch!
– datt eng *Pautsch*, eng *Ees*, eng *Knupp* net musse franséisch gedeelt ginn;
– datt Planze bei äis net mat enger „**Geisskan**“ begoss, mä *mat enger Strenz genat* ginn;
– e *Knäip* dat lëtzebuergesch Stéck am Kichentirang ass;
– datt et *nammen, jicken, fruppsen, erafeieren a knaen* nëmme bei äis gëtt;
– datt keen „anere“ versteet, wat eng „**Druddel**“, eng „**Warrel**“, „**Wull**“ oder „**Knätzel**“ ass;
– datt e Bréitchen aus *Broutdeeg* an e Kichelchen aus *Kuchdeeg* besteet;
– datt e „**Kramp/Krämpchen**“ net onbedéngt mam däitsche „**Krampf**“ ze dinn huet.

wat dann eis „**Knëppelsteng**“ an dee „**Glëtz**“ vum Däitschen ënnerscheet.

Probiéert dat alles emol an eng aner Sprooch sichen ze goen! Dat gëtt ... „Krämpes“.

Och eng Form vu Kultur

Mir sinn houfreg, datt mir **an eise Muséeën e Stack vu ganz interessanten Biller a Skulpturen opweises hunn, déi vu Lëtzeburger Kënschtler kommen**. Natierlech soll een do „Fouss bei Mol“ halen a keng Vergläicher maachen, wou si net passen. Ower gutt zwou Dosen eiser Artiste gëssen och am Ausland guer keng schlecht Figur maachen; do ass jo ganz Villes (wann net dat Allermeescht) eng Fro vu „Management“, vrun allem vu „Kritiken“ a Galerien! **Datselwecht kann ee vun enger Zort „Klengkonscht“, dem Gebitt vun der Karikatur soen**. Mat deem néidege „Gemanegts“ hätt do z. B. en Albert Simon an Däitschland oder am Frankräich e grouse Wee gemaach – *d'Tageblatt* hat Recht, him e ganze Band vun senger Bicher fir d'honnert Joer vun der Zeitung ze reservéieren; e puermol am „Paris-Match“ ... a scho wier hien e „Star“ à la Dubout gewiescht. De Gab Weis, de Pe'l Schlechter, de Foes Deloos hätte sech och nach laang net iwwel do duergeschloen. An eiser Zäit bräichte Leit wéi de Roger Leiner (mat sengem Texter Luss Czuga), de „Karikatur-Mann“ Carlo Schneider oder de G. W. Stoos sech absolut net ze verstoppen; hei gëllt déiselwecht Iwwerleung wéi just virdun. **Wat wier iwwregens do vun engem Nic. Feider ze erzielen**, dee sech zeseen „hannerwands“ nieft sengem Arbed-Beruff als „Nuckes“ an den 1980er-Joeren e flotten Numm am fréiere „Sonnesblat“ gemaach huet ... leider eng ganz butzeg Oplag! Seng spaasseg Karikaturen, grad wéi seng genësseg Witzgedichter waren ënner honnerten ermëzekenner ... den „**Nuckes**“ gëff 100 Prozent och mat an eng wëssenschaftlech Diplomarbecht iwwer eis „**Klengkënschtler-Identitéit**“ gehéieren, déi eng Éiereplaz beim „Luxembourg-Branding“ kënn kréien. Ausser eiser Sprooch gëtt et nach esou vill Iddien, déi an deem Sënn drop waarde fir „opgeschafft“ ze ginn. Dofir an dëser Klack en „Nuckesbild“!

Lëtzebuergesch Schreif

Keng Sprooch kann ouni dees Schrëftleche „stabiliséiert“ oder an der Riicht gehal ginn (net oprecht). Wat giff z.B. nach vum Griechesch oder dem Latäin bestoen, ouni dat Geschriwwent? D'Bibel oder de Koran ouni hiert schrëftlecht Fixéieren? Net dran. Datselwecht fënnt sech iwwer de ganzen asiatesche Kontinent an seng (héich!) Kultur. Wéi soll een Hieroglyphen oder arabesch Schrëft-Zeichen dann anescht kucken?

Alles mat der Mooss, **mä deem krappege Lëtzebuergesche geet et net anescht**... dat ower eréischt zënter dem Ufank vum 19. Joerhonnert. Wéinst dem Tunn Meyer, dem Diedenhofen, dem Gangler, dem Lentz, dem Dicks, dem Rodange, dem Thyen an enger Rëtsch anere Schreiwerte kënnen mir haut zimlech gutt erausfannen, wéi eis Ur- an Ururur-Eltere geschwat hunn; natierlech net onbedéngt wéi dem Dicks seng Theaterméchelen; och net all an iwwerall wéi dem Rodange seng esou mënschlech Déieren... eent duerch d'anert kréie mir domat ower eraus, wéi et sech mam „Vokabulär“, dem Sazbau, der „Melodie“ an dem Takt vun eiser Sprooch hat. Dat kënnen mir no hannerzeg bis viru ronn 200 Joer op sichen, also méi ewéi acht Generatiounen. An dann: Schlësslech hunn dem „Blannen Theis“ oder dem Tunn Meyer hir Elteren ewell am 18. Joerhonnert gelieft; dem Dicks, dem Rodange oder dem Lentz hir Eltere sinn deer „Aller“ och nach gewiescht; dat geet bis an d'Maria-Theresia-Zäit! **Et kënn ee soen, déi méi spéit Schreiwerten hätten d'Lëtzebuergesch da virum Verblatzen a Verschwanne „gerett“.**

Dee politesche Fong spillt natierlech och eng grouss Roll; Zäite wéi déi ëm 1815 – 1839 – 1867 – 1890 hunn nach aner Elementer fir d'Erhale vun eiser Sprooch mat sech bruecht. An deer Zäit huet sech nun emol e „Bewosstsinn“ entwéckelt, dat een am Ausdrock „*De l'Etat à la Nation*“ erasspiert. Natierlech ass dat hei e laaangaangen Ulaaf, fir bei „Lëtzeburger Bicher“ ze landen, mä et schéngt nun emol **net vu Muttwéll, wann u bestëmmten Elementer fir d'Wuerzele vun eiser Sproochentwécklung ernënnert gëtt. Och eis „soziopädagogesch“ Aarbecht fir d'Sprooch huet do eng „Krell“ zégg!**

Schlësslech ass et fir d'Lëtzebuergesch kee **François I^r** ginn, fir vun uewen erof ze ordonnéieren, datt d'Franséisch (zënter dem 16. Joerhonnert) als eenzeg Iwwersprooch vum Kinnekräich ze gellen hätt... eng „Speis“, déi Frankräich bis haut an der Riicht hält... an de Buedem fir eng formidabel Literatur sollt ginn. Mir haten och kee **Luther**, deen d'Bibel an en Däitsch gesat huet, dat am Fong e „Gepechs“ vun den deemolegen Dialekter a selwer „gebakenen“ Ausdréck war... aus deem d'Houdäitsch vun haut erausgaang ass, natierlech mat deer genialer Schreiwier- an Dichterei, déi mir kennen. Reng politesche war dee Sprooch-Phenomän **dselwecht an „England“**, wéi Kinneken aus franséischen Haiser aus dem Al-Engleschen dat moderent „gemëscht“ a commandéiert hunn, dat mir haut kennen. Et kënn een sech och nach esou Gedanken iwwer d'Italiénescht, d'Spuenescht oder aner Sproochen vun haut maachen; eent ass sécher: **d'Literatur, d'Bicher an dat Geschriwwent am Allgemenge spillen dobäi iwwerall eng Haaptroll!**

Wat ass da vru ronn 40 Joer op Lëtzebuergesch erauskomm? Dat konnt een un de Fangeren opzielen. Dobäi waren et och nach bal nëmme Gedichter... a wie liest da scho Gedichter? Wat guff et an der Press op Lëtzebuergesch? Rosewéineg, emol praktesch keng eenzeg Familienannonce. An der Schoul? Zwar e „Fach“ mat enger „Nummer“ op der Zensur... ower emol kee Buch (Schilda!). **Haut schwamme mir souzesoen a Bicher op Lëtzebuergesch;** et ka kee méi soen, et wier kee Material do, fir dem Lëtzebuergeschen an der Schoul déi Plaz ze ginn, déi et zéggut huet. A jiddwer Bicherbuttek fannt dir stoussweis Publikatiounen an eiser Sprooch... a mir si grad an deer heemlecher Zäit, wou ee mat engem lëtzebuergesche Buch vill Freed an eppes fir d'Gewunnecht ka maachen, déi Sprooch ze liesen, déi nun emol déijéineg ass, déi mir als éischt geléiert hunn, ouni dovun ze schwätzen, **datt „eis“ auslännesch Leit d'Lëtzebuergesch doduerch och anescht kucken**, wéi wann et nëmme gebabbelt gëtt.

Gefillssaachen

Wann ee gutt iwwerleet, da spiert een en Ennerscheid tëscht „**léif mat engem sinn**“ an deem franséischen „*être gentil*“, esouguer dat däitsch „*lieb zu jemand sein*“ ass gefillsméisseg net datselwecht. Probéiert emol eis Verben „*heemelen*, „*stréilen*, „*kruwwelen*“ an aner Sproochen ze iwwersetzen. Dat ass net esou einfach, wéi et op den éischte Siess schéngt.

Vun enger ganz anerer Säit gekuckt, hu mir wierklech **eiser typescher Ausdrucksweise** fir wann et méi iescht gëtt: *Ee lasszéien* – engem Streech ginn – engem der ginn – ee bäätschen – een zerschloen/zerfuppen... do fannt dir einfach keng wuertwärtlech Iwwersetzung an iergendenger vun eise bekannter Friemsproochen. Et ka jo sinn, datt dat Dësem oder deem klengkarréiert a guer net wichteg schéngt... deen ower vläicht soss esou gär vun eise aarmen, wann net esouguer aremséilegen Dialekt schwätzt... zweemol falsch!

vum Lex Roth

(Zeichnung: O. Jaminon)

De Glühwain an de Krëschtmaart?

Et ass net watderdäiwel „originell“, wa gemengt gëtt, mir missten och **hei bei äis en Oktoberfest hunn; eis „Fouer“ hält – an de Moossen – de Verglach aus!** Datt hei (dacks gelount an deier bezuelt) „*Karnevalsprënzen*“ op „*Kapesëtzen*“ dorëmmer geeschteren an all Fues- oder Bokebal an den Eck gedréckt hunn... d'meescht schlecht op Kavalkaden nogemaach a vun Originalitéit keng Spur!

Grad esou huet et sech mat deem „**Glühwein**“ vun deer „**anerer Säit**“, bei äis „glüht“ guer a glat näischt, et gloust héchstens (op typesch EISES, esou wéi wann ee Féiwer huet); dee Wain ass „gliddeg“ (gliddege Wain?)... esouguer am Däitschen ass dat „Glühen“ alles anescht wéi sprooch-kauscher. Et soll esouguer Leit ginn, déi mengen, datt eng „wodeleg“ Flëssegkeet ewell „läuwaarm“ wier... giff et iech verwonneren, wann op eemol aus eise schmëcheg-genëssege Gromperekichelcher geschwënn och nach „Gromperepuffer“ genge ginn... egal, gelldir... éischter „**egal wat**“! A wéi ass et mat eise „gebakene Fësch“, déi dach wierklech eemoleg sinn... wéi wier et do mat engem „Patent“ wéi beim „Thüringer“? Loosst den Engländer och hir „chips“; hire „fish“ muss, z.B., bei eise „Fouerfësch“ „passen“... an iwwerleet emol wéi „echt“ lëtzebuergesch een dat ka kommentéieren!

Dann: Wéi dacks muss een nach **kloermaachen, datt „Chrëschtadg“ mat „Christus“ ze dinn huet** an näischt mat de Gissercher hirem gudde „Krësch“... si hunn all Dag... Krëschdag ☺; dee griechesche „*chi*“ ass nun emol kee „*Kappa*“! Wien sech dann nawell „*pafefrupseg*“ net packt, dee soll e Veräin grënden, dee géint den Ufank vun eiser Zäitrechnung op d'Barrikade geet, all Feier- a fräien Dag op reliësem Fong ofschaaft! Verbrueetheet ass nun emol eng Kränkt wéi eng aner... a Fanatismus huet vill Gesichter.

E gelongene Concert

... gëtt et bei äis net. **Bei äis „geléngt“ näischt;** et geréit gutt... oder et ass/war einfach gutt! Famill (fir d'Ouer) mat deem „Geléngen“ ass an eiser Sprooch héchstens dat, woumat an der Zäit eng Zopp gemaach gouff, déi der vill net méi kennen: **eng „Gehäckzopp“.** Do waren d'Longen an d'Häerz vum Giss/Kallef (= d'Geléng!) kleng geschnidden dran, dat mat enger schmëcheger Britt a Quetschen. Brrrrrrrr? Nixdegibbi, e Genoss!... ower nëmme wann et éierbar gemaach ass, also „gutt geroden“, net gelongen. Kuckt emol am Ketty Thull oder dem Tun Nosbusch hire Kachbicher; probéiert et genee esou, da „geréit“ d'Gehäckzopp ganz sécher; et ass scho „gelungen“, si „geléngt“ ni!

Am selwechte Streech sollte mir emol vläicht driwwer nodenken, wéi et sech mat zwee anere ganz typesch lëtzebuergeschen Ausdréck huet: gelungen a bosseg... leider iwwerleed mir net genuch, wéi wäit esou Wiederer vun allen anere Sproochen ewech sinn; datt ass... dach... *gelungen*, vläicht och *bosseg*, souguer *koppeg*, djee: eng **arem Sprooch** ☺.

Dajee alt

Et huet emol e francophonen Intelligenzbeischt sech domat wichteg (oder lëschteg) wëlle maachen, **d'Lëtzeburger hätte jo emol keen Ausdrock fir „je t'aime“**... do misst ee bal froen, wéi d'Fransouse fir en Dabo, en Eefalt, e Klautchen, en Topert oder en Trëllert giffe soen.

Gewëss, **mir hu kee Verb fir aimer/amare/to love... mä wat soll dann douran esou gelungen oder schimmeg sinn?** Wat ass de gedanklechen (nennt et „semantesch“) Ennerscheid tëscht *eppes* oder ee „*gär hunn*“ an engem vun deene Verben aus anere Sproochen? Keen!

Émgedréint wier et grad esou eefälleg, eis Sprooch ze veruzen, well mir näischt mat deem franséische „*chéri*“ oder „*chou*“ kënnnten ufänken... firwat iwwersetzen de „Kabe“ hei mat eranhuelen? An dann: Et gëtt e sëllege Lëtzeburgerinnen a Lëtzeburger, déi fir „*mon amour*“ ganz einfach „Léiwi“ wielen; firwat soll dat mander schéi si wéi dat Däitsch, Franséisch oder Englesch? Wéi soen d'Fransousen da fir „*Stupp/Stippchen*, *Stuppi*, *Maischen*, *Schowi*, *Butz*...“? Deem Téinert vun hei uewen äntwert een am beschten, hie soll äis „*gär hunn*“; dat soll hien dann emol an d'Franséisch iwwersetzen.

Mir wënschen iech
heemlech Feierdeeg
an en zefriddent
Joer 2016!

Net fir äis ze bretzen...

Hei an eiser KLACK geet et jo... zënter 22 Joer!... mengerwäreg net nëmmen ëm eis geschriwwen Sprooch, oder nennt et „Literatur“. Dobäi kann ower net vergiess ginn, datt **an all Sprooch dat Geschriwwent den eenzeggen Zeie vun engem „Idiom“ ass, dee mir vu virum elektresch/elektronischen Ophuele kennen**; an dat gëllt och fir d'Lëtzebuergesch.

Am Fong kann et jo och net „nëmmen“ ëm eis Literatur goen, wou mir 1829 mam Tunn Meyer sengem „Schrëck op de Lëtzebuurger Parnassus“ dat éischt Bichelche fannen... deen den Dicks – e Mann vu Praxis/Theater/Sammelen – da gewëssemooosen un d'Adress vum Michel Lantz op d'Schëpp hëlt: *Kuck, wou s de stees a wien s de bass; den Zolwerknapp... ass kee Parnass!*

Mir sollen also, bausent der sougenannter Literatur, och op **dee gesellschaftlechen/soziologesche Phenomän „Lëtzebuergesch“** kucken. Dat ass z.B. an de 40er Joere vum 19. Joerhonnert ewell ganz dätlich an der deemoleger „Chamber“ gemaach ginn, an zwar net vu flappege „Knubberdullessen“: den Här André vu Veiane war Jurist an de „Metz vun Ech“ ass Ingenieur gewiescht. Datt sech **duerno ronn 50 Joer laang glat näischt an deem Sënn** gewisen huet, firwat am Fong? Et ass net bekannt, datt den Här Staats- an anere Ministren eis Sprooch e Paff wäert gewiescht wier... d'Land u sech iwwregens och net watderdäiwel, wat mir un handschrëftleche(!) Bréiwe vum „gudde Pränz Hary“ un déi zwéi „Klautercher“ beim Londoner Traité vum 1867 dätlich matkréien (*de grâce, remuez-vous!*).

Deemools fanne mir ower ewell e **26 Joer jonken Affekot, deem seng Mammesprooch ganz vill bedeit huet**, dee sech op eng politesch Carrière preparéiert huet, an aus deem **ee vun eise wichtigste Politiker** fir den Opbau vum Grand-Duché sollt ginn: **de Paul EYSCHEN**. Et muss ee sech emol roueg a grëndlech virstellen, wat dee Képpche Land dann deemools war: **eng „schaardeg“ Festung mat rosewéineg rondrëm**; eng Gesellschaft, déi dës Bezeichnung knapps verdéngt... bis op e puer „besser“ Familjen, mat deenen d'Madame Professor Josiane Weber äis magistral an hirem gënnessege Wierk iwwer déi „Déck“ bekannt mécht. Sozial Struktur? *Absence d'abonnés aux appels*. D'Eisebunn huet nach uerg gekëmmt; d'Industrie am „Youpla“ gestruwelt. **Dem Wëllem III. vun Oranien ass Lëtzebuerg just lästeg gewiescht**; ee Gléck, datt säi Brudder „Hendrik“ d'Hand iwwer „äis“ gehal huet (e laaaaaangen Aufsatz!)... an datt mir e Paul EYSCHEN haten. Hie war e gudde Frënd vum Michel Lantz an huet déck Stécker op den Edmond de la Fontaine (Dicks) gehal, och wann d'Familje sech soss aus privaten Ursaachen net „gréng“ waren. 1890 gong den Eyschen op Wien engem „zwangspensionéierten“ Herzog fléiwen, datt deen d'Kroun vu Lëtzebuerg soll iwwerhuelen. Dem Haff stong den Eyschen ower trotzdem iergendwéi an de Feiss; dem Bëschof Koppes nach e sëllege méi; schléisslech war hie „Logebrudder“... mä datt ass eng aner Gei.

D'Schoulgesetz vun 1912, mat alleréischter Mentioon vum Lëtzebuergeschen dréit säi Stempel. Wien dem Paul Eyschen seng Roll an deer kräizaarmer (och -braver) Zäit esou iwwergeet, wéi dat an eiser Geschicht iwwer 1888 bis 1915 de Fall ass, dee muss sech ower – och vun engem Historiker-Laien – déi eng oder aner Verbrueetheet gefale loosson. Fir eis Sprooch an hir Roll beim Opbau vu Lëtzebuerg, kann den Eyschen net am Motzeck stoe gelooss ginn, a sief et nëmme weinst „sengem“ Monument „Dicks-Lantz“ op der Plëss (1903), dat Alleréisch, wat et fir d'Lëtzebuergesch am Land gëtt! Wann een da kuckt, wat fir ee verschoterten a bal verstoppete „Boulevard“ hien um Lampertsbiërg krut... déi aner Sait, net wäit vun der „Piffkaul“... déi Verantwortlech a mir sollen äis ganz schéi brav schummen!

Déi heemlech Zäit

Et ass nawell net ëmssoss, emol drun ze denken, wéi et da mat der **„Heemleche-keet“ vun engem November- oder Dezemberdag an eise Joeren** ausgesäit. Stëmmt et oder net: Déi ganz Geschäftemécherie huet déi heemlech Zäit (kënnst nun emol vun HEEM) an Zodi, an Trallala an esouguer a Gewaltspiller ermëlzt, ouni vun deem aneren Turlutti rondrëm ze schwätzen.

Leider wësse vill Kanner (och deer grousser) soss näischt méi mat sech unzefänke wéi den hellegen Handy ze këddelen; gewëss, et ass eng kamoud Saach... mä

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

wéi wäit geet déi Kamouditéit, wa mir ouni Gnod mat der kommerzieller iPhonitis terroriséiert ginn? „Roueg an engem Eck“, ower knapps oder guer net mat engem Buch; ze soen „autistes“ mat Klabberer an Daddelen. Schued! Ower, Hand op d'Häerz: Wie mécht do wat, wéini a wéi eppes, fir op d'mannst **eng gewëssen Uerdnung dran ze kréien?** Och de Kanner hiert Schwätzen an d'Sprooch am Allgemenge leiden dodrënner... wie schwätzt nach wéi vill mat wien, wa bal nëmmen Zäit fir TV an Handy/Tablett iwwreg ass. Fastfood op all Fassong... an ouni emol roueg matenee schwätzen: keng Sprooch! (natierlech hunn ech och en iPhone.)

Firwat?

Et geet hei ni drëm, fir enger anerer Sprooch den Ielbou an d'Sait ze rennen, wa MUTTWELLES hiner Ausdréck gebraucht ginn, déi d'Lëtzebuergesch net néideg huet; eis Sprooch ass jo vill méi ausdrocksräich, wéi der ze vill mengen... déi et net kënnen, oder deenen et souwisou egal ass. Iwwregens gëtt et do esou e kleng verbrueete Spréchelchen: **Wie „mengt“, dee weess näischt!** Dofir d'Fro: FIRWAT esou komplizéiert (besser) wëlle schwätzen?

Kënnen mir wierklech näischt anescht wéi „*gewöhnungsbedürftig*“ soen, wann ee sech „un eppes muss gewinnen“? Mir „*bedürfen/bedierfe*“ glat näischt, brauche just eppes; et ass och kee „*bedürftig/bedierftig*“. Wat maache mir mat deer ganzer „*Nohältegeet*“ – Zinglabummerei? Dann iwwerleeë mir emol, wat dat „*Nohältegeet*“ wierklech wëllt soen... an da lande mir beim Gedanke vun eppes, dat „*bäihält*“, zolitt ass oder einfach „*hält*“; et wier also éischer vu „*bäihältgeet* resp. *Bäihältgeet*“ ze schwätzen. Gewëss, mir kënnen och engem eppes NOHALEN, ower dat ass eng ganz aner Gei, eng Gefillssaach! Wat maache mir mat deene gelungene *Klimabündnis-Gemengen*? Wéi ass et mat deem schnoffelege „*marquage horizontal*“ op de Stroossen? Woufir „*kachen d'Gemiddere héich*“, wann et einfach méi „*hëtzege*“ gëtt oder „an d'Luucht“ geet? ... mä wéi gesot: kengem zuleed a kengem zuléift... héchstens eiser Sprooch!

Eis Nimm

Ass et lech nach ni gelunge virkomm, **wéi mir mat eise Virnimm ëmsprangen**. Ganz vill vun äis ginn der am Fong „herno“ net esou genannt, wéi si „ugeschriwwen“ gi sinn. Bedenkt emol all **déi Variatiounen, déi et aus eise bekanntste Virnimm gëtt...** iwwregens bal alleguer nëmmen ee-silbeg! Kuckt emol, wat alles aus deem „Joseph“ gemaach gëtt; d'Maria, d'Marguerite, d'Catherine, den Emil an de Jean-Pierre kommen och alt net besser ewech... an da kuckt Dir déi Saach vun der „*Formulatioun*“ emol am Däitschen oder am Franséischen; komescherweis si mir mat eiser „*Nummerei*“ méi no beim Angelsächeschen.

Äre Schreiwert erlieft ëmmer erëm, datt an Däitschland oder dem Frankräich net vill ënner „Lex“ verstane gëtt... mä zëngerlee Manéieren an Ofledungen dofir am Italiéneschen oder Russeschen ze fanne sinn. **Iwwregens kritt Dir am Bureau fir d'Identitéitskaart oder de Pass refuséiert, fir mirnäischtdirnäischt Äre Ruffnumm (Emile/dit „Mil“) bei de Gebuertsschäinsnumm gesat ze kréien**; Bustawereidere! „Eegenarteg“ sot mäi gudden alen Däitschprofessor Paul Henkes fir esou eppes. Oder „typesch“ Eises? Denkt emol esou rondrëm lech an Äre Bekanntekrees no... vläicht ass et och eng Fro an der Chamber wäert...

Et war dach einfach, oder?

Ob si Corry, Elie, Ludmilla, Tatiana oder Tonio geheescht hunn; ob hire Familjennumm Kartchenko, Tedeschwilly, Gelejinsky oder Arritto war... éierlech: **Dat war äis Kanner net nëmmen egal; et ware Frënn a Komeroden**, esou wéi all Weber, Kremer, Hansen, Roth, Müller, Ed(mond), Albert, Jeanly; do kouw äis kengerlee Differenz an d'Kopp. Wuel dat léifstent an einfachst Zeeche vun deem, wat mir haut esou feierlech „*Integratioun*“ nennen; dovun hu mir näischt gewosst. Kanner „*verstinn*“ sech.

Et ass eng Freed, wéi déi allermeescht vun hinnen, hire Kanner a Kandskanner et wierklech wäit am Liewe bruecht hunn a bréngen. Deeselwechte Phenomän fanne mir jo mat „eisen“ italiénesche Leit am Minett, **wou „Differenzen“ sech generatiouneweis verflaacht oder ganz intressant vermëscht hunn**. Wéi ass et dann do mat der Roll vun eiser Sprooch? Just dat ass zënter de 60er Joere mat deer zweeter/drëtter Generatioun vu portugiseschen Awanderer de Fall. Déi allerbescht Integratioun (net mat Assimilatioun ze verwiesse!) war an ass nach ëmmer de Schoulhaff, d'Spillen, d'Gerolz, d'Sports- a Kulturveräiner; hei fladderer d'Wieder an d'Sätz nëmmen esou wéi liicht Plommen dorëmmer... **zugudderlescht verstinn e Capverdianer, e Kroat, en Albaner, e Bosnier, oder e Serb sech nach vrun allem... op Lëtzebuergesch ënnereneen**... wa mir d'Saach net verkomplizéieren. Eis Sprooch spillt hei souzesoen d'Roll vun engem „Catalyseur“. Mä wat ass dat dann erëm, gell? Emol nofroen.

100 Wierder Integratiounssprooch?

Hir Sprooch(en): Déi éischt Fro, déi ee sech bei deem ongeheiere Misär vun de Leit soll stellen, déi hiert Land net vu Muttwëll verlooss hunn; dann emol uegoholl, datt si all „kauschel“ sinn. **Wéi wier et, wann ee sech emol selwer an hir Situatioun giff erandenken:** friem op all Manéier, näischt ze räissen, näischt ze bäissen, knapps (an ower och just) en Ënnerdaach, keng Aarbecht, keng Frënn, keng „Kënneger“ ... mä a Sécherheet a mat Aussicht op eng Fräiheet, déi si zënter Joere vermessen, déi hir Kanner nach ni kannt hunn. Wéi geet dat do weider? Dat ass vläicht elo nach net d'Hauptfro ... mä dat gëtt de Problem, fir „Si“ a fir äis!

Natierlech mussen déi arem Leit sech „iergendwéi“ integréieren. Ower wat soll dat heeschen? Wéi kann dat goen? **Et wier dolaanscht, unzehuelen, si missten elo kleng „Lëtzeburger“ ginn;** vläicht sinn der ower en etlech ënnert hinnen, déi dat wëllen, déi hei „hänke“ bleiwen; firwat och net. Déi allermeescht waarden ower bestëmmt a ganz normal nëmmen drop, datt et doheem bei hinnen erëm besser/sécher soll ginn. Schonn eleng duerch déi Ëmstänn ass déi „Saach“ vill méi komplex wéi een dat esou iwwerflächlech kënnt denken oder falsch vergläichen.

Eent gëtt och **net genuch beduecht: „Si“ schwätzen nach laang net alleguer déiselwecht Sprooch a verstinn sech selwer dacks net ënnereneen ... dat am duebele Sënn;** gitt emol nëmmen op Wolz froen, wéi dat sech mat an ënnert „Agewanderte“ vum Balkan huet ... et geet net duer, fir do einfach vu „Yougoslaven“ ze schwätzen! Eleng bei deenen aus Syrien hu mir et elo mat Leit aus enger ganzer Rëtsch vu verschiddene Sproochgebitter ze dinn: Syresch-Arabesch, Aramäesch, Persesch (Farsi), Armenesch, Kurdesch, Türkesch, Russesch an allmëglech Varianten dovun! Wéi ass et an deem Streech mat den Afghanen, de Pakistanen, mat de Leit, déi aus Afrika erop an eriwuer kommen? Bonjour Integratioun! Do gëtt et och hei bei äis – grad ewéi iwwregens an Däitschland a soss wou – nëmmen eng verstänneg Lösung: **Si mussen d'Méiglechkeet kréien, sech an enger an deerselwechter Sprooch verständlech ze maachen ...** an ënnereneen ze verstoen, deer vum Land; hei a Lëtzebuerg ass dat nun emol Lëtzebuergesch. Ower wéi?

Zwu gutt Nouvelles: „Eis Flüchtlinge“ sollen esou séier wéi méiglech 100 Wierder Lëtzebuergesch léieren ... a mir gi gewuer, datt sech eng gutt Partie Intresséierter uginn hunn, fir hinnen dee Wutz „Äisbriecher-Sprooch“ bäizebréngen. Bravo! Ower ... hunn déi léif Leit, nieft hirem gudden Wëll, eng liddi dovun, wéi een engem mat eiser Sprooch entgéint geet? Si si sech bewosst, datt +/- 80 % vun deene Leit dach méngerwäreg keng Universitäre sinn, vläicht emol net liesen a schreiwe kënnen, net an hirer Schrëft a scho guer net an eiser „laténgescher“; also mussen si iergendwéi (och) an deem Sënn „verdeelt“ ginn; ouni Biller/Illustratiounen a Gestë geet knapps eppes. Einfach ass dat alles gottweess net!

Wier et net emol wichteg, **dat intresséiert „Léierpersonal“ zesummenzerufen, fir gewuer ze ginn, wat a wéi een et soll upaken?** Et geet net direkt ëm „Sätz“; et kënnt och net op e „grammatescht Lineal“ un ... dat ass dach och net de Fall, wann eis Kënnercher schwätze léieren ... et bëit sech ower no an no riicht: fir d'éischt e Grapp wichteg Wierder, an zwar Substantiven (Dingwierder), duerno eng Partie Verben, eng hallef Dosen Adjektiven/Adverben ... a jo nëmmen net direkt mat „Konjugatiounen“ ëm sech schloen. **Et geet am Fong ëm eng Zort „pidjin“ oder (wann et erlaabt ass) „petit nègre“:** *Ech Kapp/Bauch/Zänn wéi ... – sinn hongreg/duschtreg/iessen/drénken – eent, zwee, dräi – ei, vill/net gutt; firwat net och direkt „wannechgliff, merci“ ... a „Moien“?*

Allerwichtigst Hauptsach: sproochlecht Äis kräichen/briechen!

(Äre Schreiwert huet 1976 déi éischt Lëtzebuergesch-Coursë gegrënnt a 14 Joer laang gehal ... hätt mir haut de Josy Braun erëm!)

Muss dee Muttwëll sinn?

Wann ee sech un eppes soll (ge-)winnen, da loosse mir dat zu Frankfurt „gewöhnungsbedürftig“ sinn; mir „zéien den Hutt“ vru kengem, dinn en héchstens of; eng laddere Equipe ass nach laang keng „Gurkentrupp“ (Gurken hu mir souwiesou net), vläicht sinn et einfach (oniwwersetzbar!) Trëllerten. Eng zweet Etapp „steet (net) un“, mä si kënnt elo. Fréier Frënn mussen keng „ehemoleger“ sinn, och wann et nach heescht, datt si „dozou“ al sinn, aplaz „dobäi“. Wann am Eecherbiereg en Daach afällt, muss dat dach net soen, e wier „an der Côte d'Eich agestierzt“.

Wann dir gär hätt, et soll een d'Fanger vun enger Saach loosse, da schwätzt dir him se aus ... ower engem säi Bäileed „ausschwätzen“, dat kann nëmme knappekromm sinn, och wann et am Däitschen „aussprechen“ heescht ... do gëtt et jo och en **Ënnerscheed tëscht „ausreden“ an „aussprechen“**, oder? Am selwechte Streech gëtt „ein Urteil sprechen“ am Lëtzebuergesch net einfach mat „schwätzen/geschwat“ iwwersat, mä (feierlech) „gesprach“, grad ewéi de Poopst dach och keen helleg „schwätzt“ mä „sprécht“. Huet dir bei dësem Schwätzen a Sprächen alt emol dru geduecht, wat et heescht, wann een eppes „gesproocht“ huet; och dat huet e sëlliche Bedeitungen ... an absolutt keng däitsch!

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

EISES ... oder wat?

Ass iech ewell schonn opgefall, datt d'Lëtzebuergesch **plazeweis e ganze Grapp Ausdréck huet, fir eng an déiselwecht „Saach“ ze soen.** Wann et z. B. emol muss méi séier (net „schnell“!) goen, dann heescht et: *Dajee – maach virun – tom-mel dech e bëssen – fläiss dech – géff dech e bëssen drun – trântel net asw.* Denkt emol driwwer no, wéi dat am Däitschen, Franséischen oder vläicht Englesche gesot gëtt ... och alt net einfach.

En anert Beispill: *Ech maachen dobäi – ginn dowidder – fuere lass – gi mech drun ...* a probéiert dat an deenen anere Sproochen; wuertwärtlech geet et net. Also ass et EISES! Just dees „typesche“ Lëtzebuergesch ass an deem **Buch, un deem zu sechs Leit gesammelt a geschafft guff**, an dat mir an der Zäit erausginn hunn. Et heescht einfach **EISES, mat e puer Dausenden eiser Ausdréck ...** déi dir hannendru ganz kamoud op Däitsch+Franséisch iwwersetze/schreiwe kënnt: immens „spannend“ a wonnerbar fir de Käppchen! Dir wäert iech wonneren ... heiansdo och e bësse fluchen. De Präiss: Net méi ewéi eng Pizza!

Dir kritt et an all méi grousssem Bicherbuttek (Libo; Ernster; Diderich; Fieldgen; Alinea) ... ower och op eisen Adresse vun hei uewen (+Porto)!

Nawell ...

Ass iech ewell (firwat ëmmer „schonn“? Miseler: ewell) opgefall, datt mir och **Wierder am Lëtzebuergesch hunn, déi net nëmmen „oniwwersetzbar“ sinn**, mä je no Betounung och eng verschidde Bedeitung hunn. Eent dovun ass NAWELL.

Wann dir eng Saach „net iwwel“ fannt, dann heescht et z. B. dacks „nawell“ gär, dat Meedche wier „nawell“ **keen iwwelt (Af?)**. Wann een d'**Betounug ower op déi lescht Silb** leet, da kritt d'Meenung en aneren Dréi: *Hien hat kee Su a kee Frang an huet nawELL gelieft wéi e Pascha; hie krut der op d'Sabbal an huet nawELL net gefollegt.* Am Franséischen oder Däitsche giffe mir hei vu *quand même* respektiv *dennoch* schwätzen. Gelungen ... ower net wichteg, gelidit ... mä wat ass da scho wichteg?

Knätzelerei

Datt ass en **Ausdrock vun deer Wierderfamill, déi eng grouss Plaz am Lëtzebuergesch huet**, als Substantiv, als Verb an esouguer als Adjektiv/Adverb. Eng Knätzel ass e klenge Meedchen; eng „Knätzel“ kann ower och eng „knätzleg, kniwwleg, kriddeleg“ Aarbecht sinn ... a fro emol déi Dammen, wéi si heiansdo musse un de Knätzelen a laangem Hoer rosen, fir déi erauszekréien. Bei deene sëlliche „alkoholeschen“ Ausdréck héiert een och dacks, datt een sech eng „geknätzelt“ huet bis en eng „am Kanäili“ hat. Deer „knatzeger“ Saachen (Äppel asw.) hu mir an der Sprooch, wou och nach bei Schreiffeeler vu „Knätzelen“ rieds ass.

Huet dir gewosst, datt déi verbrueete Lëtzeburger well vru **méi ewéi 200 Joer de Revolutiouns-Fransousen hir „Déesse de la Raison/Vernunftgöttin“ veruuzt** hunn, an zwar als ... „Knätzelt“, weinst dem Tuppi vun deer „Marianne“.

Mammesprooch

An engem léiwe Gedicht vum Michel Lentz heescht et, dat wier **déi Sprooch, mat deer eis Mamm äis an d'Liewen era gekësst huet**. Dat stëmmt natierlech, an et ass richtig fir jiddfer Sprooch, déi am Puppelchen senger Famill geschwat gëtt ... mä haut bleiwe mir net bei deem sympathesche Lentz-Gedicht stoen, well d'Medezinn, d'Psychiatrie an déi pediatriesch Wëssenschaft sech op ganz daitlech-intressant Elementer stäipen.

Datt e Këndchen am Bäichelche vun der Mammi eppes héiert, ass haut gewosst: Et firt zesumme wann et knallt, knuppt, jipst oder soss méi haart hiergeet ... an net nëmmen dat: **déi Sprooch – mat allem, wat dat heescht (typeschen Tounfall, Rhythmus/Takt)** – kritt d'Kand ewell an de leschte Méint mat, wou d'Mamm erwaart (firwat soll se „schwanger“ sinn?). Déi sougenannt „Echographie“ an aner Methode vun „Imagerie médicale“ weisen äis haut kloer, wéi d'Kand am Läif vun der Mamm op e sëlliche reagiert, esouguer mat de Lëpse „mécht“, also och op hir Sprooch, well zugudderlescht sinn dat jo – fir all Sprooch typesch – Vibratiounen an hirem Kierper.

Mir wëssen an eiser Zäit och, datt **déi éischt Sprooch, an deer e Kand „nabbelt“ a sech selwer „stéckelchersweis“ konkret ausdréckt, am Gehier eng aner Plaz kritt/huet** wéi all aneren Idiom, deen et duerno „léiert“; dat geet daitlech aus japaneschen Experimenter eraus, déi ewell an den 80er-Joeren am „Bulletin de l'Unesco“ publizéiert gi sinn ... deemno ass d'Mammesprooch, och fir d'Lëtzebuergesch, en immens interessant Gebitt, op dat mir nach méi dacks ze schwätze kommen.

Eis Sprooch a Gefoer? Neen!

Natierlech huet d'Lëtzebuergesch am „Referendum“ direkt oder niewelaanscht eng Roll gespillt... d'Fro stellt sech nëmmen, wat si all deene bedeit, déi sech jo indirekt fir si agesat hunn, oder ob et nëmmen eng bëlle Baatsch fir enkerpöppelte Geeschtercher ass. Hei an der KLACK huet Dir – wéi versprach – kee Wuert an deem Sënn gelies.

Wann et ëm eis Nationalitéit an d'Sprooch geet, misst ower onbedéngt méi konsequent iwwer d'Mëttelen an d'Fassonge geschwat ginn, **wéi een dann an der Praxis als „Friemen“ un d'Lëtzebuergesch ka kommen...**

an zwar net nëmmen iwwer „Coursen“. Schoul ass nun emol Schoul. Mir hunn alles, wat mir wëssen, kennen a kënnen, **net onbedéngt an engem Schoulsall** geléiert, mä an der Wierklechkeet „ënnerwee“. Frot emol Leit, déi ni e Wuert Englesch an enger Schoul geraf hunn an duerch Ëmstänn an Amerika oder England gelant sinn...

Dee gréisste Problem hei am Land läit emol d'éischt bei äis selwer: **Mir quake jiddereen an enger Sprooch un, déi hien iergendwéi versteet.** Däitsch, Franséisch an och nach Englesch... da soll dee gudder Mënsch Kontakt mam Lëtzebuergesch kréien? Vill vun äis – och dacks Äre Schreiwert – schwätzen dach bal automatesch Franséisch bei enger Keess... aplaz mam Lëtzebuergesch UNZEFÄNKEN an sech da vläicht mat enger anerer Sprooch däitlech ze maachen. Wéi maache mir et mat eisen Noperen, Bekannten, Aarbechtskollegen oder esouguer Frënn? **Wann an enger „Gesellschaft“ och nëmmen een dobäi ass, dee kee Lëtzebuergesch versteet... da schalte mir alleguer ëm,** oder net? Et ass een dach net onmanéierlech, gellidir... mä vläicht just... op déi Fassong maache mir all Auslänner d'Dier fir an eis Sprooch zou!

Wéi mir 1976 déi éischt Leit an de Coursé fir Lëtzebuergesch haten, ass et ëm eng Haaptsaach gaang: **d'Äis ze brieche.** Mir hate bannent e puer Méint e puer honnert Kandidaten vrun der Dier (an deer aler Europa-Schoul beim Glacis). Gehollef huet keen äis, bis op zwee gudder Leit vun der Gemeng Lëtzebuerg, d'Häre Merres an Ney „getréischt“...; net ze vergiessen déi sympathesch Concierge-Koppel Reuter! Mir ware just zu eiser dräi Profite fir eng Dose Gruppe Leit... vun deenen déi eng aus dem Franséischen, anerer aus dem Engleschen oder aus engem Sproochraum rondrëm déi „Idiome“ komm sinn. D'Coursé konnte mir nëmmen owes halen, well **kee vun äis och nëmmen eng Stonn an senger normaler Schoul dofir fräigestallt** war; et guff kee Blat Material, kee Subsidi, a vu Bezuele war keng Ried. Dat Ganz ass um Fong vun Iwwerzeegung a guddem Wëll gelaft! Bei deenen allermeeschte war d'Äis téscht hirer an eiser Sprooch no e puer Méint „gekrächt“... mä wouer war do och: Déi eng léiere séier, anerer méi lues, bei enger Partie ass, „einfach net méi dran“. Bei esou Gedanke muss engem dach d'Chance vrun d'Ae kommen, déi mir haut mat eiseim INL hunn!

Dat alles ass an enger Zäit gewiescht, wou eis Sprooch wierklech a Gefoer war, am Gewulls vun eiser typescher Sprooch-Pluralitéit ënnerzegoen, well ower kee een eppes fir d'plakegt Sprooch-Erhale gemaach huet; **do gong a geet et nun emol net duer, e puer schéi Gedichter a léif Bichercher ze publizéiere,** och wann dat natierlech seng Wichtigkeet huet (an Äre Schreier mat dobäi war/ass). D'Haaptfro ass ëmmer nach (gewiescht): **Wie bring ich's meinen „Kindern“ bei?** Dat huet mengerwäreg vill méi mat pädagogeschem Gespier wéi mat „Fachwëssen, Literatur a Linguistik ze dinne. Wann et ee Beruff gëtt, wou (pädagogesch) TALENT dat Wichtigst ass, da schéngt et kloer den Enseignement ze sinn. Sou laang eis Sprooch vun esou enger Beruffung profitéiere kann, ass a kënnt si ni a Gefoer!

Drop an dowidder

Dat „dowidder/derwidder“ fannt dir net baussent eiser Sproochgrenz; dee ganzen Ausdrock hei uewe scho guer net. Stelle mir en an e Saz, da kënnt dir dee **mat an d'Vakanz huelen, wou et jo ëmmer erëm Leit gëtt, déi net wëlle gleewen, datt mir nun emol eng Sprooch fir äis hunn: Mëttes war et schmeier an dompeg; duerno huet et drop an dowidder gefacht, datt ee bal fortgewéitscht guff; dunn ass e schrot Wieder mat engem décke Schluet drop komm.** Vlächit léiss sech och nach soen, datt dir ferm dowidder/dobäi gemaach hätt, fir alles vrun der Vakanz an d'Rei ze kréien.

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Fernand Hoffmann (1929-2000)

Laanscht deem Numm ass „an der Zäit“ kee komm, deem sech mat eiser Sprooch ofginn huet; egal, ob een e „gär“ hat oder net. **Den „Hoffmanns Fern“ war e Begrëff,** an dat net nëmmen duerch seng Emissioun „De Misch a seng Leit“ um „UKW/Kanal 18“; déi ass, wéi all Geschwates, mat der Zäit verflunn, mä seng literaresch a wëssenschaftlech Aarbecht ass net aus eiser Sproochlandschaft ewechzedenden, sou oder esou. **E Stroossennumm, wéi de Robert Bruch, hätt hien iwwerengs ewell laang an der Stad verdéngt!**

An de 60er-Joeren huet de F.H. eng 2-bänneg „Geschichte der Luxemburger Mundartdichtung“ herausginn, déi e ganze Koup Gestécks fir dat geliwwert huet, wat haut, no 50 Joer, aus dem Lëtzebuergesch ginn ass. Mir „haten äis dacks mateneen“, et huet ower jiddereen deem anere fir seng Aarbecht respektéiert; hie war e kriteschen, esouguer streiderege Wëssenschaftler; äre Schreiwert ass vun der „Schoulmeeschtesch-Säit“ un d'Problematis „Lëtzebuergesch“ erugaang. Seng lescht Wieder u meng Fra fir mech, am Hierscht 2000, e puer Woche vrun sengem Doud (beim Italiéiner vis-à-vis vum Athenäum): *Madame, versuergt deen do gutt, hie gëtt nach laang gebraucht.*

Seng „Geschichte der Mundartdichtung“: Déi geet natierlech nëmme bis +/- 1965; **bis elo huet sech kee fonnt, deem den 3. Band dovou „gemaach“ hätt,** well just bannent deer Zäit méi an eiser Sprooch publizéiert ginn ass wéi an 150 Joer virdrun! Wou bleiwen dee Grupp, dee Comité oder dee „Schaffert“, déi sech endlech un dee „Rock“ Aarbecht ginn? Well just an deene Joeren ass aus deer „Mundart“ deem „dialecte qui a réussi“ ginn, un deem de Fernand Hoffmann zugudderlescht esouguer ze gleewe geschéngt huet!

Schonn driwwer nogeduecht...

... wat mir fir **Ausdréck am Lëtzebuergesch hunn, déi knapps oder guer net mat anere Sproochen „Famill sinn“**...eng „façon de dire“, déi jo iwwerengs och net esou am Däitschen oder op franséisch gedréint ze fannen ass. Iwwersetzt dach emol e kleng Saz wéi deem hei an déi zwou Sproochen: *Webesch si Famill mat Müllesch.* Gellidir, dat gëtt zimlech Krämpes (sind verwandt, sont apparentés) do kënnt dat Wuert „Famill“ net vir. Mä well mir äis d'meescht keng deeër Gedanke maachen, fällt dat engem och net esou op, *gellidir...* nach esou en Ausdrock! **Vläicht ass et jo och méi einfach, ze soen, d'Lëtzebuergesch wier eng aarm Sprooch,** nëmme en Dialekt, eng Mondart. Prost.

Eng Gloscht, eng Gladder

Natierlech hu mir bei dëser Afenhéitz dacks Gloscht op eng schmannteg/geschmécheg(?) Glace; et gëtt der esouguer, déi vun enger „Gladder“ schwätzen... an **déi zwou Fassonge gitt dir ëmsoss iwwer d'Grenz eraus sichen;** d'Verb „gelüsten“ ass zwar an der Géigend; „gladden“ ower guer net. Beim „Gegladders“ geet d'Lëtzebuergesch esouguer nach méi wäit: *De Claude hat eng Glace gegläschtert/gegladdert an huet sech d'ganz Box voll begladdert... an do guff et eng fatzeg op d'Gladder.* Da sot emol, eis Sprooch gëtt net och en eegent klengt Liewe féieren. Et geet ënner Ëmstänn nach méi wäit, wann et heescht, de Jang hätt *eng am Kanelli gehat an eppes zesumme gegladdert, wou keen Hënnescht a kee Viischt dru gewiescht wier...* Vill Spaass bei der Traductioun aus eiser knatzeger Sproochelchen!

Am Spaass...

Et muss een dach bal „tibi“ sinn, fir op Lëtzebuergesch ze behaupten, déi eh-moleg Frënn Gast a Misch wieren *engem gemeinsame Sport nogaang, a säit kierzlech giffe si fir de Veräin verantwortlech zeechnen...* da wier et dach besser, si hätten deeselwechte Sport gemaach a giffen elo de Veräin féieren.

Schlecht iwwersatent Däitsch gëtt nun emol nach kee Lëtzebuergesch (an ëmgedréint), woumat näisch geint dem Günter Grass seng Sprooch gesot ass... mä déi un den Ouere gezibbelt kréien, déi sech mat Vizmates-Lëtzebuergesch vrun e Mikro stellen. Och eis Sprooch muss ee léieren/respektéieren, wann et „d'Handwierksgeschier“ ass!

Eis KLACK ass elo ganz „brav“ bis den 3. Oktober, seet iech merci fir Ären Interessi a wënscht alle Frënn a Lieser eng genësseg Vakanz.

Erënnert Iech emol!

Wann **nom leschte Krich** méi un d'Sprooch selwer an hir Roll geduecht gi wier aplaz un d'Schreifweis, dann hätt d'Lëtzebuergesch de Knuet éischter a ganz anescht opgemaach, net esou aremséileg a schimmeg „gepauert“, wéi dat bis an d'siwenzeger Joeren de Fall war. Et geet och net duer, ëmmer erëm ze soen, demools wieren aner Suerge wéi d'Sprooch am Land gewiescht; **wat hätt dann enger verstänneger Aarbecht an der Wee gestan, dem Lëtzebuergesch demools direkt déi Plaz ze verschafen, déi et 1941 praktesch per Referendum ënner gréisster Gefoer vun de Lëtzeburger kritt hat?** D'Orthographie ass deem eenzege Schoulbichelchen, dat zënter 1914 fir eis Sprooch bestong, huet missen ewech! Dat war en aremséilegt Geméichels vu „Welter-Engelmann“ géint „Marque-Feltes“, a Wierklechkeet e Gerëffels tëscht „Fachleit“, **déi psycho-pädagogesch leider net méi wäit gesinn hu wéi hir gescheit Nuesen.**

(Zeechnung: O. Jaminon)

Et ass ze verstoen, dass d'Lëtzebuergesch sech déi éischt Joeren no 1945 virun allem geschuddert hunn, wat un d'Preisen erënnert huet, och virun hirer Sprooch; **de Goethe war ower kee „Preis“, den Heine, de Schopenhauer an den Thomas Mann och net.** Et war gutt, dass d'Däitscht seng offiziell Roll an der Chamber gekéipt krut; mä an der Schoul wéi an der Press huet et seng Fonktion ower verstännegerweis weider behal ... verstännegerweis! Verstänneg wier et also och gewiescht, drun ze denken, dass eng Schreifweis fir eis germanesch Sprooch, dass Schrëftbild bäibehal hätt, dass den Nic. Welter fir „*Das Luxemburgische und sein Schrifttum*“ gewielt hat; en etlech „Aktualisatioun“ wiere jo och nach duerchgaang, ower: 1946 alles eraus ze „krazen“, dass nom Houdäitsche „geroch“ huet, an dass dann op eng lächerlech Fassong duerch „englesche Charakter“ ze ersetzen, konnt jo nëmme zu deem Resultat féieren, dass de Fransous esou richteg ëmschreift: *Il n'y a que le ridicule qui tue!*

Ee Gléck, dass de Robert Bruch (Dokter an der Germanistik a Romanistik ... an Enrôlé de Force!) an de 50er Joeren dee richtege pädagogesch Verstand fir eng Orthographie vum offiziellen Dictionnaire mat erabruecht huet ... déi „mir“ (d'Actioun-Lëtzebuergesch!) da vum (KZler!) Robert Krieps 1975 officialiséiert kruten. Op deem gesonde Fong huet sech och 1999 net e sëllege geännert, an dass bleift och d'Basis fir jiddfer „Aktualisatioun“ vun duerno.

Wien nach ëmmer mengt missen ze **mengen, eis Schreifweis wier ower komplizéiert**, dee soll sech emol esou butzeg Beispiller aus der englescher Orthographie bedenken, mat deer de G. B. Shaw den Uz gemaach huet; e puer lëschtge Beispiller: *My two sisters are too little to drive* = 3 x deeslewechte Laut, 3 x anescht geschriwwen, an d'Silb „-ble“ um Enn och nach „verkéiert“ geschwat – *I heard my heavy heart in the heat* = 4 x dselwecht geschriwwen, ower 4 x en anere Laut! Am Franséischen dann: *Un ver se meut vers un verre vert* ... ass dach wonnerbar „lo-gesch“, gelldir! Tu **accueilles** ... wéivill Bustawe ginn do geschriwwen ... ower net gelies? Net iergeren, nëmme wonneren!

Gewëss: Dass muss een nun emol „léieren“ ... ower méi mat den Ae wéi mam Verstand, mat Logik scho guer net ... **also mat der Gewunnecht ... a genee do ass jo de Problem mat der Orthographie vum Lëtzebuergesch:** Mir sinn et net gewinnt a schwätzen ongerechterweis vu „Schwéier“. Mä mir sinn um richtege Wee: Äre Schreiwert, dee sech zënter 45 Joer op all Manéier mam Lëtzebuergesche beschäftegt huet an nach ofgëtt, mierkt, dass eis Schreifweis ëmmer méi héichprozenteg „eropgeet“, an den normale Gebrauch = d'Gewunnecht kënnt. Dat huet seng Ursachen, z. B. kéipweis Lieserbréiwen a Commentairen um Internet ... dem Facebook, dem SMS asw. Bravo! **Wien hätt dat vru 45 Joer geduecht. Wéi „mir“ mat Wudderen ugefaang hunn. Well soss ...**

Geknadders

Ee vun eise Sproochproblemen ass, dass mir, **wéi mam Velo an enger Tramschinn, net aus dem Houdäitschen erauskommen**, wa mir bis dragewutscht sinn. Wéi kënnt ee soss vun enger „*iwwelrichender Spur hannerloosse*“ schwätzen ... oder vun „*upassungs-fähigen*“ Déieren; soen, eng Émro hätt „*erginn*“, oder eng Kritik wier „*kierzlech vun ehemolege Frënn erhuewe*“ ginn, vill giffen der engem „*gemeinsame Sport nogoen*“ oder „*fir eppes verantwortlech zeechnen*“. Zum Beispill hu mir „sech erginn“ am Sënn vun „sich ergeben“, ower och am Sënn vun neie Schong, déi sech „erginn“, ower net am Sënn vun engem Resultat. Mä, wéi sot de Mann: **Dat muss ee kenne fir ze wëssen ... oder léieren aplaz Topereie vu sech ze ginn.**

Wien déi Ennerscheeder net spiert oder kennt, dee soll och net (vrun allem als anonyme Giffchen) mat enger queescher Schnuff vun „Dialekt/Mondart“ téinen. Wien d'Franséisch aus dem „*Nouvel Obs*“, dem „*Monde*“ oder d'Däitsch aus der „*Süddeutschen*“ oder der „*Zeit*“ net kennt an net kann, deem geet et do grad esou. **Och d'Lëtzebuergesch muss een (wéinstens e bëssen) am Grëff hunn, fir et wëlen engegermoossen éierbar an d'Schreif ze kréien.**

Gelunge Gedanken

Wann ee gär erausfënn, wou a wéi eis Sprooch sech typesch vun aneren ënnerscheed, da soll een emol probéieren, dass „normaalt/proppert“ Lëtzebuergesch an eng aner ze iwwersetzen ... wat ee jo iwwergens an eise Buch EISES dausendfach ka maachen ... wann ee wëllt. Mir kennen z. B. am Däitschen dat Wuert „Gedöns“, fir wann eppes lästeg an iwwerflësseg zermault gëtt. Mä da **bedenkt emol, op wéivill Fassongen d'Lëtzebuergesch sech do ze hëllef weess:** *Gebraddels – Geedessem – Gefiederméichels – Gedéngels – Geschnëss – Getuddels; a wéi wier et mat Getässels – Gedéngels – Getélts – Geféngers – Gekniwwels – Gewibbels – Geklaaps* ... an eis Sprooch ass esou aarm, gelldir; et wier jo iwwerhaupt keng Sprooch, schreift en Tutebatti an engem Commentaire iwwer d'Wielerei vu mar. Dat giff eng Zermeeschtereie, wou dee léiwe Blani de „Wänzeli“ ganz séier giff tëscht d'Stempelen zéien.

Wéini gëtt „geheesch“?

Sollte mir äis net emol heiansdo **iwwerleeën, ob riichtewech franséisch oder däitsch Ausdréck net och e Lëtzebuergesch Gesicht zegutt hätten** ... vrun allem, wann eng wuertwärtlech Iwwersetzung aus deene Sproochen e krommenolegt Lëtzebuergesch gëtt? Wat soll een da vu „**Mir heeschen Iech wëllkomm**“ an deem Sënn halen? Mir hunn d'Verb „heeschen“ ... ower dat huet ganz aner Bedeitungen: heeschen ass dat däitscht „betteln“ an d'franséisch „mendier“; wéi e Mënsch „heescht“, freet nom Numm, an hei gëtt et kloer Famill mam Däitschen – an der Zäit guff gefrot, wéi een sech geng „schreien“ – mä **eng Grimmel Sproochgefill misst engem dach bal soen, dass dat „Wëllkomm heeschen“ net an eis Sprooch passt.**

Intressant ass och nach, dass mir e Grapp **Ausdréck hunn, déi sech mat deer „Heescherei“** ofginn: *Heeschepak, Heeschesak, heesche goen, sech verheeschen* asw. Et kënnt ee sech bei deem frëndleche „Moien“ an engem grouse Geschäft vläicht eppes méi Originelles virstelle wéi dee „geheeschte Wëllkomm“, dee jo ower och guer net no eiser Sprooch schmaacht, just „Wir heißen Sie willkommen“ an d'Lëtzebuergesch gequëtscht. Firwat dann net „*Mir freeën äis op Iech / Mir si frou, dass Dir bei äis kommt*“ ... dat wier iwwergens och net méi laang wéi „*Nous vous souhaitons la bienvenue!*“ Näscht fir ongutt, mä emol doriwwer nodenken ass jo net verbueden, oder?

Wat ass e „LERNFEST“?

Datt mir nawell gär „**déi aner Säit**“ fir **allerhand Organisatioune „knäipe“ ginn**, ass gewosst; doriwwer ka jo och roueg jiddereen seng Meinung hunn. Et schéngt mir ower méi originell ze sinn, wann déi Wëlzer (zënter 60 Joer!) e „Geenezefest“ op d'Beë bréngen, déi Trëntenger e „Kiischtefest“, déi Housener eng „Bauerekiernes“ oder anerer e „Gromperrefest“. **Et gëtt Dosende vun Iddien, aus deenen een e Fest maache kann**, ouni de Bayern hire versoffenen a verfroossene Wies'n-Oktober (aremséileg) nozeafen an dat och nach hei „Oktoberfest“ ze verneenen; Fues-Organisatioune giffe sech anescht a méi „vun hei“ maache loose wéi, dass der en etlech als verkleete Kölner oder Meenzer mat „Spitzenkappe“ dorëmmer lafen. Iddien, Iddien, Iddien!

Zu Wëntger war dann och déi lescht Woch deer „Fester“ eent, dass bestëmmt net op „eiser Mësch“ gewuess ass ... **e LERNFEST kann dach nëmme vun do kommen, wou den Numm hier ass.** Iwwer d'Organisatioun selwer soll hei näscht gesot ginn, ower wéinstens den Numm kënnt Lëtzebuergesch sinn! Hei gëtt näscht „gelernt“, also misst dat, wannechglift, och e LÉIERFEST sinn a soss näscht, schued ... ower eppes hunn ech do vu mengem Frënd André Bauler „gelernt“: Wat „Zonkestippe“ sinn. Wësst dir et? Neen? Da frot emol no.

Eist Land ... Zoufall vun der Geschicht!???

Sou kann nëmme e Kultur- a Geschichtsflappes tuten. **Wéi ass et da mat den Zoufäll soss dorëmmer?** Italien ... en Zoufall. Däitschland ... en Zoufall. D'Belsch ... en Zoufall. Déi skandinavesch Staaten ... Zoufäll ... an dobäi och nach alleguerte méi spët wéi „eisen“ „Zoufall Grand-Duché Lëtzebuerg“!

En Dënschdeg, den 9. Juni 2015, ginn et op den Dag gemaach 200 Joer, dass den „Zoufall Lëtzebuerg“ international-rechtlech mam Schlussakt vum „Wiener Kongress“ en eegene Staat guff. Den Detail dovun, grad ewéi déi Geschicht, déi sech doraus entwéckelt huet: e puer intressant Geschichtstonnen ... déi leider vun Historiker ze dacks „iwwer d'Käpp ewech zerdoziert“ aplaz fir jiddfer verstëndlech „auserneegedoe“ ginn.

Mol kucken...

... wat dann elo bei deer **Stëmmerei iwwer eist Wahlrecht** deen anere Mount erauskënnt. An der KLACK wäert dir ëmsoss no enger pro/contra-Positioun sichen; dat sief der politescher Säit iwwerlooss. Jidderee soll seng Meinung iwwer d'Stëmmrecht hunn, ower och e bëssen Argumenter, aplaz nëmmen aus dem Bauch eraus ze grommelen; jidderee soll deem aneren seng Opfaassung och respektéieren. **Mir halen eis Sprooch fir en Haapt-element bei deer ganzer Zermeeschtere**... an et war jo och eis „Actioun-Lëtzebuergesch“, déi ewell 1976 (!) kloer gesot huet, datt et net an der Rei wier, wa mir eisen auslännesche Leit keng schoulméisseg Geleeënheet giffe ginn, fir d'Sprooch vum Land ze léieren... am Fong eng Zort Manierlechkeet!

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Dat war ower **déi Zäit – vru 40 Joer! – vill méi séier gesot wéi gemaach**. Mir hunn et gemaach! „We had a dream“, den Dram guff Wirklechkeet... haut ass en erfüllt, an et mengt (ee Gléck) dësen an deen, hien hätt deen Dram „jo och“ gehat... weisen a beweisen! Wien sech de „Spaass“ wëllt erlaben, dee kann an der Press vun deemools bis haut kloer erausfannen, datt **eis Sprooch an deene leschte 40 Joer e Saz gemaach huet, dee keen hir zougetraut hätt**; dat guer net nëmmen a Schreiwereien a Gedichter oder esouguer „Literatur“... mä vrun allem bei de Leit, well besonnesch do – an der Praxis – war a bleift et fir d'Lëtzebuergesch wichteg!

Et guff 1976 – wéi mir den **alleréischte Lëtzebuergesch-Cours um Lampertsbiert an deer „aler“ Europa-Schoul** ugefaang hunn – kengerlee kee Material fir Lëtzebuergesch ze léieren; keen Ënnerdaach dofir ze fannen; Leit fir Coursen ze halen, huet ee mat deer stäerkster Lanter knapps fonnt... vu Bezuele gong keng Ried; mir hunn eisen „Hobby“ fir näischt gemaach... net mat „ëmsoss“ ze verwiesselen! Dat alles an nach eng Maandel voll Einzelheete waren de Problem. Et hunn der och esouguer e sëllegen hiren Intellektbëschte-Käppchen iwwer äis Dreemerte gerëselt. An haut?

Äis gong et deemools guer net drëm, e „perfekt“ Lëtzebuergesch op d'Schoulbänk ze bréngen. Mir wollten d'Äis briechen, Mënschen, déi aus deene verschiddensten Ursaachen an eist Land komm sinn, eng Mëglechkeet bidden, sech hei manner kal ze fillen; well einfach war/ass dat net, an enger Gesellschaft, wou jiddereen sech mat „frieme“ Leit direkt an enger Sprooch ënnerhält, déi si verstinn... nëmmen net an der Sprooch vum Land. Katastroph!

Wéi d'Nazien **1941** probéiert hunn, äis „Heim ins Reich“ ze lackelen, ze zéien, ze forcéieren, huet **vrun allem eis Sprooch eng Hauptroll** gespillt. Et misst emol méi an op méi Fassonge kuerz a kloer explizéiert ginn, ënnert wat fir engen Ëmstänn d'Lëtzeburger deem Gauleiter-Gnom deemools „Nixdegibbi“ gesot hunn. „Gesot“? Neen. Däitlech mat hirem Numm uewendriwwer „3xNee“ geschriwwen („Volkszugehörigkeit“, Nationalitéit, Sprooch). Wann ee weess – mä wie „weess“ dann nach? – a watfir eng Geforen dat deemools konnt féieren, da kuckt een dat mat aneren Aen, villméi mat méi Verstand.

Leider hunn eis Verantwortlech vun direkt nom Krich dat och net, oder falsch gekuckt. Gewëss: Déi däitsch Sprooch ass (zäiteweis) an den Eck gedréckt ginn... wat net dat Gielt vum Ee war; schued war vrun allem, datt just dunn eis Sprooch net als dat Element behandelt an installéiert ginn ass, wéi et sech den 10. Oktober 1941 gewisen hat. An der Verfassung vun 1947 stong da „schimmeg“, datt d'Gesetz de „Régime des langues“ giff regléieren... an domat hat et sech... bis 1984! Sou war eng Brems agehäit, déi d'Entwécklung vum Lëtzebuergesch ron 40 Joer laang gehënnert huet. Mir sinn haut méi wäit!

Dann iwwersetzt emol...

Si koume laanscht, ower mir waren net gerücht – deen do geet mir net – a wann s de net gees – fuer vijenzeg an net hannerzeg – deen hat d'Moule bannebaussen un – gëff dech mat deem h... Gejälz – d'Kett huet de Jos an der Riicht gehal – et war e sabbelegen Dag – dee Knéckjang ass schéi kuuschteg – dat ass e vermengtent Bëtschel – maach dech net esou – de Mett mécht e laange Leeër – ech hunn deem et emol ferm gesot – de Will huet eng flott Moss/Schécks, e flott Dickelchen – schlupp net wann s de ëss an do gees – looss mech goen – hal se zou – ech hunn deem de Wouer geblosen...bis eng aner Kéier.

Abeejo!

D'Lëtzebuergesch kann een dach schreiwe wéi ee wëllt... *Ech schreiwen dat, wéi ech et schwätzen... Mir hunn dat ni geléiert...* Majo dann! Datt et elo **well zënter 35, 40 Joer all gudde Broutdag Plakaten, Annoncen, Menüen... a kéipweis Bicher an eiser Sprooch** gëtt, dat misst dach och deem „allermannst-gescheiten“ Tutebatti schonn an d'Aen, wann net esouguer an de Verstand eragaang sinn... wann deen „doheem“ ass ☺. D'Uertschaft, de Veräin an den Numm vum Här SEKRETÄR guffen hei ewechgelooss; d'Original ass ower ze kréien.

No enger klenger Paus organiséieren mir Dës Joer arem een Freijochramaart. An du wollst mir terech ganz leif fruen op der Gewollt-idd als ze enenstelen andeems dier eis eppes geift bakken fir an Kaffisess? Mir kinnen och 2 Saachen sin ☺
× × × soen terech am Firaus schon een groussen Merci
An mir geifen eis fruen wann da mir bis den 2. Abrell keint bescheid suen wëllt an waar da Bakst ☺

Eis Adress fir Hëllef ze offréieren ass zënter 45 Joer bekannt. Bei allem Versteedsdemech: dat hei kënnt een ower vir, wéi wann ee giff schreiwen: *Main Faather wahr aabe nischt damitt einferschtanden...* vum Franséischen net ze schwätzen, an un d'Englescht net ze denken. Wat dir dovun denkt/haalt, dat sief jidderengem iwwerlooss... **laacht einfach mat...** an näischt fir ongutt ☺.

Madame, mir hunn Iech gäer!

Dee schéine Saz kënnt dir um Monument „Charlotte“ an der Stad ënne rondrëm de Sockel liesen. An enger feierlecher Sëtzung am „Cercle“ hat den deemolege Regierungs-Chef deen 1939 gebraucht... **d'Lëtzeburger hu bei der Onofhängegkeetsfeier an der Angscht gelieft**... an sech an hire schrecklechste Joeren (1940-1945) un deem Gedanken ugepaakt! Niewebäi gesot: Et war an den 80er Joeren net einfach, fir als Organisationspresident d'Iddi vun deer Schrëft um Monument bei deenen Häre Spezialisten an Architekten duerchzesetzen; dat giff zevill „monument pompier“ maachen... an och nach op Lëtzebuergesch!

Sproochlech: Mir hu keng „direkt“ Iwwersetzung vu „lieben, amare, aimer, to love“. Mä dat wëllt guer a glat net heeschen, datt de Lëtzeburger d'Leift net kennt... hien ass ower méi verhal dodran, net mat „verhuel“ ze verwiesselen. Wéi seet de Jong ower esou léif op der „Kiermes am Duerf“: ... *ech hunn dech gä, mir gi mar bei den Här...* naja, aner Zäiten. Am Lëtzebuergesche kann een d'Saach ower och zimlech hannerwänneg an de Contraire dréinen: Du kanns mech gä hunn ☺ *Tu peux m'aimer... you can love me?* Nixdegibbi!

Schlauderjuckes?

Dëslescht hate mir bei genëssege Wäffeler rieds vun der „Schlagsan“, mat deer een sech esou eng wonnerbar „Crèmeflütt“ kann opkéien. Do huet eng Madämmchen sech futti gelaacht, wéi si héieren huet, datt plazeweis(op der Musel) den Ausdrock **„Schlauderjuckes“ fir de „Klappschmant“ oder „d'Klappram“** giff gesot ginn.

Mä ass dann déi „Schlagsahne“ oder „Crème fouettée“ esou vill aneschtters oder vläicht besser? Och eng „Chantilly“ ass just als Numm vläicht méi glënnereg... an domat gëtt och gemengt, d'Fransousen hätten se erfionnt; dat stëmmt net, well si kënnt duerch d'Medicis aus Italien! Eis **„Klappram“ oder de „Klappschmant“ brauchen sech och net hannert dem eisträichesche „Schlagobers“, der englescher „whipped cream“, der italiéinescher „panna montata“ oder soss eppes ze verstoppen**. Klappschmant oder Klappram misst am Fong duergoen; fir ze schmunze wier de Schlauderjuckes grad de Kotteng, oder?

Eng „facheg“ Saach

Hei an och anerwäerts ass ewell zënter op d'mannst 20 Joer laang dovun rieds gang, datt et **keng Schan ass, wa mir e Wuert aus enger anerer Sprooch eranhuelen**, wou eis Sprooch keen anert huet. Dees hu mir natierlech kéipweis, apaart aus dem Däitschen (Sicherung...) oder aus dem Franséischen (Trottoir...). Datselwecht géllt fir nei Wieder, déi bei äis wéi an anere Sproochen aus enger anerer, apaart dem Engleschen, eragelaf kommen (Computer, Mail,...). **Mir hu keng (politesch) Ursach, äis géint alles ze wieren, dat no Franséisch richt**; dat gehéiert nun emol bei den „3-spä-neg“ Charakter vum Lëtzebuergesch, ower!

Ower, ower: Do wou eis Sprooch „zënter Uedem an Éiv“ en Ausdrock hat an och nach haut huet, ass et **eng aremséileg Noléissegkeet, wa mir z.B. op eemol eng „Ameis“, e „Maikäfer“, eng „Bouchée“, „Rog-nons“ asw. sollen hunn**, wou et dach eng Seejomes, e Meedéier, eng Paschtéit-chen, Eiercher guff a gétt. Sot emol ee mir, wat dat soll! Ass een da méi „modern“, man-ner „almoudeg“, net esou „mused“? Neen, just méi sprooch-liddereg... an d'meescht mat fuddelegen Ausrieden!

Dës Deeg een, hunn ech da gelies, **e Bauer vu Viichten** hätt e Problem mat eise Kulturministère, well hien e Lach soll do gruewen, wou réimescht Gemaier a vläicht och nach en ongeheier historesch-wertvolle Mosaik am Buedem leie giff. Iwwer de Fong doriwwer ze diskutéieren, ass hei an eiser „Sproocherei“ net d'Plaz... **mä wann et ower dann heescht, do soll eng „LAGERUNG fir GÜLLE“ hikommen**, da fällt engem d'Kap ower an d'Akai! Gitt vun Élwe bis op Beetebuerg a vu Rouspert bis op Habscht no deem froen, wat eis Gussen a Gissercher vu Flëssegem hannerloossen... a wat natierlech op e sëllege Manéieren e Problem fir de „Produzent“ ass. Eent ass ower doudsächer: Et ass keng GÜLLE! Frot dach emol bei engem Bekannte „vum Land“, dee laacht sech kromm, wann dir him vu Gülle schwätzt. Wann dir him ower eppes **vu PIFF oder vu „Maschtepull“** sot, da weess hien direkt Bescheed... a firwat soll dat dann an deem schéine Viichten no Gülle richen oder fachen (en 100 % lëtzebuergesch Ausdrock!), wann d'Stécker „gepiff“ ginn?

Hannen um Lampertsbiere sinn op der Kopp natierlech och Schwäin an der Zäit gehal ginn, déi „Mislerei“ vum Giss guff net grad alleguer mam „Piffaass“ dorémer geféiert. Dofir ass der e sëllegech de Fiels erof gelaf, well do eng gideleg Kaul war. Déi Plaz heescht nach haut **„Piffkaul“**... ower si huet haut e gaaanz feierlechen Numm: *Rue de l'Ordre de la Couronne de Chêne*. Ass dat dann naaischt?!

Am Eescht: **Bräichte mir net och eng „Gülle-Lagerung“ fir dee Sprooch-Piff, dee plazeweis an d'Mikroen oder an Zeitungen eraleeft?** Firwat gétt sech einfach vun offizieller Säit net drëm bekëmmert, datt eis Leit, déi e Beruff an deem Streech wëlle maachen, d'Méiglechkeet kréien, d'Lëtzebuergesch zerguttst ze léieren. Dat wier net méi schwéier oder problematesch wéi eng aner kulturell Initiativ. Mir versueren dach – mat Recht – alles, wat et dowäert ass, aus eiser Geschicht erhal ze bleiven... **mä wéi ass et dann do mat engem vun den Haupt-elementer vun eiser historescher Eegenart, eiser lëtzebuergescher Identitéit.** An eise INL, dem Sproocheninstitut, misst sech dach do eppes organiséieren a maache loosse!!!

Et ass dach esou schéin, geldir

Wann een e Projet kann ugoen; wann een eng *beandrockend Leeschtung* bréngt; wann de Frank de Peloton *anhält*; wann e Coureur e *Réckstand* guttmécht; wann een eng Strooss *iwwerqueert*; wann een d'*Besuerignes* vun aneren deelt; an en Zuch *steigt*; *zréckgëtt*, *zréckfiert*, *zréckkënn*; en Haus *astand* sëtzt; bis *Mëtter-nuecht* opbleift; sou viles sech *lount*. **Muss dat sinn?**

Referendum, Identitéit... a Sprooch!

Et geet natierlech virum Referendum am Juni e sëllege rieds vun eiser IDENTITÉIT. Iwwer d'Stëmmrecht selwer hale mir äis hei net op; dat muss jiddereen, mat all deem, wat och ewell hei doriwwer gesot a geschriwwen guff (zënter 22 Joer!), vrun allem „gemengt“ ginn ass, mat sech perséinlech ausmaachen.

Ass et „EISES“ oder net, wa mir soen, et giff een sech *es net zoukommen* – den de-sen oder dee giff äis *net goen* – en Typ giff *sech mengen* a seng Fra wier e *vermengtent Bëttschel* – de *Bréifdréier* wier nach *net erduerch* – den Noper wier *all Dag matzäit un Dill* – dee *verbruede Soff* wier *gelanert* ginn, *hätt de Sak kritt*, *mä dat giff näischd dengen*, *well hie giff sech es gutt stoen* – deen an der KLACK giff sech einfach *net ginn an drunhale wéi de Geck un de Bengel* – de Mann hätt *d'Strass wéi an hie giff sech zurecks schnuddelen* – de Josy an d'Annette giffe *matenee goen*, *mä da wier net dowäert* bei den Här ze goen, si giffen dat selwer *an d'Rei maachen*. **An da probéiert dir dat emol an eng aner Sprooch z'iwwersetzen. Wetten, datt ...**

vum Lex Roth

(Zeichnung: O. Jaminon)

Eis getéitschte Sprooch

Wann een eng zerguttstert Liewer huet, déi genuch Gal fir d'Verdauung, produziéiert, da sinn d'Gackelcher net nëmme eng genësseg, mä och **eng gesond Saach... wann se mat Verstand gebraucht ginn...** dat géllt natierlech dës Deeg ganz apaart. Et erënneren sech der nach vill vun äis drun, datt et eng Gellegt war, wa mir mat den Eeër técke konnten, an déi ganz Geschéckerlech äis déi schéinsten Ouschtereeër esou séier zertéitscht hunn, datt engem der net méi vill iwreg bliwwen sinn.

A propos „téitschen“: Et gétt deen Ausdrock och a verschiddene Formen anerwäerts, mä den allgemenge Gebrauch geet an eiser (getéitschter) Sprooch **vill méi wäit an d'Breet**; si huet esouguer en „Dingwort/Substantiv“ draus gemaach, an aus dem „Participe passé“ ass e flotten Adjektiv ginn (getéitschten Auto)... dat ass zimlech eemoleg, fir net ze soen „typesch“. Wann en Ee getéitscht ass, da kënnt een och nach soen, et wier „gekrächt“, wat jo vu „kraache“ kënnt, wou dann och „kréckelen“ net wäit ewech ass... Dat alles ass eng interessant a **kreativ Sprooch-Ofleedungs-Uluecht**, deer et e sëllegen am Lëtzebuergesche gétt... esouguer interessant genuch fir eng Uni-Aarbecht.

Bei äis kréie laang net nëmme Eeër deer Téitschen; och en Auto kann der erwächen, déi dann zimlech deier ginn. Een,dee gefall ass, huet dann och gär iergendwou Téitschen. Äppel, Biren oder Meloune mat Téitschen, déi léisst een aus gudde Grënn am Buttek leien. Et kann een och vun engem, deen net grad „liiwreg“ an der Bëls ass, soen, hien hätt eng Téitsch an der Bëls.

Am selwechte Sënn kann ee roueg **behaapten, datt eis Sprooch all Kéier eng Téitsch erwëscht**, wann ouni Iwwerlees a muttwëlles friem Wieder oder esouguer ganz Sazfatze gebraucht ginn, déi d'Lëtzebuergesch guer net brauch. D'meescht kënnt dat dovun, datt gemengt gétt, et wier méi blénkeg, feierlech... et ass just méi liddreg! Oder mengt dir vläicht, et wier ewell besser, wann ee seet, den Här XY hätt „d'Zigele“ fest an der Hand, aplaz vun der „Gitt“ oder einfach dem Seel ze schwätzen? Wat soll eng „Danksagung“ bréngen, wa „merci soen“ den normale Gebrauch ass? Et hëlt och bal kee méi anuecht, datt am Lëtzebuergeschen näischt sech „lount“, mä héchstens „dowäert“ ass; datt e Projet net „ugaange“ mä einfach „ugefaang“ soll ginn; datt eng Tradition op kee Fall „oprecht“ mä an der Riicht gehal gëtt; datt e Joeresdag (Joerdag!) mat Sécherheet net „begaang“ mä „gefeiert“ soll ginn; datt een engem net „läit“ mä einfach net „geet“...

Dat sinn **elauter a villzevill deer Téitschen**, déi mir (dacks onbewusst) eiser klenger léiwer Sprooch maachen, déi dach e Stéck vun äis ass... an déi zuguaderlescht eent vun de Mëttele ka sinn, äis mateneen ze verstoen a verdoen. Iwwregens och eis auslännesch Leit, déi aus de verschiddenste Sproochgebitter kommen: dem Däitschen, dem Franséischen, Portugiseschen, Engleschen, Italiéneschen, Spueneschen, Slaweschen, Skandinaveschen asw.

Villmools merci, léif Chamber!

2017 gi mir als Vollek fir eng „opgefrëscht“ Verfassung stëmmen; **dës Deeg konnt een an der Press liesen, datt d'Spezialkommissioun vun der Chamber hir Propositionen erausginn huet**, an halt iech un... do steet eis Sprooch a beschter Gesellschaft mat deenen anere Symboler vun eiser Identitéit: eise Fändel, de Wopen an der „Heemecht“ als Nationalhymn! Dat verdéngt **en décken a waarme Merci** fir all déi Politiker, déi an de leschte Joeren a bis haut un deer ganz komplizierter Saach geschafft hunn.

Hei an eiser KLACK stongen **iwwer déi laang Zäit 48 kleng a manner kleng Artikelen** fir „Eis SPROOCH an d'CONSTITUTION“ (Ceterum censeo), déi mir jo och als klengt Heft erausginn hunn; dofir maache mir an d'Membre vun der AL äis dann och e butzege Knuet an d'Nueschnappecht. Et ass dowäert, eng kleng Copie vum Text ze liesen!

Al an nei Wieder

All Sprooch „verléiert“ Wieder a mécht neier. Wann z. B. kee Botter méi „hausgemaach“ gëtt, dann ass et kloer, **datt dat gutt aalt „Rompaass“** aus dem Moud kënnt; huet nach knapps een en Uewen an der Stuff, da verschwënnt och **d'Kuelegelb** lues a lues. Grad esou wëssen dann eis Dämmercher net méi grad, wat dee „**Stëppelkotteng**“ da soll sinn; de „**Känki**“ huet och säin Dëngscht op all Manéier gemaach, a wann dir e bëssen iwwerleet, da fannt dir dees „Wierdergeräbbels“ nach e sëllegen.

Mengt jo ower beileiwen net, dat wier just am Lëtzebuergeschen de Fall; frot nëmmen e franséischen oder däitsche Sproochmates. Wëllt dir ower Äre Kanner, lech selwer oder soss engem weisen, wat et vun esou ale Saache gëtt: **Eise Staats-Musee um Fëschmaart huet eng ganz flott Sektoun, wou zënter Joere gesammelt a fachmännesch zesummegeallt guff/gëtt, wat et esou ginn ass (merci Luc Mousset!)** ... deen Deel vum Musee (Wilhelm-Gebai) ass jo iwwregens elo ganz flott nei organiséiert ginn. Mam Geschier kommen ower och d'Ausdréck an de... Sproochmusee!

Eis Germanisten an aner Däitsch-intresséiert Leit kucken een nawell gär queesch, wa gesot/geschriww gëtt, mir hätten en (natierlechen!) Hank, fir zevill Houdäitsch an d'Lëtzebuergesch eranzeschmuggelen. Dat muss een ower méi „differenziéiert“ kucken. Déi Fachleit fannen et ower normal, datt mir eng „**Heizung**“ hunn, e **Schalter**, eng **Steckdous**, e **Föhn**, e **Kühler**, eng **Kupplung** asw.; da solle si äis och eng Bougie, e Pneue, e Guidon asw. vergonnen.

Nei Wieder bei äis? Déi kommen hei wéi soss iwwerall mat de Saachen an de Gebräicher. Et ass nun ower eemol esou, datt déi meescht nei Ausdréck an der leschter Zäit aus dem Engleschen eriwuer lafen. Am Franséische wéi am Däitsche gëtt sech am Ufank dogéint gewiert; de „Fernsprecher“ huet den Telefon och net gepackt; de „Fernseher“ an d'Fernsehe wäert och alt net méi ze laang géint den „TV/Teevau“ bestoe bleiwen... grad ewéi de „Rendez-vous“ oder e „Stelldichein“ vläicht vum „Date“ ermëlzt ginn. De genialen Industrielle Ferrero huet et fäerdegbruecht, datt en Ausdréck, deen eis Sprooch gemaach hat a „jonke Joere“ gestuerwen ass: **De Schoklasbotter huet sech vum „Nutella“ musse verkauchen** ... mä eist „Gebeess“ hunn d'Marmelade an d'Confiture net gepackt, Yuppi!

Eng interessant Fro ass déi, **aus watfir enger anerer Sprooch mir Lëtzebuerg dann elo nei Wieder eranhuelen.** Mä och do geet et äis d'selwecht wéi den Däitschen an de Francophonien: D'Englescht ass nun eemol Tromp! Den „Handy“ ass zwar keen Englescht, wäert sech ower zugudderlescht esouguer och am Frankräich géint de „portable/balladeur“ behaupten; ob d'Télécopie et laang géint de Fax packt... mol kucken; de „courriel“ mécht dem Mail och net méi laang Konkurrenz. Firwat soll dann dat schwaacht Lëtzebuergesch sech géint dës angelsächseschen Tendenz stäipen. Mat allem Respekt gesot: Dat wiere flamännesch Reaktiounen. **Dobäi gehéiert d'Englescht (Germanesch + Romanesch) exakt an de Lëtzebuerg Sproochhank.**

Wat da fir eis Sprooch maachen? Et geet am Fong net esou ëm déi nei Wieder; **de Fong-Problem läit do, wou mir Sproochgebräicher mat bal kompletten däitsche Sätz verdreiwen.** Et dréint sech z. B. ëm déi kéipweis aremséileg „Iwwersetzungen“ aus dem Däitschen an eiser Mikros-Welt. Et ass dach einfach eng Schan, wéi d'Lëtzebuergesch do dacks an enger houdäitscher Schinn hänke bleift... an datt et keng Ausbildung an deem Sënn fir de Beruff „Speaker“ um Radio, an der Tële oder den Internet-Zeitunge gëtt. Wien ass do schëlleg? Keen... alleguer!

Ameséiert iech emol...

Mir menge jo d'meescht, et giff sech alles esou **licht vum Lëtzebuergeschen an d'Däitsch oder Franséisch iwwersetze loossen.** Dat ass ower net grad esou wouer. Fir erauszefannen, datt et net esou ass, hu mir an der Zäit zu eiser 8 Leit eng 180 Saiten lëtzebuergesch **Ausdréck gesammelt, déi Krämpes fir an déi aner Sprooch maachen.** Probéiert emol selwer, da wäert dir gesinn, datt déi kleng Behaupterei hei uewe stëmmt. Wann dir „dees“ gär méi hätt, da **frot iech d'Buch „EISES“ an engem Bicherbuttek oder op enger Adress an de Kont vun hei uewen;** do gëtt et Dausenden deier Beispiller; dir kritt et (fir de Präiss vun enger Pizza!) geschéckt (12 € + 2 € Porto). Méi „spannend“ ass kee Kräizrätsel a kee Sudoku!

eng Bascht	e Rupp	mammereg	mockeleg
eng Kéng	eng Sabbel	maans	schankeg
e Juck	eng Mudder	gelungen	heeschen
eng Pautsch	sech ginn	hiwweleg	schappeg
eng Kruppschank	eng Schwéiesch	kierpen	stauteg
eng Schnauf	e Stréckel	klaken	stëbsen

vum Lex Roth

(Zeichnung: O. Jaminon)

Eng Bëls, eng Téitsch, eng Knupp

Wien huet sech nach ni „eng ginn“, an hat duerno eng „Bëls/Knupp op der Kopp“ oder „eng Schrëp“ déi nawell ferm „gepëffert“ huet. Wann een engem Däitschen oder Fransous dann och nach vu sengem Misär wëllt eppes verzielen, da fällt engem nawell gär op, datt et net esou richtig rétscht... **ower eis Sprooch, dee kleesperen Dialekt, ass dach esou aarm, geldir.** Et léiss sech jo och viles net dra soen... vrun allem wann een säi Lëtzebuergesch net zerguttst am Grëff huet. Dat gëtt ower knapps ee gär zou... an dann ass et wéi am Spréchwuert: **Wann een e Mupp net ka brauchen, da seet een hie wier rosen.**

Gewëss, eis Sprooch ass net gemaach (?) fir gestelzte philosophesch Gesprécher oder Schreiwereien ze féieren; si ass nun emol en „Emganksidiom“, wat net mat deem flappegen Ausdréck „Baueresprooch“ ze verwieselen ass! Nach net emol méi mat „Dialekt“! Wann dir lëtzebuergesch-schrëftlech Texter vum Robert Bruch, dem Nic. Weber, dem Marcel Reuland oder anere liest, da spiert een, datt vill méi an eiser Sprooch stécht an domat ze maachen ass, wéi a bëlegen Humpegesprécher behapt ka ginn... iwwregens ass **Allerweltssprooch vun engem Däitschen och net déi vum Böll an déi vum „normale“ Fransous net déi vum Mauriac.** Do gëtt et grouss Ennerscheeder, deer mir och am Lëtzebuergeschen därefer maachen.

I love you...Ti amo...

Et kënnt ee bal mengen, **de Lëtzebuergier wier e kale Fësch an net ëmstand, engem eppes Léiwes ze soen** ... mä da mengt alt. Ass et manner léif, wann ee seet „ech hunn Dech gär“, „ech si frou mat Dir“, wéi dat zimlech plakatiivt „*je t'aime - I love you - ti amo - ich liebe Dich*“? Do gëtt et an eiser Sprooch och nach esou eng Zort Zwëschentéin wéi „ech kann Dech gutt brauchen – Du gees mir nawell – asw.“ Gelungen ass et, datt mir zwar d'Verb „léiwen“ net hunn, ower „**verléift**“ **sinn ass äis ganz kënneg.** Den Dicks huet a senge „Rousen an der Stad“ gemengt, si wieren all wert, „geléift“ ze ginn... „léiwen“ ass ower ni an eiser Sprooch gelannt. Firwat? Doriwwer léisst sech diskutéieren; d'Hauptsach: Mir hunn eis Fassong, fir en engem ze soen, et wier ee „frou mat him“, wat jo einfach oniwwersetzbar ass.

Am selwechte Streech wier et och nawell net ëmsoss, emol drun ze erënneren, datt mir „kengem senger brauchen“, fir *cajoler, lieblosen* asw. ze iwwersetzen. **Heemelen, stréilen, kruwwelen asw., ass dat manner?** Nach eppes: Just de Contraire vun der Léiwerei ass net wäit vum Eescht ewech; „Du kanns mech gär hunn!“ eng vun de schlëmmste Riedensarten.

Postkaarte mat „EISES“

An deer leschter KLACK huet dir eng „**Billerkaart**“ gesinn, déi op hir Manéier seet, datt mir eng Sprooch hunn... fir Auslänner eng Zort gelunge Virwëtztiitchen. An dëser KLACK-Edition huet mir nach emol eng aner aus deer Postkaarte-Serie. Mat esou enger illustréierter Postkaart kënne mir selwer oder intresséiert „Gäsch“ engem **op eng flott Fassong e puer Grëtze vum Lëtzebuergesche schenken oder schécken.** Natierlech ass et gutt, wann eis Touristen uechter d'ganzt Land Kaarte mat Landschaftsbiller, der groussherzoglecher Koppel an historiesche Gebaier kënne kafan an uechter d'Welt schécken... ower **e klengen Zeie vun eiser Sprooch-identitéit** ass fir Dausende vu Leit dach interessant. Dofir guff elo eng éischt Serie vu 7 Kaarte gemaach, déi jidderee geschwé fir e verstänneg Präiss kafan a weiderschécke kann... wetten, datt dat säi Wee mécht!

Markenzeeche fir Lëtzebuerg?

Wann et ee Land gëtt, dat sech prima „verkeeft“, dann ass et bestëmmt d'Schwäiz. Mir wëssen: Si sinn der „fir sech“ a kucken no sech ... ower dat maachen si gutt a loos-sen sech net esou geckeg aus der Rou bréngen! Datt si net an der EU sinn, kann zugadderlescht keen hinne verdenken; d'Schwäizer wëllen sech einfach net dra schwätze loos-sen; si maachen hir Geschäftcher mat jidferengem a froen net be-sonnenesch no, wann et heescht, Milliarde vun „egal wem/wat“ ze versuergen ... och wann dat äis net onbedéngt an de Kreem-che passt; souwäit ech weess, sinn si ower keng (direkt) „Waf-fenhändler“ wéi aner esou „politeschkorrekt“ Länner ... och wann si Freed mat deenen hire „Mackessen“ hunn ... soss sinn et anerer ☺

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Wann een iwwer d'Geldgeschichten eraus un d'Schwäiz denkt, da kënnt engem bal **automatesch de Begrëff „seriös/zolitt/Qualitéit“** an de Kapp. Et fällt knapps engem wéi deem héich-diploméierte franséischen UMP-Délpes vu Wauquiez oder dem Klautche Marino an, iwwer d'Schwäiz als „*Confédération de merde*“ hierzefale wéi iwwer Lëtzebuerg, dem Juncker säin *Duché de m...* Firwat? Mä d'Schwäiz ass nun emol e „Markenartikel“ un sech selwer, deen e „branding“ huet, wat esouvill wéi „agebrannt“ wëllt soen, sou wéi een z.B. en agebrannt Zeechen op Fleesch-stécker fénn. **Sot emol, e wäisst Kräiz op engem roude Fong giff dir net di-rekt als „SWISS MADE“ erkennen!** Alles, wat dëst Zeechen huet oder wou „Swiss made“ drop steet, gëtt bal e Reflex fir „Qualitéit“ ... et ass, méi kompli-ziéiert ausgedréckt, e „Synonym“ vu Wertaar-becht ... och wann „anerer“ dat vläicht esouguer grad esou gutt oder nach besser maachen. Schwäiz ass Schwäiz, an domat basta! Ass dann re Schockela onbedéngt besser? Maachen d'Fransousen net och immense genëssege Kéis „mat Lächer“? „Schwäizer Kéis“ ass ower nun emol e Be-grëff. Ass eise Pinot manner wéi hire „Fon-dant“? Halen däitsch oder englesch Quali-téitsmessen de Verglach mam „Schwäizer Messer“ net aus? Eng Schwäizer Auer: e Wert-begrëff ... mä wéi ass et da mat Spëtzeprodukter aus Frankräich an Däitschland!

Gewëss: mir Lëtzebuurger kënnen a sollen äis net mam „Nationbranding“ vun der Schwäiz an aneren EU-Länner moossen ... bis **op eise Markenartikel SPROOCH-SITUATIOUN** ... do klappt esou séier keen äis. Déi Situatioun bréngt äis ganz kloer Vir-deeler, déi anerer net hunn; si sinn ower éischter „abstrakt“. Mir hunn ower Pro-dukter, déi sech als „**deer aus deem klenge gelungene**“ Land vill besser verkäfe genge loos-sen, wa mir eisen „Nationbranding“ méi systematesch „eraushänke“ gen-gen. Et ass gewosst, datt Lëtzebuurger Beier a China gutt ukënn; mir hu Mël-lech-produkter, déi an arabesche Länner deen allerbeschten Numm hunn; firwat soll for-midabele Wäin aus deem butzege Schlaraffeländchen net an de skandinavesche Län-ner, Schottland oder Kanada als „Fëschbegleeder“ mam „Piesporter“ kënnen konkur-réieren? Eis Zoossiss- a Reezfabrikatioun kann et mat egal watfir enger „Spezialitéit“ aus Italien oder Frankräich ophuelen. Iwwer d'Qualitéit vun eiser Luxus-Pâtisserie kënnt déi Paräisser och net eraus ... ower et ass „Paraaais“, gelldir ... firwat net zu Lon-don oder Tokio „Made in Luxembourg“ ... aus deem klenge koriéiere EU-Land? A wéi ass et mat deene sëlliche Spezialprodukter um technesche Gebitt? Eise kloer-ver-ständleche Logo mat deer stiliséierter Kroun ass en „Hummer“ ... wann nach eng Strëtzt Faarf (d'baussegt Spëtze rout a blo) dru wier, déi eis Identitéit besser eraus-lichte léiss ... esou wéi eis flott a vill beneite Sproochsituatioun! Identitéit op eng kom-merziell Fassong? Firwat net?

TIT SCHROEDER – Dir erënnert iech vläicht drun, datt den Useldenger „Syndicat d'Initiative“ seng komplett Gedichter an engem Band, zesumme mat enger won-nerbarer Beschriewung rondrëm säin apaarte Liewenswee, vrun 2 Joer am Kader vun enger extra-sympathescher Feier erausgin hat. Deem wertvolle Buch ass dat Allerbescht geschitt: Et ass vergraff! Ower déi fläisseg Useldenger hunn et net do-bäi gelooss. „De gaunze Wee“ vun engem vun eise beschte Lyriker ass elo an 2. Edi-tioun ... an zwar mat engem spezielle „Glossaire/Vocabulaire“ ze kréien: 30 € d'Buch+Glossaire oder 10 € fir de Glossaire eleng. Dat (mat Adress!) op de Kont vum Useldenger S.I.: **CCPL LU41 1111 0167 4965 0000**

Nonnefäsch?

Wat hu mir als Kanner dach gefaart, wann ee grouse Lala gesot huet, mir kriten **de Fascht geschnitten** ... eng typesch Nullerei, ower – gilligilli – eiser gudder aler an onverwiesselbarer Ausdréck een! Bal hätt ech gesot, et giff op der ganzer Welt soss kee Faschtert wéi zu Lëtzebuerg ☺

Wou si an der Zäit un déi „Nonnegeschicht“ komm sinn? Eng kriddeleg Fro. D'Non-nefäsch waren ower gutt, an et wier **och haut fir jonk Familien eng häisser-lech-heemlech** Saach, wou d'Kanner beim Deeg a beim Baken eng Hand gengen upa-ken ... an den Handy souguer fir eng Zäitche vergiesse giffen.

Kennt dir **deer verschiddenener Nimm fir dat genëssege Gebäcks?** Fueski-chelcher, einfach Fuesend, zu Wolz „Foasichtsbroden“, zu Didleng och Tortelen, Tët-telen an Tüttelcher ... an domat kënnt een esouguer déi sympatheschen Nënnercher a Rou loos-sen.

Da probéiert emol ...

... **dës Sätz an d'Däitscht oder Franséisch ze kéieren:** *Mat engem gudden Deessem kritt d'Brout eng kruppseg Kuuscht an en éissege Brësse* ... wann een net ze kuuschteg mat der Wuer knéckt.

Mir hunn ugerappt, äis druginn, gehout, geflass a getommelt, mir hunn dobäi-gemaach a sinn dowiddergaang wéi Mëller, kruten äis emol net ze erblosen ... mä dat huet alles näischt gedéngt.

Dajee ... an denkt vläicht drun, datt eis Sprooch ower en eegent Liewe féi-ert! ...

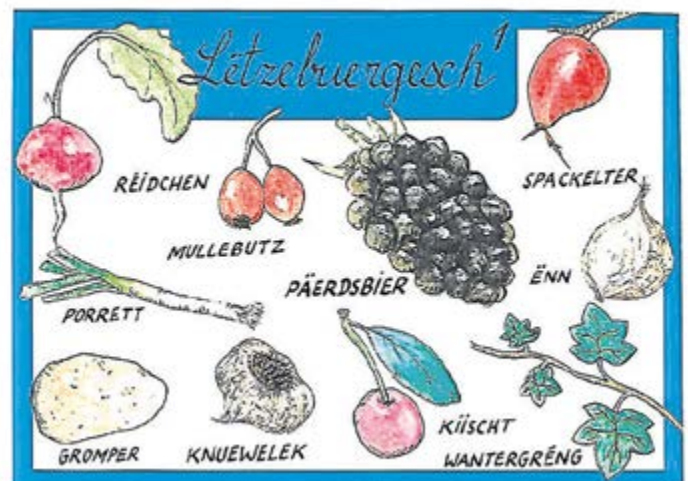
Freideg oder freides?

Do schénge munnech Leit **Krämpes mam Gebrauch** ze hunn. Mir fannen ower „frei-tags“ am Däitschen (*freitags geschlossen*), mä och „am Freitag“; d'Franséisch an d'Englescht kennen déi „adverbial“ Praxis net (*le vendredi*; *on Friday*). An eise-m normal-praktesche Sproochfloss fanne mir d'meescht **dee genitivischen Ausdröck: sonndes, méindes, dënschdes asw.** Deemno soll et och z.B. vläicht esou an en-ger Fënster stoen: *Mëttwochs, Donneschdes, Freides oder Samschdes* zou. Net wichteg? Et sinn ower „Knäpp“ an deer Zos.

Am Franséische gëtt et deer **Sprooch-Lazereien** och ... wou mir an der Zäit e rou-de Strapp drënner a Ponkten ofgezu kruten. *Je pars à Paris* heescht dach, datt ech zu Paräis **sinn** a vun do fortueren; fueren ech **dohinner**, da misst et dach *je pars pour Paris* heeschen, oder net? Net wichteg? Garantéiert nolëisseg! Probéiert dee-selwechten Ënnerscheid och emol am Engleschen.

Firwat dann net?

An e puer Woche fanne mir op de Postkaarte-Stänneren oder de Stellage vun den Zei-tungs- a Souvenirbutteker **7 verschidde Kaarte mat Illustratioune fir Lëtze-burger Ausdréck (sou wéi hei um Bild)**. Sidd es sécher, datt „eis“ Touristen sech fir dat Stéckelche vun deer fir si esou gelungen-intressanter Sproochsituatioun vun deem „Butze-Ländchen“ intresséieren. Made in Luxembourg!

2015 sinn et 200 Joer, datt ...!

Et wier ze hoffen, datt déi Verantwortlech an dësem neie Joer gëngen drun denken, datt mir, **an engems mat eisem Nationalfeiertag an den 125 Joer Dynastie, 200 Joer „Grand-Duché“** feiere kënnen. Gewëss: Lëtzebuerg guff 1815 nach keen „onafhängege Staat“, mä vun do u kann ee soen, datt „mir“ – reng historesch an international-rechtlech gekuckt – eng eege Plaz an der Rei vun den europäesche Länner hunn.

Deen neie Grand-Duché guff (minus 2 280 km², déi un d'Preise gungen) zwar als dem Kinnek vun Holland seng perséinlech Propriétéit an de Schlussakt vum „Wiener Kongress“ geschriwwen, mä Lëtzebuerg ass **vun do un e Staat fir sech**, och wann dee verbruete Wëllem I. et behandelt huet, wéi wann et seng 18. hollännesch Provënz wier ... wat komplett géint de Sënn vum Kongress-Akt gaang ass. Dat huet och indirekt dozou geféiert, datt „mir“ **1839 nach eng Kéier 4 320 km² erofgekëppt** kruten; et ass also zugudderlescht nach eppes manner ewéi en Drëttel vun deem iwwreg bliwwen, wat den *Duché de Luxembourg* virun 1815 gewiescht ass, wéi alles déi Säit vun Our/Sauer a Musel fir d'Preisen ewechgeschnidde guff. **Eist Land – 2 586 km² – ass deemno praktesch als „Schuedi-Duché“ vun deem Kuch vun iwwer 9 000 km² fir deen tockge Wëllem I. bliwwen**, eng „Groferei“, déi sech zënter dem spéide Mëttelealter ënner alle méiglechen Haier „Herzogtum“ huet däreferen nennen.

Et huet bis 1890 (Doud vum Wëllem III. an Thron-lwwerhuele vum Adolph vun Nassau-Weilburg) gedauert, iert Lëtzebuerg definitiv **e wierklech onafhängegt Land mat eegener Constitutioun an domat eegene Gesetzer ginn ass**. Dat sinn, am ganz grouse Bou, d'Elementer, un déi mir äis sollen erënnere, wann et drëm geet, un d'Chance ze denken, déi mir haten an hunn, uechter d'ganz Welt als souveräne Staat unerkannt ze sinn ... eng Chance, déi d'Lëtzebuurger sech iwwregens och zënterhier duerch hir exemplaresch Aarbecht a Resistenz géint all Tendenze vu méi spéidem Annexiounsappetit verdéngt hunn!

Dir kënn natierlech elo froen, **wat déi „Gedankespillereie“ mat eiser Sprooch ze dinn hunn**. Mä intelligent Leit wéi den Tunn Meyer, de Jacques Dieenhofen, de François Gangler, de Michel Lentz, de Michel Rodange, den Edmond de la Fontaine (Dicks), Nicolas Greth, C.M. Spoo, grad ewéi eis Lëtzebuergesch-Schreiwerten aus dem 20. Joerhonnert haten an hunn e Gespier, eng Nues fir de Rang vun eiser Sprooch bei der Formatioun vun eisem klengen Staat; besonnesch och fir déi kriddeleg Zoustänn, bannent deenen déi „puer“ Lëtzebuerg ëmmer erëm waren. Eis Sprooch war souzesoen een Deel vun der „Speis“, mat deer d'Land gebaut an zesummegehal guff.

„Mir wëlle bleiwe wat mir sinn“ ... dat sinn net déi Kuebereien, mat deenen dee Sproch haut ze dacks „bemokelt“ gëtt; de Michel Lentz wollt deemools – 1859! – just ënnersträichen, datt eise Këppche Land äis a soss kengem sollt gehéieren. „WÉI“ mir sinn, dat ass eng total aner Saach ... an do hu mir jo och eist gutt Recht, no de „Qualitéite“ vun aneren ze froen. Souguer wann et ëm „Steier-Ruling“ geet?

„Je suis devenu Français en Amérique latine et tous les patriotes sud-américains le sont devenus à Paris. Rien de meilleur que l'exil pour découvrir d'où l'on vient et la langue dont on est pétri, ET QUI EST NOTRE VRAIE PATRIE ...“, da rot emol, wien dat gesot huet; kee klengkaréierte Fanatiker oder „faschistoiden“ Nationalist ... de Régis Debray („Le Point“ 27. Nov. 2014)! Kuckt vläicht an Ärem Internet, wien dee Mann war/ass. Dir wonnert iech!

Prost neit Joer?

„Däerfe“ mir esou soen? Et soll jidderee soen, wéi hie wëllt. Einfach *Vill Gléck am neie Joer* oder *All Guddes am neie Joer* passen zwar besser an eis einfach Sprooch. „Pro sit / Prost“ ass Latäin an heescht näischt anescht wéi „et soll (gutt) fir dech sinn!“ Mir sëtzen ower sproochlech och hei an enger interessanter Mëtt ... och wann dat dem Lëtzebuergesche selwer dacks wéi deet an eiser eegener Ausdréck muttwëlles mat däitschen, franséischen oder englesche Wieder plattgemaach ginn.

Dir erënnert iech vläicht, datt mir e ganz Buch voll méi oder weëneger **ty-pesch lëtzebuergescher Ausdréck mam Titel EISES** herausginn hunn; mat iwwer 4 000 Beispiller ... dat nach ëmmer ze kréien ass, a knapps de Präis vun enger giedeleger Pizza kascht; de Bréifdréier bréngt iech et och heem, wann dir äis 15 € (mam Stéchwuert „EISES“ op de Kont vun hei uewen an der KLACK) schéckt. Dora kënnst dir iech dann och d'Zänn e bëssen ausbäissen, fir d'lwwersetzung op Däitsch oder Franséisch ze fannen ... esouguer méi wéi eng Wegg gewinnen!

vum Lex Roth

(Foto: Teddy Jaans)

Bravo, Här André Bauler!

An der Mëtt vum 19. Joerhonnert hunn **zwee Deputéiert fir d'alleréischte e puer Sätz Lëtzebuergesch** (zu Ettelbréck) an der Chamber geschwat. Dat waren net deer „Mannster“ (och net onbedéngt deer Topegster!); si hu bei déi knapps 2 % Lëtzebuergesch geziel, déi ëm déi Zäit hunn därefer stëmme goen a gewielt ginn: de „Propriétaire“ Metz vun Eech an den Affekot André vu Veianen ... **fir datt d'Vollek och sollt verstoen, wat am „héijen Haus“ géng diskutéiert ginn**. Et huet gutt 50 Joer gedauert, bis erëm een sech an der Heemechtsprooch an der Chamber gemellt huet: **de Caspar Mathias SPOO, a senger éischter Ried, den 9. November 1896**; si ass am Original am Archiv! Mä de gudde Spoo guff dofir vun deenen aneren „décke Schweesserten“ einfach verdommt ... ower d'Äis war gebrach, an d'Lëtzebuergesch 1912 an dat neit Schoulgesetz geschriwwen ... Dicks, Rodange, Lentz, Nik. Welter asw. hate „gewierkt“!

An der Chambersëtzung vum 27. November 2014 huet den Här Deputéierten André Bauler eng Ried fir eis Sprooch gehal, déi genee op d'Gedanken a Wieder vum C.M. Spoo passt. Mir sinn haut, ee Gléck! mam Lëtzebuergeschen op ville Pläng méi wäit; et giff eng Abberzuel, fir se hannereneen ze schreiwen ... ower den Här Bauler gehéiert haut an d'Rei vun all deenen, déi sech d'Sprooch vun eisem Land op hire Fändel geschriwwen hunn; net als sougenannten „Nationalist“, mä als verstännege Patriot am beschte Sënn, wéi alleguer déi, déi dofir riichtgestan hunn ... a woufir d'Lëtzebuergesch kloer an eis Constitutioun gehéiert! Dem Här Emil Rinnen e Merci op „Cläirref“, well hien äis mat esou beegeschterte Complimenter op d'Ried vum Här Bauler gestouss huet.

Hëllef fir d'Franséisch? Jo, mä ...

Et ass net fir d'éischt, datt mir wéinst eiser Aarbecht fir d'Lëtzebuergesch duergabass kréien, dat wier **géint d'Däitscht** gericht; richteg ass: Mir sinn a bleiwen dogéint, datt päckweis lëtzebuergesch Ausdréck muttwëlles vun houdäitsche Wieder ermëlzt ginn; d'Däitscht selwer respektéiert jiddwer eenegermoosse louse Lëtzebuergesch, esou ewéi dat sech passt.

Elo gi mir dann an engem Lieserbrëf gewuer, datt en Här fir d'Franséisch hei am Land no Hëllef rëfft. Hien huet recht! Mä net op déi Manéier, wéi hien et zum Beschte gëtt. D'Franséisch quaxt hei net ënnert deem sëllege Lëtzebuergeschen, un dat eis Leit sech ewell och an de moderne Medien an op soss verstännege Fassonge ginn, léiwen Här Henri Entringer. De „Misär“ mat der *„Langue de Molière et de Camus“* ass an de 60er Joeren ugaang, wéi Superpädagogennullerten ze no bei de franséische Linguisterte geschnoffelt haten ... déi iwwregens deemools en däitlechen **Ënnerscheed tëscht „français = langue maternelle ou étrangère“** gemaach hunn; wéi déi Liichtbengelcher dann op eemol eis Kanner fir kleng Fransouse gehal a mat deer zackerdjesse *„méthode structuro-globale“* traktéiert hunn. Mir nenne keng Nimm, well der nach vun deene „Stiichterte“ liewen; leider haten si deemools fräi Hänn fir hir Dommereie kritt; d'Katastroph war prophezeit ginn; **haut ass d'Bëttschel fett**. Näischt fir ongutt, Här Entringer!

Virstand? Abeejo!

Leider si mir ewell sou wäit, datt e **„Mitglied vum Virstand den Uwiesenden den Tätigkeetsbericht vum verflossene Joer ënnereit/virgedroen huet“**. De Problem läit doran, datt een deem aneren ofschreift. Soubal et da schrëfflech gëtt, muss et jo och nach méi feierlech sinn ... an da fale mir gewéinlech an d'Houdäitscht. Ass et dann esou schwéier, d'Saach an d'Erstänn ze schreiwen, wéi een engem se um Telephon gëng soen?

Natierlech kënnst elo d'Fro, wéi een de „Virstand“ soll nennen, well „Comité“ wier jo och kee Lëtzebuergesch. Dat ass net onbedéngt falsch ... an ower net ganz „dijeleg“ = richteg, well mir do erëm e gellegt däitscht Wuert huelen, dat op der ganzer Welt soss kee versteet. Nach méi gelungen ass et, wa mir och nach op eemol solle „Komitee“ schreiwen ... dat ass déiselwecht Kniwwel wéi aus der Photo eng Foto ze maachen ... an déi griechesch Wuerzel ze zertrëppelen. Firwat? Ee Gléck hunn déi allermeecht verstännege Leit an deem Sënn d'Saach vu CHRËSCHTDAG aplaz Krëschtdag matkritt ... **a mir si glécklecherweis nach net bei „Filosofie-Filharmonie-Fisik asw. ...“ ukomm**. De grouse Virdeel fir eis Sprooch bleift déi oppe Fënster op Weltsprooch wéi Englesch, Spuenesch, Franséisch ... déi de Stack vu laténgeschen a griechesche Wieder zu 98 % respektéieren. Firwat solle mir da just um Däitsche pechen?

Lëtzebuergesch méi grouss gesinn

Wéi mir 1982/83 an der Spezial-Commissioun um „avant-projet“ fir eist Sprooch(e)gesetz geschafft hunn, war kloer, datt **déi legislativ Initiative net nëmme fir „heibanne“** wier, mä och eng Wierkung op eist „Gesicht“ bausst eise Grenzen hätt. Gewëss, Lëtzebuerg an seng Sprooch waren, grad wéi 1941, vun Neo-Nazien an hirer „Soldaten-Nationalzeitung“ duerch den Dreck geschleeft ginn. Eis Autoritéiten haten dorophin, no enger „Motioun“ vun den „Enrôlés de force“ an der Chamber, och an der Bundesrepublik reklaméiert. Dat war och gutt esou, ower dobäi ass et bliwwen. Wéi hat den Diplomat a spéidere Reichskanzler Bethmann-Hollweg ewell 1914 iwwer esou „Gedängels“ vun deem knatzge Lëtzebuerg gestot: *Verträge sind ein Fetzen Papier!* E schrëftleche Protest ass 1981 an deem Sënn also och nach net emol e Confetti wert gewiescht! D'Actioun-Lëtzebuergesch ass verbruet dohannert bliwwen, datt eis Sprooch hir Gerechtegkeet als nationaalt Identitéitselement sollt kréien. D'Saach ass gerochen! Gewëss, d'Emstänn ware ganz aner, ower hätt „mir“ nom Schoul-gestetz vun 1912 ë. a. mat eiser Sprooch eis souverän Identitéit konsequent ënnermauert, da weess nach keen, ob de Liliput-Staat Lëtzebuerg deemools, natierlech och ëm 1940, net anescht gekuckt a behandelt gi wier. D'Nazi-Fatzerten haten emol net esou 100 % Onrecht, wéi et geheescht huet: *Ihr betet deutsch, also...;* déi Escher Alzette-/Graben-/Kohlenstraße, déi Wëlzer Brunnenstraße a Scheergasse waren ë. a. och alt net grad gëlle Bewäisstecker fir eis Eegestännegkeet... eis Zi-

vum Lex Roth

(Foto: Teddy Jaans)

vilakte waren op däitsch, asw. asw.! Eist Sprooch(e)gesetz vun 1984 guff a gëtt äis definitiv e legaal Mëttel, fir och „dobaussen“ ze ënnersträichen – esouguer ze beweisen – datt d'Lëtzebuergesch zu eise kulturelle „Gesicht“ gehéiert!

Op engem vun deene leider! bekannste Monumenter vun der Welt ass dat och elo zu Auschwitz-Birkenau de Fall. Dee gewielte Saz, deem do an 20 Sproochen op bronze Placken ënne bei dem kolossalen Erënnerungskonschtwierk steet, huet elo seng eeg Plaz op Lëtzebuergesch. Eise Merci fir den Här Ambassadeur Georges Faber an den Historiker-Direkter Steve Kayser, deenen äre Schreiwier natierlech gär fir d'Iwwersetzung ugepaakt huet... **eis Sprooch: Erkennungsmaark fir eist Land a seng juddesch Affer!**

Iwwer déi selwecht Gedankgang ass de Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch an den 90er Joere mat op de Wee gaang, wéi et geheescht huet, **d'Psalmen op Lëtzebuergesch** herauszeginn, déi d'Professere Raymond Schaack a Felix Molitor mat de Consultatiounen vum Här Bëschof Jean Hengen an dem Här Rabiner Emmanuel Bulz iwwersat haten, net nëmme reliéis Texter, WELTLITERATUR!... dem Marc Chagall seng herrlech biblech Biller hunn deem Ganze wierklech e wertvollen Hannergrond ginn. Et guffen der genuch gedréckt, fir datt jiddereen se och nach haut kréien a verschenke kann. Hei dann d'Billen, fir dës zwou Initiative fir eis Sprooch „heibannen an dobaussen“ ze weisen.

D'Lëtzebuergesch an der Chamber

Wat d'Sprooch ugeet, do hu mir **zënter Joer an Dag ganz gutt Relatiounen mat eiser Chamber**. Hei maache mir ni en Ënnerschied tëscht politesche Parteien, well d'Lëtzebuergesch ass jidder Partei hir Sprooch. Ee Prinzip ass an dëser Saach wichteg: Eis National-sprooch aus de Kazereien oder Profilneurosen tëscht politesche Fraktiounen a Gruppierungen erausloosen; wa schonn, da soll dat bannent de Commissiounen gescheien.

Natierlech kann ee verstoen, datt dësen oder deen eenzelen Deputéierten oder eng Mini-Oppositionspartei sech, nach méi bësseg wéi de Léiw a blénkeg-poléiert rout-wäiss-blo als „Gëlleguedskand“ fir eis Sprooch wëllt/muss profiléieren... ower der Saach bréngt dat rosewéineg, wann net esouguer de Contraire. **Eis grouss Hoffnung: D'Lëtzebuergesch als Nationalsprooch an der CONSTITUTION**, zesumme mam Franséischen an dem Däitschen am offiziellen, administrativen a juristeschen Gebrauch. Net méi, ower och net manner!

Eis Sprooch

Am selwechte Joer, wéi eis Sprooch an d'Gesetz komm ass, kruten déi lëtzebuergesch Qualitéitsprodukter en intelligenten, offizielle Logo, e Label, en nationaalt Markenzeichen; och haut nach, no 30 Joer, wëlle mir dem deemolege Staatssekretär Paul Helminger an dem Chef vun der Handels-Chamber Henri Ahlborn op eng originell Fassong dofir merci soen.

Stëbsen, saugen, suckelen

Sidd dir iech bewosst, **wat mir alles rondrëm STËBS kënnen maachen?** Mir stëbsen einfach, wann et heescht, de Stëbs ewechmaachen (*abstauben, épousseter*). Dofir ass et iwwerens net esou wäit dolaanscht, wann dee blöde „Staubsauger“ op Lëtzebuergesch „Stëbsmaschinn“ oder einfach „Stëbsert“ genannt giff ginn... well **mir „saug“ guer a glat näischt;** „suckelen“ ass an deem Zesummenhank iwwerdrifwen, well dat sech am Lëtzebuergeschen nëmme op Flësegseg oder Genëssseg (eng Suckel) bezitt; dobäi kann ee freche „Suckeler“ och nach eng „an d'Suckel“ kréien.

Denkt och emol driwwer no, watfir aner Bedeitungen d'Verb «stëbsen» an eiser Sprooch nach huet, z. B. „hien huet eng gestëbst“; wéi de Papp heemkomm ass, dunn „huet et gestëbst“; da krute mir vläicht den „Dokes gestëbst“; hie war presséiert an ass „séier gestëbst“... probéiert dat emol Wuert fir Wuert op Däitsch ze iwwersetzen; dir laacht iech wënsch (?)... d'Lëtzebuergesch aarm?

Zréck, zréck, zréck... a keen Enn!

De fréiere Minister Robert Krieps – deen der Schreifweis vum Lëtzebuergeschen uganks vun de 70er Joeren definitiv eng offiziell Basis geschenkt huet an dofir och d'Sëlwer Eiereplack vun der A.L. krut – konnt sech zoudou iwwer dat lazt „Gezrécks“ iergeren/„entzannen“. Hie giff dat och nach haut! Am selwechte Streech dierf een drun erënnere, datt mir u keen „Zréckdenken“, a wann hien äis nach esou léif war; mir „gedenken“ och kengem, mä denken einfach erëm an hien/si. Soll dat méi feierlech wirken, oder wat? An déiselwecht Rëtsch gehéiert dat „Ausdrécke“ vu Bäileed, aplaz et einfach ze „soen“... mir drécke just Gebeess oder Sauermous aus ☺ Dat bescht Rezept: Einfach bleiwen, och schrëftlech oder an enger Annonce!

Dir ennt elo soen/mengen, déi Klenggekeete wieren dach net wichteg... mä **just esou Butzeknätzelen huelen eiser Sprooch hirt typescht Gesicht: zréckkommen, zréckginn, zréckdenken, zréckhalen, zréckfuere, zréckrufen** asw. do hu mir ower zwee „Zauberwieder“, déi am Lëtzebuergesche souzesoe „Speis tëscht den Zille“ sinn: HANNESCHT an ERËM! Ass et esou schwéier, dat wëllen ze verstoen?

An d'Klapp!

Bedenkt emol, **wéi flott/léif mir äis an eiser Mammesprooch kënnen ausdrécken, wann et heescht, an d'Bett ze goen:** D'Kënnercher ginn an d'Dada, vläicht och an d'Heia; méi grousser ginn an d'Klapp, op de Matratzebal, ënnert den Diwwi; an der Zäit hunn se och alt vun der „Fatzekëscht“ geschwat, well fir vill Leit eng Matratz ze deier war... an d'Kanner duefir och d'meescht an engem „Kuewebettche“ geleeën hunn.

De Membren an alle Frënn
vun eiser Sprooch

wënscht d'Actioun-Lëtzebuergesch

léif-heemlech Feierdeeg
an en zefriddent NEIT JOER 2015!

Mir ernimmen ... Nimm

Fir d'éischt emol: Mir „erwähnen“ näischt. Leider gëtt ze dacks iwwersinn, datt eis esou arem Sprooch dofir en typesche Gebrauch huet.

Déi eelst Ausdréck, déi mir an eiser Sprooch hunn, dat schéngt **keltesch Nimm fir Géigenden a Plazen** ze sinn, an anere Wieder, deer sougenannt „Flournimm“; d'Fransouse soe jo „lieux-dits“ dofir; wann et méi geléiert hiergeet, da gëtt vun „Toponym“ geschwat – dat Griechesch mécht déi Saachen ëmmer méi blénkeg –, mä „topos“ ass och alt näischt anescht wéi „Plaz“, an „nym“ ass en Numm ... mä dat klénkt dann alles esou gescheit, gellid, an dat richt no „Wëssenschaft“. Dajee alt.

Vrun de Kelte sinn och nach „anerer“ hei gewiescht; et ka jo net sinn, datt déi an deem Sënn näischt hei „hänke“ gelooss hunn. Wien an déi Saache wëllt kruuwelen a kaze goen, deen därfe sech och nach „Etymolog“ vernennen ... beim Duden huet deen ower och besser nom „Herkunftswörterbuch“ ze kucken. Dat ass eng interessant Beschäftigung, an et wonnert een sech dacks, datt een do besonnesch am **Al-Mëttel-Houdäitschen Ausdréck** erwëscht, vun deenen ee gemengt hat, si wieren „typesch eiser“.

All dat verhénnert net, **datt et hei bei äis Flouer- a Familljennimm, Patronymen, also Pappennimm gëtt, déi hei gestackt hunn a gewuess sinn**. Firwat? Mä well virun der Franséischer Revolutioun an der Verwaltung vum „Département des Forêts“ vun duerno jo **keng „weltlech“ Bicher** geféiert gi sinn, wou déi nei Kënnercher ageschriwwen guffen; si sinn ower gedeeft ginn ... an dat guff vun Paschtouer opgeschriwwen. Do sinn déi nei Kanner, am Sënn vum Ausdréck, ernimmt ... an si schéngen all nëmme „Pappekanner“ gewiescht ze sinn, well **nëmmen dem „Procreator“ säin Numm an deene Par-Daf-Bicher** geschriwwen steet; d'Mamm huet do keng Roll gespillt. Machoen! Dat huet sech dann am Ufank vum 19. Joerhonnert geännert, wéi dat „Weltlech“ d'Haaptroll ze spille krut an dat och bis haut esou ass. Just d'Sprooch vun deenen Akten huet geännert, ower zënter dem leschte Krich ginn d'Lëtzebuurger net méi op Däitsch („gezeugt von X und seiner Ehegattin Y“) „ugeschriwwen“, mä op Franséisch, an zwar als „*procréé par X et son épouse Y*“.

D'meescht maache mir äis och keng sënnerlech Gedanken, wou dann elo eis Familljennimm hierkommen, wéi se entstane sinn an sech an der Schreifweis am Laf vun de Generatiounen och nach esou verännert hunn, datt een dacks Krämpes huet, fir d'Wuerzel erëmzefannen. Datt Beruffer do vru Joerhonnerten eng ganz wichteg Roll gespillt hunn, ass liicht erauszefannen an ze verstoen: Schmit (a 5 Varianten a Faber op Latäin), Müller (cf. Molitor, Meunier), Wagner, Schlessen, Becker, Decker ... d'Schreifweis ass erëm eng Fro fir sech. Mir hunn och kéipweis „**Patronymen**“, **déi ganz kloer aus dem Virnumm vun deemolege Pappen entstane sinn**. Déi endegen immens vill op „y“ oder „i“; dat kënnt vum laténgesche Genitiv (Wessen-Fall), deen de Geeschlechte bei der Daf an den Dafregëscher geschriwwen huet: *Filius Alberti, Mathei, Michaeli, Nicolai, Dominici, Bartelemey, Pauly, Martiny* ... bedenkt emol déi sëllege Nimm am slawesche Sproochraum mat „witsch“ a „vic“ hanndrun, an da kuckt dir déi skandinavesch Familljennimm mam „-son“ um Enn ... alles „Pappesach“.

Fir Lëtzebuerg hu mir nach eng interessant Uluecht: **kéipweis Familljennimm sinn aus gedréinten, geträtzten a gequëtschte Virnumm entstan**, dosendeweis och aus de maandelweisen Hausnimm: Kuckt emol, wéivill der vum „Henri“ hierkommen (Hein, Hengesche, Hengen, Heinesche, Heinen ...), vum Georg (Giersch, Goergen, Gerges ...), Nilles an Niles (vum lëtzebuergesche Cornille). Déi Gedankespieler dréinen sech ganz einfach ëm eise „Patrimoine“ (= wat vun den Ur-Pappe bliwwen ass); **mir hunn et hei also mat engem Stéck vun eiser Identitéit – a vun eiser Sprooch! – ze dinen**.

Nei an al Wieder?

Do waren der jo, déi hu **gemengt, nom „Fixfeier“ an dem „Gromperekiewerlek“ wier kee Wuert méi an eiser Sprooch entstan**. Och wann dat „gestudiert“ Här waren an esou Behauptungen op all Manéier weidergeschleeft ginn, et stëmmt net! Ganz bestëmmt ass de „Feiersteen“ och nei entstan; a wéi ass et mat eiser (!) „Feierstengsalot“? Wat heescht dann e „Späizmännchen“ an anere Sproochen? Zu Dikrech weess jiddereen, wat kann draus ginn, wann de Klosi kee „Boxemännchen“ **bréngt** ☺ Firwat froe mir beim Bäcker keng „Aachtchen“, e „Schleek“ a maache praktesch kee Ennerscheed tëscht „Kichelcher“ (aus Kuchendeeg!) a Brödercher (Broutdeeg!). Weinst de franséische Vendeusen? Allez. Vill méi kamoud: aarm Sprooch.

Eis Sprooch kann och net dofir, wann een net weess, datt mir keng „Schramm/schrammen“ hunn, well dat „Schreipe“ sinn an en Auto „geschréipt“ an net „geschrammt“ ass. D'Lëtzebuergesch leid och drënner, wann een aplaz eng „Strenz“ eng „Géisskan“ hält, oder vu „geschwollene“ Féiss schwätzt, wann se „opgelaft“ sinn. Deer Beispiller gëtt et, leider, tonneweis!

vum Lex Roth

(Foto: Teddy Jaans)

Hierscht an November, Blues?

Datt den November an eise Breedegrade **fir vill Leit en „hänke“ Mount** ass, brauch een net extra ze ernimmen; den Hierscht-Blues gëtt et. Et ass och keen Zoufall, datt et doriwwer an alle Sproochen **wonnerschéi Gedichter** gëtt; z.B. ee vum Paul Verlaine senge bekanntesten Texter: *Les sanglots longs des violons de l'automne blessent mon coeur d'une langueur monotone* ... Dem Mathias Claudius säi Gedicht ass esou schéin a wouer, datt et ewell ëm déi 230 Joer „aktuell“ bliwwen ass: *Der Wald steht schwarz und schweiget, und aus den Wiesen steigt der weiße Nebel wunderbar*. Net wäit dovunner ewech fanne mir beim Paul Noesen: *Hie kënnt mam groen Niiwwel lues laanscht d'Baach, wou d'Weidekäpp verschlofe stin ze dreemen; wou d'houfreg Puppisjoffren Dag fir Dag hir gëlle Wuele musen nei ersämen*. Et freet sech nëmme just, **firwat bis elo nach kee vun eise Komponisten sech un dësen oder aner „lyresch“ Texter aus eiser Sprooch ginn huet**, sief et beim Jos Keup, dem Tit Schroeder ... oder fir dësen, **aus dem Marcel Reuland sengem „November“**:

**Lo hu mer schonn rëm op de Griewer gestan,
an den Hieresch geet däischter duerch d'Land.
Den Himmel ass gro, a gro ass d'Gewan,
an um Wee danzen d'Blieder am Wand ...
Ma lo kënnt och geschwënn rëm déi heemlech Zäit,
wou de Kleeschen an d'Haiser geet,
wou den Herrgott als Kand an der Krëppche läit
an de Chrëschtbam voll Liichtercher steet.**

De „Glühwein“ ...

... ass souwisou **och am Däitschen e Wuert laanscht den Dill**. Do „glüht“ dach näischt; dat kann nëmme e Feier oder eng Luucht, oder? Dat ass ongeféier grad esou koppeg, wéi wann een am Franséische gëng vu „vin braisé“ schwätzen; dofir heescht et bei hinne och einfach „vin chaud“.

Firwat solle mir dann (alt erëm) en däitschen Ausdréck huelen, an nach een, dee falsch ass? **Mat engem „waarme Wäin“ hätte mir och genuch**; et sief dann, mir gänge vun engem Gedréns schwätzen, dat „gloust“ ... esou wéi d'Gesicht, wann ee Féiwer huet. Iwwregens: Huet dir nach ni e „**waarme Miseler**“ probéiert? ... mat e bëssen Hunneg, guer net iwwell!

De Gast Stammet mengt ...

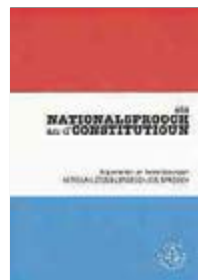
... giff kee Coureur „stierzen“, héchstens „falen“; an enger Course giff och vläicht alt emol eng kleng Medezin „agehall“, mä ni de Ploton oder en anere Coureur ... dee misst een „erëmkréien“; et giff och keen „an d'Hannertreffen“, mä vläicht „hannendra“ geroden. Am „*Virdergrond*“ huet fir hien (an äis) hei och nach keen an näischt gestan, mä einfach „virbäi/am Ufank“. Sot him och net, dir hätt eng „*Klimaanlag*“, well eng „Klim“ geet him, esou wéi am Franséischen, Engleschen an esouguer Däitschen duer. Dee Gast ass e feinen a friddleche Mann, ower hier verdréit net, wann eng Serie/Geschicht „*fortgesat*“ gëtt; bei him geet dat einfach „weider/virun“.

Hien huet och mol schonn „um Radio“ ugeruff ... ower ni ee kritt, deen „eppes ze soen huet“. Et huet emol ee gemengt, den Telefon wier souwisou e Lijener; dat ass net wäit dolaanscht an ni en Zeien do, mä schéckt äis esou „Knätzelen“ eran. Mir hänken s'an eis KLACK!

Eis Sprooch an d'Constitution

Deen Titel vun eiser **Brochure, déi elo „bei de Leit“ ënnerwee ass**, huet bewosst zwou Bedeitungen: Déi éischt wëllt soen, wat d'Lëtzebuergesch mat eiser Verfassung ze dinn huet; déi zweet verlaangt datt eisen identitäre „Idiom“ seng Plaz am Grondgesetz vun eisem souveräne Staat zegutt huet!

Mir sinn zwar frou, datt dës Fro net bei déi 4 an d'Rei gestallt ginn ass, vun deenen elo fir de Referendum vum 2015 Rieds ass; da gëtt si och net an déi héich politesch Zermeschteerie rondrëm dës Meenungen eragebruet. Onméiglech wier et ower net, fir d'Lëtzebuergesch ouni Kéier a Krëmmel als Nationalsprooch an d'Franséisch wéi d'Däitsch mat eiser Sprooch zesummen am offizielle Gebrauch an d'Constitution eran ze stëmmen ... fir dës Decisioun giff et sécher eng absolutt (zwee Drëttel) Majoritéit ginn, also 40 Stëmmen! **D'Brochure ass (gratis) op enger vun de Post-,Fax- a Mail-Adressen hei uewen ze kréien**.

Watfir e Lëtzebuergesch?

Et ass gewosst, datt een iwwer esou eng Fro hei zesoe mat zwéi Féiss an d'Frittendeppe ka sprangen ... ower si muss gestallt ginn, wann et drëm geet, eiser Mëtteleprooch e Stéck weiderzehliefen. Als ee „voan do owen“ huet dee Problem fir mech eng perséinlech Bedeitung. **Et ass ewell zimlech dolaanscht, wa mengent gëtt, iwwer den Heischergronn eraus misst et „van do uawen“ heeschen, wat een ower nëmmen am Clierwer Kanton fënnt.** Do si mir schonn an der Fro iwwer „watfir eng Sprooch“ am Rad!

Mengt jo nëmmen net, ee „van Husen“ (Housen), dee giff deem „Heineschter“ (Hengescht) oder ee „voa Woolz“ deem „Neerter“ (Niertreg) säi Lëtzebuergesch ewell mirnäschtdirnäischt ënnerschreien? Deen „Dauler“ gesäit och am „Eeschener“ (Äischen) net onbedéngt dat „Richteg“. Méi wéi ee Schengener, Maacher, Wormer, Riemescher, Bëlleger asw. huet an der Zäit dem gudde Will Reuland säi „Miseleer“ och net guttgehal. Fir de Stack-Erny vu „Veine“ muss ee sech „schuamen“, d'Sprooch laanscht d'Veianer Schlooss net ze „schweezen“... sou kënn een dann elo e **Gespräch a Geschreifs wéi en „8-Auer-Zuch“ féieren, wann et drëm geet, dem Lëtzebuergesch en verstänneg Mëtt ze ginn.** Wéi ugedeit: eng rëtscheg, glëtscheg Probéierchen.

Dee Kierchtuerms-, Duurf-, Stad- a Regional-Phenomän gëtt et ower net nëmmen hei am Ländchen. Mir fannen deer Sproochskalaen och an Däitschland, dem Frankräich, der Belsch, Holland, Italien, Spuenien ... ower **net am Duden, am Larousse, am Harrap's, den Zeitungen, der Télévisioun, de verschiddene Schoul-Graden.** Iwwerall, wou „eppes ënner d'Leit“ sollt/soll kommen, fanne mir de Gebrauch vun enger sougenannter „Koinè“, wéi d'Griechen d'Mëtt aus hirem Sproochgewills ewell genannt hunn. Wat huet de Luther da gemaach, wéi hien d'Bibel „op Däitsch“ iwwersat huet? Op déiselwecht Fassong ass dat zënter dem François 1er mam Franséische gang; beim Shakespeare fanne mir knapps Lokalkolorit; den Nidderländer Erasmus ass net beim Rotterdammer hänke bliwwen; grad esou kënne mir beim Leonardo da Vinci, dem Macchiavelli oder dem Dante fir d'Italiénescht raisonnéieren. Da loosst mer dach fir d'Lëtzebuergesch verstänneg sinn!

Da gitt iech emol drun...

... fir d'éischt op Däitsch... a firwat net op Franséisch oder op Englesch. Dir wäert e Stéckelche vun deer Wouerecht matkréien, datt d'Lëtzebuergesch säin eegent klengt Liewe féiert... an dofir keen dat hei zu Berlin oder Paräis matkritt:

- Hal op mat deem Geklunsch
- Gëff dech mat dengem Gejäß
- Kuck, dass du verkënns, oder et rabbelt
- Maach kee Kaméidi, soss gëtt et Buttek
- Déi Porettekeil sinn nach ze kleesper
- Rapp dee Roff net rof, dat gi Länzechen
- Wann s de der 3 eran hues, dann hänks de
- Du kriss geschwënn eng an d'Akaul
- Déi zerronschelt Gromperen hu Kéngen
- Mir hunn eng Hamenheiss am Schnatt
- Schlo deng Bouneschlupp eran

CPLL?

Eng aus deer Wull vun Ofkierzkniddelen, déi sech zënter deer gloriéisier NSDAP-Zäit iwwerall breet maachen; an dësem Fall soll et „**Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise**“ heeschen. Dee Gremium steet op stramm-gesetzlechem Fouss; hien ass, sengem Numm no, geschafe ginn, fir d'Regierung ze beroden. Et ass also **kee Veräin oder Club,** deen sech „einfach esou“ ëm eis Sprooch bekëmmert; eng Dose vum Grand-Duc ernannte Leit, déi weinst hire verschiddene Relatiounen a Kompetenze mam Lëtzebuergesch eng Ernennung kritt hunn. De President vum CPLL ass fir den Ament en héige Regierungsfonctionnaire (Marc Barthelmy); vertruede si Sproochwëssenschaffler, Schrëftsteller, Journalisten, Schoulleit (Guy Berg, Germaine Goetzinger, Alain Atten, Josy Braun†, Josiane Kartheiser, Claude Bache, Denise Besch, Peter Gilles, Gaby Künsch, Pierre Reding, Lex Roth). **Deemo no hu mir et op kee Fall mat „Fanatiker, Nationalisten, oder soss -isten“ ze dinn!**

Wann da just den CPLL sech och elo ouni Kéier a Krëmmel, SCHRËFTLECH! bei der Regierung an der Chamber fir eis Sprooch an der Constitutioun asetzt, da misst jo bal all verstännege Mënsch matkréien, datt déi Fro net eleng bei der „Actioun-Lëtzebuergesch“ um Leescht ass... an den CPLL dofir en décke Merci zegutt huet!

vum Lex Roth

(Foto: Teddy Jaans)

An? – Wéi ass et mam Referendum?

Et ass drop an drun, datt mir alleguer invitéiert ginn, op en etlech **wichtig Froen an engem oder méi Referenden eise JO oder NEEN iwwer wichtig Froe fir eist Land a seng Leit** ze soen. Nom Text vun eiser Constitutioun/Verfassung si mir, d'Vollek, Här a Meeschter iwwer Lëtzebuerg: Mir sinn de SOUVERÄN!

D'Gesetz bestëmmt, um Fong vun der Verfassung – esou wéi an allen ziviliséiert-demokratesche Staaten – wien eng Nationalitéit kritt a wéi dat ze geschéien huet... an **alleguer d'Gesetzter müssen hir Wuerzelen am Grondgesetz, der Verfassung kënnen nowiesen.** Lëtzebuerg huet bis elo ganz kloer dräi Gesetzter, déi sech op eis NATIONALSPROOCH, d'Lëtzebuergesch, beruffen, net däitlech op d'Verfassung: **d'Sproochgesetz vum 1984; eist Nationalitéitsgesetz; d'Gesetz fir d'Institutioun vum „Institut national des langues“**... mä bis elo ass d'Lëtzebuergesch net mat sengem éierlechen Numm, also formell, an eiser Verfassung ernimmt. Den Artikel 29 vun eiser Constitutioun schwätzt just „elegant-rondrëm“ vum „*emploi des langues en matière administrative et judiciaire*“.

Kee verstännege Mënsch huet eppes géint de Gebrauch vun anere Sproochen um Gebitt vun eiser Verwaltung an der „Juristerei“. Ower zu deer allgemenger lëtzebuergescher Identitéit an eiser spezieller Sprooch-Eegenart gehéiert d'Lëtzebuergesch als d'Sprooch vum Lëtzeburger Vollek, dem Souverän vum Grand-Duché... do mat huet et och, ouni Zweedäitegkeet seng Plaz als NATIONALSPROOCH an eiser Constitutioun! Dat verhéiert net, datt d'Lëtzebuergesch an aner Sprooche fir administrativen/offizielle Gebrauch esouguer an der Verfassung ernimmt ginn.

Argumenter iwwer de Prinzip, fir eis Sprooch an d'Constitutioun ze schreiwen, fannt dir an dese Wochen an enger Brochure mat **e puer Dose klenger a grousser Artikelen, déi joerelaang als Rubrik „Ceterum censeo...“** an der KLACK fir eis Sprooch an eisen Haapt-Zeitunge komm sinn, deemno politesch op neutralem Fong! Mat deer Brochure an der Hand kann da knapps nach ee soen, hien hätt dës oder déi Ursach net esou matkritt, gesinn oder beduecht ... besonnesch virun engem eventuelle REFERENDUM.

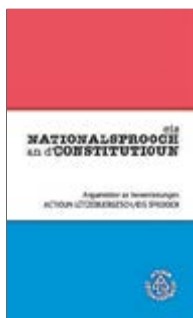
Eis Membren, mat deenen hirer Cotisatioun d'Brochure méiglech ginn ass, kréien se natierlech alleguer geschéckt. Wien sech doriwwer eraus dofir intreséiert, dee soll äis op eng vun eisen Adressen iwwer Telefon, Fax, E-Mail oder soss Bescheed ginn; da kënn se GRATIS. Vergiesst net, wéivill dir der gä hätt... a sot genee, wou dir wunnt!

Hei gesidd dir de Cover vun der Brochure iwwer d'Lëtzebuergesch an eiser Constitutioun (léns)... mat engem Gedicht (uewen), dat ee vun eisen allerbeschten an éierlechste Schreiwerten... 1972 geschriwwen huet.

BIS SPROOCH

Sinn et d'Koppen, d'Stécker, d'Bäischer,
dél d'Leit mache wéi se sinn,
oder si mir duersch d'Gebäicher
Lëtzeburger Bëlger ginn?
Jiddereen, dee misst et spieren:
Lëtzebuerg, dat läit muer brooch,
wa mir haut mussen entbieren
d'Kraaft vun eiser Heemechtssprooch!
Ech weess, ech weess, et gëtt gesot,
eis Sprooch wier gutt fir an de Stot,
fir héich Gedanken, grouss Gefüller,
do hätte mir keng richtig Bëlger.
Souguer, wann dat sollt wouer sinn,
kann et dach näischt méi Schélines ginn,
wéi sech an d'Sprooch eranzeknéien,
an deer eis eege Blumme blién.
Franséisch an Däitsch dierf lech gefalen,
mä wat dir musst an Eiren halen,
dat ass eis Sprooch... well si ass d'Mueg
vum klengen Ländchen LËTZEBUERG!

René Kartheiser
1972

Statistiken... ticken

Um Gebitt vun eiser Sproochsituatioun dierf ee **vu Statistiken hale, wat ee wëllt.** Déi maachen sech et, zimlech onwëssenschaftlech, bëlle (?) mat de Prozentsätz, wann et ëm eis auslännesch Leit an d'Lëtzebuergesch geet; et ass esouguer eng Zort Gemengheet vis-à-vis vun de Portugisen, Italiéiner, Capverdianer, Balkanbierger asw., déi och Lëtzebuergesch verstinn/schwätzen.

Mir sinn zwar „nëmmen méi“ zu 55 % Lëtzeburger... dat wëllt dach ower absolut net heeschen, datt „déi aner 45 %“ näischt mam Lëtzebuergesch ze dinn hätten. Wéi ass et da mat all deenen, déi zwar hei gebuer a joerelaang am Land sinn, ower hir Nationalitéit behalen hunn, ni Lëtzeburger guffen... ower Lëtzebuergesch schwätzen? Mat hire Kanner an esouguer Kandskanner wäert dat ronn d'Halschent vun hinnen ausmaachen, déi Lëtzebuergesch verstinn/kënnen... do kéime mir da séier un 80 % mam Lëtzebuergesch! Jaja, déi Statistiken, neder... ower den Churchill huet jo ewell gesot, hie giff nëmmen un déi Statisti(c)kereie gleewen, ... déi hie selwer gefälscht/manipuléiert hätt.

Kleng, ma reng dobäi...

Eng Fro: Wësst dir, a watfir engem Lidd dat esou steet?

Staatsméisseg ass eist Land „kompakt aus engem Goss“, och wa mir op eise butzegen 2 560 km² gewësse Charakter- oder kleng Sproochënnerscheeder hunn.

Lëtzebuerg ass kee „Bundesstaat“, och keng „Eidgenossenschaft“, kee „Federalstaat“, kee „United XY“. De Grand-Duché ass och kee „Puzzle“ mat regionale „Separatiounstendenzen“; och net wéi déi „federal“ Belsch, wou een net weess, ob se mar oder iwwerमार op d'mannst an zwéin Deeler bascht. Bedenkt och emol Spuenien oder Italien, wou d'Rësser vun den eenzelen Deeler ëmmer erëm opfueren. Et ass mengewärreg net vu Muttwëll, heiansdo eng Grimmel driwwer ze „kalennen“, wat déi eenzel Staaten dach ower zugudderlescht zesummenhält: D'Geschicht, d'Sprooch an eventuell eng Monarchie?

Wann an dësem Streech esou vill an dacks vun eiser IDENTITÉIT geschwat gëtt – ouni ze definéieren, wat dat ass – da si mir séier bei „eiser lëtzebuergescher“ **Vergangenheet vun de leschten 200 Joer** ... a ganz kloer: eeriicht bei eiser Sprooch!

An deene leschten 9 Generatiounen ass ënnert de Lëtzebuurger **eng Zort Famill entstane, déi am Fong näischt a kee méi auserneendividéiert kritt**. Zu der Famill gehéieren natierlech och all déi Leit, déi selwer, oder deenen hir Grouss- an Urelteren hier komm sinn, sech hei eragelieft a souzeosen e „Stack“ gemaach hunn ... **wat iwwerengs erëm typesch fir d'Lëtzebuurger Eegenart ass; den ongewinnnten Numm huet dobäi keng Roll ze spillen**, a sproochlech fällt spëtstens no 3 Generatiounen kengem méi ënnert den „typeschen“ Steffen, Matgen, Etgen, Goergen oder Schmitz e „friemen“, Numm op: Van den Bulcke, Moutrier, Meunier, Schreitmüller, Schuster, Kolakovic, Gelejski, Kryloff, Grobelny, Tereba, Tedeschwilly, Poggi, Nardecchio, Coelho, Pinto, Garcia, Lopez asw.

Mir hunn als Kanner mat deene Komerode gespillt, getoozt a gerolzt, ouni datt ower och nëmmen een e Spéngelskapp un déi „net-lëtzebuergesch“ Nimm geduecht hätt. **Do huet Integratioun sech supernormal an natierlech op der Strooss, an der Schoul a besonnesch am Schoulhaff gemaach**; datt d'Eltere vun deene Kanner dacks nach en zimlech bossegt Lëtzebuergesch geschwat hunn, komplett egal! Eng ongeheier wichteg Roll huet (wéi iwwerall) **d'Veräinslieden** am Sport, a Museken a Gesank gespillt; Hand op d'Häerz: Wann e Jong e Meedchen, oder eng Modi e Kärelche „fir dran ze bässe“ fënn, da brauchen dach keng ielalaang Integratiouns-lwwerleunge gemaach ze ginn; do hunn nach ëmmer ganz aner Elementer eng Roll gespillt; déi gëllen ee Gléck och nach haut.

An eiser „moderner“ Zäit ass och déi „Numm-Geschicht“ – bis op déi iewescht Träppleke vun eiser klenger Gesellschaft – keen Thema méi ... also solle mir äis net zevill Kappbriechen iwwer en Zoustand maachen, deen eng Saach vun Zäit, also Generatiounen, ass. Wat leider ower net verhënnert, datt déi „Klenggetëppelt“ (op den 2 Säiten) nach ëmmer net ausgestuerwe sinn ... loosst se als Strof liewen.

Et gëtt hei am Land knapps een eenzegen „Agewanderten“ aus der 3. Generatioun, deem et un „Integratioun“ fehlt; deen sech net hei eragelieft/-gewinnt hätt. Eis Sprooch ass eng vun den Haaptursachen, datt et esou ass, an zwar net nëmme fir italiénesch oder portugiesch Leit, mä och fir déi „vum Balkan“ oder soss enzwo, déi hir Chance hei gesicht a fonnt hunn. Fir sech ennereneen ze verstännegen ass zugudderlescht eis Sprooch dat bescht Mëttel, de Catalyseur ... mä do musse mir Lëtzebuurger hëllef, aplaz d'Leit mat allem unzequatschen, ower nëmmen net mat ... Lëtzebuergesch!

Wier et gutt wouer!

An engem Zeitungsartikel, no der Generalversammlung vun der Actioun-Lëtzebuergesch, stong grouss an der Iwwerschrëft, **d'Lëtzebuergesch giff als Nationalsprooch an der Verfassung „verankert“, an anere Wieder: d'Saach wier gebongt**. Dat wier jo wonnerprächteg, leider ass et (nach) net de Fall... an et huet och keen dat gesot! Just de Reporter hat dat esou (falsch) verstan, well de Problem jo laang a breet explizéiert ginn ass; vläicht esou gutt, datt de Schreier sech dra verkerbelt huet.

An deerselwechter GV sinn eis Leit da gewuer ginn, datt mir elo **eng Brochureerausginn. An deer sinn déi 50 Artikelen aus der KLACK-Serie „Ceterum censeo...“** iwwer eis Sprooch an der Constitutioun zesummegepaakt, fir datt jiddereen **d'Argumenter an der Hand** huet, firwat d'Lëtzebuergesch als Nationalsprooch an d'Constitutioun soll/muss kommen. Duerno kann dann ower och kee méi soen, hien hätt dës oder déi Ursach net beduecht oder gewosst...da mécht dat och **als REFERENDUM e Sënn!** Et ass un der Regierung an enger 2/3-Chamber-Majoritéit, fir déi Identitéitsfro iwwer Nationalsprooch, Offiziell- an Administratiivsprooch propper ze léisen, oder referendär kloer ze maachen.

Mamma, Kënni Schlippi?

D'Haaptelementer vun enger Sprooch sinn natierlech d'Substantiven/Dingwierder, d'Verben an d'Adjektiven/Adverben. Ginn déi einfach 'réi' gebraucht, da kann een sech domat a jidfer Sprooch zwar verstänneg maachen; mä da schwätze mir vu 'petit nègre',

vum Lex Roth

(Foto: Teddy Jaans)

'pidjin', wéi z.B.: Papa être fâché; Moi avoir argent; He go airport; Father read big book. Dat seet natierlech, wat gemengt ass a gesot/matgedeelt wëllt ginn...ower esou eng Sprooch kënn ee vir wéi aus Schierbelen a Spläiteren zesummegelammelt. Et spiert een, datt 'eppes fehlt'. Fir datt eng Sprooch/en Idiom gewieweg gëtt a 'fléisst', ginn nach deer anerer 'klenger Wieder' gebraucht; Dingwierder, Verben an Adjektive 'gebéit/flektéiert', woufir och nach vu 'konjugéieren' an 'deklinéiere' geschwat gëtt... natierlech och am Lëtzebuergesch.

E Kand mat normalem Käppche weess ower näischt vun esou lwwerleungen a komplizéierte Wieder a Begrëffer... an et léiert nawell no an no 'richteg' schwätzen. Genee esou kann een och an d'Lëtzebuergesch erakommen; souzeosen 'd'Äis brierchen'. Dausende Lëtzebuurger hunn op dës Manéier hirt Franséisch 'op der Walz' oder hirt Englesch nom Auswandere geléiert... firwat soll dat net och de Fall fir 'Friemer' sinn, déi hei erakommen. Et sief, mir ginn hinne keng Chance oder laachen domm... wéi all déi, déi näischt verstanen hunn.

Klengegkeeten?

Wësst Dir nach, wat en „Émstandswuert“ ass, oder an der franséischer Grammaire en „complément circonstanciel“ (c.c.)? Dobäi gebraucht Dir deer Wieder all Dag, fir d'Émstänn vun eppes daitlech ze maachen, wouvun Dir schwätzt oder schreift, an zwar Wieder vun deene verschiddenste Kategorien, déi z.B. op Zäit/c.c. de temps, Plaz/c.c. de lieu, Ursach/c.c. de cause asw. weisen. Ganz dacks maachen déi „Klengegkeeten“ eng Schwätz oder Schreif ower méi räich, méi fuerweg, vrun allem méi genee a kloer!

Mir hunn am Lëtzebuergesch natierlech och eng Schwadrull deer „**Klengegkeeten**“, déi op „wéi?“, „wou?“, „wéini?“, „firwat?“ eng Äntwert ginn... leider och ëmmer méi muttwëlles op Houdäitsch! Wat maache mir mat deem „**ausserhalb**“ aplaz „**baussen(t)**“, „**inwendeg**“ aplaz „**bannewänneg**“, „**innerhalb**“ aplaz „**bannen(t)**“, „**oberhalb**“, „**ënnerhalb**“, wou mir dach „**uewenzeg**“, „**(dr-)ënner**“ hunn? All déi daitsch **Ausdréck mat deem „halb“-Wutz haten a brauche mir net**; si maachen eis Sprooch just méi aarm ... et sief, dat ass engem wurschtegal.

Sprooch-Muttwëll

- Huet dir well iwwerluecht, datt et keng franséisch, englesch, italiénesch oder aner Iwwersetzung vum daitche Wuert „Seelsorger“ gëtt? Bei äis war dat nach ëmmer einfach „e Geeschlechen“; **e „Seelsuerger“** ass total iwwerflësseg.
- Wien op Lëtzebuergesch vun engem „beandrockende Spektakel“ schreift oder schwätzt, weist, datt hie kee Gefill fir eis Sprooch huet, oder sech Ausdréck – wéi leider sou dacks an der geschwate/geschriwwener Press – ze licht aus dem Däitschen eraus mécht. „**Spektakel**“ huet (trotz sengem laténgesche Fong vu „kucken“) bei äis ëmmer nëmme mat engem Geräsch ze din; hei kënn een ower och eng interessant Iwwerleung mat eiser (exklusiver!) Spektiv maachen...
- Ass et iech schonn opgefoll, datt mir ower och **nullkommanäischt „fortsetzen“**; keen Zeitungsroman, kee Concert asw.; domat „fuere mir virun/weider“; dofir gëtt et am Lëtzebuergesch **am Fong och keng „Fortsetzung“**; et „geet weider“.
- Ee vun den interessantste Fäll, wéi dat Däitsch esouguer eis puer kleng franséisch-gierfert Gewunnechten op d'Säit dréckt, ass d'**Aluedung/alueden** ... averstan (d'accord?): „invitéieren an Invitatioun“ ass pur Franséisch, mä gitt emol an d'Press vu virum „I. an 2. TV-Preis“ bliederen... alueden an eng Aluedung guff et net!

Eng Stell

Sou wäit ee sech kann erënneren, ass et beim Rechnen an der Schoul ëm „Stellen“ hantert dem Komma gaang ... normal: dat ass nun emol op Däitsch geléiert ginn. Et huet een ower näischt vu „Baustell“ gehéiert, mä „Schantjen“, dat war dees an d'Lëtzebuergesch gequëtschte Franséisch wéi „Stong“, „Piakulliss“ asw.

Et dierf een sech an dësem Sënn och vläicht froen, firwat mir sollen aus enger Bensins- oder Tankstatioun eng „Tankstell“ maachen; d'Äntwert ass natierlech, wéi bal ëmmer: TV! ... 3 Dosen daitchsproocheg Programmen ... déi vun 90 % gekuckt ginn! Praktesch d'ganz Welt schwätzt – mat de verschiddenste Betounungen – ower vun Télévisioun; souguer d'Programme vum „Spiegel“, dem „Focus“ asw. stellen sech als „TV“ vir ... woufir solle mir da vu „Fernseh“ rieds hunn. Mir haten an hunn dach och kee „Fernglas“, kee Fernschreiber, kee Fernsprecher“. Also.

Bosseg... mä richtegt Lëtzebuergesch

Wann et dobaussen esou schmeier ass, kritt een nawell gär opgelafe Féiss. Vill verfuussen sech der dann a schluppen e gliddegen Téi, well dat vu banne besser killt. Anerer gi queesch a si bal net ze gebrauchen; si knoueren a knadden u jidderengem, kee kënn hinnen aus de Féiss. Déi rose louder Grondsäck mam geschréipte Charakter giffen am léifsten un ee goen; do huet ee besser...unzegoen.

Dat emol op Däitsch oder Franséisch iwwersetzen? Kappbrieches! Dir kënn et ower mat an d'Vakanz huelen, fir wann do een iech freet, wat mir dann esou schwätzen.

National- oder offiziell Sprooch? Referendum!

Eppes un der Verfassung ze änneren oder bäisesetzen, dat war „an der Zäit“ eng ganz haart Noss, **déi streng a komplizéiert ëm dräi juristesche/legal schaarf Ecke** gaang ass. Et ass och gutt, datt d'Grondgesetz vun engem ziviliséiert-demokratesche Staat net egal fir wat all „gudde Broutdag“ ka geännert ginn.

Wat eis Sprooch ugeet, hu mir **referendumsméisseg e speziell staarke „Souvenir“**, deen äis un den 10. Oktober 1941 erënnert, wou d'Nazifatzerten de Lëtzeburger iwuer een als „Personenstandsaufnahme“ verkleete Referendum de Wee „Heim ins Reich“ wollte weisen. Dat formidabelt Resultat dovun – 3 mol nix däitsch mä lëtzebuergesch, och fir d'Lëtzeburger Sprooch! – ass haut **d'Wuerzel vun der „Journée de la Commémoration nationale“** ..., déi (bei allem Respekt fir eis traditionell Gebräicher) am Fong eisen Nationalfeierdag an Éierendag vum Grand-Duc misst sinn.

Den 23. Juni ass eng wäitleefeg Erënnung un de Gebuertsdag vun eiser héich verëierter Grande-Duchesse Charlotte ..., déi ower selwer der Meenung war, datt een deen nationale Feierdag sollt an eng besser Joereszäit wéi den 23. Januar, matzen am Wanter, leeën. Zënterhier geet och **praktesch keng Ried méi vu Groussherzogs- resp Kinneksgebuertsdag, mä vun Nationalfeierdag!** Wat sech do am Numm vun der Feier geännert huet, dat misst emol méi iwuerleucht ginn. Den 10. Oktober hätte mir äis alleguer als groussen an houfregen nationale Volleks-Resistenzdag verdéngt! Firwat kënn een déi Fro net och anengems bei engem Referendum stellen?

Et ass gewosst, datt **d'Lëtzebuergesch seng Plaz an nächster Zäit an eis Constitutioun fënnit**. Mä et steet nach net fest, wou dat soll sinn a wéi eis Sprooch „libelléiert/tituléiert“ gëtt. An der Virbereedungs-Commissioun fir d'Sproochgesetz vun 1984 hu mir äis kloerweis och iwuer den Énnerscheed tëscht „langue nationale“ a „langue officielle“ laang Gedanke gemaach, also tëscht deer allgemenger Sprooch vun de Lëtzeburger an dem komplexe Sproochgebrauch op „offiziellem“ Plang. Do läit, fir Lëtzebuerg spezifesch, eng däitlech Differenz!

Kee verstännege Mënsch kann eppes géint déi 2 „friem“ Sproochen hunn, déi zënter ronn 10 Generatiounen hei an der Schoul an am offizielle Sproochgebrauch „doheim“ sinn ... mä eis Natioun ass weder franséisch- nach däitschsproocheg. A wouraus besteet eng Natioun?

D'Lëtzebuergesch – e kloer germaneschen IDIOM, grad ewéi d'Niederlännescht, dat Dänescht/Skandinavescht – ass nun emol **déi Sprooch, an deer mir äis hei bannent eise ronn 2 600 km² verstännege**. Énner „mir“ sinn net simplestesch „Awunner“ oder esouguer, statistesch-iwuerdriwwen, och nach eis „Frontalieren“ ze verstoen. D'Natioun, dat sinn – wéi am Frankräich d'Fransousen, an England d'Englänner, a Spuenien d'Spuenier oder am Portugal d'Portugiesen, an der Schwäiz d'Schwäizer – nun emol **déi, deenen dat Land souverän an international-rechtlech gehéiert**. Datt si sech alleguer matenee kënnen fir dësen oder deen Zweck zusemmendoen, ass verstännege an eng Chance ... ower jiddereen ass a bleift zugudderlescht Meeschter „op sengem Haff“! Mir och.

D'Madame Viviane Reding – déi äis mengerwäreg als EU-Commissaire dobausse kee schlechten Numm gemaach huet – weess, vu wat si schwätzt, wann si seet, **mir butzeg Knatzerte wieren, grad ewéi aner „Klenger“, ganz séier „ënnergebottert“**, wa mir äis net fir eis Rechter gënge wieren. Vun allem doduerch, datt mir mat eise klenge Mëttele weisen, wie mir sinn: Dat fänkt bei eisen National-Symbolen un: eise Fändel/Wopen; eis Nationalhymn ... an eis Sprooch. Genee dat soll och kloer – wéi an anere Länner – an eiser Verfassung stoen ... a firwat net iwuer Referendum?!

Führerschäin oder Permis?

Mir gebrauchen déi zwéin Ausdréck. Ower fir Motor, Auto, Camion oder Bus ze fueren, muss een e „Führerschäin“ hunn, deen ee ... „gemaach“ huet. Ob dat äis elo passt oder net: Hei hu mir et zwar mat engem houbescht-däitschen Ausdréck ze dinn; **et guff ower ni en aneren, an domat ass dat och da gehal**. Mir hu jo och e „Schalter“ an e „Stecker“ ... a wien dorun eppes „à la flamande“ wëllt änneren, deen ass eng overstännege Fanatiker, basta.

Wëllt dir fir fëschchen oder op d'Juegd ze goen „an der Rei sinn“, da geet bei äis vun engem „Permis“ rieds; domat ass kloer, datt mir äis ouni Problem grad esou gutt e franséische wéi en däitschen Ausdréck an eiser flotter Sproochsituatioun kënnen leeschten ... wa mir (leider) net selwer e lëtzebuergesch Wuert dofir (gemaach) hunn. Bei enger Partie Ausdréck, **apaart um technesche Plang**, ginn esouguer de franséischen an den däitsche gebraucht: huelt emol de „Lautsprecher/Hautparleur“. Hei kënn ee sech eng flott Diplomaarrecht fir e Bachelor- oder Masterkandidat virstellen ... Mir sinn, wéi schon sou dacks, prett, fir ze hëllefen!

vum Lex Roth

(Foto: Teddy Jaans)

Dem Kinnek säi Bouf?

Et ass **eng Fro vu Sproochgefill**, wéi een e Jong an deene verschiddenen Altersperioden nennt. Esou ongeféier, wéi e Meedchen ëm déi 15 Joer eng „Joffer“ gëtt, huet **och e Bouf e Recht drop, da kee „Bouf“ méi ze sinn**, mä e Jong. Op d'mannst eng Grimmel gelungen ass et ganz kloer, wann ech fir mäi Jong vu 40 oder nach mäi Joeren, dee vläicht och längst ewell Papp ass, nach ëmmer vu mengem „Bouf“ soll schwätzen; wéi gesot: eng Saach vu Sproochgefill ... oder vun enger Zort Flappegkeit.

Wien säi Jong „**Fils“ (Fiston, Fissi)** oder säi Meedchen „**Duechter**“ wëllt nennen, deem sief dat roueg vergonnt. Dee Stater „Son“ kann een zwar mam hollännesche „Zon“, dem englesche „Son“ oder dem däitsche „Sohn“ explizéieren; am Lëtzebuergesch huet et esou eng Zort Geroch no „Puegkeet“ vu „bessere Leit“. Och an der Kierch. Et passt einfach net an eis Sprooch. „**Jong“ läit ëmmer richtig an eiselem Ouer**. An deem Streech: Wéi kënn et iech da vir, wann elo dem spuenesche Kinnek säi Jong bei äis plazeweis als dem Juan säi „Bouf“ dohinner gestallt gëtt? Dat ass dee flotte Käreel ganz sécher net. Datselwecht gëllt fir eisen lergroussherzog Guillaume!

Eise Fändel

Mir hunn elo **nach exakt 14 Deeg**, fir drun ze denken, driwwer ze „kalenneren“, ob mir fir Nationalfeierdag e Lëtzeburger Fändel sollen eraushänken oder an d'Fenster stellen. Dir kritt se an alle Gréissten a Präisser ze soen op jiddwer „Stroosseneck“!

Datt huet näischt mat naivem „Nationalismus“ ze dinn, mä mam **Merci fir d'Chance**, datt mir net e Motzeck vun engem Nopeschland gi sinn; mam **Respekt** fir déi, déi eist Land opgebaut ... a mat Leed, dacks dem Doud, fir äis versuergt hunn ... vläicht ower och mat en etleche **léiwe Gedanken** un déi Generatioun vu „frieme“ Leit, déi bei äis komm sinn, sech hei erageliefert an eng nei Heemecht fonnt hunn!

Brauche mir Knospen?

Ganz kloer NEEN! **Dat sinn a bleiwe „Knäpp“**, an zwar op eng ganz Partie Fassongen. Bei äis si Planzen „an de Knäpp“, wann si am Däitsche „**Knospen haben**“ ... dofir ass am Lëtzebuergesch och näischt TV-„knuspereg“, mä „krupseg“, wat esou gutt „kréckelt“, wann een drop knat. „Knäpp am Gesiicht“ mussen der „acné juvénile“ och keng Plaz maachen, an ewech ginn se jo d'meescht vum selwen. Wann ee „Knäpp huet“, dann huet dat näischt mam Gesiicht ze dinn, och net mat der „Knäpperchesharmonika“ oder mat all deene komplizéierte „Knäppercher“, mat deenen e Pilot muss eens ginn. Mat de Knäpp si mir och bei der **Famill vum Knapp a vum Knäppchen oder der Knupp op eiser Kadasterkaart**; et war eng schéin Iddi, datt de „Geesseknäppchen“ zu Märel an der Zäit net extra fir den Atheneum ëmgedeelt ginn ass ... och wann et elo e sëlliche „Knäpp kascht“, fir dat ganz Gebai „bannebaussen“ ze dréinen. Déi Saach ass ower elo gutt „an de Knäpp“!

Ëmpege?

Bei all deem **Gefiederméchels ëm Gewiichter a Gesichter** kënn eis Sprooch gutt no ... an esouguer mat Ausdréck, déi typesch eiser sinn! Oder mengt dir, zu Berlin géng ee verstoen, wat e „gouerege Rippchen“ ass; en „décke Schweessert“; e „pänzege Bëlles“; eng „ëmpege Spréif“; en „trëllege Flappes“; eng „déck Bratsch“; e „Spizert“; eng „houfreg Huppegeess“; e „Plakapp“; e „gakege Flantes“; eng „vermengte Popp“; e „laangt Bëttschel“; e „kleespere Männi“; e „razege Knatzert“?

Wann et méi graff gëtt, dann hiere mir **och Ausdréck, déi näischt méi mat fein oder manéierlech, ower mat typesch Lëtzebuergeschem ze dinn hunn**: roud Weckdëif, wäisse Bëschttert, schiele Guckuck, Baluckert, dawé Mëtteg, krommen Hond ... alles wéi net schéin! Mengt ower nëmmen net, dat giff et an anere Sproochen net ginn; wat haalt dir dann z.B. vun deem franséische „cul-de-jatte“?

Generalversammlung

vun der Actioun Lëtzebuergesch – Eis Sprooch

Samschdes, de 14. Juni, um 16 Auer

an der Stad „Am Dierfchen“ (rue du Nord/Cassinosaass)

„Wëssenschaft“ a Wëssen

Fir d'wéivillt Mol ass ewell hei op x Manéieren explizéiert ginn, datt een **eis Sprooch net zevill esäiteg soll kucken**: weder iwwer d'Wëssenschaft nach iwwer d'Literatur oder d'Schoul, an och net nëmme bei de Leit, dem Radio, der TV ... mä datt et en Zesummespill vun deem Ganze muss ginn. Dobäi gehéiert ower de **Respekt vun deenen enge fir déi aner** a sougenannt intellektuell Éierlechkeet.

Mat der Wëssenschaft eleng kënn keng Sprooch weider a gëtt och keng Sprooch erhal, well se do net leeft an otemt. **Mir hunn dee gréisste Respekt vun der Spezialisten-aarbecht** vun engem Robert Bruch, dem Fernand Hoffmann an anere Philologen a Linguisten; esou laang wéi keng onnéideg Iwwerhiefflechkeet/Arroganz vis-à-vis vun de „Praktiker“ déi Spezialisten-aarbecht begleet, ass näischt dogéint ze soen. Wann deerselwechter Leit ower wéi dëslech an Interview ginn an ausser e puer Bicher alles ignoréieren, wat an de leschte 45 Joer „dobauss“ mat dem Lëtzebuergesche geschitt ass, dann ass dat op d'mannst onfair, fir net ze soen aremséileg an onéierlech.

Et ass net „brav“, bestëmmt net intellektuell éierlech, wann e Wëssenschaftler mécht, wéi wann Sprooch hei eréischt mat der UniLu un de Start gaang wier. Du léiwer Mäini! Musse mir dann unhuelen, datt „si“ keen Donst vun der Situatioun vum Lëtzebuergesche vu virun zwou Generatiounen hunn; „wëssenschaftlech“ wier et jo vläicht, emol ze ënnersichen, wat dann „deemools mat/an eiser Sprooch lass war“. Onwëssenschaftlech ass et ganz bestëmmt, radikal alles ze iwwergoen, wat fir d'Lëtzebuergesch an deene Joere gemaach ginn ass. Onwëssenschaftlech ass et, de Mond bewosst iwwer all „Aarbecht um Terrain“ zouzepëtzen. Onwëssenschaftlech ass et, Dausende bewosst „populär“ Radios- an TV-Emissiounen, grad ewéi Artikelen ze ignoréieren, fir „de Leit“ hir Sprooch bei hinne selwer iwwerhaapt emol an d'Gespräch ze kréien. Hallo, Soziologie!

Et verléiert kee vun deenen Herrschaften e positivt oder negativt Wuert iwwer d'Lëtzebuergesch deemools an der Schoul ... wou Joerzénge laang kee Buch do war, bis d'Actioun Lëtzebuergesch de Minister Jean Dupong esouwäit kritt huet, den Alain Atten unzesstellen, eng kleng Anthologie fir d'Primärschoul zesummenzekréien. Et guff op deem Gebitt näischt, bis mir mat Fachleit wéi Cornel Meder, Jul Christophory, Lydie Schmit, Mars Klein **1983 en éischt Buch fir Lëtzebuergesch („Texter“) am „Secondaire“** gemaach hunn. Wou gëtt dat bei esou Interview-Gespräicher ernimmt? Dann ass et dach just niewelanscht warem Loft, wann do gemengt gëtt, d'Lëtzebuergesch hätt z.B. kee „Futur“ ... wat huet d'Däitsch oder d'Englescht dann an deem Streech, ausser datt dat mat engem Hëllefverb gemaach gëtt; am Franséischen oder Italiéneschen ass et jo, vum Latäin erfert, eng aner Saach ... an eiser Sprooch maache mir dat spilles mat engem Zäitwuert/-adverb. Esou Gedängels interesséieren ower just Sprooch-Labos-Leit, mä soss kee Mënsch!

Bei aller Léift fir d'Saach: **Och d'Literatur „rett“ d'Lëtzebuergesch net** vun deem, wat iwwer däitschsproocheg TV-Kanal hei erandrëckt. Mir hunn (aus deene bekannte Grënn) och keng geschriwwen Press op Lëtzebuergesch; eis Sprooch ass, bis op e puer interessant Initiativen, um Schoulgebitt nach manner ewéi en Heesche-kand. Da musse mir alt bei d'Post bielede goen, fir eis sproochgeleefeg Uertschafts-nimm an d'Telefonbuch ze kréien; datselwecht gëllt fir d'Schëlter virun a bannent den Uertschaften ... do huet kee Wëssenschaftler och nëmme e klenge Féngerche kromm gemaach. An et gëtt natierlech, schéi wëssenschaftlech verhueelen, kee Pipjeswuert driwwer verluer. Literatur? **Wéi vill Leit kafen a liesen dann e Buch op Lëtzebuergesch?** Knapps 2 Prozent ... mä ass et dann net ewell interessant, datt ower eis Familljenannoncen an den Zeitunge vun 1971 u vun 2 op 85 Prozent eropgaang sinn; firwat? Wéi huet dat sech mat Menüskaarte gehat? Vun 1980 gitt dir ëm-soss net enger an eiser Sprooch sichen ... firwat? Alles net „wëssenschaftlech“, mä verdäiwelt interessant, gelldir. **Wann een als „Wëssenschaftler“ ower net e sël-lechen oder vläicht och näischt doriwwer weess (wësse wëllt) ... dann däreif een d'Geleeënheet net verpassen ... de Mond ze halen.**

De rosene Wurm

Wien dee Wiermche schon hat, vergësst en net méi, an **hie seet engem vill méi wéi de „panaris“ oder den „Émlaf“**. Iwwerhaupt ass den Ausdrock „rosen“ en typesche Lëtzeburger; hien huet „*rosewéineg*“ mam Däitsche „rasen“ ze dinn. Iwwersetzt emol, dir hätt ee „*rose gemaach*“, a probéiert emol op Däitsch oder Franséisch ze soen, dir hätt un engem Tirang „geroost“, fir en opzekréien, oder et hätt e Stuurm un de Beem „geroost“. Wann dir eng „*Roserei*“ un iech kritt, da kann do kee Verglach mat der däitscher „*Raserei*“ am Auto gemaach ginn. Och eng „*rosen Zara*“ ass verdäiwelt schwéier an eng aner Sprooch ze iwwersetzen, mä et giff ower gutt passen, wann een z.B. déi franséisch „*mégère apprivoisée*“ oder déi däitsch „*der Widerpenstigen Zähmung*“ misst an eis Sprooch eriwuerhuelen; iwwegens fanne mir am engleschen Titel fir dat bekannt Stéck „*The taming of the shrew*“ eisen Ausdrock „schro“ erëm. Un esou engem klenge Beispill wéi eise „Roserei, rosen (als Verb oder Adjektiv an Adverb)“ kann ee weisen, vläicht och beweisen, datt d'Lëtzebuergesch säi klengt Liwen an sengem heemlechen Eckelche mécht. Oder net?

vum Lex Roth

Foto: Teddy Jaans

Feierlech, ower dolaanscht!

De Schrëftféierer vum Virstand huet zousätzlech Muecht am Veräin beusprocht; doduerch ass déi soss vermëttelt Gesellegkeet an d'Hannertrefte geroden. Dat wier deer Sprooch-Goldstécker eent, iwwer dat mir äis bei engem Mikros-mënsch net bräichten ze wonneren. Deer Saach wier ower opzehëllefen (op de Virzock ze kommen), wann d'Conditione fir op de Mikro op der Chef-Etage giffe méi eescht geholl ginn.

All Respekt fir d'Studien am „Kommunikationsfach“ ... mä leider hunn déi sproochlech nëmme mat Franséisch oder Däitsch ze dinn. **Lëtzebuergesch ass do keen Thema!** Lëtzebuergesch kann dach all Lëtzeburger, gelldir ... da mengt alt (en typeschen Ausdrock vun hei)! Fir op „eise“ Radio oder d'TV misst onbedéngt eng Sproochkontroll (iwwer Concours?) verlaangt ginn. Dat kascht ... mä wou ass dann do d'Éierlechkeet? Wat „kascht“ dann de Sport? Rechent emol ouni Detailer aus, wat verschidde kulturell Werter (Musek, Theater asw.) äis an de Staats- wéi an de Gemeengefinanzen an de Budget schloen. **Mä, neder, wat bréngt dat Kulturgedéngels, wa mir stëmme ginn?**

Gestëppels

Datt hei an der KLACK och alt emol gestëppelt gëtt, weess jiddereen, deen sech fir dat Gerëffels a Gestëppels intresséiert. **Den Ausdrock selwer ass ouni Stëppe-leren interessant genuch, fir emol eng Grimmel dra ... stëppelen ze goen.**

Dir kënn an engem däitschen Dictionnaire vun dausend Säite wullen, dir fannt kee Spoun vun deer ganzer Stëppelei. Do gëtt „*gestochert/gestichelt*“, ower néie-rens „gestëppelt“. Mir stëppelen an den Zänn ... ower da freet ee sech, firwat mir dat mat engem „Zahnstocher“ solle maachen. Am Feier gëtt och am direkte Sënn gestëppelt, mä am iwwerdroene Sënn kënnen mir anerer domat schéin op dee gelungene Beemchen dreiwien. Mir kennen alleguer deer feiner an deer flappeger Stëp-peler ... déi just selwer kee Gestëppels verdreen.

Läffelsgeschie, Besteck oder Couverten?

Fannt dir et net och gelungen – huet näischt mat deem däitschgeklaut „geléngen“ ze dinn – datt mir sproocheméisseg plazeweis op villerlee Houchzäiten dänzen, wann et ëm Ausdrück geet? **Firwat iesse mir Zopp mat engem „Läffel“ an d'Mäi-fel Fleisch mat engem „Fo(r)chett“?** Mir hunn eng „Saibecken“, ower dréinen eis „Wiermerchesgromperen“ an engem „*Passe-Vite*“, wat iwwegens och en typesche Fall vum Markennumm op en allgemengen Ausdrock ass.

Woufir fällt et kengem Lëtzeburger an, vu „*Marmelade*“ ze schwätzen, déi et ni géint eist „*Gebeess*“ an eis „*Gebeesseschmier*“ gepackt huet? En „*Nodesch*“ fir en Dessert ass keen Thema fir äis, an eng „*Virspeis*“ aplaz „*Entrée*“ giff äis just laachen dinn, firwat dat Franséisch? Mat „*Blummekabes*“ wësse mir näischt als „*Choufleur*“ unzefänken; grad esou ass et mat eise „*Brockelcher*“, déi hei keen als „*Bréisseler* oder Rouse-Kabes“ giff erëmkenne. **Eis Bratzele ginn och eng „ciboulette“ an esouguer de „Schnittlauch“ meeschter.** Et wier iwwegens net vu Mutterwëll, wann een an der Schoul – esouguer och am „*Secondaire*“ – am Sënn vum Ausdrock sproochlech an de Gaart geng „kraude“ goen ... dat giff eiser Sprooch gutt dinn!

De Geessemisch?

Am 1. Weltkrich, vun deem dëst Joer esouvill erzielt, geschriwwen a gewise gëtt, war ganz vill Honger hei am Land, vun allem an deene méi groussen Uertschaften; „um Land“ war dat net esou problematesch ... an **duerfir sinn déi „Stieds“ hams-tere gaang ... wat ower verbuede war, a wouvun den Adel Weis an sengem genessege Buch „Um Vaubang“ wonnerléif verzielt;** dat ass iwwegens nach fir e puer Euro bei der Actioun Lëtzebuergesch ze kréien (Tel. 470 612), an et wier eng flott Geleeënheet, fir eiser Sprooch, zesumme mat „Vergaangenheets-gefill“, eng zollitt Stäip an engem Klass ze ginn.

Deemools huet e Minister, den Dr. Mich. Welter, de Leit geroden, sech eng Geess ze halen; dann hätten si Mëllec an zugudderlescht och nach Fleisch ... de gudder Mann huet mat senger intelligenter Iddi weider net vill erreecht ... a fir de Spunnes war gesuergt; hien ass vun do un de „Geessemisch“ genannt ginn! Eng gutt Fro: Wéi heescht dann elo eng jonk Geess? Richtig: Zicke/Zicklein ... dat muss net ëmmer mat engem geessege Främsch ze dinn hunn, wéi mir se iwwerall beim „*People*“ fan-nen ... mir hu fir d'Éierchen a fir déi bekannt „Huppegeessen“ e säftegen Numm: e Bët-schel/eng Butsch! Dat eent ewéi dat anert kann e Genoss sinn, ower en „Zéckel-chen“ ass et bei äis ni ginn!

GENERALVERSAMMLUNG

vun der Actioun Lëtzebuergesch – EIS SPROOCH

Samschdeg, de 14. Juni, um 16 Auer

an der Stad „Am Dierfchen“, rue du Nord/Cassinogass

200 mol Klack

Mir hunn äis **virun 21 Joer, also 1993**, laang a breet, ower guer net ëmmer lues a roueg, am Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch iwwer de Sënn vun eiser deemoleger Zäitschrëft *'Eis Sprooch'* ënnerhal; net ze vergiessen: eng **Veräinspublikatioun**, also leider nëmmen op eis Membre begrenzt! Eis Sprooch selwer ass dat ower beileiwen net! No enger Rëtsch Nummere sinn eisem fläisseg Redakter Henri Rinnen d'Auteure souwisou zesoen ausgaang; hien huet bei Jänni a Männi gebiedelt a gegëmmert fir 'eppes ze kréien'; d'Saach huet 'gepauert'; si ass entschlof.

Dat bekannt 'Stréifeier' vu villen Ufäng war dunn och hei emol keng Glous méi; déi meescht vun deene 'Gudde'ware midd ginn; anerer hu Saache geschéckt, déi beim beschte Wëll net era gepasst a kee Mënsch in-tresséiert hunn. Si haten **näischt mam 'Versuerge', verstännegem Ausbreeden oder Weiderkomme vun eiser Sprooch ze dinn**, dem Fong vun eise Statuten! Anerer hu gemengt, si missten elo 'dichten', mir giffe jo all krommenolegt 'Gekëmm's' bëlle publizéieren, deer Saachen op d'Manéier wéi de Pol Pütz et genannt huet: Du reims... a wann s de frecks!... de Rinnens Heng hat ganz einfach d'Flemm, deenen engen nozelafen an aneren ëmmer erëm geneschelt ze verstoen ze ginn, datt hir 'Saachen' am beschten am Papeierkuerf publizéiert wieren.

Mir sinn äis driwwer eens ginn, datt eis 'ACTIOUN' fir d'Lëtzebuergesch méi misst eraus 'an d'Loft goen', also wäit iwwer en normale Veräinszweck eraus; **datt eis Sprooch eng Publizitéit misst kréien, déi iwwer d'ganzt Land kënn 'gräifen'**, souzesoen un der Dier giff 'rosen', fir erageloss ze ginn. Du guff et ower nëmmen eng Mëglechkeet: Eis geschriwwen Press! Mä dat ass méi séier gesot wéi gemaach. Äre Schreiwer ass da bei d'Kapphäre vun eisen 'normalen' Dageszeitunge gepilgert: den Abbé André Heiderscheid, den Alvin Sold an de Rob Roemen... a ganz positiv, esouguer sympathesch fir d'Sprooch 'ukomm'!

Well eis Zeitungen nun emol 'commercial' Entreprise sinn, war et normal, datt si sech/mech gefrot hunn, wéi et da mam Bezuele wier. **Mir guffen äis op e 'gudde' Präiss eens, mä ouni d'Stäip vum Kulturministère an dem Guy Dockendorff wier et net gang...** souwisou haten der deemools vill gemengt, déi nei KLACK giff net eescht-lech laang lauden... do haten sech der e sëllege 'gestouss': si ass haut, no ronn 21 Joer a mat dëser Nummer bei der 200. Editioun! **Et huet ewell méi ewéi ee gefrot, firwat dës Publikatioun net als Buch geng erauskommen;** wann een de Quantum vun Artikelen a méi klengen Schreiwereien oprecht, da bräicht een dofir ower op d'mannst 4 Bicher; vun der Aarbecht net ze schwätzen a vum Käschtepunkt scho guer net.

Eis KLACK huet sech esou populär 'opgedinn', datt si bal net méi aus eiser nationaler Zeitungslanschaft erauszedenken ass; dat hu mir gudde Leit vum WORT, dem TAGEBLATT an dem JOURNAL ze verdanken, déi äis haut dee beschte Präiss maachen, deen et gëtt. **D'KLACK guff eng Zort Institutioon, si ass lieweg, am Gespréich...** domat och eis Sprooch a viles rondrëm. Natierlech gëtt si och alt kritizéiert... ower och gelueft! Wéi soen d'Leit: Wann net vun eppes geschwat gëtt, dann ass et vergiess. Mir schreiwen a schwätze weider iwwer a rondrëm eis Sprooch...**fir datt si kengem – fir dee schéinen Ausdrock vum Rinnens Heng ze gebrauchen – 'ausdenkeg' gëtt!**

Bäissen...

Natierlech versteet en Däitschen direkt, wann dir sot, dir gengt *'an en Apel bäissen'*. Erzielt dir him ower, dir hätt an eppes 'gebass', dann ass et mam Versteedesmes vum der Bedeutung schonn eriwuer. 'Bësege' ass do iwwer en Hond oder vläicht d'Keelt; mä datt dir vun engem *'bësege geäntwert'* krut, gëtt ewell méi problematesch. Hei hu mir et **mat deenen typesche 'semantischen' Differenzen** ze dinn, de Bedeutungswerte, iwwer déi d'Lëtzebuergesch sech vum Houdäitschen ënnerscheet...deer gëtt et kuerbelweis!

Wann dir verzielt, dir wiert esou 'rose' gewiescht, datt dir iech net méi 'erbass' krut an dunn engem *'zerguttst watgliff gesot', 'de Wouer geblosen' oder 'fatzeg Bescheet'* gesot hätt...da gëtt et zu Leipzig Problemer. Et brauch een also dacks nëmmen ze probéieren, fir dat op Däitsch/Franséisch ze iwwersetzen...da mierkt een 'den Ënnerscheed vun der Differenz'.

Stichtert...

...ass e Begrëff, deen d'Beamten an d'Maitren aus der Juristerei dacks fir déi gebrauchen, déi **'sech net geschéckt'** hunn an erwëscht gi sinn. Op zolitt Lëtzebuergesch heescht et dann, si hätten eppes/eng *'gesticht'*, vläicht och *'eng komme gelooss'* ... zu Tréier sticht keen eng, well et deen Ausdrock einfach net gëtt...iwwregens kennt och de knapps een an de *'Klämme'*, de *'Kitchen'*, de Back...a bei der Arméi hate mir esouguer de *'Bing'*. Da sot emol, eis Sprooch hätt keng eege Wierder gemaach...an der Arméi, deemools 'an haut kéipweis!

Natierlech huet dat 'Stichten' net ëmmer mat Verbrieche ze dinn; et gëllt och am Sënn vun *'sech eng leeschten'*, eppes falsch, dolaanscht oder *'zum Onwee'* maachen, wat jidderengem passéiere kann...an dann ass ee fro gewiescht, wann een net 'ugeklapt' guff. Jojo, dat kleespt Lëtzebuergesch, gell dir.

vum Lex Roth

André Faber

eis Solper

E säftegt Stéck Gesolpertes ass nach ëmmer e Genoss op engem Plättel mat Sauermous. Ower d'Solper, an deer dat giedlegt Stéck vum Giss fir eng Zäitche mauteschen an all Dag gedreint muss ginn, dat ass eng Konscht. **De 'Monni beim Haus', deen d'Hame 'gemaach' – an net getëltert huet** – hat dann och nach esou seng kleng Tricken; hie war apaart houfreg op seng Kennschaft.

OUNI hir Zäitchen am 'Monn' senger hausmaacher Solper, no deer se **gedréchent an duerno an de Reez** komm ass (wat soll dat, 'Geräichers'?), war och net un eng gelleng Eis-leker Ham ze denken... iwwregens ass **nach laang net jidder 'Ardenner-Ham' eng 'Eis-leker'!** Déi 'richteg' brauch sech nach haut net vrun deer beschter spuenescher oder italiénescher ze verkauchen...t fret sech just nëmmen, wou een nach eng wierklech 'stackéisleker' erwëscht, déi sech net zevill 'getommelt' huet; si ass rar wéi déi wäiss Mais. Direkt aus der Solper 'gekacht' ass et eng Schlabäiz, fir déi munchereen en 'Hormard' geng stoe loosson... si dierf ower net 'gekacht' mä muss ëm déi 70° stonnelaang 'goe gelooss' ginn; fir réi Ham kënn d'éischt de Reez an da laang d'Loft. Mmm! Dann nach eppes: Waart dir nach ni selwer 'am Solper'?...an: Fällt iech op den éischte Siess den däitschen a franséischen Ausdrock fir dat preparéiert Saaft an! 'Lake' a 'saumure' ass himmelwäit vun eiser Solper ewech... a **wéi gengt dir iwwersetzen, et wier ee 'fatzeg am Solper' gewiescht?** Arem Sproochen...

Kul?

Wa mir e Wuert aus enger anerer Sprooch gebrauchen, esou ausschwätzen a betounen oder 'zerknätschen', datt een et nach knapps erëkennt, dann ass et normal, datt mir deem Ausdrock och eng Schreifweis ginn, déi op eis Sprooch passt. Dat gëtt et iwwegens a jidder Sprooch... e **'Stong' ass nun emol kee 'jeton' méi an eng 'Speionett(?)'** och keng 'espagnolette'... war net och aus dem spuenesche Rodriguez esouguer eng 'rout Geess' ginn!

E Cadeau (Kado?), e Boulevard (Bullwar?), e Pneu (Pnö?), e Computer (Kompiuter?), e Gout (Gu?), eng Baguette (Bagett?), Spaghetti (Schbagetti?), **cool an nach kéipweis geléinte Wierder bleiwe kloer an der Original-Sprooch ze erkennen...** da sollen se och schrëftlech esou gebraucht ginn, wéi mir se an deer Sprooch geléiert hunn, ob dat am Franséischen, am Däitschen, Engleschen oder Italiéneschen ass...soss maache mir z.B. eis Kanner, Schüler a Studenten dronkeg. Dat ass eng einfach Fro vu Verstännegeet, esouguer vu Pädagogik. De grouse Brecht ass sech net ze schued gewiescht, fir aus senger 'Mutter Courage' KENG 'Mutter Kuraje' ze maachen... firwat soll et da bei äis 'Kuraasch' sinn? Eefällegeket.

déi léif Poschen

Bei enger Schwadrull vu Lëtzebuerg Ausdréck a ganze Sazdeeler si mir äis am Fong net bewosst, wéi typesch se sinn. **Zënter Joere gëtt hei an eiser KLACK mat kéipweis Beispiller dorop gewisen...** déi keen op Houdäitsch matkritt. Datt d'Madame Dr. Kleine-Engel vun der UniLu sech deer Saach (endlech!) wëssenschaftlech ugehall huet, ass immens sympathesch, a mir wënschen dem Robert Clees fir seng Dokteraarbecht an deem Sënn dat Allerbescht (cf. infolux.uni.lu + LW/17.09.13).

Beispill: d'Posch. Deen Ausdrock huet am Franséischen (wou mir et 'geklaute' hunn) allmëglech Bedeitungen, ower bei 'Vuitton' fro dir ëmsoss eng poche/Posch; am Däitsche gitt dir mat *Posch, sac à main oder handbag ouni Handtasche* aus dem Buttek. Scho beduecht? Fir ze schmunzen, dann hei **d'Gedichtchen (aus dem Buch 'Milly-Maus')** iwwer den Dammen hir 'marotte':

**Déi Dammen an d'Poschen,
dat ass eng ganz Welt;
't ass knapps eng ze halen,
wann eng hir gefällt.**

**De Gout fir déi Täschen,
dee kritt keen eraus,
well vill hunn der sécher
eng zwanzeg am Haus.**

**Ass dobäi eng 'Vuittons',
déi kënn méi dacks drun;
do ginn der vill gaschteg,
well si nach keng hunn!**

**Och wann dat Stéck Bretzecht
bei glat näischt soss geet:
D'Haaptsaach ass, 't gesäit ee
wéi d'Dämmchen sech steet!**

**Ob grouss, ob klenger
dat ass d'meescht egal:**

**Wann s'eppes dra sichen,
entwutzt ee sech bal.**

**Si féngren, si knéchnen
a koschtren sech midd;
mä wat si méi moschtren,
wat d'Saach manner zitt.**

**'t stécht alles do dran
– dat Gewulls huet keen Numm –
just wat si net fannen,
dat müssen si hunn.**

**Ass endlech beim Tässlen
dat Richteg erwëscht,
gëtt alt nees gesot,
't giff geraumt... grad wéi gëscht.**

**Fir mar gëtt da léiwer
eng aner geholl;
D'Madame ass déiselwecht...
mä d'Posch grad sou voll.**

... e bësse rondrëm „eist“ Franséisch?

Datt „mir“ zimlech exakt **op der Kräizung vun deer germanesch-romanischer Kultur** leien, misst am Fong jidderengem bekannt sinn, deem sech eng Grëtzt fir d'Vergaangenheet vun deem klengje souvereine Staat intresséiert, deem äis eng dausendjäreg Geschicht hei gelooss huet.

Datt mir dofir souzese **„genetesche“ en anert Sproochegefill** hu wéi dat zu Leipzig, Würzburg oder Berlin de Fall ass, kann ee besser verstoen, wann een sech eng Grimmel an déi Rëtsch vun deenen erafillt, déi hei „passéiert“ sinn. Dat waren net ëmmer nëmmen d'Germanen, mä d'Kelten, d'Rëmer, d'Merowingen ... an duerno dann d'Franken ... Germanen. De Karel de Groussen ass en direkten Nofolger vun deene gewiescht, déi och d'Fransousen um Ufank vun hire groussen Dynastië gesinn. D'Famill vum Grof Sigfrid ass eng „Ardenner“, d'Haus „Namur“. **„Mir“ hunn zu deer mëttelster vun deenen dräi „Strëppe“ gehéiert, déi beim Opsplécke vum grouse Karel sengem Räich entstan sinn**, also zesumme mat deem „Nord-Loth(a)ringen“ dat sech duerno forméiert huet ... et huet, bis haut, knapps eppes Lëtzebuerg an den Osten ower eischer an de Süden a Weste gezunn. Wéi virum Joer 1000 déi eischt Schoul um Plateau „Almënster“ entstan ass, stong am Akt, datt do **de „françois“ an den „thyois“** misste géleiert ginn ... wat kloer op déi ganz Problematik vun Zweesproochegkeet hiweist. Um „Haff“ hat d'Franséisch ëmmer eng extra Plaz, a bis op déi 80 Joer Afloss vun den éisträicheschen Habsburger (18. Joerhonnert) ass dat och esou bliwwen. Et kann een et dréinen a kéiere wéi ee wëllt: **D'Franséisch huet bei äis op e sëllege Fassongen eng historesch gestackte Plaz**. Et kennt nach dobäi, datt déi franséisch Sprooch, wéi mir se zënter dem Ufank vun hirer Literatur a Kultur kennen, ganz frëi (anescht wéi d'Däitsch) eng politesch Zentralro war; datt si zugadderlescht d'Sprooch vun der Diplomatewelt bis an d'Halschent vum 20. Joerhonnert déi vum Villon, Molière, Rousseau, Voltaire, Hugo, Lamartine, Zola, Camus asw. gewiescht ass, also déi vun den „héige Kreese“ ... an deenen, déi dozou gehéiere wollten, esouguer de Friedrich de Grousse vu Preussen, dem Voltaire säi Frënd!

Datt 19. Joerhonnert hu „mir“ als **„Département des Forêts“** ugefaang. Honnerte vu Lëtzeburger sinn an **d'Armée vum Napoléon** gestach oder gelackelt ginn; keen Zweifel, datt do och bei „Klengen“ eppes hänke bliwwen ass, datt mir z.B. a Schrëftstécker vum Michel Rodange e Franséisch fannen, datt ee paff mécht; säi „Schoulfranséisch“ ass bestëmmt net waderdäiwel gewiescht ... ower hie war de Jong vun engem fréieren „Napoléonsdenger“; datselwecht fanne mir beim berühmten Eiffes vu Beaufort, deem et esouguer bis zum Sergeant bruecht hat. D'Franséisch huet nom Wiener Kongress vum 1815 ënnert dem Wëllem I. eng politesch Roll vis-à-vis vum Däitsche gespillt, déi mir an de Programm vum Atheneum ermënnen; dat konnten och Direktoren a Professoren vum „do iwwer“ net verhéinnen. Eise Juristen, Mathematiker an eng Partie Politiker fanne mir dann d'meescht an der Belsch an am Frankräich, d'Medezinner zum groussen Deel och ... a **wien eppes op sech „gehal“ huet**, war mat Franséisch ënnerwee, och wann déi normal Leit dat net am Grëff haten, vläicht grad dowéint!

Wuer sinn eis Meedercher oder d'Handwerksjongen da meeschten an den Déngscht oder op d'Roll gaang? Duer, wou si hirt Franséisch besser rafe konnten! Wuer hunn déi „besser“ Famillen hir Kanner an e Pensionnat geschéckt? ... dat gesi mir an deem excellenten Dokteraarbecht-Buch vun der Madame Josiane Weber, dat äis déi gehuewe Gesellschaft vun der zweeter Halschent vum 19. Joerhonnert (op Däitsch!) intensiv beschreift! Mä et hu fir eis Franséisch-Situatioun an de leschten 150 Joer nach eng ganz Partie aner Elementer mat eragespillt: Besonnesch duerch d'Schoul-Obligatioun an d'Schoulprogramme vum 1883 an 1912 krut d'Franséisch e Rang, deem ëmmer méi wichteg ginn ass. **D'Awanderung vu romanesch-sproochege Leit** war sproochlech eischer op d'Franséisch gerichtet, mä opfälleg vill Italiëner hunn direkt probéiert, Lëtzebuergesch ze schwätzen ... well an hire „Kreese“ jo och meeschts Lëtzeburger waren, déi mam Franséischen net eens gi sinn; dat war zënter de 60er-Joere mat de „lusophone“ Portugisen ower schonn nees anescht gedréint. Och net ze vergiesse, datt haut d'Meedercher an d'Jongen aus alle Schichten och mam Franséischen e systematesch méi laange Schoulkontakt kréien, deem et esou soss net guff ... wat en etlech interessant an nützlich akademesch Diplom-Ënnersichunge giff ginn.

An d'Lëtzebuergesch dobäi? D'Preisen hunn sech tëscht 1870 an 1945 och sproochlech bei äis dräimol an de Fouss geschoss ... wat no dräi Generatiounen ower glécklecherweis keng Roll méi spillt; **mat Dosenden däitschsproochen TV-Programmen hulen si dat vis-à-vis vum Lëtzebuergesch a Franséischen hei am Land erëm op ...** leider och villzevill! Iwwer d'Roll vum Franséische musse mir, op d'mannst, d'Hand halen. D'Lëtzebuergesch war, ass a bleift tëscht deenen dräi Sproochen (an allen aneren) ower den „Integratiounsmotor“.

Eng schro d'Fiseminn

Et gëtt nun emol Leit, deene steet de **„Grant am Gesiicht“**; si hunn eng schro Kuck. Ower well kee sech säi Gesiicht selwer gemaach huet, soll een am Fong net zevill absolutt domat ëmgoen ... bis een e Mënsch e bësse méi genee kennegeleiert huet ... an sech vläicht hannert méi ewéi engem wonnert. Ëmgedréint ass och e „léift Gesiicht“ nach laang net ëmmer eng Garantie fir e schéine Charakter; mir hunn äis alt ewell alleguer, am Gudder wéi am Schlechten, hannert engem versinn ... ower déi zwou Manéiere fir ze kucken hunn dacks och eng Partie Wouer.

Besonnesch wa Leit méi al ginn, ass et méiglech, datt d'Liewen an Erliefes Spuren an der „Fiseminn“ gelooss hunn, déi Ronschelen oder/a Falen ëm de Mond (plis d'amertume) gemaach hunn ... Munnech eng Boomche gëtt engem domat nach méi sympathesch ... wann

vum Lex Roth

André Faber

Vill Gedäisch!

dat Bannescht trotz engem vläicht schwéiere Liewe schéin ass. Eng glat Haut ass nun emol net alles, a chirurgesch huet nach knapps een e guut Gesicht kritt, a ville Fäll esouguer eng plastiks Bokemaul. Probéiert dat hei emol alles op däitsch/franséisch ze iwwersetzen ... Spaass muss jo sinn.

An der Lescht ass **vill feierlecht Gedäisch ëm eis Sprooch** gedriwwen ginn. Dat ass jo net schlecht a scho guer net vu Muttwëll ... wéi a wat mir zënter 1970 an deer „Dréisch (Broochland)“ gegruewen, gekappt a gereecht hunn, **psst!** De Käer vun der Saach bluff schéi brav an der Schuel ... d'Schuel vun eiser Sprooch, dat sinn d'Wëssenschaft an d'Literatur; **de Käer ass den „normale Gebrauch“, vun den „normale Leit“ bei „normale“ Geleeënheeten**, an domat d'Bewosstsinn, datt d'Lëtzebuergesch eng (verständeg) Plaz bei enger Majoritéit vun den „normale Konsumenten“ soll/kann hunn. Dat sinn nun emol ower (leider) net d'Bicherleser (keng 10%) oder d'Theoretiker alias Wëssenschaftler/Linguisten, mä d'Praktiker alias Pragmatiker, mam Gespier fir d'Léieren, also Pädagogik ... ower, wéi huet den Dicks ewell sou verpëtzt gesot: *Wat blénkt, dat geet de Leit an d'An!* An deer nächster KLACK maache mir emol an deem Sënn e lëschtge Verglach mat enger „Sprooch-Pizza“.

Firwat geet net emol ee vun deene Lichteengelcher an **d'Sproochdäischtert vu virun 1970** a vun do bis 1999 piddelen? Wat war dann do? Wien huet sech drëm bekëmmert? Vu wien, wéi, wou a wéini guffen déi eischt Coursë fir Auslänner organiséiert a gehal? ... net 1999, wéi et an enger Zeitung heescht, 1976!!! Wéi ass et zu eise Sproochgesetz komm. **Wéi, wou, vu wien, bei wien/wat ass dat schrëftlecht Lëtzebuergesch am gudden Sënn POPULÄR gemaach ginn? Net vu Gedichter, net vu Romanen, net vu Linguistik!** Wéi et schéngt zielen do z.B. Dausende vu Radiosendungen, Zeitungsartikelen an Iwwersetzungen net. Wou bleift do déi wëssenschaftlech „Stringenz“? ... oder ganz einfach d'Éierlechkeet. A wéi ass et zugadderlescht mat der Schimmt?! **An deer nächster KLACK (Nummer 200!!!) komme mir nach méi genee dorop ze schwätzen.**

Plakeg Wouerecht

Kann een äis soen, firwat mir am Lëtzebuergesche weder mam Däitschen nach mam Franséischen, och net mam Italiëneschen oder Portugisesche **Famill fir „plakeg“** sinn? Also mat „nackt – nu – nudo – despido“? Dat esouguer an enger Zäit, wou der esouvill dat Plakeg mat engem Ideal fir „Schéinheet“ verwieselen ... an déi meescht dovun besser hätten, „uewe méi zou“ a vun hanner méi diskret ze bleiven. Mä, wéi soen d'Leit: Mir liewen an enger anerer Zäit, an et muss een e bësse mat der Moud goen. Dajee alt, ower d'Moud ass nun emol eng Geldgeschicht, déi sech dréint wéi d'Welt rondrëm sech selwer a rondrëm d'Sonn; dofir war alles schonn do ... a kënnt erëm. Domat wësse mir elo nach ëmmer net, wou eise „Plakapp“ an de plakege „Plakebäizi“ an der Kannerbiden oder „plakeg Nuddelen“ hierkommen. Flott wier et, wann een äis dat kënnt schreiwen ☺

Kee „Räif“ gëtt „zeideg“!

„Wat e Wieder!“ soen d'Leit, wann et schmutteleg-kal-naass dobaussen ass. „Besser wéi keent“, äntwert vläicht dësen oder dee Flautert. Wouer ass jo op jidder Fall, datt et nach ëmmer iergend ee Wieder ginn ass ... an domat och, datt et **an all Sprooch „Wuertfelder“** gëtt, déi sech mam Wieder (an de Lichtverhältnissen) ofginn. Natierlech och am Lëtzebuergeschen. Mir brauchen dofir net muttwëlles an d'Däitsch oder soss wou glannen ze goen, wann et sech ëm d'Wieder dréint. Wéi ass et mam „Glëtz“, der „gliddeger Sonn“, „schmeier“, „luusseg“, „fuusseg“, mat de Knëppelsteng, mam „schudderegal“, „stéckseg“ dem „Schlo(e)reen“ asw.?

Dofir wier et net „dolaanscht“, wann eist Léierpersonal **d'Wiederzoustänn systematesch mat de Kanner an eiser Sprooch** giff duergoen ... wann et sech selwer vläicht doriwwer méi schlaug geng maachen ... oder huet dat net genuch mat „Luxemburgistik“ ze dinn?? ☺ Mir hunn z.B. kee „Räif“ am Lëtzebuergeschen, soen ower dacks, et wier „geräift“ dobaussen; de „Reif“ selwer ass bei äis de „Bromee“, wat Famill mam Laténgesche/Franséische „bruma/brume, brumeux“ ass ... hei hu mir et mam typeschen Hin-an-hier an eiser Sprooch ze dinn, sou wéi mir e „Pneu“ a kee „Reef“, mä e „Schlauch“ a keng „chambre à air“ am Lëtzebuergeschen hunn. Niewelaanscht gesot: **Et gëtt an eiser Sprooch näischt op Beem an a Gäert oder an enger Situatioun, dat „räif“ ass**; dat war, ass a bleift nun emol „zeideg“. Zevill „normativ“? Nee: Muttwëll.

Fir d'Memberen vun der Actioun Lëtzebuergesch – Eis Sprooch:

Aus Gesondheetsgrënn am Comité ass

d'GENERALVERSAMMLUNG

op déiselwecht Zäit an op deerselwechter Plaz op de

SAMSDAG, 14. JUNI,

verluegt ginn.

Wësst dir nach?

Wéi de Paul Leuck an de 50er Joere samschdes „op der Mët-telwell“ eng „Lëtzeburger Stonn“ gemaach huet, duerno och eng Zäitsche weider, war dat eppes ganz apaart Neies; hie selwer war uechter d'ganz Land den Hunn am Kuerf; jidfereen, dee mat him e puer Wuert ze schwätze krut, huet „Jänni a Männi“ dat houfreg zumBeschte ginn. **De Paul war e Begrëff, de Paul war souzeoen de Radio!** Wann e Spunt an der Zaldotenemissioun als „geschannten Hues“ och nème gemengt huet, mam Virnumm ernimmt ze ginn, Kanner-gottes: dann huet hie sech net méi kannt an sech an sengem Duert als „Weltstar“ gefillt. Wat waren dat Zäiten, gell dir! Net alles gutt, mä och net grad alles schlecht.

An de 60er Joere guff et dann eng kleng **Revolutioun am Radio**: Mat der tech-nescher Entwécklung sinn do déi „ultrakuerz Wellen“ opkomm, den UKW; d'Qualitéit vum Toun war net méi mat deem Gekréckels a Geschlëifs vun der Mët-telwell ze vergläichen; e Symphonie-Concert op engem „moderne“ Radio guff e Genoss, duerch deen der vill hir Léift fir d'Musek entdeckt hunn; e „Schlager“ um UKW ... wonner-prächtig! Schnoke mam Leo Moulin, e Genoss; Museksgespräicher vum Jang Wes-ter, eng Schläizchen; Sport mam Kellnesch Pier, eng Gellegt; de Pilo ... a star was born!

Déi Zäit huet dann och e gewëssenen Nic Weber e ganze Programm an eiser Sprooch op deem UKW/Kanal18 op- an ausgebaut, un deem sech nach haut op vill Manéieren e Beispill ze huelen ass. Den National-Nic war genee dee rich-teen, professionnell ausgebildete Mann, fir dem UKW eng Bedeitung, esouguer eng Autoritéit ze ginn, déi een sech haut nème méi ka virstellen, wann een d'TV an all Super-Evolutioun ewechdenkt; huet dann och emol d'Zäit vum Pier Kremer, dem Pro-fesser Jos. Hess; 1972 huet äre Schreier dann do och fir 12 laang an 3 mol d'Woch säin „Ament fir eis Sprooch“ ugefaang ... fir eis Sprooch an als Programm op Lëtze-buergesch guff et nun emol nème dann dat ... mä dat war guer net esou iwwel! Haut hält an deem Programm-Getässels an TV-Gekéips jo keng Gussemamm hir Fierkele méi auserneen.

Ä propos: Eis Sprooch bei deer ganzer Saach? Mä de Paul Leuck, den Nic We-ber an all hir „Akolythen“ hunn e Lëtzebuergesch geschwat, dat zerguttst a fest op de Been war; duerno och de Pilo Fonck an de Roby Rauchs ... **mä dunn ass et lass-gaang! Do krute mir eis Sprooch deelweis esou verladdert opgedréckt, datt d'Leit sech vu Fréiseng bis op d'Wemperhardt mat Kräizer geseent hunn.** Et war nach knapps eng ëmstand, déi d'meescht däitsch „Teletexter“ an en eierbart Lëtzebuergesch ze setzen; méi schlëmm: do guffe Leit op de Mikro gelooss, deenen eis Sprooch zoossisswurschtegal war! Et gong alt emol esou wäit, datt ee vun hin-nen de „Gefahrenherd“ bei Da Nang, am Vietnam-Krich, als „Kachmaschinn vun der Gefor“ gesinn huet; säi Rescht Sprooch war genee deemno, an de Chef huet se och wéinst deem elo struppvolle Programm net méi „an d'Gitt“ kritt. Haut sti mir vrum Problem, datt zwar eng Partie ausgebildete Journalisten op den Antenne sinn ... ower wéi ass et da mat hirem Lëtzebuergesch?! Do héiert, gesäit a liest een heiansdo Saa-chen, datt d'Dronkenellen engem ausginn. Beispiller brauch een hei keng ze brén-gen; deer ka jiddereen sech all Dag „eranzéien“; Nimm nennen ech och keng, well et geet net ëm Eenzele, mä ëm dat Ganzt, besonnesch „um den Herr und das Gescherr“.

Firwat gi keng Leit agestallt, déi fir d'éischt musse beweisen, datt si hiert „Handwierksgeschier“, eis Sprooch am Grëff hunn? Do wier e kleng Con-cours mat ë. a. Iwwersetzungen aus dem Däitschen dach Gold wert ... well dat muss ee léieren ... doru muss ee gehal ginn ... an déi „um Kapp“ mussen d'Saach eescht huelen ... ouni sech mat ze bëllegen Ursaachen hannert d'Heck ze verfuussen!

Bei äis STIERZT näischt!

Dëslescht huet et geheescht, et wier **e Flieger bei Tréier ... erofgestierzt**. Dat gëtt et am Lëtzebuergesch net an ass genee esou krommennoleg, wéi wann een am Däitsche giff soen, deen Apparat wier „heruntergetrollt“. Natierlech gëtt et „trol-len“ am Däitschen: *Troll dich!* = kuck dass du verkënns! – *ich trollte mich* = hu mech ewechgemaach. Fir äis „fällt/trëllt“ eppes erof, Ponkt!

Mir GEdenken net!

Kann een äis soen, **wat „gedenken“ da méi soll ausdrécke wéi einfach „un een/eppes denken“**; z. B. „Mir denken och un eis Mamm, déi vru fënnf Joer an d'Éi-wegkeet gang ass“? Nach méi gelungen ass et, wann et elo heescht, et hätt een „engem geduecht“ ... méi „feierlech“? Just méi sproochaarm! Ganz koppeg gëtt et och am Lëtzebuergesch, **wann do déi Dativ(Wemfall)-Konstruktioun optaucht**, wéi z. B. „Si hunn him geduecht“... dat jätzt dach wierklech duerno ... drun ze den-ken, datt een net riichtewech Däitsch mat eiser Betounung fir Lëtzebuergesch ka ver-kafeen.

vum Lex Roth

André Faber

Buergbrennen

E flotten a sympathesche Brauch, dee leider (wéinst Feiergefoer) aus den Hänn vun de Veräiner zevill an déi „offiziell“ Hänn geet. **De Fong vun deem Gefeiern? Dee kënn aus der Däischtert vun de Joerhonnerten, bal Joerdausenden;** de Wanter soll verjot ginn, well d'Sonn äis all Dag eng déck Stonn méi laang trei bleift; e Genoss!

Déi allermannst denken drun, datt **déi Buerge, déi verbrannt gëtt, net direkt mat enger Festung oder engem Schlass ze dinn huet; deenen hiren Ufank war zesoen ëmmer ... en Tuerm!** Un deen Tuerm guffe Maueren a Gebaier ge-baut, wouraus dann d'Festungsbuerge entstan ass. Den Numm ass bliwwen; en Deel huet deem Ganzen den Numm ginn, wat d'Laténger „pars pro toto“ genannt hunn. Den Ausdrock „Buerge“ fanne mir am Griecheschen: PURGOS. Wéi heescht dee Gakert zu Dubai? „BURCH Kalifa“! A „LucilinBURHUC“ ...?

Kierpen a kuerbelen

An der Zäit, wou nach **un all Gefier am Bauerewiesen eng Handbrems** war, huet ee misse „bei der Kierp“ sinn, wann de Won/Teimer fir biergof déck geluede war. Och déi al Autoen haten eng Kierp (Citroën, Döschëwo), un deer geroost ginn ass, fir de Motor un d'Goen ze kréien. Dat „Kierpen“ hat deemno e bestëmmte Sënn, **an et wier kengem agefall, fir et mat „kuerbelen“ ze verwieselen.** Eng Kuer-bel war an ass eppes anescht: do mécht de Bäcker den Deeg fir opzegoen dran, iert en op d'Broutscheiss kënn; hoffentlech huet hien sech da beim Salzen net ... *ver-kuerbelt*. Eis „Kuerbel“ huet näischt mat deer (eventueller) däitscher „Kurbel“ ze dinn ... dat kann een ower ganz schéi ... verkuerbelen.

Wéi dat dann elo heihinner kënn? Mä do huet dëslescht e Frënd gemengt, kien-pen a kuerbelen, dat wier dach enges, also egal. Richteg: **egal wat! ... iwwregens och typesch EISES.**

Sträppweis

Dat seet sech, wann eng Saach net direkt mä no an no geet, oder wann eppes eemol sou an eemol anescht ass ... wéi z. B. dese Wanter, wou et vläicht nème „sträppweis“ Schnéi gëtt.

Huet dir ewell dru geduecht, datt déi Saach mat de Sträpp an deem „Sträppweis“ en typesch lëtzebuergesch Gesiicht huet: *Dir zitt e Strapp un enger Zigrett; et kann engem (esou oder esou) emol e Strapp ze séier goen; wa mir ze spët heem komm sinn ... da guffen et Sträpp; eng Strooss gëtt sträppweis gefléckt; e Granzert kann och sträppweis frëndlech sinn.* Et dréint sech bei deene Sträpp an dem „sträppweis“ ëm eng Sproochmanéier, déi e ganze Koup vu Bedei-tunge kann hunn ... mir denken ower nème ... sträppweis, datt d'Lëtzebuergesch net nème keng aarm, mä sträppweis esouguer méi räich ka si wéi sougenannt grouss Sproochen, wann et net ëm zevill komplizéiert (abstrakt) Saache geet.

Regional, minoritär, offiziell Sprooch

Am „Tageblatt“ vum 22. Januar 2014 war en Artikel iwwer **„La charte sur les langues régionales à l'Assemblée“ (française)**; dobäi ass eng Zort Sprooch-kaart vu Frankräich gewiescht, op deer een déi verschide „Minoritär Sproochen“ lo-kaliséiert gesinn huet. Interessant: **et sinn der op d'mannst ... 30!** All déi Regione gehéieren zu deer selwechter „République Française“... an déi ass no hirer Constituti-on „une et indivisible“, an der Logik vun eischten Artikel steet dann och ouni Kéier a Krëmmel am Artikel 2, datt d'Sprooch vun der Republik d'Franséisch ass, basta! An zwar dat „klasescht“ Franséisch, esou wéi mir et (mat senger Evoluti-on) zënter dem spéide Mëttelalter an offiziellen Dokumenter, der Literatur, der Schoul an der Press kennen.

Dat hat an huet ganz kloer **staatspolitesch Ursaachen**: Eng eenzeg Sprooch als NATIONALSPROOCH huet x-verschide Regioneen zesummegepecht a -gehal, déi esou verschide sinn, datt keen ouni eng „Verbandsprooch“ emol deen anere kënn verstoen. De Fransous aus der Bretagne giff ouni hir fest verankert a konsti-tutionnell Sprooch dee vu Montpellier (Languedoc) ganz sécher net „matkréien“; dee vu Grenoble hätt och säi Krämpes mat deem vu Lille asw. Et handelt sech hei also ëm **de Problem vu „langues minoritaires“ vis-à-vis vun der offizieller Sprooch vun engem Land**, esou wéi och an England, an Däitschland oder Italien.

An d'Lëtzebuergesch bei deer Iwwerleeung? Dat ass (mat kleng „Koloriten“) zwar e butzegen Idiom ... **ower net „minoritär“ bannent eise international un-erkannte souverainé Staat!** Do läit d'Differenz; hei zielt net d'Quantitéit, d'Mass vun de Spriecher, mä d'Positioun am Staat! Verglach mat Malta, Island oder Irland, huet Lëtzebuerg eng „lesser used“ Sprooch, ower et gëtt prozentual vu méi Leit ge-schwat a verstan wéi deenen hir „offiziell“ Sprooch. Ob et dofir och eng vun de EU-Sproochen sollt ginn, dat muss virun allem mam Verstand an net nème mam Gefill ge-kuckt a behandelt ginn!

Eis Sprooch virun 100 Joer

Do kann ee mir äntweren, 1914 wier dach vrun allem den Ufank vum Éischte Weltkrich gewiescht, mat deem eng Zäit ugefaang hätt, déi d'Mënschheet wéi an enger Kettereaktioun bis haut an och virun aus enger Katastroph an déi aner dreift. Dat stëmmt natierlech; mä d'Historiker an aner Spezialiste wäerten sech d'ganz Joer 2014 op all méiglech Fassong doriwwer ausschwätzen, zermeeschteren, schreiwen a weisen ... esou vill a breet a grueleg, datt no enger bestëmmter Zäit keng „Spannung“ méi dran ass. Méi ewéi traureg, leider ower wouer!

Datt och d'Preisen 1867 den „Traité vu London“ iwwer déi „éiweg Neutralitéit“ vum Grand-Duché mat ënnerschriwwen haten, huet hire Kanzler Beethmann-Hollweg net dru gehënnert, géint de Protest vun eiser Regierung, ë. a. och **dee Vertrag als „Fetzen Papier“ ze klasséieren ... an domat Lëtzebuerg als eng Zort „Jojo“ ze kucken an ze behandelen ...** an anerer domat an e Spillchen eranzedriewen, an deem eist Land nach just den „Hond am Keelespill“ war ... dat war d'Situatioun!

Datt deemools sougenannt „nationalistes“ Tendenzen eng Roll gespillt hunn, kann dach nëmmen ee verwonneren, dee keen Donst vun eiser Geschicht am Ufank vum 20. Joerhonnert huet. Datt déi Zäit Leit ewéi de Lucien Koenig (alias Siggy vu Lëtzebuerg), Demy Schlechter, Nicolas Ries, Batty Weber (!), Nik. Welter, de Staatsminister Paul Eyschen an e sëllegen anerer sech fir d'Roll vun eiser Sprooch als Identitéitselement an d'Sträng gehäit hunn ... **dat hat näischt mat „Nationalismus“ ze dinn, wéi en haut vu Multikulti-Artisten nach ëmmer bewosst falsch interpretéiert gëtt;** et gongt ëm d'Existenz vun eisem Land: dogéint, datt mir e Stëbseck vu Frankräich oder e Motzeck vun der Belsch sollte ginn.

D'Preisen haten 1918 hir Klatzen all an de Kullang gesat, natierlech och d'Zollunioun, an deer mir jo waren. Hei am Land selwer guffen d'Franseuse vu „Republikaner“ ugehimmelt an d'Belsch haten eng „Lobby“, déi ewell mam Leopold II. am Congo op d'Juegd gaang ass ... et ass eng verwurrelt an deelweis aremséileg Geschicht ... mä och eng houffreg Geleeënheet fir all déi, déi beim Referendum vun 1919 deem ganze Gefiederméichels de „Reedel“ zougestouss hunn, de „Rusemi gescheent“, wéi et an engem ale Sproch beim Professor Joseph Hess heescht! **Datt do déi jonk „Nationalunioun“ eng indirekt Roll gespillt huet, liest sech aus hiren eegenen an anere Publikatiounen eraus, och wann een net mat deenen hëtzegsten, deelweis och antisemitischen Iwwerdreiwunge kann averstane sinn,** déi gespruddelt hunn, wéi wann d'Gromperen iwwerlaffen ... aplaz no eiser Sprooch an der Schoul ze kucken, wou no dem Gesetz vun 1912 an dem Welter/Engelmann-Buch vun 1914 (!!!) näischt Zerguttstertes méi gemaach ginn ass. Och net verwonnerlech, datt sech no 1920 eng Partie aktiv Membren, net deer allermannster, aus der „Nationalunioun“ herausgemaach hunn.

Ënner aneren Ursaache kann een dofir och verstoen, datt eis Sprooch bei deene „verständnege“ Memberen souzesoen net méi an der Fieder war ... stellt iech emol vir, de Batty Weber hätt säin originellen „Abreikalendar“ vun 1917 bis 1940 weinstens eemol d'Woch an sengem genëssege Lëtzebuergesch gemaach, sou ewéi an sengem „Schéifermisch vun Aasselburen“.

Mir fanne vun no 1815 un am geschrivwene Lëtzebuergesch ëmmer erëm Leit, déi e Gefill fir eis Sprooch an hir Roll als Element fir eng Heemecht haten. Déi war fir si, ass fir äis a bleift fir eis Kanner méi wichteg, wéi datt Lëtzebuerg e provinzielle Wutz vun iergendengem Staat vu rondrem wier; da wiere mir d'Frontalieren! Wat 1914 am August ugefaang huet, hätt äis d'Existenz als Staat a Land Lëtzebuerg kënnen kaschten ... a mir wiere flott erausgewiescht, oder!

Féngerer ...?

Ass et iech ewell opgefall, datt een a propperem Däitschen näischt mat „*finger*“ ufänken kann; e franséisch Verb „*doigter*“ sicht dir ëmsoss. Bei äis huet dat „féngerer“ a „Gefénger“ ower ganz intressant Bedeitung.

De Misch huet e flott Geschäftche gemaach ... **do hat hien et geféngert.** Wéi ech dem Alice watgelift gesot hunn, hat ech et geféngert. Dat Geféngerer déngt näischt, maach dat Dénge zerguttst. Am Fong huet dat typesch lëtzebuergesch Verb déi eng Keier eng positiv Bedeitung; et kann sech anescht ower och ganz negativ weisen ... op jiddwer Fall: Lëtzebuergesch. Klenggekeeten? Mä dat ass d'Speis, déi d'Sprooch zesummenhält.

*Ein Mitglied a Fräiung
vill Zefriedenheet a Chance
fir dat weit Joer!*

vum Lex Roth

André Faber

Den Treff

Sot emol een äis, firwat dat „Getreffs“ soll méi wäert sinn ewéi e Rendez-vous (natierlech franséisch ... ower „Trottoir a Pâté“ och!); wien deen net am Gebrauch huet, dee ka jo ëmschreiwen: Mir gesinn äis, begéinen äis, komme beienene asw. ass vill méi einfach. **E „Klassentreffen“ ass och alt net dat Giekt vum Ee,** wann et ëm e „Konveniat“ geet; deen ass zwar Latäin (convenir = zesummen-/beieneekommen). Den „Treff“ an „sech treffen“ ass ewéi eng Pautsch an deem schéinen einfachen an natierleche Gesiicht vum Lëtzebuergesch.

Gewëss, et kommen a jiddwer Sprooch nei Ausdréck op, an anerer (aler?) verschwannen. Den „Treff, Treffen“ ass ower guer net nei; dat guff genee ewéi Dosenden aner iwwerflësseg Sproochfassongen einfach aus dem Houdäitschen erageholl. Eng Zort **Sproochmuttwëll!**

Ee lasszéien

Nach deer Riedensarten eng, déi eiser Sprooch hiert eegent Gesiicht weisen. Mam Däitsche „losziehen“ (lassgoen) huet et an der Bedeitung nullkommanäisch ze dinn; **et gehéiert an d'Rei vun den Ausdréck, déi mam Kanner-Winnen ze dinn hunn ...** dat „Winnen“ ass iwwregens och esou en typeschen Ausdréck, deen sech jo bal historesch am Stadgronn weist, wou een aus dem Lift eraus laanscht déi sougenannt „Winn-Schoul“ geet ... do sollt „gewinnt a gezillt“ ginn, alt erëm speziell EISES.

Sicht iwregens emol eis Ausdréck am Sënn vu Beetschen a Lasszéien. Mir wëllen hei net iwwer d'Saach selwer schwätzen, ower dir wësst, wat et geheescht huet, wann de Papp oder de „Kannerbeetschert“ ee „lassgezunn“ huet; dat war net eng Kleng „an de Bak“, do huet et richteg „gebottert/geklaakt“ ... mä da probéiert emol, dat op Däitsch oder soss eng Sprooch ze iwwersetzen. Dir gitt net lassgezunn, wann et dolaanscht ass.

Deessem, Bréissem, Kuuscht

Haut gëtt nach knapps en Deeg fir Brout mat Deessem „ugesat“; „Sauerdeeg“ ass hei iwwregens ni a Fro komm. Schued fir déi gutt „Schmier“, well dee Goût ass mat kengem Gepudders a soss Hief-Gedreifs nozemachen, och wann zwou Dose Broutzorte feel sinn; dat ganz modernt „Gedeessesms“ gëtt och dee fade „Bréissem“ net lass ... deen een dofir aus de Bréidercher erauskroopt, fir datt nach eng „Kuuscht“ iwwreg soll bleiwen ... an der Zäit war fir vill Leit de Bréissem souguer dat Genësseg! Firwat?

Zënter datt d'Kuuscht mat Chimie kruppseg gemaach gëtt, ass se jo och sproocheméisseg nëmme méi „knuspereg“. Iwwregens kënnen mir hei och un eist typescht „kuuschteg“ Kuuschteert, d'Kuuscht verdéngen denken. Also nach eng Keier: All Sprooch mécht nei Wiederer bäi a verléiert „aler“ ... **bei äis heescht dat leider en Ausdréck vun „do iwwer“ an d'Plaz vun eisem ze quëtchen; dat geet souzesoe mam „Tatort“ eran.** Am Fall vun de Wiederer hei uewen ass et nach kengem Fransous agefall, *de levain, d'mie an d'croûte* ëmzedeeften. Mir loosse äis sproocheméisseg vum Däitschen iwwerrennen. Näischt géint de Schiller, mä muss dat sinn?

Dann iwwersetzt ...

Dir wiert iech engem senger méisseg gaang, wéi en iech op Strëmp gong – dir hätt es elo genuch mat deem Gestëppels – äre queeschen Noper giff iech net goen – d'Jeanny hätt sech fir op de Bal noneegemaach – de Klitschko hätt de Smith noneegemaach – de Jos hätt sech geflass/getommelt, fir matzäit ze kommen – dat neit Joer giff och alt net watderdäiwel besser – dir wiert rosen iwwer dat Gejätz op der Strooss – et hätt ee séier genuch, mä dacks gëng et net duer – de Jong soll sech méi druginn – de Jim wier e vermengte Bretzert – d'Ditti hätt sech nawell ferm mam Danzen druginn – d'Ketti wier zwar ëmgeg, ower net ze gouereg – de Pol wier an de Krich gang – haut wier hien en ale Pätter, mä lous an der Bëls a glat net tierkleg ...

Gelungen, ower wouer

Et fällt äis leider net ëmmer op, wéi speziell eis Wiederer an Ausdréckfassonge kënnen sinn: **esou „extra“, datt keen aus engem anere Sproochraum derduerch gesäit.** Uganks de 50er-Joren ass jo vill a laang iwwer Europa-Zesummenaarbecht verhandelt ginn; eisen Ausseminister Joseph Bech hat mat kenger Sprooch Krämpes, déi do geschwat guff ... de Robert Schuman och net, well hie jo hei gebuer a bis 20 Joer och zu Lëtzebuerg doheim war. Wann déi zwéi grouss Männer net wollten hunn, datt déi aner si konnte verstoen, dann hu si einfach Lëtzebuergesch matenee gediedegt, wat Adenauer, Spaak, de Gasperi asw. ... natierlech gefoxt huet. Déi hätten déi zwéin dacks am léifste „gelanter“, mä de Schuman an de Bech hunn sech gutt dobäi ameséiert; Zeien: de Pierre Werner! Wou mir un dat „Gelanters“ kommen, ass schwéier erausfannen; dat, grad ewéi Dausende vun anere Beispiller ginn dem Lëtzebuergesch ower en eegent Gesiicht, dat onverwieselbar ass.

Eis Sprooch war, ass a bleift neutral!

Et ass net fir d'éischt (an och net fir d'lescht), datt hei betount gëtt, eis Sprooch wier kenger Partei hir: keen Zoufall, datt Dir eis „Klack“ an der Press vum jiddwer Tendenz fannt. Zënter 40 Joer si mir och mat all Minister eens ginn, wann et geheescht huet, eppes Verstänneges fir d'Sprooch vum Land hëllefen ze maachen. De Robert Krieps an de Pierre Werner kruten eis gëllen Eiereplack „Dicks-Rodange-Lentz“ net fir hir schéi Gesichter, mä well et duerch si eng Méiglechkeet ginn ass, eiser Schreifweis eng (relativ) fest Basis ze ginn; a well mir ouni den Här Werner kee Sproochgesetz hätten. De Jean Dupong, de Jean Hamilius, de Jemp Büchler, de Fernand Boden, de Jacques Santer, d'Octavie Modert an d'Mady Delvaux hunn ëmmer „mat sech schwätze gelooss“, wann et ëm d'Lëtzebuergesch gong. **Mat Partei-Differenzen a politescher „Faarf“ huet eis Sprooch näischt ze dinn;** déi gehéiert jidderengem, deen si als Element vun eiser spezifischer Identitéit gesäit.

vum Lex Roth

André Faber

Natierlech huet déi nei Regierung elo mol ganz aner „Miissercher ze beetschen“ an aner „Brout op der Schéiss“, wéi sech e Kapp iwwer eis Sprooch-Situatioun ze maachen; datt kann ower net verhënneren, datt d'Sprooch vum Land an der Spezialcommissioun fir d'Verfassungsännerungen um Leescht ass. Et schéngt jo och, wéi wann iwwer en etlech Froen aus eiser Constitutioun/Verfassung e Referendum kënnent entstoën. Mir wëssen, wéi wäit et hei mat der Situatioun vun eiser Sprooch steet; och d'Proposition vum „Conseil permanent de la langue luxembourgeoise“ – kee „Veräin“: e Gremium op der Basis vun engem „Règlement grand-ducal“! – ass deem Grupp bekannt; doraus giff sech eng ganz kloer Fro fir eng kloer Äntwert vun eisem Vollek zesummestelle loosson. De Fong: **Lëtzebuergesch ass d'offiziell Sprooch vum Land; d'Franséisch an d'Däitsch sinn dem Lëtzebuergesch an administrativem Plang gläichgesat** = Jo oder Neen?

Hei an der „Klack“ ass ronn 50-mol als Rubrik „Ceterum censeo ...“ iwwer déi Fro argumentéiert ginn; do war kee Fatz vu klengkarréiertem Fanatismus dran; et gongt ni rieds géint eng aner Sprooch, just iwwer déi identitär a psychologisch Wichtegkeet vum Lëtzebuergesch als d'Sprooch vun engem souveräne Staat ... eng Fro, déi d'Lëtzebuurger ewell 1941 zesoe mat hirem Häerzblutt géint Nazi-Däitschland beäntwert hunn!

Dogéint wierken all Dommereie vun „Nationalismus, faschistoiden Tendenzen asw.“ einfach lächerlech. Hei loosse mir, a garantéiert d'Majoritéit vun de Lëtzebuurger, net iwwer fuddeleg Argumenter mat äis spillen, well eis Iwwerleeunge kënnen mir géint all sophistesch „Gesaffts“ – Gesprécher, déi wëlle schlau, mä kee Paff wäert sinn – aus der Bunn bréngen. Dat si mir eisen Elteren an eisen Nokomme schëlleg ... esouguer deene Leit an hire Kanner, déi sech „vu baussen eran“, mat alle schéinen Erënnerungen un hiert Land, eng nei Heemecht bei äis wëlle schafen. Denkt dach emol sou niewebäi un d'Lëtzebuurger Auswanderer an Amerika ...

Mir schloen äis d'Käpp net an, fir d'Lëtzebuergesch och als offiziell „EU-Sprooch“ duerchzedrécken; mir hu kengerlee Zort politesch motivéiert Sturheit (à la Irland, Malta asw.) néideg, fir äis als Gründungsmitglied vu der Europäescher Communautéit „wichtig ze maachen“. Eis Sprooch als „lesser used language / manner gebraucht Sprooch“ aklasséiert ass korrekt ... a bei eiser formidabler Sproochsituatioun et realistesch; just en etlech allgemeng gehalt Texter fir de „grand public“, wéi z. B. d'Reglementer um Findel, kënnent/misste verstännegerweis, ower prinzipiell an der Sprooch vum Land op d'Plakate kommen. Wéi „anerer“ et domat mengen missen ze maachen, dat bleift hirer Saach ... eis Positioun fir d'Lëtzebuergesch soll vrun allem verstänneg, ower zolitt, bleiwen!

Photo oder Foto?

Wann zevill „Sprooch-Wëssenschaftler“ sech ze laang an ze dacks iwwer eng Saach zermeeschteren, da wier et ënnert dem Stréch heinsdo besser, si hätten dat Ganzt vun Ufank un „ënnerwee“ gelooss. **Dir ernénnt iech nach, watfir e Käbbi vru Joeren an Däitschland fir hir Schreifweis erauskomm ass:** D'Press (an net déi mannst!) huet sech radikal, ower ëmsoss, dogéint gestäipt; Schréiftsteller (och alt net déi schlechste!) bleiwe bei deem, wat Generatiounen laang zerguttst funktionnéiert huet ... dunn hu Politiker dann dat lescht Wuert gehat, „Duden“ huet gewonnen ... a mat ëmmer erëm neien Editiounen déck Geschäfte gemaach.

Wien sech fir d'Saach méi genee interesséiert, dee weess, datt et an Däitschland bei der Lies- a Schreifkompetenz eng Katastroph gëtt wéi nach ni (cf. „Spiegel“ vun deer leschter Woch); dat huet villerlee „methodesch“ Ursaachen, mä da guffen deer Orthographie-Hiermiddegkeeten nach dropgetässelt.

A bei äis? Ouni elo op d'Fro vun „dualer“ Alphabetisierung (Alfa-?) anzegoen – iwwer déi mir hei och nach rieds kréien – **hu mir äis och fir d'Lëtzebuergesch nach un dee krommen Tässel vun do iwwer spane gelooss.** Firwat solle mir de griechesche „Phi“ an eiser Orthographie dann erausdicksen ... iwwregens misst ee jo dann och vläicht „Ortografie“ schreiwen, fir den „Theta“ och alt nach ze ermëzelen ... dat alles fir vläicht ze weisen, datt mir näischt mam Franséischen oder mam Engleschen ze dinn hunn ☺ Wat soll dat alles?

Chrëschtadag an de „Rutsch“

Nodeem mir äis hei an der „Klack“ joerelaang gefrot hunn, ob een dann elo eise Christian/Chrëscht an d'Christiane oder „chroméiert“ och misst mat K schreiwen – deemno „Kristian/Krëscht, kroméiert, kronologesch, Kromosomen, Krisanthenen asw. – well jo iwwerall „Krëschtmäert“ giffe gehal ginn (an esouguer aus dem Chrëschtstär e Weihnachtstern geknätzelt gëtt!) ... ass flotterweis den CH wéi bei Christus erëm an de Gebrauch komm. Uff ... a **merci fir all déi, déi de „Chrëschtmaart“ erëm halen.**

Eierlecherweis muss een ower och kënnen „eng Knätzle“ zouginn, wann ee sech „wéi de Geck un de Bengel“ dru gehal huet, mir hätte fir Neiooschdag kee Rutsch a giffen och kengem wënschen, hie soll ausrutschen. **Dat war falsch!** Dorop guff äre Schreiwert vun 2 Korrespondente gestouss, déi him geschriwwen hunn, de „Rutsch“ wier op Hebräesch (*Rosch ha schana* ...) den Ufank vum Joer, also de Judden hiert Fest! Dat stëmmt, an am WIKI hunn ech doriwwer ënner „Rutsch“ ganz interessant Explikatiounen fonnt ☺ Mea culpa!

Dann iwwersetzt emol!

... fir op Bremen oder Lyon: Wat gëtt dës Deeg nammell/nawell erëm eng an de Butteker opgefouert. Si kafe wéi geckeg; si sammelen sech a bëselen dorëmmer, wéi wann de Portmonni net séier genuch eidel kënnent ginn. Et trëllt een iwwer deen aneren, an et geet kengem schätzeg genuch. Wien sech net schéckt, dee steet mat eidelem Hänn do, wann all dat Gefeiers eriwier ass, no deenen et alt erëm fir ze gaapse flemmeseg gëtt; ee Gléck sinn dann d'Fuesbalen net méi wäit, an d'Bokemalercher rëm un Dill. Boxemännercher ginn hautdësdaags net méi duer, mä an der Käsär gëtt ower geknoutert, wann de Kleesche sech weist, ouni eng Tiitche mat Schneekerie fir déi glott Jofferen an houfreg Männercher laanschtrengen.

Eng Kniwwel

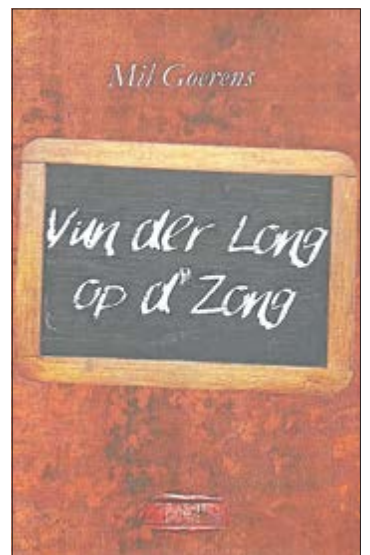
Wann engem eppes net direkt „duerschléit“, well et eng Grimmel komplizéiert ass, da gëtt nawell gär gesot, déi Aarbecht wier net watderdäiwel schwéier, mä et wier eng „Kniwwel/Kniwwelerei/kniwweleg“ Aarbecht. En anere giff vun enger „Knätzelerei/Knätzels/knätzleg“ schwätzen, a vläicht en drëtze Knécher soen, 't wier vill „Geknéchels/eng Knéchelerei“ ... et ass ower dräimol déiselwecht Bedeutung. **Wien dat da wëllt op Franséisch oder op Däitsch verzielen, dee muss sech ewell méi laang bedenken.** Probéiert et emol selwer, da kritt dir eng Iddi vun typesche lëtzebuergesch Ausdréck.

Dees „Gedéngels“ hu mir ower kéipweis an eiser Sprooch, ouni drun ze denken, datt dat zu eisem praktesch onüwwersetzbaarem Ausdréck-Räichtum gehéiert, vun deem esou dacks gesot gëtt, et wier net „déck“ domat. **Dir fannt deer Beispiller ower mat den Dausenden an eiser Sammlung am Buch „Eises“,** dat fir de Präis vun enger gudder Pizza a jiddfer eierbarem Bicherbuttek ze kréien ass. Dir kënnent et ower och op enger vun eisen Adressen hei uewen an der „Klack“ bestellen.

Kuck emol beim Goerens ...?

Et ass net fir d'éischt, datt een sech mat Léift a Fläiss drugëtt, fir an eis Sprooch no alle méiglechen Ausdréck, Ausdréckweisen, Sproochbiller a Spréchercher glannen ze goen an déi dann an e Buch ze paken. Den Dicks huet sech ewell domat ofginn, duerno fanne mir de Schoulmeeschter Platschette vu Rëmeleng, an de leschte Joeren och d'Joffer Laure Wolter. Intressant: Déi Bichelcher sinn ëmmer ganz séier vergrafft!

Elo fanne mir dann op déi Manéier an de Bicherbutteker en „Drulles“ vun iwwer 400 Säiten, wou de Mil Goerens vu Schieren sech am Laf vu Joeren e ganz décke Batz Verdéngscht fir eis Sprooch erofgeschnidden huet. **Dat neit Buch ass e Genoss a gehéiert a jiddfer Haus, wou sech heiansdo Gedanken iwwer „normaalt a gehäert“ Lëtzebuergesch gemaach ginn.** Den Titel „**Vun der Long op d'Zong**“ passt ewéi de Botter op d'Schmier! De Präis? Net méi ewéi eng gutt Fläsch Wäin ... déi ower séier gedronk ass, „de Goerens bleift“! Woubäi et mat dem Mil Goerens sengem Buch och als Cadeau fir d'Feierdeeg vläicht méi originell geroode ass, fir sech selwer an aneren eng Freed ze maachen.

Erënnerungen, Feieren, Sprooch

1 050 Joer Lëtzebuerg? Déi Gebuertsjoer-Geleeënheet geet an zwee Méint eriwuer, praktesch ouni datt zerguttst drun erënnert gi wier. Vru 50 Joer, 1963, guff de „Millénaire“ gefeiert, datt et geglännert a gelicht huet: Fir d'Stad ass e wonnerschöne Monogramm-Schlüssel entworf ginn; an engem Concours hunn sech déi bekanntst a bescht Theater-Schrëftsteller op Lëtzebuergesch gemooss; den „Neien Theater“ um Lampertsbiereg guff – esouguer iert e färddeg war – op de Millénaire gedeef; de Bockfiel ass frësch aménagéiert ginn ... natierlech net ouni Geknadders a Kritiséiers vum enger Partie Historiker ... mä et kann een un näischt kregéilen, dat net besteet, geldid.

vum Lex Roth

André Faber

Déi ganz Eeler vun äis wëssen nach, wéi d'Land 1939 vun uewe bis ënne voller „CENTENAIRE“ war. A jiddwer Kanton ass mat engem Cortège gefeiert ginn, an dat mam Besuch vun der Grande-Duchesse Charlotte, eng Raritéit fir déi Zäit ... ee Gléck, datt den „Amateur“ Pierre Bertogne sech et deemools leeschte konnt, dat Ganzt ze filmen, an datt déi Biller äis esou am CNA erhalte bliwwen sinn! Et guffen op e sëllege Plaz Gebuertsdaysbeem geplanz (vun deenen der vill e puer Joer duerno Nazi-grëndlech ëmgeha gi sinn); a verschiddenen Uertschafte krut d'Indépendance e Stroossennumm; vill Gemengen hunn e Steen an der patriotesch-gemengter „Schong-Form“ vum Land als Monumentchen opgericht ... mir fannen dann och fir d'alleréischte eis Sprooch op Mënzen a Geldschäiner ... frot iech emol firwat, vum allem, wat „duerno“ domat geschitt ass!

Déi allermannst hunn deemools dru geduecht, wat 1939 dann op eemol de Fong vun deene grouse Centenaire-Feiere war. Den Ausdruck „Onofhängekeetsfeier“ war – wann och zimlech „wësch“ gesat – zwar net iwwel gewielt, ower et hätt bal besser „Fest vun der Doudangsch“ missen heeschen, well et déi Zäit vun Nazi-Däitschland eriwuer schrecklech geblézt a gedimmert huet ... den 10. Mee 1940 jo och ageschloen. Sou wäit wéi bekannt ass, war keng vun de politesche Parteien, vu lénks oder riets, deemools géint déi apaart „Indépendance-Feier“, hannerter deer vum allem den deemolege Minister Nicolas Margue gestan huet; hie wouss, als Historiker, nëmmen ze gutt, datt d'Onofhängegeet fir Lëtzebuerg d'Erënnerung un de Londoner „Traité“ vun 1867 oder den Dynastie-Wissel vun 1890 eischer de Stack fir ze feiere gesat hätten. „Madame, mir hunn lech gär“ huet de Chef vun der Regierung am Cercle geruff ... wéi Kanner, déi sech bei d'Mamm duckelen, wann et duddert ... dofir kann een haut och dee Saz ënne laanscht d'Monument Charlotte liesen ... an eiser Sprooch! A propos: Wie weess, wéi munneches anescht gelaf wier, wann d'Lëtzebuergesch zënter 1914 a vum allem no 1919 méi eescht geholl gi wier. Mir hate genuch dichteg Leit – Nic. Welter, Batty Weber, Demy Schlechter, Lucien Koenig, Jos Tockert, Vic Neuens asw. –, déi eis Sprooch ewell deemools op eng „Stellage“ méi uewe gesat hätten, duer, wuer d'Vollek se 1941 géint den Erdrécker huet (missel) wielen. „Eure Sprache ist Deutsch“ wier da vläicht kengem (Simon/Kratzenberg) agefall!

An haut? Ech wiss net, datt d'Ur-Dokument vum Entstoe vu Lëtzebuerg iergendwéi an iergendwou fir e puer Wochen eng Éiereplaz an egal wat fir enger Ausstellung kritt hätt. Et ass mir och net bekannt, datt eis „Banque Centrale“ sech fir eng Euro-Melusina-Mënz mat Lëtzeburger Text interesséiere giff. De Sigfrid ass nun eemol 100 % gelleg-authentesch Geschicht, eiser Geschicht ... d'Legend dofir op déi Manéier eenzegaarteg. „Du kriss jo dann elo Deng MELUSINA (-Statu)“ huet eng Madame vun der Stad-Gemengenautoritéit mir dëslescht um „Kanounenhiwwel“ gelaacht ... mä et ass net MENG, et ass EIS legendär Sigfrids-Fra! Vru 4 Joer (!) hunn déi „Kompetent“ wierklech alleguer e frëndlech-fundierte Bréif fir e Melusina-Monument kritt ... an de Schreiwert nach net emol eng Zeil Äntwert. Schued; elo muss et „ruppderdupp“ goen. Just dofir guff dann och dat klenge „Buch-Monumentchen a Versen“ (de Grof Sigfrid an d'Melusina) an d'Welt gesat, wéi dir et zënter dem Juni a jiddwer guddem Bicherbuttek kënnst fannen ... an zwar an eiser Sprooch, dem Hauptstéck vun eiser Identitéit ... sou wéi mir an deem Sënn eis Geschicht och sollen éieren!

An elo?

Fir eis Sprooch an eist Schaffe fir d'Lëtzebuergesch ännert sech nom Wahlresultat an och an enger komplett anerer Regierungskoalitioun null Komma null näischt.

Zënter datt eis Actioun-Lëtzebuergesch besteet – also vum 1971 un – hu mir verstänneg a fein mat de kompetente Ministeren aus alle Regierungen déi bescht Kontakter gehat. De Robert Krieps huet d'Schreifweis mat engem „Arrêté“ (endlech) officialiséiert; de Pierre Werner huet dofir gesuergt, datt eis Sprooch eng Plaz am Gesetz krut; de Jean Dupong huet fir e Léierbuch an der Primärschoul gesuergt; de Jemp Büchler an de Jean Hamilius hunn dem Lëtzebuergesch op d'Stroosseschëlter geholle; d'Colette Flesch an d'Lydie Polfer hunn eng Hand fir déi éischt Lëtzebuergesch-Coursen an d'Rettung vum Rodange-Stierfhaus ugepaakt asw.

D'Häre Krieps a Werner kruten d'Éiereplack Dicks-Rodange-Lentz vun eiser Actioun. Eise Sprooch war a bleift: D'Lëtzebuergesch kennt keng Parteien ... ower d'Parteien sollen eis Sprooch kennen. Egal wien elo „eis“ Ministere fir d'Lëtzebuergesch ginn (Kultur, Education ...), mir offrëieren eis Mataarbecht fir eis Sprooch an eis Identitéit ... zécken ower och net, e Féngerchen ze maachen, wann et dann (hoffentlech net) muss sinn.

EISES

Et wier e flott, ower ganz nätzlech „Spill“, wa méi Leit sech gëngen druginn, fir Sätz ze bauen, déi a Wuert a Form nëmmen op Lëtzebuergesch méiglech sinn. Déi also keen „aneren“, z. B. zu Leipzig oder Hamburg versteet. Et geet dach net duer, am Lëtzebuergesch eng „germanesch“ Sprooch ze gesinn, sougenannt „Interferenzen“ erauszepiddelen. Déi skandinavesch Sproochen sinn och an deer germanescher Kautsch gewuess, dat Nidderlännescht grad esou, an d'Englescht kann ouni säi germaneschen Afloss net existéieren ... grad ewéi eis Sprooch. Hei sinn erëm etlech EISER Beispiller; e Spaass, fir der ze sichen, ouni „wëssenschaftlech“ vu „Phraselogie“ ze téinen:

Fläiss dech, soss kriss du den Zuch net – Maach dech elo net esou – Setz dech zerguttst riicht – Ech hunn deem et ferm lafe gelooss – Dat do ass gefuddelt – Géff dech elo drun / Kuck, wat dee sech drugëtt – De Gast ass erëm dee Séiersten – Ech hat mech bei deem Gebreddels elle verkuerbelt – Do hat de Jang sech fatzeg gestouss – De Mich ass nawell kee Bongen – D'Modi hat sech flott noneegemaach – De Vic an de Mil gläichen sech – De Jos ass e Bossegen/Gelungenen – Hal de Bak/d'Schnëss/se zou – D'Kand guff queesch, well et seng Suckel geséint hat – D'Kënni huet eng Lutsch an eng Rësel – Dee Krappege souert am Juppla – De Pätter knätscht weinst sengem schaardege Gebëss – De Klos trëllt do wéi e Vollen – Bos deng Zopp a schlupp net – Ech fruppden eng Botterschmier mat Stoffi a Quetschegebeess – De Will héisst/trëllt do wéi en ale Pätter – D'Giedel fläisst sech mat der Wäsch – Déi dech elo un a kuck, dass de matzäit kënnst ...

Gebrauchsanweisung

Alt erëm deer bekannter Ausdréck een, deer mir maandelweis an ouni ze iwwerleeën aus dem Däitschen huelen ... ower ganz sécher net bräichten. Iwwregens ass eng „Anweisung“ och nach laang net den Dueder vum Gackelchen am Däitschen; et wier dach méi mat „Erklärung/Beschreibung ...“ unzefänken. De franséische „mode d'emploi“ ass och alt zimlech dréchen, an de „mode“ gehéiert bei deene meeschte frankophone Leit net an de Sproochgebrauch. Datt d'Hollänner vu „Gebruiksaanwijzing“ schwätzen, passt bei hir Fassong, kéipweis däitsch Ausdréck einfach an hir Sproochverschléppung ze béien.

Ouni e Sprooch-Kopplabunz ze maachen, fanatesch, puristes, normativ wëllen ze sinn, kënnst een am Lëtzebuergesch vläicht ganz einfach vum engem „Gebrauchsziedel“ schwätzen ... eng Wett, datt jiddereen et giff verstoen, oder?

D'Heemecht um Euro

Eis Zentralbank huet en Zweek-Euro-Stéck erausginn, op deem eist Nationalidd eng Éiereplaz kritt huet. Bravo! Donieft ass e Relief-Kapp vum Grand-Duc Henri, deen zwar manner „modern“ ass ewéi deen op den normale Mënzstécker ... ower et ass e Meeschterwierk. Och fir eis Identitéit!

1991 krut de Staatsminister Jacques Santer vum „Service Information et Presse“ proposéiert, d'Symboler/Zeeche vum eise Staat zesummen an e gesetzlechen Text ze schreiwen. Dozou huet natierlech och eise Fändel gehéiert, apaart eng wëssenschaftlech Definitiou vu „Lëtzeburger Blo“; dat war iwwerall egal wat, mä net eist Himmel-/Azur-Blo; zënter 1993 ass et och bei der UNO, der EU, a Publikatiounen an um Internet op der ganzer Welt exakt no deem Gesetz. Déi éischt a lescht Stroph vum Michel Lentz sengem Text fir d'Heemecht hu mir och an all deemoleg Sproochen vum der EU iwwersetzelo gelooss; et war déi éischte Kéier, datt d'Noute vun enger Melodie am „Mémorial“ gedréckt guffen, deen e legalen Text am Grand-Duché jo definitiv markéiert.

Alles dat kann ee kucken a fannen, wéi ee wëllt, esouguer mat engem spatzen, iwwerleeëne Mëndchen. Kuckt ... a bedenkt ower, wéi dat an anere Länner hei rondrëm ass!

Dat aremt „Heeschekand“?

Eis Sprooch ass e Gefills- an Erziel-Idiom. Firwat hätt si sech och héich-intellektuell, wëssenschaftlech oder philosophesch sollen entwéckelen? Déi dat hei gebraucht hunn – an dat waren der rosewéineg – haten d'Latäin, d'Franséisch an d'Däitsch bei Hand. Dat ass haut net vill anescht; esouguer d'Englescht ass nach bäikomm. Dat wëllt ower beileiwen net heeschen, datt d'Lëtzebuergesch op all Manéier aarm wier; deen Aarmutt läit éischer bei deenen, déi eis Sprooch net (wëlle?) kennen. En Hierscht-Gedicht wéi dem Paul Verlaine seng „sanglots longs des violons de l'automne...“ kënnst engem mam selwechte Genie och op Lëtzebuergesch geroden, grad ewéi Fréijersverse beim Mörike („Frühling lässt sein blaues Band wieder flattern durch die Lüfte ...“). Wonnerléif Zeile voller Gefill fanne mir z. B. beim Paul Noesen, dem Marcel Reuland, dem Tit Schroeder an nach en etlech aneren. Losst iech deer emol duerch d'Gemitt goen:

Hie kënnst mam groen Niwwel lues laanscht d'Baach, wou d'Weidekapp verschlofe stinn ze dreemen ... (P.N.)

Woch fir Woch gëtt d'Nuecht méi kéng, stiet der Sonn hir gëllen Zäit ... (T.S.)

Lo hu mer schonn rëm op de Griewer gestan, an den Hierscht geet däischer duerch d'Land; den Himmel ass gro a gro ass d'Gewan, an um Wee dancen d'Blieder am Wand ... (M.R.)

Wat war, wat ass a soll ginn ...

Datt et einfach, mënschlech, vill manner akademesch, glënnereg an op „Jaddermunnessebeen“ fir eis Sprooch gong a geet, dat kënnen mir beweisen. Elo si mir hei an der KLACK, mat der Nummer 194 an am 20. Joergank.

An der Printpress wéi um Internet dréint et sech kéipweis ëm dat, wat eis Sprooch bei den Ausdréck wéi an den Ausdréckswiese vun aneren, besonnesch dem Däitschen ënnerscheet. Dat huet guer a glat näischt mat enger primitiver Anti-Preiserei ze dinn ... just déi Schell, grad ewéi déi „nationalistesche, normativ a puristesche“ kritt äre Schreiwert dofir ower zënter Joerzénge ugehaang. Och ewell fir déi ronn 3 000 kleng Radios-Emissiounen (RTL+DNR) an Honnerte vun Zeitungsartikelcher, an zwar vun 1972 un. Et winnt ee sech ower un alles, gelldir. Et kann ower knapps ee behaupten, zënterhier hätt sech um Gebitt vun eiser Sprooch näischt gemaach, oder? Wa mir do wëllten an d'Eenzelheete vun den Ursaachen, vun eise „Methoden“ an dem Erfolleg vun deer „pragmatischer ACTION“ goen, déi sech zënter 1971 hiren Numm eierlech verdéngt, da gëtt et eng Rëtsch „wéi en 8-Auer-Zuch“, vläicht och Material fir eng vun de sëlleschen Diplomaarbechten.

vum Lex Roth

André Faber

De Fong vun eiser „Action“ war deen, datt den „Terrain“ fir dat geschrivvent Lëtzebuergesch misst do preparéiert ginn, wou d'Sprooch otemt a leeft. Do ass et nun emol – bei allem Respekt – net mat Literatur a Wëssenschaft gehal, och net mat engem decken Dictionnaire; net mat dréchener Theorie, déi souwiso erëm nëmme fir ... Theoretiker gemaach ass. Eng kleng Sprooch wéi eist Lëtzebuergesch leeft am Vollek, dat se praktizéiert a vrun allem do, wou se normalerweis gebraucht get ... doriwwer muss een sech (vrun allem einfach) Froe stellen: Knapps 10 % vun de Leit liese Bicher ... vun deenen net emol d'Halschent deer lëtzebuergescher. Also muss een do agräifen, wou e puer Wieder dees geschrivvene Lëtzebuergesch anescht/pragmatischesch kënnen an d'Gewunnecht „eragekniewelt/-geschmuggelt“ ginn. Dat war vru 45 Joer de Fall bei de Familljenannoncen an der Press; dat waren eis Uertschaftsnimm op de Schëlter an duerno am Téléphonesbuch; dat si Menüskaarte fir en lesse bei enger Feier gewiescht. Hei hu mir den Hiewel total „onwëssenschaftlech“ ugesat; et sief dann et giff een eis pädagogesch Schniiffchen och als eng Zort „Wëssenschaft“ kucken. Mir hunn och e speziell Heft dofir gemaach (dat iwwegens 35 000 mol gedréckt guff!), an deem eis Schreifweis verstänneg „fir jidderee verständlech“ gemaach guff ... Haut kennt keen déi Situatioun vun deem Sprooch-Gedabbers vun deemools méi erëm ... iwwegens gëtt et och dee „Geck“ net méi, dee vu Super-Intelligenzbeischte mat äis komesche Fanatiker gemaach guff.

Dat Allerschëinst: D'Annoncen, d'Menüen, d'Uertschafts- a Stroosseschëlter ginn elo als NORMAL gekuckt ... dat bewusst einfach Gebabbels rondrëm eis Sprooch um Radio an Honnerte vu klengen Artikelcher an alle méiglechen Zeitungen hunn déi Action, an gudden Sënn „populistesche“, begleet a „populär“ gemaach. Esou Detailer fënn een ower net a Bachelor-, Master- an Dokteraarbechten erëm; hei spillt onglécklecherweis nëmme heichgebengt Linguistik- a Literatur-Gefändels eng Roll. Dat ass natierlech méi einfach ... mä fir eis Sprooch selwer laanscht den Dill. Bonjour Soziolinguistik a -pädagogik!

An deser KLACK komme mir och nach op deen neie „Yuppla“ vun eiser Uni ze schwätzen: Si hunn dann elo endlech ausser dem „Aneneegräifen / den Interferenzen“ och „Phraseologie“, dat Typescht an den Ausdréck an de Satzstrukture vun Lëtzebuergeschen entdeckt ... dat ass „eises Kotteng“!

Vrun en etleche Joeren hu mir zu eiser fënnf (joerelaang!) e Buch mat Dausende vu méi oder wéineger „echt“ lëtzebuergeschen Ausdréck zesummegeraf, opgeschriwwen an erausginn: „EISES“, dat bewusst dacks genuch gedréckt ass, fir nach ëmmer „op Lager“ ze sinn. Et kritt een et an alle Bicherbutteker oder op enger vun eisen Adressen hei uewen am „Impressum“ vun der KLACK.

Phraseologie

Dobäi geet et ëm Ausdréckswiese vun op d'mannst 2 Wieder, déi „einfach esou“ net kënnen an eng aner Sprooch iwwersat ginn, also „typesch“ sinn. Beispiller gëtt et am Lëtzebuergesche mat den Honnerten. Hei ganz einfach en etlech deer „Stuelen“ (= échantillons):

Ech hunn deem watgliff gesot, him de Wouer geblosen, en op d'Plaz gesat, et fatzeg lafe gelooss – Kuck, dass du verkënn – Maach dech net esou – Maach dech ewech – Déi dech elo un – Deen huet d'Kap hannevir un – Et war mir net hanne wéi vir – Ech gi mech nawell net – Maach dech eng Grimmel noneen – Schnëss net esou séier – Do muss deen Topert de Blouse weisen – Déi houfreg Modi ass ewell schéi maans – Hal dech dach net drun! – Géff dech elo – Hal op – Et geet duer – Dee packt sech net – Dee stëppelt, bis en der e puer erwëscht huet – Ech hu mir eng Fatzeg ginn – Maach virun an hal de Mond – Hie gëtt sech net bis hien déi ermühuet – Hie gong un, wat gëss de wat hues de – Hal se zou!

Dat maache mir dann elo och fir haut ... kënnen ower „bis an d'ausend“ virufueren ... an hëllefen? ☺

Alphabetisatioun op franséisch?

Deelweis oder ganz hei op Franséisch liesen a schreiwé léieren ... déi Iddi schéngt bei gewësse Leit dorëmmer ze kruwwelen. Eng gutt Fro: Wéi ass et mam Geliicht? Sou eng Kueberei kann nëmme a Käpp dabberen, déi sech nach net weider mat „Psychopädagogik“ wéi gedinn hunn; mat Praxis rosewéineg. „Si“ stäipe sech op Statistiken a fannen, datt mir esouvill Kanner mat net-lëtzebuergeschem Sproochfong an d'Schoul kréien ... datt et net oui franséisch Liesen- a Schreiweliege geet ... mä déi I-Butze sinn dach nach laang net alleguer „francophon“, och net „lusophon“ ... gitt emol z. B. op Wolz froen. Stellt iech deen Duercherneen emol vir!

Mat engem 3-Semester-laangen Ufank iwwer Däitsch-schreiwén an duerno Franséisch dropsetzen, ass hei zënter ronn 150 Joer eierbar gefuer ginn. Gewëss: D'Zäiten hunn sech geännert, deelweis esouguer dramatesch, mä et freet sech, ob d'Eltere vun auslännesche Kanner, am Fall vu franséischer Alphabetisatioun, alleguer mat deer méi unzefänke wisten; ganz sécher net. Dovu soen d'Statistiken ower näischt.

Eng Saach schéngt kloer: Wann d'Kanner am „Précoce“ an am „Préscolaire“ wierklech konsequent (vläicht esouguer „stur“) OP – a besser MAT – Lëtzebuergesch „behandelt“ giffe ginn, da wier dat eng vun de Léisunge fir den Ausgleich vun hire (jo och!) verschidde Mammesproochen, de speziellen Aussproochen, den Tonalitéiten, de Betounungen asw.

Natierlech ass dee ganze Komplex ... ganz komplex. Ze bedauern ass vrun allem d'Léierpersonal: Just dofir soll dee Problem aus der purer Politik erausgehal ginn a vun deenen duerschdiskutéiert ginn, déi et „eppes ugeet“ an eppes dovun verstinn! Alphabetisatioun ass (op d'mannst hei) keng Saach vu politescher Zermeschterei, vun elektoralem Gefladders, mä vu Leit mat Praxis an Erfahrung a vum Fach, vrun allem vu gesondem Mënscheverstand ... a vill guddem Wëll!

Kropereien

An der Zäit vun eisen Ur-Elteren ass viles net dogewiescht, wat mir haut selbstverständlech fannen, vrun allem „d'Waasser am Haus“ an d'Elektresch ... a „gare“, wann eppes net „geet“! Dobäi war et nach viru knapps 100 Joer normal, datt d'Leit hirt Waasser aus dem Bur oder dem Pëtzh geholl hunn ... an d'Fraen hu mat hire quetsche-blo-erkaalten Äerm och matzen am Wanter d'Wäsch „um Bur“ misse klappen a schwenken.

E Pëtzh beim Haus war e Luxus ... an eng zimlech onheemlech Saach. Mat enger „Dréin“, un deer „gekierpt“ ginn ass, guff d'Waasser a schwéieren Eemere mat engem Krop un engem décke Seel eropgehall ... an duerno den Deckel zougemaach, well ongeféierlech war déi Saach fir d'Kanner net! Mä dee léiwe Virwëtz, gelldir. Do huet nëmme eppes gehollef: Angscht maachen, fäerten dinn ... mam Kropemann dreeën. Wéi et schéngt e richtege Lëtzebuergers? déi Réidener hu recht, datt si dee Grujelpéiter apaart eieren an esouguer mat engem Monumentche feieren. An eiser Sprooch huet de Kropemann eng Plaz, déi wierklech intressant ass: Huelt säin Numm; bedenkt dat typescht Wuert „Krop“ oder de „Kreepchen“; kuckt emol, wat een (sech) alles „krope“ kann ... och eng „gekroopt“ ka kréien, „sech eng krogen“, wann een zevill „kropeleg“ schreift, also „kropelet“. Mir brauchen deemno keen „Haken“. Déi „Kroperei“ ass EISES!

„Schreif Lëtzebuergesch“ ...

ass den Titel vun engem ganz intressante Léierbuch vun der Schoulmeeschtesch Nicole MIESCH fir eis Sprooch schrëftlech an de Grëff ze kréien. D'Miesche-Famill, dat si Schoulleit, déi dat Pädagogesch an den Oderen hunn, Enseignantë, déi nun emol wëssen, wéi een „engem eppes zerguttst bäibréngt“. Dat Talent huet een ... oder net. De Josy Braun war z. B. keen Akademiker, ni Schoulmeeschter oder Professor, mä bis haut guff et nach knapps eppes Besseres fir en allgemenge lëtzebuergesche Schreifcours wéi säin „Eis Sprooch richtig schreiwén“. Wéi gesot: Et muss een „et hunn“; dat ass net onbedéngt eng Saach vun Diplome wéi eng „Wahlplakat“.

D'Nicole Miesch huet dann elo an hirem neie Buch gewisen, wéi een am „cycle4“/5.+6. Schouljoer praktesch bis an de leschten Eckelche vun eiser Orthographie ka „këddele“ goen, a vrun allem och, wat a wéivill hir Kolleginnen a Kollegen sech kënnen hannert de Spigel stiechen. Do ass esouvill Guddes dran, datt no dësem Wierk ower nach knapps ee knaddere kann. Vläch ass et dees Gudden esouguer fir dësen oder deen zevill ... Kee Problem: Hei kann een sech dat erauspicken, wat engem wichteg schéngt. D'Buch ass bei den SNE (Syndicat National des Enseignants)-Editions / CGFP publizéiert. D'Action Lëtzebuergesch – Eis Sprooch seet en décke Merci ... an all Guddes!

Mëttersprooch an Dictionnairen

Wien an enger vun den Haaptsproochen, déi mir hei an de Schoule léieren, eppes wëllt sichen oder kontrolléieren goen, dee fënnt dat an deene **bekanntsten Dictionnairen/Wierderbicher/Lexikonen, déi et am Däitschen, dem Franséischen oder dem Englesche gëtt:** *Duden a Brockhaus; Larousse a Robert; Oxford an Harra's*; am „Multi“-Langenscheidt souwisou fir déi meescht Sproochen.

Natierlech begéint een do net Dresdener, Meener oder Berliner; net Montpelliérain, Musipontain oder Marseillais; och net dat Englescht vu Leeds, Glasgow oder Chester hunn do eng extra Plaz.

An all dëse Wierker, grad ewéi **an den Haaptreferenz-Dictionnaire vum alle gréisere Sproochen, ass et eng Mëttersprooch, déi d'Haaptwuert huet.** Firwat?

Gitt dir bei d'**Klassiker, déi wichtegst Schrëftsteller oder Journalisten an all deenen Idiome** kucken, da fannt dir séier eraus, datt déi sech d'meescht „an der Mëtt“ vun hirer Sprooch ophalen. Dat war gësch esou, ass et nach haut ... a wäert och esou bleiwen. Firwat? Mä et ass déi eenzeg Fassong, fir och eng „Süddeutsche“ un e Kölner ze kréien; ee vu Marseille fir de „Monde“ bei der Staang ze halen ... an esouguer e Schott bei der „Times“. Mengt dir, et giff een d'*Kronzeitung* op „*Wieneresch*“ zu Innsbruck liesen?

Genee déiselwecht Gedanken gänge passen natierlech op d'**Schoul**, wou keng eenzeg Sprooch iwwer hir Regional- oder Lokalspezifeschkeete geléiert gëtt.

Et heescht jo, dat bescht Englesch giffe mir op der BBC matkréien; de „Spiegel“ wier eng Sproochreferenz fir d'Däitsch; de „Monde“ kënn een als „Stuel“ fir gutt Franséisch kucken. Dat muss net ëmmer 100% stëmmen, ower et ass op d'mannst eppes drun. An deenen dräi Medien ass ower, **bis op e puer bewosst Beispiller, keng Regional-sprooch ze fannen**; si halen sech un e Sproochduerschneitt, deen säi Fong bei zolitte Schreiwerten huet. Dat verhënnert natierlech net, datt si hir Sproochen net „verdréche“ loosse a kengerleekeng Entwécklung/Evolutioun matmaachen, och net, datt si Ausdréck bis Mokuchs-Dag „matschleefen“, déi sech duerch dës oder déi Ursach, z. B. Anachronismus, „iwwerlieft“ hunn.

Déi „grouss“ Sprooch leiden och op hir Manéier ënnert enger Zort vun „Eczema“, wann net esouguer un enger „Sprooch-Psoriasis“, déi schwéier oder guer net an de Grëff ze kréien ass: **D'Englescht iwwerdubbert vill Franséisch an iwwerschwëmmt den däitsche Sproochraum**; d'Amerikanesch rappt verdäiwelt um „proppere“ Englesch; wéiwäit ass dat Brasilianesch nach Portugisesch? Wéi steet et mam Spuenesch an der ganzer Latino-Sphär? Am slavesche Sproochraum ass et garantéiert net anescht mat der Idiom-Turlatän. Wéi kucke mir dann iwwer déi Honnerte vun Zorte Sprooch-Babelen?

Mir da mat eiser „Nano-Sprooch“ an deem Gewulls? Mä mir hunn alt emol eng grouss Chance: Mir musse wéinst eiser eegener Mini-Sprooch souwisou ganz fréi an aner Idiome erakommen: mat 6 Joer Däitsch; am 2. Schouljoer Franséisch ... wat erëm dee bescht Fong ass, fir herno Englesch ze léieren. Domat ass **d'Lëtzebuergesch souzesoen e „Catalyseur“ fir eise Schwonk an aner Sproochen, an zwar dat Mëttellëtzebuergesch**, wat mir ewell am 19. Joerhonnert – am Schnëtt – beim Gangler, dem Diedenhoven, dem Dicks, dem Lentz, grad ewéi herno beim Marcel Reuland, dem Robert Bruch, dem Poutty Stein, dem Pol Greisch, dem Roger Manderscheid an engem ganze Koup anere Schreiwerte fannen ... net (mengt!) Weelzer, engem aneren säi Veiner, der Mamm hiert Escher oder dem Will säi Miseler ... a wann et nach esou sympathesch ass. Firwat solle mir äis dann onverständnegwer d'Käpp fir oder géint „Gaart, Goart, Goort“ aschloen? Wann ee säi „Kolorit“ wëllt an Eieren halen, dann do, wou deen doheem ass. Geet et ëm dat Ganz, also fir jiddwer Lëtzebuergesch ... da liest emol nach eng Kéier déi siwen éischter Zeile vun dësem Artikelchen ☺

Leider ...

... guff a gëtt et nach ëmmer **Leit, déi iwwerzeegt sinn, datt et an hirer Sprooch kee Wuert kann/däerf ginn, dat si net gebrauchen, oder op d'mannst net kennen**. Dat ass – fir all Sproochen – ganz einfach Kabes! Esou eng (dacks arrogant) Meinung kéim drop eraus, datt all däitschsproochege Mënsch jiddwer Ausdréck misst „wëssen“, deen am décken „*Duden*“ ze fannen ass; datselwecht gëllt da fir e „Francophone“, deen de „*Petit Robert*“ vu vir bis hanne misst „kennen“, an en Englänner kloerweis de ganzen „*Harra's*“ „intus“ hätt ... Pustekuchen! Des clous! Peanuts!

An eiser Sprooch gesäit dat nach méi koppeg aus: Wann een do z. B. vläicht d'Ausdréck „*schaufel, wënsch oder eeriicht*“ nach net héieren huet, d'Mamm si net gesot huet, et also och net a sengem Gebrauch ass ... da gëtt et dat ganz einfach net ... an hie setzt ouni Féischten (?) en däitsch, franséisch, dacks ewell och en englescht an d'Plaz ... wat fir Leit aus anere Sproochen net esou natierlech ass ... an da „ginn se kucken“. **Bei äis: sichen no engem lëtzebuergeschen Ausdréck ... a wann s de net gees!** Iwwerleet emol, watfir e spezifesch Problem dat fir eis kleesper(?) Sprooch bedeit. Dobäi ass d'Lëtzebuergesch beileiwen net esou aarm wéi déi allermeescht vun äis sproocharm sinn. Firwat? ☺

vum Lex Roth

André Faber

Eng Freed!

No nach net emol dräi Woche steet ärem KLACK-Leitsgeheier säi Buch iwwer **de Sigfrid an d'Melusina** op der véierter Plaz an der „Bestseller-Lëscht“, déi eis Editoren all Mount publizéieren. Mat Stolz an Houfert huet déi éierlech Freed doriwwer näischt ze minn. Dat wäert dach erlaabt sinn.

D'Kritik iwwer déi nei Sigfrid-Melusina-Legend an 100 Strophen a 400 Versen ass bis elo, mat deer flotter Illustratioun – an zwar vu ganz kompetente Leit – wierklech gutt, grad esou an der Press wéi no der sympathescher Liesung am „Cité-Cercle“. Et sinn deer „Presentatiounen“ elo schon nach eng Partie „an der Maach“; mat Geld huet dat näischt ze dinn. D'Buch selwer läit fir 20 Euro an allen éierbare Bicherbutteker. Et passt fir d'Vakanz, vläicht och als Cadeau, giedleg an d'Valise. ☺

Deemools: en Numm fir e Camping

Viru ronn 30 Joer huet e fréiere Schoulkomerod ugeruff a gefrot, wéi hie säi Camping soll deefen, deen hien **zu Heiscent** wollt opmaachen. Wann deen Terrain am „Heischtergronn“ geleëen hätt, wier d'Saach jo zimlech einfach gewiescht; dat Stéck Sauerdall ass, mat senger 8-eckeger Kapell superbekannt a bal a jiddwer Touristebichelchen ze fannen ... ower iergend en „**Heckebsch**“ tëscht Feelen an Heiscent?

D'Fro war dunn, wéi déi Géigend am Kadaster geng heeschen ... a schon hate mir e wonnerbaren Numm erwëscht, wéi en dosendemol op eise Kadasterkaarten ze fannen ass: Fuussekaul, en Numm, deen eericht un d'Natur erënnert, grad ewéi iwwregens „Wollefskaul“. Haut ass dee Camping „do uewen“ e Begrëff, an dee schéine lëtzebuergesche Flouernumme kënn ni an de Vergiess.

Intressant ass dobäi haut och nach, datt de President vum héchsten däitsche Geriicht deeselwechten Numm huet ... just op däitsch getrëzt: *Vosskuhle*. Domat behält sech anengems, datt eis „Kaul“ net esou 100 % lëtzebuergesch ass. Eng „Knupp/Knippchen“ ower bestëmmt éischter, oder?

rosen?

Mir sinn äis es dacks net bewosst, wéi interessant vill Ausdréck aus eiser Sprooch sinn, déi mir d'meescht ouni nozedanken all gudden Dag gebrauchen; lëschtteg gëtt et dann och méi ewéi eng Kéier, wa mir dës Wieder wëllen an eng aner Sprooch mat eranhuelen, also iwwersetzen.

„Rosen“ ass deer Wieder eent, dat dobäi och nach x Bedeutunge kann hunn, also „polyvalent“ ass; net nëmmen als Adjektiv/Adverb, mä souguer als gelegte Verb ... et huet dem Sënn no ower nëmme ganz wäitleefeg mam däitsche „rasen“ ze dinn: Mir kënnen *en enger Dier oder Paart „rosen“*, fir se opzekeréien; *am Hierscht „roost“ de Wand* um Geleef vun de Beem.

Hat dir ewell schonn e „*rosene Wuerm*“, deen och nach Ëmlaf heescht...an op franséisch, als „*panaris*“ grad esou wéi deet? Wat ass e „*rosenen Hond*“, a kennt dir de Spréchelchen doriwwer? Wéini seet ee vun engem, hie wier *von der rosener Kou gebass*, oder et hätt ee laang misse *von der rosener Kou iessen*? E flott Gesellschaftsspill: Wie fënnt déi meescht Sätz, an deenen dat „rosen“ an iergendenger Form virkënn ☺

Wat ass e Gespäer?

Eent vun den interessantsten Handwierker war/ass de Beruff vum „Zammermann“, alias „Charpentier“ ... wouwen iwregens och eise Familjennumm „*Scharpantgen*“ hierkënn. Net esou bekannt ass, datt vill Lëtzebuergesch „Zammerleit“ sech am 19. Joerhonnert en héich respektéierten Numm bei de komplizéierte „Gespäer (net Daachstull!)“ op de „grands boulevards (Hausmann)“ zu Paräis gemaach hunn ... a bekuckt iech emol, wat si duerno mat hirer Kennerschaft op deene komplizéiertsten Daachkonstruktiounen an eiser „Neier Avenue“ a rondrëm gemaach hunn; och dat ass eiser Geschicht a gehéiert bei eis Kultur.

Hei kënn mir ower och iwwer eis Sprooch schwätzen, well zesoen alles, wat mat Holz an deer Bëschgëgend (dem zäitweisen „*Département des Forêts*“) ze dinn huet, hat seng eegen Ausdréck. Dofir wier et schued, wa mir – iwwer den Eisebetongflaatschen – déi „hëlzen Ausdréck“ ginge vergiessen: datt e „*Balken*“ ëmmer eng „*Dunn*“ war, doriwwer „*Käfferen*“ de queuesche Wee komm sinn, op déi dann „*Dille*“ geneelt guffen, iert et un d'Leeë gang ass. Eis Handwierksfederatiounen kënn ten sech mat engem Heftchen iwwer hir Geschicht a Sproochgebräicher bei den eelsten, ower nach praktizéierte Fachgebieter, hei am Land e gudden Numm maachen ...

Da fuert emol duer ...

De Jang huet sech deslescht eng fatzeg ginn, an déi schro Bless um Kapp ass nach ee Roff a gëtt sech net; dofir ass en och esou ondugen. Hien huet och mam Patschen opgehal, well en ëmmer méi gekeimt huet, wann e fir heem d'Kopp aus gaang ass. Hie war am Fong ni e ganz Kamouten, an huet déi aner Leit nawell gär fir topeg oder Daboe gehal ... bis en et eng Kéier bei engem geféngert huet, deen him beim Patt de Wouer no den Noute geblosen huet ... zënterhier ass de Jängel vill méi gedam ... Stellt iech vir, dir misst dat Gedéngels op Däitsch oder Franséisch iwwersetzen ☺

Eis Sprooch an déi „nei Apparaten“

Wat haut alles mat deer ganzer „Computerei“ leeft, konnt natierlech vrun 30 Joer keen sech an deer Gréisst a Wichtegkeet drämen, et sief dann, hie war e „Freak/Geck“ vu „Science Fiction“. Déi normal TV ass ewell eng al Mimmchen, déi hannert „iPad/iPod/Skype“ asw. Héisst ... a wat kënnt nach alles?! Mir erstécken an deer Mass vu Programmen, an tëscht deenen ass e Konkurrenzgewüll, dat eng Mikrob hir Nano-Mikrebercher nach knapps heng erëmfannen.

Superinteressant: Relativ gekuckt, huet eis Sprooch mam SMS eng Zort „Quantespronk“ gemaach. **Et gëtt hei an haut bannent engem Mount esouvill Lëtzebuergesch geschriwwen wéi net an honnert Joer virdrun ...** ok, dir sot elo direkt, „mä watfir eent?!“ Däitsch ass et op jidder Fall ower keent. Psychologesch, esouguer psycho-pädagogesch ass deen (natierlech d'meescht total iwwerflëssege Phenomän) ower **den Hummer fir d'Bewusstsein an ... d'Gewunnecht!!! vun der „Schreif“** an deer Sprooch, déi jo, no den meiste Statistiken, vun 72 % vun eiser Populatioun geschwat gëtt. Bingo! E wonnerbaren Usaz, e Sprangbriet!

Sech dru gewinnen, en éierbare Saz ze „simse“, ass, wéi et schéngt, jo an alle Sproochen eng Plo fir déi, déi se maachen ... ower och fir déi, déi se kréien ☺. Et wier, och an den anere Sproocher vläicht net vu Muttwéll, wann d'Sproochleit an der Schoul sech emol heinsdo e puer Minutten ëm en neit „Fächelche“ genge bekëmmere: **Wéi „klibberen“ ech en zerguttsterten SMS?** Dat gehéiert haut dach esou bei dat normaalt Liewen, datt den „Enseignement“ et net einfach kann iwwergoen ... wuelverstan: net (alt erëm) als **nei Branche, mä souzesoen als „Bäiluecht niewelaanscht e puer Minutten“**. Et kënnt ee sech virstellen, datt e Grupp vu Pädagogik-Studenten op der Uni sech mat deem „Fach“ an sengen Niewewierkunge fir an d'Praxis gengen ofginn ... *non scholae sed vitae!* En interessant Kapitelche wier z. B.: Wou huet eng vun deene sëllegen, dacks onméiglechen **Ofkierzungen** e Sënn ... a wou glat net? Geet et do drëm, d'Saach (nach) méi kuerz a schätzeg ze maachen? Firwat? Um Telephon schwätzt jo och keen seng Sprooch wéi e Marsmësch, deen e rëselege béselege Schnëssert huet, oder dach ☹? Mä och iwwer déi genervt an nerveg Waasserfall-Vitesse, grad ewéi déi onméiglechen an total onartikuliert Aussprooch kënnt ee souwisou eng Zeitung voll schreiwen ... wou d'Fro alt erëm wier, ob et gelies geng ginn ...

Dann **den Internet am Zesummenhank mat eiser Sprooch: Et ass ganz einfach verreckt**. Apaart fir eis geschriwwen Sprooch ower super! Ob elo een dobäi un „Twitter, Facebook ...“ oder soss e „soziale Kommunikatiounsplateau“ denkt, spillt fir de Sproochgebrauch u sech keng Roll. *„Médisez, médisez, il en restera toujours quelque chose“*, heescht et (Voltaire/Beaumarchais) ... fir eis kleng Iwwerleungen: **Schreift, schreift a schreift, et bleift bestëmmt eppes fir d'Normaliséieren an d'Schreife-gewunnecht hänken**. Wann een déi Commentairen op Lëtzebuergesch (oder anerwärts) liest, da kënnt een sech dacks mat Kräizer seene. Do gëtt dann esou onverständlech geschriwwen wéi der vill schwätzen: haseleg, d'Halschent verschléckt, aplaz „säint“ esou roueg ze schreiwen, wéi een et ouni Hetz/Hooslecht a Stress (soll) geng soen.

De grouse Problem: Emol d'éischt **säi Geschreifs selwer – a wa méiglech zweemol – iwwerliesen; ass dat esou schwéier?** Et freet ee sech heiansdo, wat déi professionell Pub-Leit sech dobäi denken, wann et esouguer an hiren deierbezuelte Reklamtexten nach vu „Knätzele“ grujelt.

All dat Negatiiv verhénnert ower net, datt dat „elektronesch Geschreifs“ deen „Hummer“ fir eis geschriwwen Sprooch ass, dee kee Mësch sech erwaart hat! Well wou näischt ass, kann och näischt verbessert ginn.

Gedéngels

Kritt dir e Medikament, dann *huet* dir et an ... mä wann e Coureur de Ploton d'„anhuelen“ aplaz *erëmkreien*, da muss e schlécken a gierksen (?) a wäert och dran erstécken ... mä wat giff dat e Furri, wann en déi aner ower nach „*ofkrit*“ (abkriegt?), well dat wier *de Journalisten „hires“*.

Och **eng Coupe gëtt bei äis net „ausgedroen“** ... dat hunn se an der Zäit just mam Nuetsgeschier gemaach ... loosst se dach spillen; a wann deen aneren Dag d'Zeitung dann „ausgedroe“ gëtt, brauch dat do och keen „*Androck ze hannerloossen / keen zum Laachen ze bréngen / och wann et nach esou dréckend waarm ass*“ ... déi schlecht iwwersaten Ausdréck loosse mir do, wou se hi gehéieren: an d'Däitsch! Sou: da bëit dat krommenolegt Gedéngels hei virdrun emol riicht ...

Konterbosseg

Mir hunn am Lëtzebuergesch eng Hellewull Ausdréck, vrun allem Ausdréckeweise mat Wieder, déi ee wéi Zwillingen am Däitschen erëmfënn; mä, gellid, **et gëtt esouguer richtig Zwillingen, déi sech net „gläichen“**, déi aus zwee verschidde Gackelcher ... a scho si mir bei engem Verb, dat et och am Däitsche gëtt, ower sot emol op däitsch, „*sie gleichen sich nicht*“ ... da sidd dir am Böll senger Sprooch ganz einfach „dolaanscht“ ... e Wuert, dat „déi aner Sait“ ganz einfach keen an deem Sënn matkritt. Dees gëtt et maandelweis, an dofir rëtscht en däitschsproocheg Mësch, dee Lëtzebuergesch léiere wëllt, och esou dacks aus. ☹

Eise Sproochwutz „**dee gëtt sech net**“ ass z. B. **total oniwwersetzbar**, och wann een dat op deen éischte Siess net esou gesäit; „*der gibt sich nicht*“ ass laanscht den Dill (= er kriegt sich nicht ein); „*il ne se donne pas*“ ... à côté de la plaque; „*he does not give himself*“ ... bullshit! Genée op dësem Plang läit Aarbecht fir en etlecht linguistescht Gemasters a Gedokters, ower maja, nedir ☹

vum Lex Roth

André Faber

Majo, dajee alt ...

Leider fäerten eis „Wëssenschaftler“ d'Wieder, d'Ausdréck an d'Sazstrukture wéi Fixfeier, déi als typesch fir eis Sprooch ze huele sollen/mussen/däerfe sinn. „Typesch“ ass d'Lëtzebuergesch ower nun emol, wou et sech ganz oder deelweis vun anere Sproochen, besonnesch dem Däitschen ënnerscheet. Mä **fir dat erauszefannen an ze „behandelen“, muss een d'Lëtzebuergesch an sengem Fong, senger Sprooch-substanz kennen** ... an déi kritt een nun emol net zu Stuttgart oder zu Münster; och net wann een en etlech Texter bis op déi lescht Méckeschëss „analyséiert“.

Mat e puer **Familljennimm / Patronymen** (dat och nach mat enger Zeitungsrubrik) ass et net gehal; grad wéi net domat, datt ee kuckt, wou se d'meescht am Gebrauch sinn. Iwwergens geet do en Téléphonsbuch vu rondrem eist Land duer, fir erauszefannen, wou dësen oder dee bekannte lëtzebuergeschen Numm nach doheem kënnt sinn. Vill méi interessant wéi de Bestand an d'Verbreedung vun Nimm ass d'Fassung, wéi se entstane sinn ... mä dat ass eng Gei, op deer d'Seeten och musse stëmmen, an dat net op d'Manéier wéi hei uwendru gesot ... dat kann net déi richtig „Musek“ ginn.

An der Sprooch selwer – deer vun all Dag! – hu mir Gebräicher, déi esou typesch sinn, datt kee Mësch se zu Düsseldorf oder zu Malbrouck, leider och net méi zu Arel „matkritt“. Beispill: *De Jumper trëlt dorëmmer, wéi wann en doruechter wier; op der Musel hunn se och ewell doruwwer geklaapt, datt hie wënsch wier; datt hien eng lass huet, bekäppt een direkt, wann en ufänkt ze braddelen; hien tuddelt esou dolaanscht, datt ee mengt, hie wier bausst de Kapp*. Iwwersetzen ☹☹

Wien dat do net versteet, dee kann net behaapten, hie „kënnt“ Lëtzebuergesch ... och wann een hei en Ennerscheed tëscht Kënne a Kenne muss maachen. Mat „Basic-Lëtzebuergesch“ kann ee sech, grad ewéi mat anere „basic-Sproocher“, ganz gutt verstänne. Fir eng Sprooch ower op d'Schreif ze huelen, mat deer mengentwéigen als Literaturspezialist oder „Fach“ dorëmmer ze wëtschen, ass ower e bësse méi verlaangt ... och dat gëllt jo fir jidder Idiom! Leider muss een do d'Stolebiisch och fir eiser Leit um Radio oder op der TV huelen: **E coureur „geréit“ nun emol net an d'Hannertreffen; hien hëlt déi viischt och net „an“** ... dat ass net gesond, well hie misst se bal „erëmkreien“ wat näischt mat herumkriegen ze dinn huet; mir hunn och kee „*Bahnsteig*“ a „*steigen*“ a keen Zuch, mä mir klammen um Quai eran; am Football „steigt“ keng „Mannschaft“ erop oder erof, si klëmmt héchstens a fällt eraus, wann et net „klavéiert“ ... jaja, dee léiwe „Sportstudio“; do hu mir ower esou eis kleng Sproochgewunnechten, déi nun emol ni aus engem „Corner“ en „Eck“ gemaach hunn; de „Goalkipp“ ass jo och ni en „Dier- oder Parthidder“ ginn, mä de „penalty“ en Eelefter asw. ☹☹☹

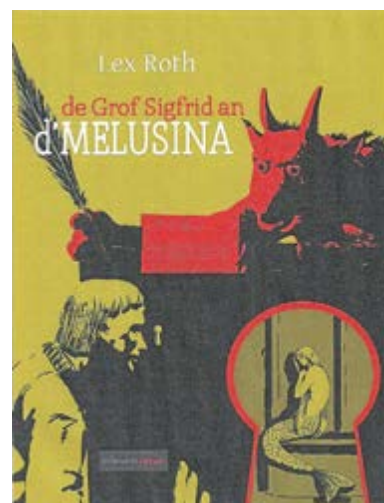
Natierlech gëtt elo plazeweis gemengt, den „Hands / Corner / Back ...“ wier dach Englesch, richtig! Ower vu wou kënnt dat Spill dann hier ... **a firwat muss et ëmmer „preisesche Wand“ sinn?**

Melusina

Dat ass eng wonnerléif Legend, eng So, wéi si äis aus de Joerhonnerten entgéintkënn. Souwäit wéi ee weess, ass déi Seechen hei zu Lëtzebuerg ower erëischt zënter dem 19. Joerhonnert doheem ... de „Reenert / 1872“ huet si bestëmmt och ewell hei begéint. Méi ewéi sécher kënnt si aus dem Südweste vu Frankriech erbäi. Bei äis kritt si ower eng Fasong, déi si vun all hiren anere Gesichter ënnerscheet: **d'Melusina guff hei mat gelleger, authentischer Geschicht vertrëzt, well de Sigfrid ass nun emol kloer beweisbar „eiser“ Geschicht!**

Den Tauschakt vum Grof sengen Lännereie bei Feele fir de Bockfiel an dat rondrem, aus dem Joer 963, besteet, an zwar nach haut! **Dat Schreiwes, op Pergament mat alle Sigelen an Zeien-Nimm, läit am Archiv vun der Stater Gemeng**, déi et als „Dauer-Leihgabe“ vun der Stad Tréier kritt huet. 1963 guff dee „Millénaire“ hei mat Recht héich offiziell formidabel gefeiert ... dëst Joer hu mir all Ursaach, un dat Schreiwes ze erënnere, dat de Kär vun der Geschicht vu Lëtzebuerg ass. **E flott Melusina-Sigfrid-Monument hätt dausendmol säi Recht** ... vläicht gëtt dat jo nach do verstan, wou déi Decisiounen musse falen ... d'Uelzech waart op hiert „Fëschschwanz-Meedchen“ – mol kucken.

Dir fannt an de Bicherbutteker elo e klenge schrëftlechen „Totem“ a klassesch „verdichter“ Form als Buch, an deem op seng Manéier déi 1050 Joer Sigfrid-Akt a Melusina gefeiert ginn. Et kascht net méi ewéi eng gutt Fläsch Pinot am Restaurant ... an ass och vläicht e giedelege Cadeau. An der Schoul giff et eiser Geschicht ... an eiser Sprooch „net wéi“ dinn!

Mat eiser Sprooch ënnerwee

Wien sech fir ‚eis‘ Geschicht intresséiert, dee kënn net dolaanscht, **emol iwver dat ze kucken an nozedenken, wat – op d'mannst an de leschten dausend Joer – hei rondrëm ‚lass‘ war.** Lëtzebuerg ass ganz sécher net den Zentrum (vergësst dee ‚Mëtelpunkt‘!) vun deem historesche Karrussell, ower mir leien op enger **Kräizung, déi sproochlech bestëmmt méi ‚multikulti‘ ass, wéi z. B. d'Situatioun vu Grenoble oder Duisburg.** Hei bei äis krute souzosen zwou Kulturen sech ze ‚paken‘. Bis haut sinn déi Spuren net ze iwversinn; sproochlech ganz bestëmmt. Enger Onmass vun Ausdréck a Strukturelementer am Lëtzebuergesch kann een de franséischen Afloss net ofstreiden. Leider ass dat bis elo nach knapps oder guer net systematesch ënnersicht ginn, obschonn et ganz kloer e bedeitend Stéck vun der ‚Lëtzeburgistik‘ op eiser Uni.lu misst sinn! Ower, majò, nedir ...

vum Lex Roth

André Faber

Den ‚Thiois (Däitsch)‘ an de ‚François‘ fanne sech ganz fréi – als Schoulsproochen! – am Lëtzebuergesch erëm, an dat bis haut! **Am 10. Joerhonnert hu mir ewell däitlech Spuren** dovun, dass hei Däitsch a Franséisch a Schoulen eng Roll gespillt hunn. Och eis Art a Weis an eis Identitéit si mat kenger anerer hei an der Géigend ze verwieselen. Lëtzebuerg ass a Westeuropa e ‚melting-pot‘ wéi et soss kee gëtt, an zwar op ville Gebitter, ugefaang bei deer (gesonder) Mëschung vum Mënschlesch, iwver d'Liewensart a -weis ... bis natierlech an eis Sprooch eran. **Jiddereen, deen net ‚vun hei/heirëmer‘ ass, rëselt verwonnert de Kapp,** wann en d'Wort, d'Tageblatt oder de Journal zerguttst kuckt. Geet hien an en ‚normalen‘, also net spezialiséierte Bicherbuttek, da gëtt e bal dronkeng vun deem klengen Bicher-Sproochbichel: Ganz normal leien a stinn do Publikatiounen an op d'mannst 4 Sproochen! Am FNAC zum Beispill net.

Wat ass dann elo **de Fong vun eiser Sprooch-Situatioun?** Ganz sécher déi Sprooch, déi weder däitsch nach franséisch ass, ower däitlech eng germanesch, mat engem ganz zolitten Ausdréck- a Sazbau-Aschlag an d'Franséisch/Romanescht. Iwwregens huet dofir och knapps een et méi licht wéi e Lëtzeburger mat enger Mëtteleausbildung, fir eng Weltsprooch ze léieren, déi weder ouni hiert Germanesch nach ouni hiert Franséisch esou existéiere kënn, wéi mir se kennen: d'Englescht! Firwat? Et huet emol een dat ganz ‚digeleg‘ esou ausgedréckt: Ouni d'Däitsch missten d'Englänner just grommelen ... an ouni d'Franséisch kënnen si just billen. Mir net ☺

Aus deene klengen Iwwerleunge verstee sech däitlech, dass hei **kee géint eng vun deene Sprooch** soll sinn, mat deenen d'Lëtzebuergesch ‚Famill‘ ass ... just dass och an deem Fall ZEVILL an NET GENUCH déi falsch Moosse sinn. Bei deem ‚Zevill‘ muss een ower aus ganz verständleche Grënn éischter op d'Däitsch wéi op d'Franséisch weisen. Éierlech gesot: D'Däitsch huet vis-à-vis vun Lëtzebuergesch haut eng Roll, déi eiser Sprooch un d'Lieweg geet, an zwar duerch déi Zort vun Tsunami, deen sech elektronesch a ‚elektro-pressemissig‘ hei erandrückt. Déi zimlech katastrophen Situatioun ass an der Mëtt vun de 50er Joeren opkomm, an zwar parallel mam Ufank a vrun allem mam Ausbau vun dem ‚Fernseh‘ ... ob mir dat wëllen zouginn oder net! Huet dach emol ären TV-Programm an zielt déi däitschsproocheg TV-Statiounen; eng Hellewull! An déi franséisch? Jo, deer gëtt et och maandelweis, ower, éierlech, watfir eng kuckt dir am dacksten? Also!

Gutt verstan: Eis Sprooch ass nun emol, wéi d'Hollännescht an anerer, eng **germanesch; dofir rëtscht en däitschen Ausdréck méi licht era wéi e franséischen.** Huet nëmme d'Betounung vun deer éischter resp. deer leschter Silb vun de Wieder: Déi läit an eiser Sprooch, grad ewéi am Däitschen, op deer éischter Silb ... esouguer wa mir e franséisch Wuert gebrauchen, z. B. TROttOir an net ‚trottOIR‘; BALcon, net ‚balCON‘ asw. Dat gëtt eiser Sprooch natierlech och **hiren eegenen Takt an hir Melodie, ‚Schaukelmelodie‘**, wéi de Fernand Hoffmann et genannt huet. Mat dem ‚Diebele‘ vu Vokale kritt d'Lëtzebuergesch eng ‚Musek‘, déi et esou am Däitschen och glat net gëtt; do hu mir zwar Duebellauter (Diphthongen) **wéi au / ei / ou ...** ower keen **éi/ou/äi/ue/ie**, bei deenen der e sëlleschen am Sproochkurs Kniert an d'Zong kréien, apaart déi franséischsproocheg Leit; dir laacht iech kromm, wann si iech **‚fuer iewer séier mat deer Kou duer‘** sollen nosen. Et ass ower knapps méi schwéier, wéi wa mir äis am Engleschen, och am Spueneschen, d'Zongespëtz mussen forcieren, fir z. B. en ‚C‘ oder en ‚TH‘ wéi een, dee sech ‚stéisst‘, ower wa mir de ‚Schleek‘ müssen dréinen a kéieren oder kréngelen fir en ‚r‘ ze schwätzen (eng Gromper an de Mond huelen ☺); wa mir äis fir d'Franséisch wéi mam Schnapp an der Schniffchen un hir Nues-Lauter/Nasale musse gewinnen (un bon vin blanc). Et gëtt deer Beispiller Dëppe voll, ower: Gelungenerweis fanne mir dat alles zimlech ‚normal‘ ... dat ass och gutt esou! An déi ‚aner‘?

Wéi d'Frisée nach gekrauselt war ...

Dëslescht, op engem sympathesche Kommuniessien, guff et e Mäifelchen, deen haut zimlech am Moud ass: en Teller mat dees guddem Waassergedéiesch, dat d'éischt gekacht an dann an eng Zalot geluecht gëtt ... déi och zënter en etleche Joeren eng Moudesaach ass, Rucola/Roquette/Rauke ... Dat ass jo, dem Glach an der Mailchen no, näischt anescht wéi eis gutt (duerchgezillt) al **Bettseeschesch**.

Natierlech koom bei deer genësser Geleeënheet och d'Gespréich drop, **wéi déi batterzeg Moudenzalot da vläicht nach op Lëtzebuergesch giff heeschen.** Hätt dir et gewosst? Déi huet ower nach op d'mannst 4 Nimm an eiser Sprooch, d'éischt mol ‚Kettestackszalot‘ (well sech aus de Stille mat deer wäisser ‚Hexemëllech‘ vun der ‚Pissblum‘ esou schéi Kette knëppe gelooss hunn). D'Kanëngercher waren, firwat och ëmmer, wéi dës Däiwels op dee Maufel aus ... mä, haalt iech un: mir hunn (zu Wolz) ni vu ‚Bettseeschesch‘ geschwat, och net vu Kettestäck, och net vu **Wisenzalot** ... déi huet bei äis ‚Schockereien‘, och nach ‚Schickriszalot‘ geheescht. Déi si mir ‚stieche‘ gaang, fir den ‚Nëngercher‘ ze ginn an deenen nozekucken, wann se dru geknabbert hunn ... net ‚geknabbert‘. Sou Spillercher waren am Fong eisen ‚Nintendo‘, eis ‚Playstation‘; gelangweilt guff sech net; méi bëleg a gesond war et och nach, ‚stresseg‘ scho guer net ☹ an dat hei ass e Beispill dofir, dass **eis Sprooch ower net esou aarm ass/war, wéi mir sproochearm sinn.**

Oranje boven?

Dann hunn d'Hollänner jo elo en neie Kinnek ... a **mir hätten en neie Grand-Duc ... wann et den Nassauer Familjekontrakt vu 1783 net gi wier**, deen ‚äis‘ no dräi Willeminen 1890 den Nassau-Weilburger Adolphe ginn huet, den Ururgrousspapp vum Groussherzog Henri. Eisen hollännesche Frënn an hirem Willem-Alexander wënsche mir natierlech dat Allerbescht. Haut besteet de Risiko net méi, dass ee wéi säin Ur-Bopa, den éischte Willemin, aus sengem (perséinleche!) Këppche Lëtzebuerg eng 18. Provënz vun den Nederlande mécht; et kann och kee Willem III. äis (wéi 1867) un e Fransous mat Bockbaart verkafen, well kee boren Dalles méi fir säi méi wéi ‚lëschtég‘ Liewen an der Keess war (eelef Kanner ‚bausst der Clôture‘!) ... wat Geschichten ... déi ower e wichtegen Deel vun eiser Geschicht sinn, esouguer vun deer europäescher! Nach haut. D'Wilhelmina, d'Juliana, d'Beatrix ... Stuele vu Fraen!

Op eis Sprooch gemooß, ass et net oninteressant, drun ze denken, dass **dat Nidderlännescht hei zu Lëtzebuerg vun 1815 un och Schoulfach** war, an eréischt de Willemin II. (Knuedler) deer Behandlung vun sengem ‚Grothertogdom‘ Lëtzebuerg wéi eng 18. Provënz vun Holland ‚opgehollt‘ huet. Hei kënn engem och de Gedanken, dass **den Ufank vun eiser geschriwwener Sprooch grad an deem Klatskapp vu La Haye seng Zäit fällt**, apaart dem Tunn Meyer säin éischt Wierk(chen). Den Dicks, de Lentz, den Diedenhoven, de Gangler, de Rodange hatten deen Oranje-Gedanke bestëmmt iergendwéi och hannernt der Kopp a soss enzwousch, an iwverhaapt: Eis Sprooch huet de Lëtzeburger gehollef, sech hirer bewosst ze ginn ... an ze bleiwen.

Scho bal eng ‚Turlatän‘!

Huet emol **deer europawäit verdeelte Kleederbutteker een, a gitt a verschiddene Länner akafen.** D'Wuer ass jo dann iergendwéi déiselwecht, mä: Frot se op Däitsch zu Nanzeg, op Franséisch zu Köln, op Italiénesch zu London asw. Geet dat? Nixdegibbi! Dat muss een ‚eise‘ Grenzgänger/Frontalieren och emol heiansdo héiflech wäismaachen ... net dohinner bäissen!

Firwat mengt dir, dass esou sëllesche Lëtzeburger ë.a. op Tréier akafe ginn, ower knapps Fransouse bei d'Porta Nigra? Mä déi eng hunn et hei schwéier mat hirem Franséischen, an d'Fransouse fannen sech net am Däitschen erëm. **Hei bei äis geet dat alles ... just vill ze dacks net op Lëtzebuergesch.** Dat ass nun emol e Problem, deen ee muss upake wéi eng waarm Gromper ... political correctness; ganz dacks vu Leit dorëmmer geblosen ... déi selwer keng hunn/haten. An der Rei, gutt, mä mat deer Korrekttheet kënnen vill Leit sech op e sëllesche Plazen näischt kafen; an eise Spideeler an allgemeng um Gesondheetsplang ass et esouguer däitlech eng Katastroph!

Vill auslännesch Beschäftegter ginn sech éierlech a gutt Méi, mam Lëtzebuergesch eens ze ginn, ower do spillen – nieft eierbare(!) Sproochkursen – eng ganz Partie Elementer mat eran: Patronat, Ëmfeld, gudder Wëll, ‚Käppchen‘ ... Verstännegkeet op zwou Säiten an eng ferm getässelt Portioun Gedold. ‚Si‘ sinn net all dselwecht ... mir jo och net.

Wie ‚spillt‘ mat?

Dann iwversetzt emol: dee gëtt sech fir d'Baschten net – dee Furri ass Sénges – hien hat den Neelchen an e fatzege Krämpchen am Décke vum Been – de Mich ass nawell e Wibbelegen – déi Noperen haten et déck openee setzen – de Jang huet dem Rob säin ale Vélo verklappt, dee klappt ower keen domat – d'Josette huet dem Claudine alles geklaapt – ech hu léiwer Kaffischelcher wéi Zoossis-Brëdercher – zënter wéini wëllt de Jos dem Jemp éis dann; déi waren dach esou gutt mateneen – bei de Wahle krut eis Partei de Wibbeler – mir si Famill mat Schéiesch – dat do ass Mënges näischt – hal op mat deem Gebierels – dat Gejajz geet mir ferm op d'Strëmp – mueres hunn ech gär en Zapp-Ee – d'Milli gesäit aus wéi e gezapptent Hong – déi Toperten hunn de Plafang verschampeliert.

Zufrecks dichten?

Fir déi allermeescht Leit heescht ‚dichten‘ eppes, dat ‚reimt‘. Do ass net alles falsch drun, mä déi Reimerei geet nun emol net duer. A vill ze dacks ‚berappt‘ de Saz(bau) d'Suerg fir de Reim. De Frënd Pol Pütz huet dat op eng genësser Manéier esou formuléiert: **Du reims a wann s' de frecks!** Wat hien domat soe wollt: Dacks verwëssert dee Furri fir de Reim dat, wat soll gesot ginn (Dir huet jo all de Jengi kannt, hie war bekannt am ganze Land). Méi kriddeleg gëtt et nach, wann d'Sätz ‚verdrudelt‘ ginn, bis dass et an eng Zeil an op e Reim, vläicht och an den ‚Takt‘ passt: Hei schwätzt de Kenner vun ‚Inversiouen‘, dass heescht e Verdréine vun engem normal geschwate Saz (wéi mir si gaang an d'Stad = wéi mir an d'Stad gaang sinn). Op dës Manéier liest een dacks déi gelungenst ‚Gedichter‘ bei enger guttgemenger, léiwer Annonce ... mä leider och bei **‚Dichter‘, déi et z. B. an Zeitungen, net kënnen loosser‘:** Do reimt et op de Mordjess, a matzen am Walzertakt kënn do Tango. Majò, an?

Den Dicks huet ewell an der Zäit dem Michel Lentz gesot, hie soll **d'Wierder do stoe loosser, wuer d'Leit se dinn, d. h. wéi an engem normal geschwate Saz!** Beim Lentz fanne mir dees Gedruddele kéipweis, am Dicks senge Lieder ass et bis op e puer rar kéieren exemplaresch (schéi Fiedere schéi Vulle man ...); de Rodange erwëscht een net mat Verdréinungen. Wien sech wëllt **e ‚Middel‘ fir den ‚techneschen Deel vu strukturéierte Gedichter‘** huelen, dee ka ganz vill beim Marcel Reuland, dem Tit Schroeder, dem Jos Keup, dem Pier Kremer oder dem Pol Pütz léieren ... wann dat him net ze ‚domm‘ ass. Mä et ka kee soen, am Lëtzebuergesch giff et keng zerguttst Beispiller!

Eis Sprooch an d'Constitution

Dës Iwwerschrëft huet, deemno wéi een se liest, **ganz bewosst**
2 Bedeitung:

- 1) **de Prinzip vum Lëtzebuergesch am Grondgesetz** vun eisem Land; natierlech am Sënn vun deem, wat d'Sproochgesetz vun 1984 seet ... dat näischt un der Situation vun den zwou anere Sproochen ännert, déi och „administrativ“ hei am Gebrauch sinn.
- 2) de kloere Wonsch, datt d'Position vun eiser Sprooch am Grondgesetz fir **d'Identitéit vum souveräne Grand-Duché** all Zweifel aus der Welt schafft.

Sollt et eng Kéier zu engem **Referendum** iwwer Artikelen aus der Verfassung kommen, wou jidderee kloer mat „jo“ oder „neen“ äntwere kënn, da wier d'Fro vun eiser Sprooch am Grondgesetz ouni Kéier a Krëmmel däitlech fixéiert; datselwecht ass de Fall fir eist Nationalidd, d'Heemecht, a fir de Fändel vun eisem Land, fir déi d'Gesetz vun 1993 jo ewell besteet. Wie mengt, dat wier net néideg, dee soll sech genee **déi Problematik an de Verfassungen vun hei rondrëm** emol ukucken ... well wien nëmme „mengt“, dee ...

Keen anert Land aus der EU huet esou e Bewäis an seng Geschicht geschriwwen, datt seng Bierger sech, trotz deer gréisster Gefor – mat NUMM an **ENNERSCHREFT!** – fir hir Mammesprooch géint en doudgefäerlechen Ennerdrécker à la Nazi-Regime agesat hunn (10. Oktober 1941) ... hei sief niewelaanscht bemierkt, datt et deemools och Lëtzeburger Matleef, Gielemänncher, NSDAP-Fatzerten an esouguer „Waffen-SS“ guffen, déi sech der „gelescht hunn“ ... ower **eist Land brauch sech op kee Fall als Ganz fir Verbrechen oder Topereie vu Beamten ze entschëllegen**, wéi se aus dem Frankräich, der Belsch an Holland dokumentéiert sinn. Eng Zort „Drancy“ hate mir net ... à bon entendeur! Iwwer 1940 hei am Land muss mat méi „distinguo“ diskutéiert wéi nëmme „doktoral festgestallt“ ginn. Och promovéiert Historiker, a siefen si nach esou respektabel, sollen do méi lues trëppelen.

A kengem Land vun der EU si Friemsproocher méi respektéiert a prozentual esou staark am Gebrauch wéi an eiser Heemecht, sief dat „offiziell“, an der Schoul oder an der Press ... dobäi huet och **kee vun den EU-Staaten déi sproochlech Immigrante-Situation wéi Lëtzebuerg: net emol 10 % géint 43 % bei äis** ... an dat bei ronn 600 000 Awunner, wat den Zoustand jo och nach onheemlech „relativéiert“! Am Grousse Ganze bekloe mir dat net, och wann een ënnert deenen (eemolegen!) Ëmstänn seng verstänneg a roueg „Dispositione“ soll huelen.

Jidderee vun äis war ewell an iergendenger Situation, wou d'Gal him Problemer gemaach huet, well en Ausländer, Immigrant oder Frontalier, sech domm-frech iwwer eis Sprooch ausgedréckt huet ... et gëtt a komme vun iwwerall deer Dommer ... dat mussen ower net ëmmer „Friemer“ sinn. Et kann ee jo net vu jidderengem verlaangen, och vu Lëtzeburger, datt e Manéieren huet oder iwwerleet, iert en eng „komme léisst“, gellid. D'Leit kënnen jo net alleguer wëssen, datt an Däitschland, Frankräich, Italien, Spuenien, Portugal asw. hir Sprooch eng Haapt-Roll an hirer Constitution an esouguer bei der Nationalitéit spillt.

Wann een éierlech wëllt Lëtzeburger ginn, da solle mir him keng onnéideg Klëppelen an d'Been geheien; **do „wiisst“ mat der Zäit bei deenen allermeeschten en „Upassen“, eng Integratioun;** an deer 3. Generatioun huet de Problem sech souwisou ganz sécher geléist; da kann een esouguer vun „Assimilatioun“ schwätzen. Et sief, et wëllt een einfach net „matmaachen“, sou wéi mir dat alleguer (hauptsächlech bei „Francophone“) kennen. Do ginn et der, déi vläicht mat hirem lëtzebuergesche Pass flankéieren an äis eng laang Nues maachen. Jo an? Wéi sot mäin ale Kolleg esou gär: Looss déi als Strof liewen. ☺☺☺

Sproochkniwwel

De Männer hat eng komme gelooss a guff vu sengem Papp lassgezun – deen ondugene Schnuddeler huet dacks misse gebätscht ginn, well hien sech net geschéckt huet – wéi hien sech dunn nach net ginn huet, krut en der alt nach ferm an d'Akual ... mä dat huet alles näischt gedéngt!

Fir ze spieren, datt een **d'Lëtzebuergesch net liichtfank mat Däitsche gläichsetze** soll, muss een sech dës kleng Beispiller an der Goethe-Sprooch virstellen; op Franséisch gëtt et nach vill méi komplizéiert. Probéiert emol.

Niewebäi ass et **net oninteressant, sech ze froen, wou mir un dat „Bäitsche“ kommen**, dat och nach méi eng „léif“ Form huet: **Batschen**, och nach **baatschen** an eng **Baatsch**. ... am Däitsche geet een ëmsoss no all deem sichen. Kuckt ower emol an engem engleschen Dictionnaire bei „to bash/bashing“, an da bedenkt dir deen „neien“ Ausdrock, dee gebraucht gëtt, wa Fatzbeiden a Rassisten aner Leit zerschloen. Do liest een an däitschen Zeitungen z.B. vun „Türkenbashing, Negerbashing“ ... woumat alt erëm en engleschen Ausdrock geholl gëtt fir unzeginn ... am Lëtzebuergesche wier et ower ... Bäatschen!

vum Lex Roth

André Faber

Kroperei

Zu Réiden/Atert gëtt et eng Statu vun engem Männchen, dee mir als Kanner alleguer gefaart hunn: **de Kropemann**. Den Ausdrock „Krop“ an d'Verb „kropen“ hunn am Lëtzebuergeschen eng Fonktioun, déi een am Däitschen oder Franséischen net fënnt ... datselwecht gëllt iwwers fir „Kramp/Krämpchen/krämpen“. Fir de „Krop“ hu mir op Däitsch den „Haken“, am Franséischen de „crochet“, am Englesche fënnt sech den „hook“ (hey Captain!) ... wou eise „Krop“ hierkënn? Kann do een äis hëllefen? Knapps, gellid.

Et besteet, fir d'Fëscher esouguer eng Verkleinerungsform (Diminutiv): de „Kreepchen“, an da gebrauch mir och nach d'Verb „kropen“: *de Papp kroopt sech de Jong fir e lasszeéien* ... total oniwwersetzbar, gell; *e Jong, dee sech e Meedche „kroopt“* oder ëmgedréint; op enger Stee „kroopt“ de Jang sech e Këpp Land ... an da mécht en och nach eng **Ennerschrëft mat senger ... kroleger Schreif** (Adjektiv!). Dir sidd all invitéiert, fir datselwecht an enger anerer Sprooch ze soen ... D'Lëtzebuergesch ass esou aarm nedir? ☹

Abeejo!

Nach eng Kéier: **Am Däitsche gëtt et keng „Geschirrkiste“**, mä e „Werkzeugkasten“ ... dat Beispill, mat deem „Germanisten“ äis esou dacks wëlle wäismaachen, mir kënnen am Fong keen Däitsch! Si hunn ower och kee „Läffelschier“; kee „Päerdschier“; en „Nuetschier“ hunn si ni gebraucht, vun enger „Brunskachel“ net ze schwätzen. Bei äis guff esouguer vun engem „Houchzäitschier“ geschwat (?). Dees „Geschier“ gëtt et nach méi.

Mir hunn esouguer e Verb „(u-)schieren“: *d'Ketti war ugeschiert* wéi e Päischtochs. Wa mir engem „et wëlle lafe loossen“, dann heescht et jo och nach, mir hätten deen emol „an d'Geschier geholl“. Leider ginn sech déijéineg, deenen hire Beruff dat ass, net mat esou ... Geschier of. Si siche léiwer no „Interferenzen“, also Ausdréck, déi sech am Lëtzebuergesche mam Däitsche gläichen; méi einfach, méi bëleg a manner Aarbecht. Dat anert, d'Sichen no fundamentalen Differenzen ass wéi et schéngt net akademesch genuch, oder huet et mat enger Zort Lazegkeet ze dinn?

Lues oder haseleg?

Mir kennen am Däitschen **den Ennerscheid tëscht „langsam“ a „leise“**; dat eent huet mat der „Vitesse“ ze dinn, dat anert mam Geräisch. Fir äis ass et normalerweis an deenen zwéi Fäll „lues“, an d'Bedeutung versteet sech aus dem Text rondrëm (Kontext). Wien net watderdäiwel méi wäit nodenkt, deen ass séier mat enger Explikatioun do: D'Lëtzebuergesch ass nun emol eng aarm Sprooch. Quatsch! Och wa mir gär zougin, datt eisen Idiom net esou räich an „zerebral“ wéi eng Kultur-Héichsprooch ass; **sécher ass, datt déi meescht vun äis méi sproocharm si wéi d'Sprooch aarm ass!** Dobäi hu mir et och nach vill ze licht, am Handémdrëis an 2 oder esouguer 3 aner Sproochen ze sprangen.

Iwwerleet emol ee Saz wéi dës: *D'Claudine ass grad esou haseleg wéi et do bëselet; déi Knätzelt ass ëmmer an der Hoosslecht a kann einfach net lues maachen; hatt muss sech ëmmer tommelen* ... esou eppes schiere mir haut mat „Stress/stress“ zou, fäerdeg. Sot emol am Däitschen, et soll ee sech „fleissen und mehr sehr“ maachen. Pustekuchen!

1 050 Joer ...

sinn et dës Mount, datt de Grof Sigfrid, zimlech genee an der Mëtt vum ... Mëttelalter, fir d'Bockfielsgéigend senger Lännereien zu Feelen mam Tréier Maximäiner-Klouschter getosch huet; noweisbar Geschicht. Dee „richtegen“ Akt vun 963 läit am Archiv vun der Gemeng Lëtzebuerg: den Ufank vu Stad a Land! D'Melusina an de Sigfrid? Eng Legend, déi net eemoleg ass, well d'Seeche vun der Fra mam Fëschschwan op ville Plaze bekannt ass ... just bei äis ass se mat wierklecher, authentischer Geschicht verboun. Doriwwer fannt dir an den nächste Wochen e Buch, wou d' Saga Sigfrid-Melu a Gedichtform gefeiert gëtt. Hei e puer Ufanks-Strophen draus, fir e populär-historesche Kader ze ginn:

*Vun de Kelten an de Réimer
si vill Spuren hei verspreet;
aus Kéip Bicher an am Musée
fënnt ee wéi et domat steet.*

*Iwwer d'Héichte sinn s'all gaangen,
vun uewe wäit gesinn;
mä gehaust guff an den Däilten,
well do ass et Waasser ginn!*

*Aus dem Süden an dem Weste
sinn Haapt-Kleme bei äis komm;
do wou déi sech hei gekräizt hunn,
war et, wou en Tuerm entstong;*

*Vun deem kann et rondrëm kucken,
sech och Zeche weiderginn,
a fir alles, wat kënn brücken,
d'Gélgend wäit rondrëm gesinn.*

*Géi rof geet de Klem bei d'Uelzecht,
iwwer d'Bréck de Kierchberg aus;
dann op Aanwen-„Andethana“
bis an d'Tréier Keeserhaus.*

*D'Land rondrëm, dat ware Bëscher,
déif an déck, 't kumm bal keen duerch;
uew't dem Bock, fir d'Nummer-Sécher,
stong den Tuerm fir Lëtzebuerg.*

*„Purgos“ heescht dee bei de Griechen,
„lucilin“ seet „Hank virbäl“;
't guff de Kär fir Stad a Ländchen;
d'Zäit fir eis Geschicht war fräl.*

*D'Reimeräch ass ënnergaangen,
d'Gallo-Réimer si verschwonn.
D'Frankenzäit huet uefgeangen,
d'Merowinger sinn da komm:*

*Dës Period ass hei stachdäischer,
„Mittelalter“ fir d' Geschicht;
mä méi spéit fënnt sech dann éischer,
wat ee fir eis Wuerzle sicht.*

*Do geet rieds vu „Pipiniden“;
wéi de Karl Martell draschléit;
dee war Grouspapp vun dem Karel,
deen d'Geschicht als „Groussen“ dréit.*

*'t heescht, hie wier och vill heirëmmer
op all Zort vu Juegd gaang;
fir seng bescht Frënd huet do ëmmer
d'Aussicht op eng Kroun bestan.*

*D'Ierf-Gerapps nom Grousse Karel
huet säi Räich gesträift gespléck;
an der Mëtt vun dëser Wurrel
hunn d'Ardener d'Trëmp gestéck.*

*Wat ass wouer fir heibannen?
Wigric oder Giselbert?
't schéngt, dat ass net licht ze fannen;
mä 't guff ee vun hinnen Häl!*

*Wéi d'Geschichtsleit äis verzielen,
wier de Sigfrid deem säi Jon;
d'Maximäin-Geschäft mat Feelen,
guff fir d'Schluss um Bock de Fong.*

*9-6-3 ass d'Joer vum Handel;
Dat beweist den Akt ganz kloer.
Mä fir säint um Fels ze bauen,
war seng Geldmouk vill ze moer.*

Repickéiert, gestackt, geprafft?!

Wat ass dann elo e „Stacklëtzeburger“? – **Wat ass iwregens e Stack-Fransous-Däitschen-Belsch** – Wa mir mengen, dat misst ee sinn, deen e Stammam bis an d'17. Joerhonnert opweises huet ... da gëtt et deer bestëmmt knapps 5 %.

Et ass bal net méiglech, seng Wuerzele vu virun der Franséischer Revolutioun ermëzefannen, well et jo do virdru keen „État civil“ ginn ass. **Schrëftlech Gebuertszeeien hu mir vu viru ronn 1800 nëmmen a Par-Bicher, wou de Paschtouer d'Kanner bei der Daf, Erwuessener fir d'Houczäit oder am Doudesfall opgeschriwwen huet.** Interessant ass, datt een dora ganz vill Virnimm mam laténgesche „Genitiv“ fënnt, aus deenen eiser (op verschidde Fassonge geschriwwener) zimlech typescher Familljennimm gi sinn: Pauly, Nicolay, Michaely, Stephany, Matey, Venandy, Philippy ... firwat dat just bei äis? Wat mat all deene Par-Bicher geschitt ass? Déi allermeescht sinn, aus villen Ursaachen, net méi ze fannen; et huet e Geeschtlechen se (verbruerterweis) als privat gekuckt a matgeholl; si sinn als „ale Buttek“ op engem Drecks-koup geland, oder an der Ardennenoffensiv (1944/45) am Éislek resp. laanscht d'Sauer vermuuscht a verbrannt. Do kommen och déi Allerbescht vun eise sympathesche „Genealogen/Ahnenforscher“ knapps oder guer net méi weider. Grad esou typesch an interessant sinn déi **Nimm, déi aus der lëtzebuergescher Form vu Virnimm entstane sinn:** Felten/Valentin, Nilles/Corneille, Hengen-Heinen-Hary/Henri, Georges/Georges ... Halo UniLu!

E Wutz vun allgemengen **Ausdréck, déi eis sougenannt „Stacklëtzeburger“ vu virum 19. Joerhonnert geschwat hunn**, ass nach stéckerchesweis an uralen Akte vu Verkäuf ze fannen, wou e Schreiwier dacks déi klengste Klenggekeete bis an déi lescht Eenzelheeten (zimlech knubbeleg) notéiert huet ... mä wat huet dee geschriwwen? Dat war éischer Däitsch aus deer Zäit; mat Sécherheet net, wat déi „normal“ Leit geschwat hunn. Dat huet en dann och méi op Däitsch wéi mat der Lëtzeburger Betounung gemaach, ongeféier esou, wéi mir et an eise Urkadaster aus den 20er Joere vum 19. Joerhonnert fannen: vrun allem ouni d'Duebellauter éi-ou-äi-ou-äi-ue-ie (z.B. „ieweschte Bësch“ = oberster Busch). En „normalen“ Text hu mir net als Zeien. An den 20er Joere vum 19. Joerhonnert begéine mir eréischt déi éischt Spure vu „geleefeg“ geschriwwenem lëtzebuergeschen Text, iert den Tunn Meyer 1829 säi „Schreck op de Parnassus“ erausginn huet ... an dann ass et „biergop“ gaang! Vun do u kann ee soen, eis Sprooch hätt „gestackt“ ... well se geschriwwen guff!

Kloer ass, datt op d'mannst **vum Hary VII., dem Jang de Blannen, dem Karel IV. un all „frieme“ Kapphär senger Leit aus alle Géigende vun „Europa“ matbruecht** huet; aus Spuenien, der Bourgogne, dem Frankräich, Éisträich, Holland, Preussen ... déi guffen dann hei „repickéiert“ ... si hu Wuerzele gemaach ... si sinn hei „hänke bliwwen“, ware „gepraft“. Dat ass esou gewiescht, bis d'Preussen d'Festung, em 1867, geraumt hunn. Duerno ass eng aner Zort Leit „Bäisaz“ ginn: Immigranten, déi an deer neier Industrie-Landschaft an am Bauwiesen eng Schaff fonnt hunn ... an dat op all Manéier bis haut! Aus deer kuerzer Zesummefaassung **muss ee verstoen, datt mir Lëtzeburger en typescht „Mëschvollekt“** sinn. Hei hunn allmëiglech Kéil (Pflänzlinge, plants) staark Wuerzele kritt, och schéi Beem gemaach! Wat schwätzen deenen hir Ur-Kandskanner dann haut? Lëtzebuergesch!

Kuckt emol, wat sech an deem Sënn z. B. an Däitschland oder am Frankräich gemaach huet. Mä do huet d'Sprooch vum Land eng aner Roll gespillt, duerch déi agewandert Leit et zuguderlescht méi lichter haten (*Vogel friss, oder ...*) ... a kuckt d'Familljennimm an alle „Schichte“ vun de Länner, sief et op der TV, an der Wëssenschaft, dem Sport ... superintressant! **Am Duerchschnëtt schwätzt a Frankräich keen eppes anescht wéi Franséisch; zu Dortmund kommt dir ouni Däitsch net wäit;** mä mir „verwinne“ se bal alleguer: gelungenereis hirt Pech! An ower hu mir, ee Gléck! Schwadrulle vu Leit mat „friemen“ Nimm. Eben deer gestackter, bäigepraffter ... wéi mir der bal alleguer sinn. Och äre Schreiwert. ☺

Nei Wieder

Sinn a jidfer Sprooch eng intressant Saach; mä et ginn der net esou vill, wéi ee kënnt mengen oder behaupt gëtt. D'Spezialiste vum „ROBERT/LAROUSSE“ am Franséischen oder vum DUDEEN am Däitschen huelen zwar all Joer „modern“ Ausdréck eran an hir nei Editiounen ... d'meescht sinn et ower Wieder, déi (am Franséischen nieft der „Jugendsprooch“ an dem „verlan“) amerikanesche „Waasserschëtz“ gläichen. Déi zécken net, fir egal wat „nei Wieder“ ze nennen ... déi dacks och „egal wat“ oder onartikuléieren, zesummegeknätschte „Slang“ sinn! Kuckt dach nëmmen d'Texter vu sougenannte „Lidder“ ... eng Grujell! **Mir hei an Europa schnapen dat alles op ... a mengen, no-afe wier apaart dichteg, also „in“.**

Kuckt mengentweigen och **deen iwwerhieffleche Kuddelmuddel am Elektronschen;** datt z. B. „Mail“ ganz einfach e „courrier“, oder riichteweche e Brëif ass ... et gëtt sech zudoud „reloaded“ a „geprint“, „geboost“, „gefaked“. Bëlleg! Et mécht ower „up to date“, souzesoen „durable in concert/session“. Wow!

A mir? Mä do ass de Prinzip einfach: Wou mir en Ausdröck am Lëtzebuergeschen hunn („baussent“), solle mir deen net muttwëlles mat engem aus egal watfir enger Sprooch ermëzelen („ausserhalb“). Hu mir keen, da kënne mir roueg, wéi anerer och, glanne goen. Dat ass nëmmen normal ... ower net esou heefeg, wéi dacks falsch gemengt gëtt.

vum Lex Roth

André Faber

Eise „Futur“

... dee gëtt et net op d'Manéier, wéi mir et am Däitschen, am Engleschen, besonnesch am Franséische gewinnt sinn ... an nawell zimlech domat gepéngt guffen. *Ich werde kommen – I will come – je viendrai* ass an eiser Sprooch einfach „ech kommen“; **eise „Futur“ dréckt sech dann duerch en Zäitwuert (mar, déi aner Woch, herno...) oder de Sënn (Kontext) vum Saz aus. Et gëtt Dosende Sproochen, an deenen dat de Fall ass. Op kee Fall ass et „ech wäert kommen“;** dat wëllt am Lëtzebuergesche soen, datt ee bestëmmt wëllt kommen; et kënnt ee soen, et wier eng Verstärkung an der Zäit (reinforcement).

Iwwerleet ower emol, wéi dat nach gemengt ka sinn: *Ech wäert dir et unhänken; deem wäert ech et soen; hie wäert vläicht net kommen* ... dat „läit“ zwar an der „Zukunft“, mä et ass kee grammatesche „Futur“. Iwwersetz emol (ëmgedréint) an d'Franséisch oder Däitsch „ech wäert deene watgliff soen“; dee wäert sécher krank sinn, datt en net komm: ass.

Nach méi gelunge gëtt et, wa mir en anert Verb huelen, z. B. „hunn“, wou et mat *j'aurai, ich werde haben, I will have* an deenen 3 anere Sproochen e festgeneelte „Futur“ gëtt. Probéiert emol mat eppes dat „geschitt“, dat dir „kritt“ oder „maacht“ ... op „eis Manéier“!

Dréien oder dréinen?

Natierlech ass dat net esou eeschlech wichteg; et kritt „een“ ower alt emol d'Fro gestallt **Dat Däitsch „drehen“ ass esou no, datt ee kënnt mengen, et misst dann och an eiser Sprooch „dréie“ sinn.** Deer Meenung muss een ower net sinn, well, wéi nenne mir dann eng „Kierp“ (Kurbel) ... dat war an ass nach ëmmer eng Dréin, oder? Wéi soe mir, wann een „eng komme gelooss“ huet? ... *deen huet eng „gedréint“*, net gedréit. Wann eng Saach einfach net wëllt goen, da verziele mir, et hätt een et kënne dréinen a kéiere wéi ee gewollt hätt. Wéi nenne mir déi Uergel mat der Kierp: eng „Dréinuergel“ ... an da kënnte mir emol un **eist Verb „droen“** denken ... do dréit dach een eppes ... wat sech vläicht dréint ... an hei läit och d'Ursach, fir datt mir „hien dréint“ net solle mat „hien dréit“ verwiesselen. ☺

Et schéngt, wéi wann dat däitsch „Drehen“ sech hei mat der Mechanik vum „Dréier“, dem „ajousteur/tourneur“ eragelieft hätt. Et wier an deem Zesammenhang iwregens em ganz intressant, **d'Handwierk an all senge Facetten op eis Sprooch ze ënnersichen.** Dovun ass e gudden Deel em 1970 an enger Diplomaarbecht gemaach ginn ... déi souguer eng Distinction krut.

Zuelt en Zueler?

Wien seng Steieren net matzäit *zuelt*, dee muss Zësen *zuelen* ... Do laacht dir? Mä **firwat solle mir da vun engem „Steierzueler“ schwätzen?** Ginn déi *gezuelet* oder *bezuelt*? Wann dir direkt zuelt, da sidd dir e gudden Zueler; sidd dir zéi am Zuelen, da kritt dir e Brëif, dir wiert e schlechten ... Zueler ... an dann zuelt dir den Affekt an den Dierwichter nach dobäi!

De Geck op d' Sait (firwat beisäit?): Hei hu mir et mat esou „Klenggekeeten“ ze dinn, déi eiser Sprooch en eegent Gesiicht ginn; an deem Fall schwätzt de Sproochentinnus vu „Präfixen“, deene klänge Silben, déi vir op der Nues vun engem Wuert pechen: op-/aus-/erëm-/vir- ... an natierlech och be-/zuelen, -gräifen, -sch-, -gladderen) ... kuckt emol weider an engem Dictionnaire. Mir hunn der ewell e sëllegen ... an dir *zuelt* emol net deier dofir.

Eis Internetsait (Actioun.Sprooch.lu)

Mir hunn zënter en etleche Joeren **eise „Site“ um Internet**, wou dir z.B. déi lescht Dosenden Nummere vun eiser KLACK fannt. Dir kënnt iech do och eist bekannt **Schreifweisblat** fir d'Orthographie vum Lëtzebuergeschen eroflueden (downloaden ☺). Dat Blat (Format Din A4) guff bis elo iwwer 40 000 mol gedréckt ... mä mam Internet an dem Erausdrécke geet et vill méi kamoud!

Knuppfreed!

Wann een emol zerguttst iwwerleet, da **fënnt een eraus, datt den Ausdröck (och d'Verb) mat deer Knupperei den Zentrum vun enger ganzer Schwadrull EISES ass**, an zwar vun enger „Knupp op der Bëls“ bis bei d'Schokolasknippchen.

Et kann een och, wéi z. B. zu Wolz oder Briedemes **„op der Knupp“** wunnen ... an dofir esouguer zu de „Knupperte“ gehéieren. Ass eng Strooss am Däitschen „holpereg“, da fanne mir, datt se „knubbeleg“ wier. Wann et haart kraacht, da gëtt och gesot, et hätt „geknuppt“ ... an dofir heeschen déi zimlech geféierlech Denger fir Sylvester oder Nationalfeierdag dann och haut „Knuppert“. **Ass datt dann elo en neit Wuert oder net?** Nei am selwechte Sënn wéi déi méi kleng Dengercher, déi mir „Këppercher“ oder franséisch verdréint „Ramosse“ genannt hunn ... wa mir net och nach „Feiersteng“ haten, déi wéinst dem Glach dann och nach deer genësseger Fleeschzalot hiren Numm ginn hunn. Eng aarm Sprooch, gelldir!

MELU, SIGGI a LUCILINBURHUC...

50 Joer sinn et 2013, datt mir de 'Millénaire' gefeiert hunn, a wéi! Mä firwat? Doru kënnen sech ower haut nach just déi 'Eeler' erënneren, déi deemools op d'mannst 10 Joer haten... 'sech erënneren' heescht ower net onbedéngt drun 'denken'. Wann een esou eng butzeg Ëmfro geng maachen, da kënt ee sech vläicht drüwwer wonnen, wéivill Leit net wisten, wat a firwat dann am Fong 1963 gefeiert ginn ass. **Déi esou vill an dacks ernimmte 'mémoire collective' giff hei mat Sécherheet schaflech ewechkommen.** Probéiert emol bei iech selwer, a virwëtz vläicht bei äre Frënn a Bekannten ☺ ☺ ☺

vum Lex Roth

André Faber

Wann ee **bei den 'Offiziellen'** op dee ronne Joeresdag ze schwätze kënt, dann hält een anuecht, datt déi sech aus deer Saach net méi maache wéi aus e puer Méckeschëss. Fir déi schéngt 2013 just d'Joer vum den nächste Wahlen ze sinn. Och déi, déi ewell zënter 3 Joer op dat 1050. Gebuertsjoer (esouguer op den exakten Datum) schrëftlech gestouss gi sinn, hu kee Fanger geréiert. Hei war/ass d'Gespier fir eis Geschicht ganz einfach stompeg! Dajee alt.

Ower, **wat huet et dann op sech mat deenen 1050 Joer?** Deemools, 'et wor (och) esou ëm Päischten', huet de Grof Sigfrid seng Lännereien zu Feelen iwwer en Akt mat der Miximäiner-Abtei vum Tréier fir de Bockfiels getosch...deen Akt vum 12. Abrëll 963 gëtt et nach; hie guff der Stad Lëtzebuerg vum Tréier als 'Leihgabe' fir an hiren Archiv offréiert; hoffentlech kréie mir e wéinstens dës Joer eng Kéier 'lieweg' ze gesinn. Um Bock huet de Sigfrid mat sengem Schlass am Sënn vum Wuert **d'Fëllement fir d'Entstoan an d'Entwécklung vu Lëtzebuerg** gesat, also praktesch just an der Mëtt vum... Mëttelalter. D'Geschicht ass an den Eenzelheeten hei zimlech drubbeleg; wien dem Sigfrid säi Papp war, doriwwer sinn esouguer d'Spezialiste vum Mëttelalter - a mir hu ganz guddel! - sech net immens kloer. De Sigfrid war ower 'Karolinger', a mir kënnen hien als en **Ur-Papp vum deer Dynastie 'Lëtzebuerg'** kucken, déi duerno eng immens Roll an der europäescher Geschicht sollt spillen (*Kuckt, hirer véier droen d'Kroun...*). Bis op e Strossennumm gëtt et ower näischt iwwer hien an eiser Stad, dem 'Lucilinburhuc', ze kucken. Nach eng Kéier: Dajee alt.

Duerch ee vun sengen Nokommen, dem Jang de Blannen säin Enkel, de Keiser Karel IV, ass d'Grofschaft Lëtzebuerg dann och en **Herzogtum/Duché ginn (1354)**... domat hat seng eege Famili en anere 'Standing', well dat war nun emol méi wéi eng vun de kéipweise kleng 'Grofschaftelchen'. Deen Duché, dee laang, apaart weinst senger strategescher Festungs-Positioun, hin an hier gerappt ginn ass, huet et nobäi 500 Joer 'gepackt'; 1815 guff um 'Wiener Kongress' praktesch d'Halschent dovü fir Preussen erofgeschnidden an, gelungen-erweis aus dem Duché dofir... e Grand Duché geknätzelt, vrun allem fir dem Wëllem I vun Oranien zu Frankfurt eng Fotell aplaz e Klapstull ze ginn. **Wichtig ass hei, datt Lëtzebuerg selwer bei keen anere Staat gepafft guff, och net bei Holland! mä den hollänneschen Oranier-Nassau-Kinne,** souzesoe perséinlech als Troustpräiss... ower als Staat fir sech! Dat si mir, ee Gléck nach haut... a méi 'souverän wéi jeemools'; mir sollten dann d'Roll vum Sigfrid vläicht heiansdo anescht kucken... vrun allem d'**Wichtigkeet vun deem dës Joer 1050-järegen Akt bedenken**, deen hei uewen ernimmt ass.

Wéi dann elo de Sigfrid an d'Melusina zesummebruecht guffen, ass schwéier ze soen. Vu wou a wéi de Professor Greth senger Zäit déi Legend fir säi 'Sagenschatz' 1883 hierkrut, dierft knapps engem bekannt sinn. D'Melusina ass ower ganz kloer keng 'Lëtzeburgerin' a bis wäit an de Balkan eng legendär Figur; mir fanne si zënter Joerhonnerten an de Legenden, apaart am Südweste vu Frankräich... ower néierens an engem Zesummenhank wéi bei äis: **Hei verbënnt sech absolut authentesch Geschicht (Sigfrid-Akt vun 963) mat enger Legend, enger Sechen... an dat ass eemoleg!** Et gëtt just vergiess, datt dat x-mol méi interessant ass, wéi d'Mierjërferchen, déi e Béierbrauer 1914 zu Kopenhagen dohinnersponsert huet.

Watfir eng Sprooch de jonke Grof geschwat huet? Ganz bestëmmt kee Lëtzebuergesch oder Westmusel-Our-Sauer-Fränkisch. **Fir deen 1050. Gebuertsdag ze feieren huet äre Schreiwert him eis Sprooch geléint, an zwar an engem Buch, dat, voll illustréiert, an den nächste Méint erauskënnt; vu 'Geschäfte-maache keng Spur!** Wann da scho kee 'Monument', dann ower eent nom laténgesche Sproch 'verba volant, scripta manent / Wieder verfléien, Geschriwwenes bleift'. Den Nik.Welter huet dat 'Material'sengerzäit op d'Bühn gesat; vum Lucien Koenig (Siggy vu Lëtzebuerg) guff et och op seng Fassong behandelt. Dir wäert gesinn, datt eis Sprooch, esouguer a strenge Versen, d'Melusina an de Sigfrid prima verdréit ☺ ☺ ☺

Ei, wéi schéin!

Et ass fir sech eng Knupp ze laachen, **wann een an Texter oder Annoncen e Lëtzebuergesch liest, dat do kënt wéi mat Talonge bis un de Kicks:** *Den Här Dén-gensdéngeen zeechent responsabel fir déi bevirstéiend Organisatioun;* ass dat dann näischt?! *Déi zwéi Schleck-Bridder gi gemeinsam deemselwechte Sport na;* dës Joer hoffentlech net esou flemmseg wéi 2012 ☺ ☺ ☺. *De Minister huet de Mietzuschuss konfirméiert...* do ass dat schrecklech schudderegt Verb 'bezuschussen' net wäit ewech. *D'Organspendat(e)-moie RATI-* huet sech *innerhalb* vun de vergaangenen Zäitofschnëtter permanent halbéiert... aplaz datt et bannent der leschter Zäit an engem Stéck nëmme méi d'Halschent vun Organspende gëtt ('spendit' gëtt et am Engleschen och!).

Wéi een dat dann elo alles misst soen? Mä probéiert et emol sou, wéi wann et an engem 'normale' Gespéich wier. Da falen déi bléngeg Ausdréckweisen direkt vum Stack.

En Top-Journalist...

ass de Luc Marteling ganz sécher... a géint déi Behaupterei héieren ech kee knadderen. Hien ass am 'beschten' Alter, huet eng gudd Formatioun, ass **intelligent, seriös, fein... an e Schaffert.** Hien huet ower nach eng sympathesch Sait: Eis Sprooch ass him wierklech net egal! Wann een him en diskrete 'Mail' iwwert eng Sprooch-Kueberei vun senger RTL-LU-Redactioun schreift, kann een sech drop verlossen, datt de Journalist Marteling no senger Mëiglechkeeten 'duerno kuckt'. Dat ass rar wéi Kierchemais!

Leider mengen zevill Leit, wann si fir eng Reklammatioun vun hirem Roserei-Beemchen 'an de Radio' gengen téléphonéieren, da giff d'Saach sech schos-selen... gutt gemengt, mä et bréngt zesoen ni déi Boun. Firwat? Mä déi 'Richtig' kréien si sou oder esou ni ze paken. Do wier et besser, sech Beispiller ze notéieren, déi ze sammelen an se an d'Zeitung ze schécken...oder der KLACK se ze ginn; mir bekëmmereen äis drëm, **ouni mam Klëppel dranzeschloen, well domat fänkt ee keng Vullen.**

Mir kennen alleguer d'Äntwerte vun de Leit, déi um Radio oder der TV (professionell!) Verantwortung fir eis Sprooch hunn. Ganz **sécher schéngt ower, datt d'Saach déi allermeescht weder bässt nach kraatz nach këddelt.** Firwat gëtt et keng speziell Iwwersetzungs-Formatioun aus dem Franséischen an apaart dem Däitsche fir Intressenten, déi onbedéngt wëllen 'op de Mikro kommen'... do, a soss néierens, läit d'Kromm an deer bekannter Heck. Ower, gelldir: solle mir dat dann elo och nach misse maachen? Jo!

Schinkenwurst & Cie

Wa mir dat einfach esou mat an d'Sprooch eranhuelen, **da sollte mir och vun enger Bratwurst, enger Blutwurst, enger Dauerwurst an anerem Gewurstchels schwätzen,** vläicht och nach eng bayeresch *Hachs mat Weisswurst* dobäi leeën.

Mir hu kee 'Schinken'; just wou et sech wierklech ëm en typescht a genëssegt auslännescht Produkt wéi *'Salami, Kasseler, Graubündner, Salcichi a soss Gewurstchels* mat 'copyright' handelt, ass den originalen Numm och verstänneg... mä eis wonnerbar 'Wäinzossis' hält et dach och mat deer gebrodener vun 'do iwwer' op. Déi Frankfurter froen eng 'Wiener'; déi Wiener hätte gär eng 'Frankfurter'... bei äis et nun emol e Wirschtchen (oder 'eng' ☺), basta; ass dat Dëngen duebel oder dräimol esou déck, da schwätze mir vu 'Lyoner'; stieche mir doran och nach Wëppele gekachten Ham, da gëtt et dach nach ëmmer keng 'Schinken' mä eng 'Hamewurst'; den 'Deeg' aus der 'Cutter' ass genee deeseweichte wéi fir d'Wirschtercher an d'Lyoner. Ei!

Déi 'Schinkenwurst', déi mir hei kafen, ass iwwergens net onbedéngt importéiert; liest emol gutt, wou a vu wem se produzéiert gëtt a grad esou säfteg-geschmäckeg ass, z.B. am bekannte 'pickege' Geschäfft. Dat hat een notoresche Kregéiler am Sproochartikel vun RTL.Lu, wéi esou dacks, schlecht, nëmme hallef oder guer net gelies ☺ ☺ ☺.

Internet-Press

Wéivill Leit ewell hir Zeitung um Internet liesen, ass net gewosst...mä, datt et der ëmmer méi ginn, ass doudsécher! Natierlech gëtt dat e Problem fir déi gedréckt, déi sougenannt d'Printpress. **Laanscht den elektronische Fortschritt kënt keen...** an dofir fanne mir eis bekannt Zeitungen och ewell ganz staark um Computer. *Und das ist gut so!* Giff dee bekannte Berliner Klatzkapp soen; an et ass net nëmme gutt, mä och nach richtig. Vrun exakt 4 Joer si mir vun RTL.lu gefrot ginn, ob mir wëllten eppes iwwer/fir eis Sprooch an hirer Sonndeszeitung maachen. Gär, well mir sonndes jo kengem aneren domat op d'Féiss getréppelt hunn, Vun 'Honoraire' gong a geet keng Ried; et muss dach ower net iwwerall Geld am Spill sinn, et sief da Geldkränkt! **Wann eis aner 'Internet-Zeitungen' dees Sproochgepotes wëlle fir deeseweichte Präiss hunn...gär!**

Natierlech bleiwe Commentairen (comments) iwwer déi Artikelcher net aus; si sinn ower leider d'meescht esou aremséileg, datt et net dowäert ass, drop ze 'lounen'; hei weist sech nämlech kloer, datt vu villen, bal ëmmer deenen nämlechte 'gemaalt' gëtt, ouni den Text zerguttst oder ganz gelies ze hunn... mä besser dat wéi näischt ☺ ☺ ☺. Eis Sprooch huet de Profit!

Dëse 'Weekend' si mir mat eiser Sprooch an der 'Sonndeszeitung / RTL.lu' bei der Nummer 199 ('NEWS' klicken, do op 'Sonndeszeitung', an doran op 'Eis Sprooch').

Ech freeë mech drop, grad ewéi op 'Äntworten'; vrun allem wann se zerguttst a verstänneg sinn.

E leckere Rutsch?

vum Lex Roth

André Faber

Wa mir jo dann net vun deem 'Geleckers' lasskommen, dann därfer dee Rutsch och lecker sinn, oder?
'Eng Rutsch' an der Strémp war eng Schmot fir eng Madame oder e Meedchen, déi sech just fäerdeg gemaach hate fir 'bausst d'Dier' ze goen. Dann hunn d'Masche misse ganz geschéckerlech 'opgehuewe' ginn, et guff gedéleg a laang iwwer dem hëlzen Ee 'gestéppelt', well déi seideg Dénge waren deier; et war net fir déi Strémp einfach ewechzegeheien an en anert Puer aus dem Schaf ze huelen. **Den Nylon huet dat Ganzt (zum Gudden) esou iwwer d'Kopp gehäit**, datt nach knapps een eppes dovun weess; dobäi hunn dann déi chic laang Damme-Boxen d'Been mat oder ouni Rutsch verstopt. Mat de 'Fäerdegboxen' ass et allgemeng méi kamoud ginn...

Deses 'Alen' dann elo mol, fir ze soen, datt et **wierklech ENG Rutsch an eiser Sprooch** guff a gëtt; och eng 'Gleis' eng 'Glësch', eng 'Schëffel' ass alt emol ENG Rutsch gewiescht; ower **EE** Rutsch war ni am Gespréich... och net fir e gutt Neit Joer ze wënschen. Firwat och dora 'rutschen'? Dat konnt bis haut nach kee mir explizéieren; esouguer am Däitschen ass dee 'gudde Rutsch' dach am Fong **soss näischt, wéi engem ze wënschen, datt en net soll op de Kicks falen**!

Et gëtt e sëllege Fassongen, engem 'all Guddes' fir d'Neit Joer ze wënschen. Dat Eierlechsch schéngt mir ower Zefriddenheet a Gesondheet ze sinn, also 'eng gutt Zefriddenheet a vrun allem Gesondheet'... 'Glück' muss sech hei éischter als 'Chance' wéi als 'bonheur' verstoen; wann dir bedenkt, wéi einfach d'Fransousen sech et maachen, déi einfach 'Bonne année' soen, da wier fir äis 'Prost neit Joer!' vläicht éischter op senger Plaz... neen, dat huet net ëmmer mam 'Geprosst' bei engem Patt ze din, well et ass einfach en Zesummenzée vum laténgesche 'pro sit' (ongeféier: et soll fir Dech sinn!), dat mir jo beim bekannte Brëllert 'Prosit der Gemütlichkeit' begéinen... a wat Latäin ass, dorop huet eis Sprooch och e Recht. Énnert dem Stréch: **Alles, mä nëmme kee lächerleche 'Rutsch'!**

Déi laanglaanglaang Zäit, wou mir äis dann elo d'Gäbberche mat Schneekereie vollgestoppt hunn, ass endlech eriwuer; de 'Glühwein' mat sengem 'Zimt' aplaz Kanëil dran. Dat 'Gegladders' krut keen Enn. Et hunn sech der vill de Mo esou gekockelt, datt e fir eng giedleg Zäit 'verbellt' ass; déi kucken dann och nach domm, wann se säiliwedag op d'Wo klammen.

Wat déi lescht Woche virun de Feierdeeg an iwwerdeems hei eragefeiert gëtt, ass bal net ze beschreiwen, ower zënter datt bal alles, wat gutt schmaacht, och nach **eng 'Leckerei'** an ëmmer méi 'lecker' gëtt, si mir nach knapps ze bremsen. Et freet sech just, firwat eppes Genësses, Säfteges, Schmannteges, Zockerséisses, Geschmeicheges, Gladdereges dann elo zënter e puer Joer soll 'lecker' sinn. **Kënnt dir iech virstellen, wat 'lecker' un enger Mettwurst oder engem Brot soll sinn**, wat eng 'lecker' Zalot ass oder eng 'lecker' Zopp ass? Esouguer am Däitsche selwer ass den Ausdruck laanscht all Dill, well, bis op eng Glace, dach net alles 'geleckt' gëtt... ower dee léiwe 'marketing'.

***

No all deem, wat een esou héiert, liest a gesäit, misste mir **eisem Land ower och fir 2013 dat Allerbescht wënschen a vrun allem eise verantwortleche Leit eng gutt Hand**. Bis elo hate mir Chance... a just wéinst deer Chance hunn der zevill vergiess, datt d'Beem net (kënnen) an den Himmel wuessen... d'Wuerzele bliwen nach ëmmer dat Wichtigst; wa mir déi net versueren oder muttwëlles dru piddle ginn, da wäert et fir Lëtzebuerg bei de 'Rating-Agencen (Moody's - Standard & Poor asw.)' nach ganz anescht fir Lëtzebuerg lauden... e schlechte Rutsch op de Kicks! Vläch soll mir (verwinnte Gissen) dann och emol mat eise iwegbliwwenen AAA++ un déi Länner denken, déi am B- oder dem C-Keller setzen.

EN oder EEN?

Datt een am private Geschreifs, deemno just fir sech selwer, alt net ëmmer grad alles schreifweis-méisseg op d'Wo leet, do léisst sech duerch d'Fanger kucken. **Wann een sech ower schrëftlech wëllt mat senger Meenung melden - déi also fir anerer 'publizéieren' - da muss een drun denken, datt de Lieser dat esou licht a flëssig wéi méiglech soll kënnen liesen**, ënner anerem och eng Form vu Respekt. Dat ass ower net de Fall, wa gemengt gëtt, et giff een 'säint' esou schreibe wéi ee wëllt... 'wëllt' de Lieser datt dann och, oder gëtt deen iergendwéi 'queesch', well hien da muss zugudderlescht bustawéieren... mä dat muss hie glat net... also fleet hien op är esou 'perséinlech' Schreifweis.

Dréint et sech ëm eng Reklam, also fir de 'Kuckert' un d'Liesen ze kréien, da missten déi sougenannt 'Marketing-Spezialisten' sech ower nach méi a méi 'professionell' Gedanke maachen, z.B. iwwer de kloeren **Ennerscheid tëscht 'EN' an 'EEN'**... hei geet et net nëmme ëm e Bustaf, mä ëm de Sënn! Wann eis CFL äis wëllt soen, datt all Stonn EN Zuch op Ettelbréck fiert, da sinn et der jo bestëmmt keng zwéin... also ass et net nëmme orthographesch dolaanscht, wann déck fett gedréck do steet, et krit een all Stonn EEN Zuch (Zuel) aplaz EN (Artikel) Zuch fir dohinner. Net wichtig?... Ower och net dichteg!

SMS, Facebook a Getwitters

Natierlech ass et **eng Bomme-Saach fir eis Sprooch, datt si haut schrëftlech esou vill gebraucht gëtt**, wéi keen sech et déi Zäit gedreemt hätt, wéi mir mat eiser Aarbecht fir dat geschriwene Lëtzebuergesch ugefaang hunn; dat war... 1971! En héichrespektéierte Linguistik-Fachprofesser hat deemools gemengt, en 'Dialekt' giff duerch dat Schrëftlech méi aarm ginn, an de Ginz goen, also futti... mä e gudde Linguist ass beileiwen nach laang kee 'Soziopädagog', een, deen 'de Leit' eppes bäibréngen an si iwwerzeegen kann!

Eierlech gesot: vill **Schreiwerten op de Medien huele Lëtzebuergesch, well hirt Däitsch en Aarmutt an hirt Franséisch eng Katastroph wier**. Dat soll net onbedéngt e Virwurf mä emol en Téppelchen op dee bekannten 'i' sinn. Et ass fir sech sproochlech an orthographesch ze schudder, wann een z.B. déi meescht **'Commentaires' an den Internetzeitunge** liest... an deer 'Siten' hu mir well all Dag 3, déi d'gedréckte Press sollen an eng aner Lieserwelt féieren! Hei weist sech kloer, datt op d'mannst bal keen eppes emol roueg iwwerliest, iert hien et fortschëckt; si hunn nun emol eppes 'do setzen' an sech der Saach 'lassgemaach'... ower wéi?! Dat schéngt leider egal... an da gëtt et egal wat ☹

'eises' Kascht

Dee **geet wäit iwwer dat eraus, wat do d'meescht gesot gëtt**. De Kachéis an Éieren an och bestëmmt näischt géint de 'Judd mat Gaardebounen', mä eng 'cancoillotte' kritt een och a Frankräich; an de skandinavische Länner ass dat gesolpert Schwénggefleesch mat Sauermous och ganz populär. Villes hänkt hei vun der Preparatioun of: mat oder ouni Moschter, Ee oder Knuewelek; komme bei de 'Schweinehals' nach e puer Wirschtercher oder Mettwurst bāi oder net? ass Purrée um Plat oder eng einfach gekachte 'Speckgromper'... dat ass alles eng Saach vu Gout a vrun allem vun de gudde Kichegeschter. Eent stëmmt: Mir brauche fir déi Saachen net iwwer d'Grenz ze wandern, och net fir d'Qualitéit!

Wéi ass et da mat eise Weessekniddelen (nix Knödel oder Nocchi), de Stäerzelen, de Paschtéitercher, der Mousträip, dem Gehäck mat Quetschen, dem Kuddelfleck an anere Schlabäizercher 'à la luxembourgeoise', mat eiser Liewerwurst/deer 'Groer', dem Choufleur mat den haartgekachten Eeër an der wäisser Zos, dem 'Käbbi', eiser Fassong vu Feiertengsalot, der 'Mummentaart', der 'Fuesend'...? Och eng Partie italiénesch, grad ewéi geschwënn deer portugisescher Spezialitéite wäerte mat der Zäit hei 'integréiert' an dann op eis Manéier gemaach ginn. En typescht Beispill: **d'Lëtzeburger 'Pastaschutta'**... déi dir esou néierens an Italien fannt, well déi gëtt et net! Mir hunn eises Kascht kéipweis... hoffentlech behale mir an eis Kanner d'Saache fir en ze maachen.

Den Emil ANGEL

...ass e 'Luusspätter', mä am gudde Sënn. Hie kuckt sech d'Saachen, d'Émstänn an d'Leit 'am Klengen aus dem Eck' un, seet kee Wuert, ower schreift et esou flott a knackeg op, datt engem herno nach ëmmer eng Fro iwegbleift... d'Äntwert muss ee selwer sichen...jiddir Pouz Geschichtche giff fir en interesséierten Amateur e Wutz Filmche ginn, eng Zort 'Clip'.

Datt deen 'emeritéiert' Professor Angel dat op zerguttst Lëtzebuergesch mécht, ass natierlech eng fein Saach, mä hie setzt nach eng drop: **Seng 'blënzlech' Kuerztexter huet hien och nach op Däitsch iwwersat an déi zwou Sproochen an engem Bichelchen nieftenee gestallt**; dat heescht **'vun Hippches op Haapches'**; den 2. Bändchen ass just erauskomm... an et wier eng giedeleg Saach fir jidferen, deen sech op eng originell-genëssig Manéier mam Iwwersetzen aus dem Däitschen an d'Lëtzebuergesch wëllt -oder muss- ofginn. Wat et kascht? Net méi ewéi eng... Pastaschutta ☺

D'Kate ass 'schwanger'!

Iert déi Dosenden däitschsproocheg Programmen ugefaangen hunn, eis Sprooch schéi lues a lues, mä geféierlech, an eng preisesch Solper ze lackelen, huet ower och **kee Mënsch hei vun enger 'schwangerer Fra' geschwat**. Déi huet 'erwaart', war 'anescht', ass 'iwwer engem Kand' oder 'an aneren Émstänn' gewiescht... och wann et geheescht huet, d'Louise 'wier esou', da woussst jidderee Bescheed. Vläch huet een alt heiansdo matkritt, d'Caroline wier 'enceinte'. Mä dat huet d'Lëtzebuergesch och net gebraucht; dat guff et nëmme a Kreeser, déi dacks net esou 'ronn' waren, wéi si sech gemaach hunn ☺

Wann dann eis nei Ierfgroussherzogin emol e Këndche sollt kréien -wat dem Ierfpräz Guillaume a sengen Eltere jo ze wënschen ass- da loosse mir si net 'schwanger' oder 'enceinte' sinn... mä ganz einfach 'anescht, an aneren Émstänn oder einfach 'esou'.

Referendum?

An deer leschter KLACK war hei Ried vun der Sprooch am Grondgesetz vun eisem Land, der Constitution. Dat Gesetz ass **d'Basis, d'Fëllemt vum allem**, wat vun den Deputéierten als 'normaalt' Gesetz gestëmmt gëtt... a vun alle Reglementatiounen, déi sech op e Gesetz stäipen, dat déi Bestëmmungen erlaabt oder virschreift. Klavéiert do eppes net mat der Constitution, fort!

Gewëss, dat hei ass en **dréchent Gespréich iwwer eng 'dréche' Saach**. Dofir war a 'menger' Schoul, souwäit wéi ech mech erënneren, dat Fach och net sënnerlech beléift... vläicht ower net ëmmer nëmme wéinst dem Fach senger ☺

vum Lex Roth

An engem normal opgebauten demokratesche Staat (Trennung vun de Gewalten/Pouvoirs), also enger fräier, parlamentarescher Demokratie geet et net dersonner (=ouni dat). Mir hätten alleguer emol besser, aplaz 'Humpesprécher' doriwwer ze féieren, heiansdo un d'Entwécklung dovun a vrun allem un eis Chance an deem Sënn ze denken; dat geet méi wäit wéi nëmme un d'Naminamm, d'Schlippi an den 'Amusi'.

Eist Land ass eng sougenannt 'konstitutionell Monarchie'. **Am Fong gehol misst et heeschen, de Grand-Duché wier eng 'konstitutionell-demokratesch-parlamentaresch Monarchie'**, well den 'Demos', d'Vollek, zugudderlescht, den absolute Meeschter (Souverain) iwwer alles ass, wat 'gesetzmäisseg' zu Lëtzebuerg entscheet gëtt. Dat geschitt doduerch, datt d'Vollek déi wielt, déi a sengem Numm (repräsentativ), als Vollektivvertrieder, d'Gesetzter solle maachen an och (iwwer d'Verwaltung/d'Justiz) dofir suergen, datt hinne gefollegt gëtt. Mir - d'Vollek, den *Demos* - iwwerloossen 'eise' gewielte Leit de Pouvoir/d'Muecht, fir an eisem Numm festzeleeën, wuer et higeet, anescht gesot: mir stëmme si, fir datt si sollen decidéiere wat geschéie soll... deemno net 'direkt'! Et gëtt aner Forme vun Demokratie, wéi z.B. d'Schwäiz.

Wann d'Vollek 'direkt' entscheet, also net iwwer seng gewielte Vertrieder - wat bei äis super-rar ass - **da gëtt vun engem REFERENDUM geschwat, engem Volleks-Ofstëmme iwwer eng oder méi Froen, op déi mir mat JO oder NEEN äntwären**; an der Zäit hat d'Chamber sech domat dann och selwer automatesch opgeléist. D'Resultat vum Referendum gëtt duerno definitiv esou an d'Constitution 'iwwerdroen', un déi absolut jidferen sech ze halen huet, esouguer de Chef vum Land! Dëse Wee war bis virun en etleche Joeren esou an eleng de Fall... et ass an 90 Joer nëmme 3mol dozou komm. Haut besteet och d'Méiglechkeet, datt d'Chamber, mat enger 'absoluter', d.h. 2/3-Majoritéit eng Ännerung un der Verfassung/Constitution ka maachen... genee doru gëtt fir den Ament geschafft, an **dir kënnst iech virstellen, datt déi Spezialkommissioun, de Staatsrot an d'Voll-Chamber sech déi Saach net liicht maachen**.

Wien sech och nëmme eng Grimmel an Texter vum dem Grondgesetz era knéit -dir fannt se iwrengs och um Regierungs-Internet- dee versteet, datt **net jidfer Fro a Problem einfach mat JO oder NEEN ze beäntwere sinn** (z.B. den Opbau vun der Justiz, d'Roll vum Staatschef...), an anere Wieder: dat soll vun enger Spezial-Commissioun vun Deputéierten duerchgeschafft ginn, déi dann hir Propose maachen an dem Staatsrot, duerno der Chamber déi dohinner leeë fir of-zestëmme.

Bei allen anere Komplikatiounen ginn et ower fundamental, **däitlech an einfach Froen, déi dem Vollek fir e REFERENDUM mat JO/NEEN kënnge proposéiert ginn**. Eng dovun ass déi, wou et ëm eis Lëtzebuergesch Staatszechen (*emblèmes*), eis Nationalhymn an ...eis Sprooch geet, an zwar esou, wéi de Staatsrot der Chamber et ganz verstänneg virgeschloen huet (an deer leschter KLACK stong deem Text Bustaf fir Bustaf); deen an dëser Saach iwrengs op Constitutionselementer baséiert, déi et an den Demokratien hei rondrem ewell laang gëtt, vrun allem a Frankräich.

No ronn 50 Artikelen an Artikelcher ("Ceterum censeo...") rondrem an iwwer déi Saach brauch äre Schreiwert jo ganz sécher net méi ze soen, wat him, grad ewéi Dausende vu Leit an deem Sënn apaart am Verstand an um Häerz läit. Firwat net e Referendum iwwer just déi Fro ☺?

Muss dat wierklech sinn?!

Eng bekannt Manéier: Wann eng Ried oder eng Schreif soll 'gutt maachen', dann trëlle mir onheemlech gär a franséisch oder däitsch Saz-Wëppelen, déi esou iwwerflësseg si wéi e Frigo um Nordpol...ouni vläicht ze iwwerleeën, datt dat Däitsch oder Franséisch, an deem mir dann traatschen, esouguer an deer Sprooch selwer zevill bretzeg ass. 2 Beispiller, déi wierklech net erfionnt sinn:

Zuckerkrankheit kennzeichnet sich durch übermäßigen Durst... esou schwätzt keen normalen däitschsproochege Mënsch; do heescht et einfach (!!), déi Krankheet gëff sech *durch den vielen/starken Durst zeigen*; dann ass et also och **iwwerdrüwen, am Lëtzebuergesch do vu 'kennzeechnen' ze schreiwene**, oder net?

Eng ganz grouss a stacklëtzebuergesch Firma seet äis dann elo, wa mir en Apparat genge bei hir kafen, a mir wieren net *satisfait*, da gëffe mir *remboursé*. Dir gleefst et net? Da kuckt emol bei Reklamme vun der P&T op RTL.lu... do kritt ee jo dann näischt *erëm*, wann een net *zefridden* ass ☺

A wann dir net gitt!

Et fällt knapps engem op, datt esou e Saz wéi hei uewen driwwer mat Sécherheet keen Däitsch ass, och wann et esou schéngt; grad esou wier et an der 'Einzahl/Singulier': a wann s de net gees... *und wenn ihr nicht gehet / und wenn du nicht gehst...* dat mécht am Däitschen absolut kee Sënn; grad esou wier et am Franséische mat *'et si tu ne vas pas'*.

Ob dat elo dësem / deem passt oder net: et ass eng typesch lëtzebuergesch Fassung, en Dréi, eng 'tournure', déi ganz einfach net Wuert fir Wuert an eng aner Sprooch eragequëschst ka ginn, wéi z.B. och **'deen ass mirnäischt dirmäisch einfach ugaang'** oder **'ech hunn deem fatzeg watgliff gesot'**... deer gëtt et mat den Honnerten, grad ewéi mir Dausende vu Wieder/ Ausdréck am Lëtzebuergesch hunn, déi een ëmsoss an aner Sproochen siche geet. Vläch just dofir fanne mir haut jo och deem hiermiddege Quatsch, wann een um Computer emol probéiert, eng 'automatesch' Iwwersetzung vun engem lëtzebuergesch Text op franséisch, däitsch oder englesch ze kréien. Dat jäizt no... Laachen! Wien et net gleefst, dee soll emol selwer kucke goen... an sech dann och de Bauch unhalen.

Iwwerflësseg

Lecker, lecker, lecker a keen Enn. Da soll emol ee kommen a soen, dat wier äis net vun 'do iwwer' aus deene maandelweisen däitschsproochege Reklammen agebracht ginn. Dobäi ass dat **'Geleckers' esouguer am Däitschen zimlech dolaanscht**, well et jo zugudderlescht mat eppes ze dinn huet, dat ee **lecke** kann, also eng Glace oder eng Lutsch! Logescherweis kann dofir e Kallefsbrot net *'lecker'* sinn, an e *'leckere'* Bond gëtt et och net... ower d'Publicitéit an dee léiwe **'Marketing'** sinn, am Sënn vum Ausdrock do, fir äis eppes ze verkafen... och sproochlech Hier-Spawecken! Da geet natierlech 'genësseg, geschméicheg, säfteg, éisseg...' net méi duer... oder einfach 'gutt'.

Et ass kloer, datt mir elo déi gelackte 'Germanisten' erëm an der Akaul sëtzen hunn; am Fong ower, well si net wëssen, wouër et äis geet: net géint dem Grass oder dem Walser hirt Däitsch, mä géint de Muttwëll, op déi Manéier wéi hei handendrun: eis Wertschaft *'no vir bréngen'* aplaz *weider*; sollen d'Leit elo hei *'verstierwen'* aplaz *stierwen*, een *'hiner gedenken'* aplaz un si denken', vläch *'uschléissend'* aplaz duerno d'Geleechenheet *'notzen'* aplaz *huelen/profitéieren*, fir *'gemeinsam'* aplaz zesummen an eng Mass goen? **'Evolutioun'** vum Lëtzebuergesch? Dat do net. Doriwwer eng Diplomaarrecht schreiwene? Da mengt alt!

Traditiounen

Den Dezember ass nun emol e Mount, an deem Traditiounen leien, déi nach ville vun äis 'no ginn': De Kleeschen, Helleger Owend, Chrëschttag selwer, an da loosst mer an engems Sylvester/Neiooschdag mat eran huelen.

De geknäipten 'Advent' mat sengem Tralala rondrem ass eréischt zënter de leschten 2 Generatiounen aktuell, well deem huet een nëmme duerch déi bekannt (däitsch!) Lidder aus der Kierch kann (*Tauet Himmel... Es ist ein Ros' entsprungen...*). Et ass dach gelungen, datt mir op Lëtzebuergesch e Grapp voll Texter fir Niklosdag a fir Chrëschttag hunn a keent fir den Advent, oder? Mä dat war **'soss' déi Zäit, wou nach keng lächerlech rout Geschäfts-Männercher alias Weihnachtsmänner** dorëmmer gehéist sinn; et war ower och déi, wou 'de Schong gesat ginn ass' a wou mir äis deem Dag duerno besser geschéckt hunn, wann näischt dra war. E Stéck der 'gudder aler Zäit' ☺

Hand op d'Häerz: et ass eng 'heemlech' Zäit gewiescht... am wierkeleche Sënn vun 'Heem'! Wat 'guff' et fir Chrëschttag? Freed un engem Beemchen ass soss net vill oder näischt. Wien dann op Neiooschdag e léiwe Pätter oder eng gutt Giedel hat, deem ass 'wënsche' gaang a krut vläch e 'Këndel', also en iwwerdimensionéierte... Boxemännchen (wat e schéint lëtzebuergesch Wuert!). Nëmme fir ze laachen: Mä wier dat net d'Léisung fir dëst Joer zu Dikrech um 'Botterweck'? ☺

Ma jëmme mäini!

Esou e lëtzebuergesch Ausdrock à la 'Mammelikanner', deen ee knapps an eng aner Sprooch kann iwwersetzen, oder? Ma hei geet et elo net dodrëm; et soll sech, wéi esou dosendeweis, ëm e **Gedanken iwwer eis Schreifweis/Orthographie** dréinen. Deenen allermannste fällt jiddefalls op, watfir en **onméiglech-domme Kuddelmuddel am Schreiwene vun der englescher Sprooch** dorëmmer schlaaft (nom G.B.Shaw senger Meenung!)... et seet ower keen eppes, well um Däitschen, Franséischen an Engleschen gëtt et dach näischt ze kritiséieren, gelldir... Fehler, Punkt a roude Minus-Strapp!

Beispill: **Huet dir ewell beduecht, op wéivill Fassongen de Vokal 'o' am Engleschen ausgeschwat gëtt?** Hei sinn der emol 5! Long (=o), over (=ou), loser (=u), more (=oa)...an esouguer als 'a' (cover, lover...)! Ass dat dann näischt? Et schéngt net, well jidderee schléckt, léiert a behält et, ouni sech ze wonneren, ze grommelen an ze reklamméieren. Just Lëtzebuergesch schreiwene, dat ass eng Schmot, gelldir.

A wéi soe mir dacks: **Ëmmer op déi Kleng an déi Bluttaarm** ☺☺☺

Majo dann ...

Deen - typesch lëtzebuergesch - Ausdrück gëtt dacks gebraucht, wann eppes geschitt, wat een sech net onbedéngt esou erwaart huet. Dat hânt ower vun der Betounung of, well 'majo dann' kann heeschen, dat een d'accord mat eppes ass, an op deer leschter Silb betount (majo dann) wëllt et soen, datt een zimlech paff ass...probiert et emol selwer ☺

D'Lieser vun eiser KLACK wësse ganz bestëmmt, datt sech fir eis Sprooch an der Constitutioun/Verfassung hei dru gehal guff, wéi 'de Geck un de Bengel'. Fir genee ze sinn: **48 mol huet een hei op eiser Sproochsäit en Artikel fonnt, wou 'Ceterum censeo...' driwwer gestanen huet**, dee bekannte (?) laténgesche Sprooch vum ale Cato, deen sech egal bei watfir enger Geleeënheet drueg huet, d'Sad Carthago misst zerstéiert ginn... doraus guff e festen Ausdrück fir eng gewësse Form vu Verbrueetheet. Iwregens huet eng lëtzebuergesch Studentin op der Sorbonne net schlecht mat Iwwerleeungen a Beschreibungen iwwer eis 'réurrence= Verbrueetheet' mat engem säitelaangen Interview fir hire 'Master' ofgeschniden (Äntwert op 45 kloer Froen!); do ass et och em d'Suerg fir d'Lëtzebuergesch an der Verfassung gaang.

Et sief hei drun erënnert, datt sech ewell eng laang Zäit virun der Artikelserie hei an der KLACK em de Problem vun eiser Sprooch an der Constitutioun bekëmmert ginn ass. Dat war jo nëmmen normal, well **eist Sproochegesetz vun 1984 noweisbar zugadderlescht op dat 'Gedirängels' vun der Actioun-Lëtzebuergesch an d'Chamber kumm a gestëmmt ginn ass**. Dat war beileiwen net esou licht wéi ee kënnst mengen. Intelligenzbéischten an aner Kregëiler hu probéiert d'Saach an d'Lächerlechkeet ze zéien... haut wësse mir alleguer, datt dëst Gesetz eng ganz aner Wichtigkeet wéi klenggepierpelten Uz hat!

'2003 hate mir da ganz gutt Gesprécher mat den Haapt- Fraktiounen an der Chamber. Leider hu Leit, déi virdru mam Prinzip 'Constitutioun/Sprooch' averstane waren, op eemol Buuschten an der Zopp fonnt... a schoonn ass e (politesche) Réss an der Saach gewiescht. Anerer wollten, fir sech ze profiléieren, méi lëtzebuergesch si wéi de Roude Léiw a jidder Fändel... dem President vun der Verfassungscommissioun ass natierlech näischt anescht iwreg bliwwen, diplomatesch-juristesche 'Damp aus der Saach' ze huelen... wat hien och intelligent gemaach huet.

Wéi fir jidder Gesetzprojet ass dann de Plang fir eis Sprooch an der Verfassung an de Conseil d'Etat an d'Regierung gaang. Haut wësse mir, wat de Staatsrot dorop geäntwert huet...op der Basis vun deem, wat an anere Länner rondrëm (apaart Frankräich) iwwer d'Sprooch vum Land an hirer Verfassung steet; wuertwäertlech seet de Staatsrot dat hei:

Il (Conseil d'Etat) propose d'intégrer dans le Chapitre 1er cet article qui se lirait comme suit:
« **Art. 4. (1) L'emblème de l'Etat est le drapeau tricolore rouge, blanc, bleu.**
(2) La loi définit les armoiries de l'Etat.
(3) L'hymne national est 'Ons Heemecht'.
(4) Le luxembourgeois est la langue nationale. La loi règle l'emploi des langues luxembourgeoise, française et allemande en matière législative, administrative et judiciaire. »

Majo dann...an den 2 Betounungen!... Et bleift elo just ze hoffen, datt 'si' sech an der Chamber selwer, iwwer all ganz normal Verschiddenheeten an Zermeschterei eraus 'rappen' a fir dem Staatsrot seng Propos eens ginn - déi näischt ewech hält, ower all Méiglechkeeten op léisst. **We had e dream!**

Familljen-Nimm

Nach eng Kéier: **Brauche mir gescheit a gepierpelt Universitäts-Gestudéiers, fir äis emol roueg ze iwwerleeën, wéi et mat de Familljen-Nimm vun hei steet**, déi et wierklech och (bal) nëmmen an eiser Géigend gëtt. Ënner 'Géigend' sinn do natierlech och déi Streecher Land ze verstoen, déi 1815 resp. 1839 u Preussen/Däitschland an un d'Belsch gefall sinn; am Fong esouguer eng Partie, déi mir an deem Deel fannen, dee 1659 franséisch ginn ass.

Bei engem méi graffe Verglach fënnt ee séier eraus, datt et 'déi aner Säit' kéipweis 'Patronymé' gëtt, déi **vun engem Beruff/enger Beschäftigung** kommen, vill méi (a gelungener) wéi de Schmit, de Wagner, den Zimmer, Kieffer, Streicher asw. bei äis. D'meescht stellt sech eraus, datt de Stammbam an deem Fall seng Wuerzelen och 'do iwwer' huet. Grad esou ass et mat den Nimm, déi exakt déi vun **Dosenden Uertschaften laanscht d'Our, d'Sauer an d'Musel** sinn. Aplaz deeglaang 'Sudoku' wier et vläicht net oninteressant, emol einfach nëmmen am Telefonsbuch dofir op d'Sich ze goen ☺

Dann huet elo mol Nimm wéi Michaely, Stephany, Nicolay, Gerges, Mathay asw..., grad ewéi Ofleedungen dovun (Goergen, Nickels, Steffen, Mathes, Matgen) ... déi sinn der elauter aus den **Dafregeschtere vu virun der Franséischer Revolutioun**, also iert et en 'Etat civil' am Sënn vun haut ginn ass. Hei huet dann dee méi blénkegen Ausdrück 'Patronym' och seng richtig Bedeitung: Pappennumm! Also: Kuckt iech dat emol an engem Telefonsbuch un.

WALFER Bicherdeeg

Och dëst Joer gëtt et zu Walfer déi **wonnerbar Geleeënheet, fir sech eng ganz Tut voller Bicher mat heem ze huelen**. Praktesch all eis Editure si mat hiren neie Produktiounen do; dir fannst eng Abberzuel Dëscher voller 'Okkasiounen', déi ee wierklech fir en 'Apel an e Stéck Brout' kritt; munchereen huet do ewell dat fonnt, no deem hie Joer an Dag gesicht huet!

Natierlech gëllt déi Iddi apaart fir Bicher an eiser Sprooch, no deenen dir dacks ëmsoss a Bichebutteker gefrot oder gewullt huet; si sinn/waren entweder vergraff, oder de Libraire huet sech net fir déi 'onrentabel' lëtzebuergesch Saachen interesséiert. Dofir: Gitt SAMSDHES, de 17. oder SONNDES, den 18. November op Walfer. Dir wäert et net bereien!

Ursaache fir ze gebrauchen

Mengt dir wierklech, jidder Fransous giff all Wuert gebrauchen oder och nëmme verstoën, dat een am 'Larousse/Robert' fënnt? Ass dat am Däitschen de Fall fir den 'Duden'? Vlächit fir d'Englescht am Harap's... a wann der net gitt ☺ ☺ ☺

Just fir d'Lëtzebuergesch giff et net gëllen, datt een Dosenden an Honnerte vun Ausdrück net versteet, kennt a scho guer net gebraucht... déi een ni gesinn, héieren oder gelies huet! Dat ass op d'mannst net éierlech, fir net ze soen 'décke Mumpitz'. Do dierf een dann och seng Zweiwelen hunn, wann an dësem Sënn **'Mutterspracheler' fir eng Dokteraarbecht** sollen zesummegelammelt ginn!

Fir sech aus deer Kallefskundel (=Strack!) ze zéien, gëtt och nach vill behaupt, déi Ausdrück wiere vereelt, vergreezt, almoudeg oder ganz einfach gutt fir an de Musée... a geheit dann ower mat houdäitsche Wierder, esouguer ganze Sätz dorëmmer, déi en duerch TV-Infektioun net aus der Kopp kritt... domat ass d'Bier geschickt! Op déi Manéier gëtt elo e Buch *verschéckt*, aplaz einfach geschéckt; mir *'schwätzen engem e Bäileed aus'* (da vergeet et him ☺); mir *'empfänken'* ewell Päck, esouguer *ouni Waardezäiten a schnell...* majomajo. A fir dee ganze Sproochaarmutt gebrauch mir dann déi Ursaach...vun hei uewendrun!

Kennt / gebraucht dir dës Ausdrück?

Hien huet sech déi bescht Mäifel **genopert** – de Jang hat eng Ham beim Bauer **gesproocht** – ech hu mir dee Schnëssert emol **gekroopt** – hiren Numm ass mir **ausdenkeg** ginn – an deer Saach hunn ech mech **verkuerbelt** – de Mett ass en Haus zu Bielea **ugaang** – eng **Kludder** Schlüsselen ass ongemälleg an der Täsche – de Pitt **kluddert** all Dag dorëmmer an huet dacks **eng am Batz/Biz...** a probéiert emol, erauszefannen op wéivill Fassongen een eist Verb **'noneemaachen'** an e Saz pake kann... oder sot dir einfach: ale Buttek!?

'Depressioun' oder Nodenkes?

An eiser Zäit, déi zimlech besélt wéi wann se leefeg wier - just datt se net weess wouhin - ass et ganz bestëmmt net 'dolaanscht', **wann een emol déi eng oder aner Kéier den Otem anhält fir sech ze berouegen**, d'Hoosslecht, d'Hou an d'Hetzt, pardon de STRESS, eng Grimm an de Grëff ze kréien...vlächit och e bëssen un déi ze denken, déi virun äis do waren; deene mir viles ze verdanken haten an hunn. Dat muss net ëmmer op Allerhellege sinn... d'Joer huet 365 Deeg dofir. Et gëtt an alle Sproochen Dichter, déi äis an deem Sënn hir Gedanken a Wierder a Forme geschenkt hunn, déi op ee kënne wirken, wéi wann een en Tableau kuckt, vlächit och eng Bibelillustratioun oder eng Kierchfenster vum Marc Chagall. Eise Marcel Reuland kënne mir mat Sécherheet an hir Rei stellen; z.B. mat dësem Gedicht:

Verloosse Griewer

Verloosse Griewer si vill am Land,
déi kee méi versuergt wéi de Reen an de Wand,
op deene keng aner Blimmche bléit
wéi déi, déi de Wand tëschent d'Onkraut séit.

Verloosse Griewer si vill am Land,
op deene kee kräischt a klot wéi de Wand,
op deene kee Mënsch ze biede steet,
wann den Här Allerséile laanscht d'Reie geet.

Verloosse Griewer, vergiesse Leed,
vergiesse Mënschenhärlechkeet!
Eng Handvoll Buedem deckt d'Äschen zou;
Gott gief de Séile seng éiweg Rou!

Generalversammlung Actioun-Lëtzebuergesch

All eis Membren a Frënn sinn op d'Generalversammlung 2012 invitéiert, déi – samschdes, de 24. November 2012

– **ëm 16.00 Auer!!! ...also net 15.00 Auer**

– an der Stad / Casinosgaass (rue d'Eich)

– an der Brasserie 'am Dierfgen' gehal gëtt...

bei äis **'fënnt déi net statt'** a gëtt net **'ofgehal'**; mir **lueden** och net an.

Bis op déi 'normal' Punkte sinn en etlech wichteg/nei Iddien a Pläng um Programm.

De Comité ass frou, iech deen Dag do ze gesinn !

Integratioun ass net Identitéit

Wann ech mech net ieren, da war et de Professer a spéidere Minister Nicolas Margue, deen an den 30er Joeren d'éischte Kéier vun eiser Sprooch am Zesummenhank mat der Lëtzebuurger Identitéit geschriwwen huet. Dat ass fir mech, vru ronn 50 Joer, e ganz anere Bléck op d'Lëtzebuergesch ginn an huet mech dozou bruecht, vill méi wäit an déi Problematik eranzekucken, wéi dat mat e puer - a wann och nach esou gudden/schönen Dichtereien, apaart dem Reenert - de Fall war. Haut sti mir, wat dese Begrëff 'Identitéit' ugeet, op engem ganz aneren Terrain. Deemools, virun der Katastroph vun 1940, hunn der leider net genuch agesinn, wat e permanent, 'recurrent' Ennersträiche vun eiser Identitéit (vläicht) hätt kënne verhënnere. An eiser Zäit gëtt Identitéit zevill mat 'Integratioun' vermëscht, wat net wëllt soen, datt déi zwéi Begrëffer sech friem wieren.

Een, deen net 'vun hei' ass, kann eis Identitéit ni ganz kréien, soss misst hien seng eege komplett verléiere kënnen... dat wier schued, well aus deer interessanter Vermëschtung vun Identitéits-Elementer entsteet jo eng Zort 'Mësch-Identitéit', vun deer déi eng an déi aner Säit positiv profitéiere kënnen; déi ass fir Lëtzebuerg vläicht méi typesch wéi egal wou. All Verschiddenheete 'renken' sech an; alleguer hu mir zugadderlescht eppes dovun. Spéitstens déi 3. Generatioun huet de gréissten Deel vun de verschiddenen Identitéiten zesoe gläich gemaach, net platt! Dat bescht Beispill hu mir un 'eisen' Italiéiner aus deer 4. oder 5. Generatioun; bei de portugiseschen Awanderer (vun ca. 1968 un) ass oder gëtt et just datselwecht. Mir sollen dobäi ower net vergiesse, datt et och nach Zéngtausenden aner 'friem' Leit a Famille 'vu bausse era' gëtt... mä do geet et dann och esou.

Datt eis Sprooch eent, wann net dat wichtegst Element vun deem Gedankfeld rondréim Identitéit oder Integratioun ass, kann nëmme engem egal sinn, dee kee gudder Wëll huet. Zugadderlescht hu mir sproochlech jo hei net nëmme mat Italiénesch, Portugisesch an deem Zesummenhank ze dinn, mä och mat Däitsch, Franséisch, Englesch asw. Deen eenzege 'Catalyseur' fir d'Zesummeliewe vu Leit aus deene verschiddenste Sproochraim kënnt hei deemno nëmme eng an déiselwecht Sprooch sinn. Dräimol däerf ee roden, watfir eng dat ass ☺ ☺ ☺

An dësem Zesummenhank hunn déi sougenannt 'grouss' Sproochen ower en immense Virdeel: si ginn an hire Länner eescht geholl... ower domat hunn d'Lëtzebuurger et méi schwéier. Mir quatsche jiddereen an enger Sprooch un, wou mir mengen, hie gëtt eppes verstoen... mä jo nëmme net an eiser! Wa mir äis dann och nach bei 'frieme Leit' domat wëlle 'bäimachen', datt d'Lëtzebuergesch jo 'nëmmen' dëst oder dat wier, brauche mir äis net driwwer ze verwonnenen, datt déi 'aner' et net fir méi eescht huele wéi mir selwer. Moien Identitéit an Integratioun!

An den USA hunn sech an de leschte ronn 200 Joer Awanderer aus Dosende verschiddene Kultur- a Sproochkreiser zesumme fonnt; et gëtt kee sougenannt 'Babel', an et ass knapps eng Natioun méi houfreg op hir Nationalitéit wéi grad si... Dat war nëmme der Grondiddi ze verdanken, datt op offiziellem Plang, ugefaange beim Schoulwieser, 'eent durch d'anert' eng eenzeg Sprooch sollt gëllen: d'Englesch. Ouni Englesch kënnt dir normalerweis net do bleiwen a scho guer net Amerikaner ginn! Denkt emol un all déi Länner hei ronderëm, wou d'Nationalitéit haut och fest un hir Sprooch gebonnen ass; datt d'Lëtzebuergesch an deem Sënn elo daitlech am Gesetz steet, ass also nëmme normal... mä aus deene Grënn vun hei uewe wëinst eiser (relativer) Méisproochegkeet/ Polyglossie vill méi problematesch... ower och, well der zevill vun äis hir eege Sprooch selwer net fir 'voll' huelen. Domat ass hei de Problem vun der Integratioun e ganz anere wéi soss enzwousch; vun Identitéit emol net ze schwätzen... dajee dann, bis a 50 Joer ☺

Werfen, puchen... oder geheien?

Mir hu vill Wieder, bei deenen ee mengt, et wier jo nëmme dëses oder dees: Däitsch, Franséisch, Englesch... dat stëmmt net ganz. Huelt emol eist 'séier': dat gëtt et jo dann och am Däitschen, ower d'Bedeitung ass am Lëtzebuergesch eng total aner, oder net?

Intressant ass an dësem Streech z.B., datt mir en niderlännescht Verb gebrauchen, dat an eiser Sprooch vill méi wäit wéi am Hollänneschen geet: eist 'geheien' (werfen, puchen) ass ganz einfach 'gooien' zu Amsterdam, mä datt een dee vill schafft, sech plot, vläicht och 'geheie' muss, ass an deem Sënn net am Hollänneschen ze fannen! Wann e Giss vu Jong sengen Eltere Misär mécht, dann huet hien si vill 'gehäit'... wat mir alt erëm net esou am Niderlänneschen fannen.

Zevill an net genuch...

...si keng Moossen, heescht et an engem verstännegen a gescheite Spréchelchen. Dat gëllt zesoe fir alles, natierlech och fir eis Sprooch. Et kann, apaart an eiser Sproochsituatioun, keen eppes géint Ausdréck aus anere Sproochen hunn: wéi giffe mir soss fir Trottoir, merci, Téléphone, Computer, Zossiss, Spaghetti, Spargelen, Friture, Orangen, Glace, wahrscheinlech, Fehler, Zeitung asw. soen?

Hei ass ower ewell dacks iwwer en anere Phenomän rieds gaang, an zwar dat iwwerméissegt, muttwëllest 'Leine-goien' an anere Sproochen, wou d'Lëtzebuergesch en eegent Gesiicht huet, eng aner Bedeitung dra leet, also Wieder oder Bedeitunge 'fir hei' gemaach huet; datt ass e Muttwëll, deen eiser (klenger!) Sprooch onheimlech un den Ausdrockszelz geet (z.B. 'schnell, oft, ausserhalb, leschtendlech, während, Lenkrad, Bouchée, mëttlerweil, aplaz séier, dacks, bauss(ent) asw.)

Wat ower ganz sécher dolaanscht ass, sinn Ausdréck wéi 'Abschied feiern / en Angebot maachen / eng Genehmigung ufroen, en Antrag stellen asw.... do misst een sech vläicht emol iwwerleeën, ob 'eng Pensioin feiern / eng Offer(t) maachen / eng Erlaabnes froen / eng Demande maachen net ower e bessert Gesiicht hätt... souguer wann do Franséisch an d'Spill kënnt... mä grad esou Beispiller ennersträichen eis 'Mëtt' tëscht deene Sproochen, déi typesch fir eis Schoulbildung a fir eisen administrative Gebrauch sinn. Wéi gesot, an esouguer wann et apaart feierlech soll sinn: Dees engen an dees anere genuch, wou d'Lëtzebuergesch knapps eppes huet... ower och net zevill!

vum Lex Roth

E ganz grouse Merci si mir an dëser KLACK dräi Männer schëlleg

deenen eis Sprooch e sëllegen ze verdanken huet. Leit vun hirem Kaliber hunn ë.a. daitlech bewisen, datt d'Lëtzebuergesch voll amgang ass, sech wäit iwwer de gemeenkerleche Stand vun engem sougenannten 'Dialekt' erausgeschaffen... am Sënn vun 'le luxembourgeois, un dialecte qui a réussi'. Si sinn allen dräi an de leschte puer Méint an d'Éiwegkeet gaang; d'Actioun-Lëtzebuergesch/ Eis Sprooch ass mat Recht houfreg drop, jiddereengem vun hinnen ewell vru Joeren déi 'Sëlwer Éiereplack DICKS-RODANGE-LENTZ' fir hir Verdéngschter ginn ze hunn!

de Pol Pütz †

war e jonke Kärrel vu 25 Joer, wéi mir 1971 eis Organisatioun fir d'Lëtzebuergesch am deemolege 'Pôle Nord' gegrënnt hunn. «Wien ass dat do dann?», huet et geheescht, wéi dee 'Spunt' sech d'Wuert gefrot an duerno an den éischte Comité gemelt huet; de Pol hat en intelligent 'Mondstéck' a flott Iddien. Et huet net laang gedauert, dunn huet dat sech, d'éischt zesumme mam Pir Kremer an duerno och an senger Publikatiounen, kloer gewisen... hie war, am beschte Sënn 'ee fir sech' a stong och geschwënn, am duebele Sënn, an der wiischer Rei op der Bühn vun de Lëtzebuergesch-Schreiwerten. Grad esou ass a bleift säi Sprooch-Cours zu Walfer wéi am IFA, dem 'Institut de formation administrative', a beschter Erinnerung. Eis Actioun an all Sprooch-Frënn wäerten de Pütze Pol héich an Eieren halen!

de Josy Braun †

huet ausgelidd. Wien de Jos an de leschte puer Joer gesinn huet, deem huet dee schwéierkranke Mann misse Leed dinn... hien sech selwer ower net! Hien huet souzesoe bis seng lescht Stonn geschafft, an eiser Sprooch, fir eis Sprooch. De 'Brauns Jos' guff a gëtt op anere Plaze vu kompetente Leit verdéngt gelueft a kommentéiert; laanscht hie kënnt keen, deen sech mat der lëtzebuergescher Literatur ofgëtt! Sief dat fir seng Romanen, fir seng Theaterstécker, seng 'Fisserchers-Dichterei', besonnesch ower fir seng genéssge Kuerztexter an der Zäitschrëft 'Ons Stad'.

Een anert vum Josy sengen Talenter huet sech bei senger Aarbecht fir d'Schreifweis vum Lëtzebuergesch gewisen: Uechter d'ganz Land huet hien Honnerten an Honnerte vu Leit an d'Orthographie vun eiser Sprooch geféiert; "ech war beim Josy Braun am Cours"... eng Referenz! Säi Bichelche fir eis Schreifweis bleift e pädagogesch Meescherstéck bei der schrëftlecher Evolutioun vum Lëtzebuergesch. Eis Sprooch a mir vermessen Dech, Jos!

de Patrice Schonckert †

huet zwar joerelaang brillant franséisch Sportreportagen am 'Répu' gemaach; hien ass och Direkter vun Kadaster gewiescht... mä 'de Pat' huet ni 'Gedäisch gemaach' a bluf zesoen ëmmer hannerwands... hien hat e luese mä aussergewéinlech sympathische Charakter; datt ass dann och an engem bestëmmte Sënn eng grouss Chance fir eis Sprooch gewiescht. Eist verbruet Gemeffers géint déi onnëtz verdäitschte Flouernimm aus dem Ufank vum 19. Joerhonnert op den offizielle Land-Lëschten huet den Här Schonckert zugadderlescht definitiv iwwerzeegt, datt do eppes Verstänneges misst passéieren... dat ass geschitt! 3 Joer hu mir un de ronn 40 000 Flouer- a Stroossennimm geréckelt a gefréckelt, fir se 'an d'fassong' ze kréien. Eng grouss Chance: Den Här Schonckert hat äis exemplareschen Direktesch- Kolleg ëmmer e gudden Drot bei sengem Nofolger... an dofir ass 'villes méiglech gewiescht' oder ginn... wat iwwer all déi nächst Generatiounen eraus ee vun den interessantsten Deeler vun eiser Sprooch ofsécher. E ganz décke Merci, Pat!

Hierscht oder Herrescht?

Datt ass zweeërlee! Op der Musel - op dat neit 'MISELERLAND' kënnte mir fleeten! - ginn si an den 'Herrescht', net onbedéngt an d'Lies'. D'Vakanz ass eriwier, de Glacis, d'Fouerplaz eidel; d'Schoule sinn erëm un; et ass alles 'am Rad'... leider verléieren der dës Zäit och vill d'Pedallen, hunn 'de Kéis', si flemmesg, wann net esouguer 'depriméiert'; d'Pëllemecher dogéint reiwen sech d'Hänn. Ganz vill Dichter aus alle méigleche Sproochen hei ronderëm gesinn dat anescht, mat herrlechen Texter, déi een dacks ewéi Tableauë virkommen... och mir hunn deer am Lëtzebuergesch, an déi brauche sech glat net ze verstopen! Huelt emol dëst Hierschtgedicht vun Marcel Reuland, loosst iech et op der Zong zergoen:

Wann de Summer geet

Dräi Deeg laang ass e rauer Wand wéi wëll duerch d'Gaasse gejoet,
d'Gewëlleks ass schaarf duerch den Himmel gerannt, an d'Beem hu gekeimt a geklot.

Ma op eemol ass alles méi roueg ginn, hënt geet keng Léftche méi,
keen Hauch laanscht den Däich, wou d'Pëppelster stin, an 't ass mer, ech weess net wéi.

An 't ass mer esou ongemälleg hënt, an ech weess dach genee Bescheed:

Dräi Deeg halt de Wand, wann d'Fréjoer kënnt, an och, wann de Summer geet.

(aus dem Buch: DEM MARCEL REULAND SÄI WIERK)

Muss dat sinn?

Vill, dacks, an engem Stéck maache Leit sech selwer an och äis en Ouer mat dem Lëtzebuergesch um Radio an der Télévisioun. Eng Partie soen, si hätten ewell 'dohinner téléphonéiert'... mä wie war dann déi aner Säit um Apparat? Ganz sécher deen net, deen um Mikro war, wéi si en decken Hals kritt hunn; vläicht just een aus der 'Zentral', oder een 'aus der Loge'... an domat ass d'Saach da gelaf. Et kënnt nun emol drop un, ob een eppes seet oder ze soen huet! Mir hunn do näischt 'ze soen'; datt ass dem Chef senger Saach... deem ass et d'meescht egal... an un dee kënnt ee souwisou net, basta.

Wann dir dann ower ewell am Programm vun engem Radio en Titel vun enger Emissioun liest, déi riichteweit a Wuert fir Wuert Däitsch ass, kënnt dir iech denken, watfir e Vizimates- 'Lëtzebuergesch' do wäert kommen. Beispill: d'Aschoulung aus der Sicht vun den Elteren... ass dat dann naaaischt?! Dach, mä bestëmmt kee Lëtzebuergesch. Da gëtt gefrot, wéi déi 'Aschoulung' da geng an eiser Sprooch heeschen; déi gëtt et net... well mir eng anere Sprooch hunn! Mä wéi ass et dann domat am Franséischen, am Engleschen, am Portugiseschen? Do sinn dat nun emol och 'arem Sproochen', fäerdig. Wéi giffe mir et dann elo vläicht soen? Ganz einfach: iwwer de Sënn nodenken: Wat-soll-do-gesot-ginn? D'Kanner gi fir d'éischt an d'Schoul; wéi d'Elteren dat gesinn / vun den Elteren aus gekuckt. Vläicht ass et ower och méi kamoud, fir d'Emissioun aus engem däitschsproochge Fachbuch ze knäipen... an net aus der däitscher Sprooch-Schinn erauszekommen ☺ ☺ ☺

Fir mat an d'Vakanz

vum Lex Roth

Wéi all Joer, maache mir och 2012 eng **Summerpaus mat eiser KLACK**. ... mä net, ouni en etlech Gedanken iwwer Punkten aus dem Fong vun eiser Sproochsituatioun mat an d'Valise ze stiechen.

Mir kënnen haut roueg behaapten, datt d'Lëtzebuergesch **en enorme Wee zënter de leschte ronn 200 Joer** gemaach huet. Vergiessen däerf een dobäi net, datt an der Zäit knapps 1 % vun de

Leit liesen/schreibe konnten, déi hei gelieft hunn, iert d'Schoul fir d'Allgemengheet eng Roll gespillt huet, an zwar an d'40er Joere vum 19. Joerhonnert! Soubal deemools eppes op déi eng oder aner Manéier 'offiziell' war, guff et nëmme Franséisch, Däitsch an deelweis och nach Hollännesch... bis op d'Kierche-Situatioun hat „dat gemengt Vollek“ weder eppes mat enger anerer Sprooch ze dinn, nach d'Méiglechkeet, d'Mëttele oder en Intressen drun, sech ëm Geschriwwenes ze bekëmmere... vun Texter op Lëtzebuergesch net ze schwätzen. Hei kënn een dem Brecht säi Spréchelchen ofgeännert zitieren: *Fir d'éischt kënn de Maufel an dann eréischt d'Sprooch*.

Vun deem éischte „Buch“ – no e puer „Lëtzebuergesche“ Sätz an enger Zeitung – dat 1829 an eiser Sprooch erauskomm ass (e *Schréck op de Lëtzeburger Parnassus*), guff den Tunn Meyer ganzer 35 Stéck lass... iwwersicht hat dat sougenant „Buch“ och nëmme... 35 Säiten. Den Universitätsprofessor (!) Meyer huet de Courage fir seng Sprooch ni verluer!

Gelungenweis begéine mir duerno da Leit aus der intellektueller Mëttschicht (Gangler, Diedenhoven, Lentz), déi sech fir d'Lëtzebuergesch asetzen; et sinn net zoufällg deer gewiescht, déi verstan hunn, wat d'Sprooch fir déi Identitéit geng bedeuten, déi lues a lues gewibbelt huet: de Gangler guff 1847 den éischte Lëtzeburger Dictionnaire eraus; den Diedenhoven ass duerch säi „Bittgank no Conter“ ni vergiess ginn; de Lentz mécht sech en Numm mat däitlech patriotischen Texter (*Feierwon, Uelzecht/Heemecht, Heemwäi*...).

Mat ee ka verwonneren, ass an dës Rei vu Pionéier den **Dicks, dem offiziell ieweschte Personnage vum Grand-Duché-Ignace de la Fontaine** säi **Jong**: Hien huet zwar keng patriotesch Trompett geblosen, ower säin Afloss war fir eis Sprooch a Kultur duerch seng Situatioun/Positioun an säin Talent net ze iwwerbidde; seng populär Theaterstécker, vum allem d'Lidder draus, hunn am Sprooch-Sënn ageschloe wéi eng „Streebomm“! Mat Sécherheet huet dat sech och ënnert dem Wëllem II an III zu La Haye erëmgeschwat an eng psychologisch Wirkung gehat; de Prénz Hary hat et jiddefalls brillant verstan: vum Oranier-Haff haten se iergendwéi matkritt, datt mir äis net ouni ze maule wëllte verkëppe loosse!

Mir kënn en elo an dësem Sënn weiderfuere bis haut: **Et steet poullricht fest, datt nëmme eng Abberzuel vu PRAGMATESCHER Schréck d'Lëtzebuergesch weiderbruecht hunn**, och wann een den néidege Respekt vum ANALYTESCHER, reng theoretescher oder linguistescher Aarbecht kann hunn. Dat kënn mir ouni Krämpes bin an eis Zäit eran nowiesen. Méi reng getrëtz dierft een hei vu PRAGMATISMUS schwätzen, deen sech, no allen zergutteten Definitioune, un d'Realitéit, d'Praxis an d'Actioun hält... eis Aarbecht zënter weinstens 45 Joer! Firwat sollte mir an deer nächster Nummer vum der KLACK (N° 184), de 6. Oktober, dee bewosst „populären“ Iwwerbléck vu ronn 1870 bis haut, net weider an d'Breet schreien?

Dr. Günter Knackstedt †

1979 huet den deemolege Staatsminister ugeruff, fir ze froen, ob et dra wier, deem **neien däitschen Ambassadeur Günter Knackstedt** an eis Sprooch eranzehëlfen. Dat ass natierlech geschitt, nodeem mir och ewell d'Eier haten, déi franséisch Ambassadeur, d'Madame Die-nesch, an eise Coursen ze begreifen. Fir en intelligenten a super-feine Mann wéi den Här Knackstedt, deen och am Engleschen, Spueneschen asw. doheem war, ass et e Genoss mat eiser Sprooch gewiescht. **Eng Saach huet hie goldrichteg gemaach: Bei all Lëtzeburger huet hien einfach säi Lëtzebuergesch zumbesche ginn.** De Clou: Nodeem hien zu Bonn gepréift gi war, krut den Här Botschafter eis Sprooch offiziell an sengem Ministère als „Fremdsprache“ unerkannt an eng extra Prime dofir... dës 5 Joer virun eise Sproochgesetz vum 1984... dat him indirekt ze verdanken huet, well den Här Staatsminister Werner doriwier verwonnert an houfreg war! Eise Souvenir un den Här Knackstedt bleift deer allerbeschter een.

Hon(d)séislek?

An deer leschter KLACK (182) war rieds vum **typesche Sproochgebrauch, deen et plazeweis am „Hon(d)séislek“ gëtt**. Wa mir d'Sproochgewinnnecht vun do emol op der Sait loosse, da bleift ower d'Fro vum **Niewen-Numm fir d'Nordspétt vun eise Land**.

E sympathische Kolleg an dichtege Wëssenschaftler, de Professor-Dokter Jos. Massard huet der KLACK eng immens interessant **Explikatioun iwwer den Numm „Hon(d)séislek“** geschéckt, aus deer emol kloer gëtt, datt deen Ausdrock knapps eppes mat engem Hond ze dinn huet. Et dréint sech ëm **den uralen germaneschen Numm vum bronge Bier**, deen et op déiselwech Fassong an der ganzer Äifel op e sëllege Plaz gëtt a wouwen den „Hunsrück“ dee bekanntsten ass. De Professor Massard an seng Fra Gaby Geimer schaffe ganz äerdege op ville Pläng, déi mat Biologie ze dinn hunn, wat och dem Här Massard säi Spezialfach war a wäit bis an d'Pensiou era bliwwen ass.

Hei dann d'Internetadress fir déi genee Explikatiounen op en etliche Säiten ze liesen: http://massard.info/pdf/heimatkalender_2010_footnote.pdf; **Säit 6...** (vläicht wier et och net vu Muttwëll, sech domat an der Zäitschrëft „Clärwer Kanton“ ofzeginn). Woumat mir hei dann (net ouni eise Merci!) enger gudder Saach op de Spronk hëllefen.

Op Franséisch liesen/schreibe léieren?

Mir sinn an der KLACK net dofir bekannt, datt mir hei periodesch vum Däitschen um Bauch leien; och net all Kéier eng Ouschterkärz fir d'Franséisch ufänken. Dat ass eis Roll net: **Mir wëllen ze verstoe ginn, datt d'Lëtzebuergesch eng Haapt-Stäip vun eiser Identitéit a Kultur ass a bleiwe soll**; datt do, wou mir Wieder, Ausdréck an eege Sproochbedeutungen hunn, géint iwwerflësseg, muttwëllst Däitsch oder Franséisch schaffen... also net primär (a primitiv!) géint déi eng oder aner vun deene grouse kulturellen Héichsproche wudderen.

Wien hei fir d'Lëtzebuergesch an dofir géint d'Däitsch/Franséisch ass, deen huet sech de Fong vun deer Sproochsituatioun ni richtig iwwerluecht. Et ass eng eemoleg Situatioun an Europa... et ass och nach déi besch, „Mischung“ fir Englesch ze léieren.

Wéi ass et dann elo mat der Alphabetisatioun vun eisen I-Butzen? **Zënter 8 Generatiounen ass déi logescherweis iwwer d'Däitsch gelaf**, well den Tounfall vum Lëtzebuergeschen nun emol vu senger germanescher Wuerzelen kënn... a mir sinn absolut net schlecht domat gefuer! Datt d'Franséisch an der Mëtt vum 2. Schouljoer dobäi komm ass, huet fir en „normale Kapp“ kee Krämpes kascht a keen dur gehénert, „hermo“ e ganz passabelt bis excellent Franséisch ze gebrauchen; firwat also elo doru fréckele goen? Esou eng Kueberei kann nëmme a Käpp geeshtere, deene psycho-pädagogesch-didaktische Grëtz friem ass. Méi bräicht een am Fong net doriwier ze soen.

Natierlech kënn elo déi bekannt Ursach: **Mir hu vill „romanophon“ Kanner an der Schoul**, an déi sinn dann am Nodeel. Da misst ee jo och emol nom Türkeschen an Däitschland an nom Spueneschen an den USA kucken; ower da mengt alt! Wéi wier et dann, wann een deene „frieme“ Kanner déi éischt 3 Joer um Stonneplang eppes weider am Däitschen an de Lëtzeburger eppes méi am Franséische géif bäiginn... an d'Alphabetisatioun loosse wéi se ass?

eng, gelunge Saach

Ee vun de meesch verschampléierten Ausdréck ass „gelungen“. Dat huet bei äis **strikt glat näischt mam däitsche Verb an sengem „Particpe passé“ gelingen ze dinn**... an deem Sënn ass et op Lëtzebuergesch total nielt den Dill, dat däitscht Verb wëllen op iergendeng Manéier an eis Sprooch eranzequëtschen... well mir et guer net néideg hunn. Hei ass nun emol eng Saach **net „gelungen“**, déi einfach „geroden“ ass, oder wou een eppes „färdegbruecht“ huet.

Wa mir d'Affär ëmdreien, da si mir jo an Holzwee, fir ze soen: *das ist ein Gelungener (Eigenartiger...; der sieht so gelungen aus (komisch...); der geht so gelungen da*. Huet dir ewell dur geduecht, datt et deen Ausdrock bei äis an dräierlee Wuertypen gëtt: als Substantiv, als Verb an Adverb. E gehéiert deemno bei den identitäre Räichtum vum Lëtzebuergeschen!

En neuen Ausdrock?

Wësst dir, wat eng „petite caisse“ oder eng „grosse caisse“ oder „tambour“ am Franséische bedeit? Net eng kleng oder déck Këscht. Am Däitsche gëtt et scho méi däitlech: do hu mir eng „grosse Trommel“ an eng „kleine (Schnarr-) Trommel“.

Bei äis heeschen déi Dénge „**déck Tromm**“ a „**kleng Tromm**“... mä dëschlech hunn ech an engem Artikel vun eiser Sprooch-Frëndin Monique Hermes gelies, zu Gréiwemaacher giff et dann och nach eng... **„RABELTROMM“** ginn; ni erfornet oder am Gebrauch? Op jidder Fall wonnerbar! Wéi solle mir dann elo déi rhythmesch-immens Rëtsch vu klengen Trommen nennen, déi ee vum allem bei flotten an disziplinéierten hollännesche Musekstruppe gesäit a wéi e melodescht Donnerwie der klénken, dat jo iwwersicht och nach plazeweis „**Dimmer**“ heescht? Vläicht eng „**Dimmertromm**“... oder net?

Wie verhandst eis Sprooch am meeschten?

Léon Doemer

Heiansdo kënn een op déi **zynesch-provokativ Iddi kommen, fir e Concours auszuschreien, dee soll eraufannen, wien eis Sprooch an der Effentelechkeet am meeschte verhandst**. Dat wier awer netgrad richtig an netfair, well et muss ee soen, dass zënter laangem immens Effort'e fir eis Sprooch gemaach ginn, an doriwier kënn mir äis nëmme freeën, besonnesch wa mer feststellen, dass eng gutt Partie vun eisen auslännesche Matbierger sech vill Méi ginn, fir eis Sprooch ze léieren a se ze schwätzen.

Och am Facebook, Twitter oder an de sou genannten **öffentliche Foren gëtt fläisseg Lëtzebuergesch geschriwwen, grad esou wéi an de sëllege SMS- oder E-mail-Norichten**. Dat ass och gutt esou, an dass et do mat der Schreif- a Ausdrocksweis méi oder weeniger happert, ass net weider tragesch; et wier dach awerflott, wa sech d'Leit e bëssche méi géifen ustrengen, besonnesch wann se eent an datselwech Wuert op dräi verschidde Manéiere schreien, esou wéi et hinne grad an d'Kopp kënn, fréi nom Motto: Déi aner verstüschonns, wat ech wëll soen. Och am Schreien oder am Schwätze soll een sech eng gewëssen Disziplin opleeën, och am private Beräich. Et ass eng Fro vu Mentalitéit, eng Fro vu Respekt vis-à-vis vun deenen anere Leit; ech hunn d'Gefill, wéi wann ëmmer méi dacks nom Motto gehandelt géif: „*Déi aner kënn jo kucken, dass se eens ginn!*“ Et ass grad esou séier richtig wéi falsch geschriwwen. Méi wéi emol hunn ech missen heieren, dass ee mer gesot huet, nodeems ech hien op déi Saach do opmierksam gemaach hat: „*Ech weess zwar, wéi et richtig ass, mee et ass mer egal*.“

Nach méi **schlémm awer ass et, wann et an effentelechen Dokumenter, an Invitatiounen oder Rapport'en op Lëtzebuergesch, vu Feeler nëmme esou wibbelt**. Déi Saache sinn nämlech, ob ee wëllt oder net, e **Virbild**, no deem sech d'Leit am Allgemenge richte, an ouni et emol ze wëssen, fixieren se och déi falsch Schreif- a Ausdrocksweis an hirem Sproochverhalt. Op déi Manéier gëtt dat Falscht weideregerecht, um Enn geet dat Korrekt d'Baach erof. Et gëtt elo net verlaangt, dass jidferen, dee fir d'Effentelechkeetsaarbecht verantwortlech ass, e Sproochgénie ass, mee et gëtt sécher iwerall eng Persoun, déi déi elementar Regele vun eise Sproochgebrauch kennt a bestëmmt gär bereet ass, deen een oder aneren Text nozekucken. Et kann dach net sinn, dass een invitéiert gëtt „*op e gemittlech Owend bei seffesche Patt*“. Muss eis Sprooch sech dat gefale loosse? Nach eng Kéier: Wann ee mir dat do privat seet, ass dat ganz an der Rei, well et kann een nëmme fro sinn, wa friem Leit sech d'Méi ginn, Lëtzebuergesch ze léieren. Et ass nach kee Meeschter vun Himmel gefall; wann d'Lëtzeburger eng friem Sprooch (musse) schwätzen, ass och net alles esou brillant, wéi der vill dat mengen. Wann et awer ëm en offiziell Dokument geet, dann héiert de Spaass op, dann dierf keng eng raff Feeler dra stoen, dass et bal ausgesäit, wéi wann de Geck mat der Sprooch gemaach géif.

Dass an de Medien mat der Sprooch – net nëmme mam Lëtzebuergeschen! – ëmmer méi nolisseg ëngespronge gëtt, schéngt no an no kee méi ze steieren, a verschidde Journalisten hunn dat eent oder anert Kapitel vun der Grammatik verschlof; awer och hei gëllt: Dee falsche Gebrauch vun Ausdrock a Grammatik setzt sech lues a lues fest; mat der Zäit weess kee méi, wat elo richtig oder falsch ass. Vläicht ass et och deene meeschte Leit egal.

À propos Grammatik: Eist Lëtzebuergesch mat senger typescher Plural-Endung „-en“ suert ëmmer erëm fir déi bekannt Feeler am Däitschen. Amplaz „die Fenster“ heescht et dann: „die Fenster“, wat och net verwonnert, well mir jo d'„*Sprachbuch für den Deutschunterricht in Luxemburg (3 Bänn)*“ längst ofgeschafft hunn, e Schoulbuch, dat duerch seng innovativ Interferenzmethodik speziell op déi „falsch Frënn“ opmierksam gemaach huet.

Et kënn een heiansdo mengen, et géif hautdesdaags duergoen, wann d'Leit esou ongeféier verstoe giffen, wat gemengt ass. Si mer ewell schonnesou op den Hond komm?

De Léon Doemer, èa. „Germanist“ vu Formation, ass – mat senger Kollege „professeurs-docteurs“ Joseph Groben a J.-P. Hurt – Co-Auteur vun herrliche Wierk, dat hei uewendrun ernimmt gëtt; et ass eng Arem-séilegkeet, wéi iwwerhiech am Ministère vun der Education nationale vun didaktesch-pädagogesche Loftnummern domat ëngespronge guff! A wien do d'déck Wuert huet, ass nach net emol... vun hei! (L.R.)

Äddi, Fernand Theato

Et heescht ëmmer, déi Gutt gengen ze fréi goen. Fir de Fernand Theato stëmmt dee Sproch op den Dibelchen. Hien hat säi Pfandfall an seng Heemecht net nëmme iwwer alles gärdeuer hu mir leider net genuch, déi sech esou asetzen, wéi de Fernand dat gemaach huet. Hei war, mat sengem Wëssen a Kënnen an Organisatiounstalent, wéi een der net vill siche geet. Wat hien – ouni sech dat Allerannst dofir ze erwaarden – ugepaakt huet, dat huet geklappt wéi „Papjusek“. Fir d'Actioun-Lëtzebuergesch war hien e feine Frënd a beegeschtert vun eiser Konsequenter Aarbecht. De Laurent Menager, den National- Kompositist aus senger direkter Heemecht, de Meeschter! huet de Fernand veréiert wéi en Hellegen... an dat nach vum e puer Méint op eng exemplaresch Fassong an der Pfanddaller Kierch bewisen. Eng Tragik, datt esou e wertvolle Mënsch esou fréi huet misse „goen“. Senger Fra an de Kanner so mir eis dëfste Sympathie! Si kënnen houfreg op hie sinn.

Dat ass dach egal...

...ob mir soen (schreiwen !), et wier een 'am Baisinn' vun der Famill 'verstuerven'; mir giffen engem 'eist déif gefilltent Bäileed entgéintbréngen'; um 'géigeniwwerleiden Haus' wier 'en Daachschiefer' erofgefall.

Et schéngt och 'eendunn' ze sinn, wa Kanner ewell 'frühstücken'; wann een eng an seng 'hässlech Fress' kritt; ob eis Däbbessen d'Léierin froen, ob si 'verheirat' wier... dat hei sinn authentesch Beispiller aus dem Schoul-Milieu!... ower leider och **no der Meenung vun enger Partie 'Léierpersonal': et ass dach...egal!**

Natierlech huet jidderee bei äis d'Recht, op seng Fassong ze denken an sech auszuschwätzen. Wann dann 'egal wat' dobäi erauskënnt, hunn all aner, a mir och! ower och d'Recht fir ze soen, wat si vun esou enger labberer Sprooch-Mentalitéit denken. Nach laang net 'egal wat'! **Wiem en eierbart Lëtzebuergesch an eis Sprooch iwwerhaapt 'egal'sinn, dee soll dat richterauss soen...** Mä dann ass et him jo och wurscht, wat Leit ewell de Rodange, den Dicks, de Lentz, den C.M.Spo, den Nik.Welter, de Robert Bruch, an iwwerhaapt, wat alleguer eis Dosende vun Dichter a Schreiwer vu gëscht an haut op Lëtzebuergesch gelescht hunn. Da waren a sinn dat am Fong elauter naiv Toperten. Am Sënn vum Ausdrück: EGAL WAT!

Den 10. Oktober 1941 hunn d'Nazien op engem perfide 'Stëmmziedel' och probéiert, d'Lëtzebuergjer just domat ze 'kréien', datt si fir eis Sprooch an enger hannerwänneger 'Explikatioun' kleng drop geschriwwen hunn, **d'Lëtzebuergesch wier nëmmen en däitschen Ennerdialekt – also egal wat!** Eis Mammesprooch giff net als Äntwert zielen... mä d'Äntwert vun de Leit war nach laang net... 'egal wat'! Souguer géint d'Gefor vu Prisong, KZ a Schlëmmerem hunn 'eis Leit' vun deemools den Nazien eng Blamage vrun d'Stiwwele gehäit, déi de Fatzerte bäigehal huet an deemools weltbekannt guff. Si konnten sech mat soss näischt wieren, wéi mat hirer Léift fir eis Heemecht. Och 'egal wat'?

Leider verhënnert dat net, datt **gutt mocheleg gezillten a placéiert Yupprien aus de 5 beschten Dosende Joere vu Westeuropa** sech deem ganze 'lätstege Sprooch-Quatsch' méisseg ginn. D'Welt, d'Geschicht, d'Land, d'Gesellschaft, d'Liewen iwwerhaapt huet dach, wéi et schéngt, erëischt ugefaang, wéi si an der Wéi geleeën hunn. Déi Mentalitéit ass alt erëm hirt Recht; ower d'Majoritéit vun äis däre esou Mentalitéiten och op d'Broutschëss huelen... vläicht fir datt se méi zerguttst gebak gëtt ☺

Et gëtt iwwerall an ëmmer Leit, deenen alles wurscht-egal ass, wat net direkt mat hinnen an hirem 'Yupplabumm' ze dinn huet. Dat Allermannst, wat een do vermësse kann, ass e Stéck vun allgemenger Kultur, zu deer nun emol och dat gehéiert, wat et ginn ass, iert d'Welt an d'Liewen déi grouss Chance haten, si ze empfänken... also d'Bedenke vun der Vergaangenheet, der 'Geschicht', weinstens vun de Generatiounen bei eis Grousselteren. Ouni datt ass 'e Krack am Dill'. Wien net emol heiansdo driwwer nodenkt, **'wéi et war', wéi a firwat et esou 'ginn ass' – mä jo och wéi et anescht kënnt sinn,** deen tierkelt am 'Haut' dorëmmer a fällt an e Lach, wann et ower vläicht eng Kéier sollt anescht kommen, wéi hien sech et (net) geduecht huet.

Mir kennen alleguer Leit, deene wierklech, bis op hire 'Guddiguddi' alles 'eendunn' ass (wéi de Josy Braun giff soen). Ower garr wann si och nëmme mengen, et giff net grad esou funktionéieren, wéi si sech dat virstellen... dann hunn si d'Flemm, pardon: eng *déprime*, dann ass d'Welt ze kleng, d'ganz Gesellschaft ongerecht an décke Kabes ! Fir den Ament gesäit et dach net esou marzipan-roseng aus... oder?

Abeejo!

Dat Gegrangels (Geknouters, Gemëffers, Geknadders) aus dem Hauptartikel vun deser KLACK ass net aus der Loft gegräff. Et guff äis **vun engem jonke Mënsch geliwwert, deen sech Sueerge fir eis Sprooch mécht**, seng 'Mammesprooch', wéi hie betount.

Mä, lo haalt iech un: Säi Virnumm ass KIM (a Korea esou heefeg wéi Jang a Pier bei äis)... de Kim ass wierklech a Korea gebuer; hie guff mat e puer Méint hei zu Lëtzebuerg adoptéiert. Stäipt iech dann emol nach eng Kéier: dem Kim seng Adoptivelteren heeschen... NARDINI; si sinn italiéinesche Immigranten. Wann de Kim elo vu senger 'Mammesprooch Lëtzebuergesch' schwätzt a grueleg Sproochbeispiller aus deem Haus schreift, wou hie mat Kanner schafft, da kënnen mir säi gerechten Äifer dach wierklech nëmme bewonneren... an äis eng déck Schläiss dovun erofschneiden, aplaz d'Nues ze rënschelen... an ze soen, et wier dach 'egal'. Dat ass et net! 'Integratioun'?

Moien 'Daachstull'!

Eent vun den eelsten Handwierker, déi mir beim Bau vun engem Haus kennen, ass dat vum Zämmermann. **Iwrengs schéngen déi lëtzebuergesch Spezialiste vun deem Fach ganz geschéckerlecher gewiescht ze sinn:** Mir fannen si um Enn vum 19. Joerhonnert, zu Paräis, bal op alle Spëtzen ('Fiischen'=First) vun deene wonnerbare Boulevards-Gebaier, déi deemools mam Baron Haussmann entstan sinn. Do war, iert et hei am Minett lassgaang ass, zwar vill gutt Geld ze verdéngen... dat ower e sëlliche 'brav Jongen' duerch Finanz- an Zensbanditten esou séier verluer gong wéi et erakomm war.

Zu Paräis guffen ower keng 'Daachstull' gezammelt, dat si 'charpentes' gewiescht; hei bei äis ass et och ni en 'Daachstull' ginn; dat war an ass nach ëmmer e **GESPÄER!** D'Ausdréck vun den eenzelen hëlzen Elementer vun engem 'Gespäer' sinn iwrengs och interessant: do guff et Dunnen, Käfferen, Madrillen, d'Schéier an de Männi, djee, et war eng vun deene genëssegen Handwerker-sproochen. Äre Schreiwert huet sech 1970 immens gewonnen, wéi hie fir en Examens-Mémoire vu ronn 250 Säiten iwwer eis Sprooch an d'Handwierker bei eeler Fachleit getrëppelt ass, fir e **Plaidoyer hir d'Lëtzebuergesch an den haapt-manuelle Beruffer** ze schreiwen; et guff esouguer eng 'Distinction' dofir an eng Nominatioun am Institut grand-ducal.

Natierlech verschwanne Wieder mat de 'Saachen'; Neies kënnt dobäi, ower de Fong bleift... esou wéi d'Gespäer' beim Zämmermann (vun deem iwrengs déi Leit hiren Numm hunn déi... 'Scharpantgen' heeschen... wann et kee platte Betongsdach gëtt ☺

Jang schwatt yett/gett vill.

Natierlech si mir do am **Stack-Honds-Éisleker**, géint dat keen eppes huet, apaart wann et am Cliärwer Kanton bleift, well schonn am Wëlzer an am Dikrecher klénkt et iergendwéi exotesch; do ass keng Spur vun deer Sprooch-Uluecht ze fannen.

Wou dat 'Hondséislek' hierkënt, wier nawell interessant ze wëssen... schéin oder léif ass den Ausdrück net. Mir hunn et an deem klengen Iwwerschrëftsaz mat zwou Eegenarte vun 'do uawen' ze dinn: 'Si' loosse **den typeschen Artikel beim Virnumm** de Jang, den Heng, d'Ketti ewech, wat soss keen am ganze Land mécht, firwat? Dat 'richt' ower no Houdäitsch; jidderee kann do maache wéi hie wëllt... mä och emol Froe stellen, oder net? Den ongewinnnten 'Imperfekt' vun enger Partie Verben (*si schwatten an ech ouss*) ass interessant, mä wäert sech och alt mat der Zäit am 'passé composé' verdénken (*si hu geschwat an ech hu giess*). Et huet net vill 'op sech', fir hei ëmmer erëm mam 'Ripuaresche/Saleschen opzetrompen; dat loosse mir de Spezialisten. Probéiert iwrengs emol erauszefannen, **bei wéivill Verben et an eiser Sprooch nach e kloren Imperfekt gëtt** (z.B. stoen, goen, sëtzen, leien...). An der Nordspëtzt vum Land wäert dee Gebrauch sech nach méi laang halen, ower dat ass net den Hauptverlocht fir eis Sprooch; hei geet et vrun allem ëm dat muttwëlles zevill Däitsch, mat deem mir eiser Ausdréck total onnéideg erwiergen. Och wann eis 'Germanisten' dat net gär héieren... äis geet och villes un hirer Uluecht net!

Verlaangere

Wann een d'Aen an d'Oueren zerguttst opdeet, fënn een an eiser Sprooch maandelweis **Ausdréck, déi engem d'éischt als einfach däitscher virkommen...** an hirer Bedeitung ower eppes ganz anesches heeschen. Beispill: *Ech hunn no mengem Eltere 'verlaangert'*; sot datselwecht emol op Däitsch; do huet dat näischt mat 'verlangen' ze dinn... dat mir ower och, am Sënn vum franséischen 'exiger', am Lëtzebuergesch hunn. Am Däitsche fanne mir dofir dat sougenannt Pronominal-Verb 'sich (nach den Eltern) sehnen'.

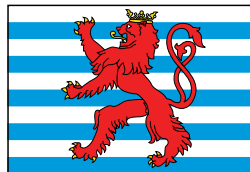
Eist 'verlaangere' hu mir och nach als Dingwuert/Substantiv, an zwar 'd'Verlaangere'... iwrengs den Titel vun engem wonnerschöne Lëtzebuergjer Lidd. Am Franséischen ass den Ausdrück zimlech komplizéiert mat 'se languir de' (*je me languis de mes parents*). Op Englesch wier et 'I long for my parents'... deemmo alles anescht wéi eist 'verlaangere'. Hätt dir dat geduecht?

rocken

...do weess jiddereen iergendwéi, wat gemengt ass; et ass zesoen och **bal a jidfer Sprooch iwwergaang, esouguer an Dictionnairen**, an et mécht garantéiert och näischt am Lëtzebuergesch futti. Vläch kënnt een ower emol drun denken, wou dat Verb 'rocken' hierkënt, aus deem an de leschten puer Dose Joeren och en Dingwuert entstan ass: de Rock.

Wann e jonke gewiewege Begeescherte seet, den Owend giff hien *de ganze Sall op Belval 'rocken'*, wëllt dat jo heeschen, datt hie richtig 'lassgeet'; hie muss jo net wëssen, wat deen engleschen Ausdrück am Fong wëllt soen; och net, datt mir do Famill mam däitsche 'rücken, verrücken, ruckeln' asw. dra begéien. Am Lëtzebuergesch giff vu 'fréckelen, réckelen, rëselen' oder och nach 'stuckelen' Rieds goen. Et fällt ower kengem verstännege Mënsch an, eppes an deem Sënn um franséische 'Johnny national (iwrengs e Belsch)' oder um hellegen Elvis hirer 'Liturgie' wëllen ze kniwwelen. Et ass ower dowäert, emol op déi Manéier un déi Rockerei ze denken... an dann... e fatzegen 'on the rocks'...ze rocken!

Eise Fändel

An de Statuten, déi d'Actioun-Lëtzebuergesch sech virun 41 Joer ginn huet, steet ganz däitlech, datt si fir alles 'wuddert', wat lëtzebuergesch ass... apaart fir eis Sprooch. Haut ka jo wierklech kee maachen, wéi wann et äis an eis Aarbecht bannnt deer Zäit net gi wier. Do hätte mir esou Kéip Stengercher fir an d'Flitsch, datt keen Argument dogéint giff stoe bleiwen... Dat verhënnert ower net, datt **op munnech Manéiere vu Gaschterten oder arroganten Ignorante gemaach gëtt**, wéi wa keng Actioun-Lëtzebuergesch gewiescht wier oder geng existéieren; am Fong ass dat och eng interessant Äntwert, gelldir. Et geng bal duergoen, déi 182 Nummere vun eiser KLACK an d'165 Säiten Artikelen op RTL-lu erauszdrécken: do ass **alles dran ernimmt, wat mir zënter 1971 'verbrach' hunn.** Mir sinn houfreg drop!

Eis AL huet, trotz eise Statuten, mat kengem Wuert an deem Geschnadders iwwer eise Fändel matgemaach, dat sech ëm eis 'Tricolore' respektiv de 'Roude Léiw' gedréint huet. **Dem Här Juncker seng 'salomonesch' Léisung war eischtklassesch. Déi zwou Versioune gëllen un der Fändelsstaang...** wann eng do ass ☺ Huet dir eng? Ass bei iech e Fändel am Haus? Dir kritt der an alle Gréisste bal op jidfer Stroosseneck; all Sportsfan weess Beschued. Vrun allem: Genéiert dir iech net, fir den 23. Juni manéierlech ze weisen, wou mir hei sinn? Kuckt et net queesch, wa portugiesch Matbierger deen Dag hire Fändel eraushängen... **mam lëtzebuergeschen donieft!**... dat ass dach wierklech sympathesch a gëtt vläch munnech engem e Beispill! Kann dat net och eng Manéier sinn, fir Lëtzebuerg e kleng 'Merci' ze soen?

Guillaume a Stéphanie, dat Allerbescht!

vum Lex Roth

1981, deemno vrun 31 Joer, hat äre Schreiwert am Fréijoer d'Chance, mat enger léiwer jonker Madame hir éischt Schréck an eis Sprooch ze maachen. Dat ass net sënnerlech schweier gewiescht, well si hat e gudd Kapp, huet perfekt Franséisch geschwat, e ganz flott Englesch gebraucht, an am Däitschen huet si sech och éierbar erëmfont.

No 5 Joer allgemenge Lëtzebuergesch-Cours, déi vun 1976 u gelaf sinn, ass et mir och näischt Neies gewiescht, fir e Mënsch an eis Sprooch eran-zeféieren. Domat sinn d'Aussicht fir e brillant Sprooch-Resultat bei deer Fra déi allerbescht gewiescht, an et waren der e sëllege paff, wéi d'Madame sech e puer Méint duerno bei enger Reunión vum deer neier *Fondatioun Henri-Maria Teresa* vrun de Mikro gestallt huet an hir kleng Ried... op Lëtzebuergesch gehal huet!

An de Léierstonnen ass hire Mann, de Krounprënz Henri, och heiansdo luusse komm, fir ze héieren, wéi déi Sprooch-Saach sech geng maachen, a wéi d'Léier an der Praxis sollt weidergoen. Et war immens sympathesch bei deer jonker Koppel zu Heeschdref.

Wéi dat dann nëmmen natierlech ass, hat ech geschwënn eng jonk 'Schülerin' viru mir sëtzen, déi frou a glécklech e Puppelchen erwaart huet. Mir hunn och alt tëscht Grammaire a fräiem Gespräch geroden, wat et sollt ginn. Ech hunn op e Bëfche getippt, well ech alt gemengt hunn, si hätt deen typeschen Ausdruck vum enger Mammi am Gesiicht, déi 'iwwe' engem Jéngelchen ass. D'Madame war sech deer Saach net esou sécher; wéi et geschéngt huet, hat d'ganz Famill un e Meedche gegleef. **Den 11. November ass et esouwäit gewiescht: et war e Jong, an domat hat eist Land och en neien lërfprën: de Guillaume!**

Gleef mir es: **Dat sinn deer Erënnerungen, déi een net vermësse wëllt**, an ech bleiwe mäi Liewe laang och houfreg drop.

Datt de Prënz Guillaume, an herno och seng Geséichter, 'einfach esou' mat Kanner an d'Primärschoul gaang sinn, fir déi d'Lëtzebuergesch als Sprooch dat Normaalt vum der Welt gewiescht ass, war eng ganz intelligent Decisioun vum sengen Elteren. Hir Kanner hunn domat eis Sprooch 'sur le tas' geléiert, wouduerch haut kee sech brauch ze wonnen, datt si alleguer Lëtzebuergesch schwätz wéi dir an ech. Psychologesch en interessant Beispill!

Datt dee klenge Prënz herno och nach **begeeschtert vum deenen éischten Tintin-Albummen an eiser Sprooch** war a mir dat och nach geschriwwen huet, war eng grouss Freed fir den Iwwer-setzer, deem de Guillaume ni vergiess huet ze 'klécken', wa mir äis iergendwou begéint hunn. Haut ass et en apaarte Souvenir, dee Bëfchen och alt emol um Schouss gehat ze hunn, deen haut eisen lërfgroussherzog ass.

De Guillaume huet seng grouss Léift laang net an d'Fënster gestallt, an si hunn hirt jonk Gléck an enger Familien-Intimitéit versuergt, déi si éiert. Mat senger ganz natierlecher Einfachheet huet den lërfgroussherzog äis dann seng Frieches virgestallt: 'Wow!...a wéi sot e Minister: *de Guillaume huet kee schlechte Goût...* ech geng wetten, dat huet hie vum sengem léiwe Papp matkritt!

Hei op deser Sprooch-Säit bleift ower nach eppes ze bemerken, dat ville Leit deser Deeg immens imponéiert a Freed gemaach huet: **D'Comtesse Stéphanie de Lannoy huet bei hirer Presentatioun direkt drop gehal, ze betounen...datt si ewell amgaang wier Lëtzebuergesch ze léieren.** Dat verdéngt Bewonnerung an eise Merci! Sou wéi mir gewuer guffen, ass d'Madame e Sproochtalent a 'polyglott'; dat passt wonnerbar op eng nei Lëtzebuergin, déi si jo nach dëst Joer wäert ginn.

Guillaume a Stéphanie, mat Ären Elteren an Ärer Famill freeë mir äis op dee groussen Dag a stinn an deer éischter Rei fir all Guddes ze wënschen!

Mäi Bouf?

Wann ee Kanner huet, ass et jo normal, datt een och alt mat anere Leit iwwer si an d'Gespräch kënnt. Soulaang si an d'Primärschoul ginn – dat 'Grondschoul' läit engem net richtig; mir hunn äis et, alt erëm, wéi sou viles! vu 'Spezialiste vum deer anerer Säit' am Schoulministère an d'Käpp schloeg gelooss – soulaang ass et natierlech egal, ob ee vum sengem Meedchen, senger Duechter oder vum sengem Bouf oder Jong schwätzt.

Duerno kënnt ower **en Alter, wou et eng Saach vu Sproochgefill gëtt, ob e jonke Mënsch och nach mat 25 Joer oder esouguer selwer als Mann a Papp zimlech vun uewen erof nach als 'Bouf' tituliert ka ginn.** Ech muss dach e bësse spieren, datt z.B. e 'Fils' vu 45 Joer kee 'Bouf' méi ass, héchstens de 'Jong'; déi 'Bouweier' wierkt vum engem gewëssen Alter un zimlech krommenoleg, fir net ze soen topeg. Och wann en etlech Leit, deenen eis Sprooch soss zimlech egal ass, behaapten, 'an der Stad wier 'ëmmer' vum engem 'Sonn' geschwat ginn, da war dat héchstens bei sougenannte 'Besseren', déi sech domat eng bëlleeg 'contenance' wollte ginn. **Mat 'Bouf' bis ronn 15 Joer, duerno dem 'Jong' an herno eventuell dem 'Fils' geet gutt duer...** iwrengs soll och dem Härengott säi Fils säi Jong sinn... an net säin (hollännesche?) 'Sonn/Zon'.

Sidd dir och alt gladdereg?

Wann net, da schéngt iergend eppes net 'kauschel' ze sinn. Dat kann dann un ärem Kierper leien, um Mo, un der Liewer...oder un der Mailchen an der Zong. Vlächet huet bei iech dohem och keen extra vill op e gudd Maufel ginn. Vlächet ware Salz a Pfeffer dat eenzeg 'Wierzeg' am Kicheschaft; Kraider zesoen 'Onkraut'; bis op Grillen a 'Fastfood' ass ni vill Freed mam gudd Maufel um Programm gewiescht; eng herrlech Zos, eng genësseg Zalot, geschmeichegt Geméis sinn Äres näischt... schued!

Et ass dach e Genoss, **eng Gladderchen** ze hunn, déi 'gestoppt' gëtt; no eppes **ze gladder**, datt engem d'Waasser am Mond zesumme ka lafen...et soll een sech ower iwwer dem lessen net **begladder** an och net beim Dësch leie wéi beim Trach...soss kënnt et emol **eng kleng op d'Gladder** ginn. Dann iwwersetzt dat ganz **Gegladders** elo mol op Franséisch oder Däitsch... an denkt dobäi un eis aaaaarm Sprooch!

Japaner, Koreaner

Eng jonk Japanerin, mat engem 'Master' an der Germanistik, huet dëslescht bei engem super-intressante Gespräch iwwer eis Sproochsituatioun gemengt, **mir giffe sproochlech net genuch op eis eegen Identitéit halen.** E puer Wochen duerno war e sympathesch japanesch Dokt-rant bei engem perséinleche Rendez-vous genee deerselwechter Meenung...an, haalt iech un: dat alles an engem absolut passabele Lëtzebuergesch! Zënterhier sinn déi zwee jonke Leit,d'Kayo an den Atzushi erëm a Japan, ower eise Kontakt ass schréfflech bliwwen...an si hunn drop gehal, dat och an eiser Sprooch weider ze maachen!

Natierlech schwätzt kee Mënsch dovun, **de Generalsekretär Ban Ki Moon vum der UNO** wël-le Lëtzebuergesch ze léieren. Dat huet ower net verhënnert, datt dee Mann drop gehal huet, **an eiser Chamber symbolesch e puer Sätz an eiser Nationalsprooch** ze soen. Ganz einfach eng sympathesch, mä och intelligent Reverenz a Respekt fir eis kulturell Situatioun; dobäi gehéiert och e Merci fir déi Leit, déi als Beamtem oder Politiker dese 'Fuedem an d'Nol' gemaach hunn. Eist Sproochgesetz vum 1984 lieft!

An deer nächster KLACK kritt dir dann eppes dovun mat, wat e jonke Mann äis geschriwwen huet, bei deem eis Sprooch op deer richteger Plaz sëtzt. Hien ass gebuerene Koreaner, guff als Puppel-chen hei vum enger...italiénescher Famill adoptéiert...a fënn et schuddereg, wéi mir mat eiser Sprooch ëmsprangen, mat senger Mammesprooch, wéi hien dat schreift. Wéi gesot: Vum Kim Nar-dini liest dir den 2. Juni eppes weider.

Wat ass eng 'gefährdet' Sprooch?

Mä dat ass dees Lëtzebuergesch, dat **op déi do Manéier eng op d'Dunn** kritt! Wann eng Partei sech an hirem Wielerbilette scho wëllt fir eis Sprooch asetzen, da soll dat ower an engem Lëtzebuergesch sinn, dat net um *Ku'damm* op enger Kavalkad matgeet. **Et gëtt keng 'gefährdet' Sprooch.** D'Fransouse schwätze jo och net vum enger 'langue dangereuse' a keen Engländer weess, wat en 'dangerated language' ass. Dat 'gefährdet' existéiert nëmmen am Däitschen. **Am Lëtzebuergesch ass dat 'a Gefor';** am Franséischen 'en danger', an am Engleschen 'in danger'... a wat d'Lëtzebuergesch ugeet, ass déi koppeg UNESCO-Lëscht ganz einfach nach net emol éierbar gekachte Kabes!

Nach eppes: Et soll keng Partei an och keen eenzele Politiker maachen, wéi wann si d'Wichtigkeet vum eiser Sprooch fir d'Lëtzebuergesche Identitéit erfondt hätten. **Dat stëmmt dach vir net, an hannen ass et net wouer.** Noweisbar kënnt dee 'Juppert' hei aus der KLACK, an zwar konsequent op d'mannst zënter enger Dose Joer! Déi alleréischte Motioun an der Chamber, fir eis Sprooch an d'Constitutioun ze setzen, ass op eng privat Initiativ zesumme mam Willy Bourg deposéiert ginn... an de Frënd Willy 'getreischt' ass ewell 10 Joer an der Éiwegkeet...

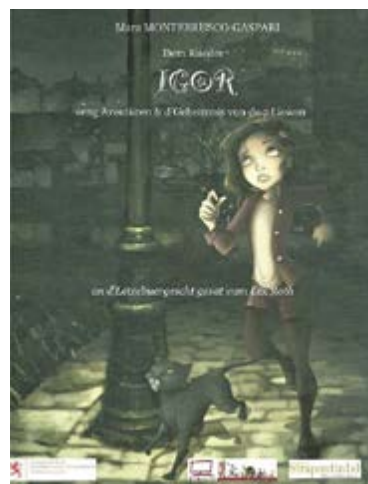
eng 'Tankstell'

Firwat musse mir hei eng 'Tankstell' hunn? **Mir hu keng 'Stelle' a keng 'Stell'**, héchstens eng 'Plaz', z.B. fir ze schaffen oder op enger bestëmmter 'Plaz' an enger Sport-Tabell. Och eng 'Halte-stell' ass komplett iwwerflëssig; **eng 'Halt'** geet gutt duer... kuckt dach emol déi sëllege Pla-zen, wou an der Zäit d'Postkutsch gehal huet... dat guff eng 'Halt' an d'meescht och nach e 'Café-Halt' dobäi. Och eng houdäitsch 'Baustell' brauche mir net, well mir hunn de 'Schantgen'; dat ass jo zwar de franséische 'chantier'... ower grad esou léif verdrudelt wéi de 'Stong' alias 'jeton'.

Wat dann elo aplaz eng 'Tankstell'? Mä ganz einfach eng 'Statioun', a wa méiglech eng '**Bensins-statioun**'... Mä do héiert een elo, dat wier dach Franséisch; dann denkt drun, datt et och Englesch ass, an Italiénesch... et kënnt vum Latäin (stare)... ass zugudderlescht international a vrun allem net nëmmen däitsch, dees äis esou (ze-)vill iwwer de 'Fernsee' erealeeft!

Den IGOR, e Lëtzebuerg... eng Zort Kazen-Harry Potter!

Neen, et geet hei net ëm e Komponist, och net ëm iergend ee russesch Prënz...dësen IGOR ass e Kueder, ower e ganz apaarten: Nëmme d'Sara gesäit hien, well hien ass **e Geescht an engem vum senge 7 Kaze-liewen...** just ëm d'Geheimnis vum deene Geeschterliwien dréint et sech am Buch, dat ee **wierklech wéi e Kazen-Harry Potter** virkënt...ower **hei zu Lëtzebuerg**, an der Péitruess, de Kasematten, den Uelzechtdall erop, laanscht d'Sauer bis erof op lechter-nach, wou d'Geschicht, am Sënn vum Aus-drock, e fantastesch Enn kritt... oder och net. D'Buch kënnt a franséischer, däitscher an englescher Sprooch uechter d'ganz Welt eraus...a läit elo och op LÉTZEBUERGESCH an de Bicherbutteker. Et huet 250 Säiten, ass mat den éischte Biller vum **Igor-Film** illus-tréiert... a kascht nëmme 16 €. Loosst iech an de Kanner dat net entgoen; et ass wier-klech Spannung fir jidfer Alter dran!

Allerhand Sprooch-Gackelcher

vum Lex Roth

Bis 1984 ass eis Sprooch am Fong eppes gewiescht, dat esou 'niewendru gelaf' ass, souzesoen en 'Epiphenomän', eppes aus deer zweeter, drëtter Rei, wann ee vun deene 'wichtigen' Elementer vu eiser Eegenart ausgaang ass... bis op den 10. Oktober 1941, wou d'Nazi-Preisen äis mat deer omiönöser 'Personenstandsaufnahme', am Fong en hannerwännege Referendum iwwer eis 'Muttersprache', gekëddelt an op de Beamche gedriwwen hunn. Virdrun, leider och duerno, hunn op d'mannst (och!) 98% vun de Lëtzebuerg hir **Heemechtssprooch erëm als Heeschekand gekuckt:**

Wien huet sech da schonn zerguttst drëm bekëmmert? An enger butzeger Zeitung, der UNIO'N/Obermosel, huet de Camille Linden sech entwutzt, fir eiser Sprooch e Gesiicht an der Press ze ginn... eng inntressant Initiativ, ower et huet ee besser, net vun zevill no dra kucken ze goen (cf. Nationalbibliothék); dat 'Lëtzebuergesch' war wierklech grujelg, an ee Gléck net vu laanger Dauer! Dat néidegt 'didaktesch Gespöier fir bei d'Leit' war net dohannert; e Jurist a feine Mann geet net fir alles duer.

Dunn ass dann en Usaz an der Schoul gemaach ginn... deen an der Aremselegkeet vun engem lächerlechen Orthographie-Sträit ënnergong, tëscht Welter-Engelmann / Margue-Feltes... hei hu mir e **giedlegten Beispill, wéi d'Kand (Sprooch) mat der Bidden (Schreifweis) ausgeschocht** ginn ass. Iwwer den Detail huet ee besser net ze schwätzen, well d'Nokomme sinn deer ganz krid-deleger...

Glécklecherweis huet d'Spezialiste-Commissioun fir den Dictionnaire Fouss bei Mol gehal an sech vun deem Trauerspill net ënnerkréie gelooss; si ass mat hirer an den 30er Joeren ugefaangener Aarbecht virugefuer an huet 1951 dat éischt Heftche vun hirer enormer Sammlaarbecht an den Drock ginn... domat hat d'Lëtzebuergesch trotz alle streiderege Kauzekäpp eng Zort offizielle Fong; dichteg a fläisseg Leit hu geschafft ewéi Benediktiner... leider **zevill 'dis-kret'** a schlecht gestäipt, souzesoen als Alibi. Hire Sekretär, de Professor Robert Bruch – ee vun eise beschte Käpp aus dem 19. Joerhonnert – huet d'Schreifweis-Fro op eng magistral Fassong direkt fir deen 1. Band vum 'offiziellen' Dictionnaire an d'Rei gesat... dat war d'Sprangbriet fir déi schréffleche Situatioun vun Lëtzebuergesche wéi mir si haut kennen. Si ass wonnerbar, an d'Actioun-Lëtzebuergesch ass net onschléig bei der Preparatioun vum 'Terrain' fir déi waarden!

Mat senger wëssenschaftlecher, ower net manner populärer Leeschtung huet deen eminenten, leider mat 39 Joer gestuerwene Linguist, villen Intressente Courage gemaach, sief et den normale Schreiwerten, den Dichter oder den Editeuren. Ee vun de wichtegste Punkte bei deer ganzer Situatioun war ganz sécher **dee klengen Deel vu Lëtzebuergesch mat BRUNNEN 1** vum Nik. Hein a Jos. Groben, wou een nei Gesichter (Reuland, Keup, Schroeder...) an engem frësch-genësege Lëtzebuergesch konnt 'schmaachen'; dat alles dierft och e **Fernand Hoffmann net kal gelooss** hunn, deen sech duerno un 2 Bänn vun der lëtzebuergescher Literaturgeschicht ginn huet... déi leidd zënter bal 50 Joer op eng Aktualisatioun an en 3. Band waarden. An duunn?

Mä duunn hu mir 1971 **eis Actioun-Lëtzebuergesch gegrënnt, déi eiser Sprooch iwwerall do weidergeholfen an eng Plaz verschafft huet, vun deer kee virdu gedreemt hat an hätt.** Dat gong natierlech net ëmmer ouni Knääl a Knietzelen, Agressivitéit, Verdréinugen an esouguer Gemengheeten; mir hunn äis all eefälleg, total iwwerflësseg Toperiee vun arrogante Klatzkäpp oder einfach Näid a schlechtem Wëlle misse gefale loosse; de 'Weenchen' ass ower konsequenter roueg virugefuer, dofir liest dir jo och **haut an eiser KLACK N°180**. Eise 'Jabel' hat esouguer 1984 d'Gesetz vun Lëtzebuergesch als Nationalsprooch gelueden an 'opgerichtet', ower ni ouni eis praktesch Sproochsituatioun ze respektéieren!

Datt de Poopst muer (grad ewéi fir Chrëschttag) 'Urbi et Orbi' d'Lëtzebuerg och extra an hirer Sprooch begréisst... eng super-sympathesch Saach, déi ee vun eisen éischte Membren, den Här Bëschof Jean Hengen, 1985 extra zu Roum beim Jean-Paul II an d'Rei gemaach huet. Fir dësen oder dee jo vläicht 'net wichteg'? Mir bleiwen tolerant... och fir déi, déi generell net e sëllegechen iwwerleeën!

Fir ze grimmelen

Probéiert emol déi kleng Saachen hei an eng aner Sprooch ze iwwersetzen... dann iwwerzeegt dir iech selwer, datt d'Lëtzebuergesch ower net esou aaaaaaam ass.

- De Mätt hat dem Papp seng Spektiv fale gelooss, duunn huet hien eng fatzeg gefacht kritt.
- De Leit huet um Claude gebengelt, bis datt en him seng Jicken/Bueteren/Mierbelen/Agagen ofgegotzelt hat; duerno guff dann domat geritzelt, bis dee Klatzkapp déi blénkeg Bommen och ewechgebotzt hat.
- Deen alle Klunschert hat eng ferm am Biz; d'Kanner op der Klunsch hunn hien ausgegrängt.
- Dee Klengen hat eng gesticht, du krut hien eng gewéischst... mä de Papp huet ower bekäppt, datt hien dem Jong am Fong ongläich gedunn hat.

GENERALVERSAMMLUNG 2012

Mir haten äis op den 21. Abrëll fir eis Generalversammlung eens gemaach. Gesondheetlech Probleemer bannent dem Comité maachen dat ower **fir den Ament praktesch onméiglech**.

Mir soe merci fir d'Versteesdemech vun eise Membren a Frënn, datt mir **d'Versammlung am Hierscht** halen, an datt si dofir an dëser Zeitung iwwer de Wee vun der **KLACK vum 6. Oktober** invitéiert ginn (Eis Caisse ass statuteméisseg kontrolléiert a kargesond).

Wien seng Cotisatioun nach net iwwerwisen huet, sollt dat wannechgliff maachen.

Eises

Dir wësst, datt mir zu eiser fënnf Leit vrun e puer Joer e ganz Buch (180 S.) zesummegeesat hunn, **an deem Dausende vun Ausdréck ënnerenee stin, déi ganz oder deelweis typesch fir d'Lëtzebuergesch sinn.** Dofir heescht dat Buch dann och einfach EISES. Natierlech bleift esou e Buch ëmmer 'aktuell', well de Käer dovun deeslewechte war an ass. Dofir hu mir et schonn dacks genuch drécke gelooss, fir datt mir der ëmmer 'op der Sait' hunn. De Präiss ass esou gehal ginn, datt jiddereen sech et leeschte kann: 7,50 € /+eventuell de 'Porto'; dat gëtt ee fir eng Spaghetti oder eng Pizza! Dir kritt et a jidfer eierbarem Bicherbuttek (EISES / Actioun-Lëtzebuergesch ISBN-10 : 2-87989-038-1) oder op enger vun eisen Adressen hei uewen... an da kënnt dir iech och och anerer emol selwer froen, wat all déi lëtzebuergesch Ausdréck op Däitsch oder/an op Franséisch heeschen. Plazeweis eng haart Noss. Dir wäert iech wonneren!

Huelt emol z.B. e Wuert wéi **'eng Kopp'**. Natierlech gëtt et 'Kuppe' am Däitschen, mä wéi ass et da mat **'eng iwwer d'Kopp kréien / eng an der K. hunn / iwwer d'K. goen'**? Probéiert engem op Däitsch/Franséisch ze explizéieren, déi kleng Modi hätt **'eng Schëpp' gemaach'**. Da versteeet jiddereen séier, datt d'Lëtzebuergesch, bei allem Afloss aus deenen anere Sproochen, och säin eegent Liewe féiert... datt mir EISES hunn. Verschafft iech et!

Sproochentwécklung/-evolution

Wann ee mam Sproochféngerchen op muttwëlles erbägebuetent Däitsch oder Franséisch weist, komme vun deenen onméiglechte Leit Ursachen, déi dacks einfach topeg sinn. Eng dovun: **Eng Sprooch evolueert, si entwéckelt sech.** Natierlech kommen a jidfer Sprooch nei Ausdréck fir nei Begrëffer op; dat gëtt et, mam selwechte Versteesdemech, och an eiser.

Alles, wat et an der Zäit vum Michel Rodange, dem Dicks, dem Lentz nach net ginn ass, krut och bei äis en Numm; huelt emol dat immenst **technesch Gebitt**. D'meescht si mir do mat deenen anere Sproochen 'weidergelaatscht' (Téléphon, Radio, Auto, Pedal, Télévisioun, Pneu...). **Guff et eppes net méi, da sinn d'Wierder dofir och no an no verschwonn** (Känki, Schacko, Rompfass, Haascht, Rälach, Tucker, Bëlles...).

Datt ower **'schnell, oft, inner-lober-lausserhalb, andauernd...'** – aplaz (anstatt?) **séier, dacks, bannent/uewent, bausst, an engem Stéck...** – mat der Evolution vun eiser Sprooch ze dinn hätten, ass einfach eng Kueberei, net wou an esouguer onëerleche. Iwrengs: **'Kueberei'** ass e lëtzebuergesch Wuert, dat knapps 50 Joer al ass... wësst dir wou et hierkënn?

Mäifel kachen...

Dat Wuert aus dëser klenger Iwwerschrëft ass ewell typesch eiser eent... ower wien denkt dodrun? Oder wie weess (nach), wat **'eng Wal ofkachen'** heescht, a wie schwätzt nach vu **'ues goe loosse'** oder **'brutschen'** aplaz vu 'köcheln'; iert d'Waasser un d'Kache kënn, fänkt et un ze **'wibbelen'**, och nach ze **'sidderen'**... gewosst? Eng Zos, déi ee méi laang **'goe'** léisst, déckt net op däitsch an, gëtt och net **'reduziéiert'**, mä si **déckt**. Firwat ass eis **'Zaläthe'** verluer gaang a vun der 'Zaloteschossell' verdréckt ginn? Schmaacht et besser, wann een e **'Couvert'** huet wéi **'Läffelschessier'**?

Natierlech gëtt et och an der Kichen nei Saachen, déi **eis Ur-Bomi net kannt huet**; dat huet net verhënnert, datt nach Dosende Joeren no hir vum hirem Kascht geschwat ginn ass... well **si wousst och nach, wéi d'Kraider op Lëtzebuergesch gengen heeschen**... a mir? Si hat kee Mixer an emol keng 'Passe-vite', dee gelungenen Ausdruck, wou am Franséischen aus der 'passoire' de Markennumm hänke bliwwen ass. Bei eise sëllege Kachbicher wier an der Plaz vun e puer 'Meeschter-Photoen' eise Kiche-Vocabulaire vläicht och emol eng gutt Saach...

Spueren/spieren/späeren

Wann een eng Grimmel oppasst, dann hëlt ee ganz llicht anuecht, datt mir Lëtzebuerg e sëllege Vokalen einfach net unhalen kënnen, si wutschen äis ewech... bis bei de Weelzer, déi se drolegeweis einfach langzënen: **d'Kaand hoat ee schwarzen Hoond kri(i)g**.

Si hunn do-owen och kee Krämpes fir 'sporen, spieren a speeren' ausereneezehalen; déi Wëlzer kennen am Fong deen absolutt typesche 'Rutschvokal' net, dee praktesch soss am ganze Land doheem ass. Do gëtt aus i en ie, aus dem u en ue, dann och nach en oe an en ae aus dem o oder dem a; dat ginn dann am Fong Duebellauter (Diphthongen) wéi den ei, den au, den eu... mat deenen een an engem Cours e Fransous ka geckeg maachen; sot emol et soll deer een iech noschwätzen: **Muer fuere véier Fraen d'éischt e giedelege huelen...** da laacht dir iech futti!

Dohier schéngt dann och eise Korrespondent, dem Här Ed. Kayser seng Fro iwwer den Ënnerschied tëscht 'spueren, spieren' ze kommen, vläicht och nach 'späeren'. Wéi giffen déi Wëlzer soen? **Mir hoa gespuurt, datt mir misste sporen, duun hoa mir d'Keess gespoart.** Mä, wéi ewell sou dacks gesot (a vläicht ellen dofir bekuckt ginn): domat keent een nick iwwert Wolz eraus...

Feierlech!!!

Firwat gi mir bei bestëmmte Geleeënheeten esou schrecklech feierlech, zesoen op Stelzen, an anere Wieder esou 'houdäitsch'? Et geng dach kengem afalen, engem ze soen, hie giff him säi **Merci 'entgéintbréngen'**, oder? Och Sympathie weist oder gëtt een engem Mënsch; firwat och déi **'erweisen/bidden/entgéintbréngen'**. Grad esou ass et mam Bäileed, dat een engem einfach ka ginn, soen, weisen oder schreiwen.

Et heescht nawell gär, eis Sprooch wier fir déi 'héich' Saachen net gutt genuch. Dat stëmmt natierlech fir filosofesch Texter... mä, wann et da muss sinn, da kënnen mir äis dach op d'mannst an 2 oder esouguer 3 Sproochen leeschten. Deelweis léisst sech all nach doriwwer diskutéieren, well d'Griechesch oder d'Latäin do och iwwerall mussen eng Hand upaken.

Wat ass 'einfach' dach ower dacks... schweier, gell dir! Hei gëtt et esou e schéinen 'Denksaz' am Franséischen: **Ce qui se conçoit bien s'énonce clairement... et les mots pour le dire viennent aisément.**

Schläifen a schleefen...

... heescht am Däitschen nun emol dselwecht: 'schleifen'; dat ka jidde-reen a sougenannte Referenz-Wierderbicher wéi 'Duden' oder 'Wahrig' fannen. Wien sech de Spaass mécht, fir et am Franséischen oder Engleschen ze sichen, dee fënnt do zwee total verschidde Verben, fir déi zwou Aarbechten.

An der Zäit huet emol ee vun eise Staatsministere(n) an engem Interview op der däitscher TV gesot, **ëm 1870 wier d'Festung Lëtzebuerg 'geschliffen' ginn**... d'Hénger hu vu Beetebuerg bis op Houfelt gekäckt a gemengt, si missten elo och véiereckeg Gackelcher leeën.

Schläifen huet an eiser Sprooch zwou Bedeitung:

1) eppes schaarf oder spat maachen, dat besser schneide soll...

2) **'engem et schläifen'**, am Sënn vun *'engem et lafe loosse'*, wat iwrengs eng oniwwersetzbar lëtzebuergesch Ausdrucksweis ass.

Schleefen ass am Lëtzebuergesch grad esou méideiteg (polyvalent):

1) am Fréijoer ginn d'Wise *geschleift*, fir d'Maulpéskéip flaach ze schäeren, deemno also flaach, platt, dem Buedem gläichzemaachen

2) beim Klappen, Klaatschen hu mir et da mat besch... Leit ze dinn, déi nawell gär *anerer schleefen*.

An engem Saz zesummegezat, kënn ee soen, *hien hätt engem et gutt geschlaff, deen hien iwwerall geschleift hätt*.

Et kënn ee mengen, op dës Manéier genge mir äis ënner verstännege Leit verstoen, an do hätt kee besonnesch vill ze mëfferen, well et einfach ze kontrolléieren ass... ower: Wéi et dëslecht um Schiirm an enger Konferenz geheescht huet, Lëtzebuerg hätt no 1867 seng Festung misse 'schläifen', hunn ech ferm an d'Frittendépp getréppelt, wéi ech (ënner 4 Aen!) da gesot hunn, eis Festung wier net spat oder schaarf gemaach ginn, well si ni geschlaff gi wier, mä op de meeschte Plaze flaach gemaach guff, well 'mir' si hu misse **schleefen**. Ech hat geduecht, dat wier engem a Germanistik/ Geschicht gemasterten an doktoréierten Dozent séier kloer. Da mengt alt! D'Äntwert: *Dat ass dach egal, d'Sprooch huet sech entwéckelt, si evoluéiert*.

Wann esou eng Kueberei ënnert engem Dokterhutt gemauscht huet, dann... loosst mer héiflech bliewen; geschleift gëtt ee souwisou ☺.

D'Entwécklung vun alle Sproocher mécht sech iwwer nei Wieder (entstanen, eriwvergehol oder ugepasst) an iwwer anerer, déi aus gudder Grënn verblazen oder verschwannen. **Déi Evoluition leeft ower laanscht den Dill, wann ee mengt, et kënn een egal watfir en Ausdrack aus enger friemer Sprooch an d'Plaz vun eiser engem setzen**, dee gestackt ass a ganz normal gebraucht gëtt (*oft/dacks - anstatt/aplaz - zeréck/hannescht, erëm - Maikäfer/ Meedéier - Ameis/Seejomes...*). Dann elo natierlech och **schläifen (geschlaff) aplaz schleefen (geschleift)**.

Aner Äntwerten, déi een dacks ze héiere kritt: **D'Leit soen esou... super bëlle!** Watfir eng Leit? Woufir elo op eemol? Zënter wéini soen déi dat dann esou? Wou hunn si dat hier?... a wat hunn hir Grousselteren an esouguer hir Mammen a Pappen nach geschwat? ... **Al! Museal...** mat deem ganze 'Batterklang' vun *Ursache fir ze gebrauchen*!

Dësen Artikel ass haut och an der Rubrik 'Eis Sprooch', déi all Woch op RTL.lu kënn!

EISES

Et ass natierlech bal eng 'Turlatäin' (fréier eng 'Trant'), datt et am Lëtzebuergesch säckweis typesch Ausdréck a besonnesch Ausdrucksfassonge gëtt, déi et komplett vun anere Sproochen ënnerscheet, esouguer, wann ee geng 'mengen', et wieren dach Wieder aus anere Sproochen drans. Mengen, mengen a mengen... Dobäi zielt net nëmme dat einzelt Wuert, mä de ganzen, dacks laange Saz. Probéiert emol, **dës Beispiller op proppert Däitsch oder éierbart Franséisch ze iwwersetzen:** *Mat deem Topert ass net vill ugefaang - d'Ried kënn him net gutt, hie stéisst sech, schaddelt an tuddelt - de Bopa deet kee Gutts mie; hie guff versinn-hannert deem Jong hunn ech mech al versinn... dajee, maacht emol dobäi!*

Eis Familljennimm

Et ass natierlech eng sympathesch Saach, wa Wëssenschaftler sech druginn, fir erauszefannen an ze explizéieren, wou eis Familljennimm hierkommen. Do hunn si dann eng fäerdeg Lëscht vun sech leien, déi da verschafft gëtt. Dat ass vill, laang an interessant Aarbecht; eng aner wier, **datselwecht iwwer eis Flouernimm** ze maachen: déi wier ower vill méi schwéier, well d'Flouernimm ongeféier dat Eelst sinn, dat d'Sproochen opweises hunn. Den Här Kadasterdirekter Nico Folmer (an der Eiwegkeet) hat sengerzäit domat ugefaang; mä ee Mann eleng, esouguer wann hien Ingénieur an nach esou fläisseg ass, kann dat net packen.

'Si' hunn och erausfonnt, datt mir vill Familljennimm hunn, déi strikt op eist Land begrenzt sinn, abeejo! d'meescht well déi vu Virnimm hierkommen, déi hei op all méiglech Fassonge 'vernann't guffen (Steffen, Matgen...). Kéipweis anerer stamen aus den uralen Parbicher, wou de Paschtourer bei der Daf ëmmer de laténgesche 'Genitiv' vum Papp sengem Virnumm agedroen huet: *Jacoby, Barthelmy, Heinricy, Mathey, Nicolay* asw. Ganz 'echt' ass et och, datt bal all Uertschaftsnimm laanscht déi däitsch Grenz hei als Familljennimm erëmzefanne sinn; huelt emol eng Kaart, da wäert dir iech verwonneren.

Also: déi 'Patronym-Initiativ' ass gutt, si weist och e Stéck vun eiser Identitéit... ower si muss 'ënner d'Leit' an därfer net a Bibliothéike verstëssen.

vum Lex Roth

Muss dat sinn?

E schéine Sproch: **Zevill an net genuch si keng Moossen...** dat gëllt och op eng bestëmmte Manéier fir d'Sprooch. Gewëss, mir hunn net fir alles e Wuert/Ausdrack; mir hu ganz vill riichtewech däitsch a franséisch Wieder am Lëtzebuergesch: do wou mir eiser keent hunn; dat soll een ower net ze lichtfank huelen!

Et gëtt och kee Land an Europa, wou den Duerchschnëttsbierger sech praktesch a 4 Sproochen doduerchschoe kann; wat ower och heescht, datt eis eege Sprooch ës op déi Manéier ëmmer erëm kritt. Et ass och net richtig, unzuhuelen, all Lëtzeburger giff mat deene sëllege Ausdréck eens, déi vum Mikro aus dem Franséischen oder Däitsche matgeschleift ginn. Den Här René Roeder vu Bettenduerf huet äis eng laange Rëtsch vu Beispiller (ronn 150) geschéckt, déi hien am Radio oder op der TV erausgepézt huet; déi ass esou grouss, datt se onméiglech ganz hei kënn matgeholl ginn; dofir kënn dir iech se **op eise 'Site' 'www.Action.Sprooch'** erbäihuelen.

Hei elo en etlecher dovun; do mierkt dir, grad wéi mir, datt apaart dat iwwerflësseg/ muttwëllest Franséisch eise Korrespondent eng Spläiter am An ass: *embauchéieren, Attitude, inaugurer, menacéieren, inculpéieren, ténioignéieren, Ordre du Jour, unanime, decisiv, Elargissement, Sequellen, Epicen, assuméieren, Exploit, Mesuren, estiméieren* asw... Et schéngt, wéi wann eise Frënd vrun allem dat zevill Franséisch um Napp hätt (?); dat iwwerflësseg Däitsch knabbel ower vill vill méi um Lëtzebuergesch... reng Bemierkung, déi Herrschafte vun der sakrosankter 'Germanistik' net verdreen. Meeschtens ass et och eng Fro vum Sazbau, wéi een sech deene Knätzelen hirer lass-mécht. No Honnerten an Honnerten aus dem Franséischen iwwersate Säite kënnen mir iech eng schéi Rei Lidder dovun sängen!

Beetschen, batschen, baatschen

Wou dës Ausdréck hierkommen? Dat ass eng Sich, déi an alle Sproocher speziell ass. Et gëtt an deene meeschte Sproocher **Bicher, déi äis en Ausstreech iwwer hir Ausdréck ginn: den 'Duden' als 'Herkunftswörterbuch', de 'Petit Robert' am Franséischen, Oxford English Etymologie** asw. Mir? Hunn näischt vun deer Zort. Dobäi gëtt een all gudden Dag gefrot, wou dëst oder dat hierkëmm... net einfach, mä da misst emol do dru geschafft ginn, wou Wëssenschaftler mat 'Luxemburgistik' an der Linguistik rondërmer dréine wéi Dillendäpp.

Ausdréck wéi déi dräi hei uewendru schéngen sech aus dem Engleschen erausgeschleift ze hunn, an zwar aus dem Verb *'to bash'*, wat do nun emol *'beetschen'* heescht... da si mir net wäit vu 'batschen' a baatschen, oder? Bei deer Geleehheet dierft een sech och froen, ob den Ausdrack 'Räbbi' net grad esou am engleschen Buch ze siche wier (*rabbish*). Am Franséische fënnt een de Fong vu maandelweis eiser Wieder... mä wem seng Aarbecht ass dat alles?

...wat lëtzebuergesch ass.

an zwar, no de Statute vun der Actioun-Lëtzebuergesch: **alles wat eises ass**, deemno och eise souveräne Staat, eis Identitéit, bei deer (haut) d'Sprooch natierlech en Haaptelement bleift.

Mä et ass net genuch gewosst, vrun allem **net be-wosst, wéi et duerzou komm ass**. Vum Himmel ass eis Souveränitéit net gefall; ower si ass net méi en *'historeschen Zoufall'* wéi z.B. Italien oder esouguer dat däitsch 'Reich', d'Staatsform bis haut, un deer de Bismarck am 19. Joerhonnert dee gréisste Verdéngscht hat. Kuckt dach vläicht emol nëmme am Internet, wéi et sech an deer Saach mat Italien hat, mat Holland, mat der Belsch, vläicht och mat Spuenien asw. Sinn dat dann net och deer historischer 'Zoufall'. Déi Ausdrucksweis kënn nëmme bei Neider, Streider a soss 'Queeschleke' vir... och 'déi vun 1940/45' hunn esou rännéiert.

Emol **'iwwer den Domm' ganz eenzel Elementer vum Staat Lëtzebuerg:** D'Gründung fällt ganz sécher an de Wiener Kongress (1815); fir 1839 gëtt esou gär vun *'Onofhängegkeet'* geschwat. Ower firwat? Ëm 1867 wiere 'mir' mat Haut an Hoer verjobert a gefriess ginn an haut e Motzeck vun der Belsch oder e Stébsckelche vun der *'douce France'*! Am Michel Rodange sengem REENERT fënnt ee genuch, fir doru iwwer nozedenken... dee war zwar net onbedéngt 'Royalist', ower dee gescheite Jong vu klänge Leit huet gewosst, wou d'Lonpe genge sténken... dofir huet hien de Pränz Hary véiert! Ouni **de 'gudde Pränz Hary'** wier et am Mee 1867 fir äis geschitt gewiescht; d'Politiker vun deemools haten entweder glat näischt ze soen... oder hunn sech net gemuckst; d'Ursache sinn och zimlech bekannt. Beweiser gëtt et och!

Zu London hat de Pränz - indirekt - e Wuert matzeschwätzen... säi Grousspapp war de russeschen Zar; deen Zar duerno säi Monni... a Russland eng vun de 'Groussmächten' zu London. Da maacht iech är Gedanken, ouni iech 'Historiker ze vernennen... **Fir de Pränz Hary gëtt et bis haut nach kee Steen a keng Statu... hie gehéiert bei d'Amalia!**

Eng Britt...

bestellt dir ëmsoss, wann et net hei zu Lëtzebuerg ass; datt een éierwou mat enger Erkältung 'seng Britt' kritt hätt, liicht an Däitschland och kengem an... mä wien denkt da schonn drun, datt mir et hei 100% mat engem typesch lëtzebuergesch Ausdrack ze dinn hunn?

'Capeletti in brodo'... eng Schlabäizchen, mä do muss een hei Britt dofir huelen. An Däitschland gëtt **'Brühe'** dofir gebraucht; am Franséische geet dat nëmme mat **'bouillon'**, d'Engländer hunn et do geknäipt. Dat de *'Bouillon'* äis och geleeft ass, kënn vrun allem duerch d'Cuben, wou d'Wuert um Päckelche steet; wa mir e *'Bouillon'* **drénken**, dann ass et net als Zopp gemengt. Ënnert dem Stréch: Mir eleng hunn eng Britt, ob déi elo an engem *'Consommé'* oder fir bei Capeletti geholl gëtt. Deer einfacher mä interessanter Iwwerleungen eng, déi jiddere matmaache kann, oder?

Lëtzebuergesch 'Rechtssprooch'?

Mir dären d'Begrëffer net duerchernee geheien*, apaart* wann et ëm esou eppes Wichteges wéi déi Sprooch, dee Jargon geet, an deenen z.B. en Uertel gesprach (net 'geschwat'!) gëtt, vun deem ganz dacks* vill, fir net ze soen alles ofhänkt!

Wann dir d'Geleeënheet kritt, da liest emol eng **Kéier an engem däitsche Gesetzbuch oder engem 'Rechts-Wörterbuch'**; do gesäit ee ganz séier*, datt et net duerheet, 'Däitsch ze kënnen'. Rechtssprooch ass eng Sprooch fir sech; et kënn ee bal soen, et wier keng Sprooch, mä en 'Instrument'... op deem et grueleg* schwéier spillen an dat schlecht ze bekäppen ass. Do steet en 'normale' Bierger oder Däitsch-Kenner, esouguer en net dorop spezialiséierte 'Germanist' widdert* enger **Sproochmuer!**

Mir fannen datselwecht an anere Sproochen, an am Franséische geet et äis bal* grad ewéi am Thomas Mann sengem Idiom. **Wa mir do dann och nach d'Latäin gengen erauspiddele*, da missten d'Juriste billen.** Vient Beispill, wou et dann och nach heiansdo méi komplizéiert gemaach gëtt, wéi et schon ass: Wéist dir, wat en 'antipénultième alinéa' ass? Deen Ausdrock gebraucht een, deen et (sech?) besser fénn, wéi wann hie eng 'avant-dernier' schreien. Deeselwechten Zock* fénn een an Akten, déi e Verfaß solle festhalen. Dofir steet dann do och, den Akt wier dem Verkeifer oder Keefer 'dans une langue de par lui connue' explizéiert ginn; dat seet jo ewell genuch, ower et ginn och Ursaachen, déi engem kënnen aliichten, vrun allem d'Exaktheit vun engem Text, duerch déi hien net anescht ka gedréint/interprétiert ginn, wéi en nun emol ass...well deen ee Jurist jo probéiert, am Sträitfall deem aneren e 'Formfehler/vice de forme' an d'Jillistäsch ze dixe. **D'Fro vun den net-lëtzebuergeschen Affekte stellt sech hei net;** dat ass eng ganz aner Diskussioun. Zugudderlescht ass et jo nach ëmmer um 'Client/mandataire' fir sech säi Jurist ze wielen...an ze bezuelen.

Wéi ass et dann elo mat deer Saach bei äis? **Brauche mir och esou eng 'hëlze' Sprooch fir Gesetzter, Uertelen an Akten?** Verständnegerweis: Neen! An zwar well mir an enger Sproochsituatioun sinn, déi äis eng lëtzebuergesch Rechtssprooch erspuert, an dat aus enger Partie vu Grënn, vun deenen eist Rechtssystem dee wichtigsten ass. Wien als Lëtzeburger Jura/Droit studéiert, mécht dat do, wou eist System eng historesch Basis huet: am Frankräich oder an der Belsch. Wien seng Studien dann nach wëllt op europäeschem Plang weiderféieren, dee kann dat op Spezial-Fakultéiten esouguer och am Englesche maachen.

An eise Sprooch-Gesetz vum 1984 steet zwar, datt Lëtzebuergesch, Franséisch an Däitsch op administrativem Plang gläichgestallt sinn ower **verständnegerweis ass do och festgeluecht, datt am Sträit- oder Zweifelsfall déi franséisch Versioun vun engem Text den Ausstreech* gëtt (...fait foi).** Och de franséischen Text vun eise Gesetzter ass definitiv deen, dee gëllt. Dat verhënnert ower net, datt Texter, déi de 'grand public' eppes ugin, och eng lëtzebuergesch Iwwersetzung solle kréien: huet z.B. Plakaten iwwer d'Rechter vun 'de Leit' iwwer a rondrëm de Verkeier um Gebitt vu Reesen (Findel).

Vläicht fénn deen een oder aneren, datt déi Meenung/Uluucht* hei net grad an eng 'KLACK fir eis SPROOCH' gehéiert. Doriwwer kënnt mir äis laang zermeschten*, gengen ower net dolaanscht* kommen, vrun allem eis eemoleg SPROOCHSITUATIION ze bewonneren: **Mir kënnen äis déi franséisch Rechtssprooch ganz 'einfach' leeschten,** déi däitsch och, wann et misst sinn; un déi englesch giffen eis Lëtzeburger Studenten sech sécher nach vill méi séier winnen, wéi dat fir hir lëtzebuergesch resp. déi däitsch Kollegen de Fall wier.

* de Stäerchen hannert engem Ausdrock ernimmt un en e bësse méi speziell/typesch Lëtzebuergesch

Wat ass da besser?

Den Här Willy Allamano (!!!), en treie Lieser vun den Artikelen rondrëm eis Sprooch an der Sonndeszeitung vun RTL.lu an hei an der KLACK, huet gemengt, **'AusstellONG, BedeitONG, FestONG** asw. wier vläicht besser wéi 'BedeitUNG, AusstellUNG, FestUNG' asw. Doriwwer kann een sech natierlech ënnerhalen; net zerstreien! Et huet och knapps mat 'zevill Däitsch' ze dinn; dat ass éischter eng Fro, wéi a **firwat mir esou sëlliche muttwëllest Däitsch gebrauchen,** wou d'Lëtzebuergesch en Ausdrock huet... E guddé Rot: kaaft iech d'Buch mat kéipweis* typeschem EISE!

Fir kloer ze bleiwen: dës EndONG-/UNG ass eng Fassong vu Géigend; an dësem Fall geet et ëm **dat 'Stieds' vis-à-vis vum Rescht vum Land.** Da wiere mir fir d'Hauptstad bei héchstens 10% vun de Lëtzeburger, déi –ONG unhänken; déi aner fanne mir all bei –UNG. Datselwecht Resultat krite mir **bei WOR/WAR, dem Imperfekt vum Verb 'sinn'.** Dee méi breedten 'ai' oder 'au' ass nach vill méi rar, well een dat bal nëmme méi an den 'Enner/Virstied' d'Faubourg(g) begéint ('t wor waiss geraaft dobaussen). Falsch wier et, wa mir äis/ons gengen driwwer zermeschten, wat dann elo 'besser' soll sinn; déi Fro stellt sech guer *net/nit/nick/néck*... et soll just een deem aneren seng Manéier vun Aussprooch respektéieren, well d'Erhale vun eiser Sprooch a vrun allem engem 'Mittellëtzebuergesch' ginn et ganz aner Problemer a Suerger, iwwer déi hei zënter* Joer an Dag geschiww steet!

Zeechen 'erweisen'

Mir 'erweise' guer a glat näischt, grad wéi mir och kengem 'gedenken'. Dat wëllt just e bësse feierlech sinn, ass ower just däitsch formuléiert, also Lëtzebuergesch op Stelzen... an dat brauche mir an eiser esou sympathesch einfacher Sprooch dach net.

Mir soe villmools merci fir déi Zeeche vu Sympathie, déi Dir äis ginn huet, wéi mir fir XYZ am grouse Leed waren/getrauert hunn... dat geet dach duer*, well et wëllt alles soen. Leider schreift bal jidderree bei aneren of, an dat gëtt dann eppes wéi e bëllege Stempel. Kuckt dach emol, wéi léif et ass, wann an enger Annonce steet, den XYZ wier am Fridde mat eiser Härgott an der Welt an d'Éiwegkeet gaang (aplaz 'vun äis'). Dat Ganzt ass nun emol eng Saach vu Gefill... och sproochlech.

Stouss net un...

well dat gëtt dmeesch Knuppen an esouguer geféierlech Blessen*! Wéi dacks héieren oder liese mir dach, datt Kanner oder eeler Leit *bei enger roudéer Luucht** ugestouss guffen, well si oder e Chauffeur net opgepasst hunn. Op eng aner Manéier 'stéisst een un', wann ee bei Leit zevill riichteraus ass, dat heescht dann och nach *flappeg**. Et kann dann och nach vläicht e Football-Match feierlech vun enger Persoun 'ugestouss' ginn, déi extra dofir invitéiert ginn ass...ower do si mir mat deer Ausdrockswies ewell op der Grenz vun éierbarem Lëtzebuergesch, well **bei äis gëtt kee Ball 'gestouss', dee 'renne' mir, oder net?**

Gelungen* ass et, datt plazeweis* och ewell* 'ugestouss' gëtt, wann et sech ëm e Patt oder en Humpen dréint. Dat passt garantéiert net an d'Lëtzebuergesch, ass riichtewech Däitsch, an huet glat näischt mat 'Evolution' vun eiser Sprooch ze dinn, wéi esou Kuebereie* gär ëmschriwe ginn. **Mir 'prosten' nun elo a soen héchstens 'Gesondheet'; 'ustoussen' ass ëmmer falsch** an dolaanscht! Natierlech gëtt elo geméffert*, 'Prost' wier dach och kee Lëtzebuergesch; dat stëmmt, mä wien ass sech da bewosst, datt hien do 'gerompelt' Latäin schwätzt, an zwar 'pro sit' (ongeféier: et sief fir Dech/lech). Eist Verb 'prosten' ass zimlech eemoleg, e bëssen op d'Fassong wéi dat däitsch 'zuprosten'. Et kann ee sech iwwegens och driwwer wonneren, datt et am Franséischen absolut näischt ze proste gëtt; do spillt d'Gesondheet déi gréisste Roll: *Santé! à la bonne vôtre...* alles an der Rei, mä stouss wannechgliff net un.

Kommunikee

Bei deene sëllichen* Topereien*, déi vru Joeren (vrun allem joerelaang) an der däitscher Orthographie geknätzelt* guffen, ass dann och **aus dem 'Communiqué' e Wuert gemaach ginn, dat een deelweis u 'Karaoke' a 'Kommunismus' ernimmt:** de KOMMUNIKEE. Dat ass wierklech dat Allerallerlescht! Déi héichgeléiert Ierbëssenzieler, déi sech do hir bréckele* Bëls zerbrach hunn, hien zugudderlescht e Schreifweis-Gedruddels* fäerdgebruecht, dat ee wierklech wéi en topegen* Express virkënn. Leider huet et näischt gedéngt, datt déi seriös Press-Organen sech dogéint gestäipt hu wéi eng Band wëll Stéieren...d'Geschäftssiddi vun Duden ass meeschter ginn. Datt haut nach dosendeweis Schréiftsteller konsequent an deer 'aler' Orthographie schreien, muss dach jidderengem ze denke ginn... a wéi et schéngt, gesäit et an de Schoulen och schaufel* domat aus.

Musse mir dann elo dee ganze Klimbim matmaachen? Déi Fro stellt sech am Fong nëmme fir d'Däitsch an de Schoulen. Wa mir an eiser Sprooch riichtewech* däitsch Wieder gebrauchen, solle mir déi nom Duden schreien, soss gëtt et 'Bullibräi*' an de Schoulen. D'Fro stellt sech ower, ob mir dann och mussen de 'ph' ewechlossen, deen am Däitsche gestrach ginn ass... mä alt erëm ouni Iwwerleeung: Foto? Geografie? Grafik? mä Philosophie, Pharma-, Phosphor, Phänomen... Do solle mir bei deem bleiwen, wat am Franséischen an Engleschen de Brauch ass a bleift. De Rescht ass Muttwëll!

rondrëm de Wanter

Zugudderlescht huet de Wanter äis ower nach ze pake kritt. Iwwerall gëtt et **Geschudders, Geschnuddels a Geschnoffels.** Wien sech schuddert, dee soll alt emol un e ferme gliddege Grog denken, op d'mannst e waarme Wäin... **dee koppege Glühwein** deet et och, mä mir brauchen en net, well **am Lëtzebuergesche glüht glat näischt;** do gloust héchstens e Rescht vun engem Feier, richtig: eng Glous*. Wann ee Féiwer huet, kann d'Gesicht och glousen... ower ni *glühen*. Wat mir ower hunn, ass **gliddeg** (heiss), an dann därefer mir an engems u wodeleg* denken, dat sech ëmmer méi hannert dem *lauwaarm* verkaucht. Firwat?

Denke mir alt nach drun, datt eng Retsch* eiser typescher Ausdréck sech mam Wanter ofginn? Wat ass dann den **Ennerscheed tëscht Glätz a Broomee?** Glätz ass 'Äisreen' a Broomee ass gefrueren Niewel (*bruma* am Latäin, *brume* op Franséisch)... den däitsche 'Rauhreif'. Wat haut dacks *Äisapfel* vernannt gëtt, ass e Spuerk*...an huet och sécher dem Febuar säi lëtzebuergeschen Numm 'Spierkel' ginn...e *Spuerk* nenne mir nach ëmmer e spatzen Zannt, deen eleng do steet. An da kuckt emol, wat 'spear' am Engleschen heescht... an dir sidd am selwichte Wuertkrees wéi beim däitsche 'Speer'; moie 'Germania'... net 'Guten Tag, Deutschland'!

Abeemaja!

Sot emol engem Däitschen, dir hätt iech *die Zähne gewaschen*, oder dir misst iech *den Kopf waschen*; kaaft iech emol zu Tréier *Zahnseife* a froh *Schuhwische*, *Pechpapier*, e *Wasserstein*... dat geet einfach net, well op Däitsch ass déi Ausdrockswies dolaanscht*! Et ass ower net watderdäiwe* komplizéiert, dat korrekt ze soen. Op jidder Fall ass et net un 'hinnen', fir äis dat hei genëscht* dohinner ze geheien*. Iwwegens: *geheien* ass am Däitschen unbekannt, vu *genëscht* huet knapps een en Donst. Geheien ass ë.a. vum Hollänneschen hei hänke bliwwen (*goeien*); dat Genëschels huet seng Wuertelen am däitschen *nesteln*.

Dat sinn esou Klenggeketen, mat deenen een sech ganz flott ameséieren a Sätz baue kann, wou een, deen net grad mat de Féiss 'déi aner Säit' an der Our, der Sauer oder der Musel piddelt*, säi Krämpes* huet, fir eppes matzekréien. **D'Buch EISES / Action-Lëtzebuergesch** – an deem mir zu eiser 5 Leit Dausende vu méi spezielle lëtzebuergesche Wieder gesammelt hunn – ass eng wonnerbar Geleeënheet, fir sech an deem Sënn mat eiser Sprooch ofzeginn, an engems* eise Däitschen a Franséischen op de Bustaf ze fillen. Frot et an de grouse Bicherbutteker oder direkt hei op enger vun eisen Adressen. De Präiss: Fir dee kritt dir just en Teller Spaghetti mat e bëssen Zos drop ©

Historiker an eis Identitéit

vum Lex Roth

Datt Geschichtsspezialisten d'Joerhonnerte vum eiser Géigend, an domat och eisem Land, net all a scho guer net ëmmer dselwecht gesinn, ass jidderengem bekannt, deen sech mat hire Publikatiounen ofgëtt. Dat ass och iergendwéi normal, well **si hu jiddereen seng Ae fir sech ze dokumentéieren, ze iwwerleeën an ze beschreiwen**. Eise Respekt si mir hinnen natierlech schëlleg... wat net heescht, datt een sech aus den Iwwerschneidungen ower och seng perséinlech Kuck a Meenung maache kann.

Quokeleg gëtt et d'meescht, wann e 'Spezialist' sech op eng onverantwortlech Fassong ausgerechent an enger weltbekannter Editioun wéi d'Rei 'Que sais-je?' / P.U.' erausléisst, deen emol besser hätt, sech d'éischt vru Leit wéi Herchen, Margue, Albert a Christian Calmes, Paul Weber, Trausch, Krier, Pauly, Haag an 'deer' nach an d'Bänk ze setzen.

Lëtzeburger 'Identitéit' kënne mir souwisoou eréischt vum do un ufänken ze ernimmen, wou et offiziell e Grand-Duché ginn ass (1815), do ower och nach nëmmen zënter deer sougenannter Onofhängegkeet vum 1839, zerguttst ower vum 1867 un, wou eist Land no internationalem Recht en ofgesécherten eegene Staat guff an, 1890, mat dem Grand-Duc Adolphe sâi Chef fir sech kritt huet, dem Ururgrouspapp vum eisem Grand-Duc Henri. Gewëss ass dat zimlech fest resuméiert, mä et gëtt jo Bicherbutteker a Bibliothéiken, geldir...

Wou d'Historiker sech ower net sënnerlech iwwerschloen, dat ass d'Roll vum eiser Sprooch fir d'Identitéit vum Land. Si hunn sech d'meescht an deem Streech net schlaue gemaach. Am Frankräich, deem eelsten zentralistesche Staat heirëmer, fanne mir op d'mannst vum François Ier un den Zock, d'Kinnekräich iwwer eng Sprooch eleng zesummenzebauen an ze halen; dem Richelieu seng 'Académie Française' hat duerno als Fong keen aneren Zweck. Dat Däitschland, dat mir haut kennen, ass zum groussen Deel duerch eng Mëtteleprooch entstan, deer hir Wuerzele mir beim Luther fannen; et ass och keen Zoufall, dat dem Konrad Duden sâin 'Urduden' 1880 ënnert dem Kanzler Bismarck, praktesch dem Grënder vum 'modernem Däitschland', d'Chance krut, iwwer d'Sprooch an hir Schreifweis ze hëllefen, eng identitär Unitéit ze demonstréieren.

A bei äis?

Klorerweis hu mir virum **19. Joerhonnert bis op en etlech Spréchelcher oder Sprooch-elementer aus notariellen Akten zesoen näischt Schrëftlech vum enger 'Lëtzeburger Sprooch' opweises**. Wien hätt et geschriwwen a vu wem wier et gelies ginn?

No engem ëmmer erëm zitierteren Zeitungartikelche vum 1824 fanne mir dann 1829 déi alleréischte Kéier eis Sprooch gedréckt an engem Buch vum Atoine Meyer; 'Buch' ass vill gesot: et waren nëmmen 38 Sättercher, en Heftchen am Format vum enger Postkaart... mä et geet duer, fir de Mathematikprofessor Meyer als de Papp vum eiser 'Literatur' ze kucken an ze éieren (huet dir **d'Plack um N°3 an der Dräikinnegsgras/rue Chimay an der Stad** ewell gekuckt, déi mir vrun exakt 2 Joer do opgehang hunn?).

Wien dann op all Manéier tëscht Zeile liesen an iwwerleeë kann, dee kënnst -besonnesch als Historiker- dach net dolaanscht, **d'Roll vum eiser Sprooch fir eis Identitéit anescht ze behandle wéi mat der 'superbe du savant'**, an eis Nationalisprooch da just mat e puer 'Kollateralzeilen' ze sträifen. No engem François Gangler, dem Michel Lenz, dem Michel Rodange, dem C. M. Spoo, dem Nik. Welter, dem Isidor Comes, dem Lucien Koenig, deer ganzer Commissioun vum 'Institut grand-ducal', villen aneren an der Actioun-Lëtzebuergesch hir verstänneg Sprooch-Identitéits-Aarbecht vu 40 Joer bleift engem do just eent: Héiflech de Kapp ze rëselen! Sorry!

Dat muss net sinn.

Éierlech: **Wie vun äis rëscht net alt emol an d'Däitscht oder d'Franséisch, wann et e bësse méi 'dichteg' soll sinn**. Beim Schwätzen ass dat ganz séier geschitt, fällt ower net apaart op. Wann ower geschriwwen gëtt, da 'pechen' déi Knätzelen, da kritt déi Uluecht méi eng laang Nues; nach vill méi, wann den Text eng Reklam soll sinn.

Firwat solle mir elo op eemol eppes an der Kichen ('mat Léift') zoubereeden? Mir brauchen et och net onbedéngt ze 'preparéieren', well **et geet gutt mat 'maachen' duer**... eis Sprooch ass nun emol einfach; mir brauche wierklech keng aner, fir si wëlle méi blénkeg ze maachen; op deerselwechter 'Afeklungsch' sëtzt iwwers och, dat glätschegt däitscht 'hierstellen'. An deem Sënn deet et engem dann och e bësse Leed, wa mir vun eise Miseler Riewen elo sollen 'zum' Wain aplaz 'bei' de Wain kommen... mir gi jo och net 'zum' Dokter, net 'zu' eisen Elteren oder 'zum' Coiffeur, geldir.

Gutt!

An der Saison, wou zimlech vill Theaterstécker bei wibbelege Verainer iwwer d'Bühn ginn, begéi-ne mir ewell en Ausdrück, deen ee soss net esou héieren huet, souzeso en neit lëtzebuergesch Wuert: **eng 'PËSPERKËSCHT'**, ganz einfach a logesch mat zwee eiser Wierder zesummegeast. Bravo! Mir flüstere jo net, da brauche mir och kee 'Flüsterkasten'.

Wann dann Ziedelen ënnert d'Leit ginn, fir si op en Theaterowend ze ruffen, muss dat och net onbedéngt erëm en däitschen Ausdrück sinn, wéi sech deer esou vill (zevill) erschlaafen: mat enger *Aluedung alueden*; virum 'Fernseh' war dat ëmmer **eng 'Invitatioun' an et guff 'invitéiert'**. Dat bësse Franséisch, wat d'Lëtzebuergesch a sengem 'Gesicht' huet, muss net systematesch **mat däitsche Plooschteren zougepecht** ginn... deer kréie mir mat 25 däitschsproochegen TV-Programme méi ewéi genuch eran a ginn hirer, wéi de Liorit d'Spaghetti a sengem flotte Sketch, net lass!

All Guddes fir dat neit Joer 2012!

Wënscht de Comité vum der AL de Membren,
Sympathisanten a Lieser:
genee dat, wat mir fir äis och vu Guddem erwaarden...
am 41. Joer zënter, datt et eis/är Actioun-Lëtzebuergesch gëtt.

EISES am Wanter!

Heiansdo ass et net vu Muttwëll, **wa mir äis froen, ob en Ausdrück wierklech typesch fir d'Lëtzebuergesch ass**: Dëse 'Wanter' si mir jo net watderdäiwel mam 'Neelche' geplot, well den Thermometer bis elo nach knapps ënner Null gaang ass.

Ower huet dir schonn dru geduecht, dat deem 'Neelchen' näischt mat enger anerer Sprooch ze dinn huet ewéi mat eiser? Am Däitsche fannt dir... 'Nagelspitzenstarre', zimlech komplizéiert, ower den 'Nagelchen' hat nach ni een zu Freiburg! D'Fransouse kommen do ewell méi no mat hirer 'onglée'; am Engleschen geet een ëmsoss dorëmmer bliedieren. Interessant, oder net? Et kann een sech och froen, wéi si esou an Däitschland oder am Frankräich dorëmmer soen, wann si an der Keelt no hire 'Moule' sichen... ouni dovun ze schwätzen, datt zolitt Kärele bei äis och d'meescht flappeg 'Moulen' hunn... déi an eng 'Boxmoul' genge passen, déi bei äis ni eng Händsch, also ni e 'Boxhandschuh' war ☺

De Siegfried an d'Melusina 2013!

Dëslescht war hei rieds vum den **1050 Joer zënter deem Akt mat 'Sankt-Maximäin' vum Tréier**, iwwer deen de Grof Siegfried 963 de Stack-Steen vu Lëtzebuerg, an domat och zugudderlescht vum eisem Land geluecht huet. 1963 ass de 'MILLENAIRE' vum Staat a vum der Stad Lëtzebuerg super gefeiert ginn. Dat sinn ower elo 2 voller Generatiounen hier; et kann ee mat Recht drun denken, datt déi jonk (ewell!) manner jonk Lëtzeburger och eng historesch Souvenirfeierlechkeet vum deem Geschichtsdatum zegutt hunn, vum deem Land, dat si ierwen an hiren eegene Kanner a Kandskanner weiderginn; mir 'Eeler' sinn hinnen dat schëlleg!

Mir hunn an deer Saach och nach **d'Chance, an deem Ëmfeld eng wonnerschéi Seechen ze fannen**, déi zwar Europa-wäit op munnech Fassonge verbreet ass, mä hei bei äis eemoleg! **Si verbënnt eng So, eng Legend, mat engem absolut historesch-authenteschen Akt...** deen iwwers ass 'Leihgabe' vum Tréier am Archiv vum der Stad Lëtzebuerg versuergt gëtt. Do kann ee sech fir dat anert Joer vill afale loosse. Mir sinn amgang!

Sou oder esou...

Natierlech ass et net genuch domat, ëmmer op deem erëmmzedanzen, wat kee Lëtzebuergesch ass, esou wéi mir dat esou gâr (an och mat Recht!) iwwer d'Mikros-Sprooch maachen. Et kann een et och emol **vun der ëmgedreinter Sait** aus probéieren: Erauskruwwelen, wat dann u Spezifischem an eiser Schwätz oder Schreif ass... well mir hunn et nun emol ze licht, Wiederer aus anere Sproochen an d'Lëtzebuergesch eranzezéien, déi mir net brauchen... a mat deene mir eiser Ausdrück an de Motzeck stellen. Déi gaaaaaaanz iwwerleeën hunn dann direkt hir Stempel fir op esou eng Uluecht: Kierf, Hatten a Këschte voll; si schwätze vum 'al, museal, baureg asw.'... a weisen domat just, datt si eis Sprooch net kennen.

Da bedenkt emol iwwer déi Gedanken esou Ausdrück wéi *stuckelen, rëselen, trëllen, knätschen, trätschen, kniwwelen, hippen, knaschteg, verduddelt, stënterlech asw. asw.*... an da probéiert dir, déi an en zerguttstert Däitsch, Franséisch oder Englesch ze setzen. Fir et op déi Fassong ze maachen hu mir vru Joeren, zu eiser 5, **Dausenden eiser manner oder méi typescher Ausdrück an engem Buch** zesummegeast, dat fir eng zolitt Reserve dacks genuch gedréckt guff: **EISES!** Et kann een sech et esouguer als interessant Gesellschaftsspill virstellen; fir de Käppchen ass et op d'mannst esou gesond wéi 'Kreuzworträtselen' oder 'SUDOKU'. De Präiss? Dir kritt knapps eng Pizza fir déi Dosen €. Frot iech et an engem Bicherbuttek oder sproocht et bei äis op enger vun eisen Adressen hei uewen; déi international Buchnummer ass **ISBN-102-87989-038-1**

Eis Sprooch an der Press

WORT-TAGEBLATT-JOURNAL an RTL.LU

Dir huet elo d'KLACK N° 177 an der Hand... **bedenkt iech och alt emol, wéivill Bicher vun 300 Säiten dat gi wieren**... déi lescht 100 fannt dir ower op eisem 'Site' um Internet (www.Actioun.Sprooch). Fir *eis Sprooch op rtl.lu* (ënner 'News') ass a jidder 'Sonndeszeitung' en Artikel (bis elo 146), an eemol am Mount den Haaptartikel hei aus der KLACK. Mir soen den Editeuren am Numm vum eise Membren, Frënn a Lieser dofir e waarme Merci!

Iwwers: Mir froen a kréie keen Cent... si och net; et geet hinnen an äis ëm d'Saach!

Idiomen...?

Loosst mer emol direkt feststellen, datt d'**Ausdréck 'Mondart/Dialekt' en zimlech negative Geschmaach/Geroch** hunn, esou op d'Fassong 'et ass jo nëmmen...'. Do steet een an enger Rei mat kompetenten an eminente Wëssenschaftsleit, Linguisten, wann dir wëllt, déi kloer soen, et gëff nëmme SPROOCHEN, nëmme IDIOMEN, déi op déi verschiddenen Fassonge gebraucht ginn, déi eng op engem ganz héigen Niveau/Level, déi aner méi 'am praktesche Liewen'... esou wéi **eisen IDIOM, d'Lëtzeburger Sprooch**; 'Idioma' ass iwwersichtlech haut dat griechesch Wuert fir eng 'Sprooch'. Doriwwer kann een sech zermeeschteren a streiden, bis datt keng Fatz Verstoos a Verstand méi iwwer bleift... mä dorëm geet et glat net!

vum Lex Roth

Déi sougenannt 'grouss' Sproochen hunn alleguer mat der Zäit eng 'Mëtt' fonnt, eng 'Standardsprooch' gemaach. Dacks aus deene verschiddenen Ursachen, ower ëmmer mat deene selwechten Iddien als Basis. Déi Mëttel- oder Standardsproochen, déi fir äis am einfachsten ze explizéieren sinn, dat ass d'Franséisch an dat ass dat Däitsch... laang virdrun ewell d'Englesch. Et ass zënter Honnerte Joere kengem groussen Auteur an deene Sproochen agefall, sech nëmme an enger enk begrenzter Ennersprooch auszudrécken.

Am 16. Joerhonnert huet de François 1er – natierlech vrun allem aus politesche Grënn – dem 'Standardfranséischen' e breede Boulevard gebaut an all Mëtteleen agesat, fir eng Sprooch ze favorisieren, déi säi Räich geng mat zesummenhalen an esouguer vergrösseren; net ëmsoss ass d'Latäin op all Fassong 'gestaucht' ginn, an net fir näischt huet hien déi talentéiertest Schreier op säin Haff gelackelt... d'franséisch Literatur konnt zerguttst starten an sech opdinn ewéi 'Kuchendeeg'. Am 17. Joerhonnert fanne mir beim Richelieu an 'senger Académie française' deeselwechten Zweck. Natierlech ass dat 'vereinfacht' an a Wierklechkeet vill méi komplex, mä et ass de Fong vum Phenomän.

An d'Däitsch? Gelungenweis fanne mir do d'Formatioun vum enger Standardsprooch am selwechte Joerhonnert wéi am Frankräich, mä aus ganz aneren Ursachen. **De Luther huet fir seng Bibelüewersetzung genee gespiert, datt do nëmme eng 'Mëttersprooch' a Fro gëng kommen**, fir senger Aarbecht a sengen Iddien dee breetste Raum ze verschafen, woubäi d'Dröckerkonscht dee beschte 'Weenche' war, fir seng Bibel mat deem standardiséierten Däitsch 'ënnert d'Leit' ze kréien. An de Joerhonnerten duerno fanne mir dann och knapps ee groussen Auteur, deen eng aner Sprooch schreift wéi en Däitsch, dat iwwer deeselwechte Leescht, also 'Mëttdäitsch' gezu war... en ongeheiert Resultat, wann ee bedenkt, aus wéivill Dosende vu 'Grimmelstaaten' dee Raum nach bis an d'19. Joerhonnert bestanen huet!

A bei äis...mat aller Bescheidenheet fir 'Proportionen'... wéi ass et do mat engem 'Standard-Lëtzebuergesch'? Mä **watfir e Lëtzebuergesch hunn dann eis bekannt Auteure geschrriwwen?** Ugefaang beim Tunn Meyer, iwwer den Diederhosen, de Gangler, de Lentz, de Dicks, de Rodange, de Spoo, Willy a Max Goergen, Batty Weber, Joss Keup, Marcel Reuland **an all bekannt Auteure vum haut...déi schreien eng Zort Mëttersprooch!** Dem Dicks ass kee 'Miseler' agefall, dem Rodange kee 'Bëlleger', dem Reuland keen 'lechternacher'... ärem Schreier 'kengt Weelzer', an dat bei allem Respekt fir lokal a regional Sproochvarianten. Déi hunn hir Fonktioun am Fong nëmme do, wou si 'doheem' sinn. Eierlech: **wat hält dann en Elwenter vum lechternacher, e Wëlzer vum Veiner, en Dauler vum Stackstaader asw.** Do ass dach am normalen Émgank nëmme eng Mëttersprooch, déi et bréngt... a mat deer mir eis Heemechtssprooch ofsécheren!

Verléifte Saachen

An de 'Rousen an der Stad', engem vum Dicks senger beléifste Lidder geet rieds vun de ville schéine Meedercher an der Stad; si wiere 'wäert, geléift' ze ginn'. Mir sangen dat a flotter Gesellschaft a mat Begescherung... ouni drun ze denken, datt et déi Ausdrucksweis an eiser Sprooch iwwerhaapt net gëtt ☺. Am Lëtzebuergesche kann e Jong ee Gickelchen oder och nach zwee op e Meedchen hunn, mä **hie 'léift' et net; hien huet et ganz einfach (esou wéi eis Sprooch ass) gär oder ass, grad esou einfach, 'frou' mat him!** Iwwersicht kritt dat léift Kand dann och nach eiser typescher Nimm wéi *Stupp, Stuppes, Stippchen, Maus, Hues, Modi* asw. Stellt iech emol vir, et gëff ee vu sengem léiwe klenge 'Kabeschou' oder 'Hunneg (honey)' schwätzen a mengen, dat wier méi elegant. Erënnert iech och nach un esou Ausdréck wéi 'dee gesäit dat gär, si gi mateneen, si freien asw. Interessant, oder net? Mä probéiert dat emol an anere Sproochen. Do huet jiddereng hir Fassong.

Vläicht mengt elo den Dësen oder Deen, dat alles wier e Bewäis, wéi 'aarm' eis Sprooch jo soll sinn. **Wourop kënnt et dann un: op 'je t'aime / ti amo / I love you' oder op d'Gefill, dat ee wëllt soen...** an ob et verstanen gëtt? Da probéiert emol, d'Ausdréck aus deem Wuertfeld vum Däitschen an d'Franséisch an émgékéiert ze iwwersetzen, datselwecht mam Engleschen ze maachen... frot Leit, déi Italiänesch, Spuenesch oder Portugisesch kënnen.

Am Marcel Reuland senger 'Kiermes am Duerf' steet et esou wéi et soll sinn: 'ech hunn Dech gär... mir gi mar bei den Här'. Mir därefen net vergiessen, datt den Edmond de la Fontaine an engem Haus matzen an der Stad opgewuss ass, wou (bei sengem Gouverneur vu Pappes) Dag fir Dag däitschsproocheg Garnisouns-Offizier aus an a gaang sinn. Dem Lentz wier dat 'léiwen' net agefall; dem Rodange scho guer net... an ower waren si 'frou' mat hirem 'Mënsch', wéi d'Fra och alt genannt guff.

Nei Scheffen- a Gemengeréit

Si sinn och alt **net ëmmer ze beneiden**, déi Leit aus de Gemengeréit, mä 'si wollten et jo esou hunn', soen der vill... et mussen der et ower maachen, mengen anerer. Dat stëmmt alles, a loosst mir hinnen alleguer dat Beschit fir déi nächst 6 Joer wënschen. Iwwersicht huet 'Scheffen' näischt mat engem Schaf mä mat Chef ze din; deemno en 'e' a keen 'ä'.

Wat eis Sprooch ugeet, do gëng ee sech ower wënschen, datt si an de Gemengeréit net vergiess gëtt, apaart wat d'**Stroossennimm** ugeet: Eng Haaptsaach ass, datt z.B. eis Flouernimm net bei neie Lotissementer a Stroossennimm vergriewen ginn; wann do 'zoubetonniert' gëtt an Haiser gebaut ginn, da soll d'Gemeng verstännegerweis dofir suergen... **datt de 'Volleksnumm' vun deer Géigend, net mat ënnert dem Gestengs verschwënt; wéinstens eng Strooss vun all Lotissement soll deen Numm erëmginn...** dacks ee vun den aller-eelsten Zeie vun der Sprooch, déi sech duerch d'Joerhonnerte gemaach huet. Dat ass ganz sécher kee bëllege Folklor mä Geschicht an esou vill wert wéi 'alt Gemäier'!

All Flouernimm aus dem Land hunn haut offiziell an eise Kadaster hir verbessert a richtig Nimm am Computer. Dat verdankt d'AL der immenser Mataarbecht vum Här Eierendirekter Patrice Schonkert an de Kollegen no him alleguer! Dat Ganzt geet ewell an den Notariats-Annoncen un an da bei de 'Bauhäre' virun. Dat lescht Wuert huet ower d'Gemeng... wann et muss sinn, dann hëllef mir gär a gratis!

klappen

ass **deer Verben eent, dat mir all gudd Broutdag gebrauchen, ower knapps driiwer nodenken datt dat Wuert et faushtendéck hannert de Bustawen huet.** Natierlech fanne mir et och am Däitschen, wann *etwas klappt* oder Schwéngereien am Mier 'verklappt' ginn...mä dann ass et net eist 'verklappen' an och ewell bal eriwier, mir fanne just nach 'klopfen', ganz rar 'kloppen'. Do 'klappt' keen un der Dier, et huet och ni een eng Sëssel 'geklopft', well 'dengeln' dach vill méi elegant war; si 'verklappen' och kengem en Auto a 'klopfen' néierens eng Partie Kaart. Datt do jeemoos eng Auer 'geklopft' hätt, ass och net bekannt. Mir hunn déi zwee: 'schloen' a 'klappen'.

Am Sport huet dat 'Klappen' sech bei äis ganz flott eragefuusst; do huet deen een en aneren ëmmer 'geklappt', dee gewonnen huet. Gelunge wier och nach e Saz, deen haut nach knapps ee verstee: *Wa fréier d'Wäsch gemaach guff, dann ass beim Bur iwwer dem Bauche geklappt a vill geklaapt ginn.* ☺

Hei wier et nach interessant, drun ze erënnern, datt d'Lëtzebuergesch bei der Ännerung vum 'pf' op de 'p' deeselwechte Wee gaang ass wéi déi nordöstlech Géigend uweien an äis, wou deen 'Tëschen-f' ewechfällt (*Pferd, Pfahl, Pfütze, Pflanze, Pfand, Pfingsten, Pfuhl, Pfarrei...*). Et däreft ee jo och emol no deer Fassong op d'Lëtzebuergesch kucken...an da ganz séier mat 'Lautverschiebung' an dees no bei déi pur Sproochwëssenschaft geroden.

Melusina

Viru ronn 130 Joer huet en héichgeléierten Här Professor, den Nic. Greth en décken Drulles vu Buch erausginn, dat **eng Zort vu 'Patrimoine immatériel' vu Lëtzebuerg** ee fir allemol ofgeséichert huet: de **'Sagenschatz des Luxemburger Landes'**. Den Här Greth hat a joerzénge laanger Aarbecht zimlech alles zesummegelammelt, wat **vu Soen a Seechercher uechter d'ganz Land ze fanne war**; datt et op d'Däitsch erauskomm ass, mécht der Saach keng Kniwwel; wichteg ass net d'Schuel, mä wat dran ass.

Hei fanne mir dann och **d'Geschicht' vun der Melusina an dem Grof Siegrid, dem Grënnere vun der Stad Lëtzebuerg.** Dat 'Melu' – wat e flotten Nimmchen hunn eis jonk Leit do gemaach! – ass iwwersicht net vun hei, well mir fannen et och ewell méi fréi am Südweste vu Frankräich (Poitou)... ower och schonn eischter un Balkan. De Fong schéngt vun nach vill méi fréi a wäit ze kommen. Wéi et bei äis gong, huet bis elo nach keen erausgekrumwelt, mä: **den Zesammenhang vun der Legend mat eiser absolutt authentischer Geschicht (Akt vum Tosch mat den Tréier Maximiner, 963, vu Lännerie bei Feelen an dem Bockfiel) ass en eemolegen Dréi an deer ganzer Melusina-Geschicht!** Do läit dann och d'Bedeutung vun enger Initiativ, déi dir an deer nächster KLACK méi genee matkritt... schlësslech sinn et 2013 genee 1050 Joer, datt... an dat muss ënnerstrach ginn!

Abeejo!

Gutt Frënn, de Professor Fons Biver a seng Fra hunn eng jonk Japanerin kennegeléiert, déi Doktorandin hei op der Uni ass. Si ware paff, datt déi no eppes weider wéi engem Joer Lëtzebuergesch geschwat... a geschriwwen huet! Natierlech hunn si mir déi jonk Madame recommandéiert, fir mech mat hir iwwer d'Problematik vun eiser Sprooch an iwwer hir Studien hei ze ënnerhalen. Ech mengen, et wier dowäert, eise KLACK-Lieser dee kleng Mail am Original ze liesen ze ginn, deen d'Joffer duerno dem Här Biver geschéckt huet... an sech selwer eng Meinung driiwer ze maachen. Dann, wéi d'Maybrit Illner seet: *Bleiben sie heiter...irgendwie.* ☺ Gudden Owend léiwe Fons, ech konnt gëschter de Moien den Här Roth gesinn. Hien ass ganz fein an d'Gespräch mat him war ganz interessant an animéierend. Ech hat bis dohin nëmme déi Perspektiv als "Fuerscher" oder "Linguist", awer dat Gespräch mam Här Roth huet mer een neien a wichtige Gesichtspunkt gebrecht. (quod erat demonstrandum! L.R.) Villmools Merci, datt dir mech him virgestallt hutt.

Eis Sprooch léieren ?

Dat ass nun emol **net datselwecht wéi sech schoulméisseg un d'Däitscht, d'Franséisch, d'Englescht ze ginn**. Souwisou ginn zu-gudderlescht allméglech 'Spezialisten' sech net iwwer de Wee eens: déi eng schwätze vun analytescher, anerer vu synthetescher oder strukturo-globaler, induktiver, deduktiver a wat-weess-ech-nach Manéier/Method... mä wéi huet den Helmut Kohl nawell gär gesot: *Wichtig ist, was hinten rauskommt!*

Wien **1945 am 6. Schouljoer** war, deem hat bis dohinner kee Spoun vu Franséisch matkritt. Déi Schoulmeeschteren a Professeren, déi äis duerno an e puer Joer um Camus seng Sprooch kritt hunn, dat ware beileiwe keng glat-poléiert pädagogesch Theoretiker, mä riichtewech fläisseg (dacks streng an heinsdo onge-recht) Praktiker!

No all deem Gefiederméchels, wat een haut héiert a matkritt, misste 'mir aner' am Franséischen déi allerlescht Nullerte sinn. Dat si mir ower net; glat net. Also kann d'Fassung, wéi mir d'Franséisch, souzesou mat der 'Schwängsboll' bäibruucht kruten, **net esou grujelg dolanscht** gewiescht sinn. Si war am Fong 'schrecklech': Schaffen aplaz braddelen. Et guffen onbekannt Wieder enner-strach an als Vokabele gebéicht; nach haut ass dem Ernest Pérochon säin 'à l'Ombre des Ailes' fir mech eng Grujel. 'Stammzäite' si wéi Allerhelleg-litaneie gedresch an erofgeleiert ginn; all gudden Dag guff et e puer Zeilen aus engem Text auswänneg ze léieren, déi een dann och huet misse schreiwe kënnen... et konnt all Ament e Kontrollblat op d'Bänk geflu kommen. Exercien an Tra-ductioun si 'gebaatscht' ginn... Geographie a Bio krute mir gelungenerweis op franséisch dohin-ner geklaakt (well nach keng däitsch Bicher do waren). Mir guffen also **praktesch dra gezappt**, e bèsse wéi den Asterix... et huet zerguttst 'bäigehat'! Wien sech no engem gewässer Zäit (no 4e/3e) da fir stilisteschech a literaresch Turnerei interesséiert huet, deem ass op d'Schinn komm.

Wat huet dat 'Gemélters' dann elo mam Léiere vun eiser Sprooch ze dinn? Mä gaaanz vill! **Ouni 'Vokabele' geet et net; ouni heiansdo e puer Zeilen (net nëmme Gedichter!) aus engem Buch (Manderscheid, Rewenig, Mil Angel asw.) auswänneg ze léieren a propper 'opzesoen', vläicht och ze schreiwen, ass net vill dran**. Wéi léieren d'Kanner 'hir' Sprooch dann: Lauschten (kleng Kesselen hu grouss Ouere...), e Wuert noplappere, en etlech Wieder, d'éischt ouni Verb, unenee setzen, 'grammatesch' heiansdo fir sech ze rulle vu Laachen... mä no an no kritt dat Gedruddels eng Uerdnung; et zitt sech riicht wéi e geknujelt Kleederstéck. Am Normalfall ass dat deem natierleche Wee, fir eng Sprooch ze léieren, och eis! Mä besser ass jo, wéi et schéngt, dat Einfachst kompléziert maachen ☺

Wat ee plazeweis vu Sproochcoursé matkritt, dat geet an deem Sënn op keng Kouhaut. Da kënt nach dacks dobäi, dass d'Léiermeeschtere perséinlech net déi allerdeinstste **pädagogesch Oder** hunn, fir engem eppes bäizebréngen. Wéi am ganzen Enseignement geet et nun emol net mat 'Fachwëssen' an engem schéin agerumten Diplom duer; et war, ass a bleift eng Fro vu Gefill fir déi, déi vun engem sëtzen, also 'Empathie'.

A Frankräich, Däitschland, England oder soss enzwou kritt een d'Sprooch vum Land laanscht d'Ouere geha... **bei äis gëtt e 'Frieme' bal vun de Leit alleguer an senger oder soss enger verständlecher Sprooch vun eiser Sprooch... ewechgehal!** Hei geet keng Ried vu 'Schold' mä nëmme vun engem Problem, deem et op déi Manéier an anere Länner net gëtt: also keng natierlech Widerhuelung vum Schoul-Cours!

Sicht emol...

Apaart an der Sprooch vum normalen 'Alldag' huet d'Lëtzebuergesch e Fong, dee verwonnerlech eegen/typesch ass... wa mir äis emol éierlech domat ofginn. Bei allen Ausdréck ëmmer erëm an **nëmmen duerno sichen ze goen, wou se dann hierkéimen, dat ass eng Uluecht, déi dem 'normalen' Däitschen, dem Fransous oder Englänner jo och net an d'Kopp kënn;** dat iwwerloossen déi enger Zort Wëssenschaftler, déi mir 'Etymologen' oder 'Sprach-Herkunftsfor-scher' nennen.

Et gëtt an all Sproochen déck an dichteg Dictionnairen doriwwer (Duden 7, Petit Robert1, Oxford Etymological). Do fënnst een dann dacks Explikatiounen, déi glaskloer sinn; anerer schéngen zim-lech mat den Hoer erbäigezun; erëm anerer sinn aus dem fréien, am beschte Fall aus dem spéide Mëttelalter, also erëm nëmme fir Spezialisten ze genéissen... mä do musse mir ëmmer drun den-ken, dass Kulturgeschicht a politesch 'Verwuerelter' net aus de Sproochiwwerleeungen ewechze-denke sinn... just fir d'Lëtzebuergesch huet nom immens fläissege Pofesser Joseph Hess (dem gudden 'Bulli') nach knapps een sech konsequent dofir an d'Sträng gehäit... eis UniLu schéngt net drun ze denken.

Kann z.B. een äis soen, wou eist Wuert 'éimeg' hierkënn (ugeholl, dass et bekannt ass), wéi et sech mat den Ausdréck 'nëmmen' an 'erëm' huet, a woufir een sech an eiser Sprooch 'dacks hout', ower nach ëmmer keng Midderchen huet... sou wéi mir hei an ärer KLACK... ewell 18 Joer an 175 Nummere laang...

Dat giffen, als DinA5-Bicher gesat, 4 Stéck mat 300 Säiten ☺

Probéiert emol...

Dës Sätz op Däitsch oder Franséisch ze iwwersetzen: *Mam Jang fiers de am beschten, wann s de mat em fiers. Dee gräissleche Mued huet sech erëm net ginn. Hënnt huet et elle gefacht an d'Dieren hu gerabbel. De Misch ass wéischt; dat gesäis de well u senger schroer Kuck. Dat verfroosent, mockelegt Kett huet sech de Mo verbellt; elo souert et.*

Wann dir zu Walfer op de Bicherdeeg bei äis laanscht kommt, da kritt dir d'Buch EISES fir e Brade-ries-Präiss a kënnst dës (oniwwersetzbarer) Sätz kéipweis zesummebauen!

vum Lex Roth

Bedenkt emol...

datt et ganz sécher knapps ee Fransous, een Däitsche an och bestëmmt keen Englänner gëtt, dee jidfer Ausdréck kennt, deem hien an engem décken Dictionnaire vu senger Sprooch begéint. Dat ass einfach net dran, well **den 'normale' Mensch (net de Spezialist) gebraucht a versteet – esouguer a senger eegener Sprooch – knapps méi ewéi 20 000 Wieder**... dat sinn der nach vill, well e gudden 'basic language', dee 'bréngt et' mat 6 bis 8dausend Wieder. An egal watfir engem 'Idiom'!

Firwat dës Bemierkung? Mä well e sëlliche **Leit mengen, e Lëtzeburger misst jidfer Wuert aus senger Sprooch kennen**, déi och e ganz respektabele Vocabulaire huet. Klortext: Wa mir e Wuert héieren oder gesinn, dat mir net kennen oder gebrauchen, da wëllt dat émgottesbiddeswël-len net heeschen, dass et deem Ausdréck net giff ginn! Méi koppeg nach: «Dann ass dat en aalt Wuert, an iwrengs meng Mamm huet dat och net gebraucht», jo an? Déi gutt Mamm, dee brave Papp, d'Leit aus eiser Strooss oder dem ganzen Duerf... déi hunn och eis ganz Sprooch net kenne kennen. Hei kënn nach dobäi, dass **d'Lëtzebuergesch keng grouss Schrëftsprooch war/ass, an deer een automatesch (am 'Kontext') Wieder entdeckt/léiert**, déi da wéi vumsel-wen an de Sproochverstand a-gebrauch eralafen.

Eng aner Iwwerleeung: Wann et eng Saach oder eng 'Handlung' (bal) net méi gëtt, ass et iwwerall normal, dass den Ausdréck verblatzt an zugudderlescht verschwënn. Huet emol Wieder wéi 'eng Gelp'- 'en Heehapp'- eng 'Kierp'- Gehäck, 'Bräch'- fléitzen, feeën, fooschen, bauchen... déi si praktesch net méi am Gebrauch, well een se net méi néideg huet. Eng aner Ursach sinn dann eis Ausdréck, déi duerch de Radio, d'Televisioun an aner Medien an anere Sproochen an de Motzeck gedréckt ginn, wat ower keng Ursach ass, fir ze soen, dass wier 'nach ëmmer' esou gewiescht... wéi heescht et esou schéin: Ursache sinn do, fir ze gebrauchen.

Hierscht-Sprooch...

An all 'eise' Sproochen, déi mir duerch eis Sproochsituatioun begéinen, fënnst ee fir **dës Zäit vum Joer 'Gefills-Gedichter'** iwwer den Hierscht. Wie kennt net deer Leit, déi 'flemmseg' ginn, depressiv, oder de 'Blues' hunn, wann d'Sonn sech méi rar mécht an d'Däischtert Tromp ass. Wa mir a Prosa oder Dichtung iwwer Gefiller a Stëmmung schreiwen, also 'Lyrik', dann ass dat natierlech eng aner 'Gei' wéi dat, wat mir iwwer dat 'geckegt Bicki' vu Fréijoer kennen. **Gefiller – deer méi 'hänkeger' grad ewéi deer méi 'geckeger' – kann ee klorerweis och op Lëtzebuergesch ausdrécken**; dat Talent huet ower net jiddereen, deem et vläicht gutt mengt, mä mir haten an hunn (och nach haut) en etlech Leit vu Qualitéit an deer 'Branche' op-weises. Een dovun ass den Tit Schroeder, deem säin 100ste Gebuertsdag vrun engem Mount zu Useldeng vun der Gemeng, dem Syndicat, zesumme mat engem Georges Calteux 'op Zack' schéin a verdéngt fir 'hiren Tit' gefeiert ginn ass. D'Buch vun deer Feier a mat der ganzer Lyrik vun Tit Schroeder kënnst dir iwwer den Telephon bestellen (**Jos.Wampach 23 63 06 22**). Hei e Gedicht vum Professor Schroeder, dass an dës Woch era passt... loosst iech et emol ganz lues laanscht d'Gefill lafen,

Ëm Allerséilen:

't ass dréif an däischter, schuddregkal
an d'Duerf läit am naassen Niewel...
haut gëtt et nit vru Mëtteg Dag,
't gesäit ee knapps den Nopeschgiewel.

Ee wielecht Blietchen hânt um Bam,
deem haut elauter Drëpsen dréit...
't ass luussegkal an dréif an naass,
den Niewel reest, den Drëpsschlag schléit.

All Blat a Blumm ass dout an dier,
den Hierscht huet Bam a Stack geschuer...
kee Bommel, Päipel a keng Bei,
de Gaart huet all seng Gäschter verluer.

Mä onversinns huet d'Blietchen sech gedréint –
ma neen ! Et ass en Zounkbutz, deem lo kréint !
Et ass nit vill, wat nach vum Summer blouf –
An dach – eng Grimmel, déi nit wielech gouff.

Walfer Bicherdeeg

Dat ass eng formidabel Geleeënheet, fir hei am Land an déi schéi **Welt vum Buch** ze klammen, och déi a Lëtzeburger Sprooch ! Ob een sech fir eng 'Ok-kasioun' oder eng nei Editioun intresséiert... déi zwéin Deeg si genuch Editioun-en, Publikatiounen, Okkasiouns-Stänn an e sëlliche Leit ze fannen, fir sech en etlech genësseg-intressant Stonnen ze maachen.

Zu Walfer hunn der ewell Honnerten hirt onverhofft '**Bichergléck**' mat neien an Okkasiouns- Saache begéint... et ass wierklech dowäert! Iwwrengs kënnst dir do och ganz gutt nammen ☺

Wéi all Joer, si mir och dës Kéier mat eisem klengen Stand fir iech do: samsch-des/sonndes, den 19. an 20. November... mat gaaanz flotte Präisser. Kommt kucken!

70 Joer, '3x Lëtzebuerg'... jo an?

vum Lex Roth

Dat war 1941. Deemools hat eist aremt kleespert Vollek de preisesche Strack ëm den Hals, nodeem Lëtzebuerg zënter dem 10. Mee 1940, grad ewéi déi aner Länner rondrëm vum Nazi-Wouscht iwwerrannt gi war. **Deen Horror huet gedauert bis 1944 resp. 1945**, mä vum éischten Dag un, esouguer ewell géint d'Enn vun den 30er Joeren huet sech d'Resistenz vun de Lëtzebuurger géint dee bronge Pak forméiert, z.B. am Kolléisch zu lechternach (LPL); natierlech muss een déi opfälleg grouss **'Centenaire-Feieren (1839-1939)' uechter d'Land** och an deem Sënn gesinn. D'Nazi-Wolleken hongen do... si sinn äis op de Kapp gefall!

Lëtzebuerg war en international unerkannte Staat, grad ewéi alleguer déi rondrëm; mä eis **'Frënn vun deer anerer Sait'** wollte just aus äis Däitscher maachen an d'Lëtzebuurger **'Heim ins Reich'** féieren; 'Reichsdeutsche' sollte mir ginn! Fir d'éischt guff gelackelt, dann ower gelëmmt an zugudderlescht mat alle Mëttele terroriséiert... et huet näischt gedéngt; de Lëtzebuurger Klatzkapp kruten si net kleng. 1945 huet keen heibannen a keen dobaussen, wéi z.B. 1919, méi dru geduecht, de Grand-Duché ze verschnëppelen an d'Stécker als Stëbsecken un d'Belsch oder Frankräich ze pechen! Wat 1867 zu London just um Papeier vun de 'Groussmuechte' festgehal gi war, huet eist Vollek duerch seng **individuell a kollektiv Resistenz** mat sengem Leed, der schrecklecher Péng an dem Häerzblutt vun senger Beschten ee fir allemol selwer ënnerschriwwen! Wéi ass et mat eiser 'mémoire collective'?

Den Nazi-Chef vun der 'Zivilverwaltung' hat mat senger Gielemännercher, wéi bei Kanner mat Marzipan, Schockela an Zockerstaangen alles probéiert, fir dem Himmler an dem Hitler **déi verbruet 'Lützelburger' als Dëlpessen op engem gëlle Plateau** ze offeréieren; seng Blamage war den 10. Oktober 1941 dann och deemno komplett, an déi schrecklech Reaktioun vun deem frustrierten Hermeskeiler Gnom huet mengerwäreg net op sech waarde gelooss!

Déijéineg, déi sech nach perséinlech gutt un dat Ganzt erënneren, sinn ëmmer méi dënn geséint, well si jo alleguer wäit iwwer 80 Joer hunn... mä ass dat **eng Ursach, fir e Resistenzakt vun eisem ganze Vollek un d'Verlatze kommen ze loosse**? Et kéint een sech a kéngen Dräm den 10. Oktober esouguer als eisen eenzeg wierklech vum ganze Vollek verdéngten 'Nationalfeierdag' virstellen; dat soll weessgott näischt géint eis héich respektéiert Dynastie an déi immens Verdéngschter vun der Grande-Duchesse Charlotte heeschen, deer hire Geburtsdag (23. Januar) jo d'Basis vum Feierdag ass, dee wéinst de Wiederverhältnesser an de 60er Joeren op den 23. Juni verluecht ginn ass... heescht jo ower haut och offiziell 'Nationalfeierdag / Fête nationale'! 'Journée de la Commémoration nationale'?...frot emol déi ënner 60 Joer...

Bei der Erënnerung un den 10. Oktober 1941 spilt een Element mat Sécherheet **eng Haaptroll: eis SPROOCH!** D'Nazien hatten dat, wat ee 'Fangfragen' nenne kënn, ganz genéschelt an eng onschëlleg 'Personenstandsaufnahme' gewéckelt, fir d'Lëtzebuurger nun emol... ze wéckelen. Zeso reng 'niewelaanscht/zoufällg' sinn an déi 11 Froen aus deer sabbeleger Mëllechzëppchen esou kleng Dommheete wéi 'Staatsangehörigkeit, Volkszugehörigkeit a MUTTERSPRACHE' gegrimmelt gewiescht. Virdu war de Leit op all Manéier gedreet ginn, wat si 'im Falle wo' geng erwaarden. Wéi d'Fatzbeiden an der Woch virdu op Prouf eng Partie Ziedelen agesammelt hunn... hatten do méi ewéi 98 % ganz einfach **3x Lëtzebuerg** geschriwwen... a mam vollen Numm ënnerschriwwen. Dee Courage muss een sech emol ënnert deenen doudgefëierlechen Ëmstänn virstellen!!!

Domat kënnen mir ouni Kéier a Krëmmel behaapten, dass eis Sprooch vum Vollek gewielt an e Stéck vun äis ass... mä ass een dann net 'Nationalist'?

de Professor Henri KLEES

ass vun e puer Méint an d'Éiwegkeet gaang. Him verdankt eis Sprooch vill méi wéi déi meesch wëssen... well de Kolleg Heng war e 'rouege Schaffert', deen dem Lëtzebuergesch an senger Wëssenschaftskabaischen Dëngschter gelescht huet, vun deene mir all an nach laang profitëiere wäerten: **en immenst Beispill ass säi Buch mat de Lëtzebuurger Planzennimm**, déi hien an hirem Zesummenhang mat de franséischen, den däitschen an dem wëssenschaftlechen (laténgesch aus der 'nomenclature Linné') an de Publikatiounen vum 'Institut grand-ducal' erausginn huet; leider ass dat ewell vill ze laang vergraff.

Fir den Henri Klees ze éieren, wier et wierklech fein, wann deeslewechten Institut dat **Wierk giff endlech nei editéieren!** Schlësslech war de Spezialist Klees jo och laang, niest senger Arbecht als Dozent am 'ISERP', Sekretär vun der Sprooch-Sektioun an deem Institut.

D'Action-Lëtzebuergesch, déi him op seng perséinlech Manéier um Häerz long, seet dem Här Klees merci fir seng Verdéngschter an der Famill hirt eierlecht Bäileed.

EISES...

Et ass bestëmmt **net** vum Muttwéll, a bewosst spaasseg, wa mir hei an der **KLACK** eiser **Ausdréck bréngen**, mat deenen een am Ausland net wäit giff lafen. Dat seet - ëm Gottesbideswéll! - näischt géint eng aner Sprooch a richt sech esouguer no deer **'kultureller Diversitéit'**, op déi jo och d'UNESCO an eis Europäesch Unioun déck Stécker halen... qu'on se le dise!

Denkt emol iwwer dës zwéi klenger Sätz no: **Wann d'Frae samschdes den hëlze Buedem propper gemaach a gewischt hatten, da sinn si mam schweiere Bëlles driwwer gefuer, fir e blénkeg ze kréien; déi Bëllesse vu Männer hunn si domat gewäerde gelooss.** De Jang hätt dee Këppche Wiss niest sengem Haus gär gehat, mä de Pier hat sech deen ewell genéschelt **genopert**...Vläicht fannt dir dës an aner Wieder an eiser Sammlung EISES (5000 Ausdréck!), déi dir op den Adressen hei an der **KLACK** kënn kréien.

Queesch!

Et gëtt deer Leit, wou een sech heiansdo freet, ob si sech selwer riche kënnen, well si an engem Stéck un allem knouteren a knadderen, wat anerer maachen, wa méiglech och nach schéi feig anonym! Vu sech hunn si näischt opweises bis op... hir queesch Reaktiounen, déi dann och nach dmeesch niest dem Dill sinn. Si verdreinen engem d'Wieder bewosst zynesch am Mond (oder um Bic) a kréien da Knupfreed, hir eege queesch Behauptungen ausereneenplättelen. Wien dogéint ass, dass mir muttwélles däitsch Wieder huelen, wou d'Lëtzebuergesch seng Ausdréck huet... deen ass an de 'Queescherten' hiren Ae géint d'däitsch Sprooch, basta. Nix da!

Firwat geet et an deem Sënn bal ëmmer ëm iwwerflësseg däitsch Ausdréck? Mä well déi aner Sproochen, bis op e bësse Franséisch, dem Lëtzebuergesch net wéi dinn; dat 'hunne-wutzen' Englesch deele mir mam 'Franglais' a mam 'Denglisch'. D'Schoul, d'Press, de 'Fernseh' vun do iwwer' krazen, stëppelen, rëffelen a schappen esou um Fong vum Lëtzebuergesch, dass kee Verglach mat soss enzwou méiglech ass... op dat elo enger Botschaft oder däitschen Unisproffe passt oder net.

De Problem fir d'Lëtzebuergesch vis-à-vis vum Houdäitschen ass esou kloer, wéi en et net besser kënn sinn. Eis Sprooch ass eng germanesch a grad esou no beim Thomas Mann senger wéi d'Nidderlännescht, *'keine Frage'*, an dat ass mengerwäreg keng Schan! Et fällt ower kengem an, ze soen, d'Hollänescht wier en 'däitschen' Dialekt... et ass e germanesch-nordfränkischen Idiom... woubäi erëm dat 'Fränkisch' dacks ze enk an der Géigend vu Frankfurt gesi gëtt. Firwat heescht Frankräich dann am Fong Frankräich?

Den Tit SCHROEDER

Gebuer 1911 zu New York, an 1920 nom Doud vu senger Mamm mam Papp erëm hannescht op Useldeng komm. Hien ass **ee vun deene feinste Schreiwerten an Dichter a Lëtzebuurger Sprooch**. Den T.S. war Professor am LGL um Lampertsbiert an, no de Spezialiste Fernand Hoffmann, Joseph Groben, Jean Rinnen, ee vun de beschte Lyriker, déi eis Sprooch niest Talenter wéi dem Marcel Reuland oder dem Jos Keup opweises huet.

Seng Heemechtsgemeng éiert hien haut op den Dag mat enger interessanter a feierlecher Sëtzung, enger Ausstellung (ë.a. iwwer d'Auswanderung an d'USA), a mat engem Büst op deer Plaz ënnert dem Schlass, déi vun elo un dem Dichter säin Numm dréit. Jiddereen ass häerzlech invitéiert.

Déi komplett Sammlung vu senger lyresche Gedichter ('De gaunze Wee', Spezialeditioun 2011, zesumme mat der Action-Lëtzebuergesch) ass och an engem Buch mat senger Biographie an Illustratiounen iwwer d'Auswanderung an seng Zäit ze kréien; et ka portofrai mat der Iwwerweisung vu 24 € beim Syndicat Useldeng bestallt ginn. (CCPL LU41 1111 0167 4965 0000).

Plättercher?

Dat ass dach Däitsch. Stëmmt schonn, ower **net an eisem Gebrauch!** Si leeë keng Plättercher a peche keng un eng Mauer; dat sinn héchstens Platten oder Kacheln; mir schwätzen nëmme vu Placken a Plättercher, denken ower net un den Ënnerscheid. Wéi nenne mir de 'Kachelofen'? Dat giff e 'Plätterchesuewen', sou wéi mir de 'Plätterchesleert / Plätterchesbuedem' gebrauchen. Fir déi Dënger ze leeën, brauche mir och (ausser dem 'Coll') kee **Mörtel**, mä eng gutt... Speis... déi erëm näischt mat 'Speise' ze dinn huet. Beispill erëm Honner-ten, wou ee 'mengt'. **Nodenken** ass besser, well 'wien nëmme mengt, dee weess näischt' ☺.

Eise 'Futur'

Mir kënnen äis nach erënneren, wéi ee sech am Franséische mat de 'Stammzäiten' huet misse ploen; fir d'Joergäng, déi an der Preisenzeit bis 1945 kee Franséisch an der Schoul matkritt hatten, ass et eng richtig Schmot gewiescht... ower et guff duerno **méi geschafft wéi 'pädagogesch' rondrëm de Bräi gefuer!** De 'Futur' war dacks dat Allerschlemmst; mat vill 'Bé-chen', Exericien an Traduktiounen ass et ower gaang. Am Däitschen ass et méi liicht gewiescht; am Englesche war de Futur mat *'will'* aus an un.

Am Lëtzebuergesch huet am Fong kee Krämpes mat deer zackerdjëssen Zäit. Do seet iergend en Zäitausdréck, wat kënn: *hemo, den Owend, muer, déi aner Woch, an enger Minut*... Wann elo ee mengt, hie misst mat *'wäert'* e Lëtzebuurger Futur erausbrueden, dann huet e kee Gespier fir Bedeutungen, oder hie gëtt senger Iwwersetzung aus däitschen Texter net lass. *'Hie wäert kommen'*, dat läit zwar am Futur, mä et **ENNERSTRÄICHT** just, dat hie kënn oder soss eppes 'bestëmmt' geschitt, e 'reinforcement' wéi dat poléiert giff heeschen; *'ech wäert dir et soen'*, domat dreet een engem souzosen, mä mir brauchen et absolut net fir e Lëtzebuergesch Futur. Leider schéngt deen Ëmstand esouguer op eiser Uni net bekäppt ze sinn! Dat ass ower kee Wonner, well...

Fir d'70 Joer vun der Nazi-'Personenstandsaufnahme', alias 'Referendum' iwwer eis 'Volks-/Staatszugehörigkeit an d'Sprooch huet de Conseil pour la langue luxembourgeoise ënnert der Autoritéit vun de Ministeschen Octavie MODERT a Mady DELVAUX d'Initiativ fir **eng Konferenz mam Top-Spezialist Professor Dr. Paul DOSTERT** Direkter vum 'Centre de documentation et de recherche sur la Résistance' geholl. Déi interesséiert Leit sollen sech den **Donneschdeg, 13. Oktober, 19.00 Auer** am Centre Neimënster / Sall Edmond Dune notéieren.

Knadderknadder...

Mir sinn esou schrecklech frou mat all deem, **wat zu Bréissel gekniwelt gëtt...** och wa mir d'Knätzelen herno dacks net méi erauskréien. Wat e puer Dose Joer laang do als 'Direktiven /Richtlinien' esou onschëlleg verkleet ass Eurokrategackelcher gekrocht ass, kritt haut 'force de loi', well him zu Stroossbuerg eng parlamentäresch Käppchen opgesat gëtt.

Datt mir op verschiddene Gebitter wéinst eiser zimlech spezieller Situation de 'Feißi' net heiansdo gerechterweis an d'Dier gesat hunn, fir **eng verstänneg 'Extrawurscht'** ze kréien... ze spéit. Ower nach ëmmer Zäit, fir sech plazeweis domat ofzeginn: z.B. wat eis Sproochsituatioun ugeet.

Déi Lëtzeburger **Affekote** sinn natierlech vru Joere vu Freed an d'Luucht gesprong, wéi et geheescht huet, d'Grenze wieren an der EU fir hir 'Konfrateren' (also och fir si!) elo 'weidenaffen' op. Klorerweis ass et fir e Lëtzebuergesche Jurist (k)eng Affaire, fir op Dijon oder Düsseldorf plädieren ze goen, sproochlech, versteet sech; ower en ungaresche Rechtsspezialist, deem eng 'Saach' a Portugal soll stemmen... wéi stelle mir äis dat vir... ouni elo vun de verschiddene 'Rechtslagen' an de 27 Länner ze schwätzen, Grujelgrujel!

Datselwecht gëllt och fir e Lëtzeburger a Bulgarien... mä wou fënnt dann do eng Gisse-Mamm hir Fierkelen erëm? Do och nach a kyrillischen Schrëft; wéi wann et net ewell mam griecheschen Alphabet duergaang wier. 'Si' schloen se natierlech mat Kollege-Verfriedungen doduerch, **mä et ka kee behaapten, dat an deem Gewull näscht vum Fong a Fuedem vum enger Saach geng verluer goen...** loosst mer léiwer net drun denken, wat bei deem Hin an Hier mam Präiss vun den 'Honorairen' lass ass... Mä dat soll jo da Juriste-Saach bleiwen, wéi och ëmmer. Nëmmen?

Et geet knapps rieds vun der **'Klientell' an de juristesche Sträitsaachen**. Wie versteet nach wien... oder net? Wien d'Pan ower muss klaken, dat wäerten déi zwou Parteien ower all Kéier gewuer ginn, wann déi sougenannt *'Mémoires d'Honoraires'* an d'Haus gefladdert kommen; schléisslech mussen se alleguer liewen, geldlir, majo nedir.

Elo ass dann nach **eng aner genial Saach fäerdeg: Och d'Notairen hunn elo alleguer an deene 27 EU-Länner d'Dieren op**. Wéi dat 'geet', misste Spezialisten äis erzielen, am Sënn vum Ausdruck: 'auserneendinn'! An eise Sprooch(e)gesetz vum 1984 steet ganz däitlech, dat an administrativen a juristesche Froen zwar 'eis' 3 Gebrauchssproochen zougeloooss sinn... mais que *'le français fait foi'*! Dat muss dann elo och ze denke ginn. An den notariellen Akte steet ëmmer elo 'getreisch', dat de Keefer/Verkeefer säin Akt vum Notaire explizéiert guff *'dans une langue par lui/elle connue'*. Et versteet sech, dat dat hei och d'Lëtzebuergesch war/ass. Mä wéi steet et dann elo mat der Praxis? Wéi erkläert e spueneschen oder sloweneschen Notaire dem 'Déngens Mett', wat do an engem Akt steet... a stellt iech emol vir, de gudde Mett ass net grad am Franséischen oder Engleschen 'doheem'; datselwecht kann een sech just ëmgedréint denken... dat ass wierklech Babel. Oder hätte mir besser, dat wéi esou sëllegen an deem Ganze Gedéngels **'EU-Schilda'** ze nennen.

Och hei stéisst et engem rëm erop, dat en Europa ouni eng obligatoresch 'Iwwersprooch' net éierbar ka funktionéieren; vun deer ganzer Iwwersetzerei hale mir jo, wat mir wëllen/ kënnen. Datt mir et ouni mat den Oueren ze wackelen zougeloooss hunn, dat (bis op eis!) Sproochen an der EU als 'offiziell' zougeloooss gi sinn (Irlännesch, Maltesesch, och nach Serbo-Kroatesch an Islännesch), déi net vu méi, wann net nach manner Leit gebraucht gi wéi d'Lëtzebuergesch... dann ass dat ganz sécher ee vun de villen 'Trapewitzen' aus der ganzer EU-Zäit! **Mä mir si kleng... a reng... a vrun allem fein, geldlir!**

Fuer duer!

Am **Putty Stein** sengem Wierk, dat de Guy Schons mat esou vill Léift a Kënnen dräibännege erausginn huet, fanne mir e Gedicht, dat heescht *'Fahr ihm dar'*, an anere Wierder *'fuer duer'* (leg los!), oder *'geff'ëm'ës'* (gib ihm Saueres!)... fir kee vu Münster oder Leipzig ze verstoen... well et EISES ass... huet dir d'Buch, dat esou heescht?.

Leider denken net schrecklech vill Leit iwwer dëse Phenomän aus eiser Sprooch no, wann et driwwer hier geet; déi allermeescht kucken ower grouss (a frëndlech), wann een hinne ganz roueg mat deer Beispiller kënnt. **Dat Lëtzebuergesch 'duer' huet nach en etlech Bedeitungen, déi mir all kennen, wa mir äis druginn, fir emol ze sichen: ha ferm duer!... et geet elo due! ech ginn elo net duer... et geet elo déck duer... dat huet laang duergelhal asw.** Dir fannt der Beispiller an Ausdréck nach. E Sport wéi en aneren.

Hei ka jo kee behaapten, dat wier ze al, museal, puristes, normativ, a wat et dees Gescheite mat spazem Mëndchen nach fir déi gëtt, deenen d'Lëtzebuergesch souwisou egal ass... mä dat soen se net ☺.

413... abeejo!

Sou vill verschidde Punkte ginn an deer **Broschür** behandelt, an deer vun 2 Ministären en *'Nachhaltigkeitsplan'* mat *'Leitfaden'* als *'strategesch Dokument'* virgestallt gëtt. Ass dat dann näscht? Dach, et ass eppes, a wien sech Suerge fir eise Kanner a Kandskanner hirt Land mécht, dee kann d'Iddi an d'Praxis nëmmen ënnerschreien.

Vun eiser Säit ower eng Fro: Wéi ass et mat dem 'strategesche Plang', fir datt et och eng Broschür fir d'Weiderbestoen, dat verstänneg Erhale vun eiser Sprooch, dem beschte Stéck vun eiser identitärer Émwelt ka ginn? Ouni eng zerguttst **Aarbecht fir de Fong vum Staat Lëtzebuerg, seng Geschicht, seng sozial an ekonomesch Entwécklung, säi spezifescht kulturellt 'Gesicht'**, bleift eng Kéier rosewéineg vun engem souveräine Grand-Duché Lëtzebuerg iwweg. Wien hält sech deer Saach-éierlech! - un... eis Constitutioun? ☺

vum Lex Roth

Niewelaa(n)scht...

Dir gitt net bal eppes méi Typesches wéi deen Ausdréck an eiser Sprooch sichen. Gewëss ass dat 'niewe-' just dat Houdäitsch 'neben'... mat deem spezielle mëlle 'w', deen de 'b' aus der däitscher Héichsprooch ersetzt... *Abend, über, aber, färben, Reben...* = Owend (avond, evening!), **iwer, ower, fierwen, Riewen...** op wëssenschaftlech gestelzt geet do rieds vun 'intervokalischer Lenisierung der Labiallaute mittels Frikation', dat mécht besser, geldlir.

Mä huet emol 'niewelaanscht' a bedenkt, watfir Bedeitungen dat kann hunn: een, deen *niewelaanscht* schafft oder eng Wiertschaft huet; e Luussert, *deem niewelaanscht geet*; eppes esou *niewelaanscht* soen... dat **'laanscht' ass wierklech interessant**, och nach zesummegeesat mat 'do-' oder 'hanne-'. Wat ass dann een, dee fir d'Fransousen *'à côté de la plaque'*... *mä dolaanscht*, oder laanscht den Dill! Wann iwwer ee geklaapt gëtt, dann heescht et och nach, et giff *'laanscht'* e *gemaach*... dir fannt dees garantéiert nach e sëllegen. 'Da kommt emol eng Kéier *laanscht*', soen der vill... a si frou, wann dir wierklech laanscht gitt an net era kommt ☺. Zu **Wolz** gëtt et eng schmuel Gaass, déi hannert den Haiser vun der Groussgaass leeft: den *Hannelaanscht* = *Hannela(n)scht*; praktesch oniwwersetzbar!

Voskuhle?

Dat ass mir dëslescht als **däitsche Familljennum** opgefall; si hunn deer Nimm kéipweis, déi genee op d'Urelteren an hirt Émfeld weisen. Mir hunn deer net esou schrecklech vill... ower **bal jidder Duerf déi Säit vun der Our, der Sauer an der Musel ass hei am Land als Patronym (=Familljennum) vertrueden**; huet emol eng Kaart a kuckt.

Deen Numm vun hei uewe kënn et ower och bei äis ginn: 'Voss' ass nidderdäitsch fir 'Fuuss', 'Kuhle' ass genee eis 'Kaul'. Domat giff deer ee bei äis **'Fuussekaul'** heessen. Hei am Land gëtt et am Kadaster eng Maandel voll Fuussen- a Wolleskaulen, mä kee Familljennum, deen dorop weist. An der Zäit hat dee fréiere Propriétaire vum Terrain bei Heischent mech gefrot, wéi hien säin neie **Camping bei de Feelenerhecke** soll nennen. 'Heischter Camping', 'Camp forestier', 'Camp de l'Oesling'...? Ech hunn hie gefrot, wéi et dann am Kadaster sténg: **Fuussekaul**. An, dat war et... bis hant!

Sprossen?

En aktuellen Artikel,

deen an der Woche-Rubrik **'Rondrëm eis Sprooch/Sonndeszeitung RTL.lu war**.

Ech weess, an dir och, dat eis Sprooch eng ganz déck 'Leitung' vum Däitsche aus huet; dat ass net verwonnerlech: Wann dir an d'Nidderlännescht, dat Dänesch oder Schwedesch, firwat net och an d'Englescht kucke git, da wimmelt et och do vun Ausdréck, déi **direkt aus der haaptgermanescher Sprooch, dem däitschen Idiom**, kommen.

An dëse Wochen ass erëm eng 'gutt' Geleechenheet gewiescht, **fir sech sproochlech mat enger Saach ofzeginn, déi vill Misär mécht: den 'Ehec'**. Fir d'éischt sollten et jo d'Corrichonge gewiescht sinn; iwwegens och deer Wierder eent, wou ee sech ka froen, firwat mir dee franséischen an net direkt deen däitschen Ausdruck gebrauchen... iwwer déi Fro wier jo allgemeng e ganz Buch, a firwat net eng Diplomaarbecht ze schreien. Et schéngt, wéi wann op der Musel plazeweis vu 'Gorrek' rieds wier. Déi arem Spuenier an och d'Polen hunn dann emol d'Pan misse klaken... bis dat et un den Tomate war... an dann endlich un de 'Sprossen'!

Knouterknouter: Mir hu keng 'Sprossen'. Dat si bei äis **'Kéngen'**! Am Franséische geet vu 'pous-ses' rieds, vläicht och nach 'germes'. Wat ausschéisst, wann de Som quëllt a schafft, dat sinn hei nun emol Kéngen, an zwar net nëmme bei de Gromperen am Leeër oder bei den Énnen a Schalotten oder dem Knuewelek, wann se ze laang gutt temperéiert am Schaf leien, aplaz an der Loft ze hängen ☺.

Bei enger Leeder schwätze mir och net vun engem 'Spross', mä vun engem **'Sprass'; de Pluriel ass 'Sprëss'**. Komesch: Mir hunn och esouguer näscht mat *'Sommersprossen'* ze dinn; gelengeweis sinn dat am Lëtzebuergeschen dach **'Speechelen'**, vläicht och nach e bësse méi graff **'Méckeschëss'**. D'Verb 'spriessen' ass eises och näscht; do soe mir einfach 'kommen' a jeenodeem vläicht nach 'opgoen', 'ausgoen' oder... **kéngen**.

Interessant wier et an dësen Zesummenhänge iwwerhaapt nach, sproochlech op dat onappetitliche **Gebitt vu Verdierwen a Vermuuchte vu Liewesmëttelen** anzegoen. Kennst dir den Ausdréck vum 'greezege' Miel oder Brout, vu 'muedzegen' Äppel oder Biren, 'mouerzege Kochelen/Dréischelen', 'faulzegen' Eeër, Drauwen. Beim Botter ass eise Gebrauch einfach Däitsch: ranzeg... mä an engens franséisch, well do ass et 'rance'.

Ech sinn iwwerzeegt, dat et a villen Haiser nach ganz interessant Ausdréck rondrëm de Gedanke vu verduerwene Saache gëtt a wier virwëtzeg, deer emol nach ze héieren, well engem dee ganze Quascht jo hei net fir déi 'Mipserei' afale kann.

An dësem Zesummenhänge: *'Mipsen'* ass typesch Lëtzebuergesch, grad ewéi *'mouerzen'*, ower *'fachen'* aplaz einfach sténken ze soen, dat ass vill méi schaarf, a wien sech laang net gewäsch huet a keng besonnesch gesond Haut, do schwätze mir jo och nach vu *'wëlsen'*, wat mir ower eng Grimel ze rassistesche virkënn, well déi 'Schwarz' jo net nëmmen 'Negere' genannt gufen (Latäin 'niger' =schwarz), mä och nach déi 'Wëll'; dat ass ee Gléck eriwuer.

Loosst mer hoffen, dat 'si' geschwënn en zerguttstert Mëttel géint dee Sch... vun Ehec fonnt hunn; entschëllegt d'Ausrutschen, ower hei ass et dach wierklech op der richteger Plaz. Vlächcht ass dat ower éischer de Fall, wéi dat **eppes géint den Ehec vum Lëtzebuergeschen** entdeckt gëtt ☺.

Dir **'wibbelt'** fir an d'Vakanz? Mir och... a vergiesst vlächcht net, iech e Buch op Lëtzebuergesch anzepaken. Wie weess? Op jidder Fall: **All Guddes!...bis den 1. Oktober ☺☺☺**

Nei Wieder?

Wann ee vun neie Wieder an egal watfir enger Sprooch schwätzt, muss een iwwerleeden, vrun allem ënnerscheeden/differenzéieren, wat ee seet, vrun allem **vu watfir enger Zort Wieder rieds ass: Normaalt Gespräch, Natur, Beruffer, Technik, Wëssenschaft.** Wie simplistes (oder verbruet) mengt, en däitscht, franséisch oder englescht Wuert wien an eiser Sprooch automatesch eppes 'Neies', wann et just ee vun eise gestackten Ausdréck erausdixt... deen huet sech am Klatzentrach vergraff a geheit ganz einfach laanscht den Dill.

An alle grouse Sproochen huet en **neit** Wuert fir eng **nei** Saach oder **nei** Ëmstänn geschwënn seng Plaz, well do all Dag Milliounen vum Dages- a Wochenzeitungen, Literatur a Schoulbicher en neien Ausdréck verbroeden, dee bis dohinnet net an deenen Idiome war... egal aus watfir enger Sprooch en erakënn: de *Sputnik* huet sech aus dem Russeschen erageschaft, den Tsunami wäert e Begrëff a jidder Sprooch ginn, de Fax huet sech eragesat, *Sushi* kennt all Mënsch, grad ewéi de *Bancomat*. Kee Problem. Ëmgedréint hu 'Kartoffel' oder 'Butterbrot' nach haut hir Bedeitung a slavesche Sproochen; dir kritt op der ganzer Welt 'Spaghetti', wann dir se frot. **NEI ass am Lëtzebuergeschen ower net, wa mir aus enger Heederzalot eng laute maachen, oder eng Ham räacheren aplaz ze reezen...**

An der Zäit ass et am Franséischen an Engleschen net déi Boun Krämpes gewiescht, fir z. B. TELE-VISIOUN unzuhuelen, dat och ouni Keier a Krëmmel an den normale Sproochgebrauch ze katapultéieren. Mat Ënnerscheeder an der Aussprooch huet dat neit Wuert sech och an de meeschte Sproochen vun der Welt festgekallt... just am Däitschen, grad do, wou d'Saach erfirnt gi war (*Braunsche Röhre!*), guff an enger iwwerdreinter Pangermanismus- an Nazizäit de 'Fernseher' an d'Fenster gestallt, géint de griechesch-laténgeschen Ausdréck; deeslewechten Zock fanne mir jo am Strech mat 'Fernschreiber, Fernsprecher, Fernglas (eis wierklech typesch *Spektiv!*)... déi d'Lëtzebuerg iwwengens ni ugeholl hunn... einfach ass ower ze verstoen, datt si an de 50er Joeren deelweis op de *Fernseher* (*Fernseh*) ze schwätze komm sinn: et guff dees jo soss näischt wéi dat, wat mir vun den Antennen um 'Hartkopf' a 'Feldberg' eriwuer kruten. 'De Fransous' an *la télévision* hu mir méi laang duerno op dee schwéngseg deieren 43cm-Schirm kritt... mä do war et zesoen och nach bal ëmmer Wanter: vill Schnéi! Et kënn nach dobäi, datt fir déi allermeescht Leit dat Däitscht nun emol méi licht ze verstoe war (an ass!) wéi d'Franséisch. No an no schéngt 'Televisioun' sech ower och déisäit der Musel genéschelt eranzeschaffen, wat mir bei 'Spiegel/Stern-TV' kënne gesinn. Dobäi ass nach ze bedenken, datt d'Längt vun de Wieder, d'Zuel vun de Silben, eng ganz grouss Roll spillt; am 'Verkierzen' sinn d'Anglophen nun emol Assen, an d'Fransousen net wäit hannerdrun. Gutt Beispiller sinn den Auto(mobile), d'Photo(graphie), de Plane(Aero-); deer fannt dir kéipweis; sou sinn dann och d'Protex (Protection civile) an aner Beispiller bei äis ze explizéieren... wat spezifesch näischt mat der Lëtzebuerg Sprooch ze dinn huet.

Mir Lëtzebuerg hunn op deem ganzen technesche Gebitt kee Problem mat 'neie' Wieder. **Mä wéi definéieren ech nei Wieder? Sinn dat deer, déi mir muttwëlles an d'Plaz vun eise gewessenen Ausdréck brätschen?** Gelungen, fir net ze soen 'topeg', ass et, ze mengen, *Ameis, Maikäfer, räacheren, oprecht, ëmsteigen, rognons, bouchée asw., dat wieren 'NEI' lëtzebuergesch Ausdréck.* Do schloe mir just a muttwëlles eiser een dout, fir op eng zimlech fuddeleg Fassong een an d'Däitscht oder soss eng Sprooch klauen ze goen. Nach méi koppeg ass et, wann dann zënter Joer an Dag bëlleeg vun ëmmer deene selwechte queesche Muppe behaapt gëtt, e Meedéier, eng Seejomes, e Reez, dat wier alles ze al, gro a stëbseng, konservativ, puristes, nationalistesch an esouguer geféierlech 'facho'. Quatsch!

Wat soll do dat 'fortschrittlecht' Gemierwels vu Leit, déi sech et hei nawell net schlecht goe loossen an näischt Positives opweises hunn; deenen eist Land, seng Geschicht, seng Identitéit, säi Streiden a Leide fir seng Fräiheet, säi Respekt vru Generatiounen hire Verdéngschter strutz-egal ass. Dat ass deenen Herrschaften hirt Recht... mä eisere kann och dovun halen, wat e wëllt. Mir wënschen hinnen dat, wat si fir sech – a vrun allem nëmme sech – reklaméieren: dat Allerbescht!

Rapp dech!

Ass iech ewell obgefällt, **watfir e 'Liewen' dat Verb 'rappen' an eiser Sprooch féiert?** Gewëss: mir 'rappen' emol alles (Kéis, Zelleri, Muerten...) am Sënn vum franséische 'râper'; mä domat huet et sech. Mam Däitschen huet d'Wuert nullkommanäischt ze dinn, et sief, dir gitt bei 'rupfen' kucken, mä do hu mir jo och 'ruppen'. Eist 'rappen' ass éischter d'Iwwersetzung vu 'reissen'... an och dat hu mir; mat eisem typeschen Ëmlaut 'äi' an eiser sou aarmer Sprooch... deen et am Däitschen iwwengens net gëtt.

E klenge Spaass: Iwwersetzt emol op däitsch oder franséisch, dir hätt iech eng gerapp; et wier 'Rapp a Klapp' an enger Famili; de Jang soll sech emol rappen; äre Billjee wier nach net gerapp; de Misch geng an engem Stéck (firwat 'andauernd'?) Witze rappen; en aalt Gemaier giff ofgerapp; de Patron hätt een ëmgerapp... dir fannt der nach... wann dir iech zesummerapp, léif grouss a kleng 'Rappdeckelen' ☺.

Wiem gläicht dee Klengen?

Wann e Puppelchen op d'Welt kënn, gëtt direkt gekuckt, **wiem hie gläicht.** Doriwuer huet den August Liesch sech an äis a sengem 'Bébé' (cf. d'*Maus Ketti an Allerhand*) formidabel ameséiert... dat gelungent **Gesichs nom Glach** ass nach haut grad esou aktuell wéi viru 75 Joer.

Sproochlech gekuckt kënne mir ower soen, **datt eist 'gläichen' dem Däitsche... gläicht,** datt mir ower dacks musse sichen, wéi et dann elo richteg am Goethe senger Sprooch heescht. Et ass dolaanscht, wa mir mengen, d'Kand giff 'der Oma gleichen'; dat gëtt et 'do iwwer' einfach net; do geet vun *ähnlich* a vun *ähneln* an *Ähnlichkeit* rieds. Schonn doriwuer nogeduecht?

vum Lex Roth

Bäisst et iech?

...da kraazt iech. En anere Sproch: *Deen do ass nach ze liddereg, fir sech ze krazen, wou et bäisst.* Dat sinn deer verbrute Spréchelcher, déi esou typesch fir eis Sprooch sinn, wat mir ower knapps denken, well gemengt gëtt, dat wier souwisou Däitsch... jo, mä.

Dat 'bäissen' hei huet an deem Gebrauch glat näischt mam däitsche 'beissen' ze dinn; do ass et 'jucken', am Franséischen 'démanger'... mir hunn also 2 Bedeitung vun deemselwechte Wuert; mir kënnen nach méi wäit goen, an äis mam Ënnerscheed tëscht 'Bass a Bëss' am Lëtzebuergeschen ofginn. Fir d'Saach méi praktesch ze maachen, ass et jo net schlecht, wa mir e Beispill huelen, dat dann eng däitsch/franséisch Iwwersetzung soll kréien: De Jong huet jidderengem duergebaass, et giff hie bäissen, a vun elauter Bass kënn hien net schlofen. Da fuert emol duer (alt nach esou e gelungenen Ausdréck aus eiser aarmer Sprooch).

Gequellte Gromperen...

Wéi am 18. Joerhonnert d'Gromper hei opkomm ass, war e gutt Stéck Gefor fir Hongersnout verschwonn... de symbolesche Merci vum 'Vollek' fannt dir nach haut zu Potsdam (*Sansouci*) um Grouse Fritz senger Grafplack. Dat huet deemools net verhënnert, datt och duerno nach schrecklech aarm Joere komm sinn, déi praktesch en Drëtlet Leit vun hei iwwer de grouse Pull gedriwwen hunn. **Et huet ower net laang gedauert, do hat eis Sprooch sech och un déi sëllege Fassong gewinnt, op déi d'Bippercher (wouhier?) um Dësch gestan hunn:** gekacht (gefoxt), mat Mëllec geträtscht a getrippst, als Püree verfeinert; gebootscht, och op e puer Fassong gebroden, mat Schalotten, Bratzelen, enger Poutz Mëskot: méi genéseg wéi déi allerbeschte Fritt a méi gesond wéi all 'Chipsen'.

Mir kennen natierlech d'Ausdréck rondrem d'Gromper aus anere Sproochen; mä **der Däiweel weess, wou mir hei un déi 'gequellte' Grompere kommen,** déi jo am Däitsche logescherweis 'gepellt' gin a *Pellkartoffeln* genannt ginn, well si 'in der Pelle' gekacht sinn; d'Fransousen hunn an hirem poeteschen Hank der Gromper esouguer eng 'Nuetszack' ugedunn an se 'en robe des champs / de chambre' vernaant. Dat ass alles net wichteg, mengt dir... mä dir loosst keng Gromper stoen, déi éierbar, apaart op Lëtzebuergesch, noneegemaach ass, gell!

Glëschteren oder gladderen?

Déi zwee sinn am Lëtzebuergesche richteg a ginn och gebraucht, souguer wann dat **'Gegladders' net grad ëmmer fir an d'bescht Stuff** passt. Eent ass sécher: Zu Berlin versteet keen et... mä dees si mir äis vill ze dacks net bewosst, well mir ze lichtfankeng unhuelen, eis Sprooch wier jo dach déi vun *'deer anerer Sait'*; et freet sech iwwengens, firwat deen Ausdréck nëmme an exakt fir eis Ost-Sait gëllt; Frankräich an d'Belsch sinn dach och, déi aner Sait'.

Gloscht, glëschteren a glëschtereg wieren also, an der Rei'; *Gladder a gladder* ass méi familiär, fir net ze soe graff. Et huet ower méi eng grouss 'Famill': eng Gladder ass eng Gloscht, kann ower och e gudde Maufel sinn, deen een apaart gär huet; *eng op d'Gladder*, dat brauch een net laang ze explizéieren; *sech begladden* heescht jo sech 'knaschteg' maachen... wat och däitsch ausgesäit, ower keent ass. Bei deem *Gegladders* hei dierf een ower ee léiwen Ausdréck net vergiessen: déi Kleng oder grouss, *Gladdermaiercher*!

NACH EPPES

1. Dir fannt all Samschdeg op **rtl.lu/ Sonndeszeitung** en Artikel 'Rondrem eis Sprooch'.
2. Wéi ass et mat ärem **Fändel fir Nationalfeierdag?**
...Dir fannt een ënner 'drapeaux et bannières' (Säit 335) an de 'Giele Säiten'.

ANIL... watgliff?

Wat dat ass? Mä eng immens wichteg Associatioun, mat deer jiddereen ewell (onbewosst) ze dinn hat oder kritt, deen an engem Spidol geleeen huet oder läit. De vollen Numm: **Association des Infirmiers et Infirmières luxembourgeois.**

Natierlech geet et hei net ëm de Fong vu Lieserbréiwer, an deene vu baupsegem oder soss ganzengem Personal rieds ass; et gëtt an all Beruff 'deer enger an deer anerer'. Op eiser Sprooch-Sait hale mir äis un déi Saach, déi äis op jidder 'Niveau' am Spidol uewe läit: Eis Sprooch.

Et ass jo mengerwäreg net fir d'éischt, datt hei – zënter Joeren! – esou ganz 'siddeleg' gefrot gëtt, wat en däitsche Medezinner oder Paramedezinner zu Lyon geng maachen, dee kee Franséisch versteet a keent schwätzt... a wat e franséischen Dokter, Infirmier oder Assistent zu Köln mécht, dee kee Däitsch kann. Dräimol näischt! Ponkt. Basta.

E Lëtzebuerg, deen hei seng Schoul normal bis an d'Halschent vum 'Secondaire' hannert sech huet, dierft kee Gedängels mat Sproochemstänn hunn. Wéi ass et ower mat deenen, déi direkt no der Primär-, pardon Grondschoul op d'Aarbecht gang sinn? **Wéi steet et mat deene Leit iwwer 70 Joer, déi duerch de Krich oder d'Liewensemstänn net vill vu Franséisch matkritt hunn?**... a wéi ass et mat deenen Zéngdause vum franséisch- oder däitschsproochge Matbiirger, déi hei an eng Klinik kommen, wou keen ni dem Bett hirer Sproochen eng versteet... a keen eppes vun deem anere matkritt? Dat gëtt natierlech Kuddelmuddelbullibratsch... **ouni vun de Geforen ze schwätzen, déi duerch des Ëmstänn laueren!** Do ass de Patient natierlech ëmmer op der verluerener Sait; et geet ewell domat un, datt een am Spidolmilieu verschotert ass, iert et ufänt, oder? Wat hei op deem Plang leeft, dat huet keen Numm... oder et huet der vill, déi mir ower net wëlle schreiwen.

40 Joer Actioun-Lëtzebuergesch...

wiere jo eng Geleeënheet, fir zerguttst ze feiern. Ganz dacks gëtt et dann och en neie Fändel an eng Zort Fest mat enger „akademischer“ Sëtzung. „Akademisch“ ëmschreiw mir léiw, am Sënn vum Wuert, mat „demokratesch“, firwat net „demokritesch“? Mir haten an hu kee Fändel, wäerten ni ee kréien, a ginn och mat kengem Cortège.

All eventuell Rieden aus enger feierlecher Sëtzung liest dir souwiso an hirem Kär hei an der KLACK, op eisem „site“ an all Samschdeg „online“ rti.lu; eise Fändel gëtt vun der Aarbecht fir eis SPROOCH gedroen... an déi ka jo, och mam schlechte Wëll, keen äis ofstreiden, oder?

Wéi stong et da vru 40 Joer, also 1971, mam Lëtzebuergesch?

Wien huet sech drëm bekümmert? Wat war geschitt... oder villméi: Wat ass net gewiescht? Wat ass net geschitt? Dat sozio-pädagogesch Sproochgefill ass net iwwer e puer guttgemeenger Heftercher an en etlech genësseg Gedichter erauskomm... natierlech nëmme fir déi net emol 3 % Lëtzebuergesch-Lieser. Firwat ass geduecht ginn, et giff mat engem (wann och nach esou gudden) Dictionnaire duergoen, fir eiser Sprooch en zolitte Fong ze ginn an si éierbar ze verankeren? **Woufir guff fir d'Lëtzebuergesch 'bei de Leit' nullkommanullnäscht gemaach?** Firwat ass d'Lëtzebuergesch nëmme vun e puer „Fiederfoxerten“ an engem Miniveräin gestäipt ginn, deen zeseen ni iwwer d'Gréisst an d'Wichtigkeet vun engem bessere mä zimlech exclusive Kleeclub erauskomm war? Wien huet sech och nëmme e Wutz vum klenge Féngerche fir eis Sprooch an der Schoul kromm gemaach?

Et wier op d'mannst eng zolitt Master-Aarbecht, fir d'Roll an d'Wierklechkeet vun deer Sprooch vun 1945 bis 1971 emol éierbar, vrun allem éierlech, ze analyséieren... mat deer d' Lëtzebuerg dem Nazi-Wouscht den 10. Oktober 1941 dältlech dohinnegebass haten: Lëtzebuergesch a soss näscht! Mä wat ass aus deem geféierlechen an hellegen Eed vun 1941 ginn? Wat an deem Sënn bis elo ënner „wëssenschaftlech“ Deckel rauskumm, ass leider fuddeleg a voller Lächer wéi eng Saibecken... dee jonke gedokterte Mënsch (aus Respekt fir de Papp loosse mir den Numm ewech), deen an enger Publikatioun wollt „les errements“ vum Lëtzebuergesch an de leschte 65 Joer dokumentéieren, huet e sëllege Klatze laanscht den Dill gehäit an der kéipweis „am Trach leie gelooss“, schued! Firwat och ëmmer: d'Actioun-Lëtzebuergesch guff praktesch trotz honnerte vun Aktivitéiten an dausende vu publizisteschen Agrëff ignoréiert; dat muss een emol fäerdegbréngen!

Iwwer deen Aarmutt, deen nom Krich eleng mat der Schreifweis fir d'Lëtzebuergesch opgeféiert guff, huet dir besser net an den Detail ze goen; souwiso kritt ee vun den Nokomme vun de „Schëllegen“ just e laangt Gesiicht dohinne gehaang, wann een sech ënnersteet, der Saach „lergendwéi“ op de Fong ze goen; hinne geet et net ëm d'Saach, net ëm de Wouer, mä ëm hir Famili. „Passons“, seet de Fransous.

Eng Commissioun vun dichtegen a fläissege Leit hat bis 1971 um 5-bännegen Dictionnaire geschafft, fir deen ee vun eisen Allerbeschten, de Professor Robert Bruch (1920-1959) eng verstänneg a verständlech Orthographie opgestallt huet. Déi gëllt, bis op e puer Klenggekeeten, och haut nach offiziell. Deen Arbeitsgrupp vum Dictionnaire huet seng enorm Leeschtung ower leider „hannerwands“ gehal, souzeseen an enger klenger Broutkëscht; **si waren ze fein – oder wat och ëmmer – fir dem Wiederbuch an senger Schreifweis eng breet Resonanz do ze verschafen, wou eis Sprooch leeft an otemt: bei de Leit, dem Vollek, deem se gehéiert.** Bei allem héige Respekt: dat war en Dauereschued. „Si“ hunn sech nom leschte Band vum Dictionnaire praktesch selwer opgeléist, aplaz dee weider ze verschaffen an ze aktualiséieren. *Der Rest ist Schweigen!*

Fir d'40 Joer vun der ACTION-LËTZEBUGESCH wier eng negativ oder sougenannt rethoresch Fro fundamental dat Allerbescht:

Wat wier ouni si NET fir eis Sprooch geschitt?

Duerf, Döörf, Doref, Dorref oder Duaref?

Jidderengem vun äis läit déi Sprooch am meeschten uewen, déi hien als éischt geléiert huet: d'Mammesprooch; dat ass hei nun emol (majoritär) d'Lëtzebuergesch. Wa mir nach weider brueden, da kënnt hei ower och de regionalen, wann net esouguer dee lokalen Deel eraus, **deen der vill net lassginn**, a wann se 50 Joer éierens ganz anescht gelieft hunn. Ob ee Weelzer sengt Weelzer (mam „riparueschen“ Aschlag) ower muss no 50 Joer an der Stad oder zu Beetebuerg „wegder“ schwätzen, doriwwer kënnt mir äis stonnelaang zermeschten. Datt Ministère mat hirem Regional-Kolorit onbedéngt, no Joer an Dag, wéi mat engem Veräinsfändel wëllen duerch hir Polit-Carrière weitschen, dat léisst jo jiddereen hinne gär als „Wahlpropaganda“ duerchgoen. Eiser Sprooch bréngt dat rosewéineg.

„Déi oachzing Junge senn hakt nick laank do owe geweest“, dat klénkt ganz heemlech fir e Wëlzer; engem Miseler oder Rëmelenger seet a bréngt et näscht. Och eng Doudesannonce op „Eechternaocher“ oder Elwenter léisst de Rescht vum Land zimlech kal. E Ministesch-Artikel op „Maarnecher“ an enger Publikatioun fir de Poretteclub vun Useldeng wirkt éischter lëschtég wéi „zerjéis“, wann net esouguer dolaanscht... jidder Respekt fir all Variante vun eiser Sprooch... an hirer Uertschaft oder Géigend selwer: soss enzwësch dividéiere mir auserneen, aplaz drun ze denken, dass nëmme eng „Mëtt/Koinè“ dem Lëtzebuergesch hëllefe kann, op de Been ze bliwien. Praktesch déi aus dem Uelzechtdall!

vum Lex Roth

De Professor Leo Doemer schreift äis:

Ech weess net, ob et besonnesch gutt deet, wann een **eng Fauscht op d'A** kritt, et misst een emol déi froen, déi regelméisseg u Klappereie bedeelegt sinn. Ausser dass et wéi deet, gëtt et jo normalerweis och nach e blot A. Conclusioun: Mat enger Fauscht kann ee viles maachen, ech sinn awer der Meinung, dass se net op en A passt, et sief dann, et ass een e Masochist. Sait enger gudder Zäitchen awer schéint et deer Zort Leit e sëllege ze ginn, well et héiert a liest een op Schrëtt an Trëtt, dass eppes passt wéi d'Fauscht op d'A wann ee wëllt soen, dass eppes besonnesch gutt passt. Dat ass menger Meinung no awer falsch. Deen „alen“ Dictionnaire hëllef do net weider, well en sech mat der Iwwersetzung op Däitsch zefridde gëtt a mat kengem Wuert op d'Bedeutung vun der Riedensaart ageet. Deen neien Online-Dictionnaire (LOD) liwwert zwar eng Bedeutung, awer e passt sech och deem neie positiven „Trend“ un a féint, dass eng Fauscht ganz gutt op en A passt. Ma jo dann. Dat eenzeg, wat ee kënnt hei als Argument gëlle loosse, bezéit sech op d'Form: Déi ronn Form vun der Fauscht passt eventuell net schlecht an déi méi oder weiniger ronn Form vun der Hiel, an där eis Guckelcher leien. Ma dass ass awer och schon alles.

Dee bekannten däitschen Universitätsprofessor Lutz Röhrich mengt a sengem „Lexikon der sprachwörtlichen Redensarten“, dass et „nicht zueinander passt“, an en zitëiert eng Partie Autoren, déi och deer Meinung sinn, wéi de Luther, den Abraham a Santa Clara an nach aner, a bréngt dat méi lëschtég Beispill hei: „Wie eine Igelshaut zum Küssen“. E gutt Stéck méi graff a guck net léif illustriert e schlescheschen Dichter am 18. Joerhonnert déi Riedensaart mat deem Bild hei, wann e vun ale Frae schwätzt: „Die schicken sich zur Liebes-Pflicht beinah wie die Faust aufs Auge.“ Déiselwech negativ liddi dréckt de franséische Pendant aus: „Cela rime comme hallebarde et miséricorde.“

Wien déi positiv Bedeutung vun deer Riedensaart elo wëllt mordicus verteidigen, kann argumentéieren, dass d'Sprooch eppes Lieweges ass an dass se sech ëmmer an ëmmer erëm verännert, esou, wéi d'Leit se Dag fir Dag benotzen. Vläch muss esou een Argument och fir déi schlëmme Feeler hirhalen, an deenen hire „Genoss“ ee bei RTL ka kommen: Do ginn z. B. Argumenter géinteneen „ofgeweit“ aplaz „ofgewien“, d'Temperature „klammen nees liicht un“, oder am Sport „stellt“ nach ëmmer een deem aneren „e Been“. Op Lëtzebuergesch gëtt „de Fouss gesat“. Basta! Et geet menger Meinung no awer ze wäit, wann een och Spréchwierder a Riedensarten an hiren Bedeutung esou ouni Weideres op d'Kopp dréit!

Geschier

Natierlech luusst direkt e Lëtzebuergesch eraus, wann hie schreift, dass hien „seinen Geschirrkasten vergessen hatte“. Den däitschen Handwerker huet nun emol kee „Geschier“ an dofir och knapps e „Geschirrkasten“; dat ass (vill méi feierlech) e **Werkzeugkasten**.

Mä huet dir ewell dru geduecht, watfir e Kéipche Bedeitung an en eiser Sprooch rondrëm dat „Geschier“ gëtt. Mir wieren allegueren net do, wann den Elteren hirt „**Houchzäitgeschier**“ net funktionéiert hätt ©... a wat haten se sech all „**ugeschiert**“, wéi se fir dee groussen Dag „**an d'Geschier gaang**“ sinn. Vläch hat de Paschtouer se virdrun och ewell am Brautexamen „**an d'Geschier geholl**“. Wa mir wëllen eppes ernimmen, dat net extra vill wert ass, gëtt och mat enger krommer Schnuff einfach vu „Geschier“ geschwat, wat ower net fir dat gëllt, wat haut d'meescht „couvert“ oder „Besteck“ vermannt gëtt... war eist „**Läffelsgeschier**“ net méi gutt genuch? Mä eng aner: Wësst dir nach eppes mat „**Nuetsgeschier**“ unzefänken? Wat ass eis Sprooch ower esou arem, gelldir.

Kruppschank

Normal ass et, dass an all Sprooch **Wieder verblazen, verginn, oder an de Vergiess geroeden**. Och am Lëtzebuergesch. Dat huet seng Ursach d'meescht doran, dass d'Saach, ëm déi et geet oder d'Emstänn fir den Ausdruck net méi bestinn. Am Lëtzebuergesch huet dat ower dacks ganz aner Grënn: Et gëtt einfach en däitscht Element an d'Plaz gesat, besonnesch do, wou däitsch Agence-Texter an de Radio oder op d'TV lafen... an d'Leit, déi se solle verschaffen hir Mikro-Sprooch schlecht oder guer net am Grëff hunn. Et kënnt ee Bicher mat Beispiller fëllen, an et vergeet praktesch keen Dag, wou een net vun zimlech quemesche Mënschen dorop gestouss gëtt. Och hei ass gudd Rot(h) déier. ©

An der Rubrik „Rondrëm eis Sprooch“ op rti.lu / Sonndeszeitung war et ëm Jelli a „Knorpel“ gang, deen natierlech op Lëtzebuergesch „Kruppschank“ heescht; et ka jo kee soen, dass giff et net méi ginn, also ass „Knorpel“ hei preisesche Quatsch. Et kann een och drun erënnere, dass et bei äis nach ëmmer „kruppsch“ Bréidercher ginn oder deer gebrodener Saachen; **mat deem komplett iwwerflëssege „knuspereg“ hu mir näscht ze dinn**. Eleng op dem Gebitt vun der Kiche sinn eng Hellewull Ausdréck ze fannen, déi muttwëlles verbrannt ginn... vläch well et sech aus däitschsproocheg Kachbicher besser knäipe léisst. Mëgem Korrespondent „Mars“ vun rti.lu e sympathesch Merc, well hien sech erëm un d'Kruppschank erënnert fonnt huet. An dann...?

Zahnstocher?

Jidder zweete Lëtzebuergesch schwätzt (leider) vun engem „Zahnstocher“, mat deem hien an den Zänn... stëppelt! Nennt dat wéi dir wëllt, ower besonnesch „hell“ ass et net, well dat „Gestëppels“ ass eng vun den interessantesten Wuerterfamilien aus eiser Sprooch. Mir ginn ower driwwer ewech, wéi wann et 'EISES' keent wier; jëmmenau: dach! Huet dir d'Buch?

Loosst der Bundesrepublik hirt „**Stochern, Sticheln, Stöbern**...“, mir brauchen et net, well mat eise Stëppele kënne mir äis wonnerbar verstännege: Strëmp ginn zwar keng méi gestëppelt, **Stëppelkotteng** sich dir laang, mä d'**Gestëppels tëscht de Leit** ass ni vergaang, grad wéi d'**Stëppelen** an engem zackerdjesse verstoppelt „**Waassersteen**“. D'Leit aus dem Staatter Neiduerf ginn nach haut „**Feierstëppeler**“ genannt, mä och do stëppelt nach knapps een am Uewen, héchstens an der Schminni oder an der Päif; a ville Wiertschafte fanne mir ower nach ëmmer **Stëppeler beim Zap**. Hei an der KLACK geet et jo och alt net grad ëmmer „**dersonner**“; wéi giff den Alain Aten hei soen: deronst... ower loosst mer net stëppeleg sinn.

Gaart an Heem a Sprooch

Mir kenne knapps **ee Gebitt, an deem eis Sprooch esou eng flott Roll spillt wéi am Gaart**. De Gaart war an der Zäit den Houfert vu ville Leit, an et sinn der ëmmer ginn, deenen d'Fréjoer weinst hirem Gaart net séier genuch konnt kommen. Leider wësse mir och, datt der e sëllege mat engem 'Schlag' nieft de Spuet gefall sinn, well si sech nom rouege Wanter an der Fotell ze schëtzege zevill gehout* hunn. Eng 'Mottokultur'? Quetschen och!

Wien erënnert sech net un **deen heemleche Geroch vu verbranntem, wielegem Gaart-Offall**? Do huet een d'Fréjoer wierklech bis haut an der Nues. Wie gesäit de Papp oder d'Mamm net am Gaart wuderen, fir 'hausmaacher' Saachen ze zillen* (net ze 'ziichten')? Vlächter erënnere mir äis och nach drun, wéi de Papp d'Kautsch noneegemaach* huet an dofir de Buedem Schëpp fir Schëpp duerch d'Huurt* gehäit guff, fir datt de Som méi séier Kéngen* am mierfe* Buedem soll maachen.

Zielt emol engem dovun, **wéi d'Zëtär* opgemaach an de Schmorri* beim Gruewen an de Schlag* verdeelt ginn ass...** vu Kanalisatioun ass jo op ville Plazen nach keng Ried gaang; loosst mer léiwier och net vum hygieneschen Element bei deer Saach schwätzen. Zwou Zorte Spuede guff et: deer gezackter an déi riicht, wou de Buedem méi mëll gewiescht ass; natierlech wëssen eis Gaarde-Foxerten dat alleguer, mä vun engem Gaardeplou wéi haut konnt an der Zäit jo nach net emol een dreemen. D'Geschäft muss lafen...

Tëscht Nopere guff et dacks **e richtege Concours: wien dann elo déi éischt jonk Zalot aus sengem Gaart an der Zalätsche* sollt hunn**; et hätten der vill déi spizeg* gréng Wutzen* am léifste mat den Aen aus der Kautsch gezunn, fir datt et séier Heeder* sollte ginn. Richtig lieweg guff et, wann d'Kéil* sech an der Kautsch 'gutt geschéckt' hunn an disziplinéiert wéi gréng Zaldote laanscht eng Ficelle an hirt Lach komm sinn, alias 'repikiéiert' guffen.

Duerno ass deen éischten Hoff* eriwuer gewiescht, de Summer konnt sech erbäi maachen; mä wann et net genuch gereent huet, **dann huet d'Strenz* missen dru gleewen, dat war a gëtt keng 'Géisskan'**; frof hei emol een, wéi dat ëmgedrëint trücherméisseg, gelächert Stéck da geheescht huet, dat uwendrop d'Waasser méi reng fir op dat jonkt Geméis erausgelooss huet... E Schlauch ass en zimleche Luxus gewiescht; e war net bëlleg, d'Material war schaufel*, huet no e puer Joer gëeelt*, guff séier srock*. Haut hu mir zeg Marken, all Gedéngels* vu gud-dem Netz-a Strenz-Geschier, e Genoss!

Wann d'Gedéiesch* net zevill uerg war, gong elo alles säi gudde Wee. Och d'Bratzelen* hunn sech druginn, an d'Kreischelstäck* Zorte guffe lieweg, de Sauerampel an de Rubarb sinn nees komm. Heiansdo huet mam Heel* tëscht de Reie musse gekappt* ginn, souzeseo fir de Buedem ze léften, djee: de Gaart ass e schéint Stéck Erënnung bliwwen... fir vill Leit och nach haut eng Freed um Liewen!

De* hannernt enger Partie Ausdréck soll just op dat e bësse méi typescht oder speziell Lëtzebuergesch weisen, dat zum gréissten Deel nach do ass, ower... Hallo CTF!

opriichtegt Matgefill?

Et ass net fir d'éischt, datt hei dovun geschwat gëtt, **wéi mir bal automatesch an d'Däitsch rutschen, wann et eng Grimmel méi 'feierlech' soll klénken**, an zwar mat Wierder, déi mir am normale Gespräch oder Geschreift ni gebrauchen. Da vergiesse mir eis gewéinlech Sprooch a gi souzeseo op Stelzen, d' Sprooch ower op Krätschen. Wa mir dat Gefill och nach 'entgéintbréngen', dann ass et op Lëtzebuergesch wierklech laanscht den Dill!

Kann ee mir soen, firwat eist Matleed soll 'opriichteg' sinn? Firwat gëtt et op eemol e 'Matgefill'? Wat ass 'opriichteg'? Giff et do net einfach mat 'éierlech' duergoen? 'Opriichteg' erënnert äis dach u 'geruet', wat näischt Anescht ass, wéi dat däitscht 'gerade'... a wëllt just soen, datt et net 'kromm' ass. Dacks krute mir als Kanner gesot, mir sollen äis 'riicht' halen oder duer setzen, ganz sécher net 'oprecht'. An deem Streech freet ee sech och, **firwat mir eppes sollen 'oprecht erhalen', wann z.B. 'an der Riicht' déck duergeet**.

Wat soll dat 'opriichtegt Matgefill' also? Mir hunn en Ausdréck, deen am Fong - a sengem eegene Fong! - gutt drop passt: 'Sympathie'. Dat heescht wuertwärtlech 'Matgefill'. Et ass zwar Griechesch, ower weltwäit international, Däitsch hu mir méi ewéi genuch. De Fall vum 'Fernseh'... aplaz Televisioun

den Thomas Mann

ass unerkannt **ee vun de weltbeschte Schrëftsteller vum 20. Joerhonnert**. Wien sech seng 'Buddenbrooks', den 'Tod in Venedig' oder den 'Zauberberg' z.B. eragezun huet, läit flaach vrun esou engem Genie! Biographesch ass ower interessant, datt den Th.M. weder en 'Abitur' nach en akademischen Titel hat... maja. Wéi ass et da mam Günter Grass? Mam Heinrich Böll? Mam Verlaine? Mam Rimbaud, an, an, an...? Anerer vun deem 'Ivef' ware Medezinner, Architekt, Jurist... ower net 'Linguist', ginn ower 'wëssenschaftlech' vun deenen auserneegehall bis et 'stëbst'.

Huet dir iech ewell **Gedanken iwwer 'Bildung'** beim Michel Rodange, dem Michel Lentz, dem Putty Stein, dem Nic.Pletschette, dem Norbert Weber, dem Paul Greisch, dem Pir Kremer asw. gemaach? Wat haalt dir an deem Sënn vum Mathematiker Tunn Meyer, vun de Juristen Dicks an Auguste Liesch? Natierlech ass **en akademesche Grad an der Linguistik (alias Philologie)** eng héich respektabel Saach (Nik. Welter, Lucien Koenig, Tit Schroeder, Marcel Reuland, Raymond Schaack, Jhemp Hoscheit, Roland Harsch...) ower de Master oder Dokter gëtt deem kee Schreiftalent, dee keent huet. Et brauch een et net fir ze schreiwen. *«Und wer's nicht fühlt...»*

vum Lex Roth

de Schmetterling

«Ech schwätzen esou, wéi meng Mamm mech geléiert huet»... muss dat ëmmer richtig sinn? Meng gutt Mamm war (natierlech) déi besch Fra vun der Welt, a bei hir hunn 11 Kanner schwätze geléiert! Si hunn alleguer 'Schmetterling' gesot... mä z.B. ni 'Maikäfer', ower 'Meedéier'. Ass et dann elo e Verbrechen, wann een erausfënn, datt mir dee Schmetterling net brauchen, well eist Land voller Nimm fir dat wonnerbart Déierchen ass?

D'Madame Joséé Kratochwill vun Dippech, eng interesséiert Lieserin vun eiser KLACK, huet äis e lëschtigen Text geschéckt, an deem **30 verschidde lëtzebuergesch Nimm fir de Schmetterling virkommen**. Mir wëssen net, vu wien déi Schreiwerei ass, egal, eng Partie dovun fannt dir dann hei; jo huet dir d'Wiel: Päiperle(n), Päipel, Pimpampel, Pippel, Pléipeplap, Féipeler, Plimplam, Fléifank, Mëllerdittchen, Mëllerek, Millermoaler, Millack, Milor, Pimpennell, Flippert... dat wieren der dann emol 15... an et ginn der nach... Schmetterling ass net derbäi. Dat hätt meng Mammchen, dat Heischer Kättche 'getréischt', zugudderlescht och esou vun hirem Zweetjéngste verstan... wann si net mat 49 Joer an d'Éiwegkeet gaang wier.

Dir fannt, schonn zënter ganz laang,
all Woch fir samschdes/sonndes,
en Artikel iwwer d'Lëtzebuergesch
op der rtl.lu-Sonndeszeitung, Rubrik 'Rondrëm eis Sprooch'.
Do kënnt dir och mat 'jadderen' (=eist 'chatten').
Wann eis KLACK-Zeitungen äis déi Méiglechkeet offréieren,
da geet dat natierlech och bei hinnen.

Brockelcher

Déi sinn net nëmme gutt, mä och nach gesond! Ower si hunn hei zu Lëtzebuerg eppes Extraës: **Mir sinn déi eenzeg, déi dat genësegt Geméis esou 'vernennen'**. Wann dir Brockelcher zu Freiburg bestellt, kritt dir doudsécher keng, well do heeschen déi Kabesknätzele 'Rosenkohl'. Vervieselt se nëmmen net mat 'Brocoli' zu Paräis, well dann iesst dir 'Wirsing', djee, et ass e queeschen Numm mat vill 'Geméich'. Sécher: déi Planz gehéiert bei d'Famill vum Kabes... mä déi ass am direkte wéi am iwwerdreene Sënn enorm grouss!

Am Eescht: Frof iech also am Frankräich oder an der Belsch 'Choux de Bruxelles', an engem däitschsproocheg Land 'Rosenkohl'. Dir wonnert iech: Och wa 'Brocoli' schrecklech italiénesch klénkt, musst dir do 'cavalo' bestellen, mä an England oder Amerika 'sprouts'. Déi geschméicheg Brockelcher schéngen also wierklech richtig EISES ze sinn... well soss enzouw gëtt et keng, wa mir den Numm vun do net kennen... **a 'geschméicheg' ass e schéinen Ausdréck, deen ech vum Jeanine Theis-Kauth 'gëierft' hunn**.

Sot dat emol 'normal'.

Bei dëser klenger Iwwerschrëft spëtzen eng Partie Leit de Mëndchen, déi gär mat **'wëssenschaftlechen' Ausdréck** dorëmmer flankéieren, wann et äis drëm geet, iwwerflësseg 'friem' Ausdréck oder Ausdrécksmänieren op den Aarm ze huelen, déi mir wierklech net brauchen, fir äis an normalem Lëtzebuergesch verständlech ze maachen. **'Normativ a puristesche'** sinn deer Gëllequedswierder, wann si da lassfuere; anescht gedréint wëllen si net, datt mir z.B. eist typescht **'bis / op' aplaz 'vir/no'** bei der Auerzäit als sproochlech Eegenart versueren; grad esou gi mir (bis op e puer Fäll) **net 'no' Paräis mä 'op' egal watfireng Uertschaft**. Normativ? Puristesche? Quatsch! Falsch, basta! Kommt dach emol vun enger anerer Sprooch hier: *you go on Paris? sur Paris? auf Paris*. Falsch! Strapp drënner. Ponkten ewech! All Sprooch, déi eppes op sech hält, ass géint muttwëlleschen Duercherneen dofir 'genormt'. Genee esou dolaanscht kann et dofir op Lëtzebuergesch sinn, 'egal wat' ze schwätzen... souwisou sinn eis Sprooch-Knätzele bal nëmmen aus dem Däitschen eraus ze verstoen, leider. Natierlech si mir elo rëm géint d'Däitsch... Eefällegkeet!

Praxis: Firwat solle mir **'engem zum Dank verpflichtet' sinn**? Wa mir d'ETA gengen 'zerschloen', da wieren déi nach do, well et wieren der jo nëmmen *«Op de Bak / laanscht d'Panz'* ginn. Woufir *'genëssen déi Hannerbliwwen dat opriichtegt Vertrauen'* a maachen nach e 'Rondgank' iwwer de Kierfecht. Wou *'herrscht eng grouss Nofro bei der Faarfhiertstellung'*? Wat geet äis e *'Réckbléck'* oder eng *'Virschau'* un? Firwat drénke mir *'Glühwein'*, deen héchstens... *gliddeg* ass an esouguer am Fong am Däitsch laanscht den Dill? Musse mir *gezielt géint eng Krankheet virgoen*? Probéiert et mol 'normal' ower *'geben si sich nicht zuviel dran'*!

Eis Generalversammlung

Mir invitéieren eis Membren a Frënn
fir samschdes, de 16. Abrëll, um dräi Auer,
an de Restaurant-Brasserie 'am Dierfgen /Fugger',
an der Casinosgaass (r. d'Eich) an der Stad.

De Comité vun der Actioun- Lëtzebuergesch

Si mir dräisproocheg?

Jidder 'gestackte' Mëttel-Lëtzebuerg huet eng eenzeg Sprooch, an der hie fillt, bannewänneg 'fir sech' schwätzt, dreamt... Et ass déi Sprooch, déi an engem 'normale' Lëtzebuerg Elterchenhaus gëllt a geschwat gëtt; den Ausdrock 'Mammesprooch' ass an deem Sënn ze verstoen. **Haut wësse mir, datt de Puppelchen ewell banne bei der Mamm Geräicher an op d'mannst den Tounfall vun deer Sprooch matkritt, déi rondrëm geschwat gëtt...** an dat ass e ganz anere Klank wéi den däitschen a franséischen; denkt hei emol nëmmen un d'Betounung vun den Ufanks- oder Schluss-Silben aus deene Sproochen; an eiser Sprooch gëtt et do eng Mëschung. Wann et stëmmt, datt d'Kand an der Mamm hirem Bauch op Geräischer an esouguer op Musek reagiert (Echographie!), dann hunn och déi Lauter en Afloss, déi aus engem 'haut-parleur' (Radio, TV) kommen. Dës Iwwerleeunge ginn natierlech wäit, ower si mussen beim Begrëff 'Mammesprooch' mat eragezu ginn.

vum Lex Roth

Dir wësst, wéi d'Schwätz sech bei de Kanner entwéckelt, zwar net bei jidderengem dselwecht an der Zäit wéi an der Qualitéit, ower, graff gesot: iwwer eenzel Wieder (der Rei no: Substantiven, Verben, Adjektiven, Konjunktiounen...), déi no an no 'gruppéiert' a mat Infinitiven dotéiert optrieden, wat dann zum Saz féiert. Wat sech do zesummelammelt, gëtt déi sougenannt 'Primärsprooch', no deer sech all déi 'riichten' déi eng Kéier 'geléiert' ginn; si soll esouguer am Gehier eng eege Plaz fir sech hunn... an all aner Sprooch, déi – souzosen – 'dropgepraft' ass, ass am Fong eng 'Eriwwer-Setzung', déi op deer 'anerer' Säit vum Kapp hir Plaz huet. Dat huet sech bei Experimenten a Japan gewisen, wou amerikanesch a japanesch Kanner 'wiesselsäiteg' op hir Primär- an ugeléiert Sprooch ënnersicht gi sinn; d'Resultat dovun ass ewell als Dossier am 'Courrier de l'UNESCO' / Februar 1982 bruecht an explizéiert ginn. Haut a mar wäerte mir mat Elektronik a 'Resonanzmagnetismus', 'Gehirnbiller', nach vill an e sëllege méi genee gewuer ginn...

Firwat dann elo dat e bësse komplizéiert an dréchent Geschreift? Mä fir deem e Fong ze ginn, wat an alle Sproochen den Numm iwwer deeslechte Leescht huet: **Mammesprooch, Muttersprache, langue maternelle, mother-tongue, madrelingua...** Domat gëtt ënnerstrach, datt ee kann e puer Sproochen GEBRAUCHEN, ower jidderengem huet nëmmen eng 'Mammesprooch', an zwar déi éischt (primär), an deer hie begraff, verstan a geschwat huet!

Dat kimm dann am déiwe Sënn drop eraus, datt et **keng absolutt 'Méisproochegkeet' / Polyglossie** gëtt. Och net fir d'Lëtzebuerg! Mir léieren a GEBRAUCHEN -ee Gléck!- vill Däitsch, Franséisch, vläicht och nach Englesch, mä mir sinn net 'dräisproocheg'. Deen ee 'ka' besser Däitsch oder Franséisch, mä mir sinn am beschte Fall -sou wéi de Professor Lambert Schlechter et emol ausgedréckt huet- 'francographes', net 'francophones'... als engem vun eise prominentste Franséisch-Schreiwerte misst een him dat bal ofhuelen, oder?

Deemno **gehéiere mir och net bei d'Länner aus der purer Francophonie**, mä bei 'pays faisant usage de la langue française'... wourop mir roueg kënnen houfreg sinn. Déiselwecht Iwwerleeung gëllt iwwersinnig fir 'deutschsprachige Länder', esouguer wa mir eng germanesch Sprooch schwätzen... d'Hollänner jo och, an d'Englänner net vill manner.

Ceterum censeo... 48

No eisem (neien) Nationalitéitsgesetz kann een nëmme Lëtzebuerg ginn, wann een d'Sprooch vum Land schwätzt, an zwar d'*langue nationale*, esou wéi den Artikel 1 vum Sprooch(e)gesetz vum 1984 dat definéiert. No neie Bestëmmungen dierf een eis Nationalitéit elo et kréien, wa Grousseltere virun 1900 Lëtzebuerg waren... **Sprooch hin oder hier!**... et sief dann, et ass een op eng 'Plaz beim Staat' aus? Do 'klavéiert' dach eppes net. Entweder oder. Oder solle mir soen **'egal wat'**?

Natierlech hu mir guer näischt géint nei Lëtzebuerg Matbierger, mä mir sinn net glécklech iwwer dat Gewalls, dat sprocheméisseg um Gebitt vun der Nationalitéit amgaang ass. **En zolitte Jurist kënn iwwersinnig de ganze legale Kuddelmuddel op eiser 'Cour constitutionnelle' oder zu Stroossbuerg iwwer d'Kopp geheien.** Firwat? Mä well eis Constitutioun d'Lëtzebuergesch net ouni Kéier a Krëmmel definitiv als 'langue du Grand-Duché de Luxembourg' fixéiert oder och nëmmen ernimmt. Wourop waarde mir dann nach?

buuschteg Saachen

Mir kennen alleguer Leit, déi sech selwer net kënnen brauchen; dofir sinn se och d'meescht 'buuschteg' mat deenen aneren. Natierlech läit den Ausdrock am Wuertfeld vum däitsche 'Bürste' an ass **Famill mat 'kratzbürstig', ower en ass an der Aussprooch grad ewéi an der Bedeitung zimlech wäit ewech...** keen zu Düsseldorf versteet, wann dir sot, dat Meedche wier 'eng buuschteg Zara', wat och nach eng 'rose Louder' heescht. Wann dir behaupt, dir hätt engem 'de Buuscht noneegemaach', gitt dir grad esou grouss gekuckt, wéi wann dir iech driwwer iergert, datt bestëmmten Hondsrassen 'd'Buuschte goe loosse'.

Mir hunn Dausenden deer Beispiller, ower mir sinn äis hirer net bewosst... dat ass **eng elegant Manéier, fir ze soen, et wier äis zimlech egal/eendunn.** Natierlech gëtt ëmmer direkt gemengt, et wier souwisou däitsch. Mä wien ëmmer nëmme 'mengt'...

Bokemaul?

Wou de 'Bok' hierkënn? Do wier ech frou, wann ee mir et kënn soen oder explizéieren (d'Mail-Adress steet jo hei uewen an der KLACK). **Déi allermeeschst vun äis wëssen ower nach, wat e 'Bok' ass.** Et gong och nach rieds vun engem 'Bokes', enger 'Boke-maul', vläicht baussent der Fueszäit och vun engem 'Bokegesicht', wann een net grad mat Schéinheet geplot war. Dee 'Bok', deen ower d'ganz Joer iwwer ze gesi war, haten d'Klouschter-schwësteren op... heiansdo hätt een nawell gär gewosst, wéi dës oder déi Schoul- oder Spidools-Schwëster ouni Bok ausgesinn hätt; et si bestëmmt schéi Fraen drënner gewiescht... fir anerer war de Bok déi bescht Léisung.

Haut gëtt bal nëmme méi vun enger 'Mask' geschwat, ower dat huet sech an der Zäit nëmmen op deier a schéi Gesichter bezunn; **et giff och kengem afalen, déi herrlech Konschtmäsk vu Venedeg als 'Boken' ze verkafen.** Mir kruten an der Zäit fir e puer Frang e Bok aus Cartroung ze kafen... de Geroch vun deene mat Läm gepresste 'Gesichter' ass mir bis haut net aus der Nues gaang.

Bis een de Contraire beweist, schéngt et, wéi wann déi ganz Bokes-Geschicht en typesch lëtzebuergesch Gesicht hätt. Dat wier jo och alt net schlecht, bei esou villen Ausdréck, déi onnéideg mat enger 'Bokemaul' dorëmmer geeschten...

Rabbelen a rubbelen

Bei engem Teimer voll Ausdréck, déi mir zesoen all Dag gebrauchen, ass äis **guer net bewosst, datt si typesch EISES sinn...** nom Titel vun deem Buch, dat mir vrun e puer Joer erausginn hunn, an dat, mat sengen Dausende vu Wieder nach ëmmer fir de Präiss vun net emol enger Pizza an alle gudder Bicherbutteker ze kréien ass (iwregens och hei op eisen Adressen). Mä, geldir, schwätzen ass eent, maachen eppes anescht... **eis Sprooch ass nun emol fir zevill Leit just e gutt Kapitel fir Humpen- a Präbbelgesprächer.** Leider bleiwen si dann op engem eenzelen Ausdréck hänken, oder si zermeschten sech iwwer d'Schreifweis vun engem Uertschaftsnumm; eiser Sprooch, a wat aus hir gëtt, bréngt dat rosewéineg!

Eng aner Manéier: **Iwwerleet emol, wéivill Schwätzfassongen et mat eisem Verb 'rabbele' gëtt.** Wa Schrauwen un enger Saach labber sinn... da rabbelt se; eng al 'Carretta' heescht och nach eng 'Rabbelkëscht/-kar'; den Zinniklos 'rabbelt' un der Dier; wann een sech net schéckt, da 'rabbelt' et. Dir fannt bestëmmt nach Sätz, wou dat 'Gerabbels' / Geräbbels' era passt. Am Däitsche gëtt et zwar 'rappeln', ower et huet näischt mat der Bedeitung am Lëtzebuergesch ze dinn. Iwwersinnig gitt dir och eist 'rappen' ëmsoss am Däitsche sichen.

Rubbelen? Dat huet näischt mam däitsche 'rubbelen' ze dinn; et ass also am Lëtzebuergesch dolaanscht, och op engem Lous ze 'rubbele' fir eppes ze gewinnen. 'Rubbelen' heescht am Fong 'reiben'... a wien nëmmen op engem Lous 'reift', aplaz ze 'krazen', kann ni gesinn, ob hien eppes gewonnen huet oder net. D'Fransouse leie mat 'gratter' richtig. Bei äis huet 'rubbelen' zesoen ëmmer mat engem Laut ze dinn. Sicht emol selwer, da gëtt et iech klor...

fir ze schmunzen...

Frot emol zu Paräis 'des porettes' oder zu Ulm 'eine Botte Poretten'. Wann dir do näischt vu 'poireau' oder 'Lauch' wësst, da bleift de Kuerf eidel! Porette gëtt et nämlech nëmme bei äis, an eng Sectioun vum CTF (Coin de terre et du Foyer) heescht och nach esou ganz sympathesch 'Poretteclub', typesch!

Eng ongemiddelt Quisel gëtt och alt nach 'al Porette' genannt, ower mat 'vieille poireau(te)' oder 'alte Lauch(e)' kënn dir am Frankräich oder an Däitschland kengem op d'Féiss trëppelen. Frot och keng 'Poretten-Zapp', dat ass ëmsoss!

Knäpp?

Et ass erëm sou lues un der Zäit, fir drun ze **erënnere, datt bei äis nach kengerlee-keng Planz Knospe kritt huet;** dat waren, sinn a bleiwe Knäpp! Interessant ass et och, emol drun ze denken, wat mir nach esou ënner Knäpp verstinn: Wann een d'Gesicht voller Knäpp huet, da gëtt et Zäit, fir bei den Hautdokter, den Dermatolog, ze goen, dee weess, wat ee mat esou engem Knäppe Gesicht mécht. Iwwersinnig hu mir nach en etlech Ausdréck fir deer Hautgeschichten: Pautschen, Eessen asw. Wéi ass et mat enger Zos, déi net richtig glat wëllt ginn? Am Däitschen huet déi douds'écher keng Knäpp! Dir gitt do iwwer och ëmsoss no enger 'Knäpperchesharmonika' sichen, an do dréckt och rar een op e Knäpp/Knäppchen, fir eppes un d'Goen ze kréien. En interessant 'Wuertfeld'.

Wa Kaartemudderden hannerenee sinn, knäppt och een deem aneren säin Asaz of, mä do hu mir jo och den däitschen Ausdréck vun 'abknöpfen'; ower een, deen sech es gutt steet, vun deem heescht et, hien hätt Knäpp. Mä dat geet net eeriicht am Däitschen, well do vu 'Bimbess' an dees rieds ass.

Bimbambiren...

vum Lex Roth

d'Klacke lauden zu Schiren... e Kanner-Vers, deem zesoan all Lëtzebuerg ewell héieren huet. Firwat zu Schiren? Just well et reimt! **Hei an eiser KLACK „bimbamt“ et dës Kéier fir d'167st Mol, ewell 17 Joer laang, an dat all Kéier iwwer 100 000 mol gedréckt.** Dat misst jo bal e giedelege Klacke-Klank fir eis Sprooch ginn... ower gitt emol mat engem Dawen an e Concert, frot e Blannen, wéi et am Kino war! Vill méi schlëmm ass et, wann een net héiere wëllt oder einfach net dohinner kuckt, wann eppes engem net geet.

Vill Zéngtausende Lëtzebuerguer hu garantéiert haut eraus, datt eis Sprooch e Stéck vun äis ass... a **wien dat Stéck Gesiicht mat äis wëllt deelen – also Lëtzebuerguer ginn – deem schreift eist Gesetz jo vir, datt hien eis Sprooch muss kennen oder d'eischt léieren...** wuel verstan: fir „einfache“ Bierger vun eise Staat ze ginn, net fir eng offiziell Positioun.

De „Clou“, souzeso den Nol op de Kapp: Elo fanne genee déiselwecht, déi dës Sprooch-Conditioun vun e puer Joer an d'Gesetz geschriwwen hunn, datt d'Lëtzebuergesch keng onbedéngt Musse-Saach ass, fir sech an engem Gemengerot iwwer Wahlen all Rechter vun engem „Konseljen“ ze noperen; dat ass eng politesch Fro, déi hei guer net am Spill ass. Ower egal wéi een et dréint a kéiert, **dat kann einfach net stëmmen, dat geet net op!** No dësem neie Gesetz müssen de Buergermeeschter an seng Scheffen onbedéngt dräisproocheg sinn, an zwar „coulant“ A wéille vun eisen 116 Gemengen ass dat dann de Fall?... mir nenne keng Uertschaften a keng Nimm, mä dat gëtt et einfach net... an et ass och keng Schan. Ower...

Wat verst mir ënnert eiser vermengter 3-Sproochegkeet?... déi dach net am vollwertige Sënn existéiert: Fir sech an der Vakanz oder op enger Croisière mam Patt am Grapp duerchezepoteren, do kann een unhuelen, datt der 7 vun 10 dobäi sinn... ower eng zerguttst Gemengerot-Diskussioun iwwer e Schoul- oder Stroossenbau, iwwer d'Gemengestioun am Grousse Ganzen, do wënt een **all Wett, datt et an deene meeschte Gemenge ganz penibel Problemer op franséisch, vläicht esouguer och nach op däitsch giff ginn.**

Mir kënnen iwwerseng och keng sougenannt „Dräisproochegkeet“ vun engem Mënsch verlaangen, deem den senger Primärschoul „op d'Schaff“ gaang ass, wou d'Sprooch-Jongléieren entweder keng oder nëmme eng ganz butzeg Roll gespillt huet. **Nom Gescht (?) vum neie Gesetz kann esou e Lëtzebuerguer weder Buergermeeschter nach Scheffe sinn...** wat natierlech eng Ongerechtegkeet ass, well de gesonde Mënscheverstand a gutt Iddien dach net onbedéngt mat „Sproochkompetenz“ ze dinn hunn.

Anescht gekuckt: Do setze vläicht Leit am Gemengerot, déi eis Sprooch, d'Émgangkssprooch an engem Gemengerot, einfach net kënnen. **D'Sprooch am Conseil ass ower zu 99,9 % Lëtzebuergesch... do kréien déi „Unilingues“ näischt mat;** am Gespréich mat dobäi sinn, ausgeschloss... an domat si och! Legal heescht et ausdrécklech, datt keng Iwwersetzung därer gemaach ginn: Stell iech emol sou en hiermiddegt Gewulls vir.

Zielt engem dee ganze „Bimbam“ am Frankräich, an Däitschland, an Dänemark, a Spuenien oder Portugal... dee kuckt iech ewéi e Moundkällefchen. Wéi heescht et am Asterix: **ils sont fous, ces Romains! A mir?**

Mir soen eise sympatesche Kolleg a Frënd Léon Doemer, dem Däitschprofessor a Co-Auteur vun deer formidabler 3-bänneger Serie „Sprachbuch für den Deutschunter-richt in Luxemburg“, merci fir deen intressanten Artikel hei hannendrun. Iwwer déi arrogant Kueberei, déi mat deem Musterwierk geschitt ass, wäert nach rieds goen.

Bidden a bieten

Ech sollt mengen Oueren net trauen, wéi ech virun enger Zäitchen an de Nouellen um Radio héieren hunn, dass an engem Nopeschland verschidde Steieren sollen erhéicht ginn, an dass dofir déi déck Entrepreneuren zur Keess **gebuede** géifen. Ech hu geduecht, ech hätt schlecht héieren, an hunn d'Neigkeete nach eng Kéier méi spéit gelauschert. Ech hat mech awer net verhéiert, hei goufen d'Verben **bidden a bieten** matenee verwieselt.

Et hätt een natierlech och dat méi einfach Verb *bezuelen* oder den Ausdruck *méi déif an d'Täsch gräifen* kënne wien, da wier der Redaktioun bei der Iwwersetzung aus dem Däitschen (...würden zur Kasse **gebeten**) kee Feeler ënnerlaf. Dem däitsche Verb „bitten“ (bat, **gebeten**) entsprécht nämlech dat lëtzebuergesch Verb „bieden“ (**gebieden**), z. B. *ech bieden iech – ich bitte Sie – je vous en prie – du bass **gebieden**, deng Rechnung ze bezuelen*. Esou géifen d'Leit dann och zur Keess **gebieden** an net gebueden, wann een onbedéngt mengt, et misst een déi Wendung aus dem Däitschen an d'Lëtzebuergesch iwwersetzen.

Eng aner Saach ass dat däitsch Verb „bieten“ (bot, **geboten**), wat dem lëtzebuergesche Verb „bidden“ (**gebueden**) entsprécht. Hei heescht et dann z. B.: *vun deem fréche Käreel loosse ech mer näischt méi bitten*, oder: *op där Versammlung gouf net vill Neies gebueden*, oder: *d'Haus gouf net versteet, et huet kee genuch gebueden*.

Um Enn kann een nach dat lëtzebuergesch Verb „bieden“ (**gebiet**) ernimmen, wat dem Däitschen „beten“ (betete, **gebetet**) entsprécht. Z. B.: *si hunn de Rousekranz gebiet*.

Wann ee joerzéngtelaang versicht huet, eise Kanner am Däitschen déi richteg Formen vun deene sou genannte „staarke“ Verben „bitten“ a „bieten“ bäizebréngen, wat net ëmmer mat deem erhoffte Succès verbonne war, da brauch een sech net ze wonneren, wann déi Formen och am Lëtzebuergeschen an de Leit hire Käpp wéi Hee a Stréi duerchenee leien.

Et ass awer och net verbueden, eppes an engem Dictionnaire nozesichen, wann ee senger Saach net sécher ass.

Ceterum censeo... (47)

Dann hu mir jo elo **4 legal Texter, an deenen d'Lëtzebuergesch als d'Sprooch vun eise Land zielt:** d'Sproochgesetz vun 1984; d'Gesetz iwwer eis Nationalitéit; d'Kadergesetz fir d'Schafe vum „Institut national des langues (INL)“... zugudderlescht d'Gemengegesetz vun deer leschter Woch, wou d'Lëtzebuergesch – wéi och ëmmer – als déi normal Émgangkssprooch an de Gemenge-reit ernimmt (ëmschriwwen) gëtt. Jo, an?

Da sot elo mol een äis, wat, vun allem wien, d'Chamber drun hënnert, d'Lëtzebuergesch als „la langue du Grand-Duché“ an d'Constitution vun eise Land ze schreiwen. Ouni dës klor Ausso stinn déi 4 ernimmte Gesetzter juristesesch op ganz schwache Feiss... Wannechgliff!

Si ass erëm do!

An de Statute vun eiser „Actioun-Lëtzebuergesch“ steet klor an däitlech, datt mir äis fir alles asetzen, wat lëtzebuergesch ass, natierlech appaart fir eis Sprooch... mä „alles“, datt heescht jidder Element, dat ee fir eis Identitéit kann ermënnern, also och Symboler vun deer Eegenart... zu deene gehéiert eis „GËLLE FRA“, op d'mannst zënter d'Nazien se ëmgerappt hunn, fir äis als Lëtzebuerg ze erniddregen. Et war den Ufank vun Horror-Joeren.

Gelungeneweis war et den AL-Sekretär vun deer Zäit, **den Här Marcel Lamy**, deem déi ganz Saach deemools un d'Rulle bruecht huet... iwwer all deem iwwerflëssigen Aarmutt rondrëm soll hei en Deckel bleiwen. **Äre Schreiwert** hat als Commissiouns-President d'ganz Rekonstruktioun um Bockel; en aneren AL-Gründungsmitglied, den **Här Aloyste Rathes**, déi Joere Resistenz-Commissär, war ee vun den „ommezegste“ Mataarbechter bei der Saach. **Mir begrëssen d'Iddi vum Här Robert Goebels**, eist nationaalt „gëlle Meedchen“ als Symbol fir Lëtzebuerg, fir Friden a Fräiheet, op d'Weltausstellung zu Shanghai bruecht ze hunn... a **mir si frou, datt dem Här Michel Wolter – Politik hin oder hier – säin Dram opgaang ass,** dem Käerjenger Claus Cito säi Wierk an senger Käerjenger Heemecht auszustellen; et war eng „Bomme-Saach“. Merci un alleguer déi, déi matgemaach hunn... an déi Zéngtausenden, déi do waren.

Wann d'Wieder sech elo rëm dréint an d'Sonn matmécht, **datt gitt vläicht emol eng Kéier an der Stad méi no bei d'Monument;** liest, wat a gëllene Bustaven do rondrëm steet, vun allem den Text vun der Grande-Duchesse Charlotte. **Kuckt iech am Buedem déi Placken emol un:** Do steet op 4 Sproochen a kuerze Sätz, fir haut a fir ëmmer, wat et mat deer Saach op sech hat an huet... och op Lëtzebuergesch. Dorop hu mir 1985 gehal, an do freet méi ewéi een Tourist sech, wat dat dann ass... da gëtt hien och gewuer, datt mir eis Sprooch hunn.

et lount sech

... dat ass kee Lëtzebuergesch, mä Houdäitsch! Mir soen, et wier „dowäert“, e bëssen esou wéi am Engleschen „it is worth it“, am Franséischen eng Grimmel méi complex: „ça vaut la peine“. En aneren Ausdruck wier, et hätt sech „**rentéiert**“... oder net. Eist Zécken an den dacks falsche Gebrauch kennt natierlech duerch déi enk Grenz (Interferenz) mam Däitschen; dat och nach, well **mir „lounen“ op eng aner Manéier am Lëtzebuergeschen** am Gebrauch hunn... wou dat alt erëm am Däitschen „dolaanscht“ ass. Dir kënnt „do-iwwer“ net soen, dir hätt en Haus „**gelohnt**“ aplaz „**gemietet**“; et versteet och keen, wann dir sot, et hätt een iech net „gelohnt“, wéi dir him d'Zäit gebueden / Moie gesot huet. Et soll iech iwwerlooss bleiwen, dat elo richtzebéien.

De Pitti schreift

Vru ronn 50 Joer guff et **an der REVUE eng lëschteng Rubrik**, wou all Woch e Pitti oder soss e „Metzleschjong“ mat sengem koppegen Däitsch op d'Schépp geholl ginn ass. Éierlech gesot: Dat war den Ufank vun ärem Schreiwier sengem Gewudders fir d'Lëtzebuergesch; vill aner Intresse sinn dunn duerno komm... just am genee émgedréinte Sënn! Hei dann ower, mat den Hoer erbäigezunn, esou e Pittis-Beispill:

Der Topert hat mir Frechheiten gemaacht und mich Schimmel und Bless vernannt; ich hab ihn angesucht, aber der Richter hat ihm die Partie gehalten; da wurde ich wibbelig und habe sie allen zwei erwertet dass es gerabbelt hat; ich habe ihnen mal ferm watgliff gesagt, aber das hat nichts gedient.

Wat soll dat? Mä bëit dat emol richt... a laacht eng Grimmel; maacht vläicht aus Spaass och esou Sätz... déi mir ganz gär hei bréngen; datselwecht ower och am émgedréinte Sënn.

Aus eenheemeschem Ubau!

Da loosst dach den däitschen „einheimischen Anbau“ stoen! Éierlech gesot: **Wësst dir, wat et mat deem „integrierten Ubau“ op sech huet?** Wat ass iwwerhaupt en „Ubau“? **Wat heescht „ubauen“?** En Haus? Eng Garage? E Schapp? Dat anert Ubauen ass am Lëtzebuergeschen einfach glënnerege Quatsch... mä et mécht esou gutt, gellid. **Eisen uralen Ausdruck vun „Zillen“ ass am däitsche Reklamm-Schaum erstéckt.** Zu Märel fannt dir elo bei neien Haiser am Virgärtchen e Schëld, dat iech seet, déi frésch Planze wieren aus „eenheemeschem Ubau“, aplaz „hei (bei äis) gezillt“... Wéi soen d'Leit: Wien sech näischt mécht, deem ass näischt. Dat do ass ower nach manner wéi näischt. Et ass ganz einfach lächerlech!

Plazweis geet och nëmme méi rieds vun „züchten“. Dobäi guff hei **Weess, Huewer asw, gezillt, Schwäin a Kaalwer gezillt, Kanner (leider dacks net genuch) gewinnt a gezillt...** firwat „erzunn“? Henger oder Kanéngercher gehal... net a „Buedemhaltung“, mä einfach „dobaussen“. Wann dir gutt nodekent, da wësst dir ganz séier, wou dat aremséilegt preisescht Gedéngels hierkënn. Natierlech ass dat alles net wichteg, vläicht esouguer nationalistesch-fanatesch. Dajee alt. D'Frënn vu „Gaart an Heem“ wiere gutt beroden, emol eppes fir eis Sprooch am Gaart ze maachen. Mir hëllefe ganz gär.

Batty WEBER

vum Lex Roth

Mir hunn dat lescht Joer un e Lëtzebuergesch erënnert a geduecht, deen an eiser Kulturlandschaft eng ganz extra Plaz huet; „extra/apart“, well de Batty Weber an engems e Sprooch-Mann war an dobäi eist Land a seng Leit ënnert der Lupp an op der Schreif hat. An deem, wat hie geschriwwen huet, fanne mir d'Atmosphär vu Lëtzebuerg aus enger Zäit erëm, wou eist Land sech am Fong politesch erfonnt huet, an zwar vu virum 1. Weltkrich bis genee den Ufank vum 2. Katastroph, déi mir de Preisen ze verdanken hunn.

De Batty Weber ass 1860 gebuer an 1940 gestuerwen. Wann dir déi „Zäit-Schéier“ huet, dann huet dir zimlech exakt déi Joeren, wou et fir Lëtzebuerg praktesch ëm alles gaang ass: ugefaang mat dem „70er Krich“ vun de Preise géint dem NapoleonIII säi Frankräich, iwwer déi „Grande guerre“ vu 14/18 a bis bei d'Nazi-Okkupatioun vun 1940. Den Här Weber huet als Cheff vum Land den oraneche Willelm III, de „gudde Präz Hary, d'Groussherzogen Adolphe, Guillaume IV, Marie-Adelheid a Charlotte“, erlieft, grad ewéi den Ufank vum eiser Eisenindustrie, der Eisebunn an d'Formatioun vun alle bedeeitende „Gewerkschaften“. Mä hien huet dat net nëmme „matkritt“; een wéi hien huet dat gelieft... a 27 Joer laang, vun 1913 bis 1940 regelméisseg 5mol an der Woch an sengem „Abreisskalender“ kommentéiert... dat waren (nom Evy Friedrich) deer Artikelen, ëm déi 7.500. Wien sech fir eis Geschicht vun der Zäit intresséiert, deen hëlt se mam Batty Weber aus hirem dréchenen histoireschen Eck matzen an dat Liewegt eran. Well hien och nach Stenograph an der Chamber war, huet de B.W. natierlech d'Ouere fir alles musse spëtzen, wat sech déi Joeren an der Politik gemaach huet... an dat war mengerväreg kéip-maandel- an teimerweis!

De Batty Weber war, iwwer seng Brout-Aarbecht eraus, ower net nëmme en „Enregistreur“; hien huet och „Bicher“ geschriwwen, Romanen („Fenn Kass“) an nach laang net déi mannst; seng Theaterstécker gehéieren zum Beschten, wat mir hunn, mä leider, leider ass bei deem Bommen-Talent eis Sprooch net genuch duerchgebrach. Hie war en Ass an de kleng Schnoken op Lëtzebuergesch (z.B. „dem Yabbo seng Kap“); säin „Teschtement“ oder „de Schéifer vun Aasselburn“ si Goldstécker an eiser Theaterliteratur... mä dat sinn zimlech literaresch isoléiert Wierker; si setze leider mat der Zäit Gréngespoun un.

Bei deer Sproochuergel an deer „Schreif“, déi de Batty Weber hat, hätt d'Sprooch vum Land well zënter 90 Joer eng schrëfflech Plaz gehat, déi d'Lëtzebuergesch-Schreiw fir all „Net-Bicherleser/Theaterfan“ zu enger Normalitéit gemaach hätt... wourop et haut, ee Gléck! lassgeet. Ganz sécher hätten d'Nazien sech ower 1941 deen dackelege „Referendum“ gespuert... Doriwwer kënne mir nach hatteweis Artikelcher schreiwen.

Et ass einfach net ze verstoen, dass ee Mann, deen zesummen zu Briedemes mam Dicks senge Kanner a praktesch bei hinnen am Haus opgewuess ass, deen de Michel Lentz, den C.M. Spoo, de Paul Eyschen, den Nik. Welter, de Jos. Tockert asw. haut-no kannt an erlieft huet, net op d'Iddi komm ass, fir op d'mannst en Drëttel vu sengen „Abreisskalenderen“ a sengem genëssege Lëtzebuergesch ze schreiwen, well dann... denkt emol doriwwer no!

De Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch wënscht alle Membren a Frënn en zefriddent Joer 2011 „wéi eng Sonn“! De „Rutsch“ ass jo zwar eriwuer, an dee brauche mir och net...well 99% vun de Leit mengen, et hätt eppes mat „rutschen“ also och falen ze dinn, dobäi ass et einfach e jiddescht Wuert fir „Rees“, an zwar „rosh“. Egal: maacht et mega-krass-kruppseg!

Et ginn elo 40 Joer, dass mir ugefaang hunn, fir eis Sprooch ze wibbelen an ze wudderen. Wann Dir d'Resultat iwwerdenkt, da ka kee soen, et wier net dowäert gewiescht...vrun allem ower, well der esouvill mat äis dru geglëft a mat-gemaach hunn!

All Guddes am Neie Joer

Feierlech, feierlech... ower kee Lëtzebuergesch!

Fir der Saach keen Ofbroch ze dinn, hu mir deene Leit en Zeche vu Repekt erweisen an den Owend mat hinne verbruecht, ower net do iwwernuecht. Dat ass eng Sproochmanéier, déi, wéi de Lentz am Hämelmarsch seet, „Bänn a Flätschen“ un huet, e Lëtzebuergesch op Stelzen, mat Zylinder an Dunn, blénkeg a glënnereg! Mä wéi dann?... Fir der Saach net ze schueden an de Leit eise Respekt ze weisen, ware mir deen Owend bei si gaang, hunn ower net do geschlof.

Vläicht fannt dir nach eng besser „Iwwersetzung“, ower dir wësst, wat am Fong geduecht ass: firwat dann esou opgeblose feierlech, wann et och einfach (riichtewech) geet? **E gudden „Exercice“** ass an deem Fall ëmmer, vläicht eng Iwwersetzung an d'Franséisch ze probéieren, a wien et kann, datselwecht op Englesch... oder ganz einfach sech emol ze soen, wéi een engem dat um Téléphon geng verzielen. Do ass een d'meescht selwer paff, wéi „normal“ esou eppes ka klénken.

Ceterum censeo... (46)

...= iwwegens sinn ech der Meenung... dass déi Sprooch-Toperei, déi fir d'Gemengeréit geplangt ass, ni a Fro komm wier, wann d'Lëtzebuergesch als „langue du Grand-Duché“ an eiser Verfassung geng stoen. Domat ass dat Wichtegst aus eiser Rei vu 46 Artikelen fir eis Sprooch an der Constitutioun op déi allerkiert Fassong gesot. Vläicht kennt dir de Sproch vun den „dommste Kälwercher“?

Eis Uertschaftsnimm

Mir ginn „all gudd Broutdag“ gefrot, wou dësen oder deen Uertschaftsnumm giff hierkommen. Et ass flott, dass iwwerhaupt emol doru geduecht gëtt, well „an der Zäit“ ass déi Fro knapps engem agefall.

Eng vun eisen éischten Actiounen war, esou ëm d'Mëtt vun de 70er Joeren dofir ze suergen, dass am **Téléphonsbuch** iwwerhaupt emol eng Lëscht mat de lëtzebuergeschen Nimm giff erakommen; et war net einfach, d'Post dodrun ze kréien... mir soen ower haut nach iwwer d'Graf ewech dem Här Direktor Joseph Heinen en décke Merci fir säin Asaz. Haut ass dat nach vill besser: Dir fannt all Numm nieft dem franséischen... also huet och kee méi eng Ursach, eis Nimm um Radio oder der TV ze vernennen.

Grad esou si mir den Häre Ministere Jemp Büchler a Jean Hamilius e Merci schëlleg, dass een **eis Uertschaftsnimm zënter Joeren op de Schëlter fënnit**... formidabel ass et, dass déi zwou jéngst Generatiounen vun äis dat als dat Natierlechste vun der Welt fannen!

Elo geet et ower ëm eng Aarbecht, déi eericht an d'Wëssenschaft erageet, an zwar déi **sougenannt Etymologie/d'Wuerzel vun den lokalen Nimm**. Dat ass natierlech eng Fro fir Leit, déi am Keltischen, dem Latäin an dem Al-Däitsche kënneg sinn a schaffen; et ass och eng Saach, wou eis spezialiséiert Familijefuerscher (Genealogen) an Aarbechtsgebitt hätten, dat äis alleguer eng déckeg Freed kënn matmaachen. Eise Kulturministere giff sech net „verheeschen“, wann déi néideg Krediter dofir gestallt genge ginn... d'Fro gehéiert jo ganz klor an de Krees vu „Sites et Monuments nationaux“... oder sinn all déi Nimm keng „Monument“?

riichtduerch

Mir gebrauchen onheemlech vill **Wieder oder ganz Ausdrucksmanéieren, wou knapps een drun denkt, dass si typesch fir d'Lëtzebuergesch sinn.** Huet emol déi däitsch Fassong fir ze soen, d'Geschäfter giffen iwwer Mëtteg net zumaachen; do heescht, „es ist durchgehend geöffnet“... et fällt hei ower net ville Leit an, fir doraus en „duerchgiend op“ ze maachen; mir soen, et wier „riichtduerch op“.

Am selwechte Streech fanne mir dann **eise ganz eegene Gebrauch vum Begrëff „riicht“**, deen dat däitsch „gerade“ mengt: *riichtaus, riichtewech (einfach), riicht stoen, riicht eraus (schwätzen), an der Riicht halen, d'Riicht halen, riicht d'Luucht aus, eenriicht*... mä wéi dacks denkt een dann drun, dass déi Ausdréck guer a glat an iwwerhaupt näischt mat Däitsch ze dinn hunn... just mat äis an eiser Sprooch!

Henriette WALTER...

heescht déi **Universitäts-Professesch** (Haute-Bretagne, Sorbonne, Hautes Études, Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle...), déi en **Donneschdeg, den 13 Januar, owes um 19.30 Auer eng Konferenz iwwer déi europäesch Sproochen am Atheneum an der Stad** hält. Ennert de Sproochspezialisten ass si net nëmme eng vun de respektéierste vun Europa, mä eng unerkannt **Weltautoritéit!** „An déi gëtt sech mam Lëtzebuergesch of?“ frot dir elo vläicht. Mä just, an nawell ouni dass iergendeen déi Madame extra dozou gestéppelt hätt... well eis Sprooch huet schonn z.B. an hirem Buch „*L'Aventure des langues en Occident* (Édition Laffont, 1994)“ eng herrlech Plaz!

Den Titel vun hirem Konferenz – déi iwwer de Verrieder vun der Actioun-Lëtzebuergesch an eiseem Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise organiséert ginn ass – heescht dann och guer net zoufälleg „**Les langues de l'Europe et l'exemple remarquable du luxembourgeois**“. D'Madame Walter ass an hirem Aarbecht op eis Sprooch komm, wéi si vun eise Sprooch-Gesetz vun 1984 gewuer ginn ass... dat mir äis och kënnen op de Fändel schreiwen... a woumat d'Wichtegkeet vun der Legislatioun alt erëm eng Käier ënnerstrach wier...

Sprooch am Gemengerot

Dat **aktiiv a passiv Stëmmrecht fir auslännesch Matbierger um Gemenge-Plang** ass eng Saach, iwwer déi roueg jidferen seng perséinlech Meenung kann a soll hunn, obschonn hei ganz sécher e „Referendum“ fällég wier... ee vun de rare Fäll fir „Direktedemokratie“!

Datt eventuell ower Leit an engem Gemengerot solle setzen, déi kee Lëtzebuergesch verstinn an natierlech och keent schwätzen, dat kann nëmme en „vun der Dommenekmillen“ an e Gesetz wëlle stellen oder als Deputéierte stëmmen. Stellt iech emol esou eng Situatioun an iergend engem anere Land vir... net denkbar, an dat aus ville gudde Grënn. Iwwerleet emol ganz roueg, wéi dat soll an der Praxis ausgesinn. Schilda. Clochemerle. Ubu... Kabes!

Den Här Jean-Marie Halsdorf, e ganz feinen a sympatheschen Mann, huet d'Méiglechkeet, mä leider och d'Verantwortung, fir déi absolutt Hiermiddegkeet ze verhéieren... sou wéi jidfer Deputéierten d'Geleeënheet huet, fir säi riichte Réckstrank ze weisen... D'Sproochegesetz vun 1984 a seng Artikelen 3 a 4 ginn hei „pour les douteux besoins de la cause“ total an hirem Sënn verdréint; do geet rieds vu „*langues administratives et judiciaires*“, an de „commentaire des articles“ bezitt sech op dat Schrëfflech, net op den Dialog an enger Sëtzung!!!

Lies a fléi!

vum Lex Roth

Wien huet nach net erlieft, datt hien e Film iwwer e Buch kucke gaang ass, dat hie virdru gelies hat; als gutt Beispill kënn mir hei ee vun den Harry Potter-Filmen huelen. Do gëtt et knapps een, dee ganz zefridden ass, wann net esouguer **déck enttäuscht**. Dat net, well de Film schlecht gewiescht wier oder d'Acteuren dolaanscht... et war dann einfach net dat, wat ee sech erwaart hat. **A wat hat een sech erwaart? Mä dat, wat ee „gesinn, erlieft, gefillt“ huet, wéi een d'Buch „geknet“ huet!**

Bekannt an normal ass et, datt jiddereen, deen eng flott Geschicht liest, sech automatesch seng eeg Biller - eng Virstellung! - doriwwer an sengem Kapp mécht; déi sinn esou perséinlech, datt am Fong keen aneren, och dee beschte Regisseur, se kann nomaachen. Natierlech ass et interessant, wéi anerer (also Regisseuren) „eist“ Buch op de Schiirm bréngen, wéi d'Acteuren an d'Émgeréits ausgesinn, watfir eng Stëmme a Geräischer do ze héiere sinn asw. **Mir huet kee Karl May-Film oder en Tarzan 100% gefall, well „meng Leit“ do net dra waren.** Wann d'Acteuren dann och nach enger anerer Produktioun iwwer datselwecht Buch changéiert hunn... eng Katastroph. Den Tarzan war de Johnny Weissmüller a soss keen!

Jidderee mécht sech iwwer dem Liese vun engem „spannende“ Buch säi Film selwer. Sou ass et mir z.B. och beim Jhemp Hoscheit sengem „Perl oder Pica“ gewiescht; zoufälligerweis hunn ech vill Personagen och nach zimlech däitlech kennt. Grad esou ass et mir mam Roger Manderscheid sengem „Schaklo Klak“ gaang... ech hunn (vum nämlechte Joergank!) ëmmer de Rosch, Hesper a meng eegen Erliëfnesser vum Krich an duerno vru mir gesinn. Vlächit wier et besser gewiescht, fir d'éischt de Film kucken ze goen... an dann d'Buch ze liesen. Ower da wier et „mäi“ Buch net méi gewiescht.

Wat soll déi ganz Gedankespillerei dann elo mat eiser Sprooch ze sinn hunn? Mä et ass den Titel vun der **Brochure vum Educatiounsministère, déi dir hei fannt: Lies a fléi!** Lies an deer Sprooch, déi deng ass wéi keng aner... a fléi mat denge Gedanke wéi an engem Dram, deen den Phantasie dir schenkt. Maach dir e Film aus deene Geschichten, déi an Dosende Bicher an denger Sprooch ze kréie sinn, an deer Sprooch an deer s du denks an dreems. Watfir e „banneschte“ Wert dat fir d'Entwécklung vun eise Kanner a Jugendlechen huet, dat giff e „gestodéierte“ Psychopedagog elo vlächit vill méi komplizéiert explizéieren... ower et wier dat nämlecht. **Iwwer 145 Bicher op Lëtzebuergesch hu mir an deem Katalog fonnt,** natierlech vun deene verschiddensten Zorten a Qualitéiten... ower si sinn alleguer ze kafen! Och fir de Kleeschen an d'Feierdeeg. Fir dee Katalog ze kréien, giff ech iech d'Nimm vun deenen 2 Auteuren aus dem Ministère hei mat hiren e-mail-Adresse ginn... an hinnen e ganz décke Merci fir hir Aarbecht soen: jeanne.offermann@men.lu / josiane.schaul@men.lu

Réckbléck an Ausbléck?

An dese Woche lafen engem op der TV grad ewéi an der „Printpress“ d'Emissiounen an d'Artikelen iwwer d'Joer bal no, dat elo op en Enn geet. Wann déi meescht eis Zeitunge gengen uerdentlech liesen, aplaz nëmmen Iwwerschrëften a Biller ze kucken, da wieren déi „Réckblécker“ zesoen iwwerfléssig. **„Réckblécker“? Dat ass dees koppege Lëtzebuergesch, dat, eng Grimmel anescht gefierft, muttwëlles aus dem Houdäitschen eriwergeschleeft gëtt.** Firwat heescht dat net einfach „Hannescht op 2010 gekuckt“, oder vlächit „Revue vun 2010“.

Datselwecht gëllt fir dee kauzegen „Ausbléck“, deen engem nach méi krommenolog schéngt. Do kënn een dach eeriicht vun „op an d'neit Joer gekuckt“ schwätzen. Vlächit fällt et och engem an „no vijenzeg op 2011“ ze kucken, oder „Wat bréngt 2011 äis?“ Et ass net verbueden oder dolaanscht, an esou Fäll emol eng Grimmel „kreativ“ ze ginn. Oder?

Zréck = hannescht oder erëm!

De Minister Robert Krieps, e gudder Frënd vun der Actioun-Lëtzebuergesch, huet sech ëmmer zoudou driwwer geiergert, wann dat „zréck“ him iwwer de Wee gelaf ass. Vun deem Mann konnt ee jo alles soen, mä net, datt hien e klengkarréierte Fanatiker gewiescht wier; hien hat ganz einfach Recht!

Wa mir äis éierlech froen, wat mir mat deem „zréck“ solle maachen, da kommen äis bal automatesch d'Wuert „hannescht“ an dee sougenannte Prefix „(e-)rëm-“ an de Kapp. Mir ginn dach kengem eppes „zréck“, mä „erëm“; mir kommen och net „zréck“, mä „erëm“; dat ass eng laténgesch-franséische Fassong. Nach vill méi typesch fir eis Sprooch ass **den Ausdrock „hannescht“ fir den däitsche Begrëff „zurück“** ze gebrauchen, dee mir also glatt net néideg hunn... et sief dann, et ass äis schnurriwurscht, wéi a wuer et mam Lëtzebuergesch geet. Dat misst ower bal jidderee mat sech ausmaachen. Oder net?

Ceterum censeo... (44)

Fir an d'Sproochgesetz vun 1984 hate mir an der Commissioun proposéiert, **d'Lëtzebuergesch net als „offiziell“ mä als „national“ Sprooch ze ernimmen.** Mat „nationalistescht“ huet dat nullkommanäischt ze sinn. Mä well am selwechte Gesetz steet, datt d'Franséisch an d'Däitscht um administrativen a judiciäre Plang och giffen „offiziell“ gëllen... war do dann eng verstänneg Ofgrenzung fälleg, déi jo och kee Mënsch stéiert.

Um Fong vun deem Gedanken ännert sech guer a glatt näischt, wann eis Constitutioun am nämlechte Sënn seet, d'Lëtzebuergesch wier d'Sprooch vun eise Land - also Nationalsprooch! - de Gebrauch vun anere Sproochen wier deeselwechte wéi am Gesetz festgeluecht. Net méi, mä och net manner. **Sot emol een, wou dann do nach ee Problem ass...** et sief dann de schlechte Wëll wier méi staark. Loost mer - alt erëm eng Kéier - betounen, datt kengerlee keng Partei (oder „Parteiichen“) sech do extra ze profiléiere brauch; dat ass bëllege Populismus, deen der Saach vill schuet!

Si waren ewell 1999 ALLEGUER domat averstanen!

Lycée Vauban...

Et ass net verwonnerlech, datt mir och alt gefrot ginn, **wat mir vun deem „frieme“ Lycée hei giffen halen**, dee jo elo en neit Gebai kritt, dat och nach deelweis vun eise Staat bezuelt gëtt. Ganz einfach: Mir sinn houfreg, datt Lëtzebuerg och e franséische Lycée huet!

Gelungen? Mä dann ass et och **komesch, datt Frankräich zënter Generatiounen lëtzebuergesch Juristen, Dokteren, Ingenieuren, Professoren** op alle Fächer Studien offréiert. Mir kënnen/sollen net ëmmer nëmmen huelen...

Datt an deer Schoul kee Lëtzebuergesch dozéiert gëtt, dat deet eiser Sprooch net wéi... wann d'Lëtzebuergesch an eisen 30 klasseschen an technesche Secondaire-Schoulen eng zerguttstert Plaz hätt an éierbar giff ugepaakt ginn, da bräicht et engem fir dat Gebitt net baang ze sinn. Mir wësse jo ower laang, datt eis Sprooch just do nach ëmmer en Heeschekand war an och haut nach ass. Dofir kënnen de „Vauban“ an d'American School net.

SMS, E-mail, Facebook, Twitteren asw...

„t ass net fir d'éischt, datt mir hei vun deenen enormen elektronesche Mëttele schwätzen, déi eist Liewen an de leschten 20 Joer bannebausse gedréint oder esouguer op d'Kopp gehäit hunn. Egal wéi se gebraucht ginn, zerguttst, doruechter, hiermiddeg... dat ass eng Fro fir Gesellschaftspsychologie, vlächit och fir Pedagogik.

Fir eis Sprooch huet déi „Apparateri“ net nëmmen eng Spléck Mauslach opge-maach; si huet zesoen eng Scheierpaart fir an eng aner „Jadderwelt“ opgestouss! À propos: wier „jadderen“ kee giedelegen Ausdrock, fir „twitteren“ am Lëtzebuergesch ze ersetzen; dat heescht jo och nëmme just „zwitschern“; mat „schnëssen/schnësselt“ giff sech och nach eppes an deem Sënn maache loosser. Frot elo net direkt no der Qualitéit vun deem Gejadders, dat milliouneweis dorëmmer fladdert; maacht iech och net zevill Suergen iwwer d'Schreifweis; do bëit sech nach villes richt. Wichteg ass d'Gespiet, **datt eis soss praktesch nëmme gebabbelt Sprooch eng gaanz normal Plaz am Geschriwwene kritt.** „Normal“ am Sënn vun deer direkter Communicatioun, net nëmmen a Press a Literatur. Dat ass e ganze Koup Nodenken wert!

Kichelcher si keng Bréidercher

Wéi **de Bäcker Joe Fischer an de 70er Joeren** d'Pâtisserie an der Groussgaass kaaft hat, wollt hien deem neie Geschäft e lëtzebuergeschen Numm ginn. Well hien äre Schreiwert vum Radio hier kennt huet („een Ament fir eis Sprooch“) an och d'Famill vun Dikrech aus, huet hien dann ugeruff. Hannert der Kopp hat hien déi däitsch „Backstube“ an domat „Bakstuf“. Dat hunn ech him séier ausgeschwat, well esou eppes ass et ni an eiser Sprooch ginn! Joe, nenn dat Dëngen esou wéi dir Bäcker sot, wann Dir mueres an dee stébsege Raum bei d'Mull gitt... an dat ass dach net an eng „Bakstuf“, mä eng... **BAKES.** Domat war den Numm fonnt, dee mir haut gutt kennen a behalen, ganz sécher och an Ausdrock versuergt.

Bei deerselwechter Geleedenheet hate mir rieds iwwer d'lëtzebuergesch Nimm vu Gebäck, vru allem iwwer den Ennersched vun allem, wat mat **Kuchen-Deeg** oder **Brout-Deeg** preparéiert gëtt; dofir sinn dat eent **Kichelcher** an dat anert **Bréidercher**. Mir schwätze jo och vu Kaffiskichelcher (Aachtchen, Streisel, Schleeken, Zockerschlappen...) a mir iessen e Bréichte mat enger Mettwurscht, Kéis oder engem Wirschtchen drop, kee Kichelchen! Et wier jo schued, wa mat deem Ennersched och alt erëm e Stéck Lëtzebuergesch giff verluer goen.

„Gehäck“

Wéivill kënnen der vun äis sech nach drun erënneren, datt an der Zäit an de kale Wanterwochen eppes Wonnerbares op den Dësch komm ass, **wann op den Dierfer geschleucht guff.** Do konnt een de Sproch verstoen, datt vum Schwäin alles verbraucht guff... bis op dee leschte Kreesch. Hamen a Kotlette sinn äis all bekannt; mir wëssen, datt den Daarm fir d'Zoossiss versuergt guff an d'Blutt fir Träipen; mä **de Mo, d'Häerz a vru allem d'Gelëng (Longen)** si gekacht an da kleng geschnidde ginn. Dat guff, mam néidege Gekeiders a Geméis eng genëssig Britt... an dat **Gehäck** huet immens geschmaacht! Déi eng hate gär e puer gedréchten Quetschen an deer Zopp; aneren ass et mat engem Schotz Esseg duergaang... mä da gitt dat haut emol sichen. Scho guer net bei de Kach-Zirkus op der TV.

An eisen traditionelle Kachbicher (Ketty Thull, Tun Nosbusch...) kënn dir d'Rezept nach fannen. **Et gehéiert absolut bei eis less-Identitéit,** ower do maachen der vill „brrrrrr“; si denken net drun, datt eng Gehäckzopp wonnerbar „bäihält“ a gutt schmaacht, wann se zerguttstet gemaach ass... apaart ower, datt et ganz Naturvëlkecher gëtt, déi vru allem dat iessen, wat mir dacks mat engem spazé Mëndchen „Innereien, Bannescht, abats“ nennen... si loosse d'Fleesch (Muskelen) dofir stoen!

Verwurelt Gedanken?

Fir an eng Sprooch eranzekommen, gëtt et e sëllege Weeër a Pied. Fir ze weisen oder ze behalen, wéi voller Faarf an Ausdröcksméiglechkeeten eng Sprooch ass, sinn déi sougenannt **‘Wuertfelder’** ëmmer e giedelegt **Mëttel**. An der Pedagogik hu mir geléiert, datt Stonnen a Lektouneen iwwer e bestëmmt **‘Centre d’intérêt’**, praktesch rondrëm e Wuertfeld d’Sprooch vun de Kanner méi räich gëffe maachen... an d’Praxis huet äis gewisen, datt dee Wee stëmmt. Huet emol z. B. als ‘Zenter’ d’Kichen: alles wat dran ass, steet a läit... a wat domat gemaach gëtt; dat féiert, och am Lëtzebuergesch, bei e gutt gefüllte Vokabulär a bei Gespräicher, an deenen d’Ausdröck lieweg ginn. Klorerweis entstinn dobäi sougenannt ‘interaktiv’ Niewe-Wuertfelder, wou een Ausdröck deen aneren ergëtt a logescherweis ee Wuert/Saz un deem aneren ‘hänke’ bleift.

Leider ass et ower an der pedagogescher Wëssenschaft vill esou, datt eppes (eng ‘Approche’, eng Method asw.) **15 Joer laang ueghimmelt gëtt... fir dann ower och grad esou konsequent verdäiwelt, veruuzt a vun eppes verdréckt ze ginn...** dat alt erëm no enger bestëmmter Zäit veräppelt gëtt. Et konnt z. B. ni ee mir explizéieren, firwat et op eemol streng verbuede sollt sinn, ‘Vokabelen’ oder ‘Stammzäiten’ am Franséischen ze léieren, Traductionen ze maachen... an dat alles durch déi sougenannt ‘méthode structuro-globale’ ze ersetzen, Kanner vun 12–13 Joer z. B. wëlle wäisszemaachen, wat den Ennerscheid tëscht ‘langue parlée’ a ‘langue écrite’ soll sinn. Et huet zu deer mëttlerer Katastroph am Franséische geféiert, déi net konnt/sollt ausbleiwen...

Och am Lëtzebuergesche kann een d’Spillwëss’ vun de Wieder grouss oder kleng maachen. Ass iech z. B. ewell opgefäll, wéivill a watfir eng Ausdröck mir hunn, fir mat Stofft oder Pabeier ëmzegoen? Wann d’Hiem net éierbar an der Box ass, da schwätze mir vun ‘druddelen/gedruddelt/Druddel’... a sot dat emol op däitsch. Et geet ower nach méi wäit:

Iwwersetzt, e Paltong wier ‘gezerknuejt’, well een sech am Auto net richtig gesat huet... vläicht sot dir vun engem, hie gëtt ‘knuelen’, well hien net däitlech schwätzt. Da si mir ower och gläich bei ‘kniewelen, verkniewelen, zerkniewelen’ am selwechte Sënn... dat huet ower och nach d’Bedeutung vun enger méi komplizierter Aarbecht, also enger ‘Kniewel’... mat deer e richtige ‘Knieweler’ ower d’meescht eens gëtt.

Vläicht huet dir ower léiwier eist ‘knätzelen’... a kommt domat vill méi wäit, wann dir vun enger ‘Knätz’ schwätzt; ‘Knätz’ kann eng kleng Modi sinn, deer... d’Knätzele mussen aus den Hoer gekämmt ginn; wann dir vun engem sot, hien hätt sech eng fatzeg ‘geknätzelt’... da gitt dir zu Frankfurt grouss gekuckt, ower et huet keen eppes verstan. Am selwechte Wuertfeld leien dann och nach Ausdröck wéi ‘verwurrelen, Verwurreler, wurreleg’.

Huet emol e Wuertfeld wéi d’Bewegung vun engem Mënsch oder engem Déier. Dat gëtt eng grouss Kuerbel voll Ausdröck, mat deenen ee maandelweis lieweg, plazeweis esouguer ganz lëschteng ‘Sätz maache’ kann...

Firwat dann elo dat ‘Geknätzelt’ hei? Mä fir eng butzeg Iddi dovun ze ginn, wéi een och ganz interessant Schoulstonnen am Lëtzebuergesche kann/kënnt maachen... ouni gläich ‘literaresch’ ze ginn, oder en (total iwwerflëssege) ‘Master’ ze hunn. *Shame on me!!!*

Fach emol duer!

Et wäert dach knapps ee wëlle behaupten, hien hätt nach ni eppes am **Zesummenhank mat deem komesche Verb ‘fachen’** ze di gehat, a wann et nëmmen ass, datt hie verzielt, hien hätt der e sëllegen doheem oder an der Schoul ‘gefacht’ kritt. Am Schoulhaff guff dann och alt emol ‘rëmgefacht’, datt et eng Freed war. Besser war/ass et ower, wann een déck hongreg ass, an et kann een eng zolidd Moolzegt à la ‘Lëtzeburger Spezialitéiten’ *erafachen*.

Méi rar ass ewell, datt ee soll ‘*ewechfachen*’, d. h. den Humpen eidel maachen, wann een aneren ‘ee gëtt’. Geet een dann heem, an et reent a stiermt dobaussen, heescht et, datt et ‘ferm gefacht’ hätt... a vläicht ‘facht’ et ënnerwee, wann ee laanscht eng *mippseg* Mëschtekaul kënnt. Loost mer alt emol net ze wäit goen, an net verzielen, wat nach esou doruechter ‘gefacht’ gëtt... ower eent ass doudséch: dat Verb gehéiert an eis Sprooch – an nëmmen an d’Lëtzebuergesch – wéi d’Uelzech an d’Mëtt vum Land!... Natierlech ass dat net wichteg, gëllt. Dat behaupten da gewënnlech deer, déi an anere Sproochen all Ierbes extra schielen; mä datt ass da ‘Linguistik’, gëllt.

Wat eng Chance!

De Computer, den Internet, den E-mail, den SMS, Twitter, Facebook asw. sinn eng Goldgruof fir eis Sprooch. Net datt mir do elo genge kéipweis Neies fannen, jëmmen neen! Och net, datt d’Schreiwweis vun Lëtzebuergeschen elo eeendelech um beschte Wee wier; um Internet gesi mir, datt nach ganz vill Aarbecht op deem Gebitt ze maachen ass; do sinn der, déi schreiw wierklech gutt; anerer krouelen eppes zesummen, datt d’Grujelen engem ausginn... **ET GËTT GESCHRIWWEN!** Do ass de Ponkt, op deen et ukënnt. Iwwerleet emol: Wien huet da virun 30 Joer Lëtzebuergesch geschriwwen? Bestëmmt keng 2 % vun de Lëtzeburger! Haut gëtt eis Sprooch, zesummegerechent/ eent duerch d’anert, bestëmmt **an engem Dag 5 mol méi geschriwwen wéi ‘soss’ an engem Joer**. «Dat ass de Kotteng!» guff an der Zäit gesot.

Op dës Manéier weist sech natierlech och, datt déi eng méi eng ‘gewieweg-léfteng Schreif’ hu wéi déi aner... mä datt ass an anere Sproochen net besser an net schlechter. Wann een z. B. bei de Commentairen iwwer e populäre Sujet (Gëlle Fra, Index, Gesondheetsreform...) an den Internetzeitunge kuckt, da fënnt een der alt 50 an nach méi... op Lëtzebuergesch! Mir schwätzen net vun de Gedankengäng, déi, grad ewéi an der Schoul, dacks laanscht den Dill sinn; et geet hei drëm, datt Leit sech schréfflech an deer Sprooch Loft maachen, déi vun der Long... op d’Knäppercher geet. Dat gëtt ëmmer besser, och wann et seng Zäit brauch.

vum Lex Roth

www.actioun-letzebuergesch.lu

Wéi d’KLACK N°25/1996 eraus war, huet eise sympathesche Comité-Member Claude Bache sech gefrot, **ob een net e Buch doraus kënnt maachen**. Ech hunn deemools gemengt, et soll ee weinstens bis d’Nummer 50 domat waarden. E Buch? Dat ass séier gesot, ower et kascht e sëllegen Aarbecht, fatzeg Geld... an et muss jo och emol kaaft ginn.

Elo hätte mir 6 mol méi fir an dat Buch; et giffen der 4 vu ronn 300 Säiten, ower: **Mir hu ganz gutt Relatiounen mat eiser Haapt-Press gehat, déi dréckt jidder KLACK zesummen iwwer 100 000 mol**, sou dat jidder, deen eist Haapt-Produkt wëllt liesen, dat och ganz sécher all éischte Samschdeg vum Mount ka fannen. **Vill Leit hunn sech d’KLACK zënterhier all Kiéier erausgeschnidden a versuergt; heiansdo hunn si dat ower dann och vergiess... an da guff et Krämpes... dat ass elo besser!** Viru 15 Joer huet jo och nach kee vun deene Méiglechkeete kënne dreemen, déi mir haut mam Computer a vun allem mam Internet hunn! Wien sech haut eng bestëmmten Nummer vun eiser KLACK wëllt eraussichen, dee brauch nëmmen op eise ‘Site’ ze goen; do fënnt hien se alleguer.

Och d’**Artikelen ‘rondrëm eis Sprooch’** aus der Sonndeszeitung vun RTL.lu sti vum anere Mount un alleguer ‘am Netz’; et sinn der bis elo 91!

Zéckt net, heinsdo op eise Site luussen ze goen: www.actioun-letzebuergesch.lu

Ein Plettel voller Forellen?!

Zënter méi ewéi 30 Joer guff um Radio, an Zeitungsartikelen, grad ewéi hei an der KLACK gesot, datt een aus **notariellen Akten am Staatsarchiv eng déck Partie lëtzebuergesch schrëfflech Zeie vum Lëtzebuergeschen aus dem 17. an 18. Joerhonnert kënnt eraus ‘këddelen’**. Deemools guff all *Boxeknapp* an en ‘Inventaire’ geschriwwen, wann et ëm e kriddelegt Schreiwes fir eng Ierfschaft gaang ass, esou op d’Manéier: **ein dikt irden Dippen Gebeess hanner der Dir enert der Trap...** Firwat? Mä well de Schreiwier zwar schreiw konnt... ower a sengem Geschreifs net vu sengem Lëtzebuergesch ewechkomm ass!

Zwéin lechternacher Professerer, d’Häre Pol Schiltz a Pierre Kauthen hunn sech an deem Sënn mat den *‘Ephemeriden des Placidius Eriquer’* ofginn, deen do an der Abtei ufanks vum 18. Joerhonnert eng Zort Econom war. Do sange *‘Merelen’*, et geet rieds vun engem *‘Greef’*, och dovun, datt déi vun Tréier mat *‘Bengelen und Streiche’* verjot gi sinn, datt et och eng *‘Klopfjagd’* guff, d’Bauere mam *‘Theimer an d’Schueer’* gebajelt sinn, an dees ‘koppegen’ Däitsch nach méi. **Mä am Däitsche guff a gëtt et keng Märel, keen Teimer, keen esou Bengel a keng Streech.** Dat ‘Däitsch’ ass ganz einfach eise Lëtzebuergesch, sou wéi mir et nach haut kennen! An dat ënnersträicht de Gedanke vun den Notärs-Akte vun hei uewen.

Hei wuertwärtlech, wat de Professor Pierre Kauthen an sengem Artikel fir de Bulletin (29) vun den *‘Anciens de l’Athénée’* schreift; e seriösen Intellektuellen, e bekannte Willibrord-Spezialist... mat Sécherheet kee klengkarrierte ‘Fantiker’: **Es wäre eine spannende Aufgabe für einen DOKTORANDEN, den Sprachgebrauch Eriquer zu untersuchen, dessen Ephemeriden einen eigenen Stellenwert in unserer heimischen Literatur einnehmen dürften.** Genee dat ass, wat hei zënter Joere proposéiert a verlaangt gëtt. Am Dokument Eriquer, grad ewéi an eise Staatsarchiv, wier Schaffes fir 10 Doktoranden an der ‘Luxemburgensia’ vun der UniLu!!! Mol kucken.

Habgierig?

Sidd ës sécher, datt mir **an eiser Sprooch fir all mënschlech gutt oder aremséileg Uluechten Ausdröck** hunn. Dat gëtt deer grouss ‘Émfelder’ eent, vun deenen an dëser KLACK rieds ass. Huet de Fong vun deer economiescher Kris, duerch déi mir an de leschten 30 Méint gaang sinn... an nach net um Enn. D’Ursach ass dach, datt schrecklech vill Leit ni genuch hunn, a wann se vun Dommheet drun an dran erstécken; *si kréien den Hals einfach net voll*, a wann d’ganz Welt guff dru futti goen.

Do schwätzen d’Fransouse vu *cupidité*, d’anglophon Leit vu *greediness*, déi Däitsch vu *Gier/Habgier/habgierig*... brauche mir dat? Neen, well mir hunn den Ausdröck **Abguschdegkeet/abguschtegt!** Dat huet glat näischt mat ‘al’ ze dinne, well d’Saach selwer sou al ass wéi d’Mënscheit.

Vrun Dausende vu Joeren huet en Inder dat billermeisseg an eng Fabel gesat, déi ewell bei Griechen a Réimer, duerno och am 17. Joerhonnert eng Plaz beim Jean de la Fontaine krut: *La poule aux œufs d’or*. A mengem Buch **‘Milly-Maus’** fannt dir se, ënnert villen aneren, als **‘Kluck mat de gëllen Eeër’** op Lëtzebuergesch (et ass zesoe vergraff, mä fir d’Feierdeeg-Cadeauë vum Dezember nach ze kréien); liest déi Fabel mol schéi lues; si passt op d’Krise-Situatioun wéi d’Fauscht op d’Aen: L.R.

E Kuuschtert ass e Kranken an d’Geld seng Medezinn. De Geier ass säi Féiwer, dat hien net lass ka ginn.

Sou war ees mol e Knéckjang, deen hat eng Wonnerkluck: si luecht all Dag e Gackel vu Gold an hire Jack.

Hien duecht, ‘t wier an deem Hénkel eng Goldmaschinn verstoppt;

fir dann do drun ze kommen, schléit hie säin Hong op d’Kopp, dréint d’Dicki baussebannen, rappt Long a Liewer raus... Mä d’Hong war wéi all anert, an d’Goldgeschicht ass aus.

Ville Leit ass et grad wéi dem Geldsak mam Hong, déi ze séier steeräich wollte ginn;

well dem Krupps a seng Zaang ass scho muncheree komm, deen och Fiisschen an Hiesche wollt sinn!

Wëssenschaft... maja

vum Lex Roth

Wa mir vu Wëssenschafte schwätzen, muss am Fong en **Ënnerscheed tëscht deene sougenannten 'exakte' Wëssenschaftsgebitter gemaach ginn an deenen, déi ënnert dem Sammelitel 'Sciences humaines' figuréieren**. Mathematik, Physik, Chimie, Medezin sinn ë. a. bei 'Sciences exactes' ze klasséieren... obschonn's och do periodesch een deem aner d'Schnell schléit = weist, wou dee bekannte Bock d'Lach huet. Mir héieren a liesen dacks, datt et an deenen 'exakte' Wëssenschaften och alt net grad ëmmer sou fair an exakt leeft, wéi een sech dat bei deenen Intelligenzbomme kënnert erwaarden. Huelst emol d'Genetik...

Gi mir dann en Tierche bei 'Sciences humaines' maachen, da freet ee sech verdäiwelt heefeg, wat de Begrëff 'humain' do ze sichen huet. An der 'Philo /-sophie /-logie', grad ewéi an der Psycho /-logie /-therapie, esouguer an der Geschicht an nach enger Rëtsch vu 'sciences humaines' klaken se mat hiren Thesen a Käpp widdereneen, datt dat Ganzt een dacks virkënt wéi beim Tëcke vun Ouschtergackelcher: **ee wëllt deem aneren esou séier a fest wéi méiglech Tëtsche maachen, de Gummi aus der Flitsch huelen:** deen ee behaupt dëst, deen anere just de Contraire... a mir sollen dat dann alles schlécken, gleewen, unhuelen... wat vill ze dacks kee vun de Super-Gackelcherskapp deem aneren ofhëlt. Als bescht Beispill kënnen mir dat Gewulls rondrëm de Papp vun der Psychanalyse, de Sigmund Freud huelen; dee gëtt jo all 10 Joer helleg gesprach, dann erëm vum Altor gejuppt, bis... no 10 Joer. D'Geschicht vun der Philosophie ass voll mat Geraibers vu gescheite K/Glatzkäpp, an zwar vu viru 'Chrësches' bis haut! Gutt drun ass ower ëmmer eent: *'du choc des idées jaillit l'étincelle!'*

Wa mir dann an d'Philologie kruwwele ginn – definitionsméisseg der Wëssenschaft vu Sproochen op der Basis vu Wierkanalysen – da weist sech, wéi deen ee 'Spezialist' en Auteur als d'Spëtzt vum literaresche 'Burj Dubai' gesäit... deen anere Philolog fënn't de 'Kolleg' Schreiwert den allermannste vun den Allerleschten.

Huelst nëmme **d'franséisch an déi däitsch Literatur vum 19. Joerhonnert bis haut: eng Kläpperei an elauter!** Kuckt, wat am Hierscht bei de sougenannte 'Prix littéraires' geschitt... do gëtt geschluet, datt d'literarescht Blut fir Tonne vun Träipe gëtt duergoen, vum 'Gehäck' net ze schwätzen. Mënschlech! Am Klänge wéi am Groussen. An der Konscht, an zwar all hire Formen (Musek a 'Molen'), ass et an deem Sënn nach vill méi schlëmm... mat deene Konschten. Well och nach d'Geld seng Roll spillt, gëtt et grujeleg!

Bei der 'Wëssenschaft' rondrëm eis Sprooch gëtt ëmmer erëm vergiess, datt d'Wëssen an **d'Gespier fir Pedagogik, am wäite Sënn also d'Sozio-psycho-pedagogik, bei deem d'meescht sterile Gedeedsens vun dréchenen Theoretiker, e Schmuddelkand ass**. Der Wëssenschaft ass et häerzlech egal, wat eiser Sprooch eppes bréngt, wat mat hir geschitt, wat een sech dogéint kann/muss uleeën. Wëssenschaft gëtt sech nëmme mam 'Ist-Zoustand' of, ass deemno eng 'statesch' Uluecht. De 'Patient' läit roueg op der Brëttsch, an da gëtt geschnidden, geschnëppelt, sezéiert, auserneegeholl, djee: eng Zort vun Autopsie gemaach.

Dat 'bréngt' dem Lëtzebuergesche glat a guer näischt, well eis Sprooch **déi ongeheier aldeeglech schréfftlech Stäip vun der Schoul an der Press** net huet, wéi dat fir déi grouss geschriwwen Idiomen de Fall ass. Leider gëtt si 'wëssenschaftlech' ower esou behandelt... an déijéineg, déi en anere Wee mat hir maache wëllen, als stressseg Fanatiker gekuckt. Dajee alt.

Eis aarm Sprooch

Wien am Däitschen, dem Franséischen oder Engleschen net 'doheem' ass a just e bëssen dra 'knujele' kann, fir dee sinn dat natierlech aarm Sproochen. Si sinn nun emol **esou aarm, wéi hie sproochaarm ass**... a genee dat gëllt och fir d'Lëtzebuergesch. Wien et net zerguttst kennt a kann, fir deen ass et nun emol aarm oder alschleiesch. Dat nennt ee bëlle!

Et fällt knapps engem an – an der Wëssenschaft scho guer net – emol **eng 'Recherche' iwwer dee Vocabulaire ze maachen, deen de spezielle Räichtum vum Lëtzebuergeschen ausmécht**, Wuertfelder ze maachen an déi opzefüllen... do wonnert een sech. Gitt dach z. B. emol Ausdréck aus anere Sproochen fir déi hei sichen: *hannevir – baussebannen – d'ënneschtdiewesch – bonzënnnebonz-uewen...* gell, do kritt ee Krämpes... mat deer anerer Sprooch. En anert Beispill: Wësst dir d'**Nimm vun de männlechen, weibliche, 'sächleche' a Jongen vum Päerd, dem Fuuss, der Int, dem Schwäin?** Watfir en Déier ass *'bëseleg', 'raujesch', 'bréieg'*... mä wat een net kennt, dovu schwätzt een net, gell dir... oder et seet een z. B., eis Sprooch wier jo nëmme en Dialekt... an eben aarm.

Kniwwelereien

Sidd dir *'engem zu Dank verpflichtet'*... oder e Merci schëlleg? *'Kennt dir iech aus'*... oder sidd dir kënneg? Gitt dir an e *'Wäibiarg'*... oder an e Wëngert? Freet dir iech op *'d'gëlleg Fra'*... oder op dat gëllent Meedchen? *'Zitt dir engem den Hutt'*... oder ditt dir deem den Hutt of? Huet dir eppes *'dobäi'*... oder bei iech? Maacht dir *'e Rondgang'* oder en Tour(rondrëm)? Gi bei iech Faarwen *'hiergestallt'*... oder gemaach/fabrizéiert? Gëtt et bei iech *'eng grouss Nofro'*...oder vill gefrot? Wie sinn déi *'Hannerbliwwe'* bei engem Stierfall... ass dat vläicht d'Famill? Muss et da Vizmates-Lëtzebuergesch sinn?

Ceterum censeo...

...Marinum esse ignorandum. Wat esou vill geng heeschen, wéi datt mir dee 'marinierte' Kauzekapp vu Campiëgne einfach sollen iwwergoen... et *la caravane passe*, giff de Fransous soen. Mä... et soll ower kee mengen, de Marini (mat deem stackfranséischen Numm!) wier deen eenzege vun 'hannert der Heck' deen esou denkt wéi hie getootz huet. *Passons*.

Dat huet seng Ursachen: eng dovun ass, **datt mir äis 'dobaussen' dacks fir egal wat verkafe loosse**... well et äis och heibannen zimlech eendunn (= egal) ass. Wéivill wëssen der dann (nach), wat dat mam Wëllem III an der Letizia Ramolino hirem 'ragazzo', deem **grousse Korsikaner sengem Neveu** – dem Napoléon III – ze dinn huet. Déi hu Lëtzebuerg nëmme als 'Département des Forêts' kann... a mir waren d'Dëlpeessen aus dem Fuuslelach.

Wéi dacks ass hei ewell geschriwwen ginn, datt **mir solle soen a weisen, wie mir sinn... soss setzt jiddereen äis déi Bokemauf op, déi him grad passt**. Dat gehéiert och zum Fong vun deene Gedanken, déi zënter Joeren – ewell 43 mol! – d'Basis vun dëser klenger Rubrik an eiser KLACK sinn: **Eis Sprooch muss zerguttst an d'Grundgesetz vun eise Staat kommen**. Wourop waarden eis Regierung, de Staatsrot an d'Chamber dann nach?!

Iwwersetzt op däitsch oder franséisch

De Max war fatzeg *verspelt* an huet sech d'ganz Zäit *getommt/geflass*. Hien huet sech fir d'Frecken net mat sengen Topereie ginn. Deen *hannerwännege Knätzeler* huet sech ni *verschwat*. De Jang huet sech ellen druginn. D'Kätt huet sech *gestallt wéi eng Butsch*. Mat *wodelegem* Waasser gëtt keng Gromper mëll. An deer Saach do ass eppes *net grad liwwereg*. D'*Kreischele* gi wieleg, mir mussen se *verdin*. Uewen op der Kopp stongen e *Minnech an eng Mier* mat engem Fuel. Hien huet sech eng flappeg *Flaatsch* Ham erfogegarrelt a mir just eng *butzeg Schlaiss* geloos, de veraffrontéierte Knäckjang!

Dat hei giffe flott Diskussiounen doheem... a vläicht och beim Patt. Schneit et raus.

Irland, Malta, Island... a mir?

Wéi d'europäesch Constructioun ugefaang huet, stong **d'Fro vun der Sprooch an deer hënneschter Rei**. Do war et Franséisch an Däitsch, fäerdeg! D'Italiéiner an d'Hollänner hunn net dogéint geméffert, well d'Communautéit war jo eng Initiativ vu Frankräich an Däitschland... bis no an no déi aner Länner bäikomm sinn, besonnesch England, de United Kingdom. **D'Angel-Sachsen hunn (iwregens mat Recht) drop gehal, datt d'Englescht eng Haaptroll ënnert den EU-Sproochen soll spillen**... wie verstänneg ass an d'Weltroll vum 'Angelsächseschen' unerkennt, dee misst normalerweis dofir sinn, datt **d'Englescht déi sougenannt 'lingua franca' vum offiziellen Europa** soll spillen: déi Sprooch déi jiddereen, op d'mannst offiziell, aus egal watfir engem Member-Staat misst léieren a gebrauchen.

Quetschen och! Bis haut stäipen d'Fransousen an déi Däitsch sech géint déi 'Iwwersprooch', wat eng vun de kloortsten Ursachen ass, datt d'EU ni richtig zesummewiisst. **Et ass genee wéi bei der Geschicht vum Tuermbau vu Babel... mä ëmgedrënt**. D'Malteser hunn sech sproochlech schlauegeluecht a fir hir Sprooch – déi vu knapps 300 000 Leit geschwat gëtt – en europäesche Status verlaangt; d'Irlänner – mat ronn 3 % 'Spriecher' – hunn dat Gaellescht dselwecht duerchgesat. Elo ass et dann un den Islänner, mat ongeféier 275 000 'Islandophonen'; si wäerten hir Kiisch och op de Kuch kréien. Wa mir déi Kéier mat enger verstänneger **Fuerderung fir d'Lëtzebuergesch als Conditoun fir eist Averständnes** net profitéieren... dann ass äis einfach net ze hëllefen!

Internet... Internet... Internet

Dir sicht no engem Artikel aus eiser KLACK. Dir huet eng Schreiwerei aus der Sonndeszeitung vun rtl.lu verpasst... alles dat fannt dir op eiser INTERNET-SÄIT, wann dir einfach www.actioun-letzebuergesch.lu agitt.

Mir sinn natierlech och frou, eppes Perséinlech vum iech ze kréien, sief et eng Fro oder eng kleng Granzerei. Dir fannt äis... a mir bleiwe keng Äntwert schëlleg.

Mens sana...

...in corpore sano (e gesonde Geescht an engem gesonde Kierper), ass e bekannte Sproch vum Laténger Juvenal, ower **haut, wou, leider, ëmmer méi vun 'Demenz' rieds geet an sech, ee Gléck, ganz vill a gutt em 'verkënn'te Leit bekëmmert gëtt**, ass ëmmer méi ge-/bewusst, watfir eng Chance jiddereen an all Famill huet, wou deer Fäll keen ass.

Kënnst dir iech nach erënneren, watfir Ausdréck an der Zäit dofir gebraucht gi sinn, iert vun 'Alzheimer' rieds gaang ass? Mir haten een, dee ganz genee datselwecht gesot huet wéi 'Demenz': de Pätter ass **'bausst de Kapp'**, vläicht och **'doruechter'**, wat 100 % typesch EISES ass (kuckt emol an eise Buch mam selwechten Titel, an engem Bicherbuttek oder direkt bei äis). Am selwechten Zesummenhang war do och nach eng ganz intressant Manéier, fir ze soen, et hätt een eppes 'vergiess'... da war et engem 'ausdenkeg' ginn. Et verlaangt kee verstänneg Mënsch, datt déi 'Schwätz' erëm soll gebraucht ginn... mä et weist alt erëm, datt déi 'Al' sech net alles aus dem Däitschen undréine gelooss hunn.

Wonnerbar...mä...

Wien hätt sech vru 40 Joer gedreemt, datt d'Lëtzebuurger hir Sprooch zu Honnerten an esouguer Dausende genge schreiwen? Domat sinn **net d'Fiederfoxerte vun allen Zorten**, déi sougenannt 'Schrëftsteller' gemengt:

Dichter, Prosa- Theater- a Roman-Schreiwerten à la Dicks, Rodange, Lentz, Keup, Schroeder, Reuland, Kremer, Weber, Braun, Pütz, Theis-Kauth, Angel, Manderscheid, Hoscheidt, Rewenig, Schaack, Muno, Ehlinger, vläicht och äre Schreiwert an eng Hellewull anerer, déi d'Lëtzebuergesch op hire Pläng an eng literaresch Situatioun 'gelicht' hunn, aus deer eraus een, wéi déi weltbekannt (an unerkannt!) franséisch Universitäts-Professesch Henriette Walter, ka behaupten, eis Sprooch wier en 'dialecte qui a réussi' (*Henriette Walter, L'aventure des langues en Occident*)!

Dat pucht all eidel Humpegespräicher an eng Schaumbidden, wou nëmme verläschten Argumentercher an aremséileg Iwwerhiefflechteet dra puddelen.

Ower. Bei allem Respekt fir eis Bicher- a Wierker-Schreiwerten, kënn een dach **éierlecherweis net laanscht en etlech Froen:** Wéivill 'Leit' kafen e Buch op Lëtzebuergesch? Et sinn der zwar vill, wann een sech esou ëm d'Verkaafszuelen doruechter ëmfreeet... mä ginn se och gelies? Wuer klasséiere mir an dësem Sënn déi sougenannt **'Para-Literatur'**, déi Dosende 'Superjhempen', BD-Iwwersetzung wéi Tintin an Asterix, Prosa- a Gedicht-Iwwersetzenge? Et ass dach e Genoss, wann ee gesäit, datt déi Saache 'ginn' wéi kruppseg-waarm Bréidercher. Iwwer dee Phenomän rappen sech eis Bachelor-Master an Dokteren am Lëtzebuergesch an der UniLU ower kee Been aus, nach net emol en Hor. Si kristilligen sech léiwer domat, wéi een dem Brudder Hermann seng 'Yolande von Vianden' als den Ufank vun eiser Literatur aus engem Geléiertenhutt kann erauskëdelen. Dajee alt. **En aktuell Wierk iwwer eis Literatur an de leschte 50 Joer**, eng 'Anthologie', eng Fortsetzung vum Fernand Hoffmann sengem Zweebänner (1967!)... datt wier et... mä datt ass eng aner Gei, gellidir.

Firwat dann elo **déi Iwwerschrëft hei uewen?** Mä well zënter ronn 10 Joer eppes sech gemaach huet, dat mir der Elektronik ze verdanken hunn: **den SMS, den E-mail, den Twitter, déi praktesch Fassong, fir e Lieserbräif oder e Commentaire an eng 'Internet-Zeitung' ze schreiwen.** Dat ass wierklech eng 'Dimensioun' vum geschriwwene Lëtzebuergesch, déi een sech ni erwaart hätt. Wat do iwwer 'Tickenen', butzeg a pratesch grouss Schiermer an eiser Sprooch an d'Welt geet... enorm! Do gesäit ee ganz séier, datt onheemlech vill Leit eng propper a flott 'Schreif' hunn, ower...

Leider, leider, leider fënn een do och Saachen, datt engem d'Grujelen de Réck erof lafen. **Vill schreiwen der einfach esou haseleg a schrecklech onbetount wéi si schwätzen... egal wéi, einfach 'drop lass';** d'Halschent vun de Wiederer gëtt 'verschléckt', anerer verknijelt a vernannt, datt een se net méi erëmkennt. An 90% vun de Fäll kënn dat dohier, datt kee 'Mammegissefierkel' sech déi puer Minutten Zäit hält, fir ze **iwwerliesen, iert op de Knäppche gedréckt gëtt**, fir fortzeschécken. Nëmme séier, séier, séier; nëmme **stresseng an driwwer an dränner**. Et verlaangt kee verstännege Mënsch, datt dat dann och nach misst 5-stäreger an der Schreifweis sinn... Mä denkt emol drun, datt et fir jidderee problematesch gëtt, wann all Schreiwert seng eegen Orthographie wëllt huelen... an da mussen déi 'aner' bustawieren! Firwat?

Probéiert dach emol, äre kuerzen oder och méi laangen Text op Lëtzebuergesch schéi roueg a lues ze iwwerliesen, iert dir e 'lafe' loosst. Da gesitt dir besser aus... an eis Sprooch gaayaan sécher ☺ Merci fir d'Matmaachen!

D'Actioun-Lëtzebuergesch huet ewell eng INTERNET-SÄIT.
Déi baue mir konsequent op. Domat fanne mir iech... an dir fannt äis.
Firwat net elo an der Vakanz emol 'drop goen'?

Hei ass eis ADRESS:
www.actioun-letzebuergesch.lu

Ceterum censeo...(42)

An e puer Deeg geet eis Chamber dann och an d'Vakanz; Zäit fir eis Deputéierten, sech vläicht alt emol **d'Fro vun eiser Sprooch an der Constitutioun roueg duerch de Kapp goen ze looszen.** Net wichteg? Mä da misst et jo super-einfach sinn! Do geet et jo net ëm Geld, Gehälter, Pensiounen, Index-Fro a Steieren oder soss kniwweleg politesch-technesch Froen, mä ganz einfach ëm e **Prinzip, deen dach zënter 26 Joer, vum generelle Sproochgesetz un, op e sëllege gesetzlech Manéiere festgemaach ass.** Op deer schéiner 'Pièce-montée' misst als Kréierung nach just d'Lëtzebuergesch als d'Sprooch vun eise Land d'Kroun maachen... well ee sech jo soss ka froen, wat deen 'Trape-Bond' vu 4 gestëmmten a publizéierte Gesetzer rondrëm eis Sprooch da sollt?

Et brauche **keng iwwerflësseg oder esouguer bëlleg parteipolitesch Wullereien** ëm dee Sprooch-Prinzip ze entstoen... mä et fannen sech dach ganz bestëmmt genuch Deputéierten aus alle Reien, déi schrëftlech zesumme verlaangen, datt d'Fro vum Lëtzebuergesch an eise Grondgesetz eendelech geléist gëtt!

Eis 'Ënnerdialekter'

An Däitschland, Frankräich, England (UK), Italien, och Spuenien a Portugal fanne mir **ausser deer Sprooch, déi mir an hirer klassischer Literatur oder an der 'iwweregionaler Press' begéinen, kloreweis sougenannt 'Ënnersproochen'.** Dat Däitsch oder Franséisch, dat mir an Uertschaften oder Géigenden (lokal / regional) héieren, ënnerscheet sech dacks esou wäit vun der **'Iwwersprooch' aus der Press** oder deer allgemenger Schreiwerei, datt een et bal net erëmkennt, knapps oder guer net versteeet.

Natierlech kann een dat och esou am Lëtzebuergesch gesinn. Wann e 'Wormer' e 'Veiner' e 'Weelzer' an en 'Elwenter' sech an hire Lokalmundarte 'mateneen hunn', da fënn sproochlech e Giss seng Fierkelcher net méi erëm... zwar guer net onsympathesch an nawell ganz gär lëschteng... mä **fir d'Allgemeng-Lëtzebuergesch mëttelprächtig Katastroph.** Seet een dat dann elo wéi hei, da kritt een eng hänkeg Schnuff dohinner gehaang, eng Schépp gemaach, eng geschnidde wéi siwen Deeg Reen (fir emol typesch 'Eises' ze gebrauchen).

Zevill Leit wëllen einfach net wouer hunn, datt **eng kleng Sprooch wéi d'Lëtzebuergesch nëmme ka mat enger 'Moyenne', enger Zort 'Mëttelsprooch' op de Been bleiwen.** Wien se verbruet lokal/ regional opspléckt oder vergëmmelt, deen hält se vun de Been. Dat huet net mat Gefill, mä mat Iwwerlees ze dinn. Och hei ass 'zevill an net genuch' keng Mooss. Ee Gléck, datt 95% vun eise Schreiwerten a Schreiweschen dat geklickert hunn!

e bësse Spunnes...

...da probéiert emol, dat hei an e proppert Däitsch ze setzen, well dat versteeet op d'mannst a 14 'Bundesländer' kee Mënsch. Schneit iech et eraus; stiecht et an d'Täsch fir mat an d'Vakanz oder op d'Schéff ☺☺☺

Elo geet et duer mat deem Soueren. Du hues dach nëmme Topegkeeten an der Kopp, dofir gëtt dat säiliwien näischt mat deem wat s du wëllest hies. Hal op mat deem Gegrangels a Gefemms. Wann s du däi verwurlete Kabes net zerguttst an d'Rei mëchs, da brauchst du och net rosen ze ginn, datt et Jänni a Männi egal ass, ob deng Kueberei dir duerschléit oder net.

*

De Jang war eng Grimm mat sengem butzege Männi trëppelen. Deem ass dat net gaang, an hien huet an engem Stéck geroost a gerappt fir lasszekommen. Well hien sech net ginn huet, krut hien eng vum Papp op d'Sabbel, an hien huet gejaut a Kreesch gedi wéi e Giss, dat déi lescht iwwer d'Kopp kritt huet. Wéi et dem Pappi duergaang ass, huet hien dem Krappert eng gefacht, datt deen de riichte Wee dohinner getrollt ass a sech eng fatzeg ginn hat.

*

De Mil hat d'Kättche richtig gär, an hien huet A wéi e spillege Kueder gemaach. Hatt huet hien och nawell keen Iwwerlees fonnt. Si hunn sech ëmmer méi verknallt gekuckt... bis si sech allen zwee verkuckt haten. Hien huet hatt gestréilt, an d'Modi huet hie geheemelt, datt d'Dronkenellen him ausgaang sinn. Et war sech net ze verwonneren, datt doraus geschwënn eppes ginn ass.

bosseg a gelungen

Huet dir iech ewell Gedanken driwwer gemaach, **op wéivill Fassongen een sech op typesch Lëtzebuergesch iwwer seng 'léif Matbierger'ënnerhale** kann. Do brauch ee wierklech net an aner Sproche glannen ze goen, well bei äis ewéi do guff jo och nach ëmmer besch... , beklakt, noneen- a bei déi aner gemaach, gellidir.

Dir kënnst zu Düsseldorf roueg zu engem soen, hie wier 'e Gelungenen', dat mécht deem guer näischt aus, well hie mengt vläicht just de Contraire vun deem, wat dir wollt lassginn ☺ Mat engem 'Bos-segen', do weess hie glat näischt unzefänken. Datt hien 'ee fir sech' wier musst dir him schonn als 'Eigenbrötlér' auserneendinn... a 'wënsch' dat hält hie vläicht fir e léiwe Wonsch, 'dolaanscht' an 'donieft' seet him och näischt.

Vläicht schéngt dat iech net watderdäwel wichteg, ower et dréint sech och op dësem, ganz 'mënschleche' Gebitt ëm Eegenarten/ Partikularitéiten vun eiser Sprooch... an deer 'Sproochfelder' hu mir kéipweis...just eis UniLU weess näischt dovun ☺

Eng intressant Anekdot, déi (vum Här Pierre Werner aus) authentesch ass: Am Ufank vun den europäeschen Institutiounen hunn sech d'Fransousen, déi Däitsch, d'Italiëner, d'Belsch, d'Hollänner dacks begéint; fir Lëtzebuerg a Frankräich waren et deemools natierlech déi Häre Joseph Bech a Robert Schuman. Wann déi zwéin 'Europa-Pätteren' sech eppes Extraës an d'Ouer ze soen haten, da waren déi aner net apaarti glécklech... si hunn dat op Lëtzebuergesch gemaach!

de Roger Manderscheid

huet äis vrun e puer Wochen no laanger Krankheet verlooss. Mat him ass ee vun eise beschte Schreiwerte fort gaang. Eng Anthologie iwwer lëtzebuergesch Schrëftsteller wäert ni dolaanscht kommen, dem Rosch eng vun de viischte Plazen ze ginn. Hien huet sech am Däitsche wéi am Lëtzebuergesch en Numm gemaach, deen op all Éiereplacke vu lëtzebuergesch Intellektuelle gehéiert a wäit iwwer eis Grenzen eraus gëllt. Hien huet als ee vun den Alleréischten och gewisen, datt de klassische Roman an eiser Sprooch eng absolutt Berechtigung huet. Dat Schéinst dobäi: Hien ass domat net eleng bliwwen!

Mir soen senger Exemplar, senger Frënn an dem 'ultimomondo-Verlag' eisen déiwe Respekt an eist Matleed fir dem exemplaresche Schrëftsteller Roger Manderscheid säin 'Addi'!

SCHILDA... net fir ze laachen!

vum Lex Roth

E sief emol direkt gesot, datt mir hei ganz éierbar Kliniken hunn an och Dokteren – natierlech och net ëmmer 'eiser' – déi et roueg mat hire Kollegen am Ausland kënnen ophuelen. Wann 'eng geschitt', da gëtt ower d'meescht gemengt, dat giff et 'am Ausland' net ginn. Dat ass glat net esou sécher, well vun do héiert a liest een och net nëmme lauter Brillantes, an et sinn ewell vill Leit mat e sëllege Problemer a Kritik erëmm.

Wat et am Ausland ower ganz sécher net gëtt: e Patient, deen säin Dokter net versteet... an den Här Dokter de Patient net. Nach méi koppeg: zwéin Doktere beim selwechte Patient, wou deen een deen aneren net 'matkritt'! Dat heescht och nach, datt deen een d'Sprooch net kann, an deer deen aneren him eng Notiz mécht... da muss een sech emol iwwerleeën, watfir eng Kuebereien do kënnen erauskommen. Vill méi dramatesch ass ower **de Risiko fir de Patient**: Et ass méiglech, datt säin Dokter net 'klickert', wat hie wëllt soen... an ëmgedrënt. Datt esou da méi ewéi **kriddeleg, vläicht doudgefëierlech Situatiounen** kënnen entstoen, dat bekäppt dach deen Aller-Topegste vun äis. Just déi, déi organisatoresch eppes kënnent dorun änneren, déi schéngen dat net wëlle wouer ze hunn. Oder et ass hinne 'mettwurscht-eegal'!

Wann et sech ëm d'däitsch Sprooch dréint, kënnent de Lëtzebuurger jo knapps an d'Labberänten. **Geet et ower ëm d'Franséisch, da sinn der gaaanz vill schlecht drun**: déi eng hunn dat ni esou geléiert, datt si sech spillen kënnent op Franséisch ënnerhalen; et gëtt ower och Leit, déi Krämpes beim Schwätzen hunn, well si dat net gewinnt sinn... mä wat do maachen? Dat ass eng Fro fir den 'dispatching' an der Klinik, also d'Verdeelung vun den Dokteren op d'Patienten. Natierlech ass dat net esou einfach, mä et kënnent ower emol probéiert ginn, **e Patient ze froen, ob hien am Franséischen 'doheem' wier**; zwéi Medezinner, wou keen deem aner seng Sprooch kann, dierften net zesummen en deeslewechte Kranke gelooss ginn, well do Gefore kënnen entstoen, déi jo kee verstännege Mënsch ofstreide kann! Et ass net esou licht, ower wann et 'un d'Lieweg' geet, dann ass et dach bestëmmt dowäert, sech emol en etlech zerguttst Gedanken iwwer all déi trauereg Situatiounen ze maachen, déi et an deem Sënn a ville vun eise Spideeler leider vill ze dacks gëtt.

Wat huet dat dann elo mat eiser Sprooch ze dinn? Mä **fir eng 'normal' privat Consultatioun wíelt zesoe jidderem sech en Dokter eraus**, mat deem hien sech kloer verstännege kann. **An enger Klinik do stinn dacks op eemol Leit beim Bett, déi hien nach ni gesinn huet an net versteet**. Dat ass d'Kromm an der Heck! Dat dierft et net ginn. Stellt iech emol zu Lyon e Patient fir, deen (ongefrot!) no senger Operatioun en engleschen an en italiéneschen Dokter vrun sech huet... déi hie selwer net versteet, an déi sech ënnereneen net verstén. Einfach net ze gleewen!

Eis Sproochsituatioun huet ganz sécher vill Guddes. Schlecht drun ass ower, datt am Ausland déi gelungenst Saachen dovun gehal ginn, z.B. mir giffen alles verstoen oder esouguer schwätzen. Fir Bréidercher oder Zoossiss ze verkafen, ass déi falsch Meenung net wichteg... **mä am Klinik-Milieu ass et eng Katastroph... a Lëtzebuerg an deem Sënn Schilda!**

Denkt den 23. Juni w.e.g. drun!

Mir fannen et jo ewell ganz normal, och spaasseg, wa **sportbegeeschtert Leit op enger Course oder engem Match** ee vun eise Fändele schwenken, oder sech esouguer dran amummelen. Net esou wichteg schéngt et deenen Allermeeschten, fir um Nationalfeierdag e Lëtzebuurger Fändel erauszehänken; e sëllege portugisesch Leit hunn der deen Dag esouguer 2 um Haus: eisen an hiren niewteneen, bravo! Datt der 'an der Zäit' aus Express a Roserei de rout-wäiss-bloe Fändel erausgehang hunn an dofir an de Prisong oder d'KZ komm sinn... vergiess? Et geet äis jo gutt, gelldir.

«Wou kritt een dann esou epe?» Mä kuckt emol d'**Adressen am gielen Téléphonesbuch**, op der Sait 360. Dir wäert gesinn, datt et emol guer net esou deier ass. Vlächent kënnent dir och an oder enger Verwaltung 'stëppelen' wat sech deen Dag fir si pass; **et sief, e Minister giff dat mat senger Kompetenz maachen!**

Ceterum censeo... (41)!

Léif Deputéierten a Regierungsmembren! Et ass gewosst, datt dir den Ament **ganz aner Suergen wéi eis Sprooch huet**... mä vlächent ass et grad an enger kriddeleger Zäit wéi dëser net ëmsoos, datt dir drun denkt, deem wichtegsten Element vun eiser Identitéit eng zerguttstert Plaz am Grandgesetz, der Constitutioun vun eise Land ze ginn. Et gëtt dach näischt (méi?), wat äis doru soll hënnereen. Hei rondrem äis steet d'Sprooch vum Land als Selbstverständlechkeet an der Verfassung! Am Frankräich esouguer am Artikel 2.

D'Sprooch vum Grand-Duché ass nun emol Lëtzebuergesch... an **dir selwer huet och nach en Nationalitéitsgesetz gestëmmt, dat jidderem zwéngt eis Sprooch ze kënnen, fir Lëtzebuurger ze ginn**. Sot emol, wat nach an de Féiss steet, fir iech an deem Sënn an der Constitutioun konsequent ze ginn, also: **La langue du Grand-Duché de Luxembourg est le luxembourgeois; en matière administrative et judiciaire, l'emploi d'autres langues est défini par la loi**. Dat ass géint näischt a géint guer a glat keen!

Eng Decken um Kapp

Et ass e Gefill, dat mir alleguer gär hunn: d'**Decken** iwwer d'Oueren zéien a gutt schlofen. Ower hei hu mir deer Wierder eent, dat et am Däitschen (ouni 'n') et gëtt, mä mat nach enger weiderer **Bedeutung, déi d'Lëtzebuergesch an deem Sënn iwwerhaupt net huet**. Do ass 'Decke' och nach dat, wat mir ouni déi mannsten Ausnahm 'e Plafang / Plafong' nennen; dee gudden Handwierker, deen de Plafong mat sengem Gips bewerft, ass jo och net ëmmer nëmme e 'Gipsler', mä e 'Plafonéierer'... iwwerseng eng héich respektabel, ongesond a schwéier Geschéckerlechkeets-Aarbecht.

Mir dann hei domat? Mä do huet een säi formidabelt Lëtzebuergesch um Mikro zumbeschte ginn a gemengt, et wier engem an enger bestëmmter Situatioun **'d'Decken op de Kapp gefall'** ☺ Dat deet kengem, an eiser Sprooch, wéi, well déi ass aus Stoff. Datt de Plafong engem kann op d'Bëls trëllen, dat Gefill huet een iwwerseng dacks, wann een um Mikro Leit héiert, déi net ëmstand sinn, aus dem Däitschen en éierbart Lëtzebuergesch ze maachen... dat Ëmgedrënt vlächent och net. Wéi d'Madame Hoffmann-Felten aus hirem Äifer eraus war, huet si äis dat geschriwwen... a mir ginn et fir iech weider.

Déi 'gëlleg' Fra?

Wat huet dat aremt Meedchen dann nëmme verbrach, datt et esou 'geschleef' gëtt. Et ass jo gutt, datt si **fir op Shanghai mol erëm éierbar erausgebotzt** ginn ass; wéi wier si da soss 'do komm'? Deene Milliounen Leit op Besuch solle mir dem Claus Cito säi Meeschterwierk och fir en etlech Méint vergonnen... et gëtt äis jo net ontrent ☺. Et ass och nawell keng esou eng iwwel Iddi, eng Etape mat hir zu Käerjeng ze maachen... endlech kritt de Kënschtler – deen an sengem Heemechtsduerf net zumbeschten ugesi war a praktesch an der Aarmutt gestuerwen ass – eng Unerkennung, déi hie veréngt huet!

Wat dat mat eiser Sprooch ze dinn huet? Mä dat, wouriwwer dir vlächent hei an der Iwwerschrëft gegrint huet: déi 'gëlleg' Fra ☺. Dir mengt, dat giff et net ginn? Mä den Här Norbert Doemer an anerer hunn äis gesot, datt een eis 'Gëlle Fra esou' op der TV vernannt huet. Well dat esou... bälleg ass, hu mir et hei op d'Schépp geholl. «Wéi ass et da mam Gëllichs», huet emol ee gesot; deen aneren huet gemengt, et wier «keen doheem»... schued, datt eis Gëlle Fra de Kapp net rësele kann.

beinhalten – eingegelt – geimpft

...datt ass absolutt richtig Däitsch. Do stéiert keen sech drun, **datt deen 'ei' beim Liesen einfach auserneegehoill gëtt**. Just mir mengen, mir missten an eiser Schreifweis de Fléi nach d'Lais siche goen, an zwar mat säckweisem 'E an Trema-Markéieren' fir dee sougenannte 'betouneten zouenen E'. Dat féiert dann zu Knätzelerien, déi am Fong iwwerflësseg sinn: Geleeënheet (6 mol!), Pompjeeën, feeën... méi onnëtz ëmstänterlech geet et net.

Dee Béckelchen hätt 1999 beim VEREINFACHE vun eiser Orthographie net misse sinn. Leider war deemools de Josy Braun deen Eenzege an deer Commissioun, deen eng Praxis am Bäibränge vun eiser Schreifweis hat... hie krut sech net duerchgesat.

Mir maachen de Baart...

Hei hate mir jo ewell rieds dovun, dat mir Lëtzebuurger et fäerdegbréngen, e Stéck Rëndfleesch vum Pärder z'iessen: e Pärderbüffdeck. E Genoss. Vun äis wäscht jo och keen sech d'Hoer; mir maachen dat wierkelech zerguttst a wäschen... de Kapp! Dat gëtt et nëmme eemol op der Welt, an zwar bei deene gelungene Klatzkäpp vu Lëtzebuurger.

Elo nach esou eng Bosseg: **Hei ass sech ni raséiert ginn**; et guff – a gëtt och nach d'meescht – de Baart gemaach; e 'Raséierapparat' ass nach bei villen e Baartapparat; schued, wann dat soll verblatzen. Wat ower ganz sécher net vergeet, dat ass eisen Ausdrock, fir **een emol gutt 'erbäizehuelen/ ze erwiederer' an him emol ferm 'de Baart ze maachen'**... esouguer wann et eng Jëfferchen oder eng Madämchen ass. Dat ass nun emol **EISES, esou wéi dir es kéipweis an eise Buch mam selwechten Titel a mat Dausende dëser Beispiller fannt**. Präiss: En halwe Pärderbüffdeck. ☺

KLACK... Nummer 160!

vum Lex Roth

Vru 16 Joer hätten der net vill eppes op d'Zukunft vun deer neier **KLACK fir eis SPROOCH** gewat: «No enger Dosen Nummern ass de 'Gummi aus der Flitsch'; dat gëtt just e Stréifeier; deen Äifer hält net bái; nei Bieseme kiere gutt... mä net extra laang». Dat sinn esou deer Commentairë vu viru... 16 Joer gewiescht. Dofir fänke mir mat dëser Nummer dann och eise 17. Joergank vun 'eng KLACK fir eis SPROOCH' mat e bësse 'Bilan' un.

Haut liest dir an der Nummer 160... an dat **100 000 mol am WORT + TAGEBLATT + JOURNAL zesumme gedréckt**... dat sinn 250 000 potentiell 'Kuckerten'! An 'Impulsen' oder 'Multiplikatioun' ausgedréckt sinn dat fir all déi Joere 16 x 10 x 100 000 = 16 000 000 Säiten!!! So emol een, dat hätt der Positioun vun eiser geschriwwener Sprooch mat de Gedanken iwwer déi Problematik näischt bruecht. Méi gespézt geng een hei vun engem ganz interessanten publizisteschen 'Impakt' schwätzen, deen dës Säiten a wäit iwwer dausend Artikelen an Artikelcher eiser Sprooch a rondrem si bruecht hunn. Datt et haut ganz 'normal' Lëtzebuergesch an eisen Zeitunge gëtt, dat ass 'an der Zäit' wierklech glat net esou gewiescht. An eiser Nationalbibliothék fannt dir Stellage voll grouss Bänn mat alle Joergäng vun eisen Hauptzeitungen. Uganks vun de 70er Joere musst dir dann emol mat der Lupp no geschriwwenem Lëtzebuergesch dora piddlede goen! Broochland! Do ass de Bewäis!

An deem Sënn hei geet ower dann eisen **Extra-Merci un d'Direktiounen vun deenen 3 Dageszeitungen, déi domat e wichtege Deel fir eis kulturell Identitéit stëften**. Ouni de verstännege gudder Wëll vun den Häre André Heiderscheid, Alvin Sold a Rob Roemen, hätt mir vill méi Krämpes mat deer Saach gehat. Déi op esouville Plazen an dacks strapaziéiert 'Identitéit an Integratioun' kréien an den nächste Méint och nach eng wichtege (a verstännege) Plaz hei an ärer KLACK!

Et huet an der Zäit (ëm 1993) nach geheescht, eise Veräin misst eng 'Zeitung'erausginn, fir datt eis Membren eppes an d'Hand genge kréien. Dat ass u sech jo eng sympathesch Initiativ, mä d'Actioun-Lëtzebuergesch huet keng 'Schëffer un Rhäin' an ass nun emol an deem Sënn kee 'Veräinsclub', am Sënn vun enger Sports- oder Kulturfederatioun. **D'AL huet e ganz aneren Zweck: hir Adressanten, dat sinn d'ganz Land an all seng Leit**. Si guff 1971 gegrënnt, fir eiser Sprooch iwwerall do eng Stäip an e 'Juppert' ze ginn, wou d'Lëtzebuergesch verstännegerweis e Recht drop huet... dat geet nun emol einfach net mat enger reng interner Veräinszäitschrëft, déi (maximal) 1500 mol gedréckt gëtt, grujeleg vill Geld fir d'Drëcken an d'Fortschécke kascht, iwwegens eng Publikatioun, déi einfach net 'aktuell' ka sinn, a wou dem Redakter d'Texter a Gedichtercher dacks ausginn.

Eis Memberen hunn am Ufank vun der KLACK deelweis och eng Grimmel geméiert. Mä si hu ganz séier verstan, datt hir Cotisatioun fir d'KLACK a gudden Hänn wier! Si hunn ewell laang matkritt, datt si bei der Aarbecht fir eng wichtege Saach um Plang vum ganze Land hëllef, eng Zort patriotesch Bälluecht. Domat kënne mir äis 'réieren' a geréieren, hinnen **all Joer en eenzelen oder duebele Cadeau** maachen (dat och nees dëst Joer!)... grad wéi eis 'Extra-Nummern', déi mir aktualiséieren an erausginn.

Ech mengen, et wier net vu Muttwëll gewiescht, bei dëser Geleeënheet emol erëm dorun ze erënneren... vergiess gëtt leider – gewollt oder 'aus Versinn' – esou séier. ☺

gebeemte Sprooch

Et ass ze verstoen, datt ee **fir eng Ried oder e bësse méi 'festleche' Text** eng Grimmel drop hält, déi Saach och sproochlech am 'bessere Gezei' kommen ze loosse. Mir kënnen äis vläicht nach drun erënneren, wéi eng Léierpersoun an der Schoul drop gehal huet, datt een an engem 'Aufsatz' net ëmmer dëselwecht a **wa méiglech deer 'schéiner' Wieder** soll gebrauchen, ob dat elo am Däitschen oder Franséische war... Lëtzebuergesch hat jo (leider deemools) do näischt ze sichen.

Doraus ass vläicht ze verstoen, datt et z. B. a lëtzebuergeschen Annoncen oder engem Artikel fir e léiwe Versterwenen nach ëmmer zimlech 'feierlech' hiergeet... leider dann an enger Sprooch, déi besser direkt op Däitsch wier: Wann een e Mënsch gär hat/huet, da brauch een deem wierklech net 'zougeden' ze sinn; un een denken, dat muss net 'zum Gedenken' un ee ginn; engem e Merci schëlleg sinn heescht net onbedéngt 'zum Dank verpflichtet' sinn; et freet sech och, wat dee 'grousse Schmäerz' soll, wann eppes engem einfach wéi deet oder no geet. Nach eng butzeg Fro: **wie sinn déi 'Hannerbliwwen/Ugehéiereg'**, déi heiansdo dorëmmer geeschten? Do geet 'Famill' dach duer, oder?

vir, hannen, oder hannevir?

Dee lästege **'Vierdergrond'** huet der well vill ongehal gemaach, déi dat als 'virbái' verstinn; et ass einfach kee Lëtzebuergesch, well eis Sprooch deen Ëm- oder Zoustand selwer kloer an däitlech ausdrécke kann. Et ass ongeféier esou koppeg, wéi wann een op däitsch giff soen, et hätt een eppes 'hintervorn' gemaach aplaz 'verkehrt(-rum)'. Probéiert, am ëmgedreinte Sënn och emol, eisen Ausdruck 'bausse-bannen' an d'Däitsch ze setzen. ☺

Et gëtt e sëllege muttwëlleser Ausdréck, déi engem wierklech wéi an den Oueren dinn, well si eist Sproochgefill vergewalten. D'meescht sinn et deer däitscher, déi an de Mikro gebrätscht ginn, well et do vill Leit gëtt, déi dacks zwar eng journalistesch Ausbildung opweises hunn, ower hirt Lëtzebuergesch ass 'ënner aller Klarinetten'! Ursaach? Entweder si kënnen net, si wëllen net, oder et ass hinnen egal. Näischt géint flott Däitsch, ower...

D'Nolauschter hunn e Recht drop, dat nun emol net EGAL ze fannen. Dir kënnt iech denken, datt mir kéipweiser Telephonë kréien, wou Leit sech iwwer dee Mikro-Sproocharmutt an d'Sträng geheien... si hätten natierlech gär, **mir sollen 'eppes maachen'**. Wann d'Reklammatiounen ower ëmmer vun deene selwechten an d'Redaktiounen kommen, dann ass dat warem Loft oder kale Kaffi («sinn déi schonn erëm amgaang»). Do gëllt nëmmen d'Schreiw an Zivilcourage, d. h. den éierlechen Numm drënn. Dir kënnt dat net? Dach! Schreift just, wéi dir 'hinnen' oder äis et um Telephon gengt soen!

Ceterum censeo... (40)!

Hei muss och emol eng Kéier dës oder déi aremséileg Wouerécht gesot ginn, vrun allem, well et **an dëser Nummer vun der KLACK fir d'40st Mol** ass, datt mir fir d'Lëtzebuergesch an eiser Constitutioun pënken, zwar net ganz ëmsoss, ower...

Et misst haut jo bal esou lues a lues jidderengem bewosst sinn, datt **eis Sprooch glas- a waasserkloer e Stéck – wann net esouguer d'Haaptstéck – vun eiser Identitéit** ass. Dat huet eis Chamber zënter 1984 och mat 3 Gesetzer däitlech ënnermauert. Mä si ass nach ëmmer rabbelkäpp, wann et drëm geet, de Gescht an de Kloertext – an déi fäleg juristesche Justifikatioun! – vun deene Gesetzer ouni Kéier a Krëmmel an eiser Verfassung ze ënnersträichen. Dat soll emol een äis ausereendinn!

Den héchsten – elo just frësch iwwer 'arrêté grand-ducal' ernannte – 'Gremium' fir d'Lëtzebuergesch, de **'Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise (CPLL)'** huet sech ewell laang däitlech dofir agesat. Wat muss dann nach geschéien, fir datt d'Lëtzebuergesch als **'la langue du Grand-Duché'** an eist Grondgesetz kënnt... an net just niewelaanscht ernimmt gëtt.

Pol Pütz

...heescht de **'Laureat' vun eiser Sëlwerplack Dicks-Rodange-Lentz** dëst Joer. D'Traditioun vun dëser Auszeechnung fir Verdéngschter un eiser Sprooch hat ewell vrun 2 Joer hiren eegene 'Sëlwerjubiläum'. All déi, déi se kritt hunn, konnten/kënnen sech roueg eng 'Hatt voll mengen', well si mat dichtege Perséinlechkeeten an Institutionen am Sprooch-Eck vun eise kulturelle Liewen an enger Rei stinn.

Mir vernäipen äis mat Respekt vrun all deene 'Récipiendairen', déi zënter 1984 an d'Éiwegkeet gaang sinn... an engems ass eis Actioun-Lëtzebuergesch houfeg drop, datt a ville vun deene Leit Doudesannoncen oder Erënnerungsartikelen d'Decoratioun 'Dicks-Rodange-Lentz' eng Éiereplaz kritt huet.

De Pol Pütz brauche mir elo net extra virstellen; dat geschitt fir säi groussen Dag. Hien ass äis ower, iert hien als fläissegue Lëtzebuergesch-Schreiwert bekannt guff, ewell 1971 an eiser Grëndungsversammlung am 'Pôle-Nord' mat senger 24 Joer, och als ee vun eisen éischte Membren, mat engem sympathesch-flénke Mondstéck opgefall... nodeem et beileiwen net bei der 'Gäbberche' bliwwen ass. Mir éieren elo mat Freed e feine Frënd, e gudder **Léier**, e fuissege **Revue-Schreiwert** an e respektéierter **Léiermeeschter** vum Lëtzebuergesch!

Klunch, Klunschert, klunschen

Déi Ausdréck kennt dir ganz sécher, sief et als Substantiv oder Verb. Mä zu Freiburg gitt dir ëmsoss e sichen, deen e versteet. Et ass nun emol 100 % **EISES**, esou wéi dir dees **maandelweis an eise Buch** mam selwechten Numm fannst... dat kritt dir an alle gudder Bicherbutteker oder bei äis fir de Präiss vun nach net emol enger 'Spaghetti'!

Leider soe mir ewell ze dacks zu eise Kanner, eng Klunch wier eng Schaukel, firwat am Fong? Wou et hierkënt (Etymologie), misst emol een äis soen. Ower dat freet een sech jo och net ëmmer an deenen anere Sproochen, gelldir. Gelungen an interessant ass hei, wéi bei esou ville vun eise Wieder, datt 'Klunch/Klunschert' och nach aner Bedeutenge huet: fir eng Persoun, déi vill 'ënnerwee' ass, vill an de Wiertschaften hänkt... also **'klunsche geet'**. Bei deene Klunscherter ginn et deer 'Léiwer', ower och deer mat engem 'béise Soff'... déi kënne ganz 'wéisch' sinn a ginn sech dann u jiddereen. Huet dat **'Wéisch'** dann elo mam däitsche **'wüst'** ze dinn? Knapps oder guer net, och wann et vläicht esou schéngt. Ower da sot emol engem vu bësse méi wäit 'do iwwer' eran, à la **'Pittys Aufsatz'**: *Dieser Klunscher klunscht dacks am Comptoir und wird gern séier wéisch*. ☺

Schaack, Schaak, Schack

...deen Numm gitt dir ëmsoss am Frankräich, an Däitschland oder soss hei rondrem sichen... et sief dann, et ass e Lëtzeburger dohinner ausgewandert. Dat huet seng Ursaachen, an zwar an der lëtzebuergescher Aussprooch, sengerzäit, vum franséische Virnumm 'Jacques'. Dat ass mir érischt agefall, **wéi ech héieren hunn, datt den Helmut Kohl eise Jacques Santer ëmmer 'Schack' vernaamt huet**, aplaz dee weeche 'J' ze gebrauchen. D'Schreifvariante vun dësem ganz heefegen Familljennumm maache jo méi wéi engem vun äis Kappbrieschen; si sinn ower genee esou (on)wichtig wéi Biwer-Biver-Biewer/Schmitt-Schmitt-Schmidt-Schmid.

Intressant wier et ganz sécher, wann emol eng gutt Séil sech (mam Téléphonsbuch) giff dohannert setzen, an eraussichen, watfeng a wéivill **typesch lëtzebuergesch Familljennumm aus eise Gebrauch vu Virnumm entstan** (kënne) sinn, déi mir d'éischt aus der Napoleonszäit an den Zivilregeschtere begéien. An deem Sënn: Vu wou kommen z. B. eis Nimm NILLES, STEFFES, GERGES oder HENX hier? D'Wëssenschaft schwätzt do vun 'Onomastik'... Allo! wéi ass et do mat eise sympathesche Frënn Familljefuerscher?

Michel Hamilius

...huet deen eeleren Här geheescht, deen äis vrun e puer Joer an eiser Hauptversammlung mat engem ongewéinleche Bichelchen opgefall ass: **Lëtzebuergesch op Chinesesch an ëmgedréint iwwersat!** E Mann aus enger vun eise bekanntsten an dichtegste Familljen; en héichgeléierten Ingenieur, op deen déi deemoleg ARBED sech voll a ganz a China verlosse konnt; e léiwen a bescheide Mann, dee mir mat sengen Iddien a Meenungen an eise Comité gutt 'brauche' konnten.

Hien huet net vill dovou geschwat, datt seng Gesondheet ëmmer méi ofgehol huet, war ëmmer entschëllegt, wann hien net konnt bei äis sinn... an huet äis esou onopfälleg verlosse, wéi hien ëmmer wollt sinn. Mir soen der Famill vum Här Hamilius eist Matleed an halen hien a ganz sympathescher Erënnerung!

PURismus... oder POURRismus?

vum Lex Roth

Kuckt gutt: Nëmmen 2 Bustawen Ënnerscheed, ower déi hunn et an sech! Am Lëtzebuergesche kënnen mir deem zweeten Ausdrock (Pourrismus) och mat enger Partie Verben an deem Sënn ëmschreiwen: verbellen, vermuschten, verdierwen, vermëfferen, ermëzelen, zermujelen, zerknuielen, verhanden asw... esouguer e ganz 'aalt fir an de Musée', an zwar *verfomfachen*. © Eis lechternnoacher Frënn missten dat nach bal kennen.

Emol anescht gekuckt: Wat waren all déi, déi als Resistenzler am Krich de Kapp fir eist Land dohinnergehal hunn, verhaft, gepéngelt an esouguer ëmbruecht gi sinn: **Nationalisten?**

Wat sinn déi, déi op engem Match oder bei enger Course hir Begeeschterung mat engem rout-wäiss-bloen oder Léiwefändel friddlech weisen: **Nationalisten?**

Wéi ginn dann zugudderlescht déi éineg veruuzt, déi zënter Joer an Dag op eis Sprooch halen an sech fir si asetzen: natierlech **puristesche Nationalisten!**

Quatsch!

Wat war dann den Thomas Mann, wat den Heinrich Böll, wat den Albert Camus, de François Mauriac, de George-B. Shaw, de James Joyce an honnerte vu geniale Schrëftsteller an alle Sproochen hei rondrëm: **Sprooch-Puristen!** All Sproocheproof, deem op eng gewieweg a 'richteg' Sprooch hält, ass deemno jo och e klengkarréierte... Purist.

Bei äis: de Michel Rodange, den Tit Schroeder, de Marcel Reuland, de Robert Bruch, de Paul Noesen, de Joseph Hess, de Pir Kremer, de Pol Pütz, de Paul Greisch, d'Janine Theis, de Fernand Lorange asw... **waren a sinn dat elo Puristen oder net?**

Weider: Wat sinn eis Schreif-Journalisten, déi op en uerdentlecht Däitsch, en éierbart Franséisch, e proppert Englesch, esouguer en zerguttstert Lëtzebuergesch halen? **Puristen!**

Muss een esou en iste-Stempel op d'Stier kréien, wann een op eng engermosse gutt Sprooch hält? Wat ass esou schlecht oder topeg drun, d'Lëtzebuergesch net mat egal wat, egal vu wien an egal wou a wéi muttwëlles verhanden ze loossen.

Setzt emol am Frankräich **ee vrun de Mikro** (oder an eng Zeitungsredaktioun), deem aplaz normal-éierbart Franséisch e Gehäck 'queesch duersch den Hexagone' schwätzt oder schreift... deem däreif ganz séier 'trëppelen'! Wat giff passéieren, wann en esou e 'Multikuddelfleck' geng zumbeschte ginn: Eraus! Datselwecht an der BBC, bei RTB oder dem ARD... just bei äis, do ass et scho bal eng Auszeichnung, wann een e Lëtzebuergesch schwätzt wéi e 'Vizmates' oder en 'Heckenegalwat'.

An deem Sënn: **Léiwier Purist**, also fir eng propper Sprooch, **wéi Pourrist**, deem seng Sprooch észchter op e Kompostkoup hannenaus am Gaart, wann net esouguer op eng Mëschtekal gehéiert.

e Stouss

Natierlech hu mir dat Verb an de Substantiv 'stoussen/Stouss' an deerselwechter Bedeitung wéi am Däitschen. Dogéint ass glat näischt ze knadden. Da sot ower engem 'do iwwer', hie soll sech *'einen Stoss geben'*... dee kuckt grouss aus der Wäsch, well dat gëtt et nëmmen esou am Lëtzebuergeschen, grad ewéi den Ausdrock 'Stoussnéckel' net eericht an d'Däitscht eriwuer ze kréien ass. Wie weess nach, datt eng Schuppkar an der Zäit och nach 'Stousskar' genannt guff? Wéi steet et mat der Ausdrucksweis: 'ech hu mech gestouss', am Sënn vu 'géiert', vläicht esouguer 'vertrëppelt'? Alles net wichteg, gelldir. Dajee alt. Mä huet dir iech iwwerhaupt ewell gefrot, wat dann an iergendenger Sprooch wichteg ass?

ACTION LËTZEBUGESCH – Generalversammlung

e Samschdeg, den 10. Abrëll, mëttes um 3 Auer,
'am Dierfgen' an der Stad / Nordstrooss, 6 (Casinosgaass)
steet eise Comité de Membren a Frënn Ried an Äntwert.

Wat war am leschte Joer lass? Wat hu mir wëlles?
Mir freeën äis op iech alleguer, grad ewéi op all är Meenungen, Iddien a Froen!

Emäischen! Äddi Éimäischen?

Eng vun den eelsten Traditiounen ass fir vill Kanner vu gëscht a Leit vun haut a mar, dee sym-patheschen Ouschterméindeng an der Stad. Ausgerechent och nach do – **vum Fëschmaart bis erof op de 'Bock'** – wou mam Sigfrid am Joer 963 d'Geschicht vum histoersch klor 'aktéierte' Lëtzebuerg ufängt.

D'Éimäischen ass souzeosen deem **éischte grouse folkloristesche Feierdag am Joer**, deem dausende vu Leit kucken a genéisze ginn. Datt den Numm vun de 'Jünger vun Emmaus' hierkënn, wëssen déi allermeescht vun äis... mä d'Stad Lëtzebuerg schéngt Krämpes domat ze hunn, fir äis dat schrëftlech op enger (ganz schéiner) Plakat richteg geschriwwen matzedelen. Kuckt emol den Ënnerscheed hei an der Iwwerschrëft: Da musse mir alt nach op Nouspelt bäileiere goen.

De sougenannten 'Émlaut' vun engem 'AU' ass nun emol 'AI': Maus – Maischen, Haus – Haischen, Laus – Laischen, Strauss – Straisschen, Knaus – Knaischen... net wichteg? Mä da schreift emol zu Paräis **'Marré'** fir de **'Marais'**, zu London **'Pickadilli'** an zu Brüssel **'Meneqe Pice'**. ☺

Ceterum censeo... (39)

Natierlech kann een deene Leit (eisen Deputéierten) op d'Strëmp goen, déi well joerelaang d'Fro vun eiser Sprooch an der Verfassung 'dohinnergeplättelt' kréien... wat e flotte lëtzebuergeschen Ausdrock, gelldir. Et wier dach esou einfach, fir si a besonnesch fir de Schreiwert, wann d'**Lëtzebuergesch logescherweis ouni Kéier a Krëmmel als d'Sprooch vum Grand-Duché an eis Constitutioun** stoen kéim; d'Nummer vum Artikel spillt keng grouss Roll.

Mir si jo elo gewuer ginn, datt d'**Madame Schoulministesch Mady Delvaux-Stehres** drop gehal huet, dem Lëtzebuergeschen an der Praxis vun der Grondschoul a vum Secondaire eng bestëmmte Roll ze ginn, an zwar, datt de Gebrauch vun eiser Sprooch och a Fächer zum Deel erlaabt ass, wou dat bis elo en 'Tabou' war. Merci. Och wann dat elo kee Gesetz ass, da wësse mir ower, datt esou Reglementéierungen e seriöse legale Fong hunn!

Ass et dann elo nach ëmmer 'dolaanscht', wa mir zënter Joere verlaangen, datt eis Sprooch einfach als **'langue du Grand-Duché' soll däitlech 'et sans équivoque'** an eiem Grondgesetz figuréieren; dat natierlech net, ouni datt aner Sproochen do verstänneg ernimmt kënnen sinn. Mir erënneren an deem Zesummenhank un d'Sproochegesetz vun 1984, un d'Lëtzebuergesch beim Nationalitéitsgesetz, deem vun den allgemenge Coursen an der Legislatioun iwwer den 'Institut de langues'. Et wier also nëmme eng Fro vu Konsequenz.

KlackeWÉIH... abeejo!

An eiser Schreifweis gëtt et ee ganz einfache Prinzip: de Bustaw 'H', dee mir jo am Däitsche vill matzen an de Wieder fannen, ouni datt een en héiert (Wahl, Weiher, Reiher, weihen asw.) gëtt am Lëtzebuergeschen nëmme geschriwwen, wann en och ausgeschwat gëtt, also ze héieren ass.

Eng *Ausnahm* ass – aus pädagogesche Grënn – do am Lëtzebuergesche virgesinn, wou den 'H' am Däitsche gebraucht gëtt, fir den e-Laut oder en anere Vokal ze verlängeren (Dehnungs-H), z. B. *fehlen, dehnen*... soss maache mir eis Kanner beim Däitsch-Schreiwel wibbelbänzeg. Iwwegens soll een net ze kriddleg mat esou Reglereie sinn, soss kréien déi d'Flemm, déi eventuell éierleche Spaass mam Schreiwel hunn.

An deem Sënn, a grad giedelech fir en Ouschtersamschdeg, krut ech eng Photo vu Kollege geschéckt, wou (2006) virun enger Kierch eng grouss 'banderole' an déck-fetter Schrëft eng feierlech KLACKEWÉIH ukënnegt, aua, utsch!... dir kënnst iech denken, datt dat och eng Geleeenheet fir en hannerwännege Witz ass... deem net grad op e Kommiounsdesch passt. ☺

EISES...

Mat laangen a komplizéierte **Fach-Explicatiounen, z. B. iwwer de Sazbau (Syntax), bréngt een eiser Sprooch nëmmen eppes fir Leit, déi sech 'fachlech' wëllen domat ausernee-setzen**... wat dat och ëmmer heesche soll. D'Lëtzebuergesch brauch vrun allem Hëllef, déi **op d'Praxis ausgeriicht** ass, net nëmmen dréchen Analysen. Do sinn Zeitungsartikelen, Annoncen, Plakaten, perséinlech Schreiwereien, kleng Gedichter (wa méiglech eng Grimmekauzeng-lëschteng) Gold wert.

Eng aner Stäip ass **déi systematesch Sich an Auswertung vun typesche lëtzebuergeschen Ausdréck an hirem Gebrauch**. Et gëtt an esou ville Fäll einfach net dru geduecht, datt eisen 'Idiom' e ganz spezifesch Charakter huet, besonnesch vis-à-vis vum Däitschen. Do wier et flott an onheemlech nützlich, wa mir äis emol giffen druginn a kleng Texter zesummestellen, déi en **däitsche Glach** hunn... ower 50 km bannent der Bundesrepublik vu kengem Mënsch verstanen ginn. Iwwer-setzt dat hei emol am Martin Walser seng Sprooch: *De Papp war mat sengem Jéngi um Tour. De Krappert huet sech net geschéckt, du krut hien eng geklaakt. Hien huet gerappert, geroozt a gejaut, bis datt en eng an der Hauf hat; dunn ass en och nach de laange Wee dohinnergeschlo an hat eng fatzeg Bëls op der Kopp. Déi hat jo och zegutt, an huet de Bak net méi opgedunn...* ☺☺☺

Eieieiei, dat gutt Gefréiss...

... huet de Frënd Pir Kréimer vum Kachkéis gesot, deem iwwegens guer net esou nëmme lëtzebuergesch ass. Wat d'Sprooch bei der 'Namminamm' ugeet, hu mir ower maandelweis Ausdréck, déi op eisen Dësch, op den Teller a vrun allem an e Lëtzebuergeschen Menü passen... an déi an eiem Heft **'Actioun-Lëtzebuergesch Extranummer 3'** bei enger Abberzuel vu prakteschem Lëtzebuergesch ze fanne sinn; et ass, a 6. Editioun!, nei iwwerschaaft a gedréckt. Frot et an de grouse Bicherbutteker, oder bestell et iwwer eng vun eisen Adressen... et kascht nach net emol ee Pak Zigretten!

An deem Zesummenhank da vläicht eng Fro: **Kaafst dir iech en Hame-Bréitchen oder en Hame-Kichelchen?** Natierlech e Bréitchen, gelldir. Firwat? Mä well et d'Verklengerung vu 'Brout' ass. De *Kichelchen* ass datselwecht vu 'Kuch'... also sinn d'Streiselen, d'Schleeken, d'Aachtercher, déi esou gutt beim Kaffi schmaachen, och **'Kaffischleichen'**... a keng Bréidercher oder 'Mëtschen', well dat ass just en aneren Ausdrock fir 'Bréitchen'. D'Explicatioun kënnst vun der Form dovun an ass zimlech graff... dir huet et gereden.

Déi *'Aachtchen'* dann. Dat ass eng typesch lëtzebuergesch Saach. D'Verklengerung (Diminutiv) kennen eis Kaartemudderer och fir aner Zuelen: eng *Zweetchen*, *Drëttchen*, *Véiertchen*, *Fënneftchen*, *Siwentchen*, *Aachtchen*, *Néngtchen*, *Zéngtchen* an *Eelftchen*... hätt dir dat esou geduecht. Eis Sprooch huet méi ewéi der vill mengen!

Et wor emol...

...e Kanonéier, heescht et am Dicks sengem bekannte Lidd. D'Meedchen, dat hie bestuede sollt, huet de Leit ower all topeg Klaperien iwwer dee 'suetse' Maansmensch geglëft. ... d'Saach ass dramatesch an d'Bréch gaang.

Wa mir vru ronn 38 Joer all Behauptungen a soss Eefällegkeete gegleef hätt, fir déi Saach 'rëlles' ze maachen, da wier dee Schwonk fir d'Sprooch och séier iwwer d'Kopp gaang. Mir hunn äis ower séileroueg dohigesat an iwwerluecht, wat ee verstännegerweis fir d'Lëtzebuergesch kënnt maachen. Punkt fir Punkt sinn déi eenzel Gebitter erbäigeholl ginn, wou eis Sprooch ouni 'Vive!' an 'Hurra!' eng éierbar Plaz zegutt hätt. ... et ass gaang! Fir d'Schoul, fir d'Press, fir d'Privatleit, no an no och op offizielle Pläng hu mir deem kleesperen 'Dialekt', deer 'Hallefsprooch' e Pad getréppelt, deen haut eng schéi breet Strooss mat zolittem Fëllement ass, déi vrun 1971, dem Grëndungsjoer vun der Actioun-Lëtzebuergesch, keen am Eescht fir méiglech gehal hätt.

Hei als 'Facsimile', en 1972 handgeschriwwene Brëif, deen un eis Deputéierten an d'Gemenge gaang ass (eng Schreifmaschinn hate mir nach net). Eis Dokumenter sinn an deenen 3 Dose Joere 4mol geplënnert a gesënnert ginn, sou datt déi Copie fir äis haut e wertvollt Erënnerungs- an esouguer Beweisstéck ass. Mir soen dem Här Arthur Müller vun Ettelbréck villmools merci dofir; hie mécht do an de Gemengenarchiven eng wertvoll Aarbecht. Kuckt iech et un... an da maacht dir iech selwer är Gedanken, ob mir bäigehalen hunn oder net... mir hunn dës Versprechen (an nach eng gutt Partie weider) gehal. **D'Resultat kënnt net besser sinn!**

vum Lex Roth

Ceterum censeo... (38)

An der Chamber-Propositoun, déi d'Spezialcommissioun fir eis Sprooch an der Constitutioun/Verfassung gemaach huet, steet dës Saz: **L'État veille à promouvoir la langue luxembourgeoise...** mais qu'en termes galants ces choses-là sont dites! heescht et am Molière sengem *Misanthrope*. Wuel verstan: an engem **Theaterstéck**. Mä eis Constitutioun ass jo kee Mono- oder Dialog fir op eng Bühn! Vun de spezialiséierte Juriste gëtt gesot, eng Verfassung däreft kee literareschen Text, keng Literatur sinn.

Wat soll dat dann heeschen, l'État 'veille'? Wat ass mam Verb 'promouvoir' gemengt?... op jidder Fall näischt Exaktes, well dat *veiller/promouvoir* kann einfach alles heeschen: Schrëftsteller stäipen, hei oder do e Subsid ginn, Sproochecoursen organiséieren/finanzéieren... dat mécht de Staat jo och (gutt) fir eis aner 'Gebrauchssproochen'. Klor ass net, wéivill a wéi wäit dat 'promouvoir' soll/muss goen. Dat geet nëmmen iwwer **en daitleche 'Stack', e 'Status', also e 'Statuéiere' vum Lëtzebuergesch als d'Sprooch vum eise Land...** déi mir jo iwregens **per Gesetz!** strikt vun deene verlaangen, déi eis Nationalitéit gär hätten. Mir? A wie ware 'mir' dann, déi dat gestëmmt hunn?

bäissen a bäissen ass zweeërlee...

ower nëmmen am Lëtzebuergesch! Natierlech hu mir dat Verb och am Sënn vum Däitschen, also dem franséische 'mordre'. Mä **wéi iwwersetzst dir dann op däitsch oder franséisch, et giff iech 'bäissen'?** Do ass et mat 'beissen' net gedunn! Dat ass 'jucken'. *Es juckt mich / ça me démange*, dat heescht dach bei äis 'et bäisst mech', oder net?

Esouguer **Spréckwierder** ernimmen eisen typesche Gebrauch: Wann dat dech bäisst, da kraz dech... de Claude ass nach ze liddereg, fir sech ze krazen, wou et hie bäisst. Mä wann 'et ee bäisst', da gëtt och nach gesot, et hätt ee 'Bass'; dat huet alt erëm näischt mam däitsche 'Biss' ze dinn. Sot emol zu Dortmund: *Ich habe Biss...* dat versteet keen, well déi verstinn do, dir wiert e ganz Kéngen a géngt net zécken.

Aplaz datt d'Linguisten op der Uni sech mat sougenannten 'Interferenzen' ofginn, wiere si gutt beroden, wann si déi semantesch Säit vun eiser Sprooch vis-à-vis vum Däitsche gengen op de Leescht huelen. Dat giff och méi bréngen, wéi wann den Uz mat engem Lëtzeburger sengem 'schlechten Däitsch' gemaach gëtt, wann hie vun engem 'Werkzeugkasten' seet, et wier 'eine Geschirrkiste' ©.

Pickelen, Ässen oder Pautschen?

Duerch d'Reklamme fir all Hautproblemer, kréien d'Äusdréck op deem Gebitt och alt, wéi sou viles, en däitscht Gesicht... an eis Sprooch **Schadder (Schorf) a Pautschen!** Et soll keen heihannert iergend eppes géint d'Däitscht siche goen, mä just eis aremséileg Gewunnecht, zevill muttwëlles an de Lompekuerf ze geheien, wat et nach ëmmer och op Lëtzebuergesch ginn ass. **Dann heescht et nawell gär, déi Wieder wieren 'ze al' an et wier dach nach 'ëmmer' sou gesot ginn. Stëmmt net... well sou al ass d'TV jo net.**

Spéitstens am 'Lëmmelsalter', der Pubertéit, huet bal jidderfere mat esou 'Gedéngels' op senger Haut ze dinn, natierlech eng gutt Geldquell fir d'Fach-Mediziner (Dermatologen) an déi sougenannt 'Pharmaindustrie'! **Déi 'Pautschen an Ässen' / acné juvénile gouff et nach ëmmer**, och hei, deemmo och d'Äusdréck dofir. Bis op bedauerlech Fäll sinn se och ëmmer vumselwen ewech gaang, wann de Jong oder d'Meedchen 'de Knuet opgedunn' hat... an net zevill dru gepiddelt huet. Ville vergeet dat 'Geréifs' net séier genuch, an da gëtt drop geschmier, datt d'Tüben net matzäit genuch erbäikommen... ouni datt et vill déngt. Mä **kuckt iech emol déi Publicitéit dofir an der Press oder op der TV un: eng Goldgruof.** Leider gëtt et keng Salef, keng Crème (kee 'Schmier') géint Sprooch-Pautschen an -Ässen ©.

390 000!?

Sou vill Leit sollen dann elo Lëtzebuergesch schwätzen. Dat wieren esou ëm déi 80 % vun den Awunner vum Land; schéi wier et... ower **et stëmmt mat Sécherheet net.** Mir wieren ewell frou, wann et der 290 000 wieren... oder gëtt déi 'Grande Région' do mat era gezielt?

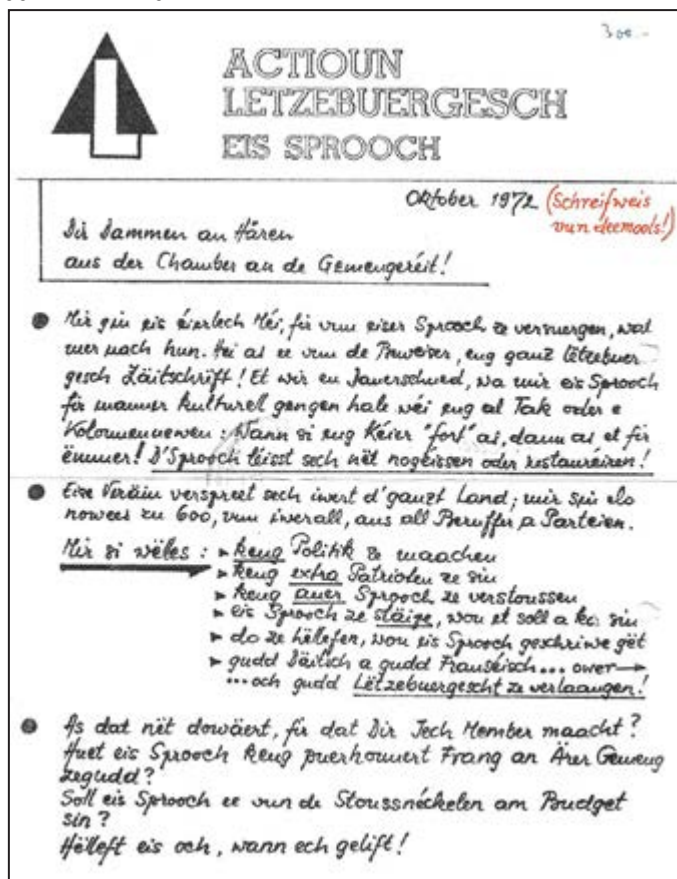
Saache ginn an d'Welt gesat, déi mat schéiner Regelméissegkeet annere wéi d'Neit Liicht an de Voll-mound. **Watfir ee Lëtzebuergesch a wéivill Lëtzebuergesch ee kann, dovun geet net rieds;** e puer geleefeg Satz gi jo och net duer, fir ze behaapten, et wier en däitsch- oder franséischsproocheg. Dem Soziologie-Professor Fernand Fehlen seng Propos, fir eppes Zolittes iwwer Sproochkompetenzen ze maachen, ass eng Rubrik beim 'Recensement', deen all Joer am Oktober auszufüllen ass. Mä da maacht et, kannnergottesnamol!

D'UNESCO soll jo elo deklaréiert hunn, d'Lëtzebuergesch wier am Fong **net méi op deer Lëscht vu Sproochen, déi a Gefor sinn...** schéin! Mä datt eis Sprooch esou séier vun enger groer op eng wäiss Lëscht 'evoluéiert'... eng Leeschung! Ower datt muss äis jo bal soen, datt dee ganze Jirimiri décke 'Dummi' ass. Dofir: *Les chiens aboient et la caravane passe.* **Wa mir 'eis Aarbecht' maachen, dann ass a bleift d'Lëtzebuergesch 'normal gesond'!**

et knuppt!

Emol vun de Geforen ofgesinn, déi et fir Sylvester, Nationalfeierdag oder aner Geleeënheete gëtt, wou iwwerall **'Knupperten'** an d'Luucht ginn... et ass e fuschneit lëtzebuergesch Wuert, grad ewei an der Zäit 'Këppcher/Ramossen' a *Feiersteng*... mä do hat jo emol ee behaupt (an en Dichtegen!), eis Sprooch wier net ëmstand, nei Wieder ze maachen.

Denkt emol un dat Wuert **'Knupp'** aus deerselwechter Famill, u 'Knippercher', u 'Knupfreed'... firwat net u 'Knubbeleg' (net 'holpereg')! A villen Uertschafte fanne mir Kadaster- oder Stroossennimm 'op der Knupp'. Zu Wolz guff et **'d'Knupperten'** ewell vru Generatiounen: dat waren ower déi Leit, déi nun emol **'op der Knupp'** gewunnt hunn... iwregens do, wou eisen **Tour de France-Champion François Faber** op d'Welt komm ass. E 'Knuppert' also ©, eng Sazch fir de Velos-Spezialist Henri Bressler!

Begrüewen ass net 'bäisetzen'

E Frënd vun eiser KLACK schreift, wëllt dat ower ouni säin Numm:

Et ass gutt, datt ëmmer méi Leit **Doudesannoncen op Lëtzebuergesch** an d'Zeitung schreiwen; dat ass och e schéinen Hommage un déi léi Verstuerwen, fir et an deer Sprooch ze maachen, déi si hirt Liewe lang gebraucht hunn. Leider huet sech iergendwann ee koppegt Wuert an déi Texter geschlack; den Eescht vun deer Matdeelung géif et wuel verlaangen, datt och nach déi Klenggeeket verbessert géif, fir et perfekt ze maachen.

Rieds geet vum Wuert 'bäisetzen': Et kritt een *eppes vum Patron an der Pai bäigesat*, wann dee mat engem zefridden ass; en Dësch kritt ee *Stull bäigesat*, wann ee Gaascht méi opdaucht wéi virgesinn. Mä heiheim ginn déi Verstuerwen oder hir Äschen begrüewen an net bäigesat; et schreift een och vun engem Begrüefnes an net vun enger Bäisetzung.

Dat komescht Wuert do, wat riicht ewech aus dem Däitsche kënnt, gëtt ëmmer erëm ofgeschriwwen, well een sech jo an deer Situatioun vum Verloscht vun engem léiwe Mënsch net all zevill Gedanke mecht an sech vun Texter *aus der Zeitung vun Deeg virdun* inspiréiert. E falscht Wuert gëtt awer net doduerch richteg, datt et dacks ofgeschriwwen gëtt. Et géng vläicht ewell duer, datt dräi oder véier Woche laang net méi Bäisetzung mee Begrüefnes geschriwwen géif, an dee Fehler wär aus den Zeitunge verschwonnen.

d'Lëtzebuergesch eng Sprooch?

vum Lex Roth

Datt ass déi **Fro**, déi **ëmmer** **erëm** **gestallt** **guff**. Si hânt och nach ëmmer an der Luucht, apaart°, wann ee wëllt stëppelen°. Dofir gi mir deer Saach gläich 'op de Virzock°'. Vrun allem wann iergendee 'bei Leit' wëllt den Hunn am Kuert spillen an deem oder deem Sproochmates 'se mol wëllt esou richtig stoppen'. Dajee° alt°. **Just an deem Zesammenhank wäerte mir vun elo un an eiser KLACK d'Wierder an d'Ausdréck, déi zimlech oder ganz typesch fir d'Lëtzebuergesch sinn, esouguer och nach extra markéieren**, an zwar ganz einfach mat engem °, dem Zeechen, dat gemenkerlech° fir 'Grad/degré' geholl° gëtt.

Dat erënnert een dann un dee Sprooch, dat een Domme méi Froe ka stellen, wéi siwe Louser° kënnent drop äntweren. Hei kann een deer Saach dann ower aus de Féiss° kommen, wann een dem Stëppeler° **einfach eng aner Fro** stellt: Wat ass dann eng Sprooch? ... an da kann ee ganz liicht eng topeg° 'Kuck°' gesinn, et sief dann de Froestellert mengt nach eng missen dropzeginn°: **d'Lëtzebuergesch ass jo 'nëmmen' en Dialekt**; an der Rei° ... mä wat ass dann en Dialekt? Wat ass iwregens den Ennerscheed tëscht° enger Sprooch an engem Dialekt? Do kritt den Tutebatti dann och alt nach keng méi klor Gickelcher°.

Weltbekannt an unerkannt Linguisten sinn sech ewell° laang eens, dass dat Mëttel, mat deem d'Mënschen sech ënnereneen verstännegeen nun emol eng SPROOCH ass, e 'Kommunikationsmëttel', ob kleng, ob haller oder ganz, ob komplizéiert 'flekéiert', differenziéiert oder gottweesswat vu wëssenschaftleche Bänn a Flätschen° nach an deem Bitzkuerf° läit.

Et ginn och **sougenannt 'Kritären'** e griechesch Wuert fir 'Zeechen': Gëtt deen **'Idiom' (en allegemengt Wuert fir eng 'Schwätz°')** an engem bestëmmte Staat allgemeng gebraucht, dat och op jidder Niveau? Gëtt en och geschriwwen? Besteet eng gewësse Literatur, en Dictionnaire? Gëtt d'Wëssenschaft sech domat of? ... D'Äntwert op all déi Froen ass fir d'Lëtzebuergesch klor, an dat haut jo nach méi wéi et jeemools de Fall war. Oder net?!

Beim Lëtzebuergesche kënnent nach eppes ganz Wichtigees dobäi: Et ass d'allgemeng **Sprooch vun engem souveränen, international unerkannte Staat**, och wann deen nach esou kleng ass! Denkt och un d'Gesetz vun 1984! Et huet seng Plaz a seng Roll op héchstem Niveau (beim Chef vum Land; an der Chamber ...): Net ze vergiessen, dass eis Sprooch fir d'Schoulen unerkannt ass ... wéi dat elo an der Praxis ausgesäit, dass ass en Artikel fir sech.

Gewosst ass, dass **all wichteg Sproochen hei rondrëm° vrun allem duerch dat Schrëftlecht fixéiert** gi sinn: d'Englescht am Mëttelalter, d'Franséisch am ganz spéide Mëttelalter; dat Däitsch nach méi spéit, well 'Däitschland' jo eréischt laang duerno aus Dosende vu Mini-, Kleng- a gréissere politeschen Unitéiten zesummegewuess ass. Fir dem Goethe seng Sprooch (18./19. Jh.) spillt en etlech Joerhonnerte virdrun de Martin Luther mat senger 'uniformer/universal-däitscher' Bibelüwersetzung d'Haaptroll.

Aus all deenen Iwwerleeungen ass liicht ze verstoen, dass **d'Schreiwe vun enger Sprooch – an dat och vun eiser – dee wichtigste Punkt fir d'Wuessen an Erhale vun egal watfir engem Idiom** ass. Do kënnen mir äis fir d'Lëtzebuergesch haut mengervärreg° net bekloen a roueg jidderengem an d'Gesicht grénge°, dee mengt, et giff souwiesou verschwannen; wie mengt ... Dofir sief hei och niewebäi deenen Dosende vu Schreiwerte merci gesot, déi sech mat hirem méi oder manner groussen Talent un hireis Sprooch erumaachen.

Wou et 'dämpft', ass Feier.

Iwwersetzt dee bekannte Sproch emol op däitsch. Da mierkt dir, dass eis Sprooch ganz anescht mat deem Begrëff ëmspréngt. Dir fannt och Riedensgebräicher, déi et am Sënn vun 'Damp' iwwerhaapt net am Däitsche gëtt: *Ech wollt eng am Restaurant dämpfen, dann hunn déi mech (eraus-)gedämpft (=erausgehäit°)*. Dat giff jo dann: *Ich wollte eine dampfen, da haben die mich gedampft°* ... et geet iech dselwecht°, wann dir 'een' dämpft°. Et fällt äis net liicht bäi, dass **eise Gebrauch vun Damp/dämpfen typesch EISES** ass; am Däitschen huet 'Dampf' nëmme mat Donst ze dinn. Bei äis kommen nëmme *'gedä(ë)mpte Schikrien, Bounen a Muurten'* an d'Géigend vun deer Bedeitung.

Hânt dir eng Ham oder eng Sait° Speck duer, wou den **Damp** e gudde Geschmaach soll ginn, da gëtt op däitsch *'geräuchert'* ... mä bei äis gëtt **'gereezt°'**, op kee Fall *'geräächert'*, well soss misste mir fir e *'Reez(-haischen)'* och *'Räächerfank'* soen. Quatsch! Loosst iech léiwer e genëssegt Stéck *'Gereeztes'* schmaachen: Ham, Speck, Mettwurst, bescht Zoossiss ... a firwat net och emol eng Schläiss° gereezte Salem/Saumon ... deen absolut net *'saumon fumé'* muss heeschen!

Et gëtt esouguer Leit, déi soen, si hätten eng 'gereezt', wann si eng gefëmmt hunn ... bei dëser Saach maache mir **erëm muttwëlles e Stéck Sproochgebrauch futti**. Mä dat ass jo alles ale Plonner, gelldir ... an da gëtt och nach behaupt, dat wier museal, net modern, esou wéi e sëlleschen°, dat onbewosst op de 25 däitschsproochegen TV-Stationen geräit gëtt.

Ceterum censeo... (37)

Léif Deputéiert vun der 'Constituionscommission'! Gitt ärem Häerz e Stouss° an dem gudde Wëll eng Chance. Setzt eis Sprooch als **'langue du Grand-Duché'** aus all deene logeschen Ursachen an eist Grondgesetz, déi mir ewell° mat iech beschwat hunn; dee Prinzip verschafft eise **Sprooch-gesetz** grad ewéi dem **Nationalitéitsgesetz**, eng zollitt a verstänneg Basis. Mir verzichte gar op all Publikatioun vun 'effentlechem Rapport', deen eventuell eng vergëfte Situatioun ka schafen ... dat huet eis Sprooch net verdéngt. Dir och net!

UniLU: Majo dann!

A leschter Zäit hu mir an der Press gelies, dass fir déi nächst Joeren op eiser UniLU d'Mënz gezielt an iwwer d'Fachgebieter gerëseelt° ginn. Wa mir richtig matkruten°, wat do dann esou krékele° wäert, **da kritt eis Sprooch eng op den Deckel**; wéi et mat der 'Germanistik' geet, dass ass nach net esou klor, ower **d'Spezialitéit 'Études luxembourgeoises' schéngt nach just e Klappstull ze behalen!**

Et soll jo kee mengen, mir gengen äis zurecks° dofir freeën. Rose° si mir ower net, dass mir mat eiser Kritik vun Ufank un net esou falsch geleeën hunn, oder? Déi ganz Saach ass dach, personal- a fachmëssig, wënsch° ugepaakt ginn. Op d'mannst° net richtig. Vrun allem net mat deene Leit, déi et besser gemaach an sech ganz sécher anescht beholl hätten. Datt **de Gascht°, de Berufsständ, d'Arroganz, Dokter- a Master-Hunnekamp an aremséileg Charakterschwächt net onschëlleg** un deer Situatioun vun elo sinn, dat päifen esouguer déi Spatzen, déi nëmme am Kullang° krazen. Kënnent nach dobäi, dass um Kapp vun der Uni Leit 'setzen' an decidéieren, déi nëmme eng verkuerbelt° Ahnung vun deem hunn, wat dës akademesch Institution op deem Gebitt kënnent bréngen.

En 'Dauereschued'! Mir hätten esou vill kompetent Leit fir dat Fach 'Lëtzebuerg/-esch', mä leider ass do een deem aneren säin Däiwel. Nach méi schlëmm: Et ka keen deem aneren eppes vergonnen. **D'Ge-Masters a Ge-Dokters schénge méi wichtig wéi de Fong vun der Saach. Dajee alt°! Videant consules...**

3 mol Wick!

Déi Kéier° hu mir wierklech e 'Wänterchen', deen säin Numm net gestuel huet. Et kann ee roueg behaapten, et wier e gellege° 'Lëtzeburger Wänter', wéi déi 'Eeler' der ewell e sëllesche° matkritt hunn. Do uewen am Éislek hu mir en etlech Plazen, wou dann de Wand de Schnéi op laange Kéip opjeet, esou wéi de Sand an de Wüsten. Dat nennt sech dann am Däitschen 'eine Schneewehe/-verwehung', am Franséischen ass et eng 'congère' ... mä mir brauche keent vun deenen zwee: dat ass an eiser Sprooch eng **'Wick'**, vläicht och nach 'Schnéiwick'.

Am Däitsche gëtt et zwar och 'Wicken', mä dat ass eng Planz, déi ee mat hire Wuerzele beim Gruewen am Gaart schéi rose maache kann ... a bei äis genee dselwecht heescht. Déi drëtt lëtzebuergesch Bedeitung vu 'Wick' ass ower typesch EISES! Well en 'Docht' vun enger Käerz ass nach ëmmer keen 'Duecht' oder soss eppes Verdruddeles ginn: **All Käerz huet bei äis nun emol eng Wick!**

Am Wanter kënnen mir äis och nach Gedanken iwwer aner Ausdréck maachen, déi an eiser Sprooch am Gebrauch sinn: **Glëtz°, Bromä°, Spuerk° (Spierkel!), Gleis°/Schëffel°/Rutsch, Schnéiklatz°, Neelchen°** ... a (leider) Vive déi preisesch TV!

stëbsen°

Dat gëtt et am Däitschen zwar och als Verb (stauben, abstauben), mä et huet praktesch näischt mat der Bedeitung an eiser Sprooch ze dinn ... dat ass en immenten Kapitel, déi sougenannt Semantik (Bedeutungslehre), ëm déi sech leider keen do bekëmmert, wou et ëm dee Jaddermentensnumm vun 'Études luxembourgeoises' op eiser UniLU geet. Firwat? Mä dat giffen eng haller Dose KLACKen!

Ech hat eng gestëbt, dann hunn ech d'Stuff misse stëbsen, an dann huet et gestëbt, well net éierbar gestëbt war... ok, mat de Buuschten erbäi gezun, ower dir verstitt jo, wat gemengt ass. Zu Freiburg kee Mënsch! Dir gitt do och ëmsoss froen, wat eng 'Staublumpe' ass, och wann hei all Fra versteet, wat mat enger 'Stëbslomp' gemengt ass. **'Eine Lumpe'** siche mir ëmsoss am Duden; dogéint gëtt et bei äis 'kee Lomp' am Sënn vun engem, dee 'lompe°' geet asw ... do ass esouguer e Maansmënsch **eng Lomp°!** Denkt am selwecht Sënn emol un eng 'Fatz' ...

Wa mir nach méi wäit ginn, kënnen mir äis och alt erëm froen, ob mir de **'Staubsauger'** bräichten ... do gëtt dach mat enger Maschinn aplaz mat enger Lomp 'gestëbt' ... déi heescht ganz logesch **'Stëbslomp'...** firwat dann elo net **'Stëbsmaschinn'**? 'Stëbsuckeler' passt net richtig, well e 'Suckeler' huet bei äis eng e bësse méi queesch° Bedeitung ... Gelungen°, gelldir ... ower genee déi 'Saache' maachen d'Differenz. Net nëmme 'Interferenz'!

Mëttel-Lëtzebuergesch

Dat ass e kriddelegt° Gebitt. Net well et onmëiglech wier, dat festzeleeën (kodifizéieren) ... mä well et dmeescht° eng Saach vu Sentimentalitéit, aplaz° vu Verstännegeet ass, fir net vun Duerf- oder Kierchtuermsfanatismus ze schwätzen. De Begrëff 'Héichsprooch' **moosst sech vrun allem un enger geschrriwwener Sprooch** an do, wou am selwechte Land e puer Zorte vun total verschiddeenen 'Ennersprooch' doheem sinn. Vergläicht emol dat 'Däitsch', wat a Baden-Württemberg geschwat gëtt mat der 'Schwätz' vun Hamburg, dat Marseiller mat dem Franséische vu Lille ... esou Ennerscheeder hu mir net! Déi **grouss Zeitungen** ('Süddeutsche', 'Monde') an déi allgemeng **unerkannt Schrëftsteller schreiwen eng Mëttelsprooch, déi zugudderlescht d'Héichsprooch ass/gëtt**.

Theoretisch a mat den *Internet-Mëttel* vum haut wier et net watderdäiwel°, fir en zerguttstert° **'Mëttel-Lëtzebuergesch'** aus all deem ze filteren, wat sech am Laf vun de Generatiounen an eiser Sprooch **'ënneen am Faass gesat'** huet. An der Zäit huet esou eppes missen ëmstänterlech mat Korrespondenz vun iwwer d'Land verdeelte 'Vertrauensleit' gemaach ginn. Haut kënnent een eng Zort **Referendum, fir e Pak Lëschte vu Wieder** organiséieren, déi een (mä wien?!) op e 'Site' geng setzen, wou am Fong nëmme 'Kräizer' bräichte gemaach ze ginn. Dann hätte mir séier° eraus, wou/wéi d'Mëtt vum Lëtzebuergesche giff leien, z. B. ob dann elo **eis – ons – is – eis** déi meescht 'Prozenter' kriteren, oder **Numm – Nuem – Nam – Noam**. Elo an engem neien Dictionnaire jidder lokal/regional 'Variant' mat eranzehuelen, dat ass, héiflech gesot: **Schmorri!**

Merci!

vum Lex Roth

Joerelaang konnt dir hei an eiser KLACK liesen, **datt CHRËSCHTDAG nun emol net KRËSCHTDAG ass**. Dat huet zwou Haaptursachen: 1. Wa mir 'Krëscht' aplaz 'Chrëscht' schreiwen, da musse mir äis konsequent bleiwen an och 'krëschtlech, Kristian(e), Kristof' bustawéieren... an da wäert dir emol gesinn, wéi d'Reklamatiounen erageert kommen; 2. ass et net verstänneg, wa mir deem 'CH' oppinn, deen et am ganzen engleschen, franséischen, däitschen, spueneschen, portugisesche Sproochraum gëtt, nom Prinzip, datt mir eis Schreifweis esou 'international' wéi méiglech hale sollen, wat mir Lëtzebuergers äis jo iwwergens duerch eis Sproochlandschaft leeschte kënnen.

Op deerselwechter Léngt hânt d'Gelëms, ob mir ouni ze iwwerleëen alles sollen iwwerhuelen, wat an de leschte Joeren an der däitscher Orthographie verschampeliert ginn ass. Déi hunn sech ë. a. wéi de Geck un de Bengel drugehal, fir déi sougenannt 'Frikativ', de 'Reibelaut' **PH** sou wäit ewéi méiglech ze knécke wéi eng lästeg Laus (Foto, Geografie, Elefant, Grafik...). Mä **Philosophie**, ass bliwwen; **Philologie**, **Philanthropie**, **Physik**, **Philharmonie** a kéipweis aner Ausdréck sinn nach wéi si waren; si komme klor aus dem ale Griecheschen, vu wou jo souvill Fong vun eiser Zivilisatioun hier ass.

Dann huet dir emol **dee 'Käbbi', deen si mam 'laangen s / B' gebrutscht hunn**. Aplaz dee Bustaf – deen d'Schwäizer iwwergens ni ugeholl hunn – ganz erauszuheulen, guff déi 'B-erei' nach méi komplizéiert gemaach. Kuckt och déi onnédeg Verdräifachung vu Konsonanten (Fellgaper, Mattapete, Stofffelder...); denkt un dee schéine Saz: *Firwat et einfach maachen, wann et och komplizéiert geet?*

Wat déi Haulien sech do fir e Gewulls gelescht hunn, dat ass net nëmme *'l'art pour l'art'*; dat ass esouguer wëssenschaftlech a vrun allem sozio-pädagogesch kräizdomm. Ech hu bis elo nach kee begeint, dee mir soe konnt, firwat dat Schreifweisgehäck do gutt soll sinn; ganz **bestëmmt huet et näischt mat Vereinfachung beim Liesen- a Schreiwe-Léieren ze dinn...** dat muss ee kengem ale Schoulhues a Papp vu 5 Kanner wëlle wäissmaachen, bis op déi Decisioun, de Vokal bannen an engem Wuert nom Stack ze riichten (Schank/Schänke – Stange/Stängel asw.). Et brauch keen ze kommen an d'Nues ze rënnschen, dat wier dach vu kompetenten a prominente Wëssenschaftler esou iwwer Joeren ausgeschafft ginn. Denkste? Quatsch: Firwat hunn dann zolitt Publikatiounen wéi *'Spiegel', 'Süddeutsche', 'Frankfurter Allgemeine', 'Welt'* asw. sech gestäipt, bis datt et aus anere Grënn wéi wëssenschaftlechen Ursachen net méi ze ëmgoe war. Iwwergens fanne mir jo haut an deene Pressorganen nach kéipweis Ausrutscher, wat déi 'nei' däitsch Schreifweis ugeet... Fir de Rescht: *Duden, Duden über alles!* A wéivill prominent Schrëftsteller loosse dat 'Neit' einfach léns leien?!

Mir da bei deer Saach? Mä fir de **Ph**, de **Ch** an aner Gewunnechten, déi mir mam Franséischen a mam Engleschen deelen, solle mir einfach 'bei der Heck' bleiwen, dat ass dach just och fir eis Sproochsituatioun e Markenzechen... dofir nach eng Kéier e Merci an en décke Bravo fir all déi, déi de **K** beim Chrëschttag op d'Schëff geschéck hunn! Et waren dës Kéier bal 100 %. Merci un all Annonceuren an un d'ganz 'Printpress'!

Dräikinnksaass?

Fir all déi, déi net esou kënneg an der Stad sinn (net: *sech auskennen!*), sief hei gesot, datt et déi Strooss ass, déi **och nach 'rue Chimay'** heescht a vun der Plëssdarem erof riicht op 'de Cravat' geet. Do, direkt lénkerhand, op Nummer 3, hu mir dann elo e schéine **Medaillon vum Antoine Meyer** opgehaang, deen 1801 an dësem Haus säin éischte Kreesch gedinn huet. Dir konnt an der leschter KLACK liesen, datt hien den alleréischten Dichter an eiser Sprooch war, an datt säi Bichelchen 'E Schrëck op de Lëtzebuergers Parnassus' 1829 – also vrun 180 Joer! – erauskomm ass.

Kuckt iech dee Bronze-Kapp emol un... an denkt dobäi, datt d'Lëtzebuergesch ower vläicht net grad dat Heeschekëndchen ass, fir dat der vill et halen... well si et net besser wëssen.

Merci, Här Nico THEWES!

Dee stereotype Saz/Wonsch, et soll een 'deenen um Radio' dach emol soen, datt... dee kréie mir zënter 35 Joer ze héieren. De Problem war an ass nach ëmmer: Mir hunn deenen näischt ze soen, ganz dovun ofgesinn, datt déi sech knapps eppes soe loosse. Mir haten 'hinnen' ewell vrun 30 Joer offréiert, eng Zort **'Cours fir Radios-Lëtzebuergesch'** ze maachen... ech erspueren eise Lieser den Herrschaften hir Äntwert: domm a frech!

Natierlech hu mir äis net ginn, an eis Kritik ass zënterhier och (indirekt) weidergaang, esouguer 16 Joer (iwwer 2500 Emissiounen!) laang op der Antenn vun de Sendere selwer... Dat huet bei en etleche verstänneg Leit eppes gedéngt, ower déi gaazaanz Gescheit hunn sech ni doru gestéiert. Do kouw a kënn natierlech nach en aneren Zock dobäi: **Wann ëmmer déiselwecht iwwer datselwecht ze knadden hunn, dann hu si zugudderlescht 'la liberté des fous'**, an anere Wierder: 'Looss deen Dabo nëmme braddelen...'

Just dofir ass et esou wichteg a si mir esou frou, datt den Här Professor Nico Thewes sech dat 'Radios-Lëtzebuergesch' (elo well fir d'zweet Kéier!) op de Leescht geholl huet. Hie gëtt ganz konkret a genee Beispiller an sengem laange Lieserbréif, déi esou vill Leit wéi méiglech sech sollen erausschneiden... fir et dselwecht ze maachen. Et wier just ze hoffen, datt déi Verantwortlech vun den TV- a Radios-Statiounen sech dat emol gengen 'eranzéien'.

Eng ganz interessant Bemierkung: Am Kontrakt fir Radio- an TV-Erlaabnes steet daitlech, datt et eng 'obligation d'ordre culturel' fir si gëtt... gehéiert eis Sprooch dann elo zu eiser Kultur (Identitéit) oder net?

Ceterum censeo... (36)

Elo heescht et jo dann, d'Sätze vun der Chamber-Commissioun fir d'Ännerungen an eiser Constitutioun wieren net méi 'geheim'. Also könnte mir dann och elo domat kommen, wien (an zwar mam Numm!) sech, no dem kompletten Accord vun de Parteie vu virun deer leschter Chamber, op eemol mat 'Dommheete' géint eis Sprooch als déi vum Grand-Duché gestallt huet. Dat wäerte mir dann och maachen, well d'Ursachen, déi bruecht gi sinn, sinn esou fuddeleg, wéi datt just déiselwecht Leit beim Nationalitéitengesetz fir eis Sprooch als *'conditio sine qua non'* agesat hunn. Mir bréngen dann och d'Photo nach eng Kéier, déi no eisem Rendez-vous an der Zeitung war... *und der Rest wird mit Sicherheit kein Schweigen sein...* mir hale bäi. Net no!

Eng Unzuel vu Steierzueler...

...*haben sich afonnt, fir dem aarme Jang ze gedenken*. Natierlech ass dat 'am Geck' gesot a mat de Buuschten erbäigezun, ower: dee komesche 'Steierzueler' geeschtert ewell joerelaang duerch eis Sprooch; et ass deer Beispiller eent, wou aus dem Houdäitsche gesuckelt gëtt, ouni och nëmme een Ament ze iwwerleëen... an da gëtt natierlech gesot, dat wier *'nach ëmmer esou gewiescht'*. Dat stëmmt einfach net, well hei ass nach ëmmer **bezuelt** ginn, ni *gezuelt*, also ass et **SteierBEzueler**. An deer bekannter Riedensart heescht et jo och: **Bezuelt**, da bleifs d'um Haff, net *'zuel'*, da bleifs de. Dee krommenolege 'Steierzueler' ass sengerzäit duerch de Veräin an d'Blietchen entstan, déi de gudde Jemp Bertrand gegrént hat.

Weider: Wat ass elo op eemol eng *'Unzuel'*? Mä ganz eifach datselwecht wéi just hei uewendru gesot, esouguer nach weider, well et erënnert un den däitschen Ausdröck 'Unzahl' dee jo praktesch eng enorm Zuel wëllt soen. Muttwëll!

Mir kënnen am Spunnes och nach soen, et wieren *'eng Unzuel vu Leit dem Opruff gefollegt, fir deenen Doudegen ze gedenken'*... an da wiere mir alt erëm eng Kéier an deer houdäitscher Tramsschinn hänke bliwwen, giffen och nees soen, dat wier *'nach ëmmer esou gesot ginn'*; stëmmt net! Grad esou ass et mat deem gelungene (feierleche?) *'gedenken'*, dat mir roueg an de Fatzekuerf kënnen geheien, well et Däitsch ass, dat mir net néideg hunn. **Mir denken un een oder erënneren äis un hien**. Da baue mir dat och ganz llicht an ouni Jaddermunnes-Sprooch an en normale Saz. Sou giff dee Saz aus der Iwwerschrëft, ouni Jirimir ower grad esou éierlech: *Op déi Invitatioun waren eng Partie Leit komm, fir un de Jang ze denken / sech un hien ze erënneren*. Eis Sprooch huet déi iwwerflësseg Fändelen a Flätschen net néideg.

Kee Rutsch!...

wënsche mir eise Membren a Frënn... Wien an dat Neit Joer 'rutscht', deen ass net sécher op de Been a fällt entweder op d'Schnuff oder op de Kicks. Dat wëlle mir jo ower kengem wënschen.

Mir hätte gär, datt der esouvill wéi méiglech vun lech am Joer 2010 vun deenen 8760 Stonnen profitéiere kënnen, fir sech heiansdo aus der Zefriddenheet e puer Momenter Gléck ze verschafen.

Dofir: VILL GLÉCK AM NEIE JOER!

Eis 'EXTRANUMMER 3'

Datt mir elo – **genee 30 Joer no deer éischter – eng 6. Editioun** vun deem Bichelchen hu misse maachen, an deem jidderee Stuel a Middel fir allméiglech privat Annonceuren, Menüen, kleng Texter, eis Uertschaftsnimm, eng kuerz a kamoud Fassong fir eis Orthographie kennenzeléiere, fënn, dat weist, dat et deemools bluttnéideg war... an haut och nach ass.

Deemols? Dat war vru genee 30 Joer, a mir sinn elo houfreg, datt dat praktescht **Heft 'fir hannert de Spigel'** 30 000 mol duer komm ass, wou mir eis Aarbecht fir d'Sprooch wëlle maache: bei de Leit!

'D'Extranummer 3' guff de klengen Ännerunge vun eiser Schreifweis (1999) ugepasst a läit elo an alle gudde Bicherbutteker... fir **de Präis vun nach net emol engem Päckelchen Zigretten (3,50 €)**. Dat misst et iech dach och wert sinn. Oder?

gonnen an holpereng

Setzt déi zwéin Ausdréck emol an en normale Saz: Dee Gaschtvull vu Mil ka kengem Mënsch eppes... **vergonnen**. Do ass ni 'gonnen' am Gespréich gewiescht; dat ass dat däitsch 'gönnen', dat sech an der Lescht erageschlaach huet wéi en Ouerschleffer... natierlech duerch déi Onmass vun däitschsproochegen TV-Programmen. Zwou net grad éierlech Äntwerten dorop: 'Dat ass dach nach ëmmer esou gewiescht', nixda! 'A wat soll esou eng Klenggeet da wëlle soen?' Dat sot emol op 'Goethesch': 'Dieser Gastvogel kann niemandem etwas vergönnen'... e Fall fir eis Sproochdokteren op der Uni!

En 'holpereng' Wee ass et och vrum 'Fernseh' net hei ginn; dat war a bleift e 'knubbelege' Wee; a wann eng arem Louder 'hippt', dann ass dat schlëmm genuch, fir datt hien/si net och nach brauch iwwer en *'holpereng'* Wee ze *'humpelen'*. Do hippt déi knubbeleg Sprooch da genuch. Kaaft iech **eist Buch 'EISES'**, just de Kotteng fir esou Froen.

den Antoine-Antun-Tunn MEYER (1801-1857)

vum Lex Roth

Papp vum geschriwwene
Lëtzebuergesch

D'Stad 1801? D'Fransousen haten d'Festung ferm am Grëff. D'Mauere stongen nach alleguer; den herrliche Relief-Plang vun 1805 (Musée a Syndicat d'Initiative) gëtt äis eng plastesch a praktesch Iddi dovun. Matzen dran huet an der 'Dräikinnegsaass' de Schouster Meyer fir sech an seng Famill seng Kuuscht verdéngt, och fir dee klengen 'Antun', deen en aussergewöhnlech dichtege Käppchen hat an net wäit ewech, bei der Cathedral, an de Kolléisch gaang ass; **hie guff herno esouguer Professer an der Mathematik zu lechternach, huet et op der Universitéit zu Léck - an dat muss een sech emol virstellen - bis zum 'Doyen', dem Chef vun der Fakultéit fir Mathematik a Physik bruecht;** dat eleng misst jo ewell op eiser Universitéit e puer Gedanken un d'Wibbele kréien ! Iwrengs och zu lechternach.

Den Antun hat 14 Joer, **dunn hunn d'Kaphäre vun Europa 1815 zu Wien de Lännerkuch nom 'Ampoljong' frësch opgedeelt;** 'mir' guffen eng butzeg Täschen-Auerche fir den Oranier-Klatzkapp Wëllem I. Dee wollt aus 'äis', géint de Vertrag vum 'Wiener Kongress' e Stéck vu sengem Holland maachen, an zwar mat allem, wat dat geheescht huet, och mat der Sprooch. Dorun huet den Tunn Meyer geknat, ower net nëmme gegrommelt; hien huet dat gemaach, wat (och haut nach !) dat enzengt Richteg ass: GESCHRIWWEN.

Mä wéi schreift een eng 'Schwätz', déi et bis dohinner a kenger Zeil ginn ass ? Also huet den Tunn Meyer sech eng Schreifweis 'geknäztelt', Gedichter gemaach... an déi mat 28 Joer (1829) erausginn: **E Schrëck op de Lëtzeburger Parnassus.** Dat ass e Verdéngscht, mat deem de Professer Meyer ganz sécher an e Lëtzeburger 'Panthéon' giff gehéieren ! Hien ass domat de Papp vum geschriwwene Lëtzebuergesch, wann dir wëllt, vun eiser 'Literatur' an der Sprooch vum Land. Mir wëssen, dass all Schreiwerten no him sech eng Nues voll, vrun allem Courage, beim Meyer geholl hunn... **dat seet äis apaart, dass den héichgeléierte Professer sech vrun 180 Joer net ze schued war, senger klenger Mammesprooch eng schrëfftlech Chance Fong ze ginn...** déck 20 Joer vrun Diedenhofen, Gangler, Dicks, Lentz, Rodange... !

Wien den Tunn Meyer méi genee wëllt kenne léieren, dee soll sech **dem Professer Roger Müller seng déif-wëssenschaftlech 'Meyer-Biographie'** uschaffen, déi am Kader vum Centre de Littérature (CNL) vu Miersch erauskomm ass. Da verstee et vläicht och besser, dass mir dem 'Antun' méi schëlleg sinn ewéi de verschimmenten selchen zu Hollerech, beim Salzhaaf. **gutt ze maachen; dofir hänke mir haus an der 'Dräikinnegsaass daillon mam Kapp vum Meyer** Dat geschitt mat enger klenger Feier Auer; mir versammelen äis 'am Eck' vun der Stad- a Lampertsbiurger Mu-dann erop bis bei der bei d'Dräikinnegsaass, wou de d'Schrëftplack fräigemaach ginn.

Timber / Käppchen vum 1979, deen d'A.L. fir den A. Meyer ugestüwwelt hat. Haut de Modell fir säi Medaillon.

Dat Haus, op Nr. 3 an der 'rue Chimay', ass klasséiert a ganz gutt a sengem Originalzoustand erhal. Et gong vrun e puer Joer an d'Propriétéit vun der Firma 'MPK / Valora' iwwer a guff exemplaresch restauréiert; mir soe merci fir Erlaabnès, dass de Souvenir un den éischten Dichter an eiser Sprooch op hirer Fassad eng Plaz huet däre kréien.

Fir d'Geleeënheet vun dësem verdéngten a feierlechen Udenken hunn d'Madame Directrice Germaine Goetzinger vum CNL an de Professer Roger Müller mat hire Leit ëm d'Mëtt Dezember eng extra Fënster iwwer den Tunn Meyer fir iech an dem Bicherbuttek 'um Gruef' mam Här Fernand ERNSTER an der Maach. Wann dat net aktuell ass... !

Ceterum censeo (35)... emol ëmgedréint

De Silverio Rendini, den Manuêlo Antunes, de Rolf Antlauer, de Firmin Van Einde, de Jérôme Savarin asw. schreiwén äis:

« Léif Lëtzeburger, ech giff gär Lëtzeburger ginn. Dir huet jo Gesetzer, déi mir dat méiglech maachen, ower an deem leschten ass eppes, dat kann ech einfach net verstoen: Dir wëllt mir äi Nationalitéit nëmme ginn, wann ech Lëtzebuergesch kann. Firwat dann ? Wou ass an ärer Constitutioun geschriwwen, dass dir dat vu mir kënn verlaangen ? Also, op watfir engem Fong steet déi Sproochegeschicht ? Gewëss, dir huet e Sproochgesetz, dass vu Verwaltungs- a Gerichtsprooch schwätzt; do sinn ower 3 Sproochen dran ernimmt, an zwar Lëtzebuergesch, Franséisch an Däitsch. Mä wat huet dat offiziell Gebitt mat menge perséinleche Sproochkenntnisser fir äi Nationalitéit ze dinn ? Nom Geescht vun deem Gesetz geet et jo dann duer, wann ech eng vun deenen 3 Sprooch kann, fir Lëtzeburger ze ginn, deemno Lëtzebuergesch, mä och Franséisch an Däitsch, oder ? »

Hunn déi Leit dann elo Recht oder net ? An hire Länner steet d'Sprooch vum Staat am Grondgesetz. Wier dat e Fall fir e Spezialist am 'droit constitutionnel' oder net... a wa méiglech zu Stroossburg ?

L.R.

den Här Jeannot Oestreicher...

... ass en treie Lieser vun eiser KLACK, an hien hat äis, grad ewéi den Tit Feider, geschriwwen, dass 'eng Zull', vun deer hei rieds war, och nach dee kromme Réierchen um Kaffisbiz wier; richtig... iwrengs ass e 'Biz' eiser typescher Wieder eent, an et huet esouguer méi ewéi eng Bedeitung

Den Här Oestreicher huet als Kand zu Esch-Sauer gewunnt... a mengt sech net nëmme e bëssen, dass den Alain Atten do e Komerod war. D'Stroossen hate 'bei de Leit' all hiren Numm, sou wéi dat iwrengs an de meeschten Uertschaften de Fall ass... oder war. Eise Korrespondent wunnt haut zu Colmer... am 'Laangefeld', an hie schreift äis do vun der 'Gässel', vum 'Enneschte Wee', vu 'Geessemillen', 'Schoulsbiere' asw. Hie sollt ower op de Réck falen, wéi hien emol rëm 'heem' op Esch-am-Lach komm ass a gesinn huet, wat si do mat de gudden alen Nimm gemaach hunn: aus der 'Broutgaass' war eng 'rue du Pont ginn, 'op déi Sait' haten se 'rue de Kaundorf' ëmgedeelt, de 'Schoofspull' war elo eng 'rue de Lulzhausen', de 'Gruef' eng 'rue des Remparts' asw.

Här Oestreicher, en ale Sproch: Wien sech näischt mécht, deen ass näischt! Mä da gitt emol hin, a frot ziviliséiert an der Gemeng, ob 'si' do näischt kënnen oder wëlle maachen. Mir hunn ewell Dosende vu Gemengen, wou dat just ëmgedréint geschitt ass. Kuckt dat emol zu Simmer un, zu Briedemes, zu Bartreng, zu Suessem/Bieles, Leideleng, Käerjeng asw. Mir hunn an de meeschte Fäll esouguer (gär a gratis !) gehollef.

Evangelium op Lëtzebuergesch

Wéi mir 1971 als ACTIOUN-LÉTZEBUGESCH 'ugerappt' hunn guffen **d'Hauptgebitter agedeelt, fir eiser Sprooch op eng verstänneg Manéier hir Plaz 'bei de Leit' ze verschafen.** Nieft der Schoul an enger Partie anere Gebitter war et klor, dass eise Sprooch an der Kierch eng wichteg Roll ze spillen huet.

De Mass-Kanon, e ganz kriddlege liturgischen Text, war als éischt 'Probéierchen' un d'Rei komm. De President vun der A.L. krut d'Éier, fir zesumme mat den Hären Alain Atten a Paul Leuck deemols seng Versioun nieft hirer ze maachen. Aus der Mëschung (Synthes) vun dësen 3 Texter huet de Bistum dann säin Text zesummegeallt. Mengt jo nëmme net, all Geeschtleche wier dofir direkt an d'héi Luucht gesprong... mä d'Äis war gebrach ! Mir haten déi **allerbescht Relatioun mam Chef vun der Lëtzeburger Kierch, dem Här Bëschof Jean Hengen**, deen äis selwer weider, am Sënn vum 2. Vatikanesche Konzil, encouragéiert huet ; och bei sengem Generolvikar, dem Här Mathias Schiltz hu mir vill Sympathie fir eise Uleies fonnt ; duerno krute mir beim **Monseigneur Fernand Franck déiselwecht Stäip** fir eise Sprooch an der Kierch... an déi zwéi Bëschofen haten d'Sëlwerplack Dicks-Rodange-Lentz vun der A.L. éierlech zegutt !

Datt elo en **'Evangeliar' op Lëtzebuergesch** erauskomm ass, kënnen mir als logesch Folleg vun deer Rëtsch vun all deenen Initiative gesinn; zënter Joere gesitt dir samschdes lëtzebuergesch Evangelien-Texter an der Zeitung. Déi loossen sech net am Handëmdréies aus dem Griecheschen, dem Latäin an och anere Sproochen 'eriuwverbrueden' ; dofir brauch et vill Wëssen, Ausdauer, Courage a Léift fir d'Saach... a 'gutt Leit' wéi eise Comité-Member, den Här Abbé Claude Bache, deem hei en apaarte Merci gesot soll ginn ! Iwwer d'Graf eraus si mir fir 'eise Claude' beim Här Dechen Arthur Reckinger an der Schold.

Als héich Unerkennung iwwereecht d'Actioun-Lëtzebuergesch der Diozesancommissioun fir d'Bibeluwwersetzung dofir dëst Joer hir selwer Verdéngschtplack. Déi ass méi ewéi verdéngt !

eis Hausnimm

Op de wonnerbare **Walter Bicherdeeg** si mir dëst Joer nees mat ganz ville sympathische Leit op eise Stand an d'Gespräch iwwer eise Sprooch komm. D'Madame Mady Frieden-Mertens vun Hoen, huet äis emol rëm op dat interessant Kapitel vun den HAUSNIMM gestouss, dass och ewell hei an der KLACK en Artikelche kritt hat; si huet äis versprochen, déi dacks verwonnerlech Nimm emol vun hirer Uertschaft eranzeginn... vläicht och vun deer ganzer Gemeng Klengbetten . Dat soll dann de **Stack fir eng Actioun ginn, déi tipptopp an d'Uleies vun eiser Actioun-Lëtzebuergesch passt.**

Mir wiere frou, wann esou eng Initiativ a jidfer Gemeng kënn op d'Been kommen. Da kënn mir **e flott Bichelche mat den Hausnimm** maachen, hannert deenen de Propriétaire / Awunner vun haut ee mat sengem Numm kënn verwonneren. Eis Hausnimm sinn e Stéck Geschicht, op d'Manéier vun de Flouer-/Kadasternimm, a wéi ewell hei gesot, de Stack vu villen typesch-lëtzebuergesche Familiennimm (Steffen, Heinen, Nickels asw.). Et gëtt esouguer Leit, déi sech eng Freed draus maachen, den Hausnimm, souzeosen als 'Markenzeichen' extra op engem Schëld nieft der viischer Dier oder engem Glänner ze hunn. Dat ass en Zock vu 'klenger' Kultur, déi ee roueg re-spektéiere soll.

Wien sech an senger Uertschaft oder Gemeng aktiv wëllt fir dës Iddi interesséieren, dee kann äis d'Resultat vun senger Sich roueg eraschécken. Mir 'spächeren' d'Hausnimm an hir Adress fir eng Publikatioun, dat natierlech net ouni den Numm vun deer Persoun dobäi ze setzen, déi gehollef huet. Äis fannt dir jo op e puer Fassongen hei uewen an der KLACK.

Eng verbruet Sprooch-Situatioun

Datt eist Land ewéi och déi aner 26 EU-Membren e Wutz vum senger Souveränitéit fir d'Europäesch Unioun muss ofginn, dat kann ee verquäsen. **E Wutz!** Datt d'Staate bannent der EU ower hirt typescht Gesiicht wëllen a mussen behalen, ass eng operluette Saach (en Ausdrock, deem am Kaartespill heescht, datt d'Spill an engem senger Hand ouni Fréckelen a Féischteren e kloer Streech fir dee Spiller ass !).

E 'Bulletin-Europa', wou alles egal wéi duerchernee gemëscht a gerëstelt gëtt, en 'Europa-Gehäck', e 'Mac Egal-wat', dat brauche mir net; dat bréngt kengem eppes. Kultur-Austosch ass dach besser wéi Kultur-Kuddelmuddel, wou jidderee säin historisches Charakter an e Stéck vum sengem Doheem-Gefüll verléiert. Dat gëtt just eng Zort 'fastfood' mat ëmmer deerselwechter Zos, deem nämlechte Geschmaach, ouni typesche Goût, fad a just fir den Honger ze stoppen, eppes eranzeferieren... net fir mat Genoss z'essen.

Wat d'Sproochen an deem Kontext ugeet, do ass et grad esou: Hei huet d'EU zwar en enorme Problem mat hiren 2 Dosen 'offizielle' Sproochen, mä **et wëllt keen säin Idiom fir eng sougenannt 'lingua franca' opginn**, obschonn déi Situatioun vun haut eng gigantesch a milliardendeier Kueberei ass... leider och bleift. D'Fro, ob d'Lëtzebuergesch och eng 'offiziell' EU-Sprooch sollt/soll ginn, huet äis am Fong nach ni gekëddelt, och wann et ee foxt, datt z.B. Malta an Irland mam Kapp duerch d'Mauer gelooss gi sinn; fir d'Islänner an nach deer anerer 'Klenger' wäert et alt net anescht goen.

Mir kënne probéieren, ze verstoen, datt d'Fransousen, déi Däitsch an och nach aner hir héich Kultur- a Literatursproochen net wëlle vum Englesche 'verniiwwele' loosse. Ower **an der EU-Praxis féieren d'Vebruetheeten zu enger katastrophaler Situatioun**, wéi mir se aus der Geschicht vum Tuerm vu Babel kennen! Dat ass net Multikulti, dat ass Multikuddelmuddeli. Hei féinnt dach nëmme méi en talentéierte Mathematiker sech an der Zuel vun den Iwwersetzungsméiglechkeeten erëm, ouni dovun ze schwätzen, wat dee 'Spaass' äis kascht. Iwwerleet emol d'Sproochpolitik vun der chrëschtlecher Kierch... do huet d'Latäin als 'lingua franca' en enormen Deel vum Erfolleg bruecht, oder net ?

Wien sech eng Grimmel **mat dem Nascht vun den EU-Sproochen ofginn** huet, dee weess, datt si alleguer aus deerselwechter Kautsch kommen: dem Indo-Europäeschen. Fir d'Englisch seng spezifesch Äscht gemaach, an een Hauptstrank dovun ass dat Germanesch ('Indo-Germanesch' kënnt dir vergiessen). Och 'eis' Kelten hunn hir germanesch Wuerzelen, vun deenen et natierlech Spuren am Däitschen, Franséischen an Englesche gëtt... esouguer am Lëtzebuergesch !

Bei de Franken dréint et sech ëm e germanesche Stronk... a **Frank-räich huet säin Numm jo net gestuel**; do ass d'Geschicht Zeien. Datt dat Romanesch 'vun ënnen erop' säin Afloss krut a behal huet, ass sécher; ower hei kréie mir et da mat deer méi komplizierter Amëschung vum Griecheschen, dem Ostro- a Wisigoteschen ze dinn... an da gëtt een nawell gär dronkeg, gelldir.

Loosst mer emol einfach beim Franséischen, dem 'français' an dem nordgermaneschen 'Anglesche' bleiwen... déi hunn sech **zënter dem 11. Joerhonnert anneneer vertrëtt**... doraus ass dat 'Englescht' entstan, dat mir haut kennen. Ënnert dem Stréch kann ee jo 'ganz graff' soen, datt d'Englescht eng absolutt Mëschung vu Franséisch an Däitsch ass. **Ouni dat eent oder dat anert missten si billen**, huet de Professor Fernand Hoffmann emol goldrichteg geschriwwen !

Mä do sti mir jo vrun enger interessanter Fro: Firwat halen déi sech wéi de Geck un de Bengel géint d'Englescht als EU-lingua franca drun? **Mir hunn et do gutt**: Eis Sproochsituatioun weist eeriicht op d'Englescht... an zwar vu 7 Joer un. D'Lëtzebuergesch huet do manner ze 'verléieren'...

Ceterum censeo... (34)

Gëtt deen sech dann net mat sengem Latäin? Neen, op kee Fall, well **et soll emol een äis seng 'Argumenter' soen, firwat d'Lëtzebuergesch net als d'Sprooch vum Grand-Duché kloer an eise Grondgesetz stoe kënn**. D'Gesetz iwwer eis Nationalitéit geet dach en déck Stéck méi wäit: Do gëtt strikt verlaangt, datt ee Lëtzebuergesch muss kënnen, fir Lëtzeburger ze ginn. Op Grond vu wat ?... dat ass vill méi 'restriktiv / koerktiv / zwéngend', wéi dat, wat mir elo zënter Joer an Dag verlaangen a virgeschloen hunn: Einfach, **ouni kéier a Krëmmel an d'Constitutiuon schreiwen, datt d'Lëtzebuergesch d'Sprooch vum Land ass**, an datt de Sproochgebrauch fir d'Verwaltung an 'um Geriicht' duerch Gesetz regléiert gëtt... sou wéi dat vun 1984 et zënter 25 Joer definéiert. Wou ass also de Problem ?

Bis elo sinn hei keng Nimm genannt ginn, well mir den néidege Respekt vrun dem Chamber-Reglement haten, datt d'Diskussioun vu Chamber-Commissiounen geheim wëllt/ wollt hunn. Just do ännert sech ower eppes: Déi Sätzunge sollen elo op d'mannst iwwer e Rapport och no bausse kënnen goen; et geet esouguer rieds vun offenem TV-Iwwerdroen... dat muss net sinn, well do net onbedéngt déi bescht Interventiounen an deer vischter Rei stinn, mä déi geschéckerlechste Publikumsspiller hir 'effets de manches' zumbeschte ginn.

Wat mir gär hätten? Mä **datt deen deposéierte Commissiounsrapport vu virun de leschte Wahlen am Sënn vun der 'Sprooch vum Land' revidéiert gëtt**. Ob deen Artikel elo den 29. oder den 41. gëtt, dat mécht der Kaz (an äis och) kee Bockel.

Wou ass déi Zull ?

Dat wëssen déi eng net, well si dat Dénge alt erëm eng kéier vertässelst hunn; déi aner kucke grouss, well **si wësse vläicht net, wat eng Zull ass**; also wier et vläicht e gutt Wuert fir an eng Quiz-Emissioun, déi op eiser nationaler TV guer net schlecht giff maachen. Leider ass nach keen op déi Iddi komm, mä si wier eng lëschtig Bomme-Saach fir eiser Sprooch e groussen Déngecht ze leeschten.

Eng Zull ass dat 'gelächert Stéck', dat mir vir op de Rouer vun enger Géisskan stiechen, fir datt d'Waasser sech reng soll verdeelen... **déi Zull stécht een ower net op eng 'Géisskan'**, well dat ass nun emol eng... Stränz !

Wien dann endlech d'Zull fir op d'Stränz erëmfonnt huet an dat Dénge och mat sengem richtege lëtzebuergeschen Numm nennt, dee 'begéisst' seng Planzen doutscher net, well déi ginn an eiser Sprooch 'genetzt/ genat' (eist 'netzen' ass net dat däitsch !)... Dat ass vläicht net esou wichtig, gelldir, och net, datt 'Zull' eng typesch franséisch Verdrüdelung / Verballhornung ass... **mä wat ass da scho wichtig**, wann engem souwisou dat Allermeescht egal ass?

Den Ausdrock 'Zull' huet och nach eng aner Bedeitung; déi féinnt ee beim Pärder... mä ech wetten, datt keng 5% vun eise Pärdergecken déi kennen... mol kucken... vläicht och mäi Frënd a Klasse-komeroed Gast Schuller net, dee mech op déi 'Zullegeschicht' hei gestouss huet

dat Sproochrouer ?

D'Bedeitung vun deem Wuert muss mir an d'Däitsch siche goen. 'Sprachrohr' ass eng Ariichtung/ eng Persoun, déi schrëftlech oder elektronesch eng Meenung oder Niegkeet méi haart a wäit dréit, wéi dat gewéinlech de Fall wier; d'Press an d'Veräinspublikatiounen sinn e gutt Beispill dofir... iwrengs och eis KLACK.

Wat ower typesch falsch aus dem Däitschen geholl gëtt, dat ass d'Geschlecht vum Wuert, de sougenannt 'Genus/ genre'. Ech kenne keen, dee geng soen, **'dat' Rouer** wier net dicht, héchstens **'dee' Rouer** geng rënnen. Wann et dann am Lëtzebuergesche schonn eng Iwwersetzung vum däitsche 'Sprachrohr' muss ginn, da kann dat nëmme e männlecht Wuert sinn, also **'de' Sproochrouer**. Mir hunn deer männlecher/ weiblecher/ sächlecher Fäll eng Hatt voll an eiser Sprooch, wou op déi Manéier gezéckt gëtt... huet emol **'Plakat'**; ass et 'dat' oder 'déi'? Mä zënter datt mir aus zwéi Männer/ Autoen/ Muppen asw. der **'zwee'** wëlle maachen, brauch een sech net ze wonneren, gelldir. A mir Männer loosse äis dat gefalen

Gespréich

Mir kennen alleguer **Leit, déi schrecklech gär schwätzen, ower och deer, déi de Mond net opkréien**. Vun deenen engen an och aneren hale mir, wat mir wëllen. Op jidder Fall huet eis Sprooch kéipweis Ausdréck, fir d'Fassong vum Schwätzen ewell mat engem Wuert ze beschreiwen.

Wie vill schwätzt, mä wou näischt dohannert an dovir ass, dee **'braddelt'**. Mir soen och nawell gär, et wier e Schnëssert, vläicht och e 'Sabbeler'. Sinn zwou Fraen oder zwéi Männer amgang, sech laang an iwwer egal wat ze ënnerhalen, da geet rieds vu **'poteren, jadderen, baassen, klappen, tozen, diedegen, tuten, tuddelen...'**...mä **huet dir iech ewell iwwerluecht, wéi et mat deene Wierder an den Differenzen am Däitschen, dem Franséischen oder esouguer dem Engleschen ass?** Guer net esou einfach! Eis Sprooch huet hei onheemlech vill opweises. Dir huet bestëmmt nach aner Ausdréck an ärer Sproochkëscht.

An deem Zesammenhank vläicht e gelungent Gepoters: Beim ville Geschwätz ginn och alt emol **Leit beklakt oder besch...** Sot am Däitschen net, dir hätt **'jemanden besch...'**; dat heescht, datt dir een **'ugeschmiert'** huet... do soen d'Lëtzeburger, si hätten een **'ugesch...'**, wat am Däitschen net **'angesch...'** heescht, mä **'betrogen'**. Am Krich hat dat **'Uschäissen'** nach eng ganz aner Bedeitung; da sicht dat Däitscht emol dofir... Wat Saachen, gelldir.

kachen a brachen

e flotten a 'reimereschen' Ausdrock, deem iwrengs och den Titel vum Tun Nosbusch sengem genëssege Kachbuch ass. Dat 'Brachen' huet en 100% lëtzebuergesch Gesiicht, esou wéi eng ganz Kuerbel Kichen-Ausdréck an eiser Sprooch. Wann ee Grompere kuerz kache léisst, iert een se wëllt broden, heescht dat **'eng Wal ofkachen' / waalse loosse**. Duerno léisst een se **'lues goen'**, wat net mat der Vitesse mä mat Temperatur ze dinn huet an iwrengs fir ganz vill Kacherei wichtig ass; **'brutschen (köcheln)'** gëtt jo am Fong nëmme e Ragoût gelooss.

Soll eng Britt éierbar ginn, da solle mir se nom fermen Opkachen nach just **'wibbelen, sidderzen, simmere'** loosse; eis al Kächen hunn ni eppes vu **'köcheln'** gesot... dat ass duerch d'Kachbicher opkomm a geet just nach fir eng Zos. Eng gutt Saach wier et, wann och an deene Bicher de lëtzebuergeschen Ausdrock weinstens a Klammere eng stoen... an: wann emol eng gutt Séil äis **eng Lëscht vun de meeschte Stack-Lëtzeburger Kichenausdréck** giff maachen. Déi brénge mir bestëmmt a gär hei an der KLACK !

Eis Sprooch deemools (6)

vum Lex Roth

Fir d'Weidergoe vum 'Historik' vun eiser ACTIOUN-LËTZEBUGESCH sinn äis am Juni an am Juli zwou wichteg Geleechtheeten an d'KLACK geroden, déi mir net wollte verpassen: Iwwerleeungen, fir d'KLACK N° 150 e bëssen erauszestellen; dann en etleche Gedanken iwwer d'Wiele vun deer neier Chamber.

Et guff jo hei zimlech dacks an daitlech geschriwwen, datt **fir eis Sprooch 'bei de Leit' esou gutt wéi näischt virun 1971** bestan huet, dem Grëndungsjoer vun eiser A.-L. An deem Sënn bluf wierklech praktesch (an hei passt dësen Ausdruck) alles ze maachen! Am Sënn vum Sproch: *Es gibt viel zu tun, packen wir's an!* Am Franséische wier dat: *Il y a du pain sur... d'innombrables planches!*

Mä wéi huet et an deer 'Bakes' ausgesinn: En eidele Raum; keng Mull; kee Miel; keen Uewen; keng Kuerbel a keng Broutschëss; kee Léierbouf; kee Gesell a kee Meeschter! Dat hat ower och vill Virdeeler. Nieft all de wéischen, d'meescht bëllege **Viruerte**le vu 'Konservatismus, Fanatismus, Purismus, a wat et deer topeger 'ismen/ isten' nach esou doruechter gëtt! Mir konnten äis déi Gebitter eraussichen, wou eis Sprooch wierklech inexistent war, oder wou se déif an de Labberänte long. Natierlech war d'Schoul, datt Feld, wou am éischten huet d'ärfen a misse geplout, gëeigt a geséint ginn... well d'Schoulgestz vum 10. August 1912 an d'Reglementer vun nom Krich jo nach ëmmer a Kraaft waren. Mä...

Eis Sprooch war an der Schoul just eng 'Geeschterzeil' op der Zensür: *langue et littérature luxembourgeoises*. En aremséilige Witz! Deem hunn dann d'Ministre Jean Dupong a Robert Krieps, duerno den Här Fernand Boden, no eisem 'Gegëmmers' (op d'mannst deelweis) opgeholl. Et war net, fir sech mat deem éischte Primärschoulsbuch (*'Lëtzebuergesch an der Schoul'*) ze bretzen, dat am Ufank dobäi erauskomm ass... mä, wéi soen d'Leit: alt emol besser wéi näischt. Heirivwer konnt dir jo ewell an de KLACKen 149/150 eng Nues voll makreien.

Am Kolléisch (Secondaire) stong eis Sprooch nach ëmmer brav um Programm vun der Septième; dir d'ärfst laachen... ouni Buch! Dat Eenzegt, wat et ginn ass, sinn e puer Gedichter am **'Brunnen 1'** gewiescht, wat mir dem Professor Nic. Hein an sengem Eedem, dem Professor Joseph Groben ze verdanken haten... leider war et och grad de Kotteng fir en Däitsch-Professor mat enger Schnuff géint eis Sprooch: deen huet an senger Stonn fir Lëtzebuergesch dann am selwechte Buch d'meescht Däitsch weider gemaach... Schilda!

De Robert Krieps huet dunn, alt erëm op d'Dirängele vun der AL, eng Commissioun zesummegeallt, déi **1978 fir de 'Postprimaire' eng 'provisoresch' Editioun mat Lëtzeburger TEXTER** gemaach huet. Natierlech si mir mat bei deene 'bestallte' Leit gewiescht; de Professor Jul Christophory hat d'Steierdovun; eng zerguttstert Aarbecht an eng sympathesch Kollegialitéit! Ëm 1980 huet de Minister Fernand Boden de Start fir eng **éischt definitiv Editioun vu 'Lëtzeburger TEXTER'** ginn, déi och an hiren nächsten Editiounen duerch dat flott Titelbild vum Roger Manderscheid, aus der Geschicht vun eiser Sprooch an der Schoul, net méi ewechzedanken ass. Mir haten also hei dat erreecht, wat mir äis versprach haten; wéi et weidergong a -geet, dat steet op anere Blieder. Ower et ass duerch äis op d'Been komm... dat gehéiert zu deene ville kleng Fändelcher, déi d'Actioun-Lëtzebuergesch sech bei hir Verdéngschter d'ärf stiechen!

■ L.R.

Ceterum censeo... (33)

Dir Dammen an Hären Deputéierten! Léif Ministeschen a Ministeren!
Respektéiert Membre vun eisem Staatsrot!

An den nächste Wochen a Méint huet Dir erëm mat de **Changementer an eiser Constitioun** ze dinn. Mir wëssen, datt an der Proposition vum der vireschter Spezialcommissioun eis Sprooch **endlech emol weinstens ernimmt** gëtt. Dat ass ewell en ongeheiere Fortschritt, fir dee mir och éierlech merci soen.

Leider steet an deem Virschlag **ower (nach) net daitlech a kategoresch, datt d'Lëtzebuergesch d'Sprooch vun eisem Land ass**. Dat huet absolutt näischt mat iergendenger Animositéit géint d'Franséisch oder dat Däitsch am offizielle Gebrauch vun administrativen oder juristeschen Texter ze dinn; och mir si schlësslech houfreg op eis Sproochsituatioun. Et ass ower eng Fro vu souverainem Prinzip, datt d'Lëtzebuergesch daitlech vir steet an och als **'la langue du Grand-Duché de Luxembourg'** erausgehewe gëtt.

■ L.R.

e bëssen 'EISES'...

Huet dir iech ewell iwwerluecht, datt eis Sprooch hir ganz eegen **Ausdréck fir all Zort vu Geräischer** huet? Da probéiert emol, dës Wieder an d'Däitsch oder Franséisch ze iwwersetzen: *knuppen – jiipen – tuppen – soueren – schrëpsen – knätschen – poufen – dubberen – dimmeren – klaken* ... dir fannt der ganz bestëmmt nach dobäi.

En zimlech lëschtigen, mä **typeschen Ausdréck ass 'strutzen'**; bedenkt emol, wat alles 'strutze' kann; wéi ass et mat der 'Strutz' fir ze garnéieren oder fir d'Waasser vir op engem Schlauch ze regléieren... a wéi soe mir dacks fir eng kleng léif Modi oder e Männi: eng 'Strutz / e Strutzert'... vläicht alles net wichteg... ower interessant a lëschtig!

■ H.M.

Äddi Fernand LORANG, äddi René KARTHEISER!

An de leschte Wochen hu mir zwéi Frënn verluer, vrun deenen d'Actioun-Lëtzebuergesch sech mat engem grouse Merci vernäipt... mir sinn och houfreg drop, datt all eis Zeitungen déi Auszeechnung ernimmt hunn, déi eise Comité hinnen an der Zäit fir hir grouss Verdéngschter ginn huet. Jiddefall hunn si emol, w.e.g., allen zwéin eng Strooss an hirer Gemeng verdéngt... also zu Rémeleng an zu Conter!

Fernand (eelste vun deenen Zwéin an 'Enrôle de force'), Dir verdanke mir d'Resultat vun enger 'Seemjessenaarrecht' beim Opsichen, Glannen, Sammelen a Verwäerte vun eiser Sprooch am Minett a bei de 'kleng Leit'; do wou si am mannste séier verdunnen ass. Deng Hellewull Artikel an der 'Warte', Deng Bicher-Serie 'aus aler Zäit' sinn eng Goldgruof, wéi een se an deem Sënn nëmme ka mat engem anere Rémeleng, dem Nic. Plettschette senger Leeschtung vergläichen. Wien sech als Wëssenschaftler oder Amateur zerguttst mam Lëtzebuergesch wëllt ofginn, dee kann ni laanscht de Fernand Lorang kommen.

René, Du wars vun Ufank u bei eiser Suerg an Aarbecht fir dat geschriwwent Lëtzebuergesch eng Zort 'Pâtissier, Confiseur, Chocolatier' vum Allerfeinsten; Dir hu mir kleng Sprooch-Däbessen ëm 1970 immens vill fir d'Qualitéit a besonnesch fir eise Courage bis haut ze verdanken. Wat ware mir dach frou an houfreg, dass Du eisem Veräin Däi 'RICK' spontan fir den Drock gestallt hues: praktesch den éischte Prosa-Klassiker am Lëtzebuergesch; en immense Succès an de Schoulen... a bis bei d'Iwwesetzung a Russland! Deng Kannerbicher an Deng 'Féngerches-Gedichter' bleiwe Goldstécker an eiser Literatur... ee Gléck hues Du Denger Duechter Josiane en déckt Stéck Talent a Begeeschtung fir d'geschriwwent Lëtzebuergesch matginn!

Dës dichteg Männer a Schafferte kommen net an de Vergiess, soulaang eis Sprooch wibbelt.

Här Léopold E. Wagner,

Dir huet äis am Ufank vum Joer drop gestouss, **datt dat Wuert an eise Begrëff 'eidel'** net onbedéngt exklusiv Lëtzebuergesch ass, mä och am Englesche besteet. Dat huet Dir ower op eng Fassong gemaach, déi een an hirer 'Akribie' nëmme bewonnere kann, an zwar mat de beschte Mëttele vu wëssenschaftlecher Literatur. Wou Dir Recht huet, huet Dir Recht; nëmme den Topert verdréit deem anere Mënsch säi Recht net. Dir sot, datt et dat englescht 'idle' dem Sënn no am Shakespeare senger Sprooch gëtt, ower éischter an 'onmaterieller' Bedeitung. Eng 'idle bottle' gëtt et deemno net, do ass 'empty' dat normaalt Wuert. Villmools merci fir Är flott an interessant Korrespondenz!

Mir bieden Iech, eis zimlech flappeg Verspéidung ze entschëllegen... de 'Mail' war bei äis 'veruscht', an ass wierklech duerch en Zoufall erëm beim 'Raumen' op de Schierm komm. Mä wéi soen d'Leit: Besser spéit ewéi ni.

Hei dann nach déi wierklech ganz interessant typesch lëtzebuergesch Ausdréck, déi Dir äis esou sympathesch matgeschéckt huet: **puddelen... e Bless... eng Flätsch... e Stura(x)... eng Middelchen**. Bingo !!! a merci!

■ A.L.

Mir (an dir!) um INTERNET

Wat dir **bis elo** vun der Actioun-Lëtzebuergesch um Internet fonnt huet, dat war wierklech 'Aarmt looss mer Rou!' Mir kënnen net méi, wéi äis fir dat Gewull, fir deen elektronesch Kuddel-middel ze entschëllegen. Do stong egal wat, dat och nach falsch geschriwwen... an eng Gusse-mamm hätt hir Fierkele bestëmmt ni erëmfonnt. Et war gutt **gemengt** ginn, net zerguttst **geduecht** an iwwerluecht... a wie mengt, dee weess näischt! *'Point, à la ligne'*, seet de Fransous. Dat gëtt dann elo anescht. A wéi!

An den nächste Woche kritt dir dann **den neie 'Site' vun eiser Actioun absolutt professionnell** opgemaach; liicht ze fannen a kloer am Opbau, z.B. och op d'mannst déi lescht 50 KLACKen alleguer, wa méiglech esouguer vun der Nummer 50 un; ofluede ka jiddeeren... *'downloade'* muss net sinn. Eis Publikatiounen wäerten am Handëmdréies ze fanne sinn. Natierlech kann och jidde-ree **mat äis 'jadderden'** (chatten ?), **Froe stellen, Meenungen zumbeschte** ginn assw.

An der KLACK 154 kritt dir deen neie 'Site' da méi daitlech virgestallt. Mir freeën äis drop, an deem Sënn 'mat der Welt virun ze goen' an hoffen op ärt Matmaachen.

■ A.L.

hie 'wëll' oder 'wëllt'?

Am Franséischen ass 'bei de Verben' ewell ganz vill gemaach, wann ee behält, datt egal watfir e Verb och egal a watfir enger Zäit an der 2. Persoun 'hannen' en 'S' kritt (an deer 3. ni!).

Am Lëtzebuergesch hu mir 'dees' och: **bei jidder Verb an deer 2. Persoun ëmmer en 'S' als 'Endung'**... mä do gëtt et nach eppes weider, an zwar huet jidder Verb an deer 3. Persoun **um Enn en 'T'...ëmmer!** Do gëtt et näischt ze frëckelen, an ouni deen 'T' ass et ganz einfach falsch! Et ass also dolanscht, wann een sech drunhält mat 'hie wëll'. Hei ënnerscheide mir äis kloer vum Däitschen, wou deen 'T' guer net esou kategoresch ass. Also: hie wëllT, well mir soe jo och net 'hien trëll- fëll-hël...'

■ H.M.

Fir 'nei' an 'al' Deputéiert

vum Lex Roth

Wat eis Sprooch an der Chamber ugeet, do hu mir nach ni e 'faarwegen' Ënnerscheid tëscht Partei gemaach. D'Lëtzebuergesch ass jidderengem säint... also kengem säint extra; et soll/kann och keng Partei oder Gruppéierung et fir sech an d'Täsch stiechen oder op e Fändel pechen. Dat ass bëllege Populismus.

Wa gewësse Leit an der Chamber heiansdo eis Sprooch schwätze wéi dee bekannten 'Tréier Vizmates', dann nenne mir dat mat sengem richtigen Numm: Noléissegkeet! Fir sech elegant aus deem Virwurf erauszschlafen, hunn der en etlech keen anert Mëttel, wéi mam Lëtzebuergesch den Geck ze maachen, op d'Manéier vum franséische Sproch: *Il n'y a que le ridicule qui tue!*

Et freet sech just, wien do esou lächerlech ass. Op jidder Fall hunn déi Leit keen Donst vun der Chamber-Sproochsituation an der Zäit vum C.M. Spoo, deem sech vun 1896 u joerelaang fir d'Lëtzebuergesch an der Chamber mat Lëif a Séil agesat huet... schonn eleng, fir datt do och déi kënnte matschwätzen, déi manner Schoul-Chancen am Liewen haten, vrun allem Aarbechter a sougenannt 'kleng Leit'... do missten dach wéinstens all déi mat op de Wee goen, déi sech de Begrëff vu 'sozial' op hire Fändel geschriwwen hunn.

Hei dann e klengt Gedicht, dat an deem Sënn vläicht méi ewéi ee schmunzen... oder nodenken doe kann. ■ L.R.

Moië Misch!

Den Dicks hat well dem Lentz geschriwwen:
«Kuck, wous De stees a wiens De bass»,
an dunn him ënnert d'Nues geriwwen,
«den Zolverknapp ass kee Parnass!»

Haut giff hien déi vläicht och net meeschter,
déi d'Sprooch um Mikro futti ha'n,
wéi d'Koseng-Ficelle-Chamber-Geeschter,
déi um Krautmaart de Mippche ma'n.

Eng schwätzen, 't gëtt iech dach bal ellen;
hir Ried ass méi wéi hallef däitsch;
wann déi eis Sprooch dann do verbellén,
da gëtt zum Beispill 'Peitsche' «Päitsch».

Si dinn hir Ried gär kënschtlech schaimen;
si maachen äis domat de Baart;
op wësch Gedanken, déi schlecht reimen,
sëtzt Sprooch, datt ee sech futti laacht!

Fir sech aus all deem rauszeschwätzen,
gëtt d'Lëtzebuergesch domm gemaach;
dat geet net duer, fir sech ze bretzen:
seng Quell ass propper! Wéi ass d'Baach?

't ass wéi mam Mupp, dee kee ka leiden:
deen ass jo raudeg an näischt wert!
Dat ass 'dolaanscht' wéi wëlle reiden
op engem hëlze Kutschepäerd!

Kulturell klasséiert?

Dir wësst, datt historesch Gebaier an 'Arealen', déi e 'kulturelle Wert' hunn, zënter Joer an Dag vun enger Spezial-Commissioun, ënnert der Kompetenz vum Kulturministère 'klasséiert' ginn (z. B. ganz al an typesch Haiser a Stied an Dierfer; 'réimesch Landschaften' wéi déi bei Duelle; e wonnerbare Parc, wéi deen, wou mir de Reenert zu Wolz dra gesat hunn). Déi Gebaier oder Landstécker kommen op en 'Inventaire', eng Lëscht, déi d'Administratioun vu 'Sites et Monuments nationaux' iwwerwaacht. Si mussen erhalte bleiwen; et dierf näischt dru geännert ginn, ouni datt déi Commissioun an dee Service fir Erlaabnes, Berodung a Mataarbecht gefrot ginn. Domat ass jidder verstännege Mënsch averstan. Oder?

Natierlech gëtt et och Härgottskanner (Kulturflappesse genannt), fir déi alles, wat laang steet, nun emol... **ale Buttek** ass. Dat sinn déi Leit, déi d'Wuert / de Begrëff 'Kultur' net an hirem Dictionnaire hunn. Loosst se (vläicht als Strof) liewen.

Firwat dann elo dat Gespréich? Mä **ass eis Sprooch da kee Monument?** Zwar eent, datt een net wéi Gemaier oder Landschaften op enger Lëscht fir 'Sites et monuments nationaux' fënn, vun deem een Zeechnunge, Pläng a Photoë ka maachen, mä e 'Monument national' dat an sengem Fëllement, senger Wuerzelen, senger Geschicht a senger klorer Identitéitsfonction versuergt muss ginn! Ok: Eng Sprooch ass eppes Lieweges; **eng Sprooch 'evoluéiert'...** ouner **ni esou, datt een se net méi erëmkenn**... an déi Entwécklung dann als hannerlëschtet Argument vrun e Vizmates-Lëtzebuergesch stellt. ■ P.W.

Alles Lëtzebuergesch, oder wat?

Jo, dir huet eng lussseg Mëllechprodukt-Reklamm remërkant... mä sot, déi wier schlecht. Gitt emol op Würzburg, Hannover, Tübingen oder soss méi eran an Däitschland, an da schwätzt dir Sätz wéi déi hei:

dee Männi do huet seng Box hannevir un – hien ass getrollt an huet sech eng fatzeg ginn – du bass mir ower e Schéinen – géff dech, soss kriss d'eng an d'Akaul – déi fueren esou séier, datt een se net erëmkritt – ech hu mech verfuusst, an déi aner sech och verstoppt – da maacht emol zerguttst virun – dat Gebirels a Gejälz mécht ee geckeg – ech war amgaang, eng flappeg Gebeesseschmier ze maufelen – de Puppelchen hat alt erëm an d'Box gestrutzt – do si mir äis es net zoukomm – den Armstrong wënn den Tour... da meng alt!

An der Vakanz begéine mir jo dacks däitschsproocheg Leit, déi Froen iwwer eis Sproochsituation stellen. Heinsdo hätten si och nawell gär, wa mir hinnen e puer Sätz op Lëtzebuergesch giffe soen... da schneit iech déi hei alt emol raus, fir EISES prett ze hunn!

Ceterum censeo... (32)

Iwregens sinn ech der Meenung, datt...

Dir wësst, datt d'Chamber wëlls ass, eng ganz Schwadrull Artikelen a Bestëmmungen an eise Grondgesetz ze 'revidéieren'. Dat ass, ee Gléck, och d'Geleeënheet, eiser Sprooch eng 'explizit' Plaz an der Constitution ze ginn... wat dann elo de Fall ass: an zwar schreift déi Commissioun am Commentaire iwwer den neien Artikel 41 (Kapitel 2; Sektoun 4 'solidarité et citoyenneté'): **...Soudice des demandes récurrentes pour faire inscrire dans la loi fondamentale la langue luxembourgeoise, la Commission s'est mise d'accord, dans une large majorité, sur un texte qui reprend le régime des langues de la loi de 1984.**

Fir d'éischt emol en décke Bravo mat engem héifleche Merci! Dann ower d'Fro, firwat dee Sproochenartikel esou verschimmt 'an der Wull' verstoppt gëtt; d'Fransousen hunn hir Sprooch am Artikel 2 vum Grondgesetz stoen! A wann sech schonn **op d'Sproochegesetz vun 1984 beruff** gëtt... da misst, just nom Artikel 1 vum deem Gesetz! ower och klor an d'Constitution, datt d'**Lëtzebuergesch d'Sprooch vum Grand-Duch** ass... wann een och nach, nom Nationalitéitsgesetz! muss **Lëtzebuergesch kënnen fir Lëtzebuerger ze ginn**, da kann dat dach nëmme dovun ofgeleet sinn, datt eis Sprooch d'Nationalsprooch ass. Wéi ass et mat der Logik?! Merci ower, datt déi 'demandes récurrentes' unerkannt gi sinn... leider ass den Term 'récurrent' zimlech 'abrasif'... also réffeg ;-). ■ L.R.

Nëmme Geknadders? Aarmutt!

Stellt iech emol vir, en TF1-Reporter erlaabt sech am Frankräich um 'Quatorze Juillet', säi Reportage beim 'Arc de Triomphe' mat dese Wierder ofzeschleissen: **Vive eis Helden! Vive d'Franséisch Republik!... a vive heem!** Deen hätt de Mikro vläicht fir d'lescht am Grapp gehat! **Vive de Grand-Duc – Vive eis Grand-Duchesse – a vive heem!** huet et hei den 23. Juni geheescht. Dat ass zwar en domme (gudde?) Witz, dee bei e Patt gehéiert, mä dat dierf engem TV-Mann an deem Sënn op eise Nationalfeierdag einfach net passéieren; dat ass guer net 'witzischschsch', dat ass pubertär blöd an einfach net ze entschëllegen! Wat hält eis Staatsautoritéit iwregens dovun?!

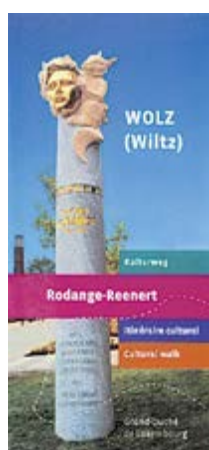
Den Här Raymond Lugen vu Steeles hat déi Saach mat Intressen gekuckt... ower och gelauschtert. Dobäi sinn dann am selwechte Reportage nach esou schrecklech authentesch 'lëtzebuergesch' Ausdréck gefall, datt hien se notéiert an äis erageschéckt huet: *am Nachhinein, angeschlossen, insofern, gemeinsam, andauernd, asw...* abeejo! Ass dat dann näischt? Neen, et ass näischt! Et ass sproochlechen Aarmutt. Mat deem een net och nach op eng Antenn muss gockelegen. Wat soll een do maachen? Mir dierfe mëfferen; soen dierf ee jo näischt, soss kritt een direkt duergebass, et giff een deem 'Journalist (?)' un de Broutkuerf goen... muss an deem Broutkuerf dann onbedéngt eng Kamera stoen oder e Mikro leien. ■ H.M.

Folgenderweis, mindestens, innerhalb...

Wann een iech tuteweis mat esou Ausdréck kënnt, da misst dir bal all Kéier sécher sinn, datt hien op Stelze geet a Guirlanden ophänke wëllt. Op jidder Fall dierf een sech froen, wéi éierlech dat Gespréich ass. **Folgenderweis misst dat Gesuch mindestens innerhalb vu fënnf Wochen agereecht ginn...** mat Lëtzebuergesch huet dat rosewéineg op sech; do wier et an engem normale Gespréich/Geschreifs ongeféier: **'déi Demande misst also/deemno op d'mannst bannent fënnf Woche erageschéckt ginn'.**

An Däitschland hu mir dee Gockel-Sproochphenomän och; do geet da vu *Verwaltungssprache/Kanzleideutsch* rieds; wat net verhënnert, datt et op seng Fassong genee esou e Quatsch ass wéi dat gebeemtent Lëtzebuergesch hei uewendrun. Ass et fir sech wichteg ze maachen oder fir den 'Normalo' ze verschoteren? Lächerlech ganz bestëmmt! ■ M.V.

Vakanz... och alt emol heiheem!

Eist Land huet vill méi ze bidden, wéi all déi mengen, et misst een dofir an e Boeing 737 klabben. Et muss een emol säin eegenen Auto net huelen. Mir hu mat der Eisebunn an eise prima Bus-Netz formidabel Geleeënheete fir en Tour ze maachen.

Vergonnt iech emol z. B. **e fräien Dag zu Wolz**. Et firt all Stonn en Zuch dohinner; firwat net ären Auto zu Dummeldeng, Walfer oder Lorentzweiler bei d'Gare stellen; dir braucht net emol ëmzeklabben... a sidd vun der Wëlzer Gare aus op 250 Meter beim herrleche RODANGE-REENERT-Parc. Zu Wolz erdiichtert an erhéngert iwregens och keen!

Viru 5 Joer hu mir do eng **Monumente-Grupp iwwer eisen nationale Fuuss** ageweit, déi an hirem Genre grad ewéi an der kënschtlecher Qualitéit (vum Ad. Deville) **Europa-Klass** ass! Doriwwer besteet net nëmme e komplett Buch, mä och e flotte 'Flyer' mat ganz villen Eenzelheete, Photoën, engem Plang vu Wolz... esouguer a 4 Sproocher fir ären auslännesch Frënn. Deen Ausflug deet iech bestëmmt ni leed... ob privat oder, firwat net? als Veräin.

Dee Flyer kënnt dir iech natierlech um Wëlzer 'Syndicat d'initiative' bestellen. Eventuell och bei äis an der Actioun-Lëtzebuergesch. Hei brénge mir dann emol nach eng Kéier dat herrleche Bild vun der RODANGE-Sail, d'Titelsäit vum 'dépliant'. ■ M.V.

Eis Serie iwwer den 'Historik' vun der Actioun-Lëtzebuergesch an hirt Schaffen an de leschten 38 Joer mécht fir dës KLACK dem 7. Juni Plaz. Si geet an der Nummer 152 ower weider. Mar ass en Dag, dee fir déi nächst 5 Joer vun eiser Heemecht op all Manéier immens wichteg ass: Eng nei Chamber gëtt gewielt!

Vrun exakt 5 Joer hat äre Schreiwert déi grouss Éier, op Invitatioun vum Grand-Duc, **2 Rieden am Colmer Schloss** bei den 'diners institutionnels' fir d'Chamber, de Staatsrot, d'Magistratur an d'Verwaltungsspëtzen ze halen. Dat huet natierlech mat dem Michel Rodange a senger Zäit, grad ewéi mam REENERT an dem RODANGE-PARC vu Wolz zesummegehaang... an et hat ganz konsequent mat de politeschen Émstänn, der Chamber an de Politiker vru viru ronn 160 Joer ze dinn. Wien de REENERT an eis Geschicht vun deer Zäit kennt, dee weess, datt **'Demokratie / Wahlen a Wieler'** deemools nom **Portmonni** gemooss guffen. Manner wéi 2 % vun der Populatioun hunn därer 'stëmme' goen oder Kandidat sinn. Am Verglach mat haut huet déi Form vun Demokratie (= d'Vollek ass meeschter!) rosewéineg ze dinn. Eng gutt Ursach, fir mat Merci un all déi ze denken, déi eise kleunge Vollek seng demokratesch Rechter a Fräiheete bruecht hunn... déi mir haut – leider – esou selbstverständlech fannen.

De Rodange huet d'Zoustänn vun em 1865 mat fuussegem Witz op d'Schreif geholl. De Fong ass an eiser Zäit, ee Gléck! an aneren. D'Uluecht vun de Kandidaten huet sech ower net waterdäiwel geännert. Mir stongen am Mee 2004 och just e puer Woche vrun de Wahlen... **do konnt ech mech net enthalten, beim Grand-Duc an all deenen dichtegeen Invitéierten 'eng kommen ze loosse',** déi haut an e REENERT geng passen, am selwechte Versouss an op deen nämlechten Takt. Vlächst schmunzt dir grad esou, wéi deemools zu Colmer sympathesch driwwer gelaacht ginn ass:

vum Lex Roth

Léif Volleksvertieder

Eis Chamber ass zu Biereg
beim Chef vum Land geruff.
Wien d'anert Joer net hei ass,
mouch no der Wahl eng Schnuff.

Beim Grand-Duc ass dat anescht:
hien hält sech fein do 'raus.
Wann d'Kazen sech zerstreiden,
dann ass ee besser Maus.

Mir sinn am volle Fréijoer,
't kënnt alles a seng Bléi;
vill Kandidaten sangen
hir Lidder vlächte ze fréi.

Si bëslen uechter d'Ländchen,
so'n alles an nach méi;
si sinn net auszehidden
an dreschen dacks vill Stréi.

Op allen Ecke laacht iech
hir Sonndeskuck entgéint;
dir mengt 't hätt een s'an d'Landschaft
fir Jéngsterdag geséint.

Lo gläich am halwe Juni
ass all dee Furri aus.
Vun Honnerte just siechzeg
hu Plaz am Krautmaart-Haus.

Si wielen eng Regierung,
an déi gär alles wëllt;
mä d'Problemer, déi bleiwen,
do ass et wou et géllt!

Mä stellt iech vir, si wieren
op eemol net méi do,
déi Schwaarz, déi Gréng, déi Orange,
déi Rout an och déi Blo...

dann hätte mir keng Fräiheet,
keen demokratescht Land,
fir dat sech eis Ureltren
geplot hunn a geschannt.

Dir fannt dat klengt Gedicht, ënner ganz villen aneren, och a mengem neie Buch **MILLY-MAUS**, dat vum Carlo Schneider, dem Nuckles Feider, dem Fons Biver an dem Olivier Jaminon wonnerléif illustréiert guff; dir kritt et an alle Bicherbutteker, mat enger CD vum kompletten Text, (145 Säiten) fir 26,50 €.

Eng Ëmfro iwwer eis Sprooch?

Mat deene Méiglechkeeten, déi haut bestinn, ass et natierlech net ze schwéier/deier, eng Ëmfro iwwer eis Sprooch an der Constitutioun ze organiséieren. Mir hätten dat och an de leschte Méint kënnen op d'Been bréngen, sinn ower der Meenung, datt esou **eng seriös Actioun an eng politesch méi roueg Zäit** gehéiert. Da gëtt keng klengkarréiert **PARTEI** politesch Fuddelerei draus gemaach, wou et jo am Fong net em d'Saach mä em Stëmmefänkerei Sëtzer geet.

Mir hu ganz **bewosst och keen 'Hierdebréif' un d'Parteie geschéckt**, fir äis hir Positioun an der Sprooch-Saach schréftlech ze froen. Déi Äntwerten hunn dach ëmmer op d'mannst 3 Gesichter, sinn 'diplomatesch' a Sëlwerpabeier agewéckelt a soen äis, datt deen nächste Schnéi bestëmmt wäiss ass.

Dir kënnt ower sécher sinn, datt mir **an nächster Zäit eng Ëmfro-Actioun** starten, déi sech op all 'Printmedien' an Internet-Méiglechkeete stäipt. Do gëtt **eng klor Fro** gestallt, op déi et **nëmmen eng däitlech Äntwert** ka ginn: JO oder NEEN! ■ AL

Ceterum censeo... (31)

Zënter 3 Joer gëtt hei an eiser KLACK e Feierche fir eis Sprooch an der Constitutioun un der Glous gehal. Et sinn all méiglech Ursaachen an Argumenter op den Dill komm, déi jiddereen, och en 'Net-Spezialist', konnt verstoen. Mir waren äis mat den Haapt-Fraktiounen vun der Chamber (1999–2004) iwwer de Prinzip an esouguer en Text eens... Mä **nom Juni 2004 ass eng Majoritéits-Chamberfraktioun ëmgefall**, déi virdru beegeschtert war, déi fir eis Réunioun deemools esouguer extra e Photograph vun 'hiner' Zeitung fir deen Dag bestallt hat... do guff op eemol gefaart, eis Sprooch am Grondgesetz giff d'Nationalitéitsgesetz behënnere. Mä...

de Combel: Just déi Partei war da virop, fir den auslännesche Matbierger, déi Lëtzeburger wëlle ginn, nach 2 Joer weider Presenz am Grand-Duché op déi 5 vu virdrun opzebockelen... an dann och nach ausgerechent **eng Sproochobligatioun an d'Gesetz** ze bauen, déi absolutt iwwerdréiwven an net zeideg ass! Aus purer Verbrueetheit guff **weider géint d'Lëtzebuergesch als Nationalsprooch am Artikel 29 vum eise Grondgesetz oponeiert**. Méi onkonsequent (mir sinn héiflech) geet et jo ower net... da soll een sech nach wonnere, datt 'anerer' sech aus purer Parteiprofil-Taktik d'Sprooch op de Fändel schreien.

Dofir si mir glat net rosen, datt **den Här Paul-Henri Meyers**, President vun der 'Verfassungscommissioun', op eng intelligent Fassong Rou an dat Trauer-Spillche kritt huet: Hien huet praktesch dofir gesuergt, datt d'Fro 'Sprooch an der Constitutioun' eng (verstänneg) Saach vun deer neier Chamber gëtt. Merci, Här Meyers! ■ L.R.

Net wichteg... an ower!

Bei de Wahlen fir eis Chamber, d'EU-Parlament oder d'Gemengen huet eis Sprooch **sengerzäit en typeschen Ausdrock** gemaach, deen am Fong méi no un d'Saach erukënn. Jiddereen vun äis huet do genee esou vill STËMMEN zegutt wéi Sëtzer ze verdeele sinn. **Mir ginn also eis Stëmmen...** an dofir ass ëmmer gesot ginn, mir giffe 'stëmme' goen: onverwiesselbar EISES!

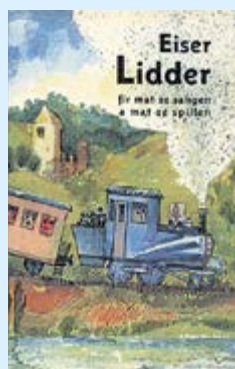
Am Däitsche fannt dir *'stimmen gehen'* net, oder et wier lächerlech. Am Franséische komme mir ewell méi no: exprimer un vote, voter pour qn.; d'Englescht ass do op deerselwechter Sproochlinn, d'Italiénescht grad esou, an dat Portugisescht net wäit dovun. **Firwat solle mir dann net 'stëmme' goen, aplaz 'wielen'?** ■ H.M.

25 Joer...

sinn et elo hier, datt mir e Gesetz hunn, an deem et em eis Sprooch geet. Dat war deemools net einfach op de 'Leescht' ze kréien, an **d'Iddi** dovun, grad ewéi **den Iddi** dofir waren – wéi dat esou dacks an der Chamber de Fall ass – an enger 'Motioun' vun e puer Joer virdrun einfach am Tirang entnäipt. Mir hunn äis ower net ginn. Fir eise 'Gestëppels' aus de Féiss ze kommen, huet de Staatsminister Pierre Werner sech 1983 'mëll klappe' gelooss... de 24. Februar 1984 stong d'Gesetz am 'Mémorial'. Et hunn der vill den déiwe Sënn an laangen Aarm dovun net matkritt, ower **haut wësse mir, wat et wert war!**

Firwat dann elo dodrun erënneren? Mä well mir um Stack vun deer 'Legislatioun' am Fréijoer '84 konnte mat Recht (an senger ganzer Bedeitung) verlaangen, datt déi franséisch an däitsch 'technesch' Plakat-Texter an de Wahlbureauën och eng lëtzebuergesch Iwwersetzung sollte kréien. Dat huet geklappt! Mam Här Inspekter Emmanuel Servais vum 'Service de législation' am Staatsministère als 'Oppassert' – intressanterweis en Nokomme vun deem Staatsmann mam selwechten Numm, deen 1867 beim 'Traité de Londres' esou eng enorm wichteg Roll fir eist Land gespillt huet! – sinn all déi Texter iwwersat ginn... an dir fannt se nach haut an deenen néidegen offizielle Schrëftstécker/Plakaten. **Ass dat wichteg? Dat muss jiddereen mat sech ausmaachen.** An senger Symbolik huet et ganz sécher bis haut – a just grad haut – kee Jota verluer! Oder? ■ P.W.

Kommt a sangt alleguer mat!

eng eemoleg Extra-Organisatioun vum **'LËTZEBUGER MÄNNERCHOUER 1989'** zesumme mat der Actioun-Lëtzebuergesch an der 'Entente des Sociétés de la Ville de Wiltz' Direktioun: Edith Wolter – Piano: Claude Heuschling

e flotte Concert mam Chouer... a mat de Leit! Jiddereen kann seng léifste Lidder mat 'schmutteren'. Eist **Lidderbuch** (200 Säiten / Text an Nouten) ass am Entrées-Präiss (10 €) dran!

zu **Gaasperech:** sonndes – 14. Juni – 17.00 Auer am Sall bei der Kierch

zu **Wooltz:** sonndes – 21. Juni – 17.00 Auer an der Primärschoul/Schoulbeerg

Eis Actioun 'Schoul a Sprooch' an de 70er/80er Joeren... (6)

um Lex Roth

Well nom Schoulbuch 'Das Luxemburgische und sein Schrifttum' / Welter (Bild) glat näischt Spezielles fir eis Sprooch an der Schoul méi do war – **et hat bis virum Jean Dupong wierklech kee Minister och nëmmen e kleng Fanger dofir geréiert!** – hu mir äis alt mat deem neien, net grad schoulméissege 'Lëtzebuergesch an der Schoul' zefridde ginn. Dat 'blot Buch' (Bild) war vrun allem den 'Unzéckert' fir dat, wat vun duerno bis haut fir d'Lëtzebuergesch op de verschidde Träpple vu Schoul bis 12 Joer entstan ass. Am Schoulministère hat eist 'Gegëmmers a Geheesch' eppes un d'Rulle bruecht; et guff eng Zort 'prise de conscience', vun deer aus sech e sëllege gemaach huet a mécht... domat ass déi Saach fir äis um Laf gewiescht: Keng Léierin a kee Schoulmeeschter ka méi behaupten, si hätte kee Material fir d'Fach 'Lëtzebuergesch'. Eis Missioun war domat erfüllt...

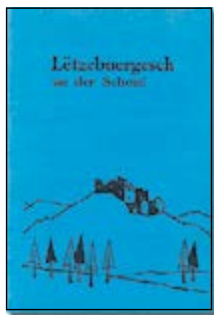
An de 'Secondaire', de Kolléisch, de Lycée? Do stong zwar fir d'éischt Joer eng **Woche-Stonn Lëtzebuergesch um Programm; déi huet dann den Däitsch-Prof an deerselwechter Klass kritt... a virum Däitsch gemaach...** ower fir d'Fach 'Lëtzebuergesch' stongen op der Zensur nëmme gellen Nummern. Fir de Stonneplang war dat och méi kamoud... mä fir d'Saach 'Eis Sprooch' dat Allerlescht! Eng Ausnahm: de Cornel Meder a senger Schoul zu Péiteng; an den Direktesch-Konferenzen an doriwwer eraus konnt hien sech fir eng Obligatioun hefir ower net duerchsetzen. Wat soll een do soen? Léier näischt.

Material? **Am 'Brunnen 1', dem Däitsch-Buch,** guff et ganz hannendran en etlech lëtzebuergesch Saachen; deer sinn alt emol ouni vill Commentairen ausweneg geléiert ginn, an domat hat et sech. Fir d'Actioun-Lëtzebuergesch alt erëm eng Ursach weider, fir um Schoulminister (Robert Krieps) ze dirängelen. D'Resultat war d'Aarbecht vun enger spezieller Commissioun, déi de Jul Christophory an der Gitt hat. Mir hunn äis zu enger halwer Dosen un e Schoulbuch fir de 'Secondaire' ginn... doraus ass dann 1978 'TEXTER' entstan, d'éischt eng provisoresch Editioun, duerno eng zimlech flott illustréiert (Bild), déi herno nach a verschidde Editiounen erstëmpt ginn ass; de Minister Fernand Boden ass mat äis op de gudder Wee gaang.

D'Saach war heinsdo drop an drun, fir ze 'erkalen', ower de 'Puppelchen' ass zugudderlescht aus dem Juppla komm... an dappt haut éierbar. D'Actioun-Lëtzebuergesch ass mat Recht houfreg drop, well e Fachbuch am 'Kolléisch' ass natierlech eng Referenz, fir mat aneren Iddien 'unzekommen'... z. B. mam Sproochgesetz vun 1984!

(an eiser Nummer 151 dann eng aner 'Schoul-Actioun': Coursé fir Auslänner)

■ L.R.

Das Luxemburgische und sein Schrifttum / Lëtzebuergesch an der Schoul / Lëtzebuergesch Texter

Sprooch a Kris...

Der Jomer huet äis zwar nach net plattgewalt... ower dat déck Enn wäert alt nach kommen. Wien d'Aen opdeet an dem Verstand eng Chance gëtt, dee weess, **wou dat Ongeheier aus watfir Lächer gekroch ass.** Mat Sécherheet ass et d'Bankgeheimnis net, dat de Gelddraachen et méiglech gemaach huet, déi ganz ekonomesch Welt vun de Been ze huelen... mä, gelldir, et kann ee sech jo alt ëmmer emol en deene Krappege reiwen, wann et schaufel gëtt... dat erënnert een un déi ural **Fabel vun der Déierespecht: herno konnt den Iesel fir alles... de Wollef, de Fuuss, de Léiw... 'déi Déck' hate just nëmme Pech!**

Si mir deer leselen? Ganz sécher net wäit dovun... wa mir äis dofir hale loosse; klor net, **wa mir weisen, datt mir eng historesch, eng ekonomesch an eng kulturell Identitéit hunn...** déi och keng arrogant norwegesch/franséisch fréier Riichterin (fir hir EU-Parlament-Kandidatur, mat enger fuddeleger Nationalitéit-Féckmilche) veruze kann... ça, c'était du 'Joly'! Eent vun eisen Identitéitselementer ass ganz sécher eis Sprooch an – doduerch/doriwwer eraus – eise Sproochgebrauch... eng Ursach méi, datt mir dofir solle riichtstoen! Wa mir eist Gesiicht net éierbar weisen, dann deet egal watfir ee Blani äis eng Bokemaul op!

■ P.W.

Moossen an umoossen

Iwwerleet emol gutt, watfir eng Ënnerscheeder an deem Wuertfeld vis-à-vis vum Däitsche bestinn... an dir sidd verwonnert! Probéiert emol op Däitsch ze soen, dir wiert eppes **umoosse** gewiescht, oder dir wiert **'an d'Umooss'** gaang. Gewëss hu mir **'anmassen'** am Däitschen, ower sënne méisseg ass een total dolaanscht, wann ee seet, hie wier **'zum Schneider anmassen'** gewiescht; sot ower och net, de Pitt hätt sech eppes **'ugemooss'**, wourop hie kee Recht hätt; dir kënnt ower soen, dir hätt engem Männi eng **'erofgemooss'**, mä do kommt dir alt erëm am Däitschen mat **'eine herabgemessen'** net ganz wäit.

Hei hu mir et mat engem Sproochgebit ze dinn, dat sech wëssenschaftlech 'Semantik' vernennt, fir zesoen, datt et sech ëm d'Bedeutung vun de Wieder dréint. Egal wéi, leider huet een nach näischt dovun op eiser UniLu matkritt, oder...?

■ H.M.

KLACK Nummer 150!

Wéi bei esou sëllege neien Initiativen, ass och 1993 – also vru ronn 16 Joer! – dru gezweiwelt ginn, ob d'Entreprise 'eng KLACK fir eis Sprooch' richteg op d'Been geng kommen a stacken. Dovunner daerf een sech ower net **'wibbelbänzeg/äppel-dänzeg/daddereg'** maache loosse, scho guer net vun oninteressanten Herrgottskanner, déi deemools wierklech am léifste gehat hätten, d'Saach giff esou séier wéi méiglech an de Gënz goen... maja.

Et héiert een haut esou dacks dee gelungenen (a falschen!) Ausdrock vun **'Nohälte-keet'...** do geet op Lëtzebuergesch rieds vu **'bäihalen'...** mir hu mat eiser KLACK **bäigehal...** an hale kengem eppes no, deen äis d'Kundel (©) ëm den Hals gewënscht hat... och deenen net, déi am Ufank mat ugerappt... mä net bäigehalen hunn!

Eist **'bescht Päerd'** huet sech ni verwalte gelooss, ouni Scheiklappen. Eis KLACK ass bekannt wéi den **'Donkelzer Wollef'**. Si huet eiser Sprooch an deer ganzer Problematik driwwer a ronderëm kéipweis Déngschter gelescht. D'KLACK kënnt 10 mol d'Joer a méi ewéi 110.000 Exemplairen eraus ënnert d'Leit. Dat maache wäit iwwer 1.100.000 'Impulser/Impakten' d'Joer... vrun allem duerch d'Stäip vum WORT, dem TAGEBLATT an dem JOURNAL, deene mir hei dofir e waarme Merci soen.

Datt net ëmmer alles exemplaresch dran an drun a ronderëm war, ass gewosst; mä wien näischt mécht, dee brécht och näischt, gelldir... op jidder Fall huet bis elo nach kee KLACK-Maachert och nëmmen e rouden **'Zent'** un der Saach verdéngt; eng éieresach an eisem Veräin! Wann dir bedenkt, datt eng Zeitungssäit ronn 6 normal Buchsäite gëtt, da kimme mir mat den néidegen Illustratiounen an dem **'layout'** op ronn 4 Bicher vu 300 Säiten. Gewëss: e Buch ass méi eppes **'Bäihälteges'...** mä d'Zeitung ass méi lieweg a vrun allem e Lies-Fong fir x-Dausende vu Leit, déi knapps Bicher kafen. A mir wëlle jo **'an d'Breet wierken'**. Et gong an et geet!

Dat linguistescht Opschaffe vun der KLACK iwwerloosse mir gär jidderengem, deen sech eng Kéier zerguttst an esouguer wëssenschaftlech domat wëllt ofginn. No engem seriöse Gespréich mat äis, leie fir déi Leit och all Copié vun den 150 Nummere KLACK prett. **'Copyright' gratis!**

Soulaang **'Deen do uewe'** matspillt an d'Freed un der Saach et erlaabt, gi mir d'Garantie fir d'KLACK. Merci fir den Intressen an d'Frëndschaft... och fir déi vill Froen, déi d'KLACK erauslackelt! Bis...

■ AL

Hannebäi a vir widder!

Dat ass deer richteger genësserger Ausdréck aus eiser Sprooch een. E passt och nach op méi wéi eng Manéier bei dat, wat sech dës Zäit an der Welt-Economie doruechter deet. Wann et net méi richteg **hannezeg a vijenezch** (nach esou eng flott lëtzebuergesch Wuert-Koppel!) geet, da stinn déi Stärkst, déi Gréisst mam Réck widdert der Mauer... an dat nenne mir dann esou **'plastesch': 'Si sinn hannebäi a vir widder!'** Sot emol een, datt wier net dee gellegen Ausdréck fir dat, wat sech **'global'** als Tsunami zesummebrucht. Mir hunn nach esou typesch eiser Ausdréckweisen, fir ze soen, datt et schlecht geet... vläicht aus deer Zäit, wou et de Lëtzeburger alles wéi net gutt gaang ass: **Si wëssen hirer Hänn kee Roots méi – si sëtze mam A... am Dreck asw.** Hier passt ower och nach eng ganz flott lëtzebuergesch Riedensart: **Mir sollen äis net verképpe loosse!**

■ L.R.

Da meng alt!

Probéiert emol fir dat op Däitsch oder Franséisch eriwuerzebréngen. Mä, éierlech, ass et iech ewell opgefällt, wéi typesch déi **'Mengerei'** **'EISES'** ass? Do stécht nach méi dran: **Hie mengt (bretzt) sech** mat sengem neien Auto – d'Justine ass e **vermengtent Hénkel** – **Du brauchst Dech net dofir/duomat ze mengen...** dofir musst dir an anere Sprooch vill an dacks ronderëm de Bräi schreiwen, fir deesewechte Gedanken erauszukréien. Am **Buch 'EISES'**/Actioun-Lëtzebuergesch, dat dir a jidder éierbarem Bicherbuttek fannt, stinn deer stacklëtzebuergesch Ausdréck **'säckweis'...** dir kënnt iech stonneweise domat **'ameséieren'...** et kascht nach net emol de Präiss vun enger Pizza... mä et hält (sproochlech) immens gutt bäi... nom Denksaz: Eis Sprooch ass net esou aarm, wéi mir sprooch-aarm sinn!

■ P.W.

Ceterum censeo... (30)

Dir gesitt, datt **och dës Rubrik fir d'Lëtzebuergesch an eiser Constitutioun eng ronn Zuel opweises** huet: 30 mol an eiser KLACK = 3 Joer laang! Et sinn der ower op d'mannst 9 hier, zënter datt de gudder Willy Bourg, getréischt, schrëftlech mat äis an deer Saach op de Wee gaang ass, fir eppes an der Chamber un d'Wibbelen ze kréien. Dofir soll kee Politiker, keng Partei a keng Lëscht eng Initiativ u sech rappen, déi **klor noweisbar EIS** bleift. Punkt!

Ee Resultat schengt elo sécher: d'Lëtzebuergesch gëtt endlech an eiser Verfassung ernimmt. Mä et leeft an der Text-Propos nach zevill **'niewelaanscht'**, **aplaz ganz däitlech als d'Sprooch vum Grand-Duché am Grondgesetz ze stoen.** Keen huet eppes dogéint, datt d'Constitutioun fteelt, wéi et sech gesetzlech mam Gebrauch vun anere Sproochen um administrativen a justiziären Plang soll/kann hunn. Do ass nach eng klor Motioun fälleg!

Eist neit Nationalitéitsgesetz verlaangt riichtewech, datt ee muss Lëtzebuergesch kënne/Léieren, fir Lëtzeburger ze ginn! Mä dann ass et jo no aller Logik nëmme richteg, wa mir bei eisem Text-Vorschlag fir d'Verfassung waren a bleiwen: **La langue nationale du Grand-Duché est la langue luxembourgeoise; en matière administrative et judiciaire, l'emploi des langues est réglé par la loi.** Firwat dann nëmme verschimmt soen, de Staat misst sech **'ëm eis Sprooch bekëmmere'...** wat dat dann och ëmmer heescht.

Hei gëtt et just e **'Jo'** oder en **'Neen'**, keen Ëmgeréits, keng Fisematenten... fillt eise Kandidaten doriwwer emol bis de 7. Juni **op déi schéin Zänn...** déi si dës Deeg dach all sou gär weisen.

■ L.R.

Eis Sprooch... deemools... (5)

vum Lex Roth

Wann eis jonk Leit ënnen 50 Joer an nach drënner vu 'fréier' schwätzen, da fannen ech dat sympathesch flott. Wa mir 'Eeler' vu fréier oder 'deemools' rieds hunn, da geet dat (fir äis leider) an déi Zäit eran, wou si nach net op der Welt waren... a wou, bis op e puer Leit vum 'Dictionnaire' a ganz rare Schreiwerten ower och praktesch kee Mënsch sech em eis Sprooch bekëmmert huet. Dat ass net liicht ze verstoen, wann ee jo bedenkt, datt d'Lëtzebuerg 1941 just mat hirer Mammesprooch den Naziverbriecher zu 98 %, trotz deer gréisster Gefor, de Kapp bei deem hannerlëschtge 'Referendum' vum 10. Oktober d'hinnegehal hunn, an dat... op Lëtzebuergesch (cf. '3mol Lëtzebuergesch')... iwregens d'Referenz vun eiser héichoffizieller 'Journée de la Commémoration Nationale'.

'Fréier', dat ass fir eis 2–3 leschter Generatiounen 1950–1960–1970... a wat guff et do fir eis Sprooch? Näischt! Dat léisst sech zimlech liicht bewiesen, besonnesch an der Press vun deemools. Do kuckt dir iech bal blann: Dir fannt knapps oder guer kee Lëtzebuergesch; emol net bei Familienannoncen. Hei muss een ower soen, datt d'Scoute an hirem 'Kompass' an d'Resistenz an hirem 'Rappel' an dem Redakter Aloyse Raths Fouss bei Mol gehal hunn... e leider nëmmen a klengem Krees bekanntent Buch fir d'Wëllecherbranche ass 1977, duerch de Gerr Schroeder an de Jos. Molitor;... souguer ganz op Lëtzebuergesch erauskomm... mä leider waren dat 'nëmmen intern Veräinspublikatiounen'; datselwecht géllt fir d'Zäitschrëft 'Eis Sprooch' vu virun 1971 an och duerno. Op d'Literatur an hir Roll komme mir an deser Artikel-Serie nach méi genee.

An der Schoul: Et guff emol kee Blat Papeier fir eis Sprooch... grad eng Alibi-Mentioun op der Zensur... 'langue et littérature luxembourgeoises'... jidderengem eng gutt Nummer, an alles war zefriden; Where is the joke? kënn een op Englesch froen. Just am exemplaresche Geographiesbuch (Auteuren: Alphonse Kettenmeyer / Emil Erpelding) huet een deemools d'Lëtzebuerg Nimm vu Stied an Dierfer fonnt. Kierch: Vun nom Krich un ass et nach knapps eng Priedegt op däitsch ginn... ower de ganze Rescht: Latäin an Däitsch; d'Situatioun vun nom 2. Vatikanesche Konzil guff sproochlech eng aner, vun deer an deser Artikel-Rëtsch och nach rieds soll goen. Vun Uertschafts-oder Stroosseschëlter op Lëtzebuergesch, keng Spur. Eis Uertschaftsnimm am Telefonsbuch, näischt. Lëtzebuergesch Coursë fir Auslänner... a wanns de net gees!

Fir déi fonkelnei ACTIOUN-LËTZEBUGESCH guff et also, wat de Fransous nennt 'du pain sur la planche'! Mä dat Brout war nach laang net gebak, den Deeg emol nach net an der Mull, keng Hief fir opzegoen a keng Kuerbel fir et an d'Form ze kréien, näischt fir op d'Broutschëss... de Bakeweie knapps wodeleg. Natierlech och kee Geld!

Dat ass eng kleng Iddi vun den Ëmstänn, wéi mir 1971 ugefaang hunn! Et muss och nach beduecht ginn, datt vill Leit de Kapp iwwer äis klengkarréiert Iddialistercher gerëselt hunn; anerer hunn et zwar net schlecht fonnt, datt 'emol eppes gemaach giff ginn', ower si hunn äis gewärdert/am Stach gelooss a kee Féngerche geréiert... et wëllt ee sech jo net blaméieren, gell dir.

Schoulminister war deemools den Här Jean Dupong; et war guer net esou einfach, fir déi Zäit 'privat' bei esou en décken Här ze kommen. Den Här Dupong huet ower net 'deen Décke' gespillt, den Heng Rinnen an äre Schreiwert heifir frëndlech ëmpfaang... an äis nogelauschtert. 'Kee Buch an der Schoul? Mä da musse mir eent maachen. Ech loosse mir dat duerch de Kapp goen.' Esou ass dann och d'Buch 'Lëtzebuergesch an der Schoul' entstan; leider guffe keng Pädagogen dofir geholl, mä den Top-Spezial-Wëssenschaftler A. Atten. Deen huet dat esou zesummesicht, wéi hien et gesinn huet, 99 Säiten Texter... a 40 Säiten Orthographie dobäigepafft. Et war alt dat, a kee konnt méi soen, et wier näischt do, fir e bësse Lëtzebuergesch an d'Primärschoul-Säll ze kréien. Dobäi si mir natierlech net sëtze bliwwen... domat da weider an der KLACK 150.

D'MILLY-MAUS an aner Dichtereien

En neit Buch mat der **Geschicht vun der Stad-a Landmaus**; eng genësseg Fabel, déi laang laang virun eiser Christus-Zäit entstan ass. Eng vun deenen éiweg wouere Geschichtercher, wou Déieren d'Roll, d'Charakteren an d'Gespräch vun Mënsch iwwerhuelen; eng Seechen, déi am **Mëttelalter an eis Géigend komm** ass, duerno iwwer de La Fontaine, de Lessing, den Dicks, de Rodange, den Auguste Liesch am **Kleed vun hirer Zäit** ënnert d'Vollek gaang ass. De Fong ass ëmmer deeselwechten:

verdäiwelt mënschlech! D'Acteuren, d'Uluecht, d'Kleeder an d'Bühn hunn sech der Zäit an dem Moud ugepasst. Dëst **MILLY-Buch** gehéiert an all Bicherschap... et ass beileiwen net nëmmen eng léif Kannergeschicht! Jidderee kann sech eng Nues voll dran huelen.

Am Buch sinn och eng 40 kleng a grouss, eescht a lëschtgedichter, zugudderlescht 15 extra vum Olivier Jaminon illustréiert bekannte Fabelen... nieft herrleche Biller vum Carlo Schneider, dem Nuckles Feider an dem Fons Biver; den Text ass, vum Auteur geschwat, komplett op enger CD (90') am Buch dobäi.

E CADEAU fir iech selwer oder e léiwe Mënsch; e Kommounsgeschenk, dat 'bäihält'! An alle Bicherbutteker, 145 Säiten, nëmme 26,50 €!... dobäi eng gutt Actioun fir eis Sprooch!

Ceterum censeo... (29)

Mir ginn a genee 9 Woche 'stëmmen' (iwregens eisen typeschen Ausdruck fir 'wiele' goen!). D'Chamber vun elo huet et a 5 Joer leider net fäerdgebruecht, dem Lëtzebuergesch eng éierbar Plaz an eiser Constitutioun ze ginn. Bei allem gudden Wëll vun der Majoritéit vun der 'Verfassungs-commissioun'... a vun äis: Dat ass 'Aarmutt, loos mer Rou'! Eng Datz, a gitt sëtzt iech!

Et kann een nëmmen de Kapp rëselen, wann ee bedenkt, datt mir **auslänneschen Nationalitéits-kandidate per Gesetz (ze) stur a stramm Sproochconditionen offerlaangen**, ouni dofir e klor verständlecht Recht ze hunn, dat an eise Grondgesetz verankert ass; gelungenerweis waren do esouguer déi 2 Hären d'accord, déi fir eis Sprooch an d'Constitutioun e ganze Putsch Hoer an der Zopp fannen! Mir institutionaliséieren en Institut fir Sprooch(en), wou d'Lëtzebuergesch d'Haaptroll soll spillen... dat zugudderlescht net an eise Grondgesetz steet... an am Gesetz vun 1984 am Fong nëmme fir 'matière administrative et judiciaire'!

All Respekt fir 'Rou am Spill' an der Spezialcommissioun, ower et ass sech dann net ze verwonneren, datt mir op deem Wee klengkarréiert **Partei-Frusterte begéinen, déi sech bëlle op d'Käschte vun eiser Sprooch wëllen oppailen... de bonne/mauvaise guerre**. Dat wäerte mir – leider! – och an der Wahlcampagne ze 'genëisse' kréien. En Dauereschued. Huet eis Sprooch dat verdéngt? D'Lëtzebuerg bestëmmt net. ■ L.R.

'klotze mat de Kappen'

Elo ass jo, normalerweis, déi geckeg Zäit eriwwer, an da schléit een deene ville fläissegen Organisateuren net zevill an d'Pan, wann e bësse gegrangelt gëtt: **Firwat brénge mir et net fäerdig, de Kollege vun deer 'anerer Sait' net alles nozemaachen?** Wann si 'Kappensetzungen' organiséieren, da solle mir dach emol driwwer nodenken, datt eng 'Kappe' bei äis keng 'Kap' ass; dat, wat si ophunn, ass alles ewéi eiser 'Kape' keng; et erënnert éischter un d'Form vun engem Schëff.

Eis 'Kap' ass ueweneriwwer flaach an huet e Stuerz (kennt dir iwregens déi lëschtge Fro: Wat ass eng Kap ouni Stuerz?...!) Fir d'Fuesgeckerei kënn et sech honnertler **originell, faarweg, jauseg Kape-Modellen erdenken**, och deer mat Vullennäschter an allerhand geckegem Gedängels uewendrop... Loosst mer dach emol sou eppes probéieren, aplaz nëmmen op de Rhäin knäipen ze goen. Mir hunn e Joer Zäit...

Wéi originell fannt dir et dann, wann hei op eemol an enger Reklamm fir eng 'Kapesetzung' steet, si giffen net **'kleckeren ower klotzen'**; do mengt een dach, de Lämmes wier lass gewiescht... déi Leit musse sech an der Uertschaft vergraff hunn... an der Sprooch op jidder Fall! Op Lëtzebuergesch wier dat ongeféier: Mir frëckelen net, mir fachen duer! 'kleckeren a klotzen', dat ass wierklech en Hummer!... dat gehéiert iwwerall mä net bei äis!

'Pinkelpaus'?

Do huet dach e ganz dichtege (?) Journalist e puer Deeg no der Tripartite-Setzung an engem Commentaire un Radio gemengt, déi sou genannt 'Pinkelpaus' wier fir d'Journalisten **en interessanten Ament, fir eppes gewuer ze ginn**, well wann de Premier dann 'hannerwand's' goe géif, da kéint een 'en passant' dat eent oder dat anert vun him gewuer ginn.

Ech gleewen, datt och eise Premier vun Zäit zu Zäit 'néideg' gëtt an datt hie 'muss', mä well hien awer net vergiess huet, vu wou hien hir ass, geet hie bestëmmt net 'pinkelen', wéi s'et déi Sait der Musel maachen, mä hie geet nach ëmmer op gutt Lëtzebuergesch 'pissen'. **Mir hu jo och keng 'Pinkelblumm'** (niewebäi gesot och kee 'Léiwenzann'), mä ëmmer nach eng 'Pissblumm'. An dofir profitéiert eise Premier vun der Paus – net wéi de Journalist et sot – fir 'pinkelen' ze goen. Hie geet héchstens vläicht s..., mä dat seet ee jo net!

A propos, wéi vrun e puer Joer Lëtzebuerg aus Amerika an eise Ländche waren, du frot ee vun hinne mech, wéi wann et dat Selbstverständlechst vun der Welt wier, wuer hie kéint s... goen. Am 19. Joerhonnert, wéi hir Virfuere ausgewandert sinn an eis Sprooch mat an d'Friemst geholl hunn, gouf den Ausdruck nun emol nach net als graff ugesinn. Firwat och eigentlech? **Mir hu jo och näischt géint eng 'Bettsechesch-Zalot'**, vrun allem wa se gutt noene gemaach ass... ■ AL

Rosewéineg...

Loosst mer emol méi dacks iwwer d'Eegenart vun eiser Sprooch nodenken... Gewëss, et ass vill Däitsch dran, och eng Partie Franséisch. Mä mir hu kéipweis Ausdréck an Ausdrucksweisen, déi 10 km déisäit der Grenz kee méi verstee... kaaft iech dofir d'Buch 'EISES' (a jidder éierbarer Librairie an op eisen Adressen), an deem mir dausende vu Wieder a Wuertgebräicher zesummegefaang hunn, déi d'Lëtzebuergesch vun sengen Nopeschsproochen ënnerscheeden. Do däreft dir probéieren, fir alles op franséisch oder däitsch ze iwwersetzen... an dir wäert iech wonneren. Doriwwer eraus ass et och nach **immens gutt fir d'Zentral uewen am Käppchen**; et bréngt op d'mannst esou vill wéi SUDOKU oder Kräizwierder!

Den Här Professor Tit Mannon steis äis op d'Iwwerschrëft vun deem klengen Artikel: *Roserei, rosen* (als Adjektiv+Verb!), *rosewéineg*. Iwwersetzt emol op däitsch (als kleng Sport vläicht och op franséisch): *deen huet mech rose gemaach; ech krut ower eng Roserei u mech; hien huet un der Dier gerost; deen hat rosewéineg opweises*... gell, do kritt ee Krämpes! Am Däitschen hu mir zwar 'Raserei', ower dat klappt net mat eiser 'Roserei', a 'rasen' ass eng Saach vu Vitesse; e 'Raser' hu mir net op der Strooss; schreift dir eppes vu 'rasendwenig', da sidd dir am Thomas Mann senger Sprooch am Gruef. Fir d'xte Kéier: Eis Sprooch ass net esou aarm, wéi mir sproocharm sinn. ■ P.W.

Eis Sprooch... deemools... (4) vum Lex Roth

(BILD: OLIVIER JAMINON)

D'Qualitéit, oder villméi 'd'Net-Qualitéit' vum Lëtzebuergesch an Radio an dat sëllege Gë-lergers doriwier am Land waren d'Ursaach, dass sech **vrin 38 Joer en etlech Leit** fonnt hunn, déi 'eppe's' wollten dogéint maachen. Genée op den Dag, de 17. Februar 1971, hat ech den 'Oral' vum mengem Proffexamer fir an den 'Technique' mat enger Aarbecht iwwer eis Sprooch an der Schoul hannernt mer, an hunn ennerwee fir heem um Radio héieren, dass e puer Leit sech vum Mikro déck iwwer deen Zoustand vum Lëtzebuergesch an d'Sträng gehäit hunn: besonnesch deen als net ganz kamoud (mä intelligent) bekannte Jemp Bertrand, e 'gewëssene' Charel Malané an e puer anerer. Wat si do (am Äifer) gesot hunn, huet mir nawell net schlecht gefall, ower **den Toun... dee wier durch siwe Mauere gaang!** Si hunn op eng Reunioun invitéiert, fir déi den Här Aloyse Raths – ee vun den Organisateure géint den Nazi-Sprooch-Referendum vum 10. Oktober 1941 – de Sëtzungssall vun der 'Resistenz', uewenop an der 'Fortuna' op der Gare, offréiert huet.

Déi Invitatioun huet mech interesséiert, schonn eleng wéinst dem Fong vu mengem Examen-Mémoire, deen dem Jury extra gutt gefall hat: 'Plädoyer für das Luxemburgische im manuellen Berufsbereich'. Op deer Garer Reunioun si ronn 2 Dose Leit beienee gewiescht... **mä et huet ee gläich gericht, dass der eng Partie dat néidegt Fangerspëtzegefill doheem gelooss haten**, fir an deer Affaire un eng verstänneg Aarbecht ze goen. Si hätten am léifsten direkt eng Revolutioun gestart, z. B. déi franséisch Uertschafts-a Stroosseschëlter uechter d'Land mat wäisser Fueer bemokelt a Lëtzebuergesch drop geschrivven. D'Saach war mir selwer, dem Heng Rinnen, dem René Faber, dem Camille Linden, dem Här Raths an aneren esou ower net geheier, einfach zevill eescht, fir mat den zwéi Féiss an d'Frittendéppen ze sprangen.

Duerno ass et dann an deem Sënn méi roueg ginn, wa mir beienee waren. Den Hierscht si mir prett gewiescht, fir **an de 'Pôle-Nord' op eng Veräins-Gründungsversammlung** ze rufen. De Jemp Bertrand an anerer haten sech längst verdréckt, well d'Saach hinnen net 'schaarf a spat' genuch war. Fir de President sinn 2 Kandidaturen do gewiescht (ech hunn um Henri Rinnen, eisem bekannteste Matgrënder, 'gebengelt', mä dee wollt 'emol ofwaarden'); deen 'anere' long de Leit net richtig, dofir guff dee Jéngste gewielt. Ech hat just 38 Joer; meng Suerg war, déi sympathesch Initiativ net an engem Fanatikerclub zerfänken ze loosse.

Eise Programm? Einfach: Alles, wat fir d'Lëtzebuergesch NET do war an sech verstänneg eng upake loosse... Mä wat war dann do? Dräimol näischt! Systematesch hu mir dat 'Näischt' a Gebitter opgedelt: Schoul, Kierch, d'Sprooch privat, offiziell, veräinsméisseg, Annoncen, Publikatiounen asw.

1. d'Schoul: Et guff, vun der Primärschoul bis an de Lycée, **kee Material**, fir eppes mam Lëtzebuergesch unzefänken. 'Das Luxemburgische und sein Schrifttum' vum Nik. Welter war zënter 20 Joer vergraff; d'Famill huet sech wéinst **Schreifweis-Mësselen** dogéint gestäipt, fir et nei erauszeginn; net dovun ze schwätzen, dass dat Buch vun 1914 (!) vum Deckel bis op d'hënnest Sait hatt misse schoul- a materialméisseg total emgeschafft ginn. Déi bekannt (an dichteg!) Dictionnaire-Commissioun hat ni dru geduecht, dass **en Aarbechtsgrupp fir e Schoulbuch** op d'mannst esou wichtig wier wéi eng – och nach esou interessant – Wiederansammlung. Pädagogesch Iwwerleeunge waren tabu. Do long alles, ower och wirklech alles, brooch... déi 'Dréich' huet also misse 'opgeplout' ginn!

→ an eiser KLACK N° 149 (samschdes, de 4. Abrëll) geet et da weider... wéi et mam neie Veräin a senger Aarbecht virugaang ass... well dat gëtt jo alles esou gär (oder bewusst) vergiess, gellid.

Maach dech net sou!

Hien huet sech gemaach, wéi wann e giff stienwen... Maach dech dach net esou... Hie mécht sech esou, wann en do geet... Hien huet sech dach nëmmen esou gemaach... **dann iwwersetzt dat emol** op Däitsch, Franséisch oder Englesch. *Maach dich nicht so... ne te fais pas comme ça... don't make you sou...* do gëtt et elauter rout Sträpp drënner! Mä wien denkt da schonn drun, dass mir et hei 100 % mat typeschem Lëtzebuergesch ze dinn hunn. Wéi wier et dann, wa mir eis Sprooch méi dacks op déi Fassong genge gesinn a be-denken; mir giffen se net manner respektéieren! ■ M.V.

d'Iddi an den Iddi

Dat Wuert fanne mir, am wäite **Sënn vu 'Gedanken'**, an alle Sproochen hei rondrëm. Och am Lëtzebuergesch. Et ass **ëmmer 'weiblech'**. Mä mir hunn e Gebrauch dovun, deen et nëmmen an eiser Sprooch gëtt, an zwar **'den Iddi' als männleche Substantiv**.

Wann engem un eppes näischt läit, da seet e vläicht, hien hatt *'keen Iddi'*. Glëschtert een e Stéck Ham, dann hatt en *'nawell Iddi drop'*. Ass et engem net 'duergeschlo', wéi hie geduecht hat, dann *'ass den Iddi him vergaang'*. *'Den Iddi mécht d'Zos'* wëllt jo heeschen, dass eppes engem muss gefallen/schmaache fir et gutt ze fannen.

Mat esou 'Klenggekeete' kënne mir weisen, esouguer be-weisen, dass d'Lëtzebuergesch seng eege Pied trëppelt... an Dausenden deer eege Sproochstécker sinn e Stéck vun eiser Identitéit! ■ R.W.

Abeejo!

«Falls dir dee Brief net innerhalb enger Woch folgendermoosse gültig ennerzeechent zrëckschéckt, musse mir ären Antrag/ärt Gesuch verweigern»... hackerdëfft, ass dat dann näischt?! Neen, et ass glat näischt! Dat ass 'Jaddermunnësse-Lëtzebuergesch'. Dann ass et besser, et setzt een esou e Schreiwes direkt houdäitsch op. Hei traatscht een an enger Verwaltung an enger Sprooch, déi keen Numm huet, mä dir wësst, dass et guer net onmëglech ass; onmëglech ass just dat Lëtzebuergesch do, dass gerësch do kënnt ewéi e 'Päischtochs'. Firwat dann net **einfach** ongefëier esou: **Wann dir dee Brief net bannent (an) enger Woch richtig ennerschriwwen erëmschéckt, da kënne mir är Demande net unhuelen.**

Ce qui se conçoit bien s'énonce clairement... et les mots pour le dire viennent aisément, heescht et am Franséischen... also: Wat ee geruet am Kapp huet, dat kann ee klar soen, an da kommen d'Wieder vumselwen. Net fir näischt gëtt och an Däitschland probéiert, fir d'Sprooch vu Verwaltungs-Schreiftstécker aus der Kanzlei-Lächerlechkeet erauszehuelen. ■ L.R.

Ceterum censeo... (28)

«Wéi d'Zäit vergeet!» huet dem gudden Ger Schlechter 'getréischt' seng Radiosemissioun 'um Kanal 18' fir déi eeler Leit geheescht... déi grouss Gerechtegkeet: Si kënnt fir jiddereen, an d'Zäit vergeet fir s'alleguer. Wichtig ass vrun allem, wann een aus deer Zäit, déi eriwier ass, och wéinstens en etlech gutt Erënnerungen huet. Eng vun deene schéinste fir eis Sprooch ass ganz bestëmmt deen Dag, **de 24. Februar 1984, wéi d'Lëtzebuergesch fir d'alleréischt am Gesetzong vun eisem Land festgeschriwwen ginn ass.**

Bis dohinner war eis Sprooch mat kengem Pipjeswiertchen an engem Gesetztext ernimmt ginn; den Artikel 29 vun der Constitution huet just verschimmt gesot, dass den 'emploi des langues' iwwer Gesetz gutt bestëmmt ginn... an dat huet bal 40 Joer gedauert! Den 'Unzéckert' dovun ass en hondsgemenzt Geschreifs an enger Neo-Nazizeitung gewiescht, deen eis 'Enrôlés de force' an der Chamber op de Plang geruff hat; eng 'Motioun' ass gestëmmt ginn; et guff bei der Bundesrepublik protestéiert; déi huet sech vun deem Wouscht-Artikel distanzéiert... **d'Affaire ass brav entschlof... mä ni bei der Actioun-Lëtzebuergesch!** Hiren deemolege President hat d'Chance, déi Zäit ganz no beim Premier Pierre Werner ze schaffen... huet sech – nom bekannte Spréchelchen – mat dem Wäiwaasser vun deer Geleeenheet 'geseent' an um Chef 'gebengelt', bis... Den Detail vun der Saach kënnt op enger anerer Plaz. D'Resultat: eist Sprooch(e)gesetz vun 1984.

Deemno hu mir **dëst Joer also d'Sëlwerfeier vun engem Gesetz, dat bis lo nëmme Guddes fir d'Lëtzebuergesch bruecht huet**, an zwar heibannen an dobaussen. Et ass dowäert, dass mir wéinstens dorun denken. An et wier net vu Muttwëll, wann eis Deputéiert dat giffe mat deem richtigen Text an eiser Constitution op e schéine Stack hiewen! ■ L.R.

SMS, E-mail, Internet

Kee Mënsch hatt vru 25 Joer un déi elektronesch Mëttele geduecht, déi et haut gëtt, fir een deem aneren ze schreien oder mateneen ze 'chatten'... woufir mir am Fong e gudden Ausdruck hunn → 'jadderen'. **Dat war dat Allerbescht, wat eiser Sprooch passéiere konnt**, well et 'sims' knapps ee Lëtzeburger mat engem aneren an enger anerer Sprooch wéi an eiser! **Wichtig ass vrun allem, dass eis jonk Leit sech un des Saach ginn**, och wann elo den een oder anere knoutert, do giff kéipweis falsch geschrivven... mä besser 'falsch' ewéi guer näischt; et kann ee jo näischt besser maachen, wat emol net do ass!

Duerch des Technik gëtt an engem Joer méi Lëtzebuergesch geschrivven wéi an 100 Joer virdrun. **Dorop kënne mir opbauen... ower net mam Hummer!** Lues a lues wäert dat sech an d'Rei maachen, well an anere Sproochen begéine mir deselwechte Phenomän: do gëtt d'Franséisch, d'Däitsch, d'Englesch net besser geschrivven wéi d'Lëtzebuergesch bei äis. Psychologesch ass et **ongeheier wichtig, dass d'Gefill fir geschrivven Lëtzebuergesch opkënn**, dass eng Gewunnecht entsteet, duerch déi et als 'normal' gëllt, dass mir eis Sprooch och schreien. Déi Schreif-Normalitéit probéiere mir – iwwegens mat guddem Erfolge – ewell zënter Dosende vu Joeren ënnert d'Lëtzeburger ze kréien. Vun deer elektronischer Chance vun haut war nach net emol ze dreemen. Wonnerbar! ■ P.W.

Eis GENERALVERSAMMLUNG

Samschdes, de 4. Abrëll / 15.00 Auer 'um Dierfgen' an der Stad (6, rue d'Eich)
Wéi ass et mat Ärer Cotisation?

Dolaanscht?

Wou deen Ausdruck hierkënn, dass ass schwéier erausfannen, a vläicht wier och all Explikatioun... dolaanscht. Mä **iwwerleet emol, bei wéivill Geleeenheete mir mat deem Ausdruck ëmginn**, ouni drun ze denken, dass et EISES ass (wéi Dausenden deer Wieder am Buch 'EISES' vun der Actioun-Lëtzebuergesch, dat dir iwwerall an och bei äis ze kafe kritt)?

Da kommt emol laanscht... Hien huet laanscht den Dill gehäit... De Misch ass komplett dolaanscht gewiescht... Ech sinn net laanscht dee koom / komme ganz gutt laanscht déi Leit... Dat do war ower dolaanscht. Probiéiert, fir dat an egal watfir eng Sprooch ze iwwersetzen. Dat gëtt Krämpes!

Natierlech gëtt d'Wuert plazeweis och nach anescht ausgeschwat. Dofir hunn se zu Wolz eng 'rue Hanne-laanscht'... well déi hannernt den Haiser vun der Groussgaass... hannelaanscht geet. ■ H.M.

Orthographie/Schreifweis

Eng Saach, déi méi ewéi engem op d'Nerve geet... gleeft äs: äis och heinsdo! Dorëm geet et ower net. Wichtig ass, **firwat et an allen 'ziviliséierte' Sproochen eng Orthographie gëtt, eng 'Recht-schreibung'...** déi Äntwert ass esou einfach, dass se schonn erëm bal komplizéiert gëtt: **Wa jiddereen déi Schreifweis hëlt, déi just him passt, da liest keen deem aneren säint!** Wann d'Verkieersschëlter an all gréisser Uertschaft anescht wiere fir datselwecht ze soen, da giff datt, am Sënn vum Ausdruck, 'Knuppfreed'. Sinn d'Schëlter fir déiselwecht Iddi ower iwwerall gläich... dann zillt sech praktesch e Reflex, en Automatismus... genee dat ass et och, wat eng Orthographie soll bréngen.

Huet dir iech ewell gefrot, firwat 'Vater' esou geschrivven gëtt, wéi dir et elo just gelies huet? Et kënnt jo och **Vaater-Fater-Fahter-Faater** sinn, gellid, ower dat wier 'falsch'... mä wat heescht 'falsch'?... well et sech net un eng Regel hält. Déi Regel ass do, fir dass 'regelméisseg' deselwecht geschrivven gëtt, a jiddereen dem aneren säint soll kënne flëssig/geleefeg liesen, aplaz ze bustawéieren. Dat huet keen anere Sënn.

Fir d'Lëtzebuergesch ass et och esou. Mä mir hunn d'Gewunnecht, de Reflex – nach – net. Ower well ee keng Vulle mat Knëppele fänkt, solle mir mat eiser Orthographie net ze streng sinn. Fir d'alleréischt kënnt (déi éierbar) Sprooch, an dann eréischt d'Schreifweis! ■ AL

→ **Genéiert iech net, fir bei der Actioun-Lëtzebuergesch op enger vun eisen Adressen eist 'Schreifweisblatt' ze froen; et sinn nëmmen 2 Säiten / DIN A4, ower dir kritt 95 % Chance, eis Orthographie liicht ze léieren; et ass gratis, an eis Madame Weirig schéckt iech et gär.**

Et wor emol... ('Nodenkes' 3)

vum Lex Roth

(BILD: OLIVIER JAMINON)

...e Kanonéier. Knapps ee Lëtzeburger kennt dat Lidd vum Dicks net oder huet et net schonn an enger lëschter Gesellschaft mat geschmuttert. Et denken der ower och net e sëllegen drun, datt dee 'stuetse Borscht' sech ewell vrun 150 Joer um Bock erschoss huet... an datt déi Weelzer wéi déi lechtemoacher iwwer dem Sängen hir Sproochfaarf vergiessen... wéi iwwegens och, wann si dem Lantz säin Text vun der Heemecht sangen... en 'Ophänkert' fir eis weider Gedanken iwwer d'Lëtzebuergesch an de leschte 40 Joer.

Wou eis Sprooch am Ufank vun de 70er Joere gestan huet, do-riwwer ass an deem 'Artikelkalenner' ewell munneches geschriwwen ginn:

D'Lëtzebuergesch war ferm amgaang ze entschlofen, besonnenesch ower vum Däitschen iwwer-dubbert ze sinn. Déi puer Dose méi franséisch Ausdréck hunn éischter eng Roll um gesellschaftleche Plang gespillt; dat sollt alt weisen, datt een 'eppes Besseres' wier, bëssen esou, wéi der dacks mat hire Latäin-Grimmelcher aus de 'pages roses' vum Klange Larousse dorëmmer flankéieren...

Ëm 1960 ass d'Télévisioun wéinst dem bessere Präiss méi allegemeng an d'Haiser komm; et kënn ee bal soen 'mat der Dier an d'Haus gefall'... a well déi éischt méi staark Antennen deer däitscher waren (Feldberg/Hardkopf), guff doraus fir déi meescht Lëtzeburger e 'Fernseh'. D'Kanner vun deemools ware geckeg mat de 'Bethüpfen' à la 'Sandmännchen' etc., mä si sinn och no an no an e Lëtzebuergesch era gerësch, wou ëmmer méi däitsch Ausdréck dat Natierlechste vun hirer Kannerwelt gi sinn. Net ze vergiessen, datt déi fréier Kënnercher haut eis Erwuessen an Eltere vun ëm déi 50 Joer al sinn... an **datt och haut nach iwwer 80 % vun de Lëtzeburger en däitschsproochche Programm kucken!** Dat wier och en Argument dofir, datt et eng Kueberei ass, ze grangelen, d'Däitscht giff hei am Land 'vernoléisseg'.

Uganks de 60er Joeren hu mir dann och eng pur Lëtzebuergesch Radiostatioun kritt: **den UKW-Kanal 18**. Bis dohinner hate mir just dem Paul Leuck seng 'Zaldotestonn' op der Mëttelwell. Den 'UKW' war eng gutt Saach, an déi Leit, déi deemools do um Mikro gesiess hunn, kann ee roueg fir hirt éierbart Lëtzebuergesch ernimmen (Léon Moulin, Pir Kellner, Margot Fritz, Nic. Weber, Micky Erpelding, Roby Rauchs, Tilly Jung asw.). E Problem guff no an no **d'Iwwersetzung vun däitschsproochegen Agencëen-Telex-Texter**... nach laang net jidferemeng senger Saach. Et hätt misse geléiert a gepréift ginn, wéi een e puer Zeilen Däitsch an en zerguttstert Lëtzebuergesch eriwuer hëlt. Mir wëllen hei kengem op d'Feiss trëppelen, ower plazeweis war et fir Waarzellen an d'Oueren ze kréien!

Dat Gemëlter huet eiser Sprooch immens geschuet, grad ewéi **Reklamtexter**, déi op e Kilometer no aremséileg iwwersatenem (geknäptem) Däitsch gemippst hunn: do guff dann z. B. op eemol 'genaschelt', vu 'Käimueleg' geschwat; wéinst dem ganz bewusste Repetitiounseffekt vun all Publizitéit haten d'Genaschels an de Käim d'Schneekereien an d'Këng ermëlzt! Beim Wieder war et net besser: den 'Himmel ass bedeckt' ginn, d'Lucht gong net méi zou oder op. Vum Sport huet eis Sprooch es och kritt. D'Autoë sinn elo 'géint' eng Mauer oder e Bam 'gefuer', net méi 'agerannt'. Djee: den Ugrëff op d'Lëtzebuergesch war frontal... a vrun allem hannerwänneg; dee ganze Schmorri huet sech an d'Oueren eragekruwwelt wéi e Schléffer... och en outdoutgefäerleche Kriibs deet am Ufank net wéi! Dat guff domat eng vun den **Ursaache fir eng ACTIOUN Lëtzebuergesch**. Et geet virun...

Webesch, Schmit(d)ts, Steins, Mays...

Huet dir ewell beduecht, datt mir **eng ganz besonnenesch Fassong hunn, fir 'eppes' un engem säin Nummer ze hänken**, wa mir vun him schwätzen. E ass e Genitiv, dee mir soss am Fong net an eiser Sprooch hunn – weil bei uns der *Dativ dem Genitiv sein Tod ist* – et ass eng grammatesch Fassong, déi et net esou am Däitschen oder op eng aner Manéier am Franséische gëtt, just... am Engleschen. Do begéint een dat z. B. an engem Marken-Numm wéi *Kellog's/Smith's/Gordon's*, an den USA zesoen iwwer all zweeter Geschäftsdir. Mir gebrauch kee Apostroph (') bei deem 'Fall'; dat muss een am Engleschen/Angelsächeschen ower maachen, fir de (sächesche!) Genitiv vum Plural ze ënnerscheeden.

Wann dir doriwwer nodenkt, da fannt dir bestëmmt nach aner interessant Beispiller op deem Gebitt... déi alt erëm weisen, datt eis Sprooch wirklech **en eegent Liewe féiert = eng bestëmmten Identitéit** huet... léisst dat op eiser UniLu kal? ■ P.W.

Da probéiert emol!

Dir kennt déi 'pauschal' Meenung, datt eis Sprooch jo nëmme 'schlecht Däitsch' wier. Mä ass iech dann ewell opgefoll, datt d'Franséisch an d'Italiénescht am Fong 'schlecht Latäin' sinn, d'Engelscht esouguer e Baaschtert vu Sächesch, Franséisch an deem, wat mir haut 'Houdäitsch' nennen?

Knätztelt emol Sätz wéi des am Thomas Mann seng Sprooch: *Deen huet sech net ginn, du krut en ë. / Hal dech dach net drun ewéi de Geck un de Bengel. / Fuer duer a looss dech nëmmen net verkëppen. / Kuck, dass de verkënn. / Maach lues a jauf net ze séier. / Wann eppes der Bom net geet, da schléit se duer. (net zou!) / Hien hat sech ës zevill ginn, dunn ass en an d'Gettë gaang. / Fläiss dech, soss hunn déi aner alles eran. / Alle, Kim, géff ëm ës! / Jong, du bass dolaanscht, do hues du dech gestouss!...* Mat esou Beispiller kënnt mir eng ganz KLACK fëllen, esouguer e Buch domat schreiwen. Zu Stuttgart oder Leipzig giff ower keen dat kafen, well et hinnen der Betounug no zwar bekannt virkënt, ower si verstie kee Pipjeswuert dovun!

Wann dir iech wëllt op déi Fassong mat eiser Sprooch 'ameséieren', da maacht dat, a schéckt äis et op eisen 'Emil' actioun.sprooch@pt.lu; mir verschaffen et fir hier an d'KLACK. Merci. ■ AL

Ceterum censeo... (27)

All dat **Gemëlter a Getëlter rondrëm den Artikel 34 vun eiser Constitutioun**, dem Grondgesetz vun eise Staat, huet wéinstens eppes Guddes: Et hunn der elo endlech vill méi matkritt, watfir eng Wichtegkeet d'Verfassung vun engem fräien, demokratesche Staat huet. Vläch och, datt 'demokratesch' soss näischt anescht heescht, wéi datt wirklech d'Vollek (demos + kratos) eleng souverän, d.h. 'meeschter' ass, also 'herrscht'. Souwäit wéi mir wëssen, huet eise sympathesche Grand-Duc mat deem Ëm- an Zoustand kee Krämpes. Gutt!

Et gëtt elo duerch **eng 'Privatinitiativ'** ower och méi klor, datt d'Vollek rechtméisseg d'Méiglechkeet huet, fir Ännerungen am Grondgesetz ze verlaangen; mä dat geet – ee Gléck! – net ewéi 'Papjemusek'... a mir hei wëllen op kee Fall, datt eist iwwer Joeren noweisbart Uleies fir d'Lëtzebuergesch an der Verfassung do op iergend eng Fassong mat eragezu gëtt. Mir halen äis – an halen äis och virun – un deem normalen, rouege Wee: d'Chamber, de Staatsrot an d'Regierung!

Natierlech wësse mir ewell laang, datt sech iwwer elektronesch Medien an aner Méiglechkeeten esou munneches geng 'knätzele' loossen; **mir verlossen äis ower an eise demokratesche Vertrauen op d'Verstännegkeet** vun eise gewielte Vertrieeder. Loosst mer just hoffen, datt d'Thema 'Sprooch' keng Ursaach fir klengkaréiert parteipolitesch Zermeeschtereie gëtt. Dofir ass äis 'd'Lëtzebuergesch an der Constitutioun' ze schued! ■ L.R.

Séier gutt... brauch net laang!

Heinsdo ass et gutt, wann een drun erënnert gëtt, duerch wat eis Sprooch sech vum Däitschen op eng Manéier ënnerscheet, déi dacks verwonnerlech ass: **Mir gebrauchen eng Onmass Wierder, déi et och am Däitsche gëtt, ower an enger anerer Bedeitung**. E bekannt Beispill ass 'séier'; dat huet bei äis ëmmer mat 'Vitesse' ze dinn (séier lafen / fueren / rennen / schwätzen)... **'schnell'** ass am Lëtzebuergesch ongeféier esou koppeg, wéi wann een op däitsch giff soen, *'der ist aber sehr gefahren'*. Am Däitschen ass 'sehr' dat, woufir mir 'ganz' huelen (sehr schön / weit / gut / bedeutend) = ganz schön / wäit / gutt / bedeidend... ganz klor en Theme-Gebitt méi fir eng wëssenschaftlech Diplomaarbecht.

Wien elo mengt, et giff ower Leit, déi eppes 'séier gutt' fannen... da sinn déi am Lëtzebuergesch 'dolaanscht'. Iwwersetzt dee leschte Saz iwwegens och emol op Däitsch... Gell, do hu mir 'EISES' erëm; **laanscht/dolaanscht** gëtt et nëmme an eiser Sprooch! **An eise Virwët-Buch 'EISES', fannt dir deer Beispiller kéipweis**... d'Buch selwer fir e puer € an ärem Bicherbuttek... oder op eisen Adressen. ■ P.W.

wat e Gepechs!

Zënter datt den Czugas Luss an de Leinesch Roger dës 'Agenten' op de Greef huelen, ass de **'Pechert' – als Substantiv en neit Wuert – e Begrëff fir all Lëtzeburger**... d'Plakatepecherte vun den nächste Méint huele mir da mat an des kleng Grimmelereien eran... ower ee 'vun déisäit' kann näischt domat ufänken! D'Verb 'pechen' huet dem 'kleben/Kleber' am Däitschen definitiv d'Plaz gelooss. 'Pech' selwer gëtt nach just als 'malchance' gebraucht.

Dem gudden Kréimesch Pir säi gekachte Kéis giff do iwwer och alt net 'pechen', an et kritt emol keen d'Fanger 'pecheg' dovun; äis schmaacht dat 'schmanteg' gutt Gefréiss' ower nach ëmmer prima... souguer wann et kee Lëtzeburger Unikum ass.

Wann dir engem **eng klaakt, eng an de Bak gitt, eng wéitscht, eng flätscht... da kënnst dir och soen, et wier 'eng ginn' an dir hätt deem eng ferm gepecht**... e Bewäis méi, datt eis Sprooch esou knatzeg aarm ass, gell dir ☹. An dann: ganz bestëmmt huet dir ewell engem eng (Lige) 'gepecht', et sief dann, dir gengt behaapten, dir hätt him eng **gekréckelt**... wat an eiser 'kleesperer' Sprooch genee datselwecht ass. ■ H.M.

Eis GENERALVERSAMMLUNG

Samschdes, de 4. Abrëll / 15.00 Auer 'um Dierfgen' an der Stad (6, rue d'Eich)
Wéi ass et mat Ärer Cotisation?

déi guffe 'gelantert'!

Typesch 'EISES', esou wéi dir dat dausendfach an eise Buch (mam selwechten Titel) ze kafe kritt. Wann een haut um Mikro héiert, eng Bank hätt **eng onvermeidbar schmärerzvoll Entloossung virgeholl**, da kënn een net dolaanscht (an net: *doru verbäil*), och e bëssen un d'Faillite vun eiser Sprooch bei deenen ze denken, déi net ëmstand sinn, sech eng Grimmel Suergen dofir ze maachen.

Wéi wier et dann, wann een einfach (riichterass!) geng soen: *déi Bank ass net dolaanscht komm, eng Partie vun hire Leit ze lanteren*... dann hätt ee wéinstens dem Lëtzebuergesch en zerguttsterten Déngscht geleescht, an et geng ewell zu Frankfurt keen et méi verstoen. Leider giff dat zwar deene gudden Leit näischt bréngen... a vum Mikro gëtt souwisou kee fir säi Sproocharmutt... gelantert. Dat wëllt jo och keen, gell dir. ■ AL

de Brautra(ë)nk...

deer Wierder eent, wou mir net drun denken, wéi extra Lëtzebuergesch dat ass! E 'Brautring' gëtt et am Däitschen net (Ehering!), a mat engem 'anneau de mariage (alliance!)' fänt keen am Franséischen eppes un. A wéi ass et mat aneren Ausdréck op deem Gebitt? Mam Bräitchemann? Mat der Virbräitchen... fir eppes, dat et hei ganz normal ginn ass, huet eis Sprooch ganz normal en Ausdréck, also eng Identitéit. Ass dat net 'wëssenschaftlech' genuch, fir sech emol drëm ze bekëmmern? Am Verglach mat 'Phonologie' an esouguer Orthographie giff et kéipweis méi bréngen! ■ M.V.

nach e bëssen Nodenkes... (2)

vum Lex Roth

An deer leschter KLACK (145) war dovu rieds, **wou eis Sprooch vrun ongeféier 1970 stong**: Mä am selwechte Motz-Eck, wou si vrum Krich gehuckelt huet. Aus deem, wat d'Preisen äis wollten 1941 domat dréinen, war keng Léier gezu ginn. D'Lëtzebuergesch aus de Bréiwer hin an hier, Zeie vu Leed a Verlaangeren aus de Prisongen, der Émsildung, der Zwangsrekrutierung ass no an no aus dem Grëff komm. Just do wier e gudden Usaz gewiescht, fir der Sprooch eng Plaz ze ginn, wou net nëmmen e puer Gedichter an Theaterstécker eng Roll gespillt hätten. En **aremséilege Schreifweis-Kaméidi** huet sech wéi eng Spaweck iwwer dat gespaant, wat dem Lëtzebuergesch dennoools 'bei de Leit' dee richtige Juppert hätt kënne ginn, nom couragéierte 'Referendum' vun 1941.

(BILD: OLIVIER JAMINON)

Gewëss, mir haten e Grapp talentéiert Schafferten: de Jos Keup, den Hary Godefroid, de Marcel Reuland, den Tit Schroeder, de Chrétien Clement an aner hunn an de 50er Joeren d'Nues eraus gestreckt. Den Albert Gricius, de Wëllem Weis, de Jitz Weber, de Ferd Gremling an 'deer nach' hunn an de 50/60er Joeren ugefaang, ze weisen, datt an eiser Sprooch méi Kraaft geng stieche wéi fir eng sympathesch Schnok, zockerséisst Gefillsgeousers oder méi oder weëneger 'lëscht' Bühnesteckelcher. **Mä wien huet sech vill ëm si an dorëm bekëmmert?** Et hat sech zwar e Veräin 'Eis Sprooch' zesummenfonnt... fir am intime Krees eng intern Clubzeitung erauszeginn. Nëmme net opfale, fein bliwen!

Deemno guff zwar 'eppes gemaach', mä wat ass geschitt? Rosewéineg. Um Dictionnaire ass erëm gewuddert ginn, bal hermetesch wéi ënnert enger Kéisklack! Dee fläisegen an dichtege Professor Joseph Hess hat 1946 en interessant Bichelchen erausginn ('Die Sprache der Luxemburger'), dat fir jiddereen e gudden Usaz gewiescht wier, fir mat eiser Sprooch 'unzebëtelten'... mir guffe sengerzäit an der Normalschoul aus deem Wierk just mat deene folkloristegste 'Vokabelen' traktéiert. Mat allem natierleche Respekt fir dat, wat kompetent Männer geschafft hunn (et guff do nëmmen eng Fra: d'Joffer Hélène Palgen). **Deem kleespere Lëtzebuergesche sinn d'Feiercher entschlof.** Wa 'mir' et esou gewäerde gelooss hätten, da wier bannent 2 Generatiounen eist spezifesch identitært Sproochgesicht verluer gaang! Vrun allem wéinst falschen a fixe Meenungen à la 'd'Lëtzebuergesch ass jo dach nëmmen en Dialekt a keng Sprooch'. Da kann de Rescht jo nëmmen eng Matleedsreaktioun fir déi arem Knätzel sinn, gelldir.

Wat doriwwer haut a vermengte wëssenschaftleche Publikatiounen verbrach gëtt, huet net vill mat der Wierklechkeet a knapps mat den Zesammenhäng aus de Joeren 1945 bis 1971 a bis haut, ze dinne. Wann d'Geschicht vun eiser Sprooch soll zollitt behandelt ginn – ower net vu Leit, déi eis Kautsch net kennen – dann dierf ee keng 'Diplomanden' op 'Interview' schécken, déi aus engem stonnelaange Gespréich nullnäscht ze maache wëssen, well d'Kausalitéit, dat 'Ronderëm' an d'Resultater hinnen net alichten. Da kënnt och nëmme Gefisems eraus! Linguistik, Lexikologie, Literatur ginn net duer, fir d'Realitéit an d'Praxis auserneezedinn, déi **'Feldaarbecht', aus deer en Ëmfeld entstan ass, ouni dat de Stand vun eiser Sprooch vun haut net denkbar wier.** De Bewäis fir déi Behaupterei liwwere mir – natierlech total 'onwëssenschaftlech' – stéckerchesweis als klengen Dossier, an den nächsten Nummere vun der KLACK. Et brauch keen sech fir seng Zort vun Aarbecht um Gebitt vum Lëtzebuergesch ze verfuussen oder verkëppen ze loossen. Mir ganz sécher och net!

ALL GUDDES FIR 2009!

De Comité vun eiser ACTIOUN-Lëtzebuergesch an d'Redaktioun vun der KLACK wënschen de Membren an alle Frënn, datt si net zevill schätzeg an d'neit Joer 'gerutscht' sinn, mä et roueg, zefridden a gemitterlech ugefaang hunn... sou wéi et déi 362 Deeg soll bliwen, déi nach iwreg sinn... eise Veräin ass elo iwregens am... 38. Joer! Mir leider net méi.

eng säfteg Saach!

En Ausdrock, deen duerch Europa a bal uechter d'ganz Welt 'geeschtert', ass dee gudd 'Büffdeck', deemno e Stéck Rëndfleesch... wou d'Leit jo Englesch schwätzen, ouni drun ze denken. Wat ass de franséische 'steak' (net 'stik' mä 'steck' geschwat) dann anescht wéi dat anglogermanesch 'Stéck'? Souguer d'Griechen haten an hunn näscht anescht wéi 'stéik' dofir fonnt. Huet dir ewell gekuckt, wat d'Italiéiner, d'Spuenier, d'Portugisen draus gemaach hunn? 'bistecca', 'bifteck'... si kommen hei alleguer net vum Engleschen ewech. Mä mir nach manner.

Mir maachen esouguer e Stéck Rëndfleesch vum Päerd, also e 'Päerdsbüffdeck', wann et muss sinn, och nach e 'Schwängsbüffdeck', haut vläicht esouguer och e Strausse-Büffdeck. Eben typesch Lëtzebuergesch... wie laacht do?

■ M.V.

Abbejo!

Hutt dir ewell dru geduecht, datt mir Lëtzeburger am Fong déi eenzeg op der Welt ze si schéngen, déi sech d'Hoer net wäschten? Wéi sou dann dat? Mä denkt emol een Ament no: Mir wäschten de Kapp!

An dann eis Zänn: Mir botzen se net (wéi am Däitschen), an trotz der Zännbiischt ginn déi Denger net gebischt (wéi am Franséischen oder Engleschen)... mä gewäsch!

Mir ginn eis Kleeder gelungenerweis an d'Botzerei/d'Botz; et fällt kengem an, déi an eng 'Rengegung' oder en 'Nettoyage' ze droen. Iwwerleet emol, wat ee mam Ausdrock 'Botz/botzen' nach alles op Lëtzebuergesch mengen kann... a verschaaft iech fir bëllegt Geld eis Publikatioun 'EISES', wou dir beim Iwwersetzen är blo Wonner erlieue kënnt.

■ H.M.

Verséint iech!

Mir sinn, als Actioun fir eis Sprooch reliéis ewéi politesch neutral. Mä mir mëfferen, wann d'Lëtzebuergesch eng Bokemaul opgesat kritt. Wéi z. B. no bei der Stad, gutt gemengt, op enger Fassad. 'Verséint iech mat Gott!'

Wann e Bauer sech verdeet an aplaz Huewer Geeschtekären an d'Séinmaschinn mécht... dann huet hie sech zugudderlescht ganz einfach 'verséint'. Mat dem däitsche Verb 'versöhnen' huet dat net déi Boun ze dinne, mol net eng Ierbës. Et ass dees klassesch-falsch iwwersatent Däitsch... wéi mir es leider och esou dacks iwwer eis Antennen héieren. 'mat Gott' ass och alt net dat Gilt vum Gackelchen; dat wier 'mam Herrgott'; 'Gott' ouni Artikel, dat klénkt op Lëtzebuergesch zimlech haart... vrun allem däitsch.

Wéi soe mir dann, wann der 'zwei sich versöhnt haben'?... da **'verstinn'** si sech erëm, wat an deem Fall näscht mam Gehéier mä mam 'Verstand' ze dinne huet. Also: **Verstitt iech (erëm) mam Herrgott!**

■ A.L.

Ceterum censeo... (26)

(= Iwregens sinn ech der Meenung...)

datt an eiser Constitutioun keng grouss Flaatsch iwwer d'Lëtzebuergesch ze stoe brauch. Eist Grondgesetz soll just **ouni Kéier a Krëmmel soen, datt d'Lëtzebuergesch d'Sprooch vum Land ass.** D'Franséisch an d'Däitsch och als Verwaltungs- a Geriichtssprochen ze ernimmen, dat ass an der Rei; et ännert dach glat näscht un eiser Sproochesituatioun. D'Gesetz soll, wéi bis elo am Artikel 29 steet, den offizielle Gebrauch vun 'eise' Sprooch reglementéieren, net méi an net manner; dat hu mir zënter 1984. No allem wat een doriwwer gewuer gëtt, ass d'Uleies 'Sprooch an d'Verfassung' op engem verstännege Wee. Nach en zerguttsten 'Hoff', an d'ganz Land kann deene Verantwortleche gratuléieren... de 7. Juni 2009 esouguer nach eppes weider!

■ L.R.

bei a bäi...

do denke mir knapps drunn, datt et zwee verschidde Wieder an hire Bedeitung sinn. Beispill: D'Ketty geet esou dacks bei déi al Tatta, well hatt sech gär fir d'Testament **bäihält**... iwwersetzt dat emol op Däitsch, da mierkt dir, datt et glat näscht mam däitsche 'bei' ze dinne huet... datt de Gebrauch 100 % typesch lëtzebuergesch ass... K. geht so oft zu dieser alten Tante, weil sie sich fürs Testament (d)ranhalten möchte. Aner Beispill: Gutt 'Gestécks' bei der Zopp hält **bäi**; bei deem Metzler muss een sech matzäit **bäimaachen**; de Jéngi schmiert sech nawell gär beim Schoulmeeschter **bäi**; déi Modi huet ower schéi **bäigeholl**; mir kruten eppes an der Pai **bäi**; de Jang ass gëscht fatzeg **bäigaang**... da probéiert dat (an nach aner Beispill) emol op gutt Däitsch ze soen. Hei wier e sëllege 'Maaches' fir d'Luxemburgistik (firwat iwregens net 'Lëtzebuergistik'?!)... aplaz engem eng laang Nues ze maachen, dee vun enger 'Geschirrkiste' geschwat huet, wann et 'Werkzeugkasten' heesche soll.

Endlech!!!

Vläicht ass et iech **ëm d'Feierdeeg opgefall**, datt de 'Krësch (Kleie!)' elo endlech zu 90 % do gelooss gëtt, wou en higeheiert: an de Gissercher hir Frupps. Déi hunn 365 mol am Joer 'Krësch(t)dag', an dat ass och gutt esou... fir si a fir äis!

Chrëschttag huet nun emol mat CHRISTUS ze dinne, egal ob een dat reliéis gesäit, just historesch oder einfach als Geleeeënheet fir eng Chrëschtfeier an der Famill, dem Chrëschtmaart, dem Chrëschtbeemchen, dem Christian an dem Christine asw.

All Sproochen hei rondrëm halen dee griechesche «CHI» bäi; dat eleng ass kulturhistoresch exakt. Joerelaang hu mir äis aus verstännegem Grond dofir agesat... an äis net ginn! **Et huet eppes gedéngt**... sou wéi datt d'meescht ass, wann ouni fanateschen Äifer ziviliséiert 'wannechgliff' gesot gëtt. Merci villmools fir d'Vesteesdemech vun deene ville verstännege Frënn!

■ P.W.

déi nei Knupperten

Et ass emol eng Zäit behaupt ginn, **eis Sprooch wier bauereg, aarm, onreflektéiert asw.**, si giff iwregens och keng nei Wieder méi maachen. Dat ass net ganz dolaanscht, wann een d'Lëtzebuergesch ëmmer nëmme mat Héichsprooch wéi dem Däitschen oder dem Franséische vergläicht. Et huet ower knapps een sech d'Méi ginn, emol ze ënnersichen, firwat dat esou ass... mä well mir et duerch eis 'Schoulsproochen' ze liicht hunn, en Ausdrock aus deenen 'Idiomen' eriwuer ze huelen; just deen Zock erlieue mir jo haut mam 'Denglich' a mam 'franglais' deisäit de Grenzen.

Mir haten emol **op der TV e klenge Concours** organiséiert, fir no neie Wieder ze sichen, déi no 1920 am Lëtzebuergesch opkomm sinn, mat engem formidable Resultat! E puer honnert Beispill sinn op Postkaarten erakomm; den Här Aloyse Schmitz hat e komplette 5-bännegen Dictionnaire gewonnen; de Jérôme Lulling huet déi laang Lëscht als Basis fir seng 'maîtrise' op der Uni zu Montpellier verschafft... leider sinn eis Télévisiounen haut net méi un esou 'Spillercher' interesséiert; do si kleng, faarweg Sand - an aner Kéipercher an enger 'moderner' Ausstellung méi wichteg. Dajee alt.

E laangen Ophänkert, fir op déi 'Knupperten' ze kommen, gelldir, mä eng gutt Geleeeënheet, fir drun ze erënneren, dat eis Sprooch net esou aarm ass, wéi mir sproochaar sinn! Huelt dat Wuert 'Knupp', a sicht op wéivill Fassongen et an eiser Sprooch doheem ass, och als Verb 'knuppen', oder als Verkleinerung à la 'Knippchen'... an da wäert dir iech verwonneren. Iwregens guffen a ginn et zu Wolz nach ëmmer 'Knupperten'; dat sënne déi Lekt, déi 'op der Knupp' woanen... do knuppen d'Knupperten also mat de Knupperten.

■ L.R.

e bëssen Nodenkes... (1)

vum Lex Roth

Fir déi lescht KLACK vum dësem Joer ass et vläicht net vu Muttwëll, wa mir e bëssen no hannerzeg op dat kucken, **wat zënter 38 Joer an eiser Sprooch a fir si geschitt ass**. Déi beschit Method: emol bedenken, wou d'Lëtzebuergesch dann ëm 1970 dru war, wien sech deemools ëm dat Steifkand bekümmert huet, dat de Lëtzebuerg 1941 ënner gréisste Gefere bei deer ominöser 'Personenstandsaufnahme' / alias Referendum' héich an helleg war... dat ower nom Krich erëm an 'de Schapp gestallt' ginn ass.

An der Schoul, an der Kierch, am offizielle Lëtzebuerg war eis Sprooch praktesch nach/schonn erëm do ukomm, wou et vrum Krich gestan – oder besser: geleeën – huet. E puer Feierekapp haten zënter **1910 e gudden Schwonk** geholl (ënnerst hinnen iwrengs och den Nic. Ries an de Batty Weber!). Et wier besser gewiescht, wann si vu 'Vollek' aplaz vun 'Natioun' geschwat hätten; leider ginn d'Zäit an d'Erstänn vun hirer Wibbelerei dobäi ower d'meescht net mat beduecht. Mä och deemools waren 'zevill an net genuch' keng Moossen.

D'Lëtzebuergesch war 1912 fir d'alleréisch – an iwwee Gesetz, (vrun allem duerch den Deputéierten C. M. Spoo an de Staatsminister Paul Eyschen – Schouffach ginn. De Professor Nik. Welter huet an der Logik dovun e Schoufbuch ausgeschafft (*Das Luxemburgische und sein Schrifttum*), dat zwar (bis 1947!) eng ganz Rëtsch Editiounen erlieft huet, leider ower ni zerguttst iwweeholl oder aktualiséiert guff. Firwat? Dat giff eng Abberzuel vun Äntwerten, och iwwee bedauerlech Ursachen a Reiwereien: et war – och dunn ewell – esou zimlech een deem aneren säin Däiwel (de Rescht sief mat Pietéit zougedeckt). Domat hat et sech dann, an d'Preisen hunn op deem Gebitt kee schwéiert Spill fonnt. Nom Krich huet **en iwverflëssige Schreifweis-Kaméidi** der Sprooch an der Schoul an 'dobaussen' eng Bokemaal opgesat.

An den 30er Joeren hunn d'Aarbechte fir den offiziellen Dictionnaire (*Luxemburger Wörterbuch*) ugefaang, déi duerch de Krich ënnerbrach si ginn an eréischt 1972 op en Enn kummen. Mä duerno huet een nach knapps eppes vun deer Spezialiste-Commissioun héieren. **De Rimm huet erof geleeën**. Déi fläisseg Leit hate vergiess, datt en Dictionnaire och muss ënner d'Leit vun senger Sprooch kommen; si haten der zwar 2000 gedréckt, sinn ower op weinstens 80 % dovun sëtze bliwwen. Firwat? Dat giff en déckegt Iwwerleeën. Sécher ass ower: Ouni d'Actioun-Lëtzebuergesch léngen déi wertvoll Bicher nach haut an engem verwëlfte Keller ze vermuuschten! Déi wierklech ganz respektabel Schafferte vum Dictionnaire hunn sech net ëm den 'Impakt' vun hirer Aarbecht an ëm eis Sprooch 'dobausse bei de Leit' bekümmert. Deenen enge war dat ze 'trivial', déi aner hate kee Gespür fir d'Weidermaachen; 'Feldaarbecht' hu si net kannt. Dat hu mir da vun 1971 un iwweeholl... et ka jo wierklech kee soen, et wier näischt dobäi erauskomm.

Um Plang vun geschriwwene Lëtzebuergesch huet knapps een de Courage gehat, fir iwwee en Theaterstück, Gedichter a ganz rar Bichelcher eraus, eiser Sprooch eng Chance ze sichen oder ze ginn... ower genee do ass **de sougenannte 'Knackpunkt'** gewiescht. Mir gongen 1971 dovun aus, datt déi meescht Leit keng Gedichter oder Bicher liesen, a wann se nach esou flott a gutt sinn. Knapps een huet eng Neijoschkaart oder e puer Zeilen aus der Vakanz a senger Sprooch geschriwwen; vun enger Annonce, engem Menü oder enger Plakat net ze schwätzen.

Wann eis Sprooch haut do steet, wou mir si hunn, dann huet dat seng däitlech Ursachen. Et ass net vu Muttwëll, wa mir dat ouni Scheiklappen an nächsten Artikelcher auserneendinn... et gëtt esou villes (gär) verdréint oder einfach (bewusst) vergiess, gellidir.

dei kredjéfte 'Preisbeeren'!

Sou vill Wëld, wéi mir ës haut ëm dës Zäit an de Stellagen fannen, ass et vru 50 Joer op kee Fall ginn. Firwat? Dat huet Ursachen, déi näischt mat der Sprooch ze dinn hunn... obschonn emol eng gutt Haut sech soll konsequent mat eiser Sprooch am Zesummenhang mat der Jued an all hire Facetten a Fassongen 'amesieren'. Dat giff **en héich interessant Buch**, besonnesch och, wat déi schéi Lidder vun 'duerno bei de Plätteliefeer' ugeet. Wou ass deen 'Unzéckert'?

Dann déi hackerdjesse 'Preisbeeren', mat deene mir esou dacks vun interessierte Leit en Ouer gemaach kréien. D'éischt hunn si emol glat näischt mat 'Preisen' ze din. Si gehéiere botanesch a genee déiselwecht Famill wéi eis bekannte Molbier ('Ericaceae') an et gëtt se och am Schwaazzen, mä mir haten se ni bei äis... dofir ass sech näischt ze 'Preisbeeren'. Als 'airelles' sinn se och alt net besser; et sinn op Lëtzebuergesch einfach – souguer wëssenschaftlech exakt! – **'rout Molbier'**. Iwwerens ass deen däitschen Ausdruck... en tscheschen! Hien ass ënner verschiddene Formen an alle slavesche Sproochen doheem. An dann esou niewebäi: 'rout Kréischelen' dinn et och; dat wëssen d'Dëppeklosen an d'Kächen, déi e genessegt Stéck Réi oder Bëschfierkelche (firwat 'marcassin') fir eng gutt Zos an d'Mautsch leeën an eng kleng Kréischelgebeess-Spëtzt wëllen dra kréien. ■ P.W.

Liesen, lesen, lesen!

Mir si mat eiser Sprooch an de Bicher haut genee do, wou ee vru 35 Joer emol net esou kéng gewiescht wier, ze dreeën! **Kannerbicher, Geschichten, perséinlech Erleefnësser an Erzielereien, Romanen, Dichtereien...** dir kritt vun allen Zorten. Eis Editeuren an d'Bicherbutteker maache wonnerbar mat, an d'Präisser sinn, am Verglach mat deene vun de Mäifelcher am Restaurant, ganz verstänneg.

D'Gewunnecht fir eis Schrëftsprooch geet iwwee d'Buch, iwwee d'Upaken, d'Opmaachen, d'Bliederen, d'Schnoffelen an deene **Bicher, déi fir d'Feierdeeg um Enn vum Joer de Wee bei eis grouss a kleng Kanner fannen**. Wien e Buch an eiser Sprooch bekannt mécht, keeft, schenkt... dee ka mat rouegem Gewësse soen, hien hätt eppes fir seng Sprooch gemaach! ■ M.V.

Ceterum censeo... (25)

An engem 'Rechtsstaat' muss all Gesetz a jidder Reglementatioun sech an direkter **'Ofstamung' vum Grondgesetz** ofleede loosse... Jo, an? Wouvunner huele mir dann elo de 'Fuedem' hier, fir per Gesetz festzeleeën, eis Sprooch wier d'Lëtzebuergesch; fir Lëtzebuergesch ze ginn, misst ee Lëtzebuergesch kënnen; eng Schoul (Institut) giff geschaf, wou d'Lëtzebuergesch programmatesch eng Haaptroll misst spillen?

Dann ass et **schwéier, ze bekäppen, datt eist Grondgesetz mat kengem Wuert d'Lëtzebuergesch als d'Sprooch vum Land soll ernimmen** – esouguer als den 'Idiom' vun de Lëtzebuergesch, well d'Nationalitéitsgesetz dat jo streng 'stringent' verlaangt. Hei ass dann déi elementairst Logik op der Kopp... fir emol gaaanz héiflech ze bleiwen! Méi däitlech gi mir an den nächste Méint. 'Mit Ross und Reiter' soen se 'déi aner Sait'. ■ L.R.

tatkräfteg matwierken?

Firwat traatsche mir direkt am Schuldäitsch, esoubal mir eng Schreif an de Grapp huelen? Firwat hypnotiséiert e Mikro eis normal Sprooch an der Chamber, bei enger Ried, um Radio oder op der Televisioun? Mä mir kënnen zevill Däitsch, och wann anerer mengen, dem Günter Grass seng Sprooch wier bei äis a Gefor. En normale Lëtzebuergesch schléit sech am Däitsche ganz respektabel doduerch; dofir brauch hie weder Journalist nach Schrëftsteller ze sinn... dat ass jo och net all Kueblerzer oder Dresdener!

Et gëtt eng zimlech einfach Explikatioun fir deen däitschen Zock an eisem Schreif-Lëtzebuergesch: Mir hunn all mat dem Däitsche schreiwen a liese geléiert; dat bleift un de Fangere pechen. Soubal mir schreiwen, kritt eis Sprooch ës. Da vergiesse mir eis normal 'Schwätz', aplaz äis virstellen, mir wieren einfach mat engem um Téléphone. Wat soll dann an engem (léiwen) Noruff dës Saz: *Hien huet onerschöpflech an tatkräfteg matgewierkt, an et ass him spéider gelongen, ze flüchten*. Do wollt dach ee soen, *dee gudden Mann hätt sech bei sengem gudden Matschaffen net ginn, an hien hätt et herno fäerdig bruecht, unzuegoen/fortzefahren/unzeblocken*. Natierlech kann een dat och nach anescht soen; da probéiert emol. ■ H.M.

de Geck

aus deer leschter KLACK hat dem Här Nico Everling aus der Stad et ugedoen, an hien huet äis eng Partie Beispiller ('Stuelen' hu mir och als en typescht Verdrudele vum franséischen 'échantillons') fir dee gestackte Lëtzebuergesch Gebrauch dovun geschéckt: *deen hält sech drun ewéi de Geck un de Bengel – hie geckst gär mat de Meedercher – kuckt emol dee jausege Geck – ech war geckeg vu Freed – maach de Geck net domat – Gecke sinn och Leit – dee léisst sech net esou geckeg uschmieren – de Geck geet d'meescht do eran, wou en eraus komm ass, a.s.w....* a mir soe villmools merci, Här Everling! ■ P.W.

Schéi Chrëschtdeeg!

Firwat een ewell am Däitsche **'Foto' aplaz 'Photo'** schreiwe soll, dat hunn déi Päifekäpp vum Duercherne an der däitscher Orthographie bis elo kengem verroden. 'Philosophie/Philharmonie/Physik...' gëtt et jo ower nach ëmmer; do huet dee griechesche 'PHI' – am Sënn vun der Etymologie (= Herkunft) – säi Recht behal. Kuddelmuddel a keen Enn!

D'Haaptsaach ass ower: 'Si' hunn eppes gemaach... musse mir dann do stramm stoen an z. B. och 'Foto' schreiwen? Mir mussen net! Mir sollen äis do un dat halen, wat mir mam Franséischen an Engleschen dswelch hunn. Da si mir mat ronn 2 Milliarde Schreiwerten eens. Datt d'Italiëner an d'Spuener dem griechesche 'PHI' aus de Féiss ginn, dat huet aner Ursachen, déi éischer bei de Streech vun der kultur-historescher Verbrueetheit gehéieren.

D'Resultat vun deer joerelaanger Zermeschterei vun de 'Spezialisten' aus der Bundesrepublik: **Déckt Gewulls a soss näischt**. Et fällt engem iwrengs op, datt déi däitsch Press (op jidder Niveau!) sech nach ëmmer net eens mat deem ganze Schreiwes-Geheck ass. Esouguer bannent enger an deerselwechter Zeitung fënnt een alt verschidden Orthographien... an da solle mir Lëtzebuergesch Däbbessen och nach vrun deem Blödsinn 'hübsch' maachen. Mir hu genuch däitsch Elementer an eiser Schreifweis. Méi wéi genuch!

Genee an déiselwecht Gedankengäng fällt dee falsche **K** bei engem Feierdag, dee jo mam **CH**ristus ze dinn huet, mam **CHR**ist(h)ian(e) an esouguer an Däitschland mam **CHR**ista, net mam **Krista**, engem **Kristian** oder **Kristina**. Da soll, aus verstännege Grënn, eise Chrëschtdeeg och un dee **CHR**ist(us) erënnere. Mir hunn et hei am Griechesche mat zwéi verschiddene Bustawen ze dinn: dat eent, 'chi', ass en 'Zichlaut', dat aner, 'kappa', e sougenannte 'Glotis-Laut'... entschlélegt d'Komplikatioun, mä si weist, datt et sech net einfach nëmme ëm eng Meenung handelt. ■ L.R.

Merci, Här Abbé Reckinger!

Vru 35 Joer ware mir frou, datt e Geeschtlechen sech aktiv fir eis Actioun-Lëtzebuergesch interesséiert an agesat huet: den deemolege Péitenger Paschtouer Arthur Reckinger. Op all senger Plazen a Missiounen ass deen häerzensléiwe Mann 'gutt gelidde' gewiescht, natierlech och bei äis. Hien hat vill flott Iddien an huet äis dacks dee richtege Pad gewisen... besonnesch och a sengem 'Fach', der Kierch.

Duerch den Abbé Reckinger krute mir en apaart gudden Kontakt mam Här Bëschof Jean Hengen, deem feinen 'Diddelenger Jong', wéi hien sech esou houfreg genannt huet. De Wee iwwee den Här Reckinger huet eisem Uleies fir d'Lëtzebuergesch op der Kierch immens vill bruecht. Wéi de Frënd 'Bub' sech mat senger Gesondheet net méi esou gutt verstan huet, 'krute' mir vun him de Claude Bache, dee mat sengem ganze jonken Äifer eng Haapt-Stäip vun eiser Gesellschaft guff, besonnesch och, wat eis Relatiounen mam Erzbistum an dem Här Erzbëschof Fernand Franck ugeet.

Den Här Reckinger war op all Manéier e sympathesche Mënsch; hie wäert eng schéi Plaz bei sengem leweschte Meescher kritt hunn. An eiser Erënnerung behält hien se ganz sécher! ■ AL

Natierlech Sprooch-Praxis

vum Lex Roth

Et gëtt haut hei net fir d'éischt drop gewisen, datt eng Sprooch enner normalen Ëmstänn net mat enger Grammaire am Grapp oder engem Dictionnaire an der Hand geléiert ka ginn. Huet **déi wonnerbar 'natierlech' Manéier, wéi eis kleng Däbessen sech druginn**, fir mat an de Krees vun deenen ze kommen, déi do rondrëm si schwätzen. A wat si sech dann dacks 'iwverschloen', dëst oder dat Wuert 'vernennen', selwer hir eege Wieder maachen, déi esouguer méi ewéi eemol als 'hausmaacher' Ausdréck an der Famill hänke bleiwen. Dat ass dach eppes ewéi e Wonnerwierk... a wat si mir houfreg, wann et all Dag a vrun allem ëmmer méi séier 'vill méi besser gutt' geet. Och vun der Sprooch aus gekuckt, vergréssert deene Klengen hire Krees sech an engem Stéck: Elteren – Gesëschter – Nopere – Butzeschoul – Spillschoul – 'grouss' Schoul – Schoulhaff – Léierpersonal... hei spilt dann ëmmer erëm deeselwechten natierleche Prinzip vun der... Praxis! Net dee vu Grammaire, Morphologie, Syntax, net Linguisten-Terminologie à la 'Phème, Phonème, Lexème, Onomastik, Onomasiologie asw. Leider ass et engem do dacks, wéi wa Wëssenschaftler e Blinddarm wëllten duerch d'Nues eran iwwer de Mo an den Daarm operéieren, aplaz dee Wutz 'einfach' duerch e klengt Lächelchen op deer richteger Plaz ewechzepëtzen.

(BILD: OLIVIER JAMINON)

Zënter Joerhonnerten hu sech all grouss Pädagogik-Meeschtere mat deem Phenomän ofginn... mä dir braucht keen extra Geléierten ze sinn, fir de Kënnercher op de Mond ze kucken, iech mat hinnen ze freeën, wann **aus eenzelen 'ongehuwwelte' Lauter Wieder** ginn; wann deer Puzzle-Stécker ëmmer méi hannerenee gehaang kommen; wann se dann no an no mat deene 'wibbelege' Verbe lieweg ginn an eppes draus entsteet, dat mir e 'Saz' nennen. Natierlech musse mir si heiansdo 'verbesseren/erëmhuelen', hinnen e Saz riichtréckelen. Ower et ass e Genoss, wéi d'Kanner och domat séier eens ginn... wéi gesot: am Normalfall.

Huet dat dann elo speziell mat eiser Sprooch ze dinn? Am Fong net, well si sech 'am Natierleche' bei engem Kand genee esou entwéckelt ewéi Franséisch, Englesch, Russesch, Chinesesch oder Japanesch. **Kanner sinn och um Sproochgebit 'kleng Afen'**, si probéieren alles nozemaachen, wat si gesinn... oder héieren! Wa kee giff mat hinne schwätzen, da genge si Stëmmercher bleiwen; dofir ass et esou wichteg, datt een sech mat hinnen 'ofgëtt'.

Kanner passen sech deem un, wat si héieren a gesinn. Ass dat verkéiert oder aremséileg, dann ass d'Resultat bei hinne leider deemno. Schwätze mir 'Vizmatesdäitsch', da babbelen si och ewéi ee vun hanner Tréier. An anere Wieder: **De Kanner hirt Lëtzebuergesch ass esou gutt oder esou arem wéi den Elteren hirt**, ouni mol vum Afloss vun deer vrun allem däitscher Television ze schwätzen. Ass et iech dann nach net opgefäll, datt onheemlech vill Kanner ewell am 1. an 2. Schouljoer eng däitsch Aussprooch hunn, datt dir hannerzeg gitt? Kee Wonner: Si sinn an allem kleng Äffercher! Firwat sollen si dann och anescht soen, wann 'doheem' nëmme vun *Ameisen, Schmetterlingen, schnell, andauernd* asw. geschwat gëtt? D'Sprooch ass a bleift vrun allem eng Saach vu verstänneger Praxis. Theorie soll si, vrun allem an der Schoul, begleeten... net ermëzlen!

Gediechtnis?

De Frënd Heng Rinnen, ee vun 'do uawwen', hat en Ausdröck, deen engem nach haut sympathesch am Verhalt läit: Dat do ass mir **'ausdenkeg'** ginn. Méi schéin a méi genee kann een net soen, datt een eppes net méi weess, sech net méi drun erënnert, Alzheimer? Dir huet den Heng och ni vun engem 'Gediechtnis' héiere schwätzen, dat war e **'Verhalt'**... an da freet een sech alt, wat dat mat deem 'Gediechtnis' soll, wa mir jo e Wuert fir dat hunn, wat d'Fransouse 'mémoire' nennen. Eise 'Verhalt' geet duer. Firwat solle mir en da verblatze loosse? Da gëtt en 'ausdenkeg'.

Flouer- a Kadasternimm

A joerelaanger Aarbecht hunn 2 Leit (den Här Eierendirekter Patrice Schonckert an äre Schreiwert) eisen Dausende vu 'lieux-dits' am Kadaster op den Zannt gefillt, vrun allem **déi iwwerflësseg (dacks och absolutt lächerlech) Verdäitschungen aus dem Ufank vum 19. Joerhonnert souzesoe mam 'Laiskamp'erausgeholl**. D'Resultat vun deser Ploerei gëtt dann elo vun eiser Kadasterverwaltung 'numériséiert', also fixéiert. Dat geet natierlech net an 'amen a jo'. Mir soen dem Här Minister Luc Frieden, dem Här Direkter André Peffer an hire Beamten eise Merci an d'Bewonnerung fir hir gutt Mathëllef. Dem Här Pat Schonckert gëtt d'Actioun-Lëtzebuergesch als Unerkennung **d'Sëlwerplack 'Dicks-Rodange-Lentz'**; domat steet hien an der Rei vu verdéngschvolle Leit fir eis Sprooch, wou d'Häre Pierre Werner a Robert Krieps den Ufank gemaach hunn. ■ L.R.

Walfer Bicherdeeg 2008

Déi 'Walfer Bicherdeeg' sinn **zënter Joer an Dag eng Traditioun** fir all déi, déi Freed un de Bicher hunn. Eng giedeleg 'Occasioun' oder fusch-neier, dir kritt vun allem ze kucken an ze kafen, fir iech selwer; fir Kanner; fir e flotte Cadeau.

Maacht iech e 'Krop' bei de Samschdeg, 15. oder de Sonndeg, 16. November. Et deet iech ganz bestëmmt net Leed. **Alles, wat hei am Land mat Bicher ze dinn huet, ass do...** och eis Actioun-Lëtzebuergesch. Kommt, schwätzt mat äis, huet iech eng Nues vu jidfer Publikatioun... vläicht gefällt dëst oder dat iech. Dann huet et – fir e guddé Präiss! – mat. Mir freeën äis op äre Besuch an der Hal 1! ■ AL

Wësst dir...

datt **déi alleréisch 'Europaschoul' hei zu Lëtzebuerg** fonctionnéiert huet, laang viru Bréissel, Varese asw.? Haut ginn et der natierlech kéipweis an der EU, an dat ass och gutt esou. Da wësst dir vläicht och, datt des Schoul hirt Gebai no 'bei der Fouer' (Boulevard de la Foire) hat. Mä do ass et zimlech séier ze enk ginn, an d'Europaschoul krut hir Plaz um Kierchbierg, wou si, bis haut, an engem Stéck ausgebaut ginn ass. An dat Gebai um Glacis sinn dann eng Partie Stadter Primärschoulsklasse komm... do krute mir 1976 d'Säll fir déi **alleréisch allgemeng Lëtzebuergesch-Coursen am Land** vun der Stad Lëtzebuerg gestallt. Eise Merci ass, no 32 Joer, op kee Fall vergiess.

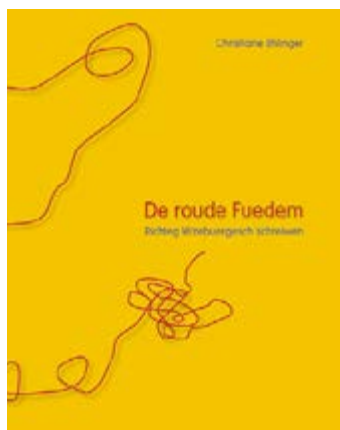
Haut ass am selwechte Gebai eise 'Centre de Langues' (natierlech och fir Lëtzebuergesch) doheem, deen an nächster Zäit als 'Institut' eng vollgesetzlech Basis soll kréien; eng gutt Saach ewéi alles, wat mat zolitter Bildung ze dinn huet.

Mä, mä, mä... elo eng Fro: Firwat ass **op deem klor historiesche Schoulgebai**, ënnert deer sympathescher Europa-Allegorie-Skulptur (haut-relief), d'Schrëft verschwonn, déi un den Ufank vun allen EU-Schoulen an eise Europa erënnert huet: SCOLA EUROPAE? Deer hiner brauche mir äis dach mengerwäreg net ze schummen, oder? Da setzt se, w.e.g., erëm op hir Plaz! D'Generatiounen no äis an eis Gäscht vun iwwerall hier hunn dat zegutt. ■ H.M.

de Geck

Natierlech fanne mir dat Wuert och am Däitschen... vrun allem, wann déi aner Woch déi geckeg Zäit an d'Gecken/Jecken 'déi aner Sait' lassginn; d'ganz Joer duerch kënn dir ower Houfersäck begéien, déi op däitsch dann och nach 'Geck' heeschen, ower *'eine geckige Zeit'* gëtt et am Däitschen net. **Si kennen d'Wuert net als Adjektiv/Wie-wort**. Un deem Beispill wéi op kéipweis anere kënnen mir erausfannen, datt eis Sprooch sech op vill Manéiere vum Houdäitschen ënnerscheet, souguer wann dat engem op den éischte Siess net an d'A spréngt: *mat deem ass de Geck vill gemaach ginn – de Geck wäert deem nach vergoan – et guff vill gegeckst – ech hu mech op d'geckeg Knippche gestouss – déi Schrauf ass geckeg – ech hu meng Been esou geckeg – maach de Geck mat dengen ale Schong – dat do geet net esou geckeg an d'Rei – hien ass e geckegen Hond an hatt e geckegt Hénkel...* wann dir gutt nodenkt, da fannt dir deer Beispiller nach... maacht iech ower net geckeg domat! ■ P.W.

Christiane EHLINGER

...ass e weideren Numm vun deene verdéngschvolle Leit, déi sech ëm **d'Lëtzebuergesch als Schreifsprooch** bekëmmern. Op dem Bild hei drënner gesitt dir dat Buch, wat si elo nei erausginn huet, a wou wierklech jidferen, deen et mat eiser Schreifweis eescht mengt, sech op eng genësseg Fassong era-kruwwele kann.

D'Madame Ehlinger ass Léierin, ower deer richteger gerueter eng. Ouni am Spezialiste-Jargon ze gaken, verstee si et, äis d'Orthographie bal 'spilles' vrun d'Nues ze setzen. Dat soll roueg jidferen fir sech, vläicht fir seng Kanner oder (firwat net?) fir Frënn kafen.

22 €... dofir kritt dir an engem éierbare Restaurant vläicht just e Büffdeck mat engem

Pättchen, oder eng Portioun Mullen. De 'Roud Fuedem' hält vill méi laang bäi! ■ L.R.

Bravo!

Op 'eiser' Uni ass elo net méi nëmme eng 'Luxemburgistik-Sektioun' als Deel vun der 'Germanistik' ze fannen, mä eng eege 'Chaire', e 'Lehrstuhl' fir d'Lëtzebuergesch. Fro net, wat dat dann elo op Lëtzebuergesch soll heeschen, do kënnen/solle mir emol nach driwwer nodenken. Wichteg ass et, datt d'Fach 'Lëtzebuergesch' eng fest Plaz huet.

Wichteg ass et och, datt **d'Madame Germaine Goetzinger als alleréisch Professesch** op déi Plaz genannt ginn ass. Dat gesi mir als Garantie fir eng kompetent a gutt Aarbecht. Si huet zu Miersch, am Literatur-Zenter (CNL) gewisen, datt si sech mat Läf, Léift, Sél a Kënnen an eng Iddi, en Ideal eraschaffe kann... an et huet hir bis haut nach net 'an d'Nues gereent'.

Mir si sécher, datt déi nei 'Unisprofessesch' eiser Sprooch um akademesche Plang déi richteg Plaz an all Eier verschaaft. Der Madame Staatssekretärin Octavie Modert an hirem sympatheschen 1. Conseiller Guy Dockendorff eis Felicitatiounen an e waarme Merci! ■ P.W.

Rondrëm eis Nationalitéit

vum Lex Roth

(BILD: OLIVIER JAMINON)

... gëtt et e ganze Koup Weeër, fir sech Gedanken ze maachen, leider och heinsdo deer iwwerhiefflecher. Hei laatscht dann iergend e frustréierten Zyniker an ausgetraatschte Schinnen, z. B. wann hien als Journalist, also ëffentlech, praktesch den Uz mam Premier Jean-Claude Juncker mécht, well deen sech éierlech fir d'Situatioun vun eiser Sprooch am Gesetz iwwer eis Nationalitéit asetzt, dat jo elo 'zeideg' ass. Dee gestanzte Spunnes kënn dann och nach op engem Sender, deen – op d'Käschte vum Steuerbezueller – do ass, **fir neutral ze informéieren**, net fir äis mat bëssegen, uzegen, ongefrote Commentairen op de 'Steier-Euro' ze goen. D'Kritizéieren, d'Contrariéieren, d'Knadder an d'Grommelen, dat ass ouni Kéier a Krëmmel déi héich Missioun vun eiser privater geschrivwener a geschwate Press, net déi vu quasi Staatsbeamten! Mat der 'Pressefräiheet' soll do kee gefuer kommen; déi respektéiere mir 100 % fir eis 'kommerziell' Press... ower net fir jidder arrogant Gebretz vu selwernannten 'Intellektuellen', déi 100 % vum Staatsbudget ënnerhal ginn.

Riichter aus a klor: **Eis Nationalitéit ass esou vill 'wert' wéi jidder aner vun engem demokratesche Staat**, deen dësen 'Titel' verdéngt. Wien se gär hätt, dee muss ower och déi Conditionen erfüllen, déi eist Vollek iwwer seng fräi bestëmmte Vertrieeder festleet, basta! Dat ass am Frankräich, an Däitschland, an den USA an 'zeg' anere fräie Länner dach net anescht.

Datt bei deene 'kritische' Geeschtercher dann och nach all Kéier de Schluss-Vers vum 'Feierwon' muss duerhalen – **'Mir wëlle bleiwe wat mir sinn', ower verdréint als 'mir genge mengen, watwonesch mir da wieren'** – dat passt ewéi d'Fauscht op d'Gickelche bei déi schrecklech lëschtég Flantessen. **Wéini** ass dat Lidd dann entstan (d'anert Joer ginn et der 150!)? **Firwat** huet de Michel Lentz säi bekannte Refrain geschrivwen? Garantiéiert net, fir ze behaupten, mir wieren déi Schéinst, déi Besch, déi hei an déi do... et ass deemools nach ëmmer ëm d'Eegestännegkeet/Onoffhängegkeet vun deem klenge Grand-Duché gaang, deen 20 Joer virdrun (1839) op seng kleesper Bengercher komm war; e Staat, wéi kleng och ëmmer, dee sech der hei rondrëm nach 60 a méi Joeren duerno, wollten ënnert den Nol rappen. Wien haut déi Devise als 'Unzéckert' fir seng Cabarets-Nummeren néideg huet, dee soll dat roueg op enger Bühn maachen; dee weist ower och, datt hien nach net emol en Zyniker ass... héchstens en trauerregen Zinnklos!

'Mir wëlle bleiwe wat mir sinn', ass a bleift eng Devise fir ze soen, datt d'Noperen (... kommt dir aus Frankräich, Belgiën, Preisen ...) äis sollen a Rou loossen, soss näisch! Mir wëlle Lëtzeburger sinn a bleiwen; mir halen op eis souverän Existenz, am Fridde mat jidderengem; mir respektéieren allen aneren hir legitim Rechter an Intressen; mir sinn houfreg a frou, 'am grouesse Krees' opgeholl ze sinn. Wien dat net kann/wëllt bekäppen, dee soll emol eng Schnauf Geschicht huelen an d'Joeren 1867 (Vertrag/London), 1919 (Referendum) – vrun allem den 10. Oktober 1941 (3x lëtzebuergesch!) – a Rou a mat Verstand iwwerdenken... wat jo iwrengs och bei eis 'Bürgerkunde / instruction civique' gehéiert.

Mir kënnthen äis elo driwwer zermescheren, wéivill Lëtzebuergesch, wéivill Geschicht oder 'instruction civique' de Kandidat fir eis Nationalitéit opgeluede soll ginn... müssen ower vrun allem driwwer nodenken, wéi déi Conditionen 'a Musek' ëmgësat ginn! Do laueren d'Kniet an d'Knätzelen. Net einfach.

Huet dir e Fändel?

Éierlech: Et ass immens flott, wann een **op Sportsmanifestatiounen** ëmmer méi begeeschtert Leit mat eise Fändel gesäit. Ob dat elo déi rout-wäiss-blo Trikolour oder de roude Léiw ass, spillt keng Haaptroll. Iwwerens huet den Här Juncker sech jo (ganz 'salomonesch') mat Recht der Spezialiste-Meenung vun eiser nationaler Heraldik-Commissioun ugeschloss: déi zwéi Fändele solle 'gëllen'!

Et kann haut jo bal net méi sinn, datt een net weess, **wou e Fändel ze kafen ass... praktesch op all 'Stroosseneck'**! D'Gréisst ass Niewesaach; et gëtt der fir all Portmonni.

Wa mir dann elo rëm **fir 'd'Journée de la Commémoration Nationale'** deene solle merci soen, deene mir et verdanken (10. Oktober 1941!), datt mir iwerhaapt a Fräiheet a Wuelstand liewen a respektéiert sinn... da misst dat äis dach ower op d'mannst esou léif si wéi eng super Leeschtung am 'Tour' oder e fantastesche Match vun eiser Nationaléquipe am Football! **Gitt iech 'e Stouss' a weist och hei är Bewonnerung mat eise Fändel.** ■ P.W.

räächeren?

... eent vun deene beschte Beispiller, wéi mir eiser Sprooch dacks muttwëlles hirer typescher Ausdréck ewech pëtzen. Datt et **am Däitschen de Rauch, Rauchfang an d'Geräuchertes** gëtt, weess jiddereen, deen d'Sprooch engegermoosse kennt. Datt mir ower am Lëtzebuergesche kee 'Rauch/Rauch' mä 'Damp' hunn, doru gëtt net esou watterdäiwel geduecht... et ass jo och egal, gellid. Mä et ass just mat esou klengen 'Dommheeten', wou mir eiser kleesperer Sprooch **d'Speis tëscht den Zillen erauspiddelen**. An da fällt all gebaute Mauer an e Koup!

Bei äis geet 'zënter Uedem an Éiv' **vu 'reeze' rieds, vun enger Ham, der Zossiss, dem Speck 'am Reez(haischen)'**. Mir hunn net déi mannsten Ursach, dës Ausdréck einfach wutschen ze loossen; si ginn eiser Sprooch dee genëssege Geschmaach vun engem gereezte Maufel. Wann dat net sollt reng genuch sinn, da probéiert emol e geschméicheg gereezent Dickelchen, gereezte Frell oder Salem... och wann 100 mol 'Räucherware' drop steet! ■ H.M.

Ceterum censeo... (24)

Wéi et schéngt huet et elo an der Commissioun **fir d'Ännerungen an eiser Constitutioun 'gelaut'**, wat eis Sprooch am Grondgesetz ugeet. Besser spéit ewéi ni... ower op eng gelunge Fassong: Den Artikel 29 soll iwwer den offizielle 'Gebrauch' vum Lëtzebuergeschen, Franséischen an Däitsche schwätzen... **et steet ower néierens, datt d'Lëtzebuergesch d'Sprooch vum Land ass!** Et ass dach fir ze laachen... wann et net fir ze kräische wier. Firwat, ëmgottesbiddeswëllen?!

Wa mir an eise Nationalitéitsgesetz streng verlaangen, datt ee fir eise Pass **muss** (an net nëmmen 'offiziell') Lëtzebuergesch kënnen oder léieren, da misst dach – no deenen allererleenteste Regele vun der Logik – gesot ginn, **woufir** dat esou ass... dach just well et d'Sprooch vum Land ass! Et soll emol een äis explizéieren, firwat e klore Saz iwwer déi Situatioun an der Constitutioun mat deene koppegste Mëttele verbruet verhënnert gëtt. Mir hoffen, datt méiglechst vill Deputéierten sech dëselwecht Fro stellen, wann de Gesetzprojet an de 'Plenum' vun der Chamber kënn... an **eng 'Motioun' proposéieren**. D'Lëscht vun deenen 'engen/aneren', déi ka jo vläicht an deenen nächsten 9 Méint ganz interessant sinn; mat Partie wëlle mir dat net vermëschen. Mir verstoppen déi eenzel Nimm ower op jidder Fall net an hunn och déi néideg Mëttele dofir... **am Numm vun deenen, déi den 10. Oktober 1941 de Kapp fir d'Lëtzebuergesch dohinner gehal hunn!** ■ L.R.

E schlechte Witz!

Fir jidder Schoulfach am 'Secondaire' existéiert eng 'Nationalcommissioun'. Dat ass gutt esou. Natierlech och fir d'Däitsch. Déi Commissioun si 'consultatives' a maachen dem Schoulminister Proposen; de Minister decidéiert, zesumme mat 'senge Leit'... soss keen!

D'Professere Léon Doemer, Joseph Groben a Jean-Paul Hurt – absolut unerkannt, dichteg Fach- a Schoul-Leit – hu vrun e puer Joer eng Bicher-Serie (3 Bänn) fir den Däitschunterrecht ausgeschafft, déi mat deer Qualitéit hiresgläiche siche geet: **SPRACHBUCH und Arbeitsheft für den Deutschunterricht... in Luxemburg!** Et ass dat besch Liéiermaterial, wat mir op deem Gebitt bis haut haten an, wéi den Titel seet, fir **lëtzebuergesch** Sproochverhältnesser: immens vill flott Beispiller fir de Verglach tëscht dem Lëtzebuergeschen an dem Däitschen. Eis Sproochsituatioun kann nëmmen e Lëtzeburger jugéieren, net Leit aus Rheinland-Pfalz oder aus der Saar, och wann si bis iwwer d'Ouere 'gedoktert' sinn!

D'Germaniste-Commissioun huet dann elo beschloss, dat **Sprachbuch** aus dem Verkéier ze zéien. Firwat? Dat weess bis haut nach kee richteg. Dobäi hunn si keng **Decisioun** ze huelen, scho guer net esou eng 'ubuesk'. D'Madame Minister wier net schlecht beroden, wann si hir Entscheedung nach eng Kéier zerguttst giff iwwerdenken... vläicht no enger Ofstëmmung vun ALLEN Däitsch-professeren. Well déi Saach ass wierklech traureg! ■ L.R.

stauteg

... ass eent vun deene ganz ville Wieder, bei deene mir net onbedéngt drun denken, datt et am Fong Franséisch ass. Datselwecht fanne mir an eise typeschen Ausdréck **'Stot, de Stot maachen'**... mä et kënn vu ganz wäit aus dem laténgesche 'status' an dem Verb 'stare' (stoen), dat mir och am Däitsche begéien, grad ewéi 'Staat'; denkt un d'Statute vun engem Veräin, oder un eng 'Statue'. Am Franséischen – vun deem de Proust iwrengs seet *'(que ce) sort des bouches gauloises qui prononcent de travers le latin ou le saxon'* – huet et sech bis op 'état' gedréint (Zoustand), natierlech och op 'État (Staat)'; wat ass 'state' am Engleschen dann anescht?... en interessant 'Wuertfeld'.

Am Lëtzebuergeschen hu mir e besonnesche Gebrauch aus deem Wiederkerfchen: Wann een net grad gutt opgeluecht ass, da soe mir, hien hätt **eng Staut**; kënn dat méi dacks vir, dann heescht et, hie wier **'stauteg'**... 100 % typesch fir eis Sprooch; den Ausdréck 'Stot' läit am selwechte Streech! Da musse mir **Staut/stauteg jo net mat 'Laun/launig' ermëlen, oder de 'Stot' mat Haushalt**. Oder? W.e.g., elo net eppes vun 'al, museal, normativ' oder soss eppes grommelen... dat huet ewell laang de Baart vu frustréierte Granzerten. ■ ARO

EISES: 'eidel'

Datt d'Lëtzebuergesch op vill Fassongen **en eegent Sprooch-Liewe** féiert, kann een op munnech Manéiere bewiesen. Ower net nëmme mat Gedanke-Gäng an engem Jargon, déi nëmmen engem Linguist eppes soen.

Mir hu **kéipweis Ausdréck, déi dselwecht klénke wéi am Däitschen**... déi ower eppes anescht heeschen. Huel z. B. d'Wuert **'séier'**; dat huet absolut näischt mam däitsche 'sehr' ze dinn... an et hëllef äis elegant iwwer dat houdäitsch **'schnell'** ewech!

Wéi ass et mat **'eidel'**? Et gläicht deem däitschen **'eitel'**; am Englesche begéine mir et, genee d'nämlecht ausgeschwat: 'idle'. Déi zwee Wieder hunn ower glat näischt mat eise Ausdréck 'eidel' ze dinn; do heescht dat dach 'leer' resp. 'empty'. Och am Nidderlänneschen ('leeg'), am Franséischen ('vide'), Italiéneschen ('vuoto') asw. gitt dir ëmoss no engem Glach sichen!

Op eiser **UniLu** hätt **'d'Luxemburgistik'** eng wonnerbar Geleeënheet, sech mat deem 'gelungene (!)' Phenomän ofzeginn, als ee vun de Bewäiser fir d'Existenz vun deem Fach. Dat kënnen d'Lieser vun der KLACK ower och ganz kamoud mat dem **Buch 'EISES 100 % – 80 % – 60 %'**, dat an all guddem Bicherbuttek (a bei äis) fir e puer Euro ze kréien ass. ■ AL

UniLu, Politik an eis Sprooch

Ob mir **eng Uni néideg** haten, doriwwer kann een nach ëmmer seng Meenung hunn; et dierf een déi och änneren, nom Spréchwuert, datt nëmme den Topert net ëmstand ass, seng Opfaassung ze iwwerdenken... 'moutarde après dîner'... oder 'Moschter nom Dessert'?

Mir sinn op jidder Fall frou, datt eis Sprooch **an akademesch Zëmmerchen an eisem ieweschten Enseignement** kritt huet. Dat gëtt hir eng Position, déi wäit iwwer dee Motzeck-Aarmutt eraus geet, an deem d'Lëtzebuergesch, bal als Schmuddelkënni, gepauert huet. Dat ënnersträicht an eiert ower och déi enorm Aarbecht, déi zënter enger Rei vu Joeren am 'Centre national de littérature (CNL) / Literaturarchiv' zu Miersch geleescht guff.

Gedanke maache mir äis just iwwer déi Fassong, wéi d'Lëtzebuergesch als Universitätsfach ugepaakt gëtt. Den Usaz ass bestëmmt eierlech gemengt, ower hie bleift leider zevill am Theoretischen hänken. Och wann et net falsch ass, datt d'akademesch Actioun net onbedéngt do ass, fir eis Sprooch an der Praxis ze positionéieren... mä hei gëllt, datt 'zevill an net genuch keng Moosse sinn'. No 40 Joer Praxis 'um Terrain'—ouni déi bestëmmt kee vum Lëtzebuergesch an iergend enger Uni giff schwätzen—däerfe mir jo vläicht och eng Meenung hunn, an déi mat allem Respekt an engem Schotz vun 'usurpéierter' Frëndschaft soen/ schreiwen: Léif Frënn, **képpt är akademesch Hunnekräitche** eng Grimmel. Setzt keng Saachen an d'Welt, déi hanne falsch a vir net richtig sinn. Wou sinn är Acolyt, déi wëssen, nowise kënnen oder publizéieren wëllen, watfir eng Evolution d'Lëtzebuergesch zënter dem Leschte Krich gemaach huet? Do läit all dréchene linguistesch Brimsumms wäit hannen am 'Plotton'. Dir gitt un d'Lëtzebuergesch wéi un héich Kultursproochen. Falsch! Hei stëmmen déi meescht 'Ophänkerten' (Prämissen) nach net emol. Mir wëssen (a weisen et och nach!), wéi et an de 'Bierg-Etappé' war. Do ass et weder ëm 'Ge-Bachelors' nach ëm 'Ge-Masters' gaang. Do guff ganz onkomplizéiert op jidder Manéier 'um Terrain' geschafft, fir all Zorte vu Fëllementer ze gruewen an opzefellen. Dir stitt dann elo matzen drop a baut schéin Haiser... mat flotte Fassaden!

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Eis Politik an d'Sprooch: D'Lëtzebuergesch war eng eenzeg Kéier e 'Politikum' - am Wuerzelsënn (Etymologie) vum Wuert—an zwar den 10. Oktober 1941, **wéi d'Vollek, an engem éischte kollektive Resistenzakt, de Kapp fir eis Heemechtssprooch dohinner gehal huet.** Gewëss: dat ass 'Geschicht', et si 67 Joer hier. All déi vun 'duerno' sollen sech ower emol zerguttst schlau doriwwer maachen, wat dat bedeit huet. Da giff déi iwwerflësseg politesch a vrun allem klenggepiert, parteipolitesch Sait vum deer Saach verblazen!

Eis Sprooch därft net fir Politikaster-Reiwereien, scho guer net fir Populismus a Profilneurose vu 'Klengen' duerhalen. Entweder ass ee fir d'Ernime vum eiser Sprooch an der Constitioun oder net. Punkt! Eis Propos ass a bleift: «*La langue luxembourgeoise est la langue du Grand-Duché de Luxembourg; en matière administrative et judiciaire, l'emploi des langues luxembourgeoise, française, allemande ou autres est réglé par la loi.*» Wat ass dorun ze knouteren? Et haten 'der' gemengt, dat giff problematesch beim Nationalitéitsgesetz... déiselwecht stëmmen dann deer strenger Sproochconditiounen, déi esouguer äis (Fanatiker?) verwonneren!

Dat Ganzt soll kee 'Partei-Politikum' sinn. Et ass a bleift eng Saach vun Iwwerzeegung, vun enger offener Meenung, mat deer een sech net a Commissiounssätzungen verfuussen därft! Déi jo sou eschtlech 'geheimmm' sinn. **Maja. Mir 'stëmmen eis Gei'... fir den Hierscht.**

...et geet duer!

Op eis puer Zeilen iwwer deen typeschen, net riichtewech iwwersetzbaaren Ausdrack 'duer' (KLACK 141), huet den Här Nico Everling vum Cents mat e puer Beispiller geäntwert:

- *Wéi ech dat Getootz nogelauschtert hat, ass et mir (ës) duergaang.*
- *D'Meedche sot: Dee fiert nawell séier duer!*
- *Deen do schléit fatzeg duer.*
- *Den Nuckes hat ës genuch; du gong et him (ës) duer.*
- *Maach net zevill duer mat deenen Drëppen!*
- *Hie leeft bal hier bal duer.*
- *Mat deer do(-te) Wuer geet et net duer.*
- *Braddel net laang a fuer duer!*
- *Mat deene puer Su kommen ech net duer.*
- *Déi Schrauwen halen net laang duer.*
- *...an elo geet et duer!*

SUDOKU ok; mä dat do bréngt eppes... dat duerhält. Bravo, Här Everling!

■ M.V.

Vakanz

Schreift een dat dann elo **mat V** oder **mat W**? Et kënn aus dem Latäin (vu 'vacatio') a gëtt am Franséischen, Engleschen an aner Sproochen mat V geschriwwen. Esouguer am Däitsche fanne mir den Ausdrack 'eine vakante Stelle'... net mat W!

Eis KLACK huet dann elo och hir Vakanz zegutt, an zwar bis den 1. Samschdeg am Oktober. Mir soen eise villen treie Lieser merci fir hiren Interessen. Et wier jo vläicht net vu Muttwëll, **wann dir fir déi fräi Deeg a Wochen an engem Bicherbuttek gengt laanschtgoen** an no dësem oder deem Buch an eiser Sprooch kucken; souvill 'Lieses wéi haut ass et an eiser Sprooch nach net ginn... an et gëtt jo net ëmmer gespilt, gerolzt oder an d'Luucht gekuckt. Wou mir iech sou mann wéi méiglech Wolleke wënschen.

■ AL

Ceterum censeo... (23)

En Här Professor-Deputéierten, dee vru 4 Joer net onbegeeschtert iwwer d'Iddi vum eiser Sprooch an der Constitioun war, huet elo déi hei komme gelooss: «*Dem Lëtzebuergesche geet et dach haut esou gutt, datt mir et net och nach an d'Verfassung solle setzen*». Mir brauche kee Léiw um Fändel; deen do brëllt gutt genuch... et kann een ower vun allerhand brëllen! Här 'docteur en philosophie et lettres', Dir misst dach och eng Grëtz vu Logik an Ären Exame gehat hunn... dat do gëtt op jidder Fall en décke (roude) Strapp an de Minus!

No Ärer koppeger Meenung soll dann, als logesch Konsequenz (Corollaire!), och alles aus der Constitioun erausgedixt ginn, woumat et jo ewell laang net schlecht geet: de Grand-Duc, d'Chamber, d'Regierung, d'administrativ Organisatioun vum Staat, d'Bréifgeheimnis, d'Pressefräiheet an déi vun Organisatiounen, asv.asv.

D'Fransouse dierften deemno och hir Sprooch am Grondgesetz vum der Republik sträichen... wou si als Artikel 2. steet! Wéi sot meng Mammi: Aarmutt, looss mer Rou! ■ L.R.

Friem Wieder schreiwen...

Wann egal a watfir enger Sprooch zënter laange Joeren Ausdrück gebraucht ginn, déi ganz klor 'auslännesch' sinn, da gëtt et nawell gär e **Problem beim Schreiwen**. Dat ass am Lëtzebuergesch, wéinst eiser extrem apaarer Sproochsituatioun, natierlech de Fall.

Wa mir ower eis Kanner an d'Leit allgemeng net wëllen 'tireliri' maachen, da gëtt et nëmme eng logesch Léisung: **Mir mussen däitsch, franséisch, englesch an aner 'Immigranten' esou schreiwe wéi an hirer Originalsprooch**, esouguer, wa mir si eng Grimmel anescht ausschwätzen oder betounen: Trottoir – Boulevard – Pâté – Gare – Avenue – Chance – Courage / Wahlen – (höchst-) wahrscheinlech – Föhn / Computer – Chips – Show – pushen – mailen – scannen / Spaghetti... 'Pastaschutta' net, well déi geet een a ganz Italien ëmsoos sichen. Net gewosst? Dat genessegt Genamms ass en typesch lëtzebuergesch Ausdrack! ■ H.M.

Wéi fannt dir dat?

° Mir hunn zënter 24 Joer (Februar 1984) e Gesetz, an deem steet, datt **d'Lëtzebuergesch eis NATIONALSPROOCH** wier; datselwecht Gesetz regléiert de Gebrauch vun 'eise' Sproochen um offizielle Gebitt.

° En neit Gesetz vum elo verlaangt, datt **fir eis NATIONALITÉIT ze kréien, d'Lëtzebuergesch (also d'NATIONALSPROOCH)** eng absolut Condition ass.

° En drëtt Gesetz ass elo um Leescht (Instanzwee), wou d'Lëtzebuergesch eng genee Roll kritt: fir **d'Lëtzebuergesch-Professeren** (!!!) am 'Centre de langues' hu mir et do mat exakten a strenge Regulatiounen fir eng Ernennung ze dinn. Et ass esouguer e '**congé linguistique**' vum 200 Stonne Lëtzebuergesch virgesinn... dat sinn 133 'Owender' vum 1.5 Stonne Cours! Gutt. Wien hätt dat gedreemt, wéi mir (d'A.L.) 1976 mat deer Saach ugefaang hunn... an äis vill domm Frechheeten hu misse bidde loosse?

Dir huet elo 2 Méint Zäit, ze iwwerleeën, wat een da vu Politiker hält, déi dës 3 Gesetzer gestëmmt hunn oder stëmmen... ower d'Lëtzebuergesch an eisem Grondgesetz nach net emol wëllen ernimmen. Mir ginn am Hierscht méi däitlech, bleiwen héiflech... mä däitlech! ■ P.W.

Abeejo!

Och wann ee bei Ëmfroen net alles fir bor Mënz soll huelen (z.B. ob déi nächst Regéierung giel oder gro soll ausgesinn)... an deer leschter **'Allensbach / ILRES-Ëmfro fir den LW-Politmonitor** ass dann ower een Element, dat engem Lëtzeburger ze denke muss ginn: am WORT vum leschte Méindeg (30.06 / «*Plebiszit für das Luxemburgische*») steet schwaarz op wäiss: **93,8 % vun de Leit sinn der Meenung, et misst ee Lëtzebuergesch kënnen, fir eise Pass ze kréien**; an zwar ass do d'Meenung vun deene Jonke praktesch déiselwecht wéi deenen Eeleren hir.

'Du léiwer Mäini!'... Dat ass net wäit vum Prozentsaz, mat deem d'Lëtzeburger (ënner Doudesgefor!) **den Nazien 1941 den Dix gericht** hunn. Dir kënn iech denken, datt mir hei nach dorop ze schwätze kommen. An eiser Nummer 143, just virun der 'Journée nationale de la commémoration', de 4. Oktober. Dat si jo gutt Aussichte fir **eis Actioun iwwer d'Lëtzebuergesch an der Constitioun/Verfassung**, déi mir fir den Hierscht plangen.

Wir haben geplündert...

...mä do kommt dir an Däitschland an den Dukes! Si hunn déi aner Sait och keng 'Plünder', fir déi de Frënd Nico Fisch, e gudde 'Plënnermann', ower schéi propper 'eng Plënnner' seet... elo mengt dir, ech soll dach nëmme mat mengem Getootz 'plënnneren'!

Am Eescht: **D'ACTIOUN-LËTZEBUGESCH ass geplënnert**,

an de Gronn, an dat Haus tëscht dem Bredeweie an der Pläits-Gaass, fréier UGDA; dir fannt et bal op jidder Bild, dat d'Alstad ënne vum Gronn erop weist...wéi op der Photo an dëser KLACK. Eis nei Adress: **2, Sosthène-Weis-Strooss / L- 2722**

Lëtzebuerg. 'Op fir d'Leit': méindes vun 9.00bis 11.00 / donneschdes vu 15.00 bis 17.00 Auer. Eis 'Nummeren' a mail-Adresse bleiwen! Dem Här Lux aus dem Kultur-Ministère an de Beamte vun der 'Commission des loyers' en décke Merci fir hir Hëllef.

Fändelen a FREEDEFIEIER

vum Lex Roth

Nodeem d'Regierung sech intelligenterweis hannernt d'Spezialiste-Meenung vum eiser «Heraldik (Wope)-Commissioun» gestallt hat, huet dat sech verstänneg berouegt, wat mir hei an anerwäerts 'Fändlerei' genannt hunn.

Et ass jo ëm de 'Roude Léiw' gaang, oder déi 'einfach' rout-wäiss-(hell-)blo Tricolore. Déi 2 Varianten hunn e geschichtleche Fong, woubäi dee vum Roude Léiw op de Sträife ganz klor méi al ass, well mir e schonn op Wopen an Illustratiounen aus dem spéide Mëttelalter, op d'mannst aus der 'Renaissance' begéinen... ower: de Léiw ass d'Zeeche vum adelege 'Stammhaus Lëtzebuerg', vun den 'Herrscher', mä net onbedéngt vun der NATIOUN!

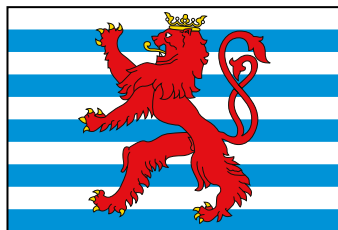
(PHOTO: TEDDY JAANS)

Déi rout-wäiss-blo Sträife sinn d'Symbol vum Land, vum souveräne Staat, vum Grand-Duché Lëtzebuerg! Et gëtt ee jo bal als 'Nationalist' ausgegrängt, wann ee seet, dësen Tricolore-Fändel wir d'Symbol vun eiser Natioun, déi jo – ëm verschidden 'Ecken' – eréischt fréistens 1815 entstan ass. Den italiénesche Fändel, den däitschen, de belschen an e sëllegen aner sinn esouguer méi jonk ewéi eisen. De Fransousen hir 'tricolore' ass e Resultat vun der Revolutioun, mat deer hir dynastesch 'fleur de lys' verschwonn ass, wann och net direkt definitiv, well déi Zermeschterei huet jo gedauert bis nom Napoléon III (1870).

Eppes ganz Neies huet eis Regierung mat hirer Fändels-Decisioun net gemaach. Si huet just fixéiert, datt **déi 2 Fändelen niefenue 'gëllen'**... am Prinzip guff et dat ower ewell am Gesetz iwwer d'national Symbolen, dat 1993 de Roude Léiw fir d'Armée, d'Aviatioun an d'Schëffer ernimmt. Datt de Roude Léiw och dekorativ méi duerstell, fir sech op enger Sportsmanifestatioun domat ze begeeschteren, dat ass net onsympathesch. Mä...

...wéi ass et dann elo mat eise Fändele fir Nationalfeierdag? Do hunn si hiren 'natierleche' Sënn! Do feiere mir, mat eisen auslännesche Leit, d'Erënnerung, datt d'Lëtzeburger zesumme gehéieren, datt déi Generatiounen virun äis d'Souveränitéit an d'Fräiheet vum Grand-Duché verdéngt an dacks batter verdeedegt hunn. Do denke mir un eng Identitéit, vun deer, ee Gléck! haut esou vill (a verstänneg) rieds geet. En 'anere' Fändel, deen dësen Dag nief eisen en engem Haus hânt, solle mir als en absolutt positiv Zeeche fir e friddelecht Zesummeliewe gesinn. **D'Gréisst vum Fändel ass net d'Haaptsaach:** ob deen d'Dimensioun vun engem Blat Schreifpabeier, vun enger Plakat oder vun engem giedelechen Dëschelduch huet, dat ass net esou wichteg wéi de Geste: weisen, datt ee méi wäit no hannerzeg oder vijenzeh denkt wéi een, deem dat wurschtegal ass... soulaang et him hei gutt, besser oder nach vill méi besser gutt geet. Ze kafe kritt dir eiser Fändelen haut bal 'op all Stroosseneck'.

Loosst mer äis bei dëser Geleeënheet och nach un **eent vun de weínegen typesch lëtzebuergesche Wierder erënneren, déi eis Sprooch a leschter Zäit gemaach huet: eist FREEDEFIEIER!** Et ass dee schéinsten Ausdréck dofir vun alle Sproocher rëndem. Firwat dann dat bossegt 'FEIERWIERK' draus maachen?

Baba Welbes-Tissen †

Dir kennt d'Buch «EISES», dat mir vrun 2 Joer mat engem ganz grouse Succès erausginn hunn. Et war eng zimlech ongeheier Aarbecht... an d'Madame 'Baba' eng vun eise beschten Hëllef! Si hat e ganz apaarte Sënn fir eis Sprooch, mä grad esou en aussergewöhnlecht pädagogesch Talent. Hir, grad ewéi an der Zäit hirem Papp mam 'Reenert-Käppchen' 1972, huet d'Actioun-Lëtzebuergesch iwwer d'Graf eraus e ganze Koup ze verdanken. Merci Baba, a fir iech, Jean a Paul, vill Courage am Leed! ■ AL

TV an eis Nationalitéit

D'Chamber an d'Regierung sinn net nëmme domat averstanen – si verlaangen esouguer – datt een eis Nationalitéit nëmme no ganz bestëmmten an esouguer zimlech strenge Conditionen/Critère soll kënne kréien. **Wéi dat Ganzt elo/herno an der Praxis ausgesäit, dat ass eng aner Gei... mä eng Gei ass jo nach keng Musek:** déi muss d'éischt emol geschriwwen, geprouft an da gemaach ginn. Et geet jo net duer, e Gesetz a Reglementer ze 'bauen'; et muss geduecht, gesot, stodéiert ginn, wéi, wou, wat wéini vu wien... a Musek ëmgesat gëtt!

Wat eis Sprooch ugeet, do hu mir jo wierklech dat giedelecht (absolutt neutraalt) 'Instrument': **de Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise (CPLL)**, deen all néideg Kompetenz huet, deen ënnert dem Kultur- an dem Educatiounsministère schafft, deen dann ower och déi materiell Mëttelen muss kréien, fir d'Partitur' ze schreiwen; ass dat net de Fall, da gëtt et eng aremséileg Cacophonie!

Et wier z. B. net watderdäiwel schwéier, sech mat de Leit vun der Televisioun (RTL; DOK; Chamber-TV) eens ze ginn – och um Internet –, fir gutt **kuerz, verstänneg a pedagogesch éierbar opgemaachten Emissiounen** am Sënn vun deem ze maachen, wat dat neit Gesetz iwwer d'Nationalitéit virschreift. Esou e 'Spot' vun e puer Minute ka jo ëmmer erëm widerholl ginn, an et gëtt dann och méiglech, sech déi **kleng 'Lektiounen opzehuelen'**... emol net dovun ze schwätzen, datt d'Garantie fir en zerguttsterte Cours ofgeséichert wier. ■ H.M.

Ceterum censeo... (22)

Eis Sprooch an der Constitutioun

Déi puer Leit aus der Chamber, déi mengen, d'Lëtzebuergesch an der Constitutioun, dat wier/giff e 'Problem' beim Gesetz iwwer eis Nationalitéit, déi sollen doriwuer emol méi daitlech/éierlech sinn. 'So what?' gengen d'Amerikaner soen. Well dat sinn Deputéierten, déi hell ewech 7 Joer Openthalt... an intensiiv geschichtlech, sozialt a gottweesswatfir e Wëssen iwwer de Grand-Duché verlaangen, fir eis Nationalitéit ze kréien, an – haalt iech un – och zerguttst an zollt Lëtzebuergesch-Léiere fuerderen. Also, **wou ass hire Problem?!**

Déi sollen äis dann emol explizéieren, firwat si der Sprooch vum Land fir ënnerwee an d'Verfassung Steng an de Wee tässelen. **Mir huele spéistens am Hierscht e ganz anere Gank an deer 'ubuesker' Situatioun**, vrun allem zu Diddeleng an zu Esch. Da wäerte mir och net zécken, déi Leit (Chamber-Kandidaten!) fein, fair a frëndlech mat hirem éierbaren Numm ze nennen! Dat hu si fir d'Wahlen dach esou gär... oder net? ■ L.R.

Et ass schwéier, gelldir

D'Chinesesch ass keng schwéier Sprooch, do schwätzen d'Kanner vun 3 Joer et dach ewell. En topege Witz, mä et kann een un d'Tierme (?) kréien. Loosst mer ower léiwer net zevill drun denken, datt déi aren Kënncher sech dann herno mat Dausende vun Zeeche mussen erëmploen (Piktogrammen), fir hir Sprooch ze schreiwen... eis mat 26!

Mat engem klore Kapp fannt dir der dann hei zu Lëtzebuerg ganz normal Dausenden, déi sech bluttjonk schrëftlech op d'mannst an dräi Sproocher kënne verstännegen. Si fannen et och an der Rei, datt een 'néitscher' héiert, et ower 'nature' schreift, datselwecht op Franséisch, mä et do muss 'natür' liesen; dat gëllt och fir dat geschwatent 'tempritscher', wou si sech mussen dru winnen, dat als 'temperature' ze schreiwen; net ze schwätze vun 'nolltsch', dat gelungenerweis 'knowledge' geschriwwen gëtt. Deer Beispiller kënne mir jo mat den Dausende bréngen... et ass fir geckeg ze ginn!... ower, wéi et schéngt, ass nach keen dovun baust de Kapp geroden! Well dat ass schwéier gelldir. Dat stëmmt net. Et ass just eng Fro vun Disziplin a Gewunnecht... an alle Sproochen. Och an eiser. ■ P.W.

Heemlech...

Dat ass ee vun deenen Ausdréck, déi zwar **ganz klor aus dem Däitschen** eriwuer kommen... **mä d'Lëtzebuergesch huet, wéi mat honnerten anere Beispiller, méi draus gemaach.** 'Heemlech' huet an éischer Bedeitung, wéi am Däitschen, mat eppes ze dinn, wat een net gesäit, héiert, anuecht hëllt. Vun engem, deen net riichter aus oder net grad zevill éierlech ass, soe mir ower och nach, hie wier 'deer Heemlecher' een... mä dat huet alt erëm zwou Bedeitung: entweder et dréint sech ëm e falschen Hond, oder et wëllt een de Contraire soen: e léiwe Mënsch... well hien esou 'heemlech' ass... an domat wiere mir komplett aus dem Däitschen eraus! Wann een eis Sprooch e bëssen 'heemelt', da kommen deer Saache kéipweis eraus, well dat ass **en typesch lëtzebuergesche Phenomeen**, bei deem d'Wëssenschaftler vu 'Semantik' schwätzen, dem Gebitt vun der Bedeitung vun de Wierder. Mat enger Aarbecht doriwuer kënnt ee ganz sécher e 'Bachelor' oder e 'Master' op eiser Uni maachen... a beweisen, datt eis Sprooch ower net grad 'vun der Heck' gepléckt ass!

Wéi feierlech!

Mir wëssen, datt e Lëtzeburger **vrun engem Mikro** dacks seng Sprooch verléiert. Do schwätzt hien da guer net méi, wéi wann dir en 'um Telephon hätt'. Dat ass geschwollen an et schaimt... wéi Baartseef.

Datselwecht gesi mir, **wann eppes 'an d'Zeitung kënnt'**: Do *wunnen se uschlëssend nach gemeinsam enger Mass bäi*; do gi Pensiounen *ugetrueden*, esouguer vu Leit aus Fréiseng; do hu si an hirem Beruff *Ofdeelungen duerchlaf*... a ginn dat och nach vrun engem *auserlesene* Publikum zumbeschten. Hackermunni! Ass dat dann näischt! Op jidder Fall kee Lëtzebuergesch an net 'déck'!

Hei gëtt et zwou gutt Méiglechkeeten: Et schreift een dat direkt op (korrekt) Däitsch... oder et kann een et och (gratis!) op eng vun den Adressen hei uewen an d'Actioun-Lëtzebuergesch schécken. Déi kuckt ewell zënter 37 Joer gär jidderengem (ob Member oder net) esou Saachen no. ■ P.W.

Bravo... a merci!

3 jonk Leit, den Tom Goedert, de Luc Heischbourg an de Michel Weimerskirch hunn eng Internet-Säit entwéckelt, mat deer een 'online' lëtzebuergesch Texter verbessere kann. Déi Leeschtung ass ronn 500.000 Wierder a Wuertcombinatiounen 'staark'. Gitt emol an dee Programm. Et ass dowäert, och fir d'SMS-Sprooch, bei deer et jo ganz dacks happert: www.spellchecker.lu ■ M.V.

Schonn dru geduecht...

...datt mir eng besonnenes Manéier hunn, fir dat däitsch 'zuschlagen, zuhauen, mach' mal' an eiser Sprooch ze soen? **Do hu mir eng Fassong, déi absolutt typesch ass.** 'Da maach(t) emol duer! Dajee, schlo(t) duer! Fiert net a fuer(t) duer!' Do laaft dir zu Frankfurt op e Stack, well dat ass esou wäit vum Däitsche wéi dat Norwegesch, Hollännescht oder Englescht... ower mir denken net drun, well ëmmer nëmme – just oui weider ze iwwerleeën – gemengt gëtt, eis Sprooch wier dach nëmme 'schlecht Däitsch', aplaz hir eng Chance ze ginn, en eegent Liewen ze féieren. Probéiert emol, erauszefannen, wéivill Bedeitung dat klengt Wuert **duer** am Lëtzebuergesch huet; dobäi huet et zesoen näischt mat dem däitschen 'dar' ze dinn.

Aplaz sech nëmme mat dem (respektabele) SUDOKU a soss Rätselen ze 'ameséieren', wier et vläicht net schlecht, Ausdréck ze sammeln, Sätz ze maachen, déi z. B. kee Mënsch zu Düsseldorf verstee. *Loosst iech net laang fléien... a fuer emol duer!* © Mir bréngen se och! ■ H.M.

Identitéit?

1972, also **vru 36 Joer** hunn ech an der Nummer 2. vun 'Eis Sprooch' geschriwwen, EU-Europa wier eng gutt Saach... ower et dierft kee 'Bulletin-Europa' ginn, wou een déi eenzel Zorten a Stécker vum Fleesch net méi giff erméckenen...

Eis Sprooch bräicht och net op engem Europa-Altor geaffert ze ginn, fir datt mir gutt Europäer wieren. Keen EU-Land bräicht a soll seng Eegenart opginn... mä et misst jidderee mat deem néidege Respekt vun deem aneren senger kultureller Identitéit profitéiere kënnen. Dat maache mir z. B. dach ewell laang, duerch d'Immigratioun vun 'eisen' italiéneschen, portugiseschen a villen anere Leit. Mat iwwer 40 % 'Ausländer' am Total schloe mir jidder EU-Rekord op deem Gebitt, vun 'eiser' Grenzgänger emol net ze schwätzen, der méi brauchen, an déi ewell méi ewéi 60 % vun den Aarbechtsplazen ausmaachen. Multiplizéiert dach emol selwer mat de Milliounen vun Däitschland, Frankräich, der Belsch, Italien, Holland... da gengt dir op 32.000.000 resp. 24.000.000 resp. 4.000.000; 20.000.000; 5.500.000 'Friemer' an deene Länner kommen. Déi kënnen sech **déi enorm Proportioune hei bei äis** nach net emol am Dram virstellen. Si mengen ower nawell, si giffe schonn an hirem Ausländerproblem erstécken. Mir net. Wa mir äis net zevill identitär verkëppe loosse! Dat si mir eise Kanner a Kandskanner schëlleg.

Haut hu mir eng Situatioun, déi een daitlech un all déi Zou- an Ernstänn ernimmt, an zwar wéinst der **Diskussioun iwwer eis Nationalitéit**; dobäi gehéiert d'Fro vun der duebeler Nationalitéit net onbedéngt an déi Iwwerleeungen, well hei hu mir et mat enger puer politescher Saach ze dinn, déi an engem demokrateschen Staat natierlech vun de gewielte Vertrieder vum Lëtzeburger Vollek decidéiert muss ginn.

An alle Länner, wou fir den Ament iwwer hir Nationalitéit rieds ass, gëtt klor gesot – an zwar egal watfir eng 'Faarwen' uewe sinn! – datt **d'Sprooch vum Land eng Conditioen** ass, fir den nationale Pass ze kréien. Firwat? Mä well dat direkt mat der Suerg fir d'Identitéit vum Land ze dinn huet. Déi eng maachen dat méi restriktiv, fir net ze soe stur; anerer sinn do méi 'gewieweg', an si ginn deem méi Chancen, deen hir Nationalitéit freet. Hei bei äis guff d'Lëtzebuergesch ouni Knupp a Krémel als Conditioen an de Gesetz-Projet fir eis Nationalitéit gesat... mä streng geholl kann ee sech froen, op Grund vu wat dat geschitt; jiddefalls net op der Basis vun eiser Constitutioun... well déi seet bis haut kee Pipjeswuert iwwer eis Sprooch! Dat ass – op d'mannst juristesche gekuckt – e 'Schilbürger-Streich', eng lächerlech Partei-Zermeschterei! Pardon fir den Toun.

Wann ech mech net ieren, da war et de Professor Nicolas Margue, deen an den 30er Joere fir d'eischt iwwer eis Sprooch am Zesummenhank mat eiser Lëtzeburger Identitéit geschriwwen huet (an 'Ons Hémecht'). Wéi Recht den Här Margue hat, sollt sech **den 10. Mee 1940 a besonnesch den 10. Oktober 1941 weisen**, wéi d'Nazi-Fatzerten äis just mat eiser Sprooch wollten op eng hannerwänneg Manéier 'Heim ins Reich' lackelen. Leider ass d'Lëtzebuergesch no der Krichskatastroph op vill Manéieren esou vernoléisst ginn, datt nach just e puer verschotert Schreiwerten sech domat 'ameséiert' hunn; fir de Rescht war eis Mammesprooch deenen Allermeeschte mouswurschkabes egal. Alt erëm: Firwat?

Eréischt vun 1971 u guff dann hannert deer Saach gekëddelt, gefréckelt, gebruet a gezuet. An zwar (leider) ëmmer vun deene selwechten... dräimol dierft dir rode vu wem. Haut kann – ee Gléck – keen sech eis Sprooch-Fro méi ewechdenken. Firwat? Mä well mir et fäerdegbruecht hunn, **d'Lëtzebuergesch als Identitéits-Fro an d'Gespräch ze kréien, et an der Diskussioun ze halen**, esouguer ze 'etablieren'. Sidd es sécher: Et dabbert virun!

de Bannenhaff

En Haff, dee bannen(an) tëscht de Mauere läit war an ass nach ëmmer e 'banneschten Haff', keen 'Innen- oder Binnenhof' a **kee 'Bannenhaff'**. Dat ass natierlech net weider schlëmm... ower mat esou Geknätzels piddele mir d'Speis tëscht de Steng vun eiser Sproochmaierchen eraus. Probéiert iwwerhaapt emol driwwer nozedenken, wat mir vun Ausdréck hunn, déi mat 'bannen' ze dinn hunn: **bannen(dr)an; bannewänneg; bannenzeg; bannebaussen; bannent (der Stad)...**

vläicht kommt dir dann och op deen interessanten Ausdréck, dee wëllt soen, et hätt eppes zimlech laang gedauert: **«dat huet gebonn(en) iert dee komm ass; nondikass, dat bënnt, iert deen Handwierker sech weist...»**. Hei nach eng Käier, mä net fir d'lescht, de Sproch: Eis Sprooch ass laang net esou aarm wéi mir selwer sproochaarm sinn. Oder?

Wann dir iech och an deem Sënn fir eierbart Lëtzebuergesch interesséiert, da **kaaft iech eist Buch «EISES»** (am Bicherbuttek oder bei äis selwer)... mat Dausende vun Ausdréck, déi dir dann emol probéiert, op Däitsch a – firwat net – op Franséisch ze iwwersetzen. ■ H.M.

wannechglift!

Et ass dach eng wonnerbar Saach, datt sech esou sëllege Leit fir de Fändel vun eise Land net nëmmen interesséiert, mä esouguer mat hirem eierlechen Numm agesat hunn! Dat muss een och emol esou kucken. Mir hunn äis hei an der KLACK ganz bewosst op keng Säit geschloen, well et äis virun allem em de Fong geet: Mir sinn e souveräne Staat, en eegent Vollek; mir stinn all zesumme mat Respekt vum EISEM Fändel, egal watfir eng Form a Faarwen deen huet. D'Saach u sech ass decidéiert, a mir respektéieren dat, well mir fir eng demokratesch Uerdnung an eise Heemechtsland sinn... dierfe sinn!

E ganz ziviliséiert Biedelen: Denkt w.e.g. fir den 23. Juni drun, iech e Fändel un ze schafen, a mat deem ze weisen, datt dir et eescht, gutt a verstänneg mat eise, mat Ärem Land mengt... denkt, mat äre Kanner a Kandskanner, un déi Zäiten, wou et déi Fräiheet net ginn ass. Denkt drun, datt mir eisen auslännesche Matbierger wëlle weisen, datt mir äis selwer, eist Land, eis Geschicht, eist Leiden an eise Courage wëllen op eise Nationalfeierdag eescht, doutescht huelen! ■ AL

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Ceterum censeo... (21)

Eis Sprooch an der Constitutioun

Wa mir mat deenen 2 'Partei' schwätzen, déi den Ament eng Action fir/geint d'Euthanasie lafen hunn, da giff et do eng ganz interessant 'technesch' Fro: **Wéi héich ass de Prozentsaz vun de Leit, déi sech iwwer Internet resp. normal-schrëftlech melden?** Dat giff fir äis eng giedeleg statistesch Basis fir eng eventuell Ëmfro iwwer eis Sprooch an der Constitutioun.

Mir wëssen, datt esou eng Zort 'Referendum' d'Chamber un näischt bënnt. Wierklech? E puer Méint vrun de Wale wier et ower eng kribbeleg Saach, gelldir... a vläicht giff deen een oder aneren sech d'Affaire emol eng Grimmel méi eescht bedenken, aplaz Tozereien an d'Welt ze setzen. Well sidd es sécher: Mir nennen d'Cocoën an d'Reider! Resistenz ass keen eidelt Wuert... a wéi heescht et esou dacks: De Wieler ass net domm! ■ L.R.

Gestëppels

Datt hei bei äis och heiansdo e bësse gestëppelt gëtt, huet dir an deenen 140 Numeroë vun der KLACK ewell laang matkritt. Mä huet dir och ewell beduecht, datt dat 'Gestëppels' **en 100%egt lëtzebuergesch Wuert** ass? Et geet äis haut och esou gutt, datt nach just gestëppelt gëtt, fir ee rosen ze maachen, mä zesoen net méi, fir e Lach an enger Strëmp zou ze kréien. Datt mir dann och nach an den **Zänn 'stëppelen'**, ass ee Gléck nach ganz normal, well bis elo si mir nach net esou wäit, datt mir 'stocheren'... mä firwat gëtt dann no engem 'Zahnstoch(er)' aplaz 'Zännstëpeler' gefrot, wann e Stéck Kottlett sech net mat der Zong eraus stëppele léisst? Datt et Leit gëtt, déi einfach ni matzäit (firwat 'zur Zäit'?), mä ëmmer nëmmen 'op de leschte Stëppel' kënnen kommen, dat wëssen a gebrauch mir och nach esou an eiser Sprooch... bis een erausfonnt huet, dat wieren alles 'al' Ausdréck... an hien ersetzt et duerch houdäitscher... fir dann ze soen, d'Lëtzebuergesch wier jo eng aarm Sprooch. Maja. ■ M.V.

Merci MPK!

Am historieschen Zentrum vun der Stad stinn, **op 200 m vuneneen, d'Gebuertshaiser vun dräi vun eise wichtigsten Ufanks-Dichter**: Tunn Meyer, Edmond de la Fontaine (Dicks) a Michel Lentz. Op zwee Gebaier dovun hu mir eng bronze Plack vun hinne gehaang, déi de Julien Lefèvre († 1984) geschaf huet: fir den Dicks (C&A) an de Lentz (neien Hôtel 'Schintgen' / haut André Simoncini). Dem Tunn Meyer, dem 'Papp' vun der Literatur op Lëtzebuergesch ('e Schréck op de Lëtzeburger Parnassus' / 1829) hu mir och wëlls, déi verdrängt Eier op sengem Gebuertshaus, op N°3 an der Dräikinnegsqaass / rue Chimay ze ginn... e Stéck vun eiser kultureller Identitéit!

Leider hu mir keen **'haut-relief' fir eng Plack vum Tunn Meyer**, mä dat misst sech maache loosse; vum Här Universitäts-Mathematik-Professor Antoine Meyer hânt e ganz gudd Portrait-Tableau

an der Fakultéit zu Léck, och hei am Musée. Mir sinn iwwerzeegt, datt d'Messageries Paul Kraus' äis an deer Saach déi néideg Erlaabnis ginn... a vläicht eng Hand upaken. Si hunn dat Haus vrun e puer Joer kaaft, et bannen extra fonktionell 'noneegemaach'... an d'Fassad gelooss, wéi se war! Dir gesitt et hei op der Photo. Dofir soe mir de Responsable vun MPK eisen eierleche Merci, wënsche vill Succès a felicitéiere fir déi elegant Restauratioun! ■ P.W.

dat wäert scho goen...

A leschter Zäit ruffen ëmmer méi Leit bei äis un, si schreiwen oder 'mailen', datt eis sprooch-spezifesch Form vum Futur um Radio an op der TV an d'Labberänte kënn.

Eng markant Eegenart vun eiser Sprooch: mir drécken de 'Futur' net mat enger 'Endung' um Verb aus wéi am Franséischen (vum Latäin iwwerholl); och net wéi am Däitschen oder Engleschen, wou de Futur mat 'werden/will' als 'Hëllefserben' ausgedréckt gëtt. Am Lëtzebuergeschen, wéi iwwers och an anere Sproochen, läit de Futur an engem **'Zäitwuert'**, oder och einfach am **Sënn vum Saz (Kontext): mar, herno, déi aner Woch, dat anert Joer, den Owend, an enger Stonn...** domat ass dat wäert, wäerts, wäerten net nëmmen iwwerflësseg, mä et ass am Lëtzebuergesche grondfalsch. Leider gëtt do da vill ze dacks a vrun allem mat enger Poutz Iwwerhiefflechkeet gesot, et kënn een do maache wéi ee wëllt.

Wann ech soen, **herno wäert den Här Dëngensdëngen äis Bescheed soen**, da wëll ech eng Bestëmmtheet, eng Zort Garantie, eng Art Sécherheet ausdrécken; den Zäitsënn vum Futur läit jo am Wuert **'herno'**... also wier et (supereinfach!): **herno seet den Här D. äis Bescheed**.

Hei e puer Knätzeler, déi den Här Roby Pauly vun de Gaasperecher 'Flantëssen' (pensionéierte 'Kultur-Direktionsinspekter' vun der Spuerkeess) als lëschteng Nummer bruecht huet, fir de Frënn vun deem sympathesche Club, mat deem 100%-ege lëtzebuergeschen Numm!, definitiv äddi ze soen. Domat gesitt dir, datt een déi Futur-Saach och op eng lëschteng Fassong kann... op den Aarm huelen... an da wäert dat scho goen.

Am August wäerte mir a Spuenie fieren, do wäert d'Wieder gutt sinn, an da wäerte mer schwamme goen – vun engem engegemoosse bekannte Minister: mir wäerten doriwier diskutéieren, an da wäerte mir decidéieren, ob et definitiv wäert op Brëssel goen. An aneren: Mir wäerte kucken, an da wäerte mer ënnersichen, ob mer de Police-Direkter wäerten spären.

(de Rob. Pauly huet iwwers elo e flott Buch mat interessante Kannererënnungen op Lëtzebuergesch erausginn: **'SCHWAARTZ BROUT' / 198 S. / 19.90 € / ISBN 978-2-87996-697-7**; frot et an de Bicherbutteker; et ass wierklech dowäert a flott geschriwwen!) ■ AL

Nationalitéit a Sprooch

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

De Gesetzprojet (firwat da Gesetzes-?) fir eis Nationalitéit ze kréien huet och en Element 'Sprooch' dran. Dat ass weder nei nach spezifesch Lëtzebuergesch. **Gitt an all Länner rondrëm kucken: Do gëtt e bestëmmte Quantum vu Sprooch-Kënnen als eng vun de Conditione fir de Pass vum Land ze kréie gefuerdert**, sief et an Däitschland, am Frankräich, an Holland, a Schweden asw. An den USA ass dat ewell laang eng Selbstverständlechkeet, ower net fir Leit ze kristillegen, mä fir hinnen d'Integratioun ze vereinfachen. Den Integratiounsprozess hält jo net mat deem offizielle Schrëftstéck op, dat een als neie Staatsbürger an de Grapp kritt. 'Integratioun' ass eng Zort Dauer-Formatioun, eng permanent Entwécklung fir sech an eng bestëmmte Gesellschaft eran ze liewen. Dat brauche mir all, egal wuer mir hikommen!

Wien sech an d'Sprooch vum deem Land eraschafft, an deem hie wëlle ass, säi Liewen ze maachen, dee fillt sech no an no ëmmer méi gemittelt an senger neier 'Wahlheemecht'; dat huet doriwwer eraus nach e formidabele **psychologeschen Afloss**... an zwar net nëmmen op den Einzelnen, mä och op seng Famill, seng Kanner, d'Noperschaft, de Bekanntekrees. Dofir brauch een déi nei Sprooch net aus dem 'ff' ze kënnen, net onbedéngt mat Grammatik a Schreiw 'verflemmt' ze ginn. Wichteg ass, datt d'Äis rondrëm ee gebrach gëtt, datt ee sech manner 'kal' do fillt. Den 'Accent' spillt keng sënnerlech wichteg Roll; dacks ass/bleift en esouguer sympathesch... **et geet ëm 'd'mateneen-eens-ginn'**, ëm d'Verstoan an zugudderlescht de Respekt iwwer an eriwuer. Villes, dat Meescht, kënt da umselwen.

Wéi mir 1976 mat eisen (direkt 'iwwerbuchte') Coursé fir Lëtzebuergesch ugefaang hunn, waren dës Iwwerleeungen de Fong an d'Motivatioun fir d'Leiermeeschteren an d'Gesellen'. Et deet engem haut nach immens gutt, wann een no 30 Joer Leit begéint, déi sech iwwer dee Wee an hirem Lëtzebuergesch beluewen. Déi eng schwätzen et besser, anerer manner a mat méi 'Accent', ower dat ass egal: si fillen sech einfach gutt domat. Do spille jo och hir perséinlech Émwelt an de Charakter (och den IQ) eng Roll... an et däreft een eis gelunge Gewunnecht net vergiessen, z. B. ze séier op Franséisch ëmzeschalten... wann een och nëmme mengt, deen anere giff eventuell schlecht oder näischt op Lëtzebuergesch verstoën.

Wéi dat neit Nationalitéits-Gesetz an der Sprooch-Fro herno soll an de Gebrauch kommen, dat wäert dat Allerwichtigst ginn. Eise Staatsrot ass wéi et schéngt dofir, déi sougenannt 'Ausféierungs-Reglementer' direkt an d'Legislatioun mat eran ze bauen. Dat gëtt haart, mä et ass guer net falsch, an als Gesetz soll et net ruppderdupp iwwer de Knéi gebrach, dru gepiddelt oder ofgeschafft ginn. Vlächit wier et net vu Muttwéll, wann een do un d'**Hëllef vum eiser Chamber-TV** giff denken; och eng 'interaktiv' Internet-Säit mat 'Chat'-méiglechkeet kënt Guddes maachen. Et léiss sech viles fir 'basic-Lëtzebuergesch' maachen, ouni nëmmen u méi oder manner sprock Coursën ze denken; do kënt ee sech eppes op-/erofhuelen, ouni an Zäitdrock ze geroden. Datselwecht wier de Fall fir en etlech kleng, flott a léfteg 'Amenter', wou et – einfach a verstänneg opgebaut/illustréiert – iwwer eist Land, seng Geschicht, säin Opbau, seng Leit a seng Eegenart giff goen. Firwat net eng pedagogesch Serie vum CD/DVD doriwwer maachen? Déi Actiounen sténgen dann ënner neutraler Autoritéit... **eng ganz gutt Roll fir eisen (neutralen!) CPLL, de 'Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise'**... an deem jo praktesch elauter Schoulleit schaffen! Villes ass ewell op der Schinn; mä et bleift nach 'yet' ze maachen...

den Iddi...

Sot emol engem zu Köln, dir 'hätt nawell Iddi op Mullen', da gitt dir bekuckt wéi deem Uganda-Idi Amin säin Eedem. Dat ass esouguer fir e Kölner 'Chinojapanesech', och wann dacks gemengt gëtt, eis Sprooch an dat Kölsch wiere praktesch identesch. E gudden, urale Sprooch: Wie mengt, dee weess näischt... wëllt vlächit näischt wëssen... oder soen.

Jidderee kennt dat **DEN IDDI am Sënn vu Loscht oder Gloscht** (alt erëm 'eiser eent'). Mä da gitt an egal watfir eng vun de Sproochen an Europa bliederen. Do gëtt et dat Wuert 'Iddi', esou wéi och am Lëtzebuergesch, nëmmen am Sënn vum engem 'Gedanken'. Vlächit kritt dir dann och e bëssen Iddi, iech emol méi wäit dofir ze interesséieren. ■ M.V.

't ass nawell wouer...

Well hien net oppasst, ass hien ewell 10mol getrollt... a wann hien net oppasst, da fällt hien nawell eng Kéier... d'Vally gëtt nawell e schéint Meedchen... dat gesäit sproochlech no näischt aus... ass ower esou spezifesch 'EISES' wéi et nëmme ka sinn! Wa mir dat op Däitsch iwwersetzen, da gesi mir, wéi d'Lëtzebuergesch ëmmer méi verwässert gëtt. Dat 'ewell' ass zesoe bal verschwonn; vum 'nawell' bleift och nëmme méi rosewéineg iwweg. Firwat?

Dir kënt elo soen, et wier dach net wichteg. Et stëmmt: esou 'Klenggekeete' rappe kenger Méck e Been aus; si zéien eiser Sprooch ower op eng onheemlech hannerlëscht Fassung d'Muerch aus de Schanken. Huet är Mamm (alt erëm) ni esou gesot? Dat wier emol genee ze kontrolléieren; mam Behaapte geet et net duer. A mat 'al' oder 'museal' huet dee Phenomän glat näischt ze dinn... eng Aarbecht fir d'Studente vun der 'Luxemburgistik'. ■ H.M.

Ceterum censeo... (20)

Eis Sprooch an d'Constitutiuon!

Eng ganz einfach Taktik vu Verantwortlechen: Looss se nëmme gewäerden, si wäerten sech scho ginn.

De Lëtzeburger ass dofir bekannt, datt hien sech net esou séier gëtt. Hie bréngt et och nawell fäerdeg, zimlech ongemelleg ze ginn, esouguer eppes ze risquéieren, wann hie vun enger Saach/Iddi iwwerzeegt ass.

Dat hu 'mir' jo am leschte Krich gewisen... an zwar fir d'alleréischte bei deem als 'Personenstandsaufnahme' verkleete Referendum vum 10. Oktober 1941. Et muss ee sech emol bedenken, wéivill Courage et do gebraucht huet, vis-à-vis vun den Nazi-Verbrieher! Op déi 3 onschëlleg gefierften Haaptfroen, déi d'Säckdréier de Lëtzeburger iwwer hir 'Zugehörigkeit' gestallt haten, hunn eis Grousselteren **3x 'Lëtzebuergesch'** geschriwwen. Och fir eis Sprooch. Trotz der Gefor fir Fräiheet, Leif a Liewen.

Sollen d'Kanner a Kandskanner vun deene geruete Lëtzeburger, déi an der Émsidlung, am Prisong, am KZ, am verhaasste Kleed vun der 'Wehrmacht' gelidden hunn, dann net verstoën, datt dofir als Merci a Geschichtsbewusstheet eis Sprooch an d'Grundgesetz vum eise souveräne Lëtzeburg gehéiert? Wann neen, da musse mir hinnen 'den Dicks riichten'. ■ AL

mengen an...

Mengen a Botter sch... ass zweeërlee, hunn d'Leit zu deene gesot, déi ëmmer nëmme gemengt hunn, ower ni sécher waren, oder sech verhalten (a verhuelen) ausdrécke wollten. Passt emol op, wéivill an der Politik 'gemengt' gëtt, aplaz ze soe wéi et ass.

En Ausdrock, deen ewell zu Tréier kee méi versteet: *Da meng alt!*... wann een 'eng komme léisst', déi net stëmme kann, oder mat deer een op kee Fall d'accord ass. Et ass de Sënn vu 'Quetschen och!'; am Engleschen huet den amerikanesche Generol Mac Auliffe 'Nuts!' zu Baaschtnech gesot, wéi d'Preise gär gehat hätten, hie soll kapituléieren; bei engem Fransous wier et ganz bestëmmt 'des clous!' ginn.

'Der meint sich' wëllt am Däitschen nullkommanäischt heeschen. Wann de Lëtzeburger seet, et giff ee 'sech (mat eppes) mengen', oder d'Lisi wier e *vermengtent Framënsch*, da komme mir an d'Géigend vun Houfert, vlächit esouguer bis bei eng Bretzerei.

Wat ass eis Sprooch ower esou arem, gelldir... da mengt alt! ■ P.W.

knatzeg a knazeg

Et soll ee sech vlächit emol froen, firwat mir Lëtzeburger esou liddreg sinn, fir 'Neologismen' ze maachen, also nei Wieder. Mä ganz einfach: well mir duerch d'Schoul, d'Televisioun, d'Press dru gewinnt sinn/ginn, op d'mannst an 3 Sproochen dorëmmer ze ditzten.

Huelt emol en Ausdrock, dee mir aus deer genesseger italiénescher Kichen einfach ouch Kéier a Krëmmel erageholl hunn: *'al dente'*, also net ze méll gekachten Deegwueren oder Räis. Wann een d'Spaghetti nach ganz e bësse muss knaen, si also mat den Zänn muss duerchbäissen, da sinn se 'al dente'... wier et dann esou vermessen oder fanatesch, wa mir – a sief et nëmmen am Spaass – dofir einfach knazeg genge soen. Dat ass mir dëslescht an engem Buttek opgefällt: eng Dämmchen hätt gär Äppel gehat. *«Joffer, gitt mir deer e bësse méi knatzeg, déi sinn; net esou mielzeg an esou gut knazeg»*. Mä firwat dann net?! ■ L.R.

Gëff dech, soss...

Wann hie bis mat Jäizen ufänt, da gëtt deen sech net... gëff dech, soss kriss d'eng op de Bak! d'Sabbel/d'Gladder... hien huet sech net ginn, bis en sech eng fatzeg ginn hat... wann s du dech net gëss, da ginn et der. Dat alles braucht dir kengem zu Mainz ze verzielen, oder schwätzt léiwer mat enger Mauer. Dat glënnert a fénkelt no Däitsch, an et ass iwwerhaupt keent. Dir kënt datselwecht (an nach kéipweis aneres) och op franséisch oder englesch probéieren ze iwwersetzen. Nixdegibbi!

Wat wier et dach flott, wann emol een sech domat geng 'ameséieren', **deer Ausdrocksweisen ze sammeln**. Hien hätt eng Beschäftegung, déi fir de Kapp op d'mannst esou gutt wier wéi 'Rätsel' vun egal watfir enger Zort. Dobäi krite mir Säiten a Säite beieneen, fir hier an d'KLACK... a firwat net an e flott Heftchen. Vlächit wier et och eng giedeleg an nätzlech (!) Aarbecht fir d'Luxemburgistik' op eiser UNILu. Wien eppes dovun hätt? Eis Sprooch a mir alleguer. Vrun allem déi, déi esou gär mengen, d'Lëtzebuergesch wier dach nëmmen... ok, dir wësst. A wie mengt,...

Eises

Dee Stiichtert huet sech net ginn, an dunn huet de Patron hie gelicht... da sot dat emol op däitsch, oder iwwersetzt et op franséisch... et gëtt iech kloer, datt et onverwieselbar Lëtzebuergesch ass!

De 'Stiichtert' ass en Ausdrock, deen se um Geriicht fir déi gebrauchen, déi mam grénge Won bruecht ginn, fir vum Riichter *gereselt* ze ginn, de *Wouer geblosen* oder *watgliff* gesot ze kréien... alt erëm eiser typescher Ausdrocksweisen. Dat kann nëmmen ee verstoën, deen d'Lëtzebuergesch zerguttst op der Lee huet... dir mierkt, datt elo hei bewosst op dat méi Speziell gedréckt gëtt. Forcéiert ass et ower net onbedéngt, ze al scho guer net... well mir mussen äis och am Lëtzebuergesch domat ofginn, datt **net alles an de Lompekuerf gehéiert, wat mir selwer vlächit nach net 'passiv/aktiv' am Gebrauch haten**. Dat ass dach ze bëlleg, an dir huet vlächit och ewell héieren, datt d'Ursaache fir ze gebrauch sinn. ■ A.R.

Merci, Prof. Jean-Paul HURT!

vum Lex Roth

Déi lescht Woch hu mir an der Zeitung **e Lieserbréif mat der Iwwerschrëft 'Wat um Spill steet'** gelies. Den Auteur? Net een, deen sech emol zoufällg, wéi e gezappte Mupp, fir eng Kéier ongehale iwwer den Zoustand vun eiser Sprooch rëselt: en zollitt studéierten an erfuerene Sprooch-Professor a Germanist, de Jean-Paul (Jemmy) Hurt.

Hien ass Co-Auteur – zesumme mat zwéi genee esou dichtegen a respektéierte Fachmänner wéi d'Professore Léon Doemer a Jos Groben – vun enger 'Trilogie' vu Schoulbicher fir déi 7., 8. an 9. Klasse vun eise postprimären Unterrecht: **SPRACHBUCH und Arbeitsheft für den Deutschunterricht in Luxemburg, Édition Education nationale, 2005.**

Dat Wierk ass ganz sech mat dat Besch, wat sech pädagogesch konsequent, mä och schéi léftg, mat eiser Sprooch-Situatioun vis-à-vis vum Däitschen ofgëtt. Et geet also ëm d'Däitscht am Zesammenhank mam Lëtzebuergesch. Et handelt sech ëm de Problem, dee mir dacks hunn, e proppert Däitsch ze schreiwen, well eis Sprooch mam Goethe senger zesoan an deerselwechter Kautsch gewuess ass... mä ënner anere 'sprooch-geschichts-klimatesche' Conditionen. Et dréint sech drëm, mat maandelweis praktesche Beispiller nozeweisen, wat bei engem Lëtzebuerg kee proppert Däitsch ass... **mä domat, och ëmgekéiert, wat keen éierbart Lëtzebuergesch ka sinn, wann een oniwwerluecht en däitschen Text wëllt wéi op enger Trams-Schinn mengt kënnen eeriicht an d'Lëtzebuergesch ze setzen!** All Exercicen aus deene Léierbicher kann en interesséierte Schoulmënsch konsequent souzesoen am 'Umkehrschluss' wonnerbar ëmdréinen, fir en zerguttst Lëtzebuergesch ze léieren!

Fir déi 3 Bicher duerchzehuele muss een ower net op enger 'Septième, Huitième, Neuvième' um Bic knaen; **an alle Redaktioun vum der geschriwwener a geschwatenen Press wier et eng formidabel Saach**, wann d'Leit sech en didaktescht Wierk wéi dat do, mat maandelweis 'Übungen' a Beispiller, emol roueg an interesséiert gengen 'eranzéien'. Déi 3 Bicher hunn am Total ronn 500 Säiten am DIN A4; si kaschten zesummen 32 €... dat ass e 'Méckepipi' fir esou e Bommewierk, den Auteurs gehéiert e 'Gielche' vun deer beschter Zort!

De Professor Hurt schreift goldrichteg, dass **eis Sprooch fir e seriöse Studium emol 'engegermoosse' standardiséiert** misst ginn; dass emol soll (ouni onverstänneg Purismus) festgeluegt ginn, wat eigentlech Lëtzebuergesch ass... dat natierlech och ouni zevill ladderege Muttwëll à la 'Ameis, schnell, ausserhalb, inwändig, bouchée, asw...'. Mir mengen, dat wier eng (natierlech kriddeleg) Aarbecht fir e Grupp vum 'Conseil pour la langue luxembourgeoise / CPLL'.

Wéi eis Actioun-Lëtzebuergesch 1971 mat hirer Sproochaarbecht ugefaang huet, war dat, wat et haut fir eis Sprooch an de Schoule gëtt en absoluten Dram. Mir guffe mat eisen Iddien a Fuerderunge gekuckt wéi 'Moundkällefcher'. An de Schoule guff et glat näischt, fir mat eiser Sprooch ëmzegoen. **Haut ka wierklech kee Schoulmeeschter oder Professor méi soen, hien hätt kee 'Material fir Lëtzebuergesch ze ginn'...** an eis Kanner dierften als Erwuessener mar och net méi soe kënnen, am Lëtzebuergesche wier an der Schoul näischt geschitt... well da läit dat nëmme un deenen, déi näischt wollte maachen!

Ceterum censeo... (19)

Eis Sprooch an d'Constitutiuon!

Elo hunn 'der' dann erausfonnt, et misst ee **'mat äusserster Vrsicht' un d'Problematik vum der Sprooch vum Land an eise Grundgesetz virgoen**. Mir nenne keng Nimm, nach net, well dat der Saach näischt bréngt. Mä dat fuddelegt Argument huet e laange Baart... et ass e sougenannt 'Pauschal-Uertel', ouni Fong a Fuedem, ouni éierlech Iwwerleung! Wou ass dann egal watfir eng Gefor, wann eis Constitutioun kloer an ouni Gekrängels just seet, feststellt, statuëiert, **net ordonnéiert!**, d'Sprooch vum Grand-Duché wier d'Lëtzebuergesch; donieft giff d'Gesetz (dat existéiert!) bestëmmen, watfir Missiounen 'eis' aner zwou Sproochen op offiziellem (administrativem) Plang hätten. Esouguer vu 'juristesche Konsequenze' geet rieds. Dajee, sot äis emol watfir eng dat solle sinn! Dat ganz Gemëffers ass gekrauselt Käbbi, wéi eis Rëmlenger Frënn genge soen... an do laachen d'Dickelcher vu Fréiseng bis op Elwen. Si froen och vläicht iwwer dem 'Gekäcks', **watfir 'Konsequenzen'** dat da solle sinn. Eng Äntwert, w.e.g. ...

guer net fir hannert de Spijel!

Wier et dann net emol eng flott Iddi, fir **sech am Fréijoer mat eise Kanner iwwer e Sprooch-Deel ze ënnerhalen, wou ee ganz einfach a séier ganz vill Guddes kënt maachen**: dass eis bekannt Blummen och op Lëtzebuergesch lusse kommen; dass d'Beem 'Knäpp' kréien a keng 'Knospen'; dass e sëllege 'Lëtzebuerg' Villercher am Getraisch sangen, päifen a fleten; dass Seejomëssen doruechter bëselen, d'Meediere geschwënn aus dem Buedem krauchen; dass et hei ower och guer keng 'Schmetterlinge' mä honnerte vun Zorte 'Päiperlëcken/Pimpampelen/Millermoaler' gëtt; dass Kéil an enger Kautsch wuessen, grad ewéi Blieder-/Heeder- oder gekrauselt Zalot am Gaart, nieft de Bratzelen asw.

Eng Propos: Firwat sech net eng Lëscht vun deene ronn 30 Lëtzebuergesch Ausdréck maachen, déi een esou ophänkt wéi viles an der **Kichen**? Wier dat net interessant an engem **Schoulsall**? Kënnten eis **Vullen- a Gaardefrënn** net op déi eng oder aner Manéier dofir Reklam maachen... souzesoe fir **eis sproochlech Émwelt**? ■ L.R.

(PHOTO: TEDDY JAANS)

de Champion

ass den Titel vun engem flotten a bekannten Tableau vun engem vum eise bekanntste Moler, dem Joseph Kutter; hien huet sech do 1932 ganz bestëmt um gudden Nic. Frantz inspiréiert. Wat huet dat mat eiser Sprooch op sech? Mä **et ass dem Kutter net agefall, vun engem 'Meeschter' ze schwätzen**; och eng 'Meeschterschaft' hat hei keen an sengem Sproochgebrauch; dat war, ass a bleift dach fir äis e 'Championnat'. Lëtzebuergesch? Jo, well et international an net eeschléieg däitsch ass.

Instinktiv hunn d'Leit déi Ausdréck mat eran an d'Lëtzebuergesch geholl, déi en internationaalt Gesiicht haten. Et ass kengem agefall, bal automatesch dat däitscht Wuert direkt ze huelen oder et gediebelt a gequëtscht an eis Sprooch ze brätschen. **Ass dat dann elo géint d'Däitsch? Ganz kloer neen!** Et weist just drop, dass mir Lëtzebuerg äis ganz spezifesch déi Wieder kënnen leeschten, déi den Tour rondrëm d'Welt maachen... an dat sinn net déi däitsch, mä d'meescht déi, déi eng griechesch-laténgesch Wuert hunn... iwrengs esou wéi 'Televisioun'... déi mir hei bewosst net wollten extra ernimmen ('erwähnen')? ■ M.V.

Da load emol schéin... down!

Mir hoan zwou Oortschaften am Laand, wou 'geloade' gëtt: Wolz an Echternach... d'Aussprooch ass also dselwecht wéi am Engleschen, an deen 'oa'-Laut ass mat den **éi-ou-äi-ue-Duebellauter (Diphthongen) e Markenzeichen**, dat äis vum Däitschen an deelweis och vum Franséischen ënnerscheet. Ganz sécher en däitlech Zeeche fir eis spezifesch Sproochsituatioun.

Wann e Wëlzer/Echternacher also elo seet, hien hätt eppes aus dem Internet 'eroafgeloaden', dann ass hien net laanscht (säin) Dill a bal genee um Engleschen... ower he brauch et **net 'downzeloaden, well 'erof' dach déck duergeet**, oder net? Mir brauchen 'downloaden' dach net; ('e)roflueden' seet genee datselwecht... mä 'déi Säit vun der Musel', am Frankräich, der Belsch a soss enzwousch hunn si dee Problem och: et schéngt einfach méi glënnereg ze sinn, grad ewéi **'printen' aplaz 'drécken'**... a wéi viles, dat fénkelt a blénkt, ass et onnéideg, bretzeg a bëllg.

Eng Anekdot, déi net erfionnt ass: Op RTBF 1 war eng Diskussioun iwwer d'Gefore vum Eroflueden aus dem 'Gissen-Internet'; ënnen ass eng Text-Zeil (Ticker?) fir d'Froe vun de Leit gelaf; eng war déi hei: *les gosses 'downloadent' n'importe quoi. Bingo!... pour les adultes qui écrivent les dernières des bêtises.*

bäiwunnen?

An engem Artikel iwwer eng sympathesch Feier huet e Journalist geschriwwen, d'Ministesch Jacobs an e puer Deputéiert hätten och **'bäigewunnt'**. Wat soll dat? Gëtt dann elo erëm stereotypesch geäntwert, mir hätt kee Wuert fir dat 'Bäigewunnt'. Mä brauche mir dann iwwerhaupt eent, fir einfach ze soen, si wieren 'och do(bäi) gewiescht'... oder ass dat net feierlech genuch?

Dat Beispill leeft genee an deer Schinn, wou ee schreift, *'uschlëssend fënn d'Bäisetzung statt'*, aplaz dat duerno d'Befgrëfnëss ass... dat 'uschlëssend Bäigewunnt' ass dach, mat allem Respekt gesot, iwwerflësseg an vrun allem gebeemte Kabes! Ass deene Schreiwerten iwrengs bewosst, dass 'beiwohnen' am Däitschen och nach eng ganz intim Bedeitung huet, déi gottweess näischt mat deene genannte Geleeënheeten ze dinn huet! Fir Lëtzebuergesch ze schreiwen, do gëtt et, och fir Journalisten, e gutt Rezept: **Schreif esou, wéi wanns du engem et giffs um Telephon soen...** da bleifs de ganz bestëmt um Dill! ■ H.M.

kréckelen...

garantéiert ass et net vu Muttwëll, wa mir regelméisseg **op Ausdréck weisen, déi een nawell gär, liichtfank an ouni vill weider nozedenken, als geléint, geklaut, ugepasst oder gottweesswat kuckt**; kuckt! net bedenkt! Ower dat Nodenken ass eng schwéier Bouss, gellid.

Wann eppes 'kréckelt', dann ass dat am Lëtzebuergesch e Geräisch, wat sech am Franséischen ongeféier mat 'grincer' iwwersetze léiss, zesoan eist 'grätschen/jiipen'. Dat franséisch 'craqueler' huet knapps eppes mat eise 'Gekréckels' ze dinn; do huet et de Sënn vu 'râissen/gerass', z. B. kann eng Fëster oder soss eppes Sprockes 'craquelé' sinn... an et kann ee bewosst dees 'gekrächte' Glas fir an eng Rumm bestellen. Wann eng Dier 'kréckelt', da mussen d'Jarnéiere geschmiert ginn; 'kréckele' Schong, dann ass d'Lieder ze dréchen; Beispiller fanne mir kéipweis... wa mir dat emol bësse bedenken.

Ganz sécher ass ower deen hei(te) Saz 100 % nëmme op Lëtzebuergesch ze verstoen: *de Mich hat dem Jang eng Fatzeg gekréckelt*. Iwwersetzt deen emol an eng aner Sprooch: ■ P.W.

SUDOKU, Rätselen an EISES?

vum Lex Roth

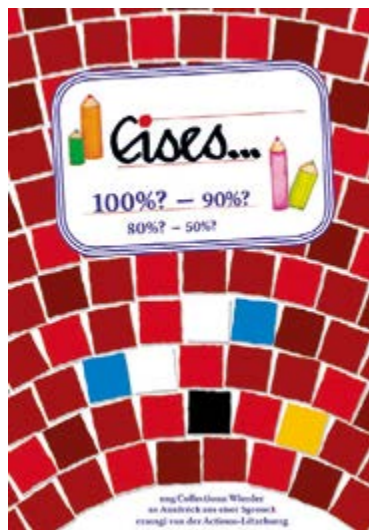

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Näischt géint näischt, an et ass gutt, datt och eis Press hire Lieser d'Geleehheet gëtt, sech mam SUDOKU eng 'Knobel-Freed' ze maachen. Dat Zuelespill huet jo bestëmmt näischt mat eiser Sprooch ze dinn. Mä deen **äiskalen Zuelesport** kann ee bis op Gedanken iwwer d'Sprooch bréngen. Sprooch ass ëmmerhin eng Saach vu Kommunikatioun, deemno vu Mateneen an Ënnereneen tëscht Mënschen. Dat gëllt och fir eis Sprooch!

Et gëtt gesot, datt Zuelejongléiere wier gutt fir de Käppchen. Stëmmt, well d'Gehir jo schaffen gedinn an doduerch gutt durchblutt gëtt, wat bei stonnelaangem TV-Glotze vu Brutalität an Nullitéit ganz klor net de Fall ass. Mat Gefill huet SUDOKU näischt op sech, bréngt keng Diskussioun un d'Rullen, keng Fro, keng Äntwert, keng Gespreich. Dat Zuelegemierwels léisst keng Meinung zou, keng perséinlech a kengem aner seng. Do ass e **'Kreuzworträtsel' scho vill méi mënschlech, esouguer méi 'waarm'**: Et muss ee sichen an esouguer vläicht emol e Buch fir d'Léisung an de Grapp huelen; et gëtt ee 'Saache' gewuer, vun deenen een näischt gewosst, ni driwwer geschwat an sech mat kengem driwwer ënnerhalen huet. Déi 'Wierderkräizrätselen' hunn ewell müncherengem e Stéck Allgemengbildung bruecht, oder en Interesse fir eppes, datt engem net bekannt oder egal war. Da sief jidderengem seng Meinung iwwer SUDOKU a Wuert-Rätselen iwwerlooss...

Et gëtt och nach aner Formen, fir sech de Käppchen e bëssen ze zerbréchen. Eng dovun ass ganz sécher **eist Sproochrätselbuch EISES**. An deem hu mir Dausende vu Lëtzebuergesche Wieder an Ausdréck gesammelt, wou een dann déi däitsch oder franséisch Bedeitung soll erausfannen an niewendrun opschreiwe kann. Ganz vill haten der gemengt, datt wier dach einfach... bis si mat 'aha an oho' gemierkt hunn, datt eis Sprooch ower net nëmme grad e platte 'Bauerendialekt' ass. Vrun allem mierke mir hei, datt Lëtzebuergesch net einfach däitsch ass (oder ëmgedrënt). Wien sech och nach un déi franséisch Bedeitung gëtt, dee kënnt dacks aus dem Verwonneren net eraus!

'EISES... 100% – 90% – 80%' ass zwar alphabetesch an d'Rei gesat, mä et ass ganz bewusst keen Dictionnaire, mä e sougenannt 'Arbeitsbuch', mat deem ee sech stéckerchesweis kann ofginn, et fir eng Zäit op d'Säit leeën an et erëm just senger Gloscht no erbäi huelen. Vläicht mierkt een sech och e puer kniwweleg Froen, déi bei Frënn oder an enger Gesellschaft fir interessant Gespréicher kënnen suergen, z.B.: «Weess du da wat 'Blatz/Pujell/Eierchen/gierksen/poteren/éimeg/tierkeleg/broseleg...' am Däitschen heescht? An am Franséischen? Souguer an enger Schouklass loosse sech domat interessant Stonne maachen... vläicht och munnech aner Meinung iwwer eis Sprooch.

Wat et kascht? Vergläicht emol mam Präiss vun enger Spaghetti, enger Pizza, enger halwer Portioun Mullen... Dir kritt et a jidder éierbarem Bicherbuttek; natierlech och op enger vun eisen Adressen. Hei (nach eng Kéier) eng Photo dovun. Ze iwwersinn ass et bestëmmt net!

eis Schreifweis / Orthographie

Et kënnt ganz klor net a Fro, datt jidder vum äis un dee 'règlement grand-ducal' vun 1999 kniwwele geet, deen d'Schreif-Regele fir d'Lëtzebuergesch festgeluecht huet. Dat gëtt eng Zort Chaos, deen et z.B. total onméiglech gëtt maachen, en elektronesch Korrekturprogramm fir eis Sprooch op d'Been ze kréien.

Fir doru fréckelen ze goen, ass nëmme déi Commissioun kompetent, déi de Fong vum Orthographie-Règlement geschaf huet: de Conseil (national) pour la langue luxembourgeoise (CPLL)! Et kann ee sech virstellen, datt dee Conseil sech vläicht nach eng Kéier mat deenen **3 'e' beieneen am selwechte Wuert** ausernee setzt: Geleehheet, Jeeër asw... dat ass ewéi 'Ham an der Mëllec'h' gekacht; 'Geleehheet' kann ee jo guer net anescht liese wéi mat langem 'e', deen duerch deen zweete mam Trema drop 'erofrutscht'!

Méckepéilerei mussen guer net sinn; fir d'Akzeptanz sinn se einfach schlecht... a liicht eraus ze dixe. Ower wéi gesot: vun deer Autoritéit, déi gesetzlech dofir do ass! E bësse fir am selwechte Sënn am Däitschen nozedenken: wat haalt dir vu *beenden, ausgeführt, gehrt, beinhalten, eingeigt?*... mä do seet keen eppes! ■ L.R.

Ceterum censeo... (18)

Mir wëssen nëmme ze gutt, datt et an der Politik eng Taktik gëtt, fir déi ee keng «Sciences po» brauch gemaach ze hunn: Wann e Problem kriddeleg oder ganz einfach 'lásteg' gëtt, da kritt eng 'Commissioun' en... do gëtt déi Knäzel e bëssen diskutéiert... **bis datt déi Kniwwelerei entschlof ass**. Et wëllt ee jo schléisslech kee Sträit kréien, gellid; a wann d'Saach bis seriös an de 'Plenum' bruecht gëtt, da missten der emol hirt Gesiicht weisen... mä ass et dat wert? Et ass... zënter dem 10. Oktober 1941!

A 17 Meint gi mir welen. Et bleift äis Zäit genuch, fir op eng fein oder zimlech méi ongemelleg Fassong iwwer eis Sprooch an der Constitutioun ganz aner Säiten opzezielen. Dann zécke mir natierlech och net, de 'Coco mam Reider' ze nennen. Mir sinn iwwerzeegt, datt z.B. all patriotesch Organisatiounen an eng Rëtsch anerer op engem grouse 'Meeting' oder bei enger referendärer Actioun matmaachen... wou och d'Parteien dru kommen, fir hir Iwwerzeegung klor ze soen. Eng 'E-mail'-Actioun? Kee Problem. Mir ginn äis net! ■ A.L.

an d'Wieder?

Dir kennt jo de **gratis Witz beim schlechte Wieder**: Besser dees schlechte wéi guer keent. Stëmmt. Mä eng aner lëschtég Bemierkung: Wieder ass et nach ëmmer ginn, an et guff nach ni méi iwwer eppes geschwat wéi iwwer d'Wieder... apaart vu Leit, déi et do-riwwer eraus schwéier hunn, en normalt Gespreich ze féieren. Dat bréngt natierlech och mat sech, datt eis Sprooch e ganze Koup spezifesch Ausdréck rondrëm d'Wieder huet. Leider ginn der e sëllegen duerch TV-Däitsch ermëlt. 'Der Himmel ist/bleibt bedeckt' féiert bei déi bedauerlech däitsch Ausdréckswies 'den Himmel ass bedeckt'... aplaz **d'Luucht ass/geet zou**. Klor: dat rappt kengem e Been aus. Ower et knéckt muttwëlles e léiwen an esouguer zimlech poeteschen Ausdréck an eiser Sprooch. Jiddereen dierf sech d'Fro stellen, ob dat néideg ass. Et sief dann, et ass engem (wéi vläicht viles) egal. ■ P.W.

keng nei Wieder?

Mir hu jo ewell dacks hei iwwer eis Sprooch an nei Wieder geschwat... a wäerten dat och weider maachen. Jiddereweess, datt z.B. **Kanner an all Haus fir déi onméiglechst Saachen nei Ausdréck** fannen, déi dacks laang an der Famill erhalte bleiwen. Si kommen an d'Schoul, kucke (leider zevill) Télévisioun, an huelen dann dat 'bessert' (meescht däitsch) Wuert.

Et gëtt ower och Ausdréck, déi spontan entstanen sinn, an déi hunn sech duerchgesat. Wéi et no an no de Brauch ginn ass, fir emol op d'belsch Plage oder méi spët esouguer un d'Mëttelmier an d'Vekanz ze goen, do si vill Leit mat grouse roudé Flaatsche vu 'verbrannter' Haut heemkomm. D'Schold war net d'Sonn, mä en Déier, dat si am Mier erwëscht hat. Dat war keng 'Quall' an och keng 'méduse', mä e glétschege... Jelliskapp! Den Ausdréck ass bliwwen; hie gëtt vu jidderengem verstan... mä net onbedéngt vun engem, deen eis Sprooch net kennt... den engleschen Numm? 'Jelly-fish'! Et ass e ganz intressant Beispill fir Sprooch-Kreativitéit, déi leider ze dacks duerch déi bekannt Ursachen erdëmmelt gëtt. A propos: Wat heescht 'erdëmmelen', a wéivill Ausdréck hu mir nach fir dee Begrëff? ■ M.V.

en Angebot?

Mir kënnen natierlech engem eppes 'ubidden', ower doraus muss nach laang keen 'Angebot' gemaach ginn. Dat ass am normale Lëtzebuergeschen nach ëmmer eng 'Offert'... déi zwar mam Franséischen ze dinn huet, mä do gëtt et keng 'Offerte', dat ass eng 'offre'! D'Offert ass deemno deer typesch lëtzebuergescher Verdréngungen eng, esou wéi z.B. e 'Stong (jeton)'. Déi Iwwerleeung gehéiert an deeselwechte Streech wéi aner franséisch Wieder, fir déi soss ni däitsch gefierter a Fro komm sinn: eng Invitatioun/invitéieren (aplaz *alueden*), eng Demande (an net op eemol 'e Gesuch'), kamoud aplaz *bequem*.

Et freet een sech ower vläicht mat Recht, firwat mir dann deer franséischer Ausdréck aplaz däitscher huele sollen. D'Äntwert ass ganz klor: Mir si leider amgaang d'Gläichgewicht tëscht de romaneschen a germaneschen Wieder an eiser Sprooch ze tippen. Et gëtt dofir nëmme eng Ursach: déi Dosenden däitschsproocheg TV-Programmen! An, éierlech, watfir eng Sprooch 'kucke' mir am meeschten? Da brauche mir jo net laang sichen ze goen, wou deen iwwermëssegen – an d'meescht absolutt iwwerflëssegen – Hank hier kënnt. ■ H.M.

firwat rutschen?

Stellt iech vir, e Fransous gëtt iech froen, 'si vous avez bien glissé dans l'année nouvelle'. Dann hätt hien och just dee blöde 'gudde Rutsch' aus dem Däitschen nogeaft. Firwat soll een dann an d'Neit Joer rutschen? En Englänner oder Amerikaner freet och keen, ob hien 'a good glide/slide' gehat hätt, just well dee koppegen Ausdréck sech am Däitsche festgefriess huet. Mir fänken e Joer un; mir rutschen net dran. Mir féieren den Ufank vläicht mat engem genëssegen lessen an enger méi feierlecher Schlippi. Alles dat huet näischt mat Rutscherei ze dinn, et sief dann et war glat dobaussen. Ganz flott wier et jo, wann ee geng soen, et wier ee gutt 'eragedantz'; oder et hätt een et einfach 'gutt ugefaang'. ■ H.V.

Quetschekraut-Sprooch?

vum Lex Roth

Dëslescht hu mir vun der Actioun-Lëtzebuergesch dem **Emile Angel d'Sëlwer-Éiereplack** 'Dicks-Rodange-Lentz' fir seng Verdéngschter als Auteur an eiser Sprooch iwwerrecht. Den Här Angel – dir kennt hien ë. a. als 'Mil' mat sengen nodenkerleche Sketcher aus der WARTE – huet déi Dekoratioun héich verdéngt!

Och eis Press war un dëser klenger Feier an der Escher Gemeng interesséiert, an si huet sech deemno beleuft. Ee Journalist konnt sech ower net enthalten, dem 'Mil' säi Lëtzebuergesch als besonnesch 'modern' dohinner ze schreiwen... fir et laanscht e sougenannt **«Quetschekraut-Lëtzebuergesch»** ze reiwen. Natierlech mécht dee Schreiwert sech et einfach: hie verallgemengert, nennt keng Beispiller a keen Numm... mir dann och net.

Mä wann een esou eng 'sippenhafteg-anonym-hannerwänneg' Behauptung an d'Zeilewelt setzt, da muss een och eng Grëtzt Courage drënner mëschen! Wat ass da 'Quetschekraut-Lëtzebuergesch'? Ass dat, wann een 'an engem Stéck aplaz baussent' elo 'andauernd anstatt ausserhalb' schreift? Ass dat z. B., **wann ee sech Mëi gëtt, fir datt aus dem Meedéier, dem Päiperlek, der Hierschtblumm, der Seejomes kee Maikäfer, kee Schmetterling, keng Herbstzeitlose, keng Ameis soll ginn?**

Vläicht wier et emol **net vu Muttwäll, wann deen 'neimoudege' Journalist äis giff verroden, wat hien dann elo als Énerscheed tëscht 'modernem' a 'Quetschekraut-Lëtzebuergesch' versteet.** Garantiéiert giff him keng Zack (kee Spuerk!) aus der Kroun falen, wann hien sech Texter vum Marcel Reuland, dem Robert Bruch, dem Tit Schroeder, dem Pol Noesen, dem Pier Kremer, dem Norbert Weber, dem Fernand Hoffmann, dem Josy Braun an enger ganzer Schwadrull vun eise gudden Schreiwerte giff op de Leescht huelen.

Datt et nach ëmmer Leit gëtt, déi eis **Kultur einfach (a flappeg) mat Kachéis, Bouneschlupp, Judd mat Gaardebounen... a Quetschekraut op een Träpplek stellen**, dat weist just, datt si Provöenz- oder egal watfir Komplexer hunn. Wéi ass et dann – fir beim Lessekascht ze bleiwen – mat eisem 'Pat', der Paschtéitchen, der Mousträip, dem Kuddelfleck, dem Kiermeskuch, de Stäerzelen, de Gebootschten, der Wäinzossiss, dem Ierzebulli, der Kiermesbritt asw.? Vun eiser Geschicht an eiser – fir eis 2600 qkm – erstaunlecher Kultur hunn der leider vill sech, och iwwer d'lessen eras, nach net e sëllegen eragezun, soss wier hien (intellektuellen) normale Respekt méi 'fiederfest'.

A propos 'Quetschekraut': Am Fong misst een Zeitungsmënsch mat enger zerguttsterter Allgemengbildung vläicht eng Grimmel doriwwer Bescheid wëssen, wéi dat genëssegt an éissegt Traditionns-Gebeess gemaach gëtt, dat äis soss esou gutt iwwer de Wanter bruecht huet! D'Quetschekraut ass eng kleng Konscht an zimlech vill Aarbecht (eis Sprooch och!). Et brauch een de richtige Kessel, wa méiglech am Koffer; 't dierf net ze schaarf ugekacht ginn; den Zocker an d'Kanëilescheeke mussen richteg doséiert sinn... 't muss iwwer dem Kache stonnelaang gedëlleg geréiert ginn... bis et eng bal schwaarz Faarf kritt. Déi kleng 'Tricken', déi d'Hausfraen nach dobäi kënnt hunn, déi wëlle mir net verroden. Wann et gutt gekacht ass, net zevill 'modern' = ze séier/ze schëtze/ze haseleg, dann hält d'Quetschekraut sech iwwers 'bis Jëngsterdag', an et kann esouguer mat schwaarzem Kaffi 'gelängt' ginn.

An deem Sënn kënnt ee friddlech mam Verglach vun der Quetschekraut-Sprooch averstane sinn... an näischt fir ongutt!

WALnëss...?

Datt Nëss eng natierlech-gesond Saach sinn, dat dierft esou lues jidderee wëssen; si hu beileiwen net nëmme Fett, mä eng ganz Rëtsch extra gutt natierlech 'Saache' fir eis Gesondheet. Ower: déi bësse Nëss (an hir Beem!), déi mir nach ëmmer hei haten, hu bei äis och en Numm! Wat ass dann **en 'Nëssert', en 'Hieselter'?** Dat eent ass de Bam mat den 'decken- oder Hackernëss', déi aner sinn déi 'kleng- oder Hieselter'nëss'... do brauche mir also keng 'Wal-Hieselnëss'... et ass net wichteg, gellid. Mä wat ass da scho wichteg? Vläicht d'**Afennëss**... ee vun den typesche lëtzebuergeschen Ausdréck, deer eis Sprooch der vill méi gemaach huet, wéi dacks an den (On-)Gedanke behaapt gëtt. Wa mir eise Kanner déi Nimm net matginn... da sinn se futsch a fort!

■ M.V.

...endlech!

Zënter op d'mannst 10 Joer gëtt hei an der KLACK gefléift, gegëmmert a gebiedelt, **dem Chrëschttag dach ëmgottesbiddeswëll säi griecheschen CH ze loossen**, aplaz dat Wuert mat K ze schreiwen. Wann net, da soll een och konsequent aus dem Christus e Kristus maachen, aus all Christian/Christiane e Kristian/Kristiane maachen. Musse mir dann all orthographeschen Tutifrutti matmaachen, deen 'déi aner Säit' opgefëiert gëtt? Just esou Ausdréck wéi Chrëschttag. Photo solle mir verstännegerweis méi no bei hirer Wuert halen an net enger vermengter 'Vereinfachung' nolafen. D'Italiëiner an d'Spuenier haten an der Zäit eng reng politesch Ursach, fir alles aus hirer Schreif eraus ze puchen, wat un d'Griechen erënnere kënnt; dat kann ee verstoen, ower domat hu mir näischt ze dinn. Hätte mir net besser, äis do méi no un d'franséisch, englesch an international Schreifgebräicher ze halen!

Wien dës Kéier an den Zeitungen opgepasst huet, deen huet – o Winner! – bal nëmme méi de Chrëschtmaart, de Chrëschtconcert, de Chrëschtbeemchen, de Chrëschtowend fonnt. E grouss Merci un all déi, deene mir dat verdanken! Dëst Joer wëlle mir dann emol kucken, ob mir dee koppege **«Glühwein»** net op «waarmen oder gliddegen» ëmgedeft kréien...

■ P.W.

Ceterum censeo... (17)

Eis Sprooch an der **Constitution/Verfassung ass keng 'Fändelerei'** wéi d'Wéitsche beim 'Tour de France' oder op engem Footballmatch mam Roude Léiw oder mat eiser Tricolore. D'Hauptgesetz vun engem Land um Fong vun de philosopheschen Staatsprinzipien ass ze kucke wéi d'Fëllement vun engem Gebai: wann dat schwach ass oder falsch geplangt a gebaut, da kënnen och déi schéinsten Zëmmeren dat Ganz net zerguttst zesammenhalen.

Mir hu – verstännegerweis! – nach ni verlaangt, eis Sprooch misst eng komplett offiziell EU-Sprooch ginn; mir kënnen äis och do op d'mannst déi zwou 'friem' Sproochen leeschten, déi mat Recht zu deene groussen EU-Sproochen gehéieren: Franséisch an Däitsch. Vun aneren hien (d'meescht histoersch-politesche) Verbruechte soll jidderen halen, wat hie kann. Eis Sprooch an eiser Verfassung ass ower eng onbedéngt Condition fir d'Énersträiche vun eiser Souveränitéit, Identitéit a Respektabilitéit. Wien do dogéint ass, dee soll et haart an éierlech soen. Mir wësse genee wien... a kommen déi richteg Zäit och domat 'gefuer'!

Da probéiert emol!

Sengerzäit hat den Här Gaspard äis e Bréif geschéckt, an deem hie sech beklot huet, datt eist Buch EISES **nëmmen eng 'Lëscht vu Wieder'** wier, datt keng Explicatiounen dobäi stengen. Dat stëmmt. Ower mir wollt jo ganz bewusst keen Dictionnaire maaachen. Et sollt eng Zort 'Rätselbuch' iwwer eiser typescher Ausdréck ginn, an zwar mat zwou Iddien dohannert:

1. Kennen ech deen Ausdréck? Kann ech en net och emol gebrauchen?
2. Kennen ech déi däitsch oder/an déi franséisch Iwwersetzung?

En etlech Beispiller, déi den Här Gaspard äis al Fro matgeschéckt huet, an hannendrun hu mir déi eventuell Explicatioun gesat:

schléi = net just dréchen, ower och net méi richteg fiicht (Wäsch)
éimig = bal bluddeg gekraatz (cf. 'heima' fir Blut, am Griecheschen)
pëssig = vermengt, agebillt (och nach 'ampëssig'), «eng Pëssig schneiden»
treisch = de Contraire vu couragéiert oder haart; et ass natierlech Famill mat 'trei a brav'.
facheg = «dat facht no Mëscht»... et sténkt; mä et huet och nach aner Bedeitungen.
omelzeg = 'eeleren' (ower heemlegen) Ausdréck fir fläissig, net liddreg
gaarzeg = ongesond gouereg (eng gaarzeg Kou)

Wa mir en Ausdréck nach net héieren hunn oder net kennen, da muss dat net heeschen, datt et deen net gëtt... oder datt en ze «al» wier; et ass e bësse eng Fro vun 'unhuelen/Akzeptanz'. Et geet net domat duer, datt een an enger Sprooch nëmme dat unhëlt, wat/wéi «d'Mamm gesot huet»! Grouss Sproochen hunn déi Chance, datt een se och all Dag schrëfflech begéint... an net nëmme als «mëndlech Iwwerliwwerung».

'EISES 100 %–80 %–60 %...' an alle grouss Bicherbutteker... fir de Präiss vu knapps eng Portioun Spaghettien. An dir kënnt iech wunnerbar dobäi **'ameséieren'**. ■ H.M.

Flouer- a Kadasternimm

Vrun ca. 25 Joer hat ech mir erlaabt, an enger klenger Gesellschaft eng zimlech bësseg Kritik vun eise **'verpreiste' Kadasternimm** ze maachen. Ouni ze wëssen, datt do e Beamten aus deer Administratioun geng setzen. Wat hat dee mech erhuuscht... a gestéppelt! Vläicht just dowéint hunn ech net méi lassgelooss. Haut hu mir dat formidabel Resultat, datt aus de ronn 40 000 Stroossen- a Flournimm dee preisesche Wand aus dem 19. Joerhonnert eras ass!

'auf der kleinen Höh' ass elo endlech 'op deer klenger Héicht'; aus dem 'untersten Grosfeld' guff dann dat 'ënescht Groussfeld', an 'd'Kotzwiese' zu Wolz huet zugudderlescht 'd'Kousswiss/Kueswiss' erëmkritt... vrun allem ower, well en 'Décke' vum Kadaster äis eng Hand (= Hänn a Féiss, Begeescherung a Fläiss) ugepaakt huet, joerelaang: **den Här Éierendirekter Patrice Schonckert**. Hien huet eise Merci verdéngt, dee vun eise Kanner a Kandskanner, dee vun eiser Aarbecht a Méi fir d'lëtzebuergesch Identitéit: dofir huet de Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch eestëmmege decidéiert, dem Frënd 'Pat' fir 2008 d'Éiereplack Dicks-Rodange-Lentz ze ginn!

An enger spezieller Brochure kënnt dir d'Resultat vun eiser Aarbecht (a Frëndschaft) an de Gemenge Leideleng, Mäerzeg, Sandweiler a Steesel (als 'Pilotgemenge') kréien. ■ L.R.

**Eise Membren, eise Frënn, eise Lieser vun der KLACK
wënscht de Comité vun der ACTIOUN-LËTZEBUGESCH
fir 2008**

Gesondheet, ZeFRIDDENheet...

an nach vill weider Schaltjoeren dobäi!

AKZEPTANZ?

A wat ass dat dann? Alt erëm deer Wierder eent, bei deem een net richtig weess, wat ee soll domat ufänken. Ass dat iwerhaapt Lëtzebuergesch? Gewëss. Well eiser Sprooch ass genee datselwecht erlaabt ewéi dem Däitschen, dem Franséischen, dem Engleschen asw., wou mir *akzeptieren* – *accepter* – *accept* als Verb fannen... well déi jo och mat engem Fouss am Latäin stinn... grad ewéi d'Lëtzebuergesch! Jo! A mir brauchen äis kee Fatz dofir ze genéieren oder esouguer ze entschëllegen. Mir kënnen ouni ze féischtere vun **Akzeptanz an akzeptéiere** schwätzen, ouni eis kleng Sprooch missen opzeblosen.

Akzeptéieren heescht nun emol «eppes unhuelen, mat eppes averstane sinn»; d'*Akzeptanz* vun eppes ass deemno en «Unhuelen»... hei an eise Fall d'Akzeptanz vun eiser Sprooch, dem Lëtzebuergesch. Haut kënnen mir z. B. roueg behaapten, datt eis Sprooch eng vill méi grouss Akzeptanz huet, wéi nach vrun 30 Joer. Si gëtt, ee Gléck! **net méi als iergend eng folkloristesche 'Stoussnéckelerei' gekuckt** a behandelt. Esouguer eng Actioun ewéi eis gëtt elo dofir vill méi respektéiert... et freet ower knapps ee sech, wéi et dozou komm ass.

Gelungenweis schéngt dat deenen zimlech egal ze sinn, déi sech, mat der spater Nues an der Luucht, nëmmen ëm dee sougenannten 'Ist-Zustand' bekëmmern... dat ass natierlech vill méi einfach, well et brauch een net laang glannen ze goen an aner 'Kniwwelereien' ze iwwerleeën. Leider ginn ower bei deem 'wëssenschaftlechen' Äifer och Behauptungen opgestallt, déi hanne falsch a vir net richtig sinn... dofir wäert an nächster Zäit eng Aarbecht entstoan a publizéiert ginn, déi ouni Kniet a Wurrel **objektiv Klorheet 'vom War- Werde- bis zum Ist-Zustand'** schafft.

D'Akzeptanz vun eiser Sprooch 'bei de Leit' huet hire Fong nëmmen zu engem klengen Deel an der Literatur. Well loosst mir äis nääschts virmaachen: Wéivill Prozent vun 'de Leit' liesen da Bicher oder intresséieren sech fir Gedichter? Schued, mä wouer. Eis 'Feldaarbecht' huet dee gudd Buedem fir d'Literatur ower ganz bestëmmt mat virbereet, op deem haut Dosende vun Auteuren an Honnerte vu Publikatiounen an eiser Sprooch wuessen a bléien. D'Akzeptanz vun Lëtzebuergesch huet praktesch kee Paff mat linguistesche Koplabunzereien ze dinn, mä ganz einfach mat der Wierklechkeet vun gewéinleche Liewen. Mä dat ass net komplizéiert genuch fir op en akademesche Glacis, gell! Egal: d'Haaptsaach ass, wat zugudderlescht eraus komm ass a kënn.

Am allerflottsten ass et, **wann aus der 'Akzeptanz' eng Selbstverständlechkeet gëtt**: zesoeng eng Normalitéit. E puer Beispiller? Haut schéngt et 'normal', datt een eng Familien-annonce op Lëtzebuergesch publizéiert; 'normal' gesi mir elo och déi lëtzebuergesch Uertschaftsnimm an eise Telephonsbuch; als 'normal' kucke mir e Sprooch- oder Schreif- cours fir d'Lëtzebuergesch, e Menü, eng Plakat, eng Geschäftsreklam an eiser Sprooch... alles 'normal' oder wat?!

Wien an deer ganzer Saach wëllt éierlech bleiwen, dee muss sech emol d'Fro stellen, wéi dat sech dann alles wierklech hat, iert et vun 1971 u 'gedibbert' huet. Hei ass eppes fälleg an néideg, wat een als eng Zort 'Rigurosum' kënnt kucken... also eng ganz stramm Aarbecht, net en dënne 'Puzzle', wou d'Stëcker net openee passen; eng Wudder, vrun deer mir de Kapp net an de Sand strecken; vrun deer mir net fortlafen; op déi mir mat Begeeschterung lass ginn!

de Vierdergrond/-gronn?

De Rollengergronn, den Heischtergronn, de Birelengergronn... eise Kadaster ass voll deer Grënn. Ower e Vierdergronn, als **Knallfräsch-Iwwersetzung** aus dem houdäitsche Vordergrond, dee brauche mir mengerwäreg net! Do wëllt jo just ee soen, datt eppes virbäi, d'Haaptsaach, dat Wichtigst, dat Éischt war.

Et giff just nach fehlen, datt elo nach ee vum viischte Plang (avant-plan) geng schwätzen, da wier d'**Sproochbëschel** fett! Wann ech iwwerleeën, wat ech wëll/soll soen, da kommen esou Bokemaul-Iwwersetzungen net op. Da maacht et, w.e.g. ■ M.V.

den Ulass?

Datt emol eppes **d'Ursaach** ass, fir ze fäerten, dat muss net 'Ulass zu Befierchtunge' ginn; eng Ursaach geet nun emol duer, fir datt mir verstinn. Gitt dem Chrëschtkëndchen den 'Ulass' mat an d'Krëpp an herno mat an den Himmel, mir brauche keen Ulass.

Am selwechte Streech hu mir **'den Ulass, engem ze gedenken'** och net néideg, iwwers huet mir et am Däitschen hei mat engem Genitiv (wessen?) an net mat engem Dativ (wem?) ze dinn. Averstan: Et soll heiansdo e bësse feierlech klénken; ower dat Einfachst ass dacks vill méi eescht an éierlech... a feierlech wéi dat erbäigeschäertent Houdäitscht. Mir 'gedenken' ni an néierens, mir denken einfach un een. Wa méiglech ganz léif. ■ H.M.

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Ceterum censeo... (16)

Eist Vollek ass souverän. Mir sinn e souveräne Staat, deen sech (bannent dem Kader vun sengen internationalen Obligatiounen) seng eege Gesetzer mécht. Dovun ass eist Basis-Gesetz, d'Constitutioun dat wichtegst, grad ewéi an allen anere 26 Länner vun der EU! **Ass et dann elo och normal oder net, datt een d'Haaptsprooch vun engem Land soll/muss kennen, fir deem seng 'Memberkaart' ze kréien, also d'Nationalitéit.** Emfrot iech an Däitschland, a Frankräich, an Italien, Spuenien, Griicheland, Portugal... a kuckt emol, wéi et an den USA ass.

Mir brauchen de Malteser hir penibel Europa-Sprooch-Verbruetheet net; den Irlänner hire Problem ass en historesch-politeschen; d'Belsch bäässen sech d'Zänn un enger Sprooch-Schank aus. Alles dat huet, ee Gléck, nääschts mat eiser Sproochsituatioun ze dinn. Mir brauchen an eiser Constitutioun just déi effektiv Wouerecht: d'Lëtzebuergesch ass d'Sprooch vum Land; d'Franséisch an d'Däitsch hunn eng administrativ Funktioun. Dat ass kuerz, net e sëllege vill... mä alles! ■ P.W.

Léif Gedanken

Heiansdo begéine mir en däitschen, franséischen, engleschen Text, oder een an enger anerer Sprooch, deen äis einfach net lass léisst, esouguer op d'Gemitt schléit... an da freet een sech, ob dat sech och op Lëtzebuergesch giff soe loosson. Am Restaurant 'Siweburen' ass mir matzen am Menü esou en Text opgefall: *un sourire*. Am Internet hunn ech erausfonnt, datt e vun deem exemplaresch-gudde Mënsch **Raoul Follereau** ass, dem 'Apostel vun de Leprakranken'. Ech mengen, et wier dowäert gewiescht, fir en an eis Sprooch ze setzen... an dat duebel an deem Mount, wou de Friden an d'Mënschleift dach himmelhéich uewe solle stoen!

e léift Laachen

(L.R./nom Text 'un sourire' vum Raoul FOLLEREAU)

E léift Laache kascht nääschts a bréngt vill.

**Wien et kritt, gëtt méi räich,
wien et gëtt, net méi aarm.**

**Et dauert een Ament,
mä d'Erënnerung ass fir éiweg.**

**Keen ass räich genuch, fir et net ze brauchen,
keen ze aarm, fir et net ze verdéngen.**

**Et schafft Gléck doheem,
hëllef bei de Geschäften**

a fillt sech als Zeeche vu Frëndschaft.

E léift Laachen ass d'Rou

**fir deen, dee midd ass;
et gëtt deem Courage, dee kee méi huet.**

**Et léisst sech net kafen, net verléinen, net stielen,
well et nëmmen deen Ament e Wert huet,
wou een et schenkt.**

**A wann dir heiansdo e Mënsch begéint,
deem dat léift Laache vergaang ass,
da sidd duebel léif: gitt him ärt.**

**Well et huet keen e léift Laachen esou néideg
wéi deen, dee kengem eent ka ginn...**

e Rapper?

Et geng ee wonneren, wann dir nach nääschts vun de 'Rapper' héieren oder gelies hätt. Dat sinn dach déi **«Musekanten un deenen alles geet»**, déi sech op enger Bühn diebelen, wéi wann si eng Traipeverschléppung hätten, hin an hier sprangen, wéi wann eng Bei si gepickt hätt, järe wéi rose Kanner... mä vrun allem mat de Féiss tuppen a knuppen, datt alles wackelt.

Hiren Numm kënnt aus dem Engleschen, an 'to rap' heescht wierklech 'tuppen/knuppen', op däitsch 'stämpten'. Am Goethe senger Sprooch gëtt et kee 'rappen'... ower am Dicks senger hu mir et, an zwar an x Bedeitungen: **un eppes rappen, sech eng rappen, rappen a klappen, e Witz rappen, eppes erofrappen, een ëmrappen asw...** et ass alles, mä net dat, wat et am Englesche wëllt soen. Emgedréint klénkt 'rappen' dach fir äis bei deene 'Kënschtler' gelungen, oder? Mä well d'Wuert am Lëtzebuergesch en eegent, e ganz anert Liewe féiert... do hunn d'Fransouse mat hirem liicht lächerleche 'rappeur' et dach méi liicht, gellid. ■ M.V.

...an si lieft nawell!

Ëm 1950 huet emol ee vun eise wierklech beschte Sproochwëssenschaftler an engem Buch iwwer d'Lëtzebuergesch geschriwwen, eis Sprooch hätt **zënter dem 'Fixspoun' an dem 'Gromperekiewerlek' (ëm 1880) keen anert Wuert méi** gemaach. Dat huet, ee Gléck! net gestëmmt. Mir hu sengerzäit an engem klengen Concours um 'HeiElei', duerch kéipweis Kaarten, déi era komm sinn, bewisen, datt d'Lëtzebuergesch eleng tëscht 1920 an 1980 eng Wull eegen Ausdréck geschaf huet!

Beim Theater gëtt et ëmmer eng ganz wichteg Roll, ower et gesäit een deen Acteur net. Dee sëtzt vir ënnert der Bühn; hien/si ass d'Rettung, wann de Spiller den Text emol ausheet. Dat war soss ëmmer an deem gelungene *'Flüsterkasten'*. Mir hunn ower kee *'Flüsterer'*, an e *'Kasten'* ass och net an eiser Sprooch. Dat ass eng Këscht, an deer ee pëspert. Wat lung dann do méi no, wéi vun enger **'Pësperschécht'** ze schwätzen. Dat war et. A mir liesen haut ëmmer méi dacks, datt déi 'Pësperschécht' eng ganz normal Saach ginn ass. Moie Fixspoun! ■ AL

Handy, SMS a Sprooch

vum Lex Roth

Et fällt engem ewell haut net méi lichter, sech d'Welt, seng eeg Welt, säi **Liewen**, **ouni den 'Handy' virzestellen**. Datt déi allermeescht mengen, mir giffen do en englescht Wuert gebrauchen, ass eng gelunge Geschicht, iwwer déi mir äis emol nach eng aner Kéier ënnerhalen... op jidder Fall kënnen mir äis d'Leit an d'Land net méi ouni den Handy virstellen. Eng zimlech verréckelt Saach, wann een eng 15 Joer no hannerzeg denkt.

Fir oder géint den Handy? Hei d'Spréchwuert, dat op esou sëllege Situatiounen passt: *Zevill an net genuch, si keng Moossen!* Datt et Leit gëtt, déi vu mueres fréi bis nuets mam Handy um Ouer dorëmmer lafen... zevill! Datt mir kéipweis Chauffeure mam Handy um Ouer den Auto an eng Kéier geheie gesinn... eng hiemiddelg a geféierlech Dommheet fir si selwer an déi aner, basta. Am **normale Gebrauch** ass de 'Balladeur' wierkech eng gutt, eng ganz kamoud Saach, sief et, fir sech selwer eng Sécherheet ze verschafen, séier bei engem Accident kënnen ze reagieren, een ze fannen, deen net ëmmer doheim um Téléphon hânt, fir all déi Berufsleut, déi ënnerwee mat hirem Haus 'a Verbindung' wëlle sinn asw.

Bei all deene Méiglechkeeten, déi den Handy bitt, war et sech net ze verwonneren, datt **eng ganz Partie 'Niewewierkungen'** dobäi eraus kéimen. Do steet natierlech den SMS op der alleréischter Plaz, de **'Short Message Service'**. Dat ass eng wonnerbar Geleeënheet, fir engem eppes op den Handy ze schécken... ass deen net 'un', da gëtt d'Noricht gespäichert, an et kann direkt drop geäntwert ginn. **Wat alles do 'gesimst' gëtt**, dat geet net op eng Dose Kéi-Hait! Natierlech Normales a Seriöses... ower och dat Allerlescht vu Kabes a Quatsch! Fir datt et esou séier wéi nëmme méiglech geet (Stress!!!), ginn d'Wierder an d'Sätz och nach esou zesummegeknätscht, datt sech plazeweis nëmme 'Spezialiste' méi ermënnen. Net emol ze schwätze vum deer **Zeechesprooch, déi mam 'Smily' (☺ :-)** ugefaang huet, an sech haut mat engem Rateschwanz vu 'Symbolen' an Ofkierzungen ofgëtt, fir déi een ewell rëm bal en extraen Dictionnaire brauch... Kuckt emol ënner 'SMS' am Internet.

Wa mir **haut op der TV dat SMS-Getickers** kucken, da falen engem en etlech Bemierkungen an: – Am Prinzip ass deen SMS-Schwanz allgemeng an op der TV eng flott Saach.

– **D'Sprooch an d'Schreifweis, déi do gebraucht ginn**, sinn ower dacks esou grueleg zermuerjelt, datt ee Simultan-Korrektur eng wonnerbar Aarbecht hätt.

– Vlächent kënn een déi interesséiert 'Eräschéckerten' och dru winnen, sech dättelech an ouni zevill **Ofkierzungen** auszedecklen; dat bréngt jidderengem eppes.

– Wie mengt (esouguer op akademeschen Niveau behaupt, gellid, Här Prof. Dr. Gilles), dat zesummegeknätscht Lëtzebuergesch wier 'en neit Sproochelement', deen huet sech gestouss... oder net dru geduecht oder 'erueiert', datt dee Phenomeen deesewechten ass ewéi z. B. am Engleschen/Amerikaneschen an anere Sproochen: 'eng Kéier' guff zënter Joer an Dag och als **'engker'** gebraucht; *'nach emol'* ass ewell laang **'nammel'**, **'dalei'** gebrauchen se op eiser 'Muselnammel' geleegef fir *'dat elei'*; **'gëmmen'** ersetzt schonn zënter Generatiounen och *'gëff mer'*... an et ass esouguer d'Verb *'gëmmen/gémmen'* an d'Adjektiv *'gëmmen'* draus entstan... dees guff a gëtt et gräppweis! Gudde Grond fir eng kleng-léif Diplomaarbecht.

Fir d'Schreif-Lëtzebuergesch kucke mir den SMS als 'Gélleguedskand' fir eis Sprooch... a vive déi gutt Gewunnecht! Maacht roueg mat!

wänzelen

Dat ass alt erëm deer Wieder eent, wou ee mengt, et wier ganz einfach en däitsch... wann ee mengt, net weider iwwerleet, eis Sprooch souwisou fir hallef dëses oder dees kuckt.

Da schwätzt emol zu Bonn vum engem Rad, dat wänzelt. Sot, dir hätt iech als Kanner am Schnéi gewänzelt wéi d'Gissercher am Bulli; dir gitt just grouss gekuckt, well och 'Gissercher' an de 'Bulli' sinn 'inconnus au régiment'. Vernernt 'do iwwer' emol een décke Batti 'Wänzeler'; dat mécht an Däitschland kengem eppes aus, well keen et versteet.

Kaapt iech eist Buch 'EISES', da fannt dir dausenden deer Beispiller, mat deenen dir och an Däitschland kee Paff weider kommt a fir Exote gehal gëtt. Dir kritt **EISES** a jidder eierbarem Bicherbuttek... fir manner wéi en Teller Spaghetti!

winnen an zillen

...dat héiert sech un, wéi wann et **'steifknopfmohrwaschecht' Däitsch** wier. Ass et ower net. Et ass Klack-Lëtzebuergesch! Mir hunn deer 'Fäll' mat den honnerten, an dee Sprooch-Phenomeen wier alt erëm méi wichteg opzekerzen an ze stodéiere wéi Rateschwanz vu linguisteschen, onomasteschen oder 'syntaktische' Langweilereien. Bonjour UniLu.

Probéiert emol op däitsch oder franséisch ze soen, datt een **'net gewinnt an net gezillt'** ass. Gell, do gëtt et Krämpes. Dofir brauche mir och kee Kand ze *'erzéien'*; wa mir se **winnen an zillen**, dann ass de Problem geléist. Op eng aner Manéier kënnen mir och op dat *'Zichte'* vu Kannengercher oder Gissercher fletten, well déi sinn hei nach ëmmer *'gezillt'* ginn. Souguer am Gaart fanne mir dat *'Zillen'* erëm, well wie seng eeg Porette-Kéil oder eng bio-trei Zalot wëllt hunn, deen *'zillt'* sech dat an der Kautsch... an da sot emol, dat wier net interessant.

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Ceterum censeo... (16)

Et muss engem dach bal opfale, datt an alle Länner vum der EU ewell déck op Identitéit, op Eegenart vum den eenzelne Länner gehal gëtt. Dat geet absolut net géint de Fong vum der Europäescher Unioun; d'Basis vum der EU-Iddi war a bleift de Friden tëscht den «Ierf-Feinden», déi sech bannent manner wéi engem Joerhonnert 3 mol grueleg zerbaatscht hunn.

D'Haaptelement vum deem Friden ass ower och – a bleift – de Respekt vum deenen Eenzenen ënnereneen, iwwer all interessant Differenzen eraus, also och déi kulturell a Sprooch-Ënnerscheeder. Plastesch ausgedréckt: Mir brauche kee 'Buletten-Europa', wou een net méi weess, watfir e Maufel vu watfir engem Stéck hierkënn. Jidderee soll säin eegent 'Gesicht' behalen, a jidderee soll deem aneren säint respektéieren, och déi sproochlech Situatioun. Fir datt dat iwwerall kloer ass, muss et dättelech a gesetzlech festgeluecht ginn, an zwar am Grondgestz, der Constitutioun vu jidder Land. Eis Sproochsituatioun ass jo méi komplex, ower och méi interessant ewéi munnech eng aner... mä da soll dat och an eise Basisgesetz verankert ginn. D'Sprooch vum eise Land ass nun emol d'Lëtzebuergesch; an offizielle Gebrauch hu mir 3 Sproochen... wat hënnert äis dann drun, dat ouni Féischten a Gefax an den Artikel 29 vum eiser Constitutioun ze schreiwen? Héchstens schlechte Wëll.

■ P.W.

nei Wieder

An de 70er Joeren hate mir emol um **'HeiElei' e klenge Concours** gemaach, fir ze beweisen, datt eis Sprooch ganz gutt ëmstand ass, nei Wieder (Neologismen) ze maachen. Dat kënnen der natierlech keng säckweis sinn... well mir äis d'meescht einfach däitscher 'nopere' ginn.

Mir hate bei deem klenge Spill onheemlech vill Postkaarte kritt, op deenen eng Hellewull Ausdréck stongen, déi **noweisbar no 1920 entstan** sinn. Mir hunn se 'gesënnert', an d'Resultat dovun huet z. B. sengerzäit de Spezialist Jérôme Lulling fir seng *'maîtrise'* op der Uni zu Montpellier als Fong vum der Diplomaarbecht gebraucht.

E lëschtet Beispill fir en neit lëtzebuergesch Wuert ass dach och **'de Pechert'**, deem d'Comic-Auteure Roger Leiner a Lucien Czuga e gelleegt Sproochmonument mat hire Bicher gesat hunn... haut Genre-Klassiker an eiser Literatur!

■ H.M.

Stoppt d'Mikroben!

Esou **eng flott lëtzebuergesch Plakat** wéi déi vum eise Gesundheitsministère hätt ee sech vrun 25 Joer net kënnen virstellen. Mir soe villmools merci fir déi Initiative, natierlech fir de Fong, mä och fir de Gebrauch vum eiser Sprooch... dat läit an der Linn vum deer psychologescher Wirkung fir d'Lëtzebuergesch... et geet, am Sënn vum Ausdréck, an d'An... mä och vill méi déif!

Leider hunn eis 'Wëssenschaftler' de Wert vum esou Initiativen an eiser Sprooch nach net erkannt. Si grimmelen, knätzelen a kniwwelen sech zedoud u linguisteschen Theorien... déi nach kenger Sprooch eppes bruecht hunn. Mä dat ass hinne jo egal; si sinn nëmmen um 'Ist-Zoustand' interesséiert. Do fachsimplert et sech esou glat a glënnereg. Dajee alt.

BICHER-Deeg ze WALFER

Wien en Häerz an den néidege Versteedemech fir Liesen a Bicher huet, dee fënn **zënter Joer an Dag op de Walfer-Bicherdeeg** wierkech alles fir seng kleng 'Gladderchen'... an dat och nach fir e Präiss, deen et gewéinlech net esou gëtt. Do hunn ewell vill Leit fir sech an d'Kanner eppes fonnt, no deem si Joere laang gesicht hunn. Dir kënn op Dosende vum Ausstellungsdescher glannen a bliederen; Walfer hält et mat deene bekanntsten a gréissten Bicher-Mäert aus!

Natierlech begéint dir do an deenen Halen och **eis bekanntste Schreiwerten, all eis Editieren an de Stand vum eise Literatur-Archiv vu Miersch**. Dir kënn direkt op der Plaz kafan a bestellen, et ass eng Gellecht!

Eis Actioun-Lëtzebuergesch gëtt och all Joer vum deer sympathescher Gemeng Walfer invitéiert; **mir hunn eise klenge Stand**; dir kënn mat äis babbele kommen, an dir kritt eiser Publikatioun fir e ganz gudden Präiss... Mir freeën äis samschdes de 17. a sonndes den 18. November op iech!

■ M.V.

de Riichter-Wee...

ass déi Strooss vu ronn 2 km, déi vum der Bartrenger Kierch op d'Helfënter Bréck geet. Wat déi laang Strépp soll mat Riichterei ze dinn hunn, dat sicht een ëmsoss. Mä hei tope mir mat engem gudden Beispill op déi **dausende vu krommenolege Kadasternimm**, déi vru ronn 180 Joer entstan sinn. Firwat? Mä déi deemoleg Kadasterbeamte waren Däitscher, an si hu ganz vill Flouernimm net verstan, oder si konnten se net esou opschreiwen, wéi d'Leit hinnen se gesot hunn. Dat Adjektiv 'riicht' gëtt et jo am Däitschen net; do heescht dat dach 'gerade'. D'Beamten hunn dat also **'nom Ouer' notéiert**... an domat guff aus dem 'riichte Wee' nun emol de 'Riichter-Wee'.

Wat et am Däitschen nach net gëtt, dat sinn **eis typesch Duebellauter**, déi méi héichgebengt 'Diphthonge' genannt ginn: **éi-ou-äi-ue-oe-ie**... dat hätt och esouguer de Goethe net kënnen schreiwen, well et a senger Sprooch jo näischt dofir gëtt. Eise Kadaster ass voll deer koppeger Beispiller fir déi Fäll... a mir hunn se iwwer 2–3 Joer alleguer... riichtgebéit... en Ausdréck, dee keen zu Hannover versteet! Interessant oder net?

■ P.W.

Neit Schoulgesetz... no 95 Joer!

Dir huet jo vläicht och ewell héieren oder gelies, datt **en neit Schoulgesetz fir de 'Primaire' an der Maach** ass. Et ass net vu Muttwël: dat éischt no 95 Joer an dat drëtt no ronn 125!

Vrum 1. Weltkrich war (1912) déckte Buttek wéinst dem Schoulgesetz an der Chamber. Mä dat war net wéinst eiser Sprooch, déi ower deemools fir d'alléierichte Kéier an engem Gesetz ernimmt ginn ass; de 'Lénksblock' an 'd'Droite' si wéinst ideologesche Säiten hannerenee geroden... an dat huet sech och net ginn, bis eis gutt an intelligent Grande-Duchesse Charlotte 1919 op den Troun komm ass.

Am Schoulgesetz vum 1912 stong dann, datt d'Lëtzebuergesch am 'Primaire' um Programm ze stoen hätt, an zwar ënnert deem **feierlechen Titel 'langue et littérature luxembourgeoises'**. Ass dat dann näischt?! Et war (an et ass) net fir sech ze brezen. Firwat? Mä hei ass da ganz kuerz, wat geschitt ass: De Professor N.M. Welter (*1871) krut d'Commande fir e Schoulbuch fir dat net Fach auszeschaffen. Den Här Welter war wirklech e Spezialist an hat ewell Joere virdun e ganz interessant Buch iwwer eis Sprooch an hir Literatur erausginn; fir d'**Schreifweis vum neie Buch** huet hien de Professor René Engelmant mat bäigeholl. D'Buch krut als Titel **'das Luxemburgische und sein Schrifttum'**. Et sollt als Schoulbuch eng Carrière maachen, déi mat Sécherheet absolute Weltrekord ass! Bis 1946 huet et duerch de 'Primaire' geegeschtert, a fir déi iewesch Schoulmeeschtesch-Rang war et nach bis 1968 um Programm... 54 Joer 'am Dénsgsch'. Eng keng Quiz-Fro!

Bal dräi Generatiounen haten also mat deem Buch ze dinn... deemno ass och dräi Generatiounen näischt anescht geschitt! Mir kruten zwar an den 20er Joeren eng Dictionnaires-Commissioun, an den 30er ass eng Sectioun fir eis Sprooch am 'Institut grand-ducal' bäikomm, mä **nullkommanäischt fir d'Lëtzebuergesch an der Schoul**. Gelungenerweis huet deemools, a bis 1946, keen sech un der Schreifweis 'Welter-Engelman' gestéiert. Jiddereen huet se 'normal' fonnt a geschriwwen; am Krich sinn Dausende vu Bréiwen – mat hirem Verlaangeren, der Roserei, dem Leed – an dës Orthographie hin an hier gaang... an si hunn den Nazien der esouguer gespillt, well déi näischt verstan hunn!

Wat hat si also verbrach, datt den Unterrichtsminister vun 1946, dës Schreifweis an de Papeierkuerf gehäit huet. War se zevill 'preisesch', Eefällegkeet! Do hätt d'Saach sech mat en etleche klenge Kniwwelen an d'Rei maache gelooss. Et ware privat Reiweieren, déi ech hei net nach eng Kéier wëll ausmeendinn, well ech dat ewell däreng genuch dohinner gebass kritt hunn. D'Resultat vun deem ganze Gedéngels war ower, datt **eis Sprooch an der Schoul praktesch op den Nullpunkt**

komm ass. An engem décke Buchdrulles Aarbecht, déi ech mir iwwer d'Entwécklung vun eiser Sprooch vun 1945 bis haut op de Leescht geholl hunn, kommen och natierlech net dolaanscht, d'Wouerecht ze schreiwen. Nëmmen d'Wouerecht! Do kënt 'de Wouer' dann op ganz 'wëssenschaftleche Ballerine' mat logesche Bewäiser, Photoen a Copie gedänzelt, datt 'd'Luxemburgistik' iwwer d'Evolution vun deem 'dialecte qui a réussi' sech och op der UniLu d'Gickelcher muss reiwen. Natierlech kritt eis Sprooch an der Schoul an deem Buch och hir Plaz, ower net nëmmen do!

Abeejo!

Eis Petrollsfrënn zu Dubai bauen sech Haipercher... 600 Meter héich! Dat sief hinne vergonnt, well ouni eis Binsins-Dubbele gengen si Sandkichelcher baken a mam Kicks am schwaarze-schmierige Schmorri sëtzen... d'ganz Welt mécht also do **e gutt Wierk :-)**.

Wësst dir da wéi si dat héchst Gebai elo do ënnen nennen? **Burj Dubai!** An dat heescht iwwersat 'Tuerm vun Dubai'. Domat si mir bei der Explikatioun vum Numm vun eise Land an der Stad: Lëtzebuerg! **'Buerg' ass en Tuerm**, am Griecheschen ('purgos'), an deen Ausdrock guff och bäibehal, wéi nach Gemaier drugebaut ginn ass. Dat 'Lützel(burg)' ass och hei bei äis soss näischt gewiescht ewéi en Aussichtsturm, dee virbäi 'lützel' um Fëschmaart, Géigend 'Schéieschlach' stong an duerno ausgebaut ginn ass. Wat gëtt et ower Saachen, gelldir. Dat huet zwar spezifesch net e sëlliche vill mat eiser Sprooch ze dinn, mä e Mäifelche sougenannt 'Etymologie' a Geschicht ass och net iwwel fir eis Identitéit.

Puch dat ewech!

Mir hu ganz vill **Ausdréck, déi aus anere Sproocher kommen, ower dacks gi mir deene Wieder an anere Sënn**. Déi Stack-Staadter sinn apaart houfreg op hirt 'puchen'... et kënt vum Spuenesche 'pujar'. 'Werfen' ass natierlech pur Däitsch, och wa mir et ënner anere Formen am Skandinavischen oder Nidderlännesche 'werpen' begéien. Da soe mir einfach 'geheien', gelldir... a gebrauchen domat en hollännescht Verb: gooien! Interessant oder net?

Wat am Hollänneschen nëmmen e 'Mouvement' ass, krut bei äis ower och nach aner Bedeitungen: *De Jang huet sech vill 'gehäit'*, dat huet jo net onbedengt mat 'werfen' ze dinn; *'hie war vill mat senge Kanner 'gehäit' aplaz 'geplot'*, ass 'semantesch' erëm anescht... hei ass en typeschen Zock vum Lëtzebuergeschen, esou wéi eist 'séier' näischt mam däitsche 'sehr' ze dinn huet, mä nëmmen mat Vitesse... dofir ass z. B. dat 'schnell' vun deer 'anerer Sait' komplett iwwerflësseg! ■ H.M.

Maacht emol mat

Dee war ower dëslescht esou staute, datt e bal gebascht ass; hien huet an engem **Stéck déckgehal**, dunn hunn ech him et emol zerguttst lafe gelooss... da sot emol engem Däitschen dat zu Essen... dee kuckt ewéi e Moundkällefchen, well hie mengt, hie misst et verstoen, kann ower glat näischt domat ufänken. «Na eben: das ist nun mal Luxemburgisch!»

En anert Beispill: *Hien ass net gewinnt an net gezillt, ergränt op all Kabes, geheit alles ewech a sticht der, datt d'Dronkenellen (d'Grujelen) engem ausginn. Wéi wier et, wann dir emol selwer esou Sätz gengt probéieren?* Mam «EISES...» kann een dat 'spilles' maachen. ■ MV

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Ceterum censeo... (15)

«En quête de cohésion» hunn déi Här Minister François Biltgen a Journalist Marc Glesener e ganz interessant Bichelchen iwwer d'Zesummewuessen, d'Beienneenhalen an d'Zukunft vun eise Land genannt. Wat do vun interessante Gedanken dran auserneegeedunn ass, kann een nëmmen jidferengem an de Grapp drécke fir nozedanken. Do geet et net nëmmen ëm de 'boren Dalles' a materiell/finanziell Iwwerleeungen. Eis Sprooch huet hir Plaz och. Souguer eng ganz wichteg Plaz! Déi Här genéieren sech net, fir ze soen, datt **d'Lëtzebuergesch en Haaptstéck vun eiser Identitéit an domat och vun der Integratioun vun auslännesche Matbierger**, deemno vu 'Cohésion' ass... dir Härren: dir huet e Gielche verdéngt!

Mir fannen, datt dat Heftchen do e ganz wichtige Steen bei der **Argumentatioun ass, fir eis Sprooch mat eran an d'Constitutioun** vum Land ze kréien. Mir kënnen äis och virstellen, datt déi Här Biltgen a Glesener dann op eiser Sait stinn, wa mir bei der Constitutiouns-Commissioun an der Chamber zu Kräiz kräichen, fir datt d'Lëtzebuergesch als 'langue du Grand-Duché de Luxembourg' oder 'langue identitaire' an d'Verfassung gesat gëtt. Här Biltgen, mat all Respekt: Maacht dem Här Juncker an den Deputéierten aus der Commissioun en Ouer domat! Merci. ■ L.R.

«EISES 100 %, 80 %, 50 %...»

Mir missten äis emol endlech an zerguttst **bewusst ginn, datt eis Sprooch net esou aarm ass wéi mir selwer sprooch-aarm sinn**. Do geet et ower net duer, datt deen een oder aneren e Wuert kennt, mat deem hien sech opbléist, well déi aner dat net wëssen. Doru bleift d'Lëtzebuergesch net hänken; a mat e puer 'speziellen' Ausdréck vun hei oder do gëtt et och net gerett. Iwrengs brauch et net gerett ze ginn, esou wäit ass et ee Gléck nach net. Mir sollen äis nëmmen, ouni iwwerdrifwene Äifer oder esouguer Fanatismus, froen, ob mir wëllen en zerguttst Lëtzebuergesch oder e verlaiddert 'Fernsehdäitsch' gebrauchen. Dat geet vill besser wéi déi eng mengen... an anerer (Anti-Puristen) wéischt behaupten.

Et ass net alles 'al, vergreezt, museal' wat mir net an eise normale Gespréich hunn... mä et verblatzt, wa mir et muttwëlles an de Motz-Eck stellen. Wien sech éierlech e bëssen domat wëllt ofginn, dee kann dat wonnerbar an eise Buch 'EISES 100 %, 90 %, 50 %...' maachen. Et huet 175 Saiten, ower et ass kee Buch fir einfach ze liesen; et ass och keen Dictionnaire mat fäerdegem Iwwersetzen an d'Däitsch oder d'Franséisch, mä dir kënt iech (an anerer) wirklech domat paff maachen an esouguer ameséieren. **Natierlech gëllt dat besonnesch och fir d'Schoul**, wou jidfer Léierpersoun dra schäffe kann, fir interessant Stonnen am Lëtzebuergeschen ze maachen. Dir kritt et a jidfer éierbarem Bicherbuttek (oder op enge vun eisen Adressen hei uewen)... **fir nëmmen 15 €...** am Präissverglach: eng Portioun Mullen!

duebel gebutt...

an eiser Nr. 129 hate mir eng Lëscht Ausdréck bruecht, mat deene muttwëlles Gebrauchs-Lëtzebuergesch futti gemaach gëtt; hei sinn se nach eng Kéier, mat 'Lösung', fir weider ze iwwerleeën, erauszuschneiden, mat aneren driwwer ze diskutéieren.

Mir maachen eng 'Propos', déi ower net déi eenzeg méiglech oder richtig muss sinn.

Abschiedsfeier	geschmeideg	Scheif
Pensionsfeier	gewieweg	Rondel
absichtlich	express	scheinbar
alueden	anengems	't schéngt
alueden	Gurt Rimm	Schlamm Bulli
aluedung	Invitatioun	Schmetterling Päiperlek
Ameis	Seejomes	Schmuck Bijouën
andauernd	an engem Stéck	Schneck Schleck
anständig	zerguttst	schnell séier
Angebot	Offert	Schnuller Suckel
auskennen	sech kënneg sinn	selten sielen
ausserhalb	baussent	stattfannen sinn
barsch	queesch	stolperen trëllen
Baustell	Schantgen	stotteren tuddelen
Bequem	kamoud	Tankstell T'station
besichtigen	kucke goen	Trockner Dréchener
Besteck	Läffelsch	uschléissend duerno
Bettduch	Ländech	uschwätzen mat engem schw.
Bouchée	Paschtéichen	Wëndelen Lompen
den Haushalt	Stot	zahlreich vill, zu vill
Eichhörnchen	Kaweechelen	Zahnstocher Z'stëppeler
Eidechs	Omes	zögern zécken
erschrecken	erféieren	zréck erëm, hannescht...
Fernseh	Télee	zweifelloos ganz sécher
flüchten	fortflafen	Ziwwelen Ennen
Gäizhals	Knéckert	
Gediechtnes	Verhalt	
		Sarg Lued
		Sauerkraut Sauermost

...och Franséisch / Romanesch!

Typesch fir d'Lëtzebuerg Sprooch ass d'Mëschung vun den däitschen a franséischen Ausdréck, déi mir ganz natierlech gebrauchen: *Merci, Invitatioun, Bougie, Trottoir, Talong/Tallek, Fotell, Forchett, pardon, Turneviss, Giddo, Rideau* asw... mä och hei gëllt natierlech de Sproch: **«Zevill an net genuch si keng Moossen!»**

Leider, leider kréie mir ower duerch déi 20 däitschsproocheg TV-Programmen ëmmer méi de Reflex, kéipweis pur däitsch Ausdréck ze gebrauchen, wou déi franséisch zënter Generatiounen geholl si ginn. **Firwat 'luede' mir z. B. elo op eemol een an?** Solle mir net léiwer de Plënnlerleit dat iwwerloossen, déi de Camion (net de 'Lastwon')... lueden.

Villes ass eng Saach vu Gespier a Fangerspëtzegefill. Et kënt een et bal 'Sproochspëtzegefill' nennen, gelldir. Heimat soll kee Fanger gemaach ginn, just e kleng Juppert, fir sech déi Saach emol mat guddem Wëll duerch de Kapp goen ze loossen. ■ P.W.

An et geet!

Ee ganz séchert Zeechen, datt mat eiser Sprooch 'eppes lass' ass, datt sinn **d'Iwwersetzen** aus aneren, d'meescht héige Kultur-sproochen eran an d'Lëtzebuergesch. Hei spiert een ower, datt net alles iwwersetzbar ass, wat och an deene Sproocher selwer op engem ieweschten Träpple steet.

Et huet kee Wert, ze probéieren, dem Goethe säi 'Faust 2', dem Proust säin 'À la recherche du temps perdu', dem Rilke seng 'Duineser Elegien' op Lëtzebuergesch ze iwwerdreen... ower de Rodange huet gewisen, wat een z. B. mat dem J. W. v. Goethe sengem 'Reineke Fuchs' ufänke kann... wann een et kann!

Dem **Marcel Reuland** säi 'Summernuecht-Dram' oder 'd'Spill vun der Bidden', datt si Musterstécker vun Upassungen a Sproochgefill aus dem Engleschen an d'Lëtzebuergesch... och wann ee leider muss soen, datt den talentierten Auteur heiansdo méi oppen hält kënnen soen, wou hien säi «Fong» hier hat. Dem Saint-Exupéry säi 'Petit Prince' ass am **Josy Braun** senger lëtzebuergescher Versioun eng Gellegt ginn. De **Roger Manderscheid** huet brillant gewisen, wat een aus dem Alfred Jarry sengem 'Ubu Roi' op Lëtzebuergesch ka maachen... wann ee Fangerspëtzegefill fir Sprooch(en) huet!

Sech selwer luewen, dat 'mippt'. Zevill Schimmt ass ower och net gutt! Fir meng Lëtzebuergesch Fassong vum Jean de la Fontaine senge Fabelen krut ech vun enger Partie Sproochprofesseren (Leopold Hoffmann, Raymond Schaack, Jean-Pierre Kraemer, Gaston Scheidweiler asw.) décke schréffleche Luef; e bekannten Affekt huet mir esouguer geschriwwen, hien hält ni geduecht, datt dat an senger Mammesprooch méiglech wier. Deen Iwwersetzer-Exercice (souguer fir Tintin an Asterix) ass net einfach, mä et mécht onheemlech Freed, fir op dës Manéier mat eiser Sprooch ze jongléieren an eng kleng Unerkennung ze kréien.

Déser Deeg gi mir da mat grousser Freed gewuer, datt **ee vun eise beschten Intellektuellen, de Professor Guy Wagner**, sech un eng Iwwersetzung gemaach huet, déi hie selwer esouguer vläicht vrun 30 Joer fir absolutt onméiglech gehalt hätt. Den Här Wagner huet dem Samuel Beckett seng 'Fin de partie' an d'Lëtzebuergesch iwwerdreen; de Beckett selwer huet säin Theaterstück gelungenerweis am Original op Franséisch geschriwwen... an et duerno op Englesch ('Endgame') iwwersat; datt ass dach bal de 'Kick' gewiescht, fir sech un eng Iwwersetzung an d'Lëtzebuergesch erun ze maachen. Elo ass dat – als 'Endspill' – geschitt, an den Escher Theater huet et an excellenter Besetzung bruecht!

Dir haalt vläicht net sënnerlech vill vun Iwwersetzungen; anerer rënschelen d'Nues an zitieren den italiénesche Sproch 'traduttore traditore', wat soe wëllt, **en Iwwersetzer wier e Verräider**. Wouriwwer ee laang a breet an déif ziviliséiert Sträitgesprécher kënn féieren. Eng 'literaresch' Iwwersetzung ass net mat enger méi oder wéineger gudder (mä sprocker) 'Dolmetscher-Lueschung' ze verwiesselen! Wann e Moler eng technesch éierbar mä gefillsaarme Copie vun engem gudden Meeschterwierk mécht, da kann een dat séier vergiessen, well et jo eng Flappegkeet vis-à-vis vum Original ass. Literaresch Texter si bal vu kenger Sprooch 100 % an en aneren Idiom eran ze kréien, mä wann een dat 'Bannescht' ze pake kritt, déi 'nei' Sprooch zolitt a gewieweg am Grëff huet, dann ass viles méiglech... och fir en Theaterstück vum Beckett an eis Sprooch ze setzen. Diskussioun doriwwer ass net nëmmen erlaabt... mä esouguer gewénst.

Statistiken

hunn op ville Gebitter e grouse Wert a si sinn och respektabel. Leider weess ower och bal jidderene, datt plazeweis mat Statistike gefuddelt a jongléiert gëtt, fir dëst oder dat ze bewiesen, **dacks ower dat Falscht, esouguer hiren eegene Contraire**... oder glat näischt.

Statistesches ass et einfach, nozeweise wéivill Auslänner Lëtzebuerg huet, ronn 40 %. Falsch ass et ower, **déi alleguer an ee Kuerf mat deenen ze leeën, déi kee Lëtzebuergesch schwätzen**. Mir hunn z. B. ronn 60 000 portugisesch Matbierger; do kann een dach net 'statistesches' duerno ausgoen, déi giffen alleguer eis Sprooch net schwätzen... wéi ass et da mat hire Kanner?! Verdächtig ass et och, Grenzgänger mat 'résidents' an een Deeg ze mëschen... déi Bakecht geet net op! A wat haalt dir dovun, wa gesot gëtt, **déi meeschtgeschwate Sprooch hei am Land** wier Franséisch?... héchstens vu méindes 8 bis freides 18 Auer, also 40 vun 168 Stonnen, an dann erëm nëmmen, wann een all 'Frontalier' an déi Statistiksommelett schléit, jidder Belsch *pour les besoins de la cause* als 'francophone' verkeeft an d'Leit vun déi Sait der Sauer an der Musel fir franséischsproocheg unhëlt.

Mir hunn iwwer déi Akrobatik nach en etlech koppeg Spréng ze besprechen, ower dat ass da fir eng aner Kéier. Et geet dach net, datt een sech vu Behauptunge soll fäerdig maache loosson, déi just eng wëssenschaftlech Bokemailchen ophunn. ■ L.R.

nohältgegt Feierwierk?

A wou si mir dann?!

Gewëss: et soll net ëmmer nëmme kregéilt a gegrangelt ginn... ower et kënn ee wirklech net dolaanscht, heiansdo e guttgemenge 'Féngerchen' ze maachen. Eng vun eise jéngsten a schéinste Sproochkreatiounen ass dat sympathesch **FREDEFEIER**, mat deem mir dat dréchent däitscht 'Feuerwerk' oder dat sprock franséisch *feu d'artifice* Beschreien. Muss dat sinn? A firwat soll dann elo eis richteg laténgesch Aussprooch vun 'Te DEUM' e franséischen 'Te DÉOM' ginn? Da misste mir jo och vu 'Sanctüs' oder 'Agnüs' schwätzen. Wannechgliff! ■ MV

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Ceterum censeo... (14)

Mir hunn eng NATIONALbibliothéik, keng 'nationalistes'; och eisen NATIONALmusee ass keng 'nationalistes' Saach; de Miseler Wäin an eng ganz Rëtsch Produkter hunn eng NATIONALmark, keng 'nationalistes'; eist NATIONALlidd, den NATIONALfändel, den NATIONALwopen si mengerwäreg net méi 'nationalistes' ewéi emblèmes nationaux/nationale Hoheitszeichen an anere Länner! Datselwecht gëllt fir Sproochen.

An eiser (berechtigter) an 10 Joer aler) Fuerderung, fir dem Lëtzebuergeschen eng zerguttst Plaz an der Constitutioun vum Grand-Duché ze ginn, hate mir am Ufank ouni deen allermannsten Hannergedanken den Ausdrock 'langue nationale' virgeschloen... schléisslech steet deen och esou am Sproochegesetz vum 1984; et ass deemools kee Pipjeswuert dogéint gefall. Well 'national' ower, wéi et schéngt, fir bestëmmt Leit e 'Reizwuert' ginn ass, hu mir äis ouni Féischten och mat der 'langue du Grand-Duché' zefridde ginn... dat kann ewell jiddereen an eiser KLACK 131 klar an esouguer fett gedréckt noliessen. Fir äis war, ass a bleift eppes wichteg: datt d'Lëtzebuergesch seng Plaz an eiser Verfassung kritt!

able, credible, table...

...eagle, bible... an deer Wierder kënnt mir der jo nach honnert bréngen. Kee Mënsch freet sech, firwat déi englesch-sproocheg Leit dee **-ble** e **-als** **-bel** verdréien. Dat gëtt da (phonetesch) 'éibel, credibel, téibel, igel, beibel'. Alt erëm e Beispill dofir, wéi krommenoleg déi englesch Schreifa-Liesweis ass... mä et stéisst kee sech drun, datt ass eben esou, et huet ee sech dru gewinnt. Maja. An un d'Lëtzebuergesch?

Do ass se erëm: d'Gewunnecht! Déi rosewéineg mat Logik ze dinn huet, mä mat deem visuelle Verhalt, deer 'Späicher-Kopieermaschinn', déi mir jo alleguer am Kapp hunn. Ëmgedréint ass et mam Liesen a Schreie vum eiser Sprooch: Mir hunn äis (nach) net dru gewinnt, besonnesch déi Eeler. Eis jonk Leit an d'Kanner hu vill manner Krämpes mat deer... Gewunnecht. ■ H.M.

eng Schmier oder ee Schmier...

Datt ass eng Fro, déi nëmmen ee versteet, dee Lëtzebuergesch kann. Firwat? Mä et ass deer typescher Fall een, wou et **e germanesche Fong** gëtt, dee mir op eis Fassong 'gediebelt' hunn. Natierlech gläicht et dem Däitschen, och dem Hollänneschen, dem Schwedeschen asw., ower sot emol zu Frankfurt, dir hätt e *gutt Schmier fir op blo Knuppen*; sot zu Dresden, *eng gutt Schmier giff méi bähale wéi Schokolasknippercher*... dat ass fir d'Leit vun do Chinesesch... obschonn sie d'Verb 'schmieren' an dat Wuert 'Schmiere' hunn.

Mä da bedenkt emol d'Bedeitung an hire Sproochen; déi huet vun bannen a baussen absolut näischt mat eise Gebrauch ze dinn, deen nun emol 'EISES' ass... an dees EISES fannt dir 1000-fach an deem Buch, dat mir doriwwer erausginn hunn. Dir kritt et an de Bicherbutteker a bei äis selwer; et ass och e wonnerbaren Zäitverdreif fir d'Vakanzwochen... vläicht och fir déi Deeg, wou d'Wieder méi latzeg ass. Huelt iech et mat, an da préift dir iech emol selwer, wéivill dir dann dovun op däitsch oder franséisch iwwersat kritt. Et bréngt méi ewéi jidder 'Rätselheft' oder dee Moudegeck vu 'Sudoku'! ■ P.W.

VAKANZ, VAKANZ!

D'Actioun-Lëtzebuergesch wënscht alle Membren a Frënn zefridden a schéi Summerméint: Mä egal wat dir wëlls huet oder wuer dir gitt (vläicht och op Wolz bei de REENERT). Kaaft iech e puer Saachen an eiser Sprooch. Wann dir Kaarte schreift, dann denkt drun, datt dir déi Sprooch huet, an deer dir och mat äre Frënn doheem schwätzt: Lëtzebuergesch.

Integratioun

Ëmmer méi Leit ginn sech (wëssenschaftlech a politesch) mat deem Begrëff of. Dat ass gutt, ower et ginn dobäi och vill **Klatze laanscht den DILL** gehäit! De Fong vun Integratioun fir auslännesch Matbierger läit fir d'alleréisch bei äis selwer. Mir därefen net erwaarden, datt déi Leit äis solle méi eescht huele wéi mir äis selwer gesinn.

Wa mir eis Identitéit domm oder iwwerhiefléich (an onheemlech 'intellektuell') op 'Judd mat Gaardebounen, Kachéis a Bouneschlupp' reduzéieren, da mussen mir äis net wonneren, wann déi 'vu baussen eran' äis net weider fir zerguttst huelen. De Fransous identifizéiert sech jo och net nëmmen iwwer 'foie gras, coup de rouge et Camembert', de Belsch grad esou net iwwer 'steak-frites'. Mir hunn nun emol deen eefällege 'Provénzfrustratiounskomplex', fir äis selwer op den Aarm ze huelen... an ze mengen, da giffen 'déi aner' äis méi verstänneg kucken. Vergiesst dat, an denkt emol roueg e bësse méi houfreg iwwer eist Land:

Datt ass net méi 'Zoufall vun der Geschicht' ewéi anerer (z. B. Belsch, Italien, Däitschland)... et sief dann, et kennt een näischt vu Geschicht! Lëtzebuerg huet an de leschten 150 Joer prozentual x-mol méi Leit aus anere Länner Aarbecht an eng nei Heemecht verschaaft wéi egal watfir en europäesch Land! Mir hunn a schweieren Zäite fir eis Fräiheet mat Blutt a Leed richtegestant! Eis Sproochsituatioun ass (trotz allen Diskussiounen) beiwäitem déi interessant vun de 27 Länner aus der EU!... a mir hunn eng ege Sprooch, mat enger jonker mä valabeler a ganz lieweger Literatur. Wien sech bei äis integréiert, kann dat roueg mat senger Eegenart verbannen. Mir selwer deelen esouguer gär e Stéck dovun mat him! ■ AL

Fändel an Heemecht

Elo si mir an deem Mount, wou ee ka **weisen, ob et engem mat deem Äifer fir eise Fändel oder de Roude Léiw eescht gemengt war/ass**. Oder ob et sech nëmmen ëm en Encouragements-Wéitschen am 'Tour de France', engem Footballmatch oder soss enger (sympathescher!) Sportsmanifestatioun dréine soll. Datselwecht gëllt jo och fir déi flott rout-wäiss-blo Kierper-Mole-reien, mat deenen d'Supporter hir berechtigt Begeeschterung wëlle weisen. Mir stinn do net eleng. Huet dee Fändelsfurri an d'Fuertwespill an Däitschland, dem Frankräich, der Belsch oder Holland. Et ass einfach lëschtég... sou laang wéi et friddlech ass an net ongesond a geféierlech fanatesch gëtt!

Den 22. Juni hu mir alleguer eng schéi Geleeënheet, fir eise Fändel déi Eier ze ginn, déi him als Symbol vun eiser Fräiheet, Onofhängegkeet a Souveränitéit zousteet. Dat ass nämlech de Fong an de Sënn vun all nationalem Symbol an Europa an op der Welt. Et ass keen negatiivt Zeechen, an et däerf och net esou gekuckt/gebraucht ginn... am anere Fall hätte mir an déi 'aner' besser, all Fändelen an de Lompekuerf ze geheien!

Et ka wierklech kee méi soen, hie wéisst net, **wou a wéi hien e Fändel ze kafe kritt**. Dir fannt en an alle Gréissten a jidfer Souvenirs-Buttek. Kuckt an de 'Giele Säite' vum Téléphonsbuch ënnert dem Stéchwuert 'Drapeaux'; do gëtt et méi Fändelen, Staangen an Ophänkerte wéi Suen am Portmonni. Eng Ursach huet also knapps een, dee fir eisen Nationalfeierdag kee Fändel eraushänkt... et sief dann, hie genéiert sech. Firwat?

Rout-wäiss-blo oder Roude Léiw? Wa mir bei der Iddi vum 'Symbol' bleiwen, dann ass dat am Fong egal, héchstens eng Fro vu Goût fir dat Eent oder dat Anert. Déi zwou Zorte sinn (sengerzäit durch de Staatsminister Jacques Santer) **souwisou am Gesetz verankert**, also och de Roude Léiw, mä deen apaart fir d'Armée, d'Schëfferei an d'Aviatioun. D'Fro, ob mir eise 'einfache' Fändel sollen e Roude Léiw ouni Sträifen an dat Wäisst ginn, dat sollen déi decidéieren, déi dofir do sinn: déi politesch Verantwortlech... ower net am Sënn 'pour se rappeler aux bon souvenir (électoral) des citoyens'. Ech geng mengen, mir hätten d'Recht, dat och emol ze soen... well schlësslech huet an de leschte 25 Joer keen anere wéi d'Actioun-Lëtzebuergesch sech och nëmme mat deem mannste Pijeswierchen e Gedanken iwwer eis Fändelen oder Wope gemaach. Mir kruten ongerechterweis dofir dacks genuch déi 'fanatesch Nationalisten a Rietsextremisten' duergebass. Vun allem vu verblatzte Lénksextremisten!

Nach e kleng Gedanken an deem Zesummenhank: Wann eiser auslännescher Matbierger op Nationalfeierdag hire Fändel mat eise Zesummen eraushänken, da kucke mir dat absolut positiv. **Fir äis wëllen si domat hir Sympathie fir Lëtzebuerg weisen**, dat hinnen an hire Famillen hei en zerguttstert Liewen offéiert huet. Bonjour Integratioun!

An elo: **Gitt a kaaft iech e Fändel!** Fir unzefänken alleguer déi Frënn, déi fir ee vun deenen zwéin eng Petitioun ënneschriwwen hunn... dat wieren der jo alt emol op d'mannst 30 000. Mol kucken.

... a soss keen op der Welt!

...**wäscht de Kapp**, mä d'Hoer; just d'Lëtzebuerg ginn hei souzesoen 'op d'Ganzt'! Mir hunn zwar och eng Zännbisch, mä et fällt kengem an, sech Zänn ze 'bischen (broscher/to brush)', si ginn och net 'gebotzt', mä gwäsch!... ower mir ginn eis Saachen an d'Botzerei, fir se botzen ze loossen an net ze 'rengegen'...

Iwwer déi kéipweis Fäll an dësem Sënn kënn (jidder-)een e laangen Artikel schreiwen, oder dee **Phenomän esouguer am Detail fir eng (nätzlech!) Diplomaarbecht** ënnersichen. Dat hätt e prakteschen Zweck an net nëmmen deen, eng weider 'Stelzevullenaarbecht' fir an eng Bibliothék ze schreiwen... déi vu Saache bascht, déi vun e puer 'happy few' fir an e weidert Buch gegrëmmelt an zermuele ginn... bis et verstëbst ass. ■ AL

Scho beduecht...?

datt d'Lëtzebuerg zwar vun engem **Zuch** oder **Gleis** schwätzen... ower net vun engem Bahnhof (gare) oder Schalter (guichet), vun engem 'tremg' oder enger 'voie'; dass et bei äis kee Reifen/Reef a keng Lenkstaang um Velo/Rad gëtt, mä e **Pneu** an e **Guido(n)**; dass keen eng Käerz (**Bougie!**) ersetzt an och knapps um 'Anlasser' (**démarrur!**) kniwwelt, mä jiddere vun engem **Kühler** schwätzt an net vun engem 'radiateur'... sicht emol nëmmen um Auto an um Velo/Motor weider.

Wat dat soll? Mä et ass en Zeechen, dass mir wierklech tëscht 2 grouse Sproocher setzen an och (onbewusst) dovun Gebrauch maachen.

Dat hei ass e ganz grousst Gebitt, fir z.B. **dat 'lëtzebuergesch Lëtzebuergesch' vun deem rondrëm äis ze ënnerscheeden**. Do kënn e jonke Student sech e flotte Sujet fir eis Sprooch op der Uni eraussichen! ■ AL

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

'ch man iersch dat

Watgiff? Dat soll heeschen: *Ech ma(ache)n iech dat*. Et ass **sougenannt SMS-Sprooch**... mä et ass nach eppes weider; et ass de Bewäis vum hiermiddege Verhondse vun enger normaler 'Schwätz'. Deeselwechte Phenomän hu mir am Engleschen, am Franséischen, am Däitschen, a bestëmmt och an Italien, Spuenien oder dem Portugal.

Wat soll dat beweisen? Näischt. Héchstens: dass ee **bei jidder hueler Schoofskappshickécht hannendrun** ze bläakse leeft; dass een emol net richteg schwätze kann an am léifste geng bille wéi e Mupp; dass esou zimlech alles an eiser (iwerfiderter) Gesellschaft engem Wurscht ass, bis op de **béllege 'fastfood' op jidfer Manéier**; dass Kultur am Grousse Ganzen (och Sproochkultur!) jo dach nëmmen eppes fir 'konservativ' Langweiler ass... a wat ass da méi lazeg-gelangweilt wéi all déi aremséileg No-Afereien? SMS huet mat 'short message' ze dinn, also enger kuerzer Nouvelle, net mat engem **Analphabete-Concours**.

Datt eis TV an hirem 'Ticker' SMS-Relatioun lafe loossen, ass vläicht keng iwwel Saach... ower 'si' kënn sech en dëcke Luef verdéngen, wann dat Geschreifs e bëssen an d'Rei gemaach giff, iert et iwwer de Schierm dabbert. ■ P.W.

Ceterum censeo...(13)

Datt et bei den **Discussiounen iwwer eis Sprooch an der Constitutioun** dës oder déi Bedenkerei guff/gëtt, dass ass normal an en Zeechen, dass sech eierbar mat der Saach beschäftegt gëtt. Datt en etlech der sech um Ausdrock 'national' stoussen, dass kann ee verstoen... oder och net, well 'national' jo net 'nationalistes' heescht!

Huet et dann net ze bedenke ginn, dass am Frankräich d'Madame Royal sech quasi an der 'Tricolore' gewänzelt a mat hire Parteikollegen 'd'Marseillaise' geschmuttert huet; dass et elo ënnert dem Här Sarkozy souguer e Ministère vun der franséischer 'Identitéit' gëtt? Ëm wéivill méi misst dann eise butzege Staat drop halen, **verständneg ze weisen, dat mir net grad vun der Heck gepléckt sinn**. An der Rei: Eng Constitutioun ass kee Roman (wéi déi Sprooch-Bestëmmung ee vläicht an deer maltesescher Verfassung virkomme kann). Ower eng Zeil weider iwwer eis identitär Elementer verweiet dat lëtzebuergesch Grondgesetz op kee Fall. Hei ass klor an däitlech eis Proposition, déi mir, mat eise Respekt, den honorabelen Députéierte vun der Constitutionscommissioun an deem Sënn mat op de Wee ginn:

Art. 29

La langue (identitaire?) du Grand-Duché de Luxembourg est le luxembourgeois. L'emploi du luxembourgeois, du français et de l'allemand en matières légale, administrative et judiciaire, ainsi que les exigences de compétences linguistiques sont réglés par la loi.

Wou ass hei e juristeschen oder anere Problem? Dat soll deen, deen dogéint ass emol däitlech... a fundéiert soen... an sech net hannert dem kamouden Anonymat vun enger net ëffentlecher Commissioun verstoppen! Wier et z.B. keen interessant Thema fir eng Discussioun op eiser TV? ■ H.M.

300 Joer VAUBAN

Egal, ob mir (normalerweis) **géint Krich a Misär** sinn; ob mir näischt vu Militär a bluddege Streidereien halen; ob äis eng Geschicht voller Schluichten a Leiden net ka begeeschten: de franséische General a Festungsbaumeeschter VAUBAN ass e Genie a sengem Fach gewiescht, wéi d'HISTORIA' der kee Grappvoll kennt!

Wat wier eis historesch Stad ouni de Vauban? Si mir, jo oder neen? houfreg, fir deene Leit dat ze weisen, déi bei äis op Besuch kommen? Wann déi Festungswierker esouguer de J.W. v. Goethe begeeschten a fir ze zeechen inspiréiert hunn, da muss dach ower eppes weider dru sinn ewéi nëmmen 'opgetässelt' Steng!

Leider ass ëm 1870 zevill brav a séier villzevill ofgerappt ginn; leider huet d'Stad Lëtzebuerg sech och kee Luef mam Ofraisse vun de Vauban-Kasären am Pafendall verdéngt, wou d'Géigend nach haut 'um Vaubang' heescht... a wou mir iech **e wonnerléift (authentesch) Buch iwwer d'Kannerzäit ëm 1900** ze bidden hunn: **'um Vaubang' – Adel Weis** – a jidfer Bicherbuttek... e Genoss an der Sprooch, eng Gellecht vun Erzielertalent! Dir kënn et natierlech och bei äis bestellen a kréien.

Eis Sprooch léieren...

Wéi mir 1976 déi alleréischte allgemeng Lëtzebuergesch-Coursën an deer (grad esou alleréischter) Ex-Europaschoul* um Glacis ugefaang hunn, do war äis séier eng ganz wichteg Saach bewosst: **Et ass e groussen Ënnerscheed, ob een d'Lëtzebuergesch vun enger «romanescher» Sprooch (Franséisch, Italiénesch, Portugisesch) aus ugeet, oder vun enger «germanescher» (Däitsch, Dänesch-Schwedesch-Norwegesch) hier kënn.** Fir d'Leit aus dem englesche Sproochraum hate mir net esou vill Krämpes; déi haten hiren Usaz vun deer enger wéi vun deer anerer, deer romanescher a germanescher Basis-Sprooch hier.

Dunn hu mir emol d'éischt eng Opdeelung no deer Iwwerleeung gemaach, well «d'Approche» vun dëser oder deer Sprooch hier op d'Lëtzebuergesch jo eng grondverschidden ass. E klengt Beispill: am Italiéneschen, Portugiseschen oder Spuenesche gëtt an engem einfache Saz d'Person net duerch e 'pronom' benannt, mä – wéi am Latäin! – duerch eng 'Endung' am Verb... *ti amo!* Dat fällt engem normalerweis net op, mä beim Léieren ass et e ganz wichteg Element. Deer «kauzeger Differenzen» hu mir no an no kéipweis begéint, an äis mat der Zäit drop ageallt. Datt et z. B. am Lëtzebuergesch am *Futur* keng Ännerung hannen am Verb gëtt, mä *d'Zukunft* duerch en *Zäitwuert* ausgedréckt gëtt (mar, herno, d'anert Joer...) huet d'Saach och nach net méi llicht gemaach... esou wéi si äis ëmgedréint am Franséische bei de Verben an de Féiss steet. Dees guff et da maandelweis... a mir sinn äis dacks virkomm wéi 'Pionéieraarbechter'.

Eng aner Problematik ass déi hei gewiescht: **Solle mir d'Leit 'schoulméisseg' un eis Sprooch eru féieren, oder nëmme mat Schwätzen**, also mat klenger Conversatioun? Anescht gesot: Vokabelen a Verbe léieren an Exercicë maachen, oder mat hinne babbelen? Mir haten geschwënn eraus, datt et net ouni dat eent ower och net ouni dat anert geet: als Fong e bësse Grammaire + Vokabelen, an déi da praktesch a butzege Gespréicher ëmgasat... an dat ass gaang! Nach haut begéint ee mat Freed Dammen an Hären, 'Stodenten' aus deer Pionéierzäit, déi engem mat dësem oder deem sympathischen Accent verzielen, wéi flott dat 'deemoos' war... an dann ass een esouguer eng Grimmél houfreg!

Et ass eng aner Saach, ob een eng Sprooch 'ënnert de Leit' léiert, déi nëmme hir Sprooch schwätzen, oder ob een – wéi hei bei äis – vu jidderengem an egal watfir enger Sprooch ugaange gëtt. Zu Besançon muss ech Franséisch schwätzen, soss 'laut' keen op mech... mä dat huet dee Virdeel, datt ech mech mat Läif a Séil muss dru ginn, wann ech net total isoléiert wëll bleiwen; dat ass dann **d'Fro vun der 'Motivatioun'**. Hei bei äis ass dat total anescht; deemno muss d'Léiere vun eiser Sprooch och en anere Wee goen. Dat kritt elo mam neien Nationalitéitsgesetz e ganz anert Gesicht, a mir müssen äis eescht Gedanken driwwer maachen, wéi mir dat Verlaange vun eiser Sprooch fir de lëtzebuergesche Pass an d'Praxis ëmsetzen. D'Actioun-Lëtzebuergesch sëtzt mat um offiziellen Dësch. A mir maachen eist op eng verstänneg a verstanterlech Fassong... esou wéi zënter 30 Joer!

* *déi Europaschoul um Glacis, an deer haut de «Centre de langues» fonctionéiert, ass an hirem Sënn en EU-historescht Gebai; duer gehéiert eng schéi Plack, déi dat feierlech an däitlech festhält... an net, wéi bei der Spuerkeess (op der Ex-Eisebunnsdirectioun) eng absolutt onopfälleg schwaarz Tak, déi schimmeg verzielt, datt déi alleréischte EU-Administratioun iwwerhaupt do ënnerdag war!*

d'Bom schléit zou!

esou eng Bomi gëtt et net. Et sief, si schléit **eng Dier** zou. Am anere Fall giff si just DUERSchloen oder héchstens DRAschloen. Do hu mir dach esou **speziell lëtzebuergesch Ausdrucksweisen**: «Maach duer! Hal duer! Maach dobäi!... an dat kascht esouguer dacks Krämpes, fir et op korrekt Däitsch ze iwwersetzen; vum Franséische léier net ze schwätzen. Et ass mir ower e bësse esou, **wéi wann den Titel un deem Theaterstéck säin däitscht Original net lass gi wier**... mä elo hunn ech vläicht rëm zevill gesot, well déi 'Auteurs' sech onbedéngt als Original-Schreier verkafe wëllen. Dajee alt.

Wien sech an deem do Sënn wëllt eng zolitt Schnauff Wëssen huelen, dee soll sech emol eist **Buch «EISES»** uschaffen (et ass an all Bicherbuttek ze kréien). *«Il pourra s'y faire la main... et les dents!»* giff de Koseng Ficelle beim Dicks soen. Mä dee Mann konnt säi Lëtzebuergesch! ■ H.W.

«mir gin klibberen»?

dat ware fir eis Klibberkanner ganz gutt gemengte Schëlter, a fir déi hunn d'Produktionsfirma grad ewéi d'Gemengen, déi se opgestallt hunn, e Compliment verdéngt... ower si wëssen dach all, datt mir hinnen esou Texter ganz gär a gratis nokucken.

«ginn», dat kritt alt emol d'éischt **2 'n'**... bannen am Saz ower nëmme **virun i-u-e-o-a/n-d-t-z an h**. Beispill: «mir ginn» *iwwer/un/ëmmelower/anescht/nach/dacks/tëscht/zevill/haut...* vrun all anere Bustawen hannendru fällt den «n» am Saz ewech; Beispiller heifir: «mir **gi**» *gär/mat/rullen/wäschen/schlofen...* an natierlech **mir gi klibberen!**

En anert, praktescht, Beispill fir den Artikel **«den/de»**: den Albert, den Usch, den Isi, den Otto an den Emil ginn an den Thater/den Zinema/den Neiewee... mä **de** Batty, **de** Carlo, **de** Misch an **de** Will ginn an **de** Kino, **de** Reitstall, **de** Wantersport, **de** Park, **de** Garage...

Gewëss, do kann een duerchernee geroden. Ower wann een sech emol eng Kéier zerguttst a roueg iwwer de PRINZIP vun dëser Saach bëckt, dann ass et (déi sougenannt 'Äfeler Regel')... glat näischt.

D'Madame Atten huet vrun den Ouschteren an hirer Gemeng (Conter/Mutfort) manéierlech reklaméiert... a si krut Recht! Mir ginn hir hei e Merci, grad ewéi der Gemeng selwer... an erënnere den anert Joer fir Liichtmësdag an d'Ouschterwoch erëm drun. ■ L.R.

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Orthographie wichtig?

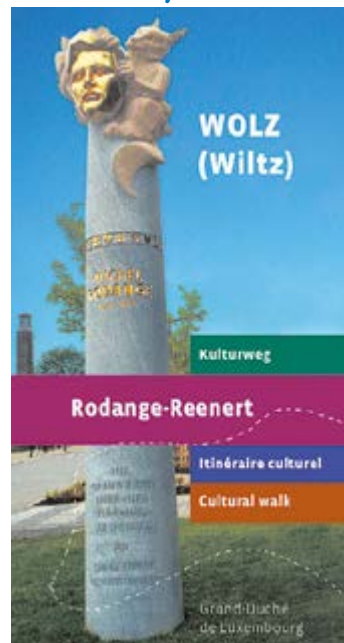
All Sproochen hei rondrëm äis hunn hir festgesaten Orthographie/Schreifweis. **A jidder Orthographie ass dat eent oder dat anert, wat engem net 'logesch' schéngt** oder soss iergendwéi net geet. Mä Schreifweis ass am Fong keen Zweck u sech, si erfëllt en Zweck; si bréngt Uerdnung an eng Zort vu Wull! Wa jiddereen säint op seng Manéier schreift, da muss een deem aneren säint **bustaweieren, aplaz flëssig ze liesen**, well de Lies-Floss kënn nëmme doduerch, datt eis Aen eng Gewunnecht fir ganz Wieder, Sazdeeler an esouguer ganz Sätz kréien; si 'späicheren', a wat méi dacks, wat besser. An der praktescher Pädagogik a besonnesch an dem theoretesch-wëssenschaftlechen Deel dovou gëtt et ganz komplizéiert Explikatiounen doriwwer... mä déi muss een net kennen, fir liesen ze léieren; **dofir brauch een nëmme ze liesen, liesen, liesen, liesen!**

Eng Conditoun, fir gutt liesen ze léieren, ass ower, datt déiselwecht Wieder a Wuertgruppen ëmmer dselwecht geschriwwen sinn/ginn... da 'sprangen' se an d'Gickelcher. A wat se iech méi bekannt/familiär sinn, wat se iech méi séier an är 'Kuckerten' hopsen. Op enger ganzer Zeitungssäit spréngt ären Numm iech dach esouguer bal an d'Aen, ouni datt dir emol wësst, datt en do steet... vrun allem och well hien ëmmer dselwecht geschriwwen ass, dat heescht 'richteg' do steet. D'Explikatioun dovun hätt een 'Neuropsychiater' op der Lee. Dat 'genormt Richteg' ass den Haaptfong vun all Orthographie, der Recht-Schreibung also. Och am Lëtzebuergesch! ■ P.W.

Ceterum censeo...(12)

Eng (e bësse hannerwänneg) Fro: Wéi sou kann een dofir sinn, datt **eis Sprooch eng vun de Conditoune soll ginn, fir eis Nationalitéit ze kréien**... an engems ower réngelen a maachen an dinn, wann et heescht, d'Lëtzebuergesch klor an däitlech als eis **Nationalsprooch an d'Constitutioon vum Grand-Duché** ze setzen? Wuel verstanen: NATIONAL-Sprooch, net als NATIONALISTE-Sprooch! esou wéi dat ganz normal an natierlech an de Länner hei rondrëm äis verlaangt/praktizéiert gëtt, an zwar vu 'lénks' ewéi vu 'riets'... plazeweis esouguer als Bedéngung fir iwwerhaupt eran an d'Land ze kommen! ■ AL

e 'flyer' fir de Wëlzer REENERT

Et hunn ewell kéipweis Leit **de Kultur-Wee RODANGE-REENERT** zu Wolz bewonnert. Dacks mat Gruppen oder souguer mam Bus bis just dobäi. Wien ower net zu Wolz kënneg ass, dee kann eventuell laang sichen, iert hien e fënn; Wolz zitt sech wäit auserneen, mä vun der Gare aus sinn et z. B. nëmme 250 Meter bis an de 'Parc Simon'... oder dolaanscht!

Deem hu mir elo opgehollef, an zwar mat engem 'Dépliant', engem 'flyer', wéi dat haut esou flippeg heescht, egal, d'Haaptsaach ass: et hëllef! Ausser klore Säiten Text (véiersproocheg a 'recto/verso' iwwer e gefaaltten DIN A4!) a **Biller iwwer d'Enstoe vum Monumente-Wee, ass och eng däitlech Situatiounskaart vu Wolz** drop.

Dësen «dépliant»/Flyer kritt dir elo an der Gemeng Wolz a geschwënn och an de «Syndicate» a villen aneren Uertschaften; fro iech en z. B. um Gënszefest oder um Festival. Eise Membre schéck mir en heem. Dir kënn der natierlech och bei äis op enger vun eisen Adressen hei an der KLACK bestellen. Mir wënschen iech vill Intresse fir d'Saach... vläicht och e gemittlechen Dag zu Wolz!

Zillen an ziichten

Huet dir iech ewell Gedanken driwwer gemaach, firwat, datt elo op eemol näischt méi soll 'gezillt' ginn, mä nëmme méi 'geziicht'. Ginn eis Kanner dann elo (am duebele Sënn) 'gezillt' oder 'geziicht'? Da musse mir dee bekannte Sproch jo och ëmänneren: **«Deen do ass net geziicht a gewinnt, aplaz gezillt a gewinnt.»** Bei Déieren a Planzen ass gemenkerhand vun Zillen an net vun Ziichte geschwat ginn (Muppen, Kanéngercher, Gissercher, Hénger, Poretten, Kabes asw.). Wie Beien hat, deen huet Beie 'gehal', net geziicht; hie war e Beiemann an net onbedéngt e Beienziichter.

Klenggekeeten! Vläch... mä mat deene Méckepéilerei gëtt **d'Spis tëscht den Zille vun eise klenge Sproochgebaier muttwëlles erausgepidelt**. Natierlech (alt erëm) mat TV-Däitsch... dat äis iwwerfällt wéi en Tsunami! ■ P.W.

lavez vos dents... hihhi!

...dat konnt nëmme e Lëtzeburger an déi Reklam geschriwwen hunn! Well **mir sinn déi Eenzeg, déi eis Zänn «wäschen»**, also net 'biischen' an net 'botzen' (brossen, putzen, to brush). Hei handelt et sech ëm deer Beispiller eent, wou eise klengen *Idiom* sech vun anere Sproochen ënnerscheet.

Ass iech och ewell opgefall, datt eleng d'Lëtzeburger sech **de Kapp wäschen**... an net d'Hoer; dat mir mat verständlechem Genoss **e Päerdsbüfdeck** iessen, deemno e Stéck Randfleesch... vum Coco; **e Schwéngsbüfdeck** soll et och esouguer ginn, an dat dann och nach no bei engem **Waassersteen**, deen ewell laang aus Inox-Stol besteet, oder bei engem **Fensterbriet**... aus Steen!

Da soll mol nach ee behapten, d'Lëtzebuergesch hätt keng 'Spezifizitéiten' a giff nëmme aus 'Interferenze' mat anere Sproochen bestoen. ■ H.M.

Theorie a Praxis

Wat ass dat eent a wat dat anert? Theorie ass, wann een iwwer eppes bruckt, schwätzt, schreift. Praxis ass, wann een eppes mécht, aplaz nëmmen doriwwer ze tiernen, ze schwätzen, ze schreiwen.

Dat wëllt beileiwen net heeschen, datt d'Theorie kee Sënn hätt, mä **ouni an dat Praktesch ëmgesat ze ginn, leeft si d'meescht an d'Eidel**, vrun allem an de sougenannte 'Kapp-Fächer'. An engem e bësse verbrute Witz huet emol ee behaupt, 'Theorie', dat wier wann ee geng wësse wéi eppes fonctionnéiert... mä 't giff net goen; 'Praxis' dat wier, wann een eppes un d'Fonctionnéiere krit, an et wist kee firwat. Natierlech ass dat iwwerdriwwen... ower net ëmmer falsch!

Wéi ass et dann an deem Sënn mat eiser Sprooch? Do huet emol ee gudden Theoretiker zu mir gesot, et giff hie guer net interesséieren, **ob** d'Lëtzebuergesch an de Ginz geng goen; hie wier nëmmen drop aus, ze kucken an ze stodéieren, **wéi** d'Sprooch an d'Lëttsche geng. Anerer behaupten, si giffen nëmmen nom 'Ist-Zoustand' kucken an drun analyséieren. Gewéinlech dixe den déi brav Leit («Linguisten») dann och nach mat engem **Fachjargon** dorëmmer, datt de Laie mengt, hien hätt sech an engem däischteren Zoo verlaft: *Phem, Phonem, Lexem, Onomasiologie, Onomastik* asw. asw. Ganz dacks ass vun dese Spezialisten dann nach een deem aneren säin Däiwel a behaupt, de Fachkolleg wist a kënnt dach näischt, maja. Dat Ganzt schéngt engem, wéi wann ee misst wëssen, dat eng 'Aspro/Aspegic' als Basis a Wirkungselement *Acetilsalzsäuer* hätt, fir eng däreifen ze huelen, wann een eng 'Bëls' huet. Dat iwwerloosse mir gär, a mat dem néidege Respekt, de Labosleit... besonnesch an der Sprooch!

Mir maachen zënter ronn 40 Joer eppes fir d'Lëtzebuergesch 'bei de Leit', do wou et leeft, do wou et wist oder (vill ze dacks muttwëlles) vergeet. Wien emol éierlech iwwer déi Aarbecht wëllt nodenken, dee fënnt eraus, wat a wéivill an deene Joere fir eis Sprooch geschafft ginn ass, wou eppes sech geännert huet, wou si eng Plaz krut... déi si ni hat! Dat ass gaang, an et geet och weider! D'Resultater sinn enorm. Dat ass nun emol Praxis... ower an engems de 'Geschäftsfong' fir d'Stodéiere vun eisen Theoretiker... deenen dat «Sozio-Didaktisch/-pedagogesch» ower häerzlech egal schéngt. Och op eiser UNI gëtt dee 'Volet' leider einfach iwwergaang. D'Hauptsach: et stinn herno déck Drullesse vu Sproochtheorie an de Stellagen... aus deenen anerer erëm neier (?) dobäi maachen. Dat nennt sech 'Knäipereien', oder méi elegant ausgedréckt: 'epigonal Elukubraten'. Mir loosse jidderee liewen...

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Positioun vun der ACTIOUN-LËTZEBUERGESH iwwer d'Initiativ „FIR EIS SPROOCH“

Mir wëllen hei fir jidderen absolutt klor stellen, datt eis Associatioun guer a glat näischt mat deer Initiativ ze dinn huet, fir déi den Ament Petitiounslëschtchen uechter d'Land geschéckt ginn. Mir hanken äis net hannert en eenzelen Deputéierten, och wann säi Slogan „fir eis Sprooch“ heescht... eis Actioun „fir eis Sprooch“ dauert ewell zënter 1971! Eng KLACK „fir eis SPROOCH“ publizéiere mir ewell zënter 1993. D'Sproochgesetz vun 1984 a maandelweis „Initiativ fir eis Sprooch“ kënne mir äis op d'Lee schreiwen.

Mir si bis elo vun all Regierung unerkannt ginn an och an der Chamber respektéiert. Mir halen äis un en ziviliséierte Wee fir eist groust Uleiës, och wa mir heiansdo driwwer knadderen, datt eppes ze lues geet. Eis AL ass nom Gesetz am „Conseil de la langue luxembourgeoise“, grad ewéi och am „Conseil national des programmes“ vertrueden, also voll unerkannt! Mir hate vru 4 Joer iwwert eis Sprooch an der Constitution mat den eenzele Fraktiounen ganz positiv Gesprécher. D'Saach vun eiser Sprooch an der Verfassung ass bei der Constitutiouns-Commissioun vun der Chamber „an der Maach“, an eng „Motioun“ ass dofir komplett iwwerflësseg.

De Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch / Eis Sprooch

Jaddermunnesse-Lëtzebuergesch

Dir kennt alleguer déi komesch Fliichteninsekten, déi heiansdo mat onsécheren, onheemlech laange Been en enger Fëster wackelen. Et fäert keen se; si di kengem wéi; si picken net... si kommen een einfach nëmme lächerlech vir: d'Jaddermunnesen.

Genee un déi total onnëtz (?) Déiere muss een denken, wann een dat gespéizent 'Bokemaals-Lëtzebuergesch' héiert oder liest, wa Leit sech vrun engem Mikro an d'Broscht geheien, oder de Bläistëft späzte fir eppes «vun sech» ze ginn. Beispill: **Mat Bestierzung hu mir déi onfaassbar Noriicht vun eise Komerod sengem Offlienen entgëntgeho...** no der Mass gëtt hie bäigesat... Dir mengt, ech giff iwwerdriwwen? Hand op d'Häerz, dat stong genee esou an enger Doudes-annonce! Datt d'Noriicht vun engem léiwe Mënsch sengem Doud ee kann 'ëmgeheien', dat seet sech grad esou éierlech an enger normaler Sprooch... a wann ee vun enger Noriicht schwätzt, brauch een se jo net 'entgëntzehuelen', déi kritt een einfach... dacks leider.

Just an eiser esou einfacher Sprooch ass et kannerlicht, eng onkomplizéiert Saach klor ze soen, ouni a stereotyp Schockelasknipperchers-sätz an -ausdréck ze frätschen, déi mir guer net néideg hunn. ■ P.W.

Merci, Félix!

D'Noriicht huet am kleng Lëtzebuerg ageschloen ewéi eng Bomm: de Félix hält op! 1988 war seng sympathesch Stëmm eng éischte Kéier um Radio ze héieren, an déi lescht zéng Joer stoung hie virun der Kamera vun der Télévisioun. Datt de Félix Eischen „dobauss“ beléift ass, dat huet ee spéitstens an der „Mëttesstonn“ op RTL 92,5 de leschten 31. März héieren, wéi praktesch unisono bedauert ginn ass, datt den äerdege Kieler „Bouf“ e Schlussstréch ënnert seng Zäit als Radios-an Télévisiounsanimateur zéie wëllt, fir eng aner beruflech Carrière anzuschloen. De Félix war beléift duerch säi jovialt Optrieden, seng schalléckseg Commentairen, säi sympathesch Wiesen an net fir d'lescht duerch säi groust Häerz.

Wann hien hei op deser Plaz awer eise Merci verdéngt huet, dann ass et, well hien ëmmer drop gehat huet, e gutt a proppert Lëtzebuergesch ze schwätzen. Hien hat Freed drun, net méi sou geleefteg Wieder opzegräifen a se „riwwer“ ze bréngen. Hien huet och d'Méi net gescheit, aus enger däitscher Virlag en zerguttsterte Saz op Lëtzebuergesch ze maachen, och wann hien dofir net einfach Wuert fir Wuert konnt iwwersetzen, mä dacks huet missten ëmschreiwen an de Sazbau ëmstellen.

An deene bal 20 Joer hannert dem Mikro a virun der Kamera huet de Félix gewisen, datt et och op zerguttst Lëtzebuergesch geet – wann een nëmme wëllt. An dofir nach eng Kéier: Merci, Félix! Mir bedauern, datt eis Mediellandschaft mat Dir en dichtegen „Affekt fir eis Sprooch“ verléiert, mä mir respektéieren Deng Décisioun, déi esou éierlech ass, wéi Du selwer et ëmmer wars a sécher och an Zukunft bleifs. All Gutts fir Däin neie Wee, deens Du elo goe wëlls! Wie weess, och bei de Versécherunge kanns Du vläicht e Pad fir d'Lëtzebuergesch treppelen...?! ■ C.B.

KAR-woch / OUSCHTER-woch...

„KAR“ = Trauer (op Mëttelhouddäitsch), an ass deemno als KARwoch déi Woch virun Ouschterdag; dofir steet et och besonnesch am KARfreideg a KARsamschdeg.

Den OUSCHTERsonndeg gëtt deene 6 Deeg duerno de Bäisaz OUSCHTERméindeg, OUSCHTER-dënschdeg asw. ■ C.B.

Muss dat da sinn... Wësst dir et besser?

An deer leschter KLACK (128) hate mir proposéiert, déi Mësch muttwëlles «Verbëtzlerien» an eiser Sprooch emol zesummenzerafen an eng kleng Lëscht dovun ze maachen. Hei dann eng Partie deer «Knätzelen», déi 3 Dammen äis geschéckt hunn (Mme Claude Keiser/Consdref; Mme Ginette Winandy/Schëffleng; Mme Annick Legille (gläich 100 Stéck!)), ouni Artikel, weinst der Alphabetisatioun:

Abschiedsfeier	Eidechs	Läichnahm	Schmetterling
absichtlich	erschrecken	lecker	Schmuck
aluden	Fernseh	Metzger	schnell
Aluedung	flüchten	Narb	Schnuller
Ameis	Gäizhals	nörgelen	selten
Amsel	Gediechtnes	Nuque	stattfannen
andauernd	gëlteg	oft	stolperen
Angebot	geschmeideg	Pickel	stotteren
angenehm	gläichzäiteg	pingeleg	Tankstell
auskennen (sech)	Gurt	pummeleg	Trockner
ausserhalb	Haushalt	Rassel	uschléissend
barsch	Hubschrauber	Regal	uschwätzen
Baustell	humpelen	Rouestand	zahlreich
bequem	Igel	Säit	Zahnstocher
besichtegen	innerhalb	Sarg	zögern
Besteck	insgesamt	Sauerkraut	zréck
Bettduch	Käfer	Scheif	zweifellos
Bock hunn	knuspereg	scheinbar	Zwiwwelen
Eichhörnchen	Koffer	Schlamm	

EIS GENERALVERSAMMLUNG

Mir invitéieren all eis Membren a Frënn op déi
36. GV vun der Actioun-Lëtzebuergesch,
samschdes, de 14. Abrëll 2007 – 15.00 Auer
Brasserie «am Dierfgen» – 6, Casinosgaass (Côte d'Eich) – 'STAD'.

Eng Klak?

Hei hu mir et mat engem Beispill vun deene sëlliche Wieder ze dinn, deene mir **aus enger anerer Sprooch eraus eng weider Bedeitung** ginn hunn. Dat giff eng schéi Lëscht vu Wieder, fir een, deen sech domat „ameséiere“ wëllt. An der Wëssenschaft giff elo vu „semantesch Paradigmewieselle“ geschwat; dat mécht besser (et ass Famill mat Jaddermunnes' a Co.), et ass ower datselwech.

Am Franséischen hu mir „une claque“ = eng op de Bak; et gëtt och „claquer“ = klaken... ower nëmmen als Geräisch oder „eng erwächen“ (z. B. am Sport).

Wat hu mir dann nach aus der „claque“ gemaach? Mä emol eng *Klak* als „Schéiss“ (revolver), oder eng *Klak* als (déck) Rechnung, déi ze berappen ass. Als Verb „klaken“ hu mir jo déi franséisch Bedeitung... mä am Lëtzebuergesch heescht dat och nach eppes *geheien/puchen*. Dat ass jo vläicht net wichteg; vläicht ower grad esou interessant, wéi sech en décke Kapp mat SODOKU ze maachen. ■ H.M.

de «Précoce» an eis Sprooch

vum Lex Roth

Wien an der Zäit dee koppegen Numm fir eng fréi Spillschoul erfonnt an ageféiert huet, deen hat sech keng Gedanken iwwer den **Ausdruck «précoce / lat. 'praecox'»** gemaach, well deen heescht definitiouns-méisseg éischer 'zevill fréi', wat also iergendwéi an d'Negatiivt zitt. Also fir deen deemolege 'Précoce-Dafpätter' (oder d'Giedel) emol eng déck Datz!

Eng Spillschoul soll eng Spillschoul bleiwen, an deer iwwer dem dirigéierte Spillen eppes 'progressiv Systematesches (z. B. bestëmmte Geschécker-lechkeeten) an engem bestëmmte fréi-sozialen Ëmfeld' un d'Kënnercher bruecht gëtt. Et fällt kengem am Frankräich an, aus der «maternelle» e «précoce» ze maachen; den däitsche Kindergarten) oder den englesche «kindergarten» hunn och knapps eppes mat deer kromenoleger 'Précocerei' ze dinn... mä **dee blénkegen Numm mécht esou gutt an der Schoullandschaft**, gell dir. Wie wëllt da schon nach 'Spillschouloffere' sinn! 'Léieran am Précoce', dat bréngt et (ee Gléck sinn déi meescht vun hinnen haut keng Jongesellinne méi, an d'Männer sinn och net méi ganz rar an deem Fach). Datt si haut 'Bac+3' fir dee Beruff musse maachen, doriwwer léiss sech och säiteweis diskutieren; op jidfer Fall brénge rateschwanz-laang Studien en natierlecht Talent dofir net, dat een net huet. Näscht fir ongutt, ower als (zevill?) alen Hues weess ee jo ower, wéi deen Zickzack gong/geet.

Wéi ass et dann elo mat der Sprooch (pardon: Sproochkompetenz) bei deene Kënnercher? Mä dat hänkt jo emol zum groussen Deel dovun of, wéi a wéivill an deene ronn 40 éischte Méint vun hirem klengen Liewe mat deene Butze geschwat ginn ass. **Hir 'Nascht-Famill' an deer hir Zesummesetzung spillen eng enorm Roll**; laang vrum 'Précoce'! Mat wem net geschwat, gegekst, gespilt, gebabbelt a geschnabbelt gëtt, dee kënnt net schrecklech séier un d'Schwätzen; dee freet och net sënnerlech vill, well de Stress (?) an d'Televisioun deene Grousse keng éilelaang Äntwert erlaben. E gudden Nintendo bréngt Rou an d'Spill... a mécht schéi roueg, kleng, brav... bal 'Autistercher'. Dës Iwwerleeungen hu bis elo näscht mat déser oder deer Sprooch ze dinn, och net extra mat dem Lëtzebuergesch.

Do hu mir hei am Land och apaart vill Krämpes mat deem héige Prozentsaz vu Kënnercher, déi doheem ni e Wuert Lëtzebuergesch gehéiert hunn. Mir wëssen ower och, datt «kleng Kessele grouss Oueren hunn», anescht gesot: **Kanner am Spillschoulsalter rafe vill méi séier wéi Grousser**. Gutt, dat geet net duer als Argumentatioun, ower et ass en 'dijeleche' Behelf. An der leschter Zäit si fir déi friemsproocheg Kënnercher ganz flott a gutt Bild-Sprooch-Bichelcher fir d'Lëtzebuergesch erauskomm, mat deenen eng talentéiert Léierpersoun brillant Resultater kann hunn. Endlech! Déi Kanner mussen esou fréi wéi méiglech an déi Sprooch erageféiert ginn, déi nun emol d'Sproochbasis hei am Land ass. Doriwwer eraus ass d'Lëtzebuergesch e wissege Buedem, fir **eng Sproochplänzchen, déi – als germaneschen Idiom – d'Däitsch soll ophuelen...** wat vru 25 Joer (!) d'Kolleginnen an 'Italien' zu Didleng ewell tiptop gemaach hunn... hir 'romanophon' Kanner haten d'Lëtzebuerg no 3 Joer am Däitschen erëm! Nach eng sympathesch Feststellung: d'ASTI ass no an no voll mat op dee Wee gaang... ouni zevill 'Mémoires' an 'Thesen'. Einfach mat guddem Wëll a gesondem Mënscheverstand.

versueren / (sech) mengen

wéi wier et, wa mir emol méi dacks giffen drun denken, datt mir däitsch Wierder oder Ausdrück gebrauchen, déi een op dës Manéier an der Däitscher Sprooch net esou kann huelen, ouni total laanscht dem Dill ze leien.

'ech hunn dat gutt versuergt' (am Sënn vun 'aufgehoben'), hien huet sech mat senger Aarbecht 'gemengt' (am Sënn vu 'stolz')... probéiert dat dann op lëtzebuergesch Däitsch ze soen, da fällt iech gläich op, wéi onméiglech dat klénkt, wann dir d'Lëtzebuergesch einfach ping-pong eriwuerzet... dat ass op seng Fassong grad esou kromenoleg, wéi wa mir behaupten, et hätt een seng 'Plaz ageholl', aplaz sech einfach dohi gesat. ■ M.V.

Schilf?

Wéi guff 'an der Zäit' vun engem gesot, deen 'um lescht Wippche' war, 'net méi vill Gutts' gedinn huet, also drop an dru war, fir äis ze verloossen... net 'vun äis' ze goen, wéi dat leider dacks an Doudesannoncé steet?

E bësse méi graff/flappeg huet et do och geheescht, 'deen Aarme geet an d'Lëtschen'. Mä wat sinn da Lëtschen? Anescht gefrot: Wat maache mir mat 'Schilf'? Domat ass d'Fro beäntwert... vläicht och fir eis sympathesch Leit vum Naturschutz, déi eng Hëllefssactioun fir déi Planz gestart hunn. Lëtsche wuessen nëmmen a sougenannt 'Fichtgebitter', an deenen d'meescht suppege Fong ass natierlech immens wichteg fir d'Erhale vu bestëmmte Planzen an Déierenzorten... ower **mam 'Schilf' leeë mir um Gebitt vun eiser Sprooch leider och eiser Wierder eent dréchen**. Dat wëllt eis 'NATURA' dach bestëmmt net. Oder? ■ AL

«Onse Fuendel...»

war, esou oder esou, ronn 30 000 Bierger eng Ënnerschrëft wert. Dat ass, egal zu wat een hält, prinzipiell eng gutt Saach! **Hei an der KLACK 'biedele' mir d'Leit zoenen Joer an Dag, fir Nationalfeierdag resp. «d'Journée de la Commémoration nationale» eise Fändel (oder ee vun eise Fändelen) eraus ze hanken**. Mir hunn och geschriwwen, datt een an de 'giele Säfte' vum Telefonsbuch e Grapp Adresse fënnt, wou een all Mooss vu Fändel ze kafe kritt... Da loosst mer emol kucken, wéivill der vun deenen zeg-dausende vu Begeeschterten den 22. Juni / 10. Oktober nach an hire sympathesch Courage denken. ■ AL

wie mécht mat?

Eis Kanner komme mat ëmmer méi Wierder (z. B. 'lecker') an esouguer ganze Sätz, déi riichtewech Houdäitsch sinn. Dat ass kee Wonner, well si jo bal **mat Däitsch ageseelt** ginn: TV-CD-DVD-däitsch Billerbücher asw. Heinsdo musse mir laachen, verzielen et esouguer dorëmmer; iergere huet keen Zweck. Jiddere weess deer Beispiller och kéipweis, mä et fällt knapps engem an, e Kand léif a verstänneg 'erëmzeheulen'... dat kënnt jo och emol 'autoritär' sinn, nëdir.

Mir sichen no Leit, déi äis hëllefen, eng Lëscht mat deenen am dackste gebrauchten Ausrutschereien opzestellen. Et sinn der 'yet', bal ëmmer deiselwech. Wien äis déi meescht op eng vun eisen Adresse schéckt, dee kritt e 'Bicher-Merci'... a mir maachen eppes domat. ■ H.M.

een am 'Rouestand'?

Firwat gi mir heiansdo esou onheemlech feierlech, wann een de Bic an de Grapp hält? Do geet dann ee fein a propper an d'Pensioun, an da gëtt behaupt, hie wier **'an de Rouestand agevuerden'**. Natierlech war dann do och nach op eng **'Abschiedsfeier ageluuden'**... a wat et dees däitsche Gegockels nach an deene Photos-Zeilen ënnert de sympathesch Biller gëtt. Wannechgliff, maacht eiser Sprooch dach de Gefalen, a sot, déi Persoun wier a 'Pensioun gaang/hätt op eng Pensiounsfeier invitéiert'. ■ P.W.

Ceterum censeo... (11)

Mir wëssen, dat mir mat eise **Uleies vum Lëtzebuergesch an eiser Constitutioun** dësem oder deem vläicht 'op d'Strëmp' ginn. Et ass äis ower och bewusst, datt an der Spezialcommissioun vun der Chamber vun 2 Parteien dogéint gemauert gëtt, den Artikel 29 an deem Sënn ofzeänneren, datt **d'Sprooch vun eise Land d'Lëtzebuergesch Sprooch** ass, basta! Mir wëssen och, datt dës Ofännerung eng Majoritéit an der Chamber hätt, mä mir verstinn och, datt dës Actioun net mam Briechseis soll/muss gemaach ginn.

D'Propositioun, **d'Lëtzebuergesch als d'Sprooch vum Grand-Duché eran ze setzen huet guer näscht mam Nationalitéitsgesetz ze dinn**, well et gëtt jo net verlaangt 'la langue des Luxembourgeois' eran ze huelen. Aus dem **Nationalitéits- an duebel Nationalitéitsgesetz** hale mir äis eraus; dat ass eng pur politesch Fro... déi jo ower geleist ze si schéngt... mä da frue mir äis mat Recht, woufir do klor a méi ewéi daitlech vun eiser Sprooch rieds geet... déi jo emol net 'explicit' am Grondgesetz ernimmt gëtt! Wéi ass et dann hei mam Geescht vun der constitutioneller 'Conformitéit'? ■ AL

Wou? Wat?

An der KLACK 127 hate mir e Skulptur-Bild (Léiw) vun dem rietse Pilier vun deer monumentaler Entrée vum 'Palais de Justice' an der Stad bruecht... net einfach, mä d'Madame Jomé vun Hesper hat et ower erausfonnt. Bravo. Dës Kéier bleiwe mir och mam Bild an der Stad. Wou a wat ass et? Schéckt äis är Äntwert e Méindeg tëscht 9.00 an 13.00. Mir halen dann eist Wuert och. A propos: Huet dir vläicht eng Photo, déi mir och kënnten als Rätsel bréngen? Schéckt oder 'mailt' äis se eran... (PHOTO: M.V.)

bäigesat?

Dëslescht ass mam Frankräich e Mann gestuerwen, fir deen et net ville Fransouse besonnesch Leed gedinn huet, well hien ënnert den Nazien seng Ënnerschrëft ënner dausende vun Uerdere gesat hat, fir judesch Leit op den Transport fir an d'KZ ze féieren.

Am Radio huet een dann héieren, de Maurice Papon wier «bäigesat» ginn... an op déi Manéier gëtt och e **Stéck lëtzebuergesche Sproochgebrauch verdréint... a begruewen!** Et huet natierlech och keng «Bäisetzung stattfonnt», mä et war einfach e Begräfnis. Dat ass net wichteg, mengt dir; et geheit och keng Beam ëm, mä just do ass déi **heemlech Gefor** fir eis Sprooch; dat gesäit no näscht aus, ower deer «Interferenzkniddelen» hu mir um Mikro maandelweis... dat schlaut an d'Sprooch ewéi e Kriib, heemlech an hannerlëschtgeg.

Mir hun d'Verb 'bäisetzen', ower nëmme fir bei der Pai. De 'Bäisaz' guff/gëtt et och, mä dat ass een, deen an en Haus abestuet guf, wou 'eppes hannert der Heck' war, vläicht och nei an d'Duerf geplënnert ass... mä mat 'begruewen' huet dat jo näscht ze dinn, gell dir. Eng méi folkloristesch Fassong: **Knëff, hock emol bäikanteg...** Jéinesch! An? Wat heescht dat? ■ P.W.

Eng Honnertjäreg

Et geet den Ament jo **vill rieds vun der «Neier Bréck»...** bei deer iwregens dem Michel Rodange säi Jong, den Ingenieur Albert Rodange, säi Plang praktesch «geklaunt» krut, fir sengem franséische Kolleg Séjourné en an d'Jillistäsch (den Iechternacher hire Broostlobseekelchen!) ze stiechen... et guff a gëtt apaart an déser Branche knapps eppes Neies... mä wie weess dann elo, vu wem deen Text ass? ■ P.W.

Eng prächteg Bréck hunn s'ons gemauert Eng Bréck, déi passt fir Léien gemauert; Mä eppes ass, wat ee bedauert: 't leeft bal kee Waasser drënner duerch.

Schéckt äis är Äntwert, mir ginn der Mme Florentine Becker-Bintner vu Beetebuerg se weider... an dann huet dir e Buch vun äis zegutt! ■ L.R.

integréieren/assimiléieren?

vum Lex Roth

(PHOTO: TEDDY JAANS)

Mir hunn et an eisem Land mat **40 % auslännesche Matbierger** ze dinn; dat wieren an Däitschland an England (UK) ronn 32 Milliounen, a Frankräich 24 Milliounen, an der Belsch iwwer 4, an Holland iwwer 5 a fir d'Schwäiz iwwer 3 Milliounen Leit.

Wann een dat emol esou kuckt, aplaz nëmme **dréche Prozenter** ze gesinn, da versteet een, datt eis Situatioun fir e Staat ganz sécher eemoleg op der Welt ass. Verrechent een och nach 120 000 «Frontalieren» an déi Iwwerleeung mat eran, da komme mir esou lues a lues bei «science fiction» eraus... mä et ass de Wouer, eng Wierklechkeet, déi mir einfach net sollen an d'äerfen iwwersinn... mir müssen dat iwwerdenken a verstänneg duerno handeln. Do spillen dann **d'Ennerscheeder vun «Integratioun» an «Assimilatioun»** eng ganz wichteg Roll.

Mir waren am 19. Joerhonnert en Auswanderer-/Emigranteland, aus deem ronn en Drëttel vun de Lëtzeburger sech eng Existenz an der «Friemter» opbaue gaang sinn. Haut hu mir et (méi ewéi) mam Contraire ze dinn. Dat eent an dat anert war an ass net schlecht... et muss een et nëmme richteg kucken. Eis Leit hunn an der Zäit «eng Kuuscht» gebraucht; dann ass et normal gewiescht an och haut grad esou logesch, datt Leit aus anere Länner hirt Liewen zu Lëtzebuerg wellen/musse maachen. **Si brauchen äis... ower mir müssen si och hunn!** Problemer gëtt et ëmmer nëmme mat der «Form». An zu deer «Form» gehéiert natierlech eis Sprooch(e)situatioun.

Huet emol un, dir wëllt/musst enges Daags a Spuenien dorower schaffen a liewe goen. Do kommt dir an aner Liewesgewunnechten eran, an dir probéiert verstännegerweis, iech och, an Sënn vum Ausdrock, «eran ze liewen», an zwar mat allem, wat dat heescht. Dir maacht souzese bei deem «mat», wat iech gefält oder wat dir braucht; dir fänkt och un, är puer Wuert Spuenesch an d'Rei ze kréien, well soss knapps een iech versteet... an dir mierkt, datt et ëmmer besser geet; dir winnt iech un de spuenesche Kascht, un hirt Gedrénks, un hir Dag- an Nuechtgebräicher a -Gewunnechten... dir sidd amgaang, iech ze integréieren! Wéi wäit dat geet, dat hänkt net nëmme vun iech, mä och vun hinne of. Do muss da jiddereen seng kleng Schréck op deen aneren duer maachen, wat klouerweis net ëmmer esou «afeg» ass; dat sief duerch iergend eng Staut, eng Verbrueetheet, eng Meenungs-verschiddenheet, e klenge Gebutteks, eng perséinlech Reiwerei... oder (d'meescht) soss eng Eefällegkeet. No an no, a vrun allem duerch d'Sprooch, lieft dir iech ower eran, vläicht eng Käier esou wäit, datt dir alt emol ufänkt op Spuenesch ze tiernen an ze dreemen! Dat ass dann Integratioun! Ower dir wäert iech knapps jeemools als Spuenier fillen, well är Wuertzele ganz einfach net do gestackt hunn. Wann dir ower do bleift, är Kanner da mat spuenesche Komerode spillen, an d'Schoul ginn, der stichten an sech ameséieren, dann ass d'Assimilatioun net méi esou wäit. Déi maache Wuertzele, well si (op all Manéier) op deem neie Buedem «gekéngt» hunn a gewuess sinn. D'Kandskanner sinn da praktesch dselwecht ewéi d'Spuenier... an «dselwecht» heescht am Latäin «simile», woumat mir bei «aSIMILatioun» sinn.

Dat ass nëmme e Beispill. Mä wéivill deer Fäll hu mir dann no 3 bis 4 Generatiounen hei am Land! Besonnesch aus italiénescher Ofstamung, mä och ewell mat deer 3. Generatioun aus portugiesescher Wuertzele. Dofir brauch/soll/däerf et äis net Angscht fir d'Zukunft vun eisem Land an der Natioun sinn... et sief dann, mir vergiessen d'Roll vun eiser Sprooch bei deer ganzer Problematik vu... 40 % auslännesche Bierger an 120 000 Grenzgänger!

Ceterum censeo... (10)

Dir wësst, datt mir äis mat dem Uleiës vun eiser Sprooch an der Constitutioun net ginn. An der Spezialkommissioun vun der Chamber sinn nach just 2 Leit, déi fir hiren Accord en Hoer an der Zopp fannen... nach méi dënn ewéi dënn. **Si froen sech, watfir juristesche Problemer d'Ennime vun Lëtzebuergeschen an eisem Grundgesetz kënn bréngen.** Beispiller w.e.g.!

Mir sinn a bleiwen an deer Saach ganz fein an ziviliséiert, well mir keng parteipolitesch Zermeschterei draus wëlle maachen. Wat ower fir eng Fändelsgeschicht oder esouguer fir e 'Muppegesetz' méiglech ass, dat kënnen mir natierlech och... mä dann **zesumme mat alle patriotesche Federatiounen**, deenen hir Membre jo queesch duerch all Parteie ginn. Loosst mer just hoffen, datt et net esou wäit brauch ze kommen.

wäert a wäerten...

dat ass kee Futur, wéi mir en op déi Manéier mat Hëllefverb am Däitsche kennen. Am Lëtzebuergesche gëtt de Futur weder, wéi am Franséischen duerch eng 'Endung' nach wéi am Däitschen, Engleschen oder Niederlänneschen duerch en 'Hëllefverb' (ich werde... I shall... ik sall) ugedeit. Wéi a villen anere Sproochen op der Welt läit d'Iddi fir **de Futur am Lëtzebuergeschen an engem klengen Wuert oder am sougenannte Kontext**: herno... mar... déi aner Woch... dat nächst Joer... an enger Stonn asw. Et ka jo mengerwärege kee soen, mir hätten äis nach net ëmmer prima sou verstan.

Wa mir mat 'wäerten' oder 'wäert' operéieren, dann dréckt dat zwar och e Futur aus, ower d'meescht am Zesummenhank mat enger Bestëmmtheet, mat eppes, wourop ee sécher ka sinn: *ech wäert kommen* = ech komme ganz sécher; *ech wäert dir et soen* = ganz bestëmt soen. Et geet also hei vun allem em de Sënn vum Saz an net esou streng em d'Zäit.

eise VAUBANG

Apaart an dësem **VAUBAN-JOER**, dat am Frankräich mat Recht grouss gefeiert gëtt, brauch een sech net déif an d'Geschicht ze knéien, fir ze wëssen, wat dee geniale franséische Festungs-Baumeeschter fir eis Hauptstadt bedeit... spadséiert an der Péitrus ënnelaanscht an duerch de Gronn a Clausen, da kritt dir eng Iddi vun senger Wichtegkeet fir äis.

Vläicht kommt dir dann och am Pafendall **«um VAUBANG»** laanscht, deem dem Buch vum Adel Weis säin Titel ginn huet... e genéssegt Buch an eiser Sprooch, dat sech an engem Siess liest ewéi «Zitz». Do kritt dir vun engem gebuerene Clausener Erzieler eng 100 % authentesch Iddi vun de Leit an hirem Liewen em 1900 «do ënnen», vu Stad-Deeler vun deenen der e sëllege mat gerentschelter Nues gebraddelt hunn an nach haut net intelligent schwätzen.

Eist Buch **«um Vaubang»** ass ewéi e Film... deem dir iech praktesch selwer maacht, ouni TV a Kino. Dir kritt et am Bicherbuttek oder op eisen Adressen... 175 Säiten / 15 €!

■ AL

«e Gesuch fir eng Genehmigung»

Éierlech gesot, wéi fannt dir esou en **opgeblosent Gedéngels** ewéi dat hei: *Si hu Récksprooch iwwer e Gesuch fir eng Baugenehmigung ze erdeele geféiert*. Dat kënn et ee fir ewéi eng (däitsch) Jaddermunnes, déi mat hire lächerlech gakege Been iwwer eng Fënster wackelt.

Ass et net méi einfach a méi klor, wann op en normaalt Lëtzebuergesch do steet, si hätten iwwer eng Demande geschwat fir eng Bau-Erlaabnes-/Permissioun ze ginn. Dir kënn elo soen, 'Demande' a 'Permissioun' wieren och net Lëtzebuergesch, ower et spiert een dach, datt et besser **an de Floss vun eiser Sprooch era passt**... et seet jo och keen, dat därft een net op déi éischt Fassong formuléieren, ower et kann ee jo ower emol eng Grimmel iwwer Sprooch-Gefill nodenken, z. B. och driwwer, datt mir den Zock hunn, onnëtz zevill Däitsch an d'Lëtzebuergesch eran ze huelen. Muss dat sinn? Absolut lächerlech wierkt déi gebeemte *Récksprooch*; firwat gëtt et dann net och nach eng *Bauchsprooch*.

Vläicht ass dat Ganz och nëmme fir 'gutt ze maachen', esou op d'Manéier wéi en Dierwiechter an enger Annonce (jo och net eng *Anzeig!*) glënnert *Il résulte d'un exploit de mon ministère que...* dat ass alles fir deene Sand an d'Gickelcher ze reiwen, déi näischt dovun verstinn. Oder fir datt si Respekt (Angscht) kréien. Dofir ass eng Sprooch net do!

■ H.M.

Eng wonnerbar Saach

Eis Sekretärin, d'Madame Jeanny Friederich (hiren E-mail steet hei uewen an der KLACK) huet e ganz gudd Bestell-Kontakt mat enger englescher Firma, déi sech **fir Sproochen ze léieren op elektronesch Material spezialiséiert** huet... och Lëtzebuergesch! Wien e PC huet, kann sech do op eng immens flott a pädagogesch interessent Fassong an iergend eng Sprooch eraschaffen... egal vu watfir enger Sprooch erfot;ett sinn der bis elo 141!

Déi CD-ROM ass eng «interaktiv» Method, mat deer ee léieren a sech selwer verbessere kann. Dir huet zwou sympathesch jonk Persounen um Schierm, déi iech e Wuert oder e Saz esou dacks dättelech soe wéi dir wëllt. D'Grammaire ass ganz luesseg – a besonnesch net fad an dréchen – am Weiderlaffe vun den Texter verstoppt. Et kann ee roueg behaapten, datt dësen **EuroTalk/interactive-CD-ROM** vill méi séier eppes bréngt ewéi munnech e mëttelméisseg Owescours. Wat dee 'Spaass' kascht?... Manner wéi zu zwee e 'Fouer-fësch' iesse goen!

Muss dat sinn?

Mir brauchen net laang nozedenken, fir eraus ze fannen, wou dat schéint neit lëtzebuergesch Wuert «lecker» hierkënn... et ass esou iwwerflësseg wéi e Kréienan. Wann eppes gutt schmaacht, dann ass et bei äis ganz einfach «gutt, guttsi, guddiguddi...» dat «lecker» passt an eis Sprooch wéi e Suedel op e Mubauz!

Wou? Wat?

Hei da wéi versprach emol rëm eiser Rätsel-Photoen eng (mir passen äis deem **F** aus dem Däitschen net och nach un, zemol well si zwar 'Geografie' ower net konsequent 'Filosofie', 'Fotosintese', 'Ortografie' asw. schreien. Och d'Bild vun eiser lëtzebuergescher Schreifweis spillt eng psychologiesch/psikologiesch? wichteg Roll.)

Schéckt äis **är Äntwert bis e Méindeg, 13.00 Auer** eran, a sot äis, watfir eent vun eise Bicher dir am léifsten hätt.

(PHOTO: M.V.)

den ASTI-Badge

kënn net esou gutt un, wéi een sech dat giff denken. Mir haten dëslescht heiriwer rieds an hunn och proposéiert, äis iwwert d'Ursach dovun emol zesummenzesetzen. Bis elo waarde mir op eng Äntwert vun den ASTI-Frënn.

D'Madame Irène Hoffmann-Felten vu Riedgen huet äis doriwwer en interessente Brëif geschriwwen: Si gëtt lëtzebuergesch Coursën a weess aus der Praxis, datt hir Leit guer net esou héich fir e Badge mat *«ech léiere Lëtzebuergesch»* an d'Luucht sprangen. Firwat? Mä well mir ze séier mat hinne schwätzen an hinne keng Zäit genge loosse, fir ze iwwerleeën. Et giff och nach dobäi kommen, datt mir direkt op Franséisch virufueren, wann een äis net gläich flësseg op Lëtzebuergesch äntwert. Dat ass ganz sécher net falsch, well mir jo och am Allgemengen ze séier ënnert äis schwätzen, Silben an esouguer ganz Wieder «verschlécken»... mir «artikuléieren» net: Mir maachen de Mond net op, d'Zänn net ausermeen, «knujelen» a knätschen alles uneneen: *dasowerëmeramënnestenaarm*. Do ass et bal net denkbar, datt een eppes matkritt, a scho guer net, datt een eppes vun eiser Sprooch léiert. Um Badge mist jo da bal stoen: **schwätzt w.e.g. dättelech mat mir**.

D'Madame Hoffmann seet dann zugudderlescht: *Et wier vläicht emol gutt, wa mir äis selwer géife rëselen an hinnen eng Chance ginn... vläicht géif et da mam Badge klappen*. Eis Korrespondentin huet recht... a mir soe merci!

■ P.W.

den «L»

vm Lex Roth

(FOTO: TEDDY JAANS)

Vrun enger ganzer Rei Joeren hate mir probéiert, e Vorschlag ze maachen, deem dem **Sproochgebrauch an de Geschäfte** e bësse vun deem Krämpes sollt eraushuelen, dat vill Leit an engem Rayon oder bei der Caisse hunn. Et ass jo kee Mäerchen, datt et an de Buttécker eng Majoritéit vu Mataarbechter gëtt, déi kee Lëtzebuergesch schwätzen... ower och vill Lëtzeburger schlecht oder kee Franséisch. Firwat dat esou ass, dat ka kéipweis Ursaachen hunn. Déi hunn ower net onbedéngt mat eiser Suerg an Aarbecht fir eis Sprooch ze dinn. Mir stellen dat ganz einfach fest, mir jugéieren net hott oder har... mir wëllen hëllefen, **eng verstänneg Léisung** ouni Spannung, Gestreits, Gerëffels a Verbrueetheit ze fannen.

Genée dat hate mir an der Zäit éierlech an ouni deem allermannst Hannergedanke probéiert: mam Vorschlag, datt déi Beschäftegte, déi Lëtzebuergesch genge schwätzen, dat mat enger «Spéngel L» kënnen weisen – wuel verstan 'kënnen', net 'missten' – ... a mir kruten der deemools fir eise gudder Wëll fermer op d'Nues: «Fanatiker, Ausländerhaasser, Nationalisten, Rietsextremer, Xenophoben!!!»... Argumenter, Beweiser, ziviliséiert Diskussioun, konstruktiv Gespréicher, Sträitgespréich um Radio, op der TV? Näischt vun all deem! Nëmme primär topeg a vrun allem primitiv, domm a graff dropgeklappt. Gelungenerweis ower meescht vu bekannte Chaoten, deenen eist Land a seng Leit wurschtegal waren, sinn a bleiwen. Et war dee **klassische Psychoterror**, wéi en iwrengs an allen Diktaturen agesat gouff a gëtt, wou Leit mat enger eegener/anerer Meenung net gelidde sinn. Mir hunn äis natierlech gefrot, ob mir dat Gedächtnis a Gepicks néideg hätten... mir haten d'Flemm mat deer Initiativ an hu Gottes Waasser iwwer Gottes Land lafe gelooss. «Si» haten hirt bei äis erreicht... och wa mir de Problem hei an der KLACK nach dacks a regelméisseg op de Leescht geholl hunn.

Dir kënnst iech denken, wéi frou datt mir waren, wéi dann d'ASTI (Association du Soutien aux Travailleurs Immigrés) sech op eemol aktiv a positiv ëm déi Problematik bekëmmert huet, an zwar mat engem «badge», op deem **«ech schwätzen OCH Lëtzebuergesch»** steet! Psychologesch ass dat vläicht méi reng wéi den einfachen «L». De Fong an d'Suerg sinn ower genée déiselwecht... vrun allem ass et d'Resultat, wourop et ukënn. Firwat net eng zolitt a souzese permanent Reklam-Campagne an allen Organe vun eiser gedréckter an elektronischer Press mateneen organiséieren, fir datt déi Initiativ zerguttst stackt?

Als Member vun der ASTI huet de Schreiwert vun diesen Zeilen déi Spéngel natierlech och geschéckt kritt; d'Freed war grouss an op d'Resultat vun deer **ASTI-Action** sinn a bleiwen ech mat ville Leit natierlech gespaant. Leider muss ech feststellen, datt dës Feierchen net esou brennt, wéi et dat verdéngt hätt. De «badge» ass leider nach net vill dorëmmen ze gesinn... ower um Tel. 43 83 33 / Internet: agence.interculturelle@asti.lu ze kréien. Mir missten äis zesummesetzen, fir ze kucken, wéi mir bei deer flotter Saach, eventuell mat der Geschäftswelt, apaart de 'grandes surfaces', eng Schépp weider kënnten uleeën. Op eis Action-Lëtzebuergesch kann een do roueg zielen!

Fir 2007 wënscht de Comité vun der Action-Lëtzebuergesch de Membren an de Frënn, hire Familien an all deenen, déi si gär hunn, datt Allerbesch, Gesondheet an ZeFRIDENheet!

Wësst dir et?

Et ass net ëmmer richtig, wann ee behaupt, e Wuert wier al a sténg am Sprooch-Musée, **wann een deen Ausdrock net selwer kennt, vläicht och nach ni héieren huet**. Dat gëtt et och an anere Sproochen... ower déi haten an hunn d'Chance, datt se all Dag milliounefach geschriwwen a gedréckt ginn. En aalt Spréchwuert seet ower, dat ee ka léieren, wat een net weess... et muss ee just de gudder Wëll hunn, eppes unzehuelen. Hei dann erëm deer «komescher» Wieder, vun deene plazeweis gesot gëtt, si wiere greezeg an net méi am Gebrauch. Et sinn déi Keier elauter Adjektiven, déi Zort Wieder, déi enger Sprooch Geroch a Charakter ginn:

äerdeg	bronkeg	schléi	bruckeg	ëmpeg	razeg
haseleg	hæffeg	éimeg	pësseg	liwwereg	omelzeg
broseleg	wënsch	klesper	treisch	facheg	gaarzeg

Wëllt dir «dees» nach méi? Da sidd dir am Buch **«EISES 100–90–80–50%»** mat ronn 4000 eiser Ausdréck gutt bedéngt; et läit fir 15 € a jidfer éierbarem Bicherbuttek. E Wullkuerf fir e Spill mat/an eiser Sprooch.

de Josy Braun,

ee vun de verdéngschttvolle Laureate vun eiser Sëlwer-Plaquette «Dicks-Rodange-Lentz», huet **elo déi 12. Oplo vun sengem Orthographie-Bichelche fir d'Lëtzebuergesch** erausginn ('eis Sprooch richtig schreiben')... bei deer Zuel vun Editiounen ass et jo wierklech net méi néideg, dat Wierk extra ze recommandéieren; dat schwätzt klor fir sech. Gitt einfach an e Bicherbuttek a kaaft et!

Bravo ESCH!

Déi allermannst maachen sech Gedanken driwwer, wou **den Numm vun hirer 100-jäereger Stad** hierkënn. Si gleewen och net méi esou richtig drun, datt hir Uertschaft nach vrum 'Feierwon' (an natierlech der Eisenindustrie) sengerzäit net méi Awunner hat ewéi Beetebuerg, Diddeleng, Déifferdeng oder Schëffleng... si guff «la mauvaise ESCH» genannt, fir si vum histoiresch vill méi wibbelegen ESCH-SAUER ze ënnerscheeden.

Intressant ass och dee **keltischen Numm** vun Esch, dee mir ënnert Dosende vu Formen a ganz Westeuropa fannen (Aqua, Aix, Aach asw.), an zwar den Numm vum Waasser, deem wichtigste Liewenselement: «Esk». Dat fanne mir mengentwéigen och am «Äischdall», zu Äischen an nach op ville Plazen hei am Land erëm... ower datt den hl. Willibrord och vun der «Esk», un der englescher Ostküst, aus zu Whitby op d'Schëff gaang ass, fir a Kontinentaleuropa ze kommen, dat ass dach net oninteressant.

An deem sympatheschen Zesammenhank ass et vläicht erlaabt, ze froen, ob een am Kader vun der Joerhonnertfeier net kënn drun denken, **d'Escher Stroosseschëlter vun deene kromenolegen däitschen Nimm ze botzen**, déi nach dorëmmen geeschteren ('Alzettestrasse', 'Kohlenstrasse' asw.). An deer herrlech fir Chrëschttag gerëscher Uelzechtsstrooss, eng vun de schéinste vum Land, huet déi 'Deutschümmelei' gestéiert. Mir soen den Escher Frënn merci fir en «Hoff» an deem Sënn.

■ H.M.

Irlännesch: 23. EU-Sprooch! (Ceterum censeo... 9)

Dir sidd Zeien, datt mir **d'Problematik vun de Sproochen an der EU** hei an de leschten 12 Joer ewell dacks op der Lee haten. Wuel verstan: Mir si géint keng aner Sprooch, well d'Sprooch a jidfer Land en Identitéitselement ass... dat mir respektéieren. D'Lëtzebuergesch och, an zwar net am Sënn vun enger Minoritéitsprooch bannent engem Staat, mä als eng gesetzlech definéiert Staatssprooch! Hei si mer dann erëm beim Gedanken a bei eiser Fuerderung, d'Lëtzebuergesch endlech, aus psychologesche Grënn an eis Constitutioun ze setzen... Ceterum censeo!!!

Mir hunn och nach ëmmer gesot, et soll een op deem Gebitt **verstänneg bleiwen**, an eis Sprooch z. B. op europäeschem Plang prinzipiell nëmme fir Texter virgesinn, déi allgemeng fir de 'grand public' geméint sinn... mä do missten eis Regierung an d'Politiker Klortext schwätzen/schreiwen aplaz bëlleget Séissholz ze raaspelen, vum naasse Waasser a vum wäisse Schnéi ze blimmelen. Eis spezifesch Sproochsituatioun erlaabt äis dach, d'Franséisch, d'Däitsch an esouguer d'Englescht voll mat eran an de Gebrauch ze huelen.

Elo hunn d'Irlänner hir national Lyra da laang genuch gepéngelt, fir **d'Gaelescht als EU-Sprooch unerkannt** ze kréien... obschonn héchstens 5 % vun hinnen Iresch schwätzen... all aner Prozent-Behauptung ass Ligen an histoiresch-politesche Knätsch! Gitt emol dohinner, kuckt a lauschtert. Dir kommt erëm a rëselt de Kapp. Basta!

à propos Fändels-Action «ech sinn dofir!...»

- datt all déi Diskussiounen iwwer eise Fändel **prinzipiell eng gutt Saach** fir de Symbolgedanken iwwer eis national «Emblemer» solle sinn;
- datt mir bei deer ganzer Affaire **verstänneg** bleiwe sollen;
- datt eise Fändel **net wahl- oder parteipolitesch instrumentaliséiert** gëtt;
- datt mir an eise Fändel **net nëmmen e Stéck Stoff** gesinn, mat deem ee bei Sportsorganisatiounen wénke geet, egal wéi sympathesch eis Athlete sinn;
- datt de Sënn vun engem Fändel eng **roueg a kompetent Explikatioun** verdéngt;
- datt d'Leit, déi hei haart oder lues doriwwer schwätzen, an eise Fändel vrun allem e Symbol, **en Zeeche vun eise eegene Staat an eiser Fräiheet** gesinn;
- datt eise legale Fändel vrun allem eng **Erënnerung u schwéier Zäiten** a Leit bleift, déi mat Liewen a Gesondheet dofir richtegstann hunn;
- datt mir eng zerguttstert Fassong fannen, fir **eise Fändel tëscht de 26 anere vun der EU** erëm ze erkennen;
- datt emol jiddereen sech soll froen, ob hien um leschten **Nationalfeierdag an/oder fir den Nationale Commémorationsdag (10. Oktober)** e Fändel ausgehaang hat;
- datt all déi, déi hott an har fir dës oder déi Fändels-Léisung op Lëschten ënnerschrifwen hunn oder nach wëlles sinn hiren Numm ze maachen, **dës Joer fir den 23. Juni resp. den 10. Oktober ee vun deenen 2 offizielle Fändelen** eraushänken... dat wieren der jo dann Zéngdausenden! Mol kucken.

■ P.W.

(P.S.: de Schreiwert vun deem Artikelchen huet néierens ënnerschrifwen, wäert dat och net maachen... an och – wéi ëmmer – eise Fändel op nationale Feierdeeg eraushänken.)

Wie mengt, hie giff kee Fändel, eng Staang dofir oder eng «Ophänk» fir eise Fändel fannen, dee soll emol d'Adressen ënner «drapeaux» am gielen Telefonsbuch kucken... wien dat elo mécht, dee brauch sech kee Kappbrieche méi ze maachen, wann déi 2 Feierdeeg kommen, op déi et ukënn.

Een Haus, 3 Stäck!

Fir eis Dezember-KLACK soll et e bësse méi 'no bannenzeg' goen, eng Grimmel méi heemlech ginn... et gëtt jo kee Mount am Joer, op deem dat méi Nodenkerlecht an Heemlecht vläicht besser kënn passen... 'heemlech' huet schléisslech mat 'Heem' ze dinn! Oder?

Eis Sprooch, grad ewéi déi aner, huet zesoen **3 Niveaueën**, op deene fir si, iwwer si a mat hir geschafft gëtt. Tëscht deenen Niveauë (am Modernen och nach 'Trakte' genannt) sinn Trapen, Gäng an Diren, déi de Fong matenee verbannen... wéi an engem Familienhaus!

Um 'Rez-de-chaussée' gëtt – am Sprooch-Verglach – gekacht, gebracht, gebak, gebroden, gedämpft, gesalzt, gepeffert a gekraidert, mä och gelaacht, gestriden, gediedegt: gelieft! Do **spillt sech d'Familljeliewen of**, do ass d'Kichen, do ass d'Stuff... an hei passt den engleschen Ausdruck 'living' jo wéi de Kuch an d'Pan. Eis Sprooch – all Sprooch! – otemt a lieft, geet, vergeet, erneiert, verbessert oder verschlechtert sech op deem Verglachs-Niveau... an op deem schafft eis Actioun-Lëtzebuergesch, zënter 35 Joer. Souzesoe 'beim Vollek', am Perséinlechen, an d'Breet, wou jiddereen eppes matkritt, wou bekäppt, wou munneches verstan a gefillt gëtt, wou d'Kanner hir Sprooch léieren an d'Welt iwwer d'Mammesprooch ufänken ze bekäppen... **Mir hunn eiser Sprooch op Dosende Manéieren eng Plaz a Respekt verschafft**, sief dat an der Press, op Stroossen- an Uertschaftschëlter, mat Sproochecoursen zënter 1976, an der Kierch, an, an, an. Dat Allerschéinst ass ower, ze mierken, datt alles dat haut geholl gëtt, wéi wann de Kleeschen oder Chrëschtkëndchen dat bruecht hätten.

Um éischte Stäck si gemenkerhand d'Schlofkummeren an d'Zëmmere, wuer een sech (och op sech) zrëckzéie kann. Do **stelle mir äis d'Rou vir, dat méi Nodenkerlecht**, d'Tiermen an d'Dreemen an, an, an... dat ass, am Verglach, den Niveau vum Schreiwen, vum schrëftleche Verfeineren, Verzielen a Ver-Dichten. Hei fanne mir dann, sproochlech gekuckt, den **Niveau vun der Schrëftstellerei**, vu den Dichter a Schreiwerten.

Op de Stäck uewendriwwer fanne mir dann – an eisem Sproochverglach – d'Grammaire, d'Orthographie, a ganz uewenaus d'Linguistik. Dat ass **den theoreteschen, de wëssenschaftlechen Deel** vun der Beschäftegung mat der Sprooch, mat alle Sproochen.

Dir kënn elo selwer roden an iech **eng perséinlech Meenung iwwer d'Néidegkeet oder d'Wichtigkeet vun deenen eenzele Sprooch-Stäck** maachen. Mir respektéieren all Aarbecht, déi op egal watfir engem Niveau fir d'Lëtzebuergesch gemaach gëtt, a mir soen och jidderengem merci dofir... esouguer wann eis «Vulgarisations-Approche» hei oder do e bësse vermengt/verpaasst gekuckt guf a gëtt. Et ka jo schéisslech net jiddereen eng sozio-pedagogesch Oder hunn, gellidir. Leider.

vum Lex Roth

(FOTO: TEDDY JAANS)

Ph oder F?

Wat déi wëssenschaftlech Hauliën an deer däitscher Super-Commissioun fir hir Schreifweis eng Dose Joer laang opgefëiert hunn, **dat geet als Bauzegkeet net op zwanzeg Elefanten-Hait!** Ech geng mengen, doriwwer si mir äis eens. De Georges Clemenceau huet emol gesot, e Krich wier villzevill eng eescht Saach, fir de Genereel dat ze iwwerloossen; dat lescht Wuert bei enger Schreifweis därefen och déi spezialspezialiséiert Spezialisten net hunn, soss gëtt et nun emol deen Kuddelmuddel an Dauer, dee mir op deer «anerer Sait» erlieft hunn!

Well «si» ower nun emol «d'Oberhoheit» iwwer hir Sprooch an Orthographie hunn, musse mir äis beim Gebrauch vum Däitschen dorun halen. Wuel verstan: Wa mir Däitsch schreiwen! **Dat heescht ower nach laang net, dat mir hir Kauzegkeeten och fir d'Schreifweis vun eiser Sprooch integral iwwerhuele missten**, well d'Lëtzebuergesch jo och ganz klor z. B. romanesch Elementer huet, déi dacks e griechesche Fong hunn. Datt d'Reimer net alles vun de Griechen an de Phönizier wollte schlécken, dat ass kultur-konkurrenz-historesch ze explizéieren, mä «Philosophie» gëtt och nach net méi réimesch, wann si als «Filosofia» geschriwwen ass.

Et hat dach knapps ee Krämpes domat, «Photo, Geographie, Physik, Physiologie, Philosoph, Elephant...» ze schreiwen, oder ewéi «Theater, Théi, Thermometer, Theorie...». Dann däreft ee sech froen, wat elo deen **anti-Griechesch-Komplex** an eiser Orthographie ze sichen hätt. Déi gréisst Weltsprooch – d'Englescht – mécht bei deene gelungene «Kolicken» do net mat... eiser Schrëftsprooch steet dat klenkt griechescht Element ganz gutt zu Gesiicht. Däitsch ass jo vëllegen a genuch dran! ■ AL

ceterum censeo... (8) alias: mir ginn äis net!

Datt fir dat neit Gesetz vun der duebeler Nationalitéit och un eiser Constitutioun muss geännert ginn, dat weess jiddereen, deen eng Grimmel Ahnung vun esou Prozeduren huet.

Am Projet fir d'Nationalitéits-Gesetz selwer steet ower och, datt eis Sprooch eng wichteg Roll bei de Conditione spillt... wier dann net just hei déi giedlech Geleeënheet, fir eiser Sprooch an engems eng Plaz an der Constitutioun ze ginn?

Mir wëssen hoergenee, datt d'Majoritéit vun den Deputéierten aus der «Constitutions-commissioun» mat dem Ernimme vum Lëtzebuergesch d'accord sinn... et bluf just bei e puer en Zécke wéinst dem Nationalitéit-Gesetz... dat ass hirt gutt Recht, ower mat dem ofgeseente Projet fir dat neit Gesetz misst de Prinzip dach elo klor sinn: Eis Sprooch gehéiert logescherweis an eis Constitutioun! Well soss hu mir herno zwee Gesetzter, déi sech mat eiser Sprooch ofginn... ouni datt si am Grundgesetz ernimmt gëtt, dat de Fong vun allen aneren ass. ■ P.W.

EISES...

EISES...

EISES...

EISES...

EISES...

Nëmmen e Spill?

Mir wëssen, datt (leider) dausende Leit hir Zäit mat egal watfir engem Kabes vrun der Televisioun doutschloen. **Nëmmen Biller kucken ass passiv**; do deet a mécht sech näischt... net nëmmen d'Gelenker a Muskele musse gewieweg gehal ginn, «Bewegung» am Kapp ass op d'mannst esou wichtig! Nëmmen TV-afen, dat bréngt äis, an apaart eisem «Käppchen», net méi ewéi dem Mubaizi, deen äis mat groussen Aen hannert engem Zonk uglozt. Déi kleng 'Bibbelcher (Neuronen)' am Kapp ginn domat liddereg, an dat zitt allméiglech Problemer vu Verhalt a Gemitt mat sech. Nëmmen wa mir eise Kapp «goen» dinn, kënnen mir op laang Zäit «dobäi» bleiwen... a geroden net esou séier «donieft» (demenzkrank)! Liesen, Kaartspillen, Rätsle a 'SODOKU' léisen oder allerhand kniwweleg Däpperchesspillen hale méi lieweg ewéi de Langweils-Lastik vrun der Billerkëscht ze zéien.

Mir proposéieren iech emol nach en anert «Spill». Huet der Actioun-Lëtzebuergesch hirt Buchheft «EISES» – 170 S., a jidfer Bicherbuttek fir 15 € – schlot iergendeng Sait dran op, a kuckt emol, wéi laang dir braucht, fir déi Lëtzebuergesch Wieder vun deser Sait op däitsch, franséisch oder an déi zwou Sproochen ze setzen. Sou 'hei-do' ass dat net... mä just do strengt dir d'Gehir immens positiv un; vläicht schléit een och alt emol rëm heinsdo en Dictionnaire op. Datselwecht léisst sech natierlech **als Denk-Sport tëscht zwee oder méi Leit** maachen: wien huet z. B. an enger halwer Stonn déi meeschten Ausdréck «verschafft»?! Gelaacht kann och dobäi ginn, flott Gespräicher a Behauptereien dobäi opkommen... vun deenen zugudderlescht eis/är Sprooch profitéiert. Traut dir iech emol mat dese puer Ausdréck op franséisch an op däitsch... am Buch sinn der 4000!:

ausdoen
Baatsch
baffen
bäigoen
diebelen
diichten

eelzen
Fies
fiselen
fläissen
Gepëspers
Gloscht

Glous
jummen
Klensch
knäpppeg
Kruppschank
Lutsch

luusseg
Mullebutz
Nuef
oplafen
Pillem
pinschen

Nodenkerlech

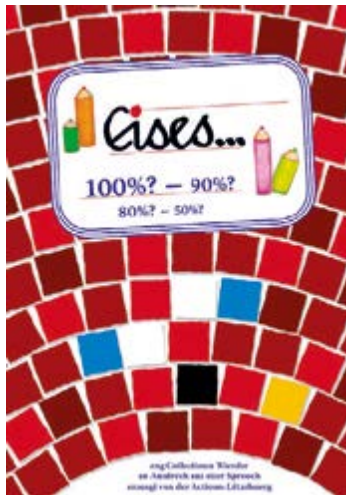
Eis Mammesprooch ass fir vill méi ewéi e puer topeg graff Witzten ze gebrauchen. Wien si talenteméisseg «bannen» huet an hir natierlech Grenze respektéiert, dee kann äis domat verwonneren a kleng Goldstécker schenken. Mir hatten an hunn en etlech Schreiwerten, déi et an der Qualitéit absolutt mat hiresgläichen aus de grouse Kultur-sproochen ophuele kënnen. Een dovun ass ganz sécher **den Tit Schroeder**, hien a seng Fra Erna sympathesch Frënn vun eiser Actioun fir d'Heemechts-sprooch. Hei dann e klengt «Zäit-Gedicht» vum Professor Schroeder, dat jidderengem eppes ka ginn, deen sech net nëmme vun eiser «hoosseleger» Zäit an dem Geldsak matrappe léisst:

Èm Allerhelgen

*Dag fir Dag – e ganze Mount
Hëlt den Hierscht eiser Lann
Blat fir Blat, sou datt de Mount
all hir Rëpper taaschte kann.*

*Woch fir Woch gëtt d'Nuecht méi king,
stieft der Sonn hir gëllen Zäit...
Gëschter war nach alles gring
do, wou haut den Niwwel läit.*

*Dag fir Dag – a Stonn fir Stonn,
Mount fir Mount a Joer fir Joer
trëmmele wéi d'Laf am Gronn
iwrem Summer senger Bor.*

«EISES»

100 % – 80 % – 60 %...

Dir fannt eist «Buchheft „EISES“» elo an alle wichtege Bicherbutteker... 180 Säiten/15 €. Eise Membren haten et ewell an hirer Brëfkescht. **Et ass keen «Dictionnaire»** a kee Buch fir «einfach ze liesen», mä eng alphabéitesch zesummegehalt «Collectioun/Sammlung» vun «Typeschem» aus eiser Sprooch. Déi kann een einfach duerch **kucken**, senges Perséinlechen **dobäischreiw**, iwwer Ausdréck nodenken... oder och a speziale Kolonnen op däitsch a franséisch **iwwersetzen**... plazeweis eng haart Noss. Mä wéi ass et mat ären Zänn?!

Natierlech stellen sech elo Froen: **Gëtt et da vun deem Buch kee «corrigé», keng «Bréck»** vum Lëtzebuergeschen an d'Däitsch/Franséisch? Ganz bewosst net. An dat huet op d'mannst zwou Ursachen:

- Souvill Leit ewéi méiglech sollen erausfannen, datt eise Sprooch dach ower méi u sech huet ewéi «schlecht Däitsch» oder verdrudelt Franséisch, also e Stéck EISES! D'Reaktioun solle sinn: **aha! abeejo! ma't ass nawell wouer! nu kuck emol do! dat hat ech wierklech net be-/geduecht...** d'Gefill an esouguer e gudd Bewäis, datt d'Lëtzebuergesch wierklech en Haaptstéck vun eiser Identitéit ass. Vläch bréngt et och nach e sëllege Leit dozou, aner Ausdréck ze bedenken... an déi bäizeschreiw.
- Déi perséinlech däitsch/franséisch Iwwersetzunge fannen, ass fir jidderer wierklech eng Erausforderung, e bëssen op d'Fassung wéi e Rätsel, op jidder Fall gutt fir de Käppche schaffen ze dinn. Wien eng Grimmel Donst vu Pädagogik a Schoul huet, dee weess, datt eng kniwwelleg Fro am meeschten Nodenkes a Spannung an d'Saach bréngt.

«EISES» ass net fir einfach an de Schaf ze stellen, mä fir «bei Hand» ze halen, vläch e bëssen dran ze bliedern a fir eppes dran ze maachen, wann een e bëssen lidd dofir huet... grad ewéi déi Leit, déi z.B. e Rätselbuch um Kicheshaf oder nieft der Televisioun (vläch och soss enzwou) leien hunn. Vun allem kënn ee sech och **an der Schoul** schéi Stonnen domat virstellen. Mir wënschen iech vill Chance bei deer «Tiermerie»! De Benefice ass fir eis/är Sprooch.

e Witz?

Wat ass den **Ënnerscheid tëscht Theorie a Praxis?** Wann ee versteet, wéi eppes geet, ower et funktionnéiert glat näischt... dat ass Theorie. Wann een net bekäppt, firwat eppes leeft, an et rullt prima... dat ass Praxis!

Bei deer lëschtger – wann och iwwerriwwener – Definitionen mussen der vill u kleng Geschichten denken, déi mat geschécklerlechen Handwierker an Theoretiker mat zwou lénken Hänn ze dinn hunn.

Da probéiert emol an deem Sënn iwwer Sprooch nozedenken... och iwwer d'Lëtzebuergesch.

«Onse Fuendel héich ze halen...

vum Lex Roth

(FOTO: TEDDY JAANS)

reeche mir ons d'Bruderhand! Dat hu „mir“ am Krich gemaach, esou wéi et am Lidd heescht, dat aus purer Angscht vir der Nazi-Invasioun gesong ginn ass. Leider hunn der zevill et mat Gesondheet a Liewe bezuelt. Wéivill Leit wëssen dach nach ze verzielen, datt de Fändel de ganze Krich duerch gutt verstoppt drop gewaart huet, erëm an d'Fräiheitsloft ze kommen. **Déi allermeescht rout-wäiss-blo Fuendele waren 1939 fir d'Onofhängegkeets-Feiere kaaft ginn** a kruten eng „Stopp“. Ech ka mech vun doheem och nach ganz gutt erënneren, dat een als Kand um Späicher déi gëlle Fändelsspëtzt net aus den Ae gelooss huet; d'Staag long fir sech, ower fir de Fändel selwer ze fannen, hätten d'Nazi-Banditten d'Haus ewell missen an e Koup rappen. Wat dat einfach Stéck Stofft fir deemools bedeit huet, brauch ee kengem aus deer Zäit ze verzielen... et huet dofir als Argument ganz sécher och seng voll Berechtigung an der Fändels-Diskussioun vun haut!

Eis KLACK fir d'Sprooch ass méi ewéi eng Dose Joer um Pénken. **Net eng eenzeg Kéier hu mir hei Nationalfeierdag oder «d'Journée de la Commémoration Nationale» ni ouni e „Féngerchen“ op eise Fändel eriwuer goe gelooss.** Mir hunn all Kéier drun erënnert, watfir eng symbolesch Bedeitung et hätt, déi Deeg de Lëtzeburger Fändel erauszehänken, deen «einfachen» oder de «Roude Léiw»! Leider ass dat och op munneche Plazen als «nationalistesches, konservativ» oder soss eng bëlleeg Dommheet ausgegréngt ginn. Esouguer vu Leit, déi elo mengen, si missten haut – aus watfir engersaach och ëmmer – mam «Roude Léiw» dorëmmer flankéieren. Näischt géint sympathesch Folklor, mä datt **Allerwichtigst bei deer ganzer Zermeschterei war, ass a bleift, datt mir a voller Fräiheet zesumme beim Fändel als Zeeche vun eiser nationaler Souveränitéit stinn.** Watfir een? Dat kënn eréischt un zweeter Plaz. Ob elo mam Fachjargon vu «*burelé, azur, de gueules, queue fourchue en sautoir...*» geschwat gëtt oder einfach vu «rout-wäiss-blo, mat gesplécktem Schwanz an no hannerzeg iwwergeworf...», dat iwwerléisst een am beschten der heraldischer Fachsimlerei; dat kann een ower och als seriösen Historiker (Margue, Trausch, Klein...), als gutt rensignéierten Amateur oder «normale» Bierger maachen... mä sech vun allem respektéieren!

A mir hei an deer Diskussioun? Mir hunn an der Actioun-Lëtzebuergesch keng extra Émfro gemaach, mä probéieren emol, eng Propos ze ginn, mat deer vläch! am Meenung zefridde kënn sinn: **dem Grand-Duc säi Wope mam duebele Roude Léiw an deem vun Nassau eran an dat Wäisst vun eise rout-wäiss-bloe Fändel setzen?** Domat wier och keng Verwiesslung mam Fändel vun der belscher Provënz «Luxembourg» méiglech... déi jo iwwerseng kee souveräne Staat ass! Dann hätte mir eng „Synthes“ vun deenen zwou Meenungen an et kënn jidderene domat liewen. Dat Faarwe-mat Wopemuster fanne mir a ganz villen National-Fändelen, z.B. a Spuenien, Portugal, Kroatien asw. De rout-wäiss-bloe Fändel selwer ass d'Symbol vun eiser international ofgesécherter Eegestännegkeet; eise Grand-Duc säi Wope «erzielt», datt mir eng vum souveräne Vollek gewielte konstitutionell Monarchie mat déiwen historesche Wuerzele sinn. Dee Virschlag illustréiere mir dofir an deser KLACK fir jidderene daitlech a verständlech... a jidderene huet, ee Gléck! d'Fräiheet, dovun ze hale wat hie wëllt.

An dann? Mir wënschen äis alleguer, déi et eierlech an eescht mat deer Fro mengen, datt et keng onnéideg Reiwereien op deer ënneschter Stellage gëtt... an datt der esouvill wéi méiglech den 22. Juni 2007 a fir den 10. Oktober e Lëtzeburger Fändel eraushänken... zugudderlescht datt Allerwichtigst!

Verréckt? Leider wouer!

Stellt iech emol vir: Zu Rotterdam läit en Hollänner mat schwéieren Depressiounen am Spidol; hie gëtt vun engem italiéineschen Psychiater «behandelt», dee kee Wuert Hollännesch versteet. Den Hollänner ka kee Paff Italiéinesch. Mä dat gëtt et dach net, sot dir. Richteg: an Holland ass dat net dran, sou **eng sproochlech Hiermiddegkeet** gitt dir och net an Däitschland, Frankräich oder de Portugal sichen... mä hei bei äis ass dat ewell bal eng normal Geschicht. Trauerge? Neen, aremséileg... an doutgefäierlech!

Do läit fir den Ament e Lëtzeburger Mann vun 78 Joer an enger Klinik, an hie gëtt weinst Depressioun «behandelt» (mir kennen de Mann an d'Klinik). A well et hei natierlech och excellent Neuropsychiatern aus dem Frankräich gëtt, ginn déi och un déi krank Lëtzeburger gelooss. Alles an der Rei... vläch fir iech, oder fir mech. Mä wann dee gudd Mann ower kee Saz Franséisch versteet, scho guer kee schwätze kann... an de Psychiater keen Donst vu Lëtzebuergesch huet, dann ass dat d'Allerallerlescht! Dat ass Schilda, wann net esouguer eng «kafkaesk», bal kriminell Situatioun... déi eise Politiker, apaart de Gesondheits-Spezialiste muppeschwanz-egal schéngt. Doriwwer gesäit een och keng «table ronde» op der TV, well et méi einfach ass, Seissholz iwwer allméigleche Konscht-Jux a «Beweg-Dech-Leefereien» ze raaspeelen. Huet ewell een sech an de Medien der Sproochproblematik am Spidolmilieu hirer «erbaarmt»? Mir hunn och nach net vill iwwer dee koppegen Zoustand gesinn, datt hei Juristen installéiert sinn, déi nëmmen hir Sprooch verstinn a schwätzen, ouni datt op de Privatsmensch vum Richter gekuckt gëtt... wéi ass et dann domat an anere Länner? Et wier fir ze laachen... mä et ass fir ze kräischen!... a wat seet am Klinikfall eise «Patienteveräin»?

Integréieren? Wéi a wou?

«Integratioun/integréieren», Ausdréck déi vrun enger Dose Joere knapps ee gebraucht huet, e bëssen e «plastiks Alibi». Et wussten der an der Zäit och rosewéineg eppes domat unzefänken. An ower hunn sech Joer fir Joer **dausende vun auslännesche Leit hei prima integréiert**, an eist Land an seng Leit eran integréiert, ouni datt do vill Gedäisch gemaach ginn ass. Si hunn sech eragelieft, dat heescht era gewinn; si un äis a mir un si. Et ass jo **net nëmme eng Fro vu Sprooch, mä och vu Liewensart a -weis**, vu Gesellschaft mat all hiren Elementen wéi Noperschaft, Kreiser vu Frënn, Schoul, Sport, Musek, Theater, Kierch, Veräiner asw. Et ass a bleift eng Fro vu Kultur am breeste Sënn. Natierlech och vu Respekt. Ee fir den aneren!

Wéi dacks hu mir ewell hei driwwer geschriwwen, datt et nach laang net esou einfach ass, de Lëtzeburger hir Sprooch ze léieren. Firwat? Mä si schwätzen hirt **Lëtzebuergesch bal nëmme enner sech**, a mat auslännesche Leit babbelen si hirt klengt Franséisch, Däitsch oder Englesch... an domat ass da kengem gehollef. Eis Nationalitéit soll et dann elo, nom «projet de loi», och net méi ouni e bestëmmte «Quantum Sproochwësse» ginn. Dat ass séier gesot, geschriwwen an och gestëmmt. Mä wat heescht dat an der Praxis? Wéi – weini – wou – wéivill a mat wem soll ech dann dat am Lëtzebuergesche kënnen maachen, wann ech vu Bordeaux, Cordoba, Evora, Manchester asw. kommen? Do geet am Gesetz vu «règlements grand-ducaux d'exécution» d'Ried... mol kucken, wéi dat 'a Musek gesat gëtt. ■ P.W.

Oktober

*Dobaussen an de Mëttesstonnen
gi faarweg Biller opgehaang
verleescht Erënnerungen
vun engem Summer dee vergaang*

*Giel Blieder danze voller Houfert
rock a rolle schwiewe fléien
vergessen d'Enn dat op si lauert
wa se Pirouetten dréinen*

*Mar kréien d'Wolleke gro Fluchten
an d'Nivwle klammen aus der Gruecht
verjoen d'Liicht an d'Wäermt daagsiwwer
a stielen d'Stären aus der Nuecht*

(aus eise Buch «Spréchercher a Geschichte
fir nozedeken» vum Jeanine THEIS-KAUTH;
230 S./15 €) dir kënt et nach ëmmer bestellen
a kritt et geschéckt. An hirer Qualitéit passen
dës kleng Karfunkelsteng a jidder Sprooch an
d'viischt Rei!

Ceterum censeo (7)

Eis Sprooch an d'Verfassung ze setzen, dat däreft
bei allem verstännegen Oppassen an dëser kriddeleger
Matière **elo kee Problem méi** sinn.

1. ass d'Lëtzebuergesch **zënter 22 Joer eis gesetzlech
Nationalsprooch** a steet juristesche-redaktionell mam
Franséischen an Däitschen um selwechte Plang;
2. huet d'Regierung sech elo beim **Gesetz-Projekt fir
d'duebel Nationalitéit** och sproocheméisseg eens
gemaach, fir déi Reglementatioun op de legislative Wee
ze schécken, wouriwwer jo och eisen Haaptartikel an
dëser KLACK geet;
3. huet keng Partei – **nom Kompromëss fir d'Natio-
nalitéitsgesetz** – méi Ursach, fir sech elo an der
Spezialcommissioun géint d'Ernimme vum Lëtzebu-
ergesch an der Verfassung ze stäipen.

Et wier logesch, schéin a symbolesch korrekt, wann
d'Gesetz iwwer déi duebel Nationalitéit elo kënt mat
engem **prinzipielle Vote iwwer eis Sprooch an der
Constitutioun** verbonne ginn.

■ L.R.

duebel Nationalitéit...

vum Lex Roth

(FOTO: TEDDY JAANS)

...dat ass eng Saach iwwer déi een sech laang ënnerhalen oder ze-
meeschtere kann. Op jidder Fall ass et **eng konstitutionell a politesch
Fro**, net onbedéngt eng vu Sprooch. An der Preparatioun fir d'Chamber-
Debatten iwwer dat neit Gesetz spillt eis Sprooch ower dach eng wichteg
Roll... an dat ass natierlech gutt esou. Trotzdem kënne mir Lëtzeburger
verstännegerweiser net mat dem Argument kommen, fir Amerikaner ze
ginn, misst een dach Englesch kënnen; eis Situatioun op deem Gebitt
kann och net einfach mat deer däitscher verglach ginn; **d'Schinne leien
iwwerall anescht, an d'Weihe sinn net dselwecht gestallt.**
Wéi sou?

Mä d'Majoritéit vun den auslännesche Leit, déi bei äis kommen / wëlle bliw-
en, déi fille sech guer net esou friem wéi soss enzouw... well mir praktesch alleguer mat hinnen an enger Sprooch babbelen,
däi si verstinn. An dat ass net Lëtzebuergesch, mä Franséisch, Däitsch, oder och nach Englesch: Et en Ungar,
deen an Amerika wëllt bestoen a keen Englesch knujelt, deen däreft erëm «trëppelen»; se fien dann,
hie léiert d'offiziell Sprooch vun den USA; am selwechte Sënn geet et engem Däitschen, deen aus
iergenger Ursach zu Lyon land oder engem Fransous, deen et op Leipzeg gezunn huet... mä **bei
äis kënnen si vill méi liicht kommen a liewen!** Dat ass jo alles schéin a gutt, ower domat léiert
ee kee Lëtzebuergesch. Dat neit Nationalitéitsgesetz soll ower elo 7 Joer Präsenz am Land virschreien,
fir kënne Lëtzeburger ze ginn... dat ass eng superlaang Zäit, fir wéinstens lëtzebuergesche «pidgin»
matzékreen / ze léieren, wann een en normal gewuesene Käppchen huet. Iwrengs kann een sech
och ganz gutt virstellen, dat allerspéitstens an deer zweeter Generatioun vun deene Leit d'Sprooch
kee Problem méi ass. Dat hu mir dach ewell bei «eisen» Italiëner oder Portugisen erlieft!

Et ass ganz sécher eng interessant Fro, fir **erausgefannen WÉIVILL Lëtzebuergesch fir eis
Nationalitéit verlaangt gëtt.** Dat ass eng Saach vu Fangerspëtzegefill: mat Knëppele fänkt ee
keng Vullen! Et däreft op kee Fall mat autoritären, sprocken a sture Mëttele gewéitscht oder zurecks
eraus Schreifweis gedrummt ginn. Grad esou geet et ower och net duer, mat e puer latzge Witzen
a laddrege Braddelereie rondrëm sech ze gehéien. Muss dat an enger «Schoul» geléiert ginn?
Ganz oder deelweis? Solle mir net elo direkt déi néideg pädagogesch Instrumenter schafen, fir sech
och selwer kënnen an e Basis-Lëtzebuergesch eran ze schaffen? D'Gesetz huet dach de prinzipiellen
Accord vun der potenter Chambermajoritéit (CSV+LSAP) kritt! A wie si «mir» bei deer Saach? **Mä
hun en héich offizielle «Conseil permanent de la langue luxembourgeoise» fir all deene
Froen op de Fong ze goen!** Dobäi gëtt et haut, nieft de klasschesche Léiermëttele, formidabel
elektronesch Mëiglecheeten, déi vum Tounband iwwer den Internet a bis op den DVD ginn. Bei de
Reglementer, déi sech un dat neit Gesetz unhänke wäerten, soll dee Gremium an der Sprooch-Fro
logescherweis eng Haaptroll kréien; an deem sëtzen déi néideg Pädagogen a Sproochleier mat
kéipweis Praxis, fir vrun allem verstänneg Léisungen ze sichen... an ze fannen.

gepëtzt...

Mir sinn an engem Joer, wou en etlech Lëtzeburger/-innen dem Land am Sport all Eier gemaach hunn.
Ee vun hinnen, dee sympatheschen Daniel Fiegen ass ower schlecht dobäi ewech komm... hie guff
einfach beim Europachampionnat agehall, also méi kleng gemaach. De Frank Schleck kruten se net
erëm... an hien hat och näischt... agehall. Si haten ower allen zwéin e gudde Sprint dohinner
geleucht... deen net leie bliwwen ass.

Op eise Nationalfeierdag mat deem Billerbuchswieder ware wéi et schéngt *Zuschauer beim
Feierwierk...* an déi zegdausend **Leit** hunn dat **Freedefeier** flott fonnt!

Wat ënnerscheet eng *A-meis* vun engem *B-meis*? Am Lëtzebuergesch **eng Seejomes, eng Munnes,**
zu Rodange esouguer eng **Bujelli!**

Wéi kënt eis Post dann elo drop, fir äis eis Zeitungen **zoustellen?** Da kënt jo kee méi eraus...
wat waren dat dach nach Zäiten, wéi si äis déi Denger einfach **bruecht** hunn!

Wann eng Geleeeënheet et verdéngt, fir gefeiert ze ginn, da gëtt si net besser oder méi grouss a scho
guer net méi lëtzebuergesch, wa mir en *Ulass* draus maachen; vun engem *feierleche Spektakel* kënne
mir do och net schwätzen, well dat ass bei äis nëmme **Kaméidi**; am Däitschen hu mir de Spektakel
am selwechte (laténgesche) Sënn wéi am Franséischen... ower fir d'Aen, net fir d'Queren! Bei eiser
«Spektiv» gi mir mat dësem Latäin (spectare!) en eegene Wee.

Stéppelt (echt EISES!) emol hannert engem, hie soll iech soen, wat den Ënnerscheed tëscht engem
Géier an dem **Geier** ass, oder wou een e **Gëtschel** fënn... a gitt iech net mat deer bëlleger
Ursach zefriden, dat wier dach alles a verstéibst... d'Kamouditéit, d'Onéierlechkeet, ower och
d'Lidderegkeet hu vill Gesichter!

■ P.W.

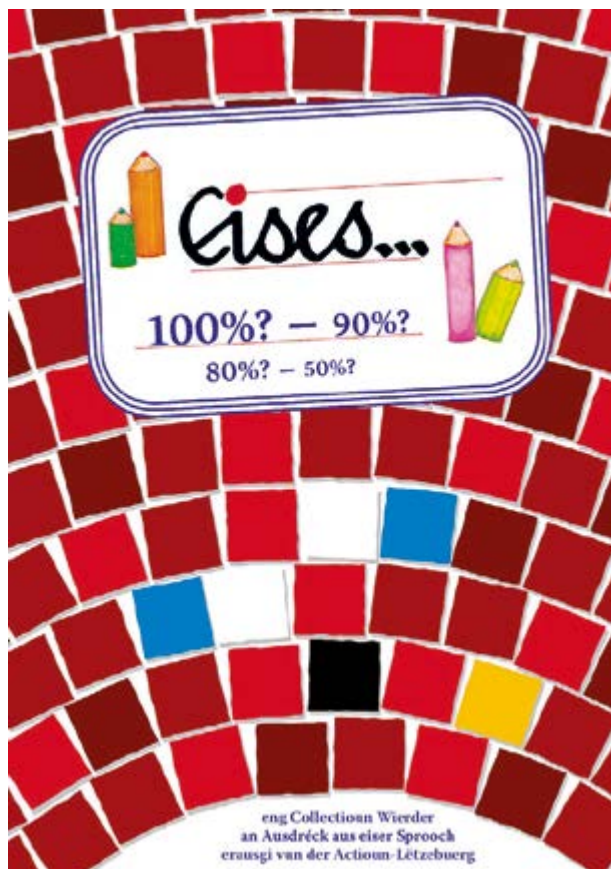
Flouernimm

Eis KLACK-Lieser wëssen, datt mir äis Suergen iwwer d'Erhalen a Riichtbéie vun eise Flouernimm am
Kadaster maachen. Et sief, nach eng Kéier, direkt gesot, datt déi kompetent Administratioun, hir
Direkteren an och de Minister als ieweschte Chef 100 % hannert der Aarbecht stiechen, déi **historesch
bedéngt verdäitschten Nimm** an d'Rei ze kréien... a beim «zou-Bauen» dofir ze suergen, datt mam
gewuesene Buedem net och nach dat eelst vu Sproochelementer fir ëmmer mat an den neie Fülle-
menter verschwénnt.

Eis Gemengen – a firwat net och d'Distriktscommissairen? – giffen och all gutt drun dinn, wann si fir eis
Kanner an all déi Generatiounen hannendrun op d'Flouer- a Kadasternimm giffen halen; dat kënt dach
ewell **bei den Autorisatiounen fir d'Lotissementer schrëftlech festgehal** ginn. Eise sympathesche
Minister vum «Intérieur» kascht dat just e butzegen a ganz sécher «onschëllegen» Arrêté!

Frou si mir och, wann d'Frënn **vun de Lokalreportagen an den Zeitungen** sech drëm bekëmmen-
ren, fir eise gewuesenen urale Flouernimm eng propper Plaz ze halen. Wien dat wierklech mat Häerz
mécht, ass z. B. de Kolleg Marcel Wagner (Iir), deen sech deer Saach an senger Gemeng (Sandweiler)
ugeholl huet; duerfir fanne mir dann och bei him z. B. «an de Braken/Fofzengucken/Äislächer asw.».
Bravo Muerzel, a maach weider... dobäi!

■ H.M.

dat Bild hei ass jo bal net ze iwwersinn... och net an enger Butteksfënster.

Datt d'Lëtzebuergesch net esou aarm ass, wéi mir dacks selwer sprooch-aarm sinn,
dat ass ewell méi wéi eng Kéier hei an der KLACK ernimmt ginn. Zënter 2004 hu mir äis dätlich
mat deem Gedanken ausereegesat, datt et eng Hellewull Wieder, Ausdrück an eege Bedeuten
an eiser Sprooch gëtt, déi entweder 100 % oder héichprozenteg Stack- Lëtzebuergesch sinn.
Honnerte vu Beispiller hu mir bruecht an och erageschéckt kritt.

**Wéi versprach, sinn der dann Dausenden (!) alphabéitesch hannerenee geschriwwen
ginn. Mir stellen iech se elo als Buch vir.** Et sinn an déi 180 Säiten... an op all Sait guff Plaz
gemaach, fir déi, déi dir nach selwer wëllt bäischreien. Spannend gëtt et fir jidderene, deen emol
probéiert, EISES an d'Däitscht oder d'Franséisch ze iwwersetzen; dofir hu mir hannert
d'Lëtzebuergesch extra zwou Kolonnen gesat... dir wäert paff sinn, weivill eiser Ausdrück iech
nach laang net einfach op Franséisch oder Däitsch kommen: **e ganz nätzlecht Spill, privat,
a Gruppen oder souguer an der Schoul.** Da fuert emol duer!

■ AL

**Vun deer anerer Woch un ass dat Buch EISES (fir 15 €) an de Bicherbutteker ze kréien;
eis trei Membre wäerten et och geschwënn an hirer Brëfkëscht fannen.**

Wou? Wat?

Sot äis e Méindeg tëscht 9.00 an 13.00 Auer Bescheid, wat dir mengt, datt et ass. Da kritt dir e bësse Lieses mat an d'Vakanz.

Kee Fändel kritt?

A jidder éierbarem Souvenirbuttek kritt ee Lëtzeburger Fändelen. Esouguer och dee blo-wäiss gesträifte mat dem roude Léiw. Et muss jo keng Flaatsch vun «zeg» m² sinn... mä souguer déi ass an engem Fändelgeschäft an alle Gréissten ze fannen... kuckt d'Adressen am «gielen Telefonsbuch» op der Säit 412 / Rubrik 32100. E gudden «Trick»: Kaapt en elo, sot äre Frënn an Noperen, wou dir e kritt huet a leet en op d'Säit bis z. B. den 10. Oktober (Commémoration Nationale), duerno fir den 23. Juni dat anert Joer.

Nach e Féngerchen: Et ass en Dauer, datt net weinstens op all Police-Gebai e Fändel fir Nationalfeierdag hänkt... dat kascht ower nëmme just e Brëif vum Här Minister vun der «Force publique». Och d'Post, d'Spuerkeess an d'Eisebunn giffe sech net verheessen, wann hir Directiounen datselwecht genge maachen. Wannechliff!

(e Merci fir d'Madame Hilda Kodesch vu Märel, déi äis gesot huet, «um Radio» wier behaapt ginn, et kritt ee kee Fändel méi.)

■ V.M.

Wou si mer dann?

Dir kënnt iech bal net virstellen, wéi dacks d'Fro gestallt gëtt, vu wou eis Sprooch hier kéim. Freet een dat fir d'Franséisch, dat Englescht, d'Däitscht oder «südlännesch» Idiomen (= Sproochen)? D'Lëtzebuergesch, dat aremt Heeschekand, muss/misst sech ëmmer an ëmmer erëm «justifizéieren» a behaapten, souzesoen all Dag säi Pass weisen. Quatsch!

Natierlech blénken déi «grouss» Sproochen mat hiren Dichter, Philosophen, Wëssenschaftler a «Printmedien». Jidder verstännege Lëtzeburger weess dat och ze respektéieren; zugudderlescht, well mir op d'mannst en Donst an e klengen Iwwerbléck an deenen anere Sproochen hunn... ower eis Nationalsprooch huet an de leschten 150 Joer onheemlech opgeholl. Mir kennen hir Grenzen, ower mir gesinn haut och hir Méiglechkeeten... mä eis Sprooch ass net esou aarm wéi mir sprooch-aarm sinn!

Vu wou si hierkënn? Aus deemselwechten däischtere Geschichtslach, vu wou all europäesch Sprooch sinn; an déi Entwécklung ass ongeheier interessant, histoersch ganz komplex, mä zesummegefa gëtt «d'Famill» ongefäier der Rei/Zäit no dat elei: WEST-INDO-GERMANESCH (Griechesch- Italesch- Keltesch-Illyesch mat der Wéi ongefäier tëscht dem Kascheschen an dem Schwaarze Mier), dann d'Germanesch, Istväonesch, op äis zou Weser/Rhänngermanesch, Fränkesch, ëmmer méi no heihinner Westfränkesch, Muselfränkesch... an da komme mir bei dat sougenannt WEST-MUSEL-FRÄNKESCHT, eist Lëtzebuergesch. Vu «Klassement à la Dialekt/Sprooch» soll emol keng Ried sinn. Mir kënnen an Detailer goen, bis datt déi allermeescht dronkeg geife ginn... a mat Recht. Wat soll dat? Wat bréngt dat eiser Sprooch, a wann et nach esou interessant schéngt. Wou si hierkënn? Eng gutt Fro. Wou si steet a wuer si geet... eng vill méi wichteg! ■ P.W.

EISES...100–80–60 %?

Eist Buch mat de ville lëtzebuergeschen Ausdréck ass definitiv «an der Maach». Dat huet gebonn (kennt dir den Ausdréck?), well et bis an d'Drëckerei eng Hellewull Aarbecht ass... an «si» hunn sech net zerstridden, fir e Fanger oder eng Hand unzepaken. Mir behaapten guer net, et wier «alles» dran. Et guff gemaach, fir dem Lëtzebuergeschen op eng originell Fassong e bëssen aus dem Motzeck eraus ze hëllefen. Op déi Manéier wéi et opgebaut ass, kann da jiddereen am Buch op fräie Plaze bäischreiwe wat hien nach fënnt... also och eng Zort «Spill», esouguer e Gesellschaftsspill an der Famill oder ënner Frënn... firwat net an enger ieweschter Schoulklass?

Wou de Spaass méi kriddeleg gëtt, dat ass an de Kolonnen 2 an 3 bei der Iwwersetzung op Däitsch a Franséisch. Beispill: wat heescht op Däitsch/Franséisch «Blatz an den Aen / en Apelbatz»?

Deene ganz «décke Liwweranten» a Schafferte Guy Diederich, Baba Tissen a Jos Molitor soe mir fir den Ament merci. Elo ass d'Buch an der leschter Krëmmel, an am Hierscht freeë mir äis drop, iech et alleguer virzestellen. ■ AL

D'Reschter vun eiser Heemeschts-Schprooch

vum Lex Roth

Jo, dir huet gutt gelies: et ass falsch geschriwwen, express «do-laanscht»! Et ass zesoen d'Iwwerschrëft vun engem Brëif, wou een äis flott Beispiller liwwert, fir deen iwwerdrifwe schaumegen Zischlaut vu «Schpiker» um Radio an op der Televisioun op d'Schëpp ze huelen. Leider ass de Brëif anonym gewiescht. Fir dës Kéier kann een hei ower duerch d'Fangere kucken, well déi Persoun och seet, firwat si sech net weinstens äis ze erkenne gëtt... Zivilcourage ass bei vill zeville Leit eng rar Saach, wann et drëm geet, säi «proppen Numm» ënnert seng Meenung ze schreiwen. Dann huet emol en Ulaf:

Eisen dischtege Kollesch Joseph Besch vun Dikresch (Izesch, Meeschtem, Dippesch, Schwesch, Maarnesch, Minsbesch, Fëngesch, Schraassesch...) war sëscher rischesch paff ze héieren, datt hien nonzenghonnertsieschtesch de Karlspräis sollt feierlesch iwwerreescht kritt hunn...mega-lëschesch Neieschkeeten, entschëllescht: Nius! ... an d'Ausschprooch vum Lëtzebuergesche soll liewen, hëisch, hëisch, hëisch. A wie mësch deer Mësch endlesch en Enn?! Dat froen esch mesch och. Vlääscht ee Bertelsmann-Scheff vum Kierschbiersch... mä deenen ass et ganz sëscher egal, wat do geknëschelt gëtt.

Mäi Kolleg Gast Schuller, e «gestodéierte» Logopedie-Professor, kritt Knäpp a Kréienaeen an d'Oueren; all seng fachmännesch gutt Réit a Reklamatiounen a Lieserbréiwen... waarm Loft!

Hei ass d'Geleeënheet, fir emol nach eng Kéier op eng Proposition vum der Actioun-Lëtzebuergesch ze kommen, déi vru 5 Joer zesumme mat der UGDA gemaach ginn ass. Schrëftlech a vun hiren offizielle Membre vum 'Conseil national des programmes' explizéiert: Am Kader vum 'Centre de langues' an dem Conservatoire e Cours fir eis Sprooch an d'Dictioun fir Mikro's-Leit ze organiséieren. Firwat iwrengs net och mat eise Conseil de Presse? Et sinn, zesumme mam «Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise», och ewell Reunionne gewiescht, fir deem Uleies Fong ze ginn. Dobäi waren natierlech Verrieder vum 'Centre de langues' a vum 'Conseil national des programmes'.

Mir hätten d'Leit fir déi Fach-Coursë gehat. Si wieren iwwer de Budget vun den allgemengen Owes-Coursë gelaf. Wat ass gelaf? Näischt! Guer, glat an iwerhaapt näischt! «Si» hunn sech dat Ganzt schéi propper vum Pelz gehal an eiser Härgott e feine Mann si gelooss. Entschëllegt den Toun, ower do leeft ee widdert eng Mauer vun Arroganz, Ignoranz a gutt gemäschter Kamouditéit! Et ríft een eng Sëtzung zesummen – als Alibi – an da léisst een d'Käerche schéi roueg rullen. De Bierg of... bis datt een se net méi gesäit... an da si mir fein a roueg Leit, gelldir.

An Däitschland, Frankräich, England sinn d'Sprooch an d'Dictioun eng Referenz, fir «op de Mikro» ze kommen. Do geet kee Badener «Singsang», kee Marseiller «bongchangsong» a kee «cockney-knatschen» duerch. Do gëtt et keng Lokalfuerf a kee Regionalkolorit! Ganz bestëmmt spillt d'Allgemengbildung / culture générale och eng Roll. An hei? O mei o mei, do zervéiert d'meescht egal wien, egal wéi, egal wat vrun egal watfir engem Mikro.D'Sprooch een net wichteg, Dictioun? wat ass dat? Mä wéi sot de Mann? Esch wannere mesch vlääscht ze liischt!

Majo dann!

«Mir sinn der Invitioun fir säin Abschied ganz zahlreich gefollegt... fir seng Pensioun besser ze gestalten, krut hien e Reesbong iwwerrecht». Dat ass kee Witz. Et steet schwaarz op wäiss an der Personalzeitung vun enger Lëtzeburger Bank. Et soll Lëtzebuergesch sinn. Da léiwer direkt Houdäitsch, dat net och nach eng lëtzebuergesch Bokemailchen ophuert!

Wéi dann anescht? Mä z.B. einfach esou, wéi wann een engem et gif um Telephon soen: «Op d'Invitioun fir seng Pensiounsfeier ware mir zu ganz vill komm... a fir him d'Pensioun méi lieweg ze maachen, krut hien e Reesbong geschenkt». ■ R.F.

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Mar wäert ech goen? Mar ginn ech !!!

Wien eng Grimmel Spieres fir Sprooch a Sproochen huet, deem fale ganz interessant Saachen op; net nëmme wéi si Famill matene sinn (oder net). Och wéi si funktionnéieren, dat heescht an hirer Grammatik; méi komplizéiert: an hirer Morphologie an hirer Syntax. Do fanne mir bei der Lëtzeburger Sprooch daitlech Ënnerscheeder mam Däitschen oder Franséischen. Mir hunn z.B. **keng Verb-Modus-Zäit-Form fir de pure «FUTUR»** auszedecknen.

Am Latäin, grad ewéi an den anere «romanesche» Sproochen, do gëtt fir de Futur eng «Endung» un de «Stamm» gehaang, oder d'Gesicht vum Verb ännert esouguer total: *ibo (ire!) - j'irai (aller!)*. An de germanesche Sprooch gëtt de Futur mat engem Hëllefverb ausgedréckt: *ich werde gehen; I will go; ik zal gaan* asw... an am Lëtzebuergesch? Mä mir sinn déi eenzeg aus dem romano-germanesche Sproochekrees, déi fir de pure Futur weder eng «Endung / terminaison» nach en Hëllefverb gebrauchen! **Mir huele fir d'Zukunft ze bestëmmen en Zäitwuert oder eng Zäitbezeechnung:** *her-no, mar, gläich... ; déi aner Woch, an engem Mount, dat nächst Joer...* a mir verstinn äis prima domat. Dat maachen och nach aner Sproochen, déi vun honnerte Milliounen Leit geschwat a verstane ginn. Méi einfach gesot: mir brauche keng grammatiesch Komplikatioun, fir dat auszedecknen, wat nach kënn. Typesch!

Dir denkt elo, et gif ower och gesot: *Déi aner Woch wäert de Minister eng Ried halen. Ech wäert dir Bescheed soen. Dee wäert dat scho maachen...* dat ass op Lëtzebuergesch d'Ennersträiche vun enger Hoffnung, enger Sécherheet oder Onsécherheet («dee wäert jo alt net...») oder fir engem dobäi e Fëngerchen ze maachen («ech wäert dir et soen !»). Klenggekeeten? Mä da wibbelt et am korrekten Franséischen, Däitschen oder Engleschen nëmme esou vu Knätzelerien. Dat huet nun emol mam Charakter an der Eegenart vun de Sproochen ze dinn... och bei den typeschen Elementer vun eiser Sprooch! ■ P.W.

P.S.: der Madame Jeanine Theis-Kauth an dem Här Roby Pauly soe mir merci, dat si äis extra op dës Iddi fir e klengen Artikelke gestouss hunn.

‘Ëm d’Päischte’ beim Kolleg Michel RODANGE zu Wolz

De Michel Rodange war Schoulmeeschter (Steels a Fiels), iert hien duerch seng kleesper Gesondheet (Mo !) iwwer e Concours an d'Stroossebau-Verwaltung gewieselt ass. Praktesch alles, wat hie geschriwwen huet, weist kloer op seng natierlech pädagogesch Talenter. Et waren d'Schoulmeeschteren, déi eise Nationaldichter 1927 op dat Haus eng gosse Plack gehaang hunn, an deem de REENERT geschriwwen ginn ass. Si hunn domat ee vun hiren Dichtegste gefeiert. Eis Actioun-Lëtzebuergesch, zesumme mat der CGFP och, mat dem Medaillon «Julien Lefèvre» vum Rodange op deem Haus (Café REENERT).

D'Schoulmeeschtesch-Promotioun vun 1954 hat dëst Joer drop gehal, fir de RODANGE-Kulturwee an hire Conveniat mat eran ze plangen. Déi Häre ware vum nationale Konschtwierk RODANGE-WEE begeeckert. Well all Stonn en direkten Zuch op Wolz an erëm fiert, a well **de Monumente-Parc nëmme 250 Meter vun der Wëlzer Gare ewech** ass, huet och kee vun deenen eelere Männer duerno an der Däischtert brauchen erof an d'Ländchen ze «knéchen».

Mir freeën äis drop, datt ëmmer méi Leit, ganz Familien, Veräiner an déi verschidenst Gesellschaften de Wee mam Zuch oder mam Bus op Wolz 'bei de RODANGE' fannen. Dat nationaalt Streikmonument, d'Gënzefest, de Festival 'am Schlass', den herrleche 'Mustergaart' uewent der aller Brauerei Gruber, de Brauerei's-Musee am Grofe-Schlass, de Rodange-Reenert-Kulturwee an eng landschaftlech eemoleg Situatioun: Elauter Ursachen, fir sech Wolz op de Weekend- a Feierdag-Kalenner ze schreiven! ■ L.R.

Wou? Wat?

An der N.120 vun der KLACK hate mir als Photo e stenge Kapp, riets vum ale Cathedral-Portal. D'Madame Andrée REDER vu Péiteng hat et als eenzeg erausfonnt! An der Nummer 122 geet et weider mat eise Photo-Spill.

«en français, s'il vous plaît !» vum Lex Roth

... héiere mir ëmmer méi dacks a Geschäfte, am Restaurant, vläicht a Spideeler oder iergendwou an engem Guichet. Mä wéi bei esou villem ass et och hei **den Toun, deen d'Musek mécht**. Wann een äis dat frëndlech seet, net granzeg oder eng Grimmelchen arrogant dobäi drakuckt, da fällt et kengem verstännege Mënsch an, ze baupen oder sech an d'Héngerbrocht ze puchen. Leider ass dat ower net ëmmer de Fall... an da kënn et aus dem Bësch erëm, wéi een dra ríft.

Op deer enger Säit gëtt verlaangt, datt déi «hannert der Théik / Caisse» Lëtzebuergesch schwätzen. Op deer anerer Säit freet knapps een sech, wéi dee vis-à-vis da ka Lëtzebuergesch léieren. Ganz rar schéngen déi, déi **prett sinn, engem auslännesche Mënsch dat eent oder anert Wuert an eiser Sprooch bäizebréngen**; sief dat beim Kontakt op kommerziellem Plang, als Noper vun niewendrun, oder esouguer am selwechten Haus. Op jidder Fall ass all Aggressivitéit an deer Saach dolaanscht. Dat Eenzegt, wat zielt, ass ziviliséiert Zwëschemenschlechte; et kënn et bal soen, den «diplomatesche» Wee.

Wann all 'gudde Broutdag' ëm déi 200 000 Auslänner hei am Land als Awunner oder «Frontalier» schaffen, da kënnen mir dach **net maachen, wéi wann d'Fro vun der Sprooch äis perséinlech an iwwer en Humpegespréich eraus näischt gif ugoen**. Wa mir si net bräichten, da wieren si net hei! Wann si äis net missten hunn, da gifen si bestëmmt léiwer doheem bei sech schaffen... dat ass eng prinzipiell Iwwerleung, laanscht déi logescherweis kee kënn: *si* net, mä mir och net!

Mir mussen dobäi Ënnerscheeden, wou déi Leit schaffen, déi bei äis era kommen. Wann dat um Bau ass, 'hannenaus' an engem Atelier, engem Garage, engem Lager, am «back-office» vun enger Bank, da spillt d'Sprooch keng apaart Roll. Ass et ower an engem Geschäft, am direkte Kontakt mam Client, da gëtt et natierlech méi **kriddeleg... a leider dacks 'rëffeg'**. Dat ass schued, well et si jo zugudderlescht Mënschen, déi mateneen eens sollen / musse ginn. Do bréngt e frëndlechen a verstännege Bléck vill méi ewéi e knadderegt Gesiicht oder domm-frech Bemierkungen... vun deer enger wéi vun deer anerer Säit.

Mir kënnen hei elo vum **Spidol-Milieu** schwätzen; dat ass eng ganz aner, eng dramatesch Problematik! Si ass kontaktméisseg, psychologisch esou ongeheier (onheemlech?) no wéi bal keng aner; wat d'Sécherheet ugeet. Do kann se bis bei eng bedauerlech Katastroph féieren (wat heescht iwwers «décédé 'inopinément' à la clinique XYZ ?») ... ower bis elo ass rosewéineg op deem Gebitt geschitt, an dat bei iwwer 70% auslänneschem Personal, vun deem erëm wäit iwwer d'Halschent kee Paff Iddi vun der PATIENTESPROOCH kann... an de Patient der net e sëllege vun hirer. Verzielt engem dat an Däitschland, an der Belsch oder am Frankräich... deen äntwert iech mat engem ASTERIX-Zitat: «*Mais ils sont fous, ces Luxembourgeois!*»... an der Lëtzeburger Asterix-Version heescht dat: «Déi sinn tibi!»

Mir setze bal eng Spezialkommissioun fir all Äppelbam oder jidder Mëschtekaul an, déi solle geréckelt ginn; déi katastrophen Sproochsituatioun um ganze Gebitt vun der SANTÉ loosse mir einfach, bis op e bëssen **Alibi-Geknéchels**, lafen... «en français, s'il vous plaît»... a wann een da (bal) keent kann? Dann hat ee Pech.

Muss dat da sinn???

datt engem säin Abschied fir den Antritt an d'Pensioun gefeiert gëtt ?... datt *uschléissend* eng Mass soll *stattfannen*?... datt d'*Mitglieder* vum *Virstand* och do waren ?... datt mir sollen *oprichteg* bleiwen?... ower eis Sprooch net *oprecht*, mä **an der Ríicht** sollen halen!

Den 10. Oktober 1941 hunn «*si*» d'Lëtzeburger net dozou kritt, ze soen, hir Sprooch wier däitsch. Dat maache mir haut plazeweis propper selwer... a mengen nach, da wier et esouguer besser, well et esou «gedréckt» wierkt.

Dat Aller-Gelungenst: Wien sech fir eis Sprooch asetzt, gëtt fir en nationalistesche Fanatiker gehal a geschleeft; wie fir eierbart Lëtzebuergesch ass, kritt de «Purist» nogehäit... ausge-rechent vun alen a fonkelneie Stalinisten oder Maoisten... déi nach ëmmer genee gewosst hunn, wéi a wou ee Leit mat Psychoterror fäerdeg mécht. ■ H.M.

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eist Spill: Wou? Wat?

An der leschter KLACK (119) war et de Michel Lentz um Medaillon, op dem Hôtel Schintgen an der Énneschtgaass.

Eis bescht Wënsch fir:

Cliff Priester, Käl;

François Wünsch, Stad;

Andrée Reder, Péiteng;

Peggy Moes, Waaserbëlleg;

François Muller, Dellen.

A wie fénnt dee stenge Männchen hei an der Stad...
dausende Leit ginn elo dolaanscht!

Famill?

An der Zäit stong an de franséischen Doudesannoncen den Ausdruck vu "familles apparentées". Nodeem en etlech Franséisch-Spezialiste reklaméiert haten, ass dat riichtgebéit ginn, an zwar op «familles parentes». Méckepéilerei? Neen, well wann een eng Sprooch gebraucht, dat och nach gedréckt, da soll et grammatesch an orthographesch an der Rei sinn.

Zënter datt d'Actioun-Lëtzebuergesch **uganks de 70er Joer 5 Joer laang** hir Campagne fir lëtzebuergesch Familljenannonce gemaach huet – fir déi eise Comité-Member Robert Philippe iwwerseng deemools iwwer 5 000 Kaarten a Bréiwe fir eise Merci an d'Bäileed geschéckt huet – ass déi Saach mam Franséischen net méi esou aktuell... vun 2% Lëtzebuergesch Annonce vis-à-vis vun 98% däitscher a franséischer si mir haut op méi ewéi 90% an eiser Sprooch... dorun hat deemools knapps ee gegleef: dat wier onméglech!... haut ass et normal. Net géint Franséisch oder Däitsch, mä fir d'Lëtzebuergesch. Datselwecht géllt fir aner Schreiwereien, déi ni an eiser Sprooch waren. Wat ass da virun 1972 op enger Menüs-Kaart gewiescht, op enger Plakat, op Reklammen? Franséisch an Däitsch! Kuckt emol an Zeitung vum der Zäit.

Interessant ass eise Sprooch-Gebrauch iwwerhaapt, wat d'Famill ueget. Iwwersetzt emol op Däitsch, Franséisch oder Englesch **"mir si Famill mam René"**: *Wir sind Familie mit René? Nous sommes famille avec René? We are family with René?* Do laachen d'Hénger vu Beetebuerg bis op Elwen, gellid... ower et ass eent vun Dausend Beispiller, datt eis Sprooch eegent Gesiicht huet!

■ H.M.

Typesch...

Mir ginn äis net!!! Sot dat emol op däitsch, franséisch oder englesch. Net einfach, gellid. A sot emol zu Mainz oder Stuttgart **"gëff dech mat deem Gelitts / Gesouers / Heeschen"**... oder **"op der Glécht ass et méi séier gaang"**, da gitt dir bekuckt wéi wann dir "doruechter" wiert.

Eis Sprooch, vrun allem eng "Schwätz", huet sech iwwer d'Joerhonnerten dach ower anescht entwéckelt; d'Mischung vu Leit a Geschicht(en) ass nun emol eng aner wéi soss enzwou. Dat verhënnert de **«Glach»** net. D'Italiénescht, d'Franséisch, d'Spuenescht an d'Portugiescht sinn och alleguer (romanesch) **«Famill mateneen»**, hunn ower eng aner – vrun allem eng schréftlech – Evolutioun matgemaach. Milliarde vu gedréckte Produkter, Schoulbicher, Schrëftstellerei a Wëssenschaften hunn déi 'Idiomen' a Regele fixéiert, regléiert, «consolidéiert». Eis Sprooch ass bis elo praktesch(!) nëmme mëndlech weidergereicht ginn. Si geet zënter ronn 50 Joer en aneren – och schréftlech – Wee... kritt op engem méi festen a breede Fëllemant en zolitte Fong... dee mir äis net durch Schreifweisgefëschters solle vergrimme loossen! Wat ass dat Wichtigst: d'Bild oder d'Rumm?

■ P.W.

"PUZZLESTÉCKER"

Wien d'Kultur-Bäileucht WARTE e bësse méi genee liest, aplaz séier ëmzebliden, fir bei de Sport an d'Doudesannoncen ze kommen, deen huet ewell dacks kleng Artikelcher vum Emil ANGEL erbléckst, déi een op méi "dees" gléichtreg maachen. Ech hunn d'Chance de "Mil" ewell laang a gutt ze kennen. A well dat esou ass, kann ech ouni bëlleget Reklamme-Gesiffts soen, dat hien äis hei eppes an eiser Sprooch schenkt, dat verhalde glënnert ewéi eng Kette mat faarwege Stengercher: **luusseg gekuckt, nodenkerlech getiermt, séileroueg iwwerluecht a wonnerbar gefiermt geschriwwen**... dat muss een esou kënnen. Wann een et net kann, da soll een et ewéi gutt Mäifelcher geneissen! Fir seng Kultur... a fir eis Sprooch.

52 deer butzeger "Luuss-Texter" vum Emil Angel sinn elo als Buch erauskomm, e Buch dat iwwerall als Cadeau ka Freed maachen, wou weder de gudder Football, nach de Krimi nach eng latzeg TV-Serie d'Haaptbeschäftigung sinn: **Emil Angel: Puzzlestécker, Editioun "littérature / saint-paul"** an dat fir nëmme 15.50 €... knapps de Präiss vun engem «Oktav-Fësch»!

■ L.R.

e Schrëtt?

Et soll ee kengem eppes verdenken – alt nach esou en typesch lëtzebuergeschen Ausdrock – **deem séiere Schwätzen an houdäitsch Schinne** geréit. Gelungen ass et just, datt der vill sech verschimmt oder verbruet mat der Ursaach erauskrabbelen, dat wier dach "al" an et gif och kee méi dat esou soen... wat d'meescht net stëmm!

Beispill: **Ass et e Schrëtt, e Schrack oder e Schrëck?** Huet *Schrack* oder *Schrëck* eppes mat "aler Sprooch" ze dinn? Neen, et ass just deer Wieder eent, dat duerch déi däitschsproocheg Televisioun a Press iwwerdubbert gëtt a verblätzt! De Pluriel vu Schrack ass Schrëck, a Schrëck war och eng Zäit laang als Enzuel/Singulier am Gebrauch... z.B. am alleréischte Bichelchen, dat den Tunn Meyer 1829 ënnert dem Titel *"e Schrëck op de Lëtzeburger Parnassus"* erausginn huet; dee Gebrauch ass also al, mä d'Wuert selwer net.

Zu Dikrech um Häreberg ginn d'Zaldote geléiert *"am Schrack goen / de Schrack halen"*, net de Schrëtt. Datselwecht maachen eis Pompejes-Frënn beim Marschexercice; zu lechternach geet d'Sprangpréssion dräi Schrëck vijenzeg an zwéi Schrëck hannerzeg... leider geet eise Sproochgebrauch bei ville Leit ëmgedréint: zwéi Schrëck vijenzeg an dräi Schrëck hannerzeg... dat ass schued, well et wier esou einfach – a fir eis Identitéit esou wichteg – datt mir et mat deem Bësse wat mir hunn, gëngen *an der Riicht halen*... oder muss een elo soen "oprecht erhalen"? ■ AL

Eis Sprooch an d'Constitutioun

Ceterum censeo (6) vum Lex Roth

Zënter dem leschten Dezember geet hei rieds dovun, datt mir äis net ginn, fir eis Sprooch an eist iewescht Gesetz, d'Constitutioun, ze kréien. Fir deer Iddi eng Zort Markenzeichen, e Logo ze ginn, guf e weltbekannte verkierzte Sprooch vun engem ale Réimer gebraucht, deen sech dru gehal huet "wéi de Geck un de Bengel", datt Cartago (ongeféier Tunis) misst zerstiéert ginn, well et eng strategesch Gefor fir d'Reimerräich war: CETERUM CENSEO...

Wann an de leschte 5 Nummere vun eiser KLACK dat **"ceterum censeo" op d'mannst 15mol ernimmt** ginn ass, an zwar mat zweemol C, da kann et jo nëmme e "Vertippert" sinn, wann an der KLACK 119 "Censeo" als "Senseo" erageréiert ass... a wien huet sech nach net verschriwwen? Iwwerseng: Wien näischt mécht, deen näischt brécht... a kritikasteren ass nun emol méi einfach ewéi eppes Konstruktives maachen / schreiwien.

Et war lëschtig, ower och intressant, dee "Lapsus calami = Ausrétschert" vun en etleche "gestudierte" Leit genéssig dohinner gedixt ze kréien. Vu **Leit, déi iwwer de Fong vum Geschreifs – eis Sprooch an der Verfassung – ower och net een eenzeg Pipjeswierthe verluer hunn!** Dat ernimmt äis u Schoulmänner, déi an enger Prüfung ëmmer nëmme op Fehler geridde sinn, ower ni e gutt Wuert fir dat haten, wat an der Rei war. Komescherweis guff / gëtt dat dann och nach "Verbessere" vurnannt, wa speziell spezialiséiert Spezialisten sech un engem Pak "Aufgaben" defouléieren. Theoretisch kann/konnt dat dozou féieren, datt ewell am éischte Véierel vun enger Prüfung all méiglech Punkte fort sinn/waren: d'Datz ass zeideg iert och nëmme en Donst op eng Chance besteet. Vive d'Pädagogik an d'Fangerspëtzegefill mat de Boxmoulen!

Sou, dat wier et dann emol mat deem latzege Gemierwels. Vill méi wichteg ass an dësem Zesummenhank eis Aarbecht, fir d'Lëtzebuergesch an eis Verfassung ze kréien... an dat Gewudders schéngt op deer richteger Schinn ze lafen! Eppes un der Constitutioun ze änneren, eppes eraus oder eran ze kréien, dat ass eng ganz kriddleg a komplizéiert Saach an engem Rechtsstaat, dee jo offiziell **"konstitutionell Monarchie"** heescht. E konstitutionelle Changeement brauch eng zweedréttel Majoritéit an der Chamber; nach besser ass et jo, wa praktesch Eestëmmegeek engem Prinzip aus der Verfassung e Fëllemant gëtt ginn. Dofir ass et **gutt a wichteg, datt net liichtfankeg um Grondgesetz ka gefréckelt ginn**... wann dann eppes geännert gëtt, dann huet dat herno ower och grad duerch déi streng Fassong de Status vum zolitte Fong! Heibannen, an nach vill méi wichteg: dobaussen.

An dëse Wochen ass do e sëllege gelaf. All Chamberfraktioun huet sech bannent der spezieller Constitiounscommissioun schréftlech mussen entscheeden, wéi si sech zu eiser Sprooch an der Verfassung stellt. Fir den Ament kënnen a wëlle mir keng Eenzelheeten doriwwer schreiwien, ower eent ass sécher: Et gesäit net schlecht aus! Déi Manéier (eng "litote") ass zimlech typesch lëtzebuergesch, fir ze soen, d'Saach wier um gudder Wee!

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eist Spill: Wou? Wat?

An der Stad gëtt et Dosende vu Statuen a kleng Skulpturen! Eis KLACK 118 weist d'Muttergottes aus der Neipuerstgaass (Forum Royal). Richteg a matzäit geäntwert haten: Mireille LUX / Lampertsberg; Léon OLINGER / Stad; Aline KLEIN / Bounewee; André REDER / Péiteng; Gerd STAPELMANN / Stad; Aline WEBER / Uewerkuer; Peggy MOES/Waasserbëlleg... eise Merci kënn mat der Post.

Wien a wou ass dat dann elo hei an der N.119? Fannt dir et bis e Méindeg, tëscht 9.00 an 13.00 Auer? Sot äis och, wa méiglech, wat dir eventuell gär als Präiss-Buch hätt (Lidder, Fabelen, Gréng+Rout Lëschen, de Vaubang, 'Extranummer 3'...).

(Photo M.V.)

Firwat net?

An der englescher Sprooch gëtt keen Ament gezéckt, fir en neien Ausdrück ze sichen, wann z.B. eng Saach wéi de FAX, de COMPUTER oder den HANDY opkënn. En Englesch-Spezialist gëtt äis der aus de leschten zéng Joer mat den Dosende ginn. Datt déi nei englesch Ausdréck dann total ongebremst an d'Däitscht, d'Franséisch asw. eralafen, dat hält un hinnen an net un den **Anglizismen / Amerikanismen, déi d'meescht vill méi kuerzsilbig a gewieweg sinn**. A mir?... Maachen natierlech einfach mat. Well bei äis kënn nach dobäi, datt mir äis **genéiere fir selwer e Wuert ze maachen**, och wann et "oberluecht" géng op der Hand leien.

E Beispill: Dir erënnert iech drun, datt eng **Porettenzapp** eng wonnerbar geschmécheg (an och nach gesond) Schlabäizchen ass. Wat geschitt dann do? Et si gekachte Porette-Stécker, déi an eng wäiss Zos gezappt ginn. Mir kënnen also och vun enger "Fondue" schwätzen, mä hei huet eis Sprooch hir Chance behal. A wéi nenne mir et dann elo, wa mir Stécker Brout a geschmolzene Kéis oder Wäppele Fleesch an de gliddegen Ueleg zappen... wier dat keng wonnerbar – a vläicht esouguer e bësse spaaseng Fassong – fir dem Lëtzebuergesch zweien nei Ausdréck ze schenken: eng **Kéiszapp** an eng **Fleeschzapp** wier dach net dolaanscht, oder? ■ al

Eis, äis... een, en?

Mir tippen hei net fir d'éischt op de ganz kloeren Ënnerschied tëscht **EIS** an **ÄIS**, well dat zwee total verschidde Wieder sinn! Vergläicht mam Däitschen, mam Franséischen oder Engleschen, da gëtt et direct sonnekleoer! **nos enfants nous aiment – unsere Kinder lieben uns – our children love us... eis Kanner hunn äis gär**. Dat éischt ass e 'pronom possessif / besitzanzeigendes Fürwort', dat zweet ass e 'pronom démonstratif / hinzeigendes Fürwort'... mä de Verglach ass gläich mäi daitlech ewéi déi dréche grammatesch Ausdréck, gellid. An deemno ass et och wirklech am Lëtzebuergesche grad esou e graffe Fehler wéi et an den anere Sproochen en décke rouge Strapp kritt!

Op deerselwechter Linn läit och d'Verviesslung vun **een** an **en**. Dat éischt ass eng Zuel (Numeral), dat zweet ass en (onbestimmten Artikel)...also heescht z.B. "een Zuch an d'Éislek", **datt der keng zwéin oder dräi fueren, mä nëmmen een!** Et muss also sinn "en Zuch an d'Éislek", "en neit Haus (net een...)", **e** gutt Kand (net **ee** g.K.). Dir sot elo, am Franséischen oder Däitschen wier do keen Ënnerschied. Richteg. Ower da kuckt emol am Engleschen: do gëtt et dach och e kloeren Ënnerschied tëscht **a** / **one** (a man with one eye)!

Fanatesch Méckepéilerei vu Sproochmatessen? Glat net, well dann ass jidder Léierpersoun, déi eppes op grammatesch Uerdnung an enger Sprooch hält, e klengkaréierten Dëlper! ■ H.M

fir ze kräischen?

Natierlech gëtt et méi "spannend" Saache wéi an enger Sprooch an hire Wieder ze wullen. Ower ob se z.B. manner interessant si wéi stonnelaang Wierderärselen ze "maachen", doriwwer léisst sech schwätzen, gellid. Streckt een d'Nues mat Saache wéi eiser Sprooch eraus, dann ass et nëmmen normal, datt ee gefrot gëtt, "vu wou" dësen oder deen Ausdrück dann hierkënn. Et ass nach laang net ëmmer einfach, do eng Äntwert ze henn oder ze fannen, dacks esouguer onméiglech, besonnesch wann et sech ëm Fluor- / Kadasternimm dréint.

Am "Petit Robert 1", am "Larousse", am "Duden-Herkunftswörterbuch" an anere Wierker aus alle méigleche Sproochen fënn een eng Hellewull Äntwerten op sougenannt "etymologesch" Froen; mä déi sinn och alt net ëmmer "dogmatisch". Et gëtt déck speziell "Drullessen", an deenen et sech bliedert a liest ewéi an engem Krimi; ower dat geet ewell méi wäit. Fir d'Lëtzebuergesch gëtt et – bis elo – nach keen esou en "Dictionnaire-Material", mä wat net ass, kënn jo nach ëmmer kommen... "nit quaken, maken!"

Huet emol e Wuert / Verb ewéi «**kräischen / Kreesch**»: do spiert een direkt, datt et mat deem däitsche «kreischen» ze dinn huet... ower glat net datselwecht heescht. Do ass et just e «järege» Laut! «Kräischen» ass och Famill mam franséische «crier», mä nëmmen ëm den Eck an net mat **pleurer**. Mä dat englescht «(to)cry» kënn ower genee op dselwecht eraus wéi eisen Ausdrück. Sot zu engem Däitschen "et wier fir ze kräischen", da fënn den dat "zum weinen / heulen", well dat, wat si ënner "kreissen" verstinn, huet nëmme méi mat der Maternité ze dinn (Kreiss-Saal)...an iwwersetzt emol op däitsch, datt do "**Kreesch falen**"!

An dësem Sënn ass et dann och dacks dolaanscht, ze mengen / behaapten, d'Lëtzebuergesch wier einfach Houdäitsch, mat enger "Träpesschlëpp"... an eng ganz interessant Aarbecht wier et, eng Lëscht mat Ausdréck zesummenzestellen, déi eng däitsch Nues hunn... ower eppes total anescht bedeuten... mä hei si mir erëm no bei deenen ieweschten Zeile vun dësem Artikelchen! Wie wëllt da virufieren? Nit quaken, maken... soen déi Kölner! ■ P.W.

SCHUED! (Ceterum senseo... 5)

a mir ginn äis net!

vum Lex Roth

De 25. November 1993 ass d'Nummer 1 vun eiser KLACK komm. Mir sinn elo domat am 13. Joer... zënterhier sinn Dosenden Artikelchen hei publizéiert ginn, an deene mir entweder direkt oder am Zesummenhang gefrot, gebiedelt, verlaangt hunn, fir **eiser Sprooch eng Plaz am Grondgesetz, der Constitioun vun eisem Land hirt Recht ze verschafen**. Eis KLACK war ë.a. och d'Tribün fir dës Fuerderung ginn, déi mir ewell Joere virdrun op all méiglech Fassong gestallt haten. **Haut si mir zesoen op der "ligne droite"**... vläicht och nach net?

Vrun 8 Joer hat ech am "Parc-Belair" e ganz private Rendez-vous mat mengem Schoulkomerod a Frënd **Willy Bourg**. Mir hunn äis zënter eise Bouwe-Joeren zu Wolz kannt an e Liewe laang respektéiert. De Will war – bei him ass den Ausdrück kee bëllegt Gemierwels – e ganze Kärell! Iwwer all ideologesch oder politesch Differenzen eraus gëtt jiddereen dat zou, deen de Willy kannt huet. Déi Charakterstärker, mat deer hien seng onbarmhärzeg Krankheet erdroen huet, grad ewéi den immense Verloscht vun sengem léiwe Jong, hunn äis e Mann gewisen, un deem mir äis alleguer e Beispill kënnen huelen!

Joerelaang hunn ech mengem Kolleg Willy an eiser Sprooch an d'Rei gemaach, wat hie vu mir gebraucht huet; eng vun de flottsten Aarbechte war d'Hëllef bei senger an dem André Müller (†) hirer 3-bänneger Publikatioun iwwer eis Armée: e formidabele Succès. Et ass dofir och net wonnerlech, datt mir zwéin dacks iwwer eis Sprooch, hir Fonctioun an hir identitär Wichtigkeet ze schwätze kouden. Genee doduerch ass et och komm, datt ech de Willy Bourg gefrot hunn, als Deputéierten eist Uleies fir d'Lëtzebuergesch an der Constitioun mat an de Grëff ze huelen. Doraus ass dat Schrëftstéck (10.05.99) entstan, dat hien an der Chamber deposéiert huet, fir eis Nationalsprooch mat bei déi Artikelchen vun der Verfassung ze setzen, déi revidéiert sollte ginn. Hei ass den Ufank vun deer legislativer Actioun gewiescht, déi jo nach haut "um Leesch" ass. **Dat ass a bleift – Hand op d'Häerz! – déi historesch Wouerecht**, wat den Unzéckert* fir d'Revisioun vum Artikel 29 vun eiser Constitioun ugeet.

Datt déi Initiativ sech duerno positiv "waarmgelaft" huet, ass de Verdéngscht vun alle politesche Parteien, déi eise President René Faber a mech vrun 2 Joer ganz sympathesch empfaang hunn (en etlecher hunn esouguer drop gehal, fir dat mat enger Presse-Photo ze dokumentéieren). Mir haten d'Fraktiounen, der Rei vun hirer Deputéierten-Zuel no, dofir gefrot; dës Reunione sinn alleguer absolut positiv gewiescht. Dëselwecht sympathesch Reaktioun hat och den Här Chamberpresident Lucien Weiler d'lescht Joer bei menger Visite. Datt mir fir eist Uleies vun de Resistenzorganisatiounen an den "Enrôlés de force", an zënter e puer Méint och vum "Conseil national pour la langue luxembourgeoise" de Réck gestäipt kruten, soll hei fair a mat grousser Merci ernimmt ginn.

Dat ass, bis elo, den «historique»... an aus deem ass dann och eraus ze liesen, datt keng politesch Partei an deer Saach «vir» war! Si sinn zesoen all "ex-aequo" beim Resultat! **Jidder Partei däerf sech also mam selwechte Recht de Verdéngscht ëm eis Sprooch an der Constitioun op hire Fändel schreiwen**. Wann elo déi eng oder aner sech gëng virdrücken, oder d'Saach parteipolitesch mat Fuerderunge (Expresser?) verkomplizéieren, déi de ganze Prozess verfälschen a vergëfte kënnen... dat wier schued!

* den "Unzéckert" kennt all Jeeër als deen Hond, dee virop leeft.

GENERALVERSAMMLUNG Actioun-Lëtzebuergesch

Eis Membren a Frënn sinn häerzlech fir e **SAMSDAG, den 22. APRËLL 2006**

ëm 15.00 Auer an de Café "um Diergen" Casinosgaass / Côte d'Eich invitiéiert.

Rapport+Diskussioun: **Eis Sprooch an der Constitioun**

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eist Spill: Wou? Wat?

An eiser KLACK 117 hate mir e Bild vun der **“Klenscheplack” un der Paart hannert dem Palais ‘um Rouscht’**... iwwersicht eng wonnerschön Aarbecht vum Adolphe Deville, dem Kënschtler vum RODANGE-REENERT-Wee zu Wolz!

3 Frënn haten et matzäit richtig geroden an erage-schéckt: Edy Lux (Monnerech); J.-P. Jans (lechternach); Léon Olinger (Stad)... hir ‘bonne note’ kënnst no.

Wou a wat ass dann dat hei? ...schéckt äis är Äntwert e Méindeg (6. März) tëscht 9.00 an 13.00 Auer. Merci!

(Photo M.V.)

Kamm a Schwamm?

Wa mir äis do gengen am ‘Pluriel’ konsequent bleiwen, da misst et jo Kamm / Schwamm heeschen... dat fällt ower kengem an, deen “normaalt” Lëtzebuergesch schwätzt: do ass et nämlech **Kämp / Schwämp!** A firwat? Mä well dë Saachen eenzel **Kamp / Schwamp** heeschen. Dir fannt dat vläicht eng Mëckepéilerei. Dat ass ärt gutt Recht. Mä wann et esou eng Klenggeheet ass, da muss et jo liicht sinn, dat éierbar ze maachen.

“Eises” 100-90-70%...

Mengt net, mir hätten déi Lëscht mat Dausende vun ganz oder zimlech typeschen Ausdréck an eiser Sprooch an de “Fatzekuerf” gestach. Da wieren eist Gelammels an ower och de Spaass vum Guy Diderich, dem Baba Tissen an dem Jos Molitor jo fir déi bekannt Miissi gewiescht!

Am Comité (firwat dann elo plazeweis de ‘Virstand’/ ‘Komitee’!) hu mir äis iwwerluegt, **dës Collectioun als Buch** erauszeginn. Et gëtt zwar nach e Quascht Aarbecht, ower deer maache mir jo lo ewell zënter 35 Joer fir eis Sprooch. D’Buch ass natierlech d’éischt als Cadeau 2006 fir eis trei Membren... a firwat net och als eng Zort Trainingsbuch fir d’Schoul oder doheem. Mir stellen äis d’Ausdréck a Kolonne vir, wou een hannendrun dat däitscht an dat franséisch Wuert soll/muss sichen. Beispill: BLATZ...GRÜTZE...GRUMEAU. Hätt dir et gewosst? Neen? Mä da kann dat jo nach eng schéi Roderei uechter d’Leit ginn! Just dorop si mir aus... fir eis Sprooch an de Gespräicher ze halen. ■ P.W.

Coquilles St-JacqueN?

Franséisch ‘Dingwörter / substantifs’ kréien an der Méizuel/Pluriel en **-SI/-X**. Wann se déi oder en **Z** schonn am ‘singulier’ hunn (bois, croix, nez), da bleift dat esou stoen. Am Lëtzebuergesch fällt dat speziell franséisch Méizuel-Zechen ewech, a mir maachen eis ‘Endung’ **EN** dobäi, wa mir et wëlle méi däitlech maachen, dann esouguer **-ËN** (Trottoiren, Bonboën, Donën...).

Wat maache mir ower mam Pluriel vun zesummesegate franséischen Ausdréck wéi *pertes de balle, listes de bénéfices, fondé de pouvoirs, Pommes dauphines, bons de caisse* asw.? Déi loosse mir stoen... also op kee Fall **per-te de ballen, fondé de pouvoirs, bons de caissen, pommes dauphinen** asw.

(Mir soen dem Här Professor Léon Doemer merci fir seng gutt Iddi, a wäerten hei och geschwënn op déi formidabel Aarbecht ze schwätze kommen, déi eis dräi eminent Germanisten Doemer, Hurt a Groben mat hirem «Sprachbuch und Arbeitsheft (3 Bänn) / 7e, 6e, 5e») fir korrekt Däitsch gemaach hunn...et ass wierklech dowäert, well et fir uerdentlecht Däitsch den Nol genee esou op de Kapp geréit wéi een et fir d’Lëtzebuergesch vum deer anerer Sait erbai kënnst / misst maachen! ■ H.M.

FUESEND A KEEN ENN

Huet d’neit Joer en etlech Wochen, kënnst eng jauseg geckeg Zäit, wou den Eefalt an den Zodi bei de meeschten uewe läit. Op all Nascht sinn d’Woch zwéi Balen. Jidder Clibbche féllt seng Caisse. ‘t heescht lo d’An am Grapp ze halen, ‘t ass egal wouhin s de gees.

Leit, déi soss de Mond net opma’, kënnst een d’Fuesend net méi rëm; hannert enger Bokemäilche gi si mat duerch d’eck an d’enn; aanner hunn sech sou vermoschert, ‘t hieft der bal, wann s d’ee gesäis; eng drétt Zort, déi profitiert: muench dommt Betschel geet op d’Äis.

Äschemëttwoch ass et ‘riwer; “offiziell ass d’Fuesend aus, mä si lafe bis bei d’Ouschtre bokeg a verkoschert ‘raus. D’Fester fei’er wéi se fallen, ass jo net méi an der Moud. Wa mir sou eis Fuesend halen, Ass déi och geschwë mausdout! ■ L.R.

winnen an zillen

Probéiert emol fir op däitsch ze iwwersetzen: *deen ass net gewinnt an net gezillt*. Gelldir, dat ass net esou einfach; a firwat? Mä well et klénkt, wéi wann et Däitsch wier, ower et ass typesch «eises». E puer Dose Kilometer an Däitschland era versteet kee Mënsch, wat dir domat mengt!

Den Ausdréck “zillen” huet am Däitsche mat *ziehen / erziehen / aufziehen / züchten* ze dinn, an do gëtt dacks onnéidegerweis dolaanscht geha! Kanner *zillen* ass op däitsch klor *erziehen*, wat mir am Franséischen als *éduquer* kennen. Den Ausdréck *zillen*, dee bezitt sech ower bei äis z.B. och op d’Produktioun vu Planzen an – d’meescht klengen - Déieren: mir zille Gromperen, Kanéngercher, Beem. Mä geet et ëm Kanner, dann heescht *zillen* vrun allem “*winnen*”...ower esou eppes wéi “*wöhnen*”, dat sicht dir am Däitschen ëmsoss.

Wann een sech dat esou “am Lassenen / onsystematesch” duerch de Kapp goe léisst, kann et engem bal dronkeg gin. Et wier ower net schlecht, wann dësen Exercice méi dacks, méi déif a vu méi Leit gemaach giff ginn. Fir eis Sprooch sinn all déi Hellewull butzeg Fenzelheete wéi d’Speis tëscht den Zillen; piddelt een déi eraus, da fällt d’Mauer an e Koup! ■ P.W.

Eppur si muove! vum Lex Roth

Watderdäiwel mécht dat Italiénesch dann hei an der KLACK? Et geet net ëm d’Sprooch vum **Galilei Galileo**, mä ëm ee vun de bekannteste Sätz aus dem Zitate-Tabernakel vun der Welt. Iwwersicht ass dee Saz dem Galileo eréischt vill méi spéit no sengem Doud ugedicht ginn, mä hien ass an alle Sproochen iwwersat ze fannen. Op Lëtzebuergesch: **“an si bewegt / dréint sech nawell!”** Wien? D’Welt!

Et gong deemools, einfach gesot, drëm, ob eise Planéit den Nuebel vum Sonnesystem wier, oder sech grad ewéi seng aner Planéite ronderëm dee Stärf gif dréinen, deen d’Äerdklatz an alles drop lieweg hält. Am XVI. Joerhonnert hat de Copernicus dat ewell proklaméiert; de Galileo huet et am XVII e.a. physikalesch a mathematesch ënnermauert, guff dofir als Ketzler veruertelt, am XX. Joerhonnert “fräigesprach”...an huet de Patronage vun deem neien europäeschen Orientierungssystem absolutt verdéngt, mat deem mir an e puer Joer aplaz mam GPS Strooss, Wee a Pad siche kënnen.

Wat huet eis Sprooch domat ze dinn? Mat der Saach selwer näischt. Ower de Laf vun der Unerkennung vum Lëtzebuergesch erënnert een iergendwéi drun. 1896 huet den C.M. Spoo bal musse biedelen, fir seng éischt Chamberried an der Mammesprooch halen ze däerfen, 50 Joer nodeems Veianer Deputéierten André zu Ettelbréck deen alleréischte Saz Lëtzebuergesch am “evaküierte Parlament” komme gelooss hat. De Spoo krut da méi spéit geäntwert, an der Chamber gif dach net an der **Sprooch vun de Meed a Kniecht** debattéiert ginn, wéi hie wollt iwwer dee Prinzip ofstëmme loosse. 1912 ass d’Lëtzebuergesch dann an d’Primärschoulgesetz komm...ower esou, dat et just als **Alibi um Kazendéisch** huet misse gëmmen...et gëtt een der Iddi net lass, dat “d’Notabilitäten” sech deemools vrun deem **neie soziale Wand** e bësse Sputt verschafe wollten. Den 1. Weltkriech ass komm, a ganz aner grouss a kleng Suerge wéi Sprooch-Reiwereien. Just de Lucien Koenig (Siggy), den Demy Schlechter, den Nicolas Ries, de Batty Weber, den Nik. Welter, de René Engelmann asw.asw. hu mat der “Nationalunio’n” de ‘Fuendel héichgehalen’. Et gong ouni Zweiwel ëm d’Existenz vun eise Land...wat der haut e sëllegen emol éierbar missten noliesse, déi sech et mat Begrëffer wéi “Nationalist / Rietsextremist” e bëssen ze einfach maachen. Firwat am Fong net “Patriot” an d’Plaz; do huet jo knapps een eppes dogéint, oder?...mä hei misst ee sech mat deene richteg Leit op deer richteger Plaz ënnerhalen.

Den 10. Oktober 1941, wéi Lëtzebuerg den Nazi-Strack ëm den Hals hat, hunn d’Lëtzebuerg nimm zevill däitlech verstan, dat **eis Sprooch eng aner Fonktioun hat/huet ewéi e sougenannten “Dialekt”**. “3mol Lëtzebuergesch” war d’Parol...mir feieren deen Erënnungsdag nach haut als “Journée de la commémoration nationale”! Leider ass eis Sprooch 1947 net “*expressis verbis*” an eis Constitutioun gesat ginn, nëmmen den “*emploi des langues*”. 1984 hu mir et du fäerdegbruecht, dat eis Chamber d’Lëtzebuergesch an engem eegene Gesetz zugadderlescht als Nationalsprooch unerkannt huet. “Mir”? Jo, well et war d’Actioun-Lëtzebuergesch, déi sech net ginn huet, bis et esou wäit war! Haut sinn d’Saach an de Verdéngscht voll unerkannt. **Mir sinn et och, déi zënter 10 Joer mat Dosenden Artikelen, Emissiounen, Bréiwen, Petitiounen a Gespräicher mat eise politesche Parteien hannert der “Constitutions-Iddi” fir eis Sprooch bliwwen sinn a bleiwen.** D’Reaktiounen vun eise patrioteschen Organisatiounen ware begeeschtert an déi vun alle Parteien absolutt positiv...an elo mécht sech eppes an der Chamber: D’Saach ass um Wibelen! Eise grouse Merci un all Parteien an hire Leit hir Aarbecht an der Spezialcommissioun...EPPUR SI MUOVE!

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eist Spill: Wou? Wat?

Photo M.V.

An der KLACK 116 (7. Januar) hu mir um Bild de steng Kapp (den Nuesen-Erni?) gesinn, dee fréier an der "Waassergaass" um "Ciné de la Cour" hong an haut nach op deerselwechter Plaz un der Fassad. Dee Kapp hat vill Nimm. Mir hunn äis op déi ganz vill Äntwerte gefreet a ginn iech d'Nimm vun de Frënn, déi richtig geroden haten:

BARTHEL Pierre, Guedber
BODEVIN Lucie, Houwald
BRACHMOND Ernest, Bounewee
CHRISTNACH Sandra, Gilsdref
FIEDELER Jos, Hesper
GERGEN Christiane, N'aaenwen
JAANS Norbert, Mamer
JANDER Gaby, Iwwersyren
KAUFFMANN Sylvie, Schëtter
OLINGER Leo, Stad
SCHOLTES Sylvie, Stad
SCHROEDER Metty Briddel
THILL Jeanine, Menster
THILTGEN Marie-Anne, Uerwer-
kärjeng
URY Pia, Esch-Uelzech
VANETTI Fernand, DK-Klamborg
ZIGER Anne-Marie, Iechternach
...de Klänge Cadeau kënnst no!
Mir waarden e Méindeg (6te Feb.)
tëscht 9 an 13 Auer op äre Fax oder
Mail. Merci a vill Chance.

Här Léon Doemer,

Dir huet an engem Lieserbréif op eng interessant Fassong vum Ënnerschied tëscht "dreeën, dréien, bedréien" geschwat, an hei spielt een de (gudde) Schoulmann eraus. Mir giffen äis häerlech wënschen, nach esou Beispiller vun Iech liessen ze kënnen...a fillen, datt mir net ëmmer grad **eleng op der Mol** stengen, **zugudderlescht esouguer eng gewësse "liberté des fous" hunn**: mäi Gott, sinn déi nees amgaang: looss se gewärdere. "Les chiens abboient et la caravane passe!"

Dir huet an engem mat Ärem flotte Schreiwes gewisen, wéi "differenzéiert" d'Lëtzebuergesch ass, an zwar esou, datt een **net vu ping op pang aus dem Däitschen** erliwwer dixe kann, ouni sech d'Sprooch ze verstaeche. Vun allem ower, ouni sech och emol eescht Gedanken iwwer d'Interferenz, d'Iwwerschneide vun deenen zwou Sproochen ze maachen. Déi dräi Verben, déi Dir zitëiert, sinn nun emol dräi verschidde Begrëffer. Däerf ech Iech nach drop stoussen, datt et d'Verb "dréien" knapps an eiser Sprooch gëtt; ass dat net eischer dréinen? Deen "n" an der Mëtt schéngt typesch fir d'Lëtzebuergesch. Mék-kepëllerei? Firwat net. Nach eng Kéier merci, an näischt fir onguet. ■ P.W.

Mir gratuléieren!

De 14. Februar feieren eise Grand-Duc HENRI an d'Grande-Duchesse MARIA TERESA hir Sëlwer Houchzäit. Si sinn zënter 5 Joer Laureate vun eiser Sëlwer Eiereplack DICKS-RODANGE-LENTZ an hunn op déi sympatheschste Manéier den duebele Patronage iwwer de RODANGE-KULTUR-WEE zu Wolz iwwerholl.

Just ewéi eis Sprooch, déi Hinnen um Häerz läit, sinn Si an d'Dynastie "LÉTZEBUERG" e Stéck vun eiser nationaler Souveränitéit an Identitéit. Mir gratuléieren Hinnen a wëlle mat Hinnen d'Freed vun Hirem groussen Eierendag deelen!

Ceterum censeo(3)...

Ganz fräi iwwersat: mir ginn äis net!

Versprach ass versprach: Mir ginn äis hei net, bis datt endlich bekäppt ginn ass, datt **eis Nationalsprooch aus villerlee Ursachen an den Artikel 29 vun eiser Constitution** gehéiert. Mësche mir äis domat an d'Politik? Op kee Fall! Mä mir wëllen, datt "d'Politik" sech ouni Gefrëckels a Geméichels mat der Saach ofgëtt!

Mir hunn en hellegt Recht drop, **e kloort Signal fir d'Identitéit vun eise Land** ze verlaangen...eis Chamber, eis Regéierung, dat sinn eis Vertrieder, déi mir gewielt hunn. De Souverän, dat ass nom Grundgesetz d'Vollek! Oder solle mir äis am Text vun eiser Constitution verkuckt hunn? Da missten eis "Vertrieder" sech vläicht en neit Vollek wien.

Eng genëscht Fro an dëser Saach: Wou bleiwen eis Resistenz, déi "patriotesch Organisatiounen", eis "Enrôlés de force / Victimes du Nazisme". Ass dat haut net méi "gefrot", woufir si richtgestanen a gelidden hunn? «Heier déi fir dech gestriden...?» ■ ARO

Léif Bungereffer Muttergottes!

Zënter Generatiounen huet Däi gréissten Eierentitel bei äis en däitsche Klank...a mir denken – grad ewéi bei "Klagt in Leid / wie unsere Väter flehten" – emol net drun, datt dat alles kee Lëtzebuergesch ass. Firwat? Dat gif e laangt Gespréich...et steet ower fest, datt "O Mamm, léif Mamm.../ Léif Mamm, ech weess et net ze so'n..." äis iergendwéi méi no geet. Fazit: Wat Generatiounen laang an eiser Sprooch ass, soll och hei gellen a bleiwen. Ower...

Mir liesen an der Zeitung (LW/22.12.05), datt d'Bungereffer 'Kierchebotzéquipe' als **"grousshäerzegt Ofschids-geschenk der Tréischterin en neit Gewand"** gestéift huet. Gutt, léif, sympathesch...mā alles ewéi kee Lëtzebuergesch. Firwat trëlle mir esou gär an d'Däitsch, wann et e bësse méi feierlech soll sinn? Da léiwer direkt op Houdäitsch, aplaz eis Sprooch (och déi Bungereffer!) esou ze vergewaltigen. Och wann d'Trëschterin als **Cadeau beim Äddi en neit Kleed** kritt. Näischt fir onguet. ■ H.M.

ofhalen?

Wéini hale mir eppes of?...wann en Handwerksmann net éierbar geschafft huet! Dat Verb huet bei äis ëmmer mat manne ginn / kréien ze din. Am Däitschen huet et méi eng breet Bedeitung, z.B. "eine Feier / Messe / Veranstaltung wird **abgehalten**" Bei äis gëtt dat alles einfach GEHAL: eng Mass, eng Versammlung, eng Sëtzung asw.; nach méi einfach: et ASS.

Firwat muss dat ëmmer esou e "feierlecht Gesicht" hunn? Lëtzebuergesch schreift een am einfachsten, wann een et an engem ganz normale Gespréich denkt. Da kënnst et engem och net an de Kapp vun "Aenzeien" oder vun enger Gripp ze schwätzen, déi elo soll "am Ulaf" sinn, an zwar "grenz-iwwerschreidend". Sproochegripp!

der ASTI hir Spéngel

vum Lex Roth

Hei ass ewell méi dacks gesot / geschriwwen: Wann dir als Fransous zu Düsseldorf wëllt an engem Geschäft schaffen an **dir kënnst keen Däitsch, da kommt dir entweder net eran, oder dir sidd séier do-baussen**. Wëllt dir op de 'Champs Elysées' zervéieren an **dir verstitt a schwätzt kee Franséisch, dann ass déi Carrière scho gelaf** iert se ugeet. Erwëscht dir ower eng Plaz mat Public-Kontakt hei zu Lëtzebuerg, da kommt dir mat ärem Däitsch, Franséisch, och esouguer Englesch, ganz passabel iwwer d'Ronnen. Sief dat am Restaurations-Service, an engem Kleederbuttek, hannert enger Caisse: d'Sprooch schéngt egal. Schéngt!

Eng Rëtsch Patronen, Direkteren an aner Spëtze-Leit aus dem Geschäfts- / Dëngschtberäich missten sech **d'Saach dach emol eng Grimmel méi wäit iwwerleeën**. Et seet net jidder Client, wat hien dovun hält, z.B. nëmmen op Franséisch zervéiert ze ginn. Et ka ganz gutt sinn, datt eng Konn aus dem Schong- oder soss engem «Umsoosbuttek» erausgeet, ouni eppes ze kafen... esouguer wann dëst oder dat hei gefallt hätt. Hätt!...ower **d'Franséisch ass nun emol net jidderengem senger Saach**. Mä do waren dann nach aner Leit am Geschäft, déi Franséisch gejaddert hu wéi eng Gabberjoul, déi dat gewinnt sinn oder 'méi Schoule gemaach' hunn...an da genéiert een sech, fir "sai" Franséisch ze schwätzen, gellid. Normal!

Et geet och nach weider: "Do ginn ech net méi eran; do kanns de nëmme Franséisch schwätzen; äntwers de op Lëtzebuergesch, da gëss de grouss / domm bekuckt oder esouguer nach ugerantzt". Leider si mer dann och dacks net méi wäit vu méi haardem Gespréich: et fale 'Saachen', déi guer net onheemlech ziviliséiert sinn, vläicht graff an och nawell ganz gärg ongerecht. **Dat wonnert iech hei an eiser KLACK?** Mir missten / müssen dach fir d'Lëtzebuergesch sinn! Dat si mir. Mir waren dat nach ëmmer a mir bleiwen et. Ower mir hu keng aner Sprooch verdäiwelt, well eng Sprooch jo net fir d'Leit kann, déi se schwätzen. Oder net. Et guf a gëtt an eise Fall nëmmen eng verständnig Méiglechkeet: **Offréiert 'eisen' Auslänner eis Sprooch, privat an och a Coursën**. Dat huet d'Actioun-Lëtzebuergesch ewell 1976 gemaach...mir sinn an der Zäit esouguer plazeweis dofir ausgebréngt ginn! Natierlech ass eise Pionéierverdéngscht no 30 Joer bal an de Vergiess geroden. Wéi esou viles. Ower mir si frou, datt dës Coursën haut dat Normalst vun der Welt schéngen...an der en etlech maache wéi wann si se erfonnen hätten. Ok. Mä d'Bewäiser léien net! E schéine Sproch: Jidderengem säint, da kritt Derdäiwel näischt.

Dat hei gëtt et och: Dir sidd an engem Buttek, frot eppes an engem Rayon oder an der Caisse, bei enger Persoun, déi no allem ausgesäit, mā net wéi wann d'Urgrousseltere vu Schlënnermanesch gewiescht wieren. Dir schwätzt alt léiwer gläich Franséisch. Dir gitt frëndlech bekuckt a kritt gesot: "Monsieur / Madame, Dir kënnst roueg Lëtzebuergesch mat mir schwätzen." Wann dat gutt Kand oder dee feine Jong der ASTI hir Spéngel un hätt, da gif esou eppes net virkommen: **ech schwätzen OCH Lëtzebuergesch**...a mir schwätze mat de Frënn vun der ASTI, ob sech do net nach och eppes zesumme maache léisst!

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eist Spill: Wou? Wat?

Dat war also an der KLACK 115 „de Kleesche vu Réimech“ iwwer der „Porte Saint-Nicolas“...a mir kruten 10 richtig Äntwerte bannent 2 Stonnen, 37 am Ganzen! Well den Zinnklos e gudden Mann ass, kréien all déi „richteg“ Leit e klengen Bicher-Cadeau: de Colonel hon. Michel GRETSCH; d'Peggy MOES; d'Andrée REDER; d'Marie-Paule CONRARDY; d'Marie-Christine JACOB; d'Christiane SCHINTGEN; den Albert JOERLIM; d'Carine HAAGEN an d'Nicole HUBERTY. Bravo!

A wat wësst dir dann iwwer dës Gargullen-Af... bis e Méindeg, tëscht 9 an 13 Auer?

(Photo M.V.)

Mir ginn äis net...

‘ceterum censeo’ (2)

An de Joeren 2004 an 2005 ass mat Recht vill a feierlech un déi Zäit ernënnend ginn, wou d'Amerikaner eisen Land seng Fräiheet erëmbreuecht hunn. Hei offiziell guff un all déi geduecht, déi fir eis Heemecht gestuerwe sinn, déi am KZ, a Prisongen oder als Deportéiert gelidden hunn. Eis Zwangsrekrutement an déi gefale bluttjonn Leit vun de Kanounfudder-Joergäng 1920-1926 hunn déi Eier kritt, déi d'Land hinne schélleng ass...a bleift!

Ouni hire Courage, hirt Leed, hirt Beispill, ass net gewosst, ob d'Alliéiert «duerno» vill Féischte mat deem butzege Lëtzebuerg gemaach hätten: e Wutz fir Frankräich, de Recht fir d'Belsch, zou! Wéi nom 1. Weltkrich, hätten sech da schonn déi «Richtig» fonnt, fir hire Profitchen aus deer Situatioun wëllen ze zéien...

Den Ufank vun eiser national-kollektiver Resistenz géint d'Nazien ass den 10. Oktober 1941 bei deer verhuulener «Personenstandsaufnahme» ze fannen... d'Haaptroll hat eis SPROOCH! Si mir dann elo - jo oder neen - no 65 Joer nach prett, eiser Heemechtssprooch déi Positioun ze halen? Da muss dat op déi héchst Manéier geschéien, déi eise Staat ze bidden huet: duerch eng daitlech Plaz an eiser Constitution!

Wann et da misst sinn, och duerch e Referendum... ower dee war dach ewell vru 65 Joer, gellid. Wourop waarden eis Autoritéiten dann nach?

■ H.M.

Merci, Gast GIBÉRYEN

Eis Sprooch gehéiert kenger Partei. Mir hunn ewell dacks gesot a geschriwwen, datt mir mat alle Parteien fir eis Sprooch wëllen zesumme schaffen. Dofir soll et och net „parteiësch“ opgeholl ginn, datt den Här Deputéierten GIBÉRYEN (ADR) hei fir seng parlamentaresch Fro iwwer d'EU-Situatioun vun eiser Nationalsprooch un d'Regierung merci gesot kritt.

Eng kloer Äntwert huet hien net kritt; éischter eng rondrém de gliddege Bräi... „mir waarden emol of, wéi et weider geet“. Wourop waarde mir dann? Bis mir EU-méisse mat eiser Sprooch am leschte Stébseck setzen? Aplaz ze soen, datt fir EU-Texter, déi fir den allgemengen a praktesche Gebrauch sinn och d'Lëtzebuergesch muss gëllen, z.B. d'Reglementer iwwer d'Rechter vum Passagéier am Zuch oder am Flieger. Mir solle PRINZIPIELL en etlech daitlech Punkten a staark Maarke setzen, Péil aschloen!

Amiperas-Statuten

Wat fir den Ament an/mat der AMIPERAS lass ass, dorëm hu mir äis net ze bekëmmern... bis dodrop, datt ee munnesch ka bedauern. Hire neie President, den Här Arsène Stracks huet ower an engem Interview gesot d'Statute sollen net eleng op franséisch bleiwen, mä och op däitsch iwwersat ginn, well d'Krichs-Schoulgeneratioun dacks Krämpes mam Franséischen hätt. Ganz richtig, Här President! Mir mengen nach dobäi, datt et vläicht net vu Mutterwéi wier, wann déi Veräinsstatuten och an d'Lëtzebuergesch gife gesat ginn. Eise President, den Här René Faber, huet sech zënter Joere speziell an déi Matière erageschaft, an dat mat vill Erfolleg an Dankbarkeet vun enger ganzer Retsch vun Associatiounen.

Léif Leit vun der AMIPERAS: Wann dir elo är Statuten erëm „an der Rei“ huet, dann offréiert d'ACTIOUN-LÉTZEBUERGESCH iech hir Mataarbecht fir eng zerguttst Versioun an eiser Mammesprooch!

AL

zwee, zwéin, zwou?

Eent vun den typeschsten Zeeche vun eiser Sprooch ass de Gebrauch vun der Zuel (dem Numeral) ZWEE. Am Däitschen, Engleschen, Franséischen ass **zwei, two, deux** souzeseen „unisex“: **zwei Männer/Frauen/Kinder – two men/women/children – deux hommes/femmes/enfants**...ower am Lëtzebuergesch hu mir **zwéi Männer, zwou Fraen, zwee Kanner!**

Firwat gëtt et dann ewell emmer méi Leit, déi vun zwee Männer, zwee Autoen, zwee Schong asw. schwätzen? Dat schéngt alt erëm eise verléiften Hank fir d'Télévisiounssprooch vun „deer anerer Sait“ ze sinn. Well virum 1. an 2. „TV-Preis“ huet kee Mënsch vun zwee Männer geschwat. Doriwwer kann ee sech jo ower vläicht seng Gedanke maachen. Oder net?

Natierlech kann een dat (alt erëm) ënner „normal“ Sprooch-Evolutioun klasséieren; vläicht ower och ënner Sprooch-Lazegkeet. ■ P.W.

Kuraasch?

Am Prinzip schreiw mir Wierder aus anere Sproochen esou wéi si original do geschriwwen ginn. Dat gëtt et och am Engleschen, Franséischen, Däitschen asw. Mir Lëtzebuurger kënnen äis dat apaart llicht leeschten, well mir an deene Sproochen zimlech gutt „doheem“ sinn.

Dofir brauche mir äis och keng extra Méi ze ginn, fir z.B. aus **Courage** elo Kuraasch, oder aus Dictionnaire, Comité, Communiqué en Dixonär, e Komitee an e Kommuniké ze maachen. Iwrengs: Wéi heescht dem Bertolt Brecht säi Stéck vun deer couragierter Mamm? „Mutter Courage“, an net „Mutter Kuraje“. Also.

Schlecht Pisaner?

vum Lex Roth

Mir hunn zënter Generatiounen op däitsch liesen a schreiw geléiert. Mat 7 Joer ginn d'Lëtzebuurger Kanner an d'Franséisch «gezapt». Ass dat gutt oder falsch? Et ass ganz einfach richtig: direkt mat zwéi Féiss an zwou friem Héich- a Kultursproochen! Déi fréi Zeeche an Dräisproochkeet rappt äis e **formidabel Sproochenhorizont op, duerch dee mir et ä.a. d'ganzt Liewen zimlech «normal» fannen, datt et och nach «aner Leit» op der Welt gëtt!** „Alles PISA oder was?“ Datt eis eege Sprooch schoulméisseg e Stéifkand ass, dat wier en anert Kapitel, an doriwwer wäerte mir äis och nach (erëm) ënnerhalen.

Fir d'Fransouse schéngt et bal nëmme «francophones» ze ginn; «d'Angelsachsen», déi schwätzen ongenéiert duerch d'Welt hir Sprooch...déi aner kënnen sech jo rappen. Ouni falsch Schimmt gesot: Et gëtt knapps eng besser Sprooch-Situatioun wéi eis Lëtzebuergesch, fir d'Weltssprooch Englesch an och anerer séier an zimlech eierbar ze léieren. **Dat «Angelsächsesch» ass nun emol eng germano-romanesch Mëschung, déi mir Lëtzebuurger, am Normalfall, spéitstens vun 11 Joer un zimlech ouni Gedäich an de Grëff kréie kënnen...** wann et pädagogesch gewieweg ugepaakt gëtt! Heiriwer solle mir äis roueg eng Hatt voll mengen. Schlësslech sinn déi meescht däitsch Leit, d'Fransousen, d'Engländer asw. am Verglach baussent hire Sprooch-Grenzen dach Stëmmercher! PISA?

Datt mir hei esou «eppes komme loosse», dat ka vläicht dësen oder dee verwonneren. Ower wien eng Iddi vu Psychologie an / oder eng Formatioun / Praxis als Pädagog huet, fir deen ass **eis Sprooch-Situatioun en Ideal-Zoustand, dee keen anert «PISA-Land» opweises huet**, basta! Dofir passe mir och knapps, schlecht oder guer net bei «d'Pisaner». Souguer wann déi sougenannt «wëssenschaftlech» Fächer duerch eise Sprooch-Milieu net esou gutt ewechkommen, huet dat ower ni verhënnert, datt eist Land an de leschten 200 Joer - vum Mathematiker Tunn Meyer, bis haut bei eis Top-Medezinner, Physiker, Geologen, Chimisten asw. - trotzdem uechter d'ganzt Welt an och heiheem formidabel Perséinlechkeete «setzen» huet. An de Lëschte vun den «Anciens de l'Athénée» gi mir z.B. net fäerdig mat Verwonneren iwwer déi houfreg Phalanx vun dichtege Wëssenschaftler, déi eleng dës Schoul am 19. an 20. Joerhonnert an d'Welt geschéckt huet. Ouni PISA!

Net ze vergiessen: Eise Sprooch-System huet och domat ze dinn, datt eis jonk Leit ouni (Sprooch)Krämpes op jidder franséisch-, däitsch- oder englesch-sproocheg Héichschoul kënnen stodiéieren goen! Déi Iwwerleeung féiert äis eerlicht bei **en onverwieselbart Stéck vun der Lëtzebuurger Identitéit**...eis sougenannt «Intelligenzia» ass sproochlech esou weltwäit op ewéi knapps eng aner. Dat soll net an absoluten Zuele vun Nobel-Präisser verstane ginn. A Prozenter vun der Populatioun ausgedréckt gëtt dat méi séier kloer: mir si populatiounsméisseg jo nëmme ca. 0,8% resp. 0,6% vu Frankräich an Däitschland!

Ënnert dem Stréch war, ass a bleift eis Triglossie (Dräisproochegkeet) déi ideal Léisung fir e Land ewéi dee butzege Grand-Duché, dës Landkaarte-Schéngelchen, wou ee vun der Belsch, Däitschland oder Frankräich erfert ferm op d'Brems muss klammen, fir net gläich an en drëtt Land ze rëtschen. Wien dat bis an de leschte Wutz duerchdenkt, deem geet gläich op, datt et eis **Heemechts-, Mammen- Nationalsprooch ass, weinst deer mir sproochlech net eesäitig («eelässg !») sinn**. D'Lëtzebuergesch ass de Kär vun deer Sproochsituatioun, fir déi mir esou vill an dacks beneit ginn...an deer mir och economesch vill ze verdanken hunn.

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eist Spill: wat? wou?

D'Photo aus der KLACK 114 weist eng Skulptur (haut-relief) mat Mäerchefiguren, déi de Kënschtler Aurelio Savatini 1951 **iwwert der Paart vun der Wëlzer Primärschoul** gemaach huet. Vun 19 Leit, déi sech gemelt hunn, war de Charel Kremer vu Wolz deen Eenzege, deen déi richteg Äntwert hat...an säi Bicherpräiss geschéckt kritt!

(Photo M.V.)

Da gitt iech hei emol nach eng Kéier
drun; d'Äntwerte mussen e Méin-
deg, de **5. Dezember** tëscht 9.00
an 13.00 iwwer Fax oder E-mail era
kommen. Vill Chance!

décksen

Kachen a brachen ass eng flott Saach. Mir därefen äis och bewosst sinn, datt "brachen" ee vun eisen typesche lëtzebuergeschen Ausdréck ass, déi iwwert eise Grenzen ewech kee méi versteet... grad esou ass et mat der "Brach" an all hire Sprouch- a Meenungsvarianten.

An der Kiche guff a gött et hei nach
 ëmmer eng Hellewull Wieder, déi fir
 eis Mammen a Grossmammen ganz
 normal am Gebrauch waren... déi
 leider ower **duerch d’Kachbicher
 an d’TV-Kichenemissiounen an
 de Vergiess** rutschen. Schued, well
 just op der TV kënn een zum Beispill
 grad op esou Ausdréck weisen. Een
 dovun ass **“reduzéieren”**, woufir
 leider och ëmmer méi vun **“andé-
 cke”** geschwat gött: eisen Hank, iw-
 ernalz ze licht a mutwélles däätsch
 Wieder an d’Lëtzebuergesch et
 rätschen ze loossen, oder sech mat
 franséischen Ausdréck méi eng fein
 Nues ze verschafen. Muss dat sinn?

Wann eng Zos ze leefeg (!) ass, da
loosse mir si nach op der Hëtzt stoen,
fir datt nach Flëssigkeet / Waasser
verdämpft. Da gëtt et der zass man-
ner (fr. réduire), mä si ass méi déck
(dt.eingedickt). Do ass ower am Lët-
zebuergeschen nach ëmmer vun
"déckse" geschwat gin an net vun
"andécken"! Solle mir als sympa-
thescht **Undenken un eis Mam-
men a Bomiën** net och deem Aus-
druck an Eieren halen? Vlächit wieren
an den nächste Kachbicher e puer
"Vokabelssäiten" an deem Sënn
guer net vu Muttwëll. Mir hëllefe
gär!

■ P.W.

Geet et oft schnell... oder dacks séier?

Den Här Jean Hiltgen, en treie KLACK-Lieser vu Lamedaïne (Rolleng/Péiteng), huet äis gefrot, ob mir näischt kënnte géint dat laddereg SCHNELL maachen. Zum Beispill "un Radio". Dach, mir kënnen eppes maachen, ower nëmmen hei an der KLACK oder an engem Lieserbrëif. Ob et eppes dëngt ? Vlächit hëllefte e lëschtlegt Beispill een Grimmel:

Als Kanner hu mir äis oft oberhalb vun engem Ofhank andauernd schnell ëm äis selwer gedréint, bis datt mir schwindlig waren, sinn dann ëmgefall an hunn äis erof wälze gelooss.

An engem zerguttsterte Lëtzebuergesch gëtt dat onge-
fähr: *Als Kanner hu mir äis dacks uew(en) engem
Rambli an engem Stéck séier ëm äis selwer ge-
dréint, bis et äis dronkeg / schwämmeleg guff, an
dann hu mir äis erofrulle gelooss.*

Domat soll elo jidderee maache wéi hien denkt... a vläicht och emol e Lieserbréif mat sengem éierlechen Numm an d'Zeitung ginn. Da sinn et net emmer déiselwecht « Granzkäpp »...et brauch een säin eegenen Zivilcourage dach net ze fäerten!

L.R.

**Mir gi gewuer, datt der en etlech
vun eise Membren a Sponsoren
d'Buch vum
MONUMENT RODANGE /
REENERT (nach) net kritt hunn.**

*Mir sinn amgaang, deem
Mëssel op de Fong ze goen
an invitéieren déi "vergiessene"
Frënn, sech op enger vun eisen
Adressen ze melden.
Merci*

Ceterum censeo... ?

Eng kleng Explikatioun: De Cato (Censorius) war e rëmesche Politiker, deen déi al Rëimer Joerzénfte laang fest am Grëff hat. Hien huet an de Carthager a Carthago (haut ongeféier Tunis / Tunesien) mat Recht déi gréisst Gefor fir d'rëmescht Räich gesinn. Egal wouriwwer de «Chef» Cato eng Ried gehal huet, säi leschte Saz soll ëmmer dëselwecht Fuerderung gewiesch sinn: *Ceterum censeo Carthaginem esse delendam* = «iwregens sinn ech der Meenung, datt Carthago zerstéiert muss ginn!» Dee Saz gëllt haut weltwäit, a senger Ofkierzung "**Ceterum censeo...**", fir eng Saach, an deer een net wëlle ass, d'Knäppele bei d'Tromm ze gehéien.

Eisen "ceterum censeo": d'Lëtzebuurger Sprooch an der Constitiitioun vum souveräne Grand-Duché Lëtzebuerg. Vun därer KLACK u steet déi Fuerderung all Kiéier fett gesat dran. **Mir ginn äis net,** bis eis Sprooch klor, verständlech a verstänneg am Artikel 29 vun eisem ieweschte Gesetz steet. Mir hunn – am direkte Sënn vun Ausdrock – demokratesch, héiflech, fein manéierlech, frëndlech a frëndschaflech, dofir gefroert, gegëmmert a gebiedelt! Mir waren a Gespräicher bei de Chamber-Fractionne vun der CSV, der LSAP, der DP, dem ADR a fir d'lescht beim Här Chamberpresident; och fir déi GRÉNG hu mir äis prett gehal a waarde gedéigeg op hir Invitatioun.

Net een eenzeggen Deputéierte vun de Fraktiouns-Delegatiounen ass géint eis Sprooch an der Constitiitioun gewiescht! Si waren esouguer riichterass dofir, den Här President Lucien Weiler och! Wa mir dat esou daitlech hei schreiwen, dann ass et fir d'Wouerecht vun dese Behauptungen ze éinnersträichen...an net an de Verjéiss fallen ze loosën.

Eis patriotesch Organisatiounen, vun der LPPD, de Resistenzleit an den Enrôlés de force bis bei de «Comité directeur du souvenir de la résistance» sinn an dëser identitär wichtiger Initiativ engagéiert. Si misste jo och am beschte wëssen, ëm wat a weilliv et geet. Mir hunn also **eng Zort “Lobby”, fir eiser Sprooch an d’Verfassung ze hëllefen**. Mat deer Stäip wier et natierlech och denkbar, datt een eng national Enërschrëft-Aktioun fir e Referendum këinnt op de Wee bréngen. et bleift ower ze hoffen, datt dee Wee äis erspuent bleift. Dat géng jo gelungenweis an senger Form – just ëmgedréint! – un den 10. Oktober 1941 erënneren. Sou wait brauch / diert et ower net ze kommen.

Mir ginn äis net, well mir spieren, wéi wichteg eis Sprooch fir d'Identitéit vun eisem Staat no bannen an no bausse war, ass a bleift. Eis Linn ass déiselwecht wéi déi vun de 97% Lëtzebuerger, déi eis Sprooch 1941 ënner Liewesgefor hir Stëmm ginn hunn. Natierlech ouni d'Gefor! Net fir näischt feiere mir dach héich offiziell all Joer eng «Journée de la commémoration nationale», fir un deem 10. Oktober 1941 ze erënneren... mä wéi ass et dann haut mat der Ursach, mam Fong vun där Sproochmoriaun? Mir brauchen jo zwar net méi ze fäerten, datt en aneren äis schlécht...**ower an enger EU vu 25 a méi Länner gi mir identitär ënner, wa mir** net weisen, datt mir en egen Gesiicht hunn. Dat wëlle mir respektéiert hunn... essou wéi mir och allen «aneren» eis Respekt schéllen sinn.

Endstation?

**Mir hunn eis Eisebunn gär, a mir
wënschen der CFL an hire Leit
dat Allerbescht... no all deem,
wat een esou an der Lescht héiert,
kënnen si eis éierlech Wësch jo
brauchen!**

Ower: Stellt iech vir, dir kommt als Fransous oder Belsch mat engem vun deene kamouten Direkt-Zich vu Paräis, Stroossbuerg oder Bréissel zu Lëtzebuerg un. ... **ENDSTATION!** Pardon?

Alt erëm deer Fäll een, wou mir
ouni Kéier a Krëmmel en däit-
schen Ausdrock / Gebrauch erriicht
an d'Lëtzebuergesch eran huelen.
Aplaz emol driwwer nozedenken,
datt net jiddereen Däitsch versteeet.
Ok, mir hu keen Ausdrock fir "End-
station", mä muss et da grad den
däitsche sinn? Et gött een, deen op
d'mannst 3 Milliarden Mënschen op
der Welt verstinn: TERMINUS! Am
Engleschen och nach TERMINAL.

Hei hu mir et ganz klor mat enger
laténgescher Wuerzel ze dinn, déi
sech international ausgewuess huet.
Et ass e bëssen d'Fro vu «*Fernseh*»
an *Televizion*, vu «*Fernsprecher*» an
Telephon... et versti ronn 3000
Millioune Mënschen dat eent, ower
nëmme ca.140 Milliounen dat
anert! Also: Der Eisebunnsdirec-
tion soe mir merci fir den TERMI-
NUS Lëtzebuerg! ■ H.M.

Filleul / Patensohn

An de Relatioune bannent der Famil
huet all Sprooch hir Ausdréck. Eis
och. Leider muss ee feststellen, datt
dêi Wieder an eiser Sprooch plaze-
weis um Wackele sinn. Et gëtt vill,
mat deenen der Krämpes hunn...
sou wêi den Här Aloyse Theisen vum
Kierchbiereg.

Mir wëssen z.B., datt *“Pätter ginn”* e puer Bedeitungen huet. *“Pate”* am Däitschen ass och zweesproug. Wëi heescht dat franséisch *“Fillleulle”* bei äis, den däitsche *“Patensohn / Paten-tochter”*? Dat ass de **“Pätterchen”** an d’**“Giedelchen”** ... vergiesst se net fir d’Feierdeeg ! De **«Këndel»**, deen d’Daffkanner an der Zäit vun hirem *Pätter* oder der *Giedel* kruten, ass husch: E grouesse Boxemännchen, deen als *“Bauchknäppchen”* e Geldsteck agebak krut... mä drud-delt emol papeiers €-Schäiner mat an e Wuelstands-Kuchemännchen!

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39.50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung
bei Überweisung auf das BCEE-Konto
saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eist klengt Spill

mat der Photo vum leschte Mount (KLACK 113) schéngt net esou "heido" gewiescht ze sinn: dat Stéck Fiels war "d'Paschtéitche (net d'Bouchée!)" an der Péitrus, no bei der Neier Bréck. Et hate 17 Frënn geäntwert, mä leider...

wou a wat ass dat hei?

Schéckt är Äntwert w.e.g. e Méindeg, de 7. November, tëscht 9 an 13 Auer op e Fax oder E-mail vun hei uewen eran. Fir déi dräi éischt richteg gëtt et e Buchpräiss. Maacht et gutt!

(Photo M.V.)

"e stäilen Ofhank?"

...dee gëtt et just am Däitschen, oder am **muttwëlles direktver-däitschte Lëtzebuergeschen**. Gewëss: mir kennen de "Stäil" (Lanterstail, Telefonsstail asw.); onbewusst gebrauchte mir hei e griechesch-laténgesch Wuert (stela, stèle), obschonn et do wéi am Franséischen (stèle) eng méi "monumental" Bedeitung huet...mä **dat däitscht Adjektiv "steil" hu mir ni gehat an och net néideg**; et ass och bei kengem eenzege vun eisen zergutsterten Dichter a Schreiwerten ze fannen...wat jo praktesch an alle Sproochen d'Haaptreferenz ass! Fir **steil** soe mir "géi": e géie Bierg, eng géi Strooss, de géien Hunger...dat huet deeselewachten al-houdäitsche Fong wéi jäh!

Och den "Ofhank" weess eis Sprooch net; esouguer wa mir d'Verb "ofhänken" a verschiddene Bedeitunge gebrauchen. Mir kennen ower den "Hank" an de verdreinte franséische "remblai" als de "Ramblé". Da gëtt dee "stäilen Ofhank" e lëtzebuergesche "**géie Ramblé**", dee jo z.B. dacks bei den Autosaccidenter eng trauereg Roll spillt...an domat och **am Radio, wou eis Sprooch esou vill am géie Ramblé "bäigeet / arennt"**...nach e Beispill, dat en etlech Iwwerleeunge wäert wier. Dat Gemëffers (?) hei kann iech jo alles e bëssen ëmständerlech schéngen, mä dir gesitt, datt ee mat eiser Sprooch ganz interessant Gedankespillen maache kann. Vläch léisst et sech esou besser fillen, datt si eng eegen Identitéit huet. A mir op déi Manéier och!

Marcel REULAND *1905

Leider hu mir den Här Reuland ewell 1956, also mat 51 Joer verluer. Mir? Eis Sprooch, eist geschiwint Lëtzebuergesch. Ganz sécher - mat dem Tit Schroeder an dem Jos Keup - ee vun eise beschte Lyriker: e Gefillsmënsch mat engem feine Gespür fir seng Mammesprooch, mat engem genialen Talent fir Klankfaarf a Rhythmus. Mir ginn iech e Middel vun senge lyresche Gedichter, déi dir an deem Genre vu ville "Groussen" an den Héichsprooch knapps besser fannt:

NOVEMBER

*Lo hu mer schonn rëm op de Griewer gestan,
an den Hierscht geet däischter duerch d'Land,
den Himmel ass gro a gro ass d'Gewan,
an om Wee danzen d'Blieder am Wand.*

*Om Wee danzen d'Blieder am Wand vun de Beem,
an de Flouer ass eidel an naass,
den Uewe séngt laang scho säi Liddchen doheim,
an de Wand hurelt saint an der Gaass.*

*Lo gin rëm d'Owenter laang bei der Luucht
a mer sëtzen sou munnecher Stonn,
mat onse Gedanken eleng an der Uucht,
an dreeme vu Summer a Sonn.*

*Ma lo kënnt och geschwënn rëm déi heemlech Zäit,
wou de Kleesschen an d'Haiser geet,
wou den Herrgott als Kand an der Krëppche läit
an de Chrëschtbam voll Lichtercher steet.*

Dat Gedicht fannt dir och an "DEM MARCEL REULAND SÄI WIERK", engem Buch, dat zënter 20 Joer vergraff war an elo vum "Institut grand-ducal" an der Famill Reuland nei editéiert ginn ass. Wie mengt, et kënnt him eierlech eppes un eiser Sprooch leien, dee soll sech och engem léiwe Mënsch domat e Cadeau maachen...an et vrun allem LIESEN! ■ H.M.

Siwebiergen a mir

Et ass jo net onsympathesch, datt et **matzen a Rumänien, tëscht Transylvanien an de Süd-Karpaten** e Volleksgrupp gëtt, an deem sech der e sëllegen, aus de verschidensten Ursache fir **Nokomme vu Lëtzebuerg** halen. De Bewäis soll eis Sprooch sinn. Dee «Bewäis» ass esou schwaach, datt et am Fong keen ass. Mir Sprooch ass zwar eng germanesch, mä **esou wäit vun eisem "Westmuselfränkischen" ewech wéi dat Dänescht vum Hollänneschen**.

Sibiu / Herrmannstätt ass den Zentrum vun deer Géigend, an eng Partie Lëtzeburger gleewen zimlech begeeschtert drun, datt hei Kosengen aus dem Mëttelalter wunnen...déi Lëtzebuergesch schwätzen. Esou einfach ass et ower net; datt ass d'**Sprooch an d'Geschicht (hir an eis)** e bëssen **duerch de graffe Beidel gekuckt**, wann iwwerhaapt!

Alles, wat nördlech vu Rumänien ze gesinn ass, nenne si do ënne «Sachsen»: eng Fassong wéi mir se hunn, fir d'Leit déi aner Säit vun der Musel an der Sauer «Preisen» ze (ver-)nennen...wat jo ower nëmme domat ze dinn huet, datt "Preussen" an der Zäit tëscht 1815 an 1867 an der Festung Lëtzebuerg meeschter war, an, an, an... Da sot emol zu Frankfurt oder Stuttgart, si wiere "Preussen"...a maacht iech séier ewech!

Lëtzebuerg hat näischt mat Sachsen oder och Nidder-Sachsen ze dinn...an d'Siebenbürger Sachsen och knapps eppes mat äis. De Rumänen hir "Sachse-Minoritéit" ass allgemeng gekuckt einfach eng "däitsch". Dee Gedanken hei weiderspannen, dat gif eng laangeg Strëpp vun Diskussioun...op englesch: *open ended!*

D'Sprooch donidden? Dat ass alles ewéi kee Lëtzebuergesch, och wann ee mengt, en Äerbel Wieder gife eise gläichen, oder en etlech Nimm hätten de Klank vun hei. Lexikalesch (Wieder), semantesch (Bedeitung) a syntaktesch (Satzbau) passen hir an eis Sprooch **héchstens als germanesch Idiome beieneen...ower glat net openeen!** Vun hire Lidder a Gedichter oder anerem Geschreifs bekäppt ee praktesch kee Paff. Aus munneche Grënn versteet een déi zimlech erdrückte Minoritéit vun de Siwebierger Sachsen aus deer Géigend; ower, wat net stëmmt, ass nun emol net richteg! Hätte mir net besser, mir gëngen äis Gedanken iwwer d'Lëtzebuergesch heime maachen, aplaz iwwer...Waasserschëtz? ■ L.R.

Bäisetzung?

Natierlech huet keen engem ze soen, wéi hie soll schwätzen. Mä mir kënnen ower ganz manéierlech an héiflech mam Fanger op eppes weisen, dat Lëtzebuergesch wëllt sinn...an einfach net aus enger däitscher Trams-Schinn eraus kënnt. Iwwer esou "Reklamatiounen" kann ee rëf-feg/granzeg schreiwen, ower et geet d'meescht och mat engem ziviliséierte Schmunzlen.

Huelt emol dëst Beispill, dat een ëmmer méi dacks aus Doudesannonce fënn: **D'Bäisetzung mat uschlëissen-der Mass fënn ..... statt**. Esou schwätzt kee Mënsch... et sief op Däitsch! De Substantiv "Bäisetzung" hu mir net, dat heescht ëmmer Begrëfnes; d'Verb "bäisetzen" gëtt et nëmme am Sënn vu méi Geld ginn / kréien; "Bäisaz" gëtt een, deen (d'meescht an e Bauerewiesen) "abstueet" guf. D'Mass fënn et net uschlëissend statt, si gëtt einfach duerno GEHAL...dat ass däitlech a kloer, esou wéi ee viles mat eiser Sprooch ouni Krëmmelen a Krëngelen onkomplizéiert ka soen. ■ P.W.

Bravo a merci CNL!

De Lëtzeburger LITERATURARCHIV am «Servais-Haus» zu Miersch besteet elo zënter 10 Joer. Dat war eng Geleeënheet, fir ze feieren. An dee Gebuertsdag guf och mat Recht mat enger "akademischer Sëtzung" a Presenz vum Kulturminister François Biltgen an der Kultur-Staatssekretärin Oktavie Modert esou agerummt, wéi e kulturelle Bijou dat verdéngt. Wat an deem Institut an de leschten 10 Joer – praktesch "bei 0 ugefaang" – fir eis Kultur an hir Identitéit gelescht ginn ass, dat verdéngt Bewonnerung a Begeescherung! Eis Schréft-Sprooch huet zu Miersch am CNL, nieft der däitscher a franséischer Schréftstellerei en Doheem fonnt, dat net besser a méi heem-lech kënnt sinn.

Eis ACTION-LÉTZEBUERGEGESCH stong 1995 ze soe mat engem éischte Cadeau bei der Wéi vum Centre national de littérature. Mir hunn dem Haus d'Original (Matrix) vun eiser «Eiere-Plack DICKS-RODANGE-LENTZ» geschenkt...a mat deer gitt dir direkt an der Entrée vum Haus begréisst; dorop bleiwe mir ganz houfreg.

d'Madame Goetzing (Photo M.V.)

Fir eise Merci ze ënnersträichen, hu mir elo der Madame Professor-Direkter Germaine GOETZINGER fir «hirem Haus» säin 10. Gebuertsdag eis Sëlwer-Eiereplack iwwerreicht, déi all Joer fir Verdéngschter un eiser Sprooch unerkannt gëtt. D'Madame Goetzing an "hir Leit" hunn dese Merci vun eiser Säit a vum Land ganz einfach zegutt gehat! Wat do an deene puer Joer gelescht ginn ass, do kann een nëmme paff sinn. Eis Membren a Frënn biede mir, déi eng oder aner Organisatioun oder Ausstellung op Miersch lauschteren / erliwwen / kucken ze goen. Et ass eng Gel-lecht! ■ AL

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

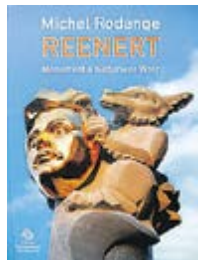
Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Huet Dir et ewell?

...da krut Dir et als Member vun der Actioun-Lëtzebuergesch oder als Sponsor vum Monument a Kultur-Wee RODANGE / REENERT geschéckt. Wann net, da kritt Dir et elo praktesch an alle wichtige Bicherbutteker oder vun äis (+Porto) geschéckt. Mir hunn de Präiss bewosst niddreg gehalt; et geet äis jo net ëm e Boni, mä fir dat Buch 'ënner d'Leit' ze bréngen. 140 Säiten am DIN A5; plastifizéiert méll oder haart Deckelen: 9.50 resp. 12 €. (ISBN: 2-87989-012-8)

An deer 'Plaquette' fannt dir d'Geschicht vum Monument (1997 bis 2004) verzielt an och mat iwwer 80 Biller / Illustratiounen faarweg lieweg gemaach, an dat vun deer éischter Bläistëft-Skizz bis bei d'Opriichten an d'Aweigung.

5 Artikelen, déi méi an d'Déift vum Dichter a sengem Wierk ginn, explizéieren déi kulturell Wichtegkeet vun deem nationale Konschtwierk. Et ass beileiwe keng sougenannt 'Veräinsbrochure'. A jidder Bicherschaf gesäit et elegant aus, an als Cadeau kann et vill Freed maachen. ■ AL

„MOIEN - eng Bréck fir eis SPROOCH, a.s.b.l.“

Mir haten lech hei an eiser KLACK mat Freed driwwer verzielt, datt eng Grupp vu Leit sech zesumme fonnt hunn, fir eiser Sprooch mat Coursen iwwer Conversatioun, Orthographie a Grammaire ze hëllefen... eng wonnerbar Saach!
Elo bidd deen neie Veräin och jidderengem mat engem extrae VERBESSERUNGSSERVICE seng Hëllef un. Dat ass och fir äis eng flott Nouvelle. Mir maachen datselwecht ewell zënter 34 Joer; et gëtt ëmmer méi (ee Gléck!), a mir ginn lech mat Sympathie deem neie Veräin seng E-mail-Adress: moien@pt.lu / Telefon 26 311 343

Eist neit klengt Spill

Wou ass et? – Wéi heescht et?

An eiser leschter KLACK (112) vun der Vakanz hate mir e klengt Photo-Spillche versprach, dat dann elo an dëser Nummer ugeet. Ze fannen ass, wou dat "Dénge" op deer Photo ass, an eventuell wéi et heescht. Beispill: kënnt e Bild vum Reenert um Knuedler, dann ass d'Äntwert "Knuedler; Reenert".

Déi dräi éischt richtig Äntwerte kréien e Buchpräiss. D'Saach mat "Postkaart / Poststempel" ass zimlech komplizéiert an dacks ongerecht: dat hänkt mat de verschiddenen "Tourné" vun eise Brëfdréier zesummen. Dofir gëllt nëmmen de FAX an den E-mail mat exaktem Datum an der Auer... mir wëssen, datt net jiddereen dës Mëttele huet, ower et si jo zwéin Deeg Zäit, fir eng gutt Séil ze fannen... Och d'Zeitung kënnt net iwwerall dselwecht Zäit un; dofir setze mir eng Zäitspan fest, an deer déi elektronesch Äntwert kann erakommen: dat ass dann all Kéier de Méindeg no der KLACK, vu mueres 9 bis 13 Auer.

An deer nächster KLACK, gin d'Nimm vun all deene publizéiert, déi richtig geäntwert hunn. Vergiesst w.e.g. net, **är ADRESS** unzegeen, soss dappe mir an der Däischtert. Eis E-mail- a FAX-Adressen: hei uewen an der KLACK. Da maacht emol duer... a vill Chance! ■ P.W.

Klengt Spill

Bicher, Bicher, Bicher...

Eis Sprooch kann nëmmen am Geschiwwenen op e gewëssenen Niveau kommen an och do gehal ginn. Dat ass eng vun eisen Haaptsuerge gewiescht, wéi mir d'Actioun-Lëtzebuergesch 1971 gegrënnt hunn. Natierlech guf et deemools och Lëtzebuergesch tëscht Bicherdeckelen. Ower wien huet et kaaft? Wien huet sech dofir interesséiert? A woufir waren déi esou dënn geséint?

'Geschiwwent Lëtzebuergesch', dat sinn d'meescht Gedichter gewiescht a bal emmer déiselwecht; manner gudder, besserer an excellenter... mä wie liest dann och scho Gedichter? Haut ass d'Situatioun vum geschiwwenen a gedréckte Lëtzebuergesch esou gutt, datt vru 25 Joer keen sech si och nëmme gedreemt hätt! Firwat? Dorop komme mir och haut an engem klengen Artikel an dëser KLACK ze schwätzen.

Wann Dir et éierlech mat eiser Sprooch mengt, da musst Dir net onbedéngt selwer schreiwen an publizéieren; Dir kënnt iech ower iwwer d'Liesen an d'Nobliederen dofir interesséieren, sief et duerch Gedichter, Romaner, grouss a kleng Dictionnairen, Léierbicher asw.

An de gudden Bicherbutteker fannt Dir elo iwwerall en Eck mat lëtzebuergeschem Lies-Material. Mir erënneren lech haut emol un e puer 'eiser Saachen', déi Dir do oder direct bei äis kritt... a vläicht kommt Dir doriwier op vill anerer:

Mosaiksteng / Dictionnaire 6 000 Wieder Lëtzebuergesch-franséisch	17 €
Eiser Lidder , 64 mat Nouten+Akkorden	9 €
Um Vaubang , aus der Kannerzäit ëm 1900	16 €
40 Fabelen op Lëtzebuergesch (L.Roth)	12 €
Annoncen a Menüen , 5. Editioun	3 €
Spréchelcher a Geschichten (J.Theis-Kauth)	12 €
Psalmen op Lëtzebuergesch (komplett)	24 €
Texas Nuckles (Louis Miesch)	2 €
'Klenggekeeten' , Spréchelcher / Robert Siuda	2 €
Rout a gréng Lëschten / 900 Beispiller	2 €

Bestellunge fir Schoulen a Veräiner: -15% !

Eng BOUCHÉE, wannechgift...

vläicht och e klenge "vole-au-vent";
wa méiglech och kee "ris de veau"
an der Farce; den Deeg hunn ech
och gär schéi knuspreg an de Rais
"al dente"... Also nëmme keng
'Paschtéichen', ouni 'Pujel' am
'Gefëlls' an de Räis gutt 'knazeg'.
Eng Paschtéichen ass vläicht zevill
ordinaire, 'Pujel' klénkt esou
schmierig, 'Gefëlls' ass ze einfach,
'krupseg' net fein genuch an dat
'knazeg' ze kannereg, gelldir, net
wouer.

Dat sinn zwar Beispiller fir ze
schmunzen, ower si sinn net aus
der Loft gegräff. Hei maache mir
un eiser Sprooch muttwëlles eppes
futti, wou si zënter Generatiounen
Ausdréck hat. Dat huet näischt mat
« normaler Evolutioun » ze dinn. E
lëtzebuergesch Wuert riichtewech
an ouni Ursach duerch en däitscht
oder franséisch ze ersetzen a verjoen,
dat nennt sech verschampléieren
an net evoluéieren!

E Beispill: fir '**Rucola**' haten a hu
mir kee Wuert... well et dat net hei
guff a gëtt! Domat gëtt also näischt
zum Onwee gemaach. Mir brauchen
ower kee '**Wirsing**', well de
'gekrauselte Kabes' äis duergong,
vläicht och als 'Zafuerjer / Zafuier'
bekannt... e flotte Fall fir eise
sproochverdruddele Franséisch
(choux de Savoie). Émgedréint ass
ower och 'rout Molbier' fir '**Preisel-
beeren / aïrelles**' eng sympa-
thesch Immigratiounsgeschicht fir
eis Sprooch, vun deer jo ëmmer
(fälsch) behaupt gëtt, si wier net
ëmstand, emol heiansdo en neien
Ausdréck ze maachen. Vläicht kennt
dir deer "neier" Wieder nach,
apaart um Gebitt vun lëssen, wou
de Lëtzebuergesch sech jo knapps
huele léiss. ■ L.R.

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35.000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Vakanzebicher

Et kann haut wierklech kee méi soen, datt een an de Bicherbutteker näischt Giedeleges op Lëtzebueresch geng fannen. A wéi wier et, wann een sech emol an deer "Cornichonszäit" eng Sténchen oder zwou gif huelen, fir an de Stellagen (firwat 'Regalen')? duerno ze glannen? Dobäi kann och **all Zort vun Dictionnaire/Wierderbuch oder Léierbuch** interessant sinn... et gëtt der ewell gräppweis; déi "Néi Grammaire" dierft méi ewéi engem en "ohoaha" erauslackelen; "ech kennen OCH Lëtzebuerg" vun der ASTI ass mat enger CD dobäi ze kréien; dem Luc Schiltz säi "Lëtzebuergesch schwätzen" weist iech en interessante Bléck a Wee op eis Sprooch; **frot emol no deem wonnerbare "Vaubang" vum Adel Weis**, e Genoss... an all déi Saachen hunn e verstännege Präiss!

Wien et e bësse méi nodenkerlech a sproochlech als Schlabbäzche wëllt, dee kann nom Jeanine Theis-Kauth senge «Spréchercher a Geschichte» kucken (Editioun Actioun Lëtzebuergesch) oder no dem La Fontaine senge Fabelen an eiser Sprooch; firwat net och un d'Bicher vum Roger Manderscheid, vum Guy Rewenig, vum Raymond Schaack denken? Djee, et ass wierklech genuch do...wann ee wëllt.

Hei wëlle mir ower och eng Fra net vergiessen, déi ewell en etlech wonnerléif Saache mat méi reliésem Charakter erausginn huet, d'Madame Elly Schmit-Weber. Hirt neist Bichelchen heescht: "et ass ni ze spët / Kraaft an Trousch" ...a wie bräicht dat net, fir sech selwer oder fir anerer. D'Buch kascht 12,80 €.

d'Publikatioun iwwert de Kultur-Wee an d'National-Monument RODANGE-REENERT WOLZ

ass an der Dréckerei a gëtt am Juli fäerdeg; si kënn direkt an d'Bicherbutteker an och an d'Wëlzer Gemeng. Eis Membren a Sponsore kréien se Enn August geschéckt, well der an der Vakanzenzäit vill net "do" sinn.

Wat ass dran?

- vill interessant Illustrationsmaterial!
- e Wuert vum Wëlzer Buergermeeschter
- a vun der Madame Minister Erna Hennicot
- d'Geschicht vum Monument (L.R.)
- d'Ried vum Här Dechen Léon Kirch (1997)
- Situatiounsplang vum Kultur-Wee zu Wolz (A.D.)
- de Kënschtler Ad. Deville
- d'Aweigung vum 22. Juni 2004 (Monique Hermes)
- de Rodange an de Reineke-Fuchs-Stoff (R.Müller)*
- «Renardus Rodange»? (R.Müller)*
- REENERT, ein Europäer der ersten Stunde (L.R.)
- Satire politique et sociale dans le 'Renert' (Nic.Ries)
- REENERT et le 'Roman de Renart' (Valérie Sassel)*
- komplett alphabéitesch Lëscht vun alle Sponsoren
- Format DIN A5 – 120 Säiten

Präiss/ Bicherbutteker: 6.50 €

* original-nei wëssenschaftlech Texter

Klak a klaken?

Datt eng Hellewull Ausdréck an eiser Sprooch aus dem Däitschen a Franséischen hierkommen, ass gewosst a vun allem keng Schan. Mir hu jo ewell hei geschriwwen, datt de ganzen englesche Sproochraum ouni dat Germanesch oder **dat Franséisch eidel wéi eng Eeërschuel** wier. D'Engländer brauche sech jo och net dofir ze genéieren, datt si fir eng "Spillschoul" nach ëmmer beim **kindergarten** hänken, an d'Russen trotz Dostojewsky an Tolstoi och net, déi fir eng "Schmier" nach bis haut näischt anescht fonnt hu wéi **Butterbrot**.

Intressant ass et ower, sech emol mat dësem oder deem Wuert ofzeginn, dat aus enger anerer Sprooch an d'Lëtzebuergesch era gelaf ass, d'Bedeitung ower net voll ugeholl, se geännert oder méi wäit opgemaach huet, Beispill: dat franséisch **la clique** an d'Verb **claquer**. Hei kënn een och vill méi wëssenschaftlech a vermengt vu "Paradigmewissel" schwätzen... mä mir halen äis léiwer mat deenen "einfache Leit" op; bei deene leeft d'Sprooch an net am Linguiste-Jargon!

Mir hunn och "eng Klak", mä dat ass am Sënn vun enger (décker) 'Rechnung' bezuelen; heiansdo gëtt och e Revolver esou genannt... et huet ower als Substantiv ni mat "enger op de Bak" ze dinn. Kuckt emol am 'Klunge Larousse' no, wat alles mat **claque** ze dinn huet, ower dem Sënn no knapps eppes mat eisem Gebrauch. Beim Verb ass et dselwecht: **claquer** heescht am Franséische villerlee, mä net "knappen, geheien, eng weitschen...". Ech weess: dat ass net wichteg; mä et ass esou sëllesch interessant, wat villen net wichteg schéngt... a wéi heescht et am Sproch: Besser doriwwer schwätze wéi Leit be...gladderer, geldir. ■ P.W.

Marcel REULAND *1905

Esou wéi versprach, brénge mir och an dëser KLACK, a bis d'Nummer 115 am Dezember, all Kéier e Gedicht vun «eistem» Marcel Reuland.

Et vun de beschte Lyriker / Sänger am Lëtzebuergesch huet dee Putsch Blumen als Merci verdéngt... vläicht ka jo e verstopptent lyrescht Talent hei Stuel (=échantil-lon) a Middel (=modèle) fir sech selwer entdecken.

Schéi wier et, wann der méi genge wëlle verstoe kënnen, datt eis Sprooch méi räich ass wéi mir «sproochräich» sinn!

"Weicherdange", Jean Freimann (1942-2004)

MËTTESSTONN

Eng Handvoll Haiser am Wisegrönn

an e bloen Himmel voll Summersonn.

Den Hank aus rabbelt e Won op d'Gewan,
eng Fouer Hëtzt an e schleifregt Gespan.

Enzwousch an de Gaasse ramouert de Schmitt,
ma soss keen Toun, tëscht de Maure keen Tratt.

D'Hëtzt ziddert laanscht d'Haiser, keen Hunn, dee kréit,
keen Hauch, deen en Hallem um Flouer bëit.

An dobausse stinn d'Gaarwe, Kaascht u Kaascht,
op de Bauer ze waarden, e stolze Laascht.

An elo?

...maache mir och mat eiser KLACK Vakanz. D'Nummer 113 fannt dir samschdes, den 1. Oktober an ärer Zeitung. Do fänke mir dann och mat enger klenger **Photo's-Rubrik** un: "**wou ass dat Bild geholl, a wat ass et?**". Et gëtt all Kéier e Bicher-Präiss fir déi dräi eischter Leit, déi dat Richteg fannen an äis et iwwer de FAX oder den E-mail eraschécken. Den Detail also den 1. Oktober.

...schéi Vakanz fir iech alleguer, hei-heem oder baust dem Land; schreift är Kaarten and alt emol op Lëtzebuergesch; kommt gutt a gesond erëm...an dann och nees zou iech!

1971 ...

hate mir äis bei der Grëndung vun der ACTIOUN-LËTZEBUGESCH virgeholl, eiser **Sprooch hir Rechter** do ze verschafen, wou si der verstännegerweis zegutt huet. Et kann ee jo wierklech net soen, datt mir net "Fouss bei Mol" gehal hunn... och nach no 34 Joer!

Déi Jore virdrun haten dichteg a fläisseg Sproochwëssenschaftler op hirem Plang, an hire Spezialitéiten eng Aarbecht geleescht, déi mir ëmmer an iwwerall respektéiert hunn an ze eiere wëssen. Dat och nach haut. D'**Wëssenschaft** ass eent, d'Theorie, d'Analys, d'linguistesch "Approche" si wichteg an néideg Elementer. Ower d'**Praxis**, de Gebrauch, d'Akzeptanz "bei de Leit", déi ginn aner Weeër! Mat Sproochwëssenschaftler schaaft ee keen **Emfeld**, an deem eng Sprooch liewen, erhal gin a weiderkomme kann!

E Verglach: Et kann een **enger Läch verschneiden** a verschneipelen, obduziéieren, sezéieren an analyséieren a soen, "mat" wat dee Mënsch gestuerwen ass, wat hie giess huet, wéi hie gelieft huet asw. Ower dee beschte Patholog kann den Doudegen och am modernste Laboratoire net méi lieweg maachen. Dat ass jo och net seng Missioun!

Um Liewen halen, erëm op d'Been bréngen, dat ass d'Aarbecht, d'Kennen a Kënnen aus der **PRAXIS vum den Allgemengmedezinner**, den Detail-Spezialisten a Chirurgen. Si froe wéi, wéini, wat "emol" war an ass ('anamnese'), si ënnersichen, analyséieren an entscheeden sech fir eng Diagnos. Duerno gëtt an alle Fäll gekuckt, wat ee ka maachen a mat watfir enge Mëttele: gudder Rotschléi, Medikamenter, Operatioun, Rehabilitatioun.

Op eis Sprooch gedréint, ass dee Verglach jo lichter ze verstoen: Mir wëllen net, datt si (muttwëlles) stierft; si ass plazeweis krank oder läit 4. Klass am Spidol! Mir schafften, an der **Sprooch-PRAXIS**, fir hir ze hëllefen. Datselwecht kann ee vun all eise Schreiwerten a Schreiwesche soen... a mir sinn dobäi fir alles frou, wat wëssenschaftlech, privat oder offiziell, fir si gemaach gëtt. Egal wou, egal wéi an egal vu wien! Dir net? ■ L.R.

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35 000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung
bei Überweisung auf das BCEE-Konto
saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eng KLACK fir eis Sprooch

N°110

Action Lëtzebuergesch – Eis Sprooch

53a, Glesenerstrooss | L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tel.: 470 612 | Fax: 222 490
E-Mail: friedjan@pt.lu | faberre@pt.lu | lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Eise Comité an d'Redaktioun:

Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich,
Pierre-Paul Friederich, Henri Marbes, Lex Roth,
Roby Zenner, Pol Wilmes a Marvine V.

Nächst Klack (N°111): 04.06.05

Eng nei „BRÉCK“

Mir freeën äis zënter der Grëndung vun der Action Lëtzebuergesch (1971) op alles, wat an eiser Sprooch a fir si gemaach gëtt. Ganz besonnesch frou ware mir och, gewuer ze ginn, datt sech en neie Veräin an deem Sënn virgestallt huet: d'a.s.b.l. „d'BRÉCK“!

Mir waren a sinn a gi keng Veräinsmeieren, déi all „Konkurrenz“ queesch bekucken. Alles, wat fir eis Sprooch ass, leeft op deene Schinnen, deer mir zënter 34 Joer leeën, fir an dëselwecht Directioun ze fueren... vu Konkurrenz deemno keng Ried. Mir reechen d'Hand an offréieren eis Frëndschaft a Mataarbecht, esou wéi se erwünscht ass. Och an eis KLACK huele mir no eise Méiglechkeeten dat mat eran, wat mir eventuell sollte kréien. Eis Adresse si bekannt; mir soen elo well merci fir déi vun der „Bréck“.

■ A.L.

Sauerdeeg???

Ouni all Fanatismus, Purismus, Normativismus, a wat et deer „Ismen“ nach esou gëtt: Et ass Muttwéll, wa mir eiser gestackter an zolitter Ausdréck erhéngere loosse, wa mir se ouni déi mannsten Ursach einfach mat engem däitschen oder franséische Wuert ermëzelen.

Firwat brauche mir dann op eemol „Sauerdeeg“? Mä well mir an engem gewësse Sënn eng Televisiouns-Papageiekränkt hunn, soss weider a glat näischt! Ginn d'Brout an de Kuch net méi mat DEESSEM op? Ass de „Sauerteig“ besser, méi dichteg, méi kultivéiert? Dat sproochlecht GEDEESSEM huet absolut kee Grond a kee Sënn, et ass eng No-Aferei wéi mat Honnerte vu Wieder, déi einfach vun däitschsproochegen Televisiounsprogrammen nogebabbelt ginn... nach méi gelungen ass et dann, wa gesot gëtt, si wieren ze al... just fir ze verstoppen, datt et engem egal ass, geldir.

Geint Däitsch? Geint glat näischt! Fir eis Sprooch an Identitéit... déi et blunneeg hunn.

■ H.M.

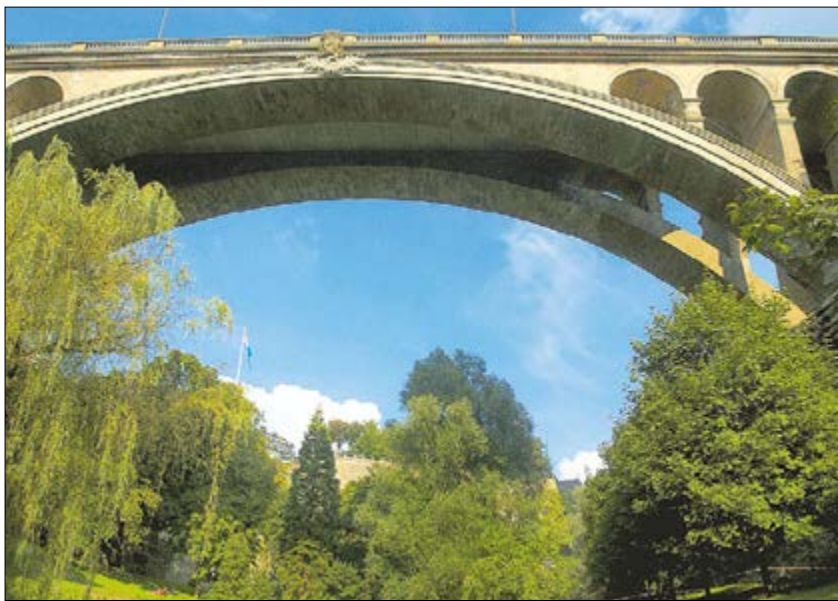
De „PANE-WIPPCHEN“...

... ass e Villchen, op Däitsch Bach-/Graustelze, op Franséisch bergeronnette... over PANEWIPPCHEN ass och den Numm vun engem vun de beschten Hëllef vum eiser Sprooch: d'„Zeitung vum ‚natur musée‘ fir jonk Leit“, formidabel gemaach! Si ass elo bei der Nummer 70 ukomm an e komplett Produkt vu Spezialiste vum PANDA-Club, déi eng glécklech „Schreif a Patt“ hunn, eis Kanner a jonk Leit fir d'Natur mat allem drëm an drun ze begeeschteren... iwwerens an Zesummenaarbecht mat alle Ministären an Servicer, déi mam Gebitt „natur+Erzéiung“ ze sinn hunn.

Wann dir wierlech eppes Guddes, Schéines an Nätzlech fir e Jong oder Meeche wellt maachen, eppes dat wäit iwwer d'Getipps a Gefrëckel op deer meeschter „Verblödungselektronik“ eraus geet, da bestellst iech selwer, ärem Jong oder Meechen, ärem Pätterchen oder deer klenger Giedelchen de PANEWIPPCHEN.

Rufft fir méi genee Beschëed am „Naturmusée/Musée national d'histoire naturelle“ beim Service „Panda-Club“ un; kuckt op d'Internet-Säit www.panda-club.lu... dir wäert iech wonnere.

■ L.R.

Pont Grand-Duc Adolphe © Tom Wagner

rappen

du hues dir eng gerappt; rapp dech; ech rappen e Witz; rapp kee Roff erof; rapp dat Blat eraus; ech rappen en Apel; du hues mir eng gerappt; da rapp alt emol un... wien e bësse sicht, dee fënnst deer Beispiller mam Verb „rappen“ och nach sécher eng Rëtsch. Mir gebrauchen et bal all gudden Dag an iergend enger Bedeitung... mä mir sinn äis net bewosst, wéi typesch lëtzebuergesch dat „Gerapps“ do ass!

Dir kënnt elo soen, „rappen“ dat wier dat franséisch „râper“. Stëmmt. Ower nëmme fir Kéis, eng Muert, Nëss oder en Apel. Da sot emol engem Fransous, j'âi râpé une blague, je râpé une feuille d'un cahier, je m'en suis râpé une... dee kuckt iech ewël e Moundkällechen! D'Verb „rappen“ ass e ganz flott a gutt verstännegt Beispill, fir Typesches an eiser Sprooch auseneen ze dinn. An deem Sënn sinn Dausende vun Ausdréck am Lëtzebuergeschen typesch „eises“. Hire lëtzebuergesche Gebrauch huet an enger anerer Sprooch keng oder eng falsch Bedeitung.

D'Linguisten, déi wëssenschaftlech Sproochfoxerten, schwätzen an deem Fall vu „SEMANTIK/Semilogie/Bedeutungslehre“ asw. Hei sief drun ernimmt, datt d'Bedeitung vun engem Wuert nach laang net ëmmer drop weist, vu wou oder vu wat et hierkënt. Dat ass erëm eng aner Gei, an déi heescht „ETYMOLOGIE/Herkunftslehre“... eng onheemlech interessant, mä kriddeleg Saach, wou dacks Joerhonnerten oder Joerdäusenden déif muss gepiddelt ginn, fir nach net onbedéngt eppes Zerguttstertes ze fannen. Mat dem „Petit Robert“ fir d'Franséisch, dem „Duden-Herkunftsörterbuch“ fir d'Däitsch, oder dem „Oxford“ fir d'Englescht léisst sech ower fir äis aner Laien e ganze Koup ufänken an erausfannen.

■ P.W.

Marcel REULAND * 1905 † 1956

An der KLACK 111 komme mir op eisen Dichter an Theaterschrëftsteller Marcel REULAND ze schwätzen. Hei steet mat dem Jos. KEUP an dem Tit SCHROEDER an der allervierschter Rei vun eise Lyriker, den Dichter mat deer apaarter Oder... fir Gefill a Sprooch.

Mir si gewuer ginn, datt d'Buch mat sengem ganze Schrëftstellerwierk fir dem Marcel Reuland seng 100 Joer nei erauskënt. Ee Gléck! Et war zënter 25 Joer total vergraff... mä et gehéiert wierlech an all Bicherschrëft, wou eis Sprooch eng léif Plaz huet. Dir fannt an den nächste KLACKEN nach méi ewël ee wonnerschéint Gedicht vun deem Sprooch-Meeschter.

talker, walker, stalker ...

... wat hunn déi dräi hei verluer? Am Fong guer näischt, well et si jo englesch Wieder. Schreifweis-mëssig komme si ower grad giedeleg, fir alt mol erëm drop ze weisen, datt d'Orthographie vum Lëtzebuergeschen e „Méckepipi“ géint déi vum Engleschen ass.

Den „talker“ kenne mir vun der TV-Talkshow, de „walker“ vum Wiskey... an de „stalker“ ass en aarme Geescht, deen sech e Meedchen an de Kapp gesat huet an et op déi koppegst Manéiere belästegt; dat emgedréint soll et jo och ginn...

An d'Lëtzebuergesch dobäi? Mä mir hunn dee Laut, dee vum „o“ op den „a“ rutscht plazeweis och an eiser Sprooch, z.B. zu lechternach an zu Wolz. Eis Schreifweis erlaabt äis et, esou lokal oder regional „Lautaarwe“ kloer ze schreiwen. Hoan déi mam Boart esougar e Foasmoart? Wichteg fir äis ass, datt de Laut „oa“ an eiser Sprooch ëmmer dselwecht geschriwwen gëtt... am Engleschen ower nach laang net!

Wéi ass et da mat „more, for“ an „hawk“, mat „hoar“ a „four“ a „salt“ oder „chalk“ asw.? Dat wier an eiser Schreifweis kannerlicht: moar, hoak, hoar, foar, salt... mä am Engleschen gëllt, wéi et schéngt de Sproch: Firwat et einfach maachen, wann et och komplizéiert geet?! Natierlech spillen do sprooch-historesch Elementer mat eran, mä dat ass méi dacks fir als Ursach ze gebrauchen... domat képpert een all Diskusioun direkt of. Eppes hu mir duersch d'Englescht ower ganz bestëmmt matkritt: wéi mir et hu misse léieren, war d'Gewunnecht bei der Orthographie d'Hauptsaach, net onbedéngt déi onverdaulche Phonetik!... Bei deer Lëtzebuergescher Schreif an allen aneren och! Leider wëllt déi l-Butze-Wouerecht net esou liicht an d'Käpp. Vrun allem a Klackkäpp.

Et wor esou ëm d'Päischten ...

... an 1868-1872, wéi de Michel RODAN-GE sâi REENERT zu WOLZ geschriwwen huet, huet och ewell alles an deem Parc gebliet, deem haut de Kultur-Parc-Wee RODAN-GE-REENERT ass! Hei ass hien all gudden Dag de „Scholbeierg“ erop op Uewerwagel schaffe gaang. Ganz bestëmmt huet hien och en désér oder deer Iddi vun deem Wierk gekalennert, wéi hie laanscht Beem gong, déi nach haut do stinn! Gedanken aus deenen dat éisch Buch vu literareschem Rang an eiser Sprooch sollt entstoen.

Haut ass et dowäert, datt dir iech dat ukucke gitt. Wat mir d'lescht Joer do ageweit hunn, huet ganz sécher och eng kënschtleresch Qualitéit, déi internationale Rang huet! „ça vaut le détour!“ steet fir esou Saachen an engem Touriste-Guide. Den „détour“? Dir klamm an der Stad an den Zuch – dee brauch eng Stënnchen, an et geet all Stonn een! – keng 300 Meter vun der Wëlzer Gare ewech sidd dir am Parc, beim Léiw, beim Wölfe, de Marber Strophe-Steng, an e bësse méi erof bei deer kultur-monumentaler Rodange-Sail... 100 gudder Meter vum authentisches Haus, wou de REENERT geschriwwen ginn ass!

■ M.V.

NEI !

Am Kader vun den Ännerungen am WORT, hu mir äis och mat der Directioun eens gemaach, eiser KLACK en anert Gesiicht ze ginn. Si ass an den 11 Joer, wou dir se kennt, esou bekannt gi wéi „den Donkelzer Wölfe“. Eis Décisioun vun 1984, iwwer eng Veräinszäitschrëft eraus esou vill Leit wéi méiglech ze erreechen, huet sech als richtig gewisen. Wann d'Frëndschaft mat „eisen“ Zeitunge weider esou flott bleift, da maache mir esou laang weider, wéi den Äifer fir eis Sprooch an d'Gesondheet äis et erlaben.

Deutsch-luxemburgisches Wörterbuch

Das unentbehrliche Nachschlagewerk mit 35 000 Stichwörtern und Wendungen.

- von Experten ausgearbeitet
- neuester Stand der deutschen und luxemburgischen Rechtschreibung
- am heutigen Sprachgebrauch orientiert
- Berücksichtigung der Fachsprache (Informatik usw.)
- Angaben zur Aussprache und zur Phonetik des Luxemburgischen

Für jeden, der sich beruflich oder privat mit der luxemburgischen und der deutschen Sprache befasst, stellt dieses aktuelle Wörterbuch der éditions saint-paul ein zuverlässiges Nachschlagewerk und einen praktischen Ratgeber dar.

39,50 €

Im Buchhandel oder portofreie Lieferung bei Überweisung auf das BCEE-Konto saint-paul luxembourg
LU61 0019 1300 6666 4000 (bitte Titel angeben).

Eis Sprooch an d'Constitutioun

AL – D'Lieser vun eiser KLACK wëssen, datt d'Thema „Lëtzebuergesch an eise Grondgesetz“ äis net nëmmen um Häerz läit, mä och am Verhalt an um Iwwerlees. Ass dat stuer? Verbruet? Tockeg? Vläch. Konsequenz: ganz sécher!

Mir ginn äis nun emol net, well mir dovun iwwerzeegt sinn, datt eis Sprooch aus honnert Ursachen an d'Verfassung gehéiert. Net einfach fir „gutt ze maachen“, mä als eent vun de wichtegsten Elementer vun eiser Existenz, eiser Identitéit a fir d'Integratioun! Dat hunn iwwers d'Chamber-Fraktiounen vun alle Parteien och esou gesinn, mat deene mir gutt Reuniounen haten (CSV-LSAP-DP-ADR). Ganz besonnesch de President vun der Constitutiouns-Commissioun, Paul-Henri Meyers. Do war / ass keng Mauer, kee Gruet, keen Zonk. Wourun et hält: Zäit a Prozedur, soss näischt.

An dësem Sënn verrode mir och keng Verstopperei, wa mir iech haut den Haapt-Text vun engem Bréif vun der L.P.P.D. (Ligue vun de Lëtzeburger Politische Prisonnéier an Déportéierten) ze liese ginn, deen eng vun den Äntwerten op eist Schreiwe un all patriotesch Organisatiounen an apaart d'Enrôlés de force victimes du nazisme ass, déi am „Comité Directeur du Souvenir de la Résistance“ vertritt sinn. Dëst fir ze weisen an ze ënnerstärchen, datt mir (an dir ?) net eleng mat eise Uleies sinn:

...nodeems datt den 10. October 1941, op Bedreiwe vun de Resistenzorganisatiounen, d'Lëtzebuergesch als Nationalsprooch plebiszitéiert gouf, vier et gelungen, wa mir äis haut net mat leschter Konsequenz zu dësem Akt bekenne géifen; zemol well och nach 1984 dës Actioun hir offiziell Unerkennung fonnt huet, doduerch datt si vu Chamber a Regierung als Nationalsprooch déklariert gouf.

Mir fänke jo schons un ze bedauern, datt eist Land sech an aller Modestie enthalten huet, fir dem Lëtzebuergesch an seng Unerkennung als europäesch Sprooch an der EU ze froen, a sinn der Meenung, datt elo, wou mä kleng Länner esou eng Unerkennung verlaangt hunn, Lëtzebuerg sech net mä an den Eck stelle sollt.

Als éischte Schrëtt ower verlaange mir als Vertrieber vun deenen, déi am Krich fir hir Heemecht an de Prisong oder an d'KZ gongen oder an den Osten ëmgesidelt goufen, datt eis Chamber sou séier wéi méiglech d'Lëtzebuergesch als eis Nationalsprooch an eis Constitutioun aschreibe léisst.

.....

René KERSCHEN, President
Aloys RATHS, Vice-Président
Adrienne JACOBY, Secrétaire gén.

Domat wier jo dann alles gesot ... et brauch nëmme mäi gemaach ze ginn! Merci am Virus.

Den Tunn Meyer (1801-1857)

... an de Roger Muller

P.W. – Stodent am Staatder Atheneum, duerno op der Sorbonne an am Collège de France zu Paräis. Mathematikprofessor am lechternacher Kolléisch, duerno op der Université libre de Bruxelles (ULB); Ordinarius vun der Faculté des sciences vun der Universitéit Léck; eminente, Spezialist vun der *théorie des intégrales définies*, zu senger Zäit **en Top-Intellektuelle vun europäeschem Rang ...**

Mä datt läit jo alles himmelwäit vun eiser Sprooch ewech, gelldir. An ower ass deen héichgeléierte Fiston vum Schouster Hubert Meyer aus der Dräikinnegsgaass **de Papp vun der publizierter Literatur an eiser Sprooch**. Hie guf ee vun den dichtegste Lëtzebuerg vum 19. Joerhonnert ... dofir hätt den Tunn Meyer och vläch eppes méi verdéngt ewéi eng zimlech Niewestrooss zu Hollerech. Mir tippen op e Medaillon vum Meyer op sengem Gebuertshaus.

De Mathematik-Akademiker Meyer also huet 1829 dat éischt Bichelchen op Lëtzebuergesch erausginn: **E Schrëck op de Lëtzebuerg Parnassus**. Deen héichgebengten Titel huet knapps eppes mat engem „Parnasseschen“ Dichtertalent ze dinn; dat hat de Meyer net an huet et selwer gewosst ... seng plazeweis „satanesch“ Versen hate munnech verdréint Hannergrënn, déi de Professor Roger Muller äis elo an engem genëssege Buch virgestallt huet: sozialer, politescher, ganz perséinlecher, gelungener, kauzeger. Den eminente Literaturwissenschaftler Roger Muller huet äis Grënn an Hannergrënn wéi keen Zweeten auserneegedunn. Wien eppes vun eiser Sprooch an op si hält, dee kann sech dat net entgoe loossen. Et ass a sengem Genre eng Gellecht! Dir kritt et an alle gudde Bicherbutteker ... mä ganz kloer beim Editeur, eise **„Centre national de littérature“ zu Miersch**, wou deeselwechte Spezialist mat der Madame Direktesch Germaine Goetzingen an dem Sproochwissenschaftler Gast Mannes immens gutt Saache fir eis Sprooch a Literatur mécht. Mir wäerten dat dëst Joer gelleg ze éiere wëssen. Mat der Sëlwer Éiereplack DICKS-RODANGE-LENTZ! Antoine Meyer: „E Schrëck op de Lëtzebuerg Parnassus“ – „Jong vum Schrëck op de Lëtzebuerg Parnassus“, virgestallt a kommentéiert vum Roger Muller, Lëtzebuerg Bibliothék 12, Editions du CNL 2004, 204 Seiten, ISBN 2-919903-05-5

„Eises 100% 80% 60 %“

Eis Wieder an Ausdröck-Actioun fir „typescht Lëtzebuergesch“ an der Bedeitung oder am Gebrauch ass nach voll am Lafen. Si gräift vill méi wäit, wéi mir äis dat geduecht haten, wonnerbar!

Fir d'Ouschteren dann e flott klengt Beispill: „Frohe Ostern!“ – „Joyeuses Pâques!“ ... iwwerall geet et fir d'Ouschteren ëm Freed. Eise Sproochgebrauch ass do, wéi op ville Plazen, mä gedam, manner „explosiv“ a vill méi verhalen: „Schéinen Ouschterdag ... schéin Ouschteren ... Schéi Feierdeeg“. Typesch oder net? Mir wënschen iech se op jidde Fall ! ... a firwat net mat e bësse „Gegrimms“ iwwer eiser Wieder? (* = méi Bedeitung)

offhuelen
ommelzeg
op een/eppes flecten
op ... enger Plaz schaffen
opfueren
opfëieren*
oplafen*
ophalen*
oplammelen

oprafen
opstécken
Päifenneiooschdag
Päiperlek
Pällem
Paltong
Paltong zéien
Pang(k)ech
pänzeg

Panzrappecht
Pap
papeg*
Paschtéichen
passen*
Passett
Passwitt
Pastatschutta
patschen

Pingeleg?

H.M. – Wien dat Wuert am Lëtzebuergesch gebraucht, weist nëmmen, datt hien **ze déif an den ARD, den ZDF, den RTL, de SAT3 oder aner däitschsproocheg Programme gekuckt** huet. Mir sinn 100% sécher, datt eis Elteren an eis Grousseltere keen Donst vun deem däitschen Ausdröck haten. Dat war, ass a bleift ganz einfach KRIDDELEG. Sot elo net, mir wiere „kriddelschasse“. Kommt och net mat „normativem Purismus“ gefuer. Dat sinn hannerwänneg Ursachen, fir ze verstoppen, datt et engem egal ass ... an dees muttwëllege Kabes kraucht kéipweis an eis Sprooch eran. Vun normaler Erosioun oder Evolutioun kann hei einfach keng Ried sinn.

Watgliff?

M.V. – Huet dir ewell driwwer nogeduecht, dat deen Ausdröck a kenger vun eise soss bekannten a gebrauchte Sproocher richtewech ze iwwersetzen ass? Probéiert emol op däitsch, franséisch oder englesch, **„engem watgliff“ ze soen**. Do musst dir (semantesch) am Krees rondrëm lafen, ower méi däitlech, kloer an einfach ewéi op Lëtzebuergesch geet et ganz sécher net.

d'WORT

P.W. – „d'WORT“ ass e **Markenartikel**, an elo eng **lëtzebuergesch Vokabel**, laanscht déi an der Zukunft keen Dictionnaire vun eiser Sprooch mä kënnt. Grad ewéi *Gillette, Passe-Vite, Ferrodo, Visegrip, Aromat, Maggi, Aspro, Cognac* asw ass aus engem Numm / Titel e Begrëff ginn, wéi der an anere Sproochen honnerten entstan sinn a weider opkommen ... domat guf d'WORT en typesche Lëtzebuergesch Ausdröck mat enger eegner Bedeitung (Semantik), dee wäit iwwer den allgemengen Ausdröck *parole, mot, Wort, word* aus geet. Merci un d'Direktioun a bravo fir d'Redaktioun!

34. Generolverammlung vun der Actioun-Lëtzebuergesch gegrënnt 1971

fir eis Membren a Frënn
e Samschdeg, den 2. Abrëll 2005
mëttes um 3 Auer
am Café „um Dierfgen“
6, Casinosgaass (Côte d'Eich) an der Stad
de Comité offrëiert de Patt!

Photo: M.V.

An dësem Hausblock ass dee Mann op d'Welt komm, deem 1829 dat alleréischte Bichelchen an eiser Sprooch erausginn huet: de Professor Antoine (Tunn) MEYER („e Schrëck op de Lëtzebuerg Parnassus“). Kennst dir d'Haus erëm? Et ass d'Nummer 3 an der Dräikinnegsgaass (rue Chimay), lénkerhand, wann ee vum Cercle erof an d'Enneschtgass (rue Notre-Dame) geet. Kuckt iech d'Fassad un: 18. Joerhonnert! Deemno am duebele Sënn en authentesch-historescht Haus, ëm dat sech d'Gemeng Lëtzebuerg an de Staat onbedéngt musse bekëmmere ... et ass verkaaft, wougéint jo keen eppes huet ... an da weess ee jo ni ... mä et gehéiert nun emol och eiser Geschicht a Kultur. Domat dierf keen egalwat maachen!

„knusperege Knorpel“?

H.M. – Eent vun eisen typeschste Wieder, ass amgaang lues an hannerwänneg „d'Baach eran“ ze goen: **kruppseg** ... an domat natierlech och geschwënn d'Verb „**kruppsen**“ an de Substantiv „**Kruppschank**“ (=Knorpel/cartilage).

„Knusper, knusper Knäuschen, wer knuspert an meinem Häuschen?“, huet d'Hex am (däitschsproocheg) Märche gesot ... op Lëtzebuergesch wier dat. ower „**kruppseg, kruppseg Knaischen ... wie kruppst do u mengem Haischen?**“ Firwat soll dann elo **geknuspert** ginn? Ass dat besser? Ass et vill méi genéss, wann hei un eiser Sprooch gekruppst a geknabbelt gëtt: Schmaacht e kruppsegen Apel net méi, oder eng Knaus, oder eppes kruppseg Gebrodenes ...?

D'Ursach ass bal ëmmer déiselwech: déi däitschsproocheg Télévisioun an de **sproochleche „Publicitéits-Tsunami“**. Et huet, ewéi d'meescht, glat näischt mat „al a vergreezt“ ze dinn. Hei dréint et sech, wéi an zeg-Dausende vu Fäll just ëm Sprooch-Lazegheet, soss näischt. Ass dat wichteg? Wat ass da scho wichteg, gellidit?

Merçi, Monseigneur Jean Hengen!

AL. – Iwwer den Här Erzbëschof Jean Hengen ass **vill Guddes** gesot ginn, wéi hie bei säin ieweschte Chef geruff ginn ass. Mat Recht!

Mir kënnent also nëmmen eppes widerhuelen, wann elo hei och nach soll vun deem feine Mann sengen apaarte Qualitéit gëng geschriwwen ginn.

Fir eis Sprooch bleift d'Actioun-Lëtzebuergesch dem Här Hengen ower iwwer d'Graf eraus e waarme Merci schëlleg!

Well „d'Lëtzebuergesch an der Kierch“ der Actioun-Lëtzebuergesch zënter hirem éischten Dag uewe long, hate mir äis beim Här Bëschof Hengen eng Audienz gefrot. Mir hunn se och direkt kritt an nach haut, no 34 Joer, déi sympatheschste Erënnung un déi Eier. Den Här Bëschof huet deemools an en Tirang vu sengem Bureau gegräff an äis houfreg e Bild vu senger Primiz gewisen: uganks de 40er Joeren, am Krich, zu Roum gemaach ... d'Bild mam Neo-Presbyter Jean Hengen: **op Lëtzebuergesch!** Eis Saach stong also gutt.

Vun do un hu mir gewosst, datt den Här Hengen **e grousst Häerz fir eis Sprooch** hätt. Wat zënterhier um Gebitt vum Lëtzebuergesch an der Kierch geschitt ass, huet de Stempel vum Monseigneur Hengen. Hien ass och spontan Member bei äis ginn, a mir hunn als säi Vertrieeder de gudden Här Dechen Arthur Reckinger an eise Comité cooptéiert. De Bëschof-Successeur, Monseigneur Fernand Franck, ass begeeschtert mat op deeselwechte Wee gang, grad ewéi e sëllegech dichteg Mataarbechter vun hinnen zwéin. Dovu kann een sech iwwers Woch fir Woch samschdes un de **lëtzebuergesche Bibeltexter** e Beispill huelen. D'Texter vun de **Psalmen op Lëtzebuergesch** (Raymond Schaack / Felix Molitor) kruten och d'Approbatoun vum Här Hengen, zesumme mam Här Rabiner Emmanuel Bulz.

Datt de Poopst vrun 20 Joer de Lëtzebuerg fir d'éischt an hirer Sprooch e schéinen Ouschterdag gewënscht huet, dat war op enger Receptioun beim frëndleche Patt ganz einfach a mënschlech an d'Rei gemaach ginn; de Monseigneur, deen déi Woch drop op Roum gang ass, huet eise Wonsch – deen den deemelege Seminarist an haut AL-Comitésmember Claude Bache enregistreiert hat – spontan mat geholl ... et huet geklappt!

Mir sinn houfreg drop, **de Monseigneur Jean Hengen, grad ewéi säi Successeur, den Här Bëschof Fernand Franck an deer schéiner Rei** vun de Laureate vun eiser Sëlwer-Eiereplack stoen ze hunn.

„Eises“... 100% -80% -50% -?%

Mir sinn nach ëmmer déckevoll mat den Dausenden Ausdréck amgaang, déi mir fir an e Bichelchen zesummerafen. Kuckt emol, wat iech als däitsch resp. franséisch Iwwersetzung dofir afällt. Maacht eventuell e Saz an deenen dräi Sproochen domat. Nach laang net ëmmer esou „heido“, gellidit, ower et kann e sëllege „Kapp-Training“ ginn. Haut hu mir zwar net esouvill Plaz, mä dës puer Dose maachen och Spaass:

(* = méi Bedeitungen)

Mielzeg	Mokuch	Mull*	Neelchesbam
Mier(Fille-)	Mokuchsdag	Mullebutz	Neelcheskapp
Miissi	Maark	Mummentaart	nees
Miissercher	Mollong	Mummmentréischer	néits(ch)en
Milichen	Momper	Mupp	nëmmen
Minnch	Mondspill	muppeg*	Néngtchen
Minnewee	monkeg	moies	Nenn
Mippchen	Monni	muschelen	Nésch
Miselchen	moosteg	Muttwäll*	nëschelen
Maarkollef	mordjess	muuschtég	netzen*
mockeleeg	mouzeren	Muuss*	niett
Mod*	Mouk	muusseg	niewelaanscht
Modi	Moul*	näipen	noeneemaachen
moer	Mousträip	näischt	nogoen*
Moff	Mudder*	nammen	nondikass
	muedebëtzeg	Napp*	Nueschnappecht
	Muert	Neelchen*	

EU-Sproche-Gebutteks?

L.R. – D'Europäesch Unioun huet keng „lingua franca“. Dat heescht: **d'EU huet keng bestëmmt Sprooch, an deer sech jideree mat jidderengem verstoen an ennerhale kann**. Dat ass eng pur praktesch a bal technesch Fro: et huet näischt mat „Iwwersprooch“, mat enger besserer oder méi schéiner ze dinn. Mä stellt iech emol d'USA mat op d'mannst 40 verschidde Sproochen vir, Russland mat sengen „zeg Republikken“ ouni Zentralsprooch, de Welt-Loftverkéier mat 50 „Idiomen“ a wou keen deen anere versteet ... just fir eis Europäesch Unioun kann dat wéi et schéngt egal sinn ... mat 25 Länner an zwou Dose Sproochen! **Et dierf nun emol d'Englescht net sinn, basta ...** obschonn déi Sprooch vu ronn 3 Milliarde Mënsche verstan a geschwat gëtt. Eng absolutt Weltsprooch ... aus eiem romano-germanesche Kulturraum. Neen, an domat ass d'Causa finalit! **Verbruet ... an domm**.

Grad well déi Problematik net fréi genuch eescht geholl guf, sätze mir Europäer haut **sproochlech zimlech am Kicks an de Brennesselen oder picken openeen**. Fir d'Maltesesch fannen „si“ z.B. net genuch Iwwersetzer. Fir dat Lettescht, Litauesch, Estnesch oder Ungarescht (Finno-Ogurescht) asw. mat allen EU-Texter „iwwereneen“ ze kréien, dat ass bestëmmt net mannek komplizéiert. Vum Zäitverbälten an der Prezisioun bei Iwwersetzung wëlle mir mol net extra schwätzen, well do geet jo scho rieds vu **Kuebereien am Iwwersetze vun der EU-Constitutoun**, iwwer déi mir den 10. Juli solle stëmme goen ... am **EU-Sprooch-Schilda!**

Well sech a 50 Joer net iwwer eng „lingua franca“ fir d'EU eens ass ginn, hu mir dann déi **kannereg Reiweieren iwwer de Sproochgebrauch vun de Presidenzen**. Elo kréie mir Lëtzebuerg ëm da bei d'Këscht...net well mir alles wëllen op Lëtzebuergesch maachen, jëmmeen neen! ... mä well mir, wéi et schéngt, dat Däitsch an eiser Prezidenz an de Motzeck stellen. **Eis Frënn vun deer „anerer Sait“ sollte vläicht net zevill haart mëfferen, wann et bei de Lëtzebuerg ëm Sprooch geet**. Kee verstännege Mënsch huet eppes géint dem Thomas Mann oder dem Heinrich Böll hirt Däitsch; mir hunn et jo iwwers realistescht an eist Sproochegesetz mat erageholl, mä net als Mussesaach a scho quer **net als „Muttersprache“**; och net ze vergiesse, datt do d'Franséisch den Ausdreesch gëtt, wann et juristescht drop ukënnit ... an dat huet seng Ursachen! Grad de Lëtzebuerg dierf keen eppes verdenken, dat si **zënter dem 10. Oktober 1941 e bësse kriddeleg** bliwe sinn.

„obent dem grüne Busch“

P.W. – oder „in der Schinkengricht“ **Lëtzebuergesch mat enger hessescher Bokemaul!** Aplaz „uewent dem gréngé Bësch / an der Schankengricht“ Dir erënnert iech vläicht drun, datt hei ewell méi dacks vun eise Flouer-/Kadasternimm rieds war. Et ass eng laang Gedoltsaarbecht gewiescht, fir déi **ronn 40 000 Nimm** duerchzegoen, dat komplett iwwerflësseg „Gedäitsch“ eraus ze pëzen an **eise Flouernimm hirt lëtzebuergesch Gesicht** erënzeginn.

Ouni déi flott Mataarbecht an d'Begeeschterung vum Här Eierendirektor **Patrice Schonckert** a sengem Successeur, dem Här Direktor **Roger Terrens** hätte mir eise Wonsch kënnen vergiesse, d'Flouernimm am Kadaster richt ze béien; datt den Här **Minister Luc Frieden** senger Verwaltung an äis gudd Mutt fir déi Aarbecht gemaach huet, dat wäert iwwer Generatiounen eraus sympathesch ernimmt ginn!

Hei dann nach en anere Gedanken am selwechten Zesummenhank: Et ginn an engem Stéck **kélpweis nei Lotissementer uechter d'Land** gemaach, fir Hauser, nei Quartieren a Stroossen ze bauen. Liest emol d'Annoncé vun de Steeën, da gesitt dir wéi et vu Flouernimmen nëmmen esou wibbelt. Wat geschitt mat deene Flouernimm? Mä wann si net op iergend eng Fassong versuergt ginn ... da ginn si mat **zouggebaut!** Et sief dann, datt d'Flouernimm vun enger gewëssen Terrain-Gréisst obligatoresch a reglementaresch musse versuergt ginn. Si gehéieren zu eiser allgemeng kultureller, **historesch-identitärer Émwell!**

Fir den Ament si mir mat **3 „Pilot-Gemengen“** amgaang ze kucken, wéi een déi „konservatoresch“ Iddi kënnit an d'Praxis ëmsetzen. Et handelt sech hei ëm d'Gemenge Steesel, Leideleng an elo gläich och Sandweiler. Eis Kontakter sinn absolut positiv, a mir sinn iwwerzeegt, datt mir iwwer de Syndikat vun de Gemengen (Syvicol) an den „Intérieur“ e Resultat kréien, fir dat eis Kandkanner hire Merci hunn!

...wannechglift

Photo: M.V.

M.V. – ... op dëser Photo gesitt dir **d'Monument Dicks-Lentz**, matzen an der Stad, op der Pléssdare, am Eck um „Square Pallach“. An deer beschter Stuff vun eiser Haaptstad. Et ass vrun 90 Joer opgericht ginn, fir un zwéi Männer ze erënneren, **déi als Dichter gehollef hunn, eisem Land a senge Leit en Identitéitsgefill ze schafen**. An engems ass eis Sprooch domat fir d'eischt héich offiziell gefeiert ginn. De Staatsminister Paul Eyschen huet d'Lëtzebuergesch an senger Ried bei der Aweiung mat Begeescherung дәйт-lech e „Pilier vun der Lëtzeburger Identitéit“ genannt huet.

Op dësem Monument ginn och **d'Verdéngschter vun deene Fraen a Männer allegoresch geeiert, déi eisem Land de Wuelstand mat hirer Aarbecht bruecht hunn**. Dee flotten, zolitte Käre um Dicks-Lentz-Monument ass e Minettsaarbechter ... an domat war et och fir d'eischt, datt déi Leit offiziell unerkannt gufen, déi an de Grouwen an op der Schmelz gehollef hunn, de Fong fir e modernt Lëtzebuerg ze leeën ... **interessant fir eis Gewerkschaften!** Mir kënnen eise Gäscht vun iwwerall datt Monument kommentéieren, an am selwechte Schwong e Stéck vun eiser ekonomescher a sozialer Geschicht verzielen ...

Geet dat da wierklech net duer, fir datt mir dat Kultur- a Konschtwierk eier-bar an der Riicht halen? **Hu mir keen Iddi odervläicht keng Mëttele, fir dem Minettsmann säi rietsen Aarm an seng „Schlo“ erëm ze gin?** Dat wier dach gelaacht, wann een héiert a gesäit, wat doruechter fir kulturell Gebaier gemaach a bezuelt gëtt. Et ass dem Staat säi Monument. D'Plaz guf vrun enger Rei Joere vu „Bâtiments publics“ amenagéiert. Domat sinn dann och 2 Ministären an op d'mannst zwou Administratiounen hei héiflech invitéiert, d'Dicks-Lentz-Monument erëm uerdentlech an d'Rei ze maachen. Et дәір dach net sinn, datt déi elo kompetenzméisseg fir esou eng „Klenggekeet“ hanerenee geroden. Wannechglift, dir Hären an Damme Ministären. Eise Merci ass iech gewëss!

100% -90% -80%, oder ?

L.R. – Et ass eng zimlech kriddleg Geschicht, an enger Sprooch no Wuerzelen a Stréng vu Wiederer krazen a glannen ze goen (Etymologie). Mä dat ass net eleng am Lëtzebuergesch esou.

Gitt an all „romanesch“ Sproche schären, da seet den Numm iech jo ewell, op wat dir stousst: op d'Sprooch aus dem alle Roum a vu rondrëm. **D'Fransousen, d'Spuenier, d'Portugisen, an natierlech d'Italiéiner, misste wéi Stëmmercher mat de Fangere schwätzen, wann si kee „Latäin“ дәіrfte gebrauchen**. Eis Griechesch-Spezialiste geіffen äis dann och nach nowisen, weivill aus dem Homer senger Sprooch am Caesar seng eragelaf ass, asw. asw.

D'Angel-Sächsesch-Sprieher (Groussbritannien, USA asw.), den Numm seet et jo ewell, wiere schlecht drun, wann si hire germaneschen Deel Sproochfong aus Anglien a Sachsen a Jütland op eemol verbuede krite: op der Landkaart ass dat d'Geigend aus dem Ost-Wénkel Dänmark-Schleswig-Holstein-Sachsen. **Am 11. Joerhonnert, nodeem den normanneschen Herzog Guillaume, d'Engländer geklappt hat, ass dann déi Sproochmëschung entstan, déi haut vu ronn engem Drëttel vun de Mënschen op der ganzer Welt gebraucht gëtt!** Wann een sech dee gewaltigen „eurasiatische“ Kontinent op der Kaart bekuckt, dann ass dat Resultat fir deen „Hunnewutz“ Europa net esou iwwel ... an et ass esouguer och „Eises“ dran!

An deem ganze sproochleche Gekalenners läit d'Lëtzebuergesch glat **net schlecht op der Kräizung vun der „Romania+Germania“**. Vrun allem eis Sprooch-Situatioun verschafft äis hei immens Virdeeler. D'Basis vun deer Situatioun ass eis eege Sprooch: d'Lëtzebuergesch! Deemo ass d'Versuerge vun eiser Sprooch och eng interessant Garantie fir dëst Stéck vun eiser Identitéit. Eis Collectioun vun „typesche“ Lëtzeburger Wieder, Ausdréck a Gebräicher ass ee Stéck vun dëser Garantie. Ob et sech elo ëm 100 - 80 - oder manner Prozent „authentesch“ Lëtzebuergesch dréint, ass net onbedéngt dat Wichtigst ... et geet ëm dat berechtigt Gefill, datt mir eng sproochlech Eegen-Art hunn. Géint keen. Géint näischt. Fir äis an eist Doheem, dat mir gär mat jidferengem deelen ... dee selwer, oder deem seng Kanner fréi oder spéit eppes vum Recht op dëst gutt Gefill matkréien.

Sou gesinn ass d'Lëtzebuergesch net einfach nëmmen als kleesperen Dialekt ze kucken. Mir brauchen et och net bëlleg als dat ze „verkafen“ a verkafen ze loosse. Iwregens: Wat ass en Dialekt? Lëtzebuergesch passt an senger Fonctioun ganz sécher net an déi Kategorie!

Fir den Ament hu mir mat eiser Wieder-Sammel-Actioun iwwer 100 „Schreifmaschinne-Säiten“ Ausdréck an Ausdrucksweisen era kritt: mat Lëschten iwwer Dieren a Planze komme mir nach en etlech dausend Stéck weider! Dat sinn esou ëm déi 7 000 Beispiller, déi dann natierlech „an eng Fassong“ solle bruecht ginn. Vill dovun hunn der eng duebel an esouguer 3-fach Bedeitung. Eng eischt Iddi ass dë, datt mir se alphabéitesch ënnerenee setzen, riets dovun da Kolonne maachen, fir datt jidferree soll déi дәйтсh resp. französich Bedeitung sichen ... wat nach laang net ëmmer esou „hei-do“ ass. An enger Schoul wier et e formidabelen Exercice. Sprooch-psychologesch eng wonner-bar Saach fir jidferen! Mä da probéiert emol mat dësen neie Beispiller hei drënner (* = méi Bedeutungen):

„Eises“

Komp
kompeg
konterbosseg
koppeg*
Koppel*
Koppelen
Kopplabunz
Koschter
koschteren
Koseng
Koup
koupen
kouzen*
Koz
kraache Kar
krächen
Krack
Kräischen
Kräinkt*
krappeg
Krappert

Krappschass
krauden
Kraupaasch
kréckelen*
Kreemchen*
Kreepchen
Kreesch*
Krëibänk(Kri-)
kréien*
Krëienae
Krëischel*
Krell
Krëmmel
Krëpeng*
Krëppebësser
Krësch
kriddelleg
Kriddelschass
Krinni
Kroll
Krom*
Kromm
Krop
kropelen

Kropemann
kropen*
krozelen
Krunn
Kruppschank
kruppseg
knubbeleg
kuck, dass...
Kuddelfleck
Kueb
Kueberei
Kuef
Kullang
kutteren
Kuuscht
kuuschtég
Kuuschtért
laatschen*
labber
Labberänten
lackele
laddereg
Läffelsgeschier

Lagaass
Läinzechen
Lammelen
lammelen
Lämmes
lanteren
Läpp*
Läppen
Läppchen*
läppsen
Läppsért
lasszéien
latscheg
latzeg
lazen
Lazert
Latzert
Leeë*
leefeg*
Leitsgeheier
Léwi
Léngt*
Lënschelli
Lëschel

Lëtsch(en)
libber
liddereg
Licht*
Liicht*
Liichtfank
lichtfankeg
liwwereg*
liwweren*
Lolwer
lompén
lues*
lues gekacht
Lutsch
Luucht
luisseg

luussen
Luussert
maachen (Kaméid/Buttek)
maach lues
maach, datt ...
Maandel
Maansmënsch
mackeg
Madrill
Maggiskraut
Männi*
mannst (op d'm.)
Maschtepull
Mattant
Matti
Maufel

maufelen
Mautsch
mautschen
Meedéier
mëffelen
mëfferen
mëll*
meteren
Mëtsch
mëtschgiweg
miezleg
Middel*
Mier (Fillemier)
mierf
Miggenik

BABAncien...

P.W. – Neen, mir hunn äis net verschriwwen. **Dat Wiedererspill, hei drënner ass vun der Madame Baba Tissen**, dem Rëmlenger „Zeecheproff“ a bekannte Kënschtler Fonny Tissen senger Duechter. Mat hirer flotter Verspilltheet ass d'Baba net eschtlech wäit vum Papp gefall. Doriwwer eraus weist si och nach eng zimlech ongewéinlech Begeescherung fir eis Sprooch.

Eis Collectioun vun authentische Lëtzeburger Ausdréck an eisem speziellen Sproochgebrauch huet d'Madame Welbes-Tissen am beschte Sënn op d'Barrikade gedriwwen! Do piddelt si déi flotteste Saachen eraus. **Si huet äis iwwer 1500 Beispiller erageschéckt ... a wëllt och nach eng Rei aner „Spillereien“ op Lëtzebuergesch erfannen!** Eng Gellecht fir eis Kanner, an der Schoul a – firwat net – doheem. Eng Chance fir eis Sprooch! Hei drënner fannt dir e puer Stuelen aus esou engem Spillchen. Mir si weider gespaant a soe vill-mools merci.

Wat deet net wéi? ... **Päinetsch-Dréihälschen-Neelchen**
Wien ass schlanks? ... **Baluckert-Lénkschänner-Dafen**
Wat ass net am Éislek? ... **Bongert-Wéngert-Louheck**
Wat ass kee Museksinstrument? ... **Braatsch-Jabel-Jummdeckel**
Wat ass een ouni Hoer? ... **Kauzekapp-Tockskapp-Plakapp**
Wat kënnt net op eng Taart? ... **Pierpchen-Fusemen-Schmannnt**
Wat blénkt an enger Summernuecht? ... **Dickelchen-Jippelchen-Fénkelchen**
Wou ass en Ducksall? ... **Disco-Kierch-Bensinstatioun**

EU-Referendum

H.M. – Mir si ganz sécher, datt de Referendum vum Juli 2005 iwwer d'EU-Conventioun an eisem Land eng gutt getässelt Majoritéit kritt. **Mir sinn och frou, datt eist Land an seng verantwortlech Leit EU-wäit eng respektéiert Roll gespillt hunn a weider spillen**. Dat kann engem Mini-Staat ewéi eisem op all Manéier nëmmen zegutt kommen. Sou ganz sécher si mir ower net méi, **ob mir äis sproocheméisseg nach weider un de Kazendësch sollen drécke loosse**, wann anere Länner hire fanatesche Sprooch-Culot ferm un d'Lächerlecht erukënn (Irland, Malta, vläicht och nach eng Keier Island ...)!

Et ass dach eng Bauzegkeet, **datt d'EU fir den Ament mat der Lanter no Iwwersetzer / Dolmetscher fir Maltesesch siche geet** ... wéi et schéngt hätten „si“ der 80 ze mann. Mir sinn der Meinung, datt et der zugudderlescht 120 zevill sinn: d'Englescht ass op deer Mëttelmierinsel souwiesou Verwaltungssprooch. Do hunn „eis Brësseler“ sech bei de Verhandlungen wékele gelooss! Mir Lëtzeburger stinn, als Matgrënner vun der EU!, mam Fanger am Mond do! Et bréngt net ëmmer eppes, wann een „ze fein/verstänneg“ wëllt sinn.

Fir eis Sprooch op déi Manéier an eis Constitutioun ze kréien, siefen all eis patriotesch Organisatiounen – d'Resistenz, d'Réfractairen, d'Prisonnier an Émgesidelt, d'Enrôlés de force asw. – invitéiert, fir mat hire Rechter, Kompetenzen a Méiglechkeeten dëst Uleies iwwerall do ze stäipen, wou si eng Dier op hunn oder kréien. Dat gëllt natierlech vrun allem fir de „Comité directeur du SOUVENIR de la résistance“. Et wier dee schéinste Kranz vu MERCI, dee mir eise Beschten op hir Griewer a Monumenter kénnle leeën. Hirem Cours, äis selwer an der Zukunft vun eiser Heemecht si mir dat schéleg!

Gladder *	haselen	Kaffiskichelchen	klunschen
gladdereg	hawuen	Kaffistut*	knadderen
gladderen*	Heemeldeierchen	käipen	knaddereg
glënneren	héipelen	Kaméidi*	knaen
glënnereg	Heïss	kannereg	Knäip
glëschtereg	héissen	Kannerkutsch	knäipen
glëschteren	Hell*	Karschnatz	Knäpp (Geld)
Glëtz	hell (gescheit)	Kascht*	Knäpp (Zos)
Gloscht	Hennes	Kaweechelchen	Knäppchen
glott	hént	Kéier*	Knapp*
grangelen	hippen	Kéil	knäppeg
Grangelere	houen	Kéipi	Knascht
Grant	houfereg	kéipweis	knaschteg
granzeg	Houfert	këmmem	Knaschtert
granzen	Huer	kéng	Knätsch*
Granzert	hujelmujel	Kéng (Planz)	knätscheg
grätschen	Hutzekatz	Kéngen	knätschen
greezen	idderzen	kënneg*	knatzeg
gréngelzeg	Intebinni	Kënnegen	Knätzel*
gréngespounzeg	Jabel	Képpchen*	knätzeleg
Gromper	jäizen	këppen	knätzelen
Grousi	jaus	Kichelchen	Knätzelnkätt
Grumm	jauwen*	Kickes	Knaus
Guckelcher	Jelliskapp*	Kierp	knéchelen
Guckelen,	Jelli (am J.)	kierpen	Knécheler
Hal*	Jick*	Kiewerlek	knéckeg
Halwerweis	jicken*	klaatschen	knécken*
Hamenhéiss	jiißen	Klak*	Knéckjang
Hänk*	jappsen	klaken*	Knéppelsteng
hänkeg	Jippchen	Klam	Knippchen
hänken*	Jippelchen	klapen	Kniwwel
hanne widder	Jirimiri	Klatz*	kniiwwelen
hannebäi*	Juck	Klauschter	Kniiwweler
hannelaanscht	Jumm	Kleeschen	knouteren
hannenrëmgöen*	Jummdeckel	kleesper	knubbeleg
hannervänneg	jummen	klinzeg	Knuewelek
hannerzeg	Jupp*	Kluck	Knuiel
hannescht*	Juppela	Kludder	knuielen
hannevir	juppelen	kludderen	Knupp*
Harespel	juppen	Kluef*	Knuppauto
haseleg	Kabes	Klunsch	knuppen

Wa mir och elo nach gesot kriterien, et wier xy "ënner / iwwer Null ", aplaz ënnert / iwwer deem komesche " Gefréierpunkt ", da géng mir nach eng Kéier vun Häerze merci soen. Dat ass jo méngerwäreg net zevill verlaangt...an et si keng Vulle mat Knëppele gefaang.

fir 2004
e grousser Merci
un eis Membren a Frënn;
all Guddes fir d'Feierdeeg
an dat Allerbescht fir 2005!

Gemengen a Flouernimm

H.M. – Dir erënnert iech vläicht, datt mir zesumme mat der Kadaster-Verwaltung, der Hëllef vum Finanzministère an der enomer Aarbecht vum Här Eierendirekter Schonkert eise wäit iwwer 35 000 Flouer- a Stroossenimm déi iwwerflësseg verdäitschte Knätzelen aus dem Ufank vum 19. Joerhonnert erausgekämmt hunn. Mir brauche kee „Thälchen“, „auf der Hoecht“ soll och kee méi wunnen an „unter Gruenebusch“ och kee Bam méi émgähe ginn. Dat ass elo an der Rei an administrativ um Lafen. Eise grouse Merci!

Vill Leit iergere sech, datt esou vill Landschaft bannent a bausst den Uertschafte verbaut gëtt. Dat huet a sengem Fong näischt mat eiser Suerg fir d'Sprooch ze dinn ... oder dach: Do ginn, am Sënn vum Ausdrock och Honnerte vun originalen an originelle Flouernimm mat verguene. Dacks verziele si e Stéck Geschicht; esou geet eiser eelster Sprooch verluer!

Beispill: Am Ur-Kadaster stong a steet en Areal vun 8 Hektar ënnert dem Numm „Klackepätz“. Dat Stéck Land gëtt verkaaft, opgespléckt, Stroossen an Haiser driwwer gebaut ... jiddfer Strooss kritt natierlech en Numm; déi nei Nimm ginn an de Kadaster geschriwwen ... an de „Klackepätz“ ass verduft!

Näischt géint Entwécklung ... ower wann e puer Beem an de Féiss stinn, da gi „si“ rondrëm wéi laanscht en Hellefeier; och gutt. Mä firwat sollen eis Gemengen-Herrschaften bei Pläng fir Lotissementer net drop halen, datt de gewuessenen Numm vum Flouer mat op déi nei Strooseschëlter kënnt?

Et wäinuecht erëm sêier ...

P.W. – Watgliff? Muss et dann eng Kéier sou wäit kommen? Et ass jo och net fir d'éischt, datt mir äis dës Zäit iwwer dee Glühwäin (gliddegen oder waarme Wäin) oder d'Weihnachtsmänner wonnen ... ower géint de busy business ass, wéi et schéngt, kee Kraut gewuess. D'Geschäftemécherei, de Brauch an de Folklor sinn ower eng Saach ... d'Sprooch bei der Geschicht ass eng aner Gei, eng Brautsch, e Cello déi dacks muttwëlles wéi an den Oueren dinn.

Eng „Weihnacht“ haten, hunn a kréie mir (hoffentlech) net. Dat war, ass a bleift Chrëschttag ... esouger wann et dem Christus säi griecheschen **CH** net kritt! Deemo si bei äis déi „Weihnachtsmännercher“ héchstens **CHRËSCHTMÄNNERCHER**. Äis lafe se gutt a sollen och nach vill Geschäfts- a Privatfassaden erop klammen. Loosst se liewen!

Propos: Ass iech bewosst, datt d'Wuert „Männi“ typesch eiser eent ass ... a grad ewéi den Ausdrock „d'Männercher gesinn“ am Däitsche keng Plaz a keng Bedeitung huet. Wat Saachen, gelldir ... was Sachen ... wie, bitte? Mir wünschene iech en zeFRIDDENen an heemleche Chrëschtmount!

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Baufdeg!

L.R. – ... och dat ass e stacklëtzebugeschen Ausdrock. Mä mir ass deen entwutscht, wéi ech déi éischt Reaktiounen op „Eiser WIERDER an AUSDRÉCK“ kritt hunn. Do schéngt mir – am gudde Sënn! – an en Harespelsnascht geroden ze sinn! „Ech halen dat net méi mam Eraschécke bis d'Ouscheren aus“, huet d'Madame Agathe Zeimet-Kieffer an hirer Begeeschterung geschriwwen; si war ewell eng déck Zäiten amgaang ze glannen an ze fannen ... huet direkt eng Lëscht mat iwwer 250 Beispiller erageschéckt. Eng apaart Freed huet de Schoulmeeschter Guy Diderich vu Garnech gemaach („déi Iddi huet mech net méi lassgelooss, meng Famill och ...“) ... mat ronn 900 deer Butzen. Hei mécht sech eppes, dat vläicht nach vill méi wäit geet wéi dat, wat d'Madame Peppy Knaff a meng Wéinegkeit äis - den 10. September bei der Feierlechkeeten um Knuedeler! - geduecht haten. Doriwwer deen anere Mount eppes weider ...

Verlaangt emol, d'Hollänner, d'Skandinav, d'Englänner sollen dat Däitsch/Germanesch aus hire Sproochen eraushalen ... „da missten si billen“, huet de Professor Fernand Hoffmann emol gesot. Datselwecht wier de Fall fir d'Englänner mat dem Franséischen; fir d'Italiéiner, d'Fransousen, d'Spuenier, d'Portugise mam Latäin ... a fir d'Laténger mam Griecheschen asw. Mä si hunn all, aus deem wat si erageholl hunn, méi oder manner hires gemaach, hire Stempel drop gedréckt. Mir och. Mä mir hunn eppes ze bewisen. Si net.

E Beispill aus engem anere Gebitt: der Kichen ... Spaghetti ass eng gutt Saach; als Napolitana oder Bolognese si si eng Schlabäzi ... mä gitt emol an Italien no enger geschmécheger „Pasta(t)schutta“ froen ... dat heescht do näischt anesches ewéi: dréchen Deegwuener! Ower net bei äis! Also hu mir „eises Kascht“ draus gemaach. Kulinaresch „Osmos“, Integratioun, Assimilatioun! Grad ewéi an de Sproochen.

Hei dann emol nach déi nächst Lëscht mat eiser Beispiller: gestackter, gepraffter, verdrudelter, „verballhornter“, integréierter, assimiléierter ... ower typesch aus eise Sprooch(en)nascht oder an eise Gebrauch. Déi iwwer 1.300 Virschléi vun der Madame Zeimet an dem Här Diderich ginn och an dësen Deeg alphabetesch mat erageholl. Eng Partie Aarbecht, déi ower Freed mécht. Beispiller mat engem Stäerchen (*) hu méi Bedeitungen.

Flauterei
Flautert
fleeten (op eppes)
fléiwen
fliicht
flitsch
flussem
flupp
foxen*
foossen
fränjelen
fréckelen
freeschleg
freien (goen)
Freiësch
Fuddel
fuddeleg
fuddelen
fuebelen*
futti
fuusseg
gaapsen
g(u)aarzeg
gäipen
gaapsen
garrelen
Gascht
gaschteg
Gaschtvull
Gebeess
Gebrawdels
Geck
haseleg
haselen
hauwen (engem eng)
heemelen
Heemelsdierchen
héipelen
héiss
héissen

Hell*
Hennes
hënt
hippen
houen
houfereg
houfert
Huer
hujel a mujel
Hutzekatz
idderzen
Intebinni
Jabel
jäizen
jaus
jauwen*
Jelliskapp*
Jelli*
Jick
jicken*
jiipen
japsen
Jippchen
Jippelchen
Jirimiri
Juck
Jumm
Jummedeckel
Jummen
Jupp*
Juppela
juppelen
juppen
Kabess
Kaffiskichelchen
Kaffistut
käipen
Gladder
gladdereg
gladderen

glënneren
glënnereg
glëschteren
Glëtz
Gloscht
glott
goen (eppes engem)
grangelen
Grangeler
Grant
granzeg
Granzert
grätschen
greezen
grëngelzeg
grëngespounzeg
Gromper
Grousi
Grumm
Guckelcher
Guckelen
Hal*
halen*
Halwerweis
Hamenheiss
Hänk
hänken
hänken*
hannewidder
hannebai*
hannela(n)scht
hannenrëmgöen*
hannerwänneg
hanmerzeg
hannescht
hannevir
Harespel
haseleg
geckeg
gedam

Gedeessens
Gedéiesch
Gedéngels
Gefaaich
gëff dech!
gehäert
geheien*
gei
Géier
Geier
geiereg
Geklaaps
Geklaatsch
Geknéchels
Gekniwwels
Gekrozel
Gelecks
gelungen
gëmmen
geneschelt
geradderegt
gerezt
Geschmier
geschwënn
Geschwill
Gestéppels
getéitscht
Getraaps
Getraisch
Geträntels
Gette goen (an d')
gewieweg
Gezei
Giedel
Giedelchen
Giedi
gierksen
Ginn (sech-eng)*
Giss
Gitt

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude BACHE, René FABER, Jeanny FRIEDERICH, Pierre-Paul FRIEDERICH, Henri MARBES, Lex ROTH, Roby ZENNER, Pol WILMES a Marvine V.

Nächst Klack (106): 24.12.2004

a fir d'driët Mol ... Pe'l Schlechter

Strophen ... Strofen? Et wëllt keng grouss Dichterei sinn ... mä Mat Laachen ass och vill ze maachen

Meng Schong, déi blénke frësch poléiert,
si glänzen net, mäin hierzegt Kand;
déi ganz Affaire huet sech rentéiert,
gelount gëtt just en Haus am Land.

De Kläpper, deen huet ausgeholl,
de Streech gezunn, sou géng ech son,
an dragefacht – wat een net soll –
dat heescht op Däitsch just zougeschlon.

Mäin Hiem ass frësch gebigelt ginn,
et gouf dach just tiptop gestreckt;
't kann een empfindlech, kriddleg!, sinn
an 't ass elo well wéi geleckt.

Eng Réidchen ass e feint Geméis,
Radiéschen heescht et vill ze dacks;
schwätzt ee vu Schramm da ginn ech béis:
dat ass eng Schréip am Autoslack.

Veraarschen heescht de Spunnes man;
verschwend, dat ass bei ons verbëtzt;
ech tauchen déif an d'Waasser an ...
ma neen, ech dächen, datt et sprëtzt!

Déi Schmier hunn ech mir opgehuewen,
well ech verhonger net gär;
versuerge wier dach hei ze luewen,
erhëngert ass nach ni en Här.

... an der KLACK 106 geet et weider.

ass dat dann näischt?!!

AL – Mir hunn e Gesuch bei den zoustännegen Stellen agereecht, fir eng Genuehmung ze kréien. Wann dat geléngt a mat den eeschléiege Reglementer am Aklang ass, da kënne mir et als wierdegen Ofschluss vun eisen dementspriedende Beméiungen betruechten.

Näischt fir ongutt, mä dat do ass dees typesche Gehäck, wéi jiddferree vun äis es ewell gelies huet ... oder selwer verbrach. Dat ass kee Lëtzebugesch; et ass och keen Däitsch ... et ass einfach egal wat. Bei äis kritt dir e Bichelchen, an deem e puer honnert Beispiller vun dësem Kaliber stinn, a wou mir Virschléi maachen, wéi et richteg kënnt sinn. Rufft un, fir „Gréng a rout Lëschen“.

eng KLACK fir eis Sprooch 104

Integréieren, assimiléieren ... léieren!

P.W. – Wann et ëm eis auslännesch Matbierger geet, dann ass «INTEGRATIOUN» ee vun de vill gebrauchten Ausdréck. Mä wat heescht dann «(sech) integréieren»? Ech géng soen, dat hätt mat «eraléien» ze dinne, mat «sech dru winnen», wuertwierlech: zesummen ënnert deemselwechten Daach ze liewen an sech ze verstoen...am duebele Sënn!

«Assimilatioun» geet méi wäit ewéi Integratioun. Do ass e laténgeschen Ausdréck um Fong: *simile* heescht «dselwecht» ... a jidderees versteet, datt et net dat nämlech ass, sech unzepassen, eranzeliewen oder dselwecht, identesch ze ginn an ze sinn.

Mat eiser Sprooch an de friemen Ausdréck, déi mir eranhuelen, huet et sech och zimlech esou: Wou mir e Wuert hunn, do brauche mir keen anert (z.B. Schmetterling / Päiperlek). Wou mir keen Ausdréck haten a keen hunn, do gi mir – wéi aner och – an aner Sprooch glannen (z.B. Radio, Computer, Scanner, Trottoir, Büffek, Tiquet, asw.). D' meescht kommen déi Wieder direkt oder iwwer Ëmweeën aus den zwou klasesch-internationale Sprooch Latäin a Griechesch, haut an eiser «Technozäit» apaart aus dem Engleschen.

D'Preisen hate laang virum leschte Krich ugefaang, alles wëllen ze verdäitschen, ze germaniséieren. Dee «Pangermanismus» war ower laanscht den Dill, dacks esouguer lächerlech (Gesichtserker= Nues); dee fanatesche Mumpitz ass iwwersengs och zu 95 % «op deer anerer Säit» duerch de Grill gefall. Wie seet dann haut do iwwer nach «Fernsprecher, Kraftwagen/-fahrzeug»? Esouguer «Fernsehen» ass net méi fest op de Been, well dësen oder deen «TV-Magazin» sech sproochlech méi no un den internationale Gebrauch hänkt.

Eis Elteren a Grousselteren hunn an der Zäit dee forcéiert-verdäitschte Blódsinn och net matgemaach: et guf bei äis ni e «Fernsprecher», kee «Ferglas», kee «Rondfonk», keng «Lenkstaang», keng «Bréifmark» asw...dann dierf ee sech jo roueg froen, wou dee ganzen iwwerflëssen a muttwëllesse Mutti-Vati-Schmorri hierkënn. Ower haut ass d'Antwert net e sënnerlech schwéier: 80 % vun eise Leit kucken aus Kamouditéit oder aneren Ursachen en däätschsproochegen Televisiounsprogramm, basta... gif den Här Schroeder soen. Dat fierft natierlech net nëmme bei deem eenzele Privaten of; op eise Mikroen ass et ganz einfach eng Katastroph! Dacks och an Zeitungsartikelen. Déi hanterlëschtgste Ursach ass dann: Mir schwätze méi neit / modern Lëtzebuergesch; wat dir do sot, dat ass vereelt, vergrezt, mouerzeg an almouesch. Esou verdreint kann een et natierlech och maachen, ower dat ännert näischt drun, datt et falsch an einfach net éierlech ass, just eng Saach vu schluddereger Lidderegkeet! Motto: Wat ech net kennen, dat gëtt et net...a wann ech an Hond net ka brauchen, da soen ech, hien hätt de Krätz, point, à la ligne.

Ech si mat menger Gefäertin am Eeklang, erweisen hir déi erfuerdert Eierbiddegkeet, mir maachen öfters e Rondgang duerch d'Stad...an duerno schëdd mir d'Kand mam Bued aus. D'Sprooch souwisou. Eis Sprooch? Eis Identitéit? Dat ass nun emool net weider wéi gekachte Kéis a Judd mat Gaardebounen, gellidir. Si sollen äis mat deem ale Kabes a Rou loosson. Aaaal Grandsäck!

de Fernand LORANG

ass dëst Joer eise Laureat fir Verdéngschter ëm eis Sprooch. Hie gëtt am Dezember mat der selwer Plack DICKS-RODANGE-LENTZ vun der Actioun-Lëtzebuergesch dekoréiert. Mat eisem Merci ass et an engems e schéine Cadeau fir deem Rémelenger Schoulmeeschter seng 80 Joer. Wien sech e bësse fir eis Sprooch, apaart am Minett, interesséiert, dee weess, datt mir och dës Kéier ëm eng Persoun éieren, déi et héich verdéngt huet. An eiser Press gitt dir mat Wuert a Bild iwwer déi Geleehheet informéiert.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisatioun/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

typesch «eises»??

L.R. – An der leschter KLACK huet dir gelies, datt d'Madame Pepi Knaff aus der Stad eng laang Lëscht Wieder an Audréck erageschéckt hat, déi een als typesch lëtzebuergesch ka kucken. Wéi den Zoufall et dann esou wëllt: Op mengem PC sinn der ewell zënter laang mat den Honnerten. Ech si frou, datt «eis gutt Leit» sech deerselwechter Gedanken iwwer eiser Sproochgewunnechte maachen, an – wat zimlech rar ass – de Bic dofir an de Grapp huelen. Ower dofir sinn d'Sproochmatesse jo do, gellidir. Maja.

Wat ass dann elo sou typesch oder speziell lëtzebuergesch un deenen Ausdréck? Mä entweder d'Wuert selwer, seng verdréizte Form an eiser Sprooch («Verballhornung») oder seng aner Bedeitung (-en!) am Lëtzebuergesch. Deer hu mir kéipweis. Beispill: am Däitsche gëtt et jo «sehr», dofir och «sehr schnell»... mä wann dir zu engem Däitsche sot, dir hätt iech «ganz séier ewechgemaach», da mengt deen zwar, hien hätt verstan, ower hie krut a Wierklechkeet näischt mat! Houdäitsch ass nun emool kee Lëtzebuergesch!

Et kann ee fir esou eng Lëscht zesummenstellen an dem Alphabét no am Dictionnaire fueren... mä vill méi «kribbeleg» ass et, bei sech selwer opzepassen a bei aneren erauszefannen, wou a wéi dees «Typesche» gebraucht gëtt. Maacht et emool, dir wäert iech wonneren! Nach besser: Schéckt äis dat eran, wat dir fonnt huet. Déi 5 Leit, déi bis d'Ouschtern als éischt op d'mannst 100 Beispiller zesummegeraf, dem Alphabét no klasséiert erageschéckt (gmail / gefaxt?) hunn, kréien e Präis am Wert vun 100 bis 250 €. Bei de Beispiller gëllen déi net, déi mir an der KLACK 104 bis 109 selwer publizéieren.

Mir fänken haut domat un a gi bewosst keng Detail-Explicatioun wéi an engem Dictionnaire. Dat maache mir (?) wann eis Aarbecht an dee kleng Concours op en Enn komm sinn. Et kënn jo elo an engem Stéck dobäi. Déi Ausdréck mat engem Stärchen (*) hu méi ewéi eng Bedeitung.

Aachtchen*	Bicki	bronkeg	djäss!	erafeieren
Aangel (en, eng)	birelen	Brosel	dobäimaachen	eranhuelen*
abbeejo	Bitz	broseleg	dobannen	erachloen
Abberzuel	bitzen	brosele	dobaussen	(er)em**
Akaul	Biz / Buz	Broutschéiss*	dorëmmer	erfeieren
arennen	Blani	bruckeg	doruechter	erhuuschtenermëlzen
Äz	blären	brucken	Doruechter	ersielen*
baatschen	Blatz	brueden	Dräibiz	erstëmper
Badetti*	blatzeg	brutschen	Driibsert	ersträmmen
bäigoen	blatzen	Bulli*	Driibsert	erwëschen*
bäihuelen	BlatzertBlatzkueder	Buttek*	dronkeg	ewech maachen*
bäisetzen	blénkeg*	Butz	Dronkenellen	Fä(ue)ndel
Bak (de B. halen)	blimmelen	butzeg	Druddel	facheg
Bakecht	Bloder	Butzert	druddelen	fachen*
Bakes	blodereg	Butzi	drun halen*	Fäertaasch
bannebaussen	Bommel*	Buuscht*	duer (dék d.)	fäerten
bannent	bommelen	buuschteg	duer*	fäertereg
bannenzeg	Bont	Dabo	duergoen	Fatz*
bannewänneg	Bootsch*	dacks	duerhalen	Fatzbeidel
Bascht	bootschen	däereg	duermaachen	fatzeg*
baschten	Bopa /-i	dajee!dämpeg	Eeërtiwwel	fatzen
baschen	bosseg	Dar	eidel	Fatzert
Batti *	Brach	dätsch	éieren	Féckmillchen
Batz *	brachen	dätschen	éimég	feén
Batz*	braddelen	dauschen*	Eisekuch	Feierstengszalot
bauss(en)t	Braddeler	dék *	éisseg	féngen
Bauz	Bräitchemann	dék duer	ellen	ferm*
beetschen	bränzelen	dék duer	elo	firwat
begladderen	Bratsch	dékhalen	ëm ee sinn*	fiselen
Béier*	brätschen	Deessem	ëmgoen *ëmpeg	Fisematenten
beklaken	Bratzel	Dëlpe	engems	Fisemen
Bengel	brauchen*	dëmpen	eniichter	fläissen
bengelen	bräckeleg	dëngen*	ënnesch	Flapp
Bëls	bréckelen	Dickelchen*	ënneschtiwesch	flappeg
Bëlles	Bräidercher	Dicki	(d'ë.)	flappen*
Bëschzeck	Brädeschen	Dicks*	ëntwutschen*	flappes
bëseleg	brezen	diebsen	ëntwutschen (sech)	Flaatsch
bësele	Bretzert	diebelen	enzwësch	Flätsch
Bëtschel	Bromä	ditzen	enzwou	flätschen ...
		djëft!		

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude BACHE, René FABER, Jeanny FRIEDERICH, Pierre-Paul FRIEDERICH, Henri MARBES, Lex ROTH, Roby ZENNER, Pol WILMES a Marvine V.

Nächst Klack (105): 27.11.2004

Pe'l Schlechter: Strophen oder Strofen?

Mir haten eise Lieser an der KLACK 103 nach eng Partie deer klenger Spréchercher iwwer krommenolegt Lëtzebuergesch versprach. Dann hei:

En Zaun, huet mol meng Fra gesot, dat ass en Zonk, meng léif Madame. Mat *Werbung* gëtt sech net geplot, well dat ass ganz normal Reklamm.

E Rahmen, son se all Abléck, si hu vu Kader / Rumm geschwat. Eng *knuspreg Krust*, och nach sou déck, ass *krupseg Kuuscht*, da mierkt iech dat!

Fir Efeu so' mir *Wantergréng*, eng *Schauer* ass heiheim e *Schluet*. *Wahnsinneg* mécht ons och nach Péng, well geckeg ass dat richteg Wuert.

Mat *Sommersprossen* am Gesicht si *Speechele* bestëmmt gemengt. En *Haken* ass bei äis net riicht de Krop, wou ee säin Hutt drop hänkt.

Ruff séier d'*Feierwier* erbäi, well op der *Baustell* ass e Brand; ass Feier op dem *Schantje* hei da kommen *Pompjee* gerannt

E *Sträifen* ass deer Ausdréck een, déi vill ze dacks gehéiert ginn. Mä 't gëtt deer Denger ower keent : dat ass eng *Sträif*, a loosst se sinn !

...an der KLACK 105 geet et weider

CH oder K?

AL – Mir ginn erëm esou lues op dee Feierdag lass, wou an der leschter Zäit de Christus leider dacks als KRISTUS geschriwe gëtt. Net? Mä wat ass da «Krëschtdag»? Firwat dee Muttwël? Dat ka knapps een iech soen.

Wann déi «Kristus-Schreiwerten» sech gänge konsequent bleiwen, da missten si jo och all déi aner Nimm a Wieder mat K schreiwen, déi mat dem griecheschen CH («chi») uginn: Kristiane, Kromosom, Krisantemen, kroméiert, Karakter, Karisma asw.

Esouguer d'Reimer a Laténger, déi aus méi wéi enger Ursach eng Maus géint d'Griechen, d'Hellenen an der Strass haten, hunn net vu Cristiani / Kristiani geschriwen, dat bluf CHRISTIANI! Wat soll also dee bossege KRËSCHTDAG?... oder huet et eppes mat «Krësch» ze dinne? Gellidir, do wëssen dach déi allermeescht mol net, wat et ass. Och d'Leit um CHRËSCHTMAART net, wou mir jo dann och dee schuckege «Glühwein» amplaz «waarme Wäin» zerveiert kréien.

eng KLACK fir eis Sprooch 103

Fuusse-Reenert-Menü

L.R. – Mir konnten den 22. Juni de Kultur-Wee an d'Monument RODANGE / REENERT wonnerschein zu Wolz aweien. An der KLACK 102 vum 26. Juni hu mir dem GRAND-DUC an der GRANDE-DUCHESSE, dem Professor Ad. Deville, der Gemeng Wolz an dem Kulturministère eisen déiwe Merci gesot. All „Sponsor“ krut original e perséinleche Brëif vum eise Comité, wou mir eis Freed iwwer d'Bäiluecht gewisen hunn.

An elo? Mä no de Vakanzen ass e bësse „Rou am Spill“ ... a mir maache weider, fir datt déi herrlech „Kultur-Saach“ zu Wolz richtig lieweg gëtt an ëmmer méi Leit intresséiert: d'Waasserspill beim Léiw a beim Wollef gëtt géint Accidents fir Kanner ofgeséichert; et kënnt Beliichtung an d'Baséngen; et gi Bänken opgestallt asw. Net ze vergiesse: et fiert all Stonn en Zuch op Wolz an erëm ... de Kultur-Wee ass nëmmen 300 m vun der Gare ewech! Eis Actiounen fir d'Popularitéit vum RODANGE/REENERT-WEE geschéien no an no op verschiddene Pläng. Mir wëllen dat Kulturell och mat deem Kulinaresche verbanne. ... e Stéck Kultur wëll en anert an eng vun de sympathesche Lëtzebuurger Gewunnechten.

Op Wolz furen, de Kultur-Wee kucke goen, an dann? Mä e gudd Mäifelchen iessen an e Patt op de Rodange huelen! Dofir hu mir e spezielle Menü opgesat, dee jidderemeng schmaache soll an net ze schwéier ass. E muss ower zerguttst bëihalen an därf net ze déif an de Portmonni goen: net méi deier wéi e Fouerfesch mat Fritten an Zalot! Mir hunn äis mat Wëlzer Restaurateuren zesumme gedunn; si offréieren dëse „Fuusse-Reenert-Menü“ fir eenzel Gäascht oder fir Gruppen a Veräiner, déi op hirem Tour an d'Éislek op Wolz kommen. Dir verstitt, datt een sech dofir soll umdellen. An dat kënnt dir och bei der Actioun-Lëtzebuergesch maachen; mir ginn et da weider. Hei de Menü:

Bustawenzopp (Britt)
Gespekte Feiertagszalot
Gedempte Bounen a Muerten
Gefuusste = gebootschte Gromperen
Deckels-/Mummentaart

Jiddereen, deen dëse Menü zu Wolz ësst, kritt eng original Menüskaart mat Biller vum Monument geschenkt, déi d'Actioun-Lëtzebuergesch offréiert; et kritt een dës Kaart net ze kafen, well d'Monument fir kommerziell Zwecker ënner „copyright“ steet, dee bei der Actioun-Lëtzebuergesch ze kréien ass. Een Deel vun der „Fuusse-Reenert-Kaart“ ass esou zesummegevat, datt een domat och engem e „fuussege Reenert-Bonjour“ vu Wolz ka schécken. Vill Freed zu Wolz. ... a loosst iech et gutt schmaachen!

„Haut Nuecht“?

M.V. – Ganz éierlech, ouni Gerëffels a Geros gesot: dat ass kee Lëtzebuergesch! Och wann et esou op der Wiederkaart vun RTL ausgesinn huet. Et ass eng richtewech, mä FALSCH Iwwersetzung vum däitschen „heute Nacht“... dat ass genee, wéi wa mir „letztin“ mat „leschtën“ aplaz DÉSLESCHT gëngen an eis Sprooch eriwuer huelen. Leider gëtt et dees kéipweis op de Microen... ower do wier mat e bësse guddem Wëll grad esou maandelweis gutt ze maachen.

Wat net geet, dat geet net; mä da muss een sech emol en etlech Froe stellen. „Du bist eine Flasche“ heescht am Franséische jo och net „tu es une bouteille“, mä „tu es une poire“... ower mat „du bist eine Birne“ kritt ee kee Preis vum Stull! Am Lëtzebuergesche gëtt et déiselwech Problematik.

Mat engem frëndlechen E-mail hate mir d'Leit vum „Hei Elei“ op dat „haut Nuecht“ gestouss... ower net hannerléschteg gejuppt. Mir se merci, datt si dat an „Hënt“ geännert hunn.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

35a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Joer

Sot deenen emol...

P.W. – Wat mir vun der Actioun-Lëtzebuergesch mat Reklamatiounen iwwer de Radio an d'Televisioun Käpp gemaach kréien, dat geet net op d'Haut vun engem Platschert (?).

„Sot deenen emol... schreift och emol... maacht emol“. Gewëss, mir maachen eist ewell zënter méi ewéi 30 Joer! Mä: wann ëmmer erm déiselwech seer a schreiwen a maachen, dann hunn déi, wat de Fransous *la liberté des fous* nennt, well si sech jo drunhale wéi... de Geck un de Bengel. Ower: jidder ka sech perséinlech mam Bic géint déi Verdruddeleeren a soss Eefällegkeeten op de Microe Loft maachen; hie brauch nëmmen dat ze schreiwen, wat hien äis seet... hie kann äis et esouger och schécken, fir datt mir et sollen an d'Form bréngen. Den Zivilcourage ower, fir säin Numm dobäi ze setzen, dee muss ee selwer hunn!

Hei e puer Beispiller, wéi de bekannten Schreier a flotten Zeechner Pe'l Schlechter – iwwegens „Sélwer-Laurent/Dicks-Rodange-Lentz“ – dat Sprooch-Gehäck op de Greef hält :

Bei jidder Planz gehéiert Mëscht,
Op kee Fall Dünger, Monni Fränz!
Och d'Géisskan steet op onser Lëscht
Déi ass a bleift eng einfach Stränz

E Buchfink päift am Fliederstrauch
Sot haut de Mueren nach e Geck
Hei heescht et dach -nom ale Brauch-
E Poufank an der Neelchesheck

E Balken nenne mir eng Dunn
Keng Schaukel steet bei ons am Gras
Eng Klunsch, sou wëlle mir et hunn
Dat ass méi flott a mécht méi Spaass

Fir oft so' mir nach ëmmer dacks
Eng Zwiebel wor fir Kand a Kënn
-Dat géllt fir Här an och fir Max-
bei ons zu jidder Zäit eng Ënn

An Urlaub fiert dee fäinen Här
Vakanz ass hei dat giedlegt Wuert
Erstaunt ass een och nawell gär
Wann ee sech mol ze wonneren huet

Ass Glatäis da fir hënnt gemelt
Da musst dir dat als Glätz verston
Wann d'Wiertche räif iech vläicht gefällt
Da sollt dir ower zeiddeg son

...dat sinn dann emol 6 „Schlechter-Strophen“; mir fuere weider domat; et sinn der 53!

Bei der Madame Pepi Knaff aus der Stad kënnt dat Ge-reklaméiers vun enger anerer Säit erbäi: si huet eng interessant Lëscht vun iwwer 400 Wieder an Ausdröckweisen zesummegevat, aus deer mir eng Partie Beispiller bréngen wäerten. Hei geet et ëm sougenannt „typesch“ Lëtzebuurger Wieder a Sätz, fir déi dacks muttwëlles egal watfir e Sprooch-Schmorri an de Micro lafe gelooss gëtt... mä net nëmmen do!

Éierlech: Schwätze mir dann net selwer och heiansdo egal watfir e Lëtzebuergesch? Mir hunn deer Beispiller och selwer kéipweis zesummegeammelt (?)... si ginn elo alphaséisch an eng Retsch geholl... an da kann herno och jiddereng sech se aus dem Internet eroflueden. Merci, Madame Knaff!

„um Vaubang“ an d'Schoul!

H.M. – Dat lescht Joer hu mir e Buch erausginn, an deem e gebuerene Pafendaller Jong, de Schoulmeeschter Adel Weis seng Kannerzäit verzielt... déi sech, vrun 100! Joer genee op der Grenz tëscht Clausen an dem Pafendall ofgespillt huet. Den Här Weis war en Erzieler wéi eng „Gabbjerjou!“ e gebuerene Schoulmann. Et ass flott a Kapitelen agedeelt, d'Sprooch ass tiptop an der Rei an d'Schreifweis och.

Déi zäitgeschichtlech Säit, déi sozial Ëmstänn vun deemools, perséinlech Schicksaler, Fester a Gebräicher fléisse ganz natierlech an de „Vaubang“ eran... et ass authentesch an et liest sech „wéi Zitz“! All Enseignantën, déi mat eiser Sprooch an enger Schoul ze dinn hunn, maache sech selwer, de Kanner, hiren Elteren a vrun allem eiser Sprooch e grouse Gefalen, wann si de „Vaubang“ an hire Sall eralossen!

„um VAUBANG“ vum Adel Weis ass illustréiert, huet 190 Säiten a kascht 16,50 € eenzel, 14 € bei enger Sammelbestellung vun 10 Stéck un. Dir kënnt et an alle Bicherbutteker kréien, ower och, ewéi all eis Publicatiounen, op enger vun eisen Adressen hei an der KLACK.

* huet dir d'Gesankbuch mat eise 65 bekanntste Lieder ewell? „EISER LIDDER“: Mat Nouten an Akkorden dobäi, Täschebuch-Format... 9 € – 7,50 € vum 10 Stéck un – ee Goldstéck fir Veräiner a Schoulen, e flotte Cadeau ënner Frënn!

* e klengt Wiederbuch mat 5000 Basis-Ausdréck vun Lëtzebuergesch op Franséisch mat keen Heedegeld kaschten. Eise klengen Dictionnaire „MOSAIKSTENG“ kritt dir fir „manner wéi e Fouerfesch“: 17 €, respectiv 14 €.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude BACHE, René FABER, Jeanny FRIEDERICH, Pierre-Paul FRIEDERICH, Henri MARBES, Lex ROTH, Roby ZENNER, Pol WILMES a Marvine V.

Nächst Klack (104): 30.10.2004

Fir déi nei Regierung

Wéi déi Verantwortlech vun der CSV an der LSAP an de Verhandlungen waren, hate mir hinnen e Brëf geschéckt. Mir hu fonnt, datt mir dat heiflechterweis net direct och sollen an der Press breet trëppelen. Elo fille mir äis ower fräi, dat ze maachen. Eise Membren a Frënn si mir et schëlleg, ze soen, wat mir de Verhandlungsdelegatiounen deemools geschéckt hunn:

Dir Dammen an Dir Hären,

Dir sidd elo zesummen, fir de Fong vum neie Regéierungsprogramm duerch ze diskutéieren a fir den „Dicks“ fir an eng Zukunft ze richten, déi net ouni Problemer ass. Wéi jidder Bierger, deen et éierlech mam Land a senge Leit mengt, wënsche mir iech dobäi eng glécklech Hand a vill Courage.

An hire Wahlcampagnen hunn all „fraktionell“ Parteien eis Sprooch op déi eng oder aner Manéier als Identitéitselement an Integrationsfacteur an hire Programm geholl. Dofir soe mir hinnen och alleguer en härezeche Merci. Mir haten äis dat och net anescht erwaart, nodeem mir an de leschte Joere bei eise Gespréicher mat äre Chamber-Fraktiounen eng ganz positiv Positioun vun der CSV an der LSAP vis-à-vis vun eiser Sprooch festgestallt hunn. Dobäi hat et sech ëm d'Fro vun der Sprooch vum LAND an eiser Constitutioun (Artikel 29) gedréint. Nëmme de legislativen Zäitdrock huet verhënnert, datt d'Lëtzebuergesch nach net an der Verfassung vum Grand-Duché steet.

1) No deenen neie constitutionnelle Bestëmmungen ass et haut ower op verschidde Fassonge méiglech, op eng vill méi verstänneg a manner „dramatesch“ Manéier eng Ännerung oder e Bäisaz an eise Grondgesetz ze maachen. Dat géllt och fir e Konsenz fir eis Sprooch. Dofir gënge mir iech wëlle bieden, d'Lëtzebuergesch an eis Sproochsituatioun am Allgemengen – am Sënn vum Sproochgesetz vum 1984 – als Programmopkt fir déi nei Regierung mat eran ze huelen. Mir sinn natierlech prett, op jidder Niveau bei dësem Uleies mat ze schaffen. Et handelt sech hei schléisslech ëm eng Zort identitär Auto-Integratioun, déi mir, sproochlech gekuckt, emol bei äis a fir äis selwer musse maachen, selbstverständlech ouni och nëmmen en Hauch vu Fanatismus!

2) Infrastrukturell ass an de leschte Legislaturperioden ewell Villes fir eis Sprooch gemaach ginn; mir hunn äis fir jidder Initiativ a Realisatioun an deem Sënn gefreet. Et wier ower néideg, datt déi sëlliche verschidden Aktivitéiten oder institutionell Gremien sech net gëngen an all méiglech Direktiounen vergrimmelen, entwéckelen oder esouger neutraliséieren. Dofir brauche mir e Kaderegesetz, dat, op d'Manéier vu „Sites et Monuments nationaux“, eng zentral administrativ Struktur fir eise „patrimoine linguistique“ gëng schafen. Wa mir et éierlech mengen, da misst dës Iddi och am neie Regéierungsprogramm déi Plaz kréien, déi si verstännegerweis zegutt huet.

Dir Dammen an Dir Hären, mir soen iech villmools merci fir déi Plaz, déi dir dësem Uleies an äre verantwortungsvollen Aarbechte gitt. Op eis Mataarbecht kënnt dir zielen an eise Respekt ass iech sécher.

De Comité: René FABER, Claude BACHE, Roby ZENNER, Jeanny FRIEDERICH, Lex ROTH

Wat Suergen!

L.R. - Sympathesch ass et jo, datt elo ëmmer méi Leit eis Sprooch a Lieserbréiwen entdecken. **Datt d'Lëtzebuergesch e Stéck, wann net esouguer d'Haaptelement vun eiser eegener Identitéit ass, dat soen, dat schreiwen an dat behaapte mir zënter op d'mannst 30 Joer ...** mat deem Ènnerscheed, datt een déi Zäit fir déi Wouerecht ausgelaacht a mat all méiglechem Uz a Bulli beklaakt guff. Mä et ass jo ni ze spéit fir gutt ze maachen... souwisou besser spéit ewéi ni.

Wéi esou dacks gëtt och vun deenen neie Schreier vergiess, datt **d'Actioun-Lëtzebuergesch an den Här Pierre Werner um Fëllement vun eisem Sproochgesetz** stinn, op dat sech der - ee Glück! - haut esou sëllege fir hir Argumentatiounen stäipen däerfen. Eis Aarbecht fir d'Èmfeld vum Lëtzebuergesch gëtt net ernaamt, héchstens esou niewelaanscht an zimlech arrogant gesträift... z.B. och vu Leit, déi all dës Joeren „no näischt gekuckt hunn“, iwwerhaupt net am Land waren, oder vun engem Bréisseler Héichsätz aus dem „patelin“ heiansdo d'Èier vun hirer Presenz ginn hunn. **Vun äis ass ni eng Lanz, nach net emol e Fixspoun, dofir gebrach ginn, datt d'Lëtzebuergesch daerf / soll / misst eng offiziell EU-Sprooch ginn ...** leider huet bis elo nach keen deem „Nol op de Kapp“ fir néideg fonnt, trotz der esou vill verdréinter „kultureller Missioun“ vun eisen elektro-nische Medien.

Eis gutt Sproochesituatioun erlaabt äis et, ganz anescht iwwer EU-Sproochen ze schwätze wéi aner Länner. Ganz dovun of ze gesinn, datt ee mat Lëtzebuergesch, Franséisch an Däitsch licht a séier op den eenzeg verstännegen „EU-Amalgam“ erauskënnt, deen... Englesch heescht. D'Polen, d'Ungaren, d'Letten, d'Slowenen asw. kann een elo ganz gutt verstoen: si profitéiere vun der lächerlecher Situatioun, fir hirt „Gesicht“ an deem Sprooch-Geckenhaus ze halen, an dat „mir“ si erage-holl hunn.

Wann d'Fransousen, d'Preisen an nach e puer anerer - déi souwisou e romaneschen oder germaneschen Idiom schwätzen - mat Verstand aplaz Chauvinismus un den EU-Sproocheproblem gang wieren, da wier d'Englescht zënter op d'mannst 15 Joer „langue véhiculaire“ am techneschen Europa-Sproochverkéier. Wien hält dee Phenomen dann op, deen an der ganzer „globaler Welt“ Realitéit ass. D'Bëtschel ass leider fett!

Mir stinn haut virun enger EU-Sproochsituatioun, déi un den Tuerm vu Babel, mä nach vill méi koppeg u Schilda erënnert. **Elo huet dir et mat ärem 't deet näischt'.**

Eis Sprooch elo bei deer ganzer Mierwelerei? Mä iert mir äis mat hir an iwwer si zermeeschteren, solle mir emol duerno kucken, dat si verstänneg an der Riicht gehal gëtt. **Et geet net duer, egal watfir e Vizmates-Däitsch oder Heckefranséisch op lëtzebuergesch verdréint a verdrudelt als eis Sprooch ze verkaufen.** Op déi Manéier ass si ganz séier d'Baach erof! Mir brauchen, fir eise spezifesch Fall, eng gesetzlech Administratioun, déi sech op jidder Niveau ëm eis identitär Nationalsprooch bekëmmert, op d'Manéier wéi „Sites et Monuments nationaux“ dat fir eis kulturhistoresch Landschafts- a Bausubstanz mécht. **Soss streide mir iwwer e puer Gackelcher... an d'Hong loosse mer lafen!**

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Merci!

AL – Eise MERCI ass net „zu Paräis erhéngert“, wéi dat an der Zäit geheescht huet.

Fir d'Monument RODANGE / REENERT zu Wolz wëlle mir d'éischt emol der Madame **Minister vun der Kultur, dem Wëlzer Scheffen- a Gemenge-rot an hiren Administratiounen** eis éischt Blumme streeën ... natierlech och ewell op dee Wee, dee mir elo mat hinnen iwwer dat gëllent Kultur- an Identitéitsstéck weider wëlle goen.

Ouni dem **Professor Ad DEVILLE** säi Kënnen, säi flotten Äifer a seng perséinlech Begeescherung wiere mir, Wolz an eist Land haut ëm e groust Wierk méi arem; mir ëmäerbelen hien a Bewonnerung a Frëndschaft.

E grouse Merci fir de **Kanner aus der Wëlzer Museksschoul** hir léif Leeschtung; fir de **Schoulkanner** hir formidabel „Gehaansféinkelchers / REENERT – Ausstellung“ am Parc; mir vernäipen äis virun der **Wëlzer Stad-Musek** an der **Stad-Chorale**, déi Reenert-Strophen a Lidder gekleet hat. Dem

Här Deche vu Wolz seng flott Wierder an säin originelle Segen behalen eng sympathesch Plaz an eisem Verhalt!

Der ganzer **Press** soe mir eis Dankbarkeet fir hir Commentairen a Reportagen, déi lieweg Zeie vun dëser Aweigung bleiwen.

Wann eis **Sponseren** net gewiescht... an nach do wieren, da bräichte mir net vill Wierder iwwer d'Monument Rodange ze verléieren; et ass ëmsou méi häerzeg, datt mir si an eise grouse Merci mat eran huelen.

Dir huet gehéiert, gelies a gesinn, watfir eng éierlech Sympathie, watfir eng natierlech Freed **eise Grand-Duc HENRI an d'Grande-Duchesse MARIA TERESA** mat äis gedeelt hunn. Hire Patronage an hir Presenz bleiwe fir ëmmer en Deel vun eisem neien Nationalmonument. Den déiwe Respect dofir an den éierleche Merci vun äis alleguer sollen Hinne garantéiert bleiwen.

Batschdeg!

P.W. – Eise Frënd Jean Jaans - deem mir hei an der KLACK iwwegens och nach all Guddes fir seng 75 Joer wënschen - huet a senger „Panorama“-Rubrik vum leschte Samschdeg iwwer e Gesetz geschriwwen, datt d'Éischt-Hëllef als Deel vum „Führerschäin-Exame“ fetschreiw sollt... sollt... sollt. Hei geet elo net ëm de Fong. Mä mir fannen an deem Artikel en Deputéierten, grouse Pompjee virun eiser Här, mat engem Ausdrock zitëiert, dee klaakt ewéi d'Schmack vun engem gestiwelte Preis:

de FÜHRERSCHÄIN-ANWÄRTER

... ass dat dann naaaischt! Geet et wierklech net duer, datt dee fuddelege „Führerschäin“ sech selwer ewell laang an eis Sprooch era geschloft huet? Elo hu mir och nach den „Anwärter“ ... do richt een

op Kilometeren, wou dee gudder Mann sech fir säi Gesetzsprojet schlaue gemaach huet: Ganz klor beim ADAC oder an enger „Feuerwehr-Postille“ vun déi Sait Sauer a Musel... well heiansdo hippt jo och nach eng verdächtig „Feierwier“ duerch lëtzebuergesch Publicatiounen.

De Fong kann ee roueg ënnerschreien; d'**Kandidat** fir hannert d'Steierdass könnte wierklech e „**crash-Cours**“ géint „**Éischt-Dommheete**“ bei engem **Accident** verdroen, keine Frage. Mä hei hu mir et mat engem vun deene Fäll ze dinn, **wou eis Sprooch Éischt-Hëllef bräicht**. Well mir grad bei enger Pompjees-Saach sinn: et ass net dolaanscht, drun ze erënnere, datt mir zënter Joer an Dag probéieren, **fir déi preisesch Feieren ze läschen**, déi hell ewech an eiser Sprooch flamen. Hydrant op... Lanz drop!

En „Unzéckert“

L.R. – Mäi fréiere Chef, de gudden Direktor Aloyse Reiffers, e begeeschterte Jeeër, huet mech emol eng Kéier luussgeg gefrot, ob ech „Sproochmates“ da wéisst, wat en Unzéckert wien. Wësst dir et? Ech hat alt un e Schongläffel geduecht, mä bei de Jeeër ass datt wéi et schéngt deen Hond, deen ëmmer op der Spuer virop leeft an déi aner him no.

Wie war dann elo den Unzéckert beim MONUMENT RODANGE zu Wolz? Dat ass eis Actioun-Lëtzebuergesch gewiescht, déi no hire Statuten an

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (103): 25. September 2004

Dicks

R.Z. – Dir kennt bal alleguer déi Lidder vum DICKS, déi op allen Ecken an Ennen a gudder Gesellschaft eng Garantie fir Stëmmung sinn: **Et wor emol e Kanonéier - den Hexemeeschter - d'Pierle vum Da** asw. asw. Mir hunn se alleguer am Gesank-buch „**EISER LIDDER**“, dat d'Actioun-Lëtzebuergesch eraus-ginn huet... dat kritt et nach ëmmer a gär am gudden Bicherbut-tek oder op enger vun eisen Adressen ze kafen; de Präis: manner ewéi e plakegen Teller Spaghettiën!!! Et sinn der ewell iwwer 6 000 verkaaft, an eis Veräiner kréien et nach ëmmer mat gudder Reductioun.

Mä: Wësst dir och, datt dem Dicks seng éischt Theater-stécker mat dëse Lidder Ufank hir **150 Joer feieren**? Ass dat da keng Bomme-Geleeënheet, fir de „Scholdschäin, d'Mumm Séiss asw.“ op en Theaterprogramm ze setzen an dësen Hierscht anzeprouwen?! Mir wollten drun erënnere. Dat ass eis Missioun; aner Leit kënnen dat jo vläicht och op de richtege Plaze bei Frënn a Bekannte maachen. An der KLACK 103 (25. September) komme mir nach dorop ze schreiwen.

AL – Elo ass de Kultur-Wee REENERT op, an d'Monument RODANGE ass feierlech ageweit, esou wéi dir et op der Plaz selwer oder an der Press matkritt huet. Jidderee kann sech haut zu Wolz - am Sënn vum Ausdrock - e **Bild vun all deer Aarbecht a vun der Leeschtung vun Kënschtler Ad. DEVILLE maachen**. Vläch och nach e bësse vum **Käschtepunkt**.

Datt de Staat, d'Stad Wolz an d'Actioun-Lëtzebuergesch sech d'Käschte vu ronn 700 000 € gifen deelen, ass laang bekannt. Ronn 9 000 000 Frang sinn ower fir e Veräin ewéi eisen eng Staang Geld, op déi mir nach laang schloe mussen, fir se an de Buedem ze kréien. **Vill privat Leit, Institutiounen, Gemengen a Firmaen hunn äis wonnerbar gehollef ... soss wiere mir krupps! De Merci kann also net grouss genuch sinn.** Eis Veräinskeess hu mir platt gemaach. Dat deet äis ganz gewëss net leed, well méi eppes Schéines a vill méi Wichteges konnte mir jo fir d'Sprooch an d'Identitéit vum Land net maachen.

Eis **SOUSCRIPTION** ass nach wéinstens bis den **Dezember** op. Da gi mir dat Buch iwwer d'Monument Rodange eraus, an deem all Leit, Firmaen an Institutiounen alphabéitesch ernimmt sinn, déi dobäi gehollef hunn! Jidderee kann also nach **iwwer eis Konte fir d'Monument hëllefen**, an hie kritt dann emol d'éischt e perséinleche Certificat als Merci:

* Actioun-Lëtzebuergesch / Monument RODANGE
CCPL: LU38 1111 1973 1618 0000

* Fonds culturel national / Monument RODANGE
BCEE: LU63 0019 1002 0100 3000

Eise Rodange ...

P.W. –De Michel Rodange gehéiert äis alleguer! Hien ass **kengem säin extra**. Net politesch, net philosophesch. Einfach mënschlech. Klassesch. „Cool!“

Den Dichter vum REENERT a vum „Léierchen“, de Schreiwert vum „dem Grof Sigfrid seng(er) Goldkummer“ kann ee roueg fir äis all als **Beispill fir d'Liwen an d'Schaffen** dohinner stellen. Hien huet sech dat gutt Recht vum Gerechte geholl, fir dat ze soen an ze schreiwen, wat him an senger wibbeleger Fieder gekribbelt huet: dat ware vrun allem déi sozial – also déi gesellschaftlech – Ongerechtegkeeten aus senger Zäit ... an nach e sëllegechen aus eiser vun haut; dat war och d'Gespills vun deenen Dichtegen an Décke mat deene Kleesperen a Schwaachen...eng Period, an deer den Absolutismus vun den „Herrscher“ zwar ofgehooll, mä **en onmënschlechen an haarde Geldadel** sech an d'Plaz gedréckt huet.

Et kann ee sech liicht ausdenken, datt dee „klenge“ Rodange sech mat sengem REENERT net apaart vill Frënn gemaach huet. Net a senger Zäit an och nach bis 30 Joer a méi duerno. Et hunn der zevill sech dran erëmkann, an zwar net esou, wéi si sech selwer am léifste gesinn hunn. Mä wéi wiert „de klenge Mann“ sech? Mat Ironie, mat Satire, mat Uz! Wann hien e Schreiwert oder Dichter ass, da „verkleet“ hien sech selwer an déi aner och, fir d'Wouerecht lass ze ginn an ënnert d'Leit ze bréngen; anescht gesot: hie setzt dee ganzen „Theater“ an Déieregeschichten, a Fabelen. **Dee Fabuléier- Zoch ass dausende vu Joeren al**. Hie luusst aus jidfer „Déieregeschicht“ vun den Inder, iwwer de ganzen Orient, d'Griechen, d'Reimer a bis an de Mëttelalter. Vun do u fanne mir dee REENERT-Fong, deen och de Goethe verschafft huet ... mä eise Rodange war deen Éischten, deen de Fuuss duerch e bestëmmt Land an duerch eng spezifescht Gesellschaft schlaufe gelooss huet: Lëtzebuerg!

Zu Wolz setze mir also fir eise Rodange e Monument, dat wäit iwwer dat „Nëmme-Literarescht“ eraus geet. Et ass e Stéck fir eis Identitéit. Hei steet e Konschtwierk, wou d'Mënschlecheet d'Fëllement ass, a wou mir eng ganz Partie mënschlech, ganz mënschlech – mä dacks onkamoud – Wouerechten aus dem REENERT, am Sënn vum Ausdrück, agemeesselt fannen.

Copyright

AL – Nach iert d'Monument an de Kultur-Wee RODANGE-REENERT zu Wolz op hirer Plaz an ageweit sinn, hale mir drop, **Rechter iwwer dat Konschtwierk** ze betounen. Nom Gesetz iwwer **intellektuell Propriétéit** ass et net erlaabt, e Konschtwierk ouni dem Auteur seng Erlabnë fir **effentlech a kommerziell** Zwecker ze „reproduzieren“, an zwar **op egal watfir eng Manéier**, an egal watfir engem Material oder egal watfir enger Technik. Dat si mir all deenen, déi gehollef hunn an och nach hëllef, grad ewéi äis selwer schëlleg.

Et ass kloer, datt jidferree fir sech **PRIVAT** dovun Photoen oder Biller maache kann; dat ass esouguer gewënscht, a wat méi wat léiwer! Fir geschäftlech oder effentlech Zwecker (z. B. Postkaarten, Figuren, Reklammaachen asw.) ass dat ower ausdrécklech verbueden, wann een de „Copyright“ vum Auteur oder deenen net huet, déi dat Recht schréiftlech vun him kruten.

An eise bestëmmte Fall huet de Kënschtler Ad. Deville der Actioun-Lëtzebuergesch de „Copyright“ vermaach. Mir verhandelen natierlech gär mat jidferengem, deen dorun intrésséiert ass ... a mir sinn net schwéier fannen!

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Invitatioun

Zesumme mat dem **Kulturministère** an der **Stad Wolz** rífft de Comité vun der **Actioun-Lëtzebuergesch** all eis Memberen, Frënn a Sponsoren op **WOLZ** fir

d'Aweigung vum NATIONALMONUMENT a KULTUR-WEE

Michel RODANGE – REENERT

Dënschdeg, den 22. Juni 2004

Programm: 15.00 – HH.KK.AA. de Grand-Duc an d'Grande-Duchesse komme beim „Parc Simon“ un.

– Si kréien, zesumme mat den Autoritéiten, am Parc selwer, déi dräi éischt Elementer vum Kultur-Wee virgestallt.

15.40 – ënnen „op der Lann“ beim Hauptmonument schwätzen:

- de Vertrieder vun der Actioun-Lëtzebuergesch
- de Buergermeeschter vun der Stad Wolz
- de Vertrieder vun der Regéierung

Devoilement vum Nationalmonument

Duerno seent den Här Dechen d'Monument

Musekalescht Encadrement: Museks-Schoul Wolz
Harmonie municipale grand-ducale Wolz
Chorale municipale Sainte-Cécile Wolz

- De „Parc Simon“ ass tëscht Wolz an Nidderwolz, vum Streikmonument no ënne lénks gekuckt.
- Et fíert all Stonn en Zuch op Wolz! De Parc Simon ass 250 m vun der Gare ewech!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Pierre-Paul Friederich, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (102): 26. Juni 2004

Identitéit

L.R. – „IDENTITÉIT“ ass fir déi meescht vun äis am Fong geholl **en dréchent Wuert**, grad ewéi „Integratioun, Assimilatioun asw.“ Elo an der Wahlkampagne vun de Parteien, an hire Programmen an och ewell do virdrun, begéint een d' Identitéitsiddi an alle Faarwen, deene parteipoliteschen a gedanklechen.

Wann dir ee frot, hie soll iech de Begrëff „Identitéit“ kloer ausermeeen dinn, da kënnt d'meescht net märdereg vill dobäi eraus. **Eis lëtzebuergesch Identitéit?** Wat ass dat? Wouraus besteet eis Identitéit? Mä wat ass dann déi franséisch, déi däitsch, déi belsch oder soss eng Identitéit? Da komme Clichéen, déi ewéi Stempelen op d'Stiere gemaach ginn.

Mir hunn alleguer eng „Identitéitskaart“. Op deem Dokument ass eist Gesiicht, et steet op der Kaart, ob mir zu de Fraen oder de Männer gehéieren, wéini a wou ee gebuer ass, an natierlech watfir eng Nationalitéit een huet.

D'Identitéit vun de Lëtzeburger besteet aus deem, wat d'Land a seng Leit waren, wat si haut sinn a wat mir wëlle bleiwen...oder net. Bis an d'19. Joerhonnert kann ee knapps vun enger Identitéit vum Lëtzeburger Land schwätzen. Vun anere Länner hirer ivregens och net sënnerlech vill. Mir hu jo alleguer dem groussen a manner wichtegen Adel gehéiert. De Gedanke vun enger NATION huet sech eréischt no de Revolutiounen vu 1789 an 1848 entwéckelt. Leider guf et och vill negativen a fanateschen Nationalismus, dee vill Misär iwwer Europa bruecht huet. Haut si mir, ee Gléck, um Wee, fir an enger immenser europäescher Gesellschaft e Verband vu Famillen ze ginn, déi sech ënnerenee verstinn, vrun allem: respektéieren. An all hire Verschiddenheeten, an der Liewensopfaassung wéi an de Gewunnechten.

Natierlech läit en Deel vun eiser lëtzebuergescher Identitéit um economeschen / wirtschaftleche Gebitt, mä **d'Hauptstéck ass déi kulturell Säit, an zwar Kultur an hirem allerwäitste Begrëff**. D'Fro ass also: Hu mir eng reliéis, eng kënschtleresch, eng literaresch, eng kulinaresch an eng Sprooch-Kultur? Si mir an dësem Sënn eng Famill, a vrun allem: „Hale“ mir och mat anere Famill? Do hu mir am Europa vun haut e formidabelen Avantage, well eis Sproochkultur äis viles erlaabt, wat déi meescht rondrëm äis sech net leeschte kënnen. Genee dat ass en typescht Stéck vun eiser IDENTITÉIT, vun eise eegene lëtzebuergesche „Gesiicht“! Dat gesinn a spieren déi Leit am beschten, déi fir d'éischt Kéier op Lëtzebuerg kommen...ower mir selwer hunn nun emol den Hank, äis verschimmt als déi „kleng Lëtzeburger“ ze verkafen. Da brauche mir äis fir vill gelunge Reaktiounen vun „Ausländer“ net ze verwonneren. Si kënnen äis dach knapps méi eescht huelen, wéi mir äis selwer gesinn!

Dee Mann, deem mir elo zu Wolz e grousst Monument setzen, ass ee vun den Hauptleit, deene mir eis Identitéit ze verdanken hunn: de Michel RODANGE. Kee grouss Krichsheld. Kee geniale Politiker. Kee Welt-Kënschtler oder Wëssenschaftler. En einfache „klenge“ Lëtzeburger, deen äis vru ronn 150 Joer virgeliift a gewisen huet, wat eng bescheiden...ower eng zolitt Identitéit vun eise Land a senger Leit kann / soll sinn!

Monument-Konten

Esou laang wéi Rechnungen vum RODANGE-Kultur-Wee opstinn – vill an Décker! – huet och nach jidferen d'Méiglechkeet, fir déi bezuelen ze hëllef ... an sech an deer Publikatioun ermëzefannen, déi am Hierscht iwwer de RODANGE-REENERT-WEE eraus kënnt.

* Actioun-Lëtzebuergesch / Monument RODANGE: CCPL LU38 1111 1973 1618 0000

* Fonds culturel national / Monument RODANGE: BCEE LU63 0019 1002 0100 3000 (Steieren!)

eng KLACK fir eis Sprooch 100

Wuer gees du, Lëtzebuergesch?

L.R. – **QUO VADIS?** Eng grëffeg (laténgesch) Fro als Iwwer-Titel fir eng ganz Rei vu Konferenzen a Gespréicher, déi de Lëtzebuergesch „Veräin fir manner gebraucht Sproochen“ als Antenn vum EBLUL (*European Bureau for Lesser Used Languages*) zu Wëlwerwolz organiséiert hat. Wéi alles, wat fir eis Sprooch an iwwer d'Lëtzebuergesch geschitt, läit dat natierlech op deer Linn, déi d'Actioun-Lëtzebuergesch sech vru 34 Joer gezunn huet ... **mä déi Linn muss riicht bleiwen, objektiv, eierlech!** D'Actioun-Lëtzebuergesch an hir Roll an all deene Joeren ass leider ower zu Wëlwerwolz „vergess“ ginn. Si guf geneschelt ënnert den Dësch fale gelooss. Vu wíem? Firwat? Dat ass – elegant gesot – nei an der Rei. Basta!

Hei en interessant Beispill, fir ze weisen, wéi Saache verwäsert, verdréint oder ignoréiert ginn: D'Gesetz vun 1984, mat deem eis Sprooch legal „Nationalsprooch“ gemaach ginn ass. Dat war elo, wéi et schéngt, e Gesetz vun der Madame Viviane Reding. Neen, net esou! Et war, 1982, e Breif vum der AL un den Här Pierre Werner! Duerno krut dem Här Werner säi Kultur-Attaché, zoufälleg och President vun der AL, de Bescheid, fir eng Commissioun zezummen ze setzen, déi en „avant-projet de loi“ fir dëst Gesetz sollt ausschaffen. President: den Här Conseiller Raymond Weydert vum Service de Législation. Dee Projet ass ganz normal vum der Regierung an de Grand-Duc, un de Staatsrot an un d'Chamber weider gaang. Hei guf dann och, nom Reglement, fir dëst Gesetz e „Rapporteur“ genannt, dës Keier d'Madame Reding. Hire Rapport huet praktesch aus deem bestan, wat de Kultur-Attaché hir am Kulturministère, op N° 19 an der Goethe-Strooss, op d'Blat diktéiert huet. Dat ass d'Wouerecht iwwer eist Sprooch-Gesetz! Mir hunn d'Copie vun alle Bréiwen, Dokumenter a Rapporten. Den Här Professor Gilbert Trausch huet se och. Wa mir scho beim

Latäin sinn, dann hei nach esou e kleng Sproch: **SUUM QUI-QUE!** ... jidderengem säint ... Och der Actioun-Lëtzebuergesch!

Beim Projet *Quo vadis!* guf zu Wëlwerwolz am „Sproochenhaus“ an och soss e sëllege vu Literatur geschwat, an der Rei. Et ass mat Statistiken a stëbsdréchenen Analysen doruechter gewéists ginn, net onintressant. Esouguer eise Staatsminister huet „mikro-frësch“ a Gespréicher mat agegraff, flott ... ower et ass kengem agefall, fir sech emol ze froen, wéini a wéi dann dat Ëmfeld fir d'Situatioun vum Lëtzebuergesch vum haut entstan ass ... vun deer „an der Zäit“ emol kee gedreemt huet! Fir dat Ëmfeld huet eis Actioun-Lëtzebuergesch op Dosende Gebitter gesuergt an encouragéiert. Si guf dacks hannerwänneg dofir op den Aarm geholl, oder mat alle méiglechen Nimm beklaakt. Psychoterror pur!

Mir hunn an eiser Sprooch vrun allem eppes Lieweges gesinn, dat am Vollek a „bei de Leit“ otemt, also si mir „ënnert d'Leit“ gaang. **Nach ni eppes vu Soziopedagogik héieren, Dir Herrschaften, aplaz nëmme vun äiskaler Soziolinguistik?** Deemno och net nëmme vu Literatur, souguer wa mir fir all déi grouss Schreif-Leeschunge vum Auteurs frou sinn, an all déi respektéieren, déi an de leschten 33 Joer matgemaach hunn, fir dem Lëtzebuergesch zu engem „*dialecte qui a réussi*“ ze verhelléfen (eng wonnerbar Definitiou vum der d'Madame Minister Hennicot). Schued, datt eisen „**Hei Elei!**“ keen Iddi a keng Zäit fir esou „Strätgespréicher“ wéi zu Wëlwerwolz ze hu schéngt. Da krit „d'Vollek“ och eppes mat, aplaz nëmme e kleng Krees. An da kënnt een – firwat net och nach op Latäin – vläicht emol déi hei Fro stellen: **Ubi eras, Lëtzebuergesch?** – wou wars du – 1970 – Lëtzebuergesch? Mir hätte maandelweis Antwerte fir op all Dësch. Ronn oder eckeg!

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisations/Membre: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

KLACK No. 100

AL- Dat heescht: bei **10 mol d'Joer**, och zéng Joer laang „eng KLACK fir eis Sprooch“. Schei propper opgemaach krite mir heimat, am Format ca. DIN A5, e Buch vum ronn 1 000 Säiten!

Verstännegerweis war deemools – am Ufank vum den 90er Joeren – och vu ville geduecht ginn, déi KLACK gif eng Bäckesch-Dose mol pënken, an da wier „de Rimm erof“. Mä d'**Tockskäppgeket huet och hir gutt Säiten**: Mir hunn duergelhal a maache weider.

D'Actioun-Lëtzebuergesch huet bis bei d'KLACK zimlech regelméisseg fir hir Membren eng Zäitschrëft aus ginn: EIS SPROUCH. Dat war keng iwwel Saach; et sinn der och nawell frou gewiescht, fir déi geschéckt ze kréien... mä mir hunn erausfonnt, datt

knapps 10 % dovun dat Heft och wierklech gelies hunn. Dat ass ower net den Zweck, dee mir mat eiser Actioun fir d'Lëtzebuergesch wollten erreechen. Fir esou eppes just als Sammler an de Bicherschatz ze stiechen, ass et ze schued... a schreckleche deier!

Et gong a geet drëm, datt esou vill Leit ewéi méiglech eppes iwwer a fir eis Sprooch matkréien. Et ass och nëmme deen Zweck, deen eis Membren a Frënn stäipen; ouni si an déi Mentalitéit wier d'KLACK net méiglech oder net méi do. D'Fro war zimlech dätlich: Si mir e Veräin fir just eng Zäitschrëft eraus ze ginn, oder ass d'Suerg an d'Aarbecht fir eis Sprooch – apaart fir hirt Ëmfeld – eng Saach, déi op ganz breeder Basis muss bekannt gemaach ginn?

Haut wësse mir, datt mir Recht haten: **Déi an de leschten 10 Joer a ronn 10 000 000 Exemplare gedréckt KLACK ass bekannt „ewéi den Donkelzer Woller!“** Meeschens laut se roueg a gemitterlech. Dacks gëtt ower och méi ruppeg um Seel gerappt. Heiansdo gëtt alt emol e Stengchen an eng Fëenster gehäit; et ginn alt Schierbelen; mä wou gehuwwelt gëtt, do fale Spéin. Op jidder Reaktioun, positiv oder ganzeg, freeë mir äis.

Dës Nummer 100 vum der KLACK ass dann och eng gelleng Geleechenheet, fir de Chef-Redaktiounen an de Frënn aus der Technik vum WORT a vum JOURNAL fir hir Hëllef merci ze soen. Ouni hir Sympathie a Mataarbecht géngt dir eist Gebimmels dacks net héieren. Mir hoffen, datt mir si nach laang kollegial „hënnere“ dierfen.

Eis Uertschaftsnimm

R.Z. – En Deputéierten hätt an enger Fro un d'Kulturministesch gär gewosst, **wien eigentlech zustänneg wier, fir d'Uertschaftsnimm hei am Land op Lëtzebuergesch ze schreiwen**. Hien huet dobäi och e puer Beispiller fir déi Kompetenz genannt: d'Gemengen, d'Stroossebauverwaltung, den „Intérieur“, de Staatsrot oder de „Conseil permanent de la langue luxembourgeoise“. Da wollt hien och wëssen, wien a leschter Instanz dierft decidéieren, wann d'Uertschaftsnimm net ëmmer d'selwecht geschriwwen ginn: Baastenduerf/Baastendref; Wuermer/Wormer; Veianen/Veinen; Kënzeg/Kéinzig asw.

D'Madame Minister sot an hirer Äntwert, de „Conseil permanent pour la langue luxembourgeoise“ hätt 1999 an 2000 eng Lëscht mat de lëtzebuergeschen Uertschaftsnimm an deer vereinfachter Schreifweis opgestallt. Déi wier 2001 un all Burgermeeschteren am Land geschéckt ginn, fir hir Meinung dorüwer ze froen. D'Madame Minister mengt awer och, datt eng Partie Nimm am Laf vun der Zäit geännert hunn, an datt si net onbedéngt der Entwécklung vun der Orthographie

follegen; datt wier jo och de Fall fir eis Sprooch selwer, déi den Iwwergang vun der geschwatenen zu deer geschriwwener Sprooch nach guer net esou laang gemaach hätt.

Munnech Schreifweise vum den Uertschaftsnimm sinn am Laf vun deene puer leschte Joere vun de Gemengen decidéiert ginn. Si hunn hir Decisioun ower net ëmmer op Grund vun deer offizieller Orthographie geholl, mä dacks aus der Gewunnecht eraus, oder aus de Varianten, **déi sech lokal a regional entwéckelt hunn; datt och nach aus histoireschen Dokumenter, wann net esouguer aus Gefill eras, déi nach op de leschte Krich zréckginn**. Deen een oder aneren Nimm ass der Uertschaft deemools vum Okkupant opgezongwe ginn; en ass haut der Schreifweis no nach richtig, mä erënnert d'Awunner un eng batten Zäit.

Zum Schluss vun hirer Äntwert betount d'Madame Minister, dass et wichtig wier, déi lokal Variant vum eisen Uertschaftsnimm net ze vergiessen. Datt den Erfolleg vun deer Ëmfo aus dem Joer 2001 bei de Gemenge grouss war, beweist si duerguerch, datt de Kulturministère och haut nach dacks iwwert déi richtig

Schreifweis vum Numm gefrot gëtt, wann z.B. nei Verkéiersschëlter solle gemaach ginn.

Zënter Joer an Dag suergt eis Actioun-Lëtzebuergesch iwwersens fir d'**Schreibe vum eisen Uertschaftsnimm am Telefonsbuch...** no deem si ewell an de 70er Joere beim Här Postdirekter Joseph Heinen gebiedelt a gegëmmert huet, fir iwwerhaupt e Spoun Lëtzebuergesch an eist „bescht Adressbuch“ ze kréien. Och der Direktioun vum haut an der EDITUS si mir e Merci an deem Sënn schëlleg.

P. S.: **Et gif een net soen, datt mir ewell vürum Krich am Kader vum „Institut grand-ducal“ eng „Section de toponymie“ haten**. Dat ass e Gremium, deen sech sengem Numm no ëm „Plazen-Nimm“ ze bekümmere huet/hätt. D'Actioun-Lëtzebuergesch huet dofir gesuergt, an dat mat enger ganz kollegialer Kadasterverwaltung an der Stäip vum Här Minister Frieden, datt endlich emol déi **däitsch-verdrudelt Flournimm aus eise „Grondbuch“ riichtgebeët** si ginn ... eng Benediktineraarbecht (Eierendirekter Schonckert + L.R.) vu méi ewéi 2 Joer!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (101): 29. Mee 2004

Merci, Jean Jaans

P.W. – Als excellenten a respektéierten Schoulmann hat de Professor Jean Jaans eng besonnesch Spezialitéit: Instruction civique! Och nach „Bürgerkunde“ genannt. Op Lëtzebuergesch? Vläicht „Bürger-Leier“... mir hu jo och den Ausdruck „Kanner-Leier“ fir de Reliounsunterrecht. **Dem Här Jaans säi Schoulbuch ass fir Dosende vu Schoul-Joer-gäng a Kollegen eng Fach-Referenz** gewiescht. Och esouguer baussent de Klasse-Säll, wann een d'Nues als bluddege Laie méi déif wollt an d'Fonctioneiere vum Staat strecken, wéi egal wou a watfir verzaapten „Humpegespréicher“ nozelauschteren oder zumbeschten ze ginn.

Zënter Joer an Dag liest ee mat Genoss dem Jean Jaans seng seriös „vulgariséiert“, dacks schmunzeleg Explikatiounen a Commentairen iwwer datt, wat an der Chamber um Leescht ass oder drop kënnt: d'meescht dréchent an sprock Gedängels! Just bei deenen Articlele freeë mir äis och all Keier iwwer déi flott lëtzebuergesch Iwwerschrëften oder Tëschen-Zeilen. Dat kann een zwar net „soziolinguistesch“ oder statistesch moossen, ower et hëlleft – psychologisch ganz elegant – bei der Liesgewunnecht fir d'Lëtzebuergesch.

Ville Leit kann een och dem „**jj**“ seng, dacks am direkte Sënn

onkamoud Froe fir Leit mat schlechtem Verhalt ...

Wou stong eis Sprooch, iert d'Actioun Lëtzebuergesch 1971 ugefaang huet, ze schaffen?

Zum Beispill:

- an der Schoul	- am Gesetz
- an der Kierch	- op Plakaten
- an de Lieserbréiwen	- an offizielle Proklamatiounen
- an der Schreifweis	- bei de Veräiner
- op den Uertschaftsschëlter	- am Chamberblättchen11
- an de Familien-Annoncen	- op Geschäftsreklammen
- op engem Remerciement	- a Schreif-Coursën
- op de Feierdaags-Menüen	- an Aarbechtsplaz- Annoncen
- op eise Strooseschëlter	- op Geldschäiner / Mënzen
- als Sprooch-Cours	- an de Gemengen
- an der Privat-Korrespondenz	- am Kadaster asw. asw.asw...

a wou waren all déi, déi dat haut alles wëllen ënnert den Dësch kieren?

eng **KLACK** fir eis Sprooch 99

firwat zu WOLZ?

L.R. – Datt sech zu Wolz – si halen op Wooltz! – op eise Kultur-Wee an d'Monument RODANGE / REENERT gefreet gëtt...dat mécht äis natierlech och frou. Datt eise Grand-Duc an d'Grande-Duchesse hiren héige Patronage iwwer déi ganz Realisatioun ginn hunn an d'Monument den 22. Juni selwer aweie kommen, dat ass am Sënn vum Ausdrock praktesch eng Kréinung vun deem Lëtzebuurger Kultur-Stéck, engem Nationalmonument!

Vun Ufank un hu mir bei de Wëlzer Gemengenauteurteiten net nëmmen d'Averständnis mä och Begeescherung fir eise Projet fonnt. Den deemolege Buergermeeschter John Müller (†) war 1996 direkt Feier a Flam fir d'Iddi vun engem Monument Rodange. Deemools gong nach rieds vun enger Plaz vis-à-vis vum Schreif-Haus („a Schumachisch“); dee Plang hu mir weinst Grënn vu Verkéierssicherheit mussen opginn... ower et ass näischt esou schlecht, et huet säi Guddes: Doduerch koum déi formidabel Iddi vum Georges Calteux op den Dësch, fir aus dem „Simons-Park“ eraus e Kultur-Wee bis erof op e klassescht Monument „op d'Lann“ lafen ze loossen, eng Monument-Sail als „Uergelpont“ vum Ganzen.

Well an deser Zäit och de „Schoulbeerig / av. Nicolas Kreins“ total nei aménagéiert ginn ass, hate mir et grad „gefängert“! Et wäert Wolz selwer an dem ganze Land ni brauche fir dat neit Identitéits- a Kulturelement Leed ze dinn. Hei gëtt e Stack gesat, dee mat de Joeren national, esouguer wëssenschaftlech international Wuerzele mécht an Äscht dreiwert! WOLZ: „CITÉ MARTYRE“ – „CITÉ du FESTIVAL“ – „CITÉ ‚Roman de Renart‘ – ‚Reynaerde de Vos‘ – ‚Reineke Fuchs‘ – REENERT“.

De Wëlzer Schefferot vun haut huet äis grad esou häerzeg mat eiser Iddi a fir d'Realisatioun mat oppenen Äerm emphaang ewei d'Virgänger. Mir hunn – zesumme mat dem Professer Adolphe DEVILLE – och drop gehal, dem ganze Gemengerot an der Kulturkommissioun d'Pläng an d'Maquette an der Wëlzer Gemeng selwer virzestellen. Ouni dës wonnerbar Relatiounen iwwer all Meenungen an Iwwerzeegungen ewech wier net un dat nationaalt Kulturstéck zu Wolz ze denke gewiescht. Et geet ëm d'Identitéit vum Land an eng grouss Eier fir Wolz.

Datt de Michel Rodange säi ganze REENERT zu Wolz „op der Lann (haut Café Reenert)“ an am „Lannebeerig (Haus OGB-L)“ geschriwwen huet, dat ass ni bezweiwelt ginn. 1927 war just op deer Plaz eng grouss Feier fir dem Dichter seng honnert Joer. Den Albert Rodange, säi Jong, an deem seng zwou Schwëstere, d'Elise an d'Margréit, sinn deemools och – quasi als lescht lieweg Zeien – op der Feier gewiescht, wou den deemolege Schoulmeeschtesch-Verband dem fréiere Kolleg M.R. déi bekannt Plack un d'Schreif-Haus gehang huet: „An deem Haus schruw de Méchel Rodange säi REENERT“. Eise REENERT! Mir hunn dat 1966 zesumme mat der CGFP mat engem bronze Medaillon ofgerénnt.

Den Dr. Edmond Klein, e Wëlzer Frënd vun der Famill Rodange, huet 1927 a senger feierlecher Ried nach eng Kéier kloer an däitlech festgestallt, datt dem Rodange seng Wëlzer Zäit sech genee mat der REENERT-Schreifzäit deckt. Just deeselewechten Dr. Klein huet dem Professer Jos. Tockert seng authentesch-lieweg Explikatiounen iwwer de RODANGE an säi REENERT praktesch an d'Jubileums-Editioun vun 1927 eran diktéiert. Méi Bewäis brauche mir bestëmmt net, fir de KULTUR-Wee an d'MONUMENT RODANGE duer ze setzen, wou si hi gehéieren.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Maacht mat beim Monument RODANGE!

Ee Bustaf (vun den 2 800) kascht 25 €, an et sinn der nach do. Ganz Familien hu sech fir jiddereen aus dem Haus iwwer eis Konte „gemelt“; si fannen sech, mat alle Sponsoren an eiser Publicatioun iwwer d'Monument an seng Aweigung ernimmt.

Eis Konten dofir:

* Actioun-Lëtzebuergesch / „RODANGE“:
CCPL LU38 1111 1973 1618 0000

* Fonds culturel national / „RODANGE“:
BCEE LU63 0019 1002 0100 3000 (Steieren!)

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (100): 24. Abrëll 2004

d'Monument "an der Maach"

Déi Wëlzer Gemeng huet an hirem „Info-Blat“ vum Februar 2004 hire Leit de Projet fir dat neit Rodange-Monument an de Kultur-Wee vum Simon's-Park bis erof op d'Lann wonnerbar virgestallt. Mir kënnen iech och nach Billermaterial doriwwer schécken, wann dir dat op enger vun eisen Adresse frot. Zu Verona gëtt elo ewell zënter e puer Méint un de „Stécker“ vum Monument gewuddert. De Professer Ad. Deville war elo fir d'4. Kéier do ënnen am Konschtsteen-Atelier, wou d'Spezialisten um „Rodange“ schaffen; hie geet am Abrëll nach eng Kéier an iwwerwaacht déi lescht Aarbechte bis bei den Transport am Mee. Mir sinn elo 100 % sécher, datt déi imposant Elementer fir d'Nationalmonument RODANGE / REENERT gutt matzäit hei ukommen, wou d'Spezialfirma Mola vun Ettelbréck sech hirer unhëlt, bis si „gesat“ ginn.

Ganz bestëmmt intresséiert iech och, en etlech Biller aus dem Spezialisten-Atelier vu Verona ze gesinn, wou fir den Ament 'op de Mordjess' un eise Monument geschafft gëtt. Wann een dat bis elo nëmmen um Pabeier gesinn huet an da vrun der Wierklechkeet steet... wow! Et ass en Hummer!

Bis op de leschte Bustaf hu mir nach all Punkt a Stréch op de risege Quadersteng mat de Reenert-Strophe kontrolléiert; de Professer Deville huet seng (vir-)lescht Instruktiounen ginn, iert de Léiwekapp, de Wollef um Bur an de Fuuss mat senger Rodange-Mask bis an de leschten Detail verschafft ginn. Dir fannt dann heineft e puer Biller vun deser „Kontroll-Visite“. Domat kënnt dir iech e Vergläich an eng konkret Iddi vun den Dimensionen an den eenzelen Deeler maachen.

D'Persounen op de Biller sinn d'Sculptur-Spezialisten Giovanni FASOLI (Patron), d'Madame Ilaria Ambrosi, de Matteo Cavaioi an Ivano Accordini mat dem Professer Ad. Deville.

Mir invitéieren eis Membren a Frënn op

d'GENERALVERSAMMLUNG vun der ACTION-LËTZEBUGESCH

- samschdes, de 17. Abrëll 2004
- ëm 3 Auer mëttes
- an der Brasserie „am Dierfgen („Fugger)“
- an der Stad

Programm:

- * Rapport vum President René Faber vum Secrétaire Roby Zenner vum Caissier Claude Bache
- * Actualité / Monument RODANGE
- * Wiel fir de Comité an d'Reviseuren
- * Froen an Äntwerten

Fir an de Comité oder als Caisse-Reviseur kann all Member sech bis den Ufank vun der Versammlung melden.

eng **KLACK** fir eis Sprooch 98

eis Identitéit

L.R. – „Wat d'Heemecht ass...“, gëtt ewell Enn 19. Joerhonnert vun Michel Lentz an sengem schéine Lidd gefrot. An och drop geäntwert. Vläch wier eise Land an eise Leit „14-18“ an och „40-45“ viles erspuert bliwwen, wann do virdrun ewell méi däitlech, fest a kloer dorop geäntwert gi wier. Wann d'Sprooch, „**mat deer eis Mamm äis an d'Liewen era gekësst huet**“, 3 Generatiounen méi fréi déi natierlech Plaz kritt hätt, déi si zënter Joer an Dag verdénge!

Den C.M. Spoo hat et ewell 1896 kloer erkannt ... mat him guf den Uz gemaach, och wann d'Lëtzebuergesch 1912 e Klappstillchen am Schoulgesetz krut. Den „Siggy vu Lëtzebuerg“ alias Professor Lucien Koenig huet et och laang däitlech gesot a geschriwwen, vläch ower e bëssen zevill pathetesch / theatralesch ... mä am Fong absolutt richtig.

Nach vrun en etleche Joeren ass een um Radio vun aremséilege Flappessen als „**Beruffs-Lëtzeburger**“ ausgegréngt ginn, well een eis Sprooch als e Kapp-Element vun eiser Identitéit héichgehal a weider gedréckt huet.

„**Haaptelement vun eiser Identitéit a fir d'Integratioun**“ gëtt d'Lëtzeburger Sprooch haut - mat Recht !!! - vun den héchsten Autoritéiten vun eise Staat genannt. Et ass bekäppt, unerkannt a behäerzt, datt eis Sprooch och, a besonnesch an engem Europa vu 25 Länner fir äis an eis Kanner eng Roll spillt ewéi nach ni. **Et ass nach Zäit. Mä keng méi ze verbëtzen!**

Mir si frou, datt...

- eis Sprooch haut am Gespräich ass ewéi nach ni
- eis Sprooch haut do ass, wuer si den 10. Oktober 1941 gehéiert huet
- eis Sprooch haut op héchstem Niveau unerkannt gëtt
- eis Sprooch als Haupt-Integratiouns-Element gekuckt gëtt
- eis Sprooch eng ganz normal Plaz an Zeitungen huet
- eis Sprooch de Sujet vun esou ville Lieserbréiwe ginn ass
- eis Sprooch, esou oder esou, kee méi kal léisst
- eis Sprooch ewell esou vill gutt Literatur opweises huet
- eis Sprooch bei Privatleit a Veräiner ëmmer méi a besser „stackt“
- eis Sprooch zënter laang eng schéi Plaz an der Kierch huet
- eis Sprooch aus dem Dialekt-Motzeck erauskënn
- eis Sprooch als Schoulfach unerkannt gëtt

ACTION L'ÉTZEBUERGEGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Gitt e Bustaf bäi, w.e.g.

AL – An der leschter KLACK hate mir iech gefrot, fir mat 25 € ee Buschtaf – a wat méi, wat besser – fir de Kultur-Wee RODANGE / REENERT bäizesteieren. Fir déi Versen a Strophen, déi um Kultur-Wee an d'Monument-Deeler agemeesselt ginn, brauche mir ronn 2 500 „gutt Leit“..., déi hiren Numm a léiwe Geste ower och herno an eiser Publicatioun iwwer dat Ganzt erëmfannen!

Eist Gelauts ass ewell vu ganz villen Intressente gehéiert ginn. Et sinn esouguer Famillen dobäi, déi fir jiddweree vun hinnen e Buschtaf gestéft hunn, wonnerbar! Et huet ower nach net ofgelaut. 2 500 Buschtawe sinn der jo och vill. Mat eise Merci vun elo gi mir d'Vespriechen nach eng Kéier, datt jiddweree e perséinlecht Schreiwes fir seng Bäluecht kritt. Wien iwwer de „Fonds culturel national“ iwwerweist, ka bei de Steieren ofrechnen.

Den illustréierten Artikel iwwer d'Monument RODANGE / REENERT kënnt dir nach ëmmer (gratis!) vun äis geschéckt kréien; eis Adresse fannt dir hei an der KLACK.

N.B.: Dir musst äis entschëllegen, datt eis Kontennummern an der leschter KLACK e bësse krommenleg gerode waren. Dofir hei nach eng Kéier d'Nummere vun den 2 Konten:

1) Actioun-Lëtzebuergesch / „Monument Rodange“ CCPL LU38 1111 1973 1618 0000

2) Fonds culturel / „Monument Rodange“ (Steieren!) BCEE LU63 0019 1002 0100 30

e begeeschterte Merci fir e PATRONAGE!

Eng vun de schéinsten Neiegkeeten, déi mir iech haut an der KLACK kënne bekannt ginn: **Eise Grand-Duc HENRI an d'Grande-Duchesse MARIA TERESA hunn Hiren héige Patronage fir d'National-Monument an de Kultur-Wee RODANGE REENERT ginn!**

Eng zweet grouss Nouvelle: De Chef vum Land an d'Madame halen drop, fir d'Monument den 22. Juni 2004 zesumme mat äis alleguer op Wolz aweien ze kommen.

Domat ënnersträiche Si op eng sympathesch Fassong d'Wichtigkeet vun dësem Monument fir eis Kultur an Identitéit. Si weisen an engems och Hiren héigen Interesse fir eis Sprooch an d'Lëtzeburger Literatur.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (99): 27. Mäerz 2004

Sidd "dix" dobäi?

Bäerdref
Bauschelt
Bech
Buerschent
Bus
Clief
Consdref
Diddeleng
Dikrech
Ell
Elwen
Esch-Sauer
Esch-Uelzecht
Ettelbréck
Fëschbech / M.
Fiels
Gréiwemaacher
Heischent
Hiefenech
Houschent
Iechternach
Ierpeldeng / Ett.
Jonglënster
Kautebaach
Kënzeg

Koplescht
Lac Haute-Sûre
Lëntgen
Lëtzebuerg
Luerenzweller
Mamer
Manternach
Mäerzeg
Miersch
Munneref
Munzen
Néngsen
Pëtschent
Rammerech
Recken / Mess
Réimech
Réiser
Rouspert
Stengefort
Suessem
Veianen
Wäiswampech
Waldbëlleg
Wënscher
Wolz

Dat sinn d'**Nimm vun de Gemengen**, aus deenen eng Uertschaft, e Bann oder eng Plaz am REENERT ernimmt an domat zu Éiere kënnt (z.B. Pretten/Gemeng Lëntgen; Féischterhaff Gemeng Buerschent). Iwwergens ass dat eent vun de sëllege genialen Elementer an eise REENERT. Vun allen Dichter, déi zënter dem Mëttelalter de Fuuss a seng Spiichten an eng grouss Fabel-Déieren-Geschicht gesat hunn – fir dem Mënsch säin Naupen-Spiegel dohinner ze halen – ass de Michel Rodange den éischten an eenzegem, deen dësen „Epos“ an eng Zäit, op eng bestëmmt Plaz an och an eng Gesellschaft gestallt huet. Net fir näischt ass et duerfir och méiglech, de Reenert als komplett Theaterstück ze spillen, esou wéi de Frank Feitler dat vrun en etleche Joeren op eng magistral Fassong mat senger Leit um Wëlzer Festival gewisen huet.

Mir hunn all deene Gemengeréit e Bréif geschéckt, fir äis beim MONUMENT a KULTUR-Wee RODANGE-REENERT eng finanziell Hand unzepaken. Natierlech stinn si och herno an der Publicatioun, déi mir fir d'Aweigung vum Nationalmonument RODANGE-REENERT herausginn. Et wier vläch net vu Muttwëll, wann eis Membren a Lieserfrënn an hirer Gemeng oder bei engem vum Gemengerot géngen nofroen, ob si op de Bréif fir d'RODANGE-Monument reagéiert hätten.

Och op dës Manéier ka jiddweree seng Bäluecht fir dat Wierk ginn, dat fir äis an eis Kanner e Bijous-Stéck vun eiser Identitéit soll sinn.

... over NET, datt...

- si op der TV an um Radio dacks aremséileg ass
- si an de Schoulen an der leschter Bänk sézt
- si op der TV keng regelméisseg Emissioun huet
- si egal wat fir iwwerflësseg Däitsch muss schlécken
- si muss „Ameisen ausserhalb der Stad Schmetterlinge verfolgen“
- si net bei eisen natierlechen Identitéits-Environnement gezielt gëtt

eng **KLACK** fir eis Sprooch 97

Monument RODANGE Wolz

L.R. – Wien sech méi eng genee Iddi iwwer d'Monument – de Kulturwee – wëllt maachen, dat mir mat dem Kulturministère an der Wëlzer Gemeng an den nächste Méint vum häerleche „Simon's-Park“ bis erof „op d'Lann“ oprichten, dee kann dofir vun äis nach ëmmer en **Extra-Auszock mat Text a Biller** geschéckt kréien, deen äis dat iwwer eng vun eisen Adresse freet. Dir fannt doran iwwegens och en etlech Iwwerleeungen, déi de Reenert an eng europäesch Zukunft setzen.

D'Monument Rodange besteet aus véier Elementer, déi aus dem Park eraus iwwer 350 m erof an den Dall verdeelt sinn. Eent dovun ass **eng symbolesch Paart, déi aus 2 grouse stenge Prisme besteet**, esou wéi dir se hei gesitt. Bannent a baussent deer „Paart“ si **4 mol siwe Strophen aus dem Reenert agemeesselt**, Texter, wéi dir se och an dëser Klack noliese kënnt: Et dréint sech dobäi ëm Liewesweisheeten, déi wouer waren, sinn a bleiwen!

Wie bei deer „agemeesselter Wouerecht“ wëllt perséinlech mathëllefen, dee kann dat, no enger Iddi vum Jos Scheer vu Wolz, op eng ganz originell Fassong maachen: **Wie schenkt e Buschtaf fir d'Monument Rodange?** Dir kënnt hei am Text nozielen, wéivill et der sinn, 4,5 cm héich!...d'Gravur vun engem Buschtaf kascht 25 €. Jiddwereen, deen een dovun gestéift huet, fënnt sech – grad ewéi all aneren „Sponsor“ – an deem Bichelchen, dat mir extra fir d'feierlech Aweigung vum Monument erausginn. Natierlech si mir glécklech, wann een e ganz Wuert wëllt bäisteieren.

Wéi kënnt dir dat maachen?

1. direkt op den „Monument-Kont“ bei der Actioun-Lëtzebuergesch IBAN LU38 1111 1973 1618 0000
2. steierméisseg ofsetzbar: Fonds culturel national („Monument Rodange“) BCEE 1002/0100-3

MERCI !

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Aus der Philosophie vum Reenert a vum Grimpert (10. Gesank)

*Et ginn duersch d'Welt zwéi Weeën:
sief Wollef oder Schof
E gudd Fuuss ass béides
als echte Philosoph*

*Wat läit mir un de Sitten
hu meng Popeire Kurs
dee schéinste Credo sange
meng Daalren op der Burs*

*D'Erfahrung seet mer daitlech:
fir ëmmer ze gewinnen
do soll een sech dat Geeschtlech
an d'Weltlecht gutt verbannen*

*Friem Fehler kritizéieren
ass etlechmol wuel gutt
gedenkt dir och doniewent
wat dir alt loosst an dutt*

*Géint aner jüzt mer hareg
vu sech do schwätzt mer lues
an 't hätt ee vëleg Aarbecht
mam Schnapp a senger Nues*

*Mer kënne all schéi schwätzen
als wéi eng Geiesät
ma d'Wollefsschwanz verstoppe
mer heemlech ënnrëm Klead*

*Mer hunn als wéi al Triichtren
d'Gewëssen all zerbëlst
gitt un dee Beschte richen
da fannt der datt e wëllt*

*Den Huer de Bier de Wollef
se stielen datt et flaamt
grouss Schelme gi veréiert
déi butzeg gi verdaamt*

*Wien d'Gaassen all wëllt kieren
dee fënnt dees Dreck eng Mass
wien d'Boxen all wëllt flécken
behël seng eegen zrass*

*D'Welt ass e Sak voll Kriibsen
Wou een deen aner zwéckt
Déi Iewesch gi gejjuppelt
Déi Ennescht ginn zerdréckt*

*De Räiche kann alt domm sinn
da wäert en nach gedeien
ma d'Dommheet bei dem Aarmen
ass guer net ze verzeien*

*Déi Topeg halen d'Stroossen
fir mech ech léiwen d'Schlëff
am Bësch do mécht en aner
déi allerbeste Grëff*

*Ech mouch mer eng Scholastik
voll Lächer wéi meng Buerg
eng Seibar vu Gomlastik
do bréngt een alles duersch*

*Kuckt d'Dommheet ass e Gärtchen
dra wüsst déi beste Speis
den Eefalt muss ee mästen
da gëtt e keemools weis*

Wahlprogrammen!!!

P.W. – All Partei setzt hire Wahlprogramm op. D'Parteien, déi d'Regierung herno maachen, kucken, datt hire Wahlprogramm esou wäit ewéi méiglech och an de Regéierungsprogramm gebaut gëtt.

Dat geet natierlech dacks net ouni Gerëffels oder Kompromësser. Logescherweis misst ower **dat, wat si all – schrëftlech! – an hire Wahlprogramme stoen haten, dann och an de Programme vun deer neier Regéierung kommen.** Oder net?

Eis Proposition: Jiddfer Partei schreift Virschléi fir eis Sprooch an hire Wahlprogramm, vun allem d'Schafe vun engem **Service fir d'Lëtzebuergesch**. Dee Service soll, **op d'Manier vum „Service des Sites et Monuments nationaux“** seng Dëngschter a Berodung fir d'Lëtzebuergesch offréieren an all „technesch-pedagogesch Aspekter“ rondrëm eis Nationalsprooch koordinéieren ... **oder ass dat Element vun eiser Identitéit manner wäert ewéi konschthistoersch Wäertstécker?**

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (98): 28. Februar 2004

LX -international...

R.Z. – Dat klénkt zimlech verbreet, gelldir. Mä wann dir net sot, datt et iech gëtt, wéi a wou a firwat dir ze fanne sidd ... dann existéiert dir net...! Les absents ont tort! Dat gëllt och plazeweis fir eis Nationalsprooch. Et gëtt op globalem Niveau eng ganz Partie vu Lëschten iwwert all Sproochen – pardon – bal all Sproochen. Am Internet fënnt een ënnert allhtml@com eng Lëscht vun den Ofkierzunge. Do gesi mir fir Arabesch z.B. „ar“, Lybesch „ar-ly“, fir d'Belsch steet „nl-bl“ do, fir Albanesch „sq“ asw. Lëtzebuerg ass zweemol ernimmt: „allemand/Luxembourg de-lu“ an och „français/Luxembourg“. Vun eiser eegener Sprooch kee Pipjeswiertchen!

Op enger anerer Lëscht, deer vun der „Association des traducteurs et interprètes de l'Ontario“ fanne mir z.B. HY fir Armenien, ES fir Spuenien, PT fir Portugal asw... vu „LU“ fir Lëtzebuergesch keng Spur!

An enger Opstellung, déi an der „Library of Congress“ am Internet eraus ze huelen ass (cf. ISO 639-2), steet op enger Lëscht vu 17 Säiten z.B. „Lule Sami, Sioux, Sask, Santali...“ Alt erëm eng Kéier: näischt vun eiser Sprooch.

Mir hunn ower en Service Information et Presse vun der Regéierung, en offizielle Conseil vun eiser Sprooch... Ass et zevill gefrot, fir emol an deer Saach op deene richteg Plazen e klengen – offizielle – Bescheid ze ginn? Mir gëngen och alt eng Hand upaken.

Mir halen äis drun...

... vläicht fannt dir: „ewéi de Geck un de Bengel“. **Ower eis Chamber vun elo ass eng „Constituante“**: Si kann also Ännerungen an eiser Constitution maachen. Entweder si mécht dat just iert si verfassungsméisseg opgeléist gëtt, oder si léist sech selwer doduerch op, datt si Ännerungen vun deenen Artikelen aus eiser Constitution stëmmt, déi vun der vierechter Chamber (1994-1999) als „revisabel“ deklaréiert gufen. Komplizéiert? Mä et verhënnert, datt ze vill lichteftank um Grondgesetz vun eisem Land gefréckelt gëtt!

Och den Artikel 29, iwwer de „régime des langues“, ass 1999 als „revisabel“ deklaréiert ginn. Eis Deputéierte vun haut (1999-2004) kënne den Artikel also nom Prinzip vun hei uewen änneren, an zwar daitlech dra setzen: *La langue nationale du Grand-Duché de Luxembourg est la langue luxembourgeoise*, etc... Dat hunn all Fraktiounen äis och an deene positive Gesprécher versprach, déi mir mat hinne kritt haten. Well mir ower all wëssen, datt **elo alles bis den 13. Juni ganz schätzeg** geet, hu mir äis et mat deem néidege Respekt erlaabt, jiddfer eenzele Member vun der Spezialcommissioun iwwer E-Mail nach eng Kéier un säi gudden Wëll ze erënneren.

H.M.

Här Staatsminister...

AL – Dir huet a leschter Zäit eis Sprooch dacks ernimmt. Ganz vill Richteges a Guddes gesot! **Vun Iech huelen d'Leit dat besser of**, datt d'Lëtzebuergesch en Haaptlement vun eiser Identitéit an domat och vun der Integratioun ass ... vun äis gesot, ass dat ewell bal eng „Turlatäin“. Mir soen Iech op jiddwer Fall fir elo mol e grouse Merci.

Mat all eisem Respekt nach eng kleng Fro: Huet Dir nach ëmmer wëlles, **eis Constitutioun och op Lëtzebuergesch** maachen ze loossen, esou wéi mir et um „Hei Elei“ héieren hunn? Dat ass natierlech net einfach. Mä onméiglech ass et net, an et brauch seng Zäit. Dir sot, Dir wiert frau, wann Dir „een“ dofir hätt. Dat ass zwar eng Sprooch-Saach, mä och eng Top-Juristen-Affär, also eng Aarbecht fir op d'mannst 2-3 Leit. Mir gëngen äis wëllen erlaben, no dem „Heemount“ nach dorop zréckzekommen.

Monument RODANGE

AL – Déi praktesch Aarbechten um Rodange-Monument zu Wolz, dem „Kultur-Wee / Reenert“ si voll um Lafen. Wann alles riicht räisst, kënnen mir et 2004 feierlech aweien... dee Sonndeg, iert mir eis „Fiissercher“ fir de Krautmaart viele ginn... also wa wierklech „alles an der Bléi“ ass. Wann dir dee grouse Reportage am TELECRAN N. 48 / 2003 sollt eiere verpasst hunn: Mir hunn en extra mat drécke gelooss (tiré à part) a kënnen iech dee gratis heem schécken (kuckt eis Adressen hei an der KLACK). Do liest dir dann och, wat nach alles iwwer d'Monument fir an eng formidabel Zukunft era geplangt ass.

Wien äis **finanziell** dobäi wëllt hëllefen, dee kann dat haut a mar an iwwermer, direkt op ee vun eise Konte maachen („RODANGE“) oder iwer de **Spezialkont**, dee mir iwwer den nationale Kulturfong agericht kruten: Fonds culturel national / BCEE 1002/0100-3 / „Monument Rodange“... a vun de Steieren ofsetzen! Merci

net streiden!

L.R. – Mir missten äis bal eng Kéier eens ginn, ob **mir dee ganzen Trallalla vun der däitscher Schreifweis-Ännerung** matmaachen oder net... oder vläicht nëmmen dee „verständegsten“ Deel. Eent ass sécher: och wann d'Logik äis seet, datt mir mat eiser germanescher Sprooch, grad ewéi duerech eis Sprooch-Situatioun a Schoul a Press, datt Däitscht net einfach kënnen / däreifen an de Fatzekuerf geheien, **gëtt et ower Grenzen!** Déi leien do, wou et sech drëm dréint, ob mir äis orthographesch international oder sklawesch däitsch „behuelen“.

Eent vun de bekanntste Beispiller ass (ëmmer erëm) de „Fernseh“... deen ower op der ganzer Welt déi griechesch-laténgesch Basis vun TELE-VISIOUN huet...et ass iech bestëmmt och ewell opgefall, datt et **esouguer op den däitsche Programme selwer „Spiegel-Focus-Stern-TV“ an net -FernSehen** heescht. An nach eng Kéier: datt huet näischt mat anti-däitsch ze dinne; et ass eng prinzipiell Decisioun ze huelen, ob et net méi verstänneg ass, eis Ausdréck an d'Schreif plazeweis nom Internationalen ze riichten, wéi am Gänsemarsch hanner dem Däitschen ze watschelen.

Firwat solle mir da Fot(t)o, Geografie, Nafta asw. schreiwen, wann **haut an och nach a Generatiounen keen aus dem franséischen oder englesche Sproochraum dru wäert denken, déi griechesch Wuerzel ze këppen?** Den „F“ am Italiéneschen, am Spueneschen a Portugiseschen, datt ass eng ganz aner Gei, souzesoen eng kulturhistoresch Expresserei. Am Russesche gëtt et déi Stuerheet z.B. net... a stellt iech emol Psiko-logie-terapi, Fisik, Fenomän vir...

Och wa Chrëschttag fir dëst Joer eriwuer ass, kann een am selwechte Sënn ower nach eng Kéier **bedenken, ob ee sech mat deem K aplaz dem CH misst konsequent bleiven oder net...** an dann ower alles, wat z.B. mat „Christus / chrëschtlech“ ze dinne huet, mat deem gelungene „K“ schreiwen, dee just a Skandinaviën e bëssen doruechter dappt...ower muss och all Christian, Christophe sech un de K hängen, d'CSV muss hir ganz Propaganda logescherweis fir den 13. Juni 2004 op **KSV** ëmstellen an der **KDU / KSU** datselwecht roden; den LCGB wäert net op sech waarde loosse...an en L-KGB ginn. Abeejo!

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Kulturjoer 2007

R.Z. – Vrun e puer Wochen ass den Här **Robert GARCIA** **Coordinateur fir d'Kulturjoer 2007** genannt ginn – Enseignant, Diplomingénieur, Journalist an Deputéierten. D'Actioun – Lëtzebuergesch ass frou, datt et dës Kéier e Lëtzeburger ginn ass, deen dës wichteg Aufgab kritt huet. Si setzt och hiert ganz Vertrauen an d'Wëssen an an d'Kompetenz, mä och an d'Fangerspëtzegefill vun deem „neie“ Mann.

Et dierf elo keng Zäit méi verbëtztelt ginn. Dës Kéier ass et allerdéngs net méi wéi 1995; do war de Programm just fir eist Land gemaach ginn. Fir **2007 gi 5 Kultur-Regiounen am ganze Krees ronderëm Lëtzebuerg abezunn...** et dierf ee sech jo da froen, ob d'Käschten och gedeelt ginn...Bis elo ass d'Actioun – Lëtzebuergesch nach op keng Réunioun mat invitéiert ginn; mir spillen dofir d'Tockskäpp ower net a schaffe mat, wou mir gefrot ginn.

Kloererweis gammse mir drop, datt an de Programm fir **2007** och eng Rei Aktivitéite kommen, déi méiglechst direkt eppes mat eiser **Sprooch ze doen hunn**. Eis Sprooch an eis eemoleg Sproochsituatioun gehéieren – ouni ver-

schimmt Gefréckels an eis gemenkerlech Frustratiounskomplexer – mat un d'Spëtzt vun de kulturellen Aktivitéite fir 2007. Mir erwaarden dat ëmsou méi, well eis Sprooch 1995 praktesch iwwergaang gi war. Dat ass, wann een no hannerzeg kuckt, wierklech schued gewiescht; **dës Kéier dierfe mir d'Nationalsprooch als Identitéitselement net méi an de Motz-Eck drécke loosse!**

Am Interesse fir eis Heemechtssprooch kann a muss een am Kulturjoer 2007 niewent Konferenzen, Exposéen, Concoursen, Theater, Literatur a Publikatiounen och Aktivitéiten op jidder Niveau an de Schoule plangen. **Wichtig ass op alle Fall, datt dofir d'Radioen an d'Televisiounen aus der ganzer „Euregio“ mat eragegoll ginn**, an zwar och, mä nach laang net nëmme mat „eiser“ Musek, mat e puer schéine Landschaften, Biller a Skulpturen. Mir hu genuch kulturellt Material, fir och belsch, däitsch a franséisch TV-Regionalprogrammen eng zolitt Bälluecht ze liwweren. **Wa mir net weisen a beweisen, wie mir sinn... da ka jo roueg jiddereren äis fir dat halen, wat hie wëllt...** a wéi sou dacks „niewelaanscht“ vun eiser Staats-Souveränitéit profitieren.

2004 ...

... huet d'Actioun-Lëtzebuergesch 33 Joer

... kritt **dat alleréischte Buch an eiser Sprooch 175 Joer** (1829, „e Schrëck op de Lëtzeburger Parnassus“ / Tunn Meyer)

... sinn et 25 Joer, datt mir déi alleréischte Lëtzebuergesch-Course fir (500) auslännesch Matbirger ageriicht hunn

... huet eist **Sproochegesetz 20 Joer**

... huet d'Lëtzebuergesch d'Chance, an eis **Constitutiooun ze kommen**

... gëtt **d'Nationalmonument** fir de Michel Rodange zu Wolz fäerdeg a feierlech ageweiht

... kënnt am Abrëll d'Nummer 100 vun der KLACK fir eis Sprooch

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (97): 31. Januar 2004

Mir hunn 2003 net alleguer nëmme Schéines oder Léiwes gesinn an erlieft. Dofir sollen eis Wënsch fir d'Joer 2004 vrun allem Hoffnungen op Guddes a Besseres sinn. An deem Sënn huet eis „gëllen Haus-Schreiwesch“, d'Madame Jeanine THEIS-KAUTH, äis fir d'Neit Joer e bëssen ongewéinlecht Gedicht geschriwwen, dat der vill vun äis an hirem déifste Banneschte mat fillen... an hoffen deet! D'Actioun-Lëtzebuergesch wënscht hiren treie Membren a Frënn domat dat Allerbescht...fir all hir Hoffnungen.

fir 2004

Aalt Jor, du wars mer eent wéi keent,
mat net vill Gutts wars du geseent.
Lo géi, a komm net méi erëm,
dat Neit gëtt vläicht net grad sou schlëmm.

E Gléck, datt eemol ee sech duecht,
et wier dach séier fäerdeg bruecht,
bescht Wënsch fir jiddereen z' erdenken
an déi Neijooschdag ze verschenken
an och ze gleewen, datt se gëllen
a sech am Laf vum Joer erfüllen.
Vläicht kënnt et da jo eemol sinn,
datt d'gutt Gedanke Meeschter ginn
a sou en neie Geescht entsteet,
deen alles bei der Jomer jeet,
wat Misär bréngt an luwel niert
a Béises ëmmer nees gebiert.

Lo waarde mir, datt d'Auer dréit,
datt Hallefnuecht duerech d'Däischtert schléit,
an dann eis Wënsch hiert Lucht verspreeden,
datt d'Mënschen nees a Frida a Freedem
grad wéi Geséchter kënne liewen
an net nom eegenen Notze strieden.

Du jonkt Neit Jeeërchen, loos dech grëssen,
an donk äis net fir Sënne bëssen,
déi mir dach selwer net verbrach
an dann och net fir anner nach
un deene mer vläicht schëlleg sinn.

Wéi glécklech Kanner loss äis ginn,
déi net grad nëmmen iwwerleeden
ma sech och nach des Liewes freeën!
Well Freed a Lucht ginn Hand an Hand
a féieren äis u seidem Band
duerech d'Däischtert, déi äis ëmmer nees
de Wee vun eiser Liebesrees
mat schwarze Wolleken emgëtt.

Neit Jeerchen, gleeft mir ginn äis net!
Mat denger Hëllef soll geschéien,
datt nëmmescht äis den Aarm ka bëien.
Stree Friden op den Aerdestär,
dann hu mer dech, Neit Jeeërchen, gär!

eng **KLACK** fir eis Sprooch 95

Sprooch?

L.R. – Vlächet ass et net vu Muttwëll, wa mir vun deenen 3 Begrëffer emol kuerz a grëffeg Definitiounen aus seriöse Quelle bréngen... an dobäi iwwer d'Lëtzebuergesch nodenken.

Sprooch: System vun Zeeche fir d'Ouer oder d'Aen, déi eng Communautéit, e Grupp vu Mënsche gebraucht, fir sech auszudrécken an ënnereneen ze verstännege.

Dialekt: Regional Form vun enger Sprooch, déi genuch spezifesch Charakter opweises huet, fir als en eegent Sproochsystem gekuckt ze ginn.

„Patois“: Dat lokal vun engem klengen Deel Leit Geschwänt, dat kulturell ënnert dem Niveau vun der allgemenger Sprooch vu rondrem gekuckt gëtt.

Idiom: Jidder linguistescht Sproochinstrument, dat vun dëser oder dërer Communautéit gebraucht gëtt.

Esou fënnt een et dem Sënn no am *Grand Larousse universel* a bei *Le Robert-langue française... Le Monde* war sech net ze schued, fir et deemno ze bréngen (04.10.03).

Wa mir elo nach bedenken, datt **eis Sprooch, noweisbar, zënter 200 Joer als „System vun Zeechen...“** esou besteet, wéi hei uewe gesot gëtt – an dat och nach an engem international unerkannt souveräne Staat – dann ass d'Lëtzebuergesch eng „operluechte Saach“: eng Sprooch!

An dann: Et fällt kengem (méi) an, am Gebrauch vum Lëtzebuergesch **eng Form vu sozialer Positioun** ze gesinn. D'Lëtzeburger schwätzen et alleguer mateneen, an dat vum „Klengste bis zum Décksten“, vrun allem och do, wou d'Gesetzter vun eise fräien an onofhängege Staat gemaach ginn: an der Chamber. Dat zielt mat Sécherheet bei eventuell nach weider Elementer oder Argumenter fir d'Definitiou resp. d'Ënnerscheede vu Sprooch-Dialekt-Patois.

Nach dobäi: **Dat anert Joer feiere mir d'175 Joer vum alleréischte Bichelchen op Lëtzebuergesch:** dem Tunn Meyer säi „**Schréck op de Lëtzeburger Parnassus (1829)**“... also och d'175 Joer vum Schrëft-Lëtzebuergesch; dat kann ee jo ower dann op d'mannst zënter dem Méchel Rodange sengem Reenert (1872) als literareschen Idiom kucken.

Wat a wéivill zënter 1829 an eiser Sprooch geschriwwen a publizéiert ginn ass, dat féllt ewell meterweis Stellagen a Bibliothéiken. Schonn eleng dat, wat an de leschten 30 Joer als eege Bicher, an Zäitschrëften oder Zeitungen isoléiert eraus koom, hätt sech vrun zwou Generatiounen emol kee gedreemt. Eis Sprooch ass also net nëmmen an „Ëmganks-“ oder „Kommunikationsmëttel“, mä och **kulturell esou lieweg ewéi nach ni!** Gewëss: Et brauch keen äis un d'Grenze vum Lëtzebuergesch ze erënneren. Wien als Schrëftsteller soll / wëllt gekuckt ginn, dee brauch keen, fir him dat an engem Stéck dohinner ze geheien. Iwwregens hu mir dat méi héich-gebengent / intellektuell Geschreifs net op Lëtzebuergesch néideg; dat kënnt mir äis op d'mannst an zwou „Superkultur-Sproochen“ leeschten ... eben eis egen Art!

ACTION UN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

FIR oder dergéint?

R.Z. – Et gëtt der Actioun Lëtzebuergesch dacks virgehalen, si wier bal ëmmer nëmmen „dergéint“: géint d'Franséisch, géint d'Däitsch, géint..., géint. Falsch! Di meescht vun deenen, déi dat onbewisen an d'Welt setzen, maachen et mat queeschen Hannergedanken.

Mir ginn es net midd, ëmmer rëm ze betounen, datt d'Actioun Lëtzebuergesch just fir eppes ass, nämlech, datt eis Sprooch soll als dat erhaale bleiwen, wat se ass, an datt si verstännegerweis déi Plaz soll kréien, déi si zegutt huet.

Eis Sprooch ass wéi knappes eppes aneschter en Identitéitselement vun eise Land a vun eise Awunner, grad ewéi aner Symboler vun eise Staat.

Fir d'Auslänner, déi bei äis wunnen a bleiwe wëllen, ass eis Sprooch en Integrationsfaktor, wéi et keen anere gëtt. Déi Iwwerzeegung huet sech an der Tëschenzäit op ville Plazen an a ville Käpp bei eis an am Ausland duerchgesat. Net fir näischt verlange mir dofir och, datt eis national Sprooch an den Artikel 29

vun eiser Constitutioun stoe kënnt. D'Aussiichte sinn déi allerbescht.

Den 28. Mäerz 2002 huet de Staatsminister Jean-Claude Juncker op dem Colloque iwwert d'Thema „Migrations: les enjeux!“ dat hei festgestallt:

„Ech gleewe weider drun (...), datt d'Lëtzeburger Sprooch an 20 oder 30 Joer mat grousser Wahrscheinlechkeet deen eenzeg nationaler Zesammenhalt wäert duerstellen. Haut ass d'Lëtzeburger Sprooch eng vun eise Charakteristiken, grad wéi de wirtschaftlechen a soziale Wuertstand.“

Ech géif mer wënschen – ech soen dat net, well et keen anere Choix gëtt, ech soen dat, well et d'Sprooch vum Land ass – datt all déi Leit, déi op Lëtzebuerg lieve kommen an all déi, déi heibinnen schaffen kommen, d'Lëtzeburger Sprooch esou beherrschen, datt se sech an der Gesellschaft an am Beruf kënne verstännege.“

Merci, Här Staatsminister. An deem Sënn denken a schaffen mir zënter 32 Joer!

Maja. An?

H.M. – Et geet näischt driwwer, engem deem eppes net kann / wëllt verstoen, e Verglach mat senger eegener Praxis ze ginn. Mir hunn ewell méi dacks englesch, franséisch oder däitsch Beispiller bruecht, fir ze weisen, datt d'Schreifweis vum Lëtzebuergesch net méi koppeg oder manner logesch ass ewéi anerer. **D'Gewunnecht léist 95% vun all deene Probleemer.**

Huet emol: la gageure (gelies „gajür“)... la peur (gelies „pöör“)... le feu (gelies „fö“)... natierlech kann ee sech hei mat „historeschen“ Ursachen oder méi glënnerege mat „Paradigmewisselen“ erëmschloen oder opblösen, mä dat bréngt rosewéineg an der Praxis. Mir hunn et ze léieren, oder äis drun ze gewinnen.

Wa mir dann dem Schrëft-Lëtzebuergesche vis-à-vis wëllen eierlech bleiwen, mussen mir zouginn, datt eis Schreifweis och Versteesdemech... a Gewunnecht zegutt huet. Net nëmme bëlleget, kregéillerecht Gekritizéiers.

Neklosdag...

Et geet näischt iwwer eng gutt Gewunnecht. Och fir d'Liesen. Firwat dann net och e Lëtzebuergesch Buch bei den Teller leeën? Hei eng kleng Wiel, déi dir an de Bicherbutteker oder op eise Adressen hei uewe bei äis direkt kënnt kréien:

Mosaiksteng / Dictionnaire:	17 €
Psalmen (komplett):	25 €
Eiser Lidder:	9 €
Mat Laachen a Kräischen:	4 €
Um Vaubang (Adel Weis):	16.50 €
40 Fabeln (Lex Roth):	14 €
Annoncen / Menüen:	3 €
„Klenggekeeten“ (Rob. Siuda):	2.50 €
Texas Nuckles (Louis Miesch):	2.50 €
Geschichten+Spréchercher (J. Theis-Kauth):	15 €

Alles an de Bicherbutteker an op eise Adressen !!

10 % fir Schoul- oder Veräinsbestellungen

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (96): 27. Dezember 2003

NIX nei!

AL – Emol e kleng Verglach: Wann ee bei engem Haus e Kullang fléckt, e puer Leeën ersetzt a vlächet dës oder déi schif Rollued an d'Rei maache léisst, **da geet hei dach net vun engem NEIEN Haus Rieds, oder?**

Esou gekuckt ass et och grondfalsch, fir elo vun enger NEIER Schreifweis ze schwätzen, wann, um zolitten Orthographie- Fong vum Lëtzebuergesch (*1950!) e puer „Plättercher gebotzt“ an en etlech „Klenschen ersat“ si ginn ... genee dat ass ower vru 4 Joer geschitt. Net manner, mä och net méi. **Mir hu keng „NEI“ Schreifweis**, et ass nach ëmmer déi „al“, mat genee deemselwechte Fëllement, ower mat en etleche Vereinfachungen a klengen Ännerungen.

Mir haten d'Leit vun dërer Kommissioun 1999 kloer gewarnt, jo nëmmen ëm gottesbiddes-wëllen net vun enger „NEIER“ Schreifweis ze schwätzen: domat géif een d'Leit onnéidegerweis verwallen, wann net esouguer rabbelkappge maachen. Mir hunn net geduecht, datt een et do mat esou engem miserabele Fangerspëtzegefill ze di krit. Vu psychopädagogeschem Gesprier keng Spuer! Leider ass et dann esou kumm, wéi gefaart: **Jänni a Männi ass veronrschert**. E groussen Deel vun eiser 30 Joer laanger Orthographie-Campagne guf ënnerhielegt, muttwëlles... oder bewosst? Et soll och kee sech opspillen, wéi wann hien eng „NEI Schreifweis“ erfionnt hätt, dat stëmmt net, an et ass net eierlech! De Verdéngscht ass a bleift dem Professor Robert Bruch säin; den Alain Atten huet d'Orthographie 1972 „codifizéiert“, nodeem d'Actioun-Lëtzebuergesch beim Här Minister Robert Krieps en oppent Ouer fonnt hat, fir d'Schreifweis vum Dictionnär als „arrêté officiel“ eraus ze ginn. Basta.

Hei dann nach eng Kéier eis Offert: Jiddereen, dee gär eng zerguttst Basis fir d'Schreifweis vun der Lëtzeburger Sprooch hätt, ka **bei äis – GRATIS!** - een oder méi Exemplare vun deem Blat kréien, dat mir extra dofir erausbruecht hunn (Tel. 470 612). Dat kënnt dir Iech iwwregens och op der **Internet-Säit vum Atheneum („Eis Sprooch“)** erfloeden oder Iech am **Schoulministère** (beim Här Othon Neuens) déi extra Publikatioun iwwer d'Orthographie froen, déi do an der Zäit eraus koom ... alles GRATIS!

CHRËSCHTDAG

= KRËSCHTDAG ???

dann och:

Kristus - Kristian - Karakter - Klor asw...

eng **KLACK** fir eis Sprooch 94

Hierscht-Gedanken

Mir ginn op Allerhellege lass. Et ass „halwen Hierscht“. Munneche-ree vun äis grimmelt u vill méi déiwe Gedanken wéi soss ...mä de richtige Wuertkënschtler paakt äis Gefillern an Zeilen, fir déi mir merci soen ...hien / si seet dat, wat mir dacks net esou richtig vu bannen erauskréien.

De Blieder hir Faarwe
sinn net méi sou kéng
an 't gëtt ewell Owend
e Strapp virun néng

De Mound schwëmmt
duerch d'Däischtert
e sëlwerget Schëff
an d' Flantermais flantren
eraus aus de Schléff

Si spieren den Niwwel
a wësse well bal
do kommen d'moer Zäiten
an d'Nuechte gi kal

All Dahlië verblatzen
den Houfert verschwénnt
iert gëfteg a lila
d'bleech Uchteblumm kënnt

E Päiplek kësst séier
am Gaart déi lescht Rous
flitt fort wéi de Summer
an d'Schieder gi grouss

Jeanine Theis-Kauth

Zinglabumm, wow!

AL. – Wat mir als Däbbëssen eemol vu Spréchelcher, Liddercher asw. geléiert hunn, dat bleift souzoesen op eisem *Harddisc* gespäichert. Jidderee kann sech bei sech selwer dovun iwwerzeegen. Wann et sech dobäi och nach ëm elauter „Saachen“ an eiser Sprooch dréint, da stäipt an ënnerschreift d'Actioun-Lëtzebuergesch dat natierlech mat Hänn a mat Féiss!

Elo grad ass den 2. Band vum „Zinglabumm“ erauskomm. Den 1. Band war no e puer Méint vergraff, ass ower och erëm ze kréien. 6 Bänn si geplangt; eise Merci ass knuppendedék! Et dréint sech ëm eng Hellewull Kanner-Spréchelcher a Lidder, e wonnerschéint „Heft“ vun 80 Säiten mat enger CD-ROM vun enger fomidabler Qualitéit, ... dat Ganzt fir 25 € pro Band, an nom 14. November fir 30 €. Genée Informatioun ass um Internet ze kréien (www.zinglabumm.lu). Mir ginn är Bestellungen och weider.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROOCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisatioun/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Lëtzebuergesch: Quo vadis?

L.R. – „Quo vadis?“, e Welt- Klassiker aus der Film-Konscht (Mankiewicz). Dee Film-Titel riicht sech no engem Sproch aus der Bibel: *Quo vadis, Domine?* Här, wuer gees Du? Deen Ausdrock war dëslescht och den „Ophänkert“ fir eng Konferenz, déi d'Madame Direkter Goetzinger vum „Centre national de littérature“ gehal huet.

Wann e Literatur-Spezialist iwwer eng Sprooch schwätzt, geet et natierlech ëm ... Literatur. Esouguer wann et sech ëm d'Lëtzebuergesch dréint. Den Titel vun dëser Konferenz hätt deemno missen heeschen: **Lëtzebuergesch LITERATUR, quo vadis?** Dat ass kloerweis immens wichteg, mä ... et ass mengerwäreg ower net domat gehal, eng Koppel vereenzelt Auteuren ze ernimmen, déi elo vum Lëtzebuergesch (erëm) op d'Däitscht schalten. Fir wéi laang? Dat ass ower hiert gutt Recht; eisen éierleche Merci bleift fir all déi wertvoll Saachen, déi si an eiser / hirer Sprooch erausginn hunn! Et soll dobäi net ënnert den Dësch fale gelooss ginn, dat mat engem däitsche Buch méi Aussicht op déck Editiounen a „boren Dalles“ dran ass. Maja. Och an der Rei.

D'Madame Goetzinger weess nëmmen zevill gutt, datt den Titel vun hirer Konferenz e grëffeg-rhetoresche Rapport ass. Dat sëtzt ewéi e Flitscheifel. Dat pätscht ewéi e Feiersteen! Dat zitt ... mä net ganz riichtaus!

Wat maache mir dann elo mat all deenen, déi (nach) Lëtzebuergesch schreiwen? Sinn dat keng? Muss een – a vu wien senger Gnod? –,agréierte Literat sinn, fir eppes mat Kapp a Fouss ze schreiwen? Muss een aus deer allerviischer Rei sinn, aus gudder, besserer, allerbeschter Hickecht? Wat a vrun allem wéi gëtt hei iwwer de Leescht gezunn? Ginn nëmmen den „Ductus“, déi dichterech Kreativitéit, d'Originalitéit vum Geschreift op d'Wo geluecht? Däerf näischt vum der Sprooch-Qualitéit gesot ginn, ouni dat géint „normativen Drock“ gemëffert gëtt? Reese mir elo „mat all deenen aneren hirem Gemësch“ an déi nächst Pabeiersammlung? Guf et kee Marcel Reuland, keen Tit Schroeder, kee Paul Noesen asw., déi haut a mar nach grad esou wouer a wichteg si wéi si bis elo waren?! Firwat gufen a ginn der esou sëllegen nach ëmmer pësseg mat engem spatzé Mëndchen an dem literaresche Käizchen an der Luucht zimlech iwwerhiefflech „geduld“? Ass net verstan, datt een op dës Manéier vläicht villen de guddé Well an de Bic aus der Hand schléit? Wéivill kriterien der dann d'Flemm, hir eventuell talentéiert Schreif iwwerhaapt an de Grapp ze huelen? Wéi ass et mam néidegen Ëmfeld, fir iwwerhaapt eng allgemeng Schreifkultur vum Lëtzebuergesch ze schafen? Mä dat ass eng aner Gei, gelldir, souzeseo Kiermesgefiddels, Piccolo.

Quo vadis Lëtzebuergesch? Wuer gees du, Lëtzebuergesch? – „**Ubi es, Lëtzebuergesch?** Wou bass / steess du, **Lëtzebuergesch?** ... eng giedleg (rhetoresch) Fro fir eng aner Konferenz? Mä d'Lëtzebuergesch dappt a geet a leeft ewéi et nach ni de Fall war. Och literaresch, mä nach laang net nëmmen an eiser Sprooch tëscht literaresche Buchdeckelen. Iwwerall! Eis Sprooch „bei de Leit“ leeft, wibbelt a jappt ferm drop lass. An dat op alle Gebitter, wou si eng verstänneg Plaz a Roll zegutt huet. Dat kann net nëmmen eleng an der Literatur sinn!

Sprooch(e)-Bulli

M.V. – Dir erënnert iech nach un dat Bichelche mat honnerte vu Beispiller, wéi een eis Sprooch wonnerbar kann hëllef fitti maachen: **GRÉNG a ROUT LËSCHTEN ... 80 Sätze Sätz an Ausdréck, wéi ee vrum Micro, op Radio an Televisioun, an der Chamber, oder bei enger feierlecher Geleeënheet d'Lëtzebuergesch „nonee maache“ kann** ... ower och Virschléi fir eppes sproochlech riicht ze bëien. Dat Heft ass nach ëmmer bei äis fir de Präis vun engem Pak Zigaretten ze kréien! Mir haten et an der Zäit iwwersien an Dosende vun Exemplairen an d'Chamber an op jiddfer Radio geschéckt. Sollt een et net méi hunn / fannen ...kuckt eis Adressen ... mir schécken et!

Hei nach aner Beispiller, déi e fläisseg Nolauschterer a fréieren Deputéierten äis erageschéckt huet, nodeems him dem Roby Zenner säi „Schluechthaus-Artikel“ an der KLACK 93 gutt gefall hat. Bei him ass et also net nëmme bei engem Geleeënheits- oder Comptoirs-Gespréich bliwwen. Merci. Probéiert emol, fir déi kromm Neel selwer riicht ze klappen:

En Event fir Jogger-Freaken + de Strasser huet ofgezunn + hie war ganz ofgeklärt an huet näischt ubrenne gelooss + d'Union huet kleng Bréidercher gebak + den Ambiente vum Park ouni Stacheldrot + de Qualifying fir d'Poolposition + eng Top-Réussite + eng Freesession nom Warm-up + si maachen zwar eng gül Randonnée, spillen ower künfftig eng Etage méi déif + an elo get up music + e grouse Rush mam Headliner op d'Happy Hour + d'Kids waren easy cool drop + dat steet nohaltig am Raum ...an de Setup war ...e Flop.

Leider hält esou eng schluppeg Sprooch méi séier, besser a méi laang bäi wéi en normalen, riichteweche Sproochgebrauch ... dat gëtt eng gelongen Nohaltgeket. Wat mengt dir?

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (95): 29. November 2003

Inversetzer-Cours!

R.Z. – Déi allermeescht Kniet a Knäpp, iwwer déi mir äis am Lëtzebuergesch iergeren, hunn hir **Ursaachen am Däitschen**. Gewëss: eis Sprooch ass Famill mat deer vum Goethe, vum Thomas Mann oder Grass. Déi hollännesch an déi dänesch och ... mä deenen hire Schrëftgebrauch ass zënter laang eng breet **Gewunnecht a Schoul a Press!**

Vru Joeren huet d'Actioun-Lëtzebuergesch, iwwers zesumme mat der UGDA, am Conseil national des programmes eiser Regéierung **Owescourse fir all déi Leit virgeschloen, déi d'Lëtzebuergesch als „Handwierksgeschier“ hunn oder solle kréien**. Wat ass dobäi erauskomm? Näischt. D'Saach guf „tirangiséiert“, fir dat däitscht „schulbladisiert“ emol ze ëmschreiwen.

Mir bleiwen dobäi a fuerdere mat Respekt – och vun deer „anerer Sait“ – datt dëser Coursen am **Kader vun der „Education des adultes“** ageféiert ginn. Mir soen och alle Parteie merci, déi dës Initiativ fir dat anert Joer mat eran an hire **Wahlprogramm** hëlen.

Commemoratioun...

P.W. - 10. Oktober 1941. Vrun 62 Joer hunn d'Lëtzeburger dem Nazi-Okkupant kloer an däitlech, esouguer schrëftlech a mat Ënnerschrëft gewisen a gesot, *wou de Bock...* asw. En onerhéierten Affront, deen „deemoools“ op der ganzer Welt bewonnert ginn ass! OWER:

„62 Joer: **eng Énwegkeet**. 62 Joer: **kale Kaffi**, dee just nach heiansdo en etleche onverbetterlech nationalistesch Fanatiker opwiermen ...“

„62 Joer: **wat hu „mir“ dann domat ze dinn?** Mir ware jo nach net emol op der Welt. Esouguer eis Eltere si vrun 62 Joer nach Schoulbouwen a -meedercher gewiescht ...“

„62 Joer: dat ass dach **ewell laang Geschicht**, mir hunn domat just an de Bicher ze dinn. Wat heescht hei „Journée nationale de la commémoration“? Wien erënnert sech do u wat? **Eng Abberzuel fir déi Al**.“

Leider ass esou e Gemierwels vu villen aus den zwou jéngste Generatiounen **net ganz aus der Loft gegraff**. Déi eng denken et nëmmen, anerer knouteren et, wann een hinne zevill domat op d'Schlappe geet ...wa méiglech vun enger gudder Mark, déi „in“ ass a bei d'Marke-Kleeder mam berühmte Jitzki passt. Mä, gelldir, et huet nach kee sech selwer gezillt ... a verwinnt.

Wier et net eng gutt Saach, wann een dëser Bemierkungen – an d'Äntwerten drop – als **Dialog fir op eng Bühn** gëng zesummebauen: jonk Mënschen, déi sech ewéi an engem Sketch mat deene Froe gëngen ausnee setzen. Dat wier lieweg, et hätt vläicht net dee Charakter vu gutt gemengter, patriotescher mä dréchener „Schoulhalerei“, vun Dozéieren a Beléieren, mam Fanger an der Luucht. Wier dat net en **Auteure-Concours** wert? Organiséiert vum „Comité-Directeur du Souvenir de la Résistance“.

Natierlech misst hei och d'Roll mat agebaut ginn, déi eis Sprooch als **Resistenz-Element** den 10. Oktober 1941 gespillt huet. Dat gif ganz sécher fir d'Versteedemach vun „3-mol Lëtzebuergesch“ bei deene Jonken (an ewell manner Jonken) hëllefen.

Europäesch Conventioun

Mir hunn äis hei an der KLACK ewell mat deer grousser Versammlung ofginn, déi ënnert dem Giscard d'Estaing zu Bréissel eng Constitution, also eng Verfassung, deemno **en allerwëscht Gesetz fir d'Europäesch Unioun** soll virbereeden. Jidder Land vun der Communautéit ass dra vertrueden. Lëtzebuerg och, a schéin iwer d'Partei verdeelt.

Der Conventioun / Versammlung hir „Eeër“ si geluecht. Deen Europa-Menü soll elo och op de groussen Dësch kommen, an zwar bei deenen Eeckste vun den Décken, op der EU-Regéierungskonferenz, dem EU-Parlament an dem „Conseil Européen“. **No deer Prozedur mussen déi eenzel Länner dee Paragraph-Bësch ofseen...** ower et ass elo schonn „dämeeg“. Verschidde Länner halen drop, datt hir Leit och „e Wuert“ kréien. Am Sënn vum Ausdrock: 1 Wuert... an engem Referendum mat JO oder NEEN.

D'Situatioun billerméisseg (metaphoresch) ausgedréckt: Jidderree weess, datt nach keen e Gackelche giess huet, ouni d'Schuel ze „krächen“ an et eventuell ze schielen... et muss een och nach wëssen, ob een eng Eeërtriwwel, e luesgekachtent oder en haart Ee léiwer hätt; et sief, datt een dat Gielt an dat Wäisst duerchernee schléit an eng Omlett draus mécht. Nach anescht ausgedréckt: Jiddereen huet och säin eegene Goût an dat eent léiwer wéi dat anert... a mir wëssen, datt déi Grouss eng onheemlech Strass hunn! Am direkte Sënn: **Déi kleng Membre vun der EU wëllen a solle sech net vun deene grouss weckelen a verkëppe looszen...** net ewéi lüsteg Lais a Mécke geknëckt a verjot ginn. Et schéngt den Ament, wéi wann och esouguer eise Statsminister an deer Saach aner Saiten op d'Gei gezunn hätt... och wann et hei vrun allem ëm d'Zuel vun de Commissairen an Ofstëmme geet.

No deenen a kéipweis aneren Iwerleeungen ass déi ganz Entreprise EU-Verfassung dann nach laang net duerch de Bësch ... **et wier nach Zäit, sech d'Saach nach emol iwer de Wee vun eiser Sprooch-Situatioun ze bedenken ... iwwers vum de Sproochen an der ganzer EU.** An allen EU-Länner besti Rechter, déi eng EU-Constitution net dierf iwergeen! Eis irlännesch Frënn – mat knapps 5% vun hinnen als Irish-Gaelic-Sprächer / Locuteurs – wäerte wëssen, wéi si do reagieren. Anerer, deenen hir Sprooch net vu weider Leit geschwat gëtt ewéi d'Lëtzebuergesch – z.B. Maltesesch a spéider Islännesch – loosse sech och, am Sënn vum Ausdrock, net esou mirnäischt-dirnäischt iwer de Mond fueren. Si hu Recht. A mir? Wou ass eist Sprooch(e)-Recht?

An der Europäescher Constitution misst verstännegerweis e klengen, ower wichtigen, Alinea stoen, **deen op d'Sproochegëtt(er) gemënt ass; e Saz, deen de Länner hir Sprooch(en)-Autonomie souverän garantéiert.** Ech kënnt mir eppes op dës Manéier virstellen:

Les langues officielles et de travail de l'Union Européenne sont définies par les législateurs et hauts-représentants de ses membres; les régimes linguistiques internes aux pays-membres restent subsidiairement tributaires de la souveraineté de chaque pays.

Dat wier d'Garantie, datt eis Kanner an déi nächst Generatiounen äis net engker géngje verwënschen... eise Vertrieder an allen Décisiouns-Organen elo schonn dofir **MERCI!** Lex Roth

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Eis Lidder an d'Schoul!

M.V. – An England, am Frankräich, an Irland asw. weess **jidder Kand vun 10 Joer eng Dose Lidder a senger Mammesprooch**, datt déi „sëtze“ bleiwen, héiert dir iwerall, wou een lëschteng Band beieneen ass! Bei äis sinn et der garantéiert keng 15%. Den Usaz dofir kann ower bal nëmmen aus der Schoul kommen. All Respekt fir eis Leit, déi sech mam Fach „Musek“ an der Sprooch ofginn, ob als Enseignant oder als Leit vun der „MUSEP“. **Ouni eng bestëmmt Partie eiser Lidder gëtt et kee breede Fong fir d'Leift mam Lidd a vun der Musek.**

Eis Schoulministesch wier net iwwel beroden, wa si **eng Lëscht vun 20-30 Lidder** gif opstelle looszen, vun deenen d'Kanner **spéitsens nom 6. Schouljoer d'Halschent obligatoresch misste kennen a kënnen.** Dat wieren der 2-3 d'Joer. Zevill? Da solle mir äis och net

driwer bekloen, datt d'Lëtzebuurger „hir Lidder“ net kennen, datt si ausser dem chaotesche Gebrells an deem idiotische Gebirels vun hiermiddegen, rappegen „engleschen“ Texter näischt anescht wëssen. Dat geet op d'Käschte vu jidder allgemengem Gefill fir Kultur... **PISA um Gebitt vun der Musek!** Mol net dovun ze schwätzen, datt hei och een Deel vun de Wuerzele fir d'Leift vum Gesank am Allgemengen am Spill ass, grad ewéi d'Zukunft vun de Gesankveräiner. E „Juppelpäerdche“ fir eis UGDA?

Nodeem mir eist **Bichelche mat ronn 5 Dosen „EISER LIDDER“** erausginn hunn, ka kee méi soen, hie gif niereens eppes vu Lëtzebuurger Lidder fannen. Dir kritt et an all Bicherbuttek oder kënnt et direkt op enger vun eisen Adresse bestellen... fir de Präis vun engem Teller Spaghettien!

Gebeemten Houfert?

P.W. – **Eent vun de sympatheschsten Zeche vu kleng Sprooch wéi eiser ass hir Einfachheet**, wat net mat Aarmut oder deer esou dacks zitierter „Onreflektiertertheet“ ze verwieselen ass. Si ass riicht eraus, fiert net ëm de Bräi, schminkt a botzt sech net, deet keng onnëtz Bänn a Flätschen un.

Einfachheet ass och eng Haaptqualitéit bei ville grouss Schrëftsteller aus de sou genannte Kultursproochen. Déi Etiquette fanne mir ewell bei de griecheschen a laténgesche Klassiker, wou kloer Gedanken och kloer ausgedréckt sinn. „Ce qui se conçoit bien s'énonce clairement...“ heescht et an engem bekannte franséischen Zitat. Den Albert Camus, de Milan Kundera, den Heinrich Böll sinn z.B. an eiser Zäit Beispiller fir eng onverfälscht Sprooch, déi engem genial vu bannen eraus virkëent.

Soubal engem Schreiwert seng „Schwätz“ sech ouni Ursach schlaangeméisseg dréint a

kréngelt – an eiser Sprooch heescht dat: gakegt **„Jaddermunnnessen-Däitsch / Franséisch“** – fänkt een un, d'Stier ze ronschelen. Gëtt do eppes verstoppt, verhuelt, mat den Hoer erbäigegzunn? Oder ass et nëmme fir unzeginn, gutt-zemaachen? Loosst mer äis net falsch verstoen: De Stil vun enger Literate-Sprooch läit nun emol och dacks an der perséinlech-origineller Ausdrocksweis vum Auteur oder den Émstänn vun deem, wat geschriwe gëtt.

Firwat dann elo dëst Getierms? Mä well mir **eis einfach a riichteraus Sprooch ewell op esou ville Plaze verkleeden, datt ee se net méi erëkennt**, vrun allem, wann et méi iescht oder e bësse feierlech soll sinn. Hei bréngt dann eng Musek e Concert duer, aplaz deen ze ginn oder ze spillen; mir „gedenken engem (senger!)“, aplaz äis un een ze erënnere / un een ze denken, djee, mir trëlle flatsch mat der Nues a mat eiser Schreif an e gebeement Gesproochs ... an ermëlen domat hir Kloverheet.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (94): 25. Oktober 2003

Am Schluechthaus!

R.Z. – Wéi dacks hu mer schonn op dëser Plaz iwwert dat ganz schlecht Lëtzebuergesch geknoutert, dat ee vrun allem um Mikro héiert. Meeschtens sinn deer genëssgester lëtzebuergescher Wieder an Ausdréck ënnert den Dësch gekiert oder duerch Vokabelen ersat, bei deenen net nëmmen den Dicks, de Lentz an de Rodange sech am Graf, mä Dausende vu Leit sech um Stull ëmgedréit hunn.

D'Schluechthaus ass grouss op, fir eis Sprooch mat Method ze „kabonéieren“! Dorun ass keen Zweiwel, wa jo **keen Dag vergeet, ouni dat een den Hick iwwer dat aremséilegt a schummesswärt Ouere-Gehäck kritt**, wat een do héiert; vum Onsënn am Fong emol net ze schwätzen: „Et ass net gewosst, wéivill *Doudeger* nach stierwen.“ (Abejoo! Den James Bond huet awer scho gesot, et gif een nëmmen eemol stierwen.) – „De Kim Kirchen ass den eischten am *General*.“ (Ass dat e Botzmëttel? Oder geet et ëm d'G.-Klassent?) – „D'Zuele gi *publiéiert*.“ (Mir nennen dat, wann et scho muss esou gesot ginn, *publizéiert*.) – „D'Alliance, déi *hu* verluer.“ (D'Alliance ass eng eenzeg Equipe, keng Méizuel) – „Den Auto ass *zeréckfonnt* ginn“ aplaz erëmfonnt... vläicht gëtt och geschwënn och en Auto vijenzeg fonnt. – „En ass *enges quadrupel Mord ugeklot* ginn“...schudder, schudder! – „Den Här *Mosty* huet gemengt.“ (Heescht deen dann net Mousty, an dat liest ee „franséisch“ *Musti*.)

Et ass wierklech ganz schlëmm, **wat äis bannent nëmmen engem Dag hei vu Leit zervéiert gëtt, déi eis Sprooch professionell solle gebrauchen... an net (wëllen) kënnen!** Dat ass also schon net méi fir ze laachen, et ass einfach e Skandal a wierklech 5 bis 12. Wéi laang léisst eis Regéierung dee Sprooch-Kabes do nach brutschen? Mat deer vill geplote „Pressefräiheet“ kann et jo näischt ze dinn hunn... oder hu mir nëmmen Intressen u „francophonie“ an „Duden-Däitsch“ oder Oxford-Englisch? Wann een net ëmstand ass, e puer Sätz no enger anstänneger Virbereedung ze liesen, da gehéiert een einfach net hannert e Mikro, a scho guer net hannert e Radiomikro... Well da weess een och net, datt een eng Responsabilitéit besonnesch vis-à-vis vun de Kanner huet. An dat ass wierklech schlëmm!

Och géint Risibisi-PISA-Kränk: Lëtzebuergesch liesen!

Mosaiksteng/Dictionnaire: 17 €	„Klenggekeeten“: 2,50 €
40 Fabeln: 14€	Mat Laachen a Kräischen: 4 €
Psalmen (komplett): 25 €	Texas Nukes: 2,50 €
Annoncen / Menüen: 3 €	Um Vaubang: 16.50 €
Geschichten+Spréchelcher: 17 €	Eiser Lidder: 9 €

**Alles an de Bicherbutteker an op eisen Adressen!!!
10% fir Schoul- oder Veräinsbestellungen**

eng **KLACK** fir eis Sprooch 92

verséint iech!?

P.W. – Do frot dir natierlech, wat gemengt ass. Dir huet iech ganz sécher ewell verschlof, verspéit, verschwat, verzielt, verschléckt, verschriwwen, verlaf asw. – mä **verséint**?

Hei misst also gemengt sinn, datt dir aplaz Zalote-Som de Päckelche mam Muerte-Som am Gaart geséint huet. Dann huet dir iech géiert, verdunn, gestouss. Mir schwätzen och dovun, datt een eppes „geséint“ huet, also verluer, an et net méi erëmfénnt... mä kënnt dir iech virstellen, datt ee sech „**mat Gott verséint**“? Dir gitt dach net mam Härgott an de Gaart séinen... an da soll deen sech och nach „verséinen“, also dee falsche Som an d’Kautsch grimmelen. Dat geet och net, well den Härgott sech jo net iere kann!

An ower kënnt dir **zu Bartreng** mat déck gemoolte Bustawen iwwer enger Paart liesen, dir sollt iech „mat Gott verséinen“. Dat ass dees Däitsch, dat mir esou dacks um Radio oder op der Televisioun als Lëtzebuergesch zerwéiert kréien (vläicht erënnert dir iech un déi „gequellte Wolleken“ aus eiser leschter KLACK). Versöhnt euch mit Gott! ... eng gutt Saach, ower mat deem „verséinte“ Gedéngels kritt dir décke Buttek mat eiser Sprooch, an et ass glat net esou sécher, datt eiser Härgott frou doriwwer ass. **Wann der zwéin sech „versöhnen“, da wëllt dat dach heeschen, si genge sech „erëm verdroen“,** si hätten sech eens gemaach, also an deem Fall mat eiser Härgott „an d’Rei gemaach“. **Et ass de Fong, deen zielt, de Gedanken;** an do kënnt eis Sprooch zesoen ëmmer mat... mä mir dacks net mat eiser Sprooch, well mir d’meescht méi sproocharm si wéi eis Sprooch aarm ass. Mä dat Ëmgedréint ass a ville Fäll eng kamout Ursaach, fir schlecht Däitsch als Lëtzebuergesch ze verkafen.

Wien am Sënn vun dese puer Zeilen eng kleng Léier wëllt sichen, dee kann dat an de Bibeltexter fannen, déi **vun der lëtzebuergescher Bibel-Kommissioun all Samschdeg an der Zeitung** sinn. Bibel- a Psalme-Sprooch ass néierens eng gewéinlech Ëmgankssprooch... mä et kann ee sech domat an eng Sprooch-Disziplin eraschaffen, déi engem beim Schwätzen, Schreiwen an Iwwersetze formidabel vill bréngt! Fir eist Beispill wier et do ganz bestëmmt: Verdrot iech erëm mam Härgott! ... a mat eiser Sprooch.

ACTION UN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

sympathesch... Klatzkäpp

L.R. – Et kann ee frou driwwer sinn, datt et nach Leit gëtt, déi „zum Haus halen“. D’Welt an d’Zäit sinn haut jo esou, datt een sech vun elauter Geglobaliséiers bal net méi bei sech selwer erëmfénnt. Wa soss all Paräisser oder Berliner ee vu Lille oder Dresden als Provënz-Dëlpe bekuckt an dacks och behandelt huet, da brauche mir äis haut net ze verwonnere, wann déi aus de Mega-Stied uechter d’Welt haut esouguer e „Parigot“ oder e Berliner „Schnauzert“ praktesch dselwecht bekucken.

Hu mir dann dofir net vrun e puer Méint mat sengem „Old Europe“ en zimlech arrogant Beispill vum amerikaneschen Arméiminister kritt? Hei muss een un dee soss vläicht iwwerhiefléche Sproch denken: **Wien sech näischt mécht, deen ass näischt.** Ëmgedréint géng et och: **Wien näischt ass, dee muss sech eppes maachen!** Eng Diskussioun iwwer „näischt“ oder „eppes“ kimm dobäi bestëmmt „zupaass“, op deer eng wéi deer anerer Sait.

Am selwechte Gedankespill kënnt een sech e Gespräch iwwer eis Sprooch virstellen. Ass si „näischt“, well si eng kleng Sprooch ass, oder nëmme eng hallef, vläicht esouguer „nëmme“ en Dialekt? Wier si méi a besser, wann d’Lëtzebuergesch lergend e verknüpelt a geknächschent Englesch wier, dat all verwuerzelt „indo-europäesch“ Sprooch mat New-Yorker Ragout-Slang usteht? Eis amerikanesch Frënn vergiessen dacks ze gären, datt hiert „Englesch“ zugudder(schlechter)lescht eng **Bullette-Sprooch** ass, an deer egal wat sech als Kultursprooch bretze wëllt. Wat sproochlech als Schlagertexter vun deer Sait vum grouss Pull hei eriwuergepuilt gëtt, ass am beschte Fall **sproochleche Maschepull!** Dat huet dach näischt mat Harvard a Pulitzer-Präiss ze dinn, mat Mark Twain, Hemingway oder soss engem Literatur-Nobel-präiss, mä mat de **gelammelte Kreesch vu geldverlourde Drogen-Halluzinanten.** Do steet eist klengt Lëtzebuergesch haushäich driwwer! Ower nëmme dann, wa mir bannent eiser Sprooch „verstänneg“ bleiwen. Mä wat wëllt dat soen?

Zu sengem Haus, senger Uertschaft, senger Géigend halen, dat ass gewëss eng sympathesch Saach. Et huet ower net ëmmer onbedéngt mat Verstännegkeet ze dinn. **Enk geréppt Kierchtuerm-Surheet dividéiert d’Lëtzebuergesch auserneen!** Dat verhënnert jo och net, datt e Veiner, e Weelzer, en Echternoacher, e Clärruwer, en Husener, e Maacher, en Dikricher asw. trotz hirem deelweis forcéiert gespëtze Lokal- oder Regionalkolorit gemenkerhand „Fernseh-Lëtzebuergesch“ schwätzen... an domat hëllefen, eiser Sprooch d’Speis tëscht den Zillen erauszepiddelen! Falsch ass, wann dann direkt gegrommelt gëtt, et wëllt ee sech dat „**Staadter**“ net opzwéng loossen. Mä wat ass da „**Staadter**“? Domat gëtt d’meescht Clausener, Pafendaller, Grënnesch, Fëschmaarter oder Weimeschkiercher gemengt. Dat ass „**Virstaadter/Alstaadter**“! Wéi ass et da mat Bouneweger, Lampertsbiirger, Belairer, Hollerecher, Garer, Eecher, Dummeldenger? Gewëss, hei muss een och un d’Zesummeleeë (1920) vu Gemengen denken, vrun allem ower un déi **intressant Sprooch-Vermëschung, déi duerch déi „Bäigepaffen“** entstan ass. Just an deenen „neie“ Quartieren huet sech an de leschten 80 Joer – also iwwer méi wéi 3 Generatiounen – eng Zort Lëtzebuergesch erausentwéckelt, dat een och praktesch esou duerch den Uelzechtdall bis op Ettelbréck kann heieren... dat ass e „**mëttel-lëtzebuergesche Stack**“, de Stuel an de Middel, no deem mir äis all kënne rüchten! Un deem hält, steet a wüsst eis Sprooch weider.

Kee Mënsch huet eppes dogéint, wa lokal oder regional Ënnersproochen an hirer Uertschaft / Géigend weider gebraucht ginn. Mä et kënnt ee sech z.B. schlecht virstellen, datt bekannt Lidder esou gesong gëfen, z.B. op Weelzer: „Wou d’Oolzicht durrich d’Wisen zingt ... dat, wat ech hoan, dat wëll ech mat dir dälén, du weess meengt Heerz ass zeenter lank schonn deengt ...“ Zu Marseille séngt nach haut keen „d’Marseillaise“ à la Côte d’Azur. De „Monde“ gëtt vu Montpellier bis op Nice esou gelies, wéi e geschriwwen steet, an „d’Süddeutsche“ zu Mainz ewéi zu München a Berlin. Da kënnt een dach bal mengen, datt hei de Verstand de Lokal-Fanatismus misst meeschter ginn. Oder?

Eise Comité an d’Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (93): 27. September 2003

mat an d’Vakanz

M.V. – Widdert eng Mauer vu fest ageraschte Viruertele rennen, dat gëtt d’meescht e bluddege Kapp. Stuer a verbruet gëtt et ëmmer erëm / nach Leit, déi einfach net wouer wëllen hunn, datt déi Zäit, ee Gléck! eriwuer ass, wou een eis Sprooch einfach nëmme schreift, wéi et engem an de Bic kënnt ... „**ech hunn et esou geléiert**“ ... ass dat wouer oder nëmme behaupt? „**D’Lëtzebuergesch kann ee schreibe, wéi ee wëllt!**“ Dat stëmmt; an dat geet esouguer... an all Sprooch... phonetesch. Ower wat heescht hei „kann“ a „wëllt“? ... da brauch een sech ower net ze wonneren, datt vläicht keen aneren et liest. Stellt iech emol esou en topege Prinzip am Engleschen, Franséischen oder Däitsche vir! Dat Ganzt erënnert e bëssen un dee gecksege Saz: „**Ech versti mech, a wann ech nach esou lues schwätzen**“. Doriwwer eraus solle mir ower aus eiser Schreifweis och kee sakrosankt Evangelium maachen; si huet / kritt hei nun emol d’Chance net, eng breet Schoul- a Pressesprooch ze sinn. **Et ass kee Verbiechen, beim Lëtzebuergesch-Schreiwen en etlech Bäckelcher ze schëissen.** Schued ass et jo, wa bestëmmt gutt Erzieler a Schreiwere sech just dofir net un d’geschriwwent Lëtzebuergesch ginn, well si fäerten, wéinst orthographesche Knätzelen an de Motzeck gestallt ze ginn. Am wichtigsten ass nach ëmmer dat, wat ee wëllt soen oder verzielen; d’Schreifweis ass a bleift (iwwerall) d’Rumm vum Bild ... an déi kann änneren!

D’Haaptpunkte fir eis Orthographie – wa mer dat strengt Wuert „Regelen“ emol op der Sait loosse – huet jidferree mat engem „normale“ Käppchen dach séier eraus: z.B. d’Schreiw vu deene Lauter a „Rutschlauter“, déi zimlech speziell fir eis Sprooch sinn: **éi** (Wéi) – **ou** (sou) – **äi** (mäin) – **ie** (huel) – **ie** (hien), grad ewéi de Prinzip, datt déi däitsch ä – ü – ö ni als ae – ue – oe am Lëtzebuergesch – Schreiw virkommen, oder d’Verdebele vu de Vokalen ... Den Iechternacher, Wëlzer a Veianer soll et roueg vergonnt bleiwen, hiren typeschen **oa-Laut** och schreiwen ze kënnen (Moart, hoat, Koart asw.), wann si lokal oder regional wëlle gehéiert ginn.

Eng Iddi: Vläch wier et eng interessant Vakanzebeschäftigung, sech emol eng Grimmel mat der Schreifweis vun eiser Sprooch ofzeginn. Rufft äis un, dir kritt eist praktesch Léierblatt séier a gär geschéckt (Téléphon 47 06 12).

den i-Laut...englesch:

people = pipel
eat = it
sweet = suit
we = ui
women = uimen
gif = gif

an am
Lëtzebuergesch
i = i
... schwéier !!!

e Merci...

R.Z. – An eiser leschter KLACK (91) hate mir gefrot, ob eis Lieser eppes iwwer de Komponist an den Text-Dichter vum „Tramsmännchen“ am Verhalt hätten. Schued wier et dach, wann esou Lidder an Texter fir eise **populäre lëtzebuergesche Patrimoine** verluer gänge goen; dat net am dacks negativ gekuckte Sënn vu „konservativ“, mä vu „versueren“ a „respektéieren“.

Knapps war d’KLACK vum 31. Mee an der Zeitung, dunn ass eisen Telefon waarm gelaf! Aus villen Deeler vum Land hu mer Informatiounen iwwert den Text, d’Melodie, den Dichter an de Komponist kritt. D’**Famill Oswald vu Stengefort** huet d’Plack nach dovun ... an si ass ganz; d’**Madame Heisbourg** vun Dikrich sot äis, hire Papp hätt dat Lidd dacks gesongen;

d’**Madame Joséé Simon** vum **Ettelbréck** huet d’Plack och nach, mä si ass gebrach; an der **Famill Keup** vum **Wolz** ass den „Tramsmännchen“ fréier gesong ginn, an de **Pierre Barthel** vum **Guedber**, de „Puttes vum Fëschmaart“ genannt, huet äis e ganzen Dossier driwwer geschéckt.

Ënnert dem Stréch: **Den Text ass vum Fritz Weimerskirch** (1895-1971), deen iwwerengs eng Hellewull vu flotte lëtzebuergesche „Saache“ geschriwwen huet; d’**Weis kënnt vum Louis Beicht**, a mir hunn elo och d’Noute vum Lidd an der **Action Un-Lëtzebuergesch**. Méi komplett geet et net, an „den Tramsmännchen“ seet all deene Frënn en décke Merci, déi äis dobäi gehollt hunn. **Si haten eis KLACK gelies ... an hunn drop gelaut!**

Um VAUBANG

De leschten Donneschdeg hu mir eist neit Buch do virgestallt, wou den Auteur **Adel WEIS** als Bouf gelieft huet, d’Ae grouss op hat an d’Ouer gespëtzt: **eng Maandel voll Geschicht, Geschichten a Spiichten**, traureger a lëschtger. Authentesch populär Sozialgeschicht, flott verzielt, an engem Lëtzebuergesch, dat sech weise léisst... doheem, an der Schoul... an all Bicherschat!

Dir fannt et elo gläich a jidfer Bicherbuttek. Bestellt iech et oder gitt et direkt kafen. Fir iech selwer oder als Cadeau, grad ewéi als **perséinlech Hëllef a Bäiluecht fir eis Sprooch** ... är Sprooch, äre Kanner hir Sprooch! Eis Membere kréien et an der éischter Halschent / Juli gratis geschéckt.

De Buttekspriiss: 16,50 €

eng **KLACK** fir eis Sprooch 91

Laurent Menager

AL – Et ka jo sinn, datt den Numm vun deem apaarte Komponist, dem excellenten Dirigent an „ommezegen“ Organisateur dësem oder deem net (méi) extra vill seet. Dat kann ee verstoen, well **hien ass zënter 100 Joer an der Éiwegkeet**. Ower och eist Museksliewe vun haut wier vill méi aarm, wann et den „Lorenz“ aus dem Pafendall net ginn hätt. Iwregens hat hien (fir déi Zäit!) **eng exemplaresch Ausbildung als Museker op Museks-Héichschoulen am Ausland** kritt. Hien huet net „nëmmen d'Margréitche“ komponéiert. Seng Schwadrull vu gud-den, flotten an och spaassegen an eeschte Kompositione si bis wäit iwer d'Land eraus bekannt, beléift a respektéiert...an zwar bis haut.

E ganz feint Beispill vum „Merci net vergiessen“ gëtt äis zënter Joer an Dag den „Sang a Klang“ aus dem Laurent Menager sengem Heemechts-Stad-Deel. De bekannte Sproch, datt kee Prophét a senger Heemecht ass, gëllt fir den Här Menager hei net! **Hien hat an enger soziologescher wichtege Zäit Recht** domat, datt Kultur-Aarbecht vu Qualitéit eent vun de wichtigsten Elementer fir den Opbau vun der Identitéit vun engem Land a senge Leit ass! Sain **Éierentitel „Nationalkomponist“** ass absolutt mat deem vun eisen Nationaldichter Dicks, Rodange, Lentz um selwechte Stack, vrun allem ower am selwechte Geescht ze gesinn.

Den „Sang a Klang / Pafendall“ huet elo deem **3. CD mat Wierker vum Laurent Menager**erausginn: Et ass e Genoss! Loosst Iech dat net entgoen... iwerweist dofir 20 € op de Postscheck LU45 1111 0091 8163 0000 ... an Dir kritt se geschéckt.

Nordlicht-TV

E Mëttwoch, de 4. Juni / Sonndeg, den 8. Juni hu mir op der Nordlicht-TV an eiser klenger Rubrik „rondrëm eis Sprooch“ e puer Minutten iwuer zwee Déiercher, déi hei leider ëmmer méi vernaant ginn: **Es lebe der Schmetterling und der Maikäfer!?**

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Verhuelent Däitsch!

L.R. – „*De Virstand hat neierdénks all déi Verwandt agelueden, an si haben der Aluedung zahlreich Folleg gelescht.*“ Dat ass deer Beispill vum Radios-, Televisiouns-, Zeitungsreportage- oder Politiker-Lëtzebuergesch eent, dat leider net méi sou watderdäiwel opfällt. Mä **wat soll dee muttwëllesse preisesche Kuddelfleck „à la luxembourgeoise“**. Et klénkt och nach wierklech, wéi wann et eiser Sprooch wier, a just dofir ass et esou verhuelen a geféierlech fir d'Lëtzebuergesch. Mä et ass dees Verdruddele vun „deer aner Seit elo“.

Wann een zu Nenneg, Waasserbëlleg-Bréck, Palzem oder Nittel esou schwätzt, dann ass dat, op jidder Fall fir „do iwuer“, an der Rei. Hir Sprooch ass nun emol d'Däitsch. Wat si déi Sait „Platt“ nennen, dat ass am Sënn vum Ausdrock „schlecht Däitsch“, mä dofir nach laang kee Lëtzebuergesch! Mir kënnen hinne roueg hiren „Virstand“, hiren „neierdénks“, hir „Verwandten“, hir „Aluederei“, hiert „zahlreich“, dat iwuerflësset „Folleg leeschten“ an nach honnerten deer Dampwalz-Ausdréck loosssen. Mir hu selwer entweder en eegent Wuerter dofir, oder et gëtt zënter Generationen en typesch lëtzebuergesche Gebrauch vun engem romanesch-franséischen Ausdrock. Si „vun do iwuer“ sollen z.B. roueg weider „bigelen“, dat ass hiert gutt Recht; si sollen och virun „néien“, mä eis Néi(d)esche bitzen nach ëmmer.

Wa mir hei a Lëtzebuerg „Vizmates-Lëtzebuergesch“ vun äis ginn, da weist dat héchstens, datt mir net ëmstand sinn, eis Sprooch vum Houdäitschen ze ënnerscheiden ... an emgedréint dacks eist geschwänt oder geschiwwent Däitsch mat „Lëtzebuergisme“ garnéieren, op d'Manéier vun den „Pittys-Breiwén“. Dofir kann d'Däitsch natierlech net; et weist ower vläicht och, datt mir net op d'Ënnerscheeder oppassen / kucken, well et äis ganz einfach egal ass. **Mëffert een dogéint, da kommen deer gewinnter Turlatäins-Sätz:** D'Lëtzebuergesch ass jo ower nëmmen en Dialekt; mir

hunn dach eng germanesch Sprooch ... a wann et ganz gakeg do trëppelt, da gëtt och nach mat Fränkesch oder esouguer Keltesch doruechter gedixt ... och wann ee kee Ribbesseemercheskäerche vu Geschicht an historeschen Zesummenhäng „drop“ huet, a vu Sproochen-Zesummenhäng schonn guet net ze schwätzen. All dat ass jo keng Schan, mä et kann ee vläicht nach ëmmer eppes Klenges bäileieren, geldrid. **Wëllt een dat net? Firwat dann net éierlech a richtig eraus soen, et wier engem schnutz-quitschegal?**

Et geet nun emol net duer, fir e puer Vokalen oder ganz däitsch Wierder ze diebelen, ze zéien an ze bëien, fir aus engem houdäitschen Ausdréck eng propper lëtzebuergesch Schwätz / Schreif ze maachen! Wien e bëssen oppasst, deem fällt et net an, aus „Quellbewölkung“ bei de Wiedermeldungen op eemol „gequellte Wolleken“ ze ... kachen; déi wieren am beschten / schlechte Fall „gequollen“, wat bei äis mat „quëllen / schwellen“ ze dinn huet. Ass et z.B. onméiglech, **sech emol dohinne ze setzen, an definitiv fir de Berufsgebrauch um Mikro e kamoude Katalog vun alle Wiedersituatiounen op Lëtzebuergesch ze maachen.** Et kënnt ee jo dach bal mengen, d'Wieder wier dat eelst Element an eiser Sprooch, oder net? Nach eppes: Mir hëllef gär; a beschter Frëndschaft.

Dat hei uewen ass nëmmen e klinzegt Beispill. Leider ass et ower net schwéier, deer maandelweis ze bréngen... mir hunn der mat den Honnerten an eise kleene Bichelchen „**Rout a Gréng Säiten**“ zesummegehamelt. Wien dat emol a Rou duerschliest (net einfach duerschliedert!), dee verstee ganz séier, ëm wat et geet. Bestellt Iech et op engem vun eisen Adressen, et ass net méi deier wéi e Pak Zigaretten...an och fir déi, déi net fëmmen.

An? Wéi ass et dann elo mat deem koppege Saz vun hei uewen? Mä „de Comité hat dëslescht an der Lescht d'Familljen all invitéiert, an et waren der vill komm“.

„den Tramsmännchen“

R.Z. – Zu eise lëtzebuergesche Patrimoine gehéiert net nëmmen déi héich an déi manner héich Literatur, mee och **eng ganz Partie Gedichtercher a Liddercher, vun deenen een dacks mol guer net weess, wou se hierkommen**, wien se geschriwwen a wien se vertount huet. Dacks haten se e ganz lokale Charakter a sinn duerfir och seelen niddergeschriwwen a scho guer net op eng Plack oder en Tounband geholl ginn.

Eent vun deene Liddercher ass „Den Tramsmännchen“. D'Famill Rauchs vun Déifferdeng huet eis op dëst flott Liddchen opmierksam gemaach, dat, wéi et heescht, dacks an hirer Famill gesonge ginn ass. Méi nach: **Et huet eng Plack bestanen**, deemools nach mat 78 Touren. Déi ass esou dacks gespilt an an de Grapp geholl ginn, datt se enges gudden Daags fale gelooss ginn ass a futti war.

Elo weess kee Mënsch méi, wien dat Liddche geschriwwen a vertount huet, jo, net emol méi, „wéi et geet“.

D'Actioun Lëtzebuergesch huet den Text nach, mee net d'Musek. Duerfir wiere mir ganz frou, wa Leit, déi d'Liddche kennen oder weinstens eppes driwwer wëssen, äis dat géife matdeelen (Adress: 53a, Glesenerstrooss, L-1631 Lëtzebuerg / Tel. 47 06 12 / Fax 22 24 90 oder eng vun eisen E-Mail-Adressen).

Déi éischt Strof geet sou un: „*Wéi ech beim Meeschter d'Schäiss hu kritt, du sot zu mir meng Mamm: Du bass gutt liddreg, topeg, du wäers net schlecht um Tram.*“ Zweet Strof: „*Dir sollt d'Geschnëss mol héieren, wa blouss eng Véirelstonn den Tram ze spéit op d'Gare kënnt, wa laang den Zuch verschwonn.*“ An de Refrain geet esou: „*Nu lauschte nach de leschte Witz, deen ech um Tram gesicht. Ma haalt all schéin är Mailercher, soss kéim ech op d'Gericht.*“

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (92): 28. Juni 2003

merci, Pierre!

P.W. – Wéi ee mat „klengen“ Actiounen eiser (ärer?) Saach fir d'Sprooch kann hëllef, huet de Pierre Friederich vu Miersch äis zu Walfer gewisen. Do huet d'Gemeng e flotte Bus fir d'Leit bannent hiren Uertschaften ageféiert. Fir dat méi kloer ze maachen, steet / stong drop „**Euer Bus / Votre Bus**“.

Den Här Friederich huet fein an héiferlech op d'Walfer Gemeng telefonéiert a gefrot, ob een de Leit net och op Lëtzebuergesch kënnt soen, datt dat elo hire Bus wier, an zwar „äre Bus“ drop schreiwen. Well et gewéinlech esou aus dem Bësch schaaft wéi een dra rífft, a well an der Walfer Gemeng fein, verstänneg a frëndlech Leit sinn, war de Pierre wierklech paff, dat hien no e puer Wochen de Walfer Bus schéi propper och als „äre Bus“ begéint huet. Klenggekeeten, sot Dir vläicht...mä just mat esou „klengen“ Saache kann een eiser Sprooch a vrun allem dem Sprooch-Émfeld ganz grouss Dénkschter leeschten ...grad ewéi een si mat deene selwechten „Pickereien“ kann hëllef futti maachen. Merci Pierre, a villmools merci, Walfer Gemeng!

Schëin!

M.V. – An der leschter Zäit huet sech **eng apaart frëndlech Fassong** an d'Gewunnecht gemaach, mat deer e sëllege Leit sech haut „awar / addi“ soen: „**E schéinen Dag nach**“, „E schéinen Owend nach“, „E schéine Sonndeg“. Och um Telefon ass dat um Enn vun engem Gespréich eng sympathesch Manéier.

Déi gutt Wënsch klénke perséinlech, léif a waarm. Eppes, dat an eiser béseleger Material- a Stress-Zäit ëmmer méi siele gëtt. Et ass och méi mënschlech a méi heemlech ewéi „salut! tschüss! Ciao!“ Wat deer ganzer Saach gewëss näischt schuet: Deen neie Brauch passt wonnbar an eis Sprooch, déi äis jo méi déif sëtzt, méi vu banne kënnt, manner blénkeg ass, an sech dofir dacks méi éierlech unhéiert.

d'Actioun-Lëtzebuergesch / Eis Sprooch

an de **Sang & Klang** Pafendall

invitéieren hir Membren a Frënn op
eng sympathesch Virstellung vum Buch

um Vaubang

„alstaadter Geschichten“
(vu virun 100 Joer)

vum **Adel Weis *1897**

1. Editioun 1977

an d'Rei gesat vum Lex Roth
a vun der A.L. nei erausginn
mat der Erlaabes vum Auteur senger Familljen

...

en **Donneschden, de 26. Juni 2003 um 19.30 Auer**
am **Sang & Klang** an der Vaubans-Gaass am Pafendall

eng **KLACK** fir eis Sprooch 90

EU-'Konvent'

H.M. – Wien sech an der Press fir e bësse weider wéi Katastrophen an Doudesannoncen interesséiert, dee weess, dass **fir den Ament zu Bréssel eng „Versammlung“**, e sou genannte Konvent funktionéiert. Dee soll der Europäescher Unioun **eng Zort nei Verfassung** ginn. Lëtzebuerg huet do och senger kompetenter Leit dobäi; de Giscard d'Estaing presidéiert, a wéi et schéngt, net grad ganz glécklech. Datt déi „kleng“ Länner do mussen um Spronk bleiven, fir net vun de "Grandes Nations XYZ" ermëlt ze ginn, ass glaskloer.

Mir hätten hei uwer och eng wonnerbar Geleeënheet, fir am Numm vun deem esou vill an dacks beschwuerene „SUBSIDIARITÉITS-PRINZIP“ eng fundamental Iddi mat eran ze schreiwen; „subsidiäresch“ heescht, dass e Land baussent der EU-Legislatioun eppes bestëmmen kann, wat logesch u seng wichtegst eegen Intresse geet: **Pour ce qui est de l'emploi des langues dans les pays membres de l'Union européenne, les autorités législatives nationales – en accord avec la Cour constitutionnelle (à créer) – restent souveraines, quant à la réglementation de l'octroi des autorisations requises pour exercer certaines professions exigeant impérativement le contact direct avec les populations indigènes.**

Dat gëllt vrun allem fir dat ganz Gebitt vun der Gesondheet a fir d'Gerichter/Tribunalen a private Saachen. Nodeem esou sëllege bal „blanmemännerches“ zu Bréssel ënnerschriwwen ginn ass, ouni dass eise Legislatuer gefrot guff, wier dat hei vläicht déi lescht Chance, fir déi Ongeheierlechteeten aus dem Land ze schafen, déi et an de Spideeler oder op de Gerichter hei gëtt, an nëmmen hei!

sëtzen a setzen

R.Z. – Beim Ermëlle vun eiser Sprooch fanne mir och eenzel Wieder, déi an hirer Bedeitung duerchuerneen geklaakt gin: Huet emol déi zwee Verbe **sëtzen a setzen**, déi ouni Differenz am Radio oder op der Televisioun gebraucht ginn ... et si jo nëmmen zwéi Tëppelcher, gell'dir. Mä wann déi zwéi Pënkeltcher net méi zielen, da soll et och egal sinn, wouhi mer bei groussen Zommen de Komma setzen; solle mir dann net och dee ganze Battaklang vun Accent, Apostroph a Komma op de Sprooch-, „Spermmüll“ ginn?

Setzen heescht **stellen**. Mer setzen d'Fotell op d'Säit, d'Tasen op den Dësch, engem de Stull virun d'Dir; mer setzen alles op d'Kopp, de Bretzer setzt sech a Positur, de Bräutemann setzt sech an e gemaacht Bett, eng Fra setzt Kanner op d'Welt, de Schoulmeester setzt dem Schüler den Tëppel op den I, den Noper setzt sech an d'Brennesselen, d'Kanner setzen sech an d'Bänken, fréier hunn si sech dacks missen op d'Knée setzen. Den Tei muss sech setzen, ier mer en drénken, de Kaffi, wann en opgeschott ass, och. No engem gudden Lesse muss dat Gemafels sech setzen ...

Ganz anescht awer ass setzen: Dee Kranke sëtzt dee ganzen Dag um Zëmmer oder hannert dem Uewen. D'Meedche vu Gëtzen, dat sëtzt haut um Affener Weier, well et sëtze bliwuen ass. An der Schoul bleift haut iwweregens bal kee Kand méi sëtzen. E Stichtiert sëtzt am Prising; e Kleed sëtzt engem gutt oder schlecht. Et sëtzt een och mol do, wéi wann d'Hénger engem d'Brout geholl hätten, oder et sëtzt een alt emol do wéi ugewuess. Dat Klengt sëtzt bei der Mamm um Schouss. Dir kennt bestëmmt deen een oder aneren, deen tëscht zwéi Still am Dreck sëtzt. Munnech Politiker sëtzen net fest am Suedel. En Nol kritt een net mat de Fangeren rausgezum, wann en ze fest sëtzt. An engem Diskussioun gëtt een eng Antwort, déi sëtzt. Jidderee vun äis hat alt mol eng kleng sëtzen. Um Foussballsterrain sinn der ëmmer frou, wann rëm ee sëtzt.

Da sëtzen elo an deene Beispiller mol eent fir dat anert: sëtze fir setzen an ëmgedrëint ... Dir fannt direkt eraus, dass do eppes ... net sëtzt.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Kommiouns-Cadeau

Hei ass d'Plaz net, fir déi Gespécher virun ze féieren, déi rondrëm d'Iwwerdreiwunge bei de **Kommiouns-Cadeau-Gebräicher** gefeiert ginn. Wei ass et dann am Fong mam Sënn vum Dag a mat der Eierleche-keet vru sech selwer a besonnesch vrun de Kanner? Do muss jidferen kucken, dass hie mat sengem „Gemëch“ a mam Zweck eens gëtt; vrun allem uwer mat sengem Wëssen a Gewëssen. Dass leider ville Leit, déi et (zevill) gutt mengen, näischt deier a bretzeg genuch ka sinn, huet och mat dem Wuelstand ze dinn ... deen der nun emol e sëllege einfach net meeschter ginn. Et huet ëmmer geheescht, „eng Kannerhand ass séier gefëllt“ ... mä wéi ass et dann, wann d'Däbessen de léiwe Gräppchen net méi zoukreien? Wien ass dat Gefëlls, déi Verwinnerei dann ëntscho? En anere vun eisen honnerte Spéchercher: „**Wann d'Kanner Geld hunn, lousen d'Krëimer**“ ... d'Krëimer (alias Geschäftsleit) sinn net domm, an déi Spréchwuert-Kanner sinn ewell déi laang Lulatschen!

An der Kierch stelle mir fest, dass eis Sprooch zanter de leschte 25 Joer och bei der Feier fir d'Ëscht Kommioun eng Plaz huet, fir déi mir dem Bistum an der Geeschtlicheket e waarme Merci soen. Mä wéi ass et **privat doheim** mam Lëtzeburgergeschen op deem groussen Dag? Och do huet sech an de leschten 30 Joer esou vill zum Gudd geännert, dass et wierkelech eng Freed, eng Gellecht, ass! Et schéngt ewell normal, dass op de meeschte Kommiounen d'Menüs-Kaarten an eiser Sprooch sinn ... nodeem mir der zeg-dausend fir jidferen „op der Hand“ an d'Rei gemaach hunn, deen eis Hëllef gefrot huet. Ech denken hei haut mat vill Respekt un d'Gewudders vun Här Robert Philippe, vum Emile

Schmitt a vum Charel Malané, och wa mir net ëmmer déiselwecht Gei gespillt hunn. Mir hunn alleguer ni duerno gekuckt, ob ee bei äis Member wier oder net. Mir hunn ni engem Mënsch fir eis Hëllef en Dibelche gefrot, emol net indirekt geheescht, fir an eise Veräin ze kommen. Fir äis war, ass a bleift dat – bei aller Léift fir Literatur – eng vun eisen Aarbechte fir eis kulturell Identitéit, eng vun eise Veräins-Leeschtungen, déi haut och op allerhëchstem Niveau, a besonnesch am Kultur-Ministère, respektéiert an unerkannt ginn. Merci.

Et huet jo wierkelech laang gebraucht, ier et verstanen ginn ass, dass dat Geschaffs näischt mat topegem Fanatismus ze dinn huet. Dat war ëmmer d'**Ausried vum den Intelligenz-Asen (?)**, **déi einfach ni wollten zou-ginn, dass Land a Leit a Sprooch himmen esou laang egal sinn, wéi et sech hei „juppderhanes“ lieue léisst.**

Fir alle Leit mat dem Opsaz an dem Schreiwen fir feierlech Geleeënheeten eng zolidd Stäip ze ginn, hu mir an der Zäit (vru 25 Joer!) e Bichelche mat „Middel-len a Stuelen“ eraus ginn, **eis „EXTRANUMMER 3“** ... an dat iwwegens och mat deer allerëischter „populärer“ Résumé-Edition vum eiser Schreifweis. An, haalt Iech un: déi Brochure ass bis elo iwwer 30 000 Mol gedréckt ginn; dir kënnt se nach ëmmer op enger vun eisen Adresse bestellen, uwer dat geet och an de Bicher-buttecker, mat deene mir e wonnerbare Kontakt hunn.

Elo hat ech bal meng Iwwerschrëft vergiess, de „Kommiouns-Cadeau“; trëischt iech, et war ganz bewusst, fir op déi **Lëscht mat eise Bichelcher hei an der KLACK** ze stoussen, an deer Dir garantéiert e **klenge Cadeau fir e gudden Präiss** fannt!

Lex Roth

de KUTTER...

P.W. – Wann een Iech dat einfach esou freet, dann denkt jiddereen un de **Joseph Kutter**, ee vun eise bekanntsten a beschte Moler ... huet Dir iwweregens schon emol dru geduecht, dass eis Sprooch e klengen **Ënnerscheed tëscht „Moler“ an „Usträicher“** mecht, den däitsche „Maler“ ass net onbedéngt en Artist, mä och en Handwierker.

Huet Dir ewell gewosst, dass **all Metzler e „Kutter“** an senger **Wurschtlicheken** huet? E Witz? Neen, dat stëmmt ... mä et ass keen Tableau, et dréint sech ëm eng Maschinn, en Ongeheier mat freeschleche Messeren, déi mat Super-Vitesse d'Fleesch fir Wirschtercher (Stip-percher!), Lyoner, „groen Drot“ an enger Zort Dréin-Mull zu engem Deeg schloen, oder villméi schneiden. Schneiden heescht op Englesch „to cut“ an d'Maschinn „cutter“ ... a schon ass eise „Kutter“ färdig ... och eng Konscht. **Wann de Metzler also „kuttert“, dann huet dat näischt mam Molen ze dinn ...** mä an e gemoolte „Kutter“ kann ee jo och net bässen, gell'dir ... ower zimmerweis Lyoner dofir kafen!

schéck dech!

M.V. – Sot emol zu engem däitsche Kand „**du musst dich besser schicken**“. Dat mecht grouss Aen an et weess iwwerhaupt net, wat Dir wëllt soen. Am Däitsche gëtt et jo zuar dat Verb „schicken“ am Sënn vum franséischen „envoyer qn./qch.“; Dir fannt och den Ausdrock „es schickt sich“ am Bedeutungskrees vu Manéierlecheket, mä „**Schéck dech!**“ ass **eng lëtzeburgergesche Gebrauch**.

Mir hu maandelweis Wieder an **Ausdréck, déi 100% däitsch kléngen, uwer si heeschen an eiser Sprooch eppes anescht**; eent vun de bekanntste Beispiller jo och den **Ënnerscheed tëscht eise „séier“ an dem däitsche „sehr“**, grad ewéi dat lëtzeburgergesch „lues“ net onbedéngt eppes mam däitsche „leise“ ze dinn huet, wou-raus dann och eiser typescher Fehler enstinn, wa mir Däitsch schreiwen an net uecht dinn. Genee do läit uwer och dacks d'Kromm an der Heck, wa Presseleit en däitschen Text vru sech leien hunn an – ëmgedrëint – drop ausdrëschen: Si wellen sech op eemol „auskennen“, aplaz „kënneg“ ze sinn, an et mengen der ëmmer méi, mir gëfen hinnen eppes net „gonnen“ ... mä mir vergonnen hinnen alles, wann si sech sproochlech schécken, gell'dir!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (91): 31. Mee 2003

eise Fändel...

1985 an engem Aarbechtsgrupp (Press an Informatioun) zu Bréssel am „Berlaymont“. Et soll iwwer e Projet fir en „autocollant“, e Pechbild fir op d'Autoen ofgestëmmt ginn, dat elauter kleng „europäesch Pëppercher“ duerstellt, déi sech wéi am „Ringlirosen“ d'Hand ginn. Natierlech huet jidfereng um Räckelchen d'Faarve vum nationale Fändel. Wou ass dann elo déi lëtzeburgergesch?

„Mais là, cher collègue, **ce sont les mêmes couleurs que pour les Pays-Bas**“ ... „Non, Monsieur le président, pour le drapeau néerlandais, c'est le bleu très foncé, pour le Luxembourg il faut le bleu-azur!“ ... „Que c'est mesquin, cher ami luxembourgeois!“ ... „**Bon, mais alors le Luxembourg exige qu'on mette du bleu-clair pour la France, de l'orange pour le rouge belge et du vert-olive pour l'Italie!**“

Dunn hätt Dir emol sollen e Geprotestéiers a Gedudders heieren! Dat wier eng „atteinte aux emblèmes nationaux“ ... Den „tockege Lëtzeburger“ huet sech uwer net ginn ... a wéi déi aner agesinn hunn, dass et zu engem Veto kéim, hu mir „eist Blo“ kritt. Et hat esouguer wäit doriwwer eraus gedéngt a bäigehal: **Vun do u fannt dir eise Fändel weltwäit genee esou wéi en haut am lëtzeburgergesche Gesetz iwwer eis national Zeechen definéiert ass ... rout-wäiss-blo ... hell-blo!**

eiser Bicher

	€
• Psalmen	30,-
• eis Ërnimm	2,50
• Geschichten a Spréchercher	17,-
• Eiser Lidder	9,-
• 40 Fabelen	14,-
• Mosaik-Sleng	9,50
• Stuelen/Modellen	2,50
• Laachen a Kräischen	4,-
• Klenggekeeten	2,50

eng **KLACK** fir eis Sprooch 89

Akademie **L**-2

H.M. – Dëslescht (KLACK 88a) hate mir e grouse Fändel fir deen neie Léierstull / Chaire fir d'Lëtzebuergesch op der Universitéit zu Namur op d'Staang gemaach an eraus gehaang. Och déi verantwortlech Autoritéiten a Leit kruten hir „Bänn a Flätschen“ an deem Zesummenhank, a mir widderhuele ganz gär eise grouse Merci.

Et wier elo ower bal un der Zäit, fir emol iwwerhaupt driiwer nozedenken, datt déi wëssenschaftlech, pedagogesch, schoulméisseg, literaresch an allgemeng Aarbecht iwwer d'Lëtzebuergesch a fir eis Sprooch staatlech koordinéiert muss ginn, wa mir net wëllen, datt dat Ganzt zergrimmelt a verfladdert. Soss entstinn a siwen Ecken deer Motz- a Konkurrenz-Wullereien an Expressereien, tëscht deenen d'Saach selwer zerriewe gëtt. Wuel verstan: Et geet net drëm, ze diktierten, ze kommandéieren, mä d'Saach esou an de Grëff ze huelen, datt net laanschteneen a vrun allem net géintenee geschafft soll ginn! Mir brauchen eng Zort Nascht, wou d'Kaz souzeosen hir Miissercher erëmfënnt an ower och auserneen hale kann.

D'Fro ass déi hei: Ass d'Lëtzebuergesch äis eng offiziell Struktur, eng Zort „Sites et Monuments“ mat verschiddenen Zellen / Modulë wäert oder net? Si mir prett, fir d'äst (Haupt-) Stéck vun eiser kultureller Identitéit op en zolitte Fong ze stellen oder net? Si mir äis bewosst, datt eist Sprooch-Gebitt and administrativ eng eegen offiziell Infrastruktur muss kréien, déi am Rang vun Staatsarchiv, dem Musée xyz, dem Institut national des sports asw. géng am Gesetz an am Staatsbudget stoen? Gewëss, mir hunn ewell hei an do „Haiser“, Aarbechtsgruppen, Kommissiounen, en „Institut grand-ducal“, ower dat bleift Geflécks, wa kee Fuedem et zesummenhält.

Hei sinn natierlech eis Politiker gefrot. Mir zwiwelen net drun, datt der eng Partie vun hinnen sech eis Proposition op d'Lee schreiwen ... firwat net och d'Parteien an hire Programm fir 2004?!

Invitatioun / Aluedung

M.V. – Mir ginn erëm sou lues op d'Zäit vun de Kommoune lass. Zënter méi ewéi drësseg Joer hu mir eist Versprieche gehal, jiddferengem fir dës an aner Geleeënheeten ze hëllefen, e Menü, eng Invitatioun oder e Merci op Lëtzebuergesch ze maachen. Dat ass nach haut esou ... Honnerten an Dausende vu lëtzebuergeschen Texter fanne mir dofir haut op de Feierdaagsdescher an Invitatiounen. An eiser „Extranummer 3“ kënnt Dir Iech déi Texter iwwregens och nach ganz kamoud selwer eraus sichen an opsetzen; hei uewe stinn eis Adress-Méiglechkeete fir dat Bichelchen ze kréien.

Wat vrun 30 Joer ower nach net de Fall war: Eng „Invitatioun“ war nun emol eng Invitaioun a keng „Aluedung“. Et ass kengem agefall, fir e Mësch „anzelueden“, et guf en eng Kommoune, eng Houchzäit, e Gebuerstagsdag „geruff“ oder „invitéiert“, ni „agelueden“! Dir sot Iech (an äis) elo, dat „Invitéiere“ wier jo och net Lëtzebuergesch mä Franséisch; dat stëmmt zwar – wann och net ganz, well et ass Latäin! – mä wat ass da „merci“? Wat ass „trottoir“, „comptoir“, e „Comité“, eng „Annonce“ asw.? Solle mir dann elo vun engem „Biergersteig“, engem „Treisen“, engem „Virstand“, engem „Unzeig“ an esou houdäitschem Geschmëss schwätzen? Sot mir (an Iech) emol eierlech firwat! Et geet net duer, sech iwwer d'Sprooch um Radio an um „Hei Elei!“ ze iergeren ...

Déi ganz muttwëlleng Verdäitscherei ass ARD, ZDF, PRO 7, SAT 3, RTLplus ... also „Fernseeh“ a soss gal näischt. Wat eis Sprooch (an äis?) ower vrun allem vun Däitschen ënnerscheet, ass dee romanesch-franséischen Aschlag am Lëtzebuergeschen; dee solle mir net iwwerdreien, mä mir dierfen hien op kee Fall fir TV-Däitsch an de Lompekuerf geheien!

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

„nouvelle orthographe“ (sic!)?

L.R. – Wann ee mat Kanner oder erwuesene Leit ëmgeet, deenen een eppes soll bäibréngen – also „Schoul hält“ –, da gëtt et e puer Méiglechkeeten, dat zerguttst ze maachen:

1. Et kennt een „seng Saach a seng Leit“; et huet een säi „Bagage“ an dat natierlecht, néidegt Fangerspëtzegefill, fir eng Léiersaach, eng „Matière“, unzepaken a weiderze-ginn. Anescht gesot: dat „Léieres“ esou giedlech opzeschaffen / opzesplécken, datt der méiglechst vill vun all deenen eppes matkréien / behalen, déi ee virun sech setzen huet.

2. Et huet een dat „Bäibréngen“ als Fach geléiert, also eng fachlech a psycho-pädagogesch Formatioun ... ouni d'Nues ze héich an der Lut! Dat nennt sech och alt nach „Fangerspëtzegefill“ fir d'Saach selwer an deen néidege gesonde Mënscheverstand.

Déi lescht Méiglechkeet ass ganz kloer déi ideal Konditioun, fir Schoul ze halen. Mir kennen aus eiser Schoulzäit alleguer dees gudden an och sympathesche Léierpersonal ... leider erënnere mir äis ower och u pädagogesch „Plättelen“, déi zwar dacks Bommen an hirem Fach waren, ower Dëlpessen oder Stärkekicken, déi kengem eppes bäibréngen konnten, a schonns guer a glat keng Begeeschterung fir d'Fach selwer: aremséileg Fach-Méckepéiler, Labo-Wëssenschaftler, lächerlech autoritär Datzekanounen... an nawell ganz dacks geféierlech, zynesch Gnomen!

Vrun e puer Joer hat ech de Leit vun eiser Schreifweisekommissioun e.a. un d'Häerz geluecht, offiziell nëmme en etlech kleng Vereinfachungen an der (zënter 1972) offizieller Orthographie vun Lëtzebuergeschen ze maachen, ëm Gottes wëllen net ze vill, well dat war souwiesu net néideg ... Leider guf dees Gudden dach ower eng Grimmel ze vill an op deer falscher Plaz gemaach ... et ass och alt erëm nëmme theoretesch vun „uewen erof dekretéiert“ ginn, aplaz d'Situatioun ze analyséieren a praktesch a Gruppen oder Klassen auszeprobéieren ... „Gedapogik“ aplaz Pedagogik!

No ronn zwanzeg Schreificoursë fir Lëtzebuergesch (Bieles, Esch, Diddeleng, Stad, um

Hei Elei! asw.) hat ech d'Haupt-Problemer an der Praxis natierlech mat menge „Schüler“ erkannt, grad ewéi och z.B. den Norbert Zeches an de Pol Pütz oder de Josy Braun dat zu Walfer an anerwäerts gemaach hunn. Et waren deer Kniert net e sëllege vill an deem „alen“, wann ee wousst, wéi een et géng upaken ... ëm Gottesbiddeswëll sollt bei der Virstellung vun deem „Neien“ elo jo nëmme net vun enger „NEIER SCHREIFWEIS“ geschwat ginn, just vun e puer Knäpp a Knätzeler, déi erausgehol gi wieren, also eng Zort butzegt „Ertstëmpe“ vu deem, wat längstens do war an um beschte Wee gewiescht ass, fir zolitt ze stacken. Leider ass et esou komm, wéi et ze fäerte war: Et hate wéi et schéngt verschidde Leit en Intressen drun, sech elo als „Orthographie-Novateuren“ an d'Sonn ze stellen. Dofir guf en Trallala opgefëiert, datt der natierlech vill gemengt hunn (onglécklecherweis och nach haut mengen), elo wier „alt erëm eng nei Schreifweis“ entstan! Psychologesch also genee dat, wat op kee Fall hätt dierfe passéieren.

Bis op ronn 5 % ass dach alles esou bliwwen, wéi de Professor Robert Bruch et uganks de 50er Joere fir d'Orthographie vum Offiziellen Dictionnaire ausgeschafft an a senger „Luxemburger Grammatik in volkstümlichem Abriss“ 1955 virgestallt hat. Den Här Alain Atten huet 1972 och genee dës Wierk geholl, fir den „arrêté ministériel“ vun eiser Schreifweis kompakt zesummenzeschreiwen, dee mir dem Här Minister Robert Krieps ze verdanken haten. Dat ass kloer an däitlech d'Wouerecht; all anert Gedeeseems a wichteg Geféischters ass waarm Loft!

Fairerweis huet d'Actioun Lëtzebuergesch sech direkt un deen neien „Arrêté grand-ducal“ gehal, deen 1999 erauskomm ass. Mir hu selwer e resuméiert Schreifweis-Blat erausginn, dat nach ëmmer gratis (!) bei äis ze kréien ass ... Et muss een haut ower mat den Zänn grätschen, wann esouguer am „Reider“ vun „Centre de langues“ vrun der aler Europa-Schoul um Glacis behaupt gëtt, si hätte Coursën an deer „NOUVELLE Orthographe“! ... gestonk, gelunn a pedagogesch esou laanscht den Dill, datt een déi zwéi prinzipiell Punkte vun hei uewe roueg nach eng Kéier liese soll!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (90): 26. Abrëll 2003

Merci, Här Lorange!

P.W. – Eise Frënd, Kolleg a Member Fernand Lorange huet der Geschicht, der Kultur an der Sprooch vun eiser Heemecht e Cadeau gemaach, deen an enger Zäit duebel giedeleh kënnt, wou esou vills äis am „Stress“, am hiemmedige Geldgeier an esou sëllege „coolen“ Handy-capéierte Gemitter wéi eng wonner-weech Plooschter wierkt: „Aus der Zäit“.

Wien eierlech eppes op déi Vergaangenheet hält, ouni déi eist „Haut a Mar“ net ze verstoen ass, dee schaaft sech dem Här Lorange säi Buch un, an deem äerbelweis begéint, dat engem aus der Kannerzäit engéintkënn ... et war nach laang net ëmmer schéin, ower dacks méi mënschlech an heemlech ... am Sënn vun „Heem“! Wien senge Kanner a Kandskanner gär vu „fréier“ verzielt, dee fënnt beim Fernand Lorange Kéip vu Material ... beileiwe keng Mäercher, mä dacks och tragesch Wouerechten. Dat Ganzt ass och an enger Sprooch presentéiert, fir déi een dem Auteur wierklech félicitéieren kann, a wéi kënnt et anescht sinn: och orthographesch tipptopp. D'Buch „Aus der Zäit“ gehéiert an all Haus a Bicher-Schaf, a jiddfer Famill, wou Häerz a Verstand nach op d'mannst esou vill bedeute wéi Portmonni, Scheck ... a schlecht verstan „Modérnitéit“. Et ass e wonnerbaren Ouschter- oder Kommiounscadeau. Dir kritt et an alle Bicherbutteker ... wou iwwregens ewell déi zweet Editioun läit! De Präis: 24 €.

originell Schëlter

R.Z. – Et wäerten lo eng dräi Joer hier sinn, datt de Comité vun der Actioun Lëtzebuergesch sech mat enger apaarter Iddi ofginn huet: An der Alstad zu Lëtzebuerg sollen déi kulturhistoresch Nimm vu Stroossen a Plazen net méi nëmme wéi bis elo mat deenen „einfache“ blo-wäisse Schëlter gezechent, mee mat originellen, faarwege Schëlter extra ervirgestrach ginn, sou wéi een dat och am Ausland gesäit an interessant fënnt; et ass nun emol e Stéck vun eiser Geschicht a Kultur!

Datt esou e Projet net iwwer Nuecht kann duerchgefouert ginn, dat huet och äis am Comité agelicht; mir hunn eis Propos an engem frëndleche Brëif un de Schefferot vun der Stad matgedeelt; mir kruten eng fein Antwort: D'Madame Colette Flesch géng sech dorëm bekëmmern. Duerno ass et roueg, ganz roueg ginn. Och déi gutt Iddien a Virschléi brauchen alt e bëssen Zäit, fir sech Gehéier ze verschafen a richtig lieew ze ginn. De Stater Aarbechtsgrupp „Dénomination des rues“ soll elo verschidde Virschléi matenee vergläichen, dobäi och de fäerdeg gezechente Projet vun eise Member Johnny Flick.

Et wier elo flott, wann d'Virschléi vun der Actioun Lëtzebuergesch gife Gehéier bei deem Aarbechtsgrupp fannen, a wann d'Schëlter da geschwenn an der Maach wieren. Mir waarden drop – a mir net eleng.

Mëttwoch, 2. Abrëll
Sonndeg, 6. Abrëll:

„mat eiser Sprooch
ronderëm d'Frëijoer“

fir all är Froen
a Virschléi iwwer
eis Sprooch:
eng vun eisen 3

e-mail - Adressen!

hei uewen an der KLACK

eng KLACK fir eis Sprooch 88a

SMS... sos?

M.V. – Eis jonk Leit hunn an de leschte Joeren **en neie Furri entdeckt: den SMS**, de „short message“ iwwert den Handy. Mir spillen net Riichter a gi keen Uurtel iwwer d'Saach selwer; si ass nun emol do an och e Stéck Zäitverdreif vun eise Jungen a Meedercher. Hätte „mir aner“ dës Geleeënheet gehat, da wier dach och, a mat Recht, dovun profitéiert ginn. Et ass jo flott, enger heemlecher klenger „Schanke“ heiansdo e puer „Kamellen“ ze schécken, ouni zevill schimmeg an engem direkte Gespréich brauchen ze ginn ... a wat een deene Jonken net vergonnt, ass dach am Fong dacks dat, wat ee selwer gär gehat / gemaach hätt, oder? Déi selwecht Iwwerleeunge gëlle fir d'Gepoters a Gejadders (chatting) am Internet (e-mail).

Et ass kloer, dat spezialiséiert Firmaen sech finanziell fir dee Phenomeen interesséieren an esouguer dohannert driewen, och TV-Programmen. Firwat dann och net? **Doduerch stelle mir ower och fest, datt an deem ganzen SMS-Gewulls an E-Mail-Geschnabbels e grujelegt Lëtzebuergesch geschriwue gëtt, an dat anger Schreifweis, datt d'Dronkenellen engem wierklech aus ginn!** Mir ginn hei net no Schold a Schëllege krazen; dat bréngt näischt. Mä mir proposéieren eis Hëllef. Firwat net emol vun dëser oder deer Firma heiansdo e kleng **Concours fir deem am beschten opgesaten an am richtigste geschriwuenen SMS / E-Mail?** Wéi dat soll / kënnst gemaach ginn, doriwwer gënge mir ganz gär mat all deenen an d'Gespréich kommen, déi vun deer enger oder anerer Säit un eiser Sprooch am Internet oder um Handy intrésséiert sinn. Eis Adresse fannt dir alleguer hei uewen an der KLACK.

Sprooch - Coursën

P.W. – Star-Architekten, an deene grad esou vill Artist ewéi Techniker stécht oder gestach huet, komme bei all hirem Genie net laanscht Natur- oder Physiksesetzer: **Ouni zolitte Fong an ouni Respekt vrun de Statik-Regele bleibt keen nach esou futuristescht Gebai stoen**, an et hält keng nach esou kéng geschloe Bréck den néidegen Drock aus.

Dat selwecht gëllt, wann eng Sprooch soll **schoulméisseg an engem Cours geléiert** ginn: Ouni systematesche Fong bleibt dat Ganz beim Gebabbels hänken. Ouni „Basic-Fëllement“, kritt een an enger Sprooch-Léier **kee feste Fong, keng Upak, kee Glänner, fir sech an eng Sprooch eran ze schaffen** oder selwer weiderzeléieren. Mir hunn an de leschte 25 Joer dach gesinn, wéi katastrohal déi allermeescht sou genannt „strukture-global Experimenter“ an der Sprooch-Pedagogik ausgang sinn. Nach ni waren d'Resultater esou kleesper ... vum Schréfftlechen emol net ze schwätzen. **Ouni d'Haapt-Verben an hir Fonktiouen, ouni e puer Honnert deer wichtigste „Vokabelen“ am Kapp, geet bei deene meeschten de „Knuet“ fir eng Sprooch net op.** Och wann dat net modern an alschleiege klénkt, et ass net méi vereelt ewéi 2x3=6!

Mir hunn äis zënter 1978 (!) an déi verstänneg Prinzipie fir an eis Lëtzebuergesch-Coursen an eist Léierbuch gehal, den Titel: **Kommt, mir léiere Lëtzebuergesch!**... an et ass net fir näischt 30 000-mol gedréckt ginn. Seet dat net genuch? Et ass nach ëmmer bei äis an op eise Adressen ze kréien, esouguer mat Kassetten oder CD.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 € – CCPL-IBAN LU75 1111 0066 4448 0000

Akademie "Lëtzebuergesch" (1)

L.R. – Op der Universitéit vun Namur huet eis Sprooch jo dann elo dee „Status“ kritt, iwwer dee vrun enger Generatioun knapps een an senge kengsten Droom getiermt hätt: **d'Lëtzebuergesch ass e Fakultéits-Léierfach mat enger eegener „Chaire“ ginn!**

Dobäi däre mir **ower net reng akademesch stoe bleiwen**, soss geet et wéi bei deene Planzen, déi fir eng grouss Feier „mat Bänn a Flätschen“ als Spaléier an de Buedem gesat ginn, an em déi keen sech méi no dem Fest bekümmert: si verléieren hirt Gréngs, verdréchen a verginn dir an doudeg op hirer vergiessener Plaz.

D'Suerg, den Intressen, d'Schaffen an eiser Sprooch a fir d'Lëtzebuergesch, dat muss e **Ganz ginn**, soss vergammelt a verknaddert jiddwer eenzel Initiativ an hirem Eckelchen ... oder vermuuscht a klengen, eefällegen, egoisteschen oder egomane Stéppelereien a Gestreits ... emol net vun de sëllege „Acteuren“ ze schwätzen, déi d'Fransouse „caractériels“ nennen, well si hir sënnerlech Komplexer net lass ginn. Firwat ass bei deene meeschte „Sprooch-Artisten“ een deem anere säin Däiwelchen? Firwat kucken d'Linguisten d'Lexicologie vun der Säit, oder woufir spillen d'Literaten, d'Literaturhistoriker a „gewéinlech“ Schreiwerte jiddereen hire Mäich an enger extraer „Kajittchen“? **Firwat mengen déi eng, si wiere vill méi dichteg-besser-gutt ewéi déi aner**, well si mat Onomasologie, Semiologie, Etymologie, Semantik, Paradigme-Phenomenen asw. dixer? Firwat gëtt plazeweis geduecht, d'Aarbecht um Terrain, bei de Leit, an der Praxis – **do, wou eng Sprooch otemt a lieweg ass oder bleift!** – wier an eng Zort Klauterchers-Divisioun ze klasséieren,

well dat jo net intellektuell oder wëssenschaftlech genuch wier? Wie schafft zuguderlescht fir wien a fir wat?

Mir hunn en „Institut grand-ducal“ mat enger Sprooch-Spektioun, déi erëm Ënner-Spektiounen huet, eng dovun „...de linguistique, de toponymie et de folklore“; et besteet e „Centre de littérature“ zu Miersch; e „Comité pour la langue luxembourgeoise“ fonctionnéiert; d'Actioun-Lëtzebuergesch mécht zënter 32 Joer wat si kann, fir dem Lëtzebuergesch an „d'Breet“ ze hëllefen; am „Centre de langues“ an uechter d'ganz Land lafe Coursé fir d'Lëtzebuergesch; op akademischem Plang ass um „Cours / Centre universitaire“ ewell villes gelescht ginn; zu Tréier oder anerwärts ginn eiser Sprooch Gëtschen an Dieren opgemaach ... an zu Namur dann elo eng Paar!

D'lëtzebuergesch Sprooch figuréiert kloer an däitlech an eiser Legislatioun, hoffentlech och dat anert Joer an der Constitution vum Land ... wat muss dann nach geschéien, datt endlech eng éierbar Coordinatioun fir dat Ganz geschaf gëtt? Wéi kann ee verhënnern, datt déi eng hott an déi aner har lafen, fir eppes mat Kapp a Fouss an deer selwechter Saach ze maachen? **Hei gëtt et nëmme eng Léisung: déi ass politesch!** Gutt verstan: keng Politik mat der Sprooch, mä fir d'Lëtzebuergesch! Net lénks an net riets; net schwaarz, net rout, blo oder gréng ... a schons guer a glat net naiv rout-wäiss-blo, mä identitär!

Loosst mer ee fir allemol an dëser Saach **Neel mat Käpp maachen, net op enger Dose Plaze Punainen oder razeg Tapséierneelercher andrécken**. Eis Kanner a Kandskanner hunn esou eng verstänneg Ierfschaft zegutt.

Nordlicht-TV

mëttwochs, 5. März 2003

„Rondrëm eis Sprooch“

de Fabio Nardelli,
ee vun „eisen“ Italiéiner

eist Rodange-Reenert-Monument
zu Wolz

... vergiesst net, mat ze maachen!

CCPL-IBAN LU38 1111 1973 1618 0000
oder

iwer de „Fonds culturel national“

Kont: BCEE 1002/0100-3

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (89): 29. März 2003

spell-checker...

R.Z. – Déi vun äis, déi eng Grimmel um Computer/PC kënneg sinn, déi fannen et natierlech kammoud, datt et Programme gëtt, déi am Franséischen, Däitschen, Engleschen, asw. **automatesch all Wuert rücht bëien, dat ee falsch erageklabbert huet**. Et sief betount: all WUERT, well em d'Grammatik an de Sazbau bekëmmern déi Programmen sech net; wien also en „accord du participe passé“ am Franséische verluippt, deem hëllef de „Spell-Checker“ och alt erëm net. „to spell“ heescht nämlech „bustawéieren“, an net z.B. duerch onregelméisseg Verbe schlafen, oder d'Wierder op hir richtig Plaz am Saz réckelen.

Déi virecht Woch guof dann zu Munnerefesou e „Spell-Checker“ fir d'Orthographie vum Lëtzebuergesch virgestallt. Mir soe vun hei aus dem Jérôme Lulling, dem Josy Braun an alle verantwortleche Leit merci fir d'Aarbecht, déi si bis elo fir dëse lëtzebuergesche Spell-Checker gelescht hunn... over si wësse selwer, datt dat Computer-Gackelchen nach laang net färdig ausgebréit ass; et ass gewëss **eng Zort Stäip fir Leit, déi bis elo keng blatzeg Iddi vun eiser Schreifweis hunn**; et ass „basic“, ower nach guer net zeideg! Dat Ganz erënnert een e bëssen un d'70er Joeren, wou och (gutt) gemengt gi war, et kënnst ee Sproochen an engem „Labo“ a mat Maschinne léieren; d'Resultat kenne mir: praktesch Null! **Déi eenzeg, deenen d'Sprooch-Laboratoiren eppes bruecht hunn, dat waren d'Firmaen, déi domat gehandelt hunn**; mat eise „Spell-Checker“ huet een eng Grimmel dat selwecht Gefill: Business for ever... „Moien“!

Nach eng kleng Fro: **Firwat flankéiere mir hei op Lëtzebuergesch mat deem gockelege „Spell-Checker“ dorëmmer?** „to check the spelling“ heescht dach einfach „d'Schreifweis kontrolléieren“ ... da gëng et jo mat **„Schreif(weis)kontroll“** duergoen. Oder ass dat net „besser-gutt“ genuch? Dat wëllt absolut net soen, datt mir prinzipiell eppes géint d'Englescht oder soss eng aner Sprooch hätten; just wou et Muttwëll ass, do gëtt geknoutert.

packen wir's an!

AL – E fläissege KLACK-Lieser, den Här Pierre Posing vu Colmer-Bieng, huet äis eng Äntwert vun engem däitsche Verlag gefaxt, déi hien no engem **Bréif (op Lëtzebuergesch!) un eng däitsch Editioun** kritt huet. A sengem Fax invitéiert den Här Posing äis, „mat unzepaken“. Mir mengen, eis Aarbecht vun de leschten 32 Joer wier ewell „Upakes“ méi wéi genuch, fir datt jiddereen, **am Schwonk vun eise Gewudders, och eng perséinlech Initiativ** kann huelen. Dat huet den Här Posing jo och gemaach, a mir soe merci!

Mir sinn ower der Meenung, datt mir net onbedéngt an Däitschland, Frankräich, England Bréiwen op Lëtzebuergesch musse schécken, well spéitstens am Frankräich weess keng lieueg Séil méi eppes domat unzefänken; dat ass eng tockeg-expressesch flamänesch Manéier, déi net onbedéngt positiv dorëmmer ukënn; dobäi „pake mir net mat un“. **Mir sollen emol fir d'éischt eis Aarbecht fir d'Sprooch hei am Land maachen...** dofir brauche mir kéipweis Leit, déi äis hëllefen, och den Här Posing ... am Sënn vum Zitat, wou et em d'Europa-Konstruktiv geet: **„Es ist bereits viel gemacht; es bleibt noch alles zu tun!“**

eng **KLACK** fir eis Sprooch 88

Här Minister Grethen,

Dir huet Iech mat engem flotte Plang fir d'Eisebunns-Streck op de Kierchberg duerchgesat. Mir felicitéiere jiddfer Verantwortleche fir eng Leeschtung, déi an d'Zukunft vun eisem Land a senge Leit investéiert. An der Press hu mir dann och d'Kaart fonnt, op deer déi nei Streck agezechent ass, an zwar mat dem NUMM vu jiddfer Halt a Parking (P&R). Hei fanne mir dann ower **deer verdréinter Kadas-ternimm een** erëm, wéi si ëm 1824 vun däitschsproochege Beamten onschëlleg verdruddelt gi sinn: HAFERSTÜCK aplaz HUE-WERSTÉCK.

Et handelt sech an deem Fall ganz kloer ëm en typeschen Hoppert, wéi der Dausenden deemools an eise Kadaster geschriwwé si ginn, well déi Leit (aus Hessen!) **mat hirem houdäitschen Ouer eis Sproochtein opgefaang an op hir Manéier ëmgesat** hunn; dacks och nach esou iwwersat, datt een sech Knuppen driwwer laache kann (Kotzwiese aplaz Kueswiss, Schinkengracht aplaz Schankegriech / net Hamegriech, Schlewernborn aplaz Schléiwebur asw.). Dat kann ee verstoen, ower mir brauchen äis dat haut net méi unzedinn.

Als Escher Jong sidd Dir jo och net d'accord, datt „Wagenbrücken / Galgenberg“ aplaz Wobrécken / Gaalgebierg doruechter geescht. An de leschten 2-3 Joer hu mir, mam Accord an der wonnerbarer Mataarbecht vum Kadaster an dem Här Eirendirekter Patrice Schonkert, eis ronn 40 000 (!) Flouer- a Stroossennimm op hiren onnatierlech däitsche Klank iwwerschaft. Déi Aarbecht ass elo fäerdeg a gëtt och informatiséiert agesat. Mir soe bei deser Geleéenheet Ärem Minister-Kolleg Luc Frieden och nach eng Kéier merci fir säin elegant Versteessdemech an deem wichtege Punkt vun eiser kultureller Identitéit.

Am selwechte Sënn maache mir en **Appel un eis Ministesch vun den „Travaux publics“, d'Madame Hennicot**, fir datt eis „gewuessen“ Nimm am Beräich vun hire Kompetenzen hiert Recht behalen oder erëm kréien, och wann un enger „geschittener Saach“ wéi dem KIRCHBERG net méi vill ze retten ass ...mä wie weess.

Wéi ewell hei an der KLACK gesot: **Am Kadaster sinn elo all eis „lieux-dits“ mat hirem wierklechen / authentische Lëtzebuerg Numm ze fannen**, och fir notariell Akten. An e puer Méint ass dat esouguer och de Fall op enger CD-ROM. Si sinn also fir jiddereen do. Mir soe merci fir all Mataarbecht an deem Sënn. Mir? All Generatioun no äis!

P.V.

Zueler zuelen!

M.V. – Geet et net ewell duer, datt mir Steiere musse berappen, da gi mir se net och nach „zuelen“. Wa se da berappt sinn, hu mer se **bezuelt** an net **gezelt** ...mä firwat solle mir äis dann elo och nach **Zueler** vernennen, Steierzueler aplaz **Bezueler** ...dat berappt d'Sprooch!

Net wichteg? Vläch der Zuel vu Bustawen no, ower eis Sprooch kritt domat alt erëm deer klenger Hannerlëschtger aus dem **1. oder 2. Preis** asw. eng gedixt ...vu villen, déi sech iergeren, wann „déi op der Televisioun / dem Radio“ eng komme loosse. A wann et net vill ass, dann ass et jo och net zevill, fir et richtig ze maachen. Oder?... Iwwregens ass et dann och kee Verbräichen, wann een am Däitsche seet, hie wier „in Italien gefahren“.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 Euro d'Joer – CCPL: 6644-48

Wien sech näischt mécht...

Wéi dacks ass hei ewell geschriwwé ginn, **datt „déi dobaussen“ äis an eist Land net méi eescht kënnen huelen, wéi mir äis selwer duerstellen!** Äis „duerstellen / presentéieren“, dat huet näischt mat Bretzen, mat Opblösen an Iwwerdréien ze dinn; jiddereen huet op d'mannst **d'Recht, d'Wouerecht vun sech ze behaupten**. Mir och. Eis Sprooch ower - apaart eis zimlech dacks a weltwäit respektéiert Sproochsituatioun - ass ee vun den interessantsten, koriéisten, esouguer exoteschsten Aspekter vu Lëtzebuerg, mat deene mir äis dobausse kënnen a solle verkafen.

Wann **auslännesch Journalisten** hei an d'Land kommen, fir Lëtzebuerg an engem Artikel ze beschreiwen, da sinn si meeschtens paff iwwer eis Sproochelandschaft. Wann si fir hir Reiseingemener bei de „Service Information et Presse“ kommen oder geschéckt ginn, dann ass dat och d'meescht an der Rei, wat een herno an hire Reportage gesäit. Dat kann de Schreiwer vun deem Artikel aus senger Berufszäit am Regéierungs-Service „SIP“ bezeien, well „mir“ hate fäerdegtschréfflecht Material prett, fir de Presseleit mat ze ginn, besonnesch **eng kleng a kloer Brochure**, déi mir mat dem Lucien Jacoby (+) fir d'EBLUL (European Bureau / Lesser Used Languages) an 3 Sproochen (D+F+E) zesummegestallt haten. Déi gëtt et haut nach am Staatsministère oder am Ministère fir Educatioun. D'Actioun-Lëtzebuergesch schéckt iech se och (gratis!). Dëst Heftchen huet eisem Land an de wichtegsten Zeitungen an Agencé vum der Welt grouss a gutt Dëngschter bruecht (*New York Times*, *Monde*, *Financial Times*, *Novosti*, *AFP*, *Observer*, *Spiegel*, *Süddeutsche Z.*, *FAZ*, *El País*, *La Stampa*, *Handelsblatt* asw.).

Deemno huet och kee Lëtzebuerg d'Recht, engem auslännesche Journalist entweder Tozereien

Communicatioun...

H.M. – Den Haaptzweck vun enger Sprooch ass kloereweis „d'Communicatioun“, also eppes mat ze deelen. Doraus ower ze zeien, et wier dach egal, watfir e Lëtzebuergesch ee gif schwätzen, a wéi een et géng schreiwen: et ass jo nëmme e Communicatiounsmëttel.

Wir mir déi **verdréinten, a vrun allem zynesch Logik** weider spannen, da kann een dat ower fir all Sprooch soen, well wat sinn déi dann och anescht ewéi „Communicatiounsmëttelen“. Esou eng Iwwerleeung bréngt een op interessant **Vergläicher**: Eng Melodie päifen oder op der Gei spillen, oder esouguer mat engem ganzen Orchester interpretéieren, alles egal, well et ass jo nëmme eng Melodie; eng schwaarz-wäiss Foto einfach vum Gronn ennen erop als „snapshot“ ass da grad esou vill wäert ewéi en Aquarell oder en Tableau vum Sosthène Weis oder

oder „gekëppt“ **Wouerechten iwwer d'Sprooch an d'Sproochen oder d'Schrëft-Lëtzebuergesch am Grand-Duché ze verzapen**. Et sief dann, hien oder eng Firma wëllte sech extra eraus strächen ...op d'Käschte vun der (intellektueller!) Eierlechkeet. Hei e puer Beispiller, wéi an der „Washington Post“ (29.11.02) de „Staff Writer“ Steven Gray sech zu Lëtzebuerg wéckele gelooss huet: ... *fears that French will take over, the government has declared Luxembourgish to be the official language* (Mega-Quatsch!) ... *Hoscheit is the forefront of the movement to promote a language many fear will die* (mierkt iech et: de Jhemp a soss keen!) ... *there are no textbooks spelling out the rules of Luxembourgish grammar* (wat fir Textbooks? Blabla!) ... *Rewenig's work, said Hoscheit, showed it's possible to write in Luxembourgish* (a wat soen all déi aner Nullen, déi vun 1829 bis 2003 an eiser Sprooch oder iwwer d'Lëtzebuergesch geschafft hunn?).

Datt bestëmmte Leit (mir verzichten op Nimm!) **an hiren Texter a glënneregen, „akademesch-akribesche“ Konferenzen en opfällegt Intressen dru schéngen ze hunn**, z.B. der **Actioun-Lëtzebuergesch an hiren „Acteuren“ hir Aarbecht elegant a fair ënnert dem Tapis ze halen**, dat ass zwar aremséileg, kleng gepierpelt an akademesch-onéierlech, ower zugudderlescht nëmme mënschlech ... Gascht an Näid, Knascht a Sträit. An dese Bulli gi mir net mat rozen! Deene Leit hire „Gäppche“ muss just net watderdäiwel hell sinn, soss géife si sech net op esou schaufel Manéiere géint aneren hire „Känki“ wieren.

Lex Roth

* Mir soen dem Lucien Michels merci fir „d'Washington Post“.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (89): 22. Februar 2003

de Büffdeck...

M.V. – Eent vun de genëssegste Stécker Flesch um Teller ass a bleift e Büffdeck. Et ass a ville Sproochen ower och **eent vun deenen am meeschte vernannt a verdruddelte Wierder**. Wann ee bedenkt, watfir e sproochleche Wee dat Stéck Randflesch aus dem Engleschen erfart – **aus enger laténgesch-franséischer a germanescher Wuerzel** – erausgemaach huet (esou wéi d'ganz englesch Sprooch!), da versteet een och, wéi d'Ausdréck vun enger Sprooch an déi aner sprangen an do dacks esou „Gesichter schneiden“, datt een se net méi erëmkennt.

„beefsteak“ ass jo näischt anescht ewéi „Rënd + Stéck“. Am Frankräich heescht dat dann einfach **nëmmé méi „steck“**, an am Portugieseschen hu mir „bife“, deemno **just nach „Rand“**. D'Spue-nier an d'Italiéiner maachen op eemol e „bistec / bistecca“draus ...an da soll do eng Kaz nach hir Jong erëmfinden ...oder d'Stéck Flesch! Total folkloristesche gëtt et ower, wa mir Lëtzebuerg och nach e Stéck vum Rand beim Giss an esouguer beim Päerd entdecken: **e Schwéngs-Büffdeck an e Päerdsbüffdeck** Dat soll emol een äis nomaachen! Ower eng Sprooch, an deer d'Leit sech och **ni d'Hoer, mä de ganze Kapp wäsch**en, wou si och dann nach nëmme „**Kaffi drénken**“, wann e ganze „Brunch“ um Dësch steet, do ka méngerwäreg kee behaupten, si géng net hiren eegenen Dialekt-Wee goen, gellidir.

„Rondrëm eis Sprooch“ um TV-Nordlicht

d'Mme Jeanine Theis-Kauth
eng dichteg Dichtesch!

Abeejo!
pleasure
NEEN!
plëjer!
„plischur“? (eat)
„plaschur“? (heart)
„plöjer“? (heard)
„pläscher“? (head)

... a mir ginn an eiser Sprooch
de Fléi nach Lais sichen!!!

Vill Gléck am Neie Joer... och fir de Nëlzer Rodange!

De Professor Ad. Deville an den
Direkter G. Calteux zu Schëff-
fleng am Atelier

Wann alles riicht räisst:
wann eis Kulturministeschen hirem
Häerz an de gudden Réit vum Di-
rekter Georges Calteux no-
lauschtert, a wann d'Madame
Hennicot hirem excellenten Ver-
stand follegt; wann d'Kapphären
aus der Wëlzer Gemeng hir zolitt
Bäilecht fir ee vun deene
schéinste Cadeaue ginn, deen
d'Stad Wolz bis elo konnt kréien;
wann d'Actioun-Lëtzebuergesch
déi néideg Frënn fir hir Souscrip-
tioun fënn... dann hu mir am
Hierscht vum Neie Joer 2003 eent
vun deenen originellsten an in-
tressanten Monumenter op deer
Plaz stoen, wou de Michel Ro-
dange säi Reenert, eise Reenert,
geschriwwen huet!

E Monument, dat en héich
kulturellen Zeie vun eiser natio-
naler Identitéit gëtt. E Bewäis,
datt mir op déi Identitéit halen,

an net nëmmen heiansdo dovun
schwätzen. Eng Identitéit, déi
och – mä net nëmmen – a Schlach-
ta Festungsmaueren läit. E Stéck
Identitéit, en Dichter, e Monu-
ment, déi mir an deer ëmmer méi
grousser Europäescher Famill
blutnéideg brauchen a weise
kënnen a mussen, fir datt kee soll
mengen, Lëtzebuerg wier just eng
Kéier als deen ominösen „Zoufall
vun der Geschicht“ gegrennt
ginn, et hätt sech eng giedelech
Bankeplaz gekniwwelt a gëng
sech et haut nach grad als inter-
national „Filzlaus“ op d'Käschte
vun den anere gutt goe loosse!

Mir hu bis elo an enger gan-
zer Partie Sätzungen a Ge-
sprécher zu Wolz, an der Stad an
zu Schëffleng beim Artist a Pro-
fesser Adolphe Deville fir dëst
Monument geplangt a geschafft.
Den Här Deville huet seng „Däp-
percher“ an Italien op d'Brieder
gesat ... et geet definitiv lass!

Fir datt jidderes sech, am
Sënn vum Ausdrock, e Bild dovun
ka maachen, brénge mir an dësem
KLACK dann déi éischt offiziell
Photoen aus dem Atelier vun „ei-
sem“ Kënschtler. Dat Monument
besteet am Fong aus 4 Deeler: et
zitt sech – als wierklechen „itiné-
raire culturel“ iwwer ronn 300
Meter. An engem häerlechen Joer-
honnert-Park „geet et fort“ vun
enger monumentaler Mauer, aus
deer de Léiw erauskuckt, mat
engem niddrege Baseng vir-
drunn; duerno zitt et sech weider
bei en ovalen Buer, wou de Wöllef
a Stellung lauert, tëscht zwou
„Stelen“ erduerch, op deenen eng

16 vun de wichtegste Strophen
aus dem Reenert agraviéiert sinn;
vun do aus geet et de (Schoul-)
Bierg of op eng Sail vu 4 Meter,

op deer de Fuuss esou sëtzt, wéi
een en hei um Bild ka gesinn. Wa
mir d'Monument feierlech aweien,
kënn natierlech eng kleng
Broschür iwwert seng Geschicht
a Bedeitung eraus ... ower och
mat den Nimm vun alle Leit, déi
äis op hir Fassong gehollef hunn,
dëst nationaalt Identitéits-Stéck
op de Stack ze kréien. Dir kënn
äis hëllefen iwwer de Postscheck
vun der Actioun-Lëtzebuergesch
(hei uewen drun), oder vun de
Steieren ofsetzbar, iwwer de
„Fonds culturel national / BCEE
1002/0100-3. Merci all deenen,
déi dat ewell gemaach hunn, grad
wéi alle Frënn, déi hir Bäulecht
nach wëlle ginn!

L.R.

Merci, Här Jung!

An engem Gespréich, dat den Här Mil JUNG, Direkter fir Press an
Informatioun vun der Regéierung, mam „forum“ a mam „journal“ hat,
hu mir eng ganz interessant Positioun fonnt. An der Iwwersetzung
gesäit déi ongeféier esou aus: „Ech gëng mir wënschen, datt d'Lëtze-
buerg net solle mengen, si missten sech an engem Stéck bei den
auslännesche Partner dofir entschëllegen, datt eist Land esou kleng
wier an ouni Bedeitung, an datt eis Sprooch jo och nëmmen en Dialekt
wier, eng „Mundart“, e „patois“ ... mir sinn ewell laang kee „Ländche“
méi, mä en zimlech fäerdig-gewuessene Stat, an eis Sprooch ass op
d'mannst op europäeschem Plang unerkannt...“. Merci, Här Direkter!

Jorelaang hu mir äis driwwer geiergt, datt och eis offiziell
Vertrieder am Ausland hir bal national Schimmegkeet wéi e Bouss-
Fändel doruechter gedroen hunn, souzesoen „in Sack und Asche“ ...
an da gemengt hunn, si wiere fir déi „Grouss“ deer léiwer, gudder,
feiner, sympathescher Tuttuen; dann hätt jidderes si gär... an hie
kënn sech Lëtzebuerg mat senger Leit wéi eng Aierchen un enger
gellener (Muppe-)Ketten an d'Jillis-Täsch stiechen.

Mir soen a schreiwen et zënter (30) Joer an Dag: D'Lëtzebuerg
hunn en eegent Gesiicht, wat fir eent och ëmmer, si sollen et halen a
weisen ... soss deet jidderes äis déi Bokemaul op, déi him just a säi
Kreemche passt. Ower mir kënnen net verlaangen, datt mir vun anere
fir méi seriös geholl ginn, wéi mir äis an eis Eegenart selwer esocht
huelen. Dat huet iwwers alles net nëmme mat eiser Sprooch eleng ze
dinn, mä och mat eiser Sprooch-Situatioun, fir déi der e sëllegen äis
beneiden.

Mir däreft roueg – an esouguer hofreg! – soen, datt eist Land méi
ewéi 50% vu sengen Aarbechtsplazen un auslännesch Leit gëtt, déi
doheem keng hätten ... dat sollen déi „aner“ emol mat hiren Zuelen a
Prozenter multiplizéieren ... vrun allem déi, déi äis nawell gär de
„Profiteur / Schmarotzer“ unhänken. A Frankräich an Däitschland,
mat hire 65 respektiv 80 Milliounen Leit gifen et dann (duergere-
chent) z.B. 24 resp. 32 Milliounen Ausländer, 30 resp. 40 Milliounen
„Friemaarbechter“ a Frontalieren; „Asylanten“ hätten si der 480 000
respektiv 600 000 ... vun esou „chiffres absolus“ sinn dës Länner
himmelwäit ewech. Wa mir d'Emstänn also a reellen Zuele kucken, da
brauche mir äis méngerwäreg vru kengem ze verkrauchen. Natier-
lech gëtt bei dësem Gespréich ëmmer erëm deen Hummer vum
„rächste Land vun der Welt“ erausgeholl. Wéi laang si mir dat dann
ewell? Wéi séier si mir et ginn ... a wéi schätzeg kënne mir vun engem
Joer op d'anert mat eise Bank-Yuppla ëmtippen ... Moie Bankge-
heimnis? Datt déi allermeescht äis deen aktuelle Wuelstand net
vergonnen, dat si „geopolitesch“ Naidkomplexer, deer mir keng
haten, wéi „aner“ sech uechter d'ganz Welt Kolonien ënnert den Noll
gerappt hunn. An deem Zesummenhank solle mir och emol däitlech
deene verantwortleche Politiker merci soen, déi sech „dobaussen“ net
vun deene „Grouss“ verkëppe gelooss hunn an och nach haut net
hannergoe loosse!

Wat huet dat dann elo mat eiser Sprooch ze dinn? Mä an de
Statute vun der Actioun-Lëtzebuergesch steet kloer, datt si sech fir
alles asetzt, wat lëtzebuergesch ass ... a bleiwe soll! Dat passt genee
an déi Iwwerleeungen, déi den Här Mil Jung a sengem Interview
gemaach huet.

P.W.

eng **KLACK** fir eis Sprooch

85

alt nach eng Kéier...

... sot dat emol sou zu engem Däitschen. Dee versteet doudsécher net, wat Dir mengt.

An eiser Sprooch gëtt et ower nun emol kéipweis Wierder, Ausdréck a besonesch **Ausdrocks-Manéieren**, déi esou typesch sinn, **datt ee se net "eeriicht/riichtewe" (= tout droit = straight on = gerade aus) an egal watfir eng Sprooch eriwuer setze kann**. Dat ass enner aneren och eent vun den Zeechen (lexikalesche Critären), ob eng „Schwätz“ oder „Schreif“ eng SPROOCH ass oder net. Iwregens seet ausgerechent deem esou vill ernimmte Sproochwëssenschaftler Claude Hagège an engem „Figaro“-Interview ganz däitlech: „*Pour moi il n'y a pas de dialecte ou sous-langue; il n'y que des langues!*“ Eis Sprooch-Eegenaart wier och e Gebitt, dat e jonke Wëssenschaftler sech fir eng Aarbecht kënnt op de Leescht huelen; eis Hëllef ass him (esou wéi dat ewell bei villen de Fall war) garantéiert.

Iwwersetz emol als Beispill op Däitsch, Franséisch oder Englesch: „**Deen hält sech drun ewéi de Geck un de Bengel/Dee gëtt sech net**“ ... gellid, do kréien der ewell vill vun äis Krämpes ... eis Sprooch ass nun emol vill méi räich, wéi dacks gemengt an esouger behaupt gëtt ... wien ze dacks a vill mengt, dee weess bekannterweis rosewéineg oder glat näischt. Wien dobäi och nach tue geet, eis Sprooch wier esou **knubbeleg, bauereg, arem an „ondifferenziert“**, dee misst sech dann emol selwer froen, wéi sprooch-räich hien da selwer am Lëtzebuergeschen ass.

Dat falscht Argument vun där sou genannter Aarmutt vun eiser Sprooch ass leider och eng vun den Ursaachen, déi gär geholl ginn, fir hei am Land selwer – dat mécht apaart gutt, wann auslännesch Matbierger dobäi sinn – d'**Lëtzebuergesch bei d'Geräbbels an de leschte Motzek oder Wulltirang ze „klasséieren“**. Domat leescht keen sech selwer oder eise Land en Dängscht ... iwregens och net mat deem topegen „Witz“, mir Lëtzebuerger gife „watglif“ schreiwen an „hà“ soen ... wéi ass et da mat deenen, déi „s'il vous plaît?“ schreiwen a „quoi?“ soen ...

A propos, de „Geck um Bengel“ vun hie uewen: Et gëtt kee bessert Mëttel, fir e Mënsch an seng Argumenter „färdég“ ze maache wéi ze soen, hien hält se net méi all, hie wier wënsch, schauen, tibbi, schassdari, en Tutebatti, en notoresche Granzer, e Leitsgeheier, vläicht och en hiermiddege Fanatiker, wann net esouger en Extremist vun hei oder do, op d'Weis vun „wer hat noch nicht, wer will noch mal“; dat hu mir och ze héieren an ze spiere kritt, **wéi mir 1978 déi éischt Lëtzebuergesch-Coursé fir Auslänner organiséiert a gehal hunn; haut mengen der kéipweis, si hätten dat erfionnt ... méi e flott Resultat konnte mir äis jo net erwaarden**. Op déiselwecht Manéier gëtt och op eisen „ceterum censeo“ reagiert, wa mir vun eiser Sprooch an de Spideeler schwätzen a schreiwen. Mä et kann een och op Lëtzebuergesch soen, dat jiddfer Dréps de Steen aushillegt, aplaz „steter Tropfen höhlt den Stein“!

Nach eng Kéier ... a garantéiert net fir d'lescht: „**Dobaussen**“ ass et jiddferengem fräigestallt, säin Dokter mat deem senger Sprooch an senger Praxis dobäi ze welen. „**Dobannen**“, an engem Spidol, ass dat d'**meescht net de Fall**; do kënnt all Dag anert medezinescht Personal an d'Zëmmer geschnit, an déi schwätzen egal wat vu Sprooch, just d'Sprooch vum Kranken net. Muss een an d'Roentgen, de Scanner oder aner Servicer ... et ass fir Haren op d'Stier ze kréien! Dat ass a bleift e Skandal, an net nëmmen e Sprooch-Skandal ... **eng Fro vu Mënsche-rechter!** Muss eist Land da wierklech an deem Sënn zu Stroossbuerg op der **Cour des droits de l'Homme** blaméiert ginn, iert eis politesch a syndikalistesch Verantwortlech, a firwat net och d'Krankekeessen sech reieren? Dat huet siwemol näischt mat „Bréissel“ ze dinn; iwregens spilt hei och dee sakro-sankte Prinzip vun der „Subsidiaritéit“ an der Europäescher Union. A wat seet de **Veräin „Patiente-Vertriedung“** zu deem Problem? (L.R.)

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 Euro d'Joer – CCPL: 6644-48

Bicher-Ausstellung

AL – No de Walfer Bicherdeeg – fir déi een der Walfer Gemeng net genuch ka felicitéieren – kann engem och emol de Gedanken iwwert all **déi Bicher a Wierker kommen, déi vun nom leschte Krich bis haut an eiser Sprooch eraus- oder erëm rauskommen sinn**. Dat sinn der Honnerten! Natierlech an hirer Qualitéit verschidden ... et wier gelaacht, wa mir op all Quadratkilometer eng „Schreif-Bomm“ opweises hätten; dat hunn anerer och net.

Et ass apaart an de leschten 20-30 Joer esou vill an eiser Sprooch publizéiert ginn, **datt ee roueg ka behaupten, si wier haut och an deem Sënn wäit vun engem „normalen“ Dialekt ewech**, wéi een et gemenkerhand versteet, wann iwwer en „Idiom“ rieds geet, dee praktesch nëmmen eng „Schwätz“ ass.

Wann dann elo sou dacks an op esou sëlliche Plazen och vun de politesch Verantwortlechen iwwer **eis Sprooch als dat wichtegst Identitéits- an**

Integratiouns-Element geschwat gëtt, da misste mir ower bal „Neel mat Käpp“ maachen; dann dierfte mir d'**Initiativ net bei engem sympathische Babbel-Clibche loosson**, deen hannert engem groussen Numm offiziell iergendeng kammoud Alibi-Funktioun iwwerhëlt.

Wéi wier et, wa „mir“ eng Ausstellung gife organiséieren, an där a Vitritten an op Stänn emol alles gif ausgestallt an offréiert ginn, wat et vu Buch a Publikatioun op Lëtzebuergesch zënter 1945 guf a gëtt? Et kann ee sech virstellen, **datt déi Walfer Frënn mat hirem „Know-how“, eis Nationalbibliothek mat hire Fongen, d'Gemeng Lëtzebuerg mat hire Méiglechkeeten, eis Editore mat hiren Intressen a vill anerer mat hirer Begeescherung gänge matmaachen ... wéi wier et, wann een e.a. am Joer 2004 den 20. Geburtsdag vun eise Sproochgesetz op dës Manéier „visualiséiert“ kënnt feieren?**

Re-Naturatioun?

M.V. – Mir hunn an der Lescht bal all gudden (?) Dag gehéiert, gelies a vrun allem gesinn, wat fir e Misär Iwwerschwemmung bréngen. Et gëtt natierlech och no den Ursaache gesicht: firwat op eemol Baachen zu Flëss a Flëss zu gigantesche Stréim ginn, déi alles mat sech rëssen, wat hinnen an der Wee steet. Eng vun deenen Ursaachen ass ganz kloer dat iwverméisseg Zoubetonéieren, „Ziviliséieren“ a „Riichten (Begradigung)“ vun dese Waasser-Stroossen ... mä Dir kënnt Iech hei froen, wat eis Sprooch dann an deene Gedankegäng verluer huet. Et geet äis em e Verglach: **Re-Naturatioun vum Lëtzebuergeschen ... géint d'Iwwerschwemmung!**

Och eis Sprooch ass iwverschwemmt; och eis Sprooch leid ënnert deem Sproochegewulls, wat duerch ëmmer méi däitsch an aner Televisiouns-Kanal wéi duerch riseg Betongs-Kanalisationen réier op si erandréckt ... an eis Lëtzebuergesch Mikros-Leit vun alle Radio- an TV-Stationen iwverschemmen d'Lëtzebuergesch mat engem Sproochebulli a Sproochegeräbbels, **datt déi kleesper Sprooch-Sandsäck, déi mir zu e puer dogéint optässelen, dee Sprooch-Qua(t)sch(t) einfach net méi meeschter ginn!**

Villes ass, a munnesch gëtt esou fir ëmmer verduerwen a verluer; mä **et ass ower och nach**

kéipweis ze retten. Ower wéi? Doduerch, **datt mir äis emol all selwer froen a soen, wéi mir dohem, bei eise Kanner, an der Schoul, an private Gespréich oder a groussen oder klengen Rieden eiser Sprooch den Hals zoudréinen. Jiddereen dierf sech froen, wéi hie „säi“ Lëtzebuergesch vläicht erëm „an d'Fal“ kritt, wéi hie vläicht erëm méi „natierlech“ ka schwätzen, oder wéi vill Lëtzebuergesch him schnutzegal ass, also wéi hien „seng“ Sprooch selwer ka „re-naturéieren“, aplaz wëlle besonesch gestiwelt a gestempelt ze schwätzen. Et ass dach keng Schan, wann een z. B. op eemol zerguttst och bei sech selwer mat de „Schmetterlingen, Ameisen, Maikäferen“ an Honnerten aneren houdäitschen Ausdréck opbraut, déi absolut pure Muttwëll sinn ... an esou säin eegene Sprooch-Floss erëm an dat natierlech Bett mat Kréngelen, Traisch a léiwe Sprooch-Blimmercher op hirem Uwänner an eng natierlech Sprooch-Ëmwelt setzt.**

Dat huet glat näischt mat Fanatismus, Purismus oder soss engem „Ismus“ ze dinn. Et geet em eist eegent „Gesicht“, em eis Identitéit an engem imens flotten a sympathesche Concert, deen et an Europa ower net ka ginn, wann net jiddferen säin eegent Instrument spilt, fir e „Sound“ erauszekréien, deen op der ganzer Welt respektéiert ass ... an deem eis kleng Sproochelchen hire Piccolo fleet!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (86): 28. Dezember 2002

TV-Nordlicht

An eiser klenger **TV-Nordlicht-Rubrik „rondrëm eis Sprooch“** kënnt den Zinniklos e Mëtwoch, de 4. Dezember, natierlech och un d'Rei. Vläch ass et net schlecht, emol drun ze denken, **datt eis Kanner de Kleeschen haut weinstens net méi (nëmmen) als „guter Mann“ erbäisangen ... mir hunn dee beléiften Hellegen ower och nach op eng e bësse méi originell Manéier begéint ...**

't lung an der Loft...

datt eis Sprooch no an no déi Plaz kritt huet, déi si verstännegerweis verdéngt. Dëst „Argument“ ass genoe esou léfteg-fuddeleg wéi dee Wand, vun deem rieds ass: Et lung vrun 30 Joer bal soss näischt an der Luucht wéi Spunnes a Kappgerëls vun iwverhieflchen Intellekt-Béischtercher géint déi Leit, déi mat voller Iwwerzeugung emol allgemeng an net nëmme lexikalesch oder litteraresch oder wëssenschaftlech vrun eise Sprooch-Weenchen „an den Täissel“ gaang sinn. Eng Saach vu praktizierter Psychologie a Pädagogik! Eis Sprooch fir jiddferen. Eis Sprooch net nëmmen um Dësch an enger Kommissioun, enger Fachleitsgrupp ... gutt ferm ënnert enger „Kéisklack“. Wéi vill „offiziell“ Dictionnäre waren da verkaaft, iert mir se 1973 „mat an de Radio geholl hunn“? Keng 250 v 2 000; no aacht Méint ware se all fort, vergraff!

Et ass ganz „einfach“ zënter 30 Joer dru geschafft ginn, d'Sprooch souzesoen aus dem Motzek, aus dem däischtere Stoussnäckels-Keller vum Schiet an d'Luucht ze zéien. Stroosseschëlter, Uertschafts-nimm, Lëtzebuergesch Couren, Dausende vun Annoncen a Menüs, massen- a maandelweis Artikelen an Emissiounen fir eis Sprooch, Initiative fir Sproochgesetz oder Orthographie-Arrêté, all Flouer-nimm aus dem Land (40 000) ... domat ass de Buedem opgeplout an am Sënn vum Wuert en Ëmfeld geschafe ginn. Dofir hunn der no an no och esou vill Courage kritt, fir an där Sprooch ze schreiwen an ze publizéieren, déi hinnen am déifste banne läit.

Dausende vu Lëtzebuerger hunn ee Gléck hir Meenung iwwer eis Sprooch geännert. Dat ass formidabel, well mir wësse jo, wéi een déi nennt, déi hir Meenung ni e Jota änneren, gellid ...

(P.W.)

Bravo CNL-Miersch!

H.M. – Déi lescht Woch ass am „Centre national de littérature“ am **Servais-Haus zu Miersch eng formidable Ausstellung iwwer de Michel RODANGE** opgaangen. D'Direktesch Germaine Goetzinger huet zesumme mat de Professere Gast Mannes a Roger Müller mat Sécherheet dat Allerbescht zesummegeallt, wat et egal weini eng Kéier esou iwwer den Dichter vun REENERT ginn ass.

Dat ass (vu méindes bis freides, a bis den 20. Abrëll 2003) ee Mueren oder Nomëtteg méi wéi wäert! Sou eng Qualitéit, mat esou vill Léift a Wësse gemaach ... eemoleg! ... *Iwregens läit d'Villa Servais praktesch widdert der Gare ... an et geet all Stonn en Zuch.*

Chrëschttag!

P.W. – Schreift Dir **Christiane** oder **Kristiane**, **Chrysanthemen** oder **Krisantemen**, **Kouer** oder **Chouer**, **kroméiert** oder **chroméiert**, **LKGB** oder **LCGB**...? Da misst et jo kloer sinn, datt de Christus op sengem Gebuertsfest weinstens säin Numm an deer Schreifweis behält, wou och keen am Däitschen, Franséischen, Engleschen asw. dru fréckele geet. Iwwregens geet et net einfach méckepéilereg nëmmen ëm e Bustaf, mä ëm d'Bedeutung vum Numm „**Christos**“ = dee Gesaleften/Geseenten!

Gléckwonsch-Kaarten

Am Sënn vu Chrëschttag an de Feierdeeg um Enn/Ufank vum alen/neie Joer kënnen mir Iech soen, datt d'Actioun-Lëtzebuergesch 2 nei faarweg Gléckwonschkaarten erausginn huet. Et sinn zwee „typesch-Eislécker“ **Biller vun de bekannte Moler Jemp LAMBORAY** an **Hary RABINGER** (iewescht Schlënner a Stolzebuerg). Mat enger Enveloppe kaschten dës Kaarten 0,50 € / 20 F. Dir kritt se (mat oder ouni Gléckwonschtext) nach haut a mar bei eiselem Stand op der FOIRE (Hal 2A/61), duerno iwwer Bestellung (+ Porto) op enger vun eisen Adressen.

Am November sinn uechter d'Land déi meescht Kiermessen, an zwar 122! Et geet mat Allerhellegen an Allerséile jo eescht an trauereg un; dofir kann dee „Kiermes-Mount“ een am Fong e bësse verwonneren, mä den hellege Mäerten ass nun emol e beléifte Patréiner (38 Kierchen) ... **Den Hämmelsmarsch** ass ower och nach haut do doheim, wou „si“ dem **Grand-Duché 1839 d'Provënz Lëtzebuerg** ewechgeképpt hunn ... an hei ass wierklech e schéint Beispill, dat eise President René Faber fir äis photographéiert huet:

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisation/Member: 13 Euro d'Joer – CCPL: 6644-48

Affekate-Sproach, an ...?

Zënter Generatiounen ginn d'Lëtzebuurger Jura-Studenten an d'Frankräich oder d'Belsch hiert „Handwierk / Mondwierk“ léieren. Dogéint huet kee verstännege Mënsch eppes, apaart well d'Juristerei vun eiselem Land ënnert dem „Droit romain / Code Napoléon“ leeft. Och eist Sproochegesetz seet däätlech, datt dat lescht Wuert a juristesche Saachen ëmmer op Franséisch muss sinn: *la langue française fait foi*. An der Rei; mä wéi ass et mat de Gespréicher an de Verhandlung virun deem „leschte Wuert“? Wéi ass et z.B. mat **Froen an Äntwerte bei Zeien**? Wéi ass et, wann d'Magistrate an d'Affekte vun hirem absolute Recht Gebrauch maachen och LËTZEBUGESCH ze schwätzen ... an e franséischen oder belsche Jurist mat an der Saach ass, dee kee Wuert Lëtzebuergesch versteet a schwätze kann? Dat kann een dréinen a kéieren, wéi ee wëllt: Et ass eng Katastroph, et geet mat Sécherheet géint d'Mënscherechter, an och kee „Bréissel“ oder **europäesch Geriicht kann do d'Waasser biergop lafen dinn!**

Dofir ënnerschreiw mir d'Gesetz mat Hänn an esouguer mat Féiss, dat d'Kennen an d'Kenne vum Lëtzebuergesche fuerdert, fir hei am Land als Affekot zougelooß ze ginn. Felicitatiounen fir eis Juristen, an en décke Bravo fir eis Chamber!

Mä wéi ass et dann elo mat eiser Sprooch an de **Spideeler**? Mat der Sprooch, déi villen hir eenzeg ass, déi do ageliwwert ginn, Leit, déi vläicht Deeg a Woche laang do leien a kee vun Personal verstinn, oder schlecht, oder falsch ... **wat esouguer liewensgeféierlech ka ginn!** Vun hirer Angscht, hirem Gemitt an hire séileschen (psychosomatesche) Problemen emol net ze schwätzen. En Aarmut, en „Hohn“, a firwat et net riichteraus soen: **eng Hirniddegeet!**

H.M. – Mir si mat dem „Service des Sites et Monuments“ an der Gemeng Wolz „déckevoll“ amgaang ze plangen an ze wudderden.

Eise Kënschtler, de Professor Ad. Deville, iwwregens och studéierten Architekt, ass den Ament zu Verona (I), wou hien technesch a materiell Méiglechkeeten duerchschaft.

Esoubal déi definitiv Skizzen a Pläng prett sinn, stelle mir der Press dat Ganzt mat den néidegen Explikatiounen an Illustratiounen vir.

Et geet net duer an och glat net drëm, fir nëmmen doriwwer ze babbelen oder sech ze zermeeschteren: Hei zielt d'Wierklechheet ëm déi dacks batter a vrun allem aremséileg **Situatioun vu kranke Leit, fir déi d'Franséisch e Buch mat enger ganzer Kludder Sigelen ass**. An deer Lëtzebuurger gëtt et vill méi, wéi mir mengen. Et gëtt der vrun allem Dausenden, déi sech genéieren, ze soen an zouze-ginn, datt si praktesch kee Franséisch kënnen, aus wat fir enge Grënn och ëmmer ... et wëllt ee sech jo net „blaméieren“, gelldir ... also seet ee jo oder neen oder guer näischt, och wann een näischt matkritt huet. Dat ass eng Situatioun, iwwer déi an Europa d'Hénger sech vu Malaga bis op Helsinki futti laachen ... wann et net fir ze kräische wier!

Déi „**offiziell**“ **Leit verschanze sech** gär hannert deenen eefällegsten a vrun allem onéierlechsten Ursachen: Bréissel, Bréissel, Bréissel! Mä „Bréissel“ kann a soll äis gestuel ginn, wann et ëm déi kierperlech a psychesch Gesondheet vun eise Leit geet. Scho bei de Réimer huet et geheescht: *Salus aegrorum suprema lex* (d'Wuel vun de Kranken ass dat iewescht Gesetz)! Doriwwer kann an dierf kee „Bréisseler“ a keen Europa-Riichter sech ewechsetzen. Dat ass ganz einfach eng Fro vun de Mënscherechter, also héchstens fir d'Geriicht vun de Mënscherechter zu Stroossbuerg.

Sou, a wéi ass et dann elo an dëser Saach mat eise **politeschen Verantwortlechen, mat eise Gewerkschaften**, déi genee wëssen, datt hei eng Problematik unzepaken ass, déi si alleguer direkt eppes ugeet? Wou sinn déi Deputéiert, déi sech an dëser Fro wëllen, kënnen a mussen e „Gielche“ fir de Mee 2004 verdéngen? Wou ass dee Parteiprogramm, deenen dësen Zoustand op de Leescht hëlt? Mir hunn en drop ... an do bleift!

Lex Roth

Monument Rodange, Wolz

Wien eent vun deenen originellsten a wichtigste Monumenter vun eiser kultureller Identitéit wëllt hëllefen oprichten, dee kann dat iwwer de Post-scheck vun der Actioun-Lëtzebuergesch hei uewendriwwer oder, steierlech ofsetzbar, iwwer de Kont vum „Fonds culturel national / BCEE 1002/0100-3“ maachen. Mir finanzéieren en décke Batz (eng Milliounensaach!), nieft deem, wat de Stat an d'Wëlzer Gemeng bäileen. D'Propriétéit vum Monument leeë mir an d'Hänn vun eise Wëlzer Frënn an dem „Sites et Monuments“.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (85): 30. November 2002

Tréinen

*Eis Tréine ginn all opgefaang
Keng eenzeg geet verluer
Ma wou se bleiwe joerelaang
dat gi mer net gewuer*

*Do waacht de Meeschter vun der Schleis
an deen huet vill Gedold
Et heescht hien ass gerecht a weis
Hie weess vu Loun a Schold*

*Een Dag wuel ass säin Tréinebuer
bis uewenaus geféllt
an d'Leed kënnt rëm nees alleguer
grad wéi mer et verschëllt*

*Well d'Schleis geet op léisst fräie Laf
d'grousst Waasser gëtt gebuer
All Klacke lauden d'Péiss zu Haf
Da gi mer es gewuer*

E Gedicht, dat äis fir d'Allerséilendeeg e puer eescht Gedanke mat op d'Griewer gëtt; d'Madame **Jeanine THEIS-KAUTH** ass den Auteur ... an iwwregens och d'**Laureatin vun der Sëlwer-Eiere-plack**, déi d'Actioun-Lëtzebuergesch fir d'Joer 2002 ze verginn huet.

Bravo, Conseil de Presse!

L.R. – Vum President vum Presserot, dem Här Josy Lorent, gi mir gewuer, datt dës gesetzlech an neutral Beruufsorganisatioun vun der (ganzer!) Press e **Lëtzebuergesch-Cours fir eis Journalisten** ageféiert huet. D'Nouvelle, datt de Josy Braun (Laureat vun eiser Eiereplack Dicks-Rodange-Lentz) dës Saach an der Hand huet, ass bei der Actioun-Lëtzebuergesch natierlech gutt ukomm. D'Kollege vun der Press kënnen sécher sinn, datt mir déi Initiativ mat alle Mëttelen ënnerstëtzen, déi mir hinne kënnen ginn. Mir gesinn do och Dieren opgoen (z.B. an de Lokalneigkeeten) un deene mir zënter 25 Joer d'Klensch drécken ...

„Nordlicht / TV“

Am Programm vun „Nordlicht / TV“ fannt Dir e **Mëttwoch, de 6. November**, an e Sonndeg, den 10. November, erëm eng kleng Emissioun „rondrëm eis Sprooch“; et geet dës Kéier ëm eisen éischten Dichter, **den Tunn Meyer (1801-1857)**.

klammen oder steigen?

R.Z. – ... ass dat dann net datselwecht? Just net. Bis elo si mir nach ëmmer op e Bam, eng Leeder, e Stull, eng Mauer, an en Auto/Zuch/Fli-ger geklomm(en) an net „gestiegen“ ... och op der TV oder dem Radio ka keen äis wäiss maachen, firwat mir dann elo misste „steigen“: aus dem Bus „steigen“, aus dem Auto „steigen“, an eng Sport-Divisioun „steigen“. Mir „steige“ jo och net an d'Bett oder „d'Trap aus“; mir „steigen“ och op kee Bierg (klammen, kloteren).

Den Thermometer an de Barometer „steigen“ op Lëtzebuergesch och net, si **klammen** oder **ginn erop**. De Loftdruck an d'Temperatur falen elo net op eemol „erof“: déi **ginn erop** oder erof oder falen einfach.

Dat huet alles näischt mat Kriddelegkeet ze dinne, et geet ganz einfach ëm wichteg **Elementer vun eiser Sproochidentitéit!** Vergläicht emol dat Typescht aus eiser Sprooch mat dem zentrale Steen (Schlussstein, clef de voûte, keystone) vun engem Mauerbau oder engem Verwëlfel ... wann een doru piddelen, brueden an zergrimmele geet, da fällt dat Ganzt an e Koup.

Typesch Ausdréck an typesche Gebrauch vu Wieder a Sazbau ginn eiser Sprooch hiert Gesiicht, hir Identitéit, och wann si nach esou knätzleeg an onwichtig schéngen.

d'Gewënner...gezunn?

H.M. – Wie bei enger Lotteri, enger Tombola oder soss engem Spill matmécht, deen erwaart sech natierlech, eppes Klenges ze gewinnen. Si kënnen ower net all gewinnen, an déi allermeescht fillen sech herno... gezunn! Déi (onverwiesselbar lëtzebuergesch) Ausdréckweis ass den exakte Géigendeel vun deem, wat een am Däitschen ënner „Gewinner ziehen“ versteeet.

Si beweist alt erëm eng Kéier, dat mir dacks Wieder gebrauchen, déi richtewege an d'Däitsch weisen, ower eppes ganz Aneschtes soen. „Die Gewinner wurden gezogen“ heescht, dat déi Leit duerch e Lous, eng plastiks Kugel oder soss eng Manéier erausfonnt guffen, déi eppes gewonnen hunn.

Am Lëtzebuergesche kann een dofir ower net soen, si hätten „d'Gewënner gezunn“, well dat wëllt soen, déi Leit wieren ugeschmiert ginn... wie guff dann elo op lëtzebuergesch hei gezunn?! Et dierft héchstens heeschen, d'Gewënner wieren **ausgeloust, bestëmmt oder erausgesicht** ginn. Net wichtig, mengt dir? Mä just mat esou Lais a Fléi zéie mir an engem Stéck Fiedem aus dem Gestrécks – an domat aus eiser Identitéit – eraus!

Mir sinn erëm op der Foire

Kommt bei äis op de Stand an der **Hal 2 A / 61**;
do kritt dir och all eis Publikatiounen
fir dee beschte Präis

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisatioun/Member: 13 Euro d'Joer – CCPL: 6644-48

Komplexer an Extra-Wurschten...

Wéi dacks muss ee verschiddene Leit dann nach explizéieren, datt d'Lëtzebuergesch zwar eng kleng Sprooch ass, mä et soll a kann, als d'Haupt- an Nationalsprooch vun engem international op jiddfer Manéier unerkannte souveräne Stat, **net als „langue minoritaire/Minderheitssprache“** behandelt ginn. Dat huet näischt mat dem Geféischters vun „Dialekt/Mondart“ ze dinne. Mir hunn eist Sproochegesetz vun 1984, an dat muss och an der Europäescher Unioun ouni Komplexer vun eise Vertrieeder op jiddfer Niveau ënnerstrach ginn, aplaz äis verschimmt domat ze verkauchen. Iwregens eng Fro vu Psychologie.

Kloer: **An der Belsch ass d'Lëtzebuergesch eng „Minoritéitssprooch“**. Hei vir an Däitschland, grad ewéi an der Diddenhuewener Géigend och, well eng butzeg Minoritéit an deene Länner Lëtzebuergesch gebraucht. **Bannent eise (souveraine) Grenzen ass d'Lëtzebuergesch ower absolutt majoritär**. Dorop kënnt et bei deer Iwwerleung un! Wësst dir, wéivill Prozent vun den Irlänner Iresch-Gaelesch „kënnen“? Vill manner, wéi der hei am Land en Donst vu Latäin hunn, ronn 3 %! ... An ower hunn d'Irlänner et fäerdeg bruecht, datt „Irish“ eng vun den EU-Aarbechtssproochen ginn ass, Identitéits-Politik.

Elo si mir dann den 10. September gewuer ginn, datt bei déi 9 offiziell Sproochen an der Europäescher Unioun elo schonn all déi Sproochen aus deenen neie Länner solle bäikommen, déi vrun der EU-Dier stinn. Mir hunn natierlech näischt géint Estnesch, Lettesch, Litauesch, Maltesesch, Slowenesch asw., mä dat do ass **eng vun den allerleschten Topereien, déi „Europa“ sech ka leeschten: 18 Sproochen!** Eng Horror-Situatioun op techneschem a finanziell Plang. Déi féiert iwregens riicht an eng Katastroph wann net endlech verstanen gëtt, datt et administrativ einfach net ouni **eng europäesch „Lingua Franca“** geet: eng allgemeng Sprooch, an deer jiddfereen deen anere verstoe kann... dat ass nun emol d'Englescht, ob dat franséische Chauvinisten oder anere Klatzkäpp passt oder net.

Wann et heescht, datt an der EU jiddfer Kand soll/muss weinstens zwou Sproochen léieren, dann hu mir Lëtzeburger mengerwäreg kee Krämpes... ower et ass eng Bauzegkeet, datt d'Fransousen als zweet Sprooch Däitsch an déi däitsch Kanner misste Franséisch als éischt Friemsprooch léieren. Do gëtt emol net iwwerluegt, datt eng Sprooch existéiert, déi just aus deenen zwou (germanesch + romanesch) zesummegeesat ass: d'Englescht! **Mä déi Phobie vrun enger englesch / amerikanescher „Dominanz“ schéngt nun emol méi staark ze si wéi kloere Verstand**. Et geet dach ëm Realitéit, ëm weltwäit, ëm global Wierklechkeet a soss näischt. Wa „mir“ deesen Zuch verpassen, da laacht de Rescht vun der Welt sech d'Fäisch voll... well déi laang verstan hunn, wou d'Kromm an der Heck läit!

Mir hu mat eiser Sprooch soss näischt ze dinne, wéi si als kulturellt Identitéitselement ze versueren, si an eng Fënsterchen nieft anerer ze stellen. Dat soll jiddferee vun deene 15 oder 25 oder 30 Membren aus der EU kënnen maachen. **Grad eis Lëtzeburger Vertrieeder sinn duerch eis musterméisseg Sproochsituatioun am allerbeschte „gestiwwelt“, fir eng verstänneg Initiativ fir „d'Lingua Franca“ am EU-CONVENT ze huelen**, deen ënnert der Prezidenz vun Giscard d'Estaing fundamental Weer fir eng nei arrangéiert EU sicht... a keng onméiglech Britt brutschen, déi vun elauter faule Kompromesser ewell „ëm“ ass, iert et ugeet.

Lex Roth

nodréiglech zréckgeduecht

AL – Ob et vum ARD, dem ZDF, dem RTL, dem SAT 3, dem XYZ kënnt: **mir traatsche leider ëmmer méi an ouni nozedenken an engem verpreiste Lëtzebuergesch**, dat op eis Sprooch passt wéi eng Dunn op en Af. Et huet kee verstänneg Mësch eppes géint déi däitsch Sprooch; mä wa mir ouni Kéier a Krëmmel dat mat hir ermëlen, wat typesch am Lëtzebuergeschen – an domat an eiser Identitéit – ass, da si mir „méi domm wéi de Gebrauch!“

Keen däitscht Wuert, kee franséischen oder engleschen Ausdréck schuet eiser Sprooch ... wa mir deer domat keng **muttwëlles futti maachen**, déi eise kleesperen „Dialekt“ huet. Dat ass déi gëlle Regel, mat deer mir eise Kanner d'Lëtzebuergesch kënnen vermaachen! Firwat solle mir dann „zréckdenken“, an och nach „nodréiglech“? Wat maache mir op eemol mat „Steng vun Ustouss“ ... aplaz „duerno, nach eng Kéier iwwer eng Ursach nozedenken“. Dir fannt 900 esou (absolut onnéideg) Kuebereien **an eise Bichelchen „Gréng a rout Ausdréck“** ... do gitt dir op viles gestouss, wat eiser Sprooch onheemlech wéi deet!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (84): 26. Oktober 2002

e Rubbeler rubbelt!

P.W. – Wien eng Aarbecht ze séier oder net éierbar mécht, war an eiser Sprooch nach ëmmer e **Rubbeler**, well hie **gerubbelt huet, aplaz roueg an iwwerluegt ze schaffen**. Wann et geblézt huet, oder wann et emol Buttek weinst enger Saach ginn ass, da rubbelt / rabbelt et ... a wien ouni nozedenken **dat däitscht „rubbelen“ aplaz reiwen oder krazen** onbedéngt an eiser Sprooch wëllt etabléieren, dat ass e Sprooch-Rubbeler. Eis Mamm oder Bomi huet d'Wäsch nach mat „Marseiller-Seef“ um bleche Briet geriwwen a geknautscht ... ower ni gerubbelt! Interessant ass, datt op jiddfer „Rubbel“ Lous dee gelleg richtegen Ausdréck och op Franséisch fir dat steet, wat mam Nol oder enger Mënz gemaach gëtt: gratter, krazen!

Mir wënsche jiddferengem, datt hie bei deer Krazerei soll gewonnen ... ower mam Rubbeler ass fir eis Sprooch näischt ze „radetten“. Musse mir dann alles eeriicht noafen, wat vun „deer anerer Sait“ erageschnit kënnt? Oder haten „si“ den 10. Oktober 1941 dach ower Recht?

Wat maacht dir alt esou fir är Sprooch? Schwätzen, diedegen, diskutéieren, zermeeschten, Präbbelgesprächer halen? Oder kaaft dir net léiwer emol e Bichelchen, vläicht och e gellegt Buch op Lëtzebuergesch ... fir iech, fir är Kanner a Kandskanner, fir e Cadeau ze maachen?

De ganzen Oktober kritt dir an de Bicherbutteker an op der FOIRE 20% op all eise Bicher a Publikatiounen, esou wéi et hei drënner steet:

KLENGEGKEETEN , intelligent an nëtzelech Spréchercher vum Robert Siuda	2,00 €
MAT LAACHEN A KRÄISCHEN , genesseg Schnoke vum Tony Bastian	3,20 €
DE GAUNZE WEE , eiser beschter Gedichter vum excellenten Tit Schroeder	7,10 €
SPRÉCHELCHER A GESCHICHTEN , eng Gellegt vum Janine Theis-Kauth	13,60 €
ROUT A GRÉNG LËSCHTEN , 900 falsch a richtig Beispiller	4,76 €
MOSAÏK-STENG , kleng lëtzb.-franséischen Dictionnaire (6000 Wieder)...	7,56 €
EISER LIDDER , 60 eiser bekannter Lidder (Text, Nouten, Akkorden)	7,20 €
FABELEN OP LËTZEBUGESCH , vum Lex Roth, nom J. de La Fontaine	11,12 €
TEXAS NUCKES , vum Louis Miesch spaasseg fir d'Kanner verzielt	2,00 €
EIS VIRNIMM , mat alle Varianten, vum Marcel Lamy zesummegestallt	2,00 €
VETERINÄREN ËNNERWEE , Schnoken an Eesches, vum Dr. G.Thewes	2,00 €
D'PSALMEN OP LËTZEBUGESCH , integral, an engem Luxusband	25,00 €

eng **KLACK** fir eis Sprooch

82

"Eiser Lidder"

C.B. – Jidderee vun äis weess, wéi dat geet: Wann et lëschtgeg ass an ee mat Sangen ufänkt, da stëmmen déi aner mat eran: „Kanner, o Kanner, o quel malheur, mir mussen aus der Rue des Fleurs.“. Mä gemenkerhand bleiwe mer dann och an der „rue des Fleurs“ stoen, well bis op de Refrain vum Lidd kënnst net méi vill no, héchstens nach e bësse Genurels, vläicht nach deen een oder deen anere Saz aus enger Stroph. Ower domat huet et sech dann, oder?...

Datt et awer och anescht geet, hunn ech dës lescht matkritt, an zwar an der Päischtvakanz mat engem Veräin op der Rees. Well et do jo alt emol deen een oder aneren Ament vu gesellegem Zesummeséi gëtt, hat ech derfir gesuergt, datt jiddereen aus eisem Grupp der Actioun-Lëtzebuergesch hiert Gesankbuch „**Eiser Lidder**“ bei sech hat. A wierklech: wéi mir esou an engem gemittleche Kader bei engem gudde sëffge Pättchen an engem gehäerzte Mäufel zesummesouzen, do foug op emol een un ze sangen. Spontan huet een deem aneren d'Sait am Buch gesot, an esou koom et, datt herno eis ganz Gesellschaft mat Leif a Séil matgesongen huet. Dëscherweis goufen déi 37 Strophe vum Jabbo senger Kap gesong; bei all 'deem gudde Gefréiss', wat mer zervéiert kruten, konnt och nach jidderee vun äis déi sëllege Plaë vun de „Lëtzebuergescher Spezialitéiten“ verquëssen... dat goug esou wäit, datt de kleng Muskesensel, deem am Restaurant spille sollt, guer net méi bei äis koom ass, well mir esou am Jumm waren, datt mer hirer net méi gebraucht hunn.

Bei enger anerer Geleeënheet hate mer dann och nach e Piano am Sall. Et huet net laang gedauert, dunn hat een „**Eiser Lidder**“ drop opgeschloun an huet den Toun ugin; d'Lidder si koom wéi op „Papje-musek“! A wéi sot een aus eisem Grupp zu mir: „Dat do war mol rëm eng Käier richtig flott! Wéini hu mir fir d'lescht esou zesumme gesongen!“

Der Actioun Lëtzebuergesch hiert Bichelchen „**Eiser Lidder**“ hat op jiddefall op där Rees säin Dénsght gemaach. Vlächtt gëtt et jo och nach bei anere Veräinsgeleeënheete matgeholl, an dat klengt Investissement ass wierklech dowäert. Huet dir et nach net? Da frot iech et am Bicherbuttek oder op enger vun eisen Adressen. De Präis? Net méi wéi en Teller Spaghettien!

Lëtzebuergescher „Stécker“

R.Z. – Et misst am Fong villen opgefall sinn, datt eis Sprooch an de leschte Joeren duerch déi grouss Dier erëm op d'Theaterbühn koom ass. Natierlech hunn och ëmmer gutt Iwwersetzungen aus anere Sproochen an d'Lëtzebuergesch äis vill Freed gemaach... wann de lëtzebuergeschen „Auteur“ eierlech genuch war, fir ze soen, wou hien säi „Material“ hier hat, a wann säin Talent als Iwwersetzer äis opgefall ass.

An der lescht ginn ower nees méi Theaterstécker original an eiser Sprooch geschriwwen, wou dat Bannescht an dat Baussegt (d'Sprooch) „Klavieren“. Duerch déi national Präisser sinn äis ëmmer méi sympathesch Nimm vu Leit bekannt ginn, déi mat Sketcher, Revüen a grouse Stécker eiser Litteratur an der Sprooch all Eier gemaach hunn... Greisch, Rewenig, Schuster, Pütz, Christen asw. sinn äis e Begrëff fir éierbar oder esouguer besonnesch Qualitéit. E Revüé-Titel wéi „Damp an der Kichen“ passt sproochlech wéi d'Fauscht op d'A...mä mir hu bestëmmt nach e sëllege Talenter am Land, déi d'Chance nach net haten (oder wollten), fir méi grouss „eraus ze kommen“. Dofir verdréngt d'UGA en extra waarme Merci, datt si elo well fir d'zweet bannent e puer Joer a Concours fir nei Theaterstécker ausgeschriwwen huet... ee vun de ville klengen a grouse Schréck, bei deenen eis Sprooch „e Gielchen“ ugehaang kritt.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisation/Member: 13 Euro d'Joer – CCPL: 6644-48

EU-Sprooch

L.R. – An der Europa-Unioun si mir net méi wäit vun der **Geschicht vum Tuerm-Bau vu Babel**, an deem et 12 oder 15, vlächtt och 25 Sproocher gëtt: e Gejadders ouni Enn, wou kee méi deen anere versteet... d'EU hätt dann zugadderlescht eng **Iwwersetzer-Verwaltung**, déi (**mathematesch beweisbar**) alles sprengt, wat ee sech „**dolmetschereg**“ virstelle kann. Bedenkt iech emol déi Traductiouns- an Drockkäschten: eng Milliarden-Euro-Klak! Mä wéi esou villes, wäert och dat de „Brësseler“ schnutzegal sinn... et sief dann, d'Regëirungskäpp zéien endlech d'Brens an engem „Conseil Européen“.

Fir äis Sproocher-Leit vun der A.L. geet et net drëm, ob mir eist Lëtzebuergesch an dee Sproochen-Trëndel wëllen era kréien; schonn de Gedanken ass hierriddeg... **obschonn ee sech haut ka froen, ob dann elo an e puer Joer d'Maltesesch oder d'Islännesch méi Rechter zegutt kréie solle wéi eis legal Nationalsprooch**. D'Sturheet vun de Fanatiker an de Chauvinisten aus grouse Länner mat immense Kultursproochen an der Fro vun enger „lingua franca“, enger eenzeger „**Dréinplacks-Sprooch**“ **um EU-Plang**, ass ganz einfach lächerlech. Mat Verstand huet dat Ganzt näischt méi ze dinn; nëmme de „Prestige“ zielt nach fir déi meescht.

An eis Sprooch bei deem ganze Gedruddels? Mä déi ass et indirekt „entschold“, datt mir Lëtzebuergescher am Fong dat mannste Krämpes mat enger „lingua franca“ hätten: duerch eis Sproocher-Situatioun si mir forcéiert, vu Klengem an direkt mat zwou Héich-Sproochen ze liewen; vill Lëtzebuergescher vun 13 Joer un och mat Englesch dobäi: Europa- a Weltrekord! Gewëss, et kann een sech elo driwwer zermeeschteren, datt de Lëtzebuergescher doduerch keng Sprooch gif zerguttst ze pake kréien, oder datt eist Schoulsproocher-System fir Mathematik, Physik, Chimie, Biologie asw. e Klompfouss wier. Wien sech ower fir Leeschtunge vun eise Wëssenschaftler heiheem an uechter d'Welt intresséiert, dee weess, datt „gutt Käpp“ net duerch d'Lëtzebuergesch Sproocher-Spezialitéit gebremst gufen a ginn: als lescht brillant Beispill de „Lion's-Präiss“ fir den Dr. Goedert... aus England! **Mir Lëtzebuergescher sinn also bei deer ganzer Saach zimlech „gutt eraus“**. Mä et kann ee sech bal net virstellen, wat den Iwwersetzerproblem, an **Zukunft och mat slavesche Sproochen an dem ungaresche „Finno-Auguresch“**, an der Europa-Unioun fir e Waasserkapp kritt, ouni vun de wierklech enorme Käschten ze schwätzen...net auszedanken! Vlächtt wier just Lëtzebuerg an enger gudder Roll, fir ze verlaangen, datt dee pickege Sproocher-Problem op jidder „Sommet Européen“ an der Diskussioun gëng bleiwen, an zwar net um Kazen-Eck vum „ronnen Dësch“, oder niewelaanscht beim „pousse-café“!

Déi 6 westeuropäesch Grëndungslänner hate mat héchstens 2 Sproochen ze dinn: enger aus dem romaneschen an enger aus dem germaneschen Sproochraum...wann een dat gutt mixt, da kënnst du ganz kloer eng germano-romanesch Sprooch eraus, wéi d'Geschicht dat an „England“ gewisen huet: **d'Englescht, dat vu ronn 3 Milliarde Mënschen op der Welt verstanen oder geschwat gëtt!** Net ze vergiessen, datt dës germano-romanesch Sproochmëschung haut an der Technik, dem Schëffs- a Flugverkéier, der Wëssenschaft asw. eng absolut global Roll spillt, laanscht déi eis EU sech net drécke kann, wann si net an hire Chauvinismen erstécke wëllt. All déi aner Sproocher sollen héich offiziell als spezifesch Kultur-Pilier e Garantie-Statut kréien oder behalen, deen hinne fir hirt Versuergeen a Weiderkomme sécher ass... an da si „mir“ och dobäi!

Monument Michel RODANGE

Mir soen all deene léiwe Leit merci, déi sech bis elo mat hirem Don an d'Lëscht vun de Frënn vum Monument fir eise groussen Dichter ageschriwwen hunn. Eise Merci geet och un de Comité-Directeur vum „Fonds culturel national“ an säin President, den Här Paul Reiles, fir hir Decisioun „d'accorder l'avantage fiscal aux donateurs qui sont prêts à soutenir le projet Monument Michel Rodange/Reenert à Wiltz“.

Domat steet dann elo fest, datt jidderene, **deen normalerweis eng Steielerklärung muss maachen**, d'Recht huet, fir vu 25 € en säin Don fir d'Monument „Rodange“ bei sengen „dépense spéciales“ ofzesetzen. D'Conditionioun ass déi hei: **Et iwwerweist/schéckt een säin Don op de Kont BCEE 1002/0100-3 vum „Fonds culturel national“, Motiu „Monument Michel RODANGE“**; den „Talon“ kënnst als Bewäis bei d'Steielerklärung. Mir melden äis an dësem Sënn och bei deene Frënn, déi bis elo sou léif waren, hiren Don op de Scheck vun der Actioun-Lëtzebuergesch ze iwwerweisen. Wien normalerweis **keng Steielerklärung muss maachen**, dee kann säin Don weider op dee Schecknummer setzen, dee mir extra fir d'Monument opgemaach hunn, den CCPL 197316-18 (Actioun-Lëtzebuergesch/Monument Rodange).

An der KLACK Nr. 83 vum 28. September hoffe mir, de Plang an e „Bild“ bréngen ze kënnen, wou dir gesitt, wéi a wat dat Monument fir eise groussen Dichter a säi Meeschterwierk zu Wolz „op der Lann“ gëtt.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (83): 28. September 2002

... bleiwe wat mir sinn?

P.W. – Et muss een heiansdo e Steen an eng Fënster geheien, fir datt erëm anuecht geholl gëtt, datt Glas dran ass... vlächtt fir datt et net zevill zitt! Wien als iwwerhiefflechen Zyniker onbedéngt den arroganten Intellektuelle wëllt eraus hänke loosse, dee vergräift sech nawell gär un eppes, wat vun anere Leit héich veréiert gëtt, well et batter bezuelt ginn ass. E Beispill dofir hu mir bei deene gescheite **Leit, déi sech an äis an anerer ëmmer erëm wëlle froen, wat datt mir dann eigentlech sinn**, fir dat esou verbruet wëllen ze bleiwen.

Entweder si wëssen et net, oder si wëllen et ënnert den Dësch kieren, datt eisen „Nationalsprooch“ Mir wëlle bleiwe wat mir sinn an enger Zäit entstong, wou **eist Ländchen als giedlege Schappnougat fir all Länner rondrëm** gebraucht ginn ass. Schléisslech haten d'Preisen sech 1815 an d'Belsch 1839 de Krapp gutt voll Wëppele Lëtzebuerg gestoppt; d'Fransousen hunn zënterhier wéi Spuervullen op dat gestuerkt, wat nach iwwreg bliwwen war: genee eist Land vun haut! De Michel Lentz, deen de bekannte Sproch **1859 am „Feierwon“** esou geschriwwen huet, woussst genee, wouvun hie gëng schwätzen, well hien als „décke“ Beamten an der Regëirungsverwaltung all Dieren an Dossieren opstoan hat; dohier kënnst natierlech och deen „nationalisteschen“ Aschlag a ville vun senge Gedichter. Et gong an deer Zäit (an esouguer bis 1945) ëm net manner wéi déi souverän Existenz vu Lëtzebuerg. Mir fannen deiselwecht Suerg iwwregens och, an enger anerer Tounart, beim Michel Rodange erëm... an deer Zäit, wou den Akt ewell virbereet war, fir dem Napoléon III de Grand-Duché fir 5 Milliounen Goldfrang ze verklappen. **Wier et äis dann haut besser? Wiere mir da méi „dichteg“?** Gitt emol an d'Lorraine froen, vlächtt och an d'Areler Land...

Satiresch Texter a Gedankespiller vu grouse Geeschter kënnen eng flott Saach sinn; si kënnen den historesche Wouer ongestrooft verdréinen, op d'Schépp huelen oder einfach iwwergoen. Mir si frou fir si, datt een sech dat an eisem fräie Lëtzebuerg kann erlaben, wou all vollgefruppste Geck op d'Äis därerf danze goen... ower wat geschichtlech (dacks batter!) wouer ass, kann een och mat Spunnes net aus der Welt schafen.

Nordlicht-TV

E Mëttwoch, den 3. Juli / Sonndeg, 7 Juli kënnst dir e.a. um „Nordlicht“ eng Emissioun op der Plaz an och éischt Pläng mat engem Commentaire vum **Monument MICHEL-RODANGE / REENERT** zu Wolz gesin, do wou hien seng Fuusse-Geschicht geschriwwen huet.

INTEGRATIOUN...

...eent vun deene meeschtgebrauchte Moude-Wierder, wann et ëm d'Awanderungs-Problematik bei äis an och an den EU-Länner ronderëm geet. Et ass en Ausdrock, mat deem e sëllege Politiker sech a schéine Sonndes-Riede immens gefalen, nom Spréchwurt: „vill moer Zoppen a kee Gestécks“. Dofir gëtt an deem Zesammenhank jo dann och bal nëmmen am „Conditionnel/Konjunktiv“ geschwat a gemengt: ech mengen, et misst een... et sollt een... et wier wichteg. Wann et éierlech gemengt a richteg geduecht ass, da misst et richteraus anescht heeschen: et muss een... mir sollen... et ass wichteg!

Mir sinn natierlech immens frou driwwer, datt an deem Sënn op deenen héigen an allerhéchste Plazen eng Luucht ugaang ass: eis Sprooch als Haapt-Element fir d'Integratioun vun auslännesche Matbierger! Wow! Yuppi! Cool! Echt krass! Supermegagäil!

Mä da loost mer déi schéi gemoolten Nouteblieder emol opschloen, mir leëen se fir déi eenzel Instrumenter op d' Pulter, an da maache mir Musek! Mir? Net eleng déi naïv Dreemerte vun der Actioun-Lëtzebuergesch, déi sougenannt „Beruffslëtzebuerg“, mä all déi aner, déi un eis Sprooch als Integratiouns-Motor gegleeft hunn, an déi, déi dann elo endlech ufänken, drun ze denken.

A grouss Länner mat Mega-Sproochen ass d'Integratioun iwwer d'Sprooch vum Land zum groussen Deel eng automatesch Saach wéinst der Press, der Schoul, der Litteratur an der Praxis vun all Dag. An hei bei äis? Mir hunn zwar déi grouss Chance, äis an dräi grouss Sproochen mat bal alle Leit kënnen erm ze schloen, déi bei äis kommen... ower doduerch hunn si dann de Pech, sech net automatesch no an no an d'Sprooch vun deem Land an senge Leit kënnen eran ze denken an ze fillen, wou si e bësse Wuerzele wëlle maachen... also sech ze integréieren! Vrun allem ower fannen eis auslännesch Matbiirger ënner sech keng Méiglechkeet, wou si sech mat hire sproochliche Verschiddenheeten iwwer eng an déiselwecht Kräizung kënnen fannen... an am duebele Sënn verstoen. Vun do musse mir aus goen; dat sinn déi speziell Grondgedanke vun eiser lëtzebuergescher Integratiounspolitik.

D'Haaptsaach ass ganz sécher net, datt mir gesetzlech verlaangen, et misst ee Lëtzebuergesch kënnen, fir eis Nationalitéit ze kréien: zwéngt ee Mënsch, 147 Wieder Lëtzebuergesch ze béchsen a 15 Sätz ze knujelen, iert hien eise Pass kritt... wat huet dat da gedéngt, wann hien iech herno mam neie Pass an der Täsch eng laang Nues mécht? Weist him emol d'éischt, datt mir eis Sprooch an eis Identitéit selwer méi eescht huele wéi eng Grill-Party! Et kéint ee bal seen: Loost mir emol no eiser eegener Integratioun an d'Lëtzebuergesch Identitéit kucken!

Déi ganz Fro resuméiert sech also net nëmmen op d'Problematik vun engem Lëtzebuergesch-Cours. Si verlaangt och, datt mir äis emol Gedanken driwwer maachen, ob aner Leit äis an eiser Identitéit a Kultur méi solle respektéieren wéi mir selwer. Mir? Mä dat ass och eis Chamber; dat ass eis Regéierung; dat sinn eis Gemengen. Firwat net emol eng zerguttst organiséiert a geféiert Debatt iwwer eis Chamber-TV, déi sech ëm all Elementer vun lëtzebuergescher Identitéit... an Integratioun dréint? Mol kucken...

L.R.

Eis Sprooch op NORDLICHT-TV

Vum 5. Juni un ass elo all 1. Mëttwoch am Mount eng kleng Emissioun „Rondrëm eis Sprooch“ ze gesinn.

Mir soen dem Irène a Johnny Pissinger-Engelman dofir villmools merci.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisatioun/Member: 13 Euro d'Joer – CCPL: 6644-48

firwat?

H.M. – Firwat muss dann elo en Doudegen OPFONNT ginn? Woufir solle mir e Kilometer ZRÉCKLEËN? Maache mir e Bild an eng Rumm, e Kader oder e „Rahmen“?... A wat soll dann e „RAHMENPROGRAMM“? Wéi fannt dir et, datt elo souguer Leit hiren „ANTRETT an d'Pensioun“ feieren... d'Fro ass guer net, ob dat „däerf“ sinn, mä ob dat wierklech „muss“ sinn... oder ob et preiseschen Houft ass.

Natierlech richt dat alles kilometerwäit no schlecht iwwersattem Houdäitsch. A well eis Sprooch nun emol eng germanesch ass – esou wéi z. B. Hollännesch – trëlle mir nawell gär riichtewech am Goethe seng Sprooch. Mä dat kënnen mir roueg deene loosse, déi net wéi Lëtzebuerg sproochlech op der Kräizung vum Germaneschen a Romanesche leien. Do sinn d'Hollänner z. B. ower net! Kuckt emol nëmmen heiansdo esou eng kleng niddlerlännesch Explikatioun vun enger Wuer oder engem Apparat. Dat kann een ewell op der Beschreibung vun enger „Päckelcherszopp“ oder engem Pak Nuddele maachen; hei fannt dir gläich eraus, datt déi „Gebriuksanwijsing“ vill méi däitsch „richt“ a vill méi wäit vum Franséischen ewech läit wéi d'Lëtzebuergesch. Probéiert emol vläicht selwer, fir esou e „mode d'emploi“ aus dem Franséischen direkt an d'Lëtzebuergesch ze iwwersetzen, aplaz vum Däitschen aus ze goen; duerno kuckt dir dann emol déi hollännesch Fassong... dir wäert gesinn, datt dat Hollännesch vill méi no beim Däitsche läit, wéi dat, wat dir op Lëtzebuergesch iwwersat huet. Esou e kleng Spaass ass iwwerens eng formidable Saach, fir sech un d'Iwwersetze vun enger anerer Sprooch an d'Lëtzebuergesch eran ze schaffen, an zwar wa méiglech net vum Däitschen an d'Lëtzebuergesch eran, mä vum Franséischen aus, a fir wat net vum Engleschen erfort. Dir kritt ganz séier méi e sécher Gefill fir zerguttst Lëtzebuergesch. Do gif dann och sécher kee méi „opfonnt“, mä „fonnt“ ginn; Kilometere gifen net „zréckgeuecht“ mä „gemaach, gaang, gefuer“ ginn; aus dem „programme cadre“ gif am Lëtzebuergeschen éischer e Kader- wéi e „Rahmenprogramm“, an d'Leit gëngen an d'Pensioun ouni „an ze trieden“.

Wier dat net och eng flott Saach fir eist Léierpersonal an de Stonne fir Lëtzebuergesch? Op jidder Fall kënt et eng „aktiv“ Sproochaarbecht sinn, wou och Kanner eppes „experimentéieren“ kënten; dat gif méi wéi sécher ville Jongen a Meedercher gefalen, an et wier heiansdo eng gutt Orwiesselung vu Gedichter oftaschten an Texter ze zergrimmelen.

en neit Spill

M.V. – Mat kéipweis Spréchwierder an eiser Sprooch hunn d'Frënn vun der „Seniorenakademie & Fortbildungsinstitut/RBS“ e Gesellschaftsspill eraus ginn (d'Adress hei ënnen drënner). Et dréint sech ëm eng Saach, déi mengerwäreg nach laang net nëmme fir eeler Leit ass! Et ass e Genre „Quartett“, eng „Bommen-Affaire“:

600(!) eiser Spréchwierder sinn do op 600 Kaarte verdeelt; den Ufank vun engem bestëmmte Spréchwuert steet op deer viischer Säit vun enger Kaart, de Rescht muss gerode ginn, an deen ass hannen um Réck geschriwen. Beispill, z. B. „d'Geld gëtt sech ewech / ...an den Dabo behält een“ – „frech ewéi en Hond / ...lieft ewéi en Här“ – „wa Kanner Geld hunn / ...da lousen d'Krëimer“. Et däerf jidderee beim Spill eng bestëmmten Zuel Kaarte wien, jenedeems wéivill Leit matspillen, an op wéivill si sech eens ginn. Wien déi meescht Spréchwierder richteg/komplett erausfonnt huet, kritt 1 Punkt.

Eng gëlle Saach fir „eppes zesummen ze maachen“; eng Gellegt fir „de Käppchen“; e Musterbeispill, wéi een de Spréchwuert- a Verglachs-Räichtum vun Lëtzebuergesche ka kenne léieren... a behalen! Wou ass et ze kréien, a wat kascht et? Am „Service RBS a.s.b.l. / rue de Contern – IZEG / Tél. 36 04 78 / Fax 36 02 64; Präis 25 Euro (oder „Kitten“?). Mir gratuléiere fir déi gutt Initiativ a wënschen den Auteuren e grouss Succès!

Déiferdeng/-dang?

P.W. – Schwéidsbeng oder Schwéidsbengen... Kéinzeg oder Kénzeg... Dikrech oder Dickerech... Wolz, Woolz, Wooltz... Wormer, Wuerner. Wuermeldung asw.... O jëmme! Wieren dat all Suergen, déi mir ëm eis Sprooch hunn, da gif et dem Lëtzebuergesche gutt goen! Da bräichte mir net driwwer ze jëmeren, datt eis Kanner nëmme méi „Maikäferen, Ameisen a Schmetterlengen“ doruechter gesinn. Da misste mir äis net iwwer dat koppget Lëtzebuerg-Däitsch entzannen, mat deem Politiker, Radios- an Televisiounsleit... oder mir selwer de Mond spëzen; et wier normal, datt méi Leit no engem lëtzebuergesche Buch an engem Bicherbuttek gënge froen; mir gënge vläicht erm Eiercher aplaz „rognons“, eng Héiss aplaz eng „Hachs“, eng Paschtchéien aplaz eng „bouchée“ um Teller fannen. Da gënge mir äis och schudderden, wann ee „Sécherheetsvirkéierungen“ fir e Besuch vun President Bush treffe“ gi!... Mir? Net nëmmen déi „aner“!

Mir lafen eenzele Gackelcher no, an d'Hong loosse mer futti goen. Mir dreiwé verbruert, topeg a klengepierpelt Uertschafts- a Kierchtuermspolitik mat eiser Sprooch... vrun allem beim Humpen; d'Sprooch selwer loosse mir an hirer Haaptsaach riicht d'Baach era goen. Mir!!!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Gast Schuller, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (82): 29. Juni 2002

Europa - Rot

R.Z. – Wann ee vun elauter Dommheeten net méi richteg weess, wat ee maache soll, da stellt een alt emol einfach... topeg Froen. Dat huet elo kuerz och den „Conseil de l'Europe“ fäerdig bruecht, wéi hie sech selwer gefrot huet, ob Lëtzebuergesch a Wallounesch dann en Dialekt oder eng Nationalsprooch wieren. Dobäi misst dach grad den Europa-Rot iwwer d'Sproochsituatioun vun deene Länner Bescheed wëssen, déi an dësem Gremium vertruede sinn! Jidderee weess, datt jidder demokratesch Land op der Welt en eegent Gebitt huet, dat een an engem Atlas an enger Encyclopédie kann ermënnen: d'Autoritéiten, den dräige-deelte Pouvoir, de Fändel, d'Nationalidd... an d'SPROUCH!

Et mécht een ewell bal hafter, wann een dann déi, an a fir sech eefälleg, Fro vum Europa-Rot liest, ob eis Sprooch dann elo ower en Dialekt ass... wat dat och ëmmer heescht.

Entweder esou en dichtege Club misst dat wëssen oder sech ëmfroen, iert hien deer dommer Froen eng an d'Welt setzt... an da gif hie gewuer ginn, datt mir zënter 1984 e Gesetz hunn, dat d'Lëtzebuergesch kloer als eis national Sprooch deklaréiert.

Et éiert eis Chamber, ower et ass schlëmm genuch, datt si den 18. Abrëll huet missen eng Resolutioun huelen, déi dem Conseil de l'Europe (eestëmegl!) an Erinnerung rufft, wat eise Legislatuer vru ronn 20 Joer gesetzlech iwwer d'Sproochsituatioun festgesat huet.

Et kann een den Europa-Rot ower net als Institutioun weint senger Sprooch/Dialekt-Toperei widder d'Mauer drécken. Mä seng juristesche Commissioun, déi och fir d'Mënscherechter kompetent ass, misst dach „erueieren“, wéi et sech mat de Sproochsituatiounen an de Member-Länner huet. Soss hale mir vun hir, wat mir wëllen ... rosewéineg.

fir eis jonk Leit

An der leschter KLACK hate mir gefrot, datt jonk Frënn vun eiser Sprooch sech solle melden, fir datt mir mat hinnen iwwer eis Sprooch an hir Praxis an de jéngste Generatiounen an deene vu mar kënnen an d'Gespréich kommen. Dat huet bis elo e ganz gudden Echo fonnt. Wien nach dobäi wëllt sinn, dee soll sech op enger vun eisen Adressen ze erkenne ginn. Enn Juni organiséiere mir an eisem Bureau an der Stad eng Reunium fir mat hinnen an d'Gespréich ze kommen. Jidderee gëtt schréfflech invitéiert.

Rodange/Reenert-Monument Wolz

AL – Mir stellen dat neit National-Monument zesumme mat dem Architekt-Artist a Professor Adolphe Deville an dem Georges Calteux vun „Sites et Monuments nach vrum Summer an engem Interview a mat Pläng an der Press vir.

D'Gemeng Wolz iwwerhëlt d'Strukturen ënnert dem Buedem; de Stat suert fir den „Itinéraire culturel“, deen aus dem Simons-Park op d'Monument zougeet; d'Monument selwer riicht d'Actioun-Lëtzebuergesch op ... a brauch dofir en etlech Honnerttausenden Euro!

Wie bei eiser Souscriptioun wëllt matmaachen, dee ka seng Büluecht op de Postscheck 197316-18 / „Monument Rodange“ iwwerweisen ... an se no der Décisioun vum „Fonds culturel national“ herno och steierlech ofsetzen.

Richtig, Här Staatsminister!

Vrun e puer Wochen huet Dir bei der ASTI, am Kader vu „Migration, les enjeux“, geschwat; an anere Wieder: Wat steet bei An-an Auswanderung um Spill? Fir déi eng a fir déi aner. Natierlech gong et hei an der Haaptsaach ëm d'Immigratioun hei zu Lëtzebuerg, a klorerweis war och rieds vun der Integratioun fir déi Leit, déi bei äis schaffen a vrun allem mat hirer Famill heihinner liewe kommen. Do steet villes „um Spill (enjeu)“. Nach eng Kéier: fir „si“ a fir äis. Vrun allem ower fir äis zesummen! Am Sënn vun: „mir hunn Aarbechtsleit geruff, an et si Mënsche komm!“

Lëtzebuerg ass zënter 120 Joer en Immigratiounsland; **ouni dës massiv Awanderung wier eist Land sécher deen Erfolgsstaat net ginn**, an deem mir haut – mat „eisen“ Awanderer liewen. Ouni dës Awanderungsméiglechkeet hätten Dausende vu Leit doheem bei sech déi Aarbecht an dat Akommes net kritt a gehat, déi eist Land hinne bidde konnt. Mir kënnen also houfreg dorop bleiwen, datt eist klengt Lëtzebuerg esou villen auslännesche Leit eppes ze offrëieren hat, dat hinne fir sech an hir Famill an hirem Land net vergonn war. Gesellschaftlech gesinn, **hunn eis Immigranten och „Faarf“ hei era bruecht**, datt dem Liewen zu Lëtzebuerg gutt gedinn huet. Dat net nëmmen op economeschem Plang, och um Gebitt vun de sozialen Elementer wéi Sport a Kultur op all Manéier. Wien doru fréckele geet, wien nëmmen negativ Säite kuckt, deen huet näischt vun eiser Industrialiséierungs- an Erfollegs-Geschicht verstan... oder wëllt dat net bekäppen. Heiriwer wier jo nach kéipweis ze soen, z. B. datt Immigratioun an Immigratioun zwee- a méierlee ass, **ower et ass vläicht méi wichteg, iwwer dat ze kalenneren, wat déi multikulturell Generatiounen no äis erwaart**. Dat geet wäit iwwer Holzegt politesch Gebabbels eraus. D'Actioun-Lëtzebuergesch huet mat hiren éischten (!) allgemenge Sproochecoursen zënter 1978 e Stéck Wee an dësem Sënn gewisen... a mir kréien dofir no 25 Joer vun héchster Plaz Recht. Merci!

Ob 680 000 oder 762 000 Awunner... et geet (natierlech no de sozio-economischen Elementer) net esou ëm eng eidel Zuele-Geschicht wéi ëm eng Infrastruktur fir eng Kultur vun Zesumeliewen tëscht deenen, déi elo hei sinn an nach komme wäerten. Ower net jiddereneen sengem Motzeck! Dat ass ganz sécher eng Fro vu gefillsméisseg „Integratioun“, wat jo näischt anescht heescht, wéi sech eraliewen a sech den Ëmstänn unzepassen; dat heescht fir déi „aner“ och net „sech opgin“, mä dem Verstand heianso e Schrack Virrecht loosson. An eiser grenz-oppener Europäescher Unioun hunn d'Begrëffer vun Immi-gratioun an Integratioun eng ganz aner Qualitéit a Bedeitung kritt. **All EU-Bierger (mir och) huet elo d'Recht, bannent der EU duer schaffen a wunnen ze goen, wuer hei wëllt**. Theoretisch wëllt dat ower och soen, datt e souveränen a räichen(!) „Hunnewutz“ wéi Lëtzebuerg kënnt an eng Dose Joer mat massiver Awanderung vu bausse an iwwerannt an ermëlzt ginn. Frankräich verquësst an integréiert eventuell licht 2-3 Milliounen Leit weider, Däitschland och. Hir Kultur sinn esou zolitt a staark, datt immigréiert Leit sech zimlech licht era liewen an era „passe“ kënnen. Bei äis stinn do Froen op, déi net esou einfach sinn, datt een nëmme gescheit Theorien dofir bräicht. **Vrun allem well mir äis selwer jo bal nëmmen economesch esecht huelen, eis ege kulturell Identitéit ower net**. Mir machen äis fir déi „700 000“ Suergen iwer Stroossen-Infrastruktur, iwwer Ëmwelt-Risiko, iwwer allgemeng Schoul-Problem, an dat ass och an der Rei... ower d'Integratioun vun deenen Zegdausende vu Leit, déi era kommen, ass net nëmmen eng Saach vu Geld a materiellen Elementer.

Wei sollen déi mat äis, mir mat hinnen a si ënner sech eens ginn, ouni e Facteur, dee fir se alleguer e Gespik a bréngen, dat ee sech um selwechte Képp Land mënschlech zesumme fille kann... an dat ass d'Sprooch, an zwar eis Sprooch, d'LËTZEBUERGESCHT! Firwat? Mä well jo net nëmme Leit aus deemselwechte Sproochraum kommen (romanesch, germanesch asw.), a well esouguer aus deemselwechte

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

35a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisatioun/Member: 13 Euro d'Joer

Eise Comité am d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Gast Schuller, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (81): 25. Mee 2002

Sproochraum nach laang net jiddereneen deen anere versteet. **Et ass falsch, unzehuelen, jidder Italiéiner gif all Spuenier verstoen... a verdroen**, an all Hollänner oder Dän misst och Däitsch kënnen. Dee gréisste Feeler maache mir ower dacks selwer: **Mir quatsche jiddereneen an enger Sprooch un, déi hie matkritt**. Mir denken d'meescht net drun oder genéieren äis, och nëmmen ee Wiertche Lëtzebuergesch mat eran ze bréngen... a wou soll dann do e Mënsch eppes vun eiser Sprooch rafen? Do muss en Hiewel ugesat ginn, ower net sprochen a spat, mä mat Gefill a Verstand. Wou? Vu wem? Wéi? Dat si Froen, iwwer déi mir äis ganz gär gifen an engem Grupp vu verstännege Leit ënnerhalen, déi eisen Integratiounsproblem anescht ewéi nëmmen iwwer Gesetzer a Reglementer kucken... am Sënn vun Ärder Ried, Här Statsminister.

Lex Roth

eis Sprooch an d'Constitutioun

– Nodeem eise President a Vizepresident mat der Chamber-Fraktioun vun der LSAP e gutt Gespréich iwwer eis Sprooch an der Constitutioun (Art. 29) haten, ware mir och vun der CSV-Fraktioun invitéiert... mat deem selwechte positive Resultat! Eis Sprooch kënnt ganz sécher an d'Grundgesetz vun eise Stat. Mir soe merci, a waarden op weider Invitatiounen.

– Eiser ganzer Chamber soe mir e waarme Merci, datt si dem „Conseil de l'Europe“ klor wëllt maachen, datt d'Lëtzebuergesch net als Regional-sprooch oder als gewéinlechen Dialekt ze kucken ass, mä nom Gesetz vun 1984 als NATIONALSPROOCH ze gëllen huet (Artikel am LW / 20.04.02).

Kitten am Nilles

P.W. – De **Professor Joseph Tockert** hat als Spezialitéit Englesch. Et kann ee roueg soen, datt hien ee vun de beschte „Käpp“ war, déi d'Lëtzebuergesch „Intelligentsia“ an der éischter Halschent um 20. Joerhonnert opweises hat. Ee Gléck huet den Här Tockert sech och mat **Häerz a Verstand fir eis Sprooch interesséiert**: dofir verdanke mir him z.B. déi wiertvoll Editioun vum „Reenert“ vun 1927. Ouni de „Glossar“ heivu wäert vill Explikatiounen iwwer eis national Fuusse-Geschicht an hiren Dichter fir ëmmer verluer gaang. De Professor Tockert ass och zënter dem Ufank **Member an esouguer President vun der offizieller Dictionnaire-Commissioun gewiescht**. Wat ower am Fong dat Bekanntst vun Här Tockert seng grouse Verdéngschter bluf, dat ass **seng Aarbecht iwwer dee „Sprooch-Kauz“ vu JÉINESCH**, dat och nach haut e sëlliche Leit op d'mannst als Kuriositéit verwonnert... a beléschtegt.

Wéivill dat Jéinescht (oder Lakerschmus) mat dem Lëtzebuergesch als Méttelsprooch ze dinn huet oder hat, doriwwer kann ee laang diskutieren, sech zermescheren an esouguer streiden; dofir ass hei ower d'Plaz net. De Professor Tockert war, als **Weimeschkiacher Jong**, praktesch matzen an d'Jéinescht era gebuer. Hien huet also genee gewosst, wat hie gëng maachen, wéi hien 1938 seng éischt Aarbecht iwwer d'Jéinescht publizéiert an déiselwecht 1949 an de „Cahiers Luxembourgeois“, wëssenschaftlech erstémt a verbessert, erausginn huet. An de „Publications Emile Borschette“ vu Chrëschtnech ass et nach haut als Eenzelbrock ze kréien.

Mä firwat dann elo just vun Här Tockert a vu „sengem“ Jéinesche schwätzen?

Ganz einfach: Ee vun de bekanntste Sätz aus de „Lakerten“ hirer butzger Geheimsprooch huet sech ëm „**Kitten am Nilles**“ gedréint, d.h. **ëm „Suen an der Täsche“**... oder och net. Grad elo an eiser neier EURO-Zäit kënnt ee sech da vläicht froen, ob mir den Euro net sollte „KITT / KITTEN“ nennen, e bëssen am selwechte Sënn wéi d'Amerikaner hirem Dollar mam „BUCK / BUCKS“ e folkloristeschen Numm ginn hunn. Et wier souguer e butzegt Monumentchen, dat mir deem sympathesche Sprooch-Phänomen vu Jéinesch an de geplote fréiere „Lakerte“ kënnte setzen. „KITTEN“ ass schéi kuerz a passt wiseleg an de Floss vun lëtzebuergesche Gespréich... dat „Euro / Euroen“ ass am liewege Schwätzen net grad dat Gliet vun Ee. Wéi wier et also mat „3 Kitten“ als Präis fir e Pak Zigaretten, oder „8 Kittie fir eng Spagheti / 1 Kitt 25 fir en Humpen“...

Probiéiert emol. Et geet, an et ass flott!... A firwat sollten déi vill Amateure vum Jéineschen dann hei net den Ufank maachen?

fir hannert de Spigel

AL. – Fir eis Sprooch geet et net duer, wann eis „eeler“ Leit ëmmer nëmmen um dee formidablen nationale Resistenzakt vun „3 x Lëtzebuergesch“ **vum 10. Oktober 1941** erënneren, erënneren, erënneren... Wien d'Wichtegkeet vun deem typesch lëtzebuergeschen a wonnerbare Klapppapp-Dag an de leschten 61 Joer net verstan huet, dee wëllt déi net bekäppen... oder hie kann et net!

Ass net vill méi wichteg, **wat mir HAUT aus deer „lettre de noblesse souveraine“ maachen**, déi de Fong vun eiser „Journée Nationale de la Commémoration“ ass? Firwat denke mir bal ëmmer nëmmen iwwer eng (eis) Generatioun no hannerzeg, a mam „pass-op-Fëngerchen“ héchstens zwou Generatiounen an d'Zukunft. Déi „Nei“ sinn all nom Krich gebuer, hunn och bis elo, a glécklecherweis, a Fräiheet a Fridde gelieft... a wéi! Dann trotzt emol engem de Kapp voll iwwer Rheuma an e wéie Réck, deen nach op all Manéier doruechter spréngt wéi e muttwëlleg Källefchen.

Sollte mir net och emol méi dacks driwwer **nodenken, wat fir eis Sprooch nom Krich falsch oder iwwerhaapt net gemaach gouf**... ower mir därefen net mat engem hängeke Gesiicht vrun deem Aarmutt stoe bleiwen: „et huet dach kee Wäert... d'Sprooch geet d'Baach eran... et ass ze spët... wat soll een dann do maachen?“ Et huet Wäert! Et ass nach guer a glat net ze spët! Mir kënnen nach immens vill maachen. Mir? Domat ass natierlech net nëmmen d'Actioun-Lëtzebuergesch gemengt. Jidderee kann hëllefen, en zolitt Ëmfeld fir d'Lëtzebuergesch ze schaffen! Jidderee bei sech, a sengem klengen a grouse Krees, a senger Famill, vrun allem bei senge Kanner a Kandskanner. Dat ower net nëmmen ëmgottessbideswille beim Humpen, net nëmme wa grad een um Radio oder op der TV „eng komme gelooss“ huet, och net nëmme fir aneren en eenzelt lokaal oder regionalt Wuert ënnert d'Nues ze reiwen, dat deen net kennt (Bueteren, Kleeperen, Broostlobseekelchen, Palerama asw...). Dat ass et net! Och déi éiweg lazeg **Diskussionen iwwer d'Schreifweis bréngen eiser Sprooch u sech nach laang net alles**; et dauert net méi ganz laang, da mécht de Computer dat souwisou iwwer en uerdentleche „spellchecker“ an d'Rei... ower d'Sprooch selwer bréngt keng nach esou „sophistikéiert Migenik“ äis méi erëm. Mir hunn ze dacks eng negativ Manéier, fir äis eiser Sprooch hirer unzehuelen, oder äis geneschelt dolaanscht ze drécken. Domat lafe mir eenzele Gackelcher no, iwwer-deems d'Dicki futti geet.

E Beispill? **Schafft iech dach emol e puer „kleng Saachen“ op Lëtzebuergesch un, vun deene keng méi deier ass ewéi e „Fouerfësch“**: Eise klengen Dictionnaire (Mosaiksteng) kascht 9,45 Euro; eist Lidderbuch kritt dir fir 9 Euro; e Bichelchen iwwer all méiglech lëtzebuergesch Virminn ass fir 2,50 Euro ze kréien; en Dossier mat Veräinsschreiwereien op Lëtzebuergesch fir 2,50 Euro... d'Adress, fir bei äis ze bestellen, fannt dir hei uewen an der KLACK... fir eis SPROOCH... fir ÄR Sprooch!

eis jonk Leit kréien d'Wuert

H.M. – All offiziell Sproochen hei aus der Géigend si **klassem Sproochen**. Dat heescht nach laang net, datt d'Leit aus de Länner vu ronderëm alleguer „klassem“, genormt, puristescht“ Däitsch, Franséisch, Englesch asw. gënge schwätzen oder esouguer schreiw... kënnen. Et ginn an engem Stéck a jidder Sprooch Wieder an Ausdréckweisen, esouguer ganz Sätz „gebuert“; grad esou stierwen der of. Dat ass fir jidder Generatioun de Fall, an dofir muss et guer net negativ gekuckt ginn. Mä „zevill an net genuch si keng Moossen“.

Bei allem „schéine“ Liewe vun haut brauchen eis jonk Leit och deer méi zolitter Wäerter, no deene si an hir Kanner vläicht eng Kéier verlaangere, an déi mir net ëmstand waren, fir si an der Rei ze halen... e bëssen op déi hiermiddeg „modern“ **Ofrapp-Roserei vun „alen“ Haier** a Gebaier an de siechzege Joeren. Kee verstännege Mënsch huet eppes géint déi sympathesch Sprooch-Baatschen, mat deene mir am Fong och alleguer am spéide „Lëmmelsalter“ imponéiere wollten. Haut sinn d'Äfless ower anerer: mat der Globalisatioun an Elektronik dréint alles sech ewéi en Dapp. Och d'Sproochen... an net nëmmen eis. Hei kënnt et drop un, **de Sprooch-Buedem heianso ze siften**, dat Beschta a „Wiissegst“ am Sprooch-Gaart ze gebrauchen, an déi déckst Steng regelméisseg eraus ze rafen. Dat sollt ower mat jonke Leit selwer an hirem gudden Wëll gemaach ginn. Mat hinnen zesumme wëlle mir, op d'Propositioun vum Marc Schiltz a senger Fra (28) vu Gréiwemaacher, e **Grupp vu jonken Dammen an Hären zesumstellen**, dee fir d'éischt emol d'Sproochsituation vun eiser jéngster Generatioun analyséiert. An enger zweeter Etapp soll een da kucken, wat ee Guddes fir d'Sprooch doraus plangen a maache kann. Wien do drun interesséiert ass, dee soll sech **op enger vun eisen Adressen hei uewen an der KLACK melden**. Mir kommen nach virun de Vakanz-Méint beienene. Bis dann.

Irland... a mir

Vrun zwou Woche waren eise Grand-Duc Henri an d'Grande-Duchesse Maria-Teresa an Irland op Staatsbesuch; an engem anere vun de kleng Länner aus der Europäescher Unioun. **Wat hunn déi zwéi Staaten ausser der EU mateneen ze dinn?** Mä si wieren sech allen zweim dogéint, vun egal wiem genéschelt* an niewelaanscht als „Schnittchen“ erageholl ze ginn. Si weisen och, datt ee kleng ka sinn, an over am Concert vun de fräien Natiounen en Instrument däierol spillen, dat net ze iwwehéieren ass ... a sief et nëmme Flütt a Piccolo.

Do gëtt et over nach eppes an der Geschicht ewéi an der Kultur vun eisen zwee Länner, wou mir Famill matenee sinn: **bei äis heesch** et **dacks**, **en Deel vun eiser Sprooch wier „keltesch“**; den Irlänner hir Sprooch ass, grad ewéi dat Schottescht an d'Bretonescht an der keltescher Kautsch gewuess ... op der d'Landkaart sinn d'Bretonen, d'Schotten an d'Irlänner an deenen Ecken ze fannen, wuer si vun aneren higedréckt si ginn, de Vickinger, de Réimer, de Franken. Grad an desen Ecken huet de keltesche Fong vun der Sprooch sech däitlech gehal, och wann een net ka behaupten, hir dräi Sprooch wieren selwecht. Déi hunn sech an hire **Schautengen** op hir Fassong weider entwéckelt**, déi Zäit, wou eis Géigend vun de Réimer an herno vun de germanesche Franken duerchsatt ginn ass ... natierlech och d'Sprooch!

An eiser Sprooch gëtt et just nach desen oder deen Uertschafts-Waasser- oder Flouernumm, wou een e keltesche Fong ka fannen (Kënzeg, Esch, Schraasseg, Äisch, Uelzecht, Äassen, Schack, ...); fir de Rescht guff dat keltescht Element vun deene Sproochen iwwerdubert, déi d'Reimer an déi germanesch Stamm hei op eiser esou interessanter Kulturkräizung Romania/Germania „hänke“ gelooss hunn, virun allem d'Germanen (Franken).

Den Irlänner hir Sprooch - vun deer keen aner, grad ewéi vum Schotteschen, dem Waliseschen (Gaeleschen), oder dem Bretoneschen eppes versteet wéi si selwer - krut am Ufank vum 19. Joerhonnert **eng klor politesch Roll**. Si hunn sech mat dem Irische géint d'Engländer, vill méi de „United Kingdom“, gewiert ... a gufen 1937 zugadderlescht en onofhängege Stat. **Hir Sprooch ass ee vun hiren nationale Symbole ginn, mä net als dat, wat mir fir eis Sprooch dorënner verstinn:** 93 % vun den Irlänner verstinn hir „Nationalsprooch“ net; vläicht 4 % kennen se schwätzen; si ass deemno **am Land selwer eng Minoritéitsprooch**. Hir Gesetzter an hirt „Chamberblietche“ sinn op Englesch an obligatoresch op ... Irlännesch. Mat deer selwechter, politescher, Sturheet verlaangen d'Leit vun der „grénger Insel“ eng héich offiziell Positioun vun hirem Sprooch-Monument op EU-Plang. Dovun hale mir, wat mir kënnen oder wëllen ... oder verstinn. Dat huet esou vill mat eiser Sprooch-Situatioun ze dinn, wéi wa mir dat Jémescht gëngen op déiselwecht Manéier wëllen als EU-Aarbechtssprooch duerchdrécken.

Eis Geschicht ass eng ganz aner; **eis Sproochsituatioun ass rational (verständeg!)**; d'Lëtzebuergesch ass alle Lëtzeburger hir Sprooch, esou gutt am Versteo wéi am Schwätzen ... a mir kënnen äis de „Luxus“ leeschten, och d'Franséisch an d'Däitsch verwaltungsmeisseg, juristesche a gesetzméisseg an eisen normale Gewunnechten ze halen. **D'Lëtzebuergesch brauch, ee Gléck! net kënschtlech um Liewe gehal ze ginn, an dat schonn guer net, fir politesch „instrumentaliséiert“ ze ginn!** ... et sief dann, mir gëngen et selwer erhéigere loosse.

Lex Roth

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

35a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare

Tél.: 470 612 – Fax: 222 490

e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Cotisatioun / Member: 13 Euro d'Joer – CCPL: 6644-48

Öro / Euro?

R.Z. – Solle mir dann elo de franséischen Ö-Laut dofir huelen oder den EU, deen iwregens och am Italiéneschen, dem Portugiseschen, dem Däitschen an de skandinavesche Sproochen dofir gebraucht gëtt? Wa mir äis da konsequent bleiwe sollen, da misste mir am äische Fall nieft dem „Öro“ och „Öropa“ / „öropäesch“ soen ... eng logesch Saach fir driwwer nozedenken. Over net onheemlech wichteg fir d'vestänneg Erhale vun eiser Nationalsprooch.

Eng aner Fro: Ass et „CENT/S“, oder solle mir fir déi kleesper Koffergrimmelcher weider eisen „ZANTIM“ gebrauchen? Aus Sympathie fir eise gudden ale „SU“, a well den „Cent“ bal e Su wert ass, sollte mir vläicht beim Zantim bleiwen, deen äis jo esou gutt an der Sprooch geleeën huet ... an „Du gees mir op den Zantim“ giff dann de Su am Spréhelchen och net iwwel ersetzen.

Guy Rewenig

merci fir all dat, wat s Du als Schrëftsteller an de leschte 25 Joer an eiser Sprooch gelescht hues! Deng **Romanen, Kannerbicher a gutt geroden Theaterstécker** sinn aus der Literatur op Lëtzebuergesch qualitativ an och hirer Zuel no net méi ewech ze denken. Mat engem raren Talent a Gefill hues Du als (dacks onkammouten) Auteur e ganz groussen Deel vun der Basis fir d'schrëfftlech Lëtzebuergesch bei eise jéngste Generatiounen geluecht. Mir hunn ni vergiess, Dech hei ëmmer éierlech an d'Réi vun deenen ze stellen, déi sech als „**Schreiwert a Fiederfoxert**“ e **grousse Verdéngscht fir eis Heemechtsprooch** kënnen op hir Liewens-Lee setzen. Du hues elo decidéiert, d'Lëtzebuergesch an Denger literarescher Produktioun op d'mannst fir eng Zäit laang géint d'Däitsch / Franséisch ze tauschen. Dat ass natierlech Däi gutt Recht, och wa mir net frou doriwwer sinn ... a bei deem jonke 55-jährigen Auteur am Fong nëmme un eng „Konschtpaus“ wëlle gleewen.

Dem Guy Rewenig seng lescht 25 (!) Bicher si bal all an de Bicherbuttecker ze fannen; et kann een déi komplett Lëscht dovun an d'Bicher selwer over och beim Auteur privat bestellen (35, Dondeler-Strooss, L-8391 Nospelt); wier dat net eng Iddi fir e flotten avrun allem nätzleche Cadeau?

Eist Michel Rodange - Monument

Et ass net „eist“! Et ass alle Leit hiert, déi mat äis averstane sinn, datt eisen Nationaldichter do e Monument higesat kritt, **wou hien de REENERT geschriwwen huet**: op Wolz, ënnen op „d'Lann“, um Fouss vum „Schoulbeerig“, direkt an enger Linn mat eise Nationalmonument vum 1942er Streik. D'Gemeng Wolz, „Sites et Monuments“, d'Actioun-Lëtzebuergesch ... a besonnesch eise Kënschtler, de Professor Adolphe DEVILLE si fest, um Rodange-Monument ze plangen an ze schaffen. „Monument“ ass hei vläicht net genuch gesot; et gëtt en „itinéraire culturel“, e Kultur-Wee also, wou de Rodange an säi Reenert plastesch fir äis, eis Kanner an all Intressenten op enger Streck vun 250 m lieweg ginn.

Vun eiser kultureller Identitéit gëtt vill geschriwwen ... a geschwat. Vu wem? Wat mécht deen Eenzele vun äis over perséinlech, fir déi lëtzebuergesch kulturell Eegenart ze ënnersträichen an ze erhalen? Beim **RODANGE-REENERT-MONUMENT** ka jidderem eng Hand mat upaken, deen et éierlech mengt. Dir fannt vun elo un hei an der KLACK, wat et Neits driwwer gëtt ... natierlech och den extra Kont, dee mir dofir opgemaach hunn:

Actioun-Lëtzebuergesch
RODANGE-REENERT-MONUMENT
Postcheck: 197316-18

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V., Pol Wilmes

Nächst Klack (80): 27. Abrëll 2002

Merci...

– Här **Alain Berwick, Direkter vun RTL**. Mir hunn Iech an de **Chefredakter Tom Graas** de leschte Mount frëndlech an eiser KLACK (N. 78) gefrot, eis Uertschaftsnimm op der Wiederkaart un d'Schreifweis vum Telefonsbuch ze halen; déi klappt „offiziell“ no eiser Mataarbecht mat der Postdirektioun. Mat Freed hu mir elo gesinn, datt de Frënd Max an seng Kolleginnen zënter 14 Deeg op TV / Lëtzebuerg vrun enger Kaart vu Lëtzebuerg stinn, déi op d'mannst der Schreifweis no ... „wiederfest“ ass!

– dem **Scheffen- a Gemengerot vu Colmer-Bierg an hire Bürger**, déi no enger sympathescher klenger Feier hirem „Stack-Colmer“ Grand-Duc Jean an der Grande-Duchesse Joséphine Charlotte en häerzlechen Addi gesot hunn. An der Press hu mir gesinn, datt den Text fir desen Dag a fir d'Ennerschrëft vun den Härschaften, am **Gëlle Buch vun der Gemeng Colmer-Bierg** ... op Lëtzebuergesch ass. BRAVO! Dat ass e Beispill fir jidder Gemeng bei esou enger Geleeënheet, a wann eis Hëllef sollt éierens gebraucht ginn, si mir do.

– der **DIOZESAN – BIBEL – KOMMISSION**, déi zënter Joeren amgaang ass, de **kompletten Zyklus vun de Sonndes-Evangelien an d'Lëtzebuergesch** ze setzen. Mir fannen déi Texter all Samschdeg regelméisseg an der Zeitung. Apaart fir Ouschterdag ass et fir äis eng Freed, dat extra ze ernimmen an ze luewen ... a wien hätt dat „an der Zäit“ geduecht?!

Klengt Gestëppels

„**eingeligelt, soeben, beenden, geimpt**“... a garlabox, wann dat an eiser Schreifweis wier! „**for, four, roar/engl.**“ ... dee selwechte Laut dräimol anescht geschriwwen, over dselwecht geschwat; wat soen déi Weelzer an déi Eechternoacher dozou?

Mir wënschen
all eise Memberen
an de Frënn
vun eiser Sprooch
schéin an zefridden
Ouschter-Deeg

* genéschelt = heemlech

** eng Schauteng = en Hannerwands

eng **KLACK** fir eis Sprooch

78

leif Häre Bernwick à Graas vun RTL,

P.W. - Zënter Joer an Dag huet eis Actioun-Lëtzebuergesch **eng fein Zesummenaarbecht mat eiser Post**. Dat ass 1978 ënnert hirem Chef Jos.Heinen ugaang a mat Sympathie ënnert dem Generoldirekter Edmond Toussing weider; mir si frou an houfreg, och mat deer neier Direktioun ënnert dem Här Gros eppes fir eis Sprooch kënnen ze maachen.

Haut ass et „normal“, datt een an eise **Telefonbuch** eis **Uertschaftsnimm** och an hirem **Lëtzebuergesch Original** fënnt; dat ass et vrun 20 Joer net ginn, an et war vill Iwwerzeegungsarbecht néideg, fir et esou wäit ze kréien... eng Missioun Actioun-Lëtzebuergesch! Eng Bommeschicht ass et elo natierlech, datt „P.T. / Editus“ haut mat äis un engem Strack zitt, an datt jidereen am Telefonbuch niert dem „offiziellen“ Uertschaftsnimm och dee „gestackte“ fanne kann; dat ass geschitt, nodeem mir mat der Madame Amélie Keup Honnerte vun Uertschaftsnimm duerchgekuckt an och propper an eis Schreifweis gesat hunn. Esouguer mat deene butzegen Ännerungen a Vereinfachungen vun eiser Orthographie vun 1999.

Iech, Här Direkter an Här Chefredakter vun RTL, froe mir elo fein an héiflech, bei der „Wiederkaart“ no der Schreifweis fir eis Uertschaften am **Telefonbuch** kucken ze loosse. Dat ass jo eng Saach, déi nach net emol eng hallé Stonn dauert, an déi llicht a fir definitiv am Computer ze programmieren ass. Mir soen iech eisen éierleche Merci dofir.

eng Aluedung?

H.M. - Mir lueden op, mir lueden aus, a mir lueden eppes an... fir fort ze féieren... am Sënn vun franséische „charger“ an „décharger“. Just déi preisesch Televisioun huet äis dann och elo nach, wéi et schéngt, esouwäit bruecht, **Leit, anzuelueden“ aplaz ze invitieren**. Natierlech ass dat „franséisch“ (et ass iwwerengs Lätäin!), mä et ass zënter Joer an Dag eise Gebrauch, an domat Lëtzebuergesch. **Hei huet nach kee Mënsch eng „Aluedung“ kritt**; dat war, ass a bleift eng „Invitation“, esou wéi en Trottoir och bestëmmt (hoffentlech) ni e „Biergerstäig“ gëtt.

Nach eng Kéier: Déi puer „normal“ franséisch Ausdréck an Ausdréckweisen am Lëtzebuergesch gehéieren zu eise sproochleche Gesiicht; si maachen e Stéck vun deem aus, wat äis vun puren däitschen Dialekt aus Rheinland-Pfalz, dem Saarland an Neibelgien am Sproochlechen ënnerscheet. Da wier et vläicht net vu Muttwëll, wann ee sech esou seng Gedanken doriwwer gëng maachen. Oder?

Rodange-Reenert Monument zu WOLZ

Eis Actioun-Lëtzebuergesch richt, zesumme mat deer Wëlzer Gemeng an dem Staat dem Nationaldichter Michel RODANGE do e Monument op, wou hie säi REENERT geschriwwen huet: zu Wolz „op der Lann“. De Kënschler, deen dat Ganz entwërf ass keen anere wéi de Professor Adolphe Deville, dee mir an eiser nächster KLACK perséinlech virstellen. Natierlech brauche mir dofir déi néideg Fongen, a mir froen all eis Frënn a Membren, he matzemaachen. Mir hunn e spezielle Kont dofir ageriicht, op deem jidereen eise Nationaldichter mat engem Don seng Reverenz kann erweisen:

Actioun- Lëtzebuergesch
Monument RODANGE / REENERT
Postscheck: 197 316-18

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisioun/Member: 13 Euro d'Joer

eis Sprooch an d'Constitution

L.R. - Mir hunn ewell 1999 kloer an däitlech drop gehal, datt eis Sprooch am Kader vun engem Extra-Artikel (29.) iwwer eis Sproochsituatioun soll an eist Grondgesetz ageschriwwen ginn, also an d'Constitution vun eise Staat. **An der franséischer Constitution steet d'Nationalsprooch z. B. ganz vir bäi: an hirem Artikel 2!** Domat gëtt däitlech gemaach, datt d'franséisch Sprooch en Element vum Bestand vun der Franséischer Republik ass. Datselwecht soll elo mat eiser Sprooch als Stéck vun der souveräiner Existenz vun eise Land geschéien. Domat ännert sech guer näischt um Stand vun eiser Sprooch-Situatioun, mä **et mécht heibannen an dobaussen däitlech, datt eis eege Sprooch als e Stéck vum Fëllem vum dem international unerkannte Staat Lëtzebuerg ze kucken ass an och als dat respektéiert soll ginn ...** stellt iech emol vir, dat wier 1941 de Fall gewiescht, wéi d'Nazien äis wollten „heem“ huelen! Et wier hinnen net agefall, dee verhuelene „Referendum“ vum 10. Oktober ze organisieren; net méi an net manner wéi an Holland.

Eis Demande fir d'Sprooch an der Constitution ze fixéiere war 1999 gutt bei dem Deputéierte Willy Bourg ukomm; säi Fraktiounssecrétaire vun deer Zäit, de François Biltgen, huet d'Saach juristeschen an administrativ op de Wee bruecht. Resultat: Den Artikel iwwer den „administrative Sproochgebrauch“ ass vun deer virechter Chamber mat enger Rei aneren als „revisabel“ declaréiert ginn, woumat a wouduerch déi virécht Chamber sech selwer opgeléist huet; dora steet mat kengem Bustaf eppes iwwer eis alleréisch Sprooch, d'LËTZEBUGESCH! Et ass also un der Chamber vun deser Legislaturperiod (eng „Constituante“), fir de „Sproochartikel 29“ vun eiser Constitution ze „revidieren“; si soll kloer dra setzen, **datt d'Lëtzebuergesch eis NATIONALSPROUCH ass, an datt d'Franséisch an d'Däitsch administrativ a juristeschen déi Rechter hunn, déi d'Gesetz hinne gëtt...** genee esou, wéi dat jo an eise Sproochgesetz vum 24. Februar 1984 ewell geschitt ass... an esou, wéi et a Wierklechkeet ass.

Elo kann ee sech natierlech d'Fro stellen, ob dat Gesetz vum 1984 dann net duer geet, fir dem Lëtzebuergesch seng fest Plaz ze ginn an ze versueren. Streng geholl, jo; ower well eis Constitution d'Lëtzebuergesch net ernimmt, misst dat Gesetz vun 1984 och logescherweis e constitutionnelle Fong kréien, an zwar: „*La langue NATIONALE du Grand-Duché de Luxembourg est la langue luxembourgeoise; l'emploi des langues française et allemande, en matière administrative et judiciaire, est défini par une loi*“. Dat wier kloer, an et gif kee Stébskär un deem änneren, wat fir den Ament de Fall ass.

Mir haten dëslescht eng wierklech sympathesch Reunioun doriwwer mat de verantwortleche Leit vun der LSAP, a mir hunn d'Gefill, datt si an deer Sprooch-Saach verstännegerweis mat op eise Wee ginn; dofir soe mir e waarme Merci. An den nächste Wochen a Méint wäerte mir och mat allen anere Parteien e Gespräch iwwer d'Lëtzebuergesch an der Constitution kréien, esou wéi dat sech fir eng neutral Gesellschaft wéi eis Actioun-Lëtzebuergesch passt. Mir sinn domat voll am Geescht vun eise Statuten a vun eiser Suerg fir d'Land, dat mir eise Kanner a Kandskanner eng Kéier vermaache wellen... Net zugudderlescht och, fir datt kee méi äis an hinnen an deem Sënn e Strack setze kann.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Gast Schuller, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (79): 30. März 2002

gilli gilli...Gülle?

G.S. - Wann et an der Technik oder soss engem Gebitt eppes Neies gëtt, wou mir kee Wuert dofir haten an hunn, dann ass et kloer, datt mir äis mussen un en neien Ausdréck gewinnen. Ob deem elo aus dem Franséischen, dem Däitschen oder dem Englesche kënnt, dat ass bei äis vu Fall zu Fall anescht, ower egal. Et ass iwwerengs interessant, emol driwwer nozedanken, wou beim Auto, beim Velo, am „Elektreschen / Elektro-schen“ oder soss neilännesche Saachen déi eng oder aner Sprooch sech bei äis duerchgesat huet.

Wa mir ower en Ausdréck an eiser Sprooch haten an nach ëmmer hunn, da solle mer kee bei den Noper klauen goen. Hei dann e Beispill, dat esou gutt no eiser vermengter „Bauersprooch“ richt, datt bal keen dolaanscht kënnt:

De Bauer huet zënter Joerhonnerten hei zu Lëtzebuerg ni „Gülle“ gefouert, mä op sengem Teimer ass ëmmer Piff am Faass gewiescht...mir hunn esouguer e Verb dofir: hien huet e Stéck „gepiff“. Dat gitt dir sproochlech am Däitschen ëmsoss sichen; gegüllt a gejaucht gëtt an der däitscher Sprooch net, an am Franséischen ass och kee „purriner“ ze fannen; gelungenerweis seet de Fransous fir eng gutt Nues „avoir du... pif“.

Hell a schlaun Zynikleescher dréinen natierlech elo aus dësem Beispill e genialen Uz-Strack mat „Westmuselfränkisch“. Well si sech jo net ouni ze „piffen“ ameséiere kënnen... dat „facht“ esou gutt!

Demissioun "areechen"?

AL - Géint dat Wuert ka kee verstännege Lëtzebuergesch sproochlech eppes hunn. Et kënnt aus dem romanesch-franséischen „Tirang“, an doraus huet eis Sprooch sech, ee Gléck, esou zervéiert, datt mir äis sproochkulturmeisseg, mat eiser sougenannter „Triglossie“, op enger vun de beschten europäesche Sproochkräizungen (Germania / Romania) erëmfinden. A wéi seet dee schéinen neie Berliner Wauwau: Und das ist gut so! Basta!

Wat bei enger „Demissioun“ ower mat Sécherheet kee lëtzebuergesche Gebrauch ass: „eng Demissioun areechen“... hei misst eist allgemengt Sproochgefill äis ze spieren dinn, datt „areechen“ iwwerhaapt net am Lëtzebuergesche virkënt. Et handelt sech hei ower ëm e Sproochgebrauch, deem aus der Nazi-Zäit, vun däitschsproochge Formularen an däitschen Zeitungsartikelen zimlech onbewusst an d'Lëtzebuergesch eraschlauft. Datselwecht hu mir jo bei deem koppegen „Antrag / Gesuch stellen“, deem/deem dann nach soll „genehmigt / stattginn“ ginn aplaz, datt een eng Demande mécht, déi ganz einfach „ugeholl“ gëtt, oder net. Och wann „Demande“ franséisch ass, et gehéiert zënter 4 bis 5 Generatiounen an eise Sproochgebrauch; dann ass et voll integréiert an et huet kee Gebuertsschäin an eiser Sprooch méi néideg. Déi muttwëlles „fernseh“ verdäitscht „Heim ins Reich - Ausdréck“ si ganz einfach Kriib-Metastasen am Sproochkierper vum Lëtzebuergeschen. Dat kann engem natierlech egal sinn... et sief dann, et mécht ee sech e bëssen éierlech Suerge fir eis Sprooch.

eist Lidderbuch

ass erëm do ... 2. Editioun ... verbessert ... an „erstëmpt“
et huet mat 5000 Stéck, bannent 10 Méint „fort“,
all Rekorde vu „Luxemburgensia“ gebrauch!

kaaft et am Bicherbuttek oder bestellt et
op enger vun eisen Adressen heuewen
9 EURO !!! geschéck, mam Porto 10 €

eng **KLACK** fir eis Sprooch 77

1827 ...

... ass am Januar zu Waldbëlleg e Béifchen op d'Welt komm; net grad an eng „déck“ Wéi. De Papp ass en „Napoleongsdénger“ aus der „Grande Armée“ gewiescht, ower keen Held an ouni gëlle Sprenzen, well hien hat sech fir d'éischt als Zwangsrekrutierten (jojo!) hannerwands verstoppt (Refraktär!), iert hien sech no enger Amnestie gemellt huet. Hie krut 1810 zu Maastricht an engem Husareregiment eng vun de wichtigste Plazen, déi et gouf: Arméi-Schouster ... wat war da schonn deem déckst gradéierten Husar mat schlechte Stiwwelen?!

Dee Lëtzebuerger Schouster aus dem Napoléon senger Arméi huet Michel Rodange geheescht. Net deen, deen Dir mengt, mä genee eisem Nationaldichter Michel Rodange säi Papp. Well de Fransousen hirem Nationalgenie Victor HUGO säi Pappi ower General an deeselen wechten Armée war, kommen engem och nawell Gedankespiller iwwer dee sproochlechen a literaresche Graden-Ënnerscheid bei hiren zwéin Dichter-Jongen ... loosst mer äis emol an eiser Phantasie virstellen, déi zwéi wieren sech zu Veianen iwwer de Wee gelaf, wéi de grouse Fransous hei am Land war ... Vlächit kéint eng Kéier een drop, déi zwéin Dichter beieneen op enger Bühn un en Dësch ze setzen; a firwat net mam Dicks a mam Lentz an enger flotter Diskussioun ... grad am 200. Gebuertsjoer vun deem engen an deem 175. Joer vun Lëtzebuerger „Nannetsméchel“ wier dat keng iwwel Saach. Do kéint dach z. B. e Pol Pütz a sengem Element sinn, oder net?

1827 huet d'Famill Mich Rodange-Theisen sech zu Waldbëlleg erëm vergréissert. De fréieren Husareregiments-Schouster war 1814 erëm heem komm; en huet datselwecht Joer nach d'Joffer Jeannette Theisen, „d'Nanette“, bestuet; am Zivilakt fanne mir als Beruff vum Michel Rodange senior „Pflüger“ ... also praktesch Doléiner ... e bësse manner offiziell: kleespere Krëppebëscher. Wéi dat esou mat den Hausnimm an der Zäit de Moud war, huet d'Famill ganz einfach „Nannetts“ geheescht; dofir fanne mir am „Reenert“ och den „Nannetts Méchel“, wéi den Dichter sech selwer ernimmt ... mä dat ass vlächit e bësse ze séier gelaf.

De Papp vun eisem Reenert-Dichter ass 1832 gestuerwen; de Jéngelchen hat also 5 Joer. Wat dat heescht, brauche keng siwe Psychologen engem ze explizéieren: Eng Famill, déi schlecht dru war, kee Papp méi do, matzen am politesche Kuddelmuddel an Honger vun der belscher Revolutiounszeit ... de klenge Méchel huet den Iescht vun Liewen also fréi ze spiere kritt a bestëmmt dacks vun der „rosener Kou“ missen essen! Doraus explizéiert sech vlächit och seng ganz fréi kriddeleg Gesondheet. Et ass him vu Kand un e sëllegen, „op de Mo“ geschloen; hie sollt säi kuerzt Liewe laang domat ze dinn hunn ... an zugudderlescht och – 49 Joer jonk – un engem Mo-Schwier stierwen.

Wat huet dat dann elo alles mam „Reenert“ ze dinn? Mä wa mir dëst Joer besonnesch un den Dichter vun eiser „nationaler Fussesge-schicht“ denken, da soll de Mënsch Rodange net vergiess ginn, esou op d' Manéier: Hie kumm op d'Welt, gëf Schoulmeeschter, duerno eng Zort Konduktor, huet de Reenert geschriwwen an ass gestuerwen. Mir wëllen am Laf vun dësem Rodange-Joer de Michel Rodange och vun anere Säiten erbäi kucken, well een ouni d'Liewen, d'Biographie vun engem Dichter e bësse ze kennen, säi Wierk net onbedéngt richtig verstoen a respektéiere kann. L.R.

D'Actioun-Lëtzebuergeresch geet an dësem Rodange-Joer ower nach méi wäit: Zesumme mat der Wëlzer Gemeng, dem Service des Sites et Monuments ... a mat Iech alleguer! ... richte mir dem Michel Rodange e Monument do op, wou hien säi Reenert geschriwwen huet: zu WOLZ!

ACTIOUN LËTZEBUERGESCH – EIS SPROOCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisatioun/Member: 13 Euro d'Joer

Rauräif?

P.W. – Iert mir hei am Land mat enger Bäckeschdosen däitschsproochegen TV-Programme vollgetut gi sinn, hunn d'Lëtzebuerger hir Sprooch esou geschwat, datt een net huet misse gutt nodenken, ob dësen oder deen dann elo vu Bitburg, vun Tréier oder Saarlouis wier.

Deen Alleréischten, deen äis d'Oueren dofir gespëtzt huet, ass gelungenerweis e Radios-Mann gewiescht, deen all Lëtzebuerger an de 50er /60er Joere kannt huet: de Paul Leuck. Mir wëssen ower och, datt et net ëmmer kammoud ass, de Leit e Spigel dohinner ze halen; ganz gär gëtt dann duerno aplaz de „Ball“ de Mann (oder d'Fra) geholl. Bei deem Sprooch-Gedanke vergiesse mir natierlech de Léon Moulin net, de Blasens Leo, de Kréimesch Pir, de Jos Hess an nach en etlech anerer, déi e Lëtzebuergeresch geschwat hunn, dat eng „Gellegt“ war. „Wéi d'Zäit vergeet“, gif eise Frënd Ger Schlechter elo soen, deen äis och joerelaang mat senge flotten Emissiounen an enger onverfälschter Sprooch Freed gemaach huet. Tempi passati!

Et huet ower net vill Wäert, nëmme doriwwer ze jéieren an ze soueren. De Radio an d'Televisioun hunn an de leschte 25 Joer net nëmme hei bei äis d'Sprooch duerchernee gerëst; mir wëssen, datt et am franséischen an däitsche Sproochgebitt net vill besser ass ... megacool, superkrass, vollfett! Yuppi!

Näischt géint „mat der Welt viru goen“ ... kann een hei nach vu „goe“ schwätzen? Dat ass lafen, ditzten, jauwen a bëselen ... mä wat huet dat mat „Rauräif“ ze dinn? Ganz einfach: Et soll een heiansdo méi e laangen Ulaf huelen, wann een e Spronk wëllt maachen. Hei bei äis huet nach ëmmer d'Sonn geschéngt, wann „d'Luucht“ op war; wa „Schiewercher“ an der Luucht waren, sinn duerno vlächit „Wiederwolleke“ komm an d'Luucht gong zou; ass den Niwwel un Traisch an Dréit gefruer, dann hate mir „Brommee“ ... a kee „Rauräif“! Um „Glätz“ sinn der hei méi ausgerëtscht wéi um „Glatäis“ ... ower vill manner wéi der haut um Radio oder „Billerradio“ an eiser Sprooch uechter d'Joer op de Kickes falen. Näischt fir onгут!

eidel ass net eitel

AL. – Mir hu maandelweis Ausdréck mat engem däitsche Gesiicht am Lëtzebuergeresch. Also dat Baussegt ass bal Houdäitsch, ower d'Bedeutunge ginn dacks ganz wäit auserneen. Dir kennt deen Ënnerscheid bei „sehr / séier“ ... eist „séier“ huet mat Vitessen ze dinn, dat däitscht „sehr“ gehéiert an d'Wuertfeld vu „viel“. Ëmgedréint huet d'Lëtzebuergeresch dat däitscht „schnell“ also guer net néideg, well mat eisem „séier“ genee nëmme dat ausgedréckt gëtt ... also ass et Muttwëll, wann elo ee bei äis soll „schnell“ lafen aplaz „séier“.

En anert Beispill ass den Ausdréck „eidel“, deen an senger Bedeitung ower och guer a glat näischt mam däitschen „eitel“ ze dinn huet; „eitel“ heescht jo am Lëtzebuergeresch „vermengt, bretzeg, iwwerdrifwen houfreg asw.“ Mä da gitt emol an en engleschen Dictionnaire no „eidel“ kucken ... mäi Frënd Gilbert Schmit an ech hate doriwwer a ganz flott Gespräch: Kuckt emol bei „Leerlauf“ no ... da fannt Dir

„idle motion (eidel Mouschen)“; ass dat intressant oder net? Eng eidel Fläsch ass bei den Engländer ower net „idle“ mä „empty“. Do kéint een ewell bal dronkeg ginn, ower et geet nach weider: am Hollänneschen hu mir „ijdel“, also „äidel“ ausgeschwat, ower do heescht et je nom Gebrauch datselwecht wéi „eitel“ am Däitschen, mä en eidelt Gespräch ass en „ijdle praat“. Hei hu mir et klor mat engem Wuert ze dinn, dat a verschiddene germanesche Sproochen tëscht Bedeitungen hin an hier gesprong ass. Bei äis heescht „eidel“ ëmmer an nëmme „näischt dran“. Loosst mer ower net vergiessen, datt, je no der Géigend, bei äis e Glas kann eidel, egdel, eddel oder eggel sinn. Domat gesäit een och, datt vill Wiederer duerch d'Ausprooch ewell dacks op e puer Kilometer bal net méi erëm ze kenne sinn ... kee Wonner also, wann se mat der Zäit an op grousssem Raum hiert Gesiicht bal ganz verluer oder geännert hunn.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Marvine V. a Pol Wilmes

Nächst Klack (78): 23. Februar 2002

eng Kailchen

H.M. – „Da maach emol eng Kailchen“, ass dee léiwene Ausdréck, wann een e Patt zum Beschte wëllt ginn, an déi aner sollen ausdrénken. Mir hu kéipweis Lëtzebuerger Flouernimm, wou eng „Kaul“ op iergendeng Fassong dra virkënt, vrun allem als „Fusseskaul“ ... zu Wolz ass e Camping, deen heescht ganz einfach „an der Kaul“. Et ass deer Wiederer eent, dat esou fest an eiser Sprooch sëtzt, datt bis elo glécklecherweis nach keen et verhondd konnt. Et ass och garantéiert eent vun eisen eelste Wiederer, eent, dat zimlech kloer aus dem Keltesche kéint.

Firwat dat Gespréich? Mä ganz einfach, well ech mat Genoss dem Emil Angel säi Buch „Komm, Spillmann, komm!“ elo grad fäerdeg gelies hunn. Do gëtt et eng Geschicht dran, déi heescht „Kayle of Lochalsh“, eng Plaz a Schottland. Wie Schottland seet, deen denkt och un d'Kelten, vlächit un aner „Kaylen“, z. B. an der Géigend vum „Loch Ness“, am breede Sënn grouss landschaftlech „Kaulen“, an deenen d'Waasser e grouse Pull oder e klenge Séi gemaach huet. Wat am Zesummenhank mat eiser Sprooch hei interessant ass: dat schottesch / keltesch „Kayle“ ass näischt anescht ewéi eist „Kaul“. Wien sech gif wëllen an déi Saach eraknéien, dee gif bestëmmt nach eng Partie schottesch-keltesch-lëtzebuergeresch Ausdréck fannen, déi mateneen ze dinn hunn. Eiser Sprooch kann dat nëmme Komplimenter bréngen.

Eng Klatz...

... huet net onbedéngt mam däitsche „Klotz“ ze dinn...esougutt ewéi näischt. Dat Wuert huet eleng an och an zesummegeesaten Ausdréck an eiser Sprooch säin eegene Pad getréppelt. Kéint dir iech e „Schneeklotz“ am Däitsche virstellen, nee, gelldir. Mä firwat soll een dann am Lëtzebuergeresch eng „Schneiball“ schéi Guckelcher maachen?

Mir hu jo och eng „Keeleklatz“ a keng „Keelekugel“, mir schwätze vun engem „Klatzkapp“, vun engem, deen „eng roueg Klatz dréint“, mir hunn Uertschafte mat engem „Klatzewee“...a wann eng Klatz aus Eisen ass, da gëtt et eng „Bomm“, a mir brauchen och am Sport net eng „Kugel“ draus ze maachen...iwregens seet den „ale“ Rekordmann Roger Bour nach haut gär, hien hätt d'Bomm gehäit...d'Kugel ass fir an d'Flënt. Mä aus de Flënte sinn och ewell lues a lues „Gewierer“ ginn. Geknaders? Oder Klatzkäppegkeet? M.V.

NEWS... watglift?!

- eise Membre wëlle mir nach eng Kéier soen, datt d'COTISATIION (2002) 13 Euro ass;
- vum 1. Februar un ass eist LIDDERBUCH (neil) erëm ze kréien;
- de Cours fir „AUSLÄNNER“-LËTZEBUERGESCH ass nei gedréckt, an et sinn CD oder Cassetten dobäi

eng **KLACK** fir eis Sprooch 76

Net esou kriddeleg?

LR – Wann een am Däitschen drop hält, datt kee seet „*ich habe meinen Onkel begegnet*“ oder am Franséischen „je me rappelle de cela“...dann ass een e **Sprooch-Guddi, dee säi Franséischt a säin Däitscht an der Riicht hält**. Mécht een ower datselwecht am Lëtzebuergesch... dann ass een en nationalistesche Fanatiker, e Purist oder soss en Ististist. An eiser Sprooch soll deemno, wéi et schéngt, alles erlaabt sinn, nëmme well Sprooch-Lazerte sech **keng Méi a keng Gedanken, héchstens topeg Bemierkungen** iwwer dat „Handwierksgeschier“ maache wëllen, mat deem si hir Kuuscht verdéngen. Hir Kuuscht soll gutt an déck a genësseg sinn... mä et ass nun emol eppes anescht, ob ee seng Heckesprooch doheem an der Stuff, bei engem Präbblisgespräch oder beim Humpe schwätzt, oder ob een dat als en Deel vu sengem Journalisten- oder Polit-Beruff fir Honnerttausende vu Leit op engem Mikro zum Beschte gëtt! D'Schreif-Journaliste mussen hiert „Sprooch-Geschier“ jo och am Grëff hunn, soss maache si net laang... Mëscht, basta!

Vrun 2 Joer hu mir eng Bichelchen erausginn, an deem ronn 900 Beispiller vu krommenolegem Lëtzebuergesch riichtgebéit stinn: „**ROUT a GRÉNG LËSCHTEN**“. Dat ass nach ëmmer an de Bicherbuttécker oder op eisen Adressen ze kréien. Wie sech et emol heiansdo zerguttst erbäi gëng huelen, dee giff op déi Gedanke kommen, dat een 1.- vill méi op **éierbart Lëtzebuergesch** soe kann, wéi dat d'meescht onéierlech behaupt gëtt an 2.- net jidder däitschen oder franséischen Ausdrock **muttwëlles** brauch eranzuhuelen, well eis Sprooch net esou aarm ass, wéi mir sprooch-aarm sinn 3.- emol domat mat sech selwer „zu Chouer“ goe kann, a sech einfach virhuele kënn, **eis Sprooch grad esou ze respektéiere wéi eng aner**.

An dësen Zesummenhank gehéiert natierlech, datt mir ganz Schwadrullen däitsch oder franséisch Wieder am Lëtzebuergesch hunn, fir déi eis Sprooch einfach ni en anert gemaach huet. Wien haut eppes gëng dorunner ännere wëllen, deem kënnst ee roueg de Fanatiker unhänken; **äis geet et nëmme géint dat muttwëllest Futti-maachen, a géint déi fuddeleg Ursachen, déi mat den Hoer erbäigezu ginn**. Kee verstännegge Mënsch huet eppes géint „intégréiert“ Ausdréck; mä da soll hire Gebrauch och esou respektéiert ginn, wéi dat zënter Joer an Dag de Fall ass. Dee Schotz Franséisch am Lëtzebuergesche gehéiert z. B. zu sengem Charakter. Firwat muss dann elo ob eemol aus engem „Cortège“ en „Émzuch“ ginn? Ass et haut besser, wann een „ageluede“ gëtt aplaz „invitéiert“? ...fällt et äis wierklech net méi op, datt den 1. an den 2. „Preis“, de „Pro 7“, de SAT, den däitschen RTL asw. äis sprooch-lech esou an der Quëtsch hunn, datt mir et geschwënn normal fannen, e „Feierzäig“ aplaz e Briquet ze kafen, vläicht och en „Unzuch“, well den „Émzuch“ esou schéin ass... da kréie mir eng „Auszeichnung“, well d'Dekoratioun aus der Moud kënn. A wa mir grad gutt am Gudden dru sinn, da maache mir aus dem Portmonni eng Geldtäsch, aus all Member e Mitglied, aus dem Comité e Virstand, aus dem President e Virsëtzen, an aus all Rapport e Bericht. Firwat solle mir e Gidde um Velo hunn, wann eng Lenkstaang um Fuerrad et och bréngt; am selwechte Siess kënnen mir och all Ausdréck beim Auto ermëlen, déi no Franséisch richen: aus dem Pneu maache mir e „Reef“, aus dem Démarreur en „Anlasser“, aus der Bougie eng „Käerz“, aus der Mall e „Kofferraum“. **Dann haten d'Fatzbeidele vun 1940 Recht!** Kriddeleg?... Ursache sinn do, fir...

ACTION LËTZEBUERGESC – EIS SPROOCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisatioun/Member: 13 Euro d'Joer

Huwwelspéin...

AL – An der leschter KLACK (24.11.01) hat d'Madame Jeanine Theis-Kauth en Artikelchen iwwer „ZWEE-ZWÉIN-ZWOU“ geschriwwen a sech mat deem uniformen „ZWEE“ auserneegeat. D'meescht gëtt si äis hirer wonnerléier Gedichter oder Geschichten. Dës Kéier hat eis Frëndin ower wéi et schéngt an e klenkt Seejomëssennascht era gestéppelt...an dat war gutt esou. Fir d'éischt huet e „J.D.“ ongeféier esou hannert der Heck eraus gedixt: *Mäer aus dem Minett soen „ZWEE“ a soss näischt... dat ass och am ganze Land esou... an iwwerhaupt, sidd net esou kriddeleg*. Mir huelen dat net schlecht op, well eng Meenung soen, ass ëmmer besser wéi keng hunn! Näischt géint e Minnettsdapp, Här/Madame J.D... mä d'Madame Theis ass selwer een! Si huet och wonnerbar Texter iwwer de Minett a seng Leit geschriwwen, an hiert

genësseg Rëmlenger geet wäit iwwer d'„Käbbi-Traditioun“ eraus.

Dem Kolleg Jhemp Biver säin Toun „woar“ deen hei: *Déi „Geschlechtsdifferenz“ bei „ZWEE, ZWOU, ZWÉIN“ ass déiselwecht wéi bei „EEN(T), ENG, EEN“; si ass typesch fir en etlech fein Ennerscheeder an eiser Sprooch: dat däitsch „unisex-ZWEE“ leeft duerch déi sëllegen däitschsproocheg TV-Programmen an d'Lëtzebuergesch eran... „Eise“ Jhemp huet Recht! Hie gëtt sech iwwerseng ewell 25 Joer mat eiser Sprooch of, an huet doduerch e gutt geschoult Ouer fir dat, wat anerer äis vläicht als Méckepéilereien dohinner bäissen. Merci.*

Mir sinn natierlech frou iwwer all Zort Reaktioun, déi d'Lieser vun eiser KLACK hunn; datt ass ëmmer en Zeechen, datt si gelies gëtt... an dofir ass si jo och gemaach, gelldir.

d'Sproochejoer 2001...erinner

H.M.– ...a grad esou vergaang wéi d'Joere vun dësem oder deem „Sujet“. Bal op kengem Stroosseneck an a kenger Zeitung vu dolaanscht ze kommen; 365 Deeg, 52 Wochen, 12 Méint, 1 Joer... an dann zou.

Fir eis Sprooch ass all Joer Sproochjoer, mä aus ganz aneren Ursache wéi fir déi sou genannt „l'essor usede languages/langues moins répandues“, déi an anere souveräne Länner vun hire groussen offizielle Sproochen ermëltzt oder esouguer verbuede ginn. Mir hu keng Minoritéitsproblemer. Mir hunn eis Sprooch iwwer Gesetz als Nationalsprooch; si gëtt offiziell vu

kenger anerer zermuerjelt... dat maache mir selwer... **vläicht bis erëm een äis soe kënn, eis Sprooch wier keng Sprooch**. Et soll jo well erëm Plaze ginn, wou een dat dohinner gebass kritt, wann een héiflech wëllt Lëtzebuergesch schwätzen.

Mä firwat wëlle mir dann, datt een aneren eis Sprooch méi eescht hëlt wéi mir selwer? Dat ass am Fong den déiwe Problem, dee mir mat eiser Sprooch hunn, éierlech, a Joer fir Joer! An deem Sënn brauche mir kee speziell Sproochjoer...oder émgedrënt: **Et ass fir eis Sprooch all Joer Sproochjoer, och 2002.**

EURO-Lëtzebuerg

LR – Mir gi jo dann elo „den Nopere weisen“, datt et och e lëtzebuergeschen EURO gëtt. Eis EURO-Ménzen hunn hir eege „Kapp-Säit“, mat engem schéine Relief vun eisem sympathesche Grand-Duc Henri. Datt déi Ménzen am „Euroland“ eng zimlech Raritéit bleiwen a gesammelt ginn, dat ass esouguer eng gutt Saach fir dat bausseg Gesiicht vun eiser Identitéit. Mir wëllen ower bei dëser Geleeënheet och däitlech drun erënneren, datt e Lëtzeburger d'Grond-Iddi fir den EURO an d'Welt gesat huet: den Här Staatsminister Pierre WERNER!

Dem Här Minister Luc Frieden an dem Chef vun eiser Zentralbank, dem Frënd Yves Mersch, soe

mir och nach e waarme Merci, datt den Numm vun eisem Land an eiser Sprooch op „eistem“ EURO figuréiert!

D'ACTION LËTZEBUERGESC / EIS SPROOCH

wënscht hire Membren a Frëmm,
datt binnen am Joer 2002
näischt zevill
op den ... EURO geet!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner a Pol Wilmes

Nächst Klack (77): 26. Januar 2002

ass "rubbelen" rubbelen?

R.Z. – Wann e „Wieder/Dimmer“ kënn, da *rubbelt* et nom Blëtz. Wann een eng gesticht huet, da *rubbelt* et och nawell gär. Wann ee broseleg schafft, da soe mir, hie giff *rubbelen*, hie wier e *Rubbeler*.

Dat Gerubbels hat an huet also ganz klor Bedeitungen an eiser Sprooch... mä déi hunn op kengerlee Manéier mam Begrëff „reiwen/ krazen“ ze dinn, souguer wann dat am Däitschen, Engleschen an Hollänneschen de Fall ass! Eist Verb „rubbelen“ ass ganz däitlech anescht besat. Firwat dann elo dës Geknouters... a firwat erëm eng Kéier? Mä well mir keng „Sproch-Rubbeler“ wëlle sinn, wa mir un engem Lotteriesbilljee... krazen. Mir „rubbelen“ äis jo och net, wann et bäisst, gelldir. Mat deer Publicitéit, déi eis sympathesch National-Lotterie huet, kritt dat „Rubbelen“ aplaz „Krazen“ ower leider d'Wierkung vun engem réffeg Sprooch-Exema... éierlech: Muss dat sinn?

Merci, Vivi Welter!

AL – „Well Dir op dem Ufank stitt vun der Aventure“ *Schreiwen op Lëtzebuergesch, giff ech lech gären en Exemplar vu mengem éischte Buch schenken...*“

Vrun zwee Joer hat d'Madame Vivi Welter-Daman zu Péiteng e Schreiftours fir Lëtzebuergesch organiséiert. Et war eng flott Equipe mat vill Intressen a Spaass bei der Saach. Dofir mécht et duebel Freed, datt elo just déi sympathesch Organisatrice vum Cours e klenkt Kannerbuch op Lëtzebuergesch geschriwwen huet: *Zodi am Stod; wann en Hond eng Kaz kritt (41 S.- Editions Shorteng, Esch/ Tel. 54 64 87)*. Et ass léif geschriwwen, et liest sech ewéi Zocker an är Kanner freeë sech drop. Sou wéi mir och!

sëtzen a setzen

J.F. – Mir denken dacks net drun, datt et an eiser Sprooch nawell fein Ennerscheeder gëtt, woumat si iwwer Knubbelegkeen aus aneren „Dialekter“ eraus geet. E Beispill: *Däin Hutt SËTZT net richtig, SETZ deen emol richt*.

Sëtzen a setzen ass also net datselwecht, grad esou wéi een am Däitschen net setzen aplaz sitzen huele kann, och wann et an der Bedeitung „Famill“ mateneen ass. Am Franséischen hu mir dacks Krämps mat *asseoir, s'asseoir, seoir*. Nach méi däitlech mierkt een an eiser Sprooch den Ennerscheid beim „passé composé“: *Hien huet sech GESAT, mä hien huet net gutt GESIESS*. Wann ee sech SETZT, da SËTZT een... a wann de Jang „eng sëtzen huet“, da setzt hie sech... eng vun de kéipweisen originelle Manéieren, fir op Lëtzebuergesch ze soen, datt een eng... hanken huet. Ech hoffen, datt dir elo net zevill verkuerbelt sidd; soss setzt iech... bis et sëtzt.

**Wéi meng Mamm nach huet gesponnen
wat hat ech dunn d'Mënsche gär
ech hunn net verstoe kënnen
datt ee bëisen drënner wäer...**

L.R. - Déi Mamm um Spannrädd gëtt et natierlech hei bei äis zënter Joer an Dag net méi. D'Symbolik aus dem Lidd gëllt ower och nach haut: D'Rou an d'Léift an d'Heemlechteet, déi de Michel Lantz an dësem schéine Lidd beschreift, hunn aner Formen, sinn ower datselwecht.

Mir sinn erëm an deer heemlecher Zäit, wou een dacks mat waarmen an helle Gedanke probéiert, duerch Niwwel a Keelt an Wieder- Déifdröck-Deeg ze kommen.... Dacks leider net eleng duerch Depressiounen „an der Luucht“. Mir haten e schéine Summer; den Hierscht ass deer schlechster kee gewiescht...ower nëmme wa mir vum Barometer schwätzen. Den Hierscht 2001, mat sengem katastrophalen 11. September an all deem Misär, deen dësen Taliban-Terror- Dëschdeg no sech zitt, huet der vill vun äis „gerëselt“ an nodenkerlech gemaach.

Ob ee wëllt oder net: **An dëse Woche vum Joer erwëscht een sech och nawell gär selwer mat zimlech „hänkege“ Gedanken un seng eege Kannerzäit.** Esouguer wa bei villen déi Zäit nach laang net deemno glënnereg a glécklech war, wéi dat a Gedichter steet oder a Lidder gesong gëtt. Mir haten d'Chance, Kanner hunn dierfen ze sinn!

Haut wier et un äis, fir eise Kanner eng glécklech Zäit ze schenken, un déi si sech eng Kéier op d'Manier aus dem Lidd erënneren: wou si ee Gléck nach net verstoe konnten, „datt ee Bëisen drënner wäer“... oder hunn d'Televisiouns-Gewalt, de Video-Horror an aner kriminell „Spillereien“ hinnen net ewell am Spillschoulsalter jidder Illusioun futti gemaach? Gewëss, mir sinn drop aus, de Kanner esou fréi wéi méiglech „d'An opzemaachen“...mir vergiessen ower zevill gär, datt hire Verstand dat Allermeescht net verdaut! Verwiessle mir net ze dacks och einfach an onschëllegt Kannergléck mat naiver materieller Verwinnerei, mat allméiglechem Iwwerfloss, mat Play-Station-Gescheckerlechteet a Markenartikelen, déi **professionell-fuusseg Dauer-Kleesercher** äis an d'Gewunnechte schmuggelen?

An der Zäit guf emol vum „Määrchenalter“ geschwat, deen tëscht 7 an 12 Joer läit. Wéi dat op dem Gebitt vun der Psychologie an der Pädagogik hin an hier an op an of geet, sinn dann och d'Mäercher verdommt a verdaamt ginn. Jo nëmmen net dreemen! Dat konnt ower näischt drun änneren, dat d'Kanner an deem Alter déi verwonnerlech Geschichte nach ëmmer gär haten an hunn. **Loosst hinnen ëm Gottesbiddeswëll hire Määrchenalter, hir Kannergeschichten, hir onschëlleg Illusiënercher...**den Eescht kënnt matzäit genuch...wa si „verstoe kënnen“!

Wat dat dann elo mat eiser Sprooch ze dinn huet? Mä an eise Bicherbuttécker fannt dir eng Äntwert op dës Fro: **Denkt fir Kleescheresdag, fir Chrëschtadag oder d'Neit Joer u Kannerbicher a Cassetten an eiser Sprooch.** Deer sinn der méi ze kréie wéi dat jeemools de Fall war...a wat gëtt et fir e Kand méi Heemlechtes wéi Kannergeschichten a Mäercher an deer Sprooch, „mat deer eis Mamm äis an d'Liewen eragekësst huet“, wéi den C.M.Spoos emol sou schéi gesot huet.

ACTIOUN LËTZEBUERGESCH – EIS SPROOCH

35a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisioun/Member: 500 Frang d'Joer

merci, Här Professor

Den Universitätsprofessor Dr.A.J. PEABODY schreift äis dat hei, nodeem mir him iwwer Internet gehollef haten, „d'Psalmen op Lëtzebuergesch“ ze fannen: I wish you well in your efforts to keep your national language at the forefront of Luxemburger life. You will need no reminding from me that the national language enshrines the national culture, and I was heartened to see the strong position Lëtzebuergesch holds, in spite of the obviously strong linguistic pressures it is under. I thought that Lëtzebuergesch may well survive, and I certainly hope that it does...

Eis Memberen an de Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch sinn houfreg op dat häerzlecht Kompliment...Gifen d'Lëtzebuenger dat dach och all esou gesinn!

zwee... zwou... zwéin

J.T. - Am Däitschen, am Franséischen oder Engleschen ass et egal, wat bei „2“ hannendru kënnt; et ass ëmmer **ZWEI-DEUX-TWO**. Am Lëtzebuergesche rucht dat sech nom Geschlecht vum Wuert hannendrun, eng Eegenart, déi zu eiser Sproochidentitéit gehéiert!...déi ower onbewosst ëmmer méi dem däitschen ZWEI ugepasst gëtt. Muss dat sinn?

Ganz dacks héiert een „**ZWEE Männer**“ aplaz „**ZWÉI Männer**“, zwee Autoen, zwee Kichelcher, zwee Bouwen... ower ni „zwee Fraen“. Dat gif jidderengem, deen e bësse kënneg am Lëtzebuergeschen ass, méi opfalen, an dofir guf „zwou Fraen“ nach net ofgeschaaft. „Zwee“ Meedercher ass esouwisou richtig; do gëtt et näischt driwwer ze radetten. Mä wann eis Sprooch et zënter laang a gewësse Fäll méi genee hëlt wéi eis Nopeschsproochen, déi hei am Gebrauch sinn, da misste mer äis dach an eise eegenen Intressi un déi Manéier halen. Mir sollten dat net liichtfankeg iwwergoen, well et jo grad esou „Klenggekeete“ sinn, déi eiser butzeger Identitéit dee kleespere Réck stäipen.

Siele Wieder ginn enger Sprooch séier verluer, an da gëtt iwwerhiefflech gesot, si wieren „al“; wat bis emol vergiess ass, dat bleift dermeescht fir ëmmer verluer! Hei kënnt jidderengem eppes fir eis Sprooch maachen, deen sech selwer driwwer iergert, si gif plazeweis verhondest.

Hax oder Heiss?

J.T. – Gesolpert an duerno mat Zoppekraut gekacht, oder och op déi neimoudege Manéier gehäerzt gewierzt (net gewürzt) an da gegrillt, dat ass mer dach e geschméichege Maufel! Firwat kritt een dann ewell op all Dëppfest eng „Hax“ zervéiert. Wa mer drop halen, datt d'Schwäin, déi mer verdinn, hei an eise Land gezillt a grouss ginn, da misste mer och hire beschte Stécker de lëtzebuergeschen Numm loosson. Bestellt iech eng HÉISS, wann der dono glëschttert. Der wäerd gesinn, si schmaacht iech wuel esou gutt wéi eng HAX.

**Dir wëllt eppes fir eis Sprooch maachen?
Fir Är Sprooch!**

**Da kaaft oder bestellt fir Kanner a Frënn
e Buch, eng Cassett op Lëtzebuergesch!**

An alle gudden Bicherbuttécker

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, Jeanine Theis-Kauth, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes an Henri Marbes

Nächst Klack (76): 29.12.2001

't kann nimools Fridde ginn

**Am Noe sengem Holzgefier
um grouse wäiten déiwe Mier
do souzen d'Déiren heemlech brav
gedamer wéi eng Maus am Schaf.**

**Mä knapps hat d'Waasser sech verzunn
do fänkt den éiwge Sträit nees un.
Et gouf gepickt, gebass, gehaakt,
mat Kloen a mat Zänn gepaakt;
den Tiger huet eng Kou gerass,
de Wollef huet e Schof erbass;
de Fuuss en Dickelche geplëmmt,
de Kueb, deen huet e Raup gefëmmt;
den Noe huet säi Bouf vernannt
an deen huet d'Kaz mam Fouss gerannt.**

**Mat Haut a Plomm an op ee Siess
gouf d'Friddensdauf vum Huer gefriess.
Do war keng aner opzedreiwew
vum wäisse Friddensdauwe-Rass.
An dofir wäerd et éiweg bleiwen,
sou wéi et war an haut nach ass.**

Dëst klengt Gedicht vun der Madame Jeanine Theis-Kauth fannt dir am Buch „Spréchercher a Geschichten“, dat d'Actioun-Lëtzebuergesch erausginn huet (230.S. – 650 Frang); 9 Geschichten a 60 Gedichter. Dir kritt et bei äis, mä och an allen zerguttsterte Bicherbuttécker... e Chrëschtcadeau...wéi aus dem Buch!

't ass net ëmmer lücht...

...fir d'Lëtzebuergesch ze schreiwen; dat muss een zouginn, och wann ee frou mat eiser Sprooch ass. Dacks fehlen äis Wieder, esouguer deer gebräichlicher, an da gi mer bei den Noper glannen. Doriwwer huet scho méi wéi een sech hei an der KLACK beschwéiert. Wann et ëm d'modern Technik geet, dann ass et normal, datt mer äis un den internationalen Ausdréck vun der Wëssenschaft upaken. Awer fir dat Dagdeeglecht ze beschreiwen, do sollte mer äis dach wa méiglech eiser eegener Wieder bedéngen; a wou déi äis ausginn, musse mer méi wäit aushuelen an e Stéck Saz bäiflecken. Ech denken elo z.B. un déi Wieder „**Hoffnung**“ **hoffen**“. Si gi richt viru gebraucht, an et fällt kengem op, datt si glat a guer kee Lëtzebuergesch sinn. Vläicht hunn d'Generatiounen virun äis guer net dru gegleeft, datt et hinne sollt emol besser ergoen, an sech dofir kee Wuert erduecht, fir dat Gutt erbäize-ruffen.

Wat heescht „hoffen“ dann iwwerhaapt? Mä 't wëllt soen, datt ee Guddes oder Besseres fir sech an anerer wënscht, an och gleeft, datt et kënnt. Dofir kann een den däitschen Ausdréck ganz liicht mat „**mer wënschen a gleewen, datt...**“ ersetzen. Wéi wier et, wa mer géife wënschen a gleewen, datt eis Sprooch net muttwëlles mat frieme Wieder duerchsot gëtt. D'Stielen ass jo verbueden, wann et ëm Pakes a Gräifes geet. Da loosst mer äis och un dat Gesetz halen, wann et sech ëm d'Schwätzen a Schreiwen dréint. De Wonsch an de Glawen, datt dat méiglech ass, ka keen äis veriwuelen. J.T.

de **Kristian** an d'**Kristiane** kréien um **Krëschtmaart** e **kroméierte Kronometer**... abeejo!

eng KLACK fir eis Sprooch 74

Neen, Här Trausch!

Wien sech och nëmmen eng klinzeg Grëtz fir Geschicht, vrun allem d'Vergaangenheet vun eise Land interesséiert, deen huet héige Respekt vrun Äre Leeschtungen, Här Professor. Dee Respekt hu mir och, an dee behale mir. Mä et muss äis erlaabt sinn, en Ënnerscheed tëscht dem Historiker sengen Analysen aus Akten a Fakten, Zesummenhäng, Iwwersiichten a Resultater ze maachen, an deem, wat ee Virauskucken, also Previsiounen a Prognosen nennt.

Hei e puer Gedanken, déi Dir an engem „Online-Gespräich“ mam LW (10.10.01) formuléiert huet: **Mir liewen an engem Staat, an deem d'Lëtzebuergesch net méi eleng duerguet – a Lëtzebuerg wäert eng Situatioun entstoen, an deer et hallef an hallef zwou Communautéite gëtt: eng, déi Lëtzebuergesch schwätzt an déi vun den Auslänner – d'Lëtzebuergesch Identitéit wäert net méi un d'Sprooch gebonne sinn – jidder Halschent muss hir Identitéit behale kënnen – et soll dofir eng „Landesidentitéit“ entstoen – am Joer 2050 kann een sech ganz gutt eng Regierung mat Membren virstellen, déi vun Auslänner ofstamen.**

An eise Staat, Här Trausch, ass d'Lëtzebuergesch nach ni eleng duergaang; dat war, ass a bleift eng Chance, déi mir net dacks genuch ënnersträiche kënnen. Eis Sprooch-Situatioun ass nun emol och e Stéck vun eiser Identitéit, mä si hänkt direkt mat eiser nationaler Ëmgankssprooch zesummen; eist Sproochegesetz vun 1984 huet dach näischt anescht gemaach, wéi deer Raut aus eiser Identitéits-Fënster eng legal Rumm ze ginn.

A 50 Joer zwou „fifty-fifty“-Communautéiten an eise Land? Et geet mir net ëm déi Klak-Ierbes vun de 700 000 Awunner; mä hei kënn engem deen ofgelaatschte Vergläich vun „Äppel a Biren an ee Kuierf geheien“ an d'Schreif: An deem zweete Kuierf, Här Professor, leien net nëmme Biren, mä och Quidden a Quetschen an Orangen a Mandarinnen a Kräischelen a Prommen a vill Zorten Nöss asw.! Wéi déi an deem „zweete Kuierf“ sech (haut ewell) kucken a verdreen, dat loosst Dir einfach ewech; no Iech ginn si net fäerdeg, sech ze heemelen an ze ëmāerbelen; Dir deelt de „Mëssel“ ouni Fëschten einfach an zwee, ower Dir vergiesst, datt mir dann zimlech exakt belsch oder vläicht esouguer „yougoslawesch“ Zoustänn hätten! ... Datt just d'Lëtzebuergesch d'Fonctioun vum „Catalyseur“ oder „melting pot“ kënn hunn, dat huet Dir net beduecht. Datt den auslännesche Matbierger hir Kanner a spéitstens hir Kandkanner Lëtzebuergesch schwätzen, esou wéi Är a meng, dat missten déi lescht 120 Joer engem Historiker dach kloer maachen. D'Identitéit, Här Trausch, och eng verännert „Landesidentitéit“, bleift un eis Sprooch gebonn, an apaart un déi Situatioun, déi duersch si entstan ass a bestoe bleift. Eng Conditiooun: Mir (Dir och!) müssen eis Sprooch emol selwer méi eescht huelen, wa mir gär hätten, datt déi si respektéieren, déi bei äis kommen!

A 50 Joer eng Regierung mat Membren, déi „frien“ Elteren oder Grousselteren hunn? Firwat dann net? Dat kënn een sech ewell haut gutt virstellen. D'Haaptsaach ass, déi Leit hu gutt Iddien a schaffen exemplaresch fir dat Land a Vollek, vun deem si gewielt ginn. Hir Nationalitéit ass natierlech eng aner Fro, eng politesch, vrun allem eng konstitutionell, d'Fro vun enger Debat, déi éierlech-demokratesch mat engem Referendum soll ënnerstrach ginn.

Nach eng Kéier, Här Trausch, mir aner kleng Männercher sëtze ganz gär vrun prominenten Historiker an der Bänk ... ower wann hien ufänkt, „Zeechen“ ze liesen, da setze mir äis mat op d'Pult! Oder ëm dee bekannte „ronnen Dësch“!

Lex Roth

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROOCH

53a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisioun/Membre: 500 Frang d'Jor

d'Sprooch an d'Constitution

R.Z. – Eleng déi Iwwerschrëft kann zwou Bedeitungen hunn; si sinn ower allen zwou richteg. Eis Sprooch huet mat der Constitution vun eise Land ze dinn, an deer bis elo dättelech steet, „le régime des langues est défini par la loi“; gehéiert eis Nationalsprooch zu deem „régime des langues“ oder net? Ass si de Fong vun deem „régime“ oder net? Wann si ower kloerweis d'Basis vun deem Sprooch-Ëmstand ass, da gehéiert si an d'Grundgesetz, dat iwwers an der Motivatioun vun 1984er Sproochegesetz dättelech ernimmt gëtt!

De Sprooch-Artikel an eiser Constitution ass vun deer vireschter Chamber, mat villen aneren, fir eng Ëmännerung bestëmmt ginn; déi aktuell Chamber ass also eng „Constituante“, déi des an aner Changementer formuléieren an eraschreibe soll. Domat si mir staatsrechtlech um Punkt, wou eis Sprooch an d'Verfassung ka kommen, esou wéi dat sproochspezifesch an anere Länner de Fall ass. D'Virarbechte si gemaach; eisen Aarbechtsminister vun haut huet als deemolege Fraktiounssecrétaire dat Néidegt schrëftlech vum Deputéierte Willy Bourg kritt: „La langue nationale du Grand-Duché de Luxembourg est la langue luxembourgeoise; le régime et l'emploi des langues sont réglés par la loi.“ Dat ännert näischt un der Praxis, ower et hëlleft eis Identitéit kloer ënnersträichen.

Mir si just op der Halschent vun deser Legislatur; dofir biede mir eis Deputéierte mat Respekt, deer Sprooch, déi mir 1941 als eis Sprooch plebiszitiert hunn, definitiv hir Plaz an der Constitution vun eise Land ze ginn ... wie weess, wéi wichteg dat nach ka ginn?

Hoffentlech ni méi sou tragesch wichteg wéi den 10. Oktober 1941!

eng verlurint Chance...

R.Z. – Déser Deeg huet all Stot am Land eng Publicatioun vun der Chamber an d'Bréifkëscht kritt: „Europa, dazu sage ich was!“ – „Pour l'Europe, j'ai mon mot à dire!“

Op engem Froe-Bou a franséischer an däitscher Sprooch kréien d'Lëtzebuurger elo d'Méiglechkeet, hir Meenung op eng Hellewull Froen iwwer d'Europa vu mar ze soen. Schéin a gutt ass et, datt et endlech emol zu sou enger Ëmfro kënn, esouguer, wann een nach laang net weess, ob a wéi vill dann op de Bierger gelauscht gëtt. Et ass ower en Zeech vun Aarmutt oder schlechtem Wëll, wann eis Nationalsprooch bei deem Froe-Bou total lénks leie gelooss gëtt! Franséisch fir eis romanophon Matbierger, an der Rei. Et huet och keen eppes géint eng däitsch Versioun, och wann eis 100 %-däitschsproocheg Matbierger net zu Zéngdausende sinn. Hei wier ower psychologisch eng gelleg Chance gewiescht, fir „europäesch“ ze weisen, datt mir eng eege Sprooch hunn.

Wann eis staatlech Instanze bei esou Geleeënheeten net wëllen op eis Nationalsprooch halen, da freet ee sech firwat ... oder ass erëm gemengt ginn, dat gif d'Lëtzebuergesch net „packen“ ... oder hat iwwerhaupt kee Lëtzebuurger eppes mam Opsaz vun deer Ëmfro ze dinn?

Merci

Mir hunn eis 30 Joer fein a roueg den 9. Oktober gefeiert. Datt eise Grand-Duc an Grande-Duchesse bei äis waren, ass fir d'Action-Lëtzebuergesch eng immens Éier. Et huet Hinnen, den Autoritéiten an eise Gäscht gutt bei äis gefall. Dorop sinn eis Memberen an de Comité hofreg ... a weider couragéiert fir eis Heemechts-Sprooch ze schaffen.

Eist Lidderbuch

ass fir Enn November (also fir Niklosdag!!)
erëm nei do!

Dir kënn et ower elo well am Bicherbuttek
oder op enger vun eisen Adresse bestellen.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes an Henri Marbes

Nächst Klack (75): 24.11.2001

ëmmer op déi Kleng...

H.M. – Mir héieren ëmmer an ëmmer erëm, datt eis Sprooch schwéier ze liesen an ze schreibe wier. Dat stëmmt net. Mir si just net dru gewinnt, well mir kruten eis Schreifweis net mam roude Bic, mat Sträpp a verlorene Punkten agedresch. Kuckt emol dat hei englescht Beispill ...

wey head heard
(ää) (ëë)
healthy beats
(e) (i)
in great hearts
(ëi) (äi)

... an et kënn een deer nach mandelweis bréngen. Mä doru gëtt

ee mat Doud an Däiweel ... gewinnt! Grad d'TV wier dat richteg (visuell!) Mëttel, fir formidabel ze hëllefen.

Gellid, do ass ee paff! Mä da gitt emol nach weider; da fannt dir am Engleschen och nach fir jidderree vun deene 6 verschiddene Lauter fir d'Vokal-Këppelchen „ea“ op d'mannst eng Koppel aner Aus-sproochen an anere Wierder, wéi z. B.: bird, meet, bad, hell, hard, grade ...

De groussen englesche Schrëftsteller G.B. Shaw huet net fir näischt den Uz mat der Orthographie vun senger eegener Sprooch gemaach. A mir? Mir gi beim schrëftleche Lëtzebuergeschen de Lais nach d'Fléi sichen! „Historesch, etymologesch oder phenomenologesch“ begrenzt, dat sinn d'meescht schwach Ausrieden. Am Franséischen ass et net vill besser!

Majoritaire Franséisch?

P.W. – Eng Mëllechmeederches-Rechnung: Eist Land huet ronn 430 000 Awunner; dovun sinn der 280 000 Lëtzebuurger, a vun den 150 000 Auslänner schwätzen der op d'mannst 90 000 Franséisch; watfir eng Sprooch ass dann elo „majoritaire“? Mä d'Franséisch, well d'Lëtzebuurger sech duersch hir Sproochsituatioun zu 80 % passabel op Franséisch verstänne kënnen. Do brauche mir keng laang a komplizéiert Ëmfroen: 80 % vun 280 000 sinn 224 000 „eiser Leit“, déi Franséisch „kënnen“ + 90 000 romano-franophon Auslänner, dat sinn dann 314 000 Awunner, déi (och) Franséisch als Sprooch benotzen. Dat wëllt ower net heeschen, datt d'Ëmgankssprooch hei am Land majoritär déi franséisch wier, well d'Lëtzebuurger ënner sech jo kee Franséisch schwätzen!

Do läit ower just d'Kromm an der Heck, well bei pure statistesche Resultater sproochlech Begrëffer an d'Wierklechkeet duerchernee gehäit ginn. Ganz sécher interpretéiert jidderene d'„papeiert“ Geraisonnéiers falsch, deen eis Sproochsituatioun net kennt ... a wie kann sech eis „situation des langues“ am Ausland dann och nëmme virstellen? Vläch ass dat Ganz ower och en Deel vun deem bekannte krappschasse Psycho-Krich, dee géint eis Sprooch an „hir Leit“ geféiert gëtt.

Wat a wéi dat da soll mat der Zukunft vun eise Land ze dinn hunn, do misst een eng aner Diskussioun opmaachen, mat zolitten Ausgangspunkten a proppere Conclusiounen. Mat schéine „gestylten“, kalen an dréchene Statistike geet et net duer, well déi loosse sech dieblen an zéie wéi Gummi, wann net esouguer verfréckelen ... Mä hu „mir“ iwwerhaupt Intressen an éierleche gudde Wëll, fir äis an esou eng Diskussioun eranzeloossen?

eng **KLACK** fir eis Sprooch 73

"eis" 30 Joer

L.R. – Natierlech sinn hei déi vun der ACTIOUN-LËTZEBUERGESCH gemengt ... leider net déi vun hiren „eelere“ Membren a Comités-Leit. Déi Zomm vun deem, wat ower an deenen 30 Joer vun eisem Veräin fir eis Sprooch, eis Identitéit, eist Land gemaach ginn ass, kënnst e jonke Mënsch vun 30 Joer perséinlech onméiglech opweises hunn.

Vrun 30 Joer war eis Sprooch am Land a bei de Leit en absoluten „nobody“, oder anescht an am Geck ausgedréckt, en „underdog“, also en „Ennerrmupp“, no deem der just e puer mat en etleche Gedichtercher oder verschimmt hannerwands ënnert der Glas-Klack gekuckt hunn, bannent där den „Dictionnaire“ mat vill Aarbecht a groussem Kënnen an der Stad am Breedewe ausgebréit ginn ass. Wien sech e bësse méi wäit domat ofginn huet, guf als léiwe-feinen e bësse sënnerleche Folklorist gekuckt. **Do war all Béierdeckel- a Fixfeieschkëschen- oder Schampesstopp-Sammlerveräin méi wichteg.**

Déi Häre vun der Dictionnaires-Kommissioun (an eng eenzeg Fra) hunn sech zimlech genéiert, fir hir Aarbecht an d'Resultat dovun un d'grouss Klack ze hänken ... mä firwat a fir wien ass si da geduecht gewiescht? D'Kommissioun hat zwar ewell an de 50er Joeren déi éischt Heftercher/Fasciculen drécke gelooss, an si hat den Dictionnaire och 1971 fäerdeg ... mä si ass op hirem Koup vun 2000 där 5-bänneger Dictionnaire sëtze bliwwen; **si waren net esou kéng, oder zevill fein, dohinner domat ze goen, wou eis Sprooch sech mécht, wou si leeft an och nëmme lieweg ka bleiwen: bei de Leit, dem Vollek!**

Eng net grad groussgepierpelt, verschotert oder och nach „wëssenschaftlech“ Denk-Fassong a muttwëlles Reiwereien hu gebremst; dobäi ass nach dat grousst Ongléck komm, datt de Professor Robert Bruch 1959 am volle Schwonk vun sengem Wëssen, Kënnen a Schaffen duerch en Akzident gestuerwen ass; en Dauer fir eis Sprooch, dee wéi eng Länzechen op der Sproochaarbecht sëtze bliwwen ass!

Haut, no 30 Joer, wësse mir zimlech genee, wat eiser Sprooch an hirer Situatioun vrun allem hätt kënnen a missen hëllefen. **Aus deem, wat mir mat eiser „Feldaarbecht“ erreecht hunn, verstir mir ganz schlecht, firwat d'Lëtzebuergesch ronn 25 Joer laang „bei de Leit“ brooch leie gelooss ginn ass.** Et lichter äis einfach net an, datt d'Lëtzebuergesch nom Krich an der Schoul déi verstänneg Roll net krut, déi dach allerspéitstens nom 10. Oktober 1941 fir jiddereen hätt misse klor a wichteg sinn, ouni Haass, ouni Fanatismus, ouni iwwerdreinten „Ismus“ vun egal watfir enger Zort.

Wourëm ass et de Grënnner vun der Actioun-Lëtzebuergesch 1971 gaang? Mä mir hu bal instinktiv gespiert, datt dem Lëtzebuergesch nëmme sech hëllefe wier, wann een „dobaussen“ en Einfeld fir eis Sprooch gëng schafen, net onbedéngt am Bicherschatz; wann ee fir si a laanger a gedëlleger Iwwerzeegungsaarbecht iwwerall do zesoe Beemercher geng planzen, wou jiddereen drop kënn kucken a sech driwwer kënn freeën. Ob dat äis geroden ass, dat soll mol jiddereen sech iwwerleeën ... **nëmme eng eenzeg Fro ass ze stellen: Wou war eis Sprooch 1971? Wou a wéi steet d'Lëtzebuergesch haut do?**

Bei der Äntwert dorop kënn knapps ee laanscht eis ACTIOUN-LËTZEBUERGESCH!

ACTIOUN LËTZEBUERGESCH – EIS SPROOCH

35a Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Joer

merci Grand-Duc a Grande-Duchesse!

**Mir sinn apaart houfreg driwwer, datt de Chef
vun eisem Land an seng Fra drop gehal hunn, fir de
Patronage iwwer d'Feier vun der Actioun-Lëtze-
buergesch ze iwwerhuelen; datt si och op eisem
groussem Dag an eis akademesch Sëtzung bei äis**

**kommen, ass fir all invitéiert Leit a fir eis Membren
eng besonnesch Éier. Domat ass eis Aarbecht fir
Sprooch an Identitéit op allerhéichstem Niveau
unerkannt, a mir wäerten äis ëmmer mat Respekt a
groussem Merci dorun ze erënnere wëssen!**

Programm

vun der akademesch Sëtzung fir d'30 Joer vun eiser ACTIOUN-LËTZEBUERGESCH
dënschdes, den 9. Oktober 2001 – ëm 8 Auer owes – am Conservatoire vun der Stad Lëtzebuerg

ënnert dem héige Patronage a mat der Presenz

vun Hire Kinneklechen Altessen
dem GRAND-DUC HENRI an der
GRANDE-DUCHESSE MARIA TERESA

Begrëssung a Merci:

René Faber, President

Bilan vun 30 Joer fir eis Sprooch:

Lex Roth, Grëndungs- a Vize-President

Geschicht - Identitéit - Sprooch:

Prof.-Dr. Paul Dostert, Direkter vun der Recherche
iwwer d'Lëtzebuergesch Resistenz am 2. Weltkrich

musekalescht Encadrement

mat Wierker vu Lëtzebuergesch Komponisten:
mat dem „Luxembourg Brass Quintett“

3x "lëtzebuergesch"

AL – Net fir näischt hu mir eis feierlech Sëtzung am Conservatoire op den 9. Oktober gesat; et ass den Owend virum 60. Gebuertsdag vun eiser Nationalprooch. 43 Joer iert d'Gesetz do war, datt dem Lëtzebuergesch 1984 – endlech – eng legal Basis ginn huet!

Den 10. Oktober 1941 hunn d'Lëtzebuergesch aus där verhuelener „Personenstandsaufnahme“, déi d'Nazien organiséiert haten, e Referendum, e Plebiszit gemaach, doduerch datt si aplaz dat erwaartent „deutsches“ bei den 3 „Fänkcheres-Froen“ iwwer Nationalitéit a Sprooch ouni Kéier a Krëmmel „lëtzebuergesch“ geschriwwen hunn. Domat hunn déi doutgefeierlech giel Flappessen hoergenee de Contraire vun deem errecht, wat si am Schna haten

... a mir hunn nach haut eng vun den eenzege „pebiszi-
téierte“ Sproochen vun der Welt.

Dat Resultat ass net vumselwe kumm: Déi verbruet Äntwert vun de Lëtzebuergesch war wéi de Blëtz vun der Resistenz organiséiert ginn; si ass och ganz kloer als deen éischte kollektive Resistenzakt vum Lëtzebuergesch Vollek ze kucken.

Hei ass dann och d'Ursaach, firwat mir den Här Professor-Dokter Paul Dostert gefrot hunn, fir äis als Historiker a Spezialist vun eiser Resistenz am 2. Weltkrich en akademesch Referat doriwwer ze halen. Dat wäerte mir fir dës Geleeënheet publizéieren.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bach, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes an Honoré Simon

Nächst Klack (74): 29.10.2001

e waarme MERCI

Wa mir haut iwwerall duer e Merci misste schécken, wou mir an 30 Joer bei eiser Aarbecht fir d'Lëtzebuergesch „eng Hand ugepaakt“ kruten, da gifen dat ganz Telefonsbuch-Säite vu Persounen, Verwaltungen, Veräiner, Geschäfte, Gemen-
gen asw.

Mir wëlle besonnesch all déi net vergiessen, déi vun Ufank un am Veräin mat äis „am Taisseel“ waren, och alleguer déi Leit, déi äis mat hirer Begeescherung fir d'Sprooch virugerappt hunn, esouguer wann et heiandsdo dees „Gudden“ zevill war. Vill wollten der direkt alles beieneen, wat a Joerzëngte verluupt gi war. Mä zevill an net genuch, dat si keng Moossen. E sëlliche vun hinne waren der einfach net ze bremsen a si verspellegt fortgelaf ... ouni wäit ze kommen. Dacks guf vergiess, datt ee mat Knëppele keng Vulle fänkt an haart Gejätz nach laang kee Sängen ass. Och un dës „Feierkäpp“ denke mir haut mat Sympathie, fir vill esouguer iwwer d'Graf eraus. Mir sinn Zeien, datt si et an hirem Fong net schlecht gemengt hunn; hiert Temperament ass just mat hinne duerchgaang wéi bei Kutschepäerd.

Mir si ville Ministeren, Staatssecreteiren, Buergermeeschteren, Deputéierten, Scheffen, Gemengeréit a Politiker allgemeng e Merci schëlleg, déi eis Actioun zënter 1971 materiell a moralesch gestäipt hunn. Wéi kënnte mir dobäi eis Press vergiessen, déi vun Ufank u mat deene Mëttele gehollef huet, déi si äis verstännegerweis konnt bidden; natierlech denke mir dobäi och un „de“ Radio an d'Televisioun. Merci ower och all deene Schreier, déi an de leschten 30 Joer an eiser Sprooch publizéiert hunn; si maachen d'Rumm fir eis Aarbecht!

Wéi kënnte mir ower eis grouse Gebuertsdag feieren, ouni eise Membren hire Verdéngscht ze ënnersträichen; zënter Joerzëngte sinn dat der am Joer nobäi 2 000; vun 1971 un hunn der Dausenden äis gehollef a Courage gemaach, och vill déi haut an der Éiwegkeet sinn. Ouni si alleguer gif et keng ACTIOUN-LËTZEBUERGESCH (méi) ginn. Si wëssen, datt hir Actioun vrun allem eng Iwwerzeegungs- a Sympathie-Saach ass, am Fong eng Federatioun uechter d'ganz Land. Et gëtt keng Uertschaft, an där mir net op iergendeng Fassong fir eis Sprooch mat gehollef hunn!

VLäicht ass et net oninteressant, d'Lëscht vun de „Stack-Leit“ emol nach eng Kéier ze publizéieren, déi de 15. Februar 1971 den éischte kleesepere Beemchen als provisoresche Comité fir d'Actioun-Lëtzebuergesch gesat hunn, an zwar mat der Hëllef vum Här Aloyse Raths, am Sëtzungssall vum „Conseil national de la Résistance“, an der „Fortuna“ bei der Garer Kierch:

D'Joffer Lily Uden †, d'Hären Alain Atten, Jemp Bertrand, René Faber, Dr. Emile Duhr†, Abbé Jos Gevelingert†, Camille Goedert, Jemp Hamilius, Abbé Jules Jost †, René Kartheiser, Lucien Ludwig †, Charel Malané, Robert Philippe †, Aloyse Raths, Abbé Arthur Reckinger, Heng Rinnen †, Lex Roth, Emile Schmit †, Dr. Metty Schroeder, Felix Steinberg †

Éischte statutaresh Comité (27.11.1971) : Lex Roth (President); Lucien Ludwig (Vize-President); Charel Malané (Secrétaire); René Faber (Caissier); Camille Linden, Robert Philippe, Arthur Reckinger, Jang Schanen, Dr. Metty Schroeder (Membren)

eng **KLACK** fir eis Sprooch 72

merci Chamber!

P.W. – All puer Woche fannt dir eist „Chamber-Blietchen“ an ärer Bréifkëscht, vläicht och op der Trap oder am Gank; hei ass och net d'Plaz, fir driwwer ze diskutieren, ob déi Publikatioun vill, manner oder kee Sënn huet... si ass do! A fir eis Sprooch ass si ganz gutt do. Net well d'Politiker sou e formidabelt Lëtzebuergesch schwätzen, mä well all Wuert (verbatim!) am Blietchen ass, dat si op Lëtzebuergesch soen oder engem an d'Ried geheien.

Et huet bis 1945 gedauert, iert eis Sprooch hiert vollt Recht an der Chamber kritt huet; ronn 30 Joer duerno ass d'Lëtzebuergesch, ënnert dem Chamber-President Léon Bollendorff, dann och d'Sprooch vum Chamber-Blietche ginn... dat soll festgehal ginn, well alles, wat eng selbstverständlech Gewunnecht gëtt, verléiert nawell gär de Merci fir deen, deem et ze verdanken ass. Dobäi wëlle mir ower och dat administratiivt Personal vum der Chamber net vergiessen: si hu sech an der Zäit musse komplett op eis Sprooch an hir Schreifweis ëmstellen; bei deem Quascht vum Text eng enorm Aarbecht, déi „dobauss“ knapps een anuecht hält!

Haut stelle mir fest, datt dës Publikatioun vum der Chamber sech och esouguer bis an den Detail un dat neist Orthographie-Reglement hält... alt erëm eng Leeschtung vum eise Chamber-Personal, fir déi eis Actioun-Lëtzebuergesch hinnen en extra waarme Merci see! Doduerch ass eist Chamber-Blat ee vun de beschte Modellen/Stuelen/Middele ginn, fir sech un eis Schreifweis ze gewinnen.

merci Kadaster!

AL. – Vru ronn 25 Joer hat e Beamten aus dem Kadaster mech erhuuscht, datt ech „bal net méi gutt war fir heeschen ze goen“. Am Radio hat ech e bëssen den Uz mat deene koppeg-verdäitschte Flouernimm / lieux-dits gemaach, déi ee plazeweis op de Plakate vun enger Stee oder an engem Immobilien-Akt fënnt: *auf der Hoeh – in der Stohl – Fleberbusch... Kotzweise asv.asw., aplaz „op der Héicht – an der Stuel – Fléiberbësch... Kouswiss.*

Ze verstoen ass déi Kueberei nëmmen doduerch, datt **däitsch-sproocheg (hessesch) Beamten** déi lëtzebuergesch Nimm am 19. Joerhonnert no hirem Ouer opgeschriwwen hunn, an deem et vill spezifesch lëtzebuergesch Lauter net guff a gëtt (éi-ou-äi-ue-oe-è), grad ewéi si fir „an der Huewertelt“ dann e riichtewegt „in der Haferdelt“ notéiert hunn. Dat kann ee verstoen... ower net, datt eisen 130 Joer alen „Institut Grand-Ducal / Section de Toponymie“ dat ni riichtgebéit huet; vläicht war dat den Herrschaften net „wëssenschaftlech“ genuch; dajee alt.

Eis Actioun-Lëtzebuergesch huet sech „net ginn“, bis dat **dann elo definitiv an d'Rei geet**; mir kucken dat net duerech en akademesche Sonnebrëll, mä einfach als e Stéck Aarbecht, dat mir eiser Sprooch an Identitéit schëlleg sinn... Zéngtausende vun Nimm! Honnerte Stonnen Aarbecht! Ee Gléck ass de fräieren Direkter vum Kadaster, den Här Patrice Schonckert mat äis „um Tässel“, den Här Minister Luc Frieden, e Frënd vun eiser Sprooch, an den Här Direkter Roger Terrens mat hannendrun. Merci.

ACTION-LETZEBUERGESCH

53a, Glesenerstrooss – L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 – Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Identitéit + Nationalitéit

L.R. – An der leschter Zäit geet ganz vill rieds vun dem neie **Gesetz iwwer eis Nationalitéit**. Klorerweis kënnt eis Sprooch do ëmmer erëm mat an d'Gespréich; si ass nun emol e Stéck vun eise Land a senge Leit, also och en Element vun eiser Identitéit... domat ower och e wichtegt Stéck vun deer sou genannter Integratioun.

Op d'Problematik „**nëmmen eng eenzeg oder duebel Nationalitéit?**“ wëlle mir hei net agoen; dat ass a bleift eng politesch Fro, an eng Decisioun / Léisung ass eng reng politesch Saach, och wann dat erlabe muss, datt jidferree vun äis seng perséinlech Meenung kann a soll hunn. Mir solle just oppassen, datt esou wichteg Froen net an engem pure Parteie-Gestreits zerfatzt a verfälscht ginn. Eis demokratesch gewielte Leit sollen hei, wéi d'Constitutioun et verlaangt, hirem Gewëssen no, an net iwwer de Leescht vu sturer Fraktiounsdisziplin ofstëmme kënnen.

Eng aner Fro an deer ganzer Diskusioun ass natierlech d'Sprooch, eis National-Sprooch. Ouni d'Existenz vun der Actioun-Lëtzebuergesch hätte mir eist **Sprooch-Gesetz vum 1984** ganz sécher net, an deem 3 Sprooch bewosst als administrativ Sprooch festgeluecht ginn: Lëtzebuergesch, Franséisch an Däitsch. Wann dir den Text ower gutt liest a bedenkt, dann huet dir anuecht, datt den Ausdrock „**offiziell Sprooch**“ am ganze Gesetz net virkënnt. Mir hunn also eng „national“ Sprooch, ower 3 Sproochen, déi an offiziellen Texter kënne gebraucht ginn, mä wou a Sträitfäll (litiges) d'Franséisch den Ausstreech gëtt. Dat ass keen Zoufall: Mir hunn deemools an der Redaktiouns-Commissioun fir de Gesetzprojet drop opgepasst, datt näscht un der **Situatioun vun de Sproochen hei am Land** geännert guf, mä datt d'Lëtzebuergesch eng legal Positioun sollt kréien, also e gesetzlecht Existenzrecht. Dat ass zënter dem Februar '84

kloer an däitlech de Fall... an et muss ee jo zouginn, datt dës Decisioun nach laang net déi schlechtest fir verschidde „Saache“ war, geldir. Mir waarden elo nach fir eis Heemechts-Sprooch an deemselwechte verstännege Sënn op d'Verankerung an eiser **Constitutioun**; de proposéierten Text fir den neie Grondgesetz-Artikel „**SPROUCH**“ läit iwregens zënter 1999 fäerdeg an der Chamber!

Wéi ass et dann elo mat eiser Sprooch an der Lëtzebuenger Nationalitéit? Mir soen natierlech alle Politiker merci, déi op d'Sprooch-Conditioun fir eis Nationalitéit halen, mä: **mat Klëppele fänkt ee keng Vullen**... et sief dann, et wëllt ee se dout schloen. Loosst mer och emol un déi Leit denken, déi éierlech wëllen hu „Famill“ mat äis ze ginn, ower mat deenen op der Aarbecht nach ni een e Wuert Lëtzebuergesch geschwat huet; Leit, déi mir, wéinst eise Sproochkenntnesser, nëmmen op Franséisch wëllen ubabbelen. Dann zwéngt déi Leit, 110 Wieder an 20 Sätz Lëtzebuergesch ze schwätzen. Dat maaichen si dann och nach mat; si kréien eis Nationalitéit an e Lëtzebuenger Pass... reiwen iech hiren neie Pass ënnert d'Nues... a soen, dir kënnt si gär hunn, well si giffen elo schwätze wéi de Schniewel hinne gewuess wier. Sou gesäit d'Wierklechkeet aus, well et kann – ee Gléck! – kee Gesetz engem eng Sprooch verbidden.

Datt esou eppes hei bei der Actioun-Lëtzebuergesch steet, **dat verwonnt iech vläicht?** Mä mir waren a sinn a ginn net fanatesch, mä mir bleiwe realistesch! Mir schaffe fir eiser Sprooch eng Plaz an si selwer an der Rei ze halen; et fällt äis net an, engem Mënsch d'Lëtzebuergesch laanscht d'Oueren ze schloen... souwisou ass an deer zweeter Generatioun de Sprooch-Problem bal ëmmer geléist an d'Integratioun, och duerech eng ganz Retsch aner Ursaachen, um gudder Wee.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes a Jeff Weis

Nächst Klack (73): 29.09.2001

Publikatiounen op Lëtzebuergesch...

Nr. Titel	Präis	Porto
1. Rick (René Kartheiser)	50.-	50.-
3. Annoncen, Mentien +++...	100.-	50.-
6. dem Pränz Muttwëll seng Rees an d'Mäercheland	250.-	70.-
7. Kuurzgeschichten	120.-	50.-
8. Klenggeketen (Robert Siuda)	100.-	50.-
9. de Kapp an de Stären (Kartheiser)	465.-	70.-
10. Kuerblumen (M. Lentz)	90.-	50.-
12. Radiospiller (Concours-Stécker)	60.-	50.-
13. Mat Laachen a Kräischen (Bastian)	150.-	70.-
14. De gaunze Wee (Tit Schroeder)	360.-	70.-
16. Veterinären ënnerwee (G. Theves)	100.-	50.-
15. Virnimm (Marcel Lamy)	100.-	50.-
18. Psalmen op Lëtzebuergesch	1 250.-	100.-
19. Spréhelcher a Geschichten (J. Th.)	680.-	90.-
20. Rout a Gréng Lëschtchen	240.-	70.-
21. Mosaik-Steng (Dictionnaire L = F)	380.-	70.-
22. Lidderbuch (ganz nei)	360.-	80.-
d'Leierchen (Facsimile/M. Rodange)	250.-	70.-
Léierbuch fir eis Sprooch:		
„Kommt mir léiere Lëtzebuergesch“	650.-	100.-
CD fir bei dat Buch	650.-	70.-
Cassetten (3) fir bei dat Buch	650.-	70.-
Veräinsschreiwereien (Marcel Lamy)	350.-	90.-
„Kommt mir léiere Lëtzebuergesch“:		
fir Däitscher	300.-	90.-
fir Engländer	300.-	90.-
fir Portugisen	300.-	90.-
Texas Nuckes (Louis Miesch)	100.-	50.-
Fabelen op Lëtzebuergesch (L. R.)	560.-	70.-
Mir bidden op Lëtzebuergesch	350.-	60.-

All dës Publikatiounen kënnt dir a jidfer Bicherbuttek oder bei äis iwwer
Tél. + Fax + E-mail bestellen. !!!! **MAACHT** eppes mat fir eis **SPROUCH**!!!!
...mat „driwwer schwätze“ geet et net duer...

ö... öö... öööh ?

R.Z. – Vlächet huet dat hei net apaart extra mat eiser Sprooch ze dinn, ower et geet ganz ville Lëtzebuenger grad wéi den Amerikaner, déi jo bal all Saz mat „well“ ufänken an och bannendran nach spéitstens no zwee Wieder alt erëm e „well“ dran dixe. Beim Lëtzebuenger heescht „well“ einfach „ö, öö, oder öööh“. Verstitt elo gutt, dat huet näscht mat de Bäizercher ze dinn, déi maache „mööh“, net „öh“.

Den „Hummer“ ass et ower, wa verschidde Leit bei enger Pressekonferenz de Mikro dohinner gehal kréien an eppes aus dem Stand solle soen... „ö, öö, majo, öö, wéi soll ech soen, ööh“ ... an dat ass kloer a verständlech, esou wéi de Fransous giff soen: ce qui se conçoit bien s'énonce clairement! Dobäi ass et och nach gutt Lëtzebuergesch!

De Geck emol op d'Säit: Déi Leit, déi mir hei mengen, déi wëssen dach Bescheed iwwer dat, wat si gefrot ginn... oder wëllen si eppes verstopen? Bei ville fänkt een ewell un ze schmunzen, iert si mat hirem „ööh“ den Ulaf huelen... fir jo nëmmen dat net ze soen, wat si wëssen oder denken. Mä denken si och un déi, déi näscht mat hirem „ë ë ööh“ kënnen ufänken?

eng KLACK fir eis Sprooch 71

Merci Dr. Rischard

Dir huet äis gesot, datt d'Leit „an der Zäit“ och ewell e Wuert fir „Depressioun“ gehat hätten, an zwar eng „Middlerchen“; vläicht seet dësen oder deen sech elo, dat wier eischter eng Form vun „Iwwermiddung“ gewiescht, z.B. beim Strécken an Hiekelen. Ass „d'Depressioun“ net eischter en Zustand, deen un eis gutt (?) al „Flemm“ a „flemmseg“ erënnert?

Mir hunn an der Actioun-Lëtzebuergesch net ze vill Krämpes mat engem Wuert ewéi „Depressioun / depressiv“, well et jo laténgesch-international ginn ass... Wéi mir haut wëssen, hunn um Gebitt vun eisem Land Dausende vu Réimer gehaut; dofir sinn an den „Gene“ vum Land an de Leit garantéiert kéipweis romanesch Elementer noweisbar... och an der Sprooch. An dat ass eng gutt Saach!

... a Mme Elly Schmit

fir dat wonnerléift Kannergebietbuch, an deem Dir e Sprooch-toun fonnt huet, fir deen een Iech ka beneiden, an zwar déi authentesch Sprooch-Fassong vum Kand: einfach a „kannereg“ am allerbeschte Sënn... bei deene Butzen-Texter kommen engem Biller vum Mirò a vum Chagall an hirer genialer Natierlechkeet vrun d'Aen. Egal wie wat vu Relioun hält, et gif een all Kand déi do Form vu Merci wënschen, déi net méi „riichtewech“ ka sinn, wéi Dir se geroden huet.

Mir leeën eise Lieser a Membren der Madame Schmit-Weber hiert „Kannergebietbuch“ aus voller Iwwerzeegung un d'Häerz. Dir kritt et fir 350 Frang ze kafen, an dir kënnt et och iwwer eisen AL-Telephon bestellen, da kritt dir et (+Porto) geschéckt. Et ass wierklech dowäert!

Ya bon BANANIA!

R.Z. - Wa mir äis iwwer verhandste Sprooch iergeren, dann dréint et sech d'meescht ëm Wieder an Ausdréckweisen la „rout Lëscht“. Op eiser „nationaler“ Télévisioun huet sech elo ower och nach eppes anescht eiser Sprooch ewéi Bëschzeck an de Pelz gesat: d'Temperatur, si klammen erop... de Wand, hie kënnt aus westlecher Richtung... d'Wollécken, si verzéien sech... Wat soll dee Kabes? Soll dat besser maachen? Wëllt een/eent sech domat „profiléieren“? Dat kann ee vrun allem mat zerguttstertem Lëtzebuergesch!

Stellt iech dee Wulliwulli emol an anere Sprooch: die Sendung, sie beginnt um 17 Uhr... le président, il fera un voyage officiel à Moscou... the Queen she is ill... Wischiwelsch, petit-nègre, pidgin heescht esou e Sprooch-Geknujels anerwärts! Mir brauchen haut bal nëmme méi vun „RTL-Lëtzebuergesch“ ze schwätzen, da weess jidferen, datt et sech ëm eise petit-nègre handelt.

ACTION-LETZEBUERGESCH

53a, Glesenerstrooss - L-1631 Lëtzebuerg-Gare
Tél.: 470 612 - Fax: 222 490
e-mail: friedjan@pt.lu + faberre@pt.lu + lexroth@pt.lu

Volksempfänger! wie gehabt?!

Mir mengen, et wier net vu Muttwëll, wa mir an eiser KLACK den Text vun deer „Resolutioun“ giffe publizéieren, déi an eiser Generalversammlung vun 2001 eestëmmege ugeholl ginn ass, an déi bestëmmt all eis Membren an d'Frënn vun der KLACK interesséiert. Op déi Manéier kann och jidferen sech eng kloer Meenung driwwer maachen.

Dem Sënn an dem Buschtaf vun hire Statuten no, setzt d'ACTION-LETZEBUERGESCH sech fir alles an, wat LETZEBUERGESCH ass, also:

- och fir eis demokratesch Traditiounen - och fir eis konstitutionell Fräiheeten - och fir eis absolut Pressefräiheet - och fir e gesonde Pressepluralismus.

- Mir begrëissen, datt duerch d'Gesetz iwwer d'elektronesch Medien de Radios-Monopol vrun 10 Joer gebrauch ginn ass.

- Mir drécken eis Zefriddenheet driwwer aus, datt et haut op lokalem, regionalem an nationalem Plang eng pluralistesche Radios-Landschaft gëtt, an datt de Stat en öffentlech-rechtleche Radio gegrënnt huet.

- Mir bedauern ower, datt de Monopol fir en national-wäiten Télévisiouns-Programm nach ëmmer strikt an der Hand vun enger eenzeger Privatgesellschaft läit, deer hiren auslännesche Kapphären a Proprietären eist Land, seng Leit an deenen hire Meenungspluralismus komplett egal sinn, sou laang wéi hir Aktie-Päck déck genuch bliewen oder bäihuelen.

- Duerch dësen Ëmstand ass et praktesch net méiglech, datt op der TV kontradiktorech Diskussioun

nen eng Chance kréien, an datt kee Mënsch sech géint tendenziéis Commentaire wiere kann, déi mir ze dacks aplaz propper Informatioun zerwéiert kréien.

- No de Statistike kucken 80 % Prozent vun de Lëtzeburger deen eenzegem national-wäite Programm, deen domat logescherweis dee gréissten an domat riskantste Meenungsmécher vum Land ass. An senger Proportionen ass dat en eemolegen Zustand am Verglach mat alle fräien an demokratesche Länner op der Welt! Dee Programm vun enger Stonn den Dag gëtt dobäi och nach 4mol am Owend erëmgeknat, sou datt de Kanal besat bleift a bewosst keng Zäit a keng Geleeënheet bestoe kann, eng demokratesch gesond Diskussioun opkommen ze loosse.

- 90 % vun alle Stéit am Land sinn iwwer Kabel un d'TV ugeschloss, sou datt de Problem vun Antennen sech net méi stellt; déi technesch Mëttele sinn an hire Méiglechkeeten an am Präis absolut kee Stee méi um Wee. Den Opbau an d'Fonctionnement vun engem Sender a Programm kaschten net méi wéi d'Schafen a Fonctionnéiere vun engem mëttelgrousse Lycée! Dat muss eis Meenungs-, Medien- a Presse-Pluralitéit deene Leit wäert sinn, déi eist Land dirigéieren.

- Mir verlaangen, datt eise Stat op déiselwecht Manéier wéi fir de „Soziokulturelle Radio“ en öffentlech-rechtlechen TV-Programm schafft a fonctionnéieren deet, sou wéi et sech an engem ziviliséierte Land passt, datt sech fir d'Meenungsbildung net eleng direkt oder indirekt muss un d'Publicitéit verkafen.

- Mir invitéieren, mat all eise Respekt an eiser statutarescher Neutralitéit, eis politesch Verantwortlech a Parteien, eis Gewerkschaften vun alle Meenungen an Iwwerzeegungen, esou séier wéi méiglech drop hinceschaffen, datt eist Land am Sënn vu senger TV-Souveränitéit aus dem Zustand vun enger „gläichgeschalter“ Diktatur erausgeféiert gëtt.

zimlech „gerecht“ opgedeelt: Guido(n), Démarreur, Bougie, Klaxon, Culasse, Pneu, Malle... ower Schlauch, Kupplung, Brems, Kühler, Gank.

Da gëtt et eng aner Zort vu Sprooch-Reaktioun, bei deer mir ouni eis Sproochfaarf riichtewech däitsch Ausdréck an d'Letzbuergesch eranhuelen: Wasserleitung, Wischer, Sicherung, Heizung... dat kënnt ouni egal wat fir e „Fanatismus“ Waasserleedung, Wëscher, Sécherung asw. heeschen. Firwat am Fong net?

Datselwecht hu mir z. B. och beim Metzler, dee jo ee Gléck ni e „Metzger“ ginn ass a scho guer kee „Fleischer“: Firwat kafe mir do eng Hax a keng Héiss, woufir dee Vizmatessen „Aufschnitt“? Da solle mir och vläicht gläich „Frikadellen“ aplaz Bouletten huelen. Och an dësem Gebitt fanne mir eng interessant Opdeelung vu Franséisch an Däitsch. Wier dat net och emol vläicht e bëssen Nodenkes wäert?

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Henri Marbes, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes a Jeff Weis

Nächst Klack (72): 30.06.2001

nach Schreifweis...

L.R. - Et kann een sech schlecht enthalen, fir eise léiwe Lieser emol e lëscht Beispill ze ginn, wat fir eng „Kiermes“ 1946 op deem Gebitt opgeriicht gi war, wéi d'Orthographie vum Schoulbuch „Das Luxemburgische und sein Schrifttum“ onbedéngt huet misse verschwannen, well zwéi blätzgescheit (!) Männer sech zënter Joer an Dag, aus x-Ursaache privat an ideologesche net hiewen a richte konnt.

Probiéiert emol, fir dat hei ze liesen, a vergläicht et mat der offizieller Schreifweis vun haut: **e metvogh séét de président ogh nagh merssi fir d'ëusseruedentlech haaptversamlong fun der geselschaft „Ais shproogh“** (Text Lucien Ludwig vum November 1971).

...dir mengt, dir hätt eng „am Kannelli“ oder dir gëngt barlucken, gelldir. Mä datt ass 100 % an deer Schreifweis, déi 1946 offiziell géint den Nik.Welter duerghebruegt gi war...a verstännegerweis an der Lächerlechkeet ënnergong. Är Meenung ass iech iwwerlooss...

nach eng Pouz ...

P.W. - Wien et éierbar mat eiser Sprooch mengt, an net nëmme säi komesche Charakter mat senger zwanzegster „Seeche vun der roudier Geess“ wëllt ofreagéieren, de soll och elo ophalen, sech un eiser Orthographie ze reien; déi ass offiziell an domat basta! Iwwregens gesi mir an Däitschland, wat fir eng aremséileg Triwwel déi sëllege „Wëssenschaftler“ mat hirem jorelaange Gedeessens färdig bruecht hunn: e Mëschtekoup!

Eng Schreifweis kann nëmme vu Verständnegkeet a visuellem Verhalt an net nëmme vun „Logik“ a purrem Verstand / Intellekt liewen, soss misste mir déi däitsch, déi franséisch a vrun allem déi englesch bei der Jomer geheien... wat gife mir z.B. mat Ausdréck wéi deenen hei maachen: **eingeeigelt - geeignet - geehrt - soeben / knowledge (nolitsch!) - enough (inaff) / - ...-able (éibel!) / honneur, honorer - oeil, feuille?**

Wann eis sympathesch Kregéiler dann net méi widerwëssen, da kënnt d'Ausried vum „historesche“ Fong an „etymologesche linguistesche Paradigmen“. Ass dat fir z'iesse oder fir mat Waasser anzehuelen? Op jidfer Fall muss et „vor und nach Gebrauch geschüttelt werden“.

net gewinnt an net ge...

AL. - Den däitschen Ausdréck „groß- oder aufziehen“, grad ewéi de franséische Begrëff „élever“ haten an eiser Sprooch zënter Joer an Dag och eng lëtzebuergesch Iwwersetzung: ZILLEN! Et gufe Kéil am Gaart gezillt; am Stall gufe Gissercher, Källefcher, Dickelcher gezillt...an d'Kanner sinn och gezillt ginn. Denkt emol driwwer no, duerch wat eist „zillen“ ewell iwwerall ersat gëtt...dann huet eis Sprooch vläicht och bei iech eng Chance, erm e bëssen „gewinnt a gezillt“ ze ginn. Ass et dann net schued, wéi mir d'Letzbuergesch fir egal wat aus der „Bilkerécht“ wutsche loosse...elauter kleng Monumentercher, déi mir verhandsen...oder emgeheien.

eng KLACK fir eis Sprooch 70

Wiem seng Schreifweis?

L.R. – Loosst mer emol nach eng Kéier ganz kloer e puer Wierder iwwer d'**Geschicht vum der Schreifweis** vum Lëtzebuergesche soen. Vum Tunn Meyer un – 1839! – hat jidderfe vum de Schreiwerten an eiser Sprooch seng perséinlech Orthographie. Dat ass näischt Bosseg an näischt apaart Lëtzebuergesch; dat fanne mir an alle Sproochen am Ufank vum Schrëftlechen iwwerall.

Déi éischt Kéier, wou mir eng „allgemeng norméiert“ Schreifweis fir eis Sprooch begéinen, dat ass 1914, wéi **de Professor Nik. Welter** zesumme mat sengem Kolleg René Engelmänn dat alleréisch Schoulbuch fir eis Sprooch erausginn huet, an zwar „Das Luxemburgische und sein Schrifttum“. Dat kennen mer nach vill vun äis; leider huet et an de Schoulen ouni Ännerung a Verbesserung geegeschtert bis ... 1946!

No 1946 huet **de Schoulminister Nic. Margue** decidéiert, der Welter-Engelmänn-Schreifweis den Hals ëmzedreinen; dat ass aus Ursache geschitt, déi traureg waren a pädagogesch souguer hireverbrannt, bei allem Respekt, deen een deenen dichtegen Hären hirem Undenke schëlleg ass a bleift. Dat ass eng haart Sprooch, mä et kascht bis haut, 55 Joer duerno, eis Sprooch esou vill Krämpen, Onsécherheet an Aarbecht, datt een et objektiv einfach net aus falsch verstanener „Pietéit“ ënnert den Tapis ka kieren. Ech géng och mengen, mir hätten no 30 Joer Suergen an Aarbecht op deem Gebitt, d'Recht, äis iwwer deen aremséilegen Zoustand vum deemools e bësse Loft ze maachen.

1951, vum der Publikatioun vum éischten Heft vum eisem „groussen“ Dictionnaire, guf **ënnert der Koordination vum Professor Robert Bruch, eng Zort Mëschung vum de Schreifweise „Welter-Engelmänn / Margue-Feltes“** gemaach; déi Orthographie ass **1972 d'Interventioun vum der Actioun-Lëtzebuergesch** (Heng Rinnen an L.R.) vum Här Minister Robert Krieps per „arrêté ministériel“ offiziell ginn; den Alain Atten hat dofir déi wëssenschaftlech Preparatioun gemaach. All Verdéngscht a jidder Éier sollen do bleiven an dohinner kommen, wuer si gehéieren, kloer, dättlech an objektiv.

Eis Actioun-Lëtzebuergesch huet sech vum Ufank (1971) un absolut un d'Schreifweis vum „Dictionnaire / Robert Bruch“ gehal an déi och mat all hire Mëttele an hirem Kënne „ënnert d'Leit“ bruecht; den Här Aloyse Raths huet se als Enseignant am ISERP op eng exemplaresch Fassong bei de Schoulmeeschtesch-Studenten un déi jonk Leit bruecht.

An den 90er Joren huet eng héichoffiziell Kommissioun **en etlech Vereinfachungen an Ännerungen** un der „Bruch-Orthographie“ gemaach; déi sinn **den 30.07.99 als „règlement grand-ducal“** erauskomm, also praktesch als Gesetz. Mir hunn äis direkt a ganz strikt doru gehal, ouni „wéi-wou-woufir-ower a mä“ ... **et geet nëmme mat Disziplin an Uerdnung** bei enger Schreifweis, egal watfir enger!

Dat sinn an e puer Wierder an ouni Gedeessems d'Wouerechten iwwer eis Orthographie. **Et guf a gëtt also keng Schreifweis vum Lex Roth a keng vum Josy Braun.** Just déi zwéi Schreiwerte waren nach ëmmer a sinn sech 100 % eens am Respekt vum deer EENZEGER Orthographie, déi OFFIZIELL ass. Dat huet emol eng Kéier hei, zeseo „fir hannert de Spigel“, musse festgehal ginn.

ACTIOUN-LËTZEBUGESCH EIS SPROUCH

Merci hier an duer...

... Anne Brasseur

AL – „**Eng kleng Hëllef fir Lëtzebuergesch ze schreiwen**“ heescht déi nei Brochure, déi de Schoulministère dëslescht erausginn huet. Eng gudd Saach, déi d'Actioun-Lëtzebuergesch mat Begeeschterung begreist. Ass dat dann elo eng „Konkurrenz“ fir äis? Jëmmen neen! Mir sinn éierlech frau fir alles, wat an eiser Sprooch a fir si gemaach gëtt, a soen häerzlech merci. Et geet ëm d'Saach! Wien hätt da vum 30 Joer geduecht, datt eis Sprooch haut op dësem Niveau a vum enger Ministesch perséinlech esou gudd gehollef kritt ... dat ass formidable, a méi schéin hätt mir äis et net kënne dreemen.

Déi nei Schreifweis-Brochure vum Educationministère setzt ganz beim Ufank an den Haaptelmenter vum eiser Schreifweis un; wie weider dra wëllt goen, dee fënnst méi Detailer um Schreifweis-Blat vum der Actioun-Lëtzebuergesch; wann een nach méi a genee drun interesséiert ass, dann ass dem **Josy Braun** säin Orthographie-Heft „**aktuell**“ eng Bomme-Geschicht. **Et geet hei (wuelverstan!!!) an deenen 3 Saachen natierlech ëm eng an dëselwecht offiziell Schreifweis** ... eng wonnerbar Offer fir jidderfeen, deen sech fir geschriwwent Lëtzebuergesch interesséiert?!

Um Ministère kritt een déi nei Brochure iwwer den Telefon 478-5100/-5224 ...

oder dir bestellst se bei eiser Actioun-Lëtzebuergesch, Tel. 47 06 12 ... natierlech gratis!

... Emile ANGEL

... heescht dee Mann, vum deem dir vläicht ewell déi eng oder aner Kuerzgeschichte an enger Zeitung gelies huet; et wier bal ze wetten, datt si iech gefale

... den Antoine (Tunn) Meyer, gebuer den 31. Mee 1801!

De Papp vum eiser klenger geschriwwener Sprooch a Litteratur guf vum 200 Joer matzen an der Stad gebuer; hien huet 1829 dat alleréisch Buch – e Bichelchen! – erausginn: „e Schréck op de Lëtzebuenger Parnassus“. Eis Actioun-Lëtzebuergesch an hir Membren éieren den lechternacher Mathematiks-Professor a Lécker Universitëitsprofessor dofir a sengem 200. Gebuertsjoer op dëselwecht Fassong wéi eis Nationaldichter DICKS-LENTZ-RODANGE ... mat enger bronze Plack um Gebuertschaus an der Stad!

konnt! De Professor ANGEL ass e Meeschter am Schreiw vu klor a kuerz dohinner „gedixte“ Verzieleeren, hannert deenen d'meescht eng déck Portioun luusseg Liewesweisheet stécht. Den **Emil ANGEL** mécht dat an enger Sprooch, déi ee jidderengem kann an d'Ouere wéi an de Mond leeën ... net nëmme deene „Groussen“, och jonke Leit a Kanner ... an dem Léierpersonal, dat Lëtzebuergesch an enger Klass ze ginn huet.

Kuckt emol an den nächste Wochen nom neie Buch dovun an de Bicherbutteker. A maacht iech selwer oder engem léiwe Mënsch eng Freed mam Buch „Komm, Spillmann, komm!“.

... Madame Theis-Harsch

Mir kruten e Blat geschéckt, mat Déiercher a Männercher drop gemoolt; bei all Bild ass eng Schwätz-Blos wéi an enger BD; jidderfe seet, wat hien NET ass, mä wéi hien op Lëtzebuergesch heescht oder schwätzt: „ech si kee Schmetterling, ech sinn e PÄIPERLEK! ech si keng Ameis, mä eng SEEJOMES! ech lafen net schnell, mä SÉIER! ech ginn net oft rosen, ower DACKS ... Dat nennt sech intelligent-pedagogesch Method. Mir soen deer sympathescher Léierin vum Rousperter 2. Schouljoer merci!

... a Madame Baumann vum Lampertsbiereg

Dir sidd net frau mat deem Koblenzer „Mëtternuecht“, a mir soen Iech merci, dat Dir äis dat och geschriwwen huet. Mir froen äis, wéi sou dacks, firwat dat HALLEFNUECHT fir e verkleent MITTERNACHT soll verschwannen. Fanatesch? Museal? ... oder egal?

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes a Jeff Weis

Nächst Klack (71): 26.05.2001

eist Lidderbuch

64 bekannte Lëtzebuenger Lidder am Täscheformat

Endlech hu mer lo am Land e praktescht Gesankbuch, „Eiser Lidder – fir mat ze sangen a mat ze spillen“, dat besonnesch de Chéier an de Veräiner an hirer Fräizäit, op hiren Ausflüch, op hire Reese gutt Dëngschter ka leeschten an ouni Gedeessems kann iwwerall matgehall ginn. Et ass och vum de Begleeder um Piano, op der Gittar oder der Harmonika einfach ze gebrauchen, well bei all Lidd d'Akkorden derbäi stinn.

Eng technesch Neierung gëtt et och am Buch: et si vu vireran e puer Autocollanten direkt mat agebaut, op déi spéider nach aner Lidder kënne gepecht ginn, wann se sollte gebraucht ginn.

D'Buch, dat een ouni Problemer an eng Paltongstäsch ka stechen, huet e ganz flotten, faarwegen, plastifizierten Deckel vum Ota Nalezinek, an ass mat senge 64 Lidder op 176 Säiten a véier grouss Kapitelen agedeelt: I. Land an Traditionen; II. Kannerzäit a -freed; III. Iessen, drénken, gecksen, laachen; IV. Dicksiana. D'Membere vum der „Actioun Lëtzebuergesch – Eis Sprooch“ kréien d'Gesangbuch geschenkt. De Verkaufspräis ass 360 F, also net emol de Präis vum engem Teller Spaghetti. D'Lidderbuch kann ee bestellen d'uerch Iwwerweisung vum 360 F an 80 F fir d'Onkäschen op de Postscheck 6644-48 vum der „Actioun Lëtzebuergesch“ mam Vermierk „Eiser Lidder“. Fir Gruppebestellunge rífft een am beschten um Tel. 47 06 12 un oder et méllt ee sech iwwer Fax 22 24 90.

*mir si geplënnert !!!
eis nei Adress ass:
Glesener - Strooss, 53b
L-1631 Lëtzebuerg - Gare
Téléphon: 470 612
Fax: 22 24 90 + 45 83 89
E-mail: friedjan@pt.lu*

eng **KLACK** fir eis Sprooch 69

Kierche-Sprooch...

C.B. – D'„Actioun Lëtzebuergesch“ hält drop, dem Präses vun Lëtzebuerg Seminaire merci ze soe fir säi formidablem Artikel iwwer d'Lëtzebuergesch als reliéis-kierchlech Sprooch (Die Warte, Nr. 10/1956 vum 22. Mäerz 2001). De Georges Hellinghausen huet do de Wee nogezeechent, deen eis Sprooch zënter dem Krich an der Kierch gemaach huet, an dobäi huet hien nogewisen, datt d'Lëtzebuergesch sech an deene leschte Joeren a Joerzénge lues a lues och zu enger liturgescher Sprooch entwéckelt huet. Hien huet a sengem Artikel bedauert – a mir kënnen do nëmmen zustëmmen! – datt deen Aspekt an der „Lëtzebuergesch“-Ausstellung vum „Centre national de littérature“ komplett vernoléisst ginn ass.

Den Här Hellinghausen huet et awer net verpasst, och der A.L. hir Roll an deer Saach ervirzestrichen. Zënter hirer Grënnung am Joer 1971 ass eis Actioun „fir alles agetruden, wat lëtzebuergesch ass, apaart fir d'Sprooch“ (Artikel 3 vun de Statuten), an do eben och fir d'Lëtzebuergesch an der Kierch. Well mir hu fir eis Saach ni en Ënnerscheid tëscht politeschen a philosopheschen oder reliése Meenungen an Iwwerzeegunge gemaach, awer mir waren äis vun Ufank u bewosst, datt eis Sprooch och an der Kierch hir Plaz hätt. An de 70er Joeren hate mir duerfir souguer eng Kommissioun „Lëtzebuergesch an der Kierch“ an d'Liewe geruff, an deer nieft Comitésmembere vun der A.L. och eng Rei vu Geeschtlechen a Vertrieeder aus dem Bistum dra waren. Hei gouwen a laangen Owenders verschidde Gebieder iwwersat (Rousekranz, Kräizzechen a.s.v.). Hei gouwen awer och – an dat wëssen der vläicht vill net (méi) – d'Virarבעchte fir d'„Mass op Lëtzebuergesch“ gemaach, déi herno vun der Diözesaner Liturgiekommissioun virugefouert an 1994 mam Seege vu Roum ënnert dem Titel „Liturgesch Feiere fir Lëtzebuerg“ erauskoumen.

Als A.L. waren a si mir net nëmmen e bëssen houfreg drop! Wann et haut a ville Poren d'Regel ass, datt an de Massen oder bei anere Geleehentheete Lëtzebuergesch Texter gebraucht ginn, dann dierfe mir äis dofir och e bëssen op d'Schëllere klappen. Vun den Doudesannoncen, Doudebiller, Kommuniionsbiller ... op Lëtzebuergesch guer net ze schwätzen! A mat Freed waarde mir drop, datt d'Sonnend-Evangelien a Lëtzebuerg Sprooch, déi de „Service biblique diocésain“ (iwwerengens mat Hëllef vun engem vun eise Comitésmembren) zënter enger Rei vu Joeren amgaang ass z'iwwersetzen, Enn dës Joers sollen an engem schéinen a wäertvolle Buch erauskommen. Fir alles dat ze honoreieren, wat um Niveau vun eiser Sprooch an der Kierch an deene leschte Joeren a Joerzénge geleescht gouf, hat eise Comité jo eestëmmege drop gehalen, deenen zwéin Aierzbescheef Jean Hengen a Fernand Franck 1995 d'sëlwer Plaqueette „Dicks-Rodange-Lentz“ als Unerkennung fir hir Verdéngschter fir eis Sprooch z'iwwerreechen.

Fir eise 25. Gebuertsdag hu mir 1996 als Extra-Serie Nr. 18 „d'Psalmen op Lëtzebuergesch“ erausginn, déi de Raymond Schaack an de Felix Molitor iwwersat hunn. Domat hu mir eent vun deene wichtigste Bicher an der Helleger Schrëft, datt souwuel vun de Judde wéi vun de Chrëschten héich an Eiere gehal gëtt, och an eiser Sprooch virgeluegt ('t ass iwwerengens ëmmer nach bei äis am Sekretariat ze kriéien). Och dat Buch hätt – nieft de „Liturgesch(e) Feiere fir Lëtzebuerg“ – an der „Lëtzebuergesch“-Ausstellung zu Miersch net dierfte feelen!

Et ass dofir nëmme richteg, datt den Här Hellinghausen op dësen „oubli“ higewisen huet, a – wéi hien – fannen och mir dat op d'mannst „regrettable“.

P.S.: Am WORT vun haut fannt dir op de KULTURSäiten nach en Artikel iwwer d'Actioun-Lëtzebuergesch an d'Kierch.

ACTIONN LËTZEBUERGESC – EIS SPROOCH

Mir si geplënnert!

**Adress: 53a Glesener-Strooss / Stad-Gare
all aner Adresse bleiwen déiselwecht**

6. Abrëll... eise Fändel!

L.R. – An enger Notiz, déi d'„tageblatt“ déi viregt Woch bruecht huet, stong d'Nouvelle, datt d'Leit an de baltische Länner (Estland, Litauen a Lettland) bestrooft ginn, wann si fir bestëmmten Deeg de Fändel vun hirem Land net eraushänken! Wat mir dovun halen? Rosewéineg ... mat Klëppele fänkt ee keng Vullen!

Wien ower e bëssen an der Geschicht vun deenen dräi Länner bliedert, dee ka weinstens probelieren, ze verstoen, wat et heescht, Joerhonnerte laang – an zwar bis vrun enger Dose Joer! – vun anere gepéngt a grujeleg ënnerdréckt ze ginn. Dat schléit Wonnen a mécht Länzechechen, déi op d'mannst e puer Generatiounen halen, iert si erausgewesene sinn. Natierlech wëllen déi kleng Republike sech mat alle Mëttele an hirer Fräiheet an Onofhängegkeet behaapten an duerstellen; mat eiser Situatioun huet dat – ee Gléck! – ower nach knappes ze dinn. Mir kënnen zënter 1839 a vrun allem zënter de 56 Joer nom 2. Weltkrich „dem Noper weisen“, datt mir eist eegent Land hunn a „wëlle bleiwe wat mir sinn“, souguer fir all Zyniker: esou wéi mir sinn, an an aller Frëndschaft

Meeschter op eisem Këppche Land; net besser an net méi schlecht wéi anerer, a géint keen.

Eise Stat ass op bescht Manéier politesch, sozial a gewerkschaftlech demokratesch; eis gewielte konstitutionell Monarchie ass zolidd an unerkannt, grad ewéi Lëtzebuerg op der ganzer Welt! Déi Gedanken ënnersträiche mir mat Freed an Houfert den nächste Samschdeg, wa mir eisen neie Grand-Duc Henri a seng Famill offiziell feieren. Et ass eng grouss Geleehentheet, fir hinnen an äis selwer Guddes ze wënschen.

Déi Chance, datt Gléck an déi Freed solle mir mam Fändel als Symbol, dem Zeche vun eiser fräier Heemecht kloer ënnersträichen. Mir eieren domat och eis Elteren an alleguer déi virun äis, deene mir esou vill ze verdanken hunn, déi „de Fuendel héichgehal hunn!“ Wien dat net esou gesäit, dee kalennert vläicht net apaart driwwer, firwat et him esou eierbar geet. Ower hien ass glécklecherweis an demokratesch fräi, fir ze denken, ze maachen an ze soen, wat hie wëllt ... oder net!

EU - Sprooche - Joer...

R.Z. – Am Kader vun der EU-«année des langues» hat eis Televisioun e ganz interessant Thema programmiert: Sinn déi vill Sproochen hei am Land gutt oder schlecht fir d'Lëtzebuergesch? Ech hunn als Vertrieeder vun eiser och invitéierter Actioun-Lëtzebuergesch bei deer Diskussioun matgemaach an d'Meenung vun eise Comité vertratt: Ganz kloer ass d'A.L. géint keng aner Sprooch, well si äis all sproochlech eng ongeheier Chance ginn. Mir si just dogéint, datt d'Lëtzebuergesch an der Schoul e Stéifkand beim Opbau vun engem fir jiddereen néidegen IDENTITÉITSGEFILL ass; mir sinn dofir, datt ee jiddfer Sprooch, déi ee gebraucht esou korrekt wéi méiglech am Grëff huet ... dat selwecht verlaange mir ower och fir d'Lëtzebuergesch! Mir sinn a bleiwen dogéint, datt eis Sprooch muttwëlles vu Wiederer an Ausdrocksweise futtigemaach gëtt, déi mir absolut net brauchen. Mir leien hei just op der Linn vun den europäeschen Instanzen, déi kee Stéck vun eise kulturelle Verschiddenheete wëlle verkomme loosse ... dat ass net nei, ower et guf ze laang net oder falsch verstan!

Eis Sprooch ass zënter 17 Joer gesetzlech eis Nationalsprooch a steet hei offiziell um selwechte Rang wéi Franséisch an Däitsch, an zwar do, wou d'Praxis et verstännegerweis erlaabt: ... „dans la mesure du possible“, heescht et am Gesetz vun 1984, an deem d'Actioun-Lëtzebuergesch iwwerengens ganz direkt „schëlleg“ ass! Eis Sprooch dierf also op kee Fall ewechgedréckt oder lénks

leie gelooss ginn, besonnesch an der Schoul, wou mir fir hire legale Rang en ugepasstent Léiermaterial verlaangen; mir wëllen net, beim „Jabo senger Kap“ oder sympathesche Witzspréchercher à la „Treschen Nikki“ stoe bleiwen, mä och déi spezifesch lëtzebuergesch grammatesch Elementer an der Schoul behandelen. Mir sinn och dofir, datt d'Schreifweis fir eis Kanner eng ganz normal ënner anere bleift; mir sinn ower net dofir, datt een an der Schoul duerch d'Orthographie vun Lëtzebuergesche mat roudé Sträpp d'Flemm agedriww kritt. Dat geet mam Gebrauch an enger gesonder Gewunnecht an d'Rei! Léiermaterial ass elo kéipweis do! De richtige Sproochgebrauch muss ower zolidd trainéiert ginn, fir datt d'Sprooch net ewell an de jéngste Joere vertriwwelt, verdäitscht an zu gudder Lescht massakréiert gëtt.

Mir brauchen eis Iwwerzeegung absolutt net ze änneren, datt d'Sprooch um Land dat bescht an natierlech Integratiounselement war, ass a bleift ... mir sinn ower frou, datt dat elo och um héigen Niveau vun der EU kloer erkannt an aktiv unerkannt gëtt ... 26 Joer, nodeem d'Actioun-Lëtzebuergesch fair an heiflech an der aler Europaschoul bei der Fouerplaz déi éischt Coursé fir eis auslännesch Matbieger ageféiert huet. Mir si gléckleche driwwer, datt haut gemengt gëtt, dat wier ëmmer esou gewiescht; ass dat net e wonnerbare Bewäis, datt mir Recht haten?

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bache, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes a Jeff Weis

Nächst Klack (70): 28.04.2001

Maul- a Kloekränk...

J.W. – Et gëtt ëmmer erëm gesot a geschriwwen, datt „Roi um Radio an der Televisioun“ fir eis Sprooch eng apaart wichteg Roll ze spillen hunn; wéi vill eis Sprooch es grad do kritt, dat wësse mir all: do fënnent eng Versammlung statt, et ass e Wieder am Unzoch, e Géiederzuch ass ëmgetippt ... Wann dat dann och nach x-mol den Dag widerholl gëtt, dann heescht et geschwënn: Firwat soll ech dann net esou soen? Déi vum Radio soe jo d'selwecht; do heescht et och net „dacks“, mä „oft“, net „séier“, mä „schnell“. Et sief! Eis Actioun Lëtzebuergesch huet iwwerengens e Bichelche mat Honnerten deer Beispiller erausginn; do steet ower och, wéi een et zerguttst ka soen ... dir kritt et nach ëmmer bei äis „Gréng a rout Lëschten“, No 20 vun eiser Extra-Serie ... rufft einfach un oder faxt äis äre Wonsch eran.

Hei musse mir dës Kéier „déi vun der Tële“ ower emol luewen. Si hunn et fäerdig bruecht, e richteg gutt Lëtzebuergesch Wuert fir deer „Maul- und Klauenseuche“ ze fannen an ze gebrauchen, vun deer zënter Wochen all Dag e puer Dose Mol an den „News (???)“ rieds geet. Géint dat Wuert „Maul“ oder „Schnëss“ huet jo bei dem Déier keen eppes, och wann et fir e Mënsch gesot zimlech graff ass; bei engem Déier huet et nach ni anescht dofir geheescht: „de Bless huet d'Kloe wéi ... no de Kloe kommen d'Zéiwen“, ass et um Land an am Spréchwuert. Mir wëssen, datt eng „Seuche“ och d'Bedeutung vun enger Epidemie huet, mä hei verstet jo jiddereen direkt; oder ass „fièvre aphteuse“ fir äis all méi dätlich an „épzootie“ méi verständlech?

Also heescht et ewell MAUL- a KLOEKRÄNK (ouni „N“ an der Mëtt!) um Radio wéi an der TV; dofir soe mir „deene Leit“ merci. Wann elo och nach all Radio an d'geschriwwen Press op dee Wee matginn, da konnte mir op d'mannst hëllefen, datt eppes géint d'Maul- a Kloekränk vun eiser Sprooch geschitt ass.

P.S.: Nodeem den Här Tom Graas (RTL) ugeruff hat, ob et da kee lëtzebuergesch Wuert fir déi Kränk gif ginn, sinn ech bei de Prof. Jos. Hess, den Henri Rinnen, an de „groussen Dictionnaire“ a bei den Dr. med.vet. Georges Theves an hire Publicatiounen iwwer d'Veterinäre kucke gaang ... näischt do. Den Här Dr. med. vet. Marcel Gillen, selwer aus engem Bauerenhaus a 50 Joer „Véidokter“, kommt mir och keen Ausstreech ginn. Dunn hunn ech d'Wuert „Maul- a Kloekränk“ aus deer „Seuche“ gemaach, a mat deem Ausdrock huet och mäi Sprooch-Kolleg Josy Braun sech averstan erklärt. Et ass vläicht net oninteressant, ze wëssen, wat déi „Maul- und Klauenseuche“ an anere Sproochen heescht: foot- and mouth disease (engl.), mond- en klauwzeer (hollännesch), mul- och klövsjuka (schwed./skandin.) ... disease, zeer, sjuka? Dat heescht an all deene Sproochen eng „Krankheit/Kränk“ an net onbedéngt Seuche am Sënn vun „Epidemie/épzootie“; mä esouguer „Seuche“ huet mat „siech=krank“ a „sick-net an der Rei“ ze dinn; denkt un de „Siechenhaff“ an den Aussaz.

Geet dat dann elo duert, fir ze weisen, datt een sech et net licht gemaach huet, fir e Wuert op Lëtzebuergesch ze „knätzelen“? A well esou sëlleschen iwwer dat „neit“ Wuert geschwat ginn ass-erënnert dir ech och nach vläicht un „d'Sonnendäischtert“? – hu mir jo elo automatesch nach e Bewäis, datt ee mat de Radioen an der Televisioun wierklech immens vill am guddé Sënn fir eis kleng Sprooch kënn (mat=maachen, aplaz een deen aneren unzegränzen. – (L.R.)

Charisma...

L.R. – Wien eis Sprooch nëmmen theoretesch, nëmmen technesch, nëmmen linguistesche, nëmmen als Kommunikatiounsmëttel, nëmmen als literaturhistorescht Studéiergebitt kuckt a gesäit, deem „schmaacht“ si och deemno: wéi perfekt nogemaachte plastiks Uebst! Firdeen ass eng Sprooch nëmmen eng Geschicht vu Lauter, vu Phem, Phonem, Lexem, vu Syntax, Onomasiologie, Semantik, Flexioun, Sazperioden asw., oder am Geschriwwene just eng Saach vu Schrëft-Zeechen, déi ee gesäit, fir eppes, dat een héiert.

Hei muss een un déi Leit denken, déi kee Genoss un engem gudde Maufel hunn, déi am Fong iwwerhaupt net „iessen“, well si sech jo nëmmen egal wat an hire grommelege Mo stoppen ... denkt emol un dat komescht Gedéngels, wat d'Astronauten aus Tüben a plastiks Geschier drécken a schlécken, just fir hirem Verdauungsapparat eppes ze ginn, fir d'Zellen ze „hydratéieren“, si ze fidderen an dem Kierper Vitaminnen ze verschafen.

Déi Uluecht muss ee verstoen, an et soll ee se respektéieren. Mä mat dem Liewe vun enger Sprooch, mat dem Ennerscheed vu „langue/langage“, mat der verstänneger Entwécklung, mat dem Erhalen an dem Genoss vun deem kulturellen Identitéits-Element huet dat pur Linguistescht rosewéineg ze dinn. Dat ass a bleift, bis op gutt an nëtzlecht Dictionnaire-Schaffen (Lexicologie/graphie), eng stébsseg-dréche Labo's-Aarbecht.

Wie bei eiser Sprooch nëmmen linguistesche denkt a reagiert, dee schlaaft sech dolaanscht, datt si och nach aner Zwecker a Fonktioune kann hunn, wéi deer „mam Lineal gezunn“. Wie seng Eltere-Sprooch nëmmen kal-intellektuell gesäit, dee wëllt natierlech net wouer hunn, datt si och nach aner Säiten huet: historescher, gefillsméiseger, identitéits-wichter! Mä dat ass nach hiemiddelge Schwärmererei, Purismus, an zugudderlescht Fanatismus, gelldir.

Wat soll dann dat Gedeessems vun IDENTITÉIT? Ganz einfach: onni Identitéit huet eekeen eegent Gesicht. Ouni eegent Gesicht huet een och kee Charisma; an onni Charisma gëtt ee licht iwwergaang a vergiess, wann et drop ukënn. Eis Sprooch an eis Sprooch-Situatioun gehéieren zu eise Charisma; denkt dat Grondelement nach emol ewech, da bleift net e sëllege vun eise lëtzebuergesche „Gesicht“ iwwreg. Da si mir an deem Europa, dat eng Zort „Bulletin-Unioun“ kënn ginn. An enger EU, wou zugudderlescht och Frankräich, Italien, Däitschland, Portugal, England a jidder Land a Vollek säin interessant spezifescht Gesicht a Gewicht an engem sou genannte „melting pot“ gëng verléieren. E grujeleg Gedanken! Et sief dann, dat ass engem egal ... vläicht well et engem ze gutt geet!

„Charisma a charismatesch“? Dat ass nach kee Lëtzebuergesch, gelldir. Dat stëmmt, et ass e griecheschen Ausdruck, esou international wéi Honnerten, déi mir all Dag gebrauchen, onni drun ze denken (Auto, Sympathie, Zinema, Tele, Photo, Zentrum, Phantasie, Element, Pneu ...). Am Däitsche gëtt „Charisma“ heiansdo mat „Ausstrahlung“ iwwersat, mä et huet vrun allem mat deem ze dinn, wat een d'meescht enner „Charakter“ verstet: zolidd, zerguttelt, éierlech, onni „Bäin a Flätschen“. Kuckt emol déi schéi Modien- a Bello's-Modellen am Moudgeschäfft oder a blénkegen Zäitschrëften ... déi all esou fad ausgesi wéi vum Zockerbäcker an d'Fenster gestallt, hey Barbie! Moie Charakter, moie Charisma! „Beliebig austauschbar“ gëng et op däitsch heessen. Wëlle mir dat sinn?

Eis Sprooch ass nun emol d'Haaptstéck vum lëtzebuergesche Charisma; dat kann net dacks genuch gesot an ennerstrach ginn. Si verléiert ower mat jidder Wuert e Stéck dovun, dat muttwëlles futti gemaach gëtt. Dat ass keng Fro vu spezieller Geléiertheet, mä fir jidder ee vun sengem perséinleche ... Charisma!

ACTION L'ÉTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Joer

STATEC: schumm dech!

P.W. – Dëst Joer, den 10. Oktober, ginn et genee 60 Joer, datt d'Nazi-Preisen hei am Land eng Vollekszielung, alias „PERSONENSTANDSAUFNAHME“, organisiert haten. Den nationale Souvenir vun deem „Recensement“ ass de Grond vun der „Journée nationale de la Commémoration“, dem Nationalen Erënnerungsdag, dee mir nach haut héichoffiziell feieren. Firwat? Mä deem 10. Oktober ass den Ufank vun deer kollektiver Resistenz vun eise Vollek géint dee brongen Horror-Regime, géint den eng Partie Resistenzorganisatiounen ewell zënter 1940 geschafft haten.

Trotzdem eisen Elteren a Grousseltere vun den Nazi-Gewaltverbriecher mat Prisong an Doud an Däiwel gedreet gi war, hunn si couragéiert dräi Mol „L'ÉTZEBUGESCH“ op den Ziedel geschriwwen, wou si no hirer Nationalitéit, hirer „Volkszugehörigkeit“ an hirer ... SPROUCH gefrot gi waren. Dat mat Numm an Ennerschrëft drénner! Just doduerch war aus deer hannerlëschtger Personenstandsaufnahme, fir äis an „d'Reich“ ze lackelen, e klere Referendum ginn: eng oppe Wiel vun de Lëtzebuurger géint Nazi-Däitschland, fir eist Land a fir eis Sprooch. Mir wësse wéi déi Grujel-Joere weidergaang sinn: mat Dausende vun Doudegen, Verkréppelten a fir d'Liewe Gepéngegen! No ronn dräi Generatiounen, an enger Zäit, wou den Neonazismus seng frech Fratz erëm weist, ass et ower normal, datt un d'Gréisst an d'Existenz-Wichtigkeit vun deem Dag fir eis Heemecht muss erënnert ginn, well „déi vun duerno“ dat jo net direkt erlieft hunn. Ouni déi individuell a kollektiv Resistenz vun eisen „Alen“, hirem Courage, hirem Leiden a Stierwen, ass et bal sécher, datt mir vun den Alliierten nom Krich fir Stébssecke vun der

Belsch, Frankräich an Däitschland zerrappt an opgedelt gi wieren ... jo an? Dat kann nëmmen ee soen, deen et ni néideg hat, nozedenken!

Datt och just eis Sprooch den 10. Oktober 1941 esou eng wichteg Roll gespillt huet, dat wëlle mir hei grouss an déck ennersträchen; et ass iwwerengengend vun den Ursachen, wéinst deenen si 1984 als „National-sprooch“ an d'Gesetz komm ass; et ass och de Fong vun deem Verfassungsartikel, deen eis Chamber um Programm huet, an zwar géint keng aner Sprooch, mä fir d'Lëtzebuergesch als historesch beweisbart Identitéits-element vun eise Staat! Net méi, ower och net manner!

Mir hunn näischt géint all déi Sproochen, déi vun eisen auslännesche Matbierger geschwat ginn, a scho guer a glat näischt géint déi um STATEC-Formulaire, ower et deet äis Lied. Mir protestéieren mat Recht a Vehemenz, zesumme mat eise Membren a Frënn, datt eng Administratioun vun eise Staat et esouguer emol net symbolesch dowäert fonnt huet, eiser gesetzlech nationaler Sprooch och nëmmen eng Alibi-Plaz um Formulaire fir d'Vollekszielung ze ginn ... ausgerechent bei deser Geleeënheet, déi esou däitlech un den 10. Oktober 1941 erënnert! Mir wëssen, datt elo e Sak voll Ursache kommen ... fir gebraucht ze ginn. Dat ass net an der Rei ... et gëtt vu villen esouguer als eng Gemengheet gekuckt!

P.S. Dësen Artikel ass zwar direkt fir hier geplangt gewiescht, ower et ass och eng (ganz gedam!) Reaktioun op déi kéipweis an nach laang net „bong“ Brëwen, Faxen, „Emilen“ an Telephonen, déi mir aus allen Ecke vum Land iwwer déi aremséileg Trauergeschicht kritt hunn.

Mémorial de la Déportation

Hosi. – Zu Hollerech, op deer aler Gare, hunn eis Zwangsrekrutiert an d'Resistenz just do eng wönerschein Erënnerungs-Plaz an e Gebäl ageriicht, wou aus d'Nazien Dausende vu Lëtzebuurger fir an d'Déportatioun grad ewéi an déi verhaasste „Wehrmacht“ verschleeft hunn: onschëlleg Lëtzebuurger, déi soss näischt verbrach haten, wéi hir Fräiheet an de Fridde gar ze hunn!

Et ass net nëmmen „interessant“; dat ass leider vläicht den Ausdruck fir een, deen nëmmen e „coole Virwëtz“ fir eis Geschicht huet ... wem seng Geschicht?

Jidder éierbarem Lëtzebuurger ass ze roden, sech mat de Kanner a Kandskanner déi permanent Ausstellung vun Dokumentatioun ukucken ze goen; si ass formidabel gemaach, wann een dat hei esou einfach so kann ... si dreift engem d'Schudder an de Réck ero! An der Lescht ass och nach e Konferenzsaal bäikomm, an deem e vertounten Diasfilm deen ongeheiere Misär vun eise jüdische Matbierger vun deemools illustriert. Grujeleg ... mä eng Warnung fir all Zäiten!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bach, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner, Pol Wilmes a Honoré Simon

Nächst Klack (69): 31.3.2001

Gaston Mathey †

R.Z. – Mir sinn haut an hei engem feinen, intelligenten a fläissege Mann e Merci op säi Graf zu Sampont bei Arel schëlleg. De Gaston Mathey ass, mat 67 Joer, eng Kränkt net meeschter ginn, déi dacks esou „hannerwands“ an der Doudesannonce emschriwwé gëtt. De Frënd Gast hat e seele geruete Charakter a war e Schoulmeeschter mat engem pedagogeschen Talent, dat wäit iwwer säi Beruff eraus gaang ass.

Hie war vun Ufank un en treie Member vun eiser Actioun-Lëtzebuergesch, an huet iwwer äis de Courage kritt, „ARELER LAND A SPROUCH“ ze grënnen. Zugudderlescht sinn seng perséinlech Verdéngschter an déi vun sengem äerdege Veräin och „en haut lieu“ zu Bréssel unerkannt ginn: dat Stéck Lëtzebuurger Kultur an deem Eck vun der Belsch net futti goen ze looswen, wou 1839 nëmmen no de Bëscher a Stécker vun e puer „Krautjunker“ gerappt ginn ass! De „Mathey's Gast“ war kee Revoluzzer a wollt historesch Tatsaachen net op d'Kopp dréinen, mä kulturell Elementer ower net ermölze looswen ... säi Recht an och dat vu senger Frënn! Hie war houfreg op seng lëtzebuergesch Sprooch-Couren, déi hie mat eiser Stäip „doiwer“ ageriicht huet ... fir vill Leit haut iwwerengengend eng Hëllef, fir eng nei berufflech Existenz am „Grand-Duché“ fannen ze kënnen.

Mir soen senger léiwer Famill an de Frënn vun „Arel Land a Sprooch“ eist éierlech Matgefäll. Mir sinn iwwerzeugt, datt si, mam Versteedemach an am Sënn vun hirem Grënn, den 21. Abrëll de 25. Gebuertsdag vun hirem Veräin feieren, fir deen Arel an d'Émgegend dem Gast esou vill schëlleg ass!

eist neit Lidderbuch

AL. – Et sinn ewell dacks a vill Lidderbicher erauskommen, wou mir d'Texter vu bekannte Weisen dra fonnt hunn. Déi Bicher haten ower d'meescht iergend eppes, dat zevill oder net genuch war: entweder si sinn ze déier; et sinn der net genuch gedréckt ginn, an si waren dofir ze séier vergraff; si sinn nëmmen fir bestëmt Gruppe vu Leit; d'Format ass ze grouss fir s'an d'Tasch ze stiechen; si sinn entweder schlecht oder falsch gesat; et si keng „chiffriert“ Akkorde fir Piano, Gittar oder Harmonika bei den Nouten; si bleiwen net op fir op en Noutegestell asv. asw.

Deem hu mir mat eise Lidderbuch probéiert opzehëlfen. Et heescht „EISER LIDDER“, net EIS Lidder, well dat wieren se alleguer, an et gif en Drulles vun 300 Säiten. Mir hunn dobäi un déi geleefegst Sang-Geleeënheete geduecht, wou Leit zesummekommen a gär „eent schmutteren“, sief et an enger Wiertschaft mat engem Pianist, mat enger Gesellschaft um Tréppeltour oder an engem Bus, op enger Familjefeier, engem Pensiouns-essen, engem Conveniat, oder soss enzwo, wou et gesellig a lëschtig soll sinn. Hannendran ass eng kamoud Arichtung, fir déi Liddercher dran ze pechen, déi méi „extra“ sinn; et ass zolidd gebutt a mat gewiewegem plastifiziertem Deckel gebonn.

Mir wollten a konnten de Präis esou niddreg wéi méiglech halen, fir datt elo kee méi ka soen, dat kënn hie sech ower net leeschten. Mir halen eist Versprechen, d'Buch net méi déier ze verkafe wéi „eng Spaghetti“ an engem éierbare Restaurant: 360 Frang! Eis Membere kréien et natierlech gratis geschéckt, an zwar mat hirer Invitatioun fir d'Generalversammlung vun der A.L. Wien et soss wëllt bestellen, deem muss mir natierlech de Porto (net dee flëssegen) dobäi rechnen; et läit och esou séier wéi méiglech an de Bicherbuttker. Fir sou genannte „Sammelbestellunge“ gëtt et en Extra-Präis, an dat mécht een am beschten iwwer eng vun eisen „elektronischen“ Adressen, déi Dir hei an der KLACK fannt. Fir uganks Abrëll ass d'Lidderbuch do!

fir eis Membren
• G'versammlung
- samschdes, 21 Abrëll
- 15.00 Auer
- „Brasserie A. Mousel“
• haalt iche den 9. Oktober
fir eis 30. Joer-Feier
(Conservatoire) frei!

eng **KLACK** fir eis Sprooch

67

Evolutioun?

AL – Kee verstännege Mënsch huet eppes dogéint, datt eng Sprooch mat der Zäit a mat der Welt virugeet, sech also verstännege an normal entwéckelt. Et ass ower ze bëlleg, äis „Sproochmatessen“ ëmmer déiselwecht Schell unzehänken, wa mir dogéint sinn, datt vill ze dacks verhandsen, verbëtzen, futtimaachen a luppe loosse mat „evoluéiere“ verwisselt gëtt. Wann eis Kanner z.B. elo „Kugelen“ aplaz „Bullen“ um Chrëschtbeemche gesinn, dann huet dat näischt mat „Evolutioun“ mä just mat „Fernseh“ ze dinn ... deer Beispiller kënn ee mat den Honnerte bréngen, apaart well 30 däitschspracheg TV-Programmen op eis kinezeg Sproochelchen ergestrutzt kommen ... do dierf een de Begrëff „Evolutioun“ net fir seng eege labber Sprooch vergewaltigen.

De Problem ass e ganz anere wéi an Däitschland oder Frankräich, mat hire Milliarden Zeitungen a Bicher, an deenen hir Sproochen Dag fir Dag och visuëll eng ongeheier Stäip kréien. Dofir ass et net ganz hell (ower kamoud!), groussen auslännesche Spezialisten hir Argumenter als Schlo ze (ge-mëss-)brauchen, fir op äis ze fachen; déi hu keen Donst vun eiser Sprooch-Situatioun!

Firwat wëlle vill Leit dat net verstoen? A woufir kritt een esou séier vu Sprooch-Strummerten de Purist, de konservative Fanatiker, de faschistoiden Dëlps nogehait, wann een sech op dës Manéier fir eis Identitéit asetzt? Wann eppes engem egal ass, da soll een et eierlech soen. Mir sinn, ee Gléck, an engem fréie Land ... a vrunallem: mir schummen äis net fir eis Sprooch.

Lienensgefährten?

P.W. – Mir fannen an eise Familjenannoncen ëmmer méi dacks Leit, déi zesumme liewen/gelieft hunn, ouni zivil oder/a kierchlech bestuet ze sinn. Et geet hei natierlech net ëm den Zivilstand, mä ëm dat, wat mir sproochlech doriwwer fannen.

Mir haten och Ausdréck, déi op dës Liewesfassong gepasst hunn, ower si sinn eischter negativ, wéi z.B. „gekummert“. Mir liewen nun emol an enger „anerer“ Welt, an och eis Sprooch soll sech deenen aneren Emstänn positiv upassen. Ower wéi? Solle mir hei vu „Partner“, oder vu „Liewesgefährte“ schwätzen? Nom Prinzip, datt mir deen internationalen Ausdrock ëmmer solle vrun deem reng däitsche gebrauchen, dréint et sech hei ganz kloer ëm e „Partner“ an net ëm e „Gefährte“. Firwat? Mä well dat Wuert (aus dem Latäin „pars+tenere“) sech iwwer d'Englescht an déi romanesch Sproochen an der ganzer Welt duerchgesat huet ... Woufir solle mir da grad – alt erëm! – just dee pur däitschen Ausdrock huelen. Et ass deeselwechte Problem wéi bei „Fernseh/Televisioun“. Dat huet näischt mat „gëint d'Däitsch“ ze dinn, „Partner“ ass einfach e Wuert, dat méi wäit „op“ ass ... An an dësem spezielle Fall könnte mir souguer och nach driwwer nodenken, datt mir e Verb hunn, dat e bëssen ze no bei deem däitsche „Gefährte“ läit ... an déi „fäerten“ sech jo net, gell dir.

Wëlle mir „de Leit“ dann elo heimat eppes opdrécken? Wëlle mir behaapten, wéi si sollen/mussen/däerfe soen? Eefällegkeet! Mir verlossen äis op d'Intelligenz an de gudden Wëll fir eis Explikatioun ze verstoen.

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Téléphon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Jor

Sprooch an Nationalitéit

L.R. – Wéi sech no an no an deem nei entdeckten „AMERIKA“, vum 16. Joerhonnert un, e Vollek zesumme gelammelt a fonnt huet, guf et natierlech d'Fro vun der Sprooch. Déi aner Säit vum grouse Pull si Leit aus Dosende vu Sprooch-Landschaften ukomm, an net nëmmen aus Europa. Wien enger-moosse kënneg an der Geschicht vun den USA ass, dee weess, datt „d'Englänner“ sech zugadderlescht och sproocheméisseg géint d'Fransousen duerchgesat hunn. Dem Shakespeare seng Sprooch guf zesoen de Plateau, op deem déi ganz „Paella“ vu Verschidenheeten sech zesummefonnt huet; dacks och zesummegerappt a -geklappt. Dat war gutt esou, well soss hätten d'Leit vun do iwwer sech misste verstännege wéi Stëmmercher. Aus deem Geescht eraus guf dann och d'Englescht eng vun de Condiitiounen fir déi US-amerikanesch Nationalitéit ze kréien; dat ass nach haut esou.

Wéi steet et dann elo mat deer Saach bei äis? Muss ee Lëtzebuergesch kënnen, deen eis Nationalitéit wëllt kréien? Theoretisch jo. An der Praxis „jeen“ ... a loosst mer kloer soen, datt an eiser Constitutioun (ee Gléck!) kee Wierchte vun esou enger Obligatioun steet. An de Länner mat de grouse Sproochen huet een d'Méiglechkeet, bal op alle Stroossen ecken d'Sprooch vum Land ze léieren, entweder mat Couren a Bicher, oder doduerch, datt een sech no an no bei de Leit (a mat hinnen!) era-babbelt. Schafft dir zu Lyon an dir kommt vun Hannover, da musst dir Franséisch léieren, oder dir „maacht net laang Mësch“. Dat Ëmgedréint ass just dselwecht. Firwat? Mä well zu Lyon keen Däitsch mat iech schwätzt an zu Hannover kee Franséisch! Kee Vergleich mat hei!

Hei bei äis hätten déi zwéi kee Krämpes; mir „baragouinéieren/kauderwelschen“ alles mat alle Leit aus anere Länner ... just kee Lëtzebuergesch ... a ginn doduerch kengem eng Chance, an eis Sprooch eranzekommen. Virwërf misste mir äis deemno emol d'eischt selwer maachen, iert mir äis iwwer Auslänner iergeren, déi kee Lëtzebuergesch kënnen. Wéi, wou, wéini a mat wem sollen si et da léieren? Et ass wouer, datt et der och gëtt, déi net wëllen, esouguer deer, déi domm a frech iwwer eis Sprooch tozen. Et soll een ower hei net verallgemengeren an héiflech a verstän-

neg bleiwen ... sech vläicht selwer emol kritesch e puer Froen doriwwer stellen; fir bëlleg Humpegesprécher ass dee ganze Sproochekomplex vill ze vill seriös. D'Fro vun der Nationalitéit nach méi!

Wann e Mënsch bei äis kënnt – op jidfer Fall een aus der EU – an hie wëllt Lëtzebuerg ginn, da gëllt emol fir d'eischt dee propere „Casier“, deen hien aus sengem Land kann/muss op den Dësch leéen; duerno, wéi laang hien ewell hei ass, ob hien eng eierbar Aarbecht huet; also net an eischter Plaz d'Sprooch! Wat dängt et äis, wa mir een zwängen, 300 Wieder Lëtzebuergesch an eng Dose Sätz erfrozeleieren, deen äis duerno dann eng laang Nues mécht, wann hien de Pass bis huet a schwätzt, wat hie kann a wëllt? Duebel oder dräifach Nationalitéit, dat ass eng reng politesch Fro, déi nun emol net heihinner gehéiert. Déi ganz Problematik kënn mir fir hei bei äis net onbedéngt mat den Emstänn aus anere Länner vergläichen; vrun allem duerch déi genannten Urssaachen an economesch Iwwerleungen.

Dir wonnert Iech vläicht iwwer dës Mee-nung bei enger Actioun-Lëtzebuergesch ... mä déi war nach ni anescht; mir haten an hunn nach ëmmer eng oppen Hand fir Leit, déi bei äis kommen, no deem schéine Saz: Mir hunn Aarbechter gesicht ... an et si Mënsche komm! Mä da loosst mer hinnen och all zesummen eng eierlech Chance bidden, wann si wëlle richteg „Famill“ mat äis ginn, an déi – politesch! – Fro vun der Nationalitéit net um Comptoir verdrudelen ... oder versabbelen.

30 Joer A.L (1971-2001)
den 9. Oktober
an der Stad / Conservatoire
~ fir eis Membren all ~
eng feierlech Sëtzung
reservéiert iech dees Owend!

Eise Comité an d'Redaktioun:

Actioun Lëtzebuergesch, Lex Roth, Roby Zenner a Pol Wilmes

Nächst Klack (68): 24. 2. 2001

eis Sprooch - Steng...

R.Z. – Et kéim dach bestëmmt kengem vun äis an d'Kopp, déi schéinst Mauer doduerch ze verschampeléieren, datt een no an no ëmmer méi Steng gif draus erauspiddelen; maacht et emol bei der Kathedral, „ënnert de Stäiler“, um Palais ... da fällt dat alles zugadderlescht an e Koup.

Genee esou en nationale Patrimoine wéi Gebaier ass eis Sprooch; genee esou kann een ower och aus hir d'Speis an d'Steng eraus wullen, bis datt si zesummefällt ... mat deem Ënerscheid, datt do knapps een eppes seet, an datt si keng „législation de conservation et de restauration huet“ ... dofir verlaange mir jo ewell zënter Joeren e Service op d'Fassong vu „Sites et Monuments“ fir eiser nationaler Sprooch iwwerall kënnen ze hëllefen, also eng Form téscht Schoul an Administratioun, kee Poterclub, an deem nëmme Spezialisten iwwer spezial spezialiséiert Spezialitéite kalenneren!

An engem vereenten Europa fällt et kengem verstännege Mënsch oder Veräin wéi der Actioun-Lëtzebuergesch an, eis Sprooch brutal a fanatesch duerchzesetzen; mir respektéieren all aner Sproochen an Dialekter, hei an eisem Land méi wéi egal wou! Datselwecht Recht hätte mir vun anerwäerts och gar fir d'Lëtzebuergesch, net méi, ower och net manner ... Mä solle mir ower net emol d'eischt selwer méi Suerg a Respekt fir eis Eltere-Sprooch hunn: Courage fir se gutt ze schwätzen, eierbar ze liesen an uerdentlech ze schreiwen? Et gëtt dach knapps een, deem e gutt versuergt oder restauréiert Gebai net gëng gefalen ... Steng déi eng „Séil“ hunn, e Stéck vun eiser Perséinlechkeet, vun eiser „historesch-genetescher“ Identitéit, op d'Fassong, wéi de Marcel Reuland et a sengem Gedicht „al Haiser“ esou klassesch schéi formuléiert. An d'Séil vun eiser Sprooch?

Merci, Mme Probst!

AL – „Gaston, il y a le téléphone qui son...“ war den Titel vun Ärem Lieserbréif, wou Dir Iech emol d'eischt mam „Téléphon/e“ an der Aussprooch op Lëtzebuergesch ausernee setzt; doriwwer kënn een nach vill diskutéieren ... ower op deer Sprooch-Kräizung gif et e sëlliche Knuppen an Téit-schen, an et kimm kee virun. Ganz interessant ass apaart Är sympathesch Positioun vis-à-vis vun eiser Sprooch, als Persoun, déi zënter Joer an Dag berufflech mat auslänneschen EU-Fonctionnären ze dinn huet ... déi kloer vertinn an äis soen, datt eis Sprooch praktesch d'Haaptelement vun eiser Identitéit ass. Dat „rumme mir an“!

Iech, Madame Probst, geet dann och dem Här Gaston Thorn seng Meenung iwwer eis Sprooch net (Artikel LW fir d'neit Joerdausend, 30.12.00). Äis ass et d'selwecht; mä wat wëllt Dir anescht vun engem Här soen, deen ewell 1974 behaupt huet „ons Monnaie ass saine“. Seng „Monnaie“ ass et ëmmer gewiescht; si ass nach vill besser ginn, wéi hien eis Heemecht vu Bréissel aus mat ëmgekierter Spektiv als Kiischtekär gekuckt huet ... fir de Rescht loosse mir eiser Här Gott e feine Mann sinn ... a bleiwen héiflech. Och eng Form vun Äntwert, gell dir.

eng **KLACK** fir eis Sprooch

66

Franséisch? Däitsch?

L.R. – Dat schéngt natierlech op den éischte Siess eng gelunge Fro, just hei an der KLACK fir eis Sprooch. Mä verstännegerweis mussen an daärfen... a kënne mir Lëtzebuurger äis domat beschäftegen.

Ouni Däitsch a Franséisch – also mat nëmme Lëtzebuergesch – wiere mir, eis Kanner, eist Land **am leschte Motzeck vum europäesche Kontinent**. Ower mat deer Sprooch-Situatioun, déi mir äis – ee Gléck! – leeschten, hu mir Trëmp an de Fanger, déi äis Fënsteren an Dieren no alle Säiten affewäit opstoussen: Sief dat um Gebitt vun den Universiteiten, der Economie, der aktiver a passiver Kultur, oder och nëmmen op privat Manéier an der Vakanz... an als **Iwwergangsbréck fir all Integratiouns-aarbecht!**

De Lëtzebuurger kann et och zimlech egal sinn, ob d'Europäesch Union eng Kéier Englesch, Franséisch oder soss eng Sprooch als „lingua franca“ aféiert, also als „passe-partout“ uechter d'ganz EU. Weinst deer zimlech hiemddeger „Americanophobie“ vun der Grande Nation, ass an deem Sënn nach ëmmer näischt decidéiert ginn. Domat ass ower net laanscht d'Wouregt ze kommen, datt d'Englescht an en etleche Joeren als „Zement-Sprooch“ ageféiert muss ginn, well d'EU dann eleng iwwersetzungs-technesch, mat 27 Länner, doutscher hanne bäi a vir widder ass! Huelt emol Finnland, huelt Ungarn, kuckt Polen, Litauen, Bulgarien... do kritt dir kee Pipjeswuert mat, et sief dir knujelt eng Grimmel... Englesch! Fir de Lëtzebuurger, deen nëmme e kleng Wutz iwwer d'Primärschoul eraus gang ass, daärfst dat kee Krämpes kaschten; d'Englescht ass jo net zugadderlescht **eng „Sproochterrine“ aus eisen zwou Haupt-Schoulsproochen...** a fir äis och aus dem Lëtzebuergesch, oder net? An domat hätte mir d'Kéier erëm fir bei eisen Titel hei uewendrun.

Gemenkerhand erwaarde mir vun engem, deen sech „**bei de Leit**“ mëndlech oder schrëfflech op Däitsch oder Franséisch ausdréckt, datt hien dat zerguttst am Grëff huet, apaart wann hien dat **vun engem Mikro** och nach berufflech wëllt maachen. Politik hin oder hier: eise Staatsminister Juncker ass en unerkannt Beispill dofir; hie mécht dat flott a gutt... an eise Land dobaussen domat en décke Batz Eier. Schwätzt oder schreift e Lëtzebuurger „**bei de Leit**“ Däitsch wéi de „billige Jakob“ oder Franséisch wéi en „Tréieschbréitchen“ a maache mir him **mam Bic** oder a **Gedanke rout Sträpp** ernnt seng sproochlech Kuebereien.

Mä wat geschitt dann elo, wann ee vun äis Lëtzebuergesch schreift oder schwätzt, wéi wann hien an Däitschland gebuet an am Frankräich gezappt gi wier? Guer näischt oder glat näischt... an dat ass Speck a Schwéngfleesch, gelldir. Sot oder schreift dir eppes doriwwer, da sidd dir e Purist, e Fanatiker, e Fascho, en Nationalist oder soss e verdächtege Klunnes; **Leit vu Radio oder Televisioun kommen iech direkt mat Broutkuerf-Gejéimers** gefuer, wann net esouguer mam laange Baart vum Maulkuerf... a laachen sech futti, datt dir dann „de Bak haalt“... All dee Kabes si mir ower laang gewinnt; déi „**Sproochhandikapéiert**“ (cf. Michel Raus) a **Multikulti-Guddien** hätte besser, emol endlech eng aner Plack opzeleeën, esouguer eng CD oder eng CD-ROM op de Leescht ze huelen. Anerer, déi hei den „Zyniker“ bewost wëlle markéieren, hunn nach ëmmer net bekäppt, datt den Ausdrock am Lëtzebuergesche verdäiwelt no beim „Zinniklos“ läit; also och op „West-Our-Sauer-Musel-Fränkesch“. Schued vrun allem fir déi vill **verbézelt Talenter**.

Fir äis ass et iwwerhaupt **keng Fro**, ob fir oder géint **Däitsch oder Franséisch**. De Problem war, ass a bleift fir eis Sprooch dee **Muttwëll** an dacks déi (vläicht onbewosst) **Schluppegkeet**, duerch déi eiser gestackter a sprangleweger Wieder, Ausdréck a Sätz einfach mat absolut onnëdege friemen Elementer wéi **mat enger Rullbiisch zougelaatscht** ginn. Soss näischt. Mä dat ass onheemlech vill! Deen Aarmutt da „wëssenschaftlech“ wëllen als „**Paradigmewissel**“ verkleeden... Quetschen och! Dat muss ee méi Dommen erzielen.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Téléphon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48

Cotisation/Member: 500 Frang d'Joer

Fern. Hoffmann †

Wien „an der Zäit“ matkritt huet, wéi de F.H., alias „Nono“ sech mat der Actioun-Lëtzebuergesch „hat“, dee verwonnert sech vläicht, datt mir hien haut hei an eiser KLACK ernimmen. Dat kënnt ower aus deerselwechter Mentalitéit, déi mir gewisen hunn, wéi „si“ dem F.H. bewisen haten, datt hie sech mat säiteweisem Knäipen aus Texter vum Friedrich Sieburg verrannt hat: Mir trëppelen op kengem, deen um Buedem läit, esouguer wann hien äis vill an dacks wéi gedinn huet! Hien hat dacks Recht; huet sech et ower och dacks einfach geholl, wann hien et net hat! Dee fläisseg, intelligenten, mä zimlech onkamouden a queesche Litteraturhistoriker a -kritiker Fernand Hoffmann hat seng Knäip-Blamage zu sengen „alen Deeg“ absolut net néideg. Den „Nono“ hat der ower 30 Joer laang esou vill an d'Schinne gerannt, datt hien och Sträpp kritt huet, wéi hien sech selwer eng déckeg Klatz op d'Féiss gehäit hat... a vun do un d'Fieder net méi an de Grapp geholl huet. Schued. Vrun allem schued, well déi esou rar sinn, déi eppes kennen a kënne a schaffen, aplaz hir Liddregkeet mat Iwwerhiefléckheet zouzedecken.

De Fernand Hoffmann war am dueble Sënn vun Wuert en onheemleche Schaffert. Ouni säi Fläiss hätte mir dat bedeutenst Wierk vun nom Krich iwwer Litteratur an eiser Sprooch net; „Geschichte der Luxemburger Mundartdichtung“ ass eng Referenz iwwer 130 Joer geschriwwent Lëtzebuergesch. Den 3. Band, vun ronn 1965 bis haut, ass laang fälleg; déi zwéin éischter si vergraff... wann dat keng Aarbecht fir eise Litteratur-Zenter zu Miersch ass!... an engems eng Reverenz fir den F.H... an un e bedeitende Mierscher: de Nic.Welter. Mol kucken.

Mäercher...

R.Z. – ...hu mir alleguer esou néideg wéi den Dram am Schlof. Mä wie verzielt dann senge Kanner oder Kandskanner nach e Mäerchen, eng Seechen, eng Geschicht? Ass dofir nëmme méi d'Televisioun do, oder e Video, woumat ee sech dees „Gedéngels“ lassmecht?... schued, well do geet viles an de Relatiounen vum de Kanner an de „Grousse“ verluer: hir Fantasie bleift méi aarm, wann si all Biller „gemaach“ kréien, aplaz sech der selwer kënne virstellen. „Verziel mir eng Geschicht“, kann einfach net ëmmer duerch e Biller-Apparat ersat ginn; et sief dann, fir déi kleng Wibbeler just roueg ze halen.

Eis Bicherbuttécker leie voll flotter a gudder Mäerchebicher... och ëmmer méi an eiser Sprooch; et muss dach net ëmmer extra e Feierdag sinn, fir engem Butz esou eppes mat ze huelen. De „Biller-Radio“ huet eise Kanner an äis selwer esou viles zum Onwee gemaach; et gétt déck Zäit, datt mir aus gelangweilten an deelweis „gebrachtenen“ Aen erëm glënnereg Guckelcher maachen, déi sech nach kënne verwonneren... an op déi nächst „Geschicht“ waarden... firwat net aus engem Lëtzebuurger Buch?

Fling, flang!

P.W. – „d'Bom schléit zou“ an dat zu Dol an engem Theaterstéck. Si schléit keng Dier, keen Tirang a kee Buch **zou**; dofir ass si keng Bomi, mä eng **Oma**; et huet een si an eis Sprooch gebuert... natierlech erëm un den Numm vum Original-Schreier. Firwat? Mä ganz einfach, well dës Bom net **draschléit**, net **drafach**, och net **duerschléit**, oder **duerheet**; an domat verréit si eng original däitsch „Oma die zuschlägt“ Ass et dann esou eng Onéier, fir **als Iwwersetzer fein a fair** ze bleiwen?

Wann den **Ettes Devaquet** esou en däitscht Stéck an seng kräfteg Schëfflenger Sprooch setzt, da schreift hien z. B. brav, „e Stéck an 3 Akten, vum Ulla Kling, mat Erlaabnes vum Verlag München“. Op deer enger Säit muss een de Verän luewen, deen sech Méi gétt, eppes „Lëtzebuergesch“ op d'Bühn ze bréngen; op déi aner Manéier géng eis Sprooch **dei intellektuell Eierlechkeet** verdéngen, datt d'Kautschv ernimmt gétt, wouan d'Stéck gewuuss ass... bei der „zouschloender Bom“ hu mir keen Detektiv gebraucht, fir d'Quell ze fannen!

Heng Leyder,

AL – Mir soe villmools merci fir dee schéinen „Editorial“ (firwat dee stackdäitsche „Leitartikel“) vum 20. Dezember am „Wort“, wou Dir iwwer „**wat ass d'Lëtzebuergesch vu mar?**“ an d'Aarbecht vun der Actioun-Lëtzebuergesch geschriwwen huet... Dat och nach an enger Sprooch, déi d'fereee sech fir säi Lëtzebuergesch als Middel a Kiddell kann hannert de Spijel stiechen... e Bewäis weider, datt „et“ geet!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bach, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner a Pol Wilmes

Nächst Klack (67): 27. 1. 2001

Baufdeg!

J.F./ AL – Wiem säi Lëtzebuergesch ass dann elo dat „richtegt Lëtzebuergesch“? Jidderengem säint, deen et eierbar mat eiser Sprooch mengt. Jidderengem säi Lëtzebuergesch, dat net hallef oder bal ganz aus muttwëlles erbäi- an eragequëschtem Däitsch besteet. Jidderengem säint, deen eis Sprooch net fir Hecke-Franséisch oder Vizmates-Däitsch hält. Jidderengem säint, deen net mam Lëtzebuergesch op zevill grouss Päerd wëllt klammen, a fir héich wëssenschaftlech, politesch oder aner komplizéiert Texter säin Däitsch, Franséisch oder Englesch gebraucht.

Vrun 2 Joer huet d'Actioun-Lëtzebuergesch e Bichelche vun 80 Säiten erausginn, an deem Honnerte vu Beispiller vu „gebeemtem“ Lëtzebuergesch als „Stuel a Middel verbessert“ stinn. Dat Heft heescht „**GRENG a rout ROUT Lëschten**“ nom Prinzip vun esou Lëschte fir Planzen an Déieren, déi a Gefor sinn; et ass d'Nummer 20 aus der Extra-Serie vun eise Publikatiounen; dir kënnt et an engem Bicherbuttek froen, oder dir bestellst et op enger vun eisen Adressen hei aus der KLACK; et kann een engem dat Bichelchen och schenken, deen et vläicht apaart néideg huet. Wann dir dat alles ower net wëllt maachen, da sinn et natierlech ärer Saachen... ower fannt dir net och, datt et zimlech einfach ass, fir nëmme ze kregéilen, Humpegesprécher wëllen iwwer eis Sprooch ze féieren, oder mat engem fantastesch-originellen Argument all Kritik vum Dësch ze wéitschen: dem „Lex Roth säi Lëtzebuergesch ass net dat eenzeg richtig!“?... Mä dat huet deen nach ni gesot a gif sech schwéier hiddend, esou eng Eefällegekiet ze behaupten; kuckt iech dach emol d'Sprooch vun engem Pol Greisch, Pir Kremer, Pol Pütz, Pe'l Schlechter, Josy Braun asw. un: do kregéilt keen drun, och den L.R. net; dat Lëtzebuergesch ass riichtewech, normal a gehäerzt. Mä no 35 Joer intensiver Aarbecht an eiser Sprooch, iwwer si a mat hir, wäert och den L.R. ower vläicht e klinzegt, butzegt Recht hunn, fir ze wëssen an ze soen, wat ganz sécher keen eierbart Lëtzebuergesch ass...zum Beispill och dat elei:

„...eng wichtig Mesure an deem Kontext ass de Beräich **vun der prise en charge vum de Schüler ausserhalb vum de Schoulstonnen...**“ maja, ass dat dann naaaischt, Dir Dammen an Dir Härën?! Neen, dat ass näischt, dat ass gebeemt, gepuddert Sprooch – „Koseng Ficelle“, mat deem dee puristesche Fanatiker vun Dicks ewell den Uz gemaach an de „Lentze Misch/U Lentze Misch“ um Schnarres gezibbelt huet! Wat wëllt dee Politiker hei mat sengem Jaddermunnesse-Lëtzebuergesch da soen... oder esouguer (am Profil) schreiwen? **Hei ass et natierlech och wichtig, datt de Staat d'Käschte vum deem Iwwerhëlt, wat mat de Schüler/Kanner bausent de Schoulstonne gemaach/organiséiert gët.**

Wat huet dat mat deem oder deem „sengem“ Lëtzebuergesch ze dinn? Dat ass eng vun deene bekannte bëllegen **Ausrieden...** an déi si jo d'meescht nëmme do, fir ze gebrauchen, gelldir; domat rëselt ee sech esou wéi den naasse Mupp, deen aus dem Waasser klëmmt, an dat e geroden ass. Et geet dach d'alleréisch drëm, datt deen normal „gebaute“ Lëtzebuurger verstet, wat gemengt ass; dat mécht sech am beschten an enger klorer, einfacher Sproochmanéier, an net op schlecht Däitsch mat franséische Korinthercher dran. Jo oder neen?

all Guddes
an Zefriddenneet
fir 2001

eng KLACK fir eis Sprooch

65

eis Sprooch zu MIERSCH

L.R. – Dëslescht ass zu Miersch am „Centre national de littérature“ eng Ausstellung opgaang, déi einfach „Lëtzebuergesch“ heescht. Si dauert bis Enn Mäerz 2001, also siwe ganzer Méint ... do misst jo bal fir jidderene ënnert deene méi ewéi 200 Deeg een ze fanne sinn, op deem ee sech eng Koppel Stonne fir eis Sprooch hält; dir fannt, vu méindes bis freides a vu mueres 10 bis owes 6 Auer, eng oppen Dier ... mol kucken, ob de „Leit“ eng zolitt Ausstellung iwwer eis geschriwwen Sprooch méi wichteg ass, wéi datt doriwwer ëmmer nëmme rondrëm gebabbelt gëtt oder „gescheit“ Gespräicher beim Patt gehal ginn.

Wou ass dann elo dee „Centre national de littérature“? Mä wann dir vun der Stad aus iwwer d'Hauptstreck op Miersch kommt an iwwer d'Bréck sidd, da stoust dir déi aner Säit bal riicht drop. Et ass iwwegens e formidable restauréiert aalt Härenhaus, an deem am 19. Joerhonnert de Staatsminister Emmanuel Servais gewunnt huet ... haut ass et eng Adress, déi wéinst der Qualitéit vun der Aarbecht, déi do geleescht gëtt, eng vun den interessantsten aus dem Land ass! Direkt an der Entrée fannt dir iwwegens d'Original vun der Actioun-Lëtzebuergesch-Plackett „DICKS-RODANGE-LENTZ“, e Cadeau vun eisem Veräin.

En Tour op Miersch an e Besuch am Servais-Haus sinn et op vill Manéieren dowäert; dir gitt domat och nach all deene Lëtzeburger eng Reverenz, déi sech mat hirem Schreiftalent – egal a wat fir enger Sprooch – en Numm gemaach hunn oder maachen ... et gëtt esou vill, sou dacks, vun esou sëllege Leit iwwer „Kultur“ geschwat ... am CNL zu Miersch ka jidderene, deen et heimat éierlech mengt, sech deer eng fein Nues voll huelen an esouguer d'Taschen domat stoppen! Wat ass dann elo mat deer Ausstellung iwwer d'Lëtzebuergesch lass?

D'Nimm vun de Spezialisten, déi des Organisatioun op d'Been gestallt hunn, sinn eng Garantie fir d'Qualitéit, mä och eng Sécherheet, datt jidderene eppes vun deer Expo iwwer eis geschriwwen Sprooch ka verstoen a matkreien; si maachen iech keen décke Kapp mat linguistischem Kaviar, mä verzéieren iech litteraresche Kascht, dee „bäihält“: „si“, dat sinn d'Germaine Goetzinger, de Gast Mannes an de Roger Müller. Wie si an hirer wëssenschaftlech-lieweger Begeescherung bis elo erlieft huet, deem schmaacht dat Ganz einfach „no méi“. Genee dat soll jo och eng Ausstellung bidden, déi net nëmme fir Spezialisten, mä fir all interesséiert Leit gemaach ass. Gitt dohinner, et deet iech bestëmmt net leed!

Dee flotte Katalog, deen een natierlech och ze kafe kritt, beschreift déi eenzel Deeler vun der Ausstellung iwwer d'Lëtzebuergesch. „Eine Sprache geht ihren Weg: von „onst Däitsch“ zu „eis Sprooch“ – 1. Kapitel: Wou d'Lëtzebuergesch hierkëmt. – 2. Kapitel: Wou haut nach Lëtzebuergesch geschwat gëtt. – 3. Kapitel: Wéi d'Lëtzebuergesch sech an der Effentlecheit duerchgesat huet. – 4. Kapitel: Wéi se ugefaang hunn, op Lëtzebuergesch ze schreiwen. – 5. Kapitel: Wat haut op Lëtzebuergesch geschriwwen gëtt.

Wann dat keng Geleënheet ass, fir sech emol zerguttet iwwer eis Sprooch ze informéieren, a fir sech e flotte Katalog mat heem ze huelen (oder Frënn ze schenken), da gi mir vläicht nach laang no enger besserer sichen.

hie wëll ???

he will ... er will ... mä op Lëtzebuergesch: hien, hatt, si WËLLT!!
(merci, Mme Fischer)

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg

Postkëscht 98

L-2010

Telephon 47 06 12

Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48

Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Joer

sot emol...

P.W. – ... emol ganz éierlech: Dir huet Iech bestëmmt och ewell iwwer dëst oder dat geiergert, wat mat eiser Sprooch ze dinn huet; sief dat iwwer „déi“ vu Radio an Televisioun, sief et iwwer Politiker oder Leit, déi iergendwéi vrun engem Mikro „Jaddermunnesse-Lëtzebuergesch“ schwätzen, sief et iwwer Kanner, déi d'Sprooch mat egal wat „mega-cool“ verhonnsen. An da kënnt ëmmer datselwecht um Enn: Et misst een deenen emol ... déi sollen emol ... sot deenen emol ... mir hunn net esou gesot ...

Wie misst wat? Mä sollen déi dann net „emol“, déi sech esou dacks entzannen? Sollen déi sech net „emol“ selwer froen, wat si „emol“ fir eis Sprooch maache kënnen? Et kann a wëllt net jidderene säin Äifer an der Zeitung lassginn. Mä mir kënnen alleguer perséinlech eppes an eisem klengen oder grouse Krees fir d'Lëtzebuergesch maachen.

Ass et dann net esou, datt der vill vun äis z.B. de Kanner jidder hirmiddege Kabes kafen, dee geschäftsdichteg Japaner oder Amerikaner hei op de Maart geheien ... Tamagotchi, Pokémon a wat et dees blöden, geféierlechen ower deiere Kabes nach gëtt. Mä, gelldir, eise Jéngi oder eis Modi därefen dach keng Komplexer kréien, wann déi „aner alleguer“ mat deenen neie Saache kommen ... dat ass net onbedéngt en Iwwerlees fir an eis Klack; et kann een ower vun do aus „emol“ driwwer nodenken, ob dann näischt Zerguttstertes fir eis Sprooch bei eis Kannerléift gëng passen. Éierlech!

Kënn et sech net „emol“ virstellen, datt ee fir Niklosdag, Chrëschtidag, d'neit Joer, eng Kommoun, e Gebuertsdag asw. systematesch e Buch op Lëtzebuergesch géng schenken; dat kritt een a jidder éierbarem Bicherbuttek. A wéi wier et mat engem Abonnement op de PANEWIPPCHEN, dat een engem Jong oder Meedchen, dem Pätterchen oder deer klenger Giedelche kënnt als Cadeau maachen. PANEWIPPCHEN ... wat ass dat dann? De Lëtzebuergesch Numm fir „Bachstelze“, an och den Numm vun enger formidable a praktesch ganz op Lëtzebuergesch gemaachter Kannerzeitung vum PANDA-CLUB aus eisem NATUR-MUSEE. A wéi dann dat? Mä kuckt emol an Ärem Telefonsbuch ënnert „Musée d'histoire naturelle“ ... do fannt Dir den Nummer vum PANDA-CLUB, de 46 17 34 oder de 46 21 21. Da loosst mer „emol“ kucken. Éierlech.

geklauten Theater

AL. – Uechter d'ganz Land gëtt et ewell ëmmer méi Veräiner, déi am Hierscht an iwwer de Wanter Theater-Owender organisieren. Et ass eng Freed, ze gesinn, datt déi Traditioun deene sëllege Blödel-Emissiounen op der Televisioun Konkurrenz mécht; et ass ower och eng Gellecht, festzustellen, datt d'Gesellekheet vun de jonke Leit ee Gléck nach iwwer verhammelt Sprang- a Schlupp-Owender erausgeet. Wonnerbar!

Et kann een sech ower och dacks wonneren, datt an der Annonce fir esou en Owend vergiess gëtt, fir ze soen, vu wem dann elo déi eenzel Theaterstécker sinn; ass dat fein? Nach méi komesch kënnt et ee vir, wann däitsch Theaterstécker oder deer aus soss enger Sprooch op Lëtzebuergesch „iwwersat“ ginn, an dobäi vergiess gëtt, ze soe vum wem dann elo d'Original ass ... dat ass net éierlech! Dat ass esouguer geklaut!

Nach méi schlëmm ass et, wann e Lëtzeburger higeet, an hien „iwwersetzt“ e Stéck (dacks méi ewéi schaufel!), dat net vun him ass ... an hie schreift sech ouni ze flankéieren als den Auteur dohinner. Dat huet nach méi e schlëmmen Numm zegutt, well deen „Theater-Deif“ jo och nach Geld fir säin Aarmutt verlaangt. Eis Sprooch huet esou Tricken net néideg an net verdéngt; et ass absolutt keng Onéier, eng propper Iwwersetzung oder „Adaptatioun“ vun engem Text ze maachen, wann ee fein a manéierlech seet, wien de richtigen Auteur vum Original ass. Anesch ass et net nëmme lächerlech, dat sténkt. Op esou „Lëtzebuergesch“ kënne mir fletten, well et ass genuch Eierbares an Eierlechtes do!

e rush fir de Bush ?

Ass dat dann elo e „Rusch fir de Bush“ oder e „Rasch fir de Basch“? Alt erëm e flott Beispill, fir ze weisen, datt déi englesch Orthographie wierklech dat Allerlescht ass, wann een eng Schreifweis onbedéngt iwwer de Leescht vun der Loogik wëllt zéien. Dogéint ass déi Lëtzebuergesch eng mat siwe Stären!

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bach, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner a Pol Wilmes

Nächst Klack (66): 30. 12. 2000

léiwe Kleeschen!

R.Z. – Ech hunn e Wonsch; ower ech weess net, ob s du eppes dofir kanns maachen. Oder bass du och deer komescher Zyniker een, deen sech nëmme als Zinniklos verkleet?

So emol zu dengem Houseker, hie soll all deene Sprooch-Housekeren aus der Chamber, der Televisioun an de Radioen eng déck Rutt ginn ... oder der Actioun-Lëtzebuergesch hiert Bichelche mat de „rouden a gréng Lëschen“. Nach besser: Stiech all dee Kabes an e grouse Sak, dee muttwëlles aus dem Däitschen, dem Engleschen a Franséischen an d'Lëtzebuergesch eragestoppt gëtt ... huel dat Ganz mat an den Himmel, da laachen eis Groussmammen a -pappen emol rëm zerguttst. Oder si kräischen.

Kleeschen, mir feieren dat anert Joer am Oktober eis 30 Joer Actioun-Lëtzebuergesch; dat ass och déi Zäit am Joer, wou een owes an deer rosaer Luucht iwwer de Koppen esou gutt gesäit, wéi s du amgang bass ze baken. Bak och schéi Boxemännercher fir all déi, déi sech e bësse Méi mat eiser Sprooch ginn; lee den Elteren, de Pätteren a Giedelen en Ziedel an d'Schong, datt si fir eis Kanner vläicht och eng Kéier un e Lëtzebuergesch Buch denken, aplaz u plastikst Krichsgeschir an idiotesch Grujelgeschichten, „well déi aner et hunn“.

Kleeschen, ech weess, datt mäi Geknadders a Gesouers e laange Baart huet. Esou wéi dain een ass ... an dofir kréien ech dacks vergehäit, ech gif nach un dech gleewen ... eng Gemengheet, gelldu! Mä du hues dech jo och géint all Zort vun „Weihnachtsmänner“ ze wieren, déi importéiert amerikanesch Trëllerten, déi esou nom Su richen an ewell geschwënn Allerhellegen dorëmmer lafen ...

Jud mat wat ?

Sinn et dann elo Mierbounen, Saubounen, Dullessen oder Gaardebounen? Et ass alles datselwecht; just dee „Jud/Judd“ schéngt heiansdo Kappbrieches ze maachen. Do gëtt dacks geroden a kalenert, wou den „Judd“ hierkëmt. Iwwegens ass dat Stéck Fleesch vu ville Leit net „Judd“ mä „Jud“ genannt ginn ... wat jo ewell eng Ursach misst hunn. Fir d'éischt emol: „Jud(d) mat Gaardebounen“ ass kee spezifesche Lëtzeburger Plat; dat ka jidder ee selwer op der Säit 249 am 2. Band vun eisem Dictionnaire nolliesen, wann en deen net nëmme huet, fir gutt an enger Bibliothék ze maachen. Mir hunn alt, wéi anerer och, vun iwwerall genëssegen Iessekascht erageholl, a wéi fir e sëllege Saache mat eise Kraider a Geschmaacher eng typesch kulinaresch „Integratioun“ gemaach.

Dat Stéck Schwéngfleece, vun deem beim „Jud(d)“ rieds geet, ass de „Kënnbak“, also misst et bei äis „Kënnbak mat Gaardebounen“ heeschen ... der Däiwel weess, wou dat „Gejudds“ dann elo hierkëmt, an et ass mengerwäreg ewell op villen Dëscher a Computoren driwer gediedegt, geroden a sech zermescht ginn.

Eng ganz „echt“ Explikatioun kënnt déi hei sinn: Op Spuenesch heescht d'Gaardeboun ... JUDIA! abeejo! Spuenier hate mir jo och am 16. a 17. Joerhonnert hei. Deemo gife mir da Gaardeboune mat ... Dullessen iessen, oder JUDIA mat ... gell!

Dat ass gelungen, ower net esou derlaanscht, well mir jo och frou mat deem koppege „Päerdsbüfdeck“ sinn, e Stéck Rëndfleece vum Päerd!

eng KLACK fir eis Sprooch

64

innver d'Griener eraus...

L.R. – Déi aner Woch sti mir erëm op de Griewer. Hei ass net onbedéngt d'Plaz, fir iwwer deen déiwe Sënn vun den Allerhellgen-Deeg ze schreiwen; dat maachen anerer besser a stellen et an eng Rumm, déi extra dofir reservéiert gëtt ... an ower: sécher ass, datt op diesen Deeg, méi wéi déi 363 aner vum Joer, iwwer déi Mënschen nogeduecht gëtt, déi duer gang sinn, wou hire Glawen an hir Iwwerzeegung de Wee gewisen hunn.

Mir denken un si, un hir Zäit, mir vergläichen se hoffentlech och mat eiser Zäit a Welt vun haut. Mir dierfen iwwer all dat nodenken, dat si äis ginn hunn, dat mir hinne verdanken ... an dobäi sollte mir dach emol ëm Gottesbiddeswëll eng Keier dat Materiellt op der Säit loosse. Gesond Blutt an e klore Kapp kritt ee fir kee Geld a kee Präis ze kafen, déi kënne nëmme vun deene kommen, aarm oder räich, déi äis d'Liewe geschenkt hunn; mä et hänkt esou villes dovun of, wat jidferee mat deem Cadeau mécht! Eis Elteren a Grousselteren hunn äis och eng Identitéit verieret, eng gewësse Form vu Liewensweis, e kulturellt Ëmfeld, a ganz sécher och eis Sprooch!

Eis Kanner stinn och eng Keier do, iwwer äis nozedenken, an iwwer dat, wat mir hinnen als Welt a Land a Liewesweis gelooss hunn ... vläicht och doriwwer, datt mir hinne munneches hätte kënne besser versueren. Dat huet gewëss och mat eiser Ëmwelt ze dinn, deer natierlecher, deer moralescher an deer kultureller. Op déi Manéier ass eis Sprooch garantéiert och op deem Gedanke-Gleis ze fannen. Wat hu mir domat gemaach? Wéivill dovun a wéi gi mir eise Kanner a Kandskanner mat? Oder musse si bedauern, datt d'Lëtzebuurger Sprooch äis esou egal war, datt mir se verblatzen, verhondsen a luppe gelooss hunn; e Stéck Heemlechkeet an Heemecht fir egal wat einfach an de Gënz goe gelooss hunn? Mir kennen dach alleguer Leit, deenen et „ze gutt gaang ass“ ... an dann hunn si Dommheete gemaach; wéi den Iesel sinn si op d'Äis gaang. Mir kenne ganz Familljen, déi eng Keier „déck do“ waren, déi ower net emstand waren, dat zeroots ze halen, wat hir Grousselteren sech erwuiddert haten; net nëmme Geld, mä och Respekt. Dat gëlt am Klengen, ower et ass och richtig am Groussen; et ass och net falsch am Sënn vun eiser Heemecht, eisem Doheem. Dofir kann een net dacks genuch un dem Tit Schroeder säi wonnerléift an déift Gedicht „Doheem“ erënneren, aus deem hei nach eng Keier (an d'Mittelsprooch gesat) e Stéck an des nodenkerlech Deeg passt:

Joerhonnerten hu si geschafft, gewuddert a geroost,
gegrëppt, geknéckt, gegeiert, gemauschelt a gefockt,
an d'Fraen hu kalenert, all Grimmelchen zuruots gehal:
beim Kache, Brache, Schaure, Schruppe, bei der Botz a Bitz ...
an an der Gaass hu Kanner wëll gerolzt, gesongen a gekrasch.

A stees de Allerhellgen, Allerséile virum Graf,
a kucks d'erop op d'Heichten, op de Bann vum Duerf –
dann iwwerkënn et dech jo onversinn – du mengs
op eemol, du gesichs a laange Reien iwwer d'Koppe reesen all –
all déi Leit, déi des Gewan zum Gaart, an d'Haus zum Heem –
an d'Land – an Dausende vu Joer – zur Heemecht mouchen.

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Joer

Schrëft - Lëtzebuergesch

Al. – Souvill wéi eis Sprooch haut geschriwwen a publizéiert gëtt, hätt vru 25 Joer emol kee sech gedreemt. Do si vill ze laang fudeleg Eefällegkeete behaapt a leider och geschriwwen ginn, datt den Hutt engem vun deene Bauzegkeeten hätt kënne an d'Luucht fueren: en Dialekt verléiert säi Charakter, seng Faarf, seng Spontanitéit, wann ee probéiert, eng Schrëftsprooch draus ze maachen ... a wann dann och nach ëmmer erëm geplättelt ginn ass, d'Lëtzebuergesch wier dach „nëmme eng Bauersesprooch“, net „reflektéiert an differenziéiert“ genuch, dann ass op deer Linn natierlech och gefaagt ginn, et giff säi „Stallgeroch“ verléieren, dee vum gekachte Kéis an dee vum Gesolpertes, dee vum Pâté a vum Jelli. Haut hu mir praktesch de Bewäis, datt dat Kabes ass, gematschte Kabb!i

Wann een an de verstännege Grenze vun enger „klenger“ Sprooch bleift, da kann een am Fong alles domat maachen, wat sech am „normale“ Liewen tëscht de Mënschen als Informatioun austauschen oder iwwerdroe léisst. Wëssenschaftlech, technesch oder héich intellektuell Texter soll een an deene Sprooch loosse, déi si, mat vill Latäin a Griicheschen dran, verdreen; wien ass da besser gestiwelt wéi mir Lëtzebuurger, fir sech dat kënne ze leeschten!

Mat all deem Däitschen a Franséischen oder Engleschen an aremséileche Mikros-Lëtzebuergesch, dat elektro-nesch op äis erantrellt, brauch eis Sprooch hire schrëftleche Réckstrank, fir an der Riicht ze bleiwen ... Mä dat ass natierlech, och ee Gléck! net nëmme d'Saach vun „deene vun der Sprooch“, wéi z. B. der Actioun-Lëtzebuergesch. Do ka jidferee mathëllefen, deen et éierlech mat senger Mammesprooch mengt. Fir wat net an deenen nächste Woche fir Niklosdag, Chrëschtadag oder Neijoschdag Bicher an eiser Sprooch kafen a verschenken. Dir kritt der iwwerall. An dir maacht domat jidfer Auteur Courage.

Kanner a Sprooch

R.Z. – Et léiert kee méi séier liesen a schreiwe wéi eis Kanner. Och Lëtzebuergesch. Bei hinne kritt eis geschriwe Sprooch ganz schtëtzeg d'Chance, fir eng Gewunnecht ze ginn, déi si am Fong ni méi verléieren ... dir kennt dach dee vill gebrauchte Saz: „Sou hu mir et an der Schoul geléiert!“ Fir wat eis Sprooch dann net dovun profitéiere loosse?

An der Zäit war dat méi schwéier, well knapps Texter oder Bicher op Lëtzebuergesch ze fanne waren, oder et ass ëmmer datselwecht gewiescht; oder d'Schoulkanner kruten e Kapp mat Texter gemaach, déi si net verstoe konnten; de „Reenert“ ass nun emol kee Kannerbuch, dat schéinsten Natur- a Lyrik-Gedicht seet de Kanner knapps eppes, mä den „Treschen Nikki“ oder dem „Jabo seng Kap“ huet een néierends fonnt. Dat kann ower haut kee méi behaapten. Et gëtt praktesch kee Bicher- oder Zeitungsbutek méi, wou dir näischt gift op Lëtzebuergesch fannen: Kannerbicher op Lëtzebuergesch vun op d'mannst enger Dosen Auteure sinn an de Stellagen (pardon: Regalen); si kaschten dacks manner wéi eng hirmiddeg „Pokémon-Eefällegkeet“ ouni Fong a Sënn, mat deer onbaarmhärzeger Geschäftemécher de Kanner a Leit uechter d'Welt Milliarden aus den Täschen zéien, d'Käpp verdréinen a mat „Nulldiät“ verpeschten ... Sidd fir den Ament net ze sprock mat de Schreifweisen; dat ränkt sech mat der Zäit vun selwen an; well wat solle mir da soss vun deem Kuddelmuddel soen, deen elo (nach 5 Joer op d'mannst an Däitschland) dorëmmer geeschtet.

bravo, Här Lamesch!

L.R. – Mir hunn eist neit Telefonsbuch kritt. Den Här Michel Lamesch vun Diddeleng och ... ower hien huet et mat méi enger spatzier Kuck duerchgebliedert. Do huet eise Frënd erausfonnt, datt bei de lëtzebuergeschen Uertschaftsnimm e Bock geschoss ginn ass ... mä et war ganz bestëmmt de Computer beim Ëmsetze vun der Editus hirer Disquette; et fällt nämlech op, datt d'Apparaten den é net geschléckt hunn, an deen dann zimlech regelméisseg mat dem ä iwwersat hunn; datselwecht ass de Fall mam groussen E, wann deen en Accent soll drop kréien, also È. Wien e bëssen um Computer kënneg ass, dee weess; datt esou Saache kënne virkommen ... ower datt et och richtig geet, dat weisen iech des puer Zeilen; mir héieren dach haut esou sëllege vu „professioneller“ Aarbecht schwätzen, gell dir.

Dee „getëppelte“ Mëssel maache mir mat der Post an Editus an d'Rei; mir wëllen ziviliséiert bleiwen, esou wéi dat ënner Zeit de Brauch ass, déi net direkt d'Baatsch huelen. Dofir kennt dir ganz sécher sinn, datt am nächsten Telefonsbuch keen Eilereng/Eilereng - Schäffleng / Schäffleng - Fräiseng/Frëiseng - Rämeling/Rëmeleng - Noerzeng/Näerzeng méi ze fannen ass. Fir d'éischt soe mir merci, datt d'Post an d'Editus déi lëtzebuergesch Uertschaftsnimm iwwerhaapt bréngen, esou wéi mir et héiflech gefrot a „lassgestëppelt“ haten; duerno kucke mir d'ganz Saach nach eng Keier genee duerch ... vläicht hu mir esouguer hei mat eise Här Michel Lamesch eng ganz gutt Hëllef fonnt; wat giff beweisen, datt näischt esou schlecht ass, datt et net och säi Guddes kennt hunn. Merci.

Eise Comité an d'Redaktioun: Claude Bach, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Roby Zenner a Pol Wilmes

Nächst Klack (65): 25. 11. 2000

merci, Astrid Lulling!

P.W. – Wéi eise Grand-Duc Henri d'Kroun vum Land an enger wonnbar organisierter a gehalener Feierstonn iwwerholl huet, hu mir elauter Rieden héieren, déi äis gutt gefall hunn: dem Grand-Duc Henri seng, dem Här Chamberpresident Spautz seng an déi vum Här Staatsminister Juncker ... an dat fir d'allereischte Keier fir des Geleeenheet ganz op Lëtzebuergesch, an der Sprooch vum Land, déi 1984 iwwer e Gesetz eis Nationalsprooch ginn ass. Datt jidferee vun deenen dräi Leit och e puer Sätz op Franséisch geschwat huet, ass nëmme normal an eng Fro vun Héiflechkeet vis-à-vis vun eisen auslännesche Matbierger.

Esou Riede ginn natierlech net aus dem Stand gehal, mä schrëftlech virbereet, an si ginn dann herno och schrëftlech un d'Press verdeelt. Hei ass et äis, iech och, an op jidfer Fall der Madame Astrid Lulling (an hirem dichtegen Neveu, dem Jérôme Lulling) ower opgefällt, datt d'Schreifweis an den Zeitungen net geklappt huet. Mir hunn ower dat lescht Joer e „règlement grand-ducal“ kritt, deen d'Schreifweis vun eiser Sprooch genee festleet. Da kënnt ee jo bal mengen, déi héchst offiziell Instanze missten sech als allereischt un dese legalen Text halen, wann eng Ried oder eng Proklammatioun un d'Press virugeet ... dat ass hei net de Fall gewiescht! D'Madame Lulling huet sech an engem Lieserbrëif déckevoll doriwer entzannt, an si hat net Onrecht. Mir sinn ower frou driwwer, datt och emol „aner Leit“ sech an deem Sënn fir eis Sprooch asetzen. Wann ëmmer déiselwecht grommelen, dann heescht et séier: „Mäi Gott, ginn déi sech dann net?!“

Eis Offer vun der Actioun-Lëtzebuergesch war, ass a bleift fir all offiziell Instanzen a privat Initiativen: Mir hëllef op eng verstänneg an diskret Manéier ganz gär jidferegem ... natierlech och dem „Serve Information et Presse“ vun eiser Regierung.

Natierlech hunn esou an aner Klenggekeeten an der Form absolutt näischt mam Fong vun der Saach ze dinn; deen ass a bleift, ee Gléck fir eis Heemecht! schrëftlech festgehal, feierlech ënnerschiwwen a vun der Chamber als Verriedung vum Lëtzebuurger Vollek mat Begeschterung ugehall! Vive eise Grand-Duc Henri a seng Famill!

keng Mëi gescheit?

AL. – ... wann een dat esou liest, da kënnt engem an der lëtzebuergescher Fassong a Betounung eng Fro an d'Kopp: Weess du keng méi Gescheit? ... mä hei huet dat näischt mat méi oder manner intelligent ze dinn; do wollt ee President vun enger Organisation, an engem Artikel fir en Duerffest, ganz ganz ganz feierlech soen, d'Veräiner hätten sech „all Méi ginn / hiert Besch gemaaht“, fir datt e sympatheschen Néssmaart soll gutt geroden.

Mir hunn alleguer leider den Hank, fir mat dem Bic ëmmer erëm an en däitschen „Aufsatz“ ze rutschen, esoubal mir eppes schreiwen, oder eng „Usprouch“ vrun engem Mikro sollen halen. Dat ass och de Fall, wann eis lokal oder national Politiker „d'Wuert ergräifen“. Dat Gelungenst ass ower, datt jidfereen sech driwwer iergert, mä wann hien et selwer soll maachen, da gëtt seng Sprooch d'meescht grad esou gakeg wéi déi, wouriwwer hien sech bei aneren an d'Broscht geheit. Dobäi ass d'Rezept ganz einfach: et brauch een sech nëmme virstellen, et giff ee mat engem Bekannten oder Frënd um Telefon schwätzen ... da geet d'Gabberrjoul ewéi eng Pfeffermillchen. Eis Sprooch ass nun emol, ee Gléck! keng geschwolle Schwätz a Schreif; op Lëtzebuergesch brauch een nëmme ze schwätzen a schreiwen, wéi een et „an der Kopp“ huet.

déi Déck an déi Kleng

J.F. – Et kann een net dacks genuch soen, datt mir vun eiser Schreifweis Saache verlaangen, déi et och net an deenen anere gétt, déi mir jo vun eise Schoulen hier all kennen: d'Däitscht, d'Franséischt an d'Englescht. Do gi mir net dru rappen a rëselen, brueden an zueden; do mengt net jidferree vun äis, hie misst säin eegene Käppchen hunn an duerschsetzen ... déi sinn nun emol wéi se sinn, a wa mir si net „richteg“ schreiwen, da kréie mir rout Sträpp ënnert dat „falsch“ Geschriwwent gemaach, zou a fäerdeg!

Ganz bestëmmt huet dir och un deenen neie Regele vun der däitscher Orthographie rondrëm ze grommelen, grad ewéi ech. Mä an e puer Joer hu mir äis un déi gewinnt, well jidfer Schreifweis jo zu 90% eng Saach vu Gewunnecht ass. Wann dann och nach Dag fir Dag Dosende vu Milliounen Zeitungen a Bichersäiten an deer Schreifmanéier erauskommen a gelies ginn, dann huet d'Gewunnecht fir déi nei Regeln an deene Sproochen natierlech eng Chance, vun deer ee fir eis kleng Sproochelchen nëmmen dreeme kann.

An der franséischer Sprooch, Grammatik an Orthographie sinn se do nach vill méi stur an haartstréheg, och wann am Franséische ronn 30% vun de geschriwwene Bustawen emol net gelies ginn; do gétt et jo kéipweis Wieder a Silben, déi „am Ouer“ a „phonetesch“ hoergenee dselwecht klénken, mä déi 2, 3, 4 oder nach méi mol anescht geschriwwen ginn. Huelst emol Sätz ewéi déi hei: „Ma foi, pour une fois mon foie a résisté ... Martin sait que c'est Josette qui s'est coloré ses cheveux“ ... huelst **poids-pois-poix**, dir héiert dräimol just dat Nämlecht, et gétt dräimol anescht geschriwwen, an et heescht dräimol eppes Anescht; ganz dovun ofgesinn, datt dacks och nach dat weiblecht Wuert keen e huet, dat männlecht kritt een, an dat drëtt kritt en s, obschonn et kee Pluriel ass ... megacool, gelldir! Op déi Fassong ass d'franséisch Schreifweis struppevoll deer glétschege Plazen a Kéieren. Jo, an? Dat gétt geléiert, sech dru gewinnt, an zou!

Dir wësst, datt am Engleschen nach vill méi koppeg Saachen am Wullkuerf leien; mä dat mécht jo näischt, et ass alt erëm wéi sou dacks: déi Grouss gi lafe gelooss, déi Kleng ginn opgehaang ... oder et léisst een se einfach léns leien.

Mir sin erëm op der
FOIRE
an der Hal 2
mir freeën äis op
Äre Besuch

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPR

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkäscht 98 L-2010
Téléphon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 664
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Jor

Merci Grand-Duc JEAN, all Guddes Grand-Duc HENRI

L.R. – Äert Haus ass déi eenzeg Dynastie op der Welt, déi vum Vollek a fräiem, demokrateschem Referendum gewielt ginn ass, an zwar viru méi ewéi 3 Generatiounen. Wann d'Lëtzebuurger haut doriwwer ofzestëmme hätten, da giff d'Resultat fir Iech an Är Famill op d'mannst esou gutt, wann net esouguer nach besser ausfalen.

An deem Gedanke läit am Fong alles, wat een iwwerhaupt kann iwwer den Trounwiessel vun haut an aacht Deeg soen. Et ass 1919 ganz einfach „gerode“ gewiescht, an zwar op jidfer Manéier. Är Mamm a Groussmamm war a gefeierlechen a schwéieren Zäiten eng moralesch Upak fir all éierbare Lëtzebuurger; si ass praktesch vun äis ugebet ginn!

Dir, Grand-Duc Jean, sidd mat Ärer sympathescher Famill fir äis an uechter d'Welt e Symbol vun intelligenter Integritéit, mat deer Dir och dee formidablen Opbau begleet huet, deen eis Heemecht zënter de 60er Joere kennt, wou Dir den Throun vum Land iwwerholl huet. Dee ganz natierlechen an déiwe Respekt, dee mir fir Iech hunn, dee behaalt Dir och an Ärer „Pensioun“, fir déi mir Iech, zesumme mat Ärer léiwer Fra, eiser Grande-Duchesse Joséphine-Charlotte, nach laang Gesondheet an Zefriddenheet wënschen. Dir huet et verdéngt!

Léiwe Grand-Duc Henri! Vrun 20 Joer hat ech déi grouss Éier, Iech perséinlech kennen ze léieren, a mat Iech vill a laang iwwer eis Sprooch ze schwätzen. Als Schoulmann ass et mir ganz séier kloer gewiescht, datt ech et mat engem „gudde Kapp“ ze dinn hat, mat engem feine jonke Mënsch, deem mir haut d'Geschécker vun eisem Land roueg, zesoe „blannemännches“, kënnen an d'Hand ginn. Är Personalitéit, Är Formatioun, Ären exemplareschen Asaz fir Lëtzebuerg heibanen an dobaussen, dat si Garantien, op déi mir äis verlooosse kënnen. Enn 1980, nach iert Dir bestuet si gitt, huet Dir mir gesot, datt Är Fra onbedéngt direkt eis Sprooch wëllt léieren; si huet dat och gläich gemaach ... a wéi! Schonn am Summer 1981 waren d'Lëtzebuurger paff a frou, wéi hir nei Ierfprinzessin sech an eiser Mammesprooch mat hinnen ënnerhale konnt. Wat dat als Leeschtung heescht, kënnen all déi bezeien, déi zënter Joer an Dag mat auslännesche Matbierger an eiser Sprooch schaffen, iwregens zënter 1976 eng Initiativ Actioun-Lëtzebuergesch.

Léiwen „neie Grand-Duc“ a léif sympathesch Grande-Duchesse Maria Teresa, mir verlooosen äis fest drop, mir si ganz sécher, datt deen neie Chef vun eisem Land eng Chance fir eise klengen, mä souveräne Staat ass. Vun eiser Actioun-Lëtzebuergesch kritt Dir an Är Kanner, als Éischt Famill vum Land, déi allerbescht Wësch mat an Är nei Verantwortung fir eis Heemecht, déi eis Elteren a Grousselteren Iech an äis alleguer verierft hunn.

Vive eise Grand-Duc Henri!

Eise Comité: Claude Bach, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Robert Siuda a Roby Zenner

Nächst Klack (64): 28. 10. 2000

muuss dat sinn?

P.W. – Huet dir ewell driwwer nogeduecht, wéivill muttwëlles Verdäitschungen a riichtewech Däitsch mir bei neie Wieder an eis Sprooch eranhuelen, wou mir et guer a glat net brächten. Mir hu kee „Wasser“ a mir „leiten“ a „spülen“ net ... firwat da „Wasserleitung/Wasserspülung“? Mir soen och „eng Versécherung“, schwätzen ower vun enger „Sicherung“, déi (er)ausgefall ass, vun engem „Wischer“, vun der „Kühltruh“ asw. Fir dee kamouden Äis-Schaf gétt vu ville Leit ee Gléck och nach „Fréiser“ gesot, dee verdrudelten Numm vum englesche „freezer“... vläicht well mir zimlech staark Fréisser sinn; den däitsche „Kühlschrank“ ass ni bei äis opkomm, ganz rar an sénger Iwwersetzung als „Killschaf“; haut gétt zesoen nëmme méi vum „Frigo“ geschwat, grad ewéi bei „Passevite“ e Markennumm, deen an d'allgemeng Sprooch eragaang ass. An der Zäit hate mir och fir de „Staubsauger“ en Numm, dee vun enger Fabrëck komm ass: et war de „Lux“, an et ass „geluxt“ ginn; am Englesche gétt et deeselwechte Fall mam „Hoover“, deen den offizielle „vacuum cleaner“ verdréckt huet.

An deem Zesummenhank dann elo eng ganz däitlech an einfach Fro: Wat maache mir mat engem „Trockner“? ... Gell, dir huet d'Äntwert direkt prett. Merci.

Mir hunn et jo...

R.Z. – Et ass beileiwen näischt géint déi grouss Feierlechteken ze soen, déi fir den Throunwiessel geplangt sinn, an déi elo verstännegerweis, wéinst deenen tragesche Grënn, déi mir all kennen, op d'Fréijoer geréckelt si ginn. Mir halen op dat schéint Fest; et ass deer eent, wéi eist Land der all Joerhonnert nëmme zwee oder dräi kennt.

Datt eis Organisateuren ower soss näischt Apaartes mengen ze fanne wéi Staren aus dem Ausland, déi och nach ville Leit vun äis net onbedéngt als dat Gielt vum Ee virkommen, dat ass op d'mannst zimlech gelungen. Et mengt ee bal, hei am Land misst ee mat der Spektiv glanne goen, fir e Kënschtler ze fannen, oder Gruppen déi e flotte Programm fir esou eng Geleeënheet ze bidden hätten, an dat op alle Pläng esou gutt am „Pop“ wéi um héich classesche Gebitt, esouguer ... am Ausland!

Déi, déi gesicht hunn, hu sech net e sëllegen déck gedinn. Nom Prinzip, datt dat näischt ass, wat net vill kascht, hunn si sech dofir bei hiermiddege deieren Agencen op d'Knée gesat, bei „Manager“, déi emol net emstand waren, hirem Artist (Ray Charles) Bescheed ze soen; dofir hätt da missen d'Patricia Kaas Noutstop spillen ... mat deer Begeeschterung, déi een sech an hirem Fall ka virstellen ... an d'Rechnung fällt bestëmmt och deemno aus! Mä mir hunn et jo. Ower, gelldir, dat geet äis näischt un. Schued.

Heemecht - Fändel - Sprooch

L. R. - Gëscht hu mir eisen National-Feierdag gehat. Glécklecherweis liewe mir an engem Land, wou jidferen op deen Dag mécht, wat hie wëllt. . . oder och nëmmen e fräien Dag ewéi jidfer aneren dra gesäit.

Et muss een haut jo ower bal fäerten, bei dëser Geleeënheet eppes vu Fändel, Nationalidd oder Sprooch ze soen oder ze schreiwen; dobäi sinn dat dräi Zeechen, Symboler an Zeie vun der Identitéit an der Souveränitéit vun eisem Land. Sollten der vill sech net emol drun erënneren, mat watfir Gefiller eise Fändel vru 60 Joer verstoppt huet misse ginn? Missten anerer net emol méi däitlech a méi dacks gesot kréien, datt e Fändel net iergendeng Fatz faarwege Stoff ass? Do gëtt et Leit - deenen hiirt gudd Recht dat an eisem fräie Land ass - fir déi ass dat „Gefändels, Gesproochs a Gefeiers“ ales ale kale Blabla, net cool genuch, souzesoen nationalistesche Klimbim, a just gudd fir naiv Provénzschwärmer vun hanner Klongstuppeg.

A propos „Provénz“: Loosst mer mol ee klengen Ament unhuelen, mir gifen hei an enger Provénz vun der Belsch, vu Frankräich oder esouguer Däitschland liewen; mir sitzen do geographesch, politesch an ekonomesch am leschte Stébseck, aplaz an engem international perfekt unerkannten eegene Staat. An da loosst mir dat och emol bis an dee leschte Wénkelchen ausdenken: Mir gëngen eis Gesetzter a Reglementer net selwer maachen; déi gifen äis dann an der Haaptstad, zu Paräis, zu Bréissel, zu Berlin diktéiert. Wéi wier et dann hei mat den Aarbechtsplazen a mat eiser ganzer ekonomescher Situatioun? Da wire mir d'Frontalieren, d'Grenzgänger, d'Pendler. Ower wouhin-ner schaffe goen? Op 200 Kilometer rondrem keen „Job“ ze fannen! Wat wir dat super cool!

Mais wann et engem (zevill) gudd geet, dann ass et net fir un esou „Dommheeten“ ze kalenneren; da soll een net vu Fändel, Nationalidd oder Sprooch soueren; da léisst een sech et gudd goen, et ameséiert een sech wa méiglech vum 1. Januar bis den 31. Dezember . . . wéi Gott zu Lëtzebuerg! „Nëmmen drop!“ . . . mais garlabox wann d'An emol engker opgi wéi Ginzscheeken.

Wéi et zu eisem Mickimais-Schlaraffeländche komm ass; wat virun äis war; wien dofir riichtgestan huet; wuer et fir eis Kanner a Kandskanner hiiget. . . alles net wichtig . . . d'Haaptsaach: et geet äis elo an haut an hei wonnerbar megacool. An da soll keen äis en Ouer mat der Sprooch oder dees Gemësch maachen.

Natierlech ass hei dat Gegrommels, Geknadders a Geknuers. Mais ass et dann net och e bësse wéi eng gudd kill Dusch ze kucken, déi een hëlt, wann et engem zevill „dämpeg“ gëtt, wann d'Sonn engem e bëssen zevill op de Pelz dréckt . . . esouguer „d'Fräiheetssonn“. Zënter weini? Duerch wien an duerch wat? Wéi laang nach? Fir wien?

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Téléphon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Jor

Industrie - Broochen? Brach!

P. W. - Zënter dass eis Arbed an de siwenzeger Joeren de Schnapp an den Houscht erwëscht huet, hunn d'Kamäiner no an no a Plaz fir Plaz opgehal ze dämpfen. Eis gudd Frënn, de Fernand Lorang an d'Madame Jeanine Theis-Kauth, allen zwee vu Rëmëlleng, sinn der vun deene Leit, déi eis en historescht a literarescht Stéck vun deem Minett verzielen a beschreiwen, deem eist Land esou vill ze verdanken huet. Mais déi ekonomesch Wierklechkeet kennt keng Romantik. Hir Litteratur sinn d'Finanzezeitungen. Hir Kulturelementer sinn d'Actien, de Bilan an d'Rentabilitéit. . . Do, wou fir uechter d'ganz Welt Stol-Spezialitéite vun houfregster Qualitéit „gekacht“ a gewalzt gi sinn,

do gëtt et eidel. Honnerte vun Hektare leie brooch a waarden op en neit Liewen. . . Hunn ech elo „brooch“ gesot? Nodeem, wat een a leschter Zäit esou iwwer d'Microen héiert, leien déi Industrie-Lännereien net brooch mais „braach“, an dofir gi si elo „Industrie-Braache“ vernannt. Wat soll een dovunner halen? Ganz einfach: Déi „Braache“ passe wonnerbar bei déi Sprooch-Braach, déi en etlech Leit sech um Radio oder op der Televisioun leeschten. . . Braach? . . . Brach!“ . . . a wann do d'Saaf, de Wesseg, erausgefängt kënn, dann hu mer Kéis. Fir gekachte Kéis. Oder Sprooch-Kéis? Naischt fir ongutt. . . ower beileiwen och net fir gudd!

Kanner - Wieder...

R. Z. - Haut schéngt et méi wéi je zum gudden Toun ze gehéieren, méiglechst vill friem Wieder an de Mond ze huelen. Englesch Wieder komme jiddefall bei enger Partit Leit ganz gudd un; an dat net nëmmen hei.

Wat frëier déi sëlliche franséisch Ausdréck waren, där mat der Endung *-ieren*, dat sinn haut déi englesch Begreffer, déi dacks kee Mënsch verstee . . . dat ass apaart cool. Haut lauschte mer jo keng Nouvelle méi, mee *News*, och keng Haptnouvelle méi, mee *Headlines*; *megacool*!

Kleng Kanner hunn do vill manner Hemmunge wéi mir Erwuessener. Et rappt ee schon dacks vun de Péil, wann een héiert, mat wat fir enger Séilerou Knätzelen a Binnerte Wieder riichtewech aus dem Naischt erfannen, déi dann och nach plazeweis méi genee sinn wéi déi „offiziell“ Begreffer.

Hei nëmmen e puer Beispiller, déi wierklech opgefaange gi sinn, fir ze weisen an ze beweisen, wéi spruddeleg a lieweg d'Kännercher direkt den Nol op de Kapp geroden. An der Schwämm geet dee Klengen net, wéi séng Mamm, an de *Whirlpool*, mee an de **Spruddeleg**. An der Paus ésst dat Kleng keng Pij, mee a **muuslegen Apel**. Ass et duuschtereg, dann dréngt et kee Sprudelwaasser, mee **Pick-Waasser**.

Huet dir eise Mini-Dictionnaire „Mosaik-Steng“ ewell kaaft? Dir kritt e bei äis direkt, oder an ärem Bicherbuttek . . . fir 380 Frang 6 000 lëtzebuergesch Ausdréck a franséischer Iwwersetzung!!!

An am Summer gesäit de Jéngelchen och keng Sonnestrahlen, mee **Sonnestäipen**.

Duerfir wier et scho ganz flott, wann déi Leit, déi mat klenge Kanner ëmginn - ech denken u Pappen a Mammen, un Educatrices a Monitricen aus de Crèche an aus dem Précoce, u Spillschoulspersonal, u Kolleginnen a Kollegen, déi en 1., 2. Schouljar hunn -, äis emol sou flott Wieder, déi Kanner an hirer esou direkter Logik a riicht eraus aus dem Naischt huelen, géifen raschécken: Actioun Lëtzebuergesch, Postkëscht 98, L-2010 Lëtzebuerg. Am virus e ganz décke Merci. Mir publizéieren se mat Genoss hei an der Klack.

Pol Greisch: bravo!

Wie gemengt oder alt emol geschriwwen huet, eis Sprooch wir nëmme fir gewéinlech Graffschichten a „Gebootschtenner“ ze gebrauchen, dee Bauerndialekt wir nëmme fir mat geneelte Schong mat der Dier an d'Haus ze schluppen, dee soll dat emol mam Pol Greisch sengem Buch „Fir meng Mamm aus engem laangeBrëif“ an der Hand beweisen. Do geet ee groust Talent op den Zwiwespëtzen mat äis iwwer d'Bühn vu sengem Liewen. . . kaaft iech säi Buch a gitt e Stéckwees mat; dir begéint vill kënneg Situatiounen a Leit a Saachen. . . méi wéi sécher och en Deel vun iech selwer!

(Edition „Cahiers luxembourgeois“; an all Bicherbuttek / 600 Frang)

Eise Comité: Claude Bache, Gisèle Dupong, René Faber, Johnny Flick, Jeanny Friederich, Jang Hansen, Lex Roth, Robert Siuda a Roby Zenner

Nächst Klack (63): 30.9.2000

„eise“ Robert Schuman

L. R. - An de Statute vun der Actioun-Lëtzebuergesch steet däitlech, datt si sech „asetzt fir alles, wat Lëtzebuergesch ass, apaart fir eis Sprooch“ . . . domat ass klor, datt jidfer Element vun eiser Identitéit, Authentizitéit, Kultur a Geschicht och e Programmpunkt vun deem Veräin ass, deen dat anert Joer houfreg seng 30 Joer feiert.

Wann deemno an dem Editorial vun enger Millioun-Publikatioun wéi dem Figaro-Magazine, a vun engem Star-Journalist, Behauptunge stinn, déi mat engem vun deene Punkten hei uewen ze dinn hunn, ower riichtewech falsch sinn, dann ass et uns äis, fir fein an héiflech, ower ouni Féischten ze reagieren. Mir Lëtzebuurger hunn et jo emol nun un äis, fir äis verkëppen ze loosse, soubal an de grouse Länner iwer äis gehouscht gëtt; et ass z.B. bekannt, datt mir op d'mannst ënnert Lyon erof zimlech gär als „Boches“ gekuckt ginn; wa mir äis dat gefale loosse, da brauche mer äis net ze wonneren, datt anerer äis fir net méi sérieux huele wéi mir äis selwer.

Watfir eng Behauptung dann elo? Déi hei: „Robert Schuman fut l'un des grands hommes d'Etat français. . . Il était né Allemand, dans la Lorraine du Kaiser. . . C'est pourquoi Jacques Duclos, notre stalinien national, l'avait finement surnommé le „Boche“.“ Eng Gemengheet vum Stalin-Kommuniste-Collaborateur Duclos, eng (onbewosst?) Flappegkeet vum Franz-Olivier Giesbert, géint de Robert Schuman an indirekt géint eist Land.

De Bic huet mir natierlech an de Fanger gekribbelt, an de FigMag krut stoessfouss déi hei Äntwert (deelweis): „Robert Schuman est né de père lorrain et de mère luxembourgeoise, à Luxembourg-Ville, plus précisément au faubourg de Clausen. . . donc au grand-duché souverain et, de ce temps, en union personnelle avec les Pays-Bas, sous le règne de Guillaume III d'Orange-Nassau. . . il a passé son enfance à Luxembourg et y a fait ses études secondaires. . . sa langue maternelle était bel et bien notre idiome national, le luxembourgeois, que vos présidents Pompidou et Mitterrand ont reconnu comme l'un des éléments authentiques de notre identité. . .“

Resultat: De Figaro-Magazine huet dee riichtgebéiten Text a senge Lieserbrëiwe bruecht, a mir wësse jo, datt déi am meeschte gelies ginn! Domat hunn ëmgerechent Milliounen vu Fransousen a Belsch e perséinlecht Stéck vun eiser Geschicht matkritt, dat zu eise beschte gehéiert. Fir der EU hir Adepten ass et och net schlecht, wa mir eng Partie Saachen heiansdo mol erëm op hir Plaz setzen; eng (gutt an interessant) Ausstellung am Cercle gesinn ower déi aus der EU net, déi net zu Lëtzebuerg sinn. . . an dat sinn der 360 Milliounen.

Är Klack seet äddi ...
bis den 30. September

eng **KLACK** fir eis Sprooch

61

authentesch MONUMENT...

hat ech eis Sprooch an enger klenger Ried op eiser Generalversammlung genannt; déi Deeg duerno stong et déck gedréckt och esou an der Zeitung; schéin a gutt, mä mat grouse Wierder geet et net duer; vrun allem net am Streech vun eiser Sprooch.

„authentesch an identesch“, dat ass dach kee Lëtzebuergesch, gell dir. Mä ass et da Franséisch? Ass et Däitsch? Ass et Englesch? Ganz kloer ass et dat eent, dat anert an dat drëtt ... dann ass et international, also jidderengem säint. Och de Lëtzeburger hiert. Esou huet et sech mat honnerte vu Wierder, wou gesot gëtt, dat wiere jo keng lëtzebuergescher; mä wann déi aner déi och net gife gebrauchen, da misste si dacks plazeweis billen, well et keng spezifesch Wierder aus deenen „authentesch“ Sprooch sinn.

Dorëm soll et ower elo hei net goen. Et dréint sech drëm, datt eis Sprooch an eise Sproochgebrauch esou original an originell bei äis passe wéi d'Nues am eegene Gesiicht ... an deckt emol engem seng Nues op enger Photo zou, dann ass seng Identitéit verdréint, verstoppt, verluer. Déi zwéi Begrëffer „authentesch / identesch“ leie ganz no beieeneen, mä si sinn net d'selwecht, also net identesch. Zwillinge sinn authentesch Kanner vun hiren Elteren, mä si sinn nach laang net ëmmer identesch, fir emol e kleng Verglach ze gebrauchen ... deen ower roueg och e bëssen hippe kann.

Eis Sprooch, esou wéi mir (?) se schwätzen, ass authentesch eis, och wann si an de Grupp vum „Muselfränkische“ gehéiert. Do huet d'Lëtzebuergesch jo iwregens als WEST-Muselfränkesch säin eegene kleng Këppchen (Käppchen!). Eis Sprooch ass hei ënnert de Leit gewuess an huet sech entwéckelt; si gehéiert zu eise kulturellen an nationale „Patrimoine“, also zu deem, wat äis vun eise Pappen (a Mammen!) als Ierfschaaft iwwer Generatiounen eraus vermaach ginn a bliwwen ass. Anescht gesot: Mir identifizéieren äis mat eiser Sprooch, a mir identifizéieren eis Sprooch mat äis. Esou wéi een e Mënsch un deenen Elementer erëmkennt, also identifizéiert, déi zesumme seng Persoun a Perséinlechkeet ausmaachen.

Wourunner erkennt een d'Stad? Mä un der Landschaft, dem „Site“, an un hire Maueren a Gebaier, also hire „Monument“. „Sites et Monuments“ ginn am ganze Land gesetzlech erhal, versuergt, an d'Rei gesat, nei gemaach. Si gi klasséiert, kommen op speziell Lëschten; et gi genoe Pläng, Zeechnungen a „photogrammetresch“ Biller dovou geholl, iwwer dem Buedem an drënner ... an da probéiert emol, iech drun ze vergräifen! Dat ass richtig, wichteg a gutt. Fir äis a vrun allem fir déi Generatiounen no äis.

Genee am selwechte Sënn a Geescht verlaange mir, datt och eis Sprooch als „authentesch Monument“, als „authentische Site“ vum Stat gekuckt, versuergt a gesetzlech administrativ-budgetär behandelt gëtt. Mir stellen all Politiker/-in a jidder Partei an den nächste Méint a Jore vrun en daitleche Katalog vu Froen...vrun allem deer, wou een net rondrëm de Bräi schlaue kann, a wa méiglech mat „jo/nee“ äntwere muss.

L.R.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Téléphon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisation/Member: 500 Frang d'Jor

sidd dir VU Clausen?

R.Z. – Da kritt dir déi Clausener gelueden ... de Robert Schuman wor jo och aus Clausen! Mir hunn eng hallef Dosen Uertschaften oder Quartieren, „aus“ deenen ee ka sinn (Fiels, Pommerlach, Schleef, Pafendall, Stadgronn, Neiduerf ...), soss ass et ouni Ausnam VUN: Ierpeldeng, Iechternach, Reiden ... mä et muss engem Angscht ginn, wat an deem Streech a leschter Zäit iwwer Mikrosen zervéiert gëtt. Do sinn d'Leit dann op emol aus Diddeleng, aus Ettelbréck, aus Clief, aus hei an aus do. Dat ass net wichteg? Da sinn honnerte vu Sproochesaachen (an deem Fall „Prepositiounen“) net

wichtig, fir déi an der Schoul en décke roude Strapp op d'Blat gemaach gëtt a Punkten ewechfalen. Alles „autoritäre Kabes“? Oder nëmme am Lëtzebuergeschen?

Wann dat jo elo an eiser Sprooch net wichteg ass, da kënnen mir anerwärts och soen: je vais sur Paris ... il habite dans la Suisse ... he goes on London ... ich war zu Moskau. A sou, dat ass falsch? Mécht näischt ... et ass dach net wichteg. Eng aremséileg Fassong fir dat ze verstoppen, wat een net kann, an och net wëllt léieren. A wat seet de Patron? Näischt. Do muss de Bilan klappen; de Rescht ass ... net wichteg.

Nikla... Nicolas... Niklas

AL – Eis Beamten aus dem „état civil“ vun de Gemengen hunn heiansdo Problemer mat koppege Folklor-Nimm, déi d'Eltere gär fir hir Modi oder de Jéngelchen opschreiw loosse, déi grad op d'Welt komm sinn. Dat kann ee verstoen, wann ee säi Jong wëllt „Klautechen oder Klo“ aplaz Claude nennen, oder onbedéngt op „Lutzeplatz“ fir Lucie géng hassen. Dat si Verdrüdelereien, déi dës Kanner e ganz Liewe laang fir Uz a Geck mat sech erëmschleefen.

Méi wéi eng Kéier liese mir och an der Press, datt et esouguer Prozesser weinst eefällegen Nimm gëtt, déi Beamten net wëllen an den Zivilstandsregeschter schreiw. Si hunn hir Reglementer, an d'meescht kréie si och juristescht Recht. Zënter 50 Jor ass et ower och de Brauch, de Kännercher hei Nimm aus allen Härelänner ze ginn, apaart aus dem Gebitt vum Kino an der Konscht am Allgemengen; do soll am Fong jidderengem seng Fräiheet hunn, soulaang dem Kand domat fir säi Liewe keng Komplexer op d'Stier geschriwwen ginn.

An deem Sënn kënnen mir äis fir hei am Land froen, ob et fir den hellege Bürokrati da keen Ennerscheid téscht engem Spunnes-Numm an engem Virnumm gëtt, deen einfach eng sproochlech „Faarf“ huet oder eng „Verklengerung“, en Diminutif, vun engem „normalen“

Numm ass. Beispill: Nicolas, Nikolaus, gëtt et an eise Gebrauch als Nicki, Néckel, Nikla, Nico, Colas, Nuckles, Klos, Néckelchen asw. Grad esou vill Forme fanne mir fir de Joseph, de Jean-Pierre, de Paul, d'Marie, d'Anne oder d'Marguerite ... mä firwat dann do stuer sinn? Wa mir et erlennen, datt en Etienne och als Stéphane, als Steve, als Esteban oder Stephan opgeschriwwen ka ginn, da soll och keen eng Knätzchen an der Woll fannen, wann e Papp säi Bëfche wëllt offiziell Nikla aplaz Nicolas nenne loosse. Hei hu mir et just mat enger Fro vu verstännegem a guddem Wëll ze dinn. Wann d'Reglementatioun an deem Sënn nach ëmmer ze sprock ass, dann ass et um Här Gemenge-Minister, déi e bësse méi frëndlech ze maachen an unzepassen. Da brauch e Papp, dee säi Fiston wëllt Nikla nennen, keen Niklas draus maachen ze loosse ... also eng Zort klengen Hollänner, an nimm well dat do en „offiziellen“ Numm ass ... aus deem dann ower zugudderlescht e „Klas“ gëtt.

A propos lëtzebuergesch Virnumm: Wësst dir, datt mir 1995 e Bichelche vu ronn 60 Säite mat all „eisen“ Nimm erausginn hunn, dat dir nëmme einfach iwuer Telefon ze bestelle braucht; eng Publikatioun vun den Häre Marcel Lamy a Georges Kiessel.

abeejo!

P.W. – Datt eis Iddi, eist Gewudders, eis jorelaang Hëllef fir Annoncen op Lëtzebuergesch eppes gedéngt hunn, dat kann haut praktesch jidderengem all Dag an der Zeitung gesinn. Am Jor 2000 ass et „normal“, datt 80% vun de Leit hire Frënn a Bekannten eng grouss Freed oder en Härzeleid an deer Sprooch bekannt maachen, déi äis als eenzeg aus dem Banneschten eraus kënn.

Méi héich kann a brauch de Prozentsaz och net méi ze ginn; et bleift op deem Gebitt näischt méi ze bewiesen; mä et mécht ower keen äis et méi falsch, wa mir – grad ewéi vrun 30 Jor! – behaapten, mat verstännegem a guddem Wëll kënn en eiser Sprooch schriftlech stéckelchersweis „dobaussen an d'Breet“ hëllefen (Menüskaarten, Telefonsbuch, Nimm vun Uertschaften a Stroossen, Reklammen, Plakaten, Neiooschkaarten, Lieserbréiwen asw.) ... 1972 wollt e ganz dichten a bekannten Här Professor an enger Versammlung

beim „Miersche Josy“ op der Plëssdarem doriwwer de Geck mat äis maachen: mir wiere Fantasten, do wier näischt drun ze änneren, dat wier eng „kultur-evolutiv“ Situatioun, un deer mir Männercher net fréckele kënn. Mir hunn net mat him gestriden; d'Actioun-Lëtzebuergesch huet him de Contraire gewisen a bewisen!

Zu Gréiwemaacher ass e kleng Jéngelchen an eng jonk Famill bäikomm. Seng Elteren an zwou Schwëstere hunn äis dat an enger Annonce op Lëtzebuergesch gesot. Maja. An dann? Mä wann dir hir Nimm liest, da wësst dir, firwat des Annonce äis eng apaart Freed gemaach huet: Linda-Rut, Telma-Rös, Sigrun an Antonio CAVALEIRO-HÖSKUDSDOTTIR. Portugal + Island + Lëtzebuerg! Mir wënschen deem klengen Alexander-Freyr a senger sympathescher Famill all Guddes an eise Land ... an hirer Heemecht!

Redaktioun vun dëser KLACK:

AL, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner an de Comité vun der Actioun Lëtzebuergesch

Nächst Klack (62): 24.6.2000

AL – Hei gesitt dir d'Deckelssäit vun deem neie Bichelchen, dat d'Actioun-Lëtzebuergesch fir all „francophon“ Leit erausginn huet, déi sech wëllen „eng Schnauf“ Lëtzebuergesch huelen. 96 Säiten, 2 Kolonnen iwuer d'Format DIN A5. Mir haten dat ewell an enger méi bescheidener Form gemaach; et guf a gëtt kéipweis gefrot, vrun allem well et fir e ganz verstännege Präis ze kréie war ... a bleift. Do si ronn 6 000 lëtzebuergesch Wierder dran an hir franséisch Iwwersetzung(-en) hannendrunn.

Mir gesinn dat Buch net als „Dictionnaire“ a glat net als iergend eng „Konkurrenz“ fir déi sëlliche flott Saachen, déi ee Gléck erauskommen. Et ass eng alphabéitesch Sammlung vun dem Stack vun eiser Sprooch, aus deem eras bei eise franséisch-sproochge Matbierger Traisch a vläicht Beemercher wuesse kënnen.

Wat et kascht? 380 Frang. En décke Fësch fir eis Sprooch ... fir nach net emol de Präis vun engem eenzege gebakene Fësch ... esouguer ouni Fritten an Zos! Dat ass natierlech nimm méiglech, well zwéi Membre vun eise Comité ronn 200 Stonnen haart Kapp- a Computer-Aarbecht „fir d'gutt Saach“ dran investéiert hunn.

Eng wonnbar Geleeënheet, fir engem franséischen, belschen, portugieschen, spueneschen oder italiéneschen Bekannten e sympathische kleng Cadeau ze maachen. Vum 5. Juni u kënnt dir et a jidder Bicherbuttek bestellen oder kafen. D'Membre vun der ACTION-LËTZEBUGESCH kréien et natierlech gratis heem geschéckt ... woumat si hir Cotisation jo erëm bal „eran“ hunn.

eng **KLACK** fir eis Sprooch

60

Nummer 60!

L.R. – ... dat hätt vru sechs Jor jo och net grad jidfereen esou geckeg geduecht, gelldir. Mä vrun 30 Jor hunn och déi allermaannsten dru gegleef, dat eng **Actioun Lëtzebuergesch** et gif packen ... e Stréifeier wéi der jidfer gedude Broutdag ugefaang ginn. Wien hätt dann och nème vum deem formidable Spronk gedreemt, deen eis Sprooch zënterhier op alle méigleche Pläng gemaach huet? An dësen 30 Jor ass fir eis Sprooch an hir verstänneg Plaz an eisem Land méi geschitt wéi egal weini virdrun! Iwwerleet emol gutt an éierlech, firwat an duerch wien ... da kommt dir net laanscht eis **Actioun Lëtzebuergesch**.

Haut schéngt esou villes op Lëtzebuergesch ganz „normal“: Denkt un eis Uertschaftsnimm op de Schëlter oder an ärem Telefonsbuch; kuckt d'Stroossennimm an de Stied an op den Dierfer; wéi ass et dann „an der Zäit“ mat lëtzebuergeschen Annoncen an der Zeitung gewiescht? A watfir enger Sprooch waren d'Lieserbréiwen? Wien huet da vun enger Schreifeis geschwat? Wéi war et mat enger Menüs-Kaart an eiser Sprooch? Wou ware Lëtzebuergesch Coursé fir d'auslännesch Matbierger? Huet een un e Sproochgesetz geduecht? Wat ass an deem Sënn an der Kierch gewiescht? Sidd dir iech bewosst, dat haut ganz sécher 10 mol méi Lëtzebuergesch geschriwwen a gelies gëtt wéi an all de Jore virdrun? Alles „normal“, gelldir ... mä et ass fir äis, eis Leit aus dem Comité an eis drei Membren näischt méi schéin, wéi datt haut am Streech vun eiser Sprooch esou onheemlech villes „normal“ fonnt gëtt, woufir mir elo 30 Jor laang um „Erfeld“ gewuddert hunn ... am Ufank ugegréngt, esouguer eesoch bekuckt a mat alle méiglechen an dommen „-isme“ beklaakt ... esouguer dacks vu Leit, déi haut déck dovun profitéieren; et sief dann.

Mir hu mat der **Klack** genee am selwechte Sënn duergehal, wéi mir vrun drësseg Jor mat eiser Actioun fir d'Lëtzebuergesch ugefaang hunn: et ass just, a ganz bewosst, méi an d'Breet gaang. Jidferee soll eppes vun der Suerg an der Aarbecht fir eis Sprooch matkréien; do geet et ower mat enger Veräinszäitschrëft net duer; eng Actioun fir eis Sprooch geet wäit doriwer eraus. Dat war de Gedanke fir mat eiser **Klack**, „ënnert d'Leit, an d'Press“ ze goen. Ouni eis Membren an hir Cotisation gif dat finanziell ower net goen. „Eis Leit“ wëssen haut, dat si mat hire 500 Frang d'Jor vrun allem eise Sprooch hëllef an net iergendengem Clibbchen ... si stäipen eis Sprooch, är Sprooch, a vrun allem eise Kanner a Kandskanner hirer Sprooch, e Stéck vun eiser kultureller Émwell an Identitéit. Dofir laut eis **Klack** och weider ... an nach esoubal net zuhaf!

d'Sprooch vun der EU

H.R. – Mir hun an der Press gelies, eise Premierminister hätt dëslescht eng vun franséische President gedixt kritt, well hien an enger Sëtzung däitsch mat der Delegation vun der Bundesrepublik geschwat huet. ... „parlez français, Jean-Claude!“. Dat kenne mir, gelldir, mä op engem méi kleesperen Niveau. Eise Premier ass ower een, dee sech net esou licht verkëppe léisst; hie wäerd deenen arrogante Flantessen den Dix op seng Manéier gericht hunn.

Dee ganze Sprooch-Zinglabumm kascht d'EU well Dosende vu Milliarden, mat deenen ee vill Misär aus der Welt krit. De Problem ass, mat all de Länner, déi nach bäkkommen, och technesch praktesch net méi an de Grëff ze kréien ... vrun allem ower duerch d'Sturheet vun en etleche Chauvinisten. Stellt iech emol vir, an den USA wëllt jidfer Sprooch-Grupp seng Sprooch offiziell bäibehalen ... net auszedanken! Mengt ower och net, hei an der **Klack** gif elo eng Käerz fir d'Lëtzebuergesch als EU-Sprooch op de Stänner gestach, emol net als „langue de travail“; dat hu mir ewell vru Joren als himiddege Gedanken dohinner gesat.

Déi eenzeg Lösung ass a bleibt d'Englescht ... iwregens eng Sprooch, déi an deene selwechte Kautsche gewuess ass ewéi d'Lëtzebuergesch a vun engem Drëttel vun der Mënschheet gebraucht gëtt. Deemno soll et mengerwäreng net un äis halen ... mä mir kënnen jo stëppelen hëllef, gelldir.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisation/Member: 500 Frang d'Jor

äddi a merci Br Kremer

AL – Du hues nawell gär verzielt, dat Deng Mamm Dech just neng Méint nom „Armistice“ vum 1. Weltkrich op d'Welt gesat hätt ... August 1919! Deemno hätten Deng Eltere ganz secher „esou“, am November 1918, d'Enn vun deer Europa-Katastroph gefeiert. Firwat net. Et kënnt ee bal soen, dat deem Ufank an der Freed vun der Fräiheet och esou zimlech op Deng lussseg a këddelleg Duerchdrüwenheet direkt dee richtege Stempel getuppt hätt ... net ze vergiessen, dat et och nach Fouer-Zäit gewiescht ass, déi s Du jo sou gär has a mat genëslerleche „Spréchercher“ emgaacht hues.

Ouni nach jeemools e Pipjeswuert vun Dir hiere gehat ze hunn, bass Du engem ewell 1949 um Trottoir laanscht de Park an der Monterey-Avenue opgefall. Firwat? Mä do ass all Dag en zimlech héichgestackte jonke Mann laanscht äis gemetert, deen e Gesiicht gemaach huet, wéi wann hien sech selwer Schnoke

verzielen an no bannenzeg driwer schmunze géng. Mir Männercher haten dat net falsch gesinn a gemengt ... dat war s Du, Frënd Pir! An dat si mir Joren duerno gewuer ginn, wéi een Däi markant Gesiicht mat deem lussseg Bléck fir d'éischt an der Zeitung erbléckse konnt.

Deng Aarbecht huet gestackt, Däin Talent ass ausgeschoss, Däi gudden Numm ass gewuess; hien huet esou zolitt Äscht gemaach, dat kee méi laanscht Dech kënnt, deen sech op iergeend eng Fassong mat eiser Sprooch ofgëtt. Datt eng Kéier Stroossen Däin Numm kréien, dat si mir gewëss, a mir ënnerschreiw den dofir och jidfer Petitioun ... deen Numm hues Du Dir ower selwer gemaach, an Däi Wierk ass d'Monument, wéi kee Kënschtler et besser entwerfe kënnt! Äddi Pir, bis dann ...

10. Mee 1940-2000

AL – „Maja, wat ass dann? Da si 60 Jor; do war mäi Bop jo nach knapps op der Welt; a firwat soll dat mech dann interesséieren? Geschicht ass Geschicht, an déi gehéiert an d'Bicher oder héchstens an den Internet; är Geschichten aus der Geschicht, dat si fir äis Geschichte wéi aner Geschichten“ ... et wier emol glat net esou verwonnerlech, wann een dat do op déi Manéier dohinnergebass géng kréien, wann een „hinnen“ an engem Stéck Fëngercher iwer „deemools“ mécht. Geet et duer, ëmmer erëm ze widerhuelen, et gif „hinnen“ zevill gutt goen ... wien? firwat? woufir? Ass also eppes falsch gemaach ginn? Net richtig ugepaakt? Vu wem? Nème vum „hinnen“? Wie sinn

„si? Wiem seng sinn „si“? Wien huet „si“ gezillt? Wat ass „Fräiheet“ fir een, deen näischt anescht kann huet? Mä datselwecht ewéi Gesondheet ... fir een, deen ni krank war.

„Huel engem Vollek seng Geschicht; huel him seng Sprooch ... da kanns du et an de Sak stiechen“, esou huet de Schrëftsteller Milan Kundera dee Gedanke vu Sprooch a Geschicht ausgesponn. Just dat wollten d'Preise vru 60 Jor mat äis maachen! Mat äis? Wien ass dat? Mä dat sinn der elauter „iwer 60“, Bomen a Bopen! Dat waren eis Elteren, eis Grousselteren, déi deemools séier bekäppt haten, wat d'Nazi-Preise mat äis wëlles haten! „Deemools“, dat war am Oktober 1941, an et gong géint déi verhuelse „Personenstandsaufnahme“ mat deem éischten Akt vu Resistenz vun eisem klenge Vollek. Op deem huet zugudderlescht dee verbruete Wëll vun eisem Mini-Staat opgebaut, grad ewéi op dem Streik vun 1942, deem Lëtzebuerg seng Existenz als eegent, souveränt a respéktéiert Land verdankt. „Streik“? Wéi? Wou? Wien? Wat? Heesch dat dann elo onbedéngt, dat „si“ haut dofir all Dag op de Knée misste merci soen; „si“ hunn dat net erlieft, esou wéi Generatiounen vrun hinnen den 1. Weltkrich, de „70er“ oder d'franséisch Revolutioun och nème vum Verzielen oder Liese kennen ... den 10. Mee ass ower vläicht eng giedelege Geleeënheet, fir mat „hinnen“ e rouegt a verstänneg Wuerk iwer den Ufank vun all „deem“ ze schwätzen. Net ze vergiessen, dat „si“ och Generatiounen sinn, no deenen – ee Glück! – nach anerer kommen, déi hir Froe stellen; anerer an anescht ... an Äntwerten zegutt hunn. Watfir eng? Vu wem? ... Wa kee méi vun „äis“ do ass!

Redaktioun vun dëser KLACK:

Henry Rech, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner an de Comité vun der Actioun Lëtzebuergesch

Nächst Klack (61): 27.5.2000

rubbelen oder krazen

R.Z. – ...ierlech gesot: Wat hu mir mat deem blöde „Rubbelen“ op engem Lotteries-Biljee ze dinn? Et ass en typescht Beispill, wou ouni Iwwerlees eng däitsch Bedeitung op eent vun eise Wieder geprafft gëtt, déi ower och glat näischt mat deem ze dinn huet, wat d'Wuert nach ëmmer wollt bei äis soen; dat ass genee esou dolaanscht ewéi „schnell“ fir eist „séier“! Bei äis hat an huet „rubbelen/Rubbelen/Gerubels“, als Verb an als Substantiv e sëllege Bedeitungen, mä keng dovun ass mat „reiwen“ oder „krazen“ ze verwieselen.

De Wand rubbelt un de Lueden; den Houseker rubbelt un der Dir; et rubbelt bei engem Wieder/Dimmer; et huet ee Gerubels am Bauch; et rabbelt oder rubbelt, wann een eng gesticht huet; e Rubbeler/eng Rubbelesch verrubbelt alles ... et ka jo mengerwäreng kee soen, dat do gif kee méi verstoen, et wier almoudeesch, alschleiesch, verblatzt a vereelt.

Da probéiert emol, op all eis Bedeitung fir „rubbelen“ de franséischen Ausdruck ze fannen; do kënnt dir iech drugi wéi dir wëllt, ower mat „gratter“ huet keen eppes ze dinn ... firwat si mir dann erëm esou frou, dat mir mat deem Rubbelen eise Frënn vun „deer anerer Sait“ alt erëm eng Näipchen därefe maachen. Eent ass dach klor: Ech hunn nach keen hiere soen, hien hätt un engem Biljee gerubbelt; a wa mir fir eis Chance en Haischen op-krazen, da solle mir dach roueg „Kraz-Biljee“ soen ... firwat dann net?

de Roger Reckinger

P.W. – ... huet senge Kandskanner fir seng siwenzeg Jor e wonnerléiwe Cadeau gemaach: hien huet hinnen an engem flotte Buch dat opgeschriwwen, wat hie vun 1939 bis 1945 als Bouf am Krich erlieft huet; a wéi! Flësseg, lieweg, genësseg! Do fannen der vill vun äis sech selwer an e Stéck vun hirer morer Kannerzäit erëm; déi ass fir eis Kanner a Kandskanner dee rengste schwaarz-wäisse Film; et ass och schwaarz-wäiss gewiescht ... mä mengerwäreng kee Film, och scho guer keen, dee fir jidfereen en „happy end“ gehat hätt.

„... ziel äis nach aus dem Krich“ ... a wéi dann anescht wéi an eiser Sprooch? Intelligenterweis huet de Roger Reckinger dat „nick einfach nëmmen op Weelzer gemeet“; woufir? Dat explizéiert hien direkt am Ufank, well dat hätt genee esou gutt op Clärrwer, Dauler, Echternacher, Veiner oder Miseler kënnen gemaach ginn. Mir hunn et an dësem Buch mat deer Mëtt vun eiser Sprooch ze dinn, an deer si eleng iwwerliewe kann: dem „Mëttel-Lëtzebuergesch“.

„Ween dat hackt nach nick verstannen hoat“, deem geet et net ëm d'Lëtzebuergesch, mä ëm klenggepiepelt an zimlech enkerpépte Lokalfanatismus ... dat wier schued, well dat zugudderlescht an enger negativer Evolution dozou féiert, dat a 25 Jor dëselwecht Rabbelkäppegket sech nach just um Plang vun eenzele Stroossen ofspilt, eng Generatioun méi spët dann am „Nahkampf“ tëscht e puer Haiser oder Familien ... Bis „der Rest am Boden zerstört ist“.

eng **KLACK** fir eis Sprooch

59

Sites et Monuments, Naturmusee, Archeologie...

L.R. – Wien och nëmmen e Stëbskärche fir Kultur an Natur iwwreg huet, dee fënnt et eng formidable Saach, datt eis Landschaften net ouni Leescht a Mooss därfe verhandst ginn; deen ass och frou, datt historesch Bauwäerter an der Rei gehal oder esouguer nei opgebaut ginn. Dat gëllt net nëmmen fir Schlässer, mä och fir dat, wat äis ënnert dem Buedem vun de Kelten, de Réimer, de Franken an aus dem Mëttelalter an duerno erhalen bliwwen ass; et geet an dausende vu Beispiller uechter d'ganz Land eraus. Dofir **e Bravo fir eis dichteg a kompetent Leit** aus dem National-Musée, dem Service des Sites et Monuments a vun der Stad Lëtzebuerg. Wien sech eng Nues voll iwwer wierklech praktizéierten Naturschutz wëllt huelen, dee soll sech eisen nationalen Naturmusee an de Gronn emol zerguttst uckue goen; dee soll vläicht och fir seng Kanner oder sech selwer déi eschtlech gutt gemachten Zäitschrëft „**Panewippen**“ einfach iwwert den Telephon bestellen ... eng Gellegt, an och op Lëtzebuergsch; dofir kritt den Naturmusee dëst Jor vun eiser Actioun-Lëtzebuergsch iwwers d' Sëlwer-Plack fir Sproochverdängschter.

Wéi ass et dann elo an dësem Sënn mat engem anere kulturellen, historeschen an identitéitsméisge Wäert vun eisem Land: Eiser Sprooch? **Ass et derwäert, datt déi erhal an och an der Riicht gehal gëtt, jo oder neen?** Wann net, da brauch net nach laang rondrëm de Bräitlach gelaf ze ginn. Wa jo, da misst een sech emol iwwerleeën, wat an deem Streech därfe, soll, muss gemaach ginn. Da geet et net duer, fir en ettlech gutt gemengten eenzel Actiounen op wëssenschaftlech Plang unzageheien a lafen ze loosse; dann ass et **net genuch, wann sech nëmmen Gedanken iwwer d'Zort an d'Zuel vun neien Dictionnaire gemaach gëtt**, och wann e puer dichteg Leit ewéi de Professor Dr. Nico Weber sech „den Dapp eraus schaffen“, fir datt déi Entreprise viruegt.

Fir eis Sprooch ze erfuerchen, fir si an der Rei ze halen an hir um praktesche Gebitt, offiziell a privat, virunzehëllefen, do brauche mir ganz klor eng Arichtung ewéi den Service (!) fir historesch Gebäier, Archeologie, Naturschutz ass. **Do geet e „Conseil national pour la langue luxembourgeoise“ einfach net duer**; e „Conseil“ an deem Sënn, dee bekëmmert sech ewéi eng Akademie ën eis Schreifweis ... déi d'Actioun Lëtzebuergsch dann dappe léiert! Vun dem „Institut grand-ducal“ an senger Sproochsectioun schwätze mir léier net, well dat giff eng Kierfechtsried wéi bei engem Mafioso-Begrieffes, well do jidderen deen anere souwisou gar do hält, wou d'Schleeke bëselen.

Wat eis Sprooch ugeet, fanne mir vun offizieller Säit bal nëmmen iwwerall e grad esou offiziellen Alibi. **Eise Politiker ass d'Sprooch vill manner wichteg wéi z.B. d'Fuisse-Juegd**; keng Partei huet eppes Grëffes iwwer d'Sprooch an hirem Programm, et sief dann e puer „**Plastiks-Sätz**“ wéi „la promotion de la langue nationale sera soutenue dans l'intérêt de l'identité luxembourgeoise“; do gëtt vum naasse Waasser, dem wäisse Schnéi an de swaarze Kuele geschwat, fir alt erëm ... en Alibi ze hunn. **Déi ganz Sprooch-Saach därfe natierlech näischt kaschten**, och wann ee fir de Präiss vun engem Kilometer Autobunn dem Lëtzebuergschen ewell mat den Zënse bis Jéngstergad eng offiziell Plaz a Stäip kënnt ginn.

Mä wat hätte mir da gar mat eisem Gestëppels a Gerëffels? Ganz klor, ouni Féischten a Gedeessems: e „**Service (!) national pour la langue luxembourgeoise**“! Net méi, net manner. En offiziellen Service, op der Basis vun engem Gesetz a Reglementer iwwer den Detail; mat engem klore Organigramm a mat Mëttelen aus eisem Staatsbudget, esou wéi dat (ee Gléck!) fir eis aner kulturell Institutier de Fall ass. Et muss elo endlech mat deem Gefrëckels a Gestéckels duergoen, wou déi eng deenen aneren de Ball an d'Aarbecht dohinner stoussen. De Vullschutz ass z.B. eng gutt Saach, ower den Naturmusee ass eng offiziell Basis a **kee Veräin, dee Cotisationsne muss glanne goen**; „Amis de l'Histoire/ de la Forteresse“, dat muss ee mat Respekt unerkennen ... mä ouni déi offiziell Mëttelen a Kompetenzen ass net vill ze geissen.

Mir si prett, fir äis mat der Madame Minister an hire Leit un dee **Gesetz-Projet** ze ginn. Mir sinn och iwerzeegt, datt eise „Wak an de Pull“ net anescht opgeholl gëtt, well vun äis „sicht keen eng Plaz“ ... héchstens déi richtig, déi eis Sprooch zegutt huet. **Dat anert Jor ginn et der 60**, datt d'Lëtzebuergsch dofir richt gestan hunn ... wat seen eis patriotesch Organisationsen dozu?

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Téléphon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisations/Member: 500 Frang d'Jor

Léiwe Pappa SPOO!

R.Z. – Wéi s du vun 104 Jor an der Chamber Deng eischt Ried an Denger Mammesprooch gehal hues, bass du vun deene „besseren“ Häre veruuzt ginn; d'Virschlag, d'Lëtzebuergesch als Chamber-Sprooch ze erlaben, ass mat alle Stëmmen, bis op eng, vun deene verworf ginn, déi net d'Vollek, mä just 5% vun de Leit vertrauden hunn (30-Frang-Männer), also déi „Déck“ an sech selwer. Haut soll dat jo ower anescht sinn ... mä besser gleewe wéi kucke goen!

Eis Sprooch ass haut zwar offiziell och Chamber-Sprooch, mä Du häss besser net lauscheren ze kommen, Pappa Spoo, well haut gëtt do den Uz grad esou mam Lëtzebuergesch gemaach wéi deemools mat dir ... kuck dir deen Dauer emol am Chamberblieten un; dat ass entweder schlecht Franséisch oder dees Bitbuergsch Däitsch. Si sollen dach einfach Franséisch oder Däitsch

schwätzen, da gifen si weinstens eis Sprooch net noneemaachen, datt een d'Lëtzebuergesch net méi erëmkennt.

Dëser Deeg huet eng Deputéiert hires gebeemte Juriste-Lëtzebuergesch zum Beschte ginn, an do kënnt dann dat hei eraus: „...et ass superfétatoire fir e „régime de protection“ anzeféieren, fir deene Leit eng minimal Protection ze ginn ...“.

Gelldu, Pappa Spoo, dat ass Kabes, an esouguer dees gebeemten. Emol dovunner ofgesinn, datt och méi ewéi d'Halschent vun den Deputéierten dee Sprooch-Quatsch net verstinn, ass et „superfétatoire (iwwerflësseg)“, sech doriwwer ze iergeren. Ruff bei äis an der Actioun-Lëtzebuergesch un, Pappa Spoo, da schécke mir dir eist Bichelche mat de „rouden a gréng Lëschten“; do fënns du Chamber- a Mikros-Lëtzebuergesch, dat d'äi schéine Bopas-Baart Dir ewechfiert.

ëmgedréint ass och gefuer...

AL. – Den Hutt fiert engem an d'Luucht, wann ee bestëmmt Leit vun engem Micro héiert e Lëtzebuergesch schwätzen, dat ganz einfach schlecht iwersatent Däitsch oder Jaddermunnesse Franséisch ass; sief dat um Radio, op der Television, an der Chamber oder soss enzweisch, wou een „d'Wuert ergräift“. Wann dir gar e puer honnet Beispiller dees Gehäck hätt, da kënnt dir eist Bichelche „rout a gréng Lëschten“ nach ëmmer bei äis um Telephon bestellen; et ass derwäert, fir sech dee Kabes an aller Rou gedréckt unzuekucken.

Wéi wier et dann ower, wa mir emol ëmgedréint mat deer Saach gänge fueren: Mir sammle Wieder an Ausdréck, déi typesch fir d'Lëtzebuergesch sinn, mat deenen een eis Sprooch esou ka schwätzen, datt zu Tréier oder Bitbuerg ewell genz sécher kee méi nokënn. An eiser Sprooch gëtt et dausenden deer Beispiller ... dir huet richtig gelies: dausenden! Mä wann een sech dees net bewosst ass, oder sech dat net iwwerleed, da mengt een natierlech, dat kënnt net méiglech sinn. Et ass ower wouer. Hei en ettlech Beispiller, einfach emol aus dem Kuert gegräff:

Verben: rëselen ... stuckelen ... jäizen ... rëffelen ... ëmgoen (Mëllec/Nol) ... ronken ... glerksen ... këppen ... verkëppen ... schnäizen ... räppsen ... knécken ... knätschen ... schluppen ... schlappen ... trântelen ... bëselen ... fuddelen ... këmmen ... kniwwelen ... klaken ... klappen ...

Substantiven (Dëngwierder): eng Kierp ... eng Suckel ... e Bont ... eng Eess ... e Geschwill ... e Stréckel ... e Roff ... Knäpp (Knospen) ... Kaffiskichelcher ... e Stupp ... e Wippchen/Wupp ... e Laffelsgeschir ... eng Klam ... e Krop ... e Bengel ... de Schadder (Schorf) ... d'Flemm ... e Flemmsert ... d'Kruppschank ...

Eng zweet Etapp wier dann déi, datt mir mat esou typeschen Ausdréck gänge Sätz maachen, a selwer kucken, ob ee vun „do iwwer“ déi versteet... knapps oder guer net:

Deen hei léisst sech net verkëppen ... Stupp, bësel net esou ... ech hu gekniwwelt, bis d'Neel ëmgaang sinn ... d'Beem sinn an de Knäpp ... fir d'eischt hat ech eng Eess, an do guf et e Geschwill ... hien ass do getrântelt a geschlaapt ewéi en dadderege Pätter ... klak deem eng, wann en esou schluppt ... Kaffiskichelcher a Bont ass net datselwech ... hien hat d'Flemm an huet gegaapt ... dee gëtt sech net an hält sech drun ewéi de Geck un de Bengel ...

Op dës Manéier kann ee klor verstoen, datt d'Lëtzebuergesch net ëmmer nëmmen bëlle an einfach als „schlecht Däitsch“ soll gekuckt ginn. Mir gifen äis freeën, wann dat „Lëtzebuergesch Sätz maachen“ esou eng Zort Sport kënnt ginn. Do ka jidfreee matmaachen; et huet guer näischt mat „kennen a kënnen“ ze din.

Redaktioun vun dëser KLACK:

AL, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner an de Comité vun der Actioun Lëtzebuergesch

Nächst Klack (60): 29.4.2000

Sprooch - Kriibs!

P.W. – Mir wëssen, datt de Kriibs op jidder Fassong **eng onheemlech hannerlëschtig Kränkt** ass, déi op allen Ecken an Ennen am Kierper ka laueren, iert si ausbrécht. Dann ass et ewell d'meescht ze spéit, fir nach dogéint unzuekommen, well „d'Kriibsmännercher“, d'Metastasen, sech op de Wee gemaach hunn, a vun do un dann nach knapps auszehide sinn. Dat Schliëmst beim Kriibs ass, datt hien sech entwéckelt, ouni datt de Mensch eppes dovou spiert, oder eppes drop gëtt; dacks iwwer Jore laang ... wou et nach Zäit gewiescht wier.

Da probéiert hei emol e **Verglach mat deem ze maachen, wat eiser Sprooch geschiit**. Et ass, am iwwerdreene Sënn, bal just datselwech: hannerwänneg, luusseg an onbarmhärzeg. Zënter Jor an Dag entwéckelt sech an hir e Kriibs, deen net eschtlech wéi deet, net opfällt, schéi lues a lues ëmmerhillegt an zerstéiert, ouni datt sech dofir och nëmmen déi allermandt Suerg do fir gemaach ginn ass. Ee Gléck ass et hei net ze spéit; mä dat läit un äis, un eisem gudde Wëll.

Et ass ze laang geduecht ginn, mat engem „offiziellen Dictionnaire“, mat e bësse Litteratur, e puer Theaterstécker, Liddercher a feine Manéiere wir d'Saach gehal. **Jo nëmme keng Polemik a Streidere!** Jo nëmme kengem iwwer de Mond fueren, op d'Feiss trëppelen a schlecht Blut maachen. Wëssenschaftler apaart sinn net do, fir ze kucken, wat mat eiser Sprooch geschiit; si analyséieren sech zevrecks, wou se hierkënn; si saffen sech zedout iwwer Linguistik a gife bei engem Koup Langusten erhéngeren; si huelen eng Photo vum „Ist-Zustand“, dee wibbelege Film vun deem Ganze léisst si kal; si stellen nëmme fest, si piddle gär un de Reschter, de Spränzen, déi nach do sinn. Iwwer dat gakegt Gemälters a Geféischters gëtt da **ganz Drullesse vu Bicher geschriwwen, vun allem ofgeschriwwen** (dee gedue Robert Bruch!) ... déi da keen Däiwel liest; et sief, datt een aus zéng Bicher erëm en eeleft wëllt erausquëtschen.

Stellt iech emol vir, an deer gedréckter Press gifen eis Journalisten esou e schmudelegt Gehäck vun Däitsch oder Franséisch schreiw wéi deen Aarmutt vu Lëtzebuergesch, deen hir Kollegen iwer d'Antennen zum Beschte ginn ... Et schéngt, um Mikro ass dat Wurscht, a wa mir äis nach esou an d'Sträng geheien. Dat kënnt äis jo am Fong kal loosse, a leider léisst et der och esou vill vun äis kal; bei deene meeschte geet den Äifer net iwwer en **Humpen- oder Präbellsgespräch** eraus. Seet een zu engem, hie soll dach emol säi **Bic huelen, an e Lieserbrëif** mat senger Beispiller maachen ... „O, wësst Dir, ech kann dat net esou gutt schreiw“, fäerdeg, d'Loft ass eraus ... an domat bleiwen et ëmmer deiselwech, déi sech iergeren, déi ower och d'Flätschen an d'Schell ugehaang kréien. Dajee alt. Eng Gewunnecht wéi eng aner.

Vrun neie Radios-Gesetz wier et nach méiglech gewiescht, do dee Kuddelmiddel an de Grëff ze kréien, well jo nëmmen eng eenzeg Radios-Statioun an de Sonndes-Hei-Elei als

eis **GENERALVERSAMMLUNG**
samschdes, 6. Mee
15.00 Auer
Café A.Mousel / Kapuzinertheater

et gëtt e Wieder

L.R. – Deenen Allermeeschte vun äis fällt et knapps op, datt mir et an deem bekannte Saz hei mat enger typesch lëtzebuergescher Rieden-saart ze dinn hunn ... mä da sot emol „es gibt ein Wetter“ oder „il arrive/à un temps“. An engem klengen Artikel hat ech dëslecht e puer Gedanken iwwer eis Sprooch an d'Wieder op de Bic geholl, well mir jo fir d'Wieder ganz sécher keng nei Ausdréck brauchen eranzehuelen; déi guf a gëtt et nach ëmmer. Natierlech ass a mengem Geschreis och dat „Lëtzebuergesch“ op den Dill komm, dat um Mikro fir d'Wieder gebraucht gëtt ... plazeweis schudereg! Mä wéi a wou gëtt et do eng Lösung?

Well déi falsch oder verdrudelt Ausdréck op de Mikroen all Dag eng Dose mol an nach méi erëmkommen, ass et fir eis stack-gewuesse Wiederausdréck apaart kriddeleg, z.B. schlaufe „Rauräif, Glatäis, bedeckten Himmel asw ...“ dann eran an d'Gehéier wéi en Ouereschléffer ... iwwregens och e Wuert, dat a Gefor ass, vun deem verbaaschterten „Ourewuerm“ zerknabbel ze ginn.

Et huet kee Sënn, an engem Stéck (andauernd?) ze soueren, ze knadden an Humpen- oder Präb-belis-Gesprécher doriwier ze féieren; dat bréngt guer näischt, oder just Klatzkäppgeek bei deenen, fir déi et geménzt ass. Mir hu besser, mir sammelen déi meescht gebrauchten Ausdréck fir eis Mikros-Wiederräschchen; mir maachen doraus eng Léischt, an där ee schéi propper an einfach déi Haptausdréck fir d'Wieder oder „d' Meteo“ op däitsch, franséisch a lëtzebuergesch fénnst oder ka siche goen. Iwwregens huet kee verstännege Mënsch eppes géint den Ausdréck „Meteo-ologie“, dee jo griechesch an domat absolut international ass; „Meteo“ ass dobäi och nach méi e breede Begrëff wéi einfach „Wieder“.

Wéi soll/kann dann elo esou eng Léischt fir Wieder- a Meteo-Ausdréck ausgesinn? Entweder mir schreiwen alles a jiddfer Sprooch dem Alp-habéit no hannereneen, oder mir kucken, dat e bësse System dra kénnst. Do kann ee sech virstellen, datt mir déi Haapt-Wieder-Situatiounen gifen zesummesstellen, an déi eenzel Elementer aus deenen déi

Situatiounen sech zesummesetzen. Huelst emol de Wanter: do géng da rieds iwwer d'Temperatur, d'Keelt, de Schnéi, seng Formen a säi Grad vu Festgeheet asw.

Egal wéi mir et herno opsplécken oder zesummesstellen, mir mussen emol d'éischt eng einfach Method huelen, fir dee ganze Wiederkomplex éierbar an de Grëff ze kréien; mir kënnen kleng Pännercher maachen, an doranner déi eenzel Begrëffer beienee leeën, déi mateneen ze dinn hunn. Ouni eng gewëss Uerdnung dréine mir an deem Gewieders ronderëm wéi eng Bei an engem Limonadsglas. Dat wëllt soen, datt mir sougenannt Wuertfelder sollen zesummesetzen a -stellen: de Wand/d'Loft... de Reen/d'Flichtgeheet... d'Luucht an d'Wolleken... d'Temperatur mat allem wat si bréngt a wéi si wierkt. Et geet also net duer, nëmme wëllen engem an de Kapp ze geheien, datt mir z.B. kee „Rauräif“ hu mä „Bromee“, kee „Glatäis“ mä „Glëtz“... domat si mir eisen Äifer vläicht lass, ower dat bréngt näischt, wat bähält.

Wa mir dat Ganzt da beienee hunn, da kucke mir, wéi dat sech am beschte verschafft; mir müssen do ower vrun allem un déi denken, deene mir dat herno fein a manéierlech an d'Hand drécken; si solle sech einfach a séier op deer Léischt erëmfannen, well et mam Zesummesetze vun der Meteo um Radio an op der Televisioun dacks muss schëtzege goen.

An dësem Sënn hunn den Här René Schmit-Dauphin vu Garnech, den Här Henri Tibesar vu Belair an den Här Professor Joseph Bausch aus der Fiels äis ewell eng zerguttet Hand ugepaakt ... a wéi wier et dofir z.B. mat engem flotten „Tréppel-Club“ wéi den „Deckelsmouke vu Walfer“, oder dem Carlo Hemmer senge Frënn vun den „Auberges de la jeunesse“, déi jo vill nom Wieder musse kucken; do sinn dach e sëlliche sympathesch Leit dran, déi mat allem frou sinn, wat d'Natur äis ze bidden huet? Mir wieren och guer net béis, wann eis Frënn aus dem Naturmusée äis bei dëser klenger Actioun gënge stäipen; dat gif eng flott Zesummenaarbecht, op déi mir äis freeë kénnnten ... eis Sprooch och!

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Téléphon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisatioun/Member: 500 Frang d'Jor

mir hu kee Rutsch!

R.Z. – Wann en neit Jor ugeet, dann däreft ee sech froen, ob een anere Leit soll wënschen, datt si nëmme Sylvester just gutt sollen do erarutschen, oder ob een hinnen iwwer Neijochsdag eraus e gutt, e glécklecht, en zeffrident ganzt Jor wënscht ... an dat huet nach ëmmer „vill Gléck/ all Gude/ eng gutt Gesondheet am neie Jor“ geheescht; op franséisch heescht et och net „bonne glissade“, mä „bonne et heureuse année“, op englesch alt net „good glide“ mä „happy New Year“; mat „rutschen“ huet dat also rosewéineg ze dinn, och

net an eiser Sprooch oder an eiselem Brauch. Dee Rutsch ass einfach nëmme Folklor, deen och nach vläicht e bëssen „originell“ wëllt sinn.

Wa mir nach weider doriwwer „kalenneren“, da fanne mir direkt eraus, datt „ee“ Rutsch iwwerhaapt net am Lëtzebuergesche besteet; „eng“ Rutsch, dat guf et a gëtt et nach ëmmer am Ge-stréck a vrun allem an enger Strëmp; eng Gleis oder eng Schëffel ass och nach plazeweis eng Rutsch, ower dat (alt erëm!) däitscht Gerutschs brauche mir

op kengerlee keng Manéier. Eng aner Fro wier bei deer Rutsche-rei och nach vläicht déi, ob mir déi deier a geféierlech Knupper-ten an dat Freedegefeiers onbedéngt mussen hunn. Nujee, Geschäft muss sinn an dofir „Weihnachtsmännercher“ wéi et schéngt och ... ower dat gehéiert net onbedéngt hier, well et jo näischt mat eiser Sprooch ze dinn huet ... et sief dann, datt d'Lëtzebuurger mat „Knupper-ten“ a „Freedefeiher“ onbewosst zwee nei Wieder gemaach hunn. Da wier et jo alt emol dat, gellidir.

e Knäip an eng Schlälss Ham...

P.W. – Datt et an eiser Sprooch Elementer gëtt, déi Famill mam Englesche sinn, oder vill méi mam „Angel-Sächschen“, do brauch ee sech net ze verwonneren. „Angeln“ a „Sachsen“, dat si jo och keng Puzzle-Stécker vun deer britescher Insel, mä déi leien an deem, wat mir haut Nord-Däitschland nennen. Geschichtlech gesinn ass gewosst, datt déi Anglen a Sachsen, d'Friesen an d'Jüten dat kelto-réimescht „Britannien“ ewell ganz am Ufank vun de Jorhonnerten no Christus gekëddelt, gepéngelt, an zugudderlescht am 5. Jorhonnert koloniséiert hunn. Wat wonnesch, datt hir Sprooch och do mat erakomm ass; dat Ganzt zesummegegësch guf dann ongeféier dat Al-Englesch, vun deem ee kee Paff versteet, wann een et net speziell stodéiert huet. Am 11. Jorhonnert huet sech dann e „Fransous“, den Herzog Guillaume (le Conquérant) vun der Norman-

die, „England“ ënnert d'Kroun gezunn, an hien huet natierlech déi franséisch Sprooch als kulturpolitesch Sproochelement do mat eragekniet. Wa mir dat dann elo graff zesammenzielen, da kréie mir deen „Deeg“, aus deem d'Englesch vun haut besteet, an dat misst am Fong „Franko-Angel-Sächschesch“ heeschen ... dofir däreft ee sech am Fong och froen, fir wat Frank-räich sech esou verbruet géint „Englesch“ als Haptsprooch vun der Europäescher Unioun stäipt: et ass vill vun „hirem“ dran, an 't ass jo och nach eng Weltsprooch ginn!

An d'Lëtzebuergesch dann elo bei deem ganze Gemierwels? Mä mir leien op d'mannst um Uwänner vum Sproochefloss vun deem „Angelsächschen“ no Westen, ouni elo bei deer Explicatioun zevill an den Detail vun der Quell, dem „Ingwäonesch/Istwäonesch“ ze goen. Et ass och fir de Sprooch-

Pragmatiker/Praktiker, oder „Sproochmates“, net onheemlech wichteg, sech mam Holländeschen als „Alnidderfränkesch/Salesch“ erëmzeklappen, an dann d'Lëtzebuergesch an déi „Südnidderfränkesch/Ripuaresch“ Kautsch sichen ze goen. Alles dat ass flott, mä mir schaffe léiwer an deem Liewegen; wat dout ass, dat ass fir am Autopsie-Laboratoire op Ursaachen ze ënnersichen.

Natierlech ass et ganz intresant, no deem an eiser Sprooch kucken ze goen, wat bal dselwecht ass ewéi am Engleschen. Dat huet den Dr. Nico Weber dëslecht an enger Konferenz gemaach; den Titel: „Le Luxembourg et ses frontières – Approches pluridisciplinaires“. Op dësem jonken an dichtege Wëssenschaftler seng Iwwerleeungen „Lëtzebuergesch-Englesch“ komme mir an deer nächster KLACK nach ze schwätzen.

Redaktioun vun dëser KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner an de Comité vun der Actioun Lëtzebuergesch

Nächst Klack (59): 26.2.2000

Lepra?

Mir haten hei ewell rieds dovun, datt déi Aussätzeg an der Zäit am Sënn vum Wuert „ausgesat“ gi sinn, fir datt si déi Gesond bannent den Uertschaften net sollten ustiechen; dir wësst ower och, datt nach ëmmer en Aussatz an der Welt existéiert, deen haut nach Jor fir Jor Milliounen vun aarme Mënsche lieweges Leifs faulen deet a si aus der Gesellschaft ausstéisst: d'Lepra an d'Leprosen. Nimm wéi Damien de Voester, Albert Schweitzer, Raoul Follereau sinn an deem Sënn e Begrëff fir all déijéineg, déi sech net nëmme Suer-gen driwwer maachen, wéi den „F.C. Milliardenclub“ géint den „S.V. Geldsäck“ gespilt huet. Haut gëtt et Mid-delen a Mëtelen, mat deenen d'Lepra an e puer Jor als Krankheet aus der Welt geschaf wier; den Émsaz vun engem Jor fir déi meescht iwwerflësseg Kosmetikartikele gif z.B. duergoen, fir dat finanziell färddeg ze bréngen; esou versti mir et jidderfalls aus de Publicatiounen vun der „Fondation Raoul Follereau“ hei zu Lëtzebuerg.

Wat dat mat eiser Sprooch ze dinn huet? Op d'mannst als Verglach ganz vill. Eis Sprooch gëtt och lieweges Leifs vun engem (elektronesch) Virus zerfriess. Vun hir fault Stéck fir Stéck erof; a wa mir esou weiderfuere wéi dat de Fall ass, da kennt ee si geschwënn net méi erëm. Datt een ower eppes géint déi Sprooch-Lepra ka maachen, si stoppen an erëm opbaue kann, dat gesitt dir op ville Plazen an op e sëlliche Manéieren. Mir sollen d'Klëppelen net bei d'Tromm leeën; jidderree ka fir sech an a sengem Krees eppes fir d'Lëtzebuergesch maachen, eng perséinlech Actioun-Lëtzebuergesch: bei senge Kanner op eng éierbar Sprooch halen, selwer op dee besonnesch geféierlechen houdätsche Wuerm oppassen, et emol roueg schréfflech probéieren (ouni Angscht vrun der Schreifweis), och alt e lëtzebuergesch Buch kafen oder verschicken, fir eise Schreier Courage an eng Stäip ze ginn. Dofir brauch ee mengewärreg kee Spezialist oder „Sproochmates“ ze sinn ... mä et just iwwer all Humpegespräch eraus nëm-men éierlech ze mengen.

Carlo Hemmer

AL – Wien den Här Carlo Hemmer kannst huet, dee weess, datt hien e feinen an intelligente Mann war, och immens frou mat der Natur a voller Iddien. De Carlo Hemmer ass iwwregens de Grënner vun der Zeitung „d'Lëtzebuurger Land“ gewiescht, där mir an de leschte Joerzéngegen op intellektuellem Plang viles verdanken ... leider gëtt hien a „senger“ Zeitung haut emol net méi erëmmt. Fir wat?

De Carlo Hemmer war och e grouse Frënd vun eiser Sprooch; hie war frou driwwer, wéi mir 1971 eis Actioun-Lëtzebuergesch gegrënt hunn; apaart Freed huet et him gemaach, datt mir äis druginn hunn, déi lëtzebuergesch Nimm vun den Uertschaften a Stroossen op de Schëlter lieweg ze maachen. „Ech mengen, d'Saach ass elo a gudden Hänn“, huet hien an engem Präbelligespräch bei der „Bäloise“ gesot, an deem hien och vum Bichelché mat den 1000 Wiedererzielt huet ... dofir ass vläicht ze verstoen, datt hien net méi weider drop gehal huet, fir „1000 Worte Luxemburgisch“ definitiv erauszeginn ... domat ass dat eenzeg gedréckent Exemplaire aus de Korrekturblieder vun

1946 net nëmmen en „Unikat“, mä en Unikum ginn ... bëssen esou, wéi der vill den Auteur och, leider, gesinn hunn.

Fir wat den Här Hemmer net ewell an den dresseger Joren, oder op d'mannst nom Krich, an där offizieller Dictionnaires-Kommissioun ze fanne war, dat bleift engem e Rätsel; vläicht ass ower hei alt erëm dees klengge-pierpelte Gemoschters am Spill gewiescht, wou de Gascht, eefällig Konkurrenz, intellektuell Intoleranz a Weischtheet esou viles futti gemaach oder verhënnert hunn ... esou eppes huet e Carlo Hemmer net matgemaach. Dës ellen Dugenden hunn eiser Sprooch iwwregens no 1945, trotz dem 10. Oktober 1941, immens geschued; duerfir musse mir äis haut dräiduebel an d'Sträng geheien.

Mir soen dem Carlo Hemmer senge Frënn an och der Nationalbibliothék merci fir dës Publikatioun, déi an der Nationalbibliothék bestallt ka ginn. Vläicht gif e „reprint“ vun „Die Sprache der Luxemburger“ (Prof. Jos Hess, 1946) e gudd Gued fir „1000 Worte Luxemburgisch“.

eng KLACK fir eis Sprooch

57

Froen iwer eis Sprooch (L.R.)

wouhier?

Déi Fro ass guer net esou wichteg, ower si gëtt vu Jenni a Männi all gudd Broutdag gestallt. Mat der Antwort doriwwer kennen - bis op e puer Wessenschafter - net e selliche vill Leit watderdaiwel ufanken. Wat bréngt et eis, an apaart eiser Sprooch dann, wa mir elo hei ufänke vun Indo-Europäesch, Indo-Germanesch oder esouguer och „nëmme“ Germanesch ze schwätzen? Et gëtt op d'mannst fennef Zorte Germanesch, an d'Lëtzebuergesch wier an deem Klassement enntert den „Istváonien“, an dorënner beim „Weser-Rheingermaneschen“ ze sichen, an deem mir e.a. och Hessesch a Fränkisch fannen; ma dat ass alt erëm enneragedeelt, wou een eis Sprooch da beim Muselfränkischen erëmkennt, mei genee beim Westmuselfränkischen. Dat ass ower net genee, well fir d'Lëtzebuergesch misst et jo bal „West-Musel-Sauer-Fränkisch“ heeschen, Dir gitt dronkeg? Wat soll dat Ganzt?

Wat vläicht soll behale ginn: Germanesch dierf een net einfach mat Däitsch iwer ze Leescht zien; Däitsch ass och Germanesch, esou wei Dänesch oder Hollännesch... a Lëtzebuergesch. D'Angeln an d'Sache sinn och Germane gewiescht; deemmo wier d'Angelsächsescht (=Englesch) och nach Germanesch, ma a Wirklichkeit stëmmt dat net. Dat huet sech Romp a Stomp am Jor 1066 geännert, wei „d'Engländer“ es vun de „Fransousen“ an deer berimter „Battle of Hastings“ laanscht d'Baken an d'Repper kritt hatten. Vun do u fenne mir dat kéipweis „Franséisch“ (=Romanesch) am Shakespeare senger Sprooch. Intressant, ower vläicht wier et vill besser, driwwer nozekalleneren, wou eis Sprooch haut steet, a vrun allem, wuer et mat hir geet.

wou steet si?

Aplaz a mëttelalterlech Akten a Manuskrifte wullen a grimmelen ze goen, déi fierlech „Codex“ ze vernennen, do Talent a Flaiss u Saachen ze hanken, déi zwar mat eiser Geschicht, ma glat näischt mat eiser Sprooch an hechstens mat engem decke Geschäft ze dinn hunn, wier et vläicht vill méi interessant, an notariellen Akten aus dem 17. an 18. Jorhonnert ze stodieren. Do wiere kéipweis Elementer vu Lëtzebuergesch aus deer Zäit ze fannen, well d'Schreier zwar krozele konnten... ower dacks net e selliche Däitsch, wou si dann dei Sprooch mat erageschmuggelt hunn, déi hir war, also d'Lëtzebuergesch aus deer Zäit. Dat gif sech dann do ous distilliere losse wei e gudd Schnorri. Mir hoffen, datt dat eng Jorhonnertaarbecht an eise Nationalarchiv ka ginn. Eise Kulturministère wier gutt beroden, en etlech jung Wessenschafter op des Pist ze schecken, och wann et eng Staang Euro gif kaschten; wat kascht dann? ... loosst mer léiwer net zevill daitlech ginn.

Wann déi gudden Deel vun Lëtzebuergesch hant do steet, wou mir kennen houfreg drop sinn, dann ass et vrun allem duerch dei Leit, déi geschriwwen hunn a schreien. Theoretiker soen nawell gar, en Dialekt gif verläscht an sech verliieren, wann een hei schreftelech well festneelen. Dat stëmmt, wann een en Dialekt well onbedengt enntert dem Tapis halen, vrun allem vis-à-vis vun enger Heichsprooch. Deer „leeschte“ mir ais op d'mannst zwou. Eis Sprooch ass beleiwe keng Heichsprooch... ma mengervärrig och keen einfachen Dialekt mei; eleng de Gebrauch ass jo ewell net „dialektal“. Si steet schreftelech haut op engem Niveau, dee keen Dicks, kee Lentz a kee Rodange sech gedreemt hatten. Si huet och an eiser Gesellschaft elo eng Plaz, déi ais vläicht en etlech erspuert hatt, wann dat vrun 1910 de Fall gewiescht wier. Si ass amgaang privat an offiziell schreftelech an d'Gewonnecht eranzegoen. Si mécht Wuerzelen a stackt op deem Buedem, dee mir fir si an d'Bei maachen; mir brauchen am Fong nimm verständig an dee „Schlag“ ze seinen an ze setzen, dee mir gruuen.

ACTION LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkäscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postscheck: 6644-48
Cotisation/Member: 500 Frang d'Jor

MERCI, Grand-Duc Jean!

Op Helleger-Owend huet Dir de Lëtzebuerg gesot, datt Dir am September 2000 Ar Verantwortung als Chef vun eiser Stat un Are Fils, den Iergroussherzog Henn weider wellt ginn. Mir sinn iwwerzeegt, datt dei Décisioun deene meeschte Lëtzebuerg deck gedinn huet, weil si sech an de leschte 35 Jor un en intelligent, gudden a feine Staats-Chef gewinnt hatten. Fir et richt eraus ze soen: Mir hatten ais un lech „gehändscht“, esou wei engem e léwe Mësch ganz einfach an natierlech un d'Haerz wiisst. Dir sidd a bleift, mat der Grande-

Duchesse an Are Famill en nobelt Identitäts-Element vun eiser Heimecht, op dat mir heibanne wei an der Welt kennen houfreg sinn, am Sënn wei Ar gutt Mamm lech an ais dat och a schweierste Stonne virgelleift huet.

Monseigneur, mir ginn lech d'Garantie, datt mir Are'm Jong, dem Prinz Henri an der Prinzessin Maria-Teresa deeselwechte Respekt a grad esou vill Sympathie mat op Hire Wee welle schécken, wei mir lech dat schéllig waren a bleiwen.

hoffen... a maachen!

RZ - Nodeem eis Sprooch sech, bis elo, am Haerz vun Europa konnt nief deene vill mei dichten a grouse Sproochen als „lesser used/manner gebraucht“ Sprooch behaupten, nodeem mir si 1984 als offiziell Sprooch nief d'Franséisch an d'Däitsch an eist Gesetz gesat hunn, nodeem si vun deer leschter Chamber eestemmeg och fir an eis Constitution virgesi gouf, kenne mir fir d'Lëtzebuergesch vill Guddes am neie Jorhonnert hoffen.

Ouni Ar ACTION-LËTZEBUGESCH wier dat ower bestëmmt net geschitt, an eis Sprooch hatt dei Plaz net, dei si ewell an der Litteratur an am schrefteleche Gebrauch haut iwwerall huet. Mir soen alle Leit e waarme Merci, dei op dei eng oder aner Fassong, bewosst oder ouni speziell dorun ze denken, bei an de leschten 30 Jor mat gehollt hunn.

Eis Membren a mir sinn dorop houfreg. Ma mat Angscht a Baange musse mir dach nokenken, a besonnesch nolauscheren, wei Wieder, Ausdruck a ganz Satz eenicht a muttwelles erwiergt ginn. Firwat? Firwat?

Dat hant net vun eiser Sprooch of, ma vun ais selwer. Dat ass och net nimm en Saach fir „dei vun der Sprooch“, also fir dei sou genannt „Sproochmatesen“, oder d'Leit vun der ACTION-LËTZEBUGESCH. Eis Sprooch brauch jidferree vun ais, och dei, dei mengen, si gilen „näischt vun Lëtzebuergesch kennen“, wat dat dann och kann heeschen. Mir sollen alleguer roueg ferm drop lass Lëtzebuergesch liesen a schreien; mir brauche keng Knätzelen a Kniet an der Schreifeis ze faerten; do kennt dat Allermeesch vumselwen.

Wa mir et eierlech mat eiser Sprooch mengen, da musse mir och dohai un eis Kanner denken, deene mir si solle mat an d'Liewe ginn, fir datt si se weider verwieren. Eng Sprooch kann nimm an d'Liewe a lieweg bleiwen, wou d'Liewen ass a viruget. Dat kann ower nimm bei eise Kanner an hiren Nokomme sinn. Mir hunn net nimm dees Materiellen ze verwieren, mir sinn eise jonke Leit och hir Sprooch schéllig. Kuckt dach emol, weivill Bicher an Hefter et haut un

Ganz bestëmmt huet dat net onbedengt eppes mam hége Prozentsaz vun „Net-Lëtzebuergesch“ enntert eise Matbierger ze dinn. Mir selwer si verantwortlech fir d'Erhale vun deem Identitäts-Bijou, deen d'Lëtzebuergesch nun emol ass! Mir selwer gruuen huet Graf - oder bauen hir e Monument - ower kee Mausoleum!

Et geet wierkelech net duer, sech bei engem Prabbesprech ze iergeren, ze jeimern an ze kommen, oder eng Fauscht an der Tasch ze maachen. Ar ACTION-LËTZEBUGESCH waert nach e Rimm weider opleien, datt mir selwer an eis Kandskanner ais net brauchen eiser Sprooch ze schommen.

Am neie Jor, fir dat mir eise Membren an alle Leit vill Guddes wenschen, huet jidferree Geleehenheet, ais als eierlechen Action-Member ze hellegen, datt mir ais zolitte Veraen eng Zort „pressure group“ fir eis Sprooch an Identität ginn, fir datt mir iwwerall deen neidege Respekt fannen. Dir huet eis Adressen a Konten hei uewen um Kappsteck vun der KLACK

wéi wouhin?

Bichermaart an eiser Sprooch gett... do ka jidferree mat engem Cadeau an eiser Sprooch dem Lëtzebuergesche selwer e scheinen an netzeleche Cadeau aus Leift fir d'Saach maachen!

Eis Sprooch ass och alt net nimm en Geschicht fir sympathesch Humpegesprecher ze feieren, an et geet net duer, sech an engem Steck iwwer dei ze iergeren, dei si weinst aremselleg iwwersattem Däitsch vrun engem Mikro zerfaten... e Bic, e Blat an zeng Zeilen, datt ass vill mei eierlech, et brengeit verdäwelt mei als verstanngen a manierleche Lieserbreif. Ma d'fir brauch een Zivildourage, geldir, also eng Zort Resistenz, dei ower vill manner geleierlech ass ewei vru 55 Jor! Mir aner schreie jo gar a vill a laang, ma wann et emmer deiselwecht sinn, dann heescht et ganz seier. Mai Gott, ass dee Leitsgebeier erëm amgaang ze knoutieren! an dann huet een zugudderlescht dat, wat d'Fransousen „la liberté des fous“ nennen.

Wuer eis Sprooch also bigest?... Ma just esou wait an duer wou mir si leeren a matginn!

Redaktioun vun der KLACK:

Jeanine Theis-Kauth, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vun der Action Lëtzebuergesch

Nächst Klack (58): 29.1.2000

JOR 2000

Ee Jor verschwennt,
een anert kënnt;
keent ka fir émmen bleiwen.
Wei wier et soss mam Schreien,
mat all de Kaarten an de Bréwer,
de gudd Wensch, wat mei, wat
léiwer?

! ass weil um Jor fir dat ze halen,
wat deene Jonken an den Aen
gouf virgemoot a gar versprach,
a wat dermeeschens emmer nach
no Joren op sech waarde léisst,
soulaang bis Wain duerch
d'Baache fléist.

Vun deem Jor gett vill erwaart,
et gett gelueft an 't gett gelaant.
Vu Katastrophe gett geschriwwen
an ale Bicher, dei ais bliwwen,
vu Feier, dat der Dawel schéckt,
vum Bletz, dee Beem an Haier
spleckt,
vum Waasser, dat es Shed
verschléckt,

a Misär, deen ais nidderréckt.
Ma vum Computer, dee sech wiert,
weil deen net mat 2000 fiert,
do steet kee Pipjeswuert
geschriwwen
an ale Bicher, dei ais bliwwen,
an deene mer kee Glawe
schenken,
weil mir haut léiwer selwer denken.

Egal, wat och geschriewe steet,
et gëtt sech op d'Neit Jor gefreet.
Den Ufank waert een deere ginn,
weil mir d'ganz Nuecht um Feire
sinn.

Wat duerno kennt, dat gett geholl,
eemol an Dur, dann nees a Moll,
! ass ganz egal, wat komme soll
Vlaicht mécht d'Neit Jor san

Allerbescht
a feiert ais zugudderlescht
fir emmer iwwer d'Fridensbréck
an ee Jordaused voller Gléck.

Jeanine Theis-Kauth

2000
MM

11111010000

Egal wei mir ZWEEAUSEND schreien,
mat Ziffern, Buschtaf, Krängel, Stréch
op d'Binaire- d'Dez-System drehen...
d'Zait leeft a léisst ais all am Stéch.

Firwat da vum JORDAUSED schwätzen;
d'JORHONNERT ass well vill ze laang,
firwat sech mat JORZENGTE bretzen,
wou mir sou villes net mei man.

Dat Bescht ass un ZWEEAUSEND denken,
wei un all Joren, dei verflunn;
an Dag fir Dag dees Guddes schenken,
vum Allerbeschten, dat mir hunn.

Egal wei mir ZWEEAUSEND feiren,
d'Zetenddeheit kuckt net no Zait,
mir solle kengem dei verderren,
weil an all Dag och Guddes lait.

Lex Roth

Mir wenschen all eise Membren
a jidferengem vun eise Frënn a Lieser, mat eise'm Merci
fir hir Sympathie am Jor 1999, fir d'Jor 2000
all Dag e Rondel vun deem Allerbeschten!

eng KLACK fir eis Sprooch

56

a wann dir net gitt!

L.R. ... sou gett dach gesot, wann een engem wellt ze verstoe ginn, datt dat guer net stëmmt, wat hien do seet; hei hu mir et iwwregens mat enger typesch lëtzebuergescher Ausdrucksfassung ze dinn; dat heescht, datt des „Locution“ sech net an eng aner Sprooch „pingpong“ iwwersetze léisst. Ma dorem geet et des Keier net. Et soll hei (alt erëm) vun deene selleschen Ursache rieds goen, déi esou dacks mat de Buuschten erbaigzu ginn, wann een eis Sprooch soll/muss schreiwen.

Op eise kleng Schreifweisblättchen, dat mir fir d'Foire ufanks Oktober erausginn haten*, steet d'Antwort op bal all Ausriede vun deene Leit, fir déi eis Schreifweis eppes ewei e Buch mat siwe Sigelen, enger Dose Klauschteren an dausend Kniet ze si schéngt. An deemselwechte klengen Text fannt Dir ower och dee gutt gemengte Rot, datt e verstannt Wuerd an Toleranz mei dënge kenne wei rout Strapp a Ponkteriderei. Et geet em soss nüscht ewei e Grappche Logik, eierleche guddé Well an...teimerweis Gewunnecht!

Als Beispill fir dat ze weisen, an esouguer klor ze beweisen, ass d'Orthographie vun Engleschen natierlech eng Goldgruof... oder eng Méschekaul! Et brauch en sech guer net ze genéieren, fir dat esou reffeg ze soen, well enner aneren ee vun de gréissten englesche Schreiftsteller aus eise Jorhonnert, de G.B. Shaw, sech op vill Manéieren iwwer d'Schreifweis vu senger Sprooch leschteg gemaach huet. Sai bekanntste Witz ass, datt een z. B. „GHOTI“ muss „FISH“ liesen: GH wei bei „enough“, O wei bei der Meizuel vu „women“ an TI wei bei „national“...ass dat dann nüscht?!

Wien sech de Spaass wellt erlaben, de fennt och eraus, datt am Engleschen alt esouguer een an deeselwechte Bustaf op sechs Manéiere gielies gi kann (muss)...an dat gett normal fonnt, an uechter d'Welt vun iwwer zwou Milliarde Leit gielies a geschriwwen! Gleeft Dir dat net? Da liest emol dese (koppege) Saz: *two women move above over one more...* do hu mir et esouguer mat siwen „o“ ze dinn, an déi gi siwemol anescht geschwat; op „Lëtzebuergesch“ geschriwwen gett dat: *tu uimmen muw ebaw ouwer uan moar...* wie schwätzt dann do nach vu Logik? Etymologeschen an historeschen Argumenter (= vu wou d'Wuert hierkennt) bringen engem Meedchen oder Jong vun 13 Jor do och glat nüscht, wann si dem Shakespeare seng Sprooch solle schreiwe léieren. Ma komescherweis „léiert“ jidder ee mat engem normale Kapp dat, deen an der Schoul mat Englesch ze dinn huet; ower wat heescht hei „léieren“? Et ass soss nüscht ewei sech eng Gewunnecht zillen, oder ugedrillt ze kréien... esou wei eis englesch Frënn d'halfe Welt op hir Sprooch a knaateleg Schreifweis gebaatscht hunn, ma dat ass natierlech eng kolonial-historesch Saach, „iass Sor!“

Natierlech ass dat hei net géint d'Englescht gerichtet; et soll einfach hellefe beweisen, datt déi Saach mat deem „schweiere“ Lëtzebuergesch schreiwen e Méckekéipi géint dat phonetesch Struwellen an der englescher Orthographie ass. Ma errennt dat Ganz een net och e bessen drun, datt nawell gar gesot gett, e Mupp wier rosen... just well en engem net geet?

* wien eis Schreifweisblättchen nach net (oder vläicht verässelt) huet, dee soll roueg an d'Actioun-Lëtzebuergesch telefonéieren, mir schécken et gratis well eis Membren ais dat méiglech maachen!

AKTOIUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Drouwees, 21 1917 Lëtzebuerg
Postfach 38 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postcheck 6644-48
Cotisation/Membre: 500 Frang d'Jor

All Guddes Prënz Guillaume

P.W. – An deem Mount krut e jonke Mësch seng 18 Jor an ass domat groussjoereg ginn: den eilste Jong vun eiser sympathescher Ierigroussherzogs-Koppel. Hien hat d'Chance, an eng Famill era gebuer ze ginn, wou vun Ufank u grouss Stécker op d'Sprooch vun eise Land a senger Leit geluegt gi sinn. Seng intelligent Mamm huet am Lëtzebuergesch encock d'Haaptelement vun hirer „Integratioun“ verstan, an drop gehal, eis Sprooch ze léieren... wei Recht si hat, dat hunn d'Lëtzebuerg hir mat ganz natierlecher Sympathie gewisen.

Mir soen hei och gar dem Prënz Guillaume sengem Léierpersonal vu Luerentzweiler an aus dem Lycée Robert Schuman, grad ewei senger Klassekomeerodinnen a komeerde merci, datt si déi natierlech Basis fir hirem „Kolleg Willy“ sai Lëtzebuergesch gehollt hu leen.

Dem Prënz selwer, deen eng Kéier no sengem Papp de Chef vun eise Kandskanner hirem Land soll ginn, wüsch d'Actioun-Lëtzebuergesch vum Gudden dat Allerbescht, mat eise Respekt fir déi fein Elteren a Grousselteren.

Vill Gedäisch!

APR. – Wien sech bis elo e bessen zerguttst mat eiser Sprooch, hirer Geschicht an hirer Litteratur ofginn huet, deem war zënter Jor an Dag bekannt, datt am 13. Jorhonnert e Brudder Hert(r)mann von Veldenz d'Liewensgeschichte vun der Grafen Yolanda vu Veianen a Versen opgeschriwwen hat. Vu wou dee guddé Mensch war, wat hie gewéinlech geschwat huet, an datt se um Veianer Schlass déi Zait bestëmmt net gediegt hu wei déi aremsleig Kreppbesser vun enne laanscht déi Berg, dat fennt bestëmmt och en draimol gedoktete Linguist net mei an der Däischert erem.

Deen eierlech interesséierte Frënd vun eiser Sprooch weess ower och, datt de Professor Fernand Hoffmann am 1. Band vu senger „Geschichte der Luxemburger Mundartdichtung“, op der Sait 38/ „footnote“, esou zimlech alles gesot huet, wat vun deer uraler Schreift bekannt war, och wat d'Professore Robert Bruch a Jos. Hess driwwer geschriwwen an dovü gehal hunn, datt de Professor Albert Steffen dat (vun allem materiell a bibliophil!) wäertvollt Stéck 1931 an der Hand hat, ass laang gewosst; datt d'Manuscript am Ansebuerg Archiv an de mouerzege Stellage gequatscht stong, ass ewell laang nüscht Neies. Wat soll dee ganzen Zodi dann elo, wann et net ass, de Präiss vun Manuscript fir eng Stee eropzedriwwen, do, wou och nach e Puer Schong vun J.F. Kennedy an d'Millione geet? Konnt och nimmee kee seriöse Mensch Vergläicher mat Codices aus dem Scriptorium vun Iechternach maachen, déi an der Zait verklüddert oder wutsche glooss gi sinn. Wat huet dat vill mat eiser Sprooch ze dinn, ausser datt elo vläicht ee Geld mat deem sogenannte „Codex“ maache wellt? Et ass net jidder méttelalterlech Handschrift e „Codex“, och nach net, wann se „museelfrankesch“ gefierft soll sinn, wat bekannterweis kee Lëtzebuergesch ass. Op d'mannst veier dichteg Wissenschaftler ware sech doriwwer beim Yolanda-Text ewell laang eens, et kann een nimmee mam Robert Bruch bedauern, datt et net esou ass... wei elo „sensationell“ entdeckt soll gi sinn.

E guddé Rot: Gitt fir eis Sprooch an eise Staatsarchiv an d'notariell Akte vum 17. Jorhonnert sichen; do krüwweilt dir mei eraus... ower dat ass mei Aarbecht an net esou sensationell... a Sotheby oder Christie's gett kee Frang dofir!

Weihnachtsmann, klibber aïs!

Den Ausdrock „klibbert aïs“ kennt vun deene Leit, déi den Aussaz haten, an déi an der Zait dofir op de Süchenhaff komm („ausgesat“) gi sinn. Fir datt si vu wait genuch erkannt konnte ginn, hate si eng Klibber (Klapper), fir datt aner Leit si matzait sollten anuecht huelen a sech kennen ewech maachen, fir net ugestach ze ginn. Den Ausdrock „Weihnachtsmann“ kritt och eng Klibber, well hien eis Sprooch ustecht, esou soll hien ais klibberen... oder mir klibbere fir hien.

Mir hunn nach emmer kee „Weihnacht“, ma Chreschtidag. Wann dann elo ower, aus Geschäftsgrenn, deer roudere Houskeren doremmer mussen ditten, da sollen déi bei ais och en Numm kreien, dee mat eise jorhonnertenalen Ausdrock fir dat heemlech Fest ze dinn huet, an zwar „Chreschtmannechen“.

Am selwechte Streech, a fir et elo well matzait genuch ze soen, wiere mir eise Frënn vun Chreschtmaart e grouse Merci schéllig, wa si genge wellen drun denken, datt CHRISTUS bei ais nach emmer mat „Ch“ an net mat „K“ geschriwwen gett, an zwar bei alle Wieder an Nimm, déi mat „Christus“ ze dinn hunn, dat ass jo iwwregens och am ganzen däitschen, romaneschen an engleschen Sproochraum de Fall. Fir wat solle mir dann elo hei a Skandinavien ofdreinen?

Redaktioun vun dëser KLACK:

Albert Freisch, Lex Roth, Paul Wilmes
an de Comité vun der Actioun – Lëtzebuergesch

Nächst Klack (57): 31.12.1999

Vive d'Maus Kätti!

Stellt iech emol vir, den August Liesch hatt seng Maus Geneviève genannt. Dat hatt senger flotteschen d'Halschent vun hirem lëtzebuergesche Gesicht ewechgeholl, an si wier ni esou popular bei de Leit ginn. Et huet och nüscht geschuet, datt den A. Liesch aus dem La Fontaine senger Fabel vu siwe Strophen eng Seeche vu genee 50 gemaach huet, d'Leier ass praktesch deiselwecht: „Besser kleng an zefridde sinn ewei déck a keng Rou hunn“.

Aus jidder Fabel kennt een esou e butzegt Theaterstück oder eng „Micki-Maus“ maachen, an dat wei déi Belaurer Schoulkanner dann op d'Bunn a Videocassette bringen. Ma et kann een esou eng kleng Geschicht, mat enger kuerzer Léier fir jidder ee, och kuerz a greffeg brengen, dat leiert sech prima a behält sech gutt... an der Schoul, doheem a fir d'Liewen!

Just dat kritt Dir an de FABELN OP LËTZEBUGESCH VERZIELT gebueden, fir iech selwer, fir d'Kanner an d'Kandskanner, Patterchen a Giedelchen. Wier dat keng flott Saach fir Niklosdag bei den Teller?... eng Kescht „Knippercher“ vun allen Zorten, déi d'ganzt Liewe fresch bleiwen, net mei deier sinn, an déi een a jidder Bicherbuttek oder bei eiser Actioun-Lëtzebuergesch fir 560 Frang ka kréien (Tel. 470-612).

Firwat da Glühwain?

Stellt iech emol vir, et geng een zu sech soen, hire Michi hatt Féiwer an hie gif „gluben“?.. aplaz glousen. Mir schwätzen dach och vun enger „Glous“ an enger Chmunn, wann nach eng Grätz Hétzt vun engem Steck Holz do ass, dat nach „gloust“...also hu mir en Ausdrock fir den däitsche Begriff „Glut/gluben“... an et huet alt ewell gehescht, de Mett hatt „geglost“, wann hien eng kleng „am Gesicht“ hat. Ganz secher ass do ni vu „gluben“ rieds gaang!

Dee flotte Brauch, datt em Chreschtidag op Maart a bei Veräiner waarme roudé Wain mat Kannelescheek, brongem Zocker oder Hunneg geint d'Schudderen a Schnadderer zerveiert gett, deen ass bei ais nach net ganz al. Ma et schéngt, wei wa mir hei alt erem eng Geleenheet verpasse gien, fir en neit Wuert mat Elementer aus eiser Sprooch ze maachen, grad ewei beim „Lautsprecher/ haut-parleur“, wou haut den „Haartschwartz“ natierlech lacherlech géint do stoen, och wann d'Englänner an der Zait keen Ament gezéckt hunn, fir e „loud-speaker“ ze kniwwelen. Wier et da vläicht ze wait gehoppst, wann een elo welt e „Glouswain“ aus dem „Glühwain“ maachen? Ower da sollt et op jidder Fall e „waarme Wain“ (vin chaud) ginn, an net e „Steiff-Knopf-im-Ohr-waschechte Glühwein“. Wat mengt dir dovun?

Haxenowend?

Al. – Wann et ewers e flotte Brauch gett, da kann een als Veräiner roueg eng Copie dovü maachen, wann och vläicht net esou, datt een dacks mengt, et wier een op „dei aner Sait“ geroden. Mir hunn dach Leit genuch, déi liden hunn... och deer, wei een engem leschtegen oder genessegen Owend vu soss ewers e Gesucht an en Numm ka ginn, déi net no „Musikantenstadt“ ausgesinn. Wat maache mir mat engem „Haxenowend“? Hunn eis Gissercher keng „Hesse“ mei, a schmaacht eng gehaert gereezten Hame-Hess mat lizen- oder Lensebüll net grad esou genessege ewei e Lense-Entopf mat enger Hax. Et geet net deer, wa mir ais greg a gel iwwer „dei vom Radio“ argeren, datt si krommenolegt Lëtzebuergesch gifte schwätzen... dat geet bei jidderemeng vun ais selwer un. Wann et gewenscht ass, da pake mir och eng Hand mat un, Dir kennt eisen Telephon an eise Fax.

eng KLACK fir eis Sprooch

55

e Kado fir d'Ekip?

L.R. - Mir ginn duerch eise Schoul-System vu 6 Jor u gewinnt, mat zwou grouse Friemsproochen emzegen, an zwar mam Däitschen a Franséischen. E ganz groussen Deel vun eis kritt och vun 12 Jor u Kontakt mam Engleschen. Dat ass fir eis e groussen Avantage um Gebitt vun de Sproochen, a mir sinn de eenzeg EU-Europäer, déi sech den „Luxus“ leeschte kennen, sollen...a mussen! Mir Lëtzebuerger gi fir de Sprooch-Situatioun vun e sellege Leit aus dem Ausland beneit, a mir daerfen em Gottesbiddeswell net (och nach) doru fréckele goen.

Wa mir an deem Streech da vun der Schreifweis fir eis Sprooch schwätzen, komme mir verstännegerweis net derlaanscht, fir un déi vill „frem“ Wieder ze denken, déi et ganz normal an eiser Sprooch gëtt, apaart déi däitsch an déi franséisch. Dogéint huet jo och keen eppes, soulaang net muttwelles eiser gewuessener a gestackter Ausdréck domat futti gemaach ginn: schnell/séier-oft/dacks-inwendig/bannendran- andauernd/an engem Stéck- Glatais/Gletz- ausserhalb/ bauss... kuckt an eisem Heft „Gréng a rout Lëschen“, dat Dir nach ëmmer kennt iwer Telephon bestellen (470-612); do fannst Dir honnerte vu Beispiller.

Mir hunn net nëmmen däitsch Ausdréck an eiser Sprooch, mä natierlech och - an dat ee Gléck! - franséischer, grad ewei englescher, italiéischer a vill anerer. Mä hei stellt sech dacks d'Fro, wéi mir déi da sollen am Lëtzebuergesche schreiwen. Do schéngt mir d'Antwort ganz einfach: Schreift se esou wéi an deer Sprooch, aus deer se kommen, a fäerdeg. Domat kritt d'Lëtzebuergesch am Geschriwwenen e Gesiicht, dat bei deen „Germano-Romano-Mix“ passt, de mir schwätzen, an nach eng Keier: dat deet eiser Sprooch guer a glat net wéi. An deem Fall bleift e Cadeau e Cadeau, an et gëtt keen „Kado“ draus, well soss muss mir och aus der Equipe eng „Ekip“ maachen, aus dem Boulevard en „Bull-war“, aus engem Pneu en „Pno“, aus dem Container en „Kontainer“, aus dem Computer en „Kompiuter“ oder „merci“ konsequenterweis „merssi“ schreiwen, an aus dem Caissier e Fuesbok à la „Keesjee“ maachen; Kéck! Sollen mir dann och nach aus Spaghettien elo „Schbagettie“ kniwelen, oder missen dee koppege „Kuraasch“ fir eppes knätzelen, dat de Brecht am Däitsche klipp a klor „(Mutter) Courage“ geschriwwen huet. Ennert dem Stréch heescht dat zu gudder Lescht ganz daillech: Wann e friemt Wuert an eiser Sprooch grad esou wéi a senger Stack-Sprooch geschwat gëtt, da bleift et och am Lëtzebuergeschen dora stoen. Wann et sech an der Aussprooch hei bei eis vill geännert huet, da kann een et roueg mat sengem lëtzebuergesche „Gesicht“ schreiwen (jeton/Stong - beefsteak/ Buffdeck - arbitrer/ Abitter...).

Et bleift nach eppes anescht: Schreiwe mir „Bureau“ oder „Büro“? Dat ass deer Fall ee vu villen, wou e franséisch Wuert och am Däitsche gebraucht gëtt an do eng Schreifweis kritt huet. Verstännegerweis soll een do jidderen an eiser Orthographie gewäerde looswen, well mir déi zwou Schreiftsproocher jo sowieso am Gebrauch hunn.

An eisem Blättchen fir d'Schreifweis steet klor an daillech, mat Toleranz an e besse Gespéich wéi hei bei eis erreche wéi mat dem „beise Fängerchen“ a Meckepéileren; et soll keen eis Schreifweis „fäerten“, mä roueg emol drop lass schreiwen.

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu méindes bis freides; all Dag moeres um 9.20 Auer
eng Minutt fir eis Sprooch, fir Sprooch, Idill, Kritik, Froen a Verschie

AKTOIUN LËTZEBUGESCH - EIS SPROOCH

Adressen: Breedwee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 90 L-2010
Telephone 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postcheck: 6644-40
Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor

170 Jor: Tunn Meyer!

P.W. - Wann een an den Ufank vun der franséischer oder däitscher Litteratur kucke geet, da begéint een do Dichter, déi haut als „Pionnier“ heichgehal gëiert ginn, net onbedéngt weinst der Qualitéit vun deem, wat si geschriwwen hun. An eiser Sprooch geschitt dat mam „Papp“ vum geschriwwene Lëtzebuergesche mat e puer Stroosseschëlter; et sief dann d'Stad Lëtzebuerg erennert sech eng Keier mat enger Plack an der „rue Chimay“ un hire Jong, den Tunn Meyer aus der Dräinneksgaass, deen do 1801 an der „Ampoleongszait“ op d'Welt komm ass, an 1829 dat allereischt Buch op Lëtzebuergesch erausginn huet. Wa mir vun engem „Buch“ schwätzen, dann ass domat en „Zigarettebichelche“ vu 36 Säitcher gemengt, Format 14,8 x 9,3 cm; et ass 4mm déck a weit genoe 28 Gramm... mä et ass nun emol den Ufank vun der Litteratur an eiser Sprooch; et war just 37 Mol verkaaft ginn, wéi den Tunn Meyer ass et a sengem zwete Bichelche vun 1832 seet.

Den Antoine Meyer war Mathematiker; dat eenzegt Bild, dat mir vun him kennen, ass en Tableau aus der Lécker Universitéit, wou de Professor Meyer fir seng Dichtgeet heich respektéiert ginn ass. De Rodange hat 1829 zwee Jor,

den Dicks an de Lentz sinn nach i-Butze gewiescht; „d'Mumm Seiss“ ass ronn 30 Jor an de „Reenert“ 43 Jor méi jonk wéi dem Meyer sai „Schreck op de Lëtzebuerg Parnassus“... ganz bestëmmt hat hien domat och anere Leit Courage gemaach, fir eppes an eiser Sprooch ze schreiwen an erauszeginn (Diedenhoven, Gangler asw.); eis Jeeër giffe soen, hie wier den „Unzéckert“ vum geschriwwene Lëtzebuergesch. Vlaicht kéint e Litteraturhistoriker vum Talent a Format vum Professor Roger Muller erausfannen, ob de Michel Lentz, de Bäckesch-Jong aus deerselwechter Gaass, de Meyer op iergendeng Manéier kann huet...wie weess? Op jidder Fall sinn den Dicks (vum Knuedler), de Lentz an de Meyer ganz klor Nopeschjonge gewiescht; ower deem eischt sai Papp (Ignace de la Fontaine) war e ganz décken Har, deem zwete sain ass Bäcker gewiescht, an dem Meyer sain huet bestëmmt deenen aneren zwein hir Schong ersielt. Mir wollten op jidder Fall, fir déi 170 Jor vum eichte Buch an eiser Sprooch, mat eisem Merci a Respekt un den „Anton Meyer erenneren...esou wéi Ar Actioun-Lëtzebuergesch dat, zesumme mat eiser Post, ewell 1979 mat dem Timber gemaach huet, deen Dir an deser KLACK gesitt.

Korrekturprogramm!

AL - Elo, wou eis Schreifweis heich-offiziell festgeluegt a -geschriwwen ginn ass, kennt ee roueg drun denken, och de Computer a seng enorm Meiglechkete mat op dat Gebitt ze zeien. Mir wessen, dat dat vill méi seier, a vrun allem mei belleg gesot ass ewei an d'Praxis emgesat. Et ass nun emol eng spezialiséiert Spezialistesaaach, an et kascht eng zollit Staang Geld...mä da loosst mer emol eng Grimmel iwwerleeren a vrun allem verglichen. Wat kaschten aner Saache fir d'Kultur a fir de Sport, wou d'Millioune mat den Honnerten dra gestach ginn, a woungent Ar Actioun-Lëtzebuergesch bestëmmt naicht huet...mä mir gi just e besse queesch, wa fir eis Sprooch ze vill kneckeg op den Dibelche gekuckt gëtt. Ganz bestëmmt op d'Kaschte vun eiser Identitéit an eise Kanner hirem „Patrimoine“!

Mir sinn et gewinnt, zenter 1971 fir eis Sprooch praktesch heeschen ze goen; mir looswen eis et och

gefallen, fir si, vun deem oder deem egal wat fir jeselzeg Gemengheeten an d'Kapp gehait ze kriien; mir hu mat eiser Actioun ower an 29 Jor esou vill erreicht, datt ee vun enger Generatioun mei al eis Sproochsituatioun net mei giff eremkenn!

Wa mir als elo konsequent bleiwen, wou och d'Aarbechte fir de geplangt Dictionnaire vum Lëtzebuergesche ferm am Gaang sinn, da giff e Korrekturprogramm fir eis Orthographie eng „Bomm“ ginn, fir wessensschafleech, schreiftstellersch, schoulmeisseg, pressemeisseg a privat Schreiwereien.

Wier dat net eng zergutstert Saach, fir d'Klensch „zu Brüssel“ ze drecken. d'Madame Viviane Reding muss, als freieren „Rapporteur“ vun eisem Sproochgesetz (1984), dach dat neidigt Versteedsdemech dofir hunn. „Da loosst mer emol goen“, sot de Spillmann. An naicht fir ongutt.

Redaktioun vun deser KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vun der Actioun - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (56): 27.11.1999

Dreck oder Müll?

R.Z. - Gewëss, mir schwätze leiser vu méi schéinen a proppere Saache wéi vun deem Allerellensten, dat et rondrem ass gëtt dem Dreck.

Schonn als Kanner hu mir all gudden Dag vun eiser Mamm gesot kritt, mir solle keen Dreck mat an d'Stuff bréngen, den Dreck an d'Dreckskecht geieien, beim Spillen opassen, datt mir ais net ze dreckeg genge maachen, an net wéi Drecksvulle päifen, soss giff et Reen an Drecksieder.

Natierlech ass och alt emol an engem anere Senn vun Dreck rieds gaang, deen am Däitsche Schund genannt gëtt, an deem mir am Jeineschen als „Schont“ begéinen. Wat bréngt de Zeitung en Dreck (Drecksblatt)? Wat fir en Dreck bréngs du dann do mat! Déi zwéi Politiker hu sech mat Dreck gehait... Hautjesdaags hu mir ower mat eisem Gebrauch vum Ausdrock „Dreck“ net méi sengerlech vill ze dinn. An de leschten 20 Jor ass aus dem Dreck „Müll“ ginn, a mir hunn eng „Müllabfuhr“, e „Müllsyndikat“, „Sperrmüll“, „Müllemeren/Mülltonnen“. De Müll schengt mei elegant a manner knascht wéi den Dreck, dofir sinn eis Dreckskeschten, den Drecksauto, d'Drecksmanercher praktesch verschwonn...mä wei heescht et am Sproch: „Wann den Dreck Mescht gëtt, da léisst hien sech feieren!“ Oder vlaicht „Müll“ nennen.

Här Aloyse Raths,

Dir huet am „RAPPEL“, der Zaitschreft vun eiser Resistenz an den Deportierten, ewell vun Ufank un drop gehait, datt eis Sprooch an deer honorabeler Publikatioun nach ëmmer eng Eiereplaz kritt huet. Dei allermaist Leit wessen ower, datt Dir och jorelaang berufflech bei der Formatioun vun eise jonke Schoulmeeschteren a Léierinnen eng laisseg an intelligent Aarbecht fir eist geschriwwene Lëtzebuergesch geleescht huet, de nach haut an eise Primarschoul en fein „Press“ huet. Eis Prenzkanter hunn an de 60er Jore bei Iech als hirem Schoulmeeschter eng gutt Partie vun hirem Lëtzebuergesche matkritt. Dir huet Iech och elo virgehoit, eis Schreifweis am offiziellen Organ vun der Resistenz ausernee ze dinn. Dat alles verdéngt eis Respekt.

Mir vergiessen als Actioun-Lëtzebuergesch ower och eent net: An „Are“ Bureau vum Conseil national de la résistance, an dem Fortuna-Gebai bei der Garer Kierch, huet 1971 d'Wei vun eiser Actioun-Lëtzebuergesch en eischt „Kannerzëmmer“ offréiert kritt. Dat war deemools guer a glat net esou „evident“, mä haut, wou dat Këndchen e schéine liewegen a maansse Karel ginn ass, wéile mir Are Verdéngst fir eis Sprooch offiziell eraushiewen, an zwar mat der selwer Eiere-Plack vun eiser Actioun, de mir Iech am November feierlech ginn.

Uertschaftsnimm...

AL - Zenter dem leschte Jor stinn all eis Uertschaftsnimm gréng gedreckt niift oder ennert dem „offiziellen“ Numm. Dat ass eng Saach, fir deen eiser Post an hire „Editus“ net genuch merci ka soen... dat huet iwwerhaupt naicht mat anere Steppelereien ze dinn. Fir „d'Buch 2000“ ass d'Schreifweis nogekuckt ginn, an Ar Actioun-Lëtzebuergesch huet dat an d'Bei gemaach. Wann an deem Senn nach sollte Reklamatiounen do sinn, da sot ais dat, a mir beien et nicht. Op jidder Fall huet elo egal wien d'Meiglecheet, de lëtzebuergesche Stack-Numm vun all Uertschaft ze fannen an och richtig ze schreiwen... deemno och keng Ausried méi fir de bekannt „Kuebereien“ op Radio an Televisioun. Merci Post a merci „Editus“! Mir si mat Iech iwwerzeegt, datt des Actioun och e gutt Stéck ass, fir eis Identitéit an der Riicht ze halen, dir net?

eng KLACK fir eis Sprooch

54

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 / Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postcheck: 6644-48
Cotisation/Member: 500 Frang d'Jor

Redaktioun vun *dëser* KLACK:
Armand Roden, Lex Roth,
Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vun der Action - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (55): 24.10.99

wéi geet et virun?

LR – Natierlech huet den Har A. Cruchten vu Pëteng domat eis Sprooch gemengt, wéi hie sain interessante Lieserbréif iwer eis Identitéit geschriwen huet. Hie mécht sech mat Recht Suergen iwer eis Identitéit an enger Europäescher Union, wou mir op vill Fassungen esou zëmlech genoe nimm just 1 butzeg Dausendstel vun der ganzer EU-Population ausmaachen. Dobäi kennt ower nach eng Problematik, déi keen aner Land an deem Senn, ma apart an der Gréisst huet. Mir hunn iwer 35% auslännesch Leit bei eis wunnen; et kommen all Dag iwer 70 000 Männer a Fraen iwer d'Grenz eran hir „Kauscht“ verdéngen; wat iwer d'Hälschent vun den Aarbechtsplazen am Land si vun auslännesch Leit besat. Dat muss ee sech emol op en aner Land berechnen vinstellen, z.B. Däitschland... 80 Milliounen Leit... 35% „Ausländer“ wieren der deem 28 Milliounen... an et kinnen Dag fir Dag 14 Milliounen „Grenzgänger“ bei si era schaffen. Dat ass keng Meinung, ma e klor ausgerechente Vergleich. Mir brauchen déi Leit, fir dat et bei weider soll „flappen“; mir sollen och houtreg drop sinn, dat mir an deem Senn eis Bäluch fir de Chömage an der EU a besonnesch an eiser Region kenne ginn, a mir brauchen eis dofir och op keng Manier am europäesche Senn als „Parasite“ verkeeppen ze loossen. Wier dat Thema ower och nemmen erëm, dee kritt ganz gär a seier eng gelunge Schell ugehaang, apart vu Leit, deenen eist Land, seng Leit a seng Generatione vu mir egal sinn. Also och eis Identitéit!

Et ass ower esou, dat dat d'politesch EU-Instanz d'Wichtigkeit vun der regionalen Identitéit erkennt an unerkannt hunn... an d'Madame Viviane Reding, an der hir Kompetenz als Commissaire des europäesche Problematik elo fällt, huet sech als Europa-Deputéiert perséinlech staark dofir agesat (z.B. fir Andorra); si ass 1983 iwerens och Rapporteur vun eiser Sprooch-Gesetz gewiescht, si huet deem do dat néidegt Versteedemes fir Identitéit an Integration a kann op eis Mataarbecht zielen, wann déi gewünscht ass. Mir brauchen kee „Boukenten-Europa“, wou alles durch deesewechte „Kulturwelle“ gedreint gitt; mir si ganz dattlech fir jidder kulturell Identitéit, ma och fir eis! Mir sollen eis iwer all Grenzen ewech d'Hand ginn a Respekt ee vum aneren hunn, och vum senger Eegenart. Europa soll kulturell e schéine Bouquet mat villerlee Blumme sinn, an deem keng Blimmchen „erhengen“, well soss dat Ganz méi aarm gitt. Da muss och verstane ginn, dat e grousst Steck vun eiser Identitéit d'Sprooch-Situatioun, d'Immigratioun an d'Integratioun ass... der Problematik stellt sech z.B. net an eiser Senn am Saarland oder an der Lotharre. Vun allem net um Gebitt vun der Sprooch! Do muss een d'Sprooch vun Land schwätzen oder leieren, wann ee gar do schafft, „finito, basta“! Bei eis schéngt dat egal, an dobäi si mir guer net onschëlleg, well mir „quatschen“ esou zëmlech dat jidderengem an enger Sprooch, déi hie verstee... ma jo nimm kee Lëtzebuergesch! Dat geet jidderengem vun eis perséinlech eppes un, net nemmen d'Sproochmatessen.

All dat ass also op villerlee Maniere komplizéiert, an eis Identitéit hätt dofir an der neier Regierung e Ministère oder op d'mannst e speziellen Service regelt gehat, deen sech extra em dee ganze Krees vun Identitéitsproblem bekümmert hätt. Mir sinn ower sécher, dat mir fir eis Aarbecht an deem Streech déi néideg Stäip vun der Madame Minister Erna Hennicot-Schoepges an hiren Kollegin Anne Brasseur kréie wäerten. Et soll och net vergiess ginn, dat iwer all sympathesch Region-Gedanken eraus, eist Land e souveräne Staat am Kader vun der Europäescher Union ass a bleift. Mir hunn, als Gründungsmitglied vun Ufank un, eng voll Stimm an der EU a sinn an der gudder Positioun, fir eis regional Nopereen dovu kenne profitéieren ze loossen... ma si sollen och verstoen, an net vergiessen, dat d'Lëtzebuerg sech déi Positioun deier hu mussen erkafe!

Et schéngt – ee Glück! – verstane ze sinn, dat eis Sprooch d'Härzsteck vun eiser Identitéit ass. Ma da muss jo och bal jidderengem, deen et éierlech méngt, eng Hand mat upaken, an net eiser Action-Lëtzebuergesch d'Aarbecht an d'Suergen dofir iwerloossen. Dofir gitt op d'mannst Member fir ze hellefen!

Schreifweis a (k)een Enn?

ARO – Esou laang wéi Sprooch geschriwe ginn, ass d'Schreifweis nach immer en Diskussions-Thema gewiescht. An et bleift och een! Net nemmen an eiser Sprooch. Apart wann egal weint, wou, vu wem a firwat eppes un enger GEWINNER Orthographie geannert gitt... ma leider verwiessele mir „gewinn“ bal immer mat „gut/einfach“. A wat een net gewinnt ass, dat fénnt een d'meescht schwéier oder einfach net esou gutt.

Loosst mir emol fir d'eschit soen, dat d'Schreifweis vun all Sprooch datselwecht ass ewéi eng Rumm fir e Bild. D'Sprooch selwer war, ass a bleift d'Hauptsach. Wa mir en Tableau huelen, a mir sollen zu eiser zeng e Kader dofir erauswelen, da komme mir bestëmmt op d'mannst op siwe verschidde Verschiele... a jidderengem méngt natierlech, hien hält d'eschit, der schéint, der intelligent Proposition ge-maach. Wann elo och nach jidderengem stur op senger Meinung

setze bleift, da gitt zugadderlescht méi iwer d'Rumm ewéi iwer d'Bild geschwat. Dese Verglach hippt natierlech, well et kee gitt, dee geruet ass, ma et soll eng kleng Hëllef beim Nodenke sinn... vläicht och, fir ze verstoen, dat d'Verbrue-theet an der Schreifweis-Zermeescherei kengem eppes bréngt, ma eiser Sprooch doudsecher glat näscht. Argumenter wéi „mir hunn dat an der Schoul ower anescht geléiert / schonn erëm eng nei Schreifweis / ech schreiw viru wéi ech well“, déi sinn net ganz fern op de Bengercher, si hu fir eis Sprooch och roseweng Senn.

Wien do wellt mam Klackpöppchen durch d'Mauer goen, dee soll dat maachen; mir hu fir d'Sprooch ganz aner Suergen an Aarbecht. Iwerens hätt Are Schreiwert och iwer d'eschit oder dat vun der Schreifweis-Annerungen ze kregéilen... ower kennt dir d'Geschichte vumesel op der Bréck?!

eng EU-Sprooch?

AL – Uganks de 50er gedunn, fir d'CECA

Initiativ war e Fransous d'Welt kumm, an hei bei eis net eng unversetens-situatioun an d'Schoul gaang... also „basis-kulturell“ e Lëtzebuerg. Dat huet hien och selwer esou gesot an héichgehal.

Der allermannst wessen haut nach, dat déi eischt Bureau vun der CECA, also vun der Europäescher Communauté (haut „Union“), hei zu Lëtzebuerg am Gebai vun der Eisbunnsdirektioun waren, elo dat Spuerkeess-Gebai riets wann ee vun der Neier Bréck d'Nei-Avenue erfro geht. Soss enzwesch sténg do ewell laang eng Zort Europa-Monument... ma mir si jo esou „fein a bescheiden“, dofir hänge mir just eng klengsch swaarz Plack un dat Gebai, der jo nimm kee Mensch soll gesinn... e Steck Identitéit vun eiser Land! Firwat wellt keen dat esou verstoen?

Natierlech war d'Pro vun der Sprooch an der CECA deemools iwerhaupt keng Fro: Franséisch an Däitsch, faerdeg... ma haut? Mir sin elo zu 15 Länner an der EU, an dee ganze Sprooch-Babel vun 11 Sprooch kascht aus Milliarde vun Euro, der fir Identitéits-Lösunge vill besser gebraucht wieren. Mat all deem, wat nach geplängt ass, gitt dee Sproochhüll zugadderlescht onnégleg! Dat

bal net méi an de Griff d'Sprooch-Identitéit hält. It-Sprooch, déi vu bal 3

muttiare wiersche versian ower gebraucht gitt: Englesch! „Angelsächschesch“ ass dofir en onglécklechen Ausdruck, et ass klor eng germano-romanesch Sprooch... domat lait et mat Sécherheet giedleg an eiser lëtzebuergesche Sproochraum, a mir sollen eis dofir asetzen, dat d'Englesch, aus villerlee Ursachen, endlech d'Sprooch vun der EU gitt.

A wéi ass et mam Lëtzebuergeschen an der EU? Loosst mir verstänne sinn: Mir hunn zwar iwer e Gesetz eng „national Sprooch“, an är Action-Lëtzebuergesch ass doran net onschëlleg, ower mir sollen eis vum allem heibee dofir asetzen, dat eis Sprooch éierbar bestoen an erhalte bleift. Fanatismus op europäeschem Plang wier grad ewéi am nationale Streech eng himmdegg Saach; mir si keng Irlänner, keng Flamänner, keng Katalanen. De Verstand muss eis soen, dat d'Englesch déi bescht Sprooch-Lösung fir d'EU wier... an durch eis Sprooch-Situatioun leiert kee méi licht a méi séier Englesch wéi e Lëtzebuerg! Och net méi frés Vläicht misst dat deemno eng Iwerlegung an eise Ministère waert sinn.

abeejo!

P.W. – Wier eis Sprooch egal ass, oder wien näscht dogéint huet, dat si muttwelles vum Däitschen erméelt gitt, deem as dat hei an wurscht: „Hien huet sech eng Beul zougern, déi him Schmäerze bereet an eng sichtbar Narb uewerhalb vun der Wued hannerlooss huet.“

Dat heescht nach immer, am ganz normale Lëtzebuergesch: „Hien huet eng Knupp/Bels erwescht, déi him wéi deet a vun der eng Länzeche bliwen ass, déi ee gutt gesäit.“

Wien äs dofir „Paristen, Sprooch-Fanatiker, Norm-Faschiste“ wellt vernennen, dee soll der Borm e schéine Bonjour mathuelen.

#hautchiers a Baschiers?

R.Z. – Egal wéi een et op Franséisch wellt schreien (mat k oder c) oder dreinen, „Obercorn/Niedercorn“ ass a bleift e Kréppel als Numm, well dee jo vun der „Kuer/Kor/Kar“ kennt, der Baach, déi am Franséische „Chiers“ heescht, iwerens eng vun deenen zwou am Land, déi net an d'Musel lafen. De Flussnumm vun der Plaz, wou d'Chiers entsprengt, ass „Korspronk“, uewent der Kor ass natierlech „Uewerkuer“ an énnendrun „Nidderkuer“, sou wéi ee vun Nidder- an Uewer-Aanen/Pallen/Wolz schwätzt.

Firwat dann ower am Franséischen aus „Kar/Korn“ soll „Corn“ ginn, dat huet nach keen explizéiere kenne, well „Corn(e)“ ass do en Har, an da gif et am hannerzeg iwersat „Nidder- an Uewerhar“. Dem Bustaf no wier et am Franséischen „Haut-/Bas-Ble“, domat wier dann d'Betschel fett an d'Kouzege-keet net méi ze iwerdubberen.

Elo verstir dir déi koppeg Iwerschreff, geldir, an dir denkt dann och, dat een deenen zwou Uertschaften am Däitsche wéi am Franséischen hire K soll loossen, well dat anert ass Kabes... oder musse mir vläicht op franséisch „Cubes“ schreien, wa mir de „chou“ net kennen?

Deemno ass et also am Däitsche wéi am Franséischen Obercorn/Niedercorn!

mir vielen...

Firwat mir net méi „stëmme“ ginn, dat fällt emol kengem méi op, och wann domat all erëm en typesch lëtzebuergesche Sprooch-Gebrauch an de Fatzeuerf gehat gitt.

Eis Action-Lëtzebuergesch kennt keng politesch Faarwen, wann et em eis Sprooch geet. Dofir wensche mir alle Kandidaten a Kandidatinnen dat Allerbescht, déi sech bewusst sinn, dat e politesch Mandat och eng Verantwortung fir eis Identitéit, eis Kultur a besonnesch eis Sprooch mat sech bréngt... si sollen un eis Stroossen a Quartiers-Nimm denken, mat deene mir en interessanten Steck vun eiser Eegenart am Senn vum Wuerd festschrauwen! Mir kommen och bei déi nei Gemengereit fir ze hellefen, wann dat gewünscht ass.

mir sinn op der **Foire** Hal 2C - Stand 61

eng KLACK fir eis Sprooch

53

Schreifweislogik? franséisch...

R.F. – Mir léieren d'franséisch Sprooch an onse Schoule mat zimlech vill Krämpen; d'Grammaire ass nët einfach („accord du participe passé“, subjonctif etc.), mä mir gi se ouswer meeschter... well mir wellen a mussen; hei ass „Keng Regel ouni Ausnahm“ nun emol och eng Regel.

Mat der franséischer Schreifweis geet et och alt nët besser, vrun allem well et dacks nët esou geschwat gëtt wéi een et muss schreiwen: *femme* ass net *famme*, *voir* a *voire* ass zweeërlee, *couvent* a *couventi* (Verb) och; vergläicht emol de Mëtallaut bei *doigt* an *doit*, a firwat muss een an engem (bossege) Saz wéi deem dräimol d'selwecht soen an dräimol anescht schreiwen... *cueille la feuille dans mon œil*! firwat ginn an engem Stéck Bustawe geschriwwen, déi nët geschwat ginn... *„l'omme a mi uit abi d'oussier“*? Do gëtt et keng Dismissioun a keng Zermeschterei, just roudé Bic a Punkten ewech!

Mir kënnen nach maandelweis deer Beispiller aus der franséischer Orthographie a Grammaire bréngen, déi zwar dacks mat Geschicht an Tradition, ower näischt mat Logik ze dinn hunn, just mat Regelen, ob si „logesch“ sinn oder nët. Firwat dann nët an onser Sprooch eng Grimmel méi tolerant sinn?

Bei Däitsch, Franséisch an Englesch weise mir anere Leit nawell gar, wat mir fierdegbréngen; firwat dann nët an onser Sprooch?

Well mir do all d'selwecht schreiwen, kann et jiddereen et séier liesen a schreiwen; firwat dann nët an onser Sprooch?

Ons Schreifweis huet vill vill manner Geregeks, ower si huet der en etlech, déi iwwregens elo och iwwer „arrêté grand-ducal“ festgehalen ginn; firwat soll mir déi net kenne léieren, unhuelen an anhalen?

englesch...

R.Z. – Denkt emol heiansdo iwwer aner Sproochen an hier Schreifweisen no, wa vun der Orthographie vum Lëtzebuergesche rieds geet. Praktesch kenger Sprooch gëtt jidder Bustaf emmer an iwwerall op d'selwecht Manéier geschwat. An deem Verglach-Spill wëlle mir äis dann emol d'Englescht an apaart do de Bustaf „I“ op de Bic zéien.

Am Shakespeare senger héichklassenger Sprooch gëtt den „I“ dach geschwat... an dacks emol iwwerhaapt nët geschriwwen (fear-here-see-women/pl. – Steve); op anere Plaze gëtt hie geschriwwen, ower nët als „I“ geschwat (nice, bike), Moie Logik!

Do hält dann e Waert mat engem „Y“ op, a mir liesen deen als „I“ (baby-copy): wa mir da mengen, d'Saach wir „gebongt“, a mir liese „buy/by“ houl-reg als „bu/by“, da lese mer ewell rem op der Nues! Vläicht erennert dir ouch och nach an eist koppegte Beispill „near the break of the evening I felt a heat in the heart and the head“; mir, bréik, iwinning, fält, hit, haart, had“... wann dat kee „Kuddelbull“ as, dann ass eis Schreif- a Lesweis dogéint ower glasgaskloer, oder nët? A firwat soe mir dann, d'Lëtzebuergesch wier esou „schweier“?

Wa mir en engleschen Dictionnaire durchblidderen, da fanne mir nach kéispies deer bauchsteger Knätzle bei anere Vokalen an Duebellauter (au-ou-...), Firwat gëtt do „sout/hout“ esou wéi „saut/aut“ gelies, a woufir „cow“ och mat „au“ geschwat an ouser anescht geschriwwen?

Wa mir eis Schreifweis heiansdo esou, mat engem queesse Bleck op d'Englescht genge kucken, da gife mir alleguer a vill méi séier verstoen, datt mir deem Weesekand vu Lëtzebuergesch mat eise schlechte Well vill dacks Onrecht dinn. Mä wéi steet am REENERT: „De Räiche kann alt domm sinn, da waert en nach gedeien; mä d'Dommheit bei dem Aarmen, ass nimmols ze verzeien“.

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010

Telephon 47 06 12 / Fax 22 24 80 & 45 83 89 / Postcheck: 6644-48

Cotisation/Member: 500 Frang d'Jor

eng KROUN fir eis Sprooch

L.R. – Dir erennet iech vläicht nach un dee Lieser-breif, dee mir als Actioun-Lëtzebuergesch kritt haten a mat Begeescherung an d'Zeitung gesat hunn: et ass jo grad en Däitsche gewiescht, deen äis dat Schreiwe geschéckt hat, an deem et em eis Sprooch gaang ass; hien (bal hat ech gesot: dee „Preis“) huet äis säng Begeescherung iwwer eis Sproochsituatioun a vrun allem fir eis eege Sprooch geschriwwen. Dee Mann vu Berlin sot, mir sollen d'Lëtzebuergesch roueg als eng eege Sprooch kucken, well wann d'Norweger an d'Dänen oder d'Tschechen an d'Slowake vrun hire Länner-Sproocher gänge schwätzen, dann hätte mir fir eis Sprooch dach ganz bestëmmt datselwecht Recht, seng perséinlech Vergläicher mat dem Lëtzebuergeschen an dem Däitsche gife him op d'mannst déi nämlech Differenze weisen, déi een z. B. tescht dese Sprooch-Koppele fenn.

Wie sech déi sozial Funktioun vum eiser Sprooch iwwerleest, dee kennt och ganz séier drop, datt d'Lëtzebuergesch nët an der Situatioun vum engem Dialekt ze gesin ass, wéi dat gemengerhand mat gerentschelter Nues behaupt geet... „wann een den Hond net ka brauchen“. Eis Sprooch gëtt vum „Klengste bis zum Däitsch“ geschwat: si ass déi normal Sprooch an eise Parlament; si ass a gëtt weider-lexikalesch (Dictionnaire) opgeschafft an huet eng Schreifweisregulatioun, déi iwwregens elo vun der ganzer Regéierung eise Grand-Duc fir en „arrêté grand-ducal“ proposéiert ginn ass, den éischte legislative Grad direkt no engem Gesetz; d'Litteratur an eiser Sprooch léisst sech weisen, an dat esouguer nach emmer méi. Domat kann ee roueg soen, datt d'Lëtzebuergesch d'Roll vum engem National-Sprooch an engem Staat spillt, deen op alle Plang an Europa wéi an der ganzer Welt als souverän Land respektéiert ass, och wa mir äis soss net zevill Illusiounen iwwer Gascht-Komplexer solle maachen; et kann ee jo net gaschtig iwwer ee sinn, deem et séinerlech schlecht geet...

An Irland verstinn a schwätze knapps 3% vun de Leit eng Sprooch (Irlännesch-Gaelsch), déi do op ieweschtem offiziellen Niveau steet: d'Leit vum der „grénge Insel“ hunn esouguer drop bestan, datt d'Irlännescht och als offiziell Aarbechtssprooch an der EU ze gellen huet, wat natierlech historesch-politesch Grénn hat... no dene mir ee Glück net (méi) brauchen ze kucken, an dofir och

verständegerweis keen esou e Rang fir d'Lëtzebuergesch solle verlaangen; dat vrun allem, well mir äis an eiser Sproochsituatioun esou „niewelanscht“ jo och nach, ee Glück! dräi Héichsproocher „leschten“. Wann eis Sprooch ower vrun 1941 („Referendum/Personenstands-aufnahme“) eng legal Basis gehat hätt, da wier äis vläicht munneches erspuert bliwwen... Wann an den éischten zéng Jor nom Krich an deem Sënn och direkt „Neel mat Käpp“ gemaach gi wier, aplaz klenggepiert Gestreits iwwer eng Schreifweis, da bräichte mir haut net méi an eise Sënn ze wudderen; wann, wann, wann...

1948 ass fir d'éischt iwwer eis Sproochsituatioun an eise Grandgesetz/Constitution rieds gaang: „Le régime des langues... est réglé par la loi / Art. 29“, woumat natierlech d'Situatioun gemeint wor, net extra eis Sprooch! 1984 ass dann eist Sproochgesetz gestëmmt ginn, nodeem vum „deer anerer Sait“ erem op Gielemänerchers-Fassong an der Neonazi-Nationalzeitung“ op äis gedicht ginn ass... mä firwat sollten déi Klautercher äis da méi eeschthuele wéi mir selwer? Si haten ower mat hirem Wësch just dat erreicht, wat si net wollten, an dofir steet an deem Gesetz vum 1984 d'Lëtzebuergesch als eis National-sprooch an äis éischt nieft dem Franséischen an dem Däitschen; domat guf eise „régime des langues“ offiziell verankert, an zwar am Fellement Artikel 29. vum eiser Constitution... ower deen Artikel schwätzt net „expressis verbis“ vum eiser Sprooch, dofir bleift nach eng klor a genue Formulatioun iwwer d'Lëtzebuergesch an d'Constitution ze setzen... a just dat ass elo op deer richteger Schinn.

Mengem Schoulkommerod, dem Deputierte Willy Bourg, hat ech am Sënn vum „eis Sprooch an d'Constitution“ dofir e Breif an eng Text-Propos zoukomme gelooss; hien huet déi an der Chamber virgeschloen... an déi as domat am Prinzip ugehoill ginn, datt eis Chamber eestëmmege dofir gestëmmt huet, den Artikel 29 fir eng Annerung „fräizégin“, fir datt eis Sprooch (grad ewéi eist Nationalidd an d'National-Zeechen) vum deer neier Chamber als „Constituante“ an eist iewesch Gesetz ka gesat ginn; dat ass iwwregens an der franséischer Constitution (Art.2.) och de Fall. E ganz grouesse MERCI fir déi „al“ an all Respekt fir déi nei Chamber!

SCHMETTERLING
oder...
Päiperlek
Pimpampel
Päipel
Miller moaler
Mëller

MAIKÄFER
oder...
Kiewerlek
Meedäier
Heckeblätschel
Akeschesser
Wäisskiewer

Redaktioun vum deier KLACK:

René Faber, Lex Roth, Gast Schuller,

Paul Wilmes, Roby Zenner

an de Comité vum der Actioun-Lëtzebuergesch

Nächst Klack (54): 25. 9. 1999

niem seng Schold?

P.W. – Et ass eng Saach, wann emol ee sech driwwer entzannet (?), datt hien an engem Geschäft oder an enger Wiirtschaft vläicht ugeranzt guf, hie soll „s'il vous plaît“ Franséisch schwätzen...

dat ass mir iwwegens nach ni virkomm, mä dat soll et jo ginn. Et gëtt ower net elauter fein a frëndlech Lëtzebuerg, firwat soll et dann nëmme manierlech Auslänner ginn?

Emgedréint hunn ech et ewell erlieft, datt ech mat engem Vendeur, dee mat „Haut an Hoer“ no Südlänner ausgesinn huet, kamouterweis direkt Franséisch geschwat hunn... a proper op Lëtzebuergesch gefrot guf, ob ech nëmme Franséisch kënnt... ech sinn ower bal net esou kéng, nach eng Kéier ze proposéieren, eis Geschäftsleit sollen hirem Personal, dat Lëtzebuergesch verstiet a schwätzt, e „badge“ dofir ginn, fir datt ee sech direkt sproochlech astelle kann; esou e Vorschlag gëtt engem dach emmer vun deselwechten Ultrakosmopoliten am Mond eremgedréint, déi zwar fir soss alles, mä net fir hiren Land mat séngen normale Rechter op all méiglech Tromme schloen; si profitéieren ower nawell gar dovun, datt „an der Zait“ anerer mat Misär a Leid, mat Gesondheet an Doud äis déi Rechter verschaaft an erhal hunn, déi mir haut ganz gar delen, ower äis net ewechhuele loosse.

Et ass dann ower eng zweet Saach, wa mir emol éierlech driwwer nodenken, wien eis Sprooch z. B. mat Vizmann-Däitsch erstéckt. Sinn dat eis Auslänner? Op kee Fall! Mir selwer verbonnen d'Lëtzebuergesch a maachen eise Kanner dat schéint „Jersstéck“ futti. Mir selwer lafen engem eenzelen Ausdruck vum iergendengem Dauerf oder enger Géigend no, oder mir zermeschten äis ewéi Huertekréimer iwwer e puer lächerlech Schreifweis-Grimmelcher, andeems mir eis Sprooch d'Baach erof goe loosse. Dat huet näischt mat eise 34% Auslänner ze dinn, mä mat äis 66% Lëtzebuerg. Oder net?

de Gast Schuller...

... as Professor an der „Logo“, also deer Schoul, wou Héieren a Schwätzen op deer éischter Plaz stinn; do ass et jo dann net verwonnerlech, datt esou e Mann och en exakt Ouer fir eis Sprooch an hir Aussprooch huet. Den Här Schuller freet héiflech a frëndlech, ob mir eise „Leit vum Micro“ net kënnen un d'Haarz leen, si sollen dach w.e.g. deen „décke SCH“ vum deem méi „dénne CH“ ennerscheden: ReSCHter/ReCHter... hie meSCHt/hie meCHt. Mir mengen, dat gif am beschte mat engem Saz als Beispill goen: „Hien huet reCHt, d'ReSCHter ze meSCHen, wann hie MÉSCHt meCHt“... wien dat 10mol richteg hannerenee ka soen, dee kritt séng Zong an den Zam.

Donséit gëtt den Här Schuller äis och nach e puer „Micros-Beispiller“, déi alt erem klot weisen, vu wou, duerech wa a wien eis Sprooch ermzelt, erséift, erstrammt, zermuerjelt, erstéckt geet... an de Wolleken ass eng LÉCK... de Wand bléist MÉISSEG... et guf eng DammenTASCH geklaut... den Ocalan ass OFGEMOUERT... de Bus HELT 20% vum Verkéier WOUER... abee jo, hätt den Toto Mergen do gesot. An da wier och emol nach ze bedenken, ob mir wierklech fir dat houdätscht Wuer „SCHWANGER“ keen Ausdruck vum heiheim hunn, mir hunn der... an esouguer op d'mannst dräi! Ma sicht emol selwer, ob dir et besser kënnt...

Mir wëlle kenger Statioun a kengem Eenzele op d'Zéien tréppelen, dofir geet och kee mam Numm genannt: mir sinn ower sécher, datt mir no an no bei eise Radios- an TV-Leit am gudde Sënn eng éierbar Zesummenarbeit fir eis Sprooch fannen.

eng KLACK fir eis Sprooch

52

merc, Pilo Fonck!

LR. – Mir haten an eiser KLACK 51 zwéi méi laang Artikelen iwer dat, wat a leschter Zäit mat eiser Schreifweis „geschiit“ ass. Nach eng Kéier ganz klor an därelech: Et ass eiser Orthographie „keng passéiert“, an et ass och keng „nei Schreifweis“ gemaach ginn; et gëtt just en etlech Annerungen dra gesat, fir si ze vereinfachen ... mä gitt emol eppes un eng Gewunnecht „knäzelen“!

Datt no der Invitatioun fir Proposen ze maachen do Reklamatiounen komm sinn, dat beweist iwergens ganz positiv, datt eis offiziell Schreifweis (Arrêté vum 1975) ewell eng déck Mott Wuerzele gemaach huet, an anere Wieder eng zimlech sollit Gewunnecht ginn ass. Datt hatt jo net onbedéngt jiddereen sech vrun 20 Jor geduecht, well déi Zäit eis Sprooch, an nach vill méi hir Schreifweis, de „Leit“ esou laang ewéi breet wor. Mä loosst mir äis emol d'Fro stellen, wéi et dann dozou komm ass, datt déi Orthographie aus dem „offiziellen Dictionnaire“ esou gutt ugezunn huet ewéi eng Speis, déi jo och eng gewëssen Zäit brauch.

Eis/Ar Actioun-Lëtzebuergesch huet sech vun Ufank un op d'Schreifweis vum Dictionnaire gestäipt: eis Publikatiounen hu mir alleguer an deer Schreifweis erausginn, mir hun si an eiser „Extranummer 3“ fir jiddereen op eng einfach an eng Grimmel méi „leschter“ Fassong fir all interesséiert Leit opgemaach an iwer 5000 Mol publizéiert ... ernimmt dir iech nach un dee flotte Lieserbrief vum Här Roger Heynen? Hien huet sech dräwer gefreut, datt eis Orthographie iwer 2 Säiten „DIN A4“ prima an de Bic geroden ass. Et Gléck hu mir no an no net méi brauchen eleng fir eis Schreifweis ze wuderen: den Emile Schmit a vrun allem de Josy Braun hun sech mat hiren extrae Schreifweis-Bichelcher dofir agesat, datt eis Orthographie soll méi breet enner d'Leit kommen. No an no hu mir alleguer anuechtgeholl, datt „d'Akzeptanz“ fir déi offiziell Schreifweis net nimm méi grouss, mä einfach „natierlech“ ginn ass; dat ass genee gewiescht, wat mir erreche wollten! Mir wellen am selwechte Sënn a mat deem nimmlechte Versteedemach a guddem Will mat eisen offiziellen Instanzen zesummeschaffen, an anere Wieder: un engem an deemselwechte Strack zéien.

Wann dann elo eng héich-offiziell Commission hiegt, an si hëlt dee Fuedsgeck vu JH (Jhemp, Jhandarem ...) eraus, da gëtt domat nach nidscht verkomplizéiert; datt elo endlech dee Queschleck vu laangem „E“ och ëmmer duebel geschrive gëtt, wann hie laang ausgeschwäzt muss ginn, dann ass dat dach eng Vereinfachung, oder net ... Medercher, Meedchen, wat soll dat?

An Holland, an Dänemark, an d'äitsche Sproochraum guf a gëtt och un de Schreifweise „gewibbel“, fir si méi geflegel an einfach ze maachen; och do gesi mir, datt Gewunnechten eng haart Klart; hun, mä duerch Schoulgebrauch a Millionne vu Publikatiounen hunn déi Vereinfachungen et do zugadderlescht vill méi licht. Dofir well ech iech fir eis Orthographie e Beispill bréngen, wéi et fir eis Verhältnissen net méi flott kéint sinn ... Dir huet iech gefrot, wat dat hei mat „Merci Pilo Fonck“ soll ze dinn hunn. Hei ass et: De Pilo war, ass a bis haut hoffentlech fir laang als eise bekannste Sport-Journalist e Begrëff; hien ass kompetent; op hie guf a gëtt gelauschteert, an hien ass och net op de Mond gefall; wann de Pilo eppes ze soen huet, da kennt et! Dofir si mir iwerzeugt, datt och dem Pilo Fonck seng Rubrik iwer de Sport am TELECRAN eng Onnass vu ganz bestëmmte Lieser huet ... vun denen der Honnerten an Dausenden all Woch Lëtzebuergesch liesen, vum vläicht weider dran ze denken, datt si sech duerch dem Pilo seng schmaasseg an heiansdo gepfeffert Artikelen eng ... Gewunnecht fir dat geschrivent Lëtzebuergesch maachen! Dat ass et, an dofir eis grouss Merci.

Loosst mer heibäi och nach soen, datt de „Foncke Pilo“ sech an senge Sports-Artikelen och mat äis un dat hält, wat vun deer offizieller Commission un eiser Schreifweis vereinfacht gëtt. Hien hëllef déi „Wuer“ also mat verkafen ... an dat ass an deem Fall vill méi wichteg ewéi ze kregéien an alt erëm weider „Theorien“ an d'Welt ze setzen.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedwee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 / Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postcheck: 6644-48
Cotisation/Member: 500 Frang d'Jor

Lucien JACOBY †

AL. – Déi lescht Woch ass e Mann an d'Éiwegkeet gaang, dee fir eis Sprooch ganz vill gemaach huet, mä souzeseo „hannerwands“. Hien ass europäesche Fonctionnaire gewiescht, an hien huet doduerch e gutt A op d'Lëtzebuergesch am Krees vun deene méi „kleng“ Sproochen an der Europäescher Communautéit, de sogenannte „lesser used languages“ gehal; als intelligenten, kultivierten a respek-tierten „Breiseler Lëtzeburger“, an duerch seng fläisseg Aarbecht an sengem internationale Beruff, huet hien sech selwer an eis Sprooch ni verképpelt gelooss. De Lucien Jacoby ass et gewiescht, deen eiser Sprooch d'Geleentheet verschafft huet, op deem Plang mat dem Bretoneschen, dem Baskeschen, dem Katalaneschen, dem Friseschen, dem

Gaelleschen asw. eng Plaz am „Puzzle“ vun deenen europäesche Kultur- an Identitéits-elementer ze reservéieren. Duerech hien, mat dem Henri Hostert als Vertrieder vun eise Schoulministère, dem Vic Marjens an dem Representant vun der Actioun-Lëtzebuergesch als Vize-President, huet eis Nationalsprooch op deem Plang hirt Wuerd um selwechten „Träpple“ mateschwätzen.

Dem Frënd Lucien, deen iwergens och ni gezéckt huet, fir eis Sprooch an seng eegen Täsche ze gräifen, soe mir iwer säi Graw eraus eisen déiwe Respekt an e Merci, dee ganz bestëmmt vum Häerz kéint. Äddi Lucien, mir maachen an Dëngem Sënn weider!

d'A.L. atu Internet

AL. – Et gëtt jo ëmmer gesot, et soll ee „mat der Welt viruoen“. Dat hinkt zwar dovun of, an et léisst sech och vu ville Säite kucken, ower den Internet ass fir eis Sprooch a fir eis Aarbecht als Veräin a fir eis Membren eng gutt, eng praktesch an eng wichteg Saach. Mam Internet kréie mir Méiglechkeeten opgemaach, déi mir äis ewell duerch hire Käschtepunkt soss net kënnte leeschten. Ass e Buch ver-graff, ass en Text, e Gedicht net méi ze fannen, sin en etlech Lidder net méi opzedriewen, wëlle mir déi meescht interes-sant oder wichteg Artikelen aus eiser KLACK versueren a fir jiddereen „rumbeschte gin“, eis Schreifweis mat hire kleng Vereinfachungen op d'Schinn kriechen asw. ... dann ass den Internet dach wirklech eng „Bommegeschicht“.

Natierlech wësse mir, datt ewell Schoulen, Institutio-nen an esouguer Privatleut verschidden Texter an eiser Sprooch an iwer si op hir eegen „homepage“ gesat hunn,

mir soen hinnen dofir e waarme Merci. Alles dat ka jo nimm eng gutt Saach fir eis Sprooch sin, also och fir d'Actioun-Lëtzebuergesch an hir Membren. Mir wieren och guer net rosen, wa mir den Numm an d'Internet-Adress mat enger Lescht vun hirem Material kënnte kréien, da grife mir dat och hei iwer eis KLACK bekannt maachen ... Jemmenauen! Wien hält geduecht, datt eis Sprooch eng Kéier esou eng formidabel Chance géng erwächen!

An senger leschter Sëtzung huet eise Comité decidéiert, déi ganz Apparatur ze kafen, fir un eis Internet-Actioun ze goen. Eise President, e wibbelge Computer-Mann, an eis Bureau-Sekretärin sin amgaang, sech an d'Saach eranz-schaffen; méi ewéi d'Halschent vun eise Comité-Leit sin am PC kënnege; mir hun e selliche Frënn a Bekannter, déi zimlech gutt spezialiséiert am PC an senger Famill sinn ... also wäert dat fir den Hiertscht nullen.

Wajo dauu!...

P.W. – Dir wësst jo, datt mir ewell méi laang amgaang sin, eng Lescht mat deene Wieder an Ausdréck zesummenzerafen, déi „100% oder typesch“ lëtzebuergesch sinn. Dat ass net watterdäwel schwéier, mä et „bënt“, an anere Wieder, et dauert laang. Vläicht ass et ower ganz wichteg, fir e selliche Leit eng Iddi dovun ze ginn, datt eis Sprooch net esou vun der Heck gepléckt ass, wéi der leider vill dat mengen.

Mir hun am Lëtzebuergeschen och maandelweis Wieder, deenen een emol net ofgesat, datt si aus anere Sproochen kommen: natierlech aus dem Däitschen, ower och ganz dacks aus dem Franséischen, aus dem Hollänneschen an esouguer aus dem Spaeneschen; et wier iwergens eng interessant Aarbecht, fir sech systematesch emol domat ofzeginn.

Hei e Beispill: „Déi hu kee gudden Stot, well si allenzwee esou stautege sin; hien ass e granzge Stauteer, an hat léisst seng Stauteen an de Kanter eraus.“ Wou kéint dann elo de „Stot“ haer an och d'Verb „bestueden“? Wou lait d'Wuerzel vun „Stot“, Stauteer, stautege? Ma dann denkt emol un dat franséisch Wuerd „état“, am Sënn vun „Zoustand“, dat guf jorhonnetelaang „état“ geschriven, an do gesi mir ganz séier a klor, wou „Stot“, „Staut“ an esouguer eist Adjektiv „stautege“ herkommen. Ass et an deem Fall net och schued, datt mir ëmmer méi an alt erëm mutwelles an d'äitsch Ausdréck ret-schen (Laun, launeg)?

merc!
• Madame Milwischen
vun der Kultur
• für Milwischen von
den Travaux publics
• für Georges Calvez
• für Rol. Baldauf
• Eutrepise Mola
für d'Restauration
vun eiseu
Dicks-Lentz-
Monument!

Redaktioun vun deier KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch
Nächst Klack (53): 26. 6. 1999

eug Baueresprooch?

R.Z. – Wa vun eiser Sprooch rieds geet, héiert een ëmmer anere queesche Mee-nungen och alt dacks, d'Lëtzebuergesch wier dach „nëmmen“ eng Baue-resprooch, an zwar am dueble Sënn: et hätte sech ganz vill Wieder, Ausdréck a Riedensarten aus deer Zäit dran erhalen, wou et bei äis zesoe bal nimm Bauer-eweise ginn ass; mir hätten och esouwiesou keng fein, reng Sprooch, also keen „distingüierte Langage“. Mä dajee alt.

Wat soll een dann am Fong vun esou engem pauschalen Uertel soen? Dat ass ower elo fein a manéierlech ausgedréckt; an et huet een och méngerwäerger bes-ser, net zevill déif an déi Bloder piddelen ze goen ... wat woren dann déi al klas-seg Sproochen, iert si an och nach vill anerer sougenannt „Héich-Sprooch“ gi sinn?

Natierlech schwätze mir haut nach ganz vill mat Ausdréck, déi „vum Bauer“ kommen ... mä wat ass dann do esou schlëmm, esou ellen, esou schaufel? Nati-riech hun eis Ur- a Grousspappen net alles a Sëlwerpabeier agewéckelt, zesoen alt emol méi graffe Pakpabeier geholl, fir d'Kauscht dran ze maachen; d'Haapt-saach ass gewiescht, eng Kauscht ze hunn! Wann si vun engem Lidderhanes soten, hie wier liddereng ewéi Mësch, da konnt ee sech „e Bild maachen“. Wann ee schreift „knaschtig ewéi e Schwän“, „domm ewéi eng Kou“, verbruet „ewéi en Iesel“, stur „ewéi e Bock“, geeseg „ewéi eng Butsch“, dat si richtewech Vergläicher, déi „vum Haff“ kommen ... mä sinn d'Sache vum Haff dann esou schlecht? „Hie kruit d'Dommheit mat der Schwéngsboll, hien ass gedéileg ewéi e Schof, huet e Kapp ewéi en Uess, ass domm ewéi Stréi“ ... dat ass dach dait-lech, oder net?

Och aus enger Hellewull vu Vergläicher an eiser Sprooch héiere mir „d'Agrar-gesellschaft“ nach ëmmer eraus: wann d'Kallef am Pätz läit, da gëtt den Deckel droppemaach; wat den Ochs méi laang an d'Pärd méi kuerz, wat besser; wou drü Mëchelen um Haff sinn, do brauch de Bauer keen Hond ze halen.

Wien sech fir deier Biller a Vergläicher interesséiert, dee kritt nach ëmmer a gar dem Laure WOLTER seng flott Sammlung dovun ze kafen.

Vun deenen Iwerleeungen eraus soll een ower net einfach mat gerentschelter Nues behaapten, eis Sprooch wir net „reng“ genuch, oder ze knubbele. Wat soll dat iwergens heeschen?

Grouss philosophesch Gedankengäng kënne mir äis ee Gléck an op d'mannst an zwou „Philosophie-Sproochen“ leeschten ... mä dann huelt iech emol Rodange, Tit Schroeder, Joss Keup, Marcel Reuland, Pol Putz, Jeanine Theis, Franz Fri-sing asw. op de Leescht (erëm esou „Handwerksausdröck!“) ... vläicht knitt dir dann eng aner Meinung vun eiser „Bauere-Sprooch“ ... wann dir wëllt. Ower et heescht jo och, et wieren nach laang net déi Geistesit, déi hir Meinung ni änneren.

wir si Kniddelsch...

P.W. – Déi 5 lescht Bustawe si bewosst net ausgeschriwe ginn, mä dir wësst, wat mengent ass. Wann et em eis Schreifweis geet, da wëllt jiddereen alles bes-ser wëssen, an et gëtt och jiddereen am léifsten seng perséinlech Orthographie schreien; de Problem ass deem, datt da keen deem aneren äis Schreifs hiet; entweder ass et eng Fro vun Iwerleeung oder vu Rabbelkappgeet. Denkt emol un eise Gefiedermechels, wann dir Englesch sollt liesen, oder och dacks Däitsch. Zwoe kleng Beispiller:

Wéi liest een dat hei am Engleschen ... GHOTI? ... mä Göt! ... „Quetschen och!“, huet de G.B. Shaw gesot: dat liest sech mat „f“ wéi bei „enough“, mat „t“ wéi bei „women“ a mat „sch“ wéi bei „national“ ... also as et FISCH!

Kuckt iech emol dat Gedruddel vun zesummesazene däitsche Wieder un, a probéiert se baussent engem Saaz ze liesen: eingelegt ... soeben ... Poebene ... beinhalten, bedenkt och déi fräischleche Knubberdallese wéi „Staufstufen-oberaufsichtsbeauftragter“, „Unfallfolgenstratifikationszusagbescheid“ ...

A mir knadder am Lëtzebuergeschen iwer Schreifweis-Müllebutzen!

eng KLACK fir eis Sprooch

51

mat eiser Schreifweis éluerwee...

Vun 30 Jor a méi ass et mir genee esou gaang ewéi jidderengem, deen an eiser Sprooch eppes wollt schreiwen: aus der Orthographie, déi ech deelweis vun hei a vun do, mä apaart aus „das Luxemburgische und sein Schrifttum“ vum Nik Welter (1914) am Verhalt hat, hunn ech dat gemaach, wat deemools déi allermeescht geschriwen hunn... egal wat! Dat gong no deem gelungene Prinzip, datt een eis Sprooch esou kennt schreiwe wéi ee geng wëllen. Dat ass natierlech op d'mannst Europarekord gewiescht, well et total laanscht de Senn vun enger Orthographie geet, also vun enger „Rechtschreibung“, an deen ass nun emol deen, datt eng bestëmmt Sprooch vu jidderengem och no enger bestëmmtener Regel geschriwe muss ginn, wann ee gär hält, datt een dem anere säi Geschreifs liest; am anere Fall ass d'Liese vu jidderengem sengem Geschreifs fir déi aner e Bustawieren, aplaz e fëssegt Liesen.

Wéi ech mir dat zerguttst iwerluecht hat, hunn ech meech druginn, déi Schreifweis ze gebrauchen, déi een hannen am 1. Band vum „Brunner“, dem däitsche Liesbuch fir d'Septième fonnt huet. Klorerweis hunn ech dran och Saache begéint, déi mir net gaang sin; ech hu geknaddert, mä d'Iwwerlees ass méi staark gewiescht, an domat wor mäi Schreif-Wee fir d'Lëtzebuergesch definitiv festgewalt. Dat bescht Argument ass iwwergens gewiescht, datt och an der däitscher, franséischer, englescher Orthographie d'Schoul, déi rout Sträpp, d'Gewunnecht, déi immens Verbreedung déi gréisst Wichtigkeet hunn, vill méi ewéi déi sougenannt Logik vun enger Schreifweis.

Déi Orthographie aus dem „Brunner“ ass déi vum Lëtzebuerg Dictionnaire gewiescht, vun deem déi éischt Heftercher am Ufank vun de folgender Joren erauskomm waren. Wéi mir 1971 eis Actioun-Lëtzebuergesch gegrënnt hun, hat ech als President d'Geleeenheet, deesewichte Gedankengank duerchzesetzen.

Wa mir wellen eppes fir eis Sprooch „an d'Breet bei de Leit“ maachen, da mussen mir hir op alle Pläng eng schréfflech Basis gin, déi Kapp a Fouss huet, also op zollite Regele steet. Soss ass et eng schréfflech Kirmes mat orthographescher Aachterbunn; Stillercher, Raup a Schreifweis-Schapp-Nougat! Mam Henri Rinnen hate mir dee gellege Spezialist an eisem Comité, deen sech dann och mat eis op de mordjess géint déi Tendenz behapt huet, déi wirklich koppeg Orthographie net méi opkommen ze loossen, déi nom Krich géint all Gewunnecht sollt duergedreckt ginn; dofir ass si och praktesch an der Lächerlechkeet ennergaang.

Fir d'Saach nach méi ferm ze betonéieren, hu mir de Minister Robert Krieps gefrot, d'Schreifweis vum „offiziellen“ Dictionnaire och logescherweis grad esou „offiziell“ ze maachen. Dat ass dann 1975 geschitt, nodeem den Här Alain Atten dee ganze Kuerf Regelen aus dem Prof. Robert Bruch senger Pionéieraarbecht am Dictionnaire fir en „arrêté ministériel“ zesoen a Musek gesat hat. Well dat Spezialistewierk ower verstanterlecherweis fir „d'Leit“ allgemeng zevill komplizéiert wor, ass dann dun eist klengt Blietchen iwer d'Schreifweis entstan, dat mir bis haut wäit iwer 30 000 mol verdeelt hun! Dofir kenne mir haut roueg soen, datt eis Orthographie um beschte Wee ass, fir vun „de Leit“, a vun allem vun eisen zwou jéngste Generatiounen ugeholl ze gin.

Liest niels wiau, n.e.g...

ACTIOUN LËTZEBUGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkäscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 / Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postcheck: 6644-48
Cotisation/Mëmbler: 500 Frang d'Jor

eng Kummer = en Zëmmer!

Et schuddert ee sech, wann ee bal all Dag an eiser geschwatener Press muss(?) nolauscheren, wat mir ower haut op eemol vill deer Kummeren zu Lëtzebuerg hunn: eng Aarbechterkummer, eng Handwerkerkummer, eng Akerbaukummer, an an der lescht esouguer eng Kontekummer.

Am Lëtzebuergesch gëtt dat Wuert „Kummer“ nëmmen am Senn vun Zëmmer geholl: Schlofkummer, Buedkummer/zëmmer, Speckkummer, Holzkummer, Wullkummer asw.

Wann een am Lëtzebuergesch déi direkt franséisch Ausdréck net onbedengt huele wëllt (Chambre de Commerce, Chambre des Métiers, Chambre Criminelle), da geet et jo och mat enger „Mett“: Aarbechterchamber, Handwerkerchamber asw. Et kann och keen eppes dogéint hunn, wann dat däitscht „Kammer“ hannerdruegaang gëtt, mä dat huet näischt mat eisem „Gekummers“ ze dinn.

Mir kënnen äis jo, vläicht eng Grimmel witzeg, d'Fro stellen, firwat nach kee Speaker eis „Chamber“ vum Krautmaart als „Kummer“ vernaamt huet. Stellt iech emol eng „Setzung vun der Kummer“ vir... domat wieren ower eng Partie Speaker-Leit absolut mat hirer onglécklecher Iwwersetzeri an hirer Linn... vläicht esouguer och well alt scho méi wéi een Deputéierten do agenäpt ass.

F. T.

wajo dauu!...

Net dacks genuch kann een de Lëtzeburger soen, si sollen dach net esou kniddeleg mat der Schreifweis vun hirer eegener Sprooch sin, an si sollen an eiser Orthographie net an engem Stéck de Luis och nach d'Fleis siche goen. Mir wuessen alleguer an enger Sprooch-Situatioun op, déi äis et méiglech mécht, ganz klor a verstanterlech Vergläicher mat der Schreifweis vun anere Sproochen ze maachen. Liest dach emol deen hei „Quatsch“ am Engleschen: on the break of a heavy day I feel a heat in my heart and in my head... hei hu mir 5 mol déi zwéi selwecht Bustawe beieenen... a mir fannen et absolut normal, datt déi op 5 verschidde Manéiere gelies gin, well dat gif – dem Ouer no – op Lëtzebuergesch ongefäer dat elee: „on se brék of a häwwi déi ei fil e hit in mei haart and in mei hääd“.

Wann dir wëllt, da brénge mir iech deer krommenleger Beispiller aus deer englescher Schreifweis an Aussprooch nach kéipweis. Et geet natierlech net drem, fir de Geck mam Shakespeare senger Sprooch ze maachen, mä et solle just Beispiller sin, fir ze bewiesen, datt eng Schreifweis zugadderlescht bal nemmen eng Fro vu Gewunnecht ass. Maacht iwwergens emol e klengen Test bei Kanner oder jonke Leit, da wäert dir gesin, datt dat hei keng bëllege Behaupterei ass; Firwat? Mä an de leschten 20 Jor huet eis Sprooch schréfflech de Kuer opgedunn ewéi nach ni virdrun... an doduerch ass eng Gewunnecht opkomm.

P. W.

mir hu 5 Wieder fir den däitsche MAIKÄFER!

dofir...

Mir si jorhonnertelaang „Stoussnéckelen“ téscht eise streiderege Knichsnopere gewiescht; räich u leedleche Länzechen a batteren Erënnerungen; arem duerech déi sozial a politesch Entwelt.

Och eis Sprooch war ëmmer déi vun einfache Leit, ouni Stéck duerech agebilde Pohunnen. Vläicht hu mir grad dowéinst jo och kee Wuert fir den „ennemi“ oder de „Feind“... Menschen embréngen ass an eisen Aen eng onmenschlech Actioun. dofir keng lëtzebuergesch.

J. F.

et ass och, Frëjor fir eis Sprooch am Gädert au „dobaussen“

ise Comité

no der Generolversammlung vum 27. Mäerz 1999
René FABER, President – Lex ROTH, Vizepresident
Roby ZENNER, Secrétaire – Claude BACHE, Cassier
Jeanny FRIEDERICH, Administratiounssecrétaire
Gisèle DUPOND – Johnny FLICK – Jean HANSEN,
Robert SIUDA, Membren

Redaktioun vun dëser KLACK:

Johnny Flick, Lex Roth, Felix Ternes, Paul Wilmes,
an de Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch
Nächst Klack (52): 29. 5. 1999

uët nei, mä méi einfach!

Mir hunn an der leschter Zäit an allen Zeidunge gelies, datt mat eiser Schreifweis „eppes geschitt wier“. Et hunn esouguer Leit gemengt, elo geng erëm eng nei Schreifweis kommen... alt nach eng!

Dir huet vläicht elo och ewell selwer anuechtgeholl, datt hei an der Schreifweis vun der KLACK eppes net méi grad ass ewéi soss... „net méi grad“, a just dat ass et och. Et geet absolut net em eng nei Schreifweis, mä em eppes, dat ewell jorelaang geplangt ass: eng VEREINFACHUNG!

Well hei, déi aner Sait vun dëser KLACK, jo klor gesot ginn ass, wéi an datt eng Schreifweis vun allem eng Saach vu Gewunnecht wier, muss ower och déi Vereinfachung elo eng Gewunnecht ginn; dat heescht, datt et net duergeet, eppes „am Gudden“ ze änneren, déi Ännerunge mussen och VERKAAFT ginn!

Firwat déi Vereinfachungen? Mä well een an de leschten 20 Jor a Schreifeuren ëmmer erëm déiselwecht Kniet a Knäzelen, Knäddereien a Reklamatiounen fonnt huet, déi net néideg gewiescht wieren, wann „an der Zäit...“ em 1950 d'Dictionnaire-Schreifweis dobausse bei de Leit, a vun allem an de Schoulen op de Proff: Stack geholl gi wier, aplaz nëmmen an der Kajtichte vun enger Spezialiste-Commissioun ewéi eng heemlech Mäuschlerei behandelt ze gin. An der PRAXIS hunn sech en etlech Komplikatoune gewisen, déi zimlech einfach aus eiser Orthographie erausgedréckt konnte ginn... an dat ass elo geschitt.

Huelt z. B. de laangen „e“... dat ass e queesche Mupp, iwwergens och am Däitschen: Medercher-Meedchen; en-een, den-deen... vun elo un ass e laangen „e“ och laang/duedel am Schreiwen, och wa mir äis am Däitschen nach ëmmer mat „Beet, Schere, Sehne“ fir deeselwechte laange Laut mussen erëmpleien... also: méi einfach oder net? Enger Vereinfachung ass déi, datt d'Schreiw vum engem Verb an eiser Sprooch sech vun elo un no der lëtzebuergescher Grondform/Infinitiv richt: fannen-fonnt“ falen-falt asw. Et guf och festgeluecht, datt friem Würder am Prinzip esou geschriwe ginn ewéi an hirer Original-Sprooch: Courage-Dictionnaire-Chrëschttag... mä dorwer gëtt dir nach dacks a vill méi gewuer.

Et dréint sech emgottesbiddeswellen absolut net em eng „nei“ Schreifweis, och wann een dat no der Presse-Konferenz vun deer offizieller Commissioun net onbedéngt esou aus den Zeidunge konnt liesen. Zugadderlescht soll een och net vu jidder Journalist erwaarden, datt hie sech am Flock an enger Stonn an egal watfir e Gebitt misst eraschaffen. Mir versprechen iech, datt d'Actioun-Lëtzebuergesch fir iech alleguer e flott Blat mat all deem mecht, wat dir fir d'Schreifweis vun eiser Sprooch braucht. An dir kënnt sécher sinn, datt dir et a jidder Zeitung a vläicht och op der Televisioun eremfannt.

Nach eppes: Déi Commissioun vun der Schreifweis ass e Grupp vu Leit aus der Theorie an aus der Praxis, d'Actioun-Lëtzebuergesch ass mat hirem President dran.

L. R.

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu méindes bis freides, all Dag muertes um 9.20 Auer
eng Minut fir eis Sprooch, fir Sprooch! Iddien, Kritik, Froen a Virschléi

eng KLACK fir eis Sprooch

50

5 Jor „Klack“ ... e laangen Dag

Et muss jidferree vun äs a villem mat der Zäit viruogen, an dacks heescht dat, dass ee bestimmte Gewunnechten opgëtt, well anerer mei nêdeg gi sin; dat wëllt méngerwärg nê heeschen, dass d'ei „al“ Gebrücher mei schlecht gewiescht wëren; d'meescht si si einfach mei schweierfällg, a si bréngen nê mei dat, woufir si geduecht waren.

Wann een haut „bei de Leit“ eppes wëllt fir eis Sprooch maachen, da muss een do brueden, wou de Jabel eng Chance huet fir widerzukekommen ... an dat as nun emol haut an der Press, an deer geschriwwener a geschwatener. Eis Press as dee „Medium“, also dat Mëttel, mat deem ee fir eis Sprooch nach kann eppes an d'Breet maachen. Eng Sprooch ewi eis huet d'publizistesch Mëglichekten nê wê eng grouss Kultur- oder Wertsprooch; verständigerweis verlaangt och keen dat; mee e Minimum soll a muss et sin, fir dass si ootmen a lieweg bleiwe kann. Dat geet nun emol nê mat en etliche léwé klengen Heftercher a Broschüren, d'ei hechstens kann als Veräins-Alibi kucken. A mir kënnen haut, no 5 Jor KLACK, houfreg a mat guddem Gewisse soen, dass eis KLACK, eis „Extranummer“, eis Radioemissionen, eis ganz aktiv an unerkannt Matarbecht an offizielle Commissionen (Dictionnaires-Commission, National Programm-Commission vum de Medien, Europäische Büro fir „Klang“ Sprooch/EBLUL) eiser Sprooch am Land an dobaussen eng Platz hëllef verschaffen, op d'ei d'Mëmbren an de Comité vum der ACTION-LETZEBURGEGESCH sech esouguer dierfen eppes Klenges abilden. Mir wëssen haut op jidfer Fall, wou eis Sprooch nê gif stoen, ouni eis drei Mëmbren, ouni hir Bäiluecht fir eis Nationalsprooch, ouni eise Comité sîn Iwwerlees a sâi Gewuidders. Duerch eis KLACK hu vill Leit verstan, em wat et bei eiser Sprooch geet; et hun der Honnerten dorau eng flott Konsequenz gezun: si gufe Mëmbren, well si äs hir Cotisationen hëllef wollten; domat hu si alleguer e Stéck vun d'Klack bezueht, fir d'ei eis Zeitungen äs sympathischerweis och e Frëndschafspräis maachen.

Dir wësst, dass et nê immer einfach as, esou eng Publikation durchzehalen; am Ufank sin d'ei Saachen nawell gür e Strifeier, dass flaamt a gloust wê derdäwêl; duerno bleif den „haarde Stack“; a well dee Stack nê noget, fant dir ir KLACK nach immer an nach laang all leschte Samschdeg am Mount, bis op de Juli an den August, wou mir och Vakanz maachen.

Eis/Är KLACK as mat de Joren e Begrëff um Gebitt vun eiser Sprooch gin ... „t stong an der KLACK“ as haut bal e Satz, deem an eisen Dictionnaire gehéiert, well domat d'ei meescht Lëtzeburger verstin, dass et em eis Sprooch geet. Mir wollt vru 5 Jor ganz bewusst aus eise enke Veräinseckelen erauskommen, a mir si frou, dass eis Mëmbren d's breet Publikation och op d's Fassong verstan a maigemaach hun; fir hinnen apaart merci ze soen, hu mir och eist Versprieche gehal, an hinnen all Jor eng Extra-Publikation geschenkt (Psalmen, d'Buch vum Jeanine Theis-Kauth, Gréng a Rout Lëschen, Eis Virnimme mat de Varianten, Mat de Veterinären innerwee ... an d'ei Jor e flott Taschenbuch mat eise 60 bekanntste Lieder, a fir d'Jor 2000 e kamoute Kiechekalenner mat de Bilder an Nimm vun de bekanntste Kraider). An der KLACK selwer fant dir immer erem nei Initiativen: Krüzwürder, Biller vun eise Stroosgeschlechter, Stuele vun „100% Lëtzeburgeresch“ usw.

Mir maache weider ... mat iech ... a fir eis Sprooch, d'ei eist bescht Identitäts-Stéck as!

Lex Roth

ACTION LETZEBURGEGESCH – EIS SPROUCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzeburg
Postkëscht 88 L-2010
Telephon 47 06 12 / Fax 22 24 90 & 45 83 89 / Postcheck: 6644-48
Cotisation/Mëmbren: 500 Frang d'Jor

Redaktioun vun d'ieser KLACK:

Lex Roth, Ady Schoux, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vum der Action - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (51): 24. 4. 1999

Sprooch a Schoul

De Schoulplang (plan d'études), deem 1989 erauskommen as, an domat elo sâin 10. Gebuursdag feiert, finkt direkt op der éischer Sâit mat engem extrae Kapitel iwwer d'Lëtzebuergesch un. An deem heescht et: „Nodenn d'Lëtzebuergesch (zënter 1984) als Nationalsprooch unerkannt as, muss et och an eise Schoulen d'ei Plaz kréien, d'ei et verdéngt. D'Haaptzil vum Lëtzebuergesch as, sech mat aneren an der Mammesprooch mündlech ze verstännege an Texter geleeft ze liesen. D'Kanner sollen de Lëtzeburger Sproochschaz esou kennen a gebrauch leieren, dass si sech an de verschidde Situatiounen genee ausdrécke kënnen. D'Lëtzebuergesch as dat giedelst Fach, fir eis geséchtg a kulturell Waerter aus Brauchtem a Geschicht weiderzegin.“

Mat deem, wat hei gesot get, kann een direkt d'accord sin, och mat dene 6 Sâiten, d'ei duerno kommen, an op denen d'ei allgemeng Ziler mei fir d'ei enzel Klassen am Detail stin. Mâ et kënn jo ower nê nimm op d'ei fett gedréckt Ziler un, fir un d'ei erunzomme muss och e Wee fond an d'Richt gehal gin ... a jüst do as et, wou d'Schong ganz dacks gaapen. Mir hun ewell dacks hei gesot, dass mir emol keen éierbaart Schoulbuch hun, dass esou opgebaut as, dass all Schoulpersonal de Wee am Senn vum Schoulplang ka goen, a jidderene dat Zil kann errecheen, esouguer wann hie keen extrae „Fan“ vun eiser Sprooch as ... dat muss och all Léierne a jidder Schoulmeeschter erlaabt bleiwen! Mir hun zwar dat cent och anet Bichelchen an Aurbuchsmaterial, mee d'ei kann een och nê Sâit fir Sâit wecher d'Jor durchhuele wê dat an anere Fächer a Bicher de Fall as. Vill un äs glannen der duerfir lénks a riets an den Heftercher a Bichelcher vum der Action Lëtzebuergesch oder soss

enzwësch, fir Texter, Geschichten a Sätzlecher fir kleng oder méi grouss Schoulkanner ze fannen.

Wichtig as et op jidfer Fall, dass an der „Fréischoul“ („préscolaire“) an an der „Virschoul“ („écolaire“) vill, ganz vill mat dene Klengen geschwat get, gepotert iwwer dat, wat hinnen uewe lât: hir Spillsaachen, hire Mippchen, hire klengen Auto, d'Mamm an de Papp, dee butzege Krees, deem hiren as. Donieft gi Spréchelecher mat erageholt. Gedichtecher a kleng Lieder gelieft a gesongen. Märcher a Fabele verzielt, Kassetten gelauscht a gekuckt, dees get et haut dach ee Gléck e selleschen. Op d's Mandier ka jidderene eppes dovun hun, besonnesch ower d'ei Kanner, mat denen aus d'ieser oder deer Ursach kee sech sproochlech „amésiert“, a schons guer nê op Lëtzebuergesch! ... E puer Jor méi spët muss dann ower och verstännege systematisiert gin, mat de Verben, de Formen an de Wërder, vum allem mat den Ausdréck, d'ei en zerguttesten Lëtzebuergesch géint d'Verhouterei aus de Medien setzen. Fir wat nê och an eiser Sprooch ewi an aneren op onregelméiseg Verben, Formen a „schêi Wërder“ stoussen?

Schwätzen, liesen a sproochen iwwer eis flott Fester uechter d'Jor, iwwer eis Gebräicher, a méi spët iwwer d'ei maandelweis Bicher, d'ei ee kann an eiser Sprooch kucken a liesen ... a wann et dann immer erem esou platt heescht, et kënn jo dach kee Lëtzebuergesch liesen a schreiven, well an der Schoul nâuscht dra „gemaach“ géif gin, da missen een sech d'ei Leit emol plécken an hinne weisen, mat wat fir enger Begeescherung eis Kanner an eiser – an Hier – Sprooch matschaffen!

R.Z.

Photo oder Foto?

Datt d'Reimer d'Griechen nê extra riche konnten, dass huet sech bis an eis Zait era gehal, an et hêlt een et bis an d'Schreifweis vum Italiéneschen, dem Späneschen a Portugieschen anoecht, z.B. bei de Wërder, d'ei ee kann an eiser Sprooch kucken a liesen ... a wann et dann immer erem esou platt heescht, et kënn jo dach kee Lëtzebuergesch liesen a schreiven, well an der Schoul nâuscht dra „gemaach“ géif gin, da missen een sech d'ei Leit emol plécken an hinne weisen, mat wat fir enger Begeescherung eis Kanner an eiser – an Hier – Sprooch matschaffen!

P.W.

HAAPTVERSAMMLUNG

Action-Lëtzebuergesch 1999

fir eis Mëmbren a Frënn

- HAUT, de 27. Maerz
- em 15. Auer
- am „Café beim Kapuziner-Theater“ an der Stad

Huelt lech d'ei 2 Stonne
fir Är Sprooch

Quiz:

- eng Planz huet keng „Knospen“, mä...
- mir „begëissen“ nê mat der „Gësskan“, mä...

gekräizte Wërder

vun lénks op riets

- 6 Spilgeld
- 8 en Duerf
- 9 keng Wourecht
- 10 Fisennumm
- 11 um Gencht gebrauch
- 12 Schnéispot
- 14 soll erhai bliwen
- 17 huet en Dueder
- 18 so jo oder
- 19 Konschthaus beim
- 21 Uertschaft (L)
- 23 Uertschaft (L) kellesch
- 24 olgekurte Virumm (L)
- 26 Verb / beim Bieden
- 28 fir op d'Schmier
- 29 olgekurte Virumm (L)
- 30 Zort Fei
- 31 eng Nout

vun uewen no ënnen

- 1 geet engem op d'Nerven
- 2 nimmeng eng Faat
- 3 Pio fir d'Haust
- 4 d'Beschte leien drop
- 5 ale Kasche
- 7 fir Ueleg ze maachen
- 13 Virumm (L)
- 15 seier dizen

16 komme beim Krätschen
17 d'accord sin
20 nê fir ee sin
22 Deel vum Gesicht
25 keng Lëscht = keen (L)
27 Olizierung fir „Technikum“
(vum Här Ady Schoux, Bleies)

Majo dann...

Zeipt hu mir e klengt Bichelchen erausgin, an deem eng ganz Schwadrull vu Beispiller dra sin, wê eis Sprooch op bestimmet Plaz bewosst oder unbewosst futtgemach get. Am allerschlermsten as et natierlech, wann et engem EGAL as, dass klengt Buch mat denen Honnerten vu Sproochkier a „knäzelen as natierlech nach immer ze kréien, mir hun der gesch gelékt, well de Problem leider aktuell bleift. Et heescht „Rout a Greng Lëschen“. Bestell sech et, a profitiert an engem, fir sech eis „Extranummer 3“ unzeschafelen, an deer dir eng ganz Maandel vu Modellen a Stuele fant, fir eppes am Lëtzebuergesch ze schreiven. Dees zwéi Bichelcher kasschen zesummen 330 Frang, also emol nê de Preis vun enger éierbaart Pizza! En Telephon op eisen Antwortapparat (470-612), jeren Numm an ir Adress ... an dir knitt et heergeséckelt. As eis/är Sprooch sech dat waert?

Am éingedréimte Senn hénge mir dann elo mod her, an dat och nach méi dacks, Lëtzebuergesch Satz a Redensarten, d'ei esou typesch sin, dass e Karespronk desan vun der Grenz kee méi eppes domat kann ofsteken, dass as vum allem, fir ze weeten, dass eis

Sprooch hir ege Mandier a Fassong huet, an dass et nê duergoet, fir immer nimmene ze behaapten, d'Lëtzebuergesch wê „jo dach praktesch Däitsch“ ... Quetschen och! ... Zweschgen auch? Mâ da maacht et emol éingedréim, an sowersetzt dat bei op Howdäitsch:

- maach emol d'ei krapeluge Krup
- wat e Gejitz an e Gehirns!
- schlo d'ei Jhelli nê esou stier eran
- gif doch elo mat deem Gestippels
- dat as gebascht weil et ze sprock as
- sower nê d'ganz Zäit
- fuer lues vir widerhêl
- wêsch stier hannelaunscht

Wann dir eis problem, fir d'ei kleng Satz op Däitsch ze iwwersetzen, da kommt dir natierlech am éingedréimte Senn an d'ieselwecht Lamberänte wê d's sellesche Leit, d'ei mengen, et bräuche een am Lëtzebuergesch dat Howdäitsch nimmene a blassen ze dierbelen, ze révelen, ze verdéinen an ze verbrueden, da och och ewell „iwwerset“ ... „dann meeren sie uli“. Natierlech geet et och nê mit e puer sympatheschen Humpersprecher duer, fir d'ei Saach engermoossen éierbaart an der Grupp ze kréien. P.W.

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu innoches bis fréiden, all Dag minnes um 9.20 Auer eng Minutt fir eis Sprooch. Är Sprooch: Idolien, Krätk, Froen a Virschlei

Eng KLACK fir eis SPROOCH

15 Jor Sprooche-Gesetz (24.02.1984)

Direkt nom leschte Krich war d'Fro vun eiser Sprooche-Situatioun dältlech an eist Grondgesetz, d'Constitution, geschréiwe gin: „Le régime des langues sera réglé par une loi.“

Et war vläicht gutt, datt dëst Gesetz deemools net direkt am verständleche Schwonk vu „Preisen-Haass“ komm as, soss wir d'Däitscht am Sënn vun enger sproochlecher „Sippenhaft“ ongespëtzelt an de Buedem geha gin. Et dierf een sech ower och froen, ob et onbedéngt hätt misse ronn 40 Jor daueren, bis d'Lëtzebuergesch seng legislativ Plaz krëtt huet, also 1984. Virduun hätt mir d'Fro op ze staarkem Feier ueberbrannt; 40 Jor duerno huet en Hetzartikel aus enger Neo-Nazi-Zeitung als missen drop stroussen, datt et déck Zäit fir dat Sprooche-Gesetz gif gin.

An der Chämber guf et deemools Knäil a Kreesch, besonnesch vun der Sitt vun den „Enrôlés de force“ an der Resistenz; mä dat Gedimm huet sech an enger „Motioun“ un d'Regierung geluegt, fir „däi aner Sitt“ ze protestéieren, a fir un d'Sprooche-Gesetz ze „denken“... denkste!

Et as jorelaang net méi dovun rieds gaang... just an der Actioun-Lëtzebuergesch. Mir hun d'Gloss net ausgoe gelooss, driwer geschwat (Radio) an och an allen Zeitungen driwer geschréiwe. Natierlech si mir och méi wéi engem domat op de Su gaang, ower zugadderlescht sin „si“ méll gin, an zwar am gudden Sënn. „Haalt Dir dann onbedéngt op dat Gesetz?“ huet den Här Staatsminister Werner meech eng Kéier bei engem Patt am Éislek gefrot... Dat war kengem Dawe gepaff, esouguer wann ech nach méi schlecht Ouere gehat hätt. Mir hun drop gehal, an den Här Werner huet Damp hantert d'Saach gemaach. Fir als war et klar, datt dat Gesetz natierlech sollt verbidden an net dierft fanatesch sin, ower ouni Féischten „no alle Säiten hin“ eis Sprooche-Situatioun misst dältlech maachen.

An der Chämber huet d'Gesetz natierlech nëmme gutt Wiirder fond, mä just e puer Deputéierten as et net wäit genuch gaang, well et eis Sprooch bewost als „national“ Sprooch an net als „offiziell“ Sprooch dohinnergesat huet; et hätten der gär gehat, datt z.B. eng Verwaltung misst an deer Sprooch äntweren, an deer si eppes gefrot gif... dat war gutt gemengt, ower zevill gutt, well an der Praxis wir esou eppes eng sympathesch Katastroph gin. Eist Sprooche-Gesetz as dann och an 2. Lesung gestëmmt gin, ower géint déi puer Stëmme vun denen, déi méi (ze) wäit wollte goen. Hätte mir dat an den drësseger Jore gehat... wie weess, wat als vläicht erspuert bliwe wir...

Den Dag wou d'Gesetz gestëmmt gi war, hun ech haussent der Chämber en Här begéint, vun deem ech nawell geduecht hätt, hie wir frou doriwer, well hie sech just mat eiser Sprooch e gudden Numm gemaach hat... „Dann hues Du Däi Gesetz jo elo; dann as d'Bannannerepublik jo elo perfekt!“ Ech war zwar déck houfreg iwwer „mäl“ Gesetz, ower platt iwwer esou sëlliche verbruten Dummheit.

Haut wësse mir, datt eist Sprooche-Gesetz vrun allem och baussent de Grenzen a besonnesch an der Europäescher Unioun eschtgeholl gët... an der „Bannannerepublik“ huet et méngerwäreg heibannen an dobaussen näischt geschuet. Oder?

L.R.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmber: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

Wat een ower alles mam „un“ ufänke kann!

„D'lescht wollt hie jo, denkt Iech mol un Sech mat ménger Schwéier bestueden. Mäi Papp, dee sot, du Bouf, gees d'un, Soss kriss du de Papes gefrueden.“

Et as een ni gewuer gin, ob de Bouf dann lo ugang as oder net.

Mee eppes wësse mer scho ganz laang: An eiser Sprooch gët et net vill Wieder, déi een sou dacks a mat sou ville Bedeitung asetze kann wéi grad d'Wierchen „un“. Allene fënn en et, eng Kéier méi verstoppt an da rëm eng Kéier ganz betount... a leider och falsch gebraucht (u-schreiwten).

Op Vëltesdag, deen dëst Jor op Fuessondeg gefall as, haten der vill eng un; scho mueres as et ugaang, wéi deen een oder aneren un der Fläsch hung, nach ier hien eng ugegaach huet. Méi spët, wéi en ugedoe war an de Radio ugegaach huet, huet en net emol gemierkt, datt et un him hung, datt en net vill verstan huet. An du war och nach een un der Dir. Wéi e wollt opmaachen, sot een: „Hal en un, soss schléit en nach duert!“ An awer gët en emmer un, him kinnt näischt sou geschéien.

Kräiz a queesch kann een den „un“ asetzen: Hatt huet un d'Waasser gebaut; well et pintsch fir all Dreck. Op der Musel stunge si bis un d'Knien am Waasser. D'Coureure stelle sech un d'Mauer. Sonnes gi mer méi spët un den Desch. De Bouf huet Blut um Ouer. Dee

féiert meech un der Nues ronderëm. Et as lo un der Zäit, fir d'Wourecht ze soen. D'Kanner kommen een um aneren op d'Spillplaz. Un de Chef kënn keen erun. Un a fir sech as dee Saz do falsch. De Bopa as schon u Joren. 't as un déngem Tour. De Billjee kascht un déi 300 F. Vun hei u sën et nach 30 km. Vun haut u wunnen ech an der Stad. De Proff bréngt eppes un d'Studenten. Ech kinnt meech um Geméis erhalen. D'Police huet den Déiw un de Fangerofdréck erkannt. Wat soll hatt un deem Jong do fannen? Gleefts du nach un de Kleeschen? Wéi mer kleng waren, se mer dem Noper un d'Äppel gaangen. Sou Näupen hun ech net u mer. Eis Noopesch huet näischt Léiwes u sech. De Sammler hängk u séngen Timberen. De Vizepresident kënn och nach un d'Rei, fir President ze gin. Datt kee mat em schwätzt, dat läit just un him. U mir soll et net halen, fir matzschaffen! D'Actioun Lëtzebuergesch schafft un engem Lidderbuch, datt dëst Jor rauskënn. 't as awer näischt un den Deeg! Mäi Grousspapp as un engem Schlag gestuerwen. Hie stung an der Douche ouni eppes un. D'Feier fir d'Buergebrennen as un. Sief roueg, de Film as un! Op der Stee war no zéng Minutten alles aus an un, well d'Leit hu sech dru gehale, wéi de Geck un de Bengel.

Datt sin nëmme e puer Beispiller fir unfänken, mä denkt Iech mol un, et geet réischt un: kuckt Iech déi ganz Rétsch emol am Dictionnaire un!

R.Z.

HAAPTVERSAMMLUNG Actioun-Lëtzebuergesch 1999

fir eis Mëmber a Frënn

- samschdes, de 27. Mäerz
- ëm 15 Auer
- am „Café beim Kapuziner-Theater“ an der Stad

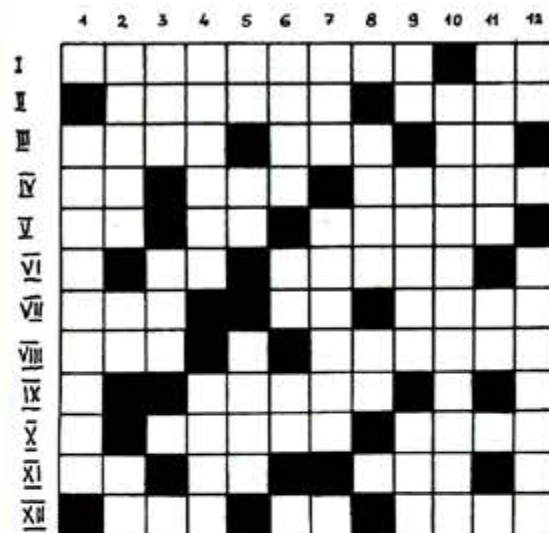
Huelt Iech déi 2 Stonne
fir Är Sprooch

Redaktioun vun dëser KLACK:

Jang Hansen, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vun der Actioun - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (50): 27.3.1999

Gekräizte Wiirder

(vum Här Jang Hansen, Schëffläng)

Vu lénks no riets:

I. Pärpärlek * Eng Schicht am Buedem - II. Duerf beim Fommlach * von hegem Alter - III. Geld * dommt balbelegt Främsch * besteet - IV. d'Geschicht vu vire Christus (Ofk.) * d'Zait vun Asien * eiweg - V. Spunnes * „as“ op Miseler Platt * Bels - VI. Autozeche vu Spuenen * Ofk. fir d'Staerk vun engem Motor * mat hir get d'olympesch Feier gedroen * chem. Zeche fir Sauerstoff - VII. süd-amerikanesch Stad (Kw.) * kennt vum Hong * Rank fir em e Faass - VIII. den Dag no haut * d'reunesch Zuel 500 * Zeckel - IX. um Kompass ganz riets (Ofk.) * séng Kapas landbekannt * chem. Zeche fir Schwiewel * Autosplack vun Eiserträich - X. engem en „ix“ fir hie viraachen * Geld (folk.) * Téisch - XI. helleg (lat. Ofk.) * net bei * eng Straal Land op vum Wengert * steet fir Europa - XII. Jonge-Varnum (Ofk.) * een... esou mécht der 100 * déck réinen

vun uewen no ënnen:

I. Autozeche vu Lusitanien * eng lëtzebuergesch Geméis-Spezialitéit - 2. Kand

aus dem I. Schouljoer (folk.) * Kraach vum Iesel * déng (Sing.) op franséisch - 3. d'Gaass an der Kannersprooch * dem Paschtouer séng „Gemeng“ * d'Nout „je“ als Buschtal * Autozechen am Land vum Kinnek Olaf - 4. Dirgent vum RTL-Orchester (1958) * Geräat Kammstéck vum Schwan - 5. honnert qm * franséisch Schank * Topen - 6. leezb. Varnum (m.) * véiert Nout vun der Tounleder * Initiale vu der Bardot * éische Buschtal - 7. wat d'Leit vill gehat * Remelänger Kabes * an der Musek: staark (Ofk.) - 8. den Euro (Ofk.) * ee Metall * Ofk. fir Uewer-Ouer * Autozeche vun Nippon - 9. Lëtzebg. „Louis“ * rout Wuertel * Randbéischt (w.) - 10. en Theaterstéck vum Ducks - 11. Ofk. fir d'Sportfederatioun vun de Primärschulen * international Ofkürzung fir den Euroschek * chem. Zeche fir den Uran * Autosplack am „Stiwel“ - 12. kuerze Varnum * Géigstéck vum Celsius-Grad (Ofk.) * eppes vun der Pai net auszuclen (z. B. Steieren)

• 2000 Frang fir den Auteur
• opgëléist an der Klack Nr. 50

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu méindes bis freides, all Dag mueres um 9.20 Auer
eng Minutt fir eis Sprooch, Är Sprooch! Editioun, Kritik, Froen a Virschlëi

Eng KLACK fir eis SPROOCH

de richtige Numm

Wat as dat eppes mat denen Nimm vun eise Gemengen! Jidderee wëllt et besser wëssen: deen een, well en do wunnt, deen aneren, well et emmer sou war, deen drëtten, well jidderee sou seet ... gët gesot. Sou musse mer als also net verwonnenen, wann déi eng op Mënschchen fueren an di aner zu Mënschchen wunnen, wa méi wéi emol schro Diskussiounen iwert Deifferdeng an Deifferdeng entstén, a wann op emol kee méi weess, ob d'Tata da lo „op der Schanz“ oder zu Altréier wunnt.

Ganz ofgesi vun der Verdäitlung vu villen Uertschaftsnimm a vun denen onheemlech ville falsche Betoununge wéi „Koller“ amplat „Koler“ (mat langem O, w.e.g.) oder „Gras“ amplat „Grass“ (mat kuerzem A, w.e.g.).

An da gët rëm ielaang driwwer gestriden, fir wat Bridel hei mat engem an do mat zwéin D steet, ob een dann elo Wolz, Woolz, Woltz oder souguer Wooltz soll schreiwen.

Ganz dacks kréie mir an der Actioun Lëtzebuergesch Telephoner, Kaarten a Bréier, wou mer em Rot gefrot gin; a mir kënnen et och net emmer soen, well et einfach keen „Handlaf“ gët, un dee mer als kënnen halen.

Duerfir huet de Comité vun der Actioun Lëtzebuergesch deslescht heiriwwer geschwat an huet och fond, wéi een der Knet kinnt léisen, ouni direkt mam Messer an der Wonn ze wullen. Et gët jo emmer rëm geschwat vun deer sou belleger „Autonomie“ vun eise Gemengen. Maja, da solle sech eis Gemengepapp dach mol mat der Fro ofgin an ee fir allemol festleien, a souguer schréfflech, wéi hir Gemeng a wéi déi eenzel Sektouren da lo definitiv gemaach solle gin. Natierlech solle se sech bei deer wichtiger Aarbecht d'Saach net ze licht maachen a sech vu Fachleit berode loosse. Et gët jo kee Problem fir déi meescht vun eise Gemengen, mee déi aner ... Et gët der, déi an de Bicher, an den Archiven oder an den Dokumenter dat Richteg fannen, wéi den Numm ausgeschwat a geschriww gët; et kann ee sech och op d'Gewunnechte vun de Leit stäipen, et kann een och mol d'Actioun Lëtzebuergesch em Rot froen ... oder „d'Leit“ ofstëmme loosse.

Grad wéi d'Deputéiert virun e puer Jor decidéiert hun, wéi eise Fandel auszegesin hätt, sou gíf de Gemengerot an allen 118 Gemengen eng Deliberatioun doriwwer huelen. An dann hätt et sech, an zwar offiziell.

Fir datt aus deer Iddi Neel mat Käpp gemaach gin, freet d'Actioun Lëtzebuergesch lo an engem Bréif de „Gemege-Minister“, hie soll de Gemengen alleguer e Bréif schreiwen an de Gemegepapp a -mammen un d'Häerz leien, bis e bestëmmten Datum hir Decisioun an den „Intérieur“ eranzeschécken.

Da gëngen déi 118 Nimm vun de Gemengen a vun denen eenzelen Uertschaften op franséisch, op däitsch an op lëtzebuergesch am Memorial steen; domat wir vill Geréffels aus de Féiers!

Merci, Stad Lëtzebuerg!

Am Oktober '97 hate mir a Clausen en Owend iwwer de Michel Rodange organiséert. Mir? Dat war den Intersseverein, dat as d'Clausener Musek gewiescht, an de Schriewert vun der Actioun Lëtzebuergesch hat d'Faer, den Dichter vun Renert als Mënsch an Nationaldichter virzestellen. Besonnesch Freed huet et aus gemaach, den Här Erzbischof Fernand Franck als fréiere Clausener Paschouer begriessen ze därfen, an eis Freed ze soen, datt och de Schaffterot vun der Stad gutt vertraude war. De Sall am „Centre culturel Auguste Lersch“ war schlechto. Eise Rodange-Owend war geroden ... an et gíf haut e Verspreche gehal, dat d'Gemeng deen Dag ofgegotzelt kinnt hat: um Stuerfhaus vun Rodange, ennen am Fouss vun Clausener Bierg, d'Bronze Plack vum Renert-Dichter opzehänken; apaart elegant huet et aus geschéngt, datt tesouguer an engem Wal-Jor! kee Propaganda-Rämmelchen rondtrëm déi Saach gemaach gin as.

Mir halen ower an deser Klack drop, dem President Charel Boucon, sengem Häusege Sekretär Norbert Doermer, der Gemeng Lëtzebuerg merci ze soen, datt si eise Vorschlag ugeholl ... a bezuelt hun.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Bredewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisatioun/Mëmben: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

de Bréierstupp

Datt eis Sprooch keng nei Ausdréck gif maachen, dat stëmmt net esou, wéi dat plazeweis emol behapt an esouguer geschriww gin as. Iwwergens gin nei Wiirder ni vun enger Sprooch gemaach, mee vun de Leit, déi se schwätzen ... a wann déi Leit - ewéi d'Lëtzebuenger - et zevill einfach mat anere Sproochen hun, da kritt en neit Wuert Krämpes, fir op- an unzekommen. Dobai kennt och nach, datt eis Sprooch schréfflech géint d'Däitsch, d'Franséisch an esouguer d'Englesch en Heeschekand as; et sief dann, esou e Wuert gët an enger Reklam gebrauch, déi et op eng breet a laang Schinn setzt.

Dat as elo de Fall mam „Bréierstupp“, deen d'Firma EMO zesumme mat der Brauerei Boffering entwéckelt huet; am Geschmaach an am Gefill as et eng Mët téscht eise Wirschtchen an der Mettwirscht. Wien den Ausdréck „Bréierstupp“ erfond huet, wesse mir net, ower mir fannen d'Wuert sympathesch a soe merci dofir. Vläicht wëssen der vill net, datt op ville Plazen am Land fir e Wirschtchen och „Stippche“ gesot gin as nach gët (Wolz, Dikrech, asw.). Datt de „Stupp“ an de „Stippes“ an de „Stippchen“ an eiser Sprooch dat selwecht sin ewéi de „chou“ am Franséisch oder de „Schatz“ am Däitsch, dat mécht den neien Ausdréck nach méi léif, a mir wënschen deer neier Wuer an deem neie Wuert all Guddes.

P.W.

HAAPTVERSAMMLUNG Actioun-Lëtzebuergesch 1999

fir eis Mëmben a Frënn

- samschdes, de 27. Mäerz
- em 15 Auer
- am „Café beim Kapuziner-Theater“ an der Stad

Huelt Iech déi 2 Stonne
fir Är Sprooch

Apdikt

An eise Statute steet, datt d'A.L. sech op alle Gebitter dofir asetzt, eiser Sprooch déi Plaz verschafen ze hëllefen, déi si verstännegerweis als eent vun eise kulturellen Identitéits-Elementer verdéngt.

Dobai gehéieren natierlech eis Uertschafts- a Stroossennimm, mee et gët och nach méi „klein an onbedeetend Saachen“. Eng dovun as z. B. e lëtzebuergesch Numm vu Geschäfter, vun engem Restaurant ... a vun enger Apdikt. As et iech ewell opgefall, datt emmer méi Apdikter uechter d'Land net nëmme méi „Pharmacie“, mee och ganz klor „Apdikt“ op hirem Schëld an esouguer op hiren Tuten an dem Apakabeier stoen hun ... mir soe villmools merci. Wësst dir iwwergens, wou dat fir d'éischt de Fall war? Zu Wolz, op der Apdikt Eugène („Jitz“) Weber ... kee Wonner, well de Scoutmaster „Jitz“ och ewell e flott Buch op lëtzebuergesch erausgin hat: „Dräi onheemlech Nuechten“.

Ali

Nësszaang...

Wir esou een Ausdréck dann esou dolaanscht, aplaz, datt mir vun „Nußknacker, oder dem Décapsuleur an dem Tire-bouchon“ schwätzen. Domat gët kenger anerer Sprooch eng Zack aus der Kroun gekrächt ... an d'Lëtzebuergesch wir der 3. méi räich. Et as just eng Fro vu guddem Well. Macht mat!

den Här Roger Heynen

hat deslescht e Lieserbréif iwwer d'Schreifweis vun eiser Sprooch an d'Zeitung gesat. Mir waren doriwwer op zwou Manéiere frou:

1. Do huet e „Laien“ als klor an däitlech gesot a gewisen, wéi a woufir hie sech an eis Orthographie geknëit huet; et brauch ee just eng Grimmel dierleche guddé Well an - wéi den Här Heynen - e klore Kapp.

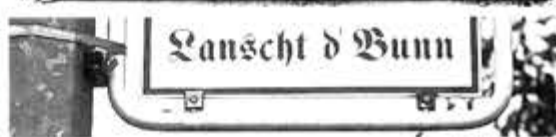
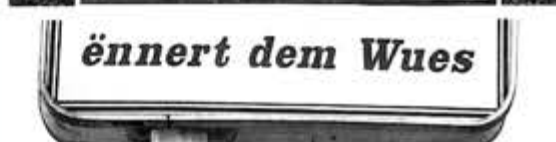
2. Der Actioun Lëtzebuergesch hir „Extranummer 3“ huet och eise neie Schreiwert op eng einfach Fassong op de Spronk fir an d'Schreift-Lëtzebuergesch gehollef; nom Roger Heynen séngem Lieserbréif si mir de Stouss Leit bal net méi meeschter gin, déi eis „Nr. 3“ um Telephon 47 06 12 bestallt hun. Mir soen, am Numm vun eiser Sprooch, en déckege Merci!

AL

Redaktioun vun deser KLACK:

René Faber, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vun der Actioun - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (49): 27. Februar 1999

Wou sin dës Nimm?

(Photoen R.F.)

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu méindes bis freides, all Dag mueres um 9.20 Auer
eng Minutt fir eis Sprooch, Är Sprooch! Iddien, Kritik, Froen a Virschei

Eng KLACK fir eis SPROOCH

en Hummer!...

Wat as mat deem Hummer? Watfir en Hummer? Wierm sann Hummer?
Ma déi Saach mat deem Hummer! An et as esouguer en deken Hummer,
deen Hummer do, well et as eng „Schlo“

Den Hummer, em deen et geet, as d'Schlo, déi den Aarbechter um Dicks-
Lentz-Monument op der Plessdärem iwer d'Scheller gedroen huet, als Sym-
bol vum Schaffen an der Schaff, déi d'Letzeburger elo (em 1900) endlich
durch de Minett garantéiert huet... an domat en Zeechen an eng Eier fir
d'Aarbechtsleeschtung vum dene Leit, déi de Grondsteen vum Letzeburger
Wuelstand gesat hun.

Dat Monument ernnert also net nëmmen um zwein Nationaldichter. Et
guf 1903 vum Staatsminister Paul Eyschen agewest, et as vum Staat bezuelt
a Propriétéit vum Staat, op enger Plaz („Square Jan Pallach“), déi dem Staat
gehéiert. Also as d'Dicks-Lentz-Monument ganz klór en Nationalmonum-
ent! Deemo huet de Staat och dofir ze suergen, datt d'ent Monument an
der Rei bleift, oder erëm an d'Rei gesat get.

(Photo: LW - Teddy Jaenen)

Vrun zwee Joer hu mir hei an der KLACK gesot, datt d'Monument schau-
fel géng erausgesin, an d'Figur vum Aarbechtsmann misst gefléckt gin. Dat
war bei der Madame Minister vum der Kultur gitt ukommen, hire „Service des
Sites et Monuments“ huet d'Saach kompetent a gewieweg an d'Hand ge-
holt; et as e Kredit an de Budget komin, an eng spezialiséiert Firma huet en
Devis gemaach, fir d'Monument ze flecken a komplett ze restauréieren. Dat
war et... neen, dat wir et gewiescht, well...

eng aner „Staatsfirma“, Bâtiments publics, huet aus Kompetenz-Naid u-
Gascht queesch an d'Saach geschoss! Dat as déi bescht Fassong, fir datt elo
iwerhaupt näischt gescht as. Datt d'Monument esou eng Schan op deer be-
kannter zentraler Plaz vum der Stad a vum Land as, dat schenkt manner
wichtig ewé den Hunnekamp vum engem „heige“ Beamten. An dat as den
Hummer vum Hummer!

Madame Minister, loosst Dir fech dat budde! Har Minister vum den „Tra-
vaux publics“, huet Dir als Spetrekandidat vum der Aarbechter-Partei dat
Nideg iwerge fir d'Symbol vum „schaffende Volk!“ Har Staatsminister,
d'ent Monument as op d'Initiativ vum Arem dichtege Vorgänger feierlech a
mat d'ewer Symbolik duer stoe komin, suergt w.e.g. dofir, datt et erëm eier-
bar an d'Rei kennt. Merci.

L.R.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor

Postascheck: 6644-48

al Guddes fir 1999

Fir d'ent apaart Jor léisst de Comité vum der A.L. fir s'eng Gléckwësch
s'enger „Haus-Dichtesch“ Jeanine Theis-Kauth d'Wuert:

Un 1999

*Du kënns grad d'selwecht op äis duer,
klapps d'selwecht un der Zäit hir Dir
wéi frëier d'Joren alleguer,
mü 't mengt een - 't weess een nët woufir -
datt d'ent Mol eppes anescht wir.*

*Vun dausent Jor bas du dat lescht -
vläicht geet an d'Rei, wat d'Spréchwuert seet,
an du gës nach dat Allerbescht
a schenks äis Friden, Gléck a Freed.*

*Mer wëllen nët dat Héchst verlaangen,
datt hëllef äis verstänneg gin.
Zevilles as an d'Bréch scho gaangen,
datt mist well laang gedoe sin.*

*Baarmhärzeg sief, du lescht Neit Jeerchen
aus deem Jordauesent, dat verschwënt,
vläicht fënt dann iwer ee gutt Heerchen
un dir déi Zäit, déi duerno kënnt.*

*Lo schreibe mer eng leschte Kéier,
fir d'äi Gebuertsdag op all Brëif,
eng Nonzeng op déi al Manéier
u ganz vill Mënschen, déi äis léif,
an drënner iwer och dat heit:*

*Der ganzer Welt an alle Leit
eis beschte Wësch - ee glécklecht Neit!!!*

an eis Kanner?

Eng Sprooch léiert een am bescht,
wann ee se schwätzt. A fir se ze
schwätzen, muss ee se fir d'éischt
mol héieren. A fir se ze héieren,
brauch een och een, deen engem se
virseet, dacks virseet, a richtig vir-
seet.

Schüler gin an d'Sprooch-Labora-
toire gestach; Studente gin am Aus-
tausch an déi Länner, an denen déi
Sprooch geschwat get, déi si solle
léieren; den Erwuessene get geroden,
eng friem Sprooch an der Vakanz op
der Plaz selwer ze léieren. Richtig,
gutt, wonnerbar!

Am beschten as et, Dag fir Dag an
deer friemer Sprooch „gebuet“ ze
gin; et geet namlech net duer, si hei-
ands eng halléi Stenchen ze héie-
ren an nozebäbelen. Villmer muss
se an der leweger Situatioun opge-
sueckelt gin.

Fir d'Kanner vu klengem op get et
bei äis awer emmer méi Problemer

an deem Sënn. Do, wou zu eiser Zäit
eis Mamm doheem war, fir de ganze
laangen Dag mat äis ze „tozen“ an op
eis vill Froen ze äntweren, get et fir
vill Kanner keng esou Mamm méi,
well déi de ganzen Dag schaffen as, a
well si owes d'Kraaft net méi fënni,
fir och dat nach ze maachen, iwer-
gens as esou eng „künstlesch Léier-
stoun“ och net gutt dofir, well d'Si-
tuatioun si jo dach mat den Hor er-
bäigeren.

An der Mamm hir Plaz tritt
d'Kannermeedchen, dat eis Sprooch
dach och nët oder nët gutt kann. Oder
d'Kand as an der Crèche; do get zwar
vill vu lëtzebugeschem Personal
geschwat, ma och rem nët mam
Kand eleng a mat him selwer, ma
meeschens nëmmen am Grupp.

Da Merwen nach déi aner Model-
ler wéi Radio an Televisioun. Awer
och do wesse mer jo all, wéi et as, déi
kleng Auslännerkanner lauschere
knapps Radio, a wann, da scho guer

kee Letzeburger. A wa si en och
nach ginge lauschieren, da weess ee
jo dach, wivill falsch Ausdréck, Be-
tounungen, Vokabelen, Nimm a Sätz
si do matkriien.

Da Merwen nach d'Geschäfter un
d'Frups-Haiser. Ower och do héiere
mir jo sou dacks: „Parlez français,
s.v.pl.“

Soll dann d'Schoul do zugudder-
lescht awer déi lescht Plaz sin, déi
eng propper Sprooch un eis Kanner
ka weiderge? Wouméglech. Ma dat
kann awer, no der Famill selwer,
wuel nëmmen déi zweetesch Leis-
sang sin.

An esouguer wann dat d'Leisung
soll sin, da bräichte mir, wéi d'AL, et
scho méi dacks verlaangt huet,
endlich mol e gutt Buch, fir Letze-
bugesch ze léieren, méi Zäit an
Stonnelang an eng extra Ausbil-
dung fir d'Letzebugesch um
ISERP. R.Z.

Redaktioun vum d'ent KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vum der Actioun - Lëtzebugesch
Nächst Klack (48): 30. Januar 1999

de Gaston Schuller

as Professor an der Logopedie, also
Spezialist vum klären an däitliche
Schwätzen, hien huet och an deem
Senn ewell Lieserbréiwen ageschéckt
... déi net komin sin. Aus Kollegia-
litéit. Maja.

Mir hun hei an der Klack mat eise
Gegrommels méi lues getréppelt - am
dueble Senn -, well d'Leit vum de Mi-
kro sech plazeweit erkritt hun; mir
hun och (esouguer finanziell!) eise
gutte Well mat de „gréngen a roude
Leschie“ gewisen, déi iwerge nach
emmer ze kriie sin. Mir waarden och
nach emmer fein a brav, fir emol an
der Woch 5 Minute fir eis Sprooch
op der TV ze kriien. As dat wirklech
zevill gefrot?

De Professor Schuller freet, wéini
emol um Mikro en Ennerscheed
tescht „ch“ a „sch“ gemaach get...
hie „mécht“ as nët hie „méscht“. Den
Har Schuller (an d'Madame Theis)
wonnert sech och, datt si dee koppe-
gen „Déit“ nach emmer kritt hun,
deen duerech d'Meteo leeft an des Zäit
och nach „Rauriif“ aplaz „Bromee“ a
s'engem „Unzoch“ bréngt... an
„d'Spannennetzer“ esou schéi verséi-
wert, datt „d'Spawecke“ verschwun-
nen... ma esoulaang wéi de Speaker
s'enger Kollegin eng Tas Téi kann
„ophiewen“ (aplaz „versuerge/halen“)
as et op d'mannst n'emme fir eis
Sprooch ze kal.

P.W.

Kräizwürder? (concours)

dat heescht am Franséische „mots
croisés“, op italieenesch „parole in-
crociate“, am Spuenesche „cruzadas“
an op englesch „crosswords“... da
kenne mir äis am Lëtzebugesch
dach dat houdäitsch „Kreuzworträ-
sel“ spueren a „Kräizwürder“ oder
„gekraizt Würder“ huelen. Ma virwat
dann dat heit?

Kräizrätsel „baut“, dat zerguttst as an
och hei an der Klack bruecht get,
2 000 Frang ze gin!

Conditioenen:

- Gréisst: 12x12 Bustawen
- den ämae, äimai, ämei
- typesch eiser Würder
- keng lokal, ma mëttel Aussprooch
- d'Leisung matschécken

AL

Merci...

Gemeng Stroossen!...

Mir haten dem Stroossen Scheffert e Breif geschriwen a gefrot, ob si an
hiner Gemeng nët och wëllen u Stroossescheller mat de „gewuessene“ lëtze-
bugesch Nimm denken. Antwort: Si denken nët nëmmen drun; si maachen
et, a mir maache mat!

... Stadter Gemeng

bei der Stadter Gemeng hate mir gebieden, den „historeschen“ Stroossen
apaart Scheller ze gin, an eise kompetente Comité-Mëmben Johnny Flick als
Mataarbechter offéieren. Der Madame Buergermeeschter hir Antwort op déi an
e puer aner Froen: Jo!

... Buurschter Gemeng

wou mir mat Freed gehes hun, datt si 1,5 Milliounen fir lëtzebugesch Stroos-
scheller an hire Budget 1999 gesat hun!

AL

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu méindes bis freides, all Dag mueres um 9.20 Auer
eng Minutt fir eis Sprooch, fir Sprooch! Iddien, Kritik, Froen a Virschlei

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Den Här Professor Müller as als grouse Frënd vum eiser Sprooch bekannt, ma och am allgemengen als dichter Sprooch-Mann respektéiert. Seng Iwwersetzungen aus dem Griecheschen an d'Lëtzebuergesch (Homer!) sin eng Pionéieraarbecht op héigem Niveau. Mir si frou, den Henri Müller als Mataarbechter an eiser Klack ze hun... an hei geet hien emol e bësse méi theoretesch an eis Sprooch erun; dat gëtt et och!

Eis sproochlech Zoukunft

It bräuch ee keng renomméierte Linguist ze sin, fir ze wëssen, datt d'Sprooch, an nach méi d'Dialekt, all évoluéieren; anescht gesot, datt se sech am Laf vun de Jorhonnerte changéieren, déi eng lues, déi aner méi séier. Sou gëtt, wann een dem George Browning ka glewen, d'Englescht vum Shakespeare no dräi an engem halwe Jorhonnert bal net méi vum engem ongeschoulten Engländer vum haut verstan, wuergéint d'Neigrichescht elo, no méi ewéi 2000 Jor nom Alexander dem Groussen, dem hellenistesche Griechesch nach opfälleg no steet.

Twert d'Uursach vun dem Phänomen sin d'Linguist sech net eens. Nei materiell Situatiounen, nei Mentalitéiten, Migratiounen a vill anerers solle schold sin; apaart iewel d'Riede vun der Tribün, also d'mëndlech an d'schrëftlech Medien.

Déi lescht erimmt Ursach illustriert sech duerch en Artikel, dien ech an de folzeger Jore gelyes hun, am Périodique Vie et Langage (Larousse), wou vun der finlännescher Sprooch ervirgehueft gouf, si hätt bis vum e par Jor keng Verbalform fir de Futur kann. Mee eng offiziell ernannte Kommissioun hätt esou eng Form erducht a si de Schoulen imposéiert: Haut géif d'Vollék se geleefeg a private Gesprécher gebrauchen.

Eenzel Emissionen vu Radio an Televisioun hei am Land hëiere sech un ewéi wann eis Sprooch an de leschte 25 Jor méi Transformatiounen matgemaach hätt wéi an den 150 Jor virdrun. Vill Formen a Lokutiounen widersprechen de Reegelen, déi eis Sprooch nach am Jor 1973 charakteriséiert hun. Hei nënnen eng kleng Zuel dervunner, quitte datt mer spéider an engem aneren Artikel drop zereckkommen.

An der „Grammaire luxembourgeoise“ vum Prof. Robert Bruch, eräusg vum „Institut grand-ducal, Section de linguistique, de folklore et de toponymie“ (1968), liest een enert aneren déi heite Remarquen:

§ 24.2: „En luxembourgeois commun on dit, ech well', mais régulièrement, 'hie wellt'. Par contre, le verbe 'brauchen' (avoir besoin de)... n'a pas non plus la désinence aux première et troisième pers. du sing.“

Exemples: Hie wellt net follechen. Hie bräuch et net ze schreien.

§ 23.4: „Le verbe 'goen' sert parfois à exprimer le futur (comme 'aller' en français).

„En général, le présent assume le rôle du futur, le passé composé celui du futur antérieur; le complément circonstanciel de temps en précise la valeur exacte, si le contexte ne suffit pas.“

Exemple: „Lo gi mer gon. Mar fiert en an d'Stad.“

§ 25.5: „Les auxiliaires 'ech sall' et 'ech waerd' servent à exprimer les nuances respectives de potentiel et d'optatif.“

Exemples: Mar waerd d'Sonn um 7.15 Auer opgon. = Il se peut que le soleil se lève demain à 7.15 heures. Sui Papp waerd doheim sin. = Son père est probablement chez lui. Hie waerd dach net son. = Qu'il ne dise pas cela. Wann d'Adverb an de Kontext absolutt net dur gi fir de Sënn vum Futur, da kënn ee sech frön, ob net, a ganz rare Fall, den aneren Auxiliaire kënn zou Hëllef kommen. „Ech sall (engl. I shall, ndr. Ik zal...): Hie sall dat do net méi man. = Il ne le fera plus. (Nët verwiessle mat „ech soll“).

„Sall“ schéckéiert manner ewéi „waerd“, well et manner bekannt as.

H.M.

Geet an der Nummer 47 weider...

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postschek: 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor

Postschek: 6644-48

Mat der UGDA „eiser Lidder“

An der leschter Zäit sin uechter d'Land eng schéi Rëtisch Heft a Bucher mat beléifte Lidder erauskomm. Hei muss onbedéngt déi Heedenaarbecht erëmme gin, déi d'Laure Wolter mat hiren dräi Lidderbänn geleescht huet („Nu sangt“); de „51-Club Moselle“ as ewell un der véierter Editioun mat sengem Lëtzebuerg Lidderbuch; den Emile Borschette (?) huet zwéi ganz flott „Reprinten“ aus dem Ufank vum Jorhonnert erausginn, dje... et ka wirklech kee soen, et wir op deem Gebitt nëmscht geschitt.

Déi Saach huet just eng Téitsch an och eng Knupp: d'Format as d'meescht onkamoud, fir an d'Täsch oder Posch ze steechen; de Präiss as net grad esou populär, wéi d'Lidder sin oder solle gin.

Mir gin dann elo, zesumme mat der

UGDA, op eng Zort Mettelwee. Dofir siuche mir 60-70 deer beléifster Lidder eraus, d'Buch kritt d'Format vum enger normaler Envelopp (A6); et gëtt ganz zollitt gebonn... an et soll net méi deier sin ewéi den Dréckereispräiss (±200 Frang). Eis Aarbecht as gutt amgaang, a mir hätt gär, datt dës Lidderbuch als Cadeau fir den 1. Januar 2000 „bei de Leit“ as.

Dat Buch as op kee Fall als „Konkurrenz“ geduecht, mä eschter fir d'Gloscht op „nach méi“ ze stéppelen. Wie populär (=Vollék)-Lidder weilt kennelieren, sangen a matsangen, dee mecht domat och dacks den éischte Schrack fir an e Gesankveräin ze goen... also as dat Ganzt eng gutt Saach fir eis Kultur an eis Sprooch.

P.S.: All Mëmben kritt e Buch gratis!

Maacht Dir gär eppes
fir eis Sprooch / eis Kultur?

dann denkt
fir Niklosdag,
fir Chreschtidag
an Neiooschdag
un e Cadeau vun „heiteem“
Bicher - Video - CD

domat maacht Dir vill Freed
an all dene Courage, déi op
dem Gebitt eppes fir d'Land
an d'Integratioun schaffen

eis Kanner ruffen äis

wann een dee kleng Saz op däitsch, franséisch oder englesch iwwersetzt, da gesäit a verstoe ee séier a klar, datt „eis“ an „äis“ zwee komplett verschidde Wierder sin: unsere Kinder rufen uns – nos enfants nous appellent – our children call (for) us.

Dat eent (eis, nos, unsere, our) weist op de „Besetz“ (possessiv), dat anert weist einfach „op“ eppes (hinzeigend).

demonstrativ). Dofir misst och enger Annonce oder soss engem lëtzebuergeschen Text e logeschen Ennerscheed gemaach gin:

eis Kanner free sech mat äis
eis Elteren hun äis gehollef
eis Haiser gin äis deier
... eis Sprooch geet äis all eppes un!
Natirlech besteet dee Problem net fir

déi, déi „stieds“ oder „Jaanscht d'Sauer“ schwätzen; ons – is – éis. Mä dat sin zesammegerechent knapps zéng Prozent vun „eise“ Leit.

Klenggekeeten, sot Dir vläicht, Mä da kann et jo och net schweier sin, mat esou Klenggekeeten eiser Sprooch ze hellefen, op hire Kleespere Bengercher ze bleiwen.

L.R.

Parteien a Sprooch

An eisem Sproochgesetz vum 1984 steet klar an ouni Fätschen: „La langue nationale des Luxembourgeois est le luxembourgeois.“ Dat as net géint d'Franséisch an och emol net géint d'Däitsch, well am selwechte Gesetz – un deem Ar Action-Lëtzebuergesch iwrengs mat „schelleg“ as – kréien déi zwou Sproochen hir Rechter a Méiglechkeeten an eisem Land däitlech festgeschriwen.

Am Februar 1999 gin et also elo 15 Jor, datt mir eist Sproochgesetz hun. Deemoos hun en etlech Leit d'Nues dorwer geréischelt, ma haut wesse mir, datt et op méi ewéi eng Manier wichteg war, esouguer op europäeschem Plang.

All Parteien hun an der Zäit fir dat Gesetz gestëmmt. Si hu sech also domat och fir d'Sprooch vum eiser

Natioun ausgesprach. Deemno as et jo nëmmen normal, wann d'Partei bei den National- an Europa-Wahlen, am Jor 1999, un eis Sprooch denken. Dat gëtt natirlech och fir d'Gemengewahlen.

An deem Sënn as d'Action ganz gär prett, fir alle Kandidat vu jidder Partei eng Hand unzepaken. P.W.

Redaktioun vun dëser KLACK:

René Faber, Johnny Flick, Henri Müller, Lex Roth,
Paul Wilmes an de Comité vun der Action -
Lëtzebuergesch

Nächst Klack (+7): 28. Dezember 1998

Bravo Bartréng!

R.F.

Historesch Schëlter?

Plang: J.A.

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu meindes bis freides, all Dag iwwers um 9.20 Auer eng Minutt fir eis Sprooch, Ar Sprooch! Idden, Kritik, Froen a Virschlei

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Allerséilen

Hei loosse mir eise Comité-Member Johnny Flick seng philosophesch-menschlech Oder opgoen; och dat verdreit eis Sprooch, wann ee „Fouss bei Mol“ hält, an net een us, deen nëmme Billerzeile liest oder „Clips“ kuckt.

No enger japanescher Duerstellung wir Allerséilen d'Vision vum transparente Mensch nom Doud; eng giedleg Definition aus méi wéi engem Grond. Eise biologesch Kierper verléisst eis Émweelt a säi Stébs verëtz sech hannescht an d'Äerd... et in pulverem reverteris. Wou den transparente Kierper am Raum hinezsetzen as, dat dierft äis kee Kappbrieches maachen. No chrëschtlichem Virbild, soll dat am Idealfall den Himmel sin... an et gët Optimisten, déi soen, do wieren nach e sëlliche „fauteuils d'orchestre“ a vill Saiten-Loge fräl.

Stierwen as eng Musse-Saach; liewen och. Allerséilen als Fest hält kee Sënn, wa mir nët dierfen unhuelen, datt et tëscht zwou Éiwegketen eng Etapp gët; déi éischt hält op, wa mir gebuer gin; déi aner finkt un, wa mir „an d'Éiwegket gin“, wat jo an eiser Sprooch esou e schéinen Ausdruck fir „stierwen“ as. Tëscht denen zwou Éiwegketen as eng Bréck, mat enger perséinlech ugepasster Längt; an der Mëtt vun deer Bréck bleift kee stoen, fir vijenzeh oder hannerzéch ze kucken, well déi Mëtt as kengem bekannt. Et steet ower näischt am Wee, säi Stambam opzesichen, fir erauszefannen, wien dann elo an déi éischt Éiwegket gehiert... mä ganz sécher all déi „Unhärcher“, déi um Enn vun hirer Bréck hir zweet Éiwegket ugefaang hun. Dem Wëssen no, wien de Mensch säi Liewen ze verdanken huet oder weidergët, sin also déi zwou Éiwegketen méi oder manner verstantlech.

De Mensch as kee Metronom, an nawell glat nët, wann een eiser aler Tradition no op engem Kürfecht oder vrun engem Monument steet, fir ouni Emotioun säi Merci an Äddi ze soen, ganz sécher soe mir jo och äddi (à Dieu!), well mir hoffen, déi an eiser an hirer zweet Éiwegket erëmzekennen, déi mir gär huten... op jidder Fall esou laang wei mir iwer eis Bréck trëppelen. Et soll een denen, déi an deem Glawe liewen, näischt zerstëieren, well dee Glawen as aus dem Respekt an der Léift gebuer!

Graf-Steng schwätzen hir egen, cescht Sprooch; mir hun hinnen och eeschtlech vill historesch an archeologesch Informatioun ze verdanken, och eise „Monument national de la solidarité“ as e Graf-Steen, vrun deem engem Wëssen a Gewëssen, Merci an Hoffnung iwerkënnen. Allerséilen as e Fest mat enger déiwier menschlecher Dimensionsioun, e Fest vu Brëderlecheit am Liewen... a Léift an der Éiwegket.

J.F.

'Haalt är Stad propper'

Zënter Jore fannt Dir an der Stad an och an aneren Uertschaften déi sympathesch Invitatioun op den Drecksdeppen, déi d'Déngsichter vun der Hygiene dorëmmer ophänken. Mir wësse ganz genee, datt eise freieren, dichteg Sekretär a Member Marcel Lamy den „Unzëckert“ bei deser Saach war. Net waderdäiwel sot dir? Ma dat passt just an eis Taktik, eiser Sprooch mat klengem Mettlen a klenger Schreck op eng verstanteg Manéier eng giedleg Plaz ze verschaffen... Uertschaftschëlter, Stroossen-Nimm, Kadaster-Nimm asw.

Wann een dee Saz bei uewe kuckt, da kennt een net laanscht de Gedanken, ob net och e sëlliche Plazen esou eng Zent Scheld fir eis Sprooch néideg wir: „Haalt är Sprooch propper!“ Ganz bestëmmt weisst Dir, wou een esou eppes kennt pechen. Op de Mikro an der Chämber, vun der Televisioun, dem Radio, de Gemeengen.

Huet dat dann elo eppes mat Fanatismus, mat Purismus oder soss engem -ismus ze din? Ma bestëmmt net méi, wéi wann een engem fir e verluippen „e“ oder en „B“ de roudé Bic daren deet.

P.W.

ACTIOUN LËTZEBUERGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmbler: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

Henri Rinnen

17.9.1914 - 26.9.1998

De Rinnens Heng hun och erëischt an der Actioun-Lëtzebuergesch kennegeleiert, wéi hie mat ons d'A.L. am November 1971 gegrennt huet. Scho laang Jore virdru wor hie mir e Begrëff jü un engem, dee vill fir ons Sprooch iwwer huet. Seng Causen op Radio Lëtzebuerg a seng Aarbecht bei der Dictionnaires-Commissioun huten hien uechtert d'Land bekannt gemaach. Bis 1993 huet hien an onsem Comité matgeschafft, wou hien 1984, nom Lex Roth, d'Fonction vum President iwwerholl huet.

An der A.L. huet de „Rinnens Heng“ sech an der Haaptsaach ëm ons Zätschreift „Eis Sprooch“ bekëmmt. Do hat hien dacks seng leif Mëi, fir all Keier genuch „Material“ ze fannen.

Den Heng Rinnen wor e Schaffert. Hie wor Secrétaire beim Lëtzebuerg Dictionnaire. En huet en Dictionnaire vun de Vullen-Nimm, mam Will Reuland en däitsch-lëtzebuergesch an hermo eleng e franséisch-lëtzebuergesch Dictionnaire erausgin. Domat huet den Heng Rinnen onse Ineme Matbürger an och de Lëtzebuerg selwer ons Sprooch méi no bruecht.

Fir all seng Verdéngschter fir ons Sprooch ze belounen, hat d'Actioun-Lëtzebuergesch him 1989, bei Geleenthuet vu senger 75. Jor, déi éischt a bis haut eenzeg „Dicks, Rodange a Lentz“ Plaque am Gold iwwerreecht.

Mir soen him bei an iwwer d'Grat eraus nach e grouse Merci fir dat, wat

Dicks - 175 Jor

D'Fro, wee vun eisen Nationaldichterdann elo dee gréissten as, den Dicks, de Rodange oder de Lentz, kann eigentlech net beantwert gin. D'Actioun-Lëtzebuergesch konnt sech och nët fir ee vun denen dräi decidéieren, duerfir huet si se allen dräi op hir Plakett gedréckt.

Jiddefalls as, op seng Manéier, jiddeeren dee gréissten, an den Dicks, wat d'Theaterstécker an d'Operetten ugeet.

Firwat hien Dicks genannt gin as, dat as och net ganz klar; déi eng soen, et wir, well eng Kéier en héige Gaascht vun senger Papp de Bëitchen an d'Luucht gehuewen huet, an dobäi geruff soll hun: „Nun habe ich etwas Dick's gefangen!“ Anerer mengen, et wir gewiescht, well en d'Zuel „dix“ an der Schoul als „dicks“ ausgeschwat hält... et sief.

De Lucien Irvin Edmond de la Fontaine as de 24. Juli 1823 am Haus Nummer 498 um Marche-aux-Grains, dem Knuedler, als dritter Jong vun Affekt Gaspard-Théodore-Ignace de la Fontaine

an e vun deem senger Fra Joséphine Françoise d'Welt kummt. Vun hire siwe Kanner hun der fénnef erlieft. De Papp as Gouverneur an esouguer Präsident vun der Regierung gin. No der Primarschoul, dem Kolesch an der Uni as de Jong wéi säi Papp Affektot gin; op der „Quinta“ soll e schon seng Fabel „De Wellechen an de Firschen“ geschriwen hun. Am Beruff kann ee sech kee méi en onrouge Geescht virstellen; e war Affektot, Richter, Patron vun enger Wiewerei zu Rémech, Buergermeeschter vu Stadbrédemes, Friddensrichter zu Veianen; do as en de 24. Juni 1891 gestuerwen.

Grouse Radau as et am November 1848 gin, wéi den Dicks „D'Volleparlament am Gréngwald“ rausgin huet; d'Volle huet Tréine gelaacht iwer déi Saitre. Wichtige as, datt en 1849 an der Stad mam Michel Lentz den Turnverein Gym gegrennt huet, dat war d'Plattform fir seng éischt Opféierungen, well de 25. Februar 1855 huet d'Gym am Cercle an der Stad „De Scholdschäin“

hie fir ons Sprooch gemaach huet; am selwechte Senn hu mir gefrot, datt d'Strooss, an deer den Henri Rinnen zu Zeisseng gewunnt huet (rue de la Forêt), säin Numm soll kréien. R.F.

gespillt. Mët 50er Jore koumen déi bekannten Operetten „De Koseng“, „D'Mumm Séiss“, „D'Kirmesgäsch“, 1863 „De Ramplassang“, 1870 „Op der Jued“ no. 1877 war et „De Gréngor“, 1879 „den Här an d'Madamm Tullepant“ an 1885 „En as rosen“.

Demiewent huet den Dicks och wessenschaftlech Artikelen an eng Hellewull vu Lidder gemaach, z.B. „D'Pierle vum Da“, „D'Kadette vun der Sprët“, „Liss, du bass mäi Caprice“, „De Lompekreimer“ an „Ech wees nët, wéi dat gangen as, datt ech kee Meeche sin“.

Besser wéi iirgend en aneren huet de Batty Weber d'Wierk vun Dicks an e kuerze Saz gefaasst: „So wahr wie seine Sprache sind auch seine Menschen“. Dee muss et jo bal gewosst hun, well hien den Dicks nach erlieft huet.

Vrun 2 Jor huet d'A.L. eng Bronze-Plack vum Dicks un säi Geburtsstaus am Knuedler gehaang. R.Z.

Redaktioun vun deser KLACK:

Claude Bache, René Faber, Johnny Flick, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner an de Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch

Nächst Klack (46): 28. November 1998

zwéin - zwou - zwee?

A jidder Sprooch gët et esou „Kleng“ Saachen, déi vill méi wichteg si, wéi ee mengt... wann een nëmme mengt. Wann een ower emol méi genee kuckt, da verstet et sech ganz séier, datt esou „Klenggekete“ grad esou wichteg sin ewéi d'Speis tëscht Zillen a Bläck.

Am Lëtzebuergesch as ëmmer en exakten Ennerschied tëscht „zwéin - zwou - zwee“ gemaach gin; dat as a kenger vun eisen normale Schoul-Kultursproochen de Fall! Domat as et also eng speziell an typesch lëtzebuergesch Gewunnecht: zwéi Männer - zwou Fraen - zwee Kanner, an nët ewéi a Däitschen, am Franséischen oder Engleschen „unisex“: zwéi - deux - two. Natierlech kënn dee „Kleng“ Sprooch-Babbu erëm aus dem Däitschen, vrun allem aus de 25 däitschsproochegen Televisiounsprogrammen. Et kennt ee jo antweren, datt wir dach nëmmer eng „Vereinfachung“ - mä jidderengem soll et iwerlooss sin, dat Platt-Walzen als dat ze kucke, wat et as: eng Veraarmung! A wat et nach as: alt erëm e Schrack méi no bei d'Houdäitsch. L.R.

Queesche Wee

bravo

Leideléng!

"eis" Psalmen an d'Allerhelgen-Deeg

An desen Deeg vu Besënnung, wou mer op de Griewer vun eise liewe Verstuerwene stin, gin engem déi ennerschiddlechst Gedanken durch de Kapp. An deem engen oder deem anere sengem Häerz gin déi Gedanken sécher och zu engem Gebiet fir déi, déi vrun äis do waren. Schons vrun ronn 2.500 Jor hun d'Mënsche sech mat Situatiounen vun Doud, vu Leed a vu Misär ausermanergesat. A grad an deem Situatiounen hu si am Gebiet ëmmer erëm net Hoffnung an neien Troust fond, wéi z.B. d'Buch vun de Psalmen et weist.

An eiser Extra-Serie Nr. 18, „D'Psalmen op Lëtzebuergesch“ an der Iwersetzung vun de Profesoren Felix Molitor a Raymond Schaack, an déi iwwegens nach ëmmer bei Ater Actioun Lëtzebuergesch ze kréien as, fand Dir e. a. den Text vum Psalm 130, deen an esou enger Situation vun déiwem Leed geschriwwen gouf, an dee mir dofir bei Geleenthuet vun Allerhelgen an Allerséilen bei odrëcken:

Psalm 130: Aus der Déift
Aus der Déift, o Här, do ruffen ech zu dir,
Här, héier dach méng Stëmm!
O datt dän Ouer op dach wir,
fir op méng Stëmm ze lauscheren, déi zu dir ríft.
Géis du eist Onrecht verhalen, du eisen Här,
wie kënn dann nach vrun dir beston?
Mä du bas et jo, dee verzeit,
fir datt de Mensch dech ubiet a verzeit.
Ech hoffen op den Härgott, méng Seil, déi hofft op hien,
an all méng Wësch sin op säi Wuert gerichtet.
Méng Seil wart op den Härgott, eisen Här,
méi nach wéi d'Wichter muerges fréi well op de Muerge waarden.
Sou wart och Israel op hien, well all Léift lät bei him.
Bei him, do as Erlösung ouni Enn!
Hie keeft och Israel erëm aus allem Onrecht

C.B.

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu méindes bis freides, all Dag mueres um 9.20. Auer: eng Minutt fir eis Sprooch, Ar Sprooch!
Iddeen, Kritik, Froen a Virschlë

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Stroossen-Nimm

An dëser „Klack“ bréng mir déi éischt Retsch vu Photoe mat Schëlter op denen eiser lëtzebuergescher Stroossennimm stin. De René Faber huet d'Missiouen iwerholl, uechter d'ganz Land déi flottste Schëlter mat de lëtzebuergeschen Nimm photographéieren ze goen.

Firwat dës Actioun? Mä d'alleréisch emol fir de Gemengen an hire Verantwortleche merci ze soen, datt si op des Fassong hellefen, eis Identitéit weisen an och an der Rucht halen; datt sin der haut em déi 50! E formidable Resultat fir eis „Stéppeler“ zënter 25 Joer ... an der Zäit si mir plazeweis fir der „Fanatismus“ ausgegrängt gin. Haut as et ewell bal normal, datt e Gemengerot decidéiert, sänge Stroossen hire „gewuennen“ Numm ze gin oder erënzegin. Mir wëssen, datt déi Saach Geld kascht, mä as si dat dann nët wert? Mir restauréieren a respektéieren eis historesch Gebaier an eis Natur fir Milliarden, eng gutt Saach; da fälen déi krappge Kreditte fir eis Stroosseschëlter dogéint dach bestëmmt nët ze schwéier an d'Wo.

Ma, wat bei deer ganzer Saach nach ni een eenzege Frang kascht huet a kascht, war a bleift eis Hellef, déi mir jidder Gemeng offréieren. Mir huelen äis Zäit a kommen och gar op d'Plaz, wann dat gefrot get; eisen Telephon oder Fax steet all Käier an der Klack. Wann eng Gemeng äis just fir d'Schreifweis brauch, si mir och prett, datt iwer Fax oder Brief ze maachen. Fir eis Hellef ze froen an ze kréien, do brauch een nët Mëmer ze sin, och wa mir fir all nei Frënn an eiser Actioun Lëtzebuergesch frau sin.

An engem Joer wäile mir eis nei Gemengeréit. Wir et do net sympathesch an absolut „politesch korrekt“, wann déi Gewalt vum haut an den nächsten 12 Méint nach gifen un d'letzebuergesch Stroossennimm denken? Fir déi „nei“ Kandidate wir et och net dolauscht, wann si déi Initiativ gëngen op hire Programm schreien. Mir halen äis politesch natierlech eraus, ower fir eis Sprooch si mir fir jidder Partei an all Kandidat do!

Eis „gestackt“ Stroossennimm sin e ganz wichtege Deel vun der „Trilogie“: Uertschaftsnumm – Stroossennimm – Flouernimm. An de 70er Joren huet de Minister Jean Hamilius immens flott bei den Uertschaftsschëlter matgemaach. Am selwechte Senn si mir dem Här Postdirekter Joseph Heinen a sengem Kolleg, dem Här Direkter Edmond Toussing an der Firma „Editus“ e waarme Merci fir d'Uertschaftsnumm am Telefonsbuch schéleg. Mir hun och de Buergermeeschter Roger Krier (Suessem/Bieles), säi Sekretär Demy Lieb an de Chef-Techniker, den Här René Back, als Pionéier vun „eis“ Stroosseschëlter a beschter Erinnerung ... a mir wëllen, et gif a jidder Gemeng esou e begeescherte Sprooch-Frënd wéi de Jang Hansen zu Schéffling!

Beim fréieren Direkter vum Kadaster, dem Här Patrice Schomkert, halen eis historesch immens wichtege Flouernimm en „decke Steen am Briet“; mir soen him merci fir säng Arabesch a säin Auz an deem Streech, wou him och nach a senger Pensioun aerdeg dra schafft, well säi Kolleg, den Här Direkter Roger Terrens, mat an deem selwechte Krack schléit.

Dir gesit, datt aus deem kleespeere Puppelche vu Gedanken un eis Uertschafts-Stroossen a Flouernimm e ganz zolitten an dichtege Borscht gin us, des fest op de Been steet. Hier kann ir Actioun Lëtzebuergesch roueg, an esouguer mat villen eierlechen Hammergedanken, och soen: Et as ewell vill gemaach, mir maue he mat iech weider ... fir datt nach vill méi gemaach get!

L.R.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Brandewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkäscht 95 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmer: 500 Frang d'Joer

Postcheck: 6644-48

Virun 100 Joer: J. A. Zinnen †

Dëst Joer huet eist Land sech op sengem 100. Doudesdag un de Johann Anton Zinnen erënnert, eisen Nationalkomponist, deem eist Nationalid „Ons Heemecht“ a Musek gesat huet.

De J. A. Zinnen war de 25. Abrell 1827 an der Neierbuerg an der Eifel op d'Welt komm; de Wiener Kongress hat 1815 decidéiert, datt den Deel géif un d'Preise falen. Wéi de Bouf fennef Joer al war, as säng Mamm gestuerwen, an d'Famill as dun an eist Land komm, d'éischt op Chierf, dun op Dikkerech, wou de Papp de Kanner Musek bäibruecht huet. 1836 as hie mat senger Famill an d'Fiels komm, wou e sech dräi Joer méi spéit fir d'zweet bestuet huet. E Spronk am J. A. Zinnen as senger Karriere war et, wéi de Papp Dirigent vum Fielscher Musek gin as an d'Museksschoul huet därfe féieren.

De J. A. as an der Fiels an d'Schoul gaangen, an duerno huet hien d'Schinn vun der Musek ageschloen. Scho mat 15 Joer fanne mer hien an der neier Militärmusek zu Iechternach, an 1847 as en Dirigent vum Garnisonsmusek gin. A senger Dikkerecher Zäit as hien och duersch Naturalisatioun Lëtzebuerg gin. 1852 as den Zinnen vum der Arméi fortgaang, well e Professor am Stater Conservatoire gin as. Dëselwecht Zäit huet d'Gemeng hien zum

Direkter vun der Stadmusek ernannt.

Vun do un huet de J. A. Zinnen op ville Plazen eng Hand mat ugepakt, wou hien um musikalesche Gebitt gebraucht gin as. 1856 guf hien Direkter vum Conservatoire a war Matgrënner vun der heiteger UGDA. Mä de Gascht an den Naid, wuel och säng e besse stur Idien, hun derzou gefouert, datt de Conservatoire an der Stad zouge-maach gin as. Verbattert as hien du mat senger zweeter Fra bei säng Kanner op Neuilly bei Parais wunne gaangen; mä en huet nëmmen nach un eppes geduecht: an eist Land hannescht ze kommen. Wéi d'Valise scho prett stungen, as hien an enger Trap gefall an dodru gestuerwen. De J. A. Zinnen as provisoresch zu Parais begruewe gin, mä den 28. Oktober 1898, wéi et ëmmer säi Wonsch war, um Nekloskierfecht begruewe gin;

den 2. Mee 1902 as e schéine Monument op sengem Graf age-wie gin.

De J. A. Zinnen geet an eis Geschicht an als de Komponist vun der „Heemecht“, déi de 4. Juni 1864 zu Ettelbréck op engem Museksfest vun der heiteger UGDA fir d'éischt mat 240 Musikanten a mat 550 Sänger gespillt a gesonge gin as. Et war d'Vertoung vun engem Text, deem de Michel Lentz 14 Joer virdru gedicht hat. 1920 as d'Heemecht d'Nationalid gin, an der Plaz vum „Feierwon“, dee vun 1859 Nationalid war.

„Ons Heemecht“ as viru sechs Joer duersch e Gesetz Nationalid gin, an deem och eis Wopen an de Fandel (endlech!) exakt festgeschriwe sin.

Z. r.

Emile Borschette †

Mir sin, am Numm vun eiser Sprooch, dem Emile Borschette e Merci schéleg fir alles wat hien als Editeur vu Lëtzebuergesch Publikatioun geleescht huet. Säi berufleche Courage a säng lieuesfrou Fassong hun eis Frëndschaft an eng bescht Erinnerung verdéngt.

De Comité vun der A. L. hat am Juli decidéiert, en éierbart Arrangement mam Frënd Emile fir eist „Lidderbuch“ ze maachen ... et huet en Aneren decidéiert, den Emile bei sech ze ruffen!

Eist häerzlech Bäileed fir dem Borschette's Emile säng Fra a säng Famill.

Mir sin op der Foire

Dir fannt äis an der Hal 2C um Stand 61 (bei der „Buvette“).

Huet dir Froen? Mir informéieren iech! Sicht dir e Buch, en Dictionnaire? Mir hun et oder weisen de Wee!

Och är Mëmerkaart kennt dir do „an d'Rei“ maachen.

Redaktioun vun dëser KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes, Ruby Zenner
an de Comité vun der Actioun - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (45): 31. Oktober 1998

Gedichter...

Mir hun an eiser Sprooch „Gefillgedichter“, déi et mat dee-ne beschie vun deer Zort aus anere Sproochen ophuele kënnen. Kennst dir de Marcel Reuland, den Tit Schroeder, de Pol Noesen ... an d'Jeanine Theis-Kauth? Hei as e Stuel aus hirem Buch, dat mir vrun engem Joer erausgin hun ... an et as nach ze kréien!

September

Hir wieleg Bléiblieder falen
eent nom aner
vun denger lechter Rou
an de Wand hält
hiren Otter
mat op d'Rees
ier si vergeet

Säin himmelsbloer Kinnemantel
huet de Summer ofgeluegt
an hannernt d'Wolke verstach
Ferd hien en d'anert Joer
nees do erem?

Bleech Gespenster wieft den Niwuel
hänkt s'wer Nuecht
un d'Schléiwendär

a mueres street den Da säng Krüllen
den Uachteblumen
an de Kielesch
wa s' an der Persch
tescht drem Gräs
wéi 'm Summer säi
Vermiechtes stin

De Comité vun ärer Actioun-Lëtzebuergesch

President: René Faber
Vizepresident: Lex Roth
Sekretär: Ruby Zenner
Cassier: Claude Bache

Mëmeren

Gisèle Dupong-Mreches,
Johnny Flick,
Jenny Friedrich (Admin.),
Jean-Paul Reinard,
Robert Siuda

Eng KLACK fir eis SPROOCH

ACTION LËTZEBUERG EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmber: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Redaktioun vun dëser KLACK:
Lex Roth, Paul Wilmes an de Comité
vun der Action - Lëtzebuergesch

Wann een an England, Frankräich, Däitschland oder soss enzweesch kennt, dann as ee verwonnert, wéivill hie Lëtzer Lëtzer do kennen. An hei dréint et sech net ëmmer nëmme an bestëmmten organiséierten Gruppen oder Veräiner, mä d'meescht em ganz „einfach“ Leit. Et geet do also net ëm Gesankveräiner, mä em Leit, déi vu Kand un e Stéck vun hirer Vollekskultur matkuten, behal hun a gebrauchen.

A ville Länner as d'Vollekslied e Stéck vun de Schoulprogrammen; ower do, wou déi bekannt Lëtzer och an der Kannerstuf doheem sin, huet d'Schoul déi ganz „Aarbecht“ net um Bockel, si brauch se am Fong aëmmen an der Rei an an der Rucht ze halen.

Mir hun uechter d'Land Dosende vu Conservatoire a Museksschoulen, an dene gitt geschaff gët; do zille mir gutt „Musikanten“, esouguer plaze-weis perfekt Instrumentalisten, Theoretiker, Komponisten, an och Säng- rinnen a Sänger, déi eng Freed fir d'Ouer an den Houfert fir eis Musek- konscht sin... ower wou bleift bei der ganzer Saach eist einfach, nicht- ewecht Vollekslied, dat spontan, ouni Programm, Organisation oder Veräin mat Freed a Begeeshterung gesong gët; do wou et net em déi „gutt Stëmme“ a Solisten-Optrett geet, do wou jidder

Eist Lidderbuch

spiert, dat hien „dobäi“ as a matsange kann?

„Stëmmeg“ sängen as eng flott Saach, mä wann nëmme „stëmmeg“ gesong gët, da stëmmt et net fir eist Vollekslied. Et kann a soll een och ouni Kiosk a Bühn oder Sall eis bekannt Lidder sängen... ower wat een esou op déi Fassong dorëmmer héiert (z. B. „Am Artist“, „Am Posenhaus“), dat as bal ëmmer daisel- wecht; et si knapp eng Dose „eiser Lidder“ drënnen, an ëmmer déi nämleche, déi se sängen... well denen aneren no zwou Zeilen den Text

ausgeet, oder just d'Turlatän (de Refrain) do as. „Kanner o Kanner, o quel malheur!“

Op d'Propos vun eisem neie Comité-Mëmber, dem Hér Johnny Flick, get d'Action-Lëtzebuergesch dann elo e Buch mat „Eiser Lidder“ eraus. Fënnel Dosen deer bekannter a beléifster, an engem Format, dat een an d'Tisch oder an d'Poche stieche kann, a fir e Präis, op deem d'Action keen Diddelche wellt verdéngen. Klorer- weis kréien eis Mëmber dat Buch gratis als „Cadeau 99“. Wann et technesch méiglech as, brénge mir d'Melodien

zweistëmmeg an och mat de „chif- fréierten“ Akkorden dobäi.

Dat Gesankbuch soll fir keen anert eng Konkurrenz gin, mä just den Iddi maachen, fir sech och emol méi eppes Komplettes ze kafen. Mir hoffen esou- guer, dat d'UGDA an d'„Union Pie X“ eng Hand mat upaken, an dat och déi Leit äis hëllef, déi bis elo am Sënn vun Vollekslied esou sympathesch Bicher erausgin hun.

Wat mir gär hätten: Et soll an engem gudden Jor kee méi behaapte kënnen, hien hält gesot kritt, et gif deier kasch- ten, oder et wir vergraff. Eist Volleks- lied daerf ni vergraff sin, an et muss jidder sech et, am dueble Sënn, kë- ne leeschten!
L.R.

EBLUL... wat as dat?

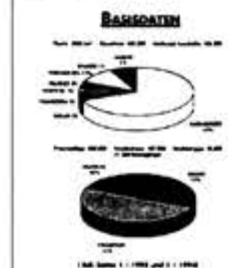
Europa as net nëmme den Euro. Europa as ee Gléck och eng Chance fir d'Kulture vun all sänge Länner an eng formidable Geleën- heet, fir déi méi „kleeng“ Kulturen um Plang vun de Länner a Regio- unen an d'Fenster ze stellen.

An deem Sënn leeft zënter enger Partie Joren eng europäesch Initia- tiv, déi sech z. B. em déi méi klees- per Sproche bekëmmert; dat as den „European Bureau for Lesser Used Languages“ (EBLUL). Ar Action-Lëtzebuergesch war vun Ufank un och Mëmber an der EBLUL. Mir hun an der Zait de Begrëff vu „minoritärer Sprooch“ net mat gewollt, well eis Sprooch an eisem (souveränen!) Europa- Mëmber-Stat num emol net an der Minoritéit as. Déi letzebuergesch Sektoun vum EBLUL huet bis elo dofir gesuergt, dat eis Sprooch (an eis Sproochsituation) an alle Länner vun der Europäescher Union (EU) ganz gutt bekannt as an den néedige Respekt kennt. Dat as vrun allem an Irland de Fall, well d'Irlännescht als eng offiziell National-Sprooch ongeféier dees- selwechte Status an Europa huet ewei d'Letzebuergesch. Dat kennt vrun allem duerch eist Sprooch-Gesetz vun 1984... dat d'Action-Lëtzebuergesch sech roueg op d'Sir schreiw kann.

De Lëtzeburger „EBLUL“ as a ganz Europa bei Konferenzen an Aktiounen fir déi „manner verbete Sproochen“ dobäi, eis Meinungen an Iddien um Gebitt vun der Schoul an de Medien hun och vu Kataluene bis an Danmark e gud- de Klau. Natierlech as des europäesch Saach an Aarbecht fir eis Sprooch „heibanen“ net esou bekannt, well si nëmme baussent de Grenze wichtig as. Mä et soll

LUXEMBURGISCH HEUTE

Diese Seiten richten sich an den multilingualen Benutzer, der während der Sprachreise im Großraum Luxemburg erfahren möchte, welches ist der Stellenwert der National- sprach Luxemburgisch neben dem Französischen, Amtssprache der Staat, und dem Deutschen, meist gebräuchliche Sprache der Luxemburger?

Die hier angeführten statistischen Daten belegen die große Rolle der Amtssprache Luxemburgisch im sozialen und wirtschaftlichen Leben des Landes.

Dës Brochure
iwwer eis Sprooch an
d'Sproochen zu Lëtzebuerg
as (an dräi Sproochen /
D-F-E) 20 000mol
vun EBLUL-L gedréckt.
Frot se bei äis oder
um Syndicat d'initiative.

Iwwersetzungen...

Huet Dir ewell eng Kéier iwwer- luegt, wéivill Hollänner, Belscher oder Fransousen den Tour de France misste gewonn hun, wa mir dat mat dene véier Tir verglichen, déi de François Faber, den Nic Frantz an de Charly Gaul fir Lëtzebuerg op der ge- lener Lëscht stoen hun... dat gifen der fir déi Länner jo theoretisch 120, 130, an esouguer 700 fir d'Fransousen! Wa mir déi fënnel eischt Plazen huelen (Clement, Didier, Kirchen, Gold- schmit asw.), da kënne mir op nach méi verréckt Vergleicher!

Wa mir op dës Manéier eis beschi- Schreiwerten an Lëtzebuergesch huelen, da kënne mer op d'mannst zéng op eng international Lëscht vun dene Beschten, ouni natierlech op déi gréisst Litteratur-Genien aus der Welt- litteratur wellen anzeogen.

An dësem Gedanke-Strech soll och gesot sin, datt eng Iwwersetzung oder eng zollt Adaptation jidder Sprooch all Bier ka maachen, an hir op en Niveau kann hëllef, un dee vir- drun ni ee geduecht hat. Bei äis as jo de Rodange mam „Renet“ e formida- belt Beispill dofir; e Marcel Reuland, en Tit Schroeder, e Roger Manders- cheld („Ubu“) waren a sin sech net ze schued, fir zerguttst Iwwersetzun-

gen aus grouse Kultursproochen an eisen „Dialekt“ eriwerrzeuhen.

En Iwwersetzer muss net onbedéngt och selwer en Dichter sin, a scho guer kee genien; ower hie muss Gefill fir d'Saach u sech an apart fir d'Sprooch hun, an déi hien iwwersetzt. Wéivill vun äis hätten der dann en Donst vum Tolstoi, vum Dante, vum Garcia Lor- ca, vum Solschenitzyn, wann et keng fierbar Iwwersetzunge gif gin.

Gefill fir eis Sprooch an deem Sënn, dat heescht wëssen, wéi wäit a bis bei wat si ka matgoen... vrun allem muss all Iwwersetzer ower och d'Eierlech- keet hun, ëmmer klor an dütlech ze soen, vu wou hie säin Original hier huet; dat as leider bei e sëlliche (mise- rahelen) Theater-„Auteurs“ net de Fall. Och eng intellektuell Proprietéit ka geklaut gin!

Hei dann e kleengt Beispill, mat deem mir invitieret gufen, en hollän- nescht Gedicht an eis Sprooch ze iwwersetzen... an zwar zesumme mat alle Sproochen aus Europa. Den Dichter heescht Arjen Duinker. Mir kruten et op Hollännesch, Franséisch, Englesch a Spuenesch... an hei, wat an eiser Sprooch draus gin as... vläicht och iwwer dem Nodenen, wat Dir draus gemaach hätt:

DE STEEN BLITT

Arjen Duinker

De Steen blitt.
De Steen, deen nüt ka blieden,
Wat blitt dee Steen!

Séng Blieden hun e sëlliche Faarwen.
D'Faarwe wéi d'Wolken, op déi de Moud
schéngt.
D'Faarwe wéi déng An, méng Léif.
A waarn.

Faarwe wéi frou Lidles,
Vill Faarwen, wéi Wéiden, déi bi den
Horizont lafen.

Wat dee Steen do blitt,
Wat blitt dee Steen, deen nüt ka blieden...

Hie richt nom Wand, deen d'Geburela zerschléit.
Hie richt nom deem, wat sech rummele verstet,
No Bloud,
No gerüschterte Käschten,
Gedrëck an de Stroossen.

Hie richt no enger Fraibret vum Gesin a Füllen
An engschelt villfaarweg Pümpen.

Sou blitt de Steen,
De Steen deen nüt ka blieden,
Ech kommen erëm,
Ech kommen erëm, méng Léif, mat enger vu
séng Blieden.

DE STEEN BLOEIT

De steen bloeit.
De steen die niet kan bloeien,
Wat bloeit die steen.

Zijn bloeien zijn veelkleurig.
Gekleurd als de wolken, wanneer de maan hen
beschijnt.
Gekleurd als jouw ogen, liefste,
En warm.

Gekleurd als vrolijke ideeën,
Veelkleurig als golven die tot aan de horizon
golven.

Wat bloeit de steen,
Wat bloeit de steen die niet kan bloeien

Hij prant naar de wind die het geluid meebrengt.
Hij prant naar het variegéerde
Naar bloed.

Gepolte kastjes,
Drukke in de straten.
Hij gaat naar een vrijheid van rozen en velden
En betoverd veelkleurige vlinders.

Zo bloeit de steen,
De steen die niet kan bloeien
Ik kom terug,
Ik kom terug, liefste, met een van zijn bloemen.

Arjen Duinker, Amsterdam, 1996

LA PIERRE FLEURIT

La pierre fleurit.
La pierre qui ne saurait fleurir,
Mais comme elle fleurit!

Elle a des fleurs multicolores.
De la couleur des nuages que la lune éclaire.
De la couleur de tes yeux, mon amour,
Et vivres.

De la couleur d'idées gaies,
Multicolores comme des vagues se déroulant
à perte de vue.

Comme elle fleurit la pierre,
Comme elle fleurit la pierre qui ne saurait fleurir...

Elle a l'odeur du vent qui disperse les
graines.
Elle a l'odeur de l'évidence.

Du sang,
Des marionnettes chaudes,
De l'agitation de la rue
Elle a l'odeur d'une liberté de voir et de sentir
Et charme des papillons charmés.

Voilà comme elle fleurit, la pierre,
La pierre qui ne saurait fleurir.

Je m'en reviens, mon amour, avec l'une de ses
fleurs.

THE STONE BLOSSOMS

The stone blossoms.
The stone that cannot blossom,
How it blossoms, that stone

Its flowers are full of colour
Coloured like the clouds, when the moon lights

their edges.
Coloured like your eyes, my love,
And warm.
Coloured like joyful ideas,
Full of colour like waves swelling far out to sea.

How the stone blossoms.
How it blossoms, the stone that cannot blossom...

It smells of the wind that blows away waking,
It smells of things that need no explaining.
Of blood.

Roast chestnuts,
Crowds in the streets.
It smells of freedom of seeing and feeling
And bewitching colourful butterflies.

That's how the stone blossoms,
The stone that cannot blossom
I'll come back,
I'll come back, my love, with one of its flowers.

LA PIEDRA FLORECE

La piedra florece.
La piedra que florece no puede
Cómo florece esa piedra.

Sus flores son multicolores.
Coloradas como las nubes al alumbradas la luna,
Coloradas como tus ojos, vida mía,
Y cálidas.

Coloradas cual alegres ideas,
Multicolores cual olas que ondan hasta el
horizonte.

Cómo florece la piedra,
Cómo florece la piedra que florece no puede...

Lliva el aroma del viento que dispersa al llano,
Lliva el aroma de lo evidente,<
Huele a sangre.

A castañas asadas,
A alboroto en las calles.
Lliva el aroma de una libertad de visión y
sentimiento
Y hechará a mariposas multicolores.

Así florece la piedra,
La piedra que florece no puede
He de volver,
He de volver, vida mía, y te traeré una de sus flores

Eng KLACK fir eis SPROOCH

„Schreibreform endgültig vor dem Aus“

Dat konnt een an dësen Deg an deer seriöser däitscher Press liesen. Et as natirlech e ganzen decken Hummer, wann ee bedenkt, wéivill Schäum, Radau a Kaméidi iwwer déi nei däitsch Schreifweis ewell geschloe gin as ... an och, wéi mir hei plazeweis mat vrun de Won gelaf sin. Mir hun als net-offiziell däitschsproocheg Land (wéi Däitschland, déi däitschsproocheg Schwäiz an Eistreich) guer a glat näischt an denen Diskussiounen ze sichen; dat iwwregens och nach aus aneren Ursaachen (cf. 10. Okt. 1941). Well mir ower an eise Schoulen, an der Press oder soss deelweis offiziell mam Däitschen ze din hun, kann et äis natirlech och net egal sin ... emol kucken.

An dëser Saach gesäit een alt erëm eng Kéier, wéi et geet, wann een eppes fir „énert d'Leit“ mecht, an d'Leit sin engem am Fong zimlech egal. Bei deer „Reform“ vun der däitscher Orthographie hun Dosen-de vu Wëssenschaftler jorelaang un engem Gappchen-Gebréit; déi Wëssenschaftler waren natirlech „Linguisten“, wat net mat Languisten ze verwiesselen as; mä Linguiste sin nun emol d'meescht keng Leit vun der Praxis, mä vun der Theorie ... an eng Schreifweis as ganz bestëmmt net nëmmen eng Saach vun Theorie a Logik, mä vu Praxis, vrun allem vu Gewunnecht. Wann déi Wëssenschaftler doiwier sech vun Ufank un d'Press an d'Schoulpraktiker mat un den Dësch geholl hätten, da wir déi Katastroph net virkomm, vrun deer si elo stin; mä och „gutt Klapp“ kënne Klatzkäpp sin.

Well eis lëtzebuergesch Schreifweis sech, logescherweis duerch eis Schréftgewunnechten, och op déi däitsch Orthographie stüpt, as et natirlech an deem Sënn interessant, fir ze kucken, wéi d'Saach „déi Sait“ ausget. Et freet ee sech wiirlech, firwat „si“ net stéckelchersweis mat hirer Reform kumm sin, z. B. d'Grouss-Schreiwenn nëmmen am Ufank vum Saz a bei Nimm ageféiert an dee krommenolegen „B“ radikal op d'Schéff geschéckt hätten (deen d'Schwäizer ewell laang net méi gebrauchen, an deem et am Lëtzebuergeschen och net gët). Stellt iech emol vir, wat e „Gewulls“ dat elo do gët, wat e Milliardenkäschtespill ... a vrun allem, watfir eng freeschlech Onsécherheet bei de Kanner. Moie „Wëssenschaft“!

Mir hate vru 50 Joer och esou eng Schreifweiskniewelerei mam Lëtzebuergeschen. Do sollt dann alles, wat op e Kilometer no Däitsch ausgin huet, aus eiser Orthographie verschwannen; de gudder Professor Feltes huet sech och drugin ... ower hien as op englesch-franséische Bananneschuelen ausgeretscht ... vläicht erënnere sech der nach un dat koppeg „Scheibugh“ aus der Arméi ... a well een esou villes mat Lächerlechkeet kann doutmaachen, war déi Schreifweis séier begriewen.

Mir kruten em 1950 eng nei Orthographie, déi iwwregens fir de Fong guer net esou fonkelnoolsnei war; déi offiziell Dictionnaire-Commissioun as op deem normale Wee gaang, deem eis Schreifgewunnechte ganz wait respektéiert huet. Wa „si“ och nach direkt domat an d'Schoulen an énnert d'Vollek „probiere“ gaang wiren, dann hatte si dat klengt Geknatzels och nach erauskritt, un deem mir haut nach heiansdo knaen. Mä dat geet och nach an d'Rei ... mat éierlechem Well on alle Saiten ... mat Praxis an ouni zevill e sprocke wëssenschaftliche Réckstrank.

Lex Roth

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Bredewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkäsch: 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

Redaktioun vun dëser KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner
an de Comité vun der Action - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (43): 30. Mee 1998

de Professor Jos. HESS

Vru genee 25 Joer as e Mann an d'Éiswegkeet gaang, deem eist Land, séng Vollekkultur a séng Sprooch e ganz décke Koup ze verdanken hun. Eis „eeler Generatioun“ erënnert sech nach um Professor Hess séng Radiosmissionen, déi hie jorelaang um „UKW-Kanal 18“ iwwer Land a Leit gemaach huet. Hei soll emol daillech gesot sin, dat de Chefredakter vun deemools, den Hár Nic. Weber, e groust (an intelligent) Häerz fir vill Leit hat, déi am Sënn vun eiser Identitéit eppes ze soen an ze verzielen hätten.

Den Hár Hess (de „Bull“), wéi séng Studentecher hien ouni Bousecht genant hun) huet sech besonnesch em eis al Gebräcker bekëmmert, a séng Publikatiounen, apaart „Ahluxemburger Denkwürdigkeiten“, hun nach haut a ville Bibliothéiken eng Eiereplaz als Beroder. Hien huet (och als President)

iwwer 60 Joer um Dictionnaire vun eiser Sprooch matgeschafft, a séher 1946 (!) e ganz interessant Bichelchen iwwer eis Sprooch erausgin („Die Sprache der Luxemburger“), dat an der Normalschoul um Programm war ... och wann am Fong keen et flierdeghuecht huet, äis jonke Lëmmelen d'Äe ncheg dofir opzemaachen.

Fir all déi, déi um Radio oder op der Televisioun eis Sprooch, d'Wëssen iwwer d'Land a séng Leit als „Handwergesch“ brauchen, sin déi fennef Bänn vum Jos. Hess séngen Emissionen „Bei äis doheim“ eng richtig „Bitzkesch“, grad ewéi dem Eych Friedrich séng fennef Bänn mat de „Kaltenberblider“. Nach eng Kéier: ouni den Nic. Weber wir all dat an de Vergess geroden. An dofir war d'Éiereplack vun der Action-Lëtzebuerg fir de Websch Nic. eng gold (séwer) richtig Saach! P.W.

de „participe présent“

Eng vun de Knätzelen an eiser Sprooch as mat Sécherheet déi, dat een emmer erëm sou vill Forme vum Partizip Présens heiert. All Kéier dann, wann en op deer falscher Plaz oder iwwerhaapt falsch gebraucht gët, mengt een, d'Ouere gingen engem vum Kapp falen. Am Fong kennt eis Sprooch de „participe présent“ bis op e puer Beispiller („kache Waasser“) guer net.

Wann en dann och nach mat däitschen Ausdréck virdrun an hennendru gemixt gët, dann as et scho bal net méi nozelaucheren.

Do geet da riets vun engem „em sech gratlenden Humkan“, vun engem aus allen „platzende“ Sall, vun engem net emmer grad sou „ausfrierender“ Staatsinzanz, vun engem net „jwweleender“ einfach sou drop schwatzen „Gewerkschaft“.

Mat sou Ausdréck a Forme verhoundt een eis Sprooch an hirem Charakter. Well et muss ee wëssen, dat de Partizip Présens bal ni an eiser Sprooch gebraucht gët, grad sou wéi den Imperfekt, dee jo ganz rar as, bis op en etleche Plazen am Eislek.

Mir huelen eigentlech nëmmen, an dat ganz gar, d'Relativsatz. Mir soen also net „de schwätzende Staatsminister“, mee „de Staatsminister, dee schwätzt“, mir soen net „de sech drop virebereedend Klass“, mee „d'Klass, déi sech drop virebereet“, mir hu keng „emfalend Beam“, mee „Beam, déi emfalen“.

Wann een d'Ouere mol méi dacks opgespaant huet an am viraus drop oppasst, wat een net soll soen, da gesäit ee réischt, wéi einfach a leicht eis Sprooch as an och klénke kann. z.z.

Bravo, René KARTHEISER!

Déi russesch Editioun (5 000 Expl.) vum René Kartheiser sénger Déieregeschicht „Rick“, déi de russesche Kënschler Wladimir Bisengaliew als grouse Meeschter illustriert huet.

„Rick“ as vrun engem Mount op ... Russesch zu Moskau virgestallt gin! Wien hatt sech dat vrun 18 Joer gedreemt, wéi d'Actioun-Lëtzebuergesch dem René séng formidabel schéin a gutt geschriwwe Geschicht vum „Huer vum Stauséi“ fir d'Éischt un déi ganz grouss Klack gehaang huet! Zu Honnerten an Honnerten as déi kleng Déieregeschicht (24 Saiten) an d'Schoule gaang an do „verschaff“ gin. Et as dofir net bei der éischter Oplo bliwwen. Als Actioun-Lëtzebuergesch si mir mat all eise Mëmbereen haut

apaart houfreg, dat ee vun eisen „Haus-Auteuren“ esou eng Eier an engem Land an enger Sprooch kritt huet, wou ee roueg ka soen, dat et deer welt-genialer Schréftsteller „an der Backeschdose“ gët.

Leider schwieft dem René Kartheiser séng lyresch Prosa an hirer Qualitéit esou toueg a majestétesch iwwer engem „Stau“ vu vill manner Guddem, dat ee sech géng wëschlen, hie gëf séng 72 Joer vergiessen, an äis nach vill Freed mat séngem Talent maachen! A.L.

de Raymond SCHAACK...

huet an de leschte puer Joer e „Saz“ an eiser Sprooch gemaach, iwwer deem een nemme paff ka sin: Matwiersetzer vun de „Palmen op Lëtzebuergesch“, „Érlecker Erënnungen“, „Stadter Steb“ ... an elo „Verwonsche Welten“ Hien

as de gebuerene Sproochemann a ka verzele wéi eng Gabberpoul. Dat fléisst, dat glückt a bibbert, an dat fléist sech ewéi „Zitz“ ... dat muss ee kennen, oder op d'mannst kennenleieren. A séngem leschte Buch (Verwonsche Welten) beëigne mir

engem Schreiwert, deem an eiser Sprooch e ganz neie Wee geet, beim Laesen denkt et sech an de Charles Dickens ... an esouguer un den Edgar A. Poe ... kaalt iech et, oder loosst sech et schenken. Dir bereit et op kee Fall! P.W.

MËMBER bei äis
- dat gët Dir mat 500 Frang
- domat hëllef Dir
eiser Sprooch an der KLACK
→ de Postcheck: 6644-48

Eng KLACK fir eis SPROOCH

da maacht mat!

Datt eis Sprooch bal keng nei Wiirder mécht, an der all gudden Dag verléiert, dat huet am Fong déi selwecht Ursach: Mir hun et ze lichte mam Däitschen a Franséischen; a mam Engleschen hu mir den nämlechte Problem wéi d'Fransouse mam „franglais“ an déi Däitsch mam „Denglisch“. Fir eis kleng Sprooch, déi schoul-, litteratur- a pressemeisseg e kleespart Stéifkand as, do stellt sech d'Fro ower ganz anescht wéi bei eis groussen Noperen, déi sech nümme géint eng Säit wiere mussen; d'Lëtzebuergesch kritt der vun dräi Säiten op d'Baken!

Wat mir méi – an ëmmer méi wäit – an d'Schoul gin, wat mir natierlech och ëmmer méi wäit vun eiser Sprooch fortlafen, an dann heescht et herno nawell gäer, dës oder dat Wuert wir ze „al“ oder net méi „modern“. Mä wat as dat dann, en „aalt“ Wuert? As et „al“, wann ee seet, hie wir *eremkom*, aplaz *zréckkomm*, hie gif *hanschtueren* aplaz *zréck*, de Jang wir an *engem Stéck* krank aplaz „andauernd“, hie gif *fuddelen* aplaz *mogelen* a.e.v. ... wa mir emol op all déi Klengketen gëngen oppassen, da gif jidderree sech mat esou Gedéngels erwëssen.

Mä wéi wir et dann, wa mir alleguer emol eppes op déi einfach Manier fir eis Sprooch géng maachen? Jidderree bei sech, fir sech, mat sech. Dir sot, dat gif een net ëmmer „esou fannen“ ... mä dann huet emol eist net kleng Bichelche mat de „rouden a gréng Lëschen“. Do kritt dir Honnerte vu Beispiller, wéi een et soll oder net soll maachen; dat Heft as schéi propper a kamoud an zwee gedeelt, an dir kënnt selwer är perséinlech „Lösung“ sichen, wann dir déi eng oder déi aner Sait einfach zoudeekt; et as e Spill wéi en anert ... ower hei kann ee spilles eppes léieren, dat zugadderlescht jidderengem an apaart eiser Sprooch vill bréngt!

Wéi heescht dat Heft? Wou kritt een et? Wat kascht et? ... Mä et as net méi deier wéi eng Pizza (240 Frang + Porto); eis Membere kréien et als Cadeau (si bezuele jo 500 Frang d'Jor Cotisation!); jidderree kann et op eiser Telephon oder Fax bestellen an einfach no „Gréng a rout Lëschen / Nr. 20“ froen. Dat Buch as géint keen; et soll a wéllt kengem wéi din, mä eppes Guddes fir eis Sprooch hëllef maachen. Mä vläicht wir dat bei eng gedleg Geleehheet, fir iech bei eiser Actioun fir d'Sprooch Mëmbere ze maachen ... da sidd dir och bei denen, déi dës Stéck vun eiser Identitéit net wëlle luppe loosse.

L.R.

MÈMBER
vun der Actioun-Lëtzebuergesch

- dat git dir mat 500 Frang
- domat hëllef dir eis KLACK an d'Heft bezuelen
- dir kritt all Jor e Cadeau

→ Postscheck: 6644-48

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmbere: 500 Frang d'Jor

Postscheck: 6644-48

eise Respekt MONSEIGNEUR

Eis Grousseltere ware gutt beroden, wéi si vrun 79 Jor fir d'Haus Nassau-Weilburg gesiimt hun. Mir hun eng fein Famill un der Spëtzt vun eiser Land, op déi mir heibannen an douhauss kennen houfreg sin; a mir sin dat!

Vun elo un hëllef eisen Ierf-groussherzog Henri sengem sympathesche Papp voll an nom Sënn vun eiser Constitutioun d'Staatsaffäre vun eiser Heemecht droen. Hie soll wëssen, dat mir och, esouguer no de Statute vun eiserem Veräin, mat Begeescherung a Respekt op séng nei Missioun kucken.

Mir sin Zeien, dat eis Sprooch, als en Haaptelement vun eiser Kultur an Egenart, eiser Pränzefamill un Häerz läit.

Eise Comité hält ower och nach besonnesch drop, de Kapphäre vun eiser Staatsinstanzen e grouss Mer-

ci ze soen, dat eis Sprooch beim feierlechen Eed am Palais esou eng schéi Roll gespillt huet.

Mir sin an enger Rei mat all de

Leit, déi an der Press a privat hir Freed an Trei gewisen hun.

Vive eis Dynastie!

Vive eis Heemecht!

e Cadeau fir d'Kommioun

De Pätter huet „an der Zäit“ d'Auer kaaft, an d'Giedel eng Ketten. No an no sin dann d'Cadeau mat dem Portmonni méi déck gin. Ob dat besser as, dat soll jidderree mat sech selwer ofmaachen. Als Tatta, Monni, Frënd, Bekannten, Noper huet een alt emol sou séng Problemercher, fir eppes „Klenges“ ze fannen ... „si hu jo alles“, gell dir. Mä wéi wir et dann emol mat engem Buch an eiser Sprooch?

Dir fannt a jidder zerguttstertem Bicherbuttek haut Bicher, déi als Cadeau vill Freed maachen, an déi och nach eiser Sprooch eppes brén-

gen. Als „kleng Cadeau“ leie si d'meescht an deem Präis, deem dir fir eng aner „Klenggeket“ wéllt aussetzen.

Mir bidden iech fir déi Geleehheet „d'Psalmen op Lëtzebuergesch“ (1 000 Frang) an och eist Buch vum Jeanine Theis, „Spréchelecher a Geschichten“ (600 Frang) ... rufft un, an dir kritt et geschéckt.

Vergiesst dobäi ower och net, dat et an eiser Sprooch Dosende vu flotte Kanner- a Jugendbicher vum Josy Braun, vum Guy Rewenig, vum Jemp Hoscheit, vum René Karthei-

ser a villen anere gët, déi op iech waarden ... a wéi wir et mat enger „Koppel“ Asterix, Tintin oder Walt Disney-Geschichten op Lëtzebuergesch?

P.W.

GENERALVERSAMMLUNG
- donneschdes!
- 4.3. 1991
- 19.30 fuer

→ schreift iech et op

Redaktioun vun dëser KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes,
an de Comité vun der Actioun-Lëtzebuergesch
Nächst Klack (42): 25. Abril 1998

Superdrecks këscht a "Recycling"*

All Mënsch as domat averstan, dat „eppes dofir gemaach gët“, fir dat mir net am Offall vum Luxus erstécken, an deem déi grouss Majoritéit vun eiser Gesellschaft leeft. Dir kennt d'Method: den Dreck gët nom Material gesénnert, an déi verschidden Zorte vu Material gi sonner op d'Säit gemaach: „verbrannt, gemuel oder erausgeraf, fir ze recycléieren“. Dat kascht emol fir d'Éischt Iwwerlees bei de „Leit“. Versteesdemes bei dem Einzelen, Aarbecht, Organisatioun a kéipweis Geld fir äis alleguer. An der Zäit, wéi méi „einfach“ gelieft gin as, si „si“ dem Dreck nach besser Meeschter gin; et war es net esou vill, an et war knapps eppes drénner, dat net vum selwe vermuescht, verrascht oder vergaang as ... mä watderdäiwel huet dat da mat eiser Sprooch ze din?! Näscht direkt, mä am Verglach e ganze Quascht.

Misst do net och emol geraumt, gesénnert, erausgeraf, verbrannt a recycléiert gin; wir et net déck Zäit, drun ze denken, dat si erstéckt, wa mir de Plastik, d'Gëft, schweiert Metall, d'Glas, de Pabeier gëngen eenzel erauskroen an et „verduen“? Kënnt mir emgedréint net maandelweis Wiirder, Ausdréck a Satz erëm recycléieren, déi mir an de leschten 30 bis 40 Joer op den

Drecksoup gehäit hun ... och mat System, mat Verstand, mat Aarbecht, an esouguer mat politeschen Hannergedanken, mä ouni Honnerte vu Milhiounen.

Mir kënnt jo emol mam Sënnere ufänken: aus der Sprooch (privat, um Mikro, bei Rieden) dat erauspätzen, wat total friem an iwwerflësseg as, well mir lëtzebuergesch Ausdréck dofir hin; donieft kënnt dann déi Wiirder erëm an de Brauch geholl gin, déi zënter Jor an Dag an eiser Sprooch waren a mutwëlles téscht d'Millesteng vum Däitschen a Franséische geroode sin ... mä och dat misst mat „System“ gemaach gin (mat Lëschen vu Saachen, Planzen, Déieren asw.), mat e bësse verstänneger Léift fir d'Saach. Dat huet och net nümme mat der Schoul ze din, well d'Sprooch jidderengem séng „Privatsaach“ as. Am Fong misst also jidderree emol bei sech selwer ufänken ... mä wou a wéi?

An eiserem neie Bichelchen (Nr. 20) fannt dir Honnerte vu Beispiller fir an d'Superdrecks këscht a fir de „Recycling“!

* Recycling? ... en „neit“ Wuert aus dem ale Griecheschen, dat eiser Sprooch net wéi deet, well si keent fir dee Begrëff hat.

A.L.

AL-ASTI

Mir waren als Veräin nach ëmmer dofir, dat eis Sprooch een vun de beschte Mëtelen as, fir sech bei am Land eranzeliewen; dat hat an huet näscht mat „Ideologie“ oder engem „Kamellebuttéksismus“ ze din, well et as eng Saach vu klorem Mënscheverstand.

Fir eng Sprooch ze léieren, musen d'Erständ an d'Mëtelen dofir do sin ... oder geschaf gin. An deem Sënn dierfe mir vläicht emol rém drun erënnere, dat

d'Actioun Lëtzebuergesch vrun 22 Jor déi éischt Coursé fir eis Sprooch systematesch organiséiert a gehal huet.

Dofir war et fir äis eng normal an natierlech Saach, der ASTI (Association de soutien aux travailleurs immigrés) eng kleng finanziell Bäiluecht ze gin, wéi si elo a materiell Laberante mat hirer Sproocharbecht fir eis auslännesch Kanner geroode as. Mir wënschen eierlech, dat „hir Saach“ an d'Rei geet.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Wäld - Brécken a Fräschen-Tunnellen

Mir wëssen alleguer, datt et fir Déieren a Planzen, déi a Gefor sin, ze verschwannen, zënter Jor an Dag Lëscht gëtt, op denen dës Kreatur vun eiser natierlecher Ëmwelt klor an däitlech ernimmt sin, fir datt jidder ee si kann a soll kennen. Dat ënnerschreift all verstännege Mënsch mat zwou Hänn. Wa Stroossen an Autobunnen gebaut gin, da gëtt den „Impakt op d'Natur“ studéiert, respektéiert a kompenséiert; da gi „Fräschen-Tunnellen“ gebaut, Brécke fir klengt a grouss Wäld, kilometrelaang Maschendraht gezun; Hektare Bësch gin nei geplanzt ... alles gutt, an och an der Rei.

Mä wéi as et an deem Sënn mat der Suerg fir eis Sprooch, mam Gestu-déiers, mam Respekt a mat der „Kompensatioun“, also mam „frësch uplanzen“? Do gëtt wullen an ënnerhillege gelooss; do gëtt et keng „Tunnellen“, fir datt eis Würder an Ausdréck drënner erduerch kommen, ouni iwwerrannt ze gin; do gëtt och keng „Brécke“ gebaut, fir datt eis Sprooch éierbar erliwer bei eis Kanner a Kandskanner kënnt. Oder dach? Eis Sprooch huet leider keng „Lobby“, also keng Gruppen an Drockmittlelen, keng Ëmweltpolitiker, keng „Greenpeace-Militanten“ ... si huet just e Veräin, deem zënter 27 Jor wuddert an duddert, fir dat Häerz-Stéck vun eiser kultureller an nationaler Ëmwelt an der Rucht ze halen. Jëmme Kanner! Wat kënn mir mam Geld vun e puer Wäld-Brécken, enger Partie Fräschen-tunnellen do maachen! ... A wéi wier et mam „Kompenséieren“ an Neiplanze vun deem Sproochekär, deem einfach futtige gelooss gëtt?

Mat dene bësse Finanzen, déi eis trei Mëmbren äis gin (z. eng Millioun) mussen mir alles selwer berappen, och wat dir hei liest ... mä eis Zeitungen (déi iwegens hiert Bescht maachen) sin net do, fir eis Sprooch finanziell iwwer Waasser ze halen.

An zwou/drai Woche gi mir en neit Heft eraus, d'Nummer 20 vun eiser „Extraserie“. An hei an der Klack fant dir d'Titelsäit ... si as gewollt e bësse lëscht an opfälleg, mä dat Bannescht as méngerwäreg kee Witz: Do fant dir Honnerten eiser Würder an Ausdréck a Beispiller, fir emol a Rou ze liesen an ze iwerleien, wat mat eiser Sprooch dorëmmer gedriwe gëtt. Schudderreg! Dat as dann déi „rout“ Lëscht. Déi „gréng“ bréngt Ausdréck, déi a Gefor sin ... och bei Iech? Mä da kuckt déi Lëschten emol duerch.

Natierlech si mir eis Mëmbren dës nei Publikatioun als eischt schellleg. Mä et kann och jidder ee se geschéckt kréien, dee si bei äis um Telefon oder Fax bestëllt (94 Säiten, 240 Frang + Porto, fir Schoulen a Gruppen, bei op d'mannst 10 Stéck, 200 Frang). Dir fant all eis Adress-Nummeren a Konten hei uwen an der Klack.

L. R.

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmb: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

Mir brauchen en éierbaart lëtzebugesch Schoulbuch!

D'Schoulleit, mee och déi, déi a Crèche an a „foyers de jour“ schaffen, hun am Laf vun de leschte Jore mussen gesin, datt déi kleng an déi manner kleng Kanner knapps nach Lëtzebugesch kënne schwätzen.

Dat huet mol näischt domat ze din, datt et kleng Fransousen, Italiéiner a Portugiesen sin; do gi een et nach verstoen. Mee och Kanner aus Familien, wou si vu klengem un nëmme Lëtzebugesch héieren hun, geheien nach just sou eenzel Wieder dohinner, ouni Saz, ouni Zesammenhang.

Mat schellleg dorun as ganz sécher, datt der vill vun hinne stonnelaang virun der Televisioun setzen, an do weess ee jo ... Duerfir misste mer, wa mer eis Sprooch nach e bësse wellen eschthuelen, iwerleien, wat mer do maache kënnten. D'Schoul kënnt do fir e kleng Wutz asprangen, awer

nëmme fir e Wutz, well an där kuerzer Zäit, wou d'Kanner an der Schoul sin, kann een och keng Bierger rëckelen a keng Wonner maachen.

Mee wa mer an der Schoul schon déi Grimmel Lëtzebugesch hun, da kënnt een awer wéinstens profitéieren, fir eppes aus deer Stonn ze maachen. Mee leidegottes hu mer net dat richteg Buch. O, ech weess, mir hu wuel Liesbicher mat Satzlecher, Witzlecher a Geschichter; e puer sin der och emol méi sérieux, mee dat geet alles net duer, fir eis Sprooch opzebauen an zerguttst ze erhalen.

Mer bräuchte vill méi e Buch, dat d'Lëtzebugesch vu klengem erop upaakt, sou eent, dat wessenschaftlech a pädagogesch gefeilt wier, an dat dem Schoulmeeschter schon an der Spillschoul kinnt vill hëllefen; sou eent, wéi mer et fir aner Sproo-

che-Fächer hun; sou eent mat kleng Serie-Sätz, déi trainéiert kënnt gin; sou eent mat Billercher, fir ze beschreiwen; sou eent mat ganze Sätz, déi aus konkrete Situatiounen eraus de Kanner ginnen a Flesch a Blut iwergeen. Parallel an duerno kënnt mer dann op déi aner Bicher mat Geschichten an Erzéiunge lassgoen a méi uwen op eis Nationaldichter an eis Gebräicher kommen.

Sou e Bichelche kënnt opgebaut gi wéi dat, wat d'Actioun-Lëtzebugesch fir déi Grouss erausgin huet, a wat schon Dausende gehollef huet, sech an eis Sprooch ze knéien.

Well eng Sprooch geet engem nëmme dann a Flesch a Blut iwer, wann een déiselwecht Satz dacks an a ville verschiddene Situatiounen gebraucht, ouni datt d'Grammatik engem an de Feiss treilt oder iwerall Sträck setzt.

Z. T.

Redaktioun vun dëser KLACK:

Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner,
an de Comité vun der Actioun - Lëtzebugesch
Nächst Klack (41): 28. März 1998

Sprooch - Spréchercher

Ei gëtt vill Wouerechten, déi sech besser festsetzen a behalen, wa si an eng Zort vu Rumm gesat gin, e gewëssenen Takt kréien a reimen. Am Michel Rodange séngem Renert fanne mir e ganzen Aarbel voll deer gereimter Wouerechten „am Takt“, wou de Fuuss séng Liewesphilosophie zum beschte get. Beispiller:

De Räiche kann alt domm sin,
da wäert en nach gedeien;
mä d'Domnheit bei em Aarmen,
as guer net ze verzeien.

D'Welt as e Sak voll Kriisen,
wou een deen aner zwickt;
déi iewescht gi geppelt,
déi ennescht gin zerdréckt.

Den Dicks hat dem Lentz och op séng Manéier de Wouer geblosen,
well de Misch heiansdo zevill héich Tailongen op de Schong hat, an am Houdäitschen dorëmmer getrautscht as:

Wie kann dat „Edelekeit“
verstoen,
„Wandbeidlerei“ kënns du nach soen ...
a „Langweil“, „Minnesänger“,
„t spuckt“,
wat d'Houdäitsch do erauser kuckt ...

wat wëlls du mat deem falsche Plonner?
Wéi as de Schniewel dir gewuess?
Brauch d'Hemetschwaart dach,
wat s' de hues!

Maja: A wéi wir et an deem Sënn dann haut mat e puer Spréchercher iwer eis Houdäitsch am Lëtzebugesch:

wat schnell vernannt gëtt, dat as séier;
en Eber as bei äis e Béier;
fir wat e Minnech Wallach deffen,
an d'Sprooch och nach domat ersefen?

Wat maache mir mat Sauerdeeg,
a woufir quer aplaz eist quesch?
Hei guf mat Deesem ugesat,
wann een eng Bäckercht wëlls hat.

(LR)

Mir probéieren elo mol, an all Klack e puer deer Spréchercher iwer koppeg-verdäitscht Ausdréck an eiser Sprooch ze bréngen ... mä an eisem neie Bichelchen (Rout/Gréng Lëschten) as e ganze Quascht Material dofir ze fannen; da kënnent der jo vill sech drugin, fir emol selwer esou Spréchercher ze maachen. Da-lass!

AL

Nagano...

Dir huet vläicht ... an och eng Grimmel houfreg ... gelies, datt a Japan, op der Wanterolympiad, eise (richteg!) Fandel mat bei der Ufanks-Feier war ... an esouguer „Eis-Hemcht“ op Lëtzebugesch vu jonke Japaner gesonge gin as. Vu wou dat kënnt? Mä well eis Sprooch zënter 1984 an eist Nationalidd zënter 1992 iwer Gesetz offiziell (also och international!) am Gesetz stin! Mir mengen äis, zesumme mat eise Mëmbren, e ganze Koup dofir ... well ouni eis/Ar Actioun-Lëtzebugesch wir dat net de Fall! Natierlech

kann ee sech iwer aner Saachen esou séng Gedanke maachen: Mat dene Suen, déi fir dee gudden Schlittschong-Jong a (vrun allem!) fir déi „offiziell“ Delegation an de Bulli gehat gufen, hätte mir 3 Jor eis Aarbecht fir eis Sprooch finanzéieren kënnt!

Datt dat op „héigem Niveau“ nach emmer net esou richtig verstan as ... dat as ganz sécher net der Actioun-Lëtzebugesch hir Schuld, déi jo och nach emmer offiziell behandelt gëtt wéi deem allerleschte Jicke-Club!

AL

eiser Publikatiounen

- d'Psalmen op Lëtzebugesch, e Cadeau fir d'Kommioun a fir d'Liewen! (1 000 Frang + Porto)
- Spréchercher a Geschichten, e flott Buch, fir ze liesen a virzeliesen, vum J. Theis-Kauth (650 Frang + Porto)
- Den Texas-Nuckes vum Louis Miesch verzielt (100 F + Porto)

Fir d'125 Jor „Renert“ hat d'Brauerei Mousel op d'Initiativ vum Charel Boucon e Saz véier verschäide Beiërdeckele mam Michel Rodange erausgin. Hei weisen mir de stengen Humpe fir déiselwecht Geleienheet Bravo a merci!

Dierle mir an deem Sënn och op eng Actioun fir anere Clausener zielen: den August liesch? A wat soen eis „Käerénger“ an „Dikrecher“ Frenn an dëser Saach?

Franglais + Denglioch Vizmates a Co.

Honnertdausende vun Zeitungen a Bicher gëtt et an der Sprooch vum Molière a vum Goethe. An Däitschland an am Frankräich léieren d'Kanner an hirer Hemetschsprooch liesen a schreiwen; d'Primäre-Schoul, de „Kolléisch“ an d'Uni sin an hire Länner op hir Sproochen opgebaut. An ower ... „si“ wiere sech mat Kloten a Krallen géint d'Englesch, dat sech iwer hir Sprooch leet. Sin dat dann och elo himiddeg Fanatiker, normativ Puristen a konservativ Klunnessen ... fir déi mir dacks gehale gin? Sätz: „die deutsche Sprache wird zusehends

vun englischem Pidgin verdünnt ... unsere Sprache verkommt galoppierend zu einem verheerenden englischen Kauderwelsch ... sie darf nicht mehr und weiter vom Englischen vergewaltigt werden ...“

Abée jo! A wat solle mir dann do soen? 25 däätschsproocheg Televisiounsprogrammen, eng praktesch däätschsproocheg Press, Däätsch als Haaptfach an alle Schoulen ... a Lëtzebugesch als Haaptsuerg vun engem private Veräin ... vun deem „offiziell“ knapps een eppes wësse wëllt.

P. W.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Dialekt oder Sprooch?

Dat as eng vun de Froen, déi am dackste gestallt gin, wann et em d'Lëtzebuergesch geet ... mä bal ëmmer vu Leit, déi an d'Labberänte gereden, wann ee si den Ennerscheid oder eng Definitioune freet. Eent as ganz sécher: d'Lëtzebuergesch huet hei bei eis eng ganz aner Fonktoun wéi z. B. egal watfir een Dialekt, deen an Däitschland ënnert dem Houdäitsch steet. Iwrengs as et och d'Fonktoun, de Gebrauch vun engem „Sproochvehikel“, woumat Wëssenschaftler him eng Kap. en Hutt oder eng Dunn opsetzen ... fir d'Lëtzebuergesch wir et ongeféier en Hutt; eng Dunn gif him bal goe wéi e Suedel op engem Bauz.

Wie sech ower zerguttst fir d'Fro „Dialekt/Sprooch“ intressiert, dee fënt am Professor Fernand Hoffmann sénger „Geschichte der Luxemburger Mundartdichtung/Bd 1“ op 8 Säiten eng wëssenschaftlech zolitt Basis ënnert dem Titel „Mundart und Hochsprache“; iwrengs sin hei och d'Argumentatiounen vun de respektierste Linguisten aus eisem Sproochgebit zsumme-gestallt, mä dat liest sech net wéi e Krimi! Dofir as et och fir gewisse Leit méi einfach, en Humpespréich mëndlech oder schréfflech an d'Welt ze blozen, wéi sech durch d'Aarbechte vum Walter Henzen, Mathias Zender, Bernard Martin, Robert Bruch, Fernand Hoffmann a. n. a. ze bueren. Mä op d'Fro selwer gët et nach eng ganz kurz an einfachen Antwort: Mondart, Dialekt, Sprooch? Dat as egal! Et as nun emol déi Sprooch, déi mir alleguer schwätzen, an deer mir fillen a denken, mat deer eis Mamm „äis an d'Liewen era gekéist huet (M. Lentz)“, déi ouni mä an ower en Hauptstéck vun eiser nationaler a kultureller Identitéit war, as a bleift.

Gelungeneweis as jo och eis Sprooch „schold“, datt mir esou fréi wéi keen an Europa mat zwou Rise-Kultur-Héich-sproochen a Kontakt kommen; vill vun äis schloen der sech esouguer mat véier Sproochen éierbar durch d'Welt. Dat as e sogenannte Sprooch-Paradox, fir dee mir vill beneit an nawell bewonnert gin.

Do verblatzen all Froen iwwer e „Klassement“ vum Lëtzebuergesch; a mir loosse de Spezialisten déi Schank, fir datt si eppes ze knaen hun.

L.R.

Eis Sprooch

Sin et d'Koppen, d'Stécker, d'Bëscher, déi d'Leit maache wéi se sin, oder si mir durch d'Gebräucher Lëtzebuergeser Bürger gin? Jidderdin, dee misst et spiren: Lëtzebuerg, dat läit muer brooch, wa mir haut mussen entbieren d'Kraaft vun eiser Hämechtssprooch! Ech wäiss, ech wäiss, et gët gesot, eis Sprooch wir gutt fir an de Stot, fir héich Gedanken, grouss Gefiller, do hätte mir keng richtig Biller. Souguer, wann dat sollt wouer sin, kann et dach näischt méi Scheines gin, wéi sech an d'Sprooch eranzekneien an deer eis äge Blumme blieten. Franséisch an Däitsch daerf tech gefalen, mä wat dir musst an Eieren halen, dat as eis Sprooch ... well si as d'Mueg vum klengen Ländchen Lëtzebuerg!

René Kartheiser

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROUCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

„Eise Papp am Himmel“ zu Jerusalem

An enger kurzer Notiz konnt een deser Deg an der Zeitung liesen, datt den Abbé Kottong vu Stockem/Stackem (elo zu Freylange/Frelen bei Arel), zsumme mat eise Frënn vun „Arelerland a Sprooch“, d'Initiativ geholl huet, fir de lëtzebuergeschen Text vum „Pater noster“ op d'Mauere vum Carmel um Oliveberg zu Jerusalem ophängen ze loosse. Bei enger rezenten Rees an d'Helleg Land hat hie gesin, datt bei den 49 Sproochen, an denen den Text vum Gebiet vum eiser Här do op grousser Keramik-panneau steet, d'Lëtzebuergesch fehlt. Eenzock gouf e Panneau mam Gebiet an eiser lëtzebuergescher Mammesprooch bestallt, an dee soll elo am September – als follegsten – opgehangen an offiziell vum Abbé Kottong agesent gin.

Als AL kenne mir des Initiativ nëmme begreifen. Vun Ufank u si mir agetruede „fir alles, wat lëtzebuergesch as, apaart fir eis Sprooch“ (Artikel 3 vun eise Statuten), an esou och fir eis Sprooch an der Kiirch. D'AL hat ëmmer e puer Vertrieder an deer deemoleger Commissioun „Lëtzebuergesch an der Kiirch“, déi an de 70er Joeren eng éischt Versioun vum „Pater noster“ op Lëtzebuergesch iwwersat huet, an déi vum Bëschof den „Nihil obstat“ krut. Haut steet des Versioun licht ofgeännert – mam Sege vu Roum – am Lëtzebuergeschen Massbuch a gët ëmmer méi an eise Kiirche gebiet.

Wann „eise“ „Pater noster“ elo och op déi Plaz stoe kéint, wou e fir d'éischt gebiet gouf, an déi Stad, an

där eiser Här gestuerwen an operstan as, an an där d'Wéi vun eiser chrëschtlicher Relioun steet, dann as dat en Evenement, dat am Fong geholl vill méi verdéngt hätt, ewéi nëmme eng kurz Zeitungsnotiz vun 30 Zeilen. Eis Virfuere, déi dacks mat deem Gebiet op de Lépsen hiirt Liewe fir d'Heemecht hirgin hun, wësst den Abbé Kottong an de Frënn vun „Arelerland a Sprooch“ net genuch Merci fir hir Initiativ ze soen, e Merci, deem mir äis vu ganzem Häerz uschleissen!

P.S. Vun enger Rei Joere war des Initiativ ewell vu Lëtzebuergescher Pilger opkomm; deemools guf d'Iddi ower aus politesche Grënn net ëmgesat.

C.B.

Redaktioun vun deser KLACK:

Claude Bache, René Faber, Arthur J. Reckinger, Lex Roth, Paul Wilmes, Roby Zenner, an de Comité vun der Action - Lëtzebuergesch
Nächst Klack (40): 28. Februar 1998

Merci, Alain Atten!

(Photo: LW-Archiv)

An enger klenger, sympathescher Feier krut den Här Alain Atten d'selwer Eiereplack (Dicks-Rodange-Lentz) vun eiser A.L.

De President René Faber huet dem Här Atten seng Verdéngschter fir eis Sprooch opgezielt a gelueft (Sproochwëssenschaft, Dictionnaire, Iwwersetzungen, Theaterstécker, Radio ... an hoffentlech nach vill a laang!).

Iwrengs huet den Alain Atten och den Arrêt geschriwwen, mat deem de Minister Robert Krieps d'Schreiftweis vum Dictionnaire offiziell gemaach huet ... hie steet also an enger gudder Rei mat den Här Pierre Werner a Robert Krieps, déi fir hir „legal“ Verdéngschter fir eis Sprooch 1984 déi alleréisch selwer Eiereplack vun der A.L. kruten.

R.F.

Jelwéng oder Jelwen?

Mat Elwen huet dat näischt ze dën; a fir déi (vill!) denen eist Land jo bal méi friem as wéi hir sonneg Vakanzplazen: et dréint sech ëm „Elvange“ bei Biekerech.

As et dann elo Jelwéng oder Jelwen? Déiselwecht Fro kéint mir fir eng Rétsch aner Uertschaften am Land stellen:

Hunsdréif/Hensdréif – Bettenduerf/Bettendréif – Huncheréng/Héncheréng – Niertréich/Niertréng/Neertert – Dol/Doal – Schwéidséng/Schwéidsbëng(en) – Ierpeldéng/Ierpeldang – Déifferdeng/Déifferdang – Mënsch/Minsch

Déi vu „baussen eran“ hun et do net ëmmer liicht ... An déi vu bannen hun nach laang net all déiselwecht Meinung, souguer dacks decken Zodioweinst. Hei wir ower a jidder Gemeng eng Lösung méiglech: de Gemengerot hält eng offiziell Decisioun, an hie gët déi dohinne, wou si eng Roll spillt (Stroosverwaltung, Post asw.). A firwat de lëtzebuergeschen Uertschaftsnumm net och, esou wéi op de Schéiler, op de Bréifpabeier an op Enveloppen drécken? Dat geet an d'Breet, an et meelt den Numm fest!

Mir soen dem Här Francis Filbig vun Jelwen eise Merci fir säi Bréif an deser Saach. P.W.

d'Kapesetzung den Altweiberbal + de Karnavalsprénz

D'Fuesend steet rëm virun der Dir. Dat as all Jor déi Zäit, wou ee scho mueres fréi mengt, et hält een – jett! – déi falsch Statioun um Radio ageschallt. Do héiert een da vun Altweiberbal, vun Alaf, Ahoi, Kapesetzung, Karnavalsprénzen a Karnavalsprinzessinnen. Mä da geet et op emol op Lëtzebuergesch weider: aha, et huet een awer e Lëtzebuerg.

O, mir hun et mat eiser Sprooch, besonnesch wat d'Fuesend ugeet, wäit bruecht! Fir d'éischt mol menge mer, mir missten den Däitschen alles nomachen: duerfir e Bal den 11. November owes um 11.11 Auer, duerfir gin d'Krawatten duergeschneidden, duerfir iwwerhuel mer hir Fuesbiller fir op eis Plakaten, an da wéle mer de Karnavalsprénz an d'Karnavalsprinzessin a mir organisieren eng Kapesetzung.

Näischt dogéint. Ower mir bräuchten äis jo wierklech net ze schummen, fir bei eise flotten Traditionen ze bleiwen. Fir d'Fuesend hun eis Bomien a Mammen nach Fueskichecher, Nonnefätschtercher, Fläppercher, Fie-

dercher, Verwurelter, Tërkelcher an Tëttelecher gebak. Mir Kanner sin nach d'Boke kucke gaangen. Déi Grouss waren um Fuesbal mat Konfetti, faarwege Rëndelcher, Pabeierbëmmelcher a Concours fir déi schéinste Boken. D'Veräiner hu bal alleguer bei der Kavalkad matgemaach; Bokemäilercher sin dorëmmer gelaf a gesprongen, an do huet een net op Schratt an Tratt Alaf an Ahoi héieren ... maja, den 1. an den 2. „Preis“/TV ... an déi 20 aner!

Uechter d'ganz Jor as vun der Fuesend riets gaangen, am meeschten natierlech an der Zäit ronderëm d'Fuesend selwer. D'Mamm war geplot, „wéi d'Pan an der Fuesend“, „wien d'Fuesend net geckeg as, deen as et soss d'ganz Joer“, „wat een d'Fuesend spénnt, dat friessen d'Mais“, a fir ze soen, datt eppes net beeen gepasst huet, huet ee gemengt, et wir „ewéi Fuesend a Faaschten“.

Ganz secher as d'Fuesend mat déi Zäit, wou schon zënter lang eis flott Wieder bal gestrach sen. Leider. Ower et as ni ze spët, fir en neien Hoff ze maachen! z.z.

se non è vero...

Dëslescht stoung ech an der Keess vun engem Geschäft; et muss ee jo eppes am Haus hun, wann d'Kanner „liichte“ kommen. Wéi ech scho bal an der Rei war, huet et am Bauch an an der Box vun der Perséinchen, déi just viru mir gewaart huet, ganz verdächtig gerubbelt. Ech hun hir iwwer d'Schëller gekuckt, ob si vläicht un engem sougenannte „Rubbillett“ géng schappen, reiwen, krazen oder schreipen ... Näischt esou! Ganz séier hun ech durch d'Fenster gekuckt, ob de Rubbeler net eventuell vun dobaussen kéim – d'Meteo hat den Owend virdu gemengt, et misst ee mat lichten Donnerwiedere rechnen: et war ganz hell dobaussen! Also goung ech op eng aner Keess lass ...

Et war mer nach bessen Zäit bliwwen, du sin ech als brave „Steierzuer“ nach direkt op de Steierbüro gaang. „Mäin Numm as Esouasou“ sot ech: „ech komme méng Steieren zuelen.“ Du frot de Beamte mech frëndlech, ob ech vun deer aner Säit vun der Musel war ... a.j.r.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Statistiken a sauer Mous ...?

Wat huet dat mateneen ze din, oder wat us den Ennerscheid? Mä d'sauer Mous (an nët Sauerkraut!) as ëmmer Kabes...

A wann ech mech nët uren, dann huet den Churchill emol gesot: Et get drai Zorte vu Ligen ... klenger, grousser a Statistiken.

Dat Allerkriddlegste as ower, datt d'Resultater vun esou Statistiken an Emfrou esou gefaalt, gediebelt, gerullt, geknatscht ka gin ewéi Plastilin ... an da get et dee Männen, deen ee gäer hätt oder brauch.

Eng Emfrou iwer d'Sproochgebräicher (an och nach „au piffomètre“ iwer Telefon!) as bei äis am Land eng ganz speziell Saach, well d'Antwerten dacks zwee oder drai Gesichter hun ... an deen, deen d'Antwort get, huet keent! Mä da verkleet een dat Ganzt mat geleierten Ausdréck („fourchette représentative“, „moyenne pondérée“) an et dréint een et duerch eng Millen, déi Zuelen a Prozenter „relativéiert“, an et seet een et kéim vum CRP-CU, an da klénkt dat och nach wëssenschaftlech ... a wien et nët gleef, dat as nun emol en onghuwellen Topert.

Mir hun z. B. hei am Land (nach ëmmer) 66,7% Lëtzeburger, mä an deer Emfrou iwer d'Sprooch fanne mir der nëmmen 48% ... mat engem schéine „gudde Moien“ un „d'Représentativitéit“! Do stëmmt jo d'Fellement ewell nët; da kann ee sech denke wéi zolitt datt de Bän as.

Fir klor ze weise wéi et mam Vergleich mat „Statistik / sauer Mous“ as, dann dat hei: Do get stur a steif behapt 47% vun de Leit (alleguer!) hei am Land gifen hir Familienannöncen op Franséisch maachen, 41% op Letzebuergesch an 8% op Däitsch; d'Letzebuergesch selwer wieren do mat hirer Sprooch bei 57% ... sauer Mous! ... wien „d'Wort“ an „d'tageblatt“ vun de leschten 12 Méint hält an déi Annöncen zielt, dee kennt op ronn 80% letzebuergesch Familienannöncen, esouguer (ee Gléck!) mat ganz villen net typesche letzebuergeschen Nimm; 80% vum Total.

Wann een dann och nach eng Zeitung opmecht an des Iwerschréit iwer dat statistesch Gehäck liest: „Le français est la langue la plus connue au Luxembourg“ ... da gesäit een, datt de Verglach mat de Plastilinsmännercher net esou falsch as; dee Saz as op d'mannst zweedäiteg, well doraus liest ee poulricht, mir hätten e franséischsproocheg Land. Dat stëmmt genoe esou mann wéi datt Letzebuerg däitschsproocheg war.

E gudde letzebuergeschen Ausdréck, deen iwrengs keen aneren ewéi mir verstee, passt giedlech heidrop: Quetsch och! L. R.

Am Numm vum Papp a vum Jong... oder Son?

Mir sin ewell méi dacks vun eise Mëmbere gewuer gin, datt si de „Son“ an der Kirch esou gelunge fannen.

Aus deem Däitschen „Im Namen des Vaters und des Sohnes...“ as op ville Plazen „Am Numm vum Papp a vum Son“ gin, an et mengt een do wirklech all Kéier, et gif ee kee Letzebuergesch méi héieren, mä Däitsch oder Hollännesch.

Dofir eise gudde Rot: Wir et nët vill méi schéin, wa mir géife bidden: Am Numm vum Papp a vum Jong a vum hellege Geescht?

All déi Leit, déi äis dorop gestouss hun, géife sech dorwuer freuen, a mir selwer soen am viraus e ganz décke Merci.

Z. T.

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROUCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmbere: 500 Frang d'Jor

Postacheck: 6644-48

Fir dat neit Jor

wëlle mir an deser Klack emol op eng aner Manéier wënsche wéi dat gemeenleche geschitt ... mat e puer Gedanken ... fir an eiser haseleger, beseleger, stresserger Zäit ze bedenken. Hei sin zwein Texter, déi an hirer letzebuergescher Form datselwecht soen a bedeite wéi an hirer Original-Sprooch, dem Däitschen an dem Engleschen:

Ech wënschen der Zäit fir ze liewen

*Ech wënschen der Zäit, dech ze frëen, ze laachen,
Well nëmmen esou kanns d'eppe draus maachen.*

*Ech wënschen der Zäit z'iwerleien, ze denken,
An och ze genëssen, grad wéi ze verschenken.*

*Ech wënschen der Zäit ze rouen, ze raschten,
Si soll dech nëmmen keng Nerve kaschten.*

*Ech wënschen der Zäit, nët fir ze verdreien,
Ech wënschen, si soll der nach iwwregbleien*

Als Zäit fir alles gutt unzucken

Aplaz no der Zäit an op d'Auer ze kucken.

Ech wënschen der Zäit no de Stären ze gräifen,

An Zäit fir ze sangen an och fir ze püfen.

Ech wënschen der Zäit op dech opzespäen,

Et as nët gutt, déi Zäit ze verpassen.

Ech wënschen der Zäit zu dir ze fannen,

All Dag, all Stonn als Gléck ze gewinnen.

Ech wënschen der Zäit fir Schéines z'erliewen,

Ech wënschen der Zäit a Rou fir ze liewen!

(Aus „Ich wünsche dir Zeit“ vum Elli Michler fräi vum Felix Ternes op Letzebuergesch iwwersat.)

E léift Laachen,

dat kascht näischt, ower et bréngt vill.

*Et mecht déi méi räich, déi et kréien,
a kee méi aarm, deen et gët.*

*Et dauert just een Ament,
mä et kann ee sech dacks éiweg drun erënnere.*

*Keen as räich genuch, fir et nët ze brauchen,
keen ze vill aarm fir et nët dowäert ze sin.*

Et bréngt Gléck doheem an hëllef iwwerall.

Et as e Stéck Frëndschaft, dat ee spürt.

*E léift Laache gët deem Rou, dee midd as,
an deem Courage, dee kee méi huet.*

*Et as nët ze kafen, nët ze léinen a kengem ze huelen;
well et eppes as, dat nëmmen vum do un
e Wert huet, wou een et gët.*

*A wann s Du emol engem Mënsch begéins,
deen nët ëmstand as, léif ze laachen,*

*da maach Däin Häerz op a laach Du him,
well et huet keen e léift Laache méi néideg
ewéi deen ... deen aneren nët léif laache kann!*

(Auteur?... an enger Dokteschpraxis vum enger Plakat erfou aus dem Engleschen iwwersat.) L. R.

UGDA: Lëtzebuerg Lidder

Eng vun eise gréissten an am beschte geféierten Organisatiounen as „d'Union-Adolphe“. Den Numm vum Grand-Duc Adolphe seet eis ewell, datt des Federatioun vun de Museksgesellschaften zum traditionelle Stack vun eise kulturelle Liewe gehéiert, an zwar wäit iwer 100 Jor.

„Lëtzebuerg Lidder“, eng Bommen-Iddi vun hire Federatiounsdirigenten. 16 eiser Lidder op CD an op Cassette, mat engem flotte Bichelche fir d'Texter, vun 12 Kanner-Chorale gesong ... eng Gellecht!

Wien en Häerz fir eis Sprooch an hir Lidder huet, a sénge Kanner

déi wellt mat op hire Wee gin, oder eise klenge Frënn wellt e flotte Cadeau maachen ... hei as et!

Iwer Telephon (46 25 37 / 46 25 37) oder Fax (47 14 40) kennt dir bestellen (600 F ofgeho! / 670 F geschéckt).

PS. D'Actioun-Lëtzebuergesch kennt am Januar 1998 mat der UGDA beieenen, fir e Plang a Programm fir eng Zesummenaarbecht opzestellen. Mir frëen eis drop! AL

Redaktioun vun deser KLACK:

Lex Roth, Felix Ternes, Paul Wiemes, Roby Zenner,
an de Comité vun der Actioun -Lëtzebuergesch
Nächst Klack (39): 31. Januar 1998

Rout Lëscht - Gréng Lëscht

Datt eis Sprooch es am meeschte kritt, wann si vum Mikro (egal wou!) verhandst gët, dat as eng „operluegt“ Saach. Datt si der ower och onheemlech do laanscht d'Repper an op d'Bels kritt, wou „gewielte Volleksverrieder“ am Numm vun de Lëtzeburger (an hirer Sprooch!) schwätzen, dat as grad esou klor, aremséileg a geféierlech ... liest d'Chämberblichchen emol op d'Sprooch duerch, da kennt dir vu mueres bis owes laachen... wann et nët fir ze kräische wir.

Datt vill rondrem Geschwätz an dat stéckelchersweis Geschreifs wëlle mir dann ower elo mol zerguttst op e Punkt bréngen, dat heescht an en Heft, eng Extra-nummer (20.) vun der Actioun-Lëtzebuergesch. An deem Bichelche vu ronn 40 Säite fannt dir 500 Beispiller, wéi eis Sprooch um Mikro an och an der Chämber noneegemaach gët, a mir bréngen 300 Wiirder an Ausdréck, déi amgang sin, muttwel-

les ermëlzt an ewechgehäit ze gin. Mir schreiwen och, duerch wat, a mir schloe vir, wéi een et fir eis Sprooch besser kënnt maachen. Natierlech kréien eis Mëmbere dat Heft alleguer; mä mir drécken der genuch, fir datt all Journalist, jidder Politiker a vläicht och Schoulpersonal sech kënnen an dee Problem kréien.

Mir sin äis bewosst, datt äis op des Actioun geantwert get, dat wir „puristesche, normativ“ an esouguer konservativ a fanatesch; mä dat kënnt dann d'meescht vun zwou Zorte Leit: 1) vun denen, déi behaupten, en Hond wir rosen, fir e kënnen ze erschëissen; 2) vun denen, déi 3 Deeg an eng Éiwegkeet iwer e Saz aus engem Gedicht kënne saften. Wien d'Letzebuergesch éierlech a klor als e Stéck vun eiser egener kultureller Émwelt gesäit, deen hëlft sech dat neit Bichelchen op de Leescht... an zu Häerz!

P. W.

Eis Resistenz

Wat d'Actioun-Lëtzebuergesch zënter 27 Joer mecht, dat as eng Zort vu Resistenz géint dat muttwëllest Futtimaache vun eiser Sprooch als Element vun eiser Identitéit a Kultur ... mä d'Gefor“ as just déi, datt een dacks dofir veruuzt a verdommt get, an dat natierlech vun deerselwechter Zort vu Leit, déi sech mat hirem iwerleenen Zynismus „an der Zäit“ verfuusst hun / hätten, wéi et doutgeféierlech war, fir eist Land a séng Fräiheet e geruete Reckstrank ze behalen. Déi kenne mir!

Mir hun deslescht dem „Conseil national de la résistance“

geschréien a gefrot, fir äis mat der Resistenz zesummenzusetzen, an iwer Actiounen fir eis Sprooch ze schwätzen. Hir Antwort war klor an dätlich jo! A mir maachen äis eng grouss Eier draus, e Saz aus dem Bréif vum CNR un d'Actioun-Lëtzebuergesch ze publizéieren: „Mir si frö, datt Dir zënter Joren nët midd gin, eiser Sprooch op alle Plange viranzehelfen. Villmools merci am Numm vun der Letzebuergesch Resistenz!“

Wann dat kee Compliment vun deer richteger Plaz fir d'AL an hir Mëmbere as ...!

AL

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Χριστός ...

A wat as dat do dann elo? Mü et waren der bestëmmt ewell genuch vun äis a Gricheland, denen d's Bustawen nët friem sin; d's grichesche Iwer-schreift as den Numm CHRISTUS, esou wéi mir en am Latäin (Kirch) fan-nen, also nët mat K; och am Däitsche get deen Numm esou geschriwen, grad ewei all Wärdler an Nimm, d'vum CHRISTUS huerkommen (christ-lich, christgläubig, Christoph, Christa ...).

Git an d'Franséisch, an d'Englesch, an d'Spuenesch oder d'Portugi-sesch: iverall bleift de gricheschen „X“ = „sch“ stoen, esouguer wann et net „Schistos“ mü „Krisfils“ ausgeschwat get ... firwat solle mir dann elo fir Chrëschtdag aus der Rei danczen?

Wann elo dësen oder deen onbedengt op de „Krëschtdag“ hält, da misst hie sech ower an allem treu bleiwen, dat domat ze din huet, also: Kristi-an, Klor (chem. Element = Cu), Krom (Metall, nët Butek!), Krometer, kromatesch, Krisanthemen, KSV (apla: CSV), LKGB (apla: LCGB) ... an da lande mir bei der Psykologi ... zugadderlescht och bei der Fisik, Filo-sofi, an d'Lächerlecheit kritt keen Enn ... firwat? As et vläicht méi „modern“, méi „cool“? Oder wëlle mer d'Schreifweis vun deem schéinen, heigen an heemlegen Dag deer Fassong upassen, op d'Chrëschtdag emmer méi wait vu sengem Fong a Senn ewechgeholl get, fir datt nach just de Bauch, „d'Gladder“ an d'Blénkeren domat ze din hun; da kënnt een dee bossge „Kreschtdag“ vläicht och verstoen ... well dat méi no bei eisem „Kresch“ as, dee fir d'Gissercher an den Trach geschott get ... a mat KRESCHtdag wir esouguer nach e Bustaf gespuert.

Solle mir äis dann elo nach iwer deen Afenzodi wonnen, dee mat der däitscher Schreifweis opgefueert get, wa mir selwer iwer d'kleengste Knäz-el an der Orthographie (Ortografi?) vum Lëtzebuergeschen de Fléi nach d'Laas siche gin?

Nach eppes: an eisem (bis elo) offiziellen Dictionnaire steet keen eenzegst Wuert, dat mat „C / Ch“ ugeet, mä d'Ursoach erlaabt jüdderengem, sech seng Meinung ze maachen ... oder de Kapp ze rëselen. Hei, wat op der Sait 171 ënner „C“ emmer anerem steet: „Im Wortanlaut wird das Schriftzeichen c (-ch-) in eingebürgerten Wörtern fremder Herkunft in Anlehnung an das deutsche resp. französische Wortbild beibehalten ... wo der „Große Duden“ c (-ch-) schreibt, besteht also kein Grund, dieses Zeichen im luxemburgischen Schriftbild durch „k“ zu ersetzen“. Also: Chrëschtdag!

Mat eiser Sprooch uechter d'Welt

Wie mengt, oder „provençzfrus-tréiert“ emmer nëmme vun eisem „Dialekt“ schwätzt, dee soll sech emol froen, wat dat iwerhaapt heescht, op jidderfall as de GEBRAUCH vum Lëtzebuergeschen nët „dialektal“.

An deemselwechte Senn as et jo och interessant, datt dem Roger Manderscheid sän „Dialekt-Roman“ – Schacko Klack – elo vum Georges Hausener op Däitsch iwersat erauskennt ... an dem René

Kartheiser säi RICK zu Moskau ... op Russesch? Bravo René.

Der Madame André Collignon gratuliere mir gläich fir zwee lëtzebuergesch Bicher: 1) eng Iwer-setzung vun heich-klassege russe-sche Gedichter an eis Sprooch; 2) e Gedichtband „Lues a roueg fléisst de Floss ...“, hir russesch-lëtzebu-ergesch Gedichter kënnt dir iwe-gens bei äis an der AL kréien: Tele-phon 47 06 12. AL

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkasscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 63 89

Cotisation/Mëmber: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

Wat Saachen ee sou dorëmmer héiert

Mir mussen äis alleguer méi an der Gitt halen, wa mer eis Sprooch net wellen nach méi verhoondsen.

De Bernard Tapie as nët fir „de gekaafte Match“ verurteelt gin, mee fir „de verkaafte / kaafte Match“.

Am Laf vun dene leschte Wochen huet een d'Oueren alt mol méi grouss opgehalen, fir ze héieren, wou eppes net klappert. Hei nemmen e puer Beispiller, déi een aus der Kescht sprangen doen.

De Lift leeft och net „längs“ enger Staang, mee éischter laanscht eng Staang oder héchstens un enger Staang.

Och wann ee munneches vum Tennis versteet, da versteet een déi

Rognon a Ris de veau Civet mat Girollen an Airellen

... dat as natirlech eng Schla-bäizchen, wann et zerguttst gemaach as; wann et dann och nach op engem appetitterlechen Dësch mat enger schéiner Nappe (Deschelduch!) an deem houbesche Couvert (Laffelsgeschir!) zer-véiert as ... da kim een na well erëm, fir och nach hire Ragoût de biche (RÉ!) ze schmaachen, gellid.

Do as alles gutt, just d'Sprooch nicht zimlech ugebrannt! Hei bei äis haten d'Kälfcher nach emmer Nieren an eng Tymusdrüs, mä an der Kichen huet dat och nach emmer ÉIERCHER a PUJEL geheescht; den HUESEN-ZIWWI brauch dem „Civet“ nët aus de Féiss ze goen, well si kom-men allen zwee vum selwechte

Alles geet, wann een nëmme wëllt!

Esou hun ech geduecht, wéi ech deser Deeg am Büro vum eiser Action Lëtzebuergesch d'Informa-tionsblat vun der Gemeng Pëtting, „Pëtting Aktuell“, N° 31 vum 10. November 1997 durchgeblidert hun, dat mir schon zënter Jor an Dag vun hinne geschéckt kréien.

Nët nemmen, datt den Titel an d'Titelblat flott opgemaach sin, mä dat meescht an deem 28 Saiten laan-gen Informationsblat as och nach op Lëtzebuergesch, an esouguer op zimmlech propper Lëtzebuergesch geschriwwen. Den „ordre du jour“ vun de Gemengerotsitzungen as wuel op Franséisch, awer dat wat déi eenzel Conseiljee gesot hun, as op Lëtzebuergesch erëmgin. Och en

Artikel iwwer dat neit Kulturhaus „A Rousen“ op der Pëttinger Maart-plaz an e puer Notizen iwwer en etlech Manifestatiounen an der Gemeng sin an „eiser“ Sprooch geschriwwen.

Wat net op Lëtzebuergesch, mä op Franséisch do steet – an dat ka jo och nët anescht sin –, dat as d'Mat-deelung, datt de Pëttinger an de Rodanger Syndicat d'Initiative erëm Lëtzebuergesch-Coursen organisieren, an deenen d'Auslän-ner, deér et jo méngerwäert genuch am Minett get, d'Sprooch vun de Leit „vun hei“ léiere kënnen.

Als Action Lëtzebuergesch begreisse mir d'Initiativ vun de Gemengeverantworlechen a soen

hei Nouvelle awer op kee Fall: „De Sampras huet an 3 „Sätz“ gewon-nen. Ech hat gemengt, am Tennis geiwen nach emmer „Sätz“ gespillt.

Et versteet een och, datt nët jid-dereen all Ausdréck aus dem Baurewiese kennt, mee datt „de Won den Téissel gebrach huet“, dat kascht een e bessche Krempes, bis engem op eemol d'Spächerlicht opgeet, datt „de Won den Téissel gebrach huet“.

laténgesche Wuert (coepa); KRELLEBIER oder ROUT MOLBIER pass grad esou gutt wéi „Airellen“, an d'HÉNGER-PATT muss nët fir de „Pfiffer-ling“ oder eng „girole“ aus der Pan sprangen, well et as hei bei äis nach haut eng KOCHER / DRÉI-SCHEL a wissst als dat zënter Uedem an Eiv an eise Bëscher.

As et dann elo schued oder nët, wa mir d'Wärdler muttwéiles an de Sproochendrecksemer gehei-en? Kultur oder nët? P.W.

hinnen am Numm vun eiser Sprooch Merci, datt si hire Bulletin zu engem gudden Deel op Lëtzebu-ergesch erausgin. Vläicht kéinten aner Gemenge sech un deene Pëttinger e Beispill huelen. Et gesäit ee jo: Alles geet ... t muss ee just wellen ... C.B.

Den Hummer

„Am Radio“ hu „ä“ elo wéi et schéngt eng (intern!) Action gestart, d'Wuert vun der Woch“ heescht, ... da brénge mir elo an eiser Klack, den Hummer vum Moun!“, deen äis des Keier d'Madame Monique Zorca era-geschéckt huet: „de Bienfait vun engem Bued as den Toucher vum Waasser“ ... Pang!

(„Hei Ele!“ / 18.11.17)

de Comité vun der „Action Lëtzebuergesch“
Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny,
Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert,
Milly Thill a Roby Zenner
Nächst Klack (38): 29. Dezember 1997

Schëi Chrëschtdéeg
am Fridden
a vill Gléck
am neie Jor!

Dir mengt mat Recht,
dat hei wir e besscher ze
fréi ... ower eis next
KLACK kënnt jo matzen
tëscht de Feierdeeg, a
vläicht as dat hei e „Mid-del“ fir d'Kaarten, déi Dir
schéckt.

Arlon oder Arel

Mir gin net op ARLON mä mir gin op AREL.

Hei fannt Der Nimm aus de Gemenge vum Arelerland, esou wéi si haut nach an hirer, an an onser Sprooch, genannt gin.

Aix sur Cloie	Esch op der Huert
Arlon	Arel
Athus	Attem
Aubange	Eibben, Eibéng
Autelbas	Nidderalter
Autelhaut	Ueweralter
Barnich	Barnech
Battincourt	Beetem
Bébanche	Bieben
Bodange	Biedeg
Bonnert	Bunnert
Buvange	Beiwien
Clairefontaine	Badebuerg
Croix Rouge	Beierchen
Differt	Déifert
Fauvillers	Fateler
Fouches	Affen
Frassem	Fruessen
Ferme Birel	Birelhaff
Freylange	Frällen
Gaichel	Giechel
Grendel	Grendel
Grumelange	Gréimel
Guelff	Gielef
Guerlange	Gierleng
Gursch	Girsch
Hubery	Hiewerdang
Hachy Haerzeg	
Halancy	Hueldang
Heinsch	Häischel
Heinstert	Heeschtert
Hondelange	Hondel
Lischert	Leschert
Longeau	Laser

Lottert	Lottert
Louchert	Luchert
Martelange	Martel
Messancy	Miezeg
Nobressart	Gehaanselchert
Noedlange	Néidlang
Nothomb	Noutem
Parete	Partt
Post	Pass
Quatre-Vents	Katterwang
Radelange	Réidel
Rodenhof	Roudenhaif
Rosenberg	Rousebiere
Sampont	Sues
Schadeck	Schuedect
Schockville	Schakeler
Schoppach	Schappach
Selange	Séilen
Sesselich	Siesselech
Seymerich	Seimerich
Stehnen	Stienen
Sterpenich	Sterpenech
Stockem	Stackem
Thaumont	Daddebuerg
Tintange	Tennen
Toernich	Ternech
Tontelange	Tontel
Turpange	Türpen
Udange	Eiden
Viville	Alenuewen
Waltzing	Walzing
Wamach	Wamach
Weyler	Welle
Wisembach	Wiisbech
Wolberg	Wolberg
Wolkrange	Woulker

aus der Broschür „Eis Sprooch
iwert all Grenzen“, erasgi vum
Verain „Areler Land a Sprooch“,
1979 R.F.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Jänni a Männi...

entzant sech zënter Jor an Dag iwer dee Sproocharmutt, deen „eng Stonn fir Lëtzebuerg“ an eis Radioen op äis lass-loossen... „eis“? ... mü wann do eng Firma behaupt, si hält 70, 80 oder nach méi Prozent vun den Nolauschterer a Kuckerten, da läit deen dëckste Batz vun deem Sproochmisär och bei hir! Ower dës TV- a Radios-Firma as „eis“ nüt; si gehéiert Geldsäck a „shareholder“-Krazerte vun dobaussen, denen eis Sprooch a mir egal sin, ower nüt „eis“ national Frequenzen, mat dene si dat eenzegt maachen, wat sie intresséiert: Geld!

Wat verschidde Leit um Mikro sech do an eiser Sprooch leeschten, dat geet nach nüt emol op d'Haut vun dausend Kéi. Entweder si wëssen et nüt besser; mä da si si op deer falscher Plaz. Oder si kënnen et nüt besser; da freet ee sech, wéi si dohinner komm sin oder do bleiwen dierfen... et sief dann, et as hinnen egal, wéi a mat wat si eis Sprooch bis an déi lescht Lächerlechkeet verhonnsen. Mä do si mir alt erëm bei hirem (anonyme) Patron, deem jo och alles egal as... a wéi de Meeschter, sou säng Geeschter!

A wat kënne „mir“ dann do maachen? Mir? Näischt! Wann eis „Vertrieeder“ näischt géint dat Sprooch-Verbrieche maachen, dann as all eist Geknadders fir d'Kaz. Mä wie sin eis Vertrieeder? A wou sin déi vun hinnen, déi e geruete Réckstrank hun, wann eng Kamera vrun hinne steet, oder een hinnen de Mikro eënnert d'Nues hält? Wou sin déi vun hinnen, déi sech mat äis, mat „Jänni a Männi“, an eng Rei stellen, fir eppes géint déi onerhéiert Sprooch-Mäarderei un d'Rullen ze kréien?

As eis Sprooch e Stéck vun eiser Identitéit, vun eiser Kultur, vun eiser Geschicht, vun eise „Patrimoine“, jo oder neen? Wann nüt, da soll et éierlech gesot a geschriwe gin. Wa jo, dann hun eis Leit an der Châmber, an der Régierung, am Staatsrot genoe esou fir dës Stéck vun eise Land ze suergen an ze schäff wéi fir jidder Element vun eiser kultureller an natierlecher Umwelt. Nüt méi an nüt manner. Et as wirklech aremsleeg, datt mir dofir musse biedele wéi déi leschten Heeschtsäck! L.R.

Gedichter a Geschichten vum Jeanine Theis-Kauth

Ganz vill vun eise Membren hun der mat hirem Bong hiirt Buch op der Foire ofgeholl.

- Bis de 5. Dezember kann d'Buch elo op der SPUERKEESS-Agence ofgeholl gin, déi um perséinleche Bong steet.
- Natierlech kann och jiddereen et bei äis bestellen a kafen (Prais: 680 Frang & Porto).

ACTION LËTZEBUERG EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmber: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

Firwat kee Schëld mat L?

An der Mall vun engem Supermarché huet e Metzlesch-Stand sech etabléiert a verkeeft Flesch, dat op Lëtzebuerg Bauerenhaff gezillt get.

Déi schéi frësch Wuer, appetittlech präsentéiert, laacht een un. Ech decidéiere mech fir Schwéngskotteletten an e puer Tranche Bauerenhaff. Et as u mëngem Tour. Natierlech rieden ech deen „donkele“ Vendeur op Franséisch un. Prompt antwert hien op Lëtzebuergesch a freet mech, ob ech gä zaart Kottelette vum Filet oder méi saftiger vum Hals hätt. Ech si paff a verwonnert, datt deen Ausländer mech op Lëtzebuergesch zervéiert. Ech man him duerfir éierlech Komplimenter: „Wuerfir dann nüt, Madame? Et mécht mir Freed, Lëtzebuergesch ze schwätzen, just ech muss nach vill bäléieren. Ech

komme vum Cap Vert a sin elo schons zwielef Jor hei zu Lëtzebuerg. Ech wunnen an der Stad, a méng dräi Kanner gin do an d'Schoul. Si kënne gutt Lëtzebuergesch a léiere mech och Lëtzebuergesch schwätzen. Méng Fra geet an Owescoursen a léiert och Lëtzebuergesch.“ Hie schmunzelt a mengt sech net nëmmen e bëssen.

Iwwerdeems recommandéiert dee flénke Borscht mir hire gudd Lëtzebuergesche Pati, get mir eng Onz ze schmaachen, waart luuss seg en Ablack op mäin Aversstandes a leet eng Portioun fir mech op d'Wo. „Loosst lech deen den Owend gutt schmaachen! – Soss nach eppes Madame, wannehgelift?“ – „Dat wir alles.“

Dee frëndleche Vendeur mécht d'Rechnong. „Et as fir dräi-hon-

nert-fénnef-a-siwenzeng Frang. Madame, pour trois cent soixante-quinze francs; hun ech richtig gesot? – dräi-honnert-fénnef-a-siwenzeng Frang“, verséichert hie sech. „O, déi Zuelen, déi maache mir nach Misär.“

Ech encouragéieren hien a garantéieren him, datt säng Méi sech bezuelt mécht. Sängem Patron géif ech am léifste soen, hie soll sou e Gesell an Éieren halen an him enn dës Joers eng Prime ausbezuelen. A firwat nüt esou e strifsame Vendeur mat engem Badge auszezeichnen, op deem geschriww steet: „Ech schwätzen och Lëtzebuergesch.“ Ganz sécher géif datt dem Geschäft nimm Luef an esoumer Profit abréngen. A vill éierlech Lëtzebuergesche sech iwwer esou eng Initiativ freën. M.T.

Nach eng Kéier:

Merci Post, merci Editus

An eise neien Telefonsbuch fanne mir elo – endlech! – och d'Lëtzebuergesch Nimm vun eisen Uertschaften, esou wéi si duerch d'Jorhonnerte gestackt hun: e Stéck vun eiser Identitéit a Kultur. Doriwer gong kee Wuert rieds, wéi d'Provenz-Sensations-Spezialisten op der TV hire Rolléng/Rolléng-Krimi (an hirem gewinnten Aarmuts-Lëtzebuergesch) opgefouert hun.

Natierlech kann ee sech säng Gedanken iwer dee Rolléng-Messel maachen, ower dat kanneregt Gesteppels a Gewulls (op Vize-mates-Däitsch) kann eisen éierleche Merci un d'Post an d'Editus nüt verképpen! P.W.

de Comité vun der „Action Lëtzebuergesch“
Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny,
Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert,
Milly Thill a Roby Zenner
Nächst Klack (37): 29. November 1997

A wou si mir?!

Wann emmer dëselwecht Leit de Bic musse spetzen, fir an de Sproochbloderen um Radio an op der TV ze picken an ze steppelen, da waarde „si“, bis deen Dimmer alt erëm erwiir as... an da fuere „si“ genoe sou virun, maachen esouguer nach arrogant de Geck, an et get just nach méi schlemm. Déi Taktik as nüt nei, nüt apaart intelligent, ower si „zitt“... Les chiens aboient et la caravane passe... An déi Muppen, déi billen, déi baussen net, geldir. Mol kucken!

Dofir si mir och frou, wann emol „anerer“ sech melden, hien éierlechen Numm fir d'Saach vun eiser Sprooch hiergin, an nach laang net „deer mannster“. Hei eng Lescht deer Mikros-Bauzegketen, déi de Professor Jeng Turmes (Germanist am ISERP/LGE) äis opgeschriwen a geschéckt huet:

- eng Meldung de Weekend betreffend (M.K.)
- en Déif bleift weider bestëm-mend (M.K.)
- en Héich as um Unzoch (M.K.)
- dir huet d'Zecken elo uge-schwat (M.Z.)
- eng grouss Botz steet un (M.H.)

- gréisser Problemer stin un (C.M.)
- dir schwätzt déi vill Stonnen un (J.R.)
- ofwieselnd gi Kandidaten ermëttelt (M.M.)
- de Comité beschwätzt Froen (M.P.)
- déi 100 m ewech leiend Kierch (F.E.)
- et war e klarifizéierend Gespréich (M.L.)
- beim uschlëssende Corner (R.M.)
- d'Sonn léisst sech blécken (G.W.)
- am Kader vun hei, vun do, deem an deem (alleguer!)

Dat hei sin e puer „klassesch“ Beispiller, mir hun och d'Nimm, déi Dir hei roden dierft. Natierlech kenne mir déi eefälleg Ausrieden: keng Zäit, am Stress, et seet sech net alles. A wann Dir nüt gitt!

Dat Allerschlemmst un deem Kudelmuddel as dat hei: no Jor an Dag mengen der vill, datt Vizimates-Däitsch wir Lëtzebuergesch. Dann haten d'Nazien an d'Gielemännercher vru 50 Jor ower recht. An deem Fall: Vive d'Journée de la Commémoration nationale! AL

Concours

Dir wësst ewell méi laang, datt d'Action Lëtzebuergesch / Eis Sprooch eng Lescht vun deem koppege Lëtzebuergesch zesummenstellt, mat deem eis Sprooch op der TV an um Radio füttigemaach get. Dir kënnt äis alleguer dobai hëllefen: bis den 31. Dezember leeft elo e Concours fir déi Leit, déi äis esou vill Beispiller ewéi méiglech eraschécken (esou wéi de Professor Turmes an dës KLACK).

Wat as ze gewannen?

1. Prais: e kompletten Dictionnaire (5 Bänn)
2. Prais: de RENERT a Biller (Franz Kinnen)
3. Prais: Fransesch-letzb. Dictionnaire (Rinnen)
4. Prais: Däitsch-letzb. Dict. (Rinnen-Reuland)
- 5.-15. Prais: Extranummere vun „Eis Sprooch“ (Psalmen, Gedichter, Geschichten asw.)

● Eis Adress as hei an der Klack

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Merci Post an Editus!

MOERSDORF -
Mëischduerf

PETIT-
NOBRESSART -
Kleng-Elcher

HAMIVILLE -
Heesdrëf

LAMADELAINE -
Rolleng

GRUEMEL-
SCHEID -
Grëmmescht

ENSCHERANGE -
Aischer

NEIDHAUSEN -
Näidsen

Et as elo genee e Jor, datt uechter d'ganzt Land an op all Manéieren décken Zodi weinst de „Wäisse Säiten“, deem neien Telefonsbuch, war; natirlech war dat net nëmmen eng lëscht-geschicht, an dofir as et och eng Affaire fir all déi gin, déi „an den Affairen“ hiert Lieve maachen. Ee Gléck hun d'Madame Minister, d'Post-Entreprise an Editus de verwarrelte Knuet ouni Feischten a Flëckerei duerchgeha; d'Buch kum nei eraus, Ponkt, färdig!

Bei de Reklamatiounen, Wensch a Virschlei war och e klengen Artikel aus eiser/Ärer Klack, an deem mir gefrot hun, déi lëtzebuergesch Nimm vun allen Uertschaften och ënnert oder hannert deem „offiziellen“ Uertschaftsnumm ze kréien. An Ärem neien Telefonsbuch gesit Dir d'Resultat: Formidabel! Vläicht gët et eng Retsch Leit, déi guer näischt esou Apaartes doru gesin, an déi de Kapp rëselen, datt ech dat hei esou heich an/um d'Klack hänken, ower da bedenkt emol:

— et brauch elo kee méi laang ze froen, oder an eng (verstoppten) Tabell glannen ze goen, wat „Troine, Petit-Nobressart, Gralingen oder Born“ op Lëtze-

buergesch heescht... huet d'Wäiss Säiten!

— dat Buch gët 220 000mol gedréckt a steet praktesch an all Haus... och bei eisen ausländesche Leit!

— vun elo un huet keen an engem Radio oder op der TV mei Krampes, egal wäfir ee vun eisen Uertschaftsnumm erëmze-fannen... ower och keng fuddel-leg Entschellegung mei, fir Oberler „Abweiler“ ze vernennen!

— eis Uertschaftsnumm bleiwen duerch d'Schëlter vun der Uertschaft selwer an duerch d'Publikatioun am Telefonsbuch erhalten, well dat och fir eis 35% ausländesche Mathierger offiziell Referenz sin.

Bei eiseim Merci dann nach zwou kleng Bemierkungen: 1) wann Dir e „Schreifknuet“ oder en Uertschaftsnumm begéint, mat deem Dir net averstane sid, da sot oder schreift äis dat op eng vun eisen Nummern oder Adressen. — 2) wa sollt ee sech u Sträitfall à la „Mënsbech/Minsbech – Dikrech/Dikrich – Bastenduerf/B'dréf“ stousen... da soll dat offiziell an der Gemeng richtegbeéit gin; net vun der Post oder vun äis.

Lex Roth

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmben: 500 Franc d'Jor

Postcheck: 6644-48

äis as nët eis!

Am Däitschen, am Franséischen oder Englesche fanne mir et normal, datt **uns/unse-re** – **nous/nos** – **us/our** zwee verschidde Wiirder sin, déi am Fong glat näischt mateneen ze din hun; si bezéie sech just allen zwee op déi éischt Persoun vun der „Méizuel“ = Plural. An deer zweeter Persoun oder an deer dritter vun der „Mehrzahl“ sin déi zwee Wiirder esouwäit auserneen, datt si sech bal iwwerhaupt nët méi gläichen, an dofir och kee si duercherneegeheit: **eure/euch** – **vos/vous** – **your/you** asw.

Just am Lëtzebuergesche schéngen e selleche Leit e Problem domat ze hun äis/eis vuneneen ze halen: aplaz „mir freën äis, mir gesin äis, mir molen äis gët eis gesat; dann iwwersetzt dat emol an déi zwou aner Sproochen (wir freuen unsere, wir sehen unsere, wir malen unsere...)“ gell, da laacht dir, a sot, et wir falsch. Mä am Lëtzebuergeschen as et genee esou dolaanscht, wa mir de „pronon possessif“ (eis, är, hir) an de „pronon démonstratif“ (äis, iech, si) verwiesselen. Hei e puer Beispiller, déi nach

méi klor gin, wann ee se an eng aner Sprooch iwwersetzt:

- eis Noperen héieren äis
- eis Kanner schreiwen äis
- eis Frënn komme bei äis
- eis Blumme freën äis

Natirlech kann een elo soen, an der Stad oder soss enzwëschen hätten si et méi einfach, well et do nët eis/äis, mä „ons, is“ as. Dat as nët falsch, ower am „normale“ Lëtzebuergeschen (±85%) as et nun emol äis an eis.

AL

O, méng Modi, wat en Zodi...

Zënter Wochen a Méint zermescheren eis häerzgepuppelt Frënn vun „doiwwer“ sech mat deem Krëppel vun neier Schreifweis, wou eng Dosen Hénger op engem faulen Ee gebruckt hun. Motto: echt gründlich daneben (der Spiegel); firwat einfach, wann et och komplizéiert geet; e gudder Wëssenschaftler as een, dee fir jidder Léisung nach 3 Problemer fénnt.

Äis kënnt dee ganzen Zinglabumm jo schnutzegal sin... ower mat der Plaz vun Däitschen a Schoul a Press, as dat nët méiglech. Et as ower vläicht vill méi gescheit, wa mir äis do eraus-

halen, bis déi an der Bundesrepublik sech eens sin... also Päifenneijochsdag! Wann déi komplizéiert Klautercher alt emol higaang wäiren, an si hätten (wéi am Franséischen) d'Grouss- a Kleng-Schreiwung bis op 2 Fäll erofgesat, an dann nach dee käregegen „B“ ganz erausgedixt, da wir et en éierbaren Ufank gewiescht. Mä wéi gesot: Loosst si gewäerden an hirt Gestreits a Gewülls selwer maachen. Mir hu Gedéngels genuch mat eiser Orthographie... an deelweis as déi jo och nach am Gewarrels verweckelt.

Paul Wilmes

den Texas Nuckles...

war, wéi dir wësst, grad esou séier vergraff wéi hien an der Zäit geridden as. Eise Frënd, den Auteur Louis Miesch, huet d'Bichelchen ower erëm hei drécke gelooss.

Op der „Foire“ kënnt Dir et bei äis um Stand (Hal 2) fir 100 Franc kafen; duerno kascht d'Geschicht 130 Franc wéinst de Post-Käschten.

Mir sin op der FOIRE
mat eiseim Stand vun
der AL vum 4. bis den
12. Oktober

de Comité vun der „Actioun Lëtzebuergesch“
Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny,
Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert,
Thill Milly a Roby Zenner
Nächst Klack (36): 25. Oktober 1997

En neit Buch

Spréchercher a Geschichten

fir nozedelen
an ze schmuengen
Jeanne Theis-Kluth

als Cadeau fir all eis Mëmben, déi hir Cotisation 1997 bezuelt hun... deser Deeg kréien si e Breif an deem Senn;

d'Buch as ower och bei äis ze kafen; op eiseim Stand op der Foire (Hal 2) oder et gët op Bestellung geschéckt; Präis: 680 Franc (+ Porto!).

Wien der Madame Theis „hiner Saache“ kennt, dee weess, datt

d'Buch a Fong a Sprooch eng Gellecht muss sin!

65 Gedichter + 9 Geschichten,
faarweg illustriert, 250 Säiten,
Format + DIN-A5.

op der FOIRE fannt Dir eis/Är Actioun Lëtzebuergesch ewéi all Joer mat eiseim Stand (Hal 2) an eiser Leit: mir freën äis op Äre Besuch

De Michel Rodange a Clausen

Fir d'125 Jor vun Renert huet déi Clausener „Entente“ vun de Veräiner en Owend iwer de Rodange an de Renert organiséiert. D'Liewen an d'Wierk vun Dichter gi verzielt, gesong a gespilt. Firwat a Clausen? Mä well de Michel Rodange do fir d'lescht gewonnen a geschräwen huet... a vun do aus op säi leschte Wee gaang as: op den Niklos-Kierfecht.

Jidferen as vun Häerze fir des Geleenheet invitéiert, an eis/Är Actioun-Lëtzebuergesch organiséiert a mécht (wéi zu Wolz) mat.

Programm

Freides, 10. Oktober 1997

- 15.00 eng Delegatioun leet Blummen um Dichter säi Graf (Niklos-Kierfecht)
- 17.45 Blumme bei der Rodange-Plack um Stierf-Haus a Clausen (Bréck)
- 18.00 am Sall „Augaust Liesch“ – d'Clausener Musek spillt – de Rodange, säi Liewen, säi Wierk (L.R.) – de Renert a Musek (Hedy Oswald) – de leschte Gesank „op der Bühn“ – e Patt enner Frënn

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Dann hëlleft emol mat ...

Zënter Joer an Dag gët vu Jenni a Männi géint „d'Radios-Lëtzebuergesch“ geknaddert, geklaapt, geroost a geschriwwen. Natierlech as dobäi villen richteg an dat meescht nët falsch ... ower bal alles fir d'Kaz, well et beim „Präbblis-Gespräch“ a beim Humpegediedegs bleift. Oder nët?

Mir wëssen, datt et op jidder Radios-Station an op der TV Leit gët, déi sech Suerge fir eis Sprooch maachen an éierlech Méi gin. Et as äis ower och bekannt, datt der do sëtzen, denen d'Lëtzebuergesch „en ale Mumen ...“ egal as. Klor as och zugadderlescht, datt am Fong nëmmen de Patron eppes ka maachen = änneren: een op de Mikro loosse oder als „Redakter am hënneschte Bureau“ weiderschaffen din. Et geet och nët duer, wann an deemem Streech d'Polinker a Geleënheits-Interviewer mat de Mikros-Leit verglach gin: wien de Mikro an eis Sprooch als Aarbechtsinstrument huet, a wëlles as, 30 Joer gelauschtert ze gin, deen huet eng ganz aner Verantwortung iwer eis Sprooch?

Dat lescht Joer hate mir an eiser Klack eng laang Lëscht „Mikros-Knätzle“ publizéiert, déi (och bei dene „Richtegen“) gutt ukomm sin. Dat war iwwers den Ufank vun enger Initiativ, déi de Verrieder vun Ärer Actioun-Lëtzebuergesch an der Nationaler Programm-commission ugefaang huet. Motto: Hei si Beispiller, an hei sin ower och Verbesserungen. Et huet sech ëm ± 120 Ausdréck gedréint, déi op d'Broutscheiss geholl gufen an anescht gebak hannendru gestan hun.

An e puer ganz interessante

Gespräicher mat Radios- an TV-Leit hu mir äis iwer de Sproochproblem ausgeschwat, an hinnen eng offiziell Hëllef offréiert (Organisatioun vu Courën a Sprooch a Mikro-Schwätzen asw.). Vun der Actioun-Lëtzebuergesch krute si eng Lëscht vun en „ettechen Honnert“ verbesserten Drudele versprach; donieft eng aner Retsch vun Ausdréck, déi a Gefor sin, datt si ermëlzt gin ... also eng laang „roul“ an eng giedleg „gréng“ Lëscht, déi mir dem Alphabët no zesummestellen, drécken a jidderengem gin, dee mat Radio, Televisioun, Press an anere Medien ze din huet. Déi Iddi as „am Flock“ op- an ugehall ze gin!

„Wann een de Mond spëtzt, da muss een och püffen“, as de Sproch. Mir wëlle püffen, a wann ann dir wëllt, da kënnst dir matmaachen, jidderee kann säi Pfefferkärche bäileën. Maacht äis eng Lëscht vun deem, wat iech vu „gelungenem“ Lëtzebuergesch opfällt, a schéckt déi (bis den 1. Oktober) op eis Adress eran. Klorerweis kënnst an déi kleng Publikatioun dra stoen, wien dobäi gehollef huet; et sief, datt ee säin Numm nët wëllt dran hun.

8 Blieder Pabeier + 1 Envelop weie knapps 50 Gramm ... dat kascht iech ziemlech genee en halwe Pate, also 20 Franc Timber ... oder „Käppchen“, wann dir wëllt. Eis Adress (Postkëscht) steet hei uewen an der Klack.

Lex Roth

P.S. Fir iech d'Saach méi kamoud ze maachen, kënnst dir d'Beispiller vläicht de Gebitter no andelen (Wieder, Sport, Accidenter, allgemeng Neigkeiten, kulturell oder aner Gespräicher asw.).

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisatioun/Mëmben: 500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-48

Et as ni ze spéit ...

Virun enger Dose Jor war zu Diddeleng an e puer Spillschoulsklassen en interessant Experiment mam Lëtzebuergesch an der Spillschoul gemaach gin. Eis Sprooch guf bei den auslänneschen Däbbessen op eng systematesch Fassong gebraucht a geléiert, an zwar mat Spréchelcher, Reimercher, butzege Lieder, Wuurt-Felder asw. Déi ganz Fassong guf zesumme mam Ennergrad op ee Leescht bruecht a konsequent duerchgezun. Resultat: am éischte Schouljoer haten déi italiéinesch a portugisesch I-Butze vill manner Krämpes mat „eistem“ Schreiweléeien (= däitsch!); am zwete Joer

hate si hiren „Handicap“ am Däitsche praktesch ausgelach!

Wann duerno nach eppes „probiéiert“ gi wir, dann hätten déi lëtzebuergesch an déi auslännesch Kanner spéitstens am 4. Schouljoer hir Sproochdifferenzen am Däitschen a Franséische voll a ganz opgefellt: fir déi eng en Dréttel méi Däitsch, a fir déi aner 1/3 méi Franséisch ... an am 5. Schouljoer wir all Ennerscheid (bei selwechem Intelligenzniveau) aus de Féiss gewiescht.

Wéi an der Zäit vun eiser Säit doriwer geschwat (Radio) a geschriwwen gin as, dun hu mir Maueren a Grief vun Arroganz begéint.

P.W.

Emile Schmit a Josy Braun

Zweën Nimm, déi een haut uechter d'Land ëmmer erëm héiert, wann et ëm eis Schreifweis geet. Nodeem an der „Extra-Nummer 3“ vun der Actioun-Lëtzebuergesch e bewosst populäre Resumé vun den Hauptregele vun eiser Orthographie komm war (an iwer 30 000 mol gedréckt!), huet den Emile Schmit an der Zäit mat séngem

Jong eis geschriwwen Sprooch systematesch als Léierbuch fir d'Schreifweis eraus gin: eng Bommesgeschicht, déi formidable ageschloen huet.

Datselwecht huet de Josy Braun virun e puer Jor mat vill Fläiss an deem Kënnemaach, dat hien an Dosende vu Schreifcoursen gesammelt huet, déi hien

am „IFA“ an iwerall uechter d'Land gehal huet.

Et kann also kee vun äis méi behapten, et wir kee Léiermaterial do, fir eis Sprooch richteg schreiwen ze léieren. Frot an engem zerguttsterte Bicherbuttek no dene Léierbicher ... Si sin do! A mir si mat lech frou doriwwer.

AL

E Bravo fir eis Post

Wann ee wëllt kritiséieren, da soll ee gerechterweis och kënnen luewen. Mir haten hei an der „Klack“ geknaddert, datt déi lëtzebuergesch Uertschaftsnumm aus dem Telephonbuch verschwonne wieren; mir haten och de Virschlag gemaach, ënnert de

„gréngen“ a sougenannten „offiziellen“ Uertschaftsnumm, aplaz vu „secteur xyz“, eise lëtzebuergesch Numm ze setzen, well domat kee Millimeter Plaz géng verluer goen. Abbe, zënter enger Woch wësse mir offiziell Bescheid, datt dat an deer näch-

ster Editioun vun de „wäisse Säiten“ de Fall as. Eis/Är Actioun Lëtzebuergesch seet deer ganzer Post-Direktioun an dem neien Direkter vun „Editus“ dofir villmools merci!

L.R.

de Comité vun der „Actioun Lëtzebuergesch“

Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny, Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert, Thill Milly a Roby Zenner

E Bravo fir eis Scouten

Déi eenzeg grouss Organisatioun, déi sech zënter dem leschte Krich an eiser Sprooch treib bliwwen as, dat sin eis Scouten. Iwwersengs as och d'Lëscht vun hire Leit grouss, déi deemools fir eis Heemecht gestriden. Resistenz gemaach a gelidden hun. Mir soen hinnen e grouss

Merci dofir, an halen drop, hinne fir déi ganz Säit Reportage iwer de Senegal op Lëtzebuergesch ze gratuléieren. Hei hun d'Marie-Anne Werner, de Georges Metz an de Metty Loos gewisen, dat een dat kann ... wann ee wëllt!

L. R.

Kee Bock op Smog?

Dee Slogan häng plazeweis iwwer eise Stroossen. An et fällt emol nach knapps engem op, datt hei eericht an ouni Féischten e preisesche Sproch iwerholl gin as, an dee sech en engleschen Ausdrück erageschmugelt huet. Méi lues fuere fir manner Auspuffsdruck an d'Loft ze blosen, dat as natierlech fir de Fong eng gutt Saach ... mä dee

„Bock“ do, dat as e gellege „Smog“ fir eis Sprooch. Kënnen mir da wiirlechen an deem Streech näischt anescht ewéi däitsch Sätz op esou e krommenolegt „Lëtzebuergesch“ ze brueden ... mä dat reimt esou gutt, gelldir. A wéi seet de Pütze Pol an deem Fall? „Du reims, a wann s de vreckts!“

AL

Wat Suergen!

Vlaicht wësst dir, datt sech am Frankräich och Suerge fir d'franséisch Sprooch gemaach gin; de „Franglais“ bruet an zuet ëmmer méi un der „langue de Molière“, déi jo ower Dag fir Dag a Joer fir Joer an Honnerte vu Milliounen Zeitungen a Bicher publizéiert, gelies a geléiert get. Do kann e lëtzebuergesch Sprooch-Siwe-schleifer jo ower nët vun der Käutsch falen, och wann all Dag op d'mannst 15 däitsch Televisiounsprogrammen iwer eis

Sprooch wänzelen. Deslescht as elo bekannt gin, datt bei eise franséischen Noperen e „Club du subjonctif“ gegrënt guf ... erënnert dir iech nach un dat Ongeheier? An un déi „circonstances et locutions qui exigent le subjonctif“ ... présent? imparfait? plus-que-parfait? Wa mir esouwäit wieren, datt mir d'Lëtzebuergesch och nimm bräichten ze schläifen an ze blénken, gelldir. Bei äis spillt d'Saach sech éischter an der „Rea“ of.

PW

„al“ Wiirder

An alle Sprooch geet et Wiirder. Ausdréck an Ausdréckweisen, déi mat der „Saach“ selwer verschwannen. Och an eiser Sprooch: e Klompes, e Känki, e Kures, eng Dréin ... also al Saachen, al Wiirder. Wéi éierlech as et ower, einfach en Ausdrück als

„al“ ze deklaréieren, well een einfach en däitsch Wuurt an d'Plaz gesat huet, dat sech d'meescht duerch de „Fernseh“ wéi en Ouerschleffer an d'Gewunnecht erageschloen huet?

AL

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Rodange-Renert-Jor zu Wolz

An deer leschter KLACK hate mir iech gesot, datt mir net bei deem Dauer vum „Nannetts-haus“ zu Waldbelleg gänge stoe bleiwen, an dem Dichter vum „Renert“ an deer Uertschaft e Bukki Eier gife maachen, wou d'Fuusgeschiedt geschiwe gin as: vun 1867-1872 zu Wolz.

Dir huet gesin, datt d'Génze-fest de Renert als Motto hat; den 20. Juni hánke mir mam „Syndicat“ a mat der Staatsbeamten-CGFP eng **Rodange-Plack** (J. + N. Lefèvre) un d'„Rodange-Haus“ op der Lann (d'Bräueri Simon mecht fir des Geleénheet esouguer d'Fassad frësch an d'Rei!); deesleechten Dag geet am Schlass eng **Renert-Ausstellung** op; den 8. Juli as e **Rodange-Owend** am Welzer Schlass ... an den Dag dono steet de Renert um

Festival um Programm. Fir all Hëllef an hire Sënn fir eis Kultur soe mir deene Welzer e grouss Merci.

Dann hate mir iech an deem Streech och nach eng grouss Neiegeeket versprochen ... an hei as se:

zu Wolz, op der Lann, richter-river vum „Renert“ senger Gebuurtshaus richte mir en **nationaalt Rodange-a Renert-MONUMENT** op!

Geplangt as dat fir dem Michel Rodange séng 175 Jor. Wie si „mir“? Ma är Actioun – Lëtzebuergesch, déi Welzer Gemeng an de „Service des Sites et Monuments“. Dat kascht klorerweis eng Staang Geld, an dir kritt och alleguer d'Geleénheet, fir iwer Spezial-konte bei der Post an der Spuerkeess matzemaachen. L.R.

De Michael Jackson

Mir stellen äis ganz klor bei déi an eng Rei, déi dogéint protestéieren, datt deen hysterische „Kannerfrënd“ eisen Nationalfeierdag begladdere kënnt ... eng Organisatioun vun deer „anerer Sait“ ... dat hate mir jo ewell, geldir. Ouni séng Dollar-Millioun misst dee wibbelbänzen Heesprénger jo souwisou am Prisong biren. Mir verbidden äis ower e Vergleich, mat

deem deen Hunnewutz mat „eisen“ Amerikaner um Hammer Zaldote-Kirfecht gläichgestallt get!

Wien also den 22. Juni owes op Betebuerg aplaz op d'Freidefeier welt goen, dee soll bedenken, datt et der och vun 1940-1945 vill guf, denen hir Hee-mecht männer wert war ewei eng Uniform am Gielen oder Schwaarzen. P.W.

Den Texas Nuckles

Dee sympathische Lëtzebuerg Flautert, deen den Här Louis Miesch äis verzielt a geschenkt huet, as fir den Ament vergraff ... mä d'Bichelche get nagedréckt. Dir kënnt also

roueg nach (mat 50 Frang fir d'Käschten) op eise Telephone (47 06 12) bestellen; da stit dir an der Rei a get ganz bestëmmt net vergiess.

AL

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor

Postcheck: 6644-48

Rout Lëscht (5)

Dës Kéier bréng mir iech eng Retsch vu mutwëlles verdäitschten Ausdréck, déi d'Speis tëscht de Steng vun eiser „Sproochmauer“ erauspiddelen. Den Här Félix Ternes vum Lampertsbierg, en treien a fläissege Mëmben, huet si fir äis zesummegegraff; si as esou laang, datt mir déi „gréng Lëscht N° 5“ op d'Klack vum 28. Juni verleën. Merci Här Ternes.

seinerzeit hu mir gesot ... /
an der Zäit ...
ech hun dat **geahnt** ... /
geduecht, gespiert ...
dat as en **Nachzügler** ... /
en Tränteler
hie koum **plätzlech** ... /
op eemol, stenterlech
de **Buedem senkt** sech ... /
hie setzt sech
dat as en **Tolpatsch** ... /
en Tröllert
mir jessen **Hülsefrüchten** ... /
dat as Scheekegeméis
do steet e **Gerüst** ... / eng Stee
op enger **Baustell** ... /
engem Schantgen
dozou as hie **geneigt** ... /
huet/mecht dat nawell gär
dat as zur **Geltung** komm ... /
as opgefällt, vir gewiescht
dat as **öfter** esou ... / méi dacks
du däerfs net **erschrecken** ... /
net erfieren
dat war **eintönig** ... /
et war lazeg
nëmmen eng **Belanglosegkeet** ... /
eng Klengegkeet/Topegkeet
dat as e **Gäizhals** ... /
e Kuschtert/Knäckjang

hien as en **Angschthues** ... /
e Fäertert
et **lount** sech ze kafen ... /
et as dowäert
zousätzlech sot hien ... /
dobäi sot hien
si **hun andauernd locker**
gefeiert ... /
an engem Stéck labber ...
dee guf zu Esch **häigesat** ... /
hie guf begreuwen
dat do as **bequem** ... /
et as kamoud
si feiere **gemeinsam** ... /
zesummen
dat as duerch d'Keelt **bedängt** ... /
kënn vum der Keelt
d'Saach war net **raif** ... /
si war net zeideg
dat as **onglaublich** ... /
net ze gleewen
den Himmel as **bedeckt** ... /
d'Luucht as zou
dat as/war de **Werdegang** ... /
esou geet/gong dat
dat as **wiirksam** ... /
dat hellet/halt bai
eng **heikel Ugeleénheet** ... /
eng knödeleg Saach
e **ställe Wee** ... / e géie Wee

hues du e **Besteck/Couvert** ... /
Läffelsgeschirr
eng deier **Nappe** / Dëschelduch
hien huet den **Dank** ausgesprach
... / merci gesot
eng schéi **Verpackung** /
schéin agepaakt
den **aktuelle Pegelstand** ... /
de Waasserstand
hien as **zumindest** ëmmer do ... /
op d'mannst
et gufe Strofe **verhaang** ... /
et guf Strofen
dat **notzt** näischt ... /
dängt näischt
dat war **absichtlech** esou ... /
gewollt, express
dat as dir **ähnlech** ... /
gläicht dir
deen as **anspruchslos** ... /
brauch net vill
wat war dat en **Andrang** ... /
eng Wull, e Gewulls
behuel dech **anständig** /
éierbar, zerguttst
dat as **holpereg** ... / knubbeleg
deen as **gehumpelt** ... / gehuppt

Eise Fändel

Wien net (méi) wees, datt et eng Zäit guf, wou d'Lëtzebuerg hire rout-wäiss-bloe Fändel hu missen um Spaicher, tescht dem Léngent oder soss enzweesch verstoppen, dee soll emol fir den 22. an 23. Juni do-

drun denken. Dat Symbol war a bleift d'Zeeche vun eiser Souveranitéit als fräit Vollek, dat am Respekt fir jiddereen an am Fridde mat jiddereinem lieue wellt. Mat klenggepupeltem Nationalismus huet dat näischt ze din,

just mat eise Merci a mat eiser Suerg fir eis Kanner a Kandskanner.

(Dir kritt op ville Plazen eise Fändel an alle Gréissten a Präisser ze kafen).

AL

de Comité vun der „Actioun Lëtzebuergesch“

Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny,
Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert,
Thill Milly a Roby Zenner

Nächst Klack (34): 28. Juni 1997

Will REULAND †

Will, Du wars „eiser een“, an Du bleifs e Middel fir all déi, denen eist Land an eis Sprooch eppes bedeuten. Mir hun dat an der Zäit (a matzäit!) mat der Sëlwier-Plack fir d'Verdëngschter un eiser Sprooch ënnertrach. De Lufdeen s Du an allen Zeitunge fir Däi Kënnen a Schaffe

kritt hues, ënnerschreiw mir mat zwou Hänn. Mir hätten Dech nach laang gebraucht ... mä „do uewe“ wollte „si“ net méi op Dech waarden.

Dénger léiwer Fra an der Famill am Trauer soe mir eist déift an eierlecht Bäileed. Äddi, Frënd Will. AL

Bock op e coole Langage?

Vum franséischen, däitschen an englesche Level

Et as eng Zäit gin – a si as nach guer net sou lang hier –, do wars de „quelqu'un“, wann s de méiglechst dacks a vill franséisch Wierder an de Mond geholl hues.

Deemols, wou mir sou e Modell an der héiger Politik hei am Land haten, huet een autrui encouragéiert, dach si possible net sou ze parléieren, wei de Schniewel engem gewuess war, mee d'Locutionen sou ze manigancéieren, datt een en quelque sorte sai renom augmentéiert huet, de manière datt den entourage conscience dervu geholl huet, de quelle façon an à quel point ee séng études absolviert hat. Nonobstant déi foule vu concitoyens, déi sech doriwer moquéiert hun, an déi différentes prises de position, déi à coeur haten, d'tentatives de ce genre ze endiguéieren; en vain, bien entendu, de sorte datt eise langage kontinuierlech en perte de vitesse gerdien as. Domage, mais que voulez-vous? Ons monnaie war de toute façon saine.

Zënter e puer Joer elo kënnt d'Gefor fir eis Sprooch awer vun enger ganz anerer Sait, an zwar aus dem däitsche Sproochgebrauch. An dat net réisch zënter geschit, mee sät verschid-

dener net sou gutt drop waren an duerfir ëmmer rëm drop zrëck-komm sën. Wann se grad Bock drop haten, hu sech Individualiste geneigt gefüllt, hir Verantwortung ze handhaben an de Gebrauch vun eise Dialekt an d'Wee ze leeden.

Neierdings awer geet et bal nëmme mat Englesch. Op engem coolen, happy Meeting gouf et – sorry – e break ier de speaker um leschte level de round-up vun den headlines gemaach huet. Den top awer war dee gadget vun CD-player, deen de show-master als leader-hit vun engem super-sponsor demonstréiert huet. No der offline huet en dun total safe den check-out am Hôtel gemaach, well am check-in vum airport war de shuttle um stand-by. Hardliner hun eben den know-how.

A propos: Am „1 bis 7“ op Päschtsonndeg huet de Colonel Fernand Diederich iwert d'Fusioun vu Police a Gendarmerie gemengt: „Mir wellen dat ganz smooth ufanken.“

Wa mir esou weiderfueren, maache mer eis Sprooch smoothly futti – oder as et schon ze spët?

Roby Zenner

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Kultur-Flantessen!

Dem Rodange säi Gebuerts-
haus as ënnert den Hummer
komm, fir e sougenannten
„Turnsall“ ze restauréieren an
als Gemeng ëmzebauen, deen
den André Hentgen, fréiere
Propriétaire vun de Paräisser
„Folies-Bergères“, gehollef hat
bezuelen. De kulturelle Wäert
vun der Zementzille-Scheier as
manner ewei null, an haut as e
Lafstall fir Beischten dran. Wat
d'Rodange-Haus erabruucht
huet (5,5 Milliounen) as knapps
1/6 vun deem, wat un den Turnsall
soll gehaang gin (± 33
Mio.). De Schreier vun diesen
Zeiten as vrun der Stee vum Bu-
ergermeeschter ugeranzt, si
well mir äis et erlaabt haten,
d'Nannetts-Haus op den „In-
ventaire“ vun de kulturelle Ge-
bauer setzen ze loossen. Mir sin
a bleiwen hounfreg dorop. Här
Bender! Op der Stee selwer soll
ausser de jonke Leit Faber nach
ee matgesteet hun ... et weess
ower keen, wien ... mä d'Haus
huet misse „goen“, an do gët et
jo en etlech Manéieren, geildin.
Nach eng Kéier ganz klor:
d'Nannetts-Haus war 1945 nët
„an e Koup“; den Dauch an
d'Gehéiz ware verbrannt;
d'Fassad as just un der Fiisch
erstëmpt gin; dat weess all Bel-
leger iwer 70 Jor; dofir brauch
keen sech hanner d'Wénkel an
d'Perspektiv vun enger Photo ze
verschanzen.

Lex Roth

Huet Dir dru geduecht

– dass ee ganz vill fir eis
Sprooch mécht, deen e Buch an
eiser Sprooch keeft oder ver-
schenkt?
– dass jidferree vun äis séngem
auslänneschen Noper e puer Wi-
rder / Satz Lëtzebuergesch bäi-
bréngen kann?

Zugudderlescht as de ganzen
Aarmutt d'Resultat vun enger
hirmiddeger Duerfpolitik-Ex-
presserei, déi keen aneren
Namm verdéngt ewei „Flappeg-
keet“!

Leiwén Nannetts-Méhel!

Mäi léiwe Michel Rodange,
si hun Dech nees erwëscht;
zu Bëlleg bus Du och alt
keen Hunn op hirer Mësch.

E Kéi-Stall war mët wichteg,
dee mol en Turnsall war;
mä vläicht as dat och richtig
fir Bauzen haut a mar.

Däin Heemechtshaus
war hinnen
an och dem Stat egal;
si hun d'Kultur verwiesselt
mam „Folies“-Klontehal.

Däin Haus hu si verkluddert,
sech Dénge lassgemaach,
si hate kee Verstoos
a kee Gefill fir d'Saach.

Mä Flappes bleift jo Flappes
och nach am Chapeau-Klak;
Verstand kritt mol zu Nouspelt
nach keen an d'Bëls gebak!

Wie soll sech da lo schummen
fir des „Clochemerle“-
Geschicht...?
vläicht mir och all zesammen
mir hun äis d'Saach gesicht!

ACTIOUN LËTZEBUERGESH EIS SPROOCH

Adressen: Broedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 46 83 89
Cotisation/Mëmbler: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Rout Lëscht (4)

Wierder / Ausdréck, déi eiser (oder eiser Gewinnrecht) keng waren a keng sin ... déi mir ower glat nët
brauchen, an déi eis Sprooch matwëlles plattwalzen:

- eng Rees untrieden = op d'Rees goen
- e Réckbléck (Woche-) = op d'lëscht Woch gekuckt
- en Treff dat war nach emmer „Rendez-vous“
- dat as mir gelongen = ... geroden, ... faerdegbrén- gen
- en Émzuch ... war emmer „Cortège“
- et lount sech = et as dowaert
- zousätzlech Suergen = nach méi / weider Suergen dobäi
- zumindest = op d'mannst
- virlefig naischt soen = elo emol / d'éischt ...
- mëttlerweil = an deer Zäit, déi Zäit
- e vol-au-vent / eng bouchée = eng Paschtéitchen
- tête de veau = Kalletskapp / kappchen
- haushalen, Haushalt = zeroots, an der Rei halen, Stot
- kiirzlech = deslescht
- enger Saach Rechnung droen = domat rechnen, dono kucken
- Natirlech sin eis Virschléi net eleng dat Giel vum Ee, et lafe vrun allem kéipweis däitsch Ausdréck eran ... TV!!!

Gréng Lëscht (4)

Wierder / Ausdréck, déi eiser waren an och nach sin, déi ower a Gefor sin, matwëlles (apaart) vum
Däitschen iwerannt ze gin ... als „Entschellegung“ get da gesot, si wieren „al“, Quetschen och!

- eerlicht, poulricht – riichtaus
- engem schreiwen – een uschreiwen
- e gelungene / bossege Kärrel e komesche Kärrel
- kamoud – bequem
- ee (Patt) gin – een ausgin
- bälhuelen, bälleen – zouhuelen / -leen
- een dirangelen – drangelen
- wéi schreift dee sech? – wéi heescht deen?
- matzäit dosin – zur Zäit dosin
- ganz dacks – séier oft
- ee lichen – crauswerfen
- Hallefnuecht – Metternuecht
- eppes sproochen – eppes bestellen
- ee ruffen, invitieren – een alueden
- kriddeleg – pingelig
- Kochelen, Dréischelen – Champignönen

Wa mir eiser Ausdréck mutt-
wëlles duerch aneren ersetzen,
dann hellefe mir den Zement
tëscht den Zillen erauspiddelen
... an d'Mauer fällt an e Koup.

Merci

Natiirlech si mir frou, dass haut
90% vun de Lëtzeburger hir
Annönce vu Familjesaachen an
eiser Sprooch an d'Zeitunge set-
zen. Dat as iwwers d'Resultat
vun enger Motivations-Aar-
becht, déi mir vru 25 Jor uge-
faang hun ... wann Dir nach eng
Zeitung vu vrun 1972 fannt, da
kommt Dir iech es net zou!

Bei de Sechswochen- a Jor-
massen as ower no an no emmer
méi déi „trauern“ Famill op-
komm; déi hu mir net, well mir
hu jo och kee „fuereenden“ Auto
a kee „kräischend“ Kand. Zënter
2 Méint as déi „trauern“ Famill
aus der Zeitung verschwonn ...
nët vumselwen! Mir soen de ver-
antwortleche Leit eise Merci.

Vläicht kréie mir och nach eng
Kéier dat houdäitsch „gedenken
/ engem sénger gedenken“ eraus
... mir „denken un een“, oder
„mir biede Frénn a Bekannten un
een ze denken“, nët „engem sén-
ger ze gedenken“ ... esou
heescht dat am „Volksfreund“ zu
Treier.

An nüscht fir ongutt.

de Comité vun der „Actioun Lëtzebuergesch“

Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny,
Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert,
Thill Milly a Roby Zenner
Nächst Klack (33): 31. Mee 1997

Rodange a Renert zu Wolz

No deem Aarmutt an deelweis
deer Hannerlëschtgeet, déi
d'Gemeng Waldbëlleg an de
Stat sech mam Michel Rodange
séngem Gebuertschaus gelescht
hun, hu mir hei eng besser Nou-
vell fir dem „Renert“ séng 125
Jor.

Zu Wolz gët dat op véier Fas-
songe gefeiert:

– d'Génzefest (Päischtméin-
deg) steet ganz ënnert dem
Motto vun der Fuusgeschicht
... déi jo och zu Nidderwolz „op
der Lann“ geschiwe gin as.

– am grouss Sall am Schluss-
haff as eng Ausstellung mat al-
len Editiounen vum Renert, déi
vun 1872 bis haut erauskomm
sin; dobäi Privatsaache vum Ro-
dange aus enger perséinlecher
Collectioun ... am selwechte

Sall a Kader as den 9. Juli e Ro-
dange-Owend.

– op d'Haus, wou de Renert
geschiwe guf, kënnt eng Plack
(Medaillon, ø 45 cm) mam
Kapp vum Dichter, esou wéi mir
dat fir den Dicks an de Lentz an
der Stad gemaach hun.

– um Wëlzer Festival as de
„Renert“ als Theaterstéck um
Programm.

Dat alles gët op eng Initiativ
vun Ärer Actioun-Lëtzebuerg-
gesch zesumme mat de Frénn
vun der Wëlzer Gemeng an de
Veräiner gemaach.

Vläicht kënne mir lech an der
Klack vum 31. Mee an deem
Sénn nach eng (ganz) grouss
Nieigkeet verroden, déi als Ant-
wert op déi Bëlleger a Staats-
flappegkeet geduecht as ...

Wien as den Texasnuckes?

Den Här Louis Miesch, fréiere
Schoulmeeschter a Sekretär vun
der Stater Schoulcommissioun
weess et; hien huet als gudder
Bopi sénge Kandskanner et ver-
zielt, an déi ganz Geschicht och
nach flott op Lëtzebuergesch
opgeschiwen; den Tim an
d'Anouk Peiffer hun den Te-

xasnuckes och nach illustriert;
et guf e Bichelche vu 36 Säiten.

Wann Dir et gier hätt, dann
iwerweist äis 50 Frang (fir
d'Käschen) op ee vun eise Kon-
ten, an Dir kritt et geschéckt,
well et as a kengem Buttek ze
kafen.

Dat neit Telefonsbuch

Mir sin natiirlech frou iwer den
Titel „Waiss Säiten“ ... ower mir
sin nët glécklech driwer, dass déi
lëtzebuergesch Uertschaftsnimm

draus verschwonne sin. Mir hun
der „Editus“ am Hierscht eng
schréfflech Propos gemaach, an
zwar esou:

TROINE (gréng)
Tratten (schwaarz)
Commune de Wincrange

Wann een dee reng post-interne
„Secteur XY“ ewechléisst, kascht
dat fir de lëtzebuergesch

Numm bäizesetzen emol kee Mil-
limeter Plaz ... héchstens e bësse
gudde Wëll. A mir hellefe gär!

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Eis rout Lëscht (3)

Hei geet et em Wierder an Ausdréck, déi d'meescht aus dem Däitschen eraus geknüpft sin, an eiser eegener, oder e Gebrauch, matwielles ermelzen:

- eng Ameis = eng Seejomes
- Schelte kréien = vernannt, verbotzt gin
- Bäileed ausdrécken = eist B. soen
- eng Tankstell = eng Tank-, Bensinstatioun
- a Matleedenschaft gezu gin = es matkréien
- de Spuedstéch = den éischte Spuet
- méng Knachen = méng Schanken
- sprachlos sin = keng Wierder fannen
- en Angeber = e Bretzert
- nach rüsteg sin = nach gutt, stabill, aläert
- déck Aelidder = Aendeckelen
- eng knuspereg Kuuscht = krupseg Kuuscht
- dat as maßgebend = dat wat zielt
- de Müll = den Dreck, Offall
- komm schnell = komm séier
- eng Schaukel = eng Klunsch (klunschen)
- en holperge Wee = knubbelege Wee
- hien as geflücht = fortgelaf, ugaang
- si treffe sech = gesin, begéine sech
- main Urlaub = Congé, Vakanz...
- keen Däit verstoen = kee Fatz, Pipjeswuert...
- engem (senger) gedenken = un een denken

Mat eiser Merci fir den Här Felix Ternes!

Eis gréng Lëscht (3)

Wierder / Ausdréck / Sproochgebräucher, déi „eiser“ sin, an net matwielles sollen an de Lompeker gehéiert gin... scho guer net mat der Ausdréck, si wäeren „al“:

- en helle Brudert/Kapp - gescheit...
- de laangen Tur - eng duebel Schicht
- mat engem/enger Saach opstécken - ... Schluss maachen
- eppes hanner vir maachen - verkieert...
- sech eppes oprafen - zouzielen
- den Deessem - de Sauerdeeg
- sech erkréien - sech erhuelen
- biologesch zillen - ... ubauen
- e Strack setzen - eng Foussangel...
- en Aangel - e Stéch
- kénne gin - sech auskennen
- eppes ennerwee loossen - ennerloossen
- gewieweg sin - geschmeideg sin
- geheien, puchen - werfen, schmaissen
- dat déngt eppes/näischt - notzt...
- eng Baatsch/Schmack - eng Gaisel/Päitsch
- knéckeg, Knéckert - gäizeg, Gäizhals
- sauert Mous, saure Kabes - Sauerkraut
- ee lanteren - erauswerfen, fortjoen
- eng giedleg Saach - eng ugemooes Saach
- Neelchesban/ - blumen - Flider
- Merci fir all „Knadder-Schreiwes“ heiriwer!

ACTION LÉTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Bredewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Membren: 500 Franc d'Jor

Postcheck: 6644-48

Wie muss sech hei schummen?

Den Nannetsmëchel an d'Action Lëtzebugesch - Eis Sprooch sin erageluert gin!

Dann as et elo geschitt: Donneschdes, den 20. März 1997, nomettes um dräi Auer, just dun, wéi d'Fréijoer just fennef Minutten am gang war, as d'Gebuersthaus vum Nannetsmëchel, dem Michel Rodange, zu Waldbëlleg ënnert den Hummer komm! A keen huet och nëmmen de kleng Fanger kromm gemaach!

Domat as e Stéch ënnert en traureg Kapitel vun der moderner Kulturgeschicht vun eise Land gezu gin, well dat Haus elo duerch d'Gemeng Waldbëlleg a Privathäim iwwergaangen as.

Traureg, ganz traureg, eleng schon duerfir, well et dat Haus as, wou seng Mamm, „d'Nannet“, den 3. Januar 1827 ee vun deene gréisste Meeschter vun eiser zwar klenger, awer renger lëtzebugescher Literatur op d'Welt gesat huet, jo, wou den Ufank vun der klenger mënschlecher Zell geluert gin as, aus der eng Keier dee Genie sollt ervirgoen.

Traureg, ganz traureg, eleng schon duerfir, well et dem Schaffert vum Rodange Waldbëlleg pupel war, wat mam Haus sollt geschéien, an deem dee gréisste vu senger Bierger op d'Welt komm as, an duerch dee Waldbëlleg eréischt sän Numm an de kulturelle Bicher kritt huet.

Traureg, ganz traureg, eleng schon duerfir, well een d'Argument vum Schaffert net méi ka gelle loossen, e bräicht séier Suen, fir dat Gebai an d'Rei ze setzen, dat den André Hentges, de Propriétaire vun de „Folies Bergères“ zu Paräis, um Ufank vun deem Jorhonnert, als éischten Turnsall am Land baue gelooss hat: 1988 huet d'Gemeng d'Nannetshaus fir 5 Milliounen kauft, si huet vill Suen drugehaangen, fir et an d'Rei ze setzen; si huet, sou get, 658 000 F Loyer an d'Schanz geschoss, fir elo ganzer

5 1/2 Milliounen fir d'Haus mat de ronn 15 Ar ronderëm ze kréien; kee Wonner, et ware jo souzese keng Amateuren do; wee wëllt sech scho mat den Oploe vun engem klassierten Haus erëmklappen? Mat deem Steepriiss do leet d'Gemeng also just nach Sue bäi!

Traureg, ganz traureg, eleng schon duerfir, well d'Gemeng d'Chance hat, dat Haus 1988 kënnen ze kafen, an et schon e puer Jor duerno fir en Apel an e Stéck Brout lasschleien.

Traureg, ganz traureg, eleng schon duerfir, well de Vertrieder vum Comité vun der Action Lëtzebugesch - Eis Sprooch net eemol, mee direkt zweemol bei offiziellen Diskussiounen ebe just iwwert d'Nannetshaus an aller Däitlechkeet am Kulturministär versprach gi war, déi Saach géif an d'Rei goen.

Wéi d'Annönce vun der Stee an der Zeitung stung, huet sech de Comité vun der AL direkt ferrem op d'henneschit Bee gesat, fir d'Stee ze verheenen an de Staat derzou ze kréien, elo direkt eng Schépp unzeleien an et huerteg selwer ze kafen; och dat as him versprach gin, an et as ewouer schon den Numm vun deem Staatsbeamte genannt gin, deen et deen Donneschdeg sollt zu Bëlleg steen. Mee et huet sech kee vum Staat gewisen, och net dee Mann.

Duerfir seet d'AL et elo ganz haart: de Mëchel Rodange an d'AL sin erageluert gin. De Mëchel Rodange, well hien elo fir d'zweet gestuerwen as, an d'AL, well si Politiker a Beamte gegelift huet, déi jo, sou wéi et ausgesäit, kee Wuert hun.

Elo soll awer kee vun dene méi kommen an eis nach schwätze vu „Mémoire collective“, vu kulturelle Wäert, vu Gebai, déi mussen erhale gin; och net méi vum Michel Rodange, dee fir lompeger 5,5 Mil-

liounen verrode gin as! An der Bibel huet jo schon een e Säckelche mat Goldstécker fir säi Verrot kritt! As dat nach dran! Dat as jo grad, wéi wann déi däitsch Regierung géif nokucken, wann d'Gebuersthaus vum Schiller oder vum Goethe verjohert gët, wann den Ellysée géif zouloossen, dass d'Schlass vu Versailles gif fir e puer Su un e Millionär goen, wann d'Stad Besançon d'Haus, an deem de 27. Februar 1802 de Victor Hugo op d'Welt komm as, ging fir e puer Schäiner wutsche loossen.

D'AL as net sou räich, soss hätt si dem Mëchel Rodange sän Haus gesteet; mee et kann ee jo kengem Plakegen an d'Tasch fueren!

Fir dat, wat de Pei-Museum kascht, hätt de Staat d'Nannetshaus kéinten 1 272 Mol kafen. De Literaturzentrum (Haus Servais) zu Miersch geet an d'Honnerte vu Milliounen! Schummt da kee sech méi an deem Stat? Mat wéivill Männer schwätzen da verschidde Beamten an deem Land? Gët et da bei äis näischt méi, wat d'Fransousen „le génie du lieu“ nennen?

Et as nach ze fréi, sou menge mer, fir mat der ganzer Wourecht iwwer dese Skandal elo schon erauszereckelen; et foele just nach e puer Stécker vum Puzzle. Mee eppes sief haut scho versprach: Mir wäerten, wann et sou wäit as, Nimmen nennen, déi der Nowelt als déi vun den Douddegriewer vum Nannetshaus mussen erhale bleiwen.

Mir froen eis grad nach, ob et dann elo iwwerhaapt nach e Sënn huet, der Strooss zu Waldbëlleg den Numm vu sengem grouss Jong ze loossen? Wa Staat a Gemeng schon esou wéineg Häerz weisen, da géife mer äis och net eschtlech wonnen, wann dat zu Bëlleg an och soss am Land mat der Michel-Rodange-Strooss géif geschéien.

Roby Zenner

de Comité vun der „Action Lëtzebugesch“
Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny,
Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert,
Thill Milly a Roby Zenner
Nächst Klack (32): 26. Abrëll 1997

1926

Ursaache fir ze gebrauchen

Eng vun den „Ursaachen“, déi d'Gemeng“ hat, fir d'Nannetshaus wut-schen ze loossen: „Et as jo net méi authentesch, well et as nom Krich nei opgebaue gin, well et an der Rundstedt-Offensiv zerstéiert gi war.“ Dat stëmmt net. Den Daach an d'Gebälz ware verbrannt, mä d'Gemaier stong nach tiptop; dat huet de fréiere Buergermeeschter (Ed. Lies) mir op der Stee gesot. Déi Photo vun 1926 weist iwwers klor am Verglach mat haut, datt dat och esou war an as.

Domat as och um Rodange-Haus dat bekannte Spréchwuert wouer gin: Wann een en Hond gar lass wir... dat seet een, hie wir rosen! Iwwers huet kee vum Schefferot déi Photo kennt... well si hun allguer grouss Ae gemaach, wéi ech hinne se vrun der Stee (!) gewisen hun.

De jonke Leit, déi et kauft hun (Alain a Marielle Faber), wensche mir all Guddes an harem neien Heem: si kënnen sech op äis verlooos wann a wou si äis brauchen.

L.R.

1997

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Verständneg oder rabelkappeg?

An der Lescht fanne mir an den Zeitungen ëmmer méi Lieserbréiwen op Lëtzebuergesch a rondréim eis Sprooch. Emmer erëm liest een do ower och Geiergers eraus, datt Leit an engem Buttek, enger Keess, engem Restaurant ugebaupst gin, well si kee Franséisch wellen oder kenne schwätzen ... dat as net gutt op deer enger Säit, ower och schlecht op deer anerer. Mat Kleppele fänkt ee keng Vullen! Mir hun nun emol déi (ekonomesch) Situatioun, déi mir hun, ower mir solle se net och nach mat Sproochproblemer vergelten oder esouguer veranaiséieren; déi allermeescht främsproocheg Leit si prett, eppes „ofzuehelen“, an „den Toun mécht d'Musek“ ... et get deer „Bossegger“ op den zwou Säiten, an d'meescht wirkt e frendlecht Wuut Wonner.

Natierlech kann ee vun engem franséischsproocheg Mensch erwaarden/verlaangen, datt hien an enger „Lëtzebuergesch“ Keess „bis zeng“ ziele léiert ... mä et kann een him och hellefen, dat ze léieren; et sief dann, de Patron halt ewell drop ... oder net. Déi allermeescht sin iwerzeegt, „aachtannonzeg“ wir méi schwéier ewéi „quatre-vingt-dix-huit“. Mä d'Aussprooch eleng as ewell e Steen um Wee ... Mir hun

et jo och misse léieren! ... jo, mä mir haten ower vu siwe Jor un domat ze din a sin dran „eragewues“. Weist emol mat de Fanger, datt dir gär véier oder siwe Wirschtercher hätt, schwätzt „véier/siwen“ ganz klor aus, bleift frendlech ... an dir wärd gesin, dat wirkt dacks Wonner. Wann dir de Präiss op Franséisch gesot kritt, da widderhuelt en emol dattlech op Lëtzebuergesch ... da mieren „si“ och geschwenn, daat enner Honnert bei äis „d'Erner“ d'éscht kommen, si verstint och séier den Ennerscheed téischt Folzeng a Folzeg, wann een hinnen explizitéiert, datt „zeg“ ëmmer „Zehner“ bedeit, an datt et am Fong méi schwéier a komplex mat „sonxante-dix-sept“ ewéi mat „siwen-a-siwen-zeg“ rechnen as. Dat Ganzt as bal emmer eng Fro vu „sech geneieren“ a vun e bëssen Äis brichen ... oder et as d'Geschicht vun den zwéin Leselen op der Bréck.

Datt der vill sech iwer bestëmmen Zoustänn entzannen, sech hir Roserei vum Leif schreien, dat as gutt, fir mam Fanger op de Problem ze weisen. Fir hellefen de Knuet lasszékriien, do dängt nemmen eppes: verständneg a frendlech matmaachen!

P. W.

Eis gréng Lëscht (2)

eiser Ausdréck, déi net sollen/daerfe muttwelles duerch de Radio, d'TV oder „Riedenhäleren“ am Fatzekeuert verschwanden:

- deem as narscht bedéngt
- en Noll/d'Meilech as emgaung
- looss dat ennerwee
- deem Turner as gewaeweg

- hien huet eng geliwwert, gestucht
- d'Fra huet sech vill gehaut
- ech si bal vergaddert
- deem huet sech eng gin, es gin
- ech hu Streech kritt
- deem do klappi keen
- probéiert emol Satz mat esou Ausdréck!

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkäscht 88 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

„Auslännesch“ ower nët „friem“!

Mir hun e wonnerbare Bréif vun der Madame Ann Van der Perre kritt, déi äis op véier Schreifmaschinne-Säite seet, firwat a wéi si Lëtzebuergesch geléiert huet. Si as 27 Jor am Land, a wolt laang näischt mat deem „Dialekt“ ze din hun. Wéi si sech bis un eis Sprooch gin hat, war et hir op all Manier besser a méi waarm bei äis: ... mais en parlant luxembourgeois, même avec des mots terribles Accent, vous n'en croyez pas vos oreilles, toutes les portes s'ouvrent ... j'ai commencé à voir les Luxembourgeois de façon toute autre ... il doit y avoir une troisième chambre dans ce cœur (des Luxembourgeois), destinée à l'accueil des étrangers qui se donnent la peine de parler le luxembourgeois ... même le paysage me semblait plus proche et plus étendu ... le bruit du vent dans les forêts résonne dans certaines intonations, la stabilité du bête et du chène se miroite dans les conjugaisons des verbes ...

Der Madame Van der Perre hire laangen Artikel get op Franséisch am „Journal interne de la Cour de Justice des CE“ publizéiert! Bravo a villmools merci.

Bei hirem Schreiwes long och e Gedicht:

Blo am blo
an hell am däschter
waiss am däschter
hell am blo
no an no
vu wäit hehinner
ëmmer méi no
waiss am blo
naass a schaum
a scheime schaumeg
rauschen dauschen
lauschtre rausch
hüwleg flaach
a sandeg landeg
blénkeg grimmelech
nugin an
waarm a kilt

vum bloose spiren
haut an hoer
mell a well
blo am blo
an hell am däschter
waiss am däschter
hell am blo

Marguy Bäuerle-Krier
en l. Präiss zu Cadzand an
Holland: „Um Mier“

Generalversammlung

„Action Lëtzebuergesch“
de 15. März,
mëttes um 3 Auer
„am Dierchen“ (Fugger)
Casinosgaass - Côte d'Eich
Är Kandidatur fir de Comité
get och nach an der
Versammlung ugeholl.

Wësst dir ...

- datt et en Heft vun 18 Säiten iwer eis Sprooch an eis Sproochsituatioun op Franséisch, Däitsch an Englesch get? Datt et kee Frang kascht, an datt dir et vun äis geschéckt kritt, wann dir et schréfflech oder mündlech op enger vun eisen Adresse frot ...

- datt déi galesch/„schottesch“ Sprooch („Welsh“) nach just vun 1,37% vun de Leit a Schottland verstan/geschwat get ... an datt de britesche Staat zënter 10 Jor ronn eng Milliard (!) eises Geld d'Jor erausget, fir Televisiouns- a Schoulprogrammen am Galeschen/„Welsh“ ze maachen ... abeejo, maja, nedir ... bei äis maachen déi d'Sprooch just futti.

- datt an der Schwäiz, dat ganz Vollek an engem Referendum mat 76% dofir gestëmmt huet, datt déi „rhato-romanesch“ Sprooch an d'„Romansh“ iwer den Artikel 116 vun hirer Constitution elo all Méiglecheeten a Fonge solle kriie fir erhalen ze bleiwen (TV, geschrive Press ...)? Et dréint sech hei em d'Sprooch vu 65 000 ganzer Leit. Mir verjoberen eis Méiglecheeten a souverän Rechter op dësem Gebitt un egal watfiren auslännesche Finanzflippier! AL.

E klenge Beispill ...

fir engem „vun deer aner Säit“ ze weisen, oder ze beweisen, datt eis Sprooch zwar eng germanesch as (ewéi Hollännesch), och nach westmuselfränkesch (nix „francique“) oder schlechtdäitsch ... mä datt zu Tréier ewell kee méi dat hei versteet/bekäppt/matkrit:

„De Mett an de Fern waren een huelen. Wéi si der eng Partie eranhaten, hu si gemelleg matenee gepottert. Hei as et op enger um Comptoir Buttek gin; do hun der Zwéin sech ferm matenee gehat an ëmmer méi haart gejaut a sech zerbirelt, iwert deem Zodi huet ee sech deem aner gekroopt an alt emol-fatzeg noneegemaach. Si hu sech net gin, bis de Mett dotschtgefuer as, an déi zwéi schiggrs Tréilerter mat de Klatze widdereneegelaakt huet, datt si vu Péng gesouert hun; si hu sech bekuckt ewéi zwéi begladdert Kannerkickessen a sech ewechgemaach ewéi e Mupp, deem der bei de Rupp kritt huet.“

... grad esou kuckt dann och een dran, deem dat gemengt hat, wat d'Lëtzebuurger den 10. Oktober 1941 jo „fir d'Vrecken“ net wollten ennerschreien.

Paul Wilmes

de Comité vun der „Action Lëtzebuergesch“

Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny,
Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert,
Thill Milly a Roby Zenner
Nächst Klack (31): 29. März 1997

Bau-a Sprooch-Substanz

An de leschte 15 Jor sin hei am Land wer 8 000 Haiser a Bauerenhäff eem an d'Rei gesat gin, also „restauréiert“, dat as virun allem de Verdréngt vu „Sites et Monuments“, a Staats-Service, deem séng Leeschtung europawäit séngesgläiche siche get; mä ouni dee formidabele perséinlechen Asaz vum Direkter Georges Calteux a séngen dichtege Fachleit wir dee Service alt grad een ewéi vill anerer; kal, sprock, onpeséinlech an dréchen ...

Wa gekuck get, ob et dowäert as, en Haus ze restauréieren, muss eng Condition erfüllt sin, ouni déi et nët dran as, Aarbecht a Geld (Subsidien) drunzehänken: d'Baustanz muss an der Rei sin. Wann d'Fellement sech „gelooss“ huet, d'Brandmauerer faul an d'Steng vréckeg sin, da kann een e Gebäl fir d'Restauratioun ganz einfach vergiessen.

Op genoe déisewecht Manier kann een iwer eis Sprooch nodenken. Wéi as et mat hirem „Fellement“, dat heescht mat hire Wiirder, Ausdréck an Ausdrécksméiglecheeten? Wéi steet et mat hire „Brandmaueren“, also mat de Leit, de Plazen an de Méiglecheeten fir si „an der Rucht“ (an nët „oprecht“) ze halen? Wéi as et mat dene bréckelege Sprooch-Steng, wou muttwelles ëmmer méi eiser typescher a stacklëtzebuergescher Wiirter/Ausdréck erausgebruet a -gepöbelt a -gestéppelt gin?

Et kann een dee Vergläich vum

„Sproochgeba“ nach op vill Fassonge maachen an driwer türmen, wéi et mat der „Füchtgeket“ as, déi lues a lues aus de Fellementer eropzitt, bis datt esouguer de „Beworf“ an d'„Tapserer“ eroffalen, a bis op allen Ecken an Ennen e mouerzege „Grant“ um Haus fréss. A wéi as et mam Daach?, wéi laang hält d'Gespar et nach aus?, sin d'Fenster an d'Diren nach zergutst an der Rei? ... dir gesit a verstitt, datt de Vergläich „Gebäl/Sprooch“ nach laang nët esou hippt (an nët „humpe“) ewéi vill anerer ... mat engem himmelgroussen Ennerscheed: Eng Sprooch léisst sech nët esou wéi e Gebäl restauréieren; et as nët méiglech eng Sprooch „erzmekriien“, déi zewäit fort oder dout as. Do hält de Vergläich Gebäl/Sprooch op! Eis Sprooch as eppes dat lieft, also och eppes, dat stierwe kann! A wat dout as, kann nach just abalsaméiert gin, e feierlecht Graf kriien; et kann een driwer kräischen a soueren ... ower et get domat ewéi mat alle Mumen!

Dat as jo vläicht alles e bëssen hänkeg, grozeg an dréif, mä et muss och emol eng Kéier op dës Manier gesot gin, fir datt déi et solle bekäppen, déi d'Lëtzebuergesch fir e bellege Folklor halen, aplaz fir e Stéck vun eiser Identitéit. Bokemaler kriie mir vu villen a vun e selleche Säiten dach souwisou genuch opgesat!

Lex Roth

d'rout Duch ...

- a Matleedenschaft zéien
- engem gedenken
- ofwiesungsriich Aktioun
- e Mäich ausdroen
- sech éirens nët auskennen
- d'Gesetz kënn zum Droen
- en usprochvolle Programm
- e Bréif entgëfthuelen
- eng Uweisung ausfieren
- dat as bedéngt duerch d'Keelt
- de Glawen erfueren
- Iwerleeungen ustellen

• Frot iech bei dësen Topereien nët, wéi een en eenzelt Wuut iwersezt; denkt emol driwer no, wat wëllt gesot gin ... an da sot dir dat emol op normal, einfach Lëtzebuergesch.

Beispill: d'Nopeschhaus as beim Feier nët a Matleedenschaft gezu gin ... et as näischt un d'Nopeschhaus komm.

• Dem Här Jos Weisgerber soe mir merci, datt hien an engem Lieserbréif eng ganz Rëscht deer „Radios-Knäzelen“ bruecht huet; mir brängen déi och ganz bestëmmt, déi hien äis erschéckt.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Merci, Madame Minister!

Am Dezember hate mir am Kulturministère e gutt Gespräch mam Här Conseiller Dockendorff iwwer en etlech Problemen, déi äis direkt an indirekt fir eis Sprooch um Härz geleen hun; mir haten och deemools ewell rieds iwwer déi „kraache Kar“ vun Dictionnaires-Geschicht... an den Här Dockendorff huet äis dun och stoessfouss e Rendez-vous mat der Madame Erna Hennicot an d'Rei gemaach, dee mir elo den 8. Januar haten.

Eist Uleies: Eng Büluecht vir eis Klack – dem Michel Rodange säi Geburtshaus – d'Dicks-Lentz-Monument op der Pless – den Dictionnaire vun eiser Sprooch

1) d'Madame Hennicot huet eis „Klack fir eis Sprooch“ als kulturell Publikation am Sënn vum Subside-Reglement unerkannt, grad esou eis Extramummer / „Eis Sprooch“ (Veterinäre, Virmimm, Psalmen op Lëtzebuergesch...). Also kréie mir „eppes bati“ fir déi 1 200 000 Franc, déi d'Membere vun der Actioun Lëtzebuerg all Jor fir d'Sprooch bezuelen; da brauche mir net en eis „Mouk“ ze goen.

2) Dem Michel Rodange säin Elterehaus, „d'Nannetts-Haus“ zu (Wald-)Béleg, gesäit schäufel eraus; d'Gemeng packt dee Pak Millioune net, fir d'Haus an d'Rei ze setzen; dat Haus soll net missen un egal wie verkaaft gin. D'Madame Minister huet versprochen, d'Nannetts-Haus ze klassifizéieren, „Sites et Monuments“, mat Rot an Dot (=Geld) anzuschalten, an dat an enger Sëtzung mat der

Gemeng, de Rodange-Frënn an der Actioun Lëtzebuergesch op dee richtege Leescht ze zéien.

3) De Minettmann um Monument Dicks-Lentz (Plessdarem) huet säi rietsen Aarm an d'Schlo verluer, an d'ganz Monument jazit no enger Restauratioun; dat op enger Plaz, wou all Tourist a jidder Lëtzeburger laanschgeet, deen an d'Stad kennt. Och hei steet d'Madame Hennicot mat hire Kreditter an Servicer riicht, fir deër Saach „opzehëllefen“.

4) Mir hu kee Knuet an eis Meinung iwwer deen Afenzodi mam „Lëtzeburger Dictionnaire“ gemaach. Dee ganze Rämmdämmi bréngt eiser Sprooch net déi Boun. Linguistesch, philologesch a literaturhistoresch Recherche, gehéiert bei d'Wëssenschaft, also op de „Cours universitaire“. Dictionnaires-Aarbechten (Lexicologie) an hir Publikatioun solle vun der offizieller Kommissioun gemaach gin, déi dofir do as an zwar mat Wëssenschaftsleit, Spezialisten a Leit aus der Praxis. Och hei as d'Madame Erna Hennicot ganz d'accord, datt d'Kar aus dem Gruef gezu gët an op e richtege rouge Wee kennt! Perséinlech Gerëffels a Gesteppels huet hei guer näischt verluer a bréngt der Saach, eiser Sprooch, glat näischt.

Wéi sot de Robert Krieps nom bekannte Spréchwuert: Tue Gutes und sage es... jedermann! Madame Minister, genee dat soll hei fir Iech gemaach sin!

Lex Roth

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 88 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 80 & 45 83 89
Cotisation/Mëmben: 500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-48

typesch eiser Wiirder/Ausdréck

Fir eis Planzen- an Déierenemwelt ze versueren oder esouguer ze retten, hun déi verschide Veräiner a Verwaltungte richtig a wichteg Actiounen gestart (Natur-Musée, Vullefrënn, Déiereschutz, Geschichtsfreund); hei si Leit um Schaffen, deenen eis Umwelt, eist Land a seng Geschicht, eis Natur an de Fong vum Liewe méi wichteg sin ewéi blénkegt Geglënners a „plastiks“ Geräbbels. Datselwecht gëlt och fir eis Sprooch. Och fir si kënne mir „gréng/rout Lëscht“ maachen a ganz Retsche vun Ausdréck „klassifizéieren“, esou wéi dat fir Gebaier, Gemaier a Landschafts-Streecher gescheet! An eiser „Klack“ hu mir dofir wëllen, all Kéier e Grapp eiser typescher Ausdréck ze bréngen, déi dir emol sollt probéieren an en däitsche Saz ze setzen... da kritt dir genee esou koppeg a falsch Däitsch wéi „si“ op der Televisioun oder um Radio mat typeschen däitschen Ausdréck lächerlecht „Lëtzebuergesch“ knätzelen:

- een usichen
- eng umaachen
- deen as gutt geroden
- e gelungene Klautjen
- en ondugene Granzert
- e Plakapp
- sech gin
- sech eng gin
- ee bengelen
- eng setzen hun
- deslescht
- engem eppes verkrauden

(geet weider...)

AL

Nei Wiirder

An der Zäit huet emol ee behaupt, déi zwee leschter Wiirder, déi eis Sprooch gemaach hätt, dat wäeren de „Fixspoun“ an de „Gromperekiewerlek“ (±1890). Dat as natirlech, a mat allem Respekt gesot, Kéis a Kabs. Eischtens mécht d'Sprooch selwer keng Wiirder oder Ausdréck; déi gi vun deene Leit gemaach, déi eng Sprooch schwätzen a schreien... ower mir hun et e bëssen ze liicht mam Däitschen a Franséischen; dat as ganz sécher keng Doudsenn, ower hannerleschtegt Gëft fir eis Sprooch. Als Bewäis géint déi Behaupterei vun hei uewe brénge mir hei eng kleng Lëscht vu Lëtzebuergesch Ausdréck, déi garantéiert no 1920 a bis haut entstane sin. Si gufen aus engem Concours erausgeholl, deen den Al. Schmitz vu Gilsdref 1978 (!) bei äis gewonnen hat:

- eng Neelpätz (pince à ongles)
- e Knuppauto („scooter“)
- Pechpabeier („scotch“)
- eng Strempebox (collant)
- en Transbus
- bëgoen, arennen
- en Zip (un truc/machine)
- eng Botzerei
- e Juppla
- eng Bensinspompel/-station
- e Stongelach (Geldschlitz/Automat)
- eng Juppebox (Hosenrock)
- eng Kursmaschinn (Rennwagen/-fahrrad)
- eng Tut (klaxon, Hupe)

assw. assw... Dir kennt deier neier Wiirder bestëmmt nach eng ganz Schwadrull; sot/schreift äis se fir an d'Klack.

AL

d'trauernd Famill?

Bis elo huet et nach emmer geheescht, d'Famill wir „am Trauer“; hei as esouguer en typesche Fall, wou eis Sprooch de franséischen Hank huet („en deuil“); mir hun am Lëtzebuergesch nemmen e puer a ganz rar Fall vum sogenannte „participé présent“, z. B. „(kache)nd Waasser“... mä an eiser Sprooch get et kee „lafenden Hond, schreiende Journalist, friessende Wollef“...

Natirlech si mir frou, datt esou selleche Leit hir Annoncen op Lëtzebuergesch maachen, a mir hëllefe ganz gär jidderengem, deen äis dofir brauch oder freet... mä, wannechglift, maacht aus der „Famill am Trauer“ keng „trauernd Famill“.

P.W.

de Comité vun der „Actioun Lëtzebuergesch“

Bache Claude, Faber René, Friederich Jeanny, Reinhardt Jean-Paul, Roth Lex, Siuda Robert, Thill Milly a Roby Zenner
Nächst Klack (30): 22. Februar 1997

Bim Zeches †

Du wars net nemmen e léiwe Mensch, Du wars e Stuel vun engem Schoulmann, a mir traure fir Dech als grouse Frënd vun eiser Sprooch, dee sech 20 Jor laang mat Kënnen an enormem Flaiss zu Walfer fir Auslänner-Couren am Lëtzebuergesch deen beschten Numm gemaach huet, deen e Padagog kann hun.

Am Léierbuch fir Spidools-personal, dat dëst Jor erauskennt, kriss Du eng Eiere-plaz.

Dénger Fra an Dénger Kanner soe mir eist éierlecht Bäileed, a mir versprechen, datt den

Numm Norbert Zeches an eiser Suerg a Saach fir d'Lëtzebuergesch eng gëlle Plaz kritt.

LR

Näischt fir ongutt

Zenter e puer Méint fannt Dir op eisem Telephon 47 06 12, am Bureau vun der AL, d'Hëllef an d'Frëndlechkeet vun „eiser“ Madame Jeanny Friedrich. Si mécht déi administrativ Säit vum Sekretariat, an si as och

Comités-Mëmben. An deër leschter Klack war dat äis an der Hoosslecht bei den Nimm duerch d'Latte gaang... et as jo ower ni ze spët, fir e krommen Nol ze richten.

LR

Fir nozedenken

Dir wësst, an huet et all Dag mei anuecht, datt eis sprooch „bei de Leit dobaussen“ ewell eng Plaz huet, déi si ni hat: An der Press, um Bichermarkt, op Plakaten an Invitatiounen, an allen Zorte vun Annoncen... dat as et ni gin!

Ower huet Dir Iech och ewell gefrot, firwat dat ob eemol esou as? Et as guer net „op eemol“ komm, et huet op d'mannst 25 Joer gedauert, bis „mir“ et esouwaait haten.

Wa mir alleguer a mat Iech zesummen, eppes fir d'Lëtzebuergesch wëlle maachen, da geet dat am beschten, wa jidderfere bei sech ufängt, aplaz „déi vun der Sprooch“ mat allem

gewärdien ze loosson. Kaaft Dir och alt emol e Lëtzebuergesch Buch, fir Iech, fir Är Kanner, fir ze verschenken?

Schreift Dir eng Kaart aus der Vakanz an eiser/Ärer Sprooch; maacht Dir dat och fir eng Entschëllegung fir mat an d'Schoul? Huet Dir Iech selwer, Är Kanner oder vläicht aner alt emol (fein an héiflech) „erëm“, wa vun „Ameisen / Veilchen / Flie-der...“ rieds geet?

Eis Sprooch as eng Saach vun a fir äis all. Mir zéien de Jabel gär... ower hie rullt nemmen esou, wéi jidderfere hëllef drécken!

P.W.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Fir nozedenzen

Fir e Vollek futti ze maachen, hëlt een him emol fir d'éischt säi Verhalt; et zerstiërt een séng Bicher, séng Kultur, séng Geschicht. Duerno kritt dat Vollek dann eng aner Kultur an eng aner Geschicht erfond.

Lues a lues fänkt d'Volek un, ze vergiessen, wien et as a wien et war ... an d'Welt ronderëm vergësst dat nach vill méi séier.

— An d'SPROOCH?

— Firwat soll een him déi huelen? Dat as dann esouwisou nëmmen e Stéck Folklor, deen direkt oder méi spët en natiirlechen Doud stierft.

Milan Kundera
fräi iwwersat aus

„Le livre du rire et de l'oubli“

Fir déi tibetanesch Kultur futti ze maachen, huet de chinesesche Regime eng onheimlech Waff, mat der hie wonnerbar ëmgoe kann: hie mécht d'Sprooch vum Land dout ...

Claude B. Levanson
„Le Seigneur du Lotus blanc: le dalai-lama“, fräi iwwersat

***

dat erënnert äis dach un eppes, oder? Wéi geet eis Sprooch dann haut futti? A wat maache mir an dir, fir datt si nët futti geet?

ACTIOUN LËTZEBUERGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Bredewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmber: 500 Franc d'Jor

Postcheck: 6644-48

1971-1996

25 Jor Actioun Lëtzebuergesch

Den éischte statuteméisseg gewielte President, an dat vun 1971 bis 1984, war de Lex Roth, deen duerno den Heng Rinnen als Chef vum Comité virgeschloen huet, mä ouser bis haut am Comité bliwwen as; eise President vun haut, de René Faber, as domat ee vun denene zweien, déi aktiv am Comité iwwreg sin.

Ouni Sekretär ka kee Comité éierbar funktionnéieren, an dee Koup Aarbecht, deen déi Leit bei äis gemaach hun, kann nët dacks an héich genuch gelueft gin; et waren den Emile Schmit, d'Laure Wolter, d'Monique Hermes, de Marcel Lamy, den Emile Steffen, d'Milly Thill, an haut as et de Claude Bache.

Wéi a jidder Veräin huet och an der AL nët ëmmer d'Sonn geschéngt, oder denene engen zevill an denene aneren nët genuch; déi eng hu gemengt, et misst elo direkt an iwwerall alles rout-wäiss-blo ugestrach gin; anerer hu geduecht, mat enger Zäitschrëft eleng gife mir eis Sprooch an d'Richt kréien... dat eent wir zevill gewiescht an dat anert geet nët duer. Kee Wonner, datt doduerch och Reiwereien entstane sin an et esouguer deken Damp gin as. De Comité war klor an daitlech (8:4) géint all Form vu Fanatismus, wourop déi „150-prozenteg (sot de Rinnens Heng)“ mat der Grëndung vun der FELES geëntwert hun. Mä eis roueg a verstanneeg Actioun huet hire Wee agehal; vun der „Feles“ as

haut nach just eng batterzeg Erënnung do.

Mir haten äis d'Problemer an déi eenzel Punkte fir eis „Kreepcher“ anzedréinen direkt op d'Lëscht vun eisen Activitéite geschriwwen: eis Sprooch am Offiziellen (Staat, Schoul, Gemengen), an der Kiirch a vrun allem „bei de Leit“. Wat dat ouser am eenzele Fall heescht, dat kann haut keen sech méi virstellen, well déi meescht vun eisen Actiounen haut als „normal“ gekuckt gin ... dat schéinst Resultat, wat ee bei esou enger Missioun kann opweises hun! Mä dann denkt emol un d'Schoulbicher fir eis Sprooch am „Primaire + Secondaire“, wéi war et mam Lëtzebuergesch an der Kiirch? ... méi ewéi schäufel! Et as keen eenzegt Uertschafts- a Strooseschëld op Lëtzebuergesch gin... bis mir bei de Ministren an de Gemengen e Lach am Ais gestéppelt haten; u Lëtzebuergesch Course fir auslännech Matbierger hat kee geduecht ... mir hun se ageféiert; eng lëtzebuergesch Annonce an eng Zeitung? ... rar ewéi wäiss Mais, haut (ee Glück!) absolut „normal“ ... wie weess dann nach, datt de Robert Philippe Dausenden an Dausende Bréiwen dofir geschriwwen huet, a wien denkt drun, datt eist Annonce-Bichelchen (Extranummer 3/Eis Sprooch) 30 000mol ënnert d'Lëtzebuergesch gang as, nodeem de Grupp „Malané, Roth, Schmit“ jorelaang Honnerte vu Menüen an Annonce fir

d'Leit geschriwwen a geschéckt huet. Ouni eis Actioun an eis gutt Kontaktat mat den Häre Robert Krieps a Pierre Werner wir eis Schreifweis nët op eng offiziell Bunn kommen an eis Sprooch-Gesetz eng Tirang-Läich an der Châmber ... an et kennt haut keen sech „europäesch“ drop stäipen oder domat wieren!

54 Zäitschrëften an Extranummen „Eis Sprooch“ hu mirerausgin, an haut huet Dir ewell déi 28. Nummer vun eiser „Klack“ an der Hand, déi 120 000mol gedréckt as a vun eisen treie Mëmbren offréiert gët. Am Oktober ware mir fir d'20. Kéier mat eisem Stand fir lech op der Foire ... ouser wien denkt dann nach drun, datt d'Laure Wolter an den Emile Schmit „an der Zäit“ do déi alleréischte Neijooschkaarte mat eiser Sprooch op de Stellagen haten. Am publizistesche Bilan vun eisem Comité a séng Leit fannt Dir och nach 3 000 Radioemissionen an op d'mannst 1 000 Zeitungssartikelen zënter 1973.

All dat, an et as nach laang nët alles opgezielt (Selweréiereplack, eis Sprooch op de Geldschäiner a Kappercher, um Bréifdréisch-Kalenner, am Châmberblietchen/merci Leo Bollendorff), an de grousses Geschäftsannoncen, an neien „europäesch“ Publikationen ...), hänke mir äis un de Fändel vun eiser Actioun-Lëtzebuergesch. Mä mir hu kee Fändel; och nët fir eise 25. Gebuerts-

de Comité vun der „Actioun Lëtzebuergesch“
Bache Claude, Faber René, Reinhard Lucien,
Roth Lex, Siuda Robert, Thill Milly a Roby Zenner
Nächst Klack (29): 25. Januar 1996

dag ... dat Geld hu mir an engem Buch ugeluegt, dat eiser Sprooch hei am Land an uechter d'ganz Welt eng Plaz gin huet, vun der 1971 knapps ee gedreemt hätt: „d'Psalmen op Lëtzebuergesch“ hu mir fir d'25 Jor-AL alleguer eise Mëmbre geschenkt. E Fändel sténg an engem Eck an eng „akademesch Sëtzung“ wir ewell laang verflun.

Ouni dat Ëmfeld an déi sproochlech Ëmwelt, déi d'Actioun-Lëtzebuergesch fir eis Sprooch geschaf huet an nach weider opbaut, gif et a kengem Bicherbuttek déi Abberzuel vu Publikationen an eiser Sprooch. Wien d'Lëtzebuergesch nëmmen als geschwaten Émgangssprooch gesin hat, dee weess haut, datt séng Klack an de Kullang gang as; Dosenden an Dosende vu Gedichtbänn, Romaner, Kannerbicher, Billergeschichten a Geschichtebicher sin duerch dee Courage entstan, deen d'AL mat hiren Actiounen villen talentéierte Leit gemaach huet; well ouni d'Leit, déi a gedéileger Aarbecht jorelaang bäibuecht kritt hun, datt et och dowäert as, eis Sprooch ze erhalen, ze schreiwen an ze liesen, wir d'Lëtzebuergesch an eiser iwwerdrüwener Medien-Zäit esou verblatzt, datt am Jor 2021 nëscht méi dovun iwwreg wir.

Vlaicht gët dat a 25 Jor nach vill besser verstan ... a wann dann een an deer aler Zeitung vum 28. Dezember 1996 dës „Klack“ erëmfennt, dann huet hien e Merci fir d'Actioun-Lëtzebuergesch, hir Mëmbren an hire Comité.

Z.T./LR

P.S.: Mir soen dem Monique Hermes en décke Merci, fir dee flotten Artikel iwwer d'25 Jor AL am „Mariekalenner“.

Bicher a Liesen

an eiser Sprooch, as eng immens wichteg Saach, fir eise Kanner eng Gewunnecht mat eran an d'Liewen ze gin, déi mir „Eeler“ nët kritt hun, well nët vill/näischt do war.

Haut fannt dir an all éierbarem Bicherbuttek Hefter, Billergeschichten a Bicher an eiser Sprooch.

Wann dir fir eng Geléenheet engem Kand oder jonke Mënsch e Cadeau ze maachen huet, dann denkt emol drun, fir mat engem Lëtzebuerg Buch eng Freed an eppes Guddes fir eis/Är Sprooch ze maachen.

Loosst et nët beim „Präbellesgespräch“ iwer d'Sprooch; jidder kann op séng Manéier hëllefen; dofir brauch ee kee „Spezialist“ ze sin; gudden an éierleche Well geet duer!

Radios- Emissionen iwwer a fir eis Sprooch

RTL – Alain Atten:
méttwochs,
doneschdes, freides

DNR – Lex Roth:
méindes bis freides
mueres um 8.40 Auer

de Comité vun der AL
wënscht alle Mëmbren
a Lieser
vum Gudden dat Bescht
fir 1997

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Niklos-Kiirch a Mamer „Vicus“

Um Kräutmaart gët gewullt, gepiddelt, gemooss a gemaach a gedun... eng gutt Saach, mä huelt dat elo net an dat falscht Lach, well hei as nët eis Chämber gemengt. Beim Mamer Tossebiere gife den historeschen interressierten Leit am allerleifsten eng Marber-Plack iwer déi Stécker leën, wou den neie Koléisch geplangt as... och domat kann een averstane sin, et siëf dann, déi kulturell Oder wir zou, oder nach ni opgewiescht... ze wonnere brauch ower kee sech, well wéi wéllt een engem Bäiz klommachen, datt Feierstengsalot eng Schlabbäzchen as?

Mir mussen domat liewen, datt fir vill Leit eng historesch Restauratioun oder d'Erhale vun Zeien aus eiser Geschicht nët méi as ewéi „Gewulls an deem ale Krom“... dat sin ower nawell gür déiselwecht, déi enner „Restauratioun“ nëmmen eng Menüskaart, en Teller, Löffelgeschir an e gudder Pott verstän. A wann déi oder deen och nach eppes „ze soen hun“, da kritt eis historesch Kultur es bei d'Laffelen. Si denken och nët drun, datt mir eist Land, seng Geschicht, seng Kultur, seng Identitéit nëmme vun eisen Ureltere géierft a vun eise Kanner géléint hun, grad ewéi eis natierlech Umwelt.

Wat huet dat da mat eiser Sprooch ze din? Mä genee esou vill a grad datselwecht. Wa mir de Kräutmaart opprappen, a wa

mir do d'Fellemerter vun deer aler Niklos-Kiirch ennersichen, moossen, explizéieren an esouguer deelweis wellen erhalen, dann huet dat e Sënn; dee Sënn as nët onbedéngt mat Profit, mat Geld an Aktien an hirem Wäert ze vergläichen... do gët et Wäert, déi (am duebele Sënn) vill méi déif leien an nët mat Geld ze bezuele sin. An deer materieller Operette-Welt vun eiser Zäit as et ower schwéier, verschidde Leit „wäizemaachen“, datt e butzegen historeschen Zeien aus Eisen oder Stee méi „Wäert“ kann hun ewéi eng Schongkëscht voll Rolex-Aueren! Genee déiselwecht Gedanke kënnen engem kommen, wann een un dat Gerëffels a Gestreits vun Terrain am Tossebiere denkt... Kanner gottes, wat gife d'Amerikaner oder d'Japaner drëm gin, wa si dat hätten; déi kafe jo schéffweis Steng vun Maueren a Gebaier op, fir sech déi Wäurzel ze verschafen, déi si nët hun a gür hätten... oder brauchen!

Nach eng Kéier: wat huet dat mat eiser Sprooch ze din? Mä do fënn et een dacks a bei villen déiselwecht aremsleeg Argumenter géint e Stack-Steck vun eiser Kultur an Identitéit erëm wéi bei der Archeologie... mat deem Ennerscheid, datt si eisen „Offiziellen“, der Politik an dem Staatsbudget nach vill vill méi wäert as.

Lex Roth

N.B. Nieft esou vill Feierlecham a Sériesem ernnere mir Iech mam Chr. Clement un den Ziniklos:

Dee schneit am Besch no Rudden a wäisser Wantermuecht; An owes bei de Lueden steet hie ganz heemlech Wuecht.

Wat d'Kanner dreemen an dreiwien, dat mierkt hie sech ganz gutt; Wou d'Telleren eidel bliewen, leet hien derneft eng Rutt.

ACTION LËTZEBUERGESH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mämben: 500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-48

Vrun 100 Jor huet den C.M. Spoo fir d'Lëtzebuergesch an der Chämber gewuddert

Nach bis d'Enn vum vieregte Jorhonnert wier et kengem am Dram agefall, an der Chämber, am Héigen Haus, eng aner Sprooch ze schwätzen, wéi Däitsch oder Franséisch. Wou denkt Der hin!

Bis enges Daags ganz onerwaart, wi aus dem bloen Himmel, ee virun d'Deputéierten gaangen an nët nëmme ganz energesch fir de Gebrauch vun der Lëtzebuergesch Sprooch agevuerden as, mee och direkt ugefaangen huet, Lëtzebuergesch ze schwätzen. Et war dat den 10. November 1896. E Skandal! Eng Onéier! E Sakrileg! Eleng schon dofir, well d'Chämber jo wollt hire Rang halen a well jo Lëtzebuergesch eis Mammesprooch nët war; villméi huet ee vu „Lëtzebuergesch Däitsch“ oder souguer nëmme vu „schlecht Däitsch“ geschwat. An deem erkéngt sech...

Déi Héich Häre - Damme gouf et jo bekanntlech keng an der Chämber - si bal vum Stull gefall, wéi de Caspar Mathias Spoo, en Deputéierten vun Esch, richteraus gesot huet, wat e geduecht huet. Hie war de 5. Januar 1837 zu Lechten nach gebuer, säi Papp war Aarbechter an der Parzellfabrik, seng Mamm as schon a jonke Jore gestuerwen. No e puer Jor Schoul huet en d'Éischt bei engem Notär geschafft, dono koum e bei d'Post. Eng Zäit laang war e Comptable-Associé zu Wecker an der Eisegießerei vun sengem Frënd, dem André Duchscher; duerno huet e sech awer mat deem iwerworft, an 1890 déi Escher Filial enner sengem ege Numm opgemaach. 1896 setzt e sech bei de Chämberwalen op a gët och gaangs gewielt; deemools hat en 59 Jor.

Wat fir e Courage vun engem neien Deputéierten, fir direkt schons mam sénger Roserei dorwer ze setzen. Dat huet natierlech dem

an d'Haus ze falen, datt an der Chämber nëmmen dierft Franséisch oder Héidäitsch geschwat gin. Direkt schon an der éischter Sitzung krut d'Chämber et geblossen. Scho wi en den Eed sollt ofleien, as et zum Eklat komm: well d'Land kee Roi-Grand-Duc méi hat, huet de Chämberpresident drop verzicht, fir deem Titel ze gebrauch; e sot jüst d'Formel sou vir: „Je jure fidélité au Grand-Duc.“ Dun as de Spoo aus dem Stull gefuer: d'Verfassung misst respektéiert gin, do sténg schlisslech am Artikel 57 nach de Roi-Grand-Duc dran, an all Eeder, déi an deene leschte sechs Jor hei geleescht gi wieren, wiere géint d'Verfassung.

Fir der Saach en Enn ze setzen, huet de President gefrot: „Har Spoo, wéllt Dir den Eed leeschten oder net?“ Dorop de Spoo: „Ech well méng Explikatioun gin; a fennef Minute sin ech färdig.“ Hanne ríft een: „Assez! Si tout le monde en faisait autant!“ Mee de Spoo steet iwert dem Ganzen: „Ech fuere virun.“ Mee den Deputéierten Hess fällt em an d'Ried: „Wann d'Chämber et erlaabt.“ Mee de Spoo as viruefuere, och wann e puermol derteschent: „Assez! Assez!“ geruff gin as. Ee ríft: „Ce n'est pas sérieux!“ Zu allem Iwerdross huet en dun och nach dat allgemengt Walrecht gefrot: „... an d'allgemengt Stimmrecht an d'Plaz ze setzen.“ Dat huet natierlech dem

Faas de Buedem ausgeschloen! Alles war also schéin ofgestëmmt: mol Lëtzebuergesch, mol Franséisch. Et as jiddefalls nët ganz kloer, ob de Spoo den Eed nun op Lëtzebuergesch oder op Franséisch geleescht huet.

Jiddefalls sollt e séng „Mäzcher“, wéi séng Kollegen am Héigen Haus gemengt hun, laansch d'Ouer geschloe kréien: ee Mount méi spéit, den 10. Dezember 1896, wi den C.M. Spoo zum Budget sollt schwätzen an och scho mat „Dir Häre“ ugefaangen huet, do huet de President Simons en op Franséisch ennerbrach an driwer beréicht, datt eng Parti Mëmbere aus der Chämber sech bei him emfrot hätten, ob dem Spoo säi Virgoen mat der Sprooch an Aklang sténg mat dem Artikel 29 vun der Verfassung. An do as e regelrechte Sturm lassung, deen de Baron de Blochausen agehaut huet a vun anere weidergefuert gin as.

Schlisslech huet de President iwert déi heite wichteg Fro ofstëmme gelooss, „pour savoir d'après son sentiment, il doit être permis de se servir de l'idiome du pays dans nos débats publics“. 30 Stëmme waren dergéint, de Spoo derfir, de Brincour huet sech enthalen.

An de President fir ofzeschleissen: hie wellt nët, datt d'Rieden, déi op Lëtzebuergesch gehale gi sin, publizéiert gin, an e behält sech d'Recht vir, jidder Deputéierten d'Wuert ze entzeien. „... qui, malgré la défense de la Chambre, voudrait se servir de l'idiome du pays“.

An trotzdeem: den Duerchbroch war gemaach, e klengé Réss as et lo an deene sture Reglementer vun der Chämber gin.

An dat eben as dem Spoo héich unzerechnen. z.f.

Redaction vun dëser „Klack“:

AL, Lex Roth, Roby Zenner
Nächst Klack (28): 28. Dezember 1996
Thema: 25 Jor „Action Lëtzebuergesch“

De Pol Greisch huet d'Sëlwer Plakett vun der „Action Lëtzebuergesch“ kritt

Dëst Jor war den Tour um Pol Greisch, dee bekannten Auteur an Akteur, fir d'Sëlwer Plakett vun der „Action Lëtzebuergesch - Eis Sprooch“ (AL) mat de Biller vun Dicks, Rodange a Lentz ze kréien. Si as bannent enger klenger Feier an der Taverne „Wëlle Mann“ an der Stad iwergeecht gin.

Als Vertriederin vun der Kulturministerin Erna Hennicot-Schoepges huet d'Madame Mariette Fabek, „inspecteur principal 1er en rang“ am Kulturminister nient enger Rei Perséinlechkeeten a Leit, déi déi Plakett schon an de vergaangene Jore kritt hun - deelgehoill. Dëst Jor war et nämlech fir d'14. Kéier, datt den AL-Comité déi Plakett vergin huet, an et war och déi 17. Këschtchen, di iwerreecht gin as, well se alt mol fir zwee Leit an engem Jor vergi gouf: 1984: Pierre Werner a Robert Krieps; 1985: Tit Schroeder; 1986: Chrétien Clement; 1987: Lily Uden; 1988: Will Flener; 1989: Pir Kremer; 1990: Will Reuland; 1991: Norbert Weber; 1992: René Kartheiser; 1993: Néckel Kremer; 1994: Paul Leesch; 1995: Ger a Pe'l Schlechter; 1996: Jean Hengen a Fernand Franck a lo eben de Pol Greisch.

A senger Begréissung huet den AL-President René Faber d'Glückwësch vun der Organisation iwerbruecht, as op d'Schaffen vum Pol Greisch agaangen an huet wuertwäertlech gesot: „A wat ons dobäi besonnesch opgefällt as a gefall huet, dat as, datt hien nët nëmme Lëtzebuergesch geschriwwen huet, mä och nach eng ganz gutt Fieder am Lëtzebuergesch huet.“ A senger Theaterstécker huet hien nei Accenter gesat, Klammauk as et ni bei him gin. Bei him as ëmmer eppes tischent den Zeilen ze fannen, an ze schmunzelen gët et nawell!“

De Pol Greisch trëtt a sénge Wierker mam klengé Beamten a mam gehetzte Familjepapp, mam agefleeschte Jonggesell a mat deene verschidde Liewensalteren op a fir mënschlech Wäert an. A schon eleng doduerch huet en äis eppes bruecht... z.f.

Méi ausféierlech huet dun de Ger Schlechter mat ville Schnoken an Anekdoten de Frënd Pol a seng Fra op eng witzeg a flott Art a Weis a senger Laudatio beschriwwen. Et gouf iwegens dëst Jor eng Neierung, wat d'Laudatio ubelaangt, well et war déi éischte Kéier, dass ee vun deenen, deen déi Sëlwer Plakett vun der AL schon huet, se gehalen huet.

De President René Faber huet den Pol Greisch dun d'Plakett iwerreecht, an d'Sekretärin Milly Thill huet dem Pol Greisch senger Fra, dem Juliette François, e schéine Bouquet Blumme gin.

De Pol Greisch as an der Tëschenzäit, an nët réischt zënter gëscht, am ganze Land bekannt. No e puer Prosastécker a „jonke Joren“ as en 1962 Mataarbechter vun der „Warte“ gin, an am November 1966 as „Addi Charel“ erauskomm, genee dräi Jor drop, am November 1969, „Besuch“. Vun 1970 un huet e fir de Loch-Ness-Verlag eng Parti Kuergeschichte geschriwwen, 1972 war et d'Fernsehspeill „Salle d'attente“, 1980 am Januar as „d'Grouss Vakanz“ opgefouert gin, déi d'AL iwegens als Extra-Serie publizéiert huet. Awer schon 1977 war et den Duerchbroch am Theater hei am Land mam Norbert Weber sengem „Bretzer“, am Januar 1978 war et „Ennerwee“ vum Pol Greisch selwer. Weider Stécker waren „Am Guiche“ an „E Sieschter Rainetten“, dun, am Januar 1982, „Viru mam Jabel“, 1988 war „De laangen Tour“ flüeg, an 1992 „E Stück Streisel“ an de „Kellerzerwiss“.

De Pol Greisch trëtt a sénge Wierker mam klengé Beamten a mam gehetzte Familjepapp, mam agefleeschte Jonggesell a mat deene verschidde Liewensalteren op a fir mënschlech Wäert an. A schon eleng doduerch huet en äis eppes bruecht... z.f.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Lëtzebuergesch Coursën

Vru genee 20 Jor sin déi allerdischt allgemeng Coursën ugelaft, an deenen eis auslännesch Leit d'Méiglechkeet kruten, eis Sprooch systematesch ze léieren; dat heescht, datt eis Sprooch, grad ewéi soss eng, an Owe-Coursé geléiert konnt gin, an zwar mat 90% vum Gewicht um Schwätzen. Natierlech huet och misse geschriwwen an notéiert gin, ower eis Schreifeis guf nüt mam Teppelchen um i behandelt ... mä eng vun deene ganz sympathesch Wierkunge war déi, datt d'Auslänner eis Orthographie onheemlech séier ugehooll hun; si hun nüt – ewéi mir selwer – den orthographesch Laas nach d'Fléi gesicht!

Mir haten äis nüt geduecht, datt esou masseweis Leit Intressi fir eis Sprooch hätten, an et war wirklech eng Hellewull Aarbecht, fir déi ronn 500 Auslänner a Klassen opzedeele; si kummen aus 34 Nationen, a kloreweis och aus op d'mannst enger Dose verschiddene Sproochen! Dofir war et emol direkt absolut néideg, fir si gläich an zwou Sprooch-Familien opzedeele: eng germanesch (däitsch, englesch, hollännesch ...) an eng romanesch (franséisch, italiéinesch, portugiesesch ...). Mir waren zu dräi ganzer Leit fir 15 Gruppen, an et muss ee bedenken, datt mir dat owes no eiser normaler Aarbecht hu misse maachen. Léiermaterial war kee Spoun do; dat hate mir virdrun an der grousser Vakanz.

L.R.

Eis Éiere-Plaquette fir de Pol Greisch

Wien och nëmmen e Fangerhütte voll vum Theater an eiser Sprooch kennt, fir deen as de Pol Greisch op all Manéier eng Garantie fir héich Qualitéit. Hie welt ni „an de grousser Gaasse blénken“, ower just aus deem Charakterzock a séngem gellenen Talent kennt säi Wierk an eiser Sprooch, déi him Meeschterstécker ze verdanken huet.

Eise Comité huet eestëmmege decidéiert, dem Pol dofir de 14. November mat der Sëlwer-Plaquette (Dicks – Rodange – Lentz) e Merci ze soen ... och fir dat, wat hien dem Lëtzebuergeschchen nach schenke wäert.

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Zwee Gedichter vum Tit Schroeder

Dës Deeg sin net nëmmen an der Natur deer, wou erëm „Rou an d'Spill“ kennt. Mir selwer hun och den Hank fir méi roueg an nodenkereng ze gin, munnechere vläicht esouguer e bëssen zevill.

Et as deer Zäiten eng vum Jor, iwer déi mir an alle Sproochen, ower och an der Musek Konschtestécker fannen, déi ennert d'Haut gin ... a wie Sprooch a Musek seet, deen as net wäit vum Gedicht, an deem de Sënn vum Wuert grad ewéi de Klank vum de Silben eng Harmonie fannen, an deer sech déi ganz grouss Talenter begéinen.

Grad esou wéi een eng Symphonie oder e Quartett vum Bruckner oder Beethoven nüt als „Musikgefëlls“ kann huelen, just esou as et och mat engem gudden Gedicht. Et wäeren der an eiser hoossele-

cher-hektescher Zäit vill gutt a huet séng léif Famill an äis vrun zéng Jor fir ëmmer verlooss, an dat e puer Méint nodeem mir d'Freed an déi grouss Eier haten, dem „Schreidesch Tit“ d'Sëlwer-Plaquette vum der AL fir säi Schaffen a säi grouss Talent ze iwerreechen.

Allerséilendeeg sin ewéi gemaach, fir sech a séngem Gemitt eng Paus ze vergonnen, fir e bësse besser mat sech eens ze gin.

An eiser Sprooch hu mir een Dichter, deen äis an deem Sënn Goldstécker offréiert huet, deen dat Schéinst a Bescht geschriwwen huet, wat een an dëser Stimmung am Lëtzebuergesch ka soen. Dat as eise Frënd a laangjerege Mëmben vum der Action-Lëtzebu-

gesch, den Tit Schroeder. Hien huet séng léif Famill an äis vrun zéng Jor fir ëmmer verlooss, an dat e puer Méint nodeem mir d'Freed an déi grouss Eier haten, dem „Schreidesch Tit“ d'Sëlwer-Plaquette vum der AL fir säi Schaffen a säi grouss Talent ze iwerreechen.

Der Madame Erna Schroeder soe mir vun hei aus nach eng Keier en haerzleche Merci, datt si äis et erlaabt huet, hirem Mann séng komplett Gedichter ennert dem Titel „De gaunze Wee“ als Extra-Nummer ze publizéieren ... Déi kennt Dir iwrengs nach ëmmer um Telephon vun der AL (47 06 12) bestellen.

Dem Tit Schroeder säin „Usel-denger“ wäert bestëmmt kee beim Liese stéieren; dofir si séng Gedichter ze staark! AL

Ëm Allerhelgen

Dag fir Dag – ee ganze Mount
hëlt den Hierscht eiser Lann
Blat fir Blat, sou datt de Mount
all hir Répper taaschte kann.

Woch fir Woch gët d'Nuecht méi king,
stiehl der Sonn hir gellen Zäit ...
geschter war nach alles gring
do, wou haut den Niewel läit.

Dag fir Dag – a Stonn fir Stonn,
Mount fir Mount a Jor fir Jor
trëmmle wi d'Laf am Gronn
iwrem Summer sénger Bor.

Ëm Allerséilen

‘t as dréif an däischer, schuddregkal,
an d'Dueref läit an naassen Niewel ...
haut gët et nit vrun Mëtteg Dag,
‘t gesäit ee knaps den Nopeschgewiel.

All Blat, all Blumm as dout an dir,
den Hierscht huet Bam a Stück geschuer ...
kee Bommel, Päipel, a keng Bei,
de Gaart huet all séng Gäschter verluer.

Eent wielecht Blietchen hânt um Bam,
deen haut elauter Drëpsen drëit ...
‘t as laussegkal an dréif an naass,
den Niewel reest, den Drëpschlag schlëit.

Mä onversins – huet d'Blietchen sech gedréint –
ma neen! Et as een Zounkbutz, deen lo kréint!
Et as nit vill, wat nach vum Summer blouf –
an dach – eng Grimmel, déi nit wielech gouf.

Redaction vum dëser „Klack“:

AL, Claude Bache, Lex Roth, Paul Wilmes
Nächst Klack (27): 30. November 1996

D'AL op der Hierschtfoire

Wéi et schons zënter enger Rei vu Joren Tradition as, war d'AL och dës Jor erëm vum 5. bis den 13. Oktober mat engem Stand op der Hierschtfoire. D'Plaz an der Hal 2 war net schlecht, vill Leit si bei eisem Stand laanscht komm.

Ganz besonnesch flott war déi grouss Maus Ketty, déi de Bel-airer Schoultheater bei eisem Stand operéiert hat, a mat där Reklam gemaach gouf fir eng Videos-Cassette iwwer dem August Liesch séng onstierflich Maichen. Well mir fir alles sin, wat iergendwéi mat eiser Sprooch ze din huet, ware mir och gär bereit, dës Initiativ vun der Madame Dupont-Mreches z'ënnerstëtzen.

Wann och dës Jor nüt esou vill Leit op der Foire ware wéi zéjor, da kënne mir äis dach nit bekloen. An deenen acht Deeg krute mir eng Rei nei Mëmben an d'AL; eng ganz Rëtsch vu Leit hun hir Psalmebuch op eisem Stand ewechgeholl, an och soss si mir eng ganz Partie Publicationne lassgin – an do natierlech besonnesch eis Extra-Serie Nr. 3

(Annöncebichelchen), dat jo schons an der 5. Oplo virläit an dat domat ewell iwwer 20 000 Mol ënner d'Leit koum!

Vrun allem awer huet fir äis de Kontakt geziel, dee mir mat e sëllege Leit – Mëmben an Net-Mëmbere vun der AL – haten. Mol gong et ëm d'Schreifeis vun engem Stroossennumm, mol ëm Lëtzebuergesch-Coursën, mol drëm, wéi een am beschte kann e Brëif op Lëtzebuergesch schreiwen. Well wéi sot dach e Mann zu mir: „Ech hun näischt géint d'Franséisch a géint d'Däitsch, mä firwat soll ech an enger anerer Sprooch musse schreiwen, wat ech a ménger Mammesprooch denken?“

Grad dorëms geet et äis. A grad dofir schafft d'AL elo schons 25 Jor laang. Duurch déi vill gutt Wieder op der Foire – fir déi mir vun Härte merci soen – fülle mir äis encouragéiert, an där Richtung virunzufueren.

C.B.

CHrëschttag, CHrëschtmaart CHrëscht/CHristian

Mir sin erëm no bei dësem groussen an heemleche Feierdag; et gi maandelweis Annoncen a Plakaten a Kaarte gedréckt, déi just an dësen Deeg a Wochen an der Aarbecht sin. Dofir (alt erëm eng Keier!) dee „Féngerchen“ op dee gelungene K. deen den CH soll ermëzelen; mä firwat? Mir hun d'meescht mat dräi frieme Sproochen ze din, déi allen dräi CHrist(us) schreiwen an net Krist(us), also och alles, wat doun ofgeleet as. Bei de Griechen an de Reimer as den Numm ni mat K geschriwwen, an si haten dee Bustaf jo ower an hirem Alphabët! Vu „méi einfach“ ka keng Ried goen, well de Bic sech

engem jo bal diebelt, fir eppes géint d'Schreifgewunnecht ze maachen.

Wann ower dësen oder dee mengt, hie misst (express?) Krëschttag aplaz CHrëschttag schreiwen, dann dërf ee jo och unheelen, datt hien de CH konsequent iwerall duerch de K ersetz. Huet emol en Dictionnaire an da luekt Dir beim CH; Dir laacht Iech eng Knupp, wann Dir Iech déi Wiirder alleguer mat K virstellt. Kleng Beispiller: Krom (Metall) – Kromosom – Kronik – Kronometer – Krysanthem – Kolestrol – Kloroform – Kollera ... ouni vun der KSV, dem LKGB, der KDU an der KSU ze schwätzen ... P.W.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Zevill an nët genuch ...

...dat si keng richteg Moossen; och bei däitschen oder franséische Wälder / Ausdréck an eiser Sprooch.

Dëslescht hun sech zwéi Lieserbrüf-Schreier zermeechert: Deem enge war d'Franséisch am Lëtzebuergeschen zevill; deen aneren huet him geäntwert, et wir zevill Däitsch an eis Sprooch geréicht. Dacks läit d'Wouerecht jo an der Mët, mä an dësem Fall doutscher nët! Lauschtert "eis" Television an egal watfir e Radio: do si mir vill éischter zu Tréier wéi zu Metz!

Mir komme mam Lëtzebuergeschen zimlech gutt laanscht d'Franséisch; ower weinst dem germanesche Stack vun eiser Sprooch as et nët dran, dem Däitschen aus de Féiss ze bleiven. As dat eng Schan? Op kee Fall, well da mussst Dir emol dat Hollännescht, dat Dänesch oder esouger d'Englescht e bësse méi genee bekucken, also ganz oder deelweis germanesch Sproochen ... leider gët „germanesch“ ower zevill dacks mat houdäitsch an ee Kuerf gehält, well „made in Germany“ äis duerchernee bréngt. An der Sproochwëssenschaft heescht d'Lëtzebuergesch iwwerens „West-Mosel-Fränkisch“ an nët „West-Mosel-Deutsch“ ... Franken as zwar en Deel vun Däit-

schland, ower d'Geschicht léiert äis, datt d'Franken de Stack vum Frank-Röich geluegt hun, an datt d'Fransousen am Fong eng Mëschung aus Gallier + Laténger + Franke sin, och wann zugadderlescht sproochlech de laténgesch-romaneschen Deel „Meescher“ gin as ... an eist Land läit op der Kräizung, wou d'Romania an d'Germania sech begéint oder an d'Käpp geschloen hun, ower och an der Géigend, duerch déi d'Franken sech aus dem Paräisser Baséng (bassin) erëm bis hanner d'Rhain verfuusst hun.

Wat huet dat dann elo mat zevill / nët genuch Däitsch oder Franséisch ze din? Mä et soll e kleng Fong fir Explikatioun an Diskussioun sin. Ganz klor hu mir sproochlech (!) méi den Hank an d'Däitsch ze rutschen ewéi Franséisch ze schnadder; dat huet natierlech ower och nach e sëllegen aner Ursachen: Geschicht, Administration, Schoul, Kiirch, Litteratur, Press ... Mä dat entschëllegt keen, vrun engem Mikro e Lëtzebuergesch ze schwätzen ewéi ee vun Tréier oder Saarbrücken, well do – an 90% vun do! – rullt eng Dampwalz iwer d'Lëtzebuergesch, géint déi dee butzege franséischen „Dinky-Toy“ e kleesperen Hunnewutz as!

Lex Roth

d'AL op der Foire

Wéi all Jor fannt Dir äis erëm op der Hierscht-Foire, an dat um Stand No 21 / Hall No 2 also direkt no der Haapt-Entrée riets aus.

Dir kënnt do, ewéi emmer, mat äis an d'Gespréich kommen an all méiglech Saachen an eiser Sprooch kréien: Bicher, Hefter, Extra-Nummeren, Neiooschkaarten ... mä des Kéier nach eppes ganz Wichteges:

Wie säi roude Bong fir d'PSALMEN op LËTZEBUGESCH nach nët géint d'Buch getosch huet, deen huet op der Foire déi allerallerlescht Geleënheet!!!

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Merci, Här Weirich!

Aplaz „Präbblis- oder Humpe-gesprécher“ iwer eis Sprooch a Schreifweis ze féieren, gët et och nach Leit, déi e Blat an eng „Schreif“ an de Grapp huelen an e Virschlag (firwat nët och „eng Propos“) maachen. Den Här Guy Weirich (L-1625 / Houwald) as e gutt Beispill (e „Stuel“, e „Middel“) dofir. Mir soen him merci, an hei säi Brëif:

„Eng Klack fir eis Sprooch“ as eng gutt Saach. Si gët all denen, déi, well ech, kee Wuert Lëtzebuergesch an der Schoul geléiert hun, d'Geleënheet, munches nozehlén, besonnesch wann een d'Mammesprooch och nach aus beroufleche Grënn brauch.

Leider hun ech mat de Bicher, fir Lëtzebuergesch ze léieren, net emmer déi beschten Erfarung gemaach. Eng vu méngen Erfarunge well ech lech maidelen, an direkt eng Proposition op den Dësch leën.

Préift se, a wann se gutt as, bréngt

se emmer d'Leit! An der Klack a soss!

Et geet eiseim Frënd a séngem Schreiwes em laang / duebel Vokaler: hie mécht en Ennerscheid tëscht „Liesweis“ a „Schreifweis“, wat eng ganz interessant Manéier as, fir deer Saach „op de Virzock“ ze kommen; et sief nach gesot, datt den Här Weirich intelligenterweis vu 4 Vokale schwätzt (i – u – o – a) an domat dem kuurzen / laangen e d'Seel och méi labber léisst: de laang-geschwaten „e“ kann einfach emmer duebel geschriewen. De Virschlag vum Guy Weirich:

E Vokal gët nëmmen da verduebel, wann e laang geschwat gët a wa méi Konsonanten hanneren dru kommen. Déi zwou Bedingunge mussen erfüllt sin!

Domat geet den Här Weirich en anere Pad, fir op d'Versteedemes vun denen duebele Leitscheier an eiser Orthographie lasszegoen. Séng Method as klor a richteg! Et bleift

nach just ze soen, datt leider nët emmer jidderene direkt d'Begrëffer Konsonant / Vokal ausemeenhält, dofir as et nach emmer wichtig a praktesch, dat Ganzt mat Beispiller klor ze maachen.

- de Wiirt kënnt mam Pir duerch d'Diren
- an der Buurg tut en Auto
- en Nol fällt op d'Strooss
- hie baakt an der Hal

Dann nach e Pfefferkäarchen: Wann deer Leit nach méi an de Schoul wärend, déi – wéi de Professer Weirich – dem Lëtzebuergesche séng kleng Chance gife loosse, déi et nom offizielle Programm zegutt huet, da brüchte mir äis fir eis gelies a geschriew Sprooch keng Suerg ze maachen. Leider gët „d'Lëtzebuerg Stonn“ nach emmer vun e sëllege Schoulleit einfach fir „hiirt“ Fach (Däitsch, Franséisch ...) an de Motz-Eck gestallt!

Paul Wilmes

eng Konkel ...?

...a wat as dat, froen déi allermeescht jonk Lëtzebuerg? En aalt Wuert vun hei, vun do, vun doheim, aus dem Land, aus der Géigend, dat ze soen nët méi an eiser Sprooch gebraucht gët, well et knapps nach Konkele gët.

Dee bauchegen, këmpegen, groen ierde Krou mat enger Hank a mat e puer bloe Blummen dekoréiert (sou wéi eis Quetschekrautsdeppen) as aus eiseim Gebrauch verschwonnen.

Op eiser Musel war déien typesche Krou, d'Konkel, doheim. Baim Mëttag – an Nuetesee koum hien op den Dësch a war meeschtens mat Viz gefüllt. Duerfir goul dee Krou oder Virzock, Vizbärend, Vizbatts genannt. Mä op „Feschtdeeg“ war d'Konkel mat Wä gefüllt.

Et war och de Brauch, datt d'Konkel mat an de Wéngert geholl goul Iwwert dem Kappen, wann de Wéngertsleit de Schweess vun der Stir gelaf as, a si eng kleng Rascht agehuet hun, da goul d'„Kluck“ oder d'„Konkel“ ugesat a leschteg weidergin. Et huet nët dierfen ze vill an ze dacks „gekonkelt“ gin, soss huet een näscht méi fir d'Feschtdeeg gedaacht. Fir deen Emstand ze

verhënnere, hun d'Fraleit och eng Kaffiskonkel mat an de Wéngert (Wangert) oder soss hin op d'Aarbocht geholl. D'Konkel war deemools hir Thermosfläsch. Si huet d'Gedréns kill gehalen, well dat irdent Material jo banne porös as.

„Krunnemécken“ oder „Waimudderen“ hu ganz genéschelt gefutschen oder gedäffte Wäin an der Konkel mat ronderem geholl. Déi kruten dovun eng rout Nues an hu keng Luucht gebraucht, fir schlafen ze gon ...

Haundesdaags sin eis Konkele vu Sammler gesicht. Dir fannt si a Wämmuseen, op Floumäärt an an alen traditionärschen Mäsele Haier.

D'Konkel, déi ech vu Greiweldéng, aus méngem Heemetschhaus, geseit hun, halen ech an Eieren!

Redaction vun dëser „Klack“:

Lex Roth, Milly Thill, Paul Wilmes, Roby Zenner
Nächst Klack (26): 26. Oktober 1996

De Masswäin oder wéi de Fuuss sech eng ugestréckt hat

Ech muss soen, d'Bouwen aus eiser Klass ware wéi bänzeg, fir d'Houchzäits- an d'Doudemassen ze dengen; do sin all Kéier e puer Weck och fir äis ewechgefall: mol fénnef, mol 20, a bei dënnen Houchzäiten och alt mol 50 F. An déi op de Kapp!

Den Här Kaploun wouss natierlech emmer direkt, wéi d'Fréimasse sollt dengen, do wou et näscht an d'Täsch a just midd Ae gi sin, ower grad esou op ween an der Messdengschprouf mam Finger gewisen huet, wann eng Houchzäit ugemellt war: déi Liddereg am Unterrecht hun déi eng an déi Gut déi aner Masse knitt.

Meeschtens huet sech duerfir och dësselwecht Equipe fond, well esou vill flässig Fissie sin et am Unterrecht och nët gin. Duerfir waren de Jhem, de Fuuss – sou genannt weinst séngem feierroude Kapp – an ech bal all Samsdeg um Trapp, fir um halwer eelef direkt virun der Braut an dem Brautjermann ze stoen. An herno as et dann „an d'Pai gaangen“.

Ee gudden Dag, wéi as et gaang, de Paschtouer war e puer Minutte méi spéit komm wéi hie sollt an huet dun direkt mussen an d'Kieder klammen, fir d'Bräutläit am Chouer ze empfänken. En hat nach just Zäit, fir äis mat zwéi Faageren ee Schlüssel aus sénger Kludder virun d'Nues ze halen, op de Schaf ze weisen, an dee mir souzesoen ni hun dierfe luussen, an äis iwwert dem Undoen ze soen, déi kleng Fläschelche mat Wäin ze féien. An hee fort, an de Chouer. De Fuuss, dee gréisste vun äis dräi, hat de Schlüssel erwécht a gaangs de Schaf opge-

spart. An do hu mir äis schéi gewonnen: hei stonge jo e puer Wäifläsche beienene! E puer! Déi eng war nach hallef voll, aus där huet de Fuuss dee kleng Gubbel gefüllt an se rëm haneschtgesat. Mee zougespart huet en nët méi – jiddefalls nët direkt. „Dajee, komm lo“, sote mir alt. Mee de Klautjen huet nëmmen déi voll Fläsch bekuckt, an zack! hat hie sech eng erbaigezun. „Bas du geckeg?“ hu mir alt gefrot, mee schon hat hien den Tirebouchon erwécht an d'Fläsch opgemach. Ouni eppes ze soen, huet en e puer fatzeg Schluppe geholl, as sech eemol iwwert de Mond gefuer, huet se séier a séngem Schoulsak verstoppt a sech an d'Rei gestallt, wéi wann näscht wir.

Et war och näscht, et war déi ganz Mass och nach näscht ... bis just vrun der Kommunion. Wéi dee Roude sollt kommiziere goen, du as e bal nët méi opkomm; a wéi en endlech do stung, as e getürkelt wéi e Fierkel, dat just gestach gin as. Wéi de Paschtouer séng Fiseimin bis gesin hat, déi bal dësselwecht Faarf wéi séng rout Hoer hat, du huet en äis zwéi geruff an äis mam Fuuss heemgeschéckt. D'Mass wir souwiesou elo bal aus, sot en, a mir sollte sénger Mamm soen, et wir hirem Fissi an der Mass schlecht gin ...

Mer haten äis erwaart, méindes am Unterrecht eng flappig Stroof a vläicht nach eppes ze kréien. Mee et war wéi e Wonner: et as näscht nokomm.

Et muss ee wëssen, datt d'Par de Masswäin emmer am groussen akaaft huet. Op eng kleng Fläsch as et wéi et schengt nët ukomm. z.f.

Mousel bréngt ... de Rodange!

An eiser General-Versammlung (30.03.96) hat eise laangjierge Mëmben a Frënd Charel Boucon sech d'Wuert gefrot; aus dem „Wuert“ gulf e Gespéich ... aus dem Gespéich e Virschlag an eis Fro: Kennet dem Här Boucon „séng“ Brauerei näscht fir dem Michel Rodange séng 125 Jor Renert maachen. De Charel Boucon huet d'Propos mat op de Wee geholl, an zwar a Clausen an d'Mousels-Brauerei. Du huet den Här Direkter Robert Basing dat ganz nët a Béier, mä herlech op 4 Zorte Béierdeckelen emgesat. Dir kënnt d'Resultat ewell, a mir soe mat dese Biller merci. Natierlech si mir prett, fir mat jidder Brauerei

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Spréchiirder, Spréchelcher a Riedensaarten

Jidder Sprooch huet kéipweis deer klenger Sätz, mat denen een an e puer Wiirder eng laang Ried ka resümieren; bal si se lëscht, bal iescht, bal graff a bal plomme-licht; bal gerode si dee bekannten Nol richt op de Kupp, bal soen si d'Wouregt em stuen Ecken ... ma et stécht emmer a maandelweis Liewensgescheitheit dran. Et huet emol ee gesot, an all Sprooch wieren d'ei Spréchelcher d'Philosophie van de „Kleng Leit“: wat heescht hei „Kleng Leit“? Intelligenz; as nun emol Intelligenz, ob een d'komplizéiert ausdréckt, oder genue am richtigen Ament op deer richteger Plaz d'ei giedleg Wiirder fénnt, fir den Teppelchen op den „i“ ze setzen.

Och am Lëtzebuergesche gët et kéipweis Vergläicher, Sproochbiller a Spréche, d'ei ee fir all Geleehete bei Hand kann hun, wann een se brauch; et as eng Helwull Erliefes a Woueres dran!

Wann dir iech dofir interesséiert: da frot emol am Bicherbuttek nom Laure Wolter séngem Buch mat de Spréchelcher; ech wetten, dir stiecht et hanner de Spiegel!

Hei dann nach eppes an deem Senn: Eis Frénv van der Gemeng Nidderaanwen hun äis gefrot, ob mir fir si kennten de Guet van dese Spréchiirder fannen ... kuckt

e „chalumeau“ oder eng „Ropzë“

... d'ei Fro d'urf ee sech roueg stellen, well eis Kanner heiansdo d'ei schéinsten an originellst Wiirder maachen (an deem Fall hun se och nach „Wellefcher“ geheescht).

Ma wat as dann e „muussegen Apel“, eng „Sonnestap“, eng „Zutt“? An all Famill entstén deer Wiirder; schued, datt si net oppeschréiv gin. Et wir ower ewell e ganze Koup Guddes gemaach, wann d'ei Grouss d'ei Kleng gifen drop „stoussen“, wann si mat der Ameis, dem Schmetterling, dem Maikafer a soss dees Gedéngels heemgeschleef kommen.

L.R.

emol, ob dir dat lëtzebuergesch fannt, dat deeslewechte Senn gët; iwegens kann och kee Mënsch tech verbidden, emol selwer e Spréchiirder ze maachen, well d'ei aus denen anere Sprooch jo och keng Gesetzerster sin:

- l'oiseau gazouille comme il est embecqué
- de nouveau roi, nouvelle loi
- la fin justifie les moyens
- qui veut frapper le chien, trouve le bâton
- payer c'est régner
- il ne faut pas avoir deux poids et deux mesures
- qui se sent morveux se mouche
- le chemin vers l'enfer est pavé de bonnes intentions
- par la bouche se met le feu au four
- quand le vin entre, la raison sort
- qui entretient femme et dés, meurt en pauvreté
- il se noie plus de gens dans les verres que dans les rivières
- poisson sans boisson est poison
- petit chaudron, grandes oreilles
- morceau avalé n'a plus de goût

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Bredierwe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postfach 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Membre: 500 Franc d'Jor
Postschek: 6644-48

„Mir maache, gin, sin an d'Vakanz“

Wat heescht hautdesdaags d'iesensaat? Soss huet een domat d'ei „grouss Vakanz“ gemengt, d'ei Zäit vum halwe Juni bis den halwe September, wou d'Schoulen hir Diren zougemat hun a wou d'Kanner an d'Léierpersonal, d'Studenter an d'Professere sech de Gudd konnten undoen.

An eiser moderner Zäit huet desen ale Begrëff séng Bedeitung eng Grëtz verännert, dat heescht, en huet sech an eise Regiouen iwwert dat ganz oekonomesch Liewen ausgebreit an as zu enger sozialer Acquisitioun gin. Do heescht et dann elo bis an dee klengsten Handwerksbetrib: „Mir sin am Congé“. Dat wëllt soen: eist Geschäft, eis Entreprise as zesoen de ganze Mount August

zou. D'Hôtels a Restaurants an d'Liewensmittelbranchen, d'ei an der Touristesaison hiren Heemount hun, sin d'ei eenzeg, d'ei net am Congé sin. Ma, wéi gesot, soss dorëmmer leeft an der Vakanzsäit nüscht méi op Héichtouren.

Enner Ernstann kann een duerfir an der Congéssaison fatzeg an d'Labriente geroden. Elo trëllt da grad an d'ieser hétzeger Zäit eis „Gefriertru“, de „Fréiser“ a Pann, dee vollgestoppt as mat „Pouleten, Glacen, fish-steaks a Pizzaen“, d'ei elo alleguer opweeche a futti gin, well just dat Ersatzstéck, wat mir op der Minutt brauchen, net opzedreiw an: „de Betrib as am Congé, de Patron an d'Techniker sin a Vakanz, d'Firma liwwert dese Mount nüscht, et

gi keng Reparatüre gemat.“ Do si mir dann ewel d'Kand beim Dreck ... et déngt alles nüscht, well 't as Vakanz- a Congéssäit.

Wann der Däiwel elo richtig lass as, da fiirt duerfir och nach eise „Fernseh“ futti. Mir fanne keen Elektriker, deen eis „Televisioun“ flécke géif. Mir gin elo zesoe forcéiert eng nei „Schlappelkioskéscht“ ze kafen, well soss verpasse mir d'Olympesch Spiller vum Atlanta. Mir kenne se net bei den Noper oder bei Frénv a Famill kucke goen, well d'ei si jo och grad an de Congé, an ... et wäert dach kengem Lëtzeburger méi afalen ze soen, si wären am „Urlaub“. Zapperlout, neen, si sin, ewel treisch Lëtzeburger nach soen, an d'Vakanz! Milly Thill

D'Plo mat den Uertschaftsnimm

Wann een an de Nouvelen um Radio an op der Televisioun héiert, wéi eis schéin a flott Uertschaftsnimm verdréit, verwiesselt, virun allem awer op franséisch an d'itsch amplat op lëtzebuergesch gesot gin, da kinn ee mengen, datt et an eiser Sprooch keng méi eng grouss Plo gët wéi grad d'Uertschaftsnimm.

Do heescht et dann ongenéiert, datt „e Motocyclist“ e ganz schwéiert Akzident zu Präitler hat; da muss ee scho bis den aneren Dag waarden, fir ze wëssen, wou dat Ongléck dann lo geschitt as, well een dann den Numm an der Zeitung liest a gesäit, datt et zu Präitler war.

Do gët dann erzielt, datt d'ei an dat zu „Déierbiere“ net geklappt huet. An et freet ee sech, a wéi engem Eck vum Ländchen dat da

soll leien. Réischt mat engem Dag Verspéidung kann een dat ganz verstoen, well et an enger Lokalnotiz an der Zeitung steet: et war zu Déierbech (Derenbach) bei Uewerwampech.

Seet een eppes, dann as een e Kregéiler; seet een nüscht, da geet et sou virun, a jiddere mengt, et wir och sou, well et jo awer am Radio oder op der Televisioun gesot gët.

Gewëss, et kann een net alles wëssen, besonnesch dann net, wann et séier muss goen. Mee och Journalisten hun Zäit, fir hir Texter virun der Mettes- an der Owezeitung virzehereden. Datt se d'Uertschaftsnimm sou dohi geheien, us Zeeche vu Kamouditéit, fir net ze soe vu Liddregkeet.

Well op de Saiten „A 67 bis A 71“ mat grénger Sträif am Volume

2 vum Telefonsbuch stin all Uertschaftsnimm dem ABC no vu franséisch/däitsch op lëtzebuergesch iwwersat. Et dauert net méi wéi puer Sekonnen, fir dee richtegen Numm op lëtzebuergesch ze fannen.

Eng aner Méiglechkeet as d'ei, dat kamoud Heftchen Nr. 3 vum der Extra-Serie / EIS SPROOCH oder nimm d'Saiten 49 bis 57 doraus an de Studio ze leen ... d'Actioun Lëtzebuergesch huet der genuch am Stock (5. Editioun!).

Et as dowäert! z.f.

P.S. Wéi wir et dann, wann ee sech als Journalist d'ei Lescht geng op de Lescht buelen an d'ieser kraddeleg Fall dem Alphabet no erausschreien. Eng Method mat deer een dat Verneim vum den Uertschaft ganz séier an zerguttst geheelt kint. All aner (faul!) Ursache si jo dach nimm ... fir ze gebrauchen. (A.L.)

Redactioun van d'ieser „Klack“:

Milly Thill, M. Warton-Woods,
Paul Wilmes, Rob. Zenner, Lex Roth

Nächst Klack/25.: 28. September 1996

Bravo!

Gemenkerhand soll een op e private Brëif och privat antweren, ower d'ei Kier as et wërklech dowäert, e perséinlech Schreiwes an d'ei ganz grouss KLACK ze hängen. Mat méngem éierleche Merci, soll d'Madame Warton d'Felicitatione van d'ei alleguer hei „weidenaffen“ an der Zeitung kenne liesen! Jidder ee van d'ei soll sech selwer séng Gedanken iwer d'ei Leschtung an d'ei Persoun maachen, d'ei dat do an nimm e puer Méint geliert huet. Bravo a villmools merci, Madame! LR

Mir bréngen d'Schreiwes genue ewel et geschréiv an.

Margaret WARTON-WOODS
4 Iernster-Strooss
L-6977 UEWERAANVEN
Ueweraanven, de 14. Juni 1996

Léiwén Här,
Ech lauschteer gär Är Emissioun „Eng Minutt fir eis Sprooch“, moies um DNR, well ech sin am gaang vu Lëtzebuergesch ze léieren. Ech muss awer zouginn, datt ech net alles (an dacks

net vill) verstén, well ech sin Engländerin, an ech léieren Är Sprooch nimm zënter Oktober.

Den zweeste Problem as, datt ech um 8.30 an der Aarbecht si soll; dofir kann ech Är Emissioun héieren, nimm wann ech e bësse spéit fieren.

Ech si Mëmben van Actioun Lëtzebuergesch, an dofir war ech bei Ärer Generalversammlung van deem Jor. Ech erinnere mech, datt Dir eis gefrot hat, ob mir e puer Iddiën haten, fir d'Aktivitéit virunzefieren. Ech gëng gär e Vorschlag maachen: firwat net d'ei Texter van Ären Emissioun a Form van enger Sammlung erausgin? D'ei wär e flott an interessant Referenzwierk, dat ech (mam Dixonar, natirlech) roueg liese kéint.

Wëllt Dir mech entschëllegen, wann Dir d'ei Iddi scho gehat hut.

Ech entschëllege mech och, fir méng Schreiffeler; wërklech hun ech nach vill ze léieren, an dese Brëif as den éischten, deen ech op Lëtzebuergesch geschréiw hun.

abee jo!

3x dselwecht geschréiv
3x anescht geschwat

anescht geschréiv
dselwecht geschwat

eat = „ait“ —————→ meet = „mit“
heart = „haart“ —————→ hard = „haart“
earn = „örn“ —————→ burn = „börn“

jidder ee, deen eng Grimmel Englesch kann, dee fénnt datt do „normal“, an deer Beispiller mat den Honnerten. Ma am Lëtzebuergesche gi mir op deem do Gebitt de Lais nach d'Flei sichen!

Spréchiirder: Wann een en Hond net ka brauchen, da seet een, hie wir rosen.

A jidder ee wëllt séng Schreiffes ... dat bescht Méttel, fir datt keen dem anere säint liest! Paul Wilmes

Eis Sprooch um DNR (102.9 + 104.2) mueres um 8.40 Auer

Eng KLACK fir eis SPROOCH

„Hebräisches“

Am Januar war den israelische President Ezer Weizman zu Berlin, wou hie viru Vertrieber vum judescher Communität eng Ried gehal huet, déi net ganz onemstredde war. Dogéint gouf hie wéinst sénger Usprooch vum Bundestag an dem Bundesrat, den Dag drop, allgemeng gelueft. Et war och an der Ried, wou ee bestëmmt Passage mir apaart gutt gefall huet, deen Deel nämlech, wou hien iwwer d'Sprooch, séng Sprooch, déi hebräisch geschwat huet. Iwwer dat, wat séng Kompatnoten do geleescht hun, war hien éierlech begeeschtert. Dat konnt een aus sénger Stemm eraushéieren; och dem Iwwersetzer war et net entgang. Et war mir, wéi wann en hätt wëlle soen: mir Judden alleguer schwätzen a schreiwen, sängen a bidden, kloen a maarten op hebräisch: et gëtt näischt, wat mir net och an eiser Sprooch soen a beschreiwe kënnen. Den Här Weizman hat a séngem Liewen eng ganz Rei vun dichten a wichtigen Funktiounen, ma hei huet séng Seil geschwat.

Ech hun den Ament dru geduecht, wéi ech an de fofzeger Joren am Hellige Land war. Am Fliger fir dohi souz ech nieft engem frendliche Judd aus Kanada. Net laang ier mer sollte landen, huet hie séng Gefiller verodon: „Ech bewonneren déi Männer a Fraen doinnen. Ech gin net dohinne wunnen a schaffen, ma ech iwwerweisen all Jor en zoliten Obolus, fir dat groust Wierk ze énnestzen. Wat mech dobäi nach méi begeeschtert wéi den Opschwonk vun Industrie a Landwirtschaft, dat as déi kulturell Leeschtung um

sproochleche Plang. Si komme jo aus allen Häre Länner; si goufe mat ville Sproochen a Kulture konfrontéiert, mat guddem a manner guddem Erliewen, bis zum onmenschelechen a verbriechelechen Holocaust: an elo schwätzen se all eng eenheetlech Sprooch, si schreiwen, sängen a bidden an der Sprooch. Si schafen nei Wiirder, fir bis dohin ongewinnt Saachen, Produkter, Instrumenter, Funktiounen an Aufgaben ze nennen, déi et am alen („doudeng“) Hebräisch net gëtt an och net gi konnt.

Do hun ech missen un dat uralte Babel denken, do wou se deen immensen Tuurm baue wollten an awer net dermitt virukoumen, well e Kuddelmuddel vu Sproochen si dru gehéiert huet: si hu sech net méi verstan, weder am direkte Senn vum Wuert nach am iwwerdroenen. Elo awer am Nokrichs-Israel as et eng eenzeg Sprooch, déi de Kitt as, mat dem den neie Staat Israel zesummegehal gëtt.

D'Stewardess koom mat dem lesse, kosher natierlech mir waren an engem israelische Fliger. Just deen Ament huet mai Gesprächspartner mech op den Här opmerkksam gemaach, deen e puer Fotelle virun ais séng Plaz hat. „Dat as e fromme Judd“, sot hien. „Dir gesit dat dodrun, dat hie virum lesse sai Képi opgedun huet“.

Wéi „fromm“ mai sympathische Léiermeeschter selwer war, dat weiss ech net, an dat well ech och net wëssen; ma wat ech weiss an net vergëss hun: hien hat Senn fir Tradition a Kultur!

A.-J. Reckinger

de laangen „e“

Datt et am Däitschen drai Manéiere gëtt, fir e laangen „e“ ze schreiwen, dat as „normal“ (Tal, Saal, Pfahl) ... datselwecht as de Fall beim „e“ (Schere, Seele, Sehne), ower dat as „eben“ esou; si schreiwe „Fenster“ a soe „Fenster“ ... maja.

Am Englesche gëtt „ea“ op d'mannst op drai Fassongen gelies, den „ou“ och ... ma wat wellt een dann do maachen?

Just am Lëtzebuergesche schloe mir ais an d'Kapp fir e „Kazepi“, an zwar mam laangen „e“.

deem an der Zäit muttwelless verkomplizéiert gin as, well d'Schreifweis net an der Praxis ausprobéiert gëtt, iert si „offiziell“ gin as. Ma alles, wat offiziell as, daerf och vum Offiziellen offiziell vereinfacht gin ... an déi offiziell Orthographie-Commissioun huet erlaabt, de laangen „e“ emmer duebel ze schreiwen. Domat misst dat Geféierschters am Fong op en Enn sin ... et sief dann, et leeft e léier engem Gackelchen no, an et léisst een d'Hong bei der Däwel goen.

A.-P. R.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor

Postscheck: 6644-48

Ëmwelt?

Hand op d'Häerz: Vergiesse mir net vill ze dacks, dass mir e Stéck vun der Natur sin ... an datt et duefir dat Natierlech (!) vum Natierlechen as, wa mir net nëmme „mam Wieder“, ma mat allem gin, wat mat der Natur an hirem Laf ze din huet. An deem Senn kennt ee bal roueg soen, dass mir all Kéier e Stéck vun ais selwer futtimachen, wa mir muttwelless esou an eis Ëmwelt fache wéi d'Schwäin an den Trach!

Aus deeselwechter Iwwerleung léisst sech och soen, dass mir e Stéck vun der Identitéit sin, an déi mir eragebu, an deer mir opgewues sin ... dofir gi mir mat all Schrack baussent eis Identitéit och e Stéck vun deer eegener Art = Eegeaart op; an ee vun de wichtegsten Deeler vun eiser Eegeaart as eis Sprooch! „Wann Du e Vollek gär énnere drécks a futtiméchs, dann huet him séng Sprooch a séng Geschicht“, schreift den tscheche Schreiftsteller Milan Kundera, dee méngerwäreg kee fir e Fanatiker huele kann. An anere Wiirder: rapp e Vollek aus sénger Identitéit eraus, setz et an eng

aner, da „pauert“ et nach 2 bis 3 Generatiounen an d'Eegeaart as begriewen ... guff dat dann hei net vru 55 Jor esou probéiert? Si mir dann houfreg drop oder net, dass mir ais dat net bidden gelooss hun? Also geet et am Fong och net due, dass mir ais zu Doud énnere, énnere, an énnere, de „Kanner“ nëmme wëlle verzielen a verzielen a verzielen ... dobäi as de „leschte Krich“ fir e jonke Mënsch vun 20-30-40 Jor datselwecht ewéi deen éischte Weltkrich fir déi vu 60-70 Jor! Also geet et em de Fong; et geet drem, dass mir wölle Lëtzebuerg bleiwen, eis Identitéit a Souveränitéit behalen, an zwar batter an deer u Leif a Seil bezuelt. Haut as – ee Gléck! – kee méi a Gefor, dee fir eis Identitéit rischtsteet, ma hire Wert as deeselwechten an d'Gefor as eng aner, eng hannerleschteg!

Eis Sprooch gëtt esou „subtil“ emzel an ausgehillet, dass déi flappeg Methode vun den Nazien emol net an de Schied vun dese „leine“ Manéiere kommen. Resultat: déi allermeescht huelen et emol

net anuecht, a villen aneren as et quitschegal; eng dréit Zort réset de Kapp esouguer iwwer déi, déi sech Suerge fir eis Sprooch maachen!

Wien et also éierlech an escht mat eiser – mat sénger! – Identitéit: Ëmwelt mengt, dee misst jo dann och hellefen, eppes dofir ze maachen. Wir et net am Senn vun alle patrioteschen Organisatiounen, wa mir z. B. zesummen an alle Gemengen dofir gänge suergen, dass d'Stroossen hire Lëtzebuergeschen Numm gänge behalen oder kréien? Wéi wir et, wann all Federatiounen a Sektione sech déi Suerge an Aarbecht gängen an hire Programm schreiwen, an zwar jiddereng an hirem Gégend, an hirem Gemeng oder Uertschaft? Loosst „déi vun der Sprooch“ dach net eleng domat! Paakt eng Hand mat un, helleft ais mat Arem Wessen an deer Autoritéit, déi Ar Verdéngschter fir d'Land vu gescht an haut lech gin hun. Erinnerung. Resistenz a Patriotismus mussen haut och an deem Senn verstan a gelieft gin!

Lex Roth

Vum Bësch a sénge Beem...

Mat de waarme Summermeint kënn erëm déi Zäit, wou een op flotten Treppeltir kann déi seche Strecher vun der Natur bewonneren, an där gin et jo méngerwäreg an ee Gléck och genuch hei bei ais am Land.

Sou sin ech deslescht bei engem „Footing“ (esou muss een dat jo vläicht hautesdaags nennen, wann een duurch d'Natur spadéieren/treppeltir geet) op den „Naturleierpad“ vun der Uewersauer, laanscht de Stauséi, geroden. Net nëmme, dass d'Landschaft hei einfach phantastesch as, de Syndicat (oder waren et d'Gemengen?) vun

do haten och déi formidabel Iddi, vun Zäit zu Zäit e Schëld bei d'Beem ze stellen, op dem hiren Numm op Franséisch an op Däitsch dropsteet. Dat huet engem – a puncto Kenne vun den Nimmen vum Planzen a Beem – absolute Laien esou richtig guttgedoen, emol eng „Routbuch/hêtre rouge“ (Routbuch) vun enger „Steinche/rouvre“ (Wanterjäch) énnerscheeden ze kënnen.

Just eng Fro an deem Kontext: Firwat gouf net och de Lëtzebuergeschen Numm vun deene Beem énnere geschréiw? Dat hätt nëmme eng Zeil weider kascht – an d'Actioun Lëtzebuergesch wir gär

bereet gewiescht, mat Rot an Dot ze hellefen. Ma et as jo nach Zäit dofir. Well soss weiss op eemol kee Mënsch méi, wat en „Aaschtert“ (Bergahorn/Acer campestre), eng „Mullebutz“ (Weißdorn/aulépine) oder eng „Esch“ (Esche/frêne) as. Et wir schued, wann een enges Daags vun elauter „auslännesche Beem“ eise „stacklëtzebuergesche Besch“ net méi géif gesin!

Vläicht as et och net vu Muttwell, wa mir hei drun énnere, dass et iwwer eis Planzennumm e ganz Buch vum Henri Klees gëtt; och eisen Natur-Musée helleft gutt a gär.

Claude Bache

Redaction vum dëser „Klack“:

Claude Bache, Arthur J. Reckinger, Lex Roth, Paul Wilmes

Redaction fir d'Klack N. 24 (29. Juni)
Dir... a mir!

Thema: Op d'Vakanz lass

Dem Summer entgéint

Wann een e Lexikon freet, wat de Summer as, da kritt ee vläicht gesot, dass wir „déi Zäit teschent dem héchste Kulminationspunkt vun der Sonn an dem Aequinoxtium“. Do kann ee mat Recht soen: Méi dréche geet et net.

Scho méi interessant gëtt et, wann et em d'Summerkleeder, d'Summerschoulen oder d'Summerfrucht geet, wéi d'Summerkar, -geescht, -weess an aner Planzen a Fruchten, déi net winterfest sin an dofir an deemselwechte Joer zeideg gin, wou se geplazt oder geséint gin.

Am Summer as et, wou eppes ganz Wichtiges, Liewenswichtiges eruwisst. Ouni vill Gedäch, onopfällg a stell „geschitt eppes“, wat am Fréjoer entstan as an elo lues a lues zeideg gëtt. Aus bescheidenem Som entwéckelt sech Frucht an „Ziesse“ fir Mënsch an Déier, an d'Natur suert derfir, dass d'Aarten an Zorte vu Liewen net ze kurz kommen, si gëtt hinnen d'Chance, fir d'Weiderbestoen.

A.-J. Reckinger

Firwat ... oder firwat net?

Mir feieren all Jor eisen Nationalfeierdag. Et guff eng Zäit, do hätte mir nawell gär gefeiert ... ower do hu mir gewosst firwat, ma do hu mir net daerfe feieren. A wann ee gefeiert huet, dat heescht eise Fandel erausgehaang oder d'Heemecht gesong huet ... da war et fir hie gescht! ... an dofir hu mir gefaart, gelt dir.

Haut fäerten déi allermeescht vun ais och, fir um gréisste Feierdag vum Land a vun eiser Dynastie e Fandel erauszehänken; si fäerten ower kee Prisong, kee KZ, keng „Emsiedlung“ ... si fäerten „déi aner“ gänge laachen, d. h. si schumme sech!

Et soll jidderengem selwer iwwerlooss sin, wat hien an deem Fall vun aneren oder vu sech hält.

A propos: Et muss kee Fäidel ewéi e Leidduch/Lendech sin; an de meeschte Souvenirs-Buttecker kritt Dir eise Fandel an alle giedlege Gréissten. Dat hei steet an dëser Klack, fir dass nach jidder 4 Wochen Zäit huet, iwwer eisen Nationalfeierdag an de Lëtzebuergesche Fandel nozedanken ... näischt fir onguet.

Paul Wilmes

d'Psalmen op Lëtzebuergesch

- e Buch, dat fir eis Sprooch an Identitéit uechter d'ganzt Welt en Zelen as
- e Cadeau, deen ëmmer gutt ukënnst an aili Wert behält
- wart Dir d'Psalmen ewell mat Arem Bong vun der AL siche
- ...et geet nach bis de 15. Juni '96!
- Dir kritt d'Psalmen och an ali Bicherbuttek ze kafen.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Eis Sprooch geet op!

D'Iwwersetzer an d'Mataarbechter vun de „Psalmen op Lëtzebuergesch“, v.l.n.r.: Claude Bache, Felix Molitor, Raymond Schaack, Lex Roth, an de President vun der AL, René Faber

(Photo: Tenny Goedert)

Den Thema vun der Klack soll jo am Fong de Besch sin, deem „opgeet“, de Besch an d'ganz Natur gin op deem klengen Watz, vum immensen euro-asiatische Kontinent, wou mir liewen, all Jor op: over den Jor, dat 25. vum eiser Actioun-Lëtzebuergesch, geet e ganze Bucki Blumme fir eis Sprooch op!

Vlächt verstind den etlech net, oder nach net, wat et heescht, dat elo dei 150 Psalmen och op Lëtzebuergesch iwwersat a publizéiert sin; déi eng, well si d'Nues iwer alles rënnschen, wat no „Paferei“ oder allgemeng no Relioun richt; déi aner, well si net wëssen, wat fir eng welt-kulturell Bedeitung d'Psalmen iwerhaupt hunn... et as ouch ni ze spët, fir ze iwerleien: dat lëtzebuergesch Psalme-Buch waard si Wee duerch d'ganz Welt maachen! Dat as op keng Manier iwerdrüwen, well wäert d'ganz Welt Instituter sech mat de Psalmen an hiren Iwwersetzungen ofgin. Wann et Conditione/Critère soll gin, fir datt eng Sprooch eng Sprooch as, dann as ee vun deene Punkte ganz secher, ob an der Sprooch d'Psalmen existéieren; mat deem Buch huet eis Sprooch op dei Fassong och „de Knapp/Knuet“ opgedunn.

Wei mir d'AL 1971 gegrennt hunn, as d'Lëtzebuergesch an der Kiirch ee vun eise wichtigste Punkte fir eis Aarbecht gewiercht, an zwar direkt nu eis Sprooch an der Schoul; he muss gesot gin, datt bei deene 15 Grëndungsleit Männer vun alle Meenungen an Iwwersetzungen waren; mir hu ganz einfach realistescht geduercht, wollten also eppes realiséieren; dofir hu mir no der Realiteit vun eiser Sprooch gekuckt, wou si also wirklich leeft a gebraucht geet.

Haut wir e groussen Dag fir en etlech Leit, déi ewell an der Ewigkeit sin, an deenen d'Sprooch an der Kiirch upaart um Haerz geleien huet... de

Lucien Ludwig, den Emile Schmitt, de Robert Philippe, de René Wirtz, de Camille Linden hatten sech haut gefreet ewei Kanner; si hun e Stück vum Verdengscht zegutt. Mir wellen ouch d'Joffere Schroell net vergessen, deen an der Zäit deen éischten Hoff fir d'Psalmen an eiser Sprooch gemaach hun. Wei et dann elo gaang as, a wäit e Quasich Talent, Aarbecht an Zäit dat Wierk kascht huet, dat liest Dir haut op den Dag an allen Zeitungen.

Eis Geschicht a Kultur huet en etleche wichtige Punkten an Traditionen viles ze verdanken; eis Sprooch och. Dem Rodange säi Renert – dee mir dat anert Jor extra wëlle feieren – as eng „Maark“ um Gebitt vum Lëtzebuergesch, den Dicks an de Lentz waren eng Chance; de „Referendum“ vun 1941 an d'Sproochgesetz vun 1984 hun d'Lëtzebuergesch voll a ganz legitiméiert, de groussen Dictionnaire as e Monument, an dem Heng Rinnen seng zwéin hun zolitt „Gesteck“ fir an d'Fellemeit geliewert; d'Bücher an d'Schreiwerten an eiser Sprooch sin zanter 50 Jor bal net méi all ze iwerleien. „D'Psalmen op Lëtzebuergesch“ gi ganz klouer ee vun deene Heichpunkte; eis Grousseltere gifen net färdig, sech iwer d'Plaz ze verwonnenen, dei d'Lëtzebuergesch ewell huet!

Wa mir also vum Besch schwätzen, deen opgeet, dann as de Vergleich mat eiser Sprooch méngerwäertig hei op senger Plaz; aus deene Kleespereen Traisch si Beemercher gin, dei zergutt gestackt hun, deenen hir Wäurzel an Aschi emmer méi an d'Breet gin... de Besch as einfach net méi ze iwwersin!

Et bleift ze hoffen, datt mir och deest wichtegt Stück vun eiser eegener Emwell an der Rei an an der Rucht halen

Lex Roth

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Vum klengen Duerr am Gréngewald

Sin d'Erennerongen un d'Kannerjoren net déi schéinst am Liewen? Wann ee méi all get, da gi se méi daitlech, méi klor an heinsdo schaarf wei d'Konture vun engem gudden Photobild.

Kennt dir dat klengt Gréngewald-duerr Eisebur (Asber)? Net wäit ewech vum Stafelter, gaangs hannerem Besch op der Strooss fir an d'Fiels. D'Bam vum Gréngewald hun him een apaarte Cachet gin, an absens, wann am Fréjoer d'Bichen hir gréng Wot ugedoen hun, dann as Eisebur wei eng Insel am gréng Blüedermier.

Ech hun an der Millen, bei der Schetzelbaach (waiss Ern), gewunnt, dei deemools nach dat groust Millenrad gedreint huet. Hanner der Millen, am Pisch bei der Baach, stongen d'Peppelter wei empeg, hooffreg Joffere, stramm an enger Rei, bis bei d'Bréckelchen am Duerr.

Eisebur, en Duerr mat knapps honnert Seilen, hat seng Duerrschmied, seng Bistron, ee lénks an ee riets vun der Landstrooss. D'Leit vu ronderem sin nach dacks zesummekomme, fir um Stamme beim ronnen Dsch maeneen ze poteren oder eng Partie Kaart ze maachen. An do war d'Gassel, wou méi kleng wei grouss Haiser stongen; si sin den Uesselscheier-Wee eropgeklotert bis bal bei d'Kraaz, do, wou hinne den Otem ausgaangen as. Op der Duerrplaz stong de Waschbur. Do war der e Liewen! D'Waschfrae koume mat hiren Stousskäärchen oder mam Jabel, an da gong et lass mat dem Geklapp; et gouf geseelt, gebellt, geschrupp a geschwenkt, dertschent och e besseren Duerrklaatsch gedriwen. Mir Gréngewaldbouwe sin am Waschbur zesummekomme fir Spuchten a Fenten ze plangen, doba war mir net verleen. Hanner der Schetzelkapell stong d'Schlass (am Fong en herrschafliche Baurenhaff), wou d'Schwesteren vun der Ste Sophie dei Zäit hir Vakanz verbruecht hun. Am Ausgang vum Duerr, op dem Wee fir op Amber, do war d'Fischerhaas, wou dem Ander säi Papp gewunnt huet, mat deem mir dacks, besonnesch am Wanter, an dem Prenz säin Dier-

repark gaange sin, fir d'Weld ze fideren.

Der Eisebur Leit hu sech all gutt kannt, ee woussit vun deem anere sengen Heemlechteken, senger Freed a senger Suergen. D'Gréngewald-duerr hat seng Charakterkapp, jiddereen a jiddereen hat seng Aenaart. Do war de Klees bei der Baach, en ale Jongesell, deen der Aarbecht wäit aus de Feiss gaangen an all Dag em deiselwecht Stonn säin Huesepiedche bei der Wiirt getréppelt as. Nanns Marri aus der Gassel, dat nach dei Zäit mat de Geessen op de Pion (Schwéngstéck) gefuer as, a säi Mann, de Piri, deen op der Strooss beim Kantonnee geschafft huet. Hie war e grondeierleche Männchen, der keger Seehomes eppes zeleds gedoen hatt; ma e puer Mol am Mount as en no Feierabend bei der Wiirt geroden an do „hänke“ bliwen, bis d'Marri hie siche koum a mam Wéckel geholl huet; an si hatten dann allen zwee hire Fridden.

Am Fong geholl wollt ech sech vum Gréngewald verzielen. An do muss ech d'Ried bréngen op eise Schoumeeschter, den Adolf Weis, deen an der Dengschtwunneng vum Schoulegeba doheem war, sou wei dat nach deemools de Brauch war. Den Adolf Weis war Erzieier fir dei Kleng an dei Grouss. Eppes méi Schéines kann ee wuel net vun engem Mensch soen. Hien hat en Haerz fir d'Natur a woussit, äis Kanner fir d'Gréngewald ze begeeshteren.

Den Adolf Weis hat eng extra Gof fir Geschichte fir Kanner ze schreiwene an och fir ze verzielen. Wat hu mir op de Samsches nomettes gegammst, dei Zäit war nach de ganzen Dag Schoul; da war Erzielstonn. De Schoumeeschter huet dei orange-rout faarweg Heftdeckelen ausermeegefaalt, wou en e selliche Blieder dra-leien hat. An da gouf et roeg an de Bänken; et hatt en eng Masche pessereren hieieren! De Schoumeeschter huet äis virgelies, wat hie geschriwen hat. Ech ka mech gutt errennen an d'Geschicht vum Schaz am Judesbiere, vun der Spatzlee (Fielsteen)

Redaction vum der „Klack“:
Lex Roth, Jeanine Theis-Kauth,
Al. Steinmetz

Redaction fir d'Klack
N. 23 (25. Mee)
mir an...Dir!

Thema: op de Summer lass!

Eis Sprooch um DNR = 102,9 / 104,2

Vu méides bis freides kennt Dir all muetes, em 8.40 Auer, eng kleng Emissioun iwer eis Sprooch hieieren. Kee laangt Gespräch a Gedeessens, eng gutt Minutt. Eng ganz Retsch Saache kreien do hiren Teppelchen op den i... oder soss enzwoisch. Hei sin zwee Beispiller, fir lech eng kleng liddi ze gin, em wat et geet:

Shampooing

An alle Sproochen janne mir Würder, dei aus anere Sproochen do eragelaf sin. Wann Dir fir d'Franséisch „Petit Robert“ huet, da geit Dir, aus wäitfenge Sproochen alles an d'Franséisch erageretscht as... heinsdo as e Wuert duerech d'Jorhonnerten esou ofgeschlaf an afgelieft gin, datt een net méi direkt gesäit, vu wou et hierkennt, bei de Fransouise fennit een am aller-dackten eras, datt d'Wuerzele vun hirem Vocabulaire deif, hreet a fest am Latengesche stiechen, also an de Reimer hirer Sprooch. Dofir steet d'Franséisch jo och an der Rei bei de sougenante romanesche Sproochen, grad ewei d'Italinescht, d'Spaenescht, d'Portugiescht an „den Num seet“ – dat Rumanesch. Mengt ouch elo nëmmen net, d'Franséisch hatt keng Würder aus anere Sproochen eragelaf wei dem Latengesche. Huet emol e Wuert ewei „shampooing“... dat as um leschte Jorhonnent vum Engleschen an d'Franséisch komme; et huet esouguer dei englesch Schreeweis bäibehall... ouch de „Shampooing“ kennt och net aus dem Engleschen, mä aus der Britescher Kolonie Indien... an domat as e Wuert praktesch runderem d'Welt gelaf... e ganz Verbrueete gif dann elo nom lëtzebuergesche Wuert fir Shampooing froen... wann den Engländer a Fransouise dat Indesch duergeet... dann as et och Lëtzebuergesch.

de Kapp wäschen

Gescht hate mir vum „Shampooing“ riedt, an datt dat Wuert aus dem Indesch rwer dat Englescht an d'Franséisch gelaf as, an datt mir jo da bestëmmt keen extra Lëtzebuergesch dofir brauchen... ouch, Hand op d'Haer: huet Dir ewell dru geduecht, datt am Fong all dei aner hei runderem äis hir Hor wäschen, a mir... mir

waschen de Kapp? Mir waschen de Kapp esouguer mat an ouni Shampooing... da soll emol nach ee soen, eis Sprooch hatt keen eegene Charakter... sot emol zu engem Fransouise „je lave ma tête“, zu engem Däitschen „ich wasche meinen Kopf“, an zu engem Engländer „I wash my head“... da gut Dir just genass gekuckt, si verstén lech garantéiert net op den éischte Siess, well si waschen Hor, a mir waschen de Kapp: Dir kennt lech jo leicht verstellen, datt si dann och nüscht matkriien, wann Dir rose waart, ee gutt verbotst huet, a behaupt, Dir hatt deem „de Kapp gewascht“... d'Lëtzebuergesch och keng Sprooch?... Ma jennen a gewess! Is regens kennt Dir och zu kengem Preis soen, Dir hatt „einen verputzt“... da mengt deen, Dir hatt ee fatzegen Humpe geholl... do hu mir erem e Beispill wei d'Würder an hir Bedeitung runderemdreine wei eng Turlatioun... an och doweint as d'Lëtzebuergesch vill méi wäit vum Däitsche wei mir mengen.

En Noruff aus dem Jor 2020

De Besch war wei eng Kathedral. De Wand huet d'Uergel do gespillt. D'Versann, am Summer gring gehal, war am Hierscht aus Gold geschaf. Glach huet een sech doheem gefüllt, konnt en duerech Moss a Brème lafen.

Vioule, Pelpes, Guckucksblumen, a wei se all der Rei no kummen, wou hatt en Teppich voller Liewen! Kee Kenschiller kennt dei Faarwe wäzen.

E Kranke gouf am Besch gesond, d'gebrachd Haerz huet Trouscht dra fond.

Do gouf et Aendbier, eemerweis, a Molher un de Molherstien. Seiss Hieselness sin zeideg gin, wou hott dei héich nei Haier sin. De Besch mat senger sturke Beem wou wei eng Buerg, en zweet Dohem.

Jeanine Theis-Kauth

* „eiser“ Madame Theri hint Remlenger best sech och prima an der „Koiné“

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Et knäppt a kängt

... oder as et besser, wa mir soen, et gif knospen a keimen? Vlächit denkt deen een oder aneren, dat wir jo nët esou wichteg; et ka jo sin, ower wat as bis op lessen an Drénken da scho wichteg? Am Numm vun deer Onwichtigkeet schaffe mir dann alles of, wat nët fir eis Mäilchen oder soss en Amusement do as... an da si mir um Gespréich iwer Kultur. Déi as jo ower praktesch eleng dat, wat d' Mensch vum Déier ennerscheet; si as och dat, wat leider vill Leit feelt, déi vun enger Flemm/Depressioun an déi aner tréllen. Ower as dat hei nët e bëssen zevill duerch den däitschere Brëll gekuckt, wou dach dobaussen esou zimlech alles ufängt ze wibbelen, ze gréngsen, ze ootmen... an ze knäppen!

Aplaz ze knäppen a Kéngen ze maachen, as eis Sprooch ower éischter a Gefor, wéileg ze gin, well mir praktesch erhéngere loosse. Firwat gin der esou vill vun aus hir keng Chance, hir Knäpp opgoen ze loosse? Oder as dat vlächit just, well mir aus de Knäpp „Knospe“ gemaach hun? Vram enger Rei vu Joren huet ee würrlech hei bei eis kee Mensch vun

enger „Knosp“ héiere schwätzen. Wie sech freet, firwat „d'Knäpp“, grad ewei Honnerte vun eisen anere Würrder, muttwéllen an de Motz-Eck gedréckt gin, dee fénnt d'Ursach? Zenter enger Generatioun wuessen eis Kanner mat engem däitsche Monni an der Stoff erop, nët méi eleng mat Mamm, Papp a Gesescher... an dee Monni oder déi Tatta as esou wichteg, datt d'Kannercher esouger dacks mussen de Mond halen, wann hien/si schwätzt... a wat een de Mond méi muss halen, wat d'Ouere méi grouss opbleiwen! Dofir brauch ee sech och net ze wanneren, datt ewell e sellege eiser Däbessie mat 4-5 Joer Däitsch schwätzen ewei aus dem Billerbuch... oder soll ee soen, ewei aus der „Billerkëscht“? Dat sin déi Knäpp, déi op deem Plang als „Knospen“ opgin! An d'Kéngen, dat kënnen an deem Fall jo dann och nimm „Keime“ gin.

As dat dann elo erëm géint d'Däitsch?

Absolutt nët... dat wir dselwecht, wéi wann ee géint d'Salz wir, well d'Zopp oder d'Gromperen alt emol versalzt sin. LR

De waakregen Hues

Mam Brëll op sénger stupper Nues, mat bloer Box a roude Pull, sou sëtzt am Besch den Ouschterhues, op engem Champignon* fir Stull.

Do fierft heen d'Aer schéi gring a giel, och mof, geteppelt a gestrummt. Da pecht en nach e Bild op d'Schiel a murkst a fläisst sech, datt et jummt.

Hee liest an engem Dessertbuch d'Recett fir Schocklaxier ze man, och Scheewercher aus Biskuitskuch a Jippelcher aus Marzipan.

Dat alles kann eng Huesepatt! Si kniet a moilt mat vill Geschéck, dies dat eng vollgetässel Hatt steet prett fir op den Huesereck.

A muerestréi, wann d'Ouschterklack vu jidder Tuerm an Tiermche laut, da fends du entrem Kreischelstuck en Nascht, dat daer den Hues gehaut.

„Hieschen, merci fir d'gutt Saachen!“ riffs du da frou an héiers hues aus dem Nopeschgaart ee laachen – Dat as bestëmmt den Ouschterhues.

Jeanine Theis-Kauth

* „es“ Mme Theis an sa Breemeleng, wou se get, et op der fransescher Gare; matstetlech och de „Champignon“, op anere Plazen ha mir d'Kochel, d'Uerschel an de Muskeprabbel.

ACTION LËTZEBUERGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmben: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Abrëll

Am Abrëll geet d'Aarbecht dobaussen a Gaart a Gewan erëm richtig lass. Et as eriwwer fir am Hiirzel an hannerter Fénster ze ston an nom Wieder ze kucken. T'as d'Zait vum Seien, t'as d'Sot.

Wann och Gertraudendag déi éischt Summerbraut as, déi de Beien de Flock get an de Schof d'Krepp ophieft, dann as et déi Zait, sou am halwe Mäerz, awer nach nët fir un d'Seien ze denken. D'Stecker kënnen noneegemaach gin. Dofir soll de Mäerz jo dréche sin. De Maerzstehs as honnert Dukote wäert, hun d'Leit fréier gesot, a si mussten et jo wëssen. Anescht as et mam Abrëll. Bal dréche, bal naass, wéi e Kannerhen, Reen mat en etliche Schnéischauerer deteschent. En as jo nët ze gutt, schneit dem Schéifer op den Hutt. Haut wir et eng Konscht fir dem Schéifer op den Hutt ze schneien, deen as net méi do, wéi nach vill aner Saachen. De Bauer huet dat Wieder gar. An engem ale Sproch heescht et: den Abrellsreen kennt dem Bauer geleen.

Doudséchier as de Mann, deen iwwer d'Scholle muss tréppelen, frou, wann et dees Gudden nët zevill get. Et heescht wuel, datt d'Huewer an de Pull kennt geset gin, ob de Bauer awer nach esou staark drop halt, dorunner duert een zweiwelen.

Haut mat de Seimaschinnen as dat anescht gin, d'Schaute setzen sech zou, et seit net méi. Lo kennt een ufanken ze lamentéieren, a soen, mat dene Maschinne wir erëm eppes vun deem Schéinen aus dem Bauerelie vergaangen.

Dat Bild, wou de Bauer mat laange Schréck iwwer dat fréisch, mallegt Stéck gaangen as an aus dem Sotdouch Gaaschel em Gaaschel Fruucht an engem gekonnte brede Wort ausgestreet huet, gesi mir bal net méi. Mir gesin och net méi wéi d'Paerd oder d'Uessen d'Eig gezun hun, eemol fir d'Steck an d'Rei ze maachen, an dann erëm fir d'Kären

zouzeestoppen, anzeidegen. Dat Hellegt, dat am Seien draloug, sou wéi Kar fir Kar gestreet, Sodel em Sodel ofgaange gouf, as fort, d'Seimaschin as an d'Plaz komm. Den Trakter huet Paerd an Uess ersat.

As nach haut een, dee geseent Kären aus dem Krautwesch enner d'Somfruucht mescht? Nach e puer vun der aler Aerd gi vlächit haut nach mat geseentem Pallem an d'Gewan, fir Pallem an d'Somstécker ze stiechen, fir de Sege vun do uewen ze kriegen an sech géint Ongeziewer a soss e Schued ze sécheren. Et waerd och haut kaum nach een d'Kraiz iwwer d'Steck maachen, eier e seit a wann e geset huet. Souguer d'Gromperen gin net méi iwwerall mat der Hand gesat. Dofir as nees eng Maschinne do. Se si virgékéngt, an den ale Sproch vum Gromperesetzen, an deem et heescht: „setz mech am Abrëll, da kommen ech wann ech well“, gelt haut wuel net méi.

Et gouf emmer gesot: wann een dräi Panestärercher beienge gesat, kann ee seien, dat zielt och nach kaum.

Dat aalt Gewinnt as eriwwer. Eng nei Welt as do, eng Welt, déi mat dem moderne Liewe komm as, dem Bauer d'Aarbecht méi licht mécht, alles hellewech viru geet. Soll een et bedauern? Déi gutt al Zait huet hiirt Schéint aus der Erënnerong; dat Aremt, Aremselegt as vergiess, dofir schéngt s'ais sou „goldeg“.

Wann um Flouer geschafft a gefouwerwierkt get, da sin déi sellege Klenggiertner a Stad an Duerf

Redaction vum déser „Klack“:

Henri Rinnen, Lex Roth, Jeanine Theis-Kauth, Milly Thill, de Comité vum der A.L.

Redaction fir d'Klack

N. 22 (27. Abrëll)
mir an...Dir!

Thema: „...de Bësch geet op“

D'Fréijor ronderëm d'Schoul

Knaps sin d'Huergäns vu Süden erop no Nord geblunn, do hocken an huppen, kräichen a schläiche schons eis Bouwen a Meedercher am Schoulhaff em hir Jhicken, Mierbelen, Waken, Agaën, Bërmcher oder Knouzelen (sou gin déi ronn Kugelen uechter d'Land genannt).

Fréier ware se aus Holz oder Lehm a faarweg ugestrach, mä hautjedaags sin se aus houferegem Glas a bannendra mat schéinste Faarwe-spiller dekoréiert. Déi déck Bomm, déi op ville Plazen „Uschëisser“ genannt get, war aus Steen. Gips oder Goss, haut glännt se wéi eng Flentekugel. Egal wéi, „Bërmcherchen spillen“ as nach emmer am Moud an, mir näischit dir näischit, spiren eis Kanner den Driff an d'Zait fir dat éischt Fréijorsspill heibaussen em d'Haus a virun allem am Schoulhaff.

Dobäi geet et héich hier, wa se op der Mol stin, op d'Kaul oder de Kreess lass schéissen, mat de Fangeren schären a dätzen, op de Komeroeden hir Wake bichten a se „ab“ schéissen. Dann dongen eis Butze Kreesch a sprangen an d'Lut, déi eng vu Freed, déi aner vu Roserei. Méi wéi eng Kéier gerode se sech an d'Hoer, well se mengen, hien oder hatt hätte gefuddelt. Fir si geet et dann em eng gelle Kou, an dacks falen déck Tréinen a flappech Strüpp fir eng eenzeg Aga. As d'Spill fir haut friddelech eriwwer, da gin d'Jhicke gezielt. Elo kanns de anuecht huelen, ewei muenech Kannerä glänneren, wéi aner Dibbeschen eng Schépp schneiden oder gutt Minn zu héisem Spill maachen. Kuris as et och, wéi se op eemol baieneen hucken a mateneen handelen a koppelé wéi déi rengste Fockerten.

Esou geet dat ongeféier drai Woche laang an de Pausen erof. Op eemol hun d'Meedercher es genuch

an, hei elei, wéi d'Metsch am Buttéck, si se do an d'Fréijor gekleet, a mat hirem Seel sprangen an danze se wéi Pëppercher. Eleng oder am Grupp ziele se, wéivill Tir se sprangen, ouni sech ze vertréppelen. Da sange se iwwer dem Sprangen allerlee Reimercher ewei dee klaseschen „Teddybär, Teddybär“ an d'Spill vun der Auer, wou se hir Flénkheit bewiesen a wuerfir d'Bouwe si beneiden. Déi probéieren och alt emol, kënnen et awer net mat hire Frëndinnen ophuelen a gin dann dacks fir plomb Tréllerte gehalen.

Si sin et elo, déi als éischt „Himmel an Hell“ mat Kräid op de Buedem vum Schoulhaff zeichnen. An deenen Haisercher sprange si op an of, hin an hier, no bestëmmte Spillregelen, bis d'Meedercher hinnen erëm de Rang oflafen an „Am Lastik“ déi komplizierst Figure virde-monstréieren.

Eis Bouwen ergi sech a kommen elo mam décke Ball an de Schoulhaff. Am léifste géife si hei Foussball spillen, mä dat get hinne meeschters net erlaabt. Dann dribbele si mam Ball duurch den Haff, maache Passen, organiséiere Courssen, spanen éierenwou e Seel oder en Netz an engagéiere sech fir de Volleyball. Wa si et gutt mat de Meedercher mengen, dann diirfen déi matspillen.

Op déi Manier geet et elo am Schoulhaff op Ouschtere lass. Eis Bouwen a Meedercher stelle sech op d'Klibber an d'Ouschteräer an.

Heiandsdo lauschtere si interesséiert no iwwert vergaange Fréijorsspillen, wann d'Joffer oder de Schoulmeester hinne virliet aus der Autorin hirem Buch, Kapitel 11: „Von déi Sait der Syr“, aus der Schoul geschwat (1936-1945).

Milly Thill

Generalversammlung vum der Actioun Lëtzebuergesch haut de Mëtteg

Samschdeg, den 30. Mäerz 1996

ëm 15.00 Auer am Café-Restaurant „Um Dierfchen“
an der Casinosgaass (6. côte d'Eich) an der Stad

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Sot emol zu deenen „um Radio“ ...

Natiirlech dréint et sech dann am Gespräch, dat do entsteet, em eis Sprooch. Haut geet et net méi nemmen em „de“ Radio, mä em d'Televisioun an all Radios-Stationen, déi zënter dem Gesetz vun 1991 op den Antennen oder am Kabel sin. A wéi soen d'Leit: „Et hätt ee besser eng Band Fléi ze hidden“, wann een do op eis Sprooch soll oppassen.

Dann nach eppes: Mir hun „deen“ am Fong näischt „ze soen“; mir kënnen ower verstänneg mat „deene“ schwätzen, a mir kënnen/wëllen och verstänneg an ziviliséiert mat „deenen“ eppes fir eis Sprooch „op der Antenn“ maachen. Et dierf do op deer enger Sait net mat Klëppelen dragefacht gin, an op deer anerer Sait soll ee kënnen – dierfen – missen eng verstänneg Portioun guddé Well erwaarden. Hexe-Juegd mat Lieserbréiwen a mat Flitschen hannert der Heck eraus, déi bréngt net vill, glat näischt, oder de Contraire! An deem Senn kënn een elo nach virufueren a vum Wert vun eiser Sprooch als Identitéits- a Kulturelement schreien a schwätzen, diedegen, poteren, jaderen, knouteren, knadderer... an da wir de ganzen Aifer alt erëm fir eng Zait eraus. Wat dat bréngt? Näischt!

Eise Mann, deen eis/Ar Actioun-Lëtzebuergesch am „Conseil national des programmes“ vertritt, huet dofir an deem Conseil e Vorschlag gemaach: en Aarbechts-Comité ze maachen, deen sech mam Problem „Lëtzebuergesch op Radio an Televisioun“ ofgëtt. Den CNP (25 Membren aus allen Deeler vun eisem sozialen Zesummeliewen) huet déi Propos ugehooll, ouni eng eenzeg Stimm dogéint!

Klorerweis as och eng Invitatioun un de „Conseil de presse“ gang, fir an deem Aarbechts-Grupp matzeschaffen, deem seng éischt Sëtzung den 29. Februar as. Op des Manéier kréie mir Mee- nungen, Iddien a Virschléi bei-

eenen, déi dann offiziell dem Har Staatsminister iwerreecht gin, well hien d'Press/Medien a sénger Kompetenz huet; an nom Senn an Zweck vum Gesetz iwer eis Sprooch-Situatioun an National-sprooch (Art. 1.) as d'Staats-Autoritéit och fir eis Sprooch ver- antwortlech... och wann dat Aarbecht oder Geld kascht; déi aner Elementer vun eiser Identitéit a Kultur loosse mir als jo och – ee Gléck! – eppes kaschten.

Mir hun eis klor Iddien, wéi een op eng positiv a konstruktiv Manéier eppes/vill fir eis Sprooch op de Medien TV + Radio kann a muss maachen. Eng ganz einfach as déi, mat deer mir an eiser KLACK vun haut ufanken: emol eent duerch d'anert e Koup Bei- spiller ze bréngen, deen mir mat en etleche Frënn an de leschte Wochen op deene verschiddene Statiounen geglann hun. Eng aner Kéier gi mir da méi mat System un d'Saach: Mir deelen d'Sprooch op déi verschidde Streecher op... Sport, Wieder, Politik, Gastrono- mie, asw.

Well et ower net duergeet, neme „rout Sträpp“ ze maachen an ze kritikasteren, bréngt mir och dat zerguttstert Lëtzebuergesch hannendrun... vläicht wësst Dir esouguer plazeweis e bessert.

Mir hun an eisem Comité gemengt, dat wir ganz bestëmmt eng KLACK wert... also get et mam „Wort“ + „tageblatt“ + „journal“ op d'mannst 120.000 mol gedréckt... hoffentlech grad esou dacks gëles, a vu ville Leit eraus- geschnidden a versuergt.

Wei Dir gesit as et d'meescht dat iwerflëssegt an iwermeissegt Däitsch, dat als ausrutschen deet; esouguer do wou hei emmer e franséischen Ausdruck geholl gin as, gëtt deen och nach vun engem däitschen an den Eck gedréckt (inviteieren/alueden). Heiansdo kënn ee mat enger franséischer Fassong aus deer zevill däitscher Schinn eraus.

L. R.

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedwee, 21 L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 L-2010
Telephon 47 06 12 Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisatioun/Mëmben: 500 Franc d'Jor
Postscheck: 6644-48

eng beandrockend Feier
e Réckbléck maachen
gudden Uklank fannen
d'Buch gëtt an de Libraië verdriwen
en Émzug huet stattfond
et lount sech do ze kafen
zousätzlech huet et andauernd geknuppt
eng bemierkenswert Aarbecht
si haten e schéinen Erfolg ze verbuchen
wéi soll een haushalen
et as him gutt gelongen
kürzlech guf d'Vesammlung ofgehalen
hie krut d'Vetrauen ausgeschwat
de Bericht guf virgedroen
mir heieren an d'Sendung eran
de Bau as zesummegestiirt
an éischer Stell
séier oft, séier schnell
hie war vun deem Bild ugedon
si hun iwer Mettele verfügt
si hu locker gefeiert
de Verstuere guf baigesat
si hun e groussen Nachholbedarf
eng Bushalte-/eng Tankstell
dat as kriibserregend
dei kommand Deeg
dat guf ofters erläutert
dat as insgesamt eng laangfristeg Saach
si sin enger knapper Néierlag entgaang
hien huet hinne säin Dank ausgeschwat
dat get biologesch ugebaut
si haten eng Foussaangel geluegt
eng schéi Verpackung
an Afrika muss ee feilschen
de Pegelstand op der Musel
dee weist e Leeschtungskneek op
insbesondere déi Tatsaach
• UERTSCHAFTSNIMM
• de miellen (däitschen) S bei Würder aus
dem Franséischen, Italiéischen an Engleschen
si hun de Kiirzer gezunn
zumindest, virleefeg, méttlerweil
een/eppes treffen
den Himmel as bedeckt
gemeiss dem Gesetz
dei dementspriedend Formel ergëtt
en Nodrosmitch... ausdroen
inner-/ausserhalb vum Stad
si hun d'Iwerhand kritt
si waren 2 zu 0 am Hannerdreiwien

eng grouss/gut/apart Feier
nach eng Kéier kucken, eng Woche-Revue
gutt ukommen, gefalen
...verkaaft: as an de L. ze kréien
et wart/goung e Cortège
et as dowiert...
dobai huet et an engem Stéck geknuppt
eng gutt/extra Aarbecht
as de Succès net méi gutt genuch? ...fir ze hun
eppes zeroothalen, Haushalt = Stot
et as him geroden, hien huet et fäerdegbruecht
an der Lescht war d'V.
...aussprechen? * ausschwatzen/engem eppes...
mir „droen“ nemmen e Gewähr/Laascht
heieren * lauscheren e Stéck vun der S.
...Zesummegefall, an e Koup gefall
fir d'éischt, d'éischt...
ganz dacks; ganz séier (as net „sehr“)
dat Bild huet him apaart/extra gefall
si hate Mettelen
si hu labber gefeiert
hie guf begruuen
si mussen nach vill léieren
eng Bushalt / eng Tank-/Bensinstatioun
dat get Krubs
dei nachs Deeg
dat guf dacks explizéiert
dat as am ganzen eng laang Saach
si hu mat vill Chance net verlaer
hien huet hinne merci gesot
dat get biologesch gezallt
si haten e Struck gesat
schéin agepaakt
an Afrika muss ee maarten
de Waasserstand, d'Waasserheicht...
dras as e Krack an der Leeschtung
vum allem déi Saach, datt...
sin all am Telefonsbuch!
super, solo, Sensatioun...
schaarfen Uklank-S, also net ewer am Däitschen
dee Kirtzen (mir hun zesue kee Komparativ)
op d'mannst, d'éischt, der Zait (deerbanns)
een/eppes geroden / ee gesin, begéien
d'Laucht as zou
dem Gesetz; no...
d'Formel dovandofir get...
e Match nospillen
bannend/bussent der Stad
si sin uewekomm/meeschter gin
2 null hundendran

et gufe Strofe verhaang
mir huelen d'Antwort entgéint
en hélzernen/eisernen/goldenen Nol
geschmeideg turnen
dat as bedéngt duerch d'Keelt
de Fliger huet ofgehewen
de leschten Dag war ugebrach
den Temperaturstieg iwer de Gefrierpunkt
dei ausstéiend Léin
de Steierzueler benéidegt Geld
ouni mat der Wimper ze zucken
hien huet mat Luef gegäzt
ablacklech
e schalen Nogeschmaach
onglaubwürdig
dat as onabdingbar
d'Situatioun war net räif
de Satelitt as vergléit
dat as net flächendeckend
et war Gas ausgestréimt
et as unglaublich
si hu gespeist
de springende Punkt
mir blécken
de Jugentreff
dat as zweckentfremdet gin
hien huet dem Noper gedréit
anstatt
am Albeingang
e schnellen Auto... fiirt schnell
et guf vill gemogelt
den Abitter war pingeleeg
do sëtzt ee bequem dran
kucke mir dann elo d'Wieder
komme mir elo bei d'Politik
den Hond huet zougebass
noochléisseg, Noochrichten
5 Minutte viru Mëtternuecht
am ländleche Raum
si hun eng Aluedung verschéckt

si feiere gemeinsam
zwee Männer an zwee Autoen
zréckgin/-kommen/-fuere
eng pickfein Zalot genéissen
eng Roppelkummer
de Virstand vun der Vereenegung
e musikalesche Sträifzuch
de Gazasträifen
et notzt si näischt

Redactioun an
Zesummestelle vun dëser „Klack“:
Lex Roth

Redactioun fir d'Klack
N. 21 (30. März)
mir an... Dir!

Thema: „...et kéngt a knäppt“

et gufe Strofen (ausgedeelt)
mir huelen d'Antwort of
hélzernen/eisernen/gëllenen, séiwerten)
gewieweg turnen
dat as/kennt duerch d'Keelt
= richte wech Däitsch / ... as opgaang
hien hat ugefaang
bei äis gefriert näischt, d'Temperatur geet erop
dei schelle/geschellte Léin
mir „zuellen“ net, mä be-zuelen/brauch Geld
ouni ze zécken
hie war knéckeg mam Luwen
direkt / den Ament eenzock
e faden Nogeschmaach
net ze gleewen
dat geet net anescht, et geet net ouni
d'S. war net zeideg
vergloust, verbrannt
dat as net iwerall
bei äis „stréimt“ näischt (goen, lafen)
net ze gleewen
ieese geet duer!
den Hauptpunkt (?)franséisch)
mir kucken
all „Rendez-vous“ as besser ewer en „Treff“
...net fir säin Zweck geholl gin, falsch...
dréin/en/dréin * driien/dreien
apla;
eleng
e séieren Auto... fiirt séier
= pur Däitsch – mir fuddelen
= id. – deen as kriddleg
= id. – kamoud
{ dat as an eiser Sprooch eng Fro!
loosst mer elo + Verb (ewer am Engleschen!)
= däitsch – zoubäissen as net duerbäissen
eng Auer geet net nooch, mä no
20, 10, 5 bis (an net vrun/vrun) Hallefnuecht
am Land
sin dei puer franséisch Würder esou ellen?
mir verschécken näischt/schécken
„gemeinsam“ = zesammen, mateneen
zwei(n) Männer/Autoen – zwee Kanner
erémgin/-kommen
eng tiptop Z., pickfein * pickfein!
eng Wulkummer; Roppelkummer = Falen
de Comité vum Veräin/der Gesellschaft
e m. Tour, m. doduerch goen...
eng Sträif also d'Gazasträif
et déngt näischt

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Geckege Spierkel

De Februar as ee vun de Meint, wou folkloristesch am meeschte „lass“ as... a wou der och e sëlliche „lassgin“, wéi wann si eng... „lass“ hätten. Hei as d'Plaz an d'Ursach nüt fir iwer Gebräicher ze schwätzen, dat maache Leit ewéi den Atten's Alain, de Klees'en Heng oder den Tausant's Ander mat enger vill besserer Schreif. Et dierf ee sech froen, firwat esou villes bei de Gebräicher ganz verschwonn as oder eng preisesch „Kappe“ opkritt huet. Bei äis as eng Kap an eng Mutz nüt datselwecht; an eng preisesch „Kappe“ as eiser „Kape“ keng. Bei enger „Kapesetzung“ missten d'Gecken also eppes anescht opfun ewéi dat Mainzer/Kölner Vullen-nascht! An iwrengs, wir den Ausdrock Kabes-Setzung op all Manier mei richtig... well ee jo do och nach an eng Kabes-Bidden erakomme kann... fir sanges Kabes lusszeg.

De Spierkel/Februar as wirklech e geckegen Hond. Wou den Nimm hierkennt? Ech hun et bis elo net fond; vläicht vum „Spurk“, deem spatze Stéck Zant, dat am Mond hant ewéi Aisspauken um Kullang, an deem kaaste Mount am Jor, deem de Februar jo as... Dir huet ewell anuechteholl, datt dee kürzte Mount an eiser Sprooch och nach

dee banneschten „R“ verluer huet, dofir brauche mir hien och net ze schreien.

Laichtmessdag – fetten Donneschdeg – Aschemettwoch – Buergsiondeg... dat sin elauter Geleenechte fir u Bräicher ze denken a sech u Liddercher ze erënneren. Den Heng Rinnen huet e ganze Koup deer „aler“ Saachen a sengem Bichelchen „Ueter d'Jor“ (130 S.) opgeschriewen, dat Dir bei eiser Actioun-Lëtzebuergesch um Telephon kënnt bestellen. As dat iwrengs alles esou „al“, oder hu mir et einfach trëlle gelooss, fir d'Saache vum „1/2. Preis“ nozemachen? Do muss jüderere mat sech eens gin a sech vläicht och froen, wat mir mat engem „Altweiber-Bal“ maachen oder mat deem himiddege Schlapp-Eroschneiden... alles „1. an 2. Preis“... dohai loose sech mat dem Wuut „Bal“ kéipweis Wuutspiller maachen, well et bei äis eng zweet Bedeutung huet (Geesdebal, Basdebal, Kennsdebal asw.). Hei sin honnert Meiglechte fir eng an eiser Sprooch.

An der Zant hun ech emol e klenge Spréchele verbrach, wou iwer d'Fuesend an d'Bokemaler rieds geet; et as un lech, fir ze kucken, wat (nach) do stëmmt:

Fuesend

*Huet d'neit Jor en etlech Wochen,
kënnst eng geckeg, jauseg Zäit,
wou den Eefalt an den Zodi
bei sou villen uewe lüit.*

*Op all Nascht sin d'Woch zwéi Balen;
jiddfer Klëbbche stëlt séng Keess;
kéipweis fënn du hir Annoncen,
weess bal nüt méi, wuer s du ges!*

*Leit, déi soss de Mond nüt opman,
kënnst een d'Fuesend nüt méi rëm;
wann déi d'Bokemal bis voll hun,
gi si mat duerch déck an dënn.*

Vill hu sech der sou vermoschert,

*t'hiert dir bal, wann s d'ee gesäis;
jiddfer Luussert profitiert,
muncht dommt Bëtschel geet op d'Äis!*

*Äschemettwoch as et riwer;
d'Fuesend as dem Sënn no aus...
mä si lafe bis vrun d'Ouschtre
mat de Fuesendboken raus.*

*t'as e Bild vun eisen Zäiten:
sech amuséieren ouni Enn;
all Dag Kürmes, just nach Fester...
t'brücht ee wirklech zwanzeg Hänn!*

Lex Roth

ACTIOUN LËTZEBUERGESH EIS SPROOCH

Adressen: Bredewes, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotinatioun/Mämben:
500 Frank d'Jor
Postcheck: 6644-48

Redaction fir des „Klack“:

AL,
Claude Bache,
Lex Roth,
Milly Thill,
Bim Zeches,
Paul Wilmes

Redaction fir d'Klack
N. 20 (24. Februar)
mir an...Dir!
Thema:
„Welle-Lëtzebuergesch“

25 Jor fir Eis Sprooch

Am Februar 1971 haten en etlech Leit sech zammegesat fir „eppes“ fir eis Sprooch ze maachen. Wéi dacks bei engem Ufank, war et natierlech e Streifeier... mä wann zerguttst „ugeluecht“ an dra gelossen a – firwat nüt! – gestéipelt gët, da kënnst esou e Feier un d'Brennen. An et mécht dat Allerwichtigst: eng zollt Glous!

Wien emol 25 Jor no hannerzeg denkt, dee weess, watfir e Stëf-kand eis Sprooch virun 1971 war. Bis op en etlech Schreiwerten an e

puer Wëssenschaftsleit war si, am Sënn vum Wuert en doudege Buschtaf. A wien dee Verglich mat haut mécht, dee fënnst op allen Ecken a Plazen, datt eis Sprooch nach ni esou „an d'Breet“ gaang as ewéi jhust an dese leschte 25 Jor. Wa mir eis Aarbecht an d'Resultater wëllten opzielen, da gif esouguer mat Stéchwierder eng ganz Zeitungsäit nüt duergoen.

Mir schafen äis och kee Fändel un, maache keng „akademisch Sëtzung“ a feiere keng Fester...

déi Suen huele mir fir... weiderzschaffen, am Sënn vum deem bekannte Saz iwer Europa: Et as ewell villes gemaach... et bleift nach alles ze dinn!

An deem Schwonk seet Är Actioun Lëtzebuergesch/Eis Sprooch all dene ville Leit merci, déi äis an de leschte 25 Jor eng Stäip waren, sief et am Comité, als Mëmbler oder Mataarbechter, sief et denen, déi liewen oder ewell an der Elwekget sin.

AL

Kulturjor an eisen Nationale Litteraturarchiv

Wa mir am Kucken op d'Kulturjor 1995 d'Fro stellen, wat dat Jor eiser Lëtzebuergesch Sprooch bruecht huet, da muss hei d'Servais-Haus zu Miersch genannt gin, dat am Kulturjor séng Duren opgemaach an Nationale Litteraturarchiv gin as. Och wa scho bal zéng Jor laang vum deem Litteraturarchiv geschwat gouf an eng ganz Rei vu politeschen Diskussiounen a Streidereie virausgongen, an d'Servais-Haus séng Duren am Fong scho laang vum Kulturjor hält missten opmaachen, da muss een dach awer soen: „Léiwert spëit ewéi ni!“ Schlësslech as dese Litteraturarchiv déi eenzeg neigeschafte kulturelle Afnichtung, déi 1995 opweises huet.

Mat der Ouverture vum engem Nationale Litteraturarchiv geet et awer sécher net duer. Ech géif gar soen: Donnat steet de Réibau; elo muss d'Haus agericht gin, an et muss Liewen an d'Maure kommen. Et muss Litteratur (och lëtzebuergesch) gesammelt, archivéiert, konservéiert gin. Vrun allem awer muss dë Litteratur (och dë Lëtzebuergesch) „an de Mann“ kommen. Dat geet net, ouni grad och déi jonk Leit fir d'Liesem am allgemengen a fir d'Litteratur am besonneschen ze begeeshteren. Wat d'Lëtzebuergesch

geet ugeet, muss leues a lues all déi Viruteler ofgebaut gin, déi een emmer nees ze héiere kritt: d'Lëtzebuergesch wäit keng richtig Sprooch, et këint een et schreiwéi wéi ee wellt, et wäit schreiwéi ze liewen, et këint ee sech net richtig ausdrécken... asw. Do waart deemno nach vill Aarbecht op déi Responsabel vum Litteraturarchiv!

D'Actioun Lëtzebuergesch as ewell 25 Jor laang amgaang, an déi Richtung ze schaffen, an en deer Zant huet sech munneches gedon. Och beim Nationale Litteraturarchiv geet et net vum haut op muer. Et bleift ze wënschen, datt dene Responsablen den Otem (an och d'Finanzquellen) nüt ausging! Weinst der Saach, déi och fir äis en Uleies as.

C.B.

Këddel mech...

Dann iwwersetz dat emol... an de Witz as futti:

– Et muss ee sech vill geheien... sot de Golkipp!
– A wat fir enger Tounart as déi déck Tromm gestëmmt? An h-dur!

Bimbam:

– „Dann as äre Muller an Amerika ausgewandert“, frot de Schoulmeester d'Mamm: „Majo, mä den éischte Brëif as ower aus Afrika komm“... dat as kee Wonner, Madame, hie war ni vill an der Geographie.“
– „Wéi as dat, Claudy, léiss Du Dëng Schwëster och alt mam Schlitt fueren?“ – „A jo, mir wieselen äis of: hatt kritt de Schlitt fir dorobber, an ech fueren domat erof.“
– „Sid Dir och op den Nordkapp gefuer, wéi dir an Norwege waart, well do huet Dir jo dann och déi schéi Fjorde gesin?“ – „A jo, an Dir gleeft net, wéi heemlech déi Diercher sin, wann ee se fiddert...“

Et geet och op Lëtzebuergesch:

– „Hei kritt elo kee mech méi op“, sot de Mann um Treppeltour... dun huet hie sech an e Seejomesse Koup gesat.
– „Huet Dir vläicht e Programm?“, sot e jonke Mensch am Concert zu senger flottesch Nopesch. „Neen, mä wat géngt Dir da vurschloen?“

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu meides bis freites, all Dag um 8.40. Auer eng Minutt fir eis Sprooch, Är Sprooch! Inthlen, Kritik, Froen den Thema as all Dag um 17h.

Lëtzebuergesch am Kulturjor

Kucke mir hannerzeg op dat aussergeweicht, schéin a racht Kulturjor, da muss mer zéigen, datt mer „exotisch“ ewéi haummaacher Wuert opgedréit gouf. D'ganz Jor duerch, vum der Ufankzeremonie, iwwen der äbrens vill Ausstellungen, Konferenzen, Konzerten, Theaterstücken, bis zu de Schlussfeierlescht goud eis gesetzlech anerkannter National-sprooch mei oder weinger ewéi e Stëf-kand behandelt. Dat huet vill Lëtzebuergesch weidgedon. Hant mir dann net hieseg sollt sin, an eiser Mammesprooch de Virzock sollt gin, a mat allem Respekt eise Gäscht aus allen Här. Lëtzer beweise missten, datt eis Sprooch zu eiser Kultur gehéiert, datt si d'Hierzrock an d'Sëit vum eiser nationaler Identität as „Schied“, datt mir dat net enger Beweis bruecht hun!

Neger, loosst mir äis dach emol emmen no deem, wat wirklech am Kulturjor eiser Sprooch an Nöiem a Schëmmen geschenkt goul.

Das an vint op eisen adrengen an aleren Alan Atten, mat sengem historeschen Theaterstück „D'Kneppele bei d'Tromm“, dat hir fir d'200 Jor vum der Stadbelagerung a Festungsenerueierung duerch déi franséisch Revolutionsarmee geschriewen huet. Un desen deligen Theateropféierungen huet vill Lëtzebuergesch gellech Freed, si ware ganz verwonnert iwwen der Heedewill vu vergangenem a vergessene Resonanten, déi eis Virfuere frai a Frank op der Zang huten. Op alle Fall si mit dem Alan Atten fir dat Meescherwerk en déck Merck schelleg.

Wou war hien net nach um Dill am Kulturjor? Zou Dillendang mat engem Kriminalroman „De falschen Zuch“! Et goul en immense Succès mat deem Kriminalroman, déi den-greivste Stad as eisen Land verlegt e besonnesche Lucif fir hir offiziell Balaucht an eiser Sprooch am Kulturjor.

Datselwecht gellit fir d'Sad Gréwemaacher. Do hat den Alan Atten och séng Hand am Spill, mam Monique Hermes, dem Jang Weiler a velle Maacher Leit. Dat gutt organiséert a gerodent Spillfest „Maacher heit“, a lokalem spritzegem Lëtzebuergesch, war e geliche literarisch Freedfeier Bravo!

Eng extra Erkenntlecheit verdéngt d'Gemeng Weniger fir hir Fräischlopfesierung vum „Sche fer vun Aasselbu“. De Réigisseur Jhous Molitor hat sech eppes Extrazes afale gelooss. Déi zwén éischte Akte goufe gespillt nom Text vum Batty Weber, den 3 a 4. Akt nom Werk vum René Maeter. 180 Acteuren an en honnert Apperleier aus der ganzer Gemeng an Engrengend hun déi schro Kleppelknecht eierem opweie gelooss. Et war eng groussarteg Leschtiong!

Och déi Betscherger mat all hire Veräiner waren am Kulturjor am Dill – am Sënn vum Wuert! Si huten d'Opféierung vum enger Lëtzebuergesch Operett ugesat. „D'Woner vu Spëssbech“ vum Batty Weber. Drümmel hu si am uverkaufte Schlaaschaff gespillt. Mam CNA an RTL hu si vum der Geleenechte profitéiert, eng Video-Cassette opgeholl an an den Handel bruecht. Duerfir se mir hinnen allegert am Nimm vum eiser Sprooch e spezielle Merck.

Zu Grönsbich huet dann de Bëmp Schuster de „Schraner Stütz“ opgedréit. Et as eng spannend Affair, déi sech am 18. Joerhonnert an deem Duerf schwer ofspilt e Spektakel vu Lëtzebuergesch Muer a Schank, deem eis Litteratur beräichert.

Am Kapuzinertheater geet „E Platen“ vum Pol Greisch iwwen d'Bühn. Deen aktuellen Thema fir eis ze denken. Eis Sprooch seet mer-er.

An der Zeitstad, wou allerleie imponéiert Wuert opgedréit gouf, gang glécklecherweies och dem Michel Rodange sän „Renet“ iwwen d'Bühn. De Frank Feiler huet eisen Deinem-Fix mis inszenéiert. Et war kee schlechten Affair, de Fuus an de Wöllef am Zirkus spillen ze liewen, a si mat enger Equipe vu Jongleuren a Clownen ze empen. De Konzessou an d'Vollekweil huet eiser Sprooch keen Zack gebrecht, eng Omnia Lëtzebuerg hu sech dorwäert gefreiet, secher hat de Rodange deer netter moderner Versou an Sege gin.

Am Kuscheltheater han se äis eng litterarisch Spezialität fir d'Kulturjor zervéiert. De Verlag „Op der Lay“ huet déi 4 Cartoon-Brochuren „De Plauten“ mat Texter op Lëtzebuergesch ennet dem Thema „Kultur“ erangin. Lëtzebuergesch Autoren, Satiriker a Karikaturisten huten d'Kultur am allgemengen an d'Kulturjor opstellen op d'Schepp an den äis iwwen äis selber gehéiert lachen, je no dem ich de Kapp reselen. Eis Sprooch seet merci fir déi igtendwies komesch Litteratur, déi mam Charrel Schmit dach d'„Satz an der Zopp“ matzen an eiser Kultur 95 ausgemach huet.

Op méis eng onschëlleg Manier huet Jeanine Theis-Kaath „Lëtzebuergesch zou Lëtzebuerg“ e puermol uechter d'Kulturjor schmarzle gedon. Der Madame Renée Bernheim-Roder huet „Gellene Schneewitt“ war e Goldstück, dat nach vill versprecht.

Leider hu mir op eisen traditionelle Festivalen (Wolz, Lecherbach) eis Sprooch vermiss!

„Feier a Flam“ vum Roger Maderscheid koum och am Kulturjor raus. Dee Roman as de leschte vun enger Trilogie, déi an eiser Sprooch eng Eserplaz behält!

Esou just dier d'Kulturjor op en Een gaangen as, hun d'„Soen an dem Syrdall“ freedeg iwwersacht. Den Henri Rodesch huet déi Soen aus freierer Zant sproochleech opgefrescht a se an eng schéin, elegant Poesieform gefaast. Déi Soe ware schons viru Jore vum Guillaume (Willelm) Lamesch, Schoulmeester zu Miesbach (vun 1900-1923), a Verse gesat gin. De Mario Vandivint huet se an deser Prouchole meescherhall illustriert. D'Leit aus dem ganze Syrdall, an dorwäert eras uechter d'Land kenne sech amusiéieren mat dese Soen an eiser Opmaachung. Eis „Luxemburgensia“ as domat ee e Glanzstück méi riedig gin.

Als Conclusion stelle mir elo ower mat Freed fest, datt eis Litteratur am Kulturjor 1995 net just eidel do stong. Am Servais-Haus zou Miersch, an eisen nenen nationale Litteraturarchiv, gët sech och dorwäert gefreiet.

P.S. Natierlech hu mir nach Saache vergies, déi waren doffer nüt manner gutt a schéin.
Milly Thill

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Gebräicher – Heem-lechkeet + Zefriddenheet

Den Dicks hat a senger Zait ewell e klengen Af an d'Gebräicher gefress, déi et iwer d'ganzt Jor uechter d'Land gin as; den Professer Jos Hess seng „Altlexemburger Denkwürdigkeiten“ an déi 5 Bicher vun den Emissionne „Bei äis doheim“ sin eng gelleng „Wull-kläsch“, an deer een esou zimlech alles fénnt, wat vum Janar bis den Dezember hei als Traditionne gehal gin as. Den Henri Klees huet sech wëssenschaftlech an d'Folklor eragekënt: den Alain Atten huet an deem Streech gewuddert; dem Heng Rinnen seng verspreiten Artikelen iwer Gebräicher huet eis Actioun-Lëtzebuergesch an engem Buch „Uechter d'Jor“ erausgin... domat kann esou zimlech jidderene all méiglech Informatioun iwer Volleksgebräicher zu Lëtzebuerg fannen.

Et as mat de Gebräicher wéi mat ville Saachen: si entstén an si vergin; ganz dacks gin si och vun anere Gebräicher verdréckt, déi iwergens d'meescht aus dem Ausland kommen... an esouger hiren Numm bäibehalen; kann z. B. ee mir soen, wat mir mat engem „Altweiber-Bai“ maachen, oder mat enger „Kapplesetzung“... wu wëinstens en „Ditte-Bai“ gif gehal gin an déi preisesch „Kappen“ e Stuurz hättén, dat et emol éierbar lëtzebuergesch „Kape“ wieren... mä dat soll der Fantasie vun eis sympathischen Organisateure gelooss gin.

Och fir Neijooschdag as et an der Zait e léiwé Brauch vun den Duf-Giedelen a Püttchen gin: de „Püttchen“ oder d'„Giedelen“ hun e „Këndel“ krütt; dat war e grouesse „Botemännchen“... deem ower selwer gebak gin as, majaja... dem Kuchemännchen seng Knipp: dat

ware Mëzen, déi mat agebak gi sin, an zwar je nom Portmonni vun de Leit. Doraus as dann och e Sproch entstan: „Deen/dat do huet den dëcke Su vum Këndel nach“... also huet hien/hatt net emmer alles direkt ewechgin; ganz dacks „war d'Spréchwuert och op ee geméint, deen „eppes versuerge konnt“... an da si mir net wäit dovun ewech, dat domat wollt méi offerent gesot gin, hien/hatt wir „kuuschteg“, „knéckeg“, „abgäuschdeg“.

Natierlech sin „eis“ al Gebräicher fir d'Enn an den Ufank vum Jor net onbedéngt all hei entstan... deenen aneren hir iwergens och nach laang net emmer bei hinne. Mä och „importéiert“ Saachen a Manieren, eppes ze feieren, déi sin iwer e Leescht vun hei gezu gin. Haut hu mir et méi mat „Direkt-Import“ ze din, mat méi (zevill?) Geld a manner Zait... an dat geet bal emmer op d'Käschte vun Heem-lechkeet.

„Eng Kannerhand as séier geféllt“, war an der Zait e bekannten a richtige Sproch; mä wann d'Kleescher ewell vun Allerhellegen an dorémmen geeschten, wann d'Chrëschtikëndchen esou lues a lues dem Michael Jackson gläicht a „Stille Nacht“ mat emmer méi Wau/Dezibel op d'Juedg gejoet gët... da sin (op jidder Fall hei) d'Kannerhänn esou struppewoll, dat si net méi kënne geféllt gin.

An deem Senn wënschen ech all eise Frënn en neit Jor vun Nodenken an Heemlecherkeet; us „Gléck“ net ewell zevill? Nee, mä matzen am Wauert „Zefriddenheet“ fanne mir alles, wat mir an „eis Leit“ bräichen... Fridde! Bei äis an iwerall.

Lex Roth

Däiwelskrees

Just des Zait vum Jor huet een dacks eng Glosch op eng genesseg Träip, eng gehäert Patis-Schmier, eng Bar Jelli mat gebröde Grompen, djee... op Schwängerei!

Do stongen en level an eng Schwängsmamm beieneen, an d'Sau huet sech beklot: „As dat dann

net ongerecht, dat mir Gissen esou zimlech alles opgebokelt kréien, wat de Leit net geet... kal ewéi eng Sau, naass ewéi eng Sau, dreckeg ewéi eng Sau, frech ewéi eng Sau, krank ewéi eng Sau“

„Eng Schwängerei“ sot den level „Du Isell!“ sot d'Schwän.

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Bréidwä, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postfach 98
L-2010
Telefon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 63 89
Gedruckt/Member:
500 Franc d'Jor
Postcheck 6644-48

Redaction fir den „Klack“:

AL
Jeanne Thies-Kauth,
Lex Roth,
Paul Wilmes

Redaction fir d'Klack
N. 19 (27. Januar)
mir an... Dir!
Thema:
Dee geckeg Spierel

iwer de Kalenner ... kalennert!

Mir hun äis esou an déi „klas-sesch“ Nimm fir d'Deeg an d'Méint gewinnt, dat ee sech bal keng Gedanken méi drüwer mécht, wou se hierkommen a wéi se entstan sin. Eng Parti dovun hun hiren Numm vu Götter a réimesche Keeseren (Janus, Mars, Junius, Julius, Augustus), en aneren Deel besteet just aus Zifferen (7-8-9-10).

An der franséischer Revolution guf villes d'ënnescht d'iewesch a bann-bausse gedréint; och d'Nimm vun de Méint hun d'Leit vun „Knäzelkett“ („Déesse de la Raison“ bei de Spottvullen aus dem Bëscher-Departement) emgedeeft: elauter Nimm, déi eise Frënn vun der Natur hir gréng Häerzer kluckse loosse...

Pluviöse, Ventöse, Germinal, Floreal, Prairial, Thermidor, Fructidor.

Mä dat war net esou extra nei, de Laf vun der Zait an vun der Natur haten och hei bei äis Nimm fir d'Méint gemaach, déi op d'Liewe vun de Lëtzebuerg Kräizerbaiercher gepasst hun. An déi Nimm kënnt Dir zënter Jor an Dag am „Mariekalenner“ fannen, oder op Ärem „Breifréischkalenner“ liesen. Mir hu fond, dat et schued wir, wann si einfach an de Vergies gife falen, an dat et dofir keng besser Plaz get ewéi op deem Kalenner, deen zënter Generationen an der Kichen häng. Dofir och d'Mataarbecht vun der Actioun-Lëtzebuergesch; de René Faber huet déi Missioun iwerholl, an hie get dobäi vum

Här Joseph-Emile Weyland fir dee spezialiséierten Deel (Virmumm, Moundphasen) gestäipt.

Mir sin net „op de Mordjess“ drop aus, fir z. B. de „Chrëschesklam-mop“ ze versuerge, ower de „Krautweschdag“ huet esou eng schéin Tradition an interessant Geschicht, dat een hien net soll vermauschte loosse; dat as z. B. och wouer fir de „Kënnerschdag“, deen net nëmme mam reliéise Senn vun den onschellege Kanner, mä och mam „Kënnersch-Maart“ ze din hat... ower, geldir, wat war dat?

Och beim Kalenner léisst et sech also iwer eis Sprooch... kalenneren!

Paul Wilmes

„Hënt em Hallefnuecht“

Mar den Owend geet dem 95er Jor de Schwanz aus; op ville Plaze klaakt e Schampes-Stopp; d'Kultur kritt erëm ze raschten... a mir si gespaant, wien der nom 31. Dezember nach huet... souwiesou déi, déi der och virum 1. Januar 1995 ewell haten, ouni se mat Honnerte vu Millioune muss verschwinne ze kréien.

Jidderee vun äis muss bei sech wëssen, wou, firwat a wem hei merci ze soen huet... oder wat hien ze bedauern huet. Natierlech wënsche mir äis alleguer an aneren dat Allerbescht fir 1996... mä solle mir äis net emol einfach wënschen, dat et

kengem soll schlecht goen, an drun denken, dat et engem dann ewell immens gutt geet! Do brauch een net wäit sichen ze goen... fir eng Käier as d'Televisioun e gutt Mëttel.

Eng kleng Sprooch-Fro: Probéiert emol déi einfach Iwerschreift hei drüwer op däitsch an op franséisch ze iwersetzen... geldir, dat as net esou miränscht – dimänscht ronzeekréien... an „Halbnacht“ get et net am Däitschen, grad ewéi „Mitternuecht“ kee Lëtzebuergesch as. Mir si mei no bei „minuit“ a „midnight“!

Psalmen op Lëtzebuergesch

Mir hun dat Buch vun d. 320 Sane fir Einn 1995 versprach. Eist Versprache bleift, an all déi Leit, déi op den 31. Dezember 1995 Member bei äis sin an déi „95er“ Constatoun bezuelt hun, déi kréien „d'Psalmen op Lëtzebuergesch“ als Cadéau.

Mar der Zait huet et net esou geklappt, wéi mir et gar gehat hatten. D'Illustratioun mat de 16 volle Sane Chagall-Biller welle mir onbedéngt... mä et gal paratesch („copyright“) an technesch (Qualitéit vun de Chagall) Krampe, iwer dat as elo gekéist, d'Schlusskontroll-Aarbecht as durch perséinlech Zäitproblem vum engem Mataarbechter hannerdrückum... och dat as elo an der Rei.

D'Psalmen sin also um Kommen.

‘t as Wanter

Mer zéien d'Kap erof an d'Stör
a son: ‘t as Wanter, geli, ‘t as
Wanter“,
wann am Schäi vum enger
Lanter
d'Flacken danzen hin an hir.

Mer stechen d'Hänn mei déif
an d'Täsch
an drosen wëllen Ennerwäsch.
Mer wëcken em den Hals
e Schal
an di gefiddert Strüwlen un.
Sees du zou aneren ‘t wir kul,
dann äntworen déi: „Du's net
gelun“.

Da hërsen hongreg Kuebe
jaken,
an d'Treine frëien an de
Baken.
Bei d'Hinger schlaut di Fuuss
drop lass.

Séi frou, dat et kee Wollef as.

Jeanne Thies-Kauth

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu merdes bis Feides, all Dag merdes um 8.40 Auer
eng Moundt fir eis Sprooch, fir Sprooch! Iddien, Kritik, Froch
den Thema as all Dag am EW

de Bancomat

Fir de Waert an d'Kamouditéit vum „Bancomat“ ze verstoen, misst een emol heiansdo erëm drun denken, wéi dat „soss“ war... a „soss“, dat si keng 50 Jor; et sin der knapps eng Dosen! Hat Dir déi Zait vergiess, Sue „sichen“ ze goen, an d'Post oder op eng Bank, da war et samschdes a sonndes „pillo“. Déi flott Anrichtung vun haut war vum 20 Jor déi rengste „science fiction“... entschëllegt den Ausdruck, mä wéi as en dann op däitsch oder franséisch. Maja!

Mir kënnten elo nach e sëllege Guddes vum Bancomat soen, ower hei geet et jo em d'Sprooch. A just an deem Streech huet sech och eppes gemaach, fir dat mir de Finanz-Haiser d'Klack als Merci wëlle lauden. Dir kënnt och ewell är Suen... op Lëtzebuergesch“ ophiewen: Dir wëlt d'Sprooch, et knaddert am Apparat an da kënnt... leider net fir jidder „Invitatioun“, eis Sprooch, och wann Dir „Lëtzebuergesch“ getippt huet. Wourun dat halt, weess

ech net; bestëmmt net u schlechtem Weill, well dee guddé Well as ganz klar an ee Gléck do! Hei dann e léif gemengte Vorschlag, wéi déi Satz der Rei no op Lëtzebuergesch gëngen/sollten/kënnten oder misste sin.

- Äre Bancomat as 24 op 24 Stonne fir lech do.
- Äre Bancomat as prett.
- Stiecht Är Kaart an.
- Tippt Är perséinlech Geheim-Nummer.
- Gedéllegt Iech, w.e.g.
- Wëivill Geld wëllt Dir hun?
- Huel Ä Kaart eraus.
- Huel Ä Suen.
- Äddi a villmools merci.

Wann d'Post oder eng Bank gär weider „Ausstreich“ iwer eis Sprooch an hire flotten Apparat hätten... mir sin do... an eis Adress mat alle Méiglechketen as och hei an eiser Klack. AL

O Hunneg, gët mer Hunneg!

(Renert II, 30)

Bravo!

fir d'Madame an den Här Guth
vun Tréinteng

Eng vun de beschte Säite vum Hank fir natierlech less-Produkt as ganz bestëmmt d'Suerg fir de gudden Hunneg. Et as eng komplizéiert Saach, Beien ze halen an Hunneg ze „maachen“; et as och e schwéiere Beruff, wann ee sai Liewen domat weill verdéngen... An et as net leicht, als klenge Betriibchen nët all deene groussen Nimm ze bestoen, déi mat Milliounen-Reklammen a „Mittelen d'Stellagen an de Geschäfte fëllen, dat si quaxen.

Wat huet dat dann elo mat eiser Sprooch ze din? Ganz einfach: Huet Dir ewell gewost, dat hei am Land en Haus as, wou Hunneg produziéiert get, an um Glas de Wee an d'Fassong, d'Method an d'Resultat op Lëtzebuergesch explizéiert gin! Déi Manier as esou rar, dat mir hir hei gar eng „Flätsch“ strécken; mir soen och elo well alle „Beie-Manner“ merci, déi op deem Wee matgin, an hëllef ganz gar eng Hand upaken.

Den Hunneg as zënter Uedem an Eiv bei äis doheim; et brauch ee wirklech kengem ze explizéiere wéi gesond eng Hunneg-Schmier as, oder e Läffel Hunneg, fir „zou sech“ ze kommen, a wéi e Grog oder e waarme Wain mat Hunneg een erëmkreie kann.

Bei dee villen an éierleche Luef, soll et äis vläicht erlaabt sin, drun ze erënnere, dat op Lëtzebuergesch näischt „geziicht“ get, mä „gezillt“, keen Déier a keng Planz! A well zënter Jor an Dag, hei Beie gezillt gi sin (dat war jo an der Zait deen eenzege Zocker), sin et och emmer „eiser“ Ausdréck an deem Streech gin. Mir wire frou, déi mat der Federatioun vun de Beie-Leit (firwat net „Beienzillerten“) zesummen an eis „Klack“ ze setzen.

Et flott Beispill: mir kenne keng „Wab“; am 2. Gesank vum Renert seet de Fuuss zum Bier, hien hält den Hunneg „mat der Ros“ gefress... also as „die Wab“ eng Ros!

Nach eng Käier: Bravo! Mir frëen äis op d'Matschaffen.

Paul Wilmes

Eng KLACK fir eis SPROOCH

ët wäinuecht séier?!

Dir frot lech natierlech mat Recht, wat dee Kabes do soll heeschen. Ower mir si guer nët wäit dovun ewech, well mir hu jo dees Vizmates-Lëtzebuergesch haut maandelweis op alle méigleche Plazen: Wat as de Weihnachtsmann dann anescht? An de Glühwein? An de Weihnachts-Stär? An d'Weihnachts-Belichtung, de Weihnachts-Maart, de Weihnachts-Stollen? Nët nëmmen datt mir eise grouss Frénk vum „deer anerer Sait“ alles nomachen, mir adoptieren si och nach mat Haut an Hor, mat der Sauch an der Sprooch!

Datt sympathesch Gebräicher iwwerholl gin, dorwäert léisst sech natierlech schwätzen, och wann ee sech dierf froen, ob mir déi rout Dälpessen an hire Klimbim brauchen... Et sief dann als Geschäfts-Trick; mä do gifen eise gudden ale Kleeschen, den Housseker an d'Chrëschtendchen ët ewell maachen; déi hun a sin eng Traditioun, déi gij duergoen. Wéi huet de Marcel Reuland an séngem Gedicht „November“ geschriwwen:

Ma lo kënnst erëm geschwënn déi heemlech Zäit, wou de Kleeschen an d'Haiser geet, - wou den Härgott als Kand an der Krëpp-

che läit an de Chrëschtbam voll Lächercher steet. Wéi as ët da mat deer „heemlecher“ Zäit? Wéi heemleche mache mir si selwer? Domat, datt mir och geschwënn eng „Wäinuecht“ aplaz e Chrëschtidag hun; datt ët ewell muss „Glühwein“ aplaz „waarme Wäin“ sin; datt mir nët weinstens aus deene „plastiks“ Weihnachtsmänner „Chrëscht-männercher“ maachen, e „Chrëschtstär“ kafen...?

Eis Sprooch as e Stéck vum deer Heemlechkeet, déi mir ëm des Zäit vermessen, am Tralala, mat de Lidder, déi engem uechter d'Butteker nolafen ewéi Leitsgeheier; si gët äis eng Iddi an och d'Gefill vum deem, wat de „Chrëschtmount“ war, wéi den Dezember nach nët den „Heemmount“ fir allméiglech an onméiglech Geldsäck war... wou bleift bei deem ganzen Zinglabumm dann nach Zäit a Plaz fir d'onschëlleg Freed vum eise Kanner, fir dat Bannescht, fir e bëssen Nodenkes iwwer dee Friden, vum deem esou sëllege geschwat gët? A vläicht och fir driwwer nozedenken, datt mir mat den „heemleche“ Gebräicher eis Sprooch nët sollen an de Motz-Eck stellen. L.R.

Chrëscht- oder Krëscht?

Chrëschtidag huet nun emol eppes mat „Christus“ ze din, och wann nët onbedéngt fir jidferre mat Relioun... mä dorëm geet et hei nët.

„Christos“ (geliess „schristos“) as e griechesch Wuert fir „geseent, gesaleft“; den „Ch“ doraus huet iwwersicht als „schi“ en historisch-symbolische Charakter bei den fische Chrëschten zu Roum gehat... an d'Däitscht, d'Franséisch, d'Englescht hun dofir de „Ch“ bei allem bäibehalt, wat mat Christus reliéis oder reng historisch ze din hat an huet (a. Ch. - v.J. Chr. - avant J.-Chr.).

Firwat solle mir dann elo just

fir Chrëschtidag de „K“ aplaz de „Ch“ huelen? Et huet keen eppes géint dee Bustaf; hien as iwwersicht och griechesch („kappa“) an nët däitsch. Mä da misste mir äis och konsequent bleiwen, an de „k“ iwwerall an d'Plaz vum „Ch“ setzen, wou eppes mat „Chrëscht“ ze din huet oder anerwärts: Krëscht, Kristian, KSV, kroméiert, kronometrieren, klor aplaz chlor... an dann aus deem braven LCGB e schudderere kommunistesche Geheimdengscht maachen: de Lëtzebuerg KGB!

Dir kennt de Sproch: Et as nach laang nët alles gutt wat nei as, an och nët alles nei, wat gutt as. PW

ACTION LÉTZEBUERG EIS SPROOCH

Adressen: Broedwee, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 46 53 59
Cotisaatioun/Mémben:
300 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-48

Eng flott Iddi

Dëslescht war ech mat e puer Kollegen owes op d'Musel an e Restaurant iessen. Fir unzefänken hu mir eng Fläsch Lëtzebuerg Schampes bestallt. Wéi d'Serveuse äis de Schampes bruecht huet, dun huet si äis och e Buch op den Dësch geluegt. „Bei all-Fläsch Schampes gët et e Lëtzebuerg Lidderbuch derbäi“, sot si. Ech hun eenzock ugefaang, am Buch ze blieren. Op 208 Säite sin do 91 Lëtzebuerg Lidder mat Text an Nouten ofgedréckt, dat ganzt a fénnef

Kapiteln ënnerdeelt: „Op der Musel“, „Eis Heemlech“, „Fir déi Kleng“, „Dicks am Theater“ an „Nach allerhand“.

Mir waren äis eens op eise Dësch: Dat do as eng flott Iddi gewiescht, déi de Service-Club Fifty-One Moselle hat, deem d'Lidderbuch „Sangt mat eis“ zugonschte vum der Fondatioun „Kribskrank Kanner“ a vum Foyer Pieter vum Gréiwemaacher erausgin huet, well et as dach dacks esou, datt mir wuel d'Melodie an och nach vläicht déi

Redactioun fir dës „Klack“:

de Comité +
Claude Bache, Lex Roth,
Jeanine Theis-Kauth,
Paul Wilmes

Redactioun fir d'Klack
N. 10 (23. Dezember)
mir an...Dir!
Thema: Neit Jor
a Wänter...

discht Stroph vum engem Lidd kennen, mä spëtstens bei där zweeter musse mer passen.

Abbee, deem Owend do op der Musel gouf duurch dat neit Lidderbuch e ganz flotten. Mir hu bis an d'Nuecht eran engt Lidd nom anere gesongen, mat alle Strophen; a well och jidderree vun äis e Buch wollt mat heem huelen, as et natierlech nët bei enger Fläsch Schampes bliwwen...

C. B.

Sëlwer Plack „Dicks-Rodange-Lentz“

Dës Plack as zënter 1984 e Mercei fir Leit, déi extra Verdéngschter fir eis Sprooch hun, sief ët als Schreiwerten oder als „Offizieller“. De Pir an den Néckel Kremer hun se als „Auteur“ kritt, grad esou de René Kartheiser an den Norbert Weber. Déi Häre Pierre Werner a Robert Krieps kruten dës Auszeichnung fir eist Sproochegesetz a fir d'offiziell Schreifweis.

Dee leschten Dënschdeg (21. Nov.) kruten déi Häre d'Plack, déi apaart an der Kiirch op eis Sprooch gehal hun; den Här Bischof Hengen, deem séng Primizbiller (1940) ewell op Lëtzebuergesch waren, huet de Poopst eis Sproch „geliert“ an dofir gesuergt, datt d'Texter fir - Daf - Houchzäit - Begrieffes an eiser Sprooch offiziell erauskommen sin. Den Här

Bischof Franck huet et fierdeg bruecht, datt d'Lëtzebuergesch och offiziell zu Roum - am Sënn vum Wuert - ofgeseent gin as... a mengt jo nëmmen nët, datt wir gaang ewéi „Papjemusek“.

Déi zwéin héich geeschleche Häre hun de Merci vun alle Leit verdéngt, déi op eis Sprooch halen!

AL

1) Eislécker Erënnerungen

(ronn 300 S.)

2) Stater Stëbs

(ronn 250 S.)

zwee Bicher vum Raymond Schaack

Sou en Erënnerungsapparat muss een hun! Als Geschichts-Professor natierlech en Talent an eng Chance... a verzielt ewéi eng Gabberjoul... fiesseg, flott, genésség, mat Spaass an lescht. Ee gudd Rot: kaaft et, liest et, maacht et als Cadeau!

An sénger Besprechung („Warte“) mengt den Här J.-Cl. Frisch, den Här Schaack gif keng alschleég (?) Würder glanne (?) goen... wéi anerer... watfir eng „anerer“? A wat heescht dat „en aalt Wuert“? Dorwäert misste mir äis emol ënnerhalen, a vläicht och eens gin... an zesummeschaffen. AL

Eis Sprooch um DNR • 102,9 an 104,2

Vu meides bis freides, all Dag um 11.10 eng Minutt fir eis Sprooch. Ar Sprooch! Iddien, Kritik, Loeven den Thema as all Dag um 11.10

Lieweg Sprooch!

Iwer eis Sprooch an der Schoul as hei an der „Klack“ an och anerwärts ewell e sëllege gesot gin: et geet nët duer mat e puer Gedichter; d'Hauptsach sollen och nët Diktator sin... well eng Sprooch, déi futti as, brauch och keng méckeschseg Schreifweis méi! Wann et em d'Sprooch geet, dann dréint et sech ëm eppes Lieweg, an dat Liewe geet bei de Kanner un, also an der Schoul. Wéi

een an der Schoul ka lieweg mat eiser Sprooch ëmgoen, dat weist dës Beispill, wou Kanner aus dem Däitschen eraus den typesch-lëtzebuergesch Ausdrock mussen erausfannen. Mir soen eise Frënd Rol Arend merci, séngem Joffr Andy, an deem sénger „Joffr“ Yolande Rödel gratuliere mir!

Et geet hei drëm, déi richteg Ziffer bei dat lëtzebuergesch Wuert ze schreiwen:

- 1 Geizhals
- 2 Dickkopf
- 3 Lügner
- 4 Dieb
- 5 Dummkopf
- 6 Feigling
- 7 Schmutzfink
- 8 Schwätzer
- 9 Angsthas

- Schuppert
- Krätzbock
- Kuuschter
- Braddler
- Liegatti
- Tockskapp
- Schlappschwanz
- Hennes Topert
- Fäertert

oder ëmgedréint:

- 1 Driibser
- 2 Stoffel
- 3 Bounestaang
- 4 Spullomp
- 5 Spéngelschesser
- 6 Knadderjag
- 7 Kridelschass
- 8 Schlappentourist
- 9 Rippert
- 10 Leitsgeheier

- knauseriger Tourist
- rauher Spieler
- lastige Person
- hagerer Mensch
- schwacher Mensch
- unmanierlicher Kerl
- pingeliger Mensch
- ewiger Meckerer
- Besserwisser
- Schlendrian

• Lëtzebuergesch Verben, déi all mat „ver-“ ugin:

schelten =	a wat as op däitsch ...?
verhauen =	- e Spizert
verwirren =	- e Knaipert
vergeuden =	- e Béchsert
zerhauen =	- e Baupert
verlegen =	- en Tränteler
zuviel kochen =	- e Schladr
verbleichen =	- en Intebinnen

Wa mir eis Sprooch op dës Fassong an de Schoulen hun (hätten), da geet (gëtt) si nët „an d'Lëtchen“.

Natierlech fënnt desen oder deen och nach aner Bedeitungen oder Ausdréck; wat méi, wat besser! AL

Lëtzebuergesch schreiwe léieren!

Eis Actioun-Lëtzebuergesch offréiert de Gemengen, de Verlimer oder Gruppe vun op d'mannst 25 Leit d'Organisatioun vu Schreif-Cours fir eis Sprooch.

Dir organiséiert; mir stellen Iech Léiermeeschteren a Material; e Cours besteet aus 6 Sëtzeunge vum 1 1/2 Stonn.

Kontakt: iwer eisen Telephon oder de Fax; mir ruffen erëm, fir äis mat Iech eenszemaachen.

Eng KLACK fir eis SPROUCH

eng verluppte Geleënheet!

An der lescht as op europäeschem Plang, eng kleng Brochure erauskom, an der de Sproochgebrauch am Lëtzebuerger Land op eng kleng, mä exakt Manier explizéiert gëtt, dat Heftchen huet 16 Säiten, an et ass op Englesch, Franséisch an Däitsch ze kréien... iwwersichtlech (gratis!) bei der Actioun-Lëtzebuergeresch. Zesummegehalt a geschriwwen ass déi Saach vum dem EBLUL, dem „European Bureau for Lesser Used Languages“/Section Lëtzebuerg. An Actioun-Lëtzebuergeresch ass d'uechter Schreier heivun an d'„Education nationale“ duerch den Henri Hostert volle Mëmmber vum dëser (irlännescher) Initiative. Mir kënnen mat dëser Brochure jidder Auslänner eis Sprooch-Situation séier a gutt ausereneiden.

Nëtt esou positiv ass et ower op europäeschem Plang, wa mir eng formidabel Geleënheet verluppen, a 14 anere Länner ze weisen, dat mir eng eegen Nationalprooch hun: Fir d'Programme 1995 vum „EYO“, dem europäesche Jugendorchester, huet jidder Regierung- oder Staatschef vum der EU e Virwuert geschriwwen... a senger Sprooch! Dräimol kënn Dir rodde, wien dat net gemaach huet... an et wir och an eiser Sprooch gaang, well och

déi aner all iwwersat si gin. Schued, mir offéieren eis Hëllef fir dat anert Joer... mol kucken. Wéi jidder verstünnege Mënsch verlaange mir guer a glat net, dat d'Lëtzebuergeresch (och nach) soll offiziell Sprooch vum der EU gin; mir hun esouguer eis Bedenke wann et soll em eng „Arbechtssprooch Lëtzebuergeresch“ goen... mä an esou Fall wéi dem Programm vum EU-Jugendorchester dierf eis Premier sech (= äis!) d'Geleënheet net laanscht d'Nues goe loosse. Näischt fir ongutt, Här Minister, a mir bleibe bei eiser Offer.

Genee dës Saach hat d'Madame Schöckel-Neuens vu Schéffleng och gefox, a si huet sech an engem Lieserbrief „Lofit gemaach“, ganz nom Iddi vum hirem Papp, dem Victor Neuens, deem hei iwwer d'Graf eraus e Merci fir seng dichtege Aarbecht an eiser Sprooch soll gesot gin... a wéi dat dann esou geet: déi allermaant vum äis wëssen, dat ee vun eise beschte jonke Lëtzebuergeresch-Schreiwerte vum haut sengem Grousspapp, dem „Neuense Vic“ all Eier mecht... och wann déi zwéi sech wësst deem „Banneschten“ heiansdo an d'Kréng gerode wieren, gelldu, Jhem Hoscheit.

Lex Roth

trauernd Famill = am Trauer!

Zënter méi ewéi zwanzeg Joer fanne mir elo an eisen Zeitunge Familien-Annoncen an eiser Sprooch. Dat ass net aus dem Näscht a vum selwe kumm: Mat eiser Actioun hu mir an der geschriwwener Press an iwwer de Radio jorelaang d'Lëtzebuerger invitéiert, fir e Kanddaff, eng Houchzäit, e Stierfall asw. hir Annoncen och an hirer „Familie-Sprooch“ ze maachen; 5 Joer laang huet eise fläissege Comité-Mëmmber, den Här Robert Philippe, all dene Leit eenzel eise Merci geschriwwen, déi eis Mammesprooch fir hir Annonce gewielt hun; dat soll ni vergess gin, och net iwwer d'Graf eraus!

D'Resultat vum dëser Annoncen-Aktioun hätt vum 20. Joer kee sech gedreemt, de Verdéngscht dele mir gär mat alle Leit, déi matge-

maach hun, Dausenden an Dausenden! Vläicht dierfe mir dofir haut och eppes „richtbéien“, dat bei den Annoncen fir de Merci oder d'Joermaach haut e bëssen aus der Schinn geroden ass: **eng Famill war an as bei äis nach ëmmer am Trauer an net eng trauernd Famill.** An eiser Sprooch gëtt et dat praktesch net, wat mir an der Schoul als „participé présent“ kennegeléiert hun (der tropfende Hahn, das weinende Kind, das fahrende Auto). Iwwersicht hu mir hei och e kleng Fall, wou eis „Grammaire“ mat der franséischer eisen Hank dältlech weist: la famille en deuil.

Mir soen alle Frënn merci, déi äis dësse kleng „Knuet“ aus hiren Annoncen erausmaachen hellefen.

L.R.

ACTION LËTZEBUERGESCH EIS SPROUCH

Adressen: Breedewe, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postfach 96
L-2010
Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmmber:
500 Franc d'Joer
Postcheck: 6644-45

Rondrëm d'Nëss

An den europäesche Sproochen, mat dene mir gemeinhand ze din hun, ass d'Wuert fir „Noss“ zimlech iwwer deselwechte Leescht gezun: Nuss, noix, nut, an dat huet jo ganz sécher mat dem laténgeschen „nux“ ze din. Mir hun an eiser Géigend net eschtlech vill Zorte vun Nëss, mä dofir ower eng Hellewull gutt Saachen, déi mat Nëss gemaach gin, a flott Ausdréck a Gebräicher, déi mat der Noss ze din hun: de Veianer Nessimant ass an deem Streech als Tradition an als Organisatioun mat dat Beschwat mir hun; wien nach net do war,

deen huet bis elo eppes verpasst! Wann eis Hackemess (net „Walness“) och vläicht net esou lackéiert schéi sin ewéi déi eenzel gestempelt vum Grenoble, dann hu si ower e vill méi gehäerzte Gout a sin och fir de Mo (net nemmen als Drépp) eng natierlech gesond Saach... och als „Allerheljen-Nëss“, déi een dëser Deg op ville Plaze bei de Platt krit: e schéine Brauch. Maacht Ar Nëss och wa méiglech net mat engem „Nußknacker“, mä mat enger „Nëssaang“ op. soss kréck/krächt Dir alt nach eent vun eise Wuider. De Bam, op deem déi

Redaction fir dës „Klack“:

de Comité +
Claude Bache, Lex Roth,
Robert Siuda, Jeanine
Theis-Kauth, Paul Wilmes

Redaction fir d'Klack
N. 17 (25. November)
mir an...Dir!
Thema: den Dezember...
belicht a beléift

Lëtzebuergeresch op eise Griewer – firwat net?

Wéi ech dëser Deg an engem Duerf rondrëm d' Stad op de Kiirfecht gaang sin, du ass mir do e Graf opgefall, dat e ganz apaarte Steen hat. Awer net nemmen dat ass mir an d'A gesprong: Amplatz datt do a franséischer Sprooch den Numm vum der Famill stoung („époux de...“), wéi dat jo op praktesch all eise Griewer de Fall ass, stoung do a schéine Messingsbuschtawen op Lëtzebuergeresch geschriwwen: „Graf vum der Famill XY, den Här A., Mann vum der Madame B.“. Ennendrenner stoung ze liesen: „Den Hargott ass mäi Liicht, méng Rettung, wee misst ech do nach fierten? (Ps 27,1)“

„Lëtzebuergeresch op eise Griewer – firwat net?“ sou hun ech bei mir geduecht. Grad op eise Griewer hale mer eis léif Verstuerwen an Eieren. Kënnen mir dat net am beschte mat der Sprooch, déi eis Mamm äis an de Mond geluegt huet? „Déi Sprooch, mat der eis

Mamm äis an d'Liewen eragekësst huet“, wéi en Dichter esou wonnerléif sot. Firwat solle mer d'Undenken un „eis Leit“ net och um Kiirfecht an eiser „Mammesprooch“ an de Stee schreien?

Dir denkt elo vläicht: „Dat goug et dach nach ni!“ Abee, wann een d'Zeitung vu virun 20. 30 Joer duerschbiedert, da fent een och praktesch keng Doudesannoncen op Lëtzebuergeresch, mä nemmen op Franséisch a vereenzelter op Däitsch. Zënterhir huet sech do munneches geännert, an d'Actioun Lëtzebuergeresch huet dat 1971 un d'Rulle bruecht. Haut sin déi meescht Annoncen an den Zeitungen an eiser Mammesprooch geschriwwen. Wie weess, wéi et domat op eise Kiirfechter ausgesäit, wa si an 20 oder 30 Joer op Allerheilige geseent gin?... Dir entscheet! A mir hellefen Lech ganz gär dobäi.

Claude Bache

knipsen oder pëtzen?

An der leschter Klack hat de René Faber eng kleng „Fapp“ iwwer „Entwärtent/Compostéieren“ vun engem Zuchbillje zumbeschte gin; hien huet bedauert, datt dës kauzeg Ausdréck elo eist „Knipsen“ ermölze géifen. Dat huet eise gudden a fläissege Minetts-Schreiwert Fernand Lorange net richteg geleen... de Billje wir net geknipst, mä „gepëzt“ gin. Wien huet dann elo recht? Allen zwéin... an d'Haaptsaach bleif jo och, datt op Lëtzebuergeresch net „entwärtent“ an net „kompostéiert“ gëtt.

Huet Dir iwwersicht ewell iwwer déi selliche Bedeitung nageuecht, déi dat Verb „pëtzen“ an eiser Sprooch huet: e Stichtert p. ee p. goen, sech déi bescht Mäifel p., eppes p., dat hat deen elle gepëzt... eng Petzaang, e Kaartepëtzer. An zugudderlescht erennert Dir lech och nach vläicht un den „Itzmich“ an de „Pitzmich“. Flott ass et op jidder Fall, datt esou „Klenggekten“ äis weisen, datt vill méi an eiser Sprooch ass, ewéi dacks gemeint gëtt... a wéi soen d'Leit: wie mengt, dee... AL

Stëmmches gi mer

mol hir mol duer
verstouss verluer
eng Heend am Leed
op direr Weed

Ouni Gnod schéck d'Sonn
hied Liicht
an dem Mënsch säi Bléck
gëtt dreif
Säi Schiet nieft him schréckt
kal eerlicht
wéi wann et soss näischt
ansicht géif
wéi wann et nëmme Liicht
a Schiet
méi op der wäiter Welt
géif gin
well d'Mënschen haut
déi eege Ried
an hirem Häerz net méi verstén

Jeanine Theis-Kauth

* Bei der Madame Theis entschëllege mir äis nach, datt an der Jans-Klack an der „Hoonleech“ e paar Kaazelen an hirt Gedichte (de Summer kënnt gerode wieren.

Nëss a ...Genoss!

Wann een ennen um Käler Poteau zu Esch den Nossbiereg eroptrëppelt, da spiert ee richteg, wéi d'Natur otemt, an' gesäit een den Hierscht a senger molerescher Verspilltheet u Bam an Heck pinselen, a wéi e scho bei der klengster Leifchen d'Blinder eroftrickelen a segele léisst...

... hei, dat war dat onbeschreiblech Gefüll vu Fräiheet an enger Welt, déi net verbraucht war, mat all hirem Gedéiesch, hire Quellen, déi jonk a monter aus dem Buedem gespruddelt kouden, an aus denen ee mat der Hand konnt schaffen an drénken...

... hei, dat waren d'Dëmpele mat Fräisch a Mouk, Libell a Waasserméck, dat war d'Kawächelchen, dat fléck a virwëtzeg hin an hier

an enger Kapell; vum Murks an de Galerie keen Toun, vum Schweess kee Geruch...

... hei, dat war dat onbeschreiblech Gefüll vu Fräiheet an enger Welt, déi net verbraucht war, mat all hirem Gedéiesch, hire Quellen, déi jonk a monter aus dem Buedem gespruddelt kouden, an aus denen ee mat der Hand konnt schaffen an drénken...

... hei, dat waren d'Dëmpele mat Fräisch a Mouk, Libell a Waasserméck, dat war d'Kawächelchen, dat fléck a virwëtzeg hin an hier

déi 150 Psalmen op Lëtzebuergeresch

- an engem Buch vum ± 330 Säiten / Format > DIN A5
- 16 faarweg Säite mat Psalme-Biller vum Marc Chagall
- e Kulturjor-Cadeau fir all eis Mëmmber, déi d'Cotisation (1995) bis den 31. Dezember '95 bezuelt hun!

gewëscht ass, fir de gemällege Kéisécker, d'Blannschläch an alles, wat gekrock a gelaf ass, ze veräppelen, och den Hues an d'wéll Kanéngchen...

... hei, am Minett, dat waren a sin nach haut net nëmme raut Steng, o neen, do lafe Pied a Weer duerch Bësch a Gewan, do ass e Park voller Blumen, do ass de Belvedere an en Déierpark, do si Fauna a Flora wi aus dem Billerbuch.

Den Oktober ass den Nessimant a Veianen e Begrëff, säin Nessimant eng Institutioun an d'Buerg hält Waach!... Mä och anerwäerts, egal wuer ee geet a fient, gëtt et Nëss, Nëssbrout, Nësskuch, Nëssbotter, Nësskéis, Nësspâté an dies nach méi.

Hei um Nossbiereg wuessen Hierscht-Erënnerunge grad esou faarweg wi d'Natur, a vläicht krut en och, wie weess, an engem gudden Nessimant, sou émt den Oktober erëm, säin Numm! Wie kann dat scho wëssen!

siuda robert

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Eis Sprooch an d'Schoul

Mir sin – ee Glück! – haut mat eiser Sprooch och „offiziell“ wäit iwer déi Positioun ewech, déi si virun 100 Jor hat; deemools as den C. M. Spoo an der Chämber praktesch ausgegriegt gin, wéi hien sech erlaabt hat, eng Ried op Lëtzebuergesch ze halen. Am selwechte Streech guf och déi Zäit, mat all Stëmme géint eng, eis Sprooch am „heigen Haus“ ennert den Dösch gestëmmt; nëmmen Däitsch a Franséisch waren erlaabt.

Dofir as et verwonnerlech, dat mir over am neie Schoulesetz vun 1912 op eemol beim Primärschoul-Programm vir an der Spéitz en neit Fach fannen: *Langue et littérature luxembourgeoises!* Mä et war nach nët e stëlliche vill „Littérature“ do; de „Renert“ war nach nët aus dem Motz-Eck eraus, den Dicks an de Lentz stengen zwar ewell op der Plëssdammen... over nach nët a Schoulbicher; eis Sprooch an der Schoul: do war ower och nach just alles ze maachen! De Professor Nik. Welter huet déi Saach dann op de Leescht geholl, zesumme mat sengem dichtege Kolleg René Engelmann eng Schreifweis opgestallt, an Texter fir e Schoulbuch zesummegeraf; 1914 as dat Buch dann erauskomm... a vill vun Lesch kennen der et nach bestëmmen: „Das Luxemburgische und sein Schrifttum“.

Normal as et, dat e Schoulbuch gënnert, verbessert an „erstëmpt“ gëtt; dem Nik. Welter säint as praktesch 50 Jor bliwe wéi et 1914 war... a 50 Jor duersch d'Schoule geegeschtert: ganz bestëmmu e „Guinness-Rekord“!

Vill Gedeessems, Geros a Gerapps em d'Schreifweis „Welter-Engelmann“ huet et färdiggebruecht, dat dee gudden Ufank och nom leschte Krich (1945) an enger Supp vun aremsélege Reiweren a Lächerlechkeete stieche bliwen as. Eng „anti-däitsch/pro-englesch Schraifweis“ huet jidder Schwonk fir eis Sprooch an der Schoul d'Flüchte gekéippt; de Courage vun deer formidabeler „Persounenstandsaufnahme / 10. Okt. 1941“ as vun e puer Rabbelkäpp, Gaschtvullen a pädagogesche Blannen an de Wulltirung gestoppt gin... d'Geleentheet war verlappt, fir dem Lëtzebuergeschen an der Schoul eng Plaz ze gin, déi et op eng verstänneg Fassong ganz natierlech „enner d'Leit“ bruecht hätt. Ee Glück sin an de „Liesebicher“ e puer Gedichter op Lëtzebuergesch luusse komm; déi guf geldiert an eroffeleiert, fir um Enn vum Trimester eng „Nummer“ ze knäzelen... färdig! D'Leierpersonal hat keng Upak fir d'Fach „Lëtzebuergesch“, an et kann een och nët vu jidder Schoulmanns-fra verlaangen, doruechter no Texter glannen ze goen... wuer? wou?

An de 70er Joren huet eis Actioun-Lëtzebuergesch sech dann un d'Saach gin: dat éischt Resultat war e Schoulbuch fir d'Primärklassen; deen zweeten „Hoff“ war „Lëtzebuergesch Texter“ fir de Kolléisch; haut gei et e ganze Koup Material, fir mat eiser Sprooch an der Schoul ze schaffen... also och keng Ursach méi fir si am Motz-Eck stoen ze loos-sen!

LR

Verbruehten

- Mir wëssen nët, wuer mir wëllen higoen... mä mir sin déi éischt do!
- Dichtegkeet as dacks intelligent Liddregkeet.
- Jidder ka gi wat hie wëllt... ob hie wëllt oder nët.
- Wou mir sin as vir... a wa mir hanne sin, as hanne vir!
- Dat lescht Jor stonge mir vrun engem grousser Lach; dëst Jor gi mir vill méi wäit!
- Perfekt Zesumme-Schaffen: Jidder mecht, wat hie wëllt, kee wat hie soll, mä si maachen all mat.
- Esou wéi mir haut liewen, hu mir ni geschafft.
- Et geet nët duer, keng Iddien ze hun; et muss een déi och klor explizéieren.
- Wou mir sin, do klappt näischt... over mir kënnen nët iwerall sin.
- Et as keen esou mann wäert, dat hien nët nach als schlecht Beispill eppes kann dëngen.

... aus 3 Sproochen iwersat

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Broadewee, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010

Telefon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Mëmbren:
500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-45

Eng flott Experienz

Mir hun an der Schoul zu Dräiburen a véier Klassen dëst Jor déiselwecht „flott Experienz“ gemaach wéi d'Monique Hermes an der Zäit zu Maacher.

An deene leschte Joren hu mer am Lëtzebuergeschen äis méi oder wéiniger un de Joreslaf gehalen, an d'meescht Gedichter behandelt, déi matt de Joreszäiten ze dongen haten. Am Schouljor 1993/94 hu mer dun eppes anescht pobéiert. Mir hun äis un d'Musel gehal a Saache gemaach, déi sech op der Musel ofspillen: Gedichter iwwert eis Museldierfer an eng Wiel vu Seercher vun Dicks a vum Gredt. Un deene Sachen haten d'Kanner hire Spaass, besonnesch well mer äis nët gin hun, bis mer bei all Gedicht oder Seechen och e lëschtge Bild fond haten.

Dëst Jor elo hu mer äis al Gebräicher geholl, a mir hu mat dem „Wesch“ ugefaangen. Dono den „Hämmelsmarsch“, „Méchelsdag“, d'„Wäikünigin“, de „Pappendag“ an esou weider.

Nu wor iewel dat lescht Schouljor e besonnescht Jor, wou esou vill Erennerung aus dem leschte Krich gefeiert gouf, a mir hun dat natierlech och mat erageholl. Esou sin dann heiansdo aner Geschicht mat eragerutscht:

„d'Befreiung“, d'„Ardennen-Offensiv“, „Quetschen och“ oder „Schlass Hemingstein“.

An der Zwëschenzäit hat ech mer iwwerluegt, wat elo geschéicht, wann eng Kéier e Kand nët do wir, an dofir hun ech déi Geschichten alleguer opgeschriwwen an d'Billen dobäi gepecht.

Mir hun eis Kopiermaschin an der Schoul elle strapazéiert; méi wéi eng Kéier hun d'Kollegen an d'Kolleginne misse waarden. Ma si haten ëmmer Versteedemach.

Um Enn vum Schouljor hate mir esou eng 70 bis 80 deer Geschichten zesummen. Et huet äis vill Freed a Spaass gemaach, de Kanner, dem Schoulmeeschter an deene Leit, déi eis vu léns a rechts gehollef hun, d'Material zesammenzerafen... a geléist hu mir alleguer derbäi!

Mat der Zäit as d'Sammlong gewuess, et sin allerlee Kuriositéiten, Seercher, Fappen a Wouerechten derbäi komm; aus deem Katalog, wou mer geduecht haten, mir wire frou, wa mer bis 100 kéimen, as elo eng laang Retsch vun 1.200 Titele gin. Et kommen der esouguer all Dag anerer derbäi.

Loost mer iewel e Beispill brén-

Redaction fir dës „Klack“:

de Comité
René Faber, René Müller,
Lex Roth, Paul Wilmes

Redaction fir d'Klack
N. 16 (28. Oktober)
mir an... Dir!
Thema: Wäin, Nëss,
Allerhellgen

gen, dat mir elo am Juni gemaach haten: „d'Haischen“.

De 4. Juni 1855 hat d'Schlass vun Dräibur héige Besuch. De Kinnek-Groussherzog Willem III. a säi Bruder, de Prénz Hari, wore beim Jean-Mathias Wellenstein op Besuch.

Dono si se dun op Éine gefuer, well de Kinnek wollt och de Mathias Kohll, de geckge Brécker, wéi déi Éiner Leit gesot hun, eng Kéier besiche goen.

Am „Bréckesch-Haus“ hun d'Prénze gutt giess a gedronk, a wéi dat dann esou geet... och e Kinnek muss emol op d'Haische goen.

Dat Haischen am Gaart hannert dem Haus huet d'Famill Kohll an no hir d'Famill Thewes gutt versuergt an an Éire gehal, well do eng Kéier e Kinnek drop souz.

Dëst Jor am Fréijor gouf et iewel ofgerappt, well et gehennert huet... esou kann och e „Kinneks-Haische“ verschwannen.

RM

* Am RM senger Sprooch as kloerweis eng Pouz „Wormer“ dran.

Kannerzeitung – Kanner schreiw

Eent vun deene schéinsten Erlebenser, dat een als Schouljong/meedche kann hun, dat as, wann een eng „Geschichtchen“ an eng Zeitung gett, an déi get gedréckt! Leider hun eis Schoulkanner nët iwerall déi Chance ewéi zu Weller (Pëtsch/Veianen), wou en dichtege a fläissege Schoulmeeschter, den Har Marcel Scheidweiler, mat hinnen zënter ville Joren eng Schoulzeitung erausgëtt: „De Spatz“.

D'Kanner aus dem ganze Land hun ower, fir e Spottpräis, d'Geleentheet,

sech op eng gutt a flott gemaacht Kannerzeitung ze abonnéieren... an dran ze schreiw! Natierlech as et gutt, wann een do e klengen „Aufsatz“ op däitsch oder franséisch kann dra kréien... over firwat soll een dat nët och emol an deer Sprooch schreiw, an deer een doheem oder bei de Frënn „eng Geschicht verzéilt“? All „Aufsatz“ as dach eng Geschicht... da probéiert dach emol, esou ze schreiw wéi Dir schwätzt a verzéilt.

Fir eng Hand bei deer Saach mat unzepaken, hu mir dem Chef vun

ZACK, dem Gast Zangerlé, virgeschloen, eng Parti vun däitschen oder franséische Kanner-Aufsatz donieft op Lëtzebuergesch ze iwersetzen; mir sin iwerzeegt, dat mir op déi Mandier ville Kanner Courage maachen, fir och mol eppes an hrer Mammesprooch ze schreiw... an déi sympathesch Gewunnecht mat eran an hirt Liewen ze huelen. Daerfe mir och op d'Mammen a Pappen zielen, do matzemaachen?

P.W.

Mir sin erëm op der Foire vum 7.-15. Oktober

do kënt Dir:
– eiser Bicher, Hefter,
Gléckwënsch- an Neijooschkaarte kréien
– Mëmben gin
– mat äis an d'Gespréich kommen
Stand: 2B01

De Knipsert

Deslescht wor ech emol erëm mam Zuch an d'Eisléck gefuer, Méng Frënn souzten ewell am Coupé an hu mech direkt gefrot: „Hues du d'Billjee entwaert?“

„Neen...“ sot ech ganz verwonnernt, „wann ech en elo „entwaerten“, dann as e jo näischt méi wäert, an ech muss mer en neie kafen.“

„Dat muss du awer maachen, soss kriss du mam Zuch-Chef ze din; all Billjee muss entwaert gin, dat as d'Virschreift, hei steet et schwaarz op wäiss geschriew: „avant de monter dans le train, il faut composer votre billet“.

„Wat huet dat Ganz da mam Kompost ze din?“, hun ech mech gefrot.

„Dat as esou“, krut ech vun hinnen explizéiert, „all Billjee muss an deem

Apparat, deen dohannen um Quai steet, ofgestempelt gin; an de Busse si jo déiselwecht.“

Elo hat ech verstan. De Billjee get nët entwaert, kënt nët op de Kompost, mais e get ganz einfach ofgestempelt, esou wéi et Jorzéngten nach emmer gemaach gin as: e get geknips!.

An esou huet dann eis Eisebunn dee Knipsert vu soss (de Mann) duersch en anere Knipsert (en Apparat) ersat.

P.S. Composter = perforer à l'aide d'un compoiteur (appareil servant à marquer avec des lettres ou des chiffres un billet de chemin de fer)... schéin explizéiert... mä wéi géng een dann dat „Knipsen“ iwersetzen, wann et fir eng Photo wir?

R.F.

d'PSALMEN (150!) op lëtzebuergesch

e Monument aus der Welt-Litteratur
e Monument a jidder monotheistischer Relioun
e Monument fir eis Sprooch
e Souvenir fir d'Kulturjor 1995

e Cadeau fir all eis Mëmbren,
déi hir Cotisation bis den
31. Dezember 95 bezuelt hun

330 Saiten / > DIN A5
16 faarweg Saiten mat
Psalm-Illustratiounen
vum Marc Chagall

Iwersetzung:
Raymond Schaack a Felix Molitor
Sprooch- a Konschberodung:
Claude Bache a Lex Roth

Eng KLACK fir eis SPROOCH

„E Summer wéi eng Saang“

Dës schéin al Lëtzebuerg Riedensaart geet äis ëmmer méi verluer, well mir ze soe keen esou e gliddegen, sonnege Summer méi erliwien, wou de Barometer an d'Luft spréngt an d'Sonn alles sengt.

Den Ausdréck „Saang“ war fréier e Begrëff fir d'Leit. Si hun domat gemengt d'Verbrenne vum hire Planzen, vu Wues a Geäschts no dem Ruede vun Heedflaatschen, Louhecken an Dännebscher. Speziell am Eisléck hate si hir helle Freed un de Saangefeieren. Wann déi nach d'Nuecht

durch gelicht hun, gouf dorëmmer gesot: „D'Saange liichten!“ An de Frantz Clement seet äis am Gedicht „Hiirschfeier“: „An d'Saang wäit an no, dämpf wéi verlooss op jidder Bierg“.

D'Saangen huet deemols e ganz bestëmmten Zweck erfüllt: nämlech no dem Saange sin d'Stecker mat Kar (Kuer) ageséint gin an d'Saangen huet als Mëschtes gedéngt. – Op der Musel as „d'Saang“ eng gefaarte Riefkrankheet, déi d'Blieder vun den Drauwästäck dir gi léisst.

Milly Thill

Gehaansquénkelcher...

Wou sin da nëmmen eis schéi Gehaansquénkelcher, -diercher, -quonken, -mécken, -wiermercher, déi em Gehaansdag owes an der Däischtert dorëmmer fléien a schwiewen? Si sin an dene leschte Joren zu enger Selenheet gin, well eis Summer sin hinnen ze kal, ze naass, ze verreent, ze verschassen... An d'Mënsche vun haut verpeschten hinnen d'Loft a streën deene Grimmelsdiercher ze vill Gedrecks iwwer Gaart a Flouer. –

Mä hu mir nawell emol d'Chance op engem gemitterlech genésserlechen, waarme Summerowend

esou e léift, butzegt, misteréist Déierchen, dat licht ewéi Gréngespoun, em äis fléien ze gesinn, da freet sech jonk an al. „D'Gehaansquénkelcher fléien, 't gëtt gutt Wieder“, prophezeien erfueren eler Leit. Awer deite se als „porte-bonneheur“. An de Jonktem, absens eis Kanner, déi sprangen op, rennen hinnen no a welle si afanken. Mä dat geléngt hinnen selen a wann, jo, dann as et gläich eriwier mat deem romantischen Zauwer. Eis Gehaansquénkelcher man hir Liichtercher aus a gin de Geescht op.

Milly Thill

Pissenlit

Gitt emol Samschdesmuerge op de Knuedler a passt emol gutt op, wat do vu Stacklëtzebuerg Leit alles um Maart geschwat gëtt. Do fand der dann extra-chique Madammen, mat Koséng Ficelle Alluren, si spëtze fein hire Mëndchen a froen no: „Pissenlit“.

Mir hu fréier, och hei an der Stad, ni anescht wéi Bettseeschelzot gesot, an hun näischt dobäi font. Mä gewësse Leit fannen esou e Wuert nüt schéin, a stelle sech déi Saach zevill bildlech vir. Pissenlit wirkt dach villméi fein, hei kann ee säi ränge Mëndche schéi spëtzen, a gleewen din, et wär ee méi gebild, och wann een e Wuert gebraucht,

wat anescht kléngt an awer gence dat selwecht seet.

Ons Sprooch as hei net méi graff wéi dem Noper seng, an arem as se och net. Den Henri Klees bréngt u sengem Buch: „Luxemburger Pflanzennamen“ eleng fir des Planz iwer zwanzeg aner Nimm. Et sollen der nach méi uechter d'Land gin. Hei e puer eenzeler dovun erausgegraff: Aerstäck, Aerplausch, Beieblumm, Botterblumm, Blossblumm, Lauchteblumm, Wisenzalot, Zaloteblumm, a.s.w.

N.B.: Iwrengens: Bettseeschelzot heescht nach laang net Bettsecher.

R. M.

ACTION LËTZEBUERG EIS SPROOCH

Adressen: Breidenwee, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telefon 47 06 12
Fax 22 24 90 5 45 63 89
Cotisation/Membre:
500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-48

Al Haiser

*Al Haiser, déi an ale Gaasse stin,
hun déif am Schiet vu Kummer a Gemaach
eng heemlech Séil, a wann se waakreg gin
am leschte Liicht vun engem klore Dag,
am Summer op an zou, da brennt eng Glouss
an hire Raute wéi eng heemlech Freed.
Al Haiser hun eng Séil, déi owes grouss
no klone Dee an hire Raute steet.*

Marcel Reuland

bei der Natur „um Land“ fënn. An enger Welt, déi ëmmer méi wibbeleg a verspellegt gëtt, déi sech op all Manéier an ëmmer méi séier iwerschleift, do as e Gedicht ewéi „Al Haiser“ eppes ewéi eng Saaf op „wëllt Feier“. Mä kann een an enger Zäit, wou ëmmer méi hir-middeg Kaméidis-Schleier nüt Watt genuch kréie fir

jidferengem vun äis „déif vu Kummer a Gemaach eng heemlech Séil“, a brennt net och an hire „Raute“ eppes „wéi eng heemlech Freed“? Dat huet ee vläicht am beschten déi ze froen, déi laang vun heiheim fort waren oder sin... well et jo nun emol sou as, dat doheem selwer „kee Prophét as“.

Vill vun eise jonke Leit dreemen an tiirme vun engem „ale Bauerhaus oder -haff“, et brauch een nüt laang ze froen firwat: si sichen no Rou, no Heem-lechkeet, no deer Ausgeglichenheet, déi ee méi no

Kreesch ze din an eng arem Gittar ze péngen... kann een do nach erwaarden oder verlaangen, dat een 8 ganzer Zeile roueg liest a bedenkt? An e sëllege vum Marcel Reuland séngte lyresche Gedichter fanne mir wirklech déi Rou an dat Nodenkes, déi esou ville vun äis esou batter fehlen. Dat een dofir keng glënnereg Faarwekëscht voller „Héich-Sprooch“ brauch, mä just déi richteg Mëschung an dat giedlegt Wuert op senger Plaz... dat weist de Marcel Reuland äis... an 8 Zeilen!

L. R.

Bimbam

D'Lynn huet fir säi Gebuertsdag e klengen Hond kritt. Ganz opgeregt kënnt et an d'Stuff gerannt an 't rífft: „Mamma, Mamma! Eise Beauty kann ewell e Konschtstück. E steet op dräi Been an en hält sech mat deem véierten um Kicheschaft un.“

An der Reitschoul an der Millebaach freet d'Mamm e klengt Meedchen, dat amgaang as séng Reitschwele propper ze maachen: „So, Germaine, weess du nüt, wéi

ni dat eist Chantal mam Reide fäerdeg as?“ „Ma dat misst all Abléck kommen, well säi Päerd as schon eng Weilchen do.“

D'ganz Famill sëtzt ronderëm den Desch: 't geet drëm, fir di nächst Vakanz ze plangen. Du mengt de Jong vun Haus: „Am allerléifste géng ech anzwousch higoen, wou ech ewell laang nüt méi war!“ Doerobber seet de Papp: „Ma da géi emol bei de Coiffeur!“

E puer al Wiederregelen:

Wann et kee Wanter gëtt,
gëtt et kee Summer.
Zankt Lorenz mécht eng
Saang oder eng Stranz.

Wat as dat?
E „Summerhaischen“
e „Wiederregelen“

...an e Summerugel?
Kannwert e Saisonbecher

M. T.

Ëm de Gehaansdag...

Den Zoufall wëllt et, datt des Klack um Fest vum hellege Gehaans dem Defer laut. Dat gëtt äis d'Gelehnheit, e bëssen nozekucken, wat et esou mat deem Gehaansdag op sech huet. Fir d'éischt as et emol den Namensdag vun all denen, déi Jean, Johann, Jhang, Jhangeli, Jhän-gi, Jann, Jänni, Jhei, Haans, Hanes, Hänschen oder wéi och ëmmer heeschen. Et as ee vun denen am meeschte gebrauchten Nimm hei zu Lëtzebuerg, an duerfir wëlle mer d'Gelehnheit nüt verpassen, hinnen all fir hiren Dag ze wënschen.

De Gehaans kënnt awer och an enger ganzer Rei vun Ausdréck vir, vun denen hei nëmmen déi wichtegst genant gi kënnen. E Gehaansapel as en Apel, deem em d'Fest vum Hellegen, also Enn Juni, zeideg gëtt. D'Gehaansblumm bléit an de Wäsen; si gëtt awer och Feierblumm, grouss Margréitchen, Wisemargréitchen an Hondsbloem genant. An dësen Deg kann een och d'Gehaansdierchen, d'Gehaansquénkelchen, d'Gehaansmëck, d'Gehaansquénkelchen, d'Gehaansquonk oder d'Gehaanswiermchen doruechter fléie gesinn: dat as en Zeechen dofir, dat et gutt Wieder gëtt. De Gehaanskieferlénk – och Heekiewer genant – kraucht dann och geschwénn durch d'Hee. Am Gaart fanne mer d'Gehaanskréischel, déi rout Kréischel, déi och Waikréischel oder Klängelchen heescht.

An der Zäit gouf de 24. Juni um Gehaansbiereg zu Diddlëng de Gehaansmaart ofgehal zu Eiere vum hellege Gehaans, deem do als Patrier von der Regionalkirch uwen um Biereg véierert gouf. Him zu Eier gouf och de Gehaansdag ofgehal, e ntuellen Danz, dee méi wéi secher mat den Danzepidemie vum 14. a 15. Jorhonnert zesummenhänkt. Duurch

dësen Danz sollte vun allem epileptesch Kranketen, wéi de Veitsdanz, geheelt gin. (En ähnlecht Phänomen steet jo och allem Uschäin no um Ufank vun der lechternacher Sprangpresséssion.) Et gëtt gesot, datt an deem Ament, wéi de Gehaansdanz um Gehaansbiereg ofgeschafft gouf, d'Vei an de Ställ gedantz a gebréllt hätt, an datt de Gehaansdanz elo vun den Engelen an engem anere Land ofgehal gëif, bis zu deem Dag, wou en nees um Gehaansbiereg agefouert gëif gin.

Mam Gehaansdag sin och eng Rei Riedensaarten a Bauereregele verbonnen. Sou gëtt gesot, datt d'Gromperen dräi Deg vir Gehaansdag an dräi Deg duerno nüt dierfe gehéicht gin. Fréier soten d'Leit: „Wie Gehaansdag fréi opsteet gesäit d'Sonn danzen – deem as esou gutt ewech wéi e Fudder Mësch em Gehaansdag.“

D'Riedensaart „Wien op Gehaansdag op d'Welt kënnt, deem huet keng Stëmm fir ze sangen“, verwonnert een dogéint, well huet dach den hellege Gehaans – wann och indirekt – awer eppes mat Musek ze din. Vun den Ufankssilbe vum alen Hymnus, deem d'Kirch op séngem Fest gesongen huet – en Hymnus, deem op d'9. Jorhonnert zréckgeet – kommen nämlech d'Nimm vun den Nouten, déi d'Sänger an d'Musikanten haut nach am Solfége léiere mussen:

Ut queant laxis resonare fibris
mira gestorum famuli tuorum
solve polluti labii reatum
Sancte Ioannes.

Mä am Fong geholl: een deem d'Noute kennt, muss duerfir jo nach nüt sange kënnen...

C. B.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Et wor esou em d'Päischten 't stong alles an der Bléi, an d'Villercher déi songen hir Lidder spéit a fréi.

Dat as den Ufank vum Michel Rodange séngem „Renert“: déi Zäit wou hien um Renert kalennert a gedicht huet, war de Rodange „piqueur“ zu Wolz, also eng Zort „Stroosse-Meeschter“. Wien d'Eislek em d'Päischte kennt, dee versteet dem Rodange séng Begeeshterong, an och datt just do bei dësem Talent „d'Flichten“ esou grouss opgaang sin.

As et ower nèt schued, datt mir ewell bei deer 3. Stroph vum „Renert“ an d'Labberante gero-den, well do vu „Mitock, Mësch a Kréi“ rieds geet... mir hu bal keng Ae mei fir d'Natur, an domat geet äis och d'Natur – Sprooch emmer mei verluer. Just an dese Woche kënnt mir ower dofir och kéipweis Sprooch bei de Blummen, de Planzen, de Beem an Hecken, dem Gedéiesch an de Villercher eremfannen. Vlächit wir och e Bichelchen dorwer op d'mannst esou vill wert ewéi eng „Schlaiss“ Nintendo-Computer. Wou Dir

esou Gebichers fannt? Ma éierlech: Huet Dir ewell dono gekuckt oder gefrot? Et gët Lëtzebuergesch Bicher an Hefter iwer Planzen an Déieren... An et gët en Telefon, wou Dir genee dor- iwer Bescheid gesot kritt: beim Panda-Club, de 46 76 60 oder 46 44 33. Hir Zeitung, de „Panewippchen“, as e formidabel sym- pathesche „Wullkuert“ iwer alles, wat mat der Natur ze din huet... An och mat eiser Sprooch „an der Natur: d'Redaktioun vum Panewippchen (= Bachstäl- ze!)“ fannt Dir fir Fro an Antwort um 46 22 33-214... eng gutt Saach, léif an ärdig Leit, déi mat „Laif a Sél bei der Saach sin, ouni ze gréngespounzen“.

Hir genee Adressen:

– Panda-Club,
Musée d'Histoire Naturelle
L-2345 Luxembourg

– Redaktioun „Panewippchen“
L-2160 Letzebuerg

ACTION
LÉTZEBUERG
EIS SPROOCH
Adressen: Bredewee, 21
L-1917
Letzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telefon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 46 83 89
Cotisation/Mëmbel:
500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-48

Redaktioun fir dës
„Klack“:
de Comité
Norbert Zeches
Paul Wilmes
Jeannine Theis-Kauth
Erem

Redaktioun fir d'Klack
N. 14 (29. Juni)
mir an...Dir!
Thema: e Summer
wéi eng Saang...

E Sprooch-Monument fir d'Kulturjor 1995: déi 150 Psalmen op Lëtzebuergesch!

Déi allermeescht Lëtzebuergesch kennen d'Psalmen – a vlächit nach nemmen eng gutt Dose – duersch d'kathoulesche Kirch, vrun allem duersch d'Vesper. Deenen aller- mannsten as bekannt, datt et sech bei net em eppes speziell Chrescht- kathoulesches, mä em Texter vum hebräesche Vollek handelt. Si waren also am Urtext net op Latain, och net op Griechesch, mä op Hebräesch, a sin ewell ronn 300 Jor viru Christus an d'griechesch Sprooch iwersat gin, duerno aus dem Griechesch an d'Latain, am 16. Jorhonnent an d'Franséisch, och an d'Däitsch, an d'Englesch, an aner Sproochen... an 1995 kommen déi 150 Psalmen op Lëtzebuergesch!

D'Psalm sin e Monument vun der Weltliteratur a mat Sécherheet keng pur Kirche-Saach, ma reliéis Texter am déifste Senn vum Wuert „religé“ heescht „ver- bannen“, an zwar mam ieweschten

Här vum Himmel an Aerd. Dofir fanne mir d'Psalmen an alle sou- genannte „monotheistesche“ Reliounen (= ee Gott) an och an deene meeschte Gebidder vun der Konscht erem: Dichtung, Musek, Molerei a Skulptur. Ob een en Hargott gleift oder net, egal enner watfir engem Numm, d'Psalm schwätzen a verzielen äis aus der Därschert der Angscht, dem Respekt vum de Jordauesenden eraus; si gehéiere bei de „Stack“ vun der Mensech, vum Mensch séngem déifsten an héichsten Den- ken a Verlaangere.

Op Lëtzebuergesch sin en etlech Texter aus de Psalmen an de 70er Jore vum de Joffere Schroell iwer- sat gi gewiescht, ma nèt „systema- tesch“. Elo kenne mir eng Iwerset- zung an eiser Sprooch brengen, déi et ouni Feischten och mat de Psal- men-Texter an aneren, net-laténg- esche Sproochen, ophuele kann. Déi Hare Professere Raymond

Schaack a Felix Molitor hun déi komplett Psalmen an eis Sprooch iwersat: si hun sech do bei net un déi „modern“ Sprooch gehal, mä un „d'Ur-Sprooch“. Dobai as e Lëtzebuergesch erauskomme, bei deem ee plazeweis richtig paff as... eis Sprooch as net esou aarm wéi mir sprooch-aarm sin!

De Comité vum der Action – Lëtzebuergesch huet dofir deci- deiert, fir hire Mëmben d'Psal- men an eiser Sprooch als Cadeau a Monumentestein fir „eist Kultur- jor“ ze maachen. Dat kasscht de Verain eng deek „Staang“ Geld... ma et as op vill Manéieren dowäert. D'Buch kritt em déi 320 Saiten, et kënnt als eisen Ofschloss vum Kulturjoer am November eraus. Mëmbel bei der AL git Dir d'ganzt Jor duersch iwer all eis Adressen, déi Dir op deser „Klacke-Sait“ fannt.

L.R.

Dem Michel Rodange säi Geburtshaus

Wéist Dir wou dat as? An enger vun de schéinste Gegende vum Land... déi ower ee Gléck nach duersch näischt „touristesche“ opge- tackelt as ewéi e Päisch-Ochs. D'Gemeng as Waldbëlleg, an deer iwrengs och eent vun eise schéinsten Dierfer läit: Chrésch- nech. Verwiesselt ower Waldbel- leg beileiwen net mat Waldbrie- demes op der Musel, do fannt Dir dem Rodange säi Geburtshaus doutscher net.

Mir wellen um Rodange säin Elterehaus eng bronze Plack mat séngem „Kapp“ hängen... ower dat huet séng „Knätzelen“! D'Gemeng huet „d'Nannetts- Haus“ virun en etliche Jore kauft, bravo! Domat si mir sécher, datt et a gudden Hann as. Ower d'Mette- le fir et an d'Rei ze setzen, déi sin an hirer kleesperer Kees nèt do: si hu kee Steier-Akomme vun

Industrien oder grouss Geschäft- ter. Den Hér Gérard Bender, e jon- ken, intelligenten an dynamesche Buergermeeschter an séng Leit hun Iddien a wellen alles maachen, fir eise gréissten Dichter säin Heemchtshaus ze halen, ze erha- len... nèt hinnen eleng, äis alle- guer!

Mir hun äis laang mam Hér Ben- der ennerhal... an hu wëlles, mat alle Leit an d'Gespréich ze kom- men, déi en Hiewel an eng Hand mat upake kënne a wellen. Mir kennen déi, déi ee kennen an déi der kennen, déi déi richtig kennen. Eis Kultur huet vill Plaz an der Stad... mä si huet nèt do uge- faang an hält och nèt do op. Mir hu fest versprochen, äis em d'Nannetts- Haus ze bekëmmere, a mir halen dat och!

P.W.

De Summer kënnt...

mat grouss Schréit
tescht Ginzfaaken
op äis duer
D'Sonn huet ewell
de laangen Tour

Den Neelchesack
më Blumm wéi Bleeder
lackelt Beien op Besuch
D'Paischtrous bascht
aus allen Néit

Lichtfanke flut
e Paiplek freien
alt hier alt duer
wuer grad de Wand
en dréit

An iwer d'Mettesstonne prouft
den ale Pann op sénger Flut
säin éiweg selwecht
Summerlida

Jeanine Theis-Kauth

Madame hut Dir Afennëss?

Wor ech jo nèt deslescht an engem Buttek an hu ganz manéier- lech no Afennëss gefrot. Dat hätt dir misse gesin, wat ech do bekuckt gi sin. Wéi wann ech vum Mound kéim. Ech duecht, d'Ma- dame war nèt vun hei, a sot: des cacahuètes s'il vous plaît? Hei, o Wonner, si huet mech verstan a frot dun, op gutt Lëtzebuergesch. „Hätt den Här gar gesalzener oder gebranntener.“

Hei hu mir nees en typesche Fall, wou flott an einfach Wieder an de Vergiess kommen: oder fannen d'Leit et mei chic, wann ee mat

frieme Wieder oder Ausdréck em sech pucht? Alles schéin a gutt, mä da muss een dat och mat deem richtigen Accent betounen. Caca- huète gët w.e.g. nèt op der éischter Silb betount, soss laachen d'Fran- sosen an Dir sid klasséiert. Well Caca-Houette as nèt Cacahuète. Schwätz w.e.g. sou wéi iech de Mond gewuess as, a gebraucht och Wieder, déi op are Mond passen. Mir sin alleguer houlfreg op onst „Fixfeier“ oder solle mer vlächit do och no „Allumette“ froen?

R.M.

Eis Sprooch
um

DNR

vu méindes
bis freides
no 11 Auer

Déi Bild as aus dem Frantz Kinnen séngem wonnenschéine „Renert a Biler“ (1972)

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Meedéier, Kiewerlek, Echebëseler, Kiewerek, Kuessendéier, Akeschëscher, Meekriwweler, Millendéier, Wäisskiewer ...a firwat da „Maikäfer“?

Just fir de Mee hu mir e blénkegt Beispill, wéi muttwëlles eis Sprooch plazeweis futtigemaach get. An direkt am Zesummenhank lait esouguer en natierleche Vergläich, an zwar grad do, wou d'Meedéier jo och eng vu sänge beléifste Plazen huet: an den Hoen an Hecken!

An de fofzeger Jore goufen uechter d'ganzt Land op eng hirmiddeg Fassong d'Hecken net nimm „gebotzt“, mä Romp a Stomp ewechgeha, grad ewéi gemengt gin as mat denen eefallig iwerflessegen „Drainagen“ all flucht Plaz an der Gewan auszdréchen, fir datt méi „erageholl“ kennt gin... ee Gléck, d'NATURA huet sech gewiert a reklaméiert; eng Plakat huet denen engen aus dem Häerz a glécklecherweis dene Verantwortlechen an de Verstand geruff! Hecken an Hoen, loosst se stoën! Am selwechte Sënn as et mat den Uänner laanscht d'Summerwee gaang: d'Roserei mat der Seissel, der Méi-Maschin an dem „Onkraut-Spretzen“ huet sech gin. Hei muss een de Leit vun der NATURA, dem Natur-Musée an dene vun PANDA-Club an deie Merci soen... Kennt Dir iwrengs déi wonnerbar Zeitung vum Panda-Club? E Genoss fir eis Kanner a fir jiddereen, och wat eis Sprooch ueget!

Dann emol hannescht bei eise Vergläich: Et geet dem Meedéier grad ewéi eiser Sprooch; mir haen „d'Hecken“ ewech, mir „drainéieren“ op de Mordjess ... a wonneren äis iwer dat, wat iwreg bleift: schlecht Däitsch mat heckefransésche Korinthercher! Et huet ee jo naischt géint „eis“ Kulturjoer... ower rechent emol aus, wéivill „Hecken“ een an eiser Sprooch mat engem Brochdeel vun deem Honnerte-Millioun-Spill an eiser Sprooch kennt „stacken“ din, mat dene mir just e puer Méint „mat de grouse Muppe welle p... goen“! Ma jëmme a gewess! Dat do as erem dees fanatesche Gejätz, dees Provenz-Gemeffers, dees Bauerenduerf-Gebraddels, gelldir... Ower wat hu mir dann dovun, wa mir et mat eiser Sprooch dselwecht dreien ewéi mat der Natur: eng méi arem kulturell Umwelt, deer eis Kanner a Kandskanner nokräischen! Lex Roth

de Mee: Sprooch a Spréch

Mee kill an naass, féilt dem Bauer Scheier a Faass.

Owes Da a kill am Mee, bréngt vill Wäin a kéipweis Hee.

E Beieschwaarm am Mee, as wäert e Fudder Hee

Et soll ee sech net am Mee bestueden (?)

Meeblimchen (Schattenblumchen) – Meefesch (Aise) – Meekalef (Efalt) – Meekraut (Waldmeister) – Meeloft (woodleg Loft) – Meewäin (apraz „Maitrank“) – Meewoll (soll déi bescht Woll sin)

Hutt Dir dru geduecht?

Generalversammlung von der Aktioun-Letzeburgergesch haut um 3 Auer „Brasserie des Capucins“

Eis Publikatiounen 1995

- Extranummer 16: Mat de Veterinären ennerwee
- Extranummer 17: Letzeburger Virmum
- Extranummer 3: Annoncen, Menueen asw. Nei gedréckt 5. Oplo!
- An der Maach – Psalmen op Letzeburgergesch
- Veräinsschreiwereien
- Geschichten a Spüchten

All dees Hefter a Bicher si fir eis Membre gratis oder 50% méi belleg. Jiddereen kann se och um Tel 47 06 12 bestellen (+ Porto)

ACTION LÉTZEBUERGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Broedwee, 21 L 1917 Letzeburg
Postkass 98 L-2010
Telefon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 59
Gefälligkeit/Membre: 500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-49

Vru 50 Jor...

Dei aner Woch sin et 50 Jor, datt de leschte Krich offiziell en Enn gemaach kritt huet. Oh mir elo, sproochlech gekuckt, vun „Armistice“ oder vu „Waffestellend“ solle schwätzen, dat us eng Saach vu Gefill, grad ewéi ee sech kann iwerleien, ob eist Land „befreit“ oder „liberéiert“ gin as. Eent steet fest:

Will Reuland, Fernand Lorang, Jeanine Theis-Kauth...

drei Nimm, déi Dir sollt behalen, zanter Joren as de Will Reuland all Woch mat engem flotten Artikel an eiser Sprooch an der „WARTÉ“, de Fernand Lorang huet an deerselwechter Kultur-Bailuegt eng Serie op Letzeburgergesch iwer de Minett... e Genoss!

Eis fläisseg an talentéiert Mataarbechter J. Theis-Kauth huet äis fir des Klack de „Brauch am Mee“ vu Remeleng geschéckt:

Zou Remeleng hu bis Ufank vun deem Joerhonnert déi jonk Meedercher sech am Mee bal net op d'Strooss getraut, et sief dann, si hätten den houbeschten Ennescherack, mat enger handhéiger geheekelter Spetz oder engem brodierte „Wollfang“, ugehat.

Esoubal e puer zolitt Borschten eent vun hinnen erbléckst haten, hun s'et bei de Schelleren an un de Feiss gepaakt an et der Langt no an d'Luucht gebuuen. Wat d'Meedche sech méi gestrieft huet, wat si méi Spaass haten, an et huet hinne glat naischt ausgemat, datt am Rescht vum Land net grad schéin iwwer desen ale Gebrauch geschwat go. Munchen brave Bauerjoer, dee seng Kuuschi wollt op de Minett verdinge gon, krut vir drun den Teppel op den i gesat, fir datt been an enger Geigend, wou et esou schro hurgung, net sollt ennet d'Reeder geroden.

Mir hun esouvill houdäitsch a verdäitsch Ausdréck an eiser Sprooch, datt mir roueg dene latein-gesch-romanesch-fransésche Wierder solle Plaz maachen... wann domat kee gestackt letzeburgergesch erwiirgt get.

An deem Streech nach en anere Gedanken: 1945 wir eng formidable

Redaction fir des „Klack“ de Comité
Jeanine Theis-Kauth
Norbert Zeches

Redaction fir d'Klack N. 13 (27. Mee)
mir an... Dir!
Thema:
et wor esou em Päischten...

Geleentheet gewiescht, fir eiser Sprooch – mat deer mir den Nazien 1941 esou eng patriotesch gefacht haten – verstannege ower oum falsch Schinn hir richtig Plaz ze gin. Da wir haut villes normal, amplatz datt mir massen dofir wudder... an dacks fir koppeg Fanatiker gehal gin! PW

„Et huet äis vill Spaass gemaach“

wor d'Antwort vun dene 66 Kanner aus der Zentralschoul vun Dräibuer op eise „Concours fir Abrells-gecken“ aus eiser leschter Klack. Mir felicitéieren och duerfir den Haren R. Muller a J.P. Rollinger, datt si hir Kanner fir des Wuerts-pillereie konnte begeeschieren. Et wor fir si eng flott Manéier, fir eiser Uertschaftsnimm kennenzelieren. Et kann een datt Spill och nach op vill aner Wieder maachen: probéiert emol mat eise Familien-nimm.

D'Uertschaften, déi eise Witz-batty der leschte Keier besicht hat:

Wecker – Mechela – Bommel – Parel – Bus – Stad – Furen – Mamer – Boxer – Leidéleng – Giewel – Esch am Luch – Schmedd – Feelen – Schleef – Bur – Weier – Supp – Duersch – Esch – Bill – Lannen – Gelt – Hénkel – Esch – Kap – Holz – Stroossen – Grenzen – Freckisen – Schous – Moossen – Remeleng – Simmer – Ried – Ell – lechternach – Déifferdeng.

Eng aner Keier kenne mer dann och emol bis an d'Ausland fuere, nom Motto: „et as gutt Hary, bréng den Texeran an dro en an de Salon, Nicki.“ R.M.

Bim... bam!

■ Datt klenge Sylvie war Kommissioun maachen. Wei et eremkennt, freet seng Mamm: „So mol, Kenni, hues de net zoufallig gesinn, ob de Metzler Schwéngsfeiss hat?“ – „A wei hatt ech dann dat solle gesin, Mamma“, mengt d'Sylvie, „en hat dach Schung un!“

■ „Eisen Dackel huet awer grad esou kromm Been wei de Monni Joss“, mengt dee klenge Poli, „Datt daerfs du net soen“, ríft d'Mamm, „pass nemmen op, datt en dech net heiert!“ – „Den Dackel versteet dat jo dach net“, mengt dun de Poli.

■ D'Madame Weber seet zu hirer Botzfra: „Ma Loni, Dir musst der Teppcher do vill méi fest ausklappen!“ – „O Mamm, neen, Madame, ech hat et probéiert, mee da stéib et zevill.“

■ Wei de Papp d'Mamm an d'Maternité gefouert huet, ríft hire klenge Bouf vu fennef Joer hinnen nach seier no: „So, Mamm, loosst Dir nemme kee Meedchen opschwätzen: wa se kee Jong hun, da kimm leiser direkt erem heem!“

Léif Mamm, ech wees et net ze son...

Wa mer vun den Traditionen am Mount Mee schwätzen, dann daerle mer eis Oktav net vergiessen, déi – grad och duerch d'Oktavlidder – eng wichteg Roll fir eis Sprooch gespillt huet an nach emmer spilt. Fir all Letzeburger, déi am Krich esou oder esou verschleift gi waren, as d'Oktav e Stéck „Doheim“ gewiescht, ob si gegleift hun oder net. Engt vun dene schéinste Muttergotteslidd as ganz sécher „Léif Mamm, ech weess et net ze son“. Ennet dem Pseudonym „Bruder Klaus“ hat de Geeschleche Wellem Weis fir d'Oktav 1938 am „Luxemburger Wort“ den Text publizéiert an dobai d'Hoffnung ausgesprach, datt vlicht e Komponist desen Text vertonne kéint.

Aacht Deg méi spéit koum de Paschtouer vun Nidderaanwen, de Joseph Biwer, deen e grouse Musikkenner war, an d'Wunneng vum Prisonsaumónier Wellem Weis, hien huet deem eng Melodie virgesong, déi hie fir dat Gedicht komponéiert hat. Den Dichter war hegeschert.

Bei engem Konventiat von de Pri-maner vun 1914 as „Léif Mamm“ eng éischte Keier an der Porkirch zu Baaschtenduerf gesong gin. Mat grousser Spannung hun déi 33 Männer, déi do waren, op den Text an op d'Melodie gelauscht, déi hinnen unbekannt waren.

Soubal d'Lidd am Drock

erschéngen as, huet et fir letzeburger-gesch Verhältnesser eng ongewinnt grouss Verbreedung fond: 800 Partituren an 12 000 Gesankstämme goufen an e puer Joer ofgesat... „a seen eist Letzeburger Land!“ – et war batter néideg.

Am Oktober 1941 as de Komponist vum Lidd op Lyon gefuere, wou sai geeschleche Brudder Nik Biwer an der Déportation gestuerwe war. Ennerwee gouf de Joseph Biwer och vun der Gestapo geholl an an de Prision vu Châlons-sur-Marne ageliwert. Well do net vill Plaz war, huet de Letzeburger Geeschlechen d'Zell misste mat drai Hollänner deelen. Ee vun hinnen, de Bernhard Kemper, hat eng schéin Tenorstimm. Hien huet „Léif Mamm“ am Prision op Hollännesch iwwersat, an et krut esouguer 1949 den „Imprimatur“ vum Utrechter Bistum.

1942 huet d'Gestapo d'Lidd verbueden, awer wat et méi verbuede gouf, wat d'Letzeburger „hiirt“ Muttergotteslidd emmer méi gesongen hun – a wann et och nemmen am Häerz war. Dee schéinsten Ament war sécher deen, wei den 10. September 1944 „Léif Mamm“ fir d'éischte erem an der Kathedral ausgestemmt gouf, iwwerdeems de Bëschof Philippe de Prénz Felix virun d'Gnodbild vun der Treischterin gefouert huet, fir mat him der Muttergottes Merci ze soe fir d'Libération vun der Stad Letzeburg. C.B.

Iess-Kultur as och eng Kulturform!

Am Kader vum Kulturjoer 1995 sin eng ganz Rei vun interessanten Ausstellungen a Manifestatiounen geplangt, déi et sécher all derwärt sin, ennerstrach ze gin. Deser Deg gouf awer eng lidd gebuer, déi et besonnesch verdéngt, datt eis Klack dofir laut.

Do hu sech dach fennef Stater Restaurateuren zesummedoen, fir den Touristen (an de Leit vun hei) op eng originell Art a Weis eppes vun eiser „Iess-Kultur“ matzege. Ennet dem Motto „Kultur as och dat hei: e guddel Plättel an e Patt derbar“ hun d'„Brasserie à l'Anere d'Or“, d'„Maison des Brasseurs“, d'„Brasserie des Nations“, de „Café de la Paix“ an de „Restoclub Am Pall“ fir des Joer, niht hiren normale Menueen, eng Rei vu Letzeburger Spezialiteeten op hir Kaart geholl, déi een dat ganz Kul-

turjoer iwwer schmaache kann. Net ze vergiessen, datt den Ota Nalezinek fir des wonnerbar Kultur-Initiativ eng herrlech Menüs-Kaart gezechent huet!

Wei wir et da mat enger gudder „Bouneschlupp“, enger „Frell am Riesling“, engem „Kennbach mat Lensen“, engem „Remelenger Kabesmatzch mat Judd“ oder enger „Ham am Hee“? Dat ganz natierlech offeréiert mat engem sefflege Letzeburger Miseler? Well och dat Gebitt gehéiert jo bekanntlech zu eiser Letzeburger Kultur, esou wei an anere Länner hir Kach-Iess – an Dréngewunnechten och mat Recht e Stéck vun hirer Kultur ausmaachen.

An denkt drun: „Iessen an Dréngen halt Laif a Seil zesammen... an d'Box erop!“ wei e Bekannte vu mir emmer seet. C.B.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Zevill an nèt genuch

Datt et an eiser Sprooch kéipweis „friem“ Wiirder gët, dat kann een nèt ofstrieden, ower dat as och normal! Wat gëngen aner Sproochen ouni „friem“ Elementer maachen? Ouni franséisch (= romanescht) Gestécks am Fellement gif d'Englescht an e Koup falen ... An dat gët jo ower nobai vu ronn zwou Milliarden Leit op der Welt gebräucht. Zitt den Hollänner a Flamänner, den Dänen, de Schweden an Norweger emol dat däätsch (= germanesch) Betongseisen eraus, dann halen déi Sproochen nèt méi zesummen.

Also geet et nèt onbedéngt a fir d'éischt em zevill Däitsch oder Franséisch an eiser Sprooch; et dréint sech em „friem“ Ausdréck op deer falscher Plaz an em dee lichtfangege Muttwell, mat deem eis gestackten Ausdréck a Wiirder vun däitschen oder franséischen ermélt gin! Do läit d'Kromm an der Heck ... an da gët et och nach Leit, déi soen z. B., si hätten „nach emmer“ Schmetterling, Maikafer, Flieder, Treff gesot; éischters as et méiglech, datt si dat nemme „mengen“; zweetens as et dach ni ze spéit, fir sech ze soen, et wir ower vläicht schued, de Kiewerlek, d'Neelchesblum, de Paiperlek muttwelles futtügen ze loosse ... oder nèt? Huet dat dann elo eppes mat „konservativ, alschleie, puristes, fanatich“ ze din? Ma wa mir (mat Recht!) op eis natirlech, kulturell a sozial Emwelt halen, da wir et jo nèt éimoss, ais och emol en etlech Gedanken iwer eis Sprooch-Emwelt ze maachen ... an do steet d'Lëtzebuergesch op deer éischter Plaz. Datt d'Däitsch an d'Franséisch och dobai gehéieren, as fir eis normal an eng formidabel Chance fir d'Lëtzebuerg!

Mir sin op kee Fall géint eng aner Sprooch, mir wëlle just, dat en „Eierbar“ Lëtzebuergesch erhalte bleift a säi Recht behält ... Dat Recht kritt et ower dacks do geholl, wou emgedréint esou flott a vill kennt gemaach gin; op de Radioen, op der Televisioun, an de Rieden an der Chämber, an der Publicitéit. Plazeweis gi sech vill Leit e sëlliche Méi; anerwärts get eis Sprooch ewi dee leschte Wouscht an den Drecks-Eimer gehait ... a mat e besse guddem Will kennt esou vill, bal alles gemaach gin. Wien dat nèt wellt, dee soll et dach emol éierlech soen. Lex Roth

Concours fir Abrëllsgecken

Hei an deser kuerzer Geschicht hu mer eis erlaabt, eng Retsch vun eisen Uertschaftsnumm emol op eng ganz aner Manéier ze gebrauchen. Wie kennt nèt de „verlorene Kascht“, oder wien huert nach nèt vun enger Course Conter la Monter gehéiert. Un lech as et elo fir erauszefannen, wou iwwerall eise Witzbatty sech verlaft huet!

De Wecker hat scho fréi gerabbel. De Méchel a seng Fra, d'Bommel, eng richtig Parcel, wollt mam Bus an d'Stad fieren.

„Wat ma' mer mat onsem Boxer, huet si hie gefrot?“

„Hie läit eleng hanner dem Giewel a schléift op enger Fasch am Lach virun der Schmedd!“

„Hien daerf huet net teelen. Schleef e bei de Bur neift dem Weier, et as eng richtig Supp, datt e säin Duersch ka leschen. Wann en awer zevill bilt, gees de mat him bei d'Lannen a sees em, elo gelt et mäi

Männchen, behuel dech nèt ewi e blödd Hénkel, soss reechen ech der eng mat der Kap oder ech leen Holz op dech.“

Du si si da gefur, iwwer vill Stroossen a laanscht zwou Grenzen. O Freck, eisen Hond soutz elo op hirem Schouss. Dee kennt jo keng Moossen. Hien huert gefaart, erëm eleng ze sin. „Si mer bal do?“, frof Fra, si gouf es midd. Op déi Ried hin offriert een hir nach eng Kamell, a wéi si ukomm sin, sot dee léiwén Här: Huet iech der nach e puer, déi verdéng dir. Addi, bis eng aner Kéier.

Seitz iech elo doheem zesummen, a fannt emol eraus, wéivill Uertschaftsnumm hie verstoppt sin. Op de viischte Suite vun ärem Telefonsbuch och an eiser Extra-Nummer 3 fannt der alles, wat dir hefir braucht. A vill Spaass bei der Saach.

Déi dräi éischte kréien e Preis vun der A. L. heemgeschéckt. R. M.

ACTION LÉTZEBUERG EIS SPROOCH

Adressen: Breedwee, 21
L-1917
Lëtzebuerg

Postkescht 98
L-2010

Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89

Cotisation/Mémben:
500 Franc d'Jor

Postcheck: 6644-48

Redaction fir dës
„Klack“
de Comité
d'Madame D.
de Marcel Reuland

Redaction fir d'Klack
N. 12 (29. Abrëll)
mir an ... Dir!
Thema:
eis Traditionen
am Mee

Eis Sprooch an d'Ouschterzäit

Wann d'Deg nees méi laang gin an d'Natur erëm sou lues erwächt, dann as Ouschteren nèt méi wäit ewech. Den Numm „Ouschter“ kennt vun der germanescher Fréijorsgöttin „Ostara“, déi fir d'Operstoe vun der Natur a vum Liewen zoustänneg war. Als Symbol hat si en Ee bei sech. De franséischen Numm „Pâques“ kennt vum jiddesche Passah-Fest, op deem d'Israeliten dru drun denken, datt si deemools duurch d'Hand vum Härgott aus der Sklaverei vun Ägypte komm sin.

Fir d'kathoulesch Kiirch as Ouschteren dat héchst an dat wichtegst Fest; et as d'Fest vun der Opersteeung vun Jesus Christus, den drëten Dag no sénger Kräizegung.

Mat Ouschteren sin eng ganz Rei vu Bräich iwwerliewt a verbonnen. Well jo bekanntlech mam Gloria an der Mass um Gréngendonschdeg d'Klacken „op Roud beichte gin“, ersetzen d'Massendénger vun do u bis an d'Ouschterenuecht mat hire Klibber, Jarren a Garrellen den Déngscht vun de Klacken; si ruffen d'Leit esou fir d'Gottesdéngechter zesummen. Dat klénkt dann esou: „D'Moiesklack laut, d'Mettesklack laut, d'Klack laut d'éischt, d'Klack laut d'zweet, d'Klack laut zu ha!“ Well si hir Saach esou gutt maachen, hu si och eng Belounung zegutt. An dofir gin d'Massendénger um Kuersamschdeg d'Ouschterenuecht; hir Liedercher, déi si dobai sangen, déi kennen no der Géigend anescht sin.

„Dick, dick, dak, dick, dak, dak, muer as Ouschterdag. Sangt dann 'Alleluia', muer as Ouschterdag. Mir hu misse klüh're goen, fréi a spéit a bis an d'Nuecht, duerfir komme mir iech froen: Hun ar Hénker och geluegt? Dick, dick, dak, dick, dak, dak, muer as Ouschterdag!“

Léiwst mer de Klibberjongen an

de Klibbermeedercher) hire Klibber-Loun gin, och wa mir keng Hénker méi am Stall hun.

De Brauch, Ouschteren ze fierwen an ze verschenken oder duurch den „Ouschterhues“ verschenken ze loosse, geet op de Kult vun der Gettin Ostara zrëck, déi – wéi gesot – en Ee als Symbol bei sech hat. Well d'Ee emmer als Symbol vum neie Liewen ugesi gin as, koom et lues a lues och am kulturelle Beräich esou wäit, datt um Fest vum neie Liewe „par excellence“ Ouschteren ausge-deckt goufen. Grad no der Faaschtentzäit, an deer een op den Eer huet misse verzichten, ware si emsou méi wellkemm a sin deemno faarweg gemoolt gin. Engem en Ouschterenuecht, as awer och en Zeche vu Sympathie a vu Frëndschaft. Ma een Ee eleng schenkt een nèt. „Een Ee, keen Ee; zwee Eer, Spotteer, dräi Eer, Ouschterer!“ Et sollen der also op d'mannst dräi sin, wann net souguer, als Zeche vu besonnenescher Gonscht, der véier a méi. A wann d'Ouschterer haut och dacks duurch e Geldstéck oder e kleng Cadeau ersat gin, dann heescht et awer „Dat as fir déng Ouschterer!“

Des gefierften Ouschterer, déi dacks richtig Konschtwierker sin (Rusland!), erlaben engem e klengt Spillchen: d'Eer gi geféckt. Sou gouf an der Zäit zu lermen (bei der Fiels) e richtig Volleksfest gefeiert, bei deem der ganz Jugend an d'Kanner sech mam Tëcke vun den Ouschterer ameséiert hun. Wie fir d'lescht nach e ganz Ee an der Tasch hat, deen hat gewonnen.

En anere Brauch, dee mat Ouschteren zesummenhant, as dee vun der Ouschterhecht. Et as e kulturell Gebot, datt jidder „Chrescht“ séng Ouschteren halen, d. h. beichten a kommuniere goe soll. Sou wéi mir am Haus a ronderem d'Ouschterstz maachen, sou soll dat fir déi Gleeweg

och bannen an engem geschéien ...

An der Ouschterenuecht gët an de Kiirchen d'Ouschterfeier ugefaang, un deem de Geschlechten d'Ouschterkierz ufängt. Des Ouschterkierz, mat de griechesche Bustawen Alpha an Omega an der Joreszuel drop, huet déi ganz Ouschterzäit iwwer eng extra Plaz am Chouer vun der Kiirch; si erënnert dru, datt de Christus duurch säin Operstoen Här iwwert den Doud as an nees neit Licht an d'Welt bruecht huet.

Op Ouschteren selwer huet ee sech – no deer laanger Faaschtentzäit – erëm richtig ergätzt mat engem gudden Ouschtererlammchen, enger Ouschterham oder soss engem genéissege Maufel.

Mat dem „Wäissen Ouschterdag“, dem Sonndeg no Ouschteren, kritt d'Ouschterwoch hiert Eend. Den Numm kennt vun de Katechumenen, déi sech an der Faaschtentzäit op hir Daf virbereet hun an elo am wäisse Kleed an d'Kiirch opgeholl goufen. Op deem Dag gin och nimmé méi „wäiss Ouschterer“ verschenkt, a mir verstén och, datt déi meescht „Kommuniounen“ op Wäissen Ouschterdag falen.

Vläicht nach ee Wuert iwer d'Emaischen, déi jo op Ouschtermündeg an der Stad an zu Nouspelt gefeiert get, a wou d'Aulebäcker hir Peckvillercher verkaten: Och deséi Fest huet eppes mat Ouschteren ze din. Am Evangelium vun deem Dag get den Text vun den zwéi „Jünger“ gelies, déi mat deem Operstanen op Emmaus ennerwee sin an déi hien eréischt erkennen, wéi hien hinnen d'Brout brécht. Deer klenger Uertschaft Emmaus verdanke mir eis Emarschen.

An domat fir lech all elo schon e scheimen Ouschterdag ... a vergesset net „Gleck an d'Haus – d'Ouschterer eraus!“

C. B.

Reimen ... a keimen

Natirlech zeien d'Fréijor, de Summer, den Hiertscht an de Wanter d'Leit all un, déi eng romantesch-lyresch Oder hun ... mä déi Oderen hun nèt alleguer déiselwech Qualitéit, och nèt an eiser Sprooch. Hei sin zwéi Midelen ... Dir fannt bestëmmt eraus, wat dee beschten as ... oder wéi een et nèt onbedéngt soll maachen; de gudden Wéll geet nèt emmer an iwerall duer ... de Marcel Reuland hat och nach eppes weider: Talent!

D'Fréijor

Eriwwer as de Wanterschlaf fir d'Blummen an dem Gaart si reselen de Schnéi erf well d'Sonn um Himmel laacht. D'Schnéiklackercher déi wénken voll Saft de Vullen no an d'Krokussen si denken ais heemelt jo de Wand elo. Och d'Margrëichen an dem Wues luusst bal hei, an do eraus mecht, mat hirer wäisser Nues ee Fréijorsteepp draus. Déi dräi esou zesummen Si zecken d'Schleiwheck datt déi sech bal muss schummen hir Bléi, weist jhust een Eck. Ma neen, e Vuill kennt op Besuch fänt un säin Nascht ze bauen hei fent hee Plaz genuch a kann der Heck och trauen. Et as ewi am Liewen laacht frou ee Mensch dech un dann denkt een nèt un stierwen ma d'Fréijor fänt' rem un.

Fréijohrsliedchen

De Wanter huet säi Pak gemaach, den Himmel gët mer blo, d'Sonn blénkt méi hell vun Dag zu Dag, an d'Schmuelbre sin rem do. De Kiischteham as wäiss wéi Schnéi, d'Margrëiche licht am Wues, an an der Laach, am jonge Kléi, do hoppst den Ouschterhues. De Guckuck rífft, de Poufank schléit, de Léiweck séngt säi Lidd, d'Sprei kallt um Flouer fréi a spéit a gët es glat nèt midd. Dir Kanner, hanner em Uewen raus a frou an d'Fréijor gaang, well 't ass e léschige, gringe Schaus an 't dauert glat net laang.

Déi nei Extra-Nummer (17)

vun Eis Sprooch „Lëtzebuergesch Virmum“, gët déi aner Woch bei eis Membre geschéckt.

Mir leen e „Virement“ a jidder Envellope; wie séng Cotisation vun 1995 nach net iwwerwisen huet, kritt et domat kamoud gemaach; all déi aner Membre brauchen näischt dorop ze gin.

Natirlech kann d'Extra-Nummer 17 och vun alle Frënn kaaf gin, déi nèt Membre sin; si kascht 120 Franc (+ Porto). Dir bestelt se op eiser Antwortapparat a kritt se mat der Rechnung geschéckt.

General-Versammlung

Samschdeg, den 29. Abrëll

um 15.00 Auer

am Kapuziner-Café
an der Stad

Kandidature fir de Comité gi bis deem Dag an déi Stonn vun President René Faber ugeholl, och iwer eisen Telephon oder de Fax.

Eis Sprooch
DEN NEI RADIO
DNR

UM 102.9
104.2 MHz

vu méindes bis freides no 11 Auer

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Fasenacht... helau?

As et lech ewell opgefall, datt mir an eiser Sprooch glat a guer nääscht mat „Fasnacht“ oder mat „Fasching“ ze din hun. Bei äis huet dat nach ëmmer – mat Varianten no de Géigenden – Fuesend, Fasischt, Foasicht geheescht. Beim Dicks, beim Jos Hess, dem Alain Atten, dem Henri Klees oder dem Heng Rinnen kënne mir gewuer gin, datt och d'Gebrücher an d'Amusement fir d'Fuesend hei eng aner Nues haten ewell „dei Sait“.

An de 50er Joeren hu mir dann iwwer den däitsche „Fernseh“ net nëmmen dee koppge Numm erakritt, mä z. B. och dei preisesch „Fasnacht/Fasenacht“... a batschdeg hate mir och gaangs deer nogeafter „Kappensitzungen“, pardon „Kapesetzungen“... wou gelungenerweis dann och nach sprocheméisseg „Kappe“ mat „Kap“ verwiesselt gët. Wat si zu Mainz, Köln, Oochen asw. op dem Kapp hun, dat as keng „Kap“, vläicht eng Mutz, mä loosst mir eis gutt al „Kap“ (mam Stuerz! dem Jabbo séng!) hei erausloossen.

Firwat solle mir dann net e flot- te „Burrelis-Owend“ maachen, a

woufir fanne mir nääscht anescht ewell eng „Bütt“? Humpia-Tätera!

Mir hun och eng ganz Rëtsch talentéiert Leit, dei fir esou e „Burrelis-Owend“ Texter a Gedichter mat Zänn a Spacken, mat Uz a Geck kënne schreiwen an op eng Bühn bréngen. En etlech Leit vun eisen Theater-Veräiner kënne et roueg mat de beschten Akteuren aus dem 1. an 2. „Preis“ ophuelen. Den „Hei Elei“ wir och nach net laanscht den Dill, wann hien um Lampertsbiereg an der Victor-Hugo-Hal oder um Kiirchbiereg all Jor e Fues-Owend „made in Luxembourg“ gëng organisieren... mat engem Concours fir dei beschten Texter a Leit, also fir erauszewielen, wie wat daerf maachen.

„D'Revue“ an eis Kabarets-Frënn beweisen, datt eis Sprooch ewell gemaach as, fir „Spaass an Eescht“... mä leider hält hei de Spaass op, wann et eescht soll gin. Handwerksnäd, Gascht, Jalousheet maachen esou en Draam ewell futti, iert een e gedreemt huet. Ech wëllt, ech hält mech géiirt. Da loosst mer emol kucken. Helau... watgelift?

L.R.

A WÉI SOT DIR?

Verwurelter
verwurelt Gedanken
Fueskichelcher
Nonnefascht
Tüttelen
Fuespipercher
Fläppercher
Bréidercher
Tortelen
Nonnebréidercher
Maisercher
Torkelcher
... oder anescht?

M.T.

FUES END TRAGIK

Komm!
Sier!
Et as nees d'Zait
vun de Boken.
Sich der dai Gesucht
ier en aneren et huet.
Verstopp doch hanner deem
wat > de eigentloch bas
a so dat
wat > de emmer denks
obwuel keen der et gleef
Bausen as Fuesend
a bannen as Nuecht.

D.H.

ACTION LÉTZEBUERG EIS SPROOCH

Adressen: Bredelwee, 21
L. 1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L. 2010
Telefon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Circulation/Membre:
500 Franc d'Jor
Postcheck: 6644-48

Altweiber-Bal?

Aus den däitschersten Zäite vun der Geschicht si Bräich bliwen, dei haut ower praktesch nääscht mei mam Stack oder mam Stronk vun der Ursach ze din hun. Beim „Hexen-Thomes“ vom Dicks fanne mir dei schanleg Ditten nach, dei „um Biesem reiden“; um Kalenner as haut op den Dag „Walpurgis“... an des Zait sollten d'Fräe „meeschter“ sin, sech op allerhand ongemelleg (an onhelleg) Manieren amesieren an de Männer d'Kapp verdreinen. Dat ganz „Gefiederméichels“ as eng Saach fir d'Spezialiste vom Folklor, also vun de „Gebräucher“... an och nach vu Fues-Balen, souguer wann dei Al-Frae-Geschicht nääscht Spezielles mat der Fuesend ze din huet.

Eis Fro a Meenung as eng aner: watterdäiwel maache mir hei zu Lëtzebuerg mat engem „Altweiber-Bal“? Natierlech vergonnent een deenen Hesper, Keespeler, Habschier oder Sues-Thomes hire Bal an eng Bonne-Kees... ower mir hu keng „alte Weiber“, héchstens Ditten, Trutschen, Hexen oder einfach al Fraen... mä hei begéine mir erëm der „Kapesetzung“, der „Bidden“ (dei jo ower e Faass as), an och dem „Torwand-Schëssen“.

En „Ditte-Bal“ wir dach weinstens dem Numm no mei lëtzebuergesch... dee ganze preisesche Jirimi geet esouguer esowäit, datt mir och nach en „Tittibal“ sollen an de Kaf huelen; wann et da schon dat muss sin:

fir den houdäitschen Ausdruck „Tite“ hat och eis Sprooch méngerswäreg nach ëmmer genuch Ausdréck!

Mir iergeren äis – mat Recht! – datt fir „eist“ Kulturjor fir Honnerte Millioune Kultur-Organisationen aus allen Häre-Länner „vun der Staang“ importéiert gin, an datt eis Identitéit sech als Import-Identitéit weist... mä mir brauchen äis net ze wonnen; mir afen dach z. B. zenter Jor an Dag eis „Frënn“ vun „deer anerer Sait“ no wéi Wëckelkënncher. Si hun äis zwar an der „Zait“ net „kritt“... mä si hun äis z. B. an der d'Fuesend fest an der Zaang!... ower net um Bartrénger BOKEBAL... Bravo.

AL

Verwurelter

D'Fuesend as dei geckge Zait,
wou soss nääscht zielt wéi Spaass a Freed.

Dei eescht Problemer réckle wäit,
och d'hongreg Kanner, Krich a Leed.

An eiseem Hilerz erwächt de Klon,
dee Flemm a Grant bal dout geschlon.

Mer sëtzen d'Bokemailer op
an drénken äis mat Schampes voll.

Géint Muere gët dann d'Ennenzopp
mam Schwäizerkéis erageholl.

Eis routgefierfte Lëpse laachen
a jäische Wieder ouni Sënn.

Mer danzen, datt eis Knache kraachen,
an alles as sou schaupeg dënn:

dat fladderfuddelecht Gezei
an eis Allüren, dei mer hei

wéi e geleinte Mantel dron.

Mä ween äis kennt, muss ageston,
datt mer trei zesammenhalen

an der Fuesend op de Balen,
ronderëm eng ronn Equipe!

A jidderee gët gäre mat,
d'Reschter vun der Wantergripp.

sü Mann, séng Fra, souguer e Patt.
Deen een, dee gët, deen aner hëlt,

dies d'Härlechteet zesummentrëllt.

Well d'Stonnen eng dei aner driewen,
kann och dat Schéinst net éiweg bliwen...

Den Aschermëttwoch as om Wee,
mat Rei a Rau an Allerlee.

J. Th.-K.

Eng nei Nummer vun eiser Extra-Serie as
„an der Maach“... nach eng Bailuech fir d'Kulturjor '95
– Lëtzebuergesch Varnumm –
– mat alle Varianten
– wéi as et mam „Gesetz“?
– wéi mecht een eng Annonce?
iwwer 50 Saiten
natierlech fir all eis Membre gratis!
a vun den Ouschteren do!

Lëtzebuergesch als Sproche-Cours

Huet Dir Iech et ewell iwwerluegt, wat et sproochlech heescht, als Auslänner an eist Land ze kommen? Mir schwätze bal mat jidderengem séng Sprooch... mä net eis; oder mir schwätze mat hinnen alleguer eng Sprooch, dei mei no bei hiner läit... Franséisch, Däitsch oder och esouguer Englesch... ower op kee Fall Lëtzebuergesch. Mir kënne äis dat leeschten. Et muss een dach bal héiflech sin, gelldir! Alles an der Rei, mä... mä huet Dir ewell dru geduecht, datt nach keen eng Sprooch gelfiert huet, dei ni ee mat him geschwat huet?

Dat geet ewell bei deenen un, dei sech mat engem Auslänner bestueden a kee Pipjeswuert Lëtzebuergesch mat him schwätzen; kommen si an eng Gesellschaft, da sin d'Lëtzebuergesch alt erëm esou „manierlech“, a stiechen d'Lëtzebuergesch fir deen Owend an d'Tasch... bis datt e puer Patt geholl sin, da sin och d'Lëtzebuergesch mei „lass“... an da steet den aarme Fransous, oder dei léif belsch Fra do ze stoen an ze kucken... et schwätzt kee mei mat hinnen, si gi léns leie gelooss! „A wat as lass: ewell 20 Jor am Land an nach kee Lëtzebuergesch!“ Stëmmt, mä woufir? An do gët d'Saach ongerecht, fir net „flappeg“ ze soen.

Virun 30 Jor huet keen am Dram dru geduecht, datt een och kënnt Lëtzebuergesch an engem (Owes-) Cours léieren. An dat aus enger Bäckeschdosen „Ursachen“: et as jo keng Sprooch; si wellen dach

net; mir hu jo keng „Grammaire“; mir kënne dach englesch asw... an engens huet een der awer ëmmer mei héieren, dei sech ferm an d'Broscht gehält hun, wéi si „op der Pless“ hire Patt oder Humpen net mei an eiser Sprooch konnte bestellen; „an dat Betschel an der Caisse huet och nach parlez français“ gesot... a wou si mir dann hei?!“ Mä mir sin hei genoe do, wou ech am Ufank gesot hun. A mir daerfen äis selwer roueg mat der Nues huelen!

Domat as et ower net gehal (fir emol en typesch lëtzebuergesch Ausdréck ze gebrauchen). Et as d'Geschicht vun lesel op der Bréck: Wa mir „si“ keent léieren, da kënne „si“ et net schwätzen... a wann „si“ et net kënne schwätzen, da kënne „si“ et net léieren! Dat as en Däiwelskrees, deen zu nääscht Guddem féiert, an apaart net fir eis Sprooch. Hei gët et nëmmen eng verstänneg Léisung: Et as un äis, fir mat eiser Sprooch bei „si“ ze goen. Ower wéi? Wann Dir eis „Klack“ vum 25. März liest, da kucke mir, wéi ee wou an op watfir eng Manier eis Sprooch ka léieren. Op jidder Fall sin duerch eis/Ar Action-Lëtzebuergesch 1976 dei eischt systematesch Cours fir eis Sprooch uechter d'Land organiséiert gin! Haut sin der iwerall am Land... ee Gléck, datt de Robert Krieps, de Fernand Boden an de Marc Fischbach eis Argumenter fir d'Lëtzebuergesch-Coursen uegholl an offiziell finanziell an administrativ a Musek gesat hun.

Pol Wilmes

vu méindes bis freides no 11 Auer

Eng KLACK fir eis SPROOCH

D'Lëtzebuenger „francophon“?

Eis Äntwert as ouni Kéier a Krémel: Neen! Mir hun zwar e sëllege Leit, déi Franséisch verstén, an 20% wäerten et och engermoossen dierbar schwätzen; eis Verwaltungssprooch as 95% d'Franséisch; eis Gesetzter a Reglementer mussen esouguer a franséischer Sprooch publizéiert gin... ower mir sin nët „francophon“. Dëslecht huet de Lambert Schlechter dat op seng Fassong därelech gemaach: Mir si „francographe“, also „franséisch-schreiwereg“. Déi ganz Waarecht lüüt vläicht, ewei sou dacks, an der Mëtt, téscht „francophon + francographe“.

Am Kulturjor 1995 kenne mir eis zimlech weltrekord-méisse Sproochsituatioun roueg an eng Groussgaass-Fenster stellen, well si as mat Sécherheet een vun eise wichtegsten a beschte Kultur-Identitéits-Elementer... an dat brauche mir nët fir zeg Milliounen uechter Europa akafen ze goen. Eent as klor: si elo hat nach keng vun den europäesche Kulturstied sproochlech déi Eegenart ofweises, déi Lëtzebuerg ze bidden huet. Wou hun déi Stied dann den

Theater, deem säit Programm Jor fir Jor Stécker, Operen an Operetten a Sproochen offréiert? Hei sief fir dës Jor ower schréiflech bedauert, dass de Festival vu Wolz grad am Kulturjor näischt Lëtzebuergesch um Plang huet (si hoa vläicht nick droa gedocht...).

Wa mir nët „francophon“ sin, wat si mir dann? Mä mir sin ewei d'Dänen, d'Hollänner... an déi Däitsch ganz sécher „germanophon“. Dat däreft een nët mat „däitsch-sproocheg“ verwieselen, och wann Däitschland op englesch „Germany“ heescht... 1941 hun d'Lëtzebuenger den Nazi-Preisen dat jo iwwerseng op eng formidabel Fassong ze verstoe gin.

Solle mir nët léiwer soen, de Lëtzebuenger wir „multiphon“, oder méi héichgetréppelt ausgedréckt: polyglott! Eis „Polyglottie“ („Polyglott-heit“ wir heiansdo besser) as e Kürstéck fir „eist“ Kulturjor... an eis Sprooch as mat Sécherheet déi absolut Mëtt vun deem Haapt-Kulturelement. Dat war si ower ewell virdrun... an dat soll och esou bleiwen. Och 1996 an duerno! L.R.

An eegener Saach...

No laanger – ze laanger! – Zäit laut haut nees d'Klack vun der Actioun Lëtzebuergesch. Wéivill Mëint huet ee kee Gebummels, jo emol kee Gepénks méi vun hir héieren. Dat hat verschidden Ursaachen. Mam neie Joer huet de Comité sech eng Rei-nei Virsätz geholl an esou och decidéiert, fir d'Klack nees regelméisseg de leschte Samschdeg am Mount an deenen dräi gréisste Lëtzebuergesche Zeittunge lauden ze loossen.

Et as awer kloer – an och dat war mat eng Ursaach, firwat et op eemol stéllt em d'Klack gi war –, dass nët ee Mann eleng déi Klack all Mount un d'Laude kréie kann a wellt. Duerfir iwwerhelt de Comité vun der AL vun elo un d'Redaktioun vun der Klack, an e mécht e waarmen Appell un all d'Memberen an d'Frënn vun der AL, fir och duurch kleng Artikelen, Gedichter, Meenungen oder Geschichten derzou baizendroen, dass am Kulturjor 1995 eis Klack nees erëm regelméisseg laude kann, geleen an ongeleen.

D'Thème fir déi nächst Klacken

huet de Comité esou festgeluegt:

- 25. Februar: Fuessend a Faaschten-zäit
- 25. März: Eis Sprooch an d'Ouschterzäit
- 29. Abrëll: Eis Sprooch, d'Frëijor an d'Oktav
- 27. Mee: „Et wor esou em Paischen-ten“...
- 24. Juni: Eis Sprooch an de Summer

Redaktions-Schluss: 14 Deeg virdrun!

Jiddereen, deen zu dem engen oder aneren Thema eppes schreiwé wellt, dee soll dat eraschécken un d'Actioun Lëtzebuergesch, Postkëscht 98, L-2010 Lëtzebuerg.

Mir soe merci fir all Mataarbecht, a mir hoffen, dass mir iwwer deen do Wee eise Memberen an deene ville Frënn vun der AL entgéintkomme kënnen. Heiansdo as e „Bic“ am Grapp méi wichteg ewei en „Humpegespréich“! (C.B.)

ACTION LÉTZEBUERGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Bredewe, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telefon 47 06 12
Fax 22 24 00 & 45 83 89
Cotisations/Member:
500 Franc d'Jor
Postcheck: 0644-48

Redaction fir dës

„Klack“

Claude Bache
René Müller
Lex Roth
Robert Suida
Milly Thill

Redaction fir d'Klack
N. 10 (25. Februar)
mir an... Dirl

Wat froen d'Touristen iwwert eis Sprooch?

An der gudder Saison wibbelt et vun Touristen an eiser Stad an duurch d'Land. Si verwonnere sech abséens iwwer eis Stroossennimm, Reklammen a Menüen a franséischer Sprooch, an haaptsächlech d'Fransouze begräifen nët, firwat eis Zeidonge meeschtens an däitscher Sprooch gedréckt sin. Dobäi spetze se ganz intresséiert d'Oueren, wann se d'Lëtzebuergesch an engem Sprooch schwätzen héieren, déi se glat nët verstén.

„Wat as dat fir eng Sprooch?“ froen si ganz virwéizeg hire Guide. Deen huet et dann nët esou licht si z'iwwerzeggen, dass et eis ege Sprooch as, nët Däitsch, och nët Franséisch, mä Lëtzebuergesch, dass et eis Mammesprooch as, déi (awer eréischt) 1984 duurch Parlamentsbeschluss zu eiser Nationalsprooch erhuwe gin as.

Domat gi sech déi meeschten Touristen nët zefridden. Si buere weider,

an et muss een hinnen ausermeeelen, dass d'Wuerzele vun eiser Sprooch déif bis op d'Westfranke gräifen, déi sech an der Zäit vun der Völkerwanderung an eise Gebidder niddergelooss, d'Keltisch an d'Latäin vun de Réimer op d'Sait gedréckt an hiren Dialekt agefouert hun. Dierneft hun déi salesch Franken, déi sech no joerhonnertelaangem Emwee duurch Frankräich, erëm an der Musel niddergelooss hun, eiser Mondaart hire franséischen Aschlag gin. Duerfir get dacks ganz einfach (?) behaapt, eis Sprooch wir e „westmooselfränkischen Dialekt“.

Oftesi vun dëser komplizierter Explikatioun muss een den Touristen awer klormachen, dass d'Lëtzebuergesch vum Mëttelalter un op vill Fassongen e romanesche Schotz matkritt huet (Schoulwiesen, Friem-Herrschaften, Administration). Esou as d'Lëtzebuergesch d'Sprooch vun de Lëtzebuergesche gin.

vun deer klenger Nation, déi zënter laanger Zäit téschent zwéi groussen Nopere wunnt, déi an dat vun hinnen uegell huet, ma dass déi Nation eng sproochlech a kulturell Eegestännegeent entwéckelt huet. Doraus as de groussen Deel vun eiser Lëtzebuergesche Identitéit entstanen, déi mir hautdiesdags bewiese kënnen, an zwar mat enger eegener Litteratur, mat nationalem a kosmopoliteschem Geescht a Sproochgefill, ennet der Devise „Mir welle bleiwe wat mir sin“, géint keen a géint näischt, fir eis Fraiheet als Lëtzebuerg.

Mat der éischter Stroff vum „Feierwon“ kann een dann den Touriste bewiesen, dass eis Sprooch och e schéine Klank huet, dee si begeeschtert. E spontanen, décken Applaus verréit engem dann emmer, dass si begraff hun a mat eis d'accord sin, dass d'Lëtzebuergesch déi ege Sprooch vum Lëtzebuergesche Vollek as.

Milly Thill

Eis Miseler Sprooch

Mir Lëtzebuergesche sin alleguer hoifreg op eis Sproochkennntesser, a bal jiddereen vun äis schwätzt op d'mannst dräi Sproochen: Lëtzebuergesch, Däitsch a Franséisch.

Am Fong misst een elo „fennef Sproochen“ soen, well niéft Däitsch a Franséisch schwätze mir Lëtzebuergesche eis Duerchschnëtt-Lëtzebuergesch, e regional Lëtzebuergesch, also z.B. Miseler, an esouguer eis Duerf-Lëtzebuergesch.

Vun der Miseler Sprooch kann ee soen, dass si am Raum téschent der Syr an der Musel geschwat get. De Robert Bruch an de Fernand Hoffmann soen: „Miseler get do geschwat, wou een d'Wieder“ méid, Brouder, keefen (küfen), Herrscht a Korref“ héiert.

Et get elo iewel och nach Ennerschee-

der an der Miseler Sprooch; d'Grenz läit ongeféier am Streech Eenen. Wiermer an Ohn.

An der Miseler Sprooch fennef mer och fränkisch Elementer erëm. Et goug emmer verzielt, dat wat mir schwätzen, dat wir Rhäinfränkisch. Méi genee as den Ausdrack „Musel-fränkisch“. Dierneft hu mer dann nach Reschter vun de Kelten hirer Sprooch, méi vun de Réimer hirer, an am Süden esouguer Elementer aus dem allemannesche Gebitt. Mir léie mat eise Miseler also an der Mëtt, téschent Allemannen a Ripuarien, vu Süden no Norde géin, an téschent westlechen an ostlechen Afleiss.

D'Musel spilt eng zentral Roll, och an der Geschicht vun eiser Sprooch. Mir fennef duerfir an der Miseler Sprooch all déi Afleiss aus allen Directiounen erëm.

René Müller

Eis SPROOCH um DNR in d'les-fraides, 20. 11. Auer

D'Sprooch am „frieme“ Land

Si as dat grouss Problem, mat deem d'Leit, déi vu ronderem bei äis schaffe kommen, nët esou richtig fäerdig gin. Ons geet et am Ausland dselwecht, a mir fennef dat normal.

Ma hei am Ländche si bal en Dréttel vun de Leit Auslänner... an do laut d'Kromm an der Heck! A wéi huele mer se do nees eraus?! 't get nemmen ee Wee: mer muss mat Versteedmech siche, eng Léisung ze fennef, déi den auslännesche Matbierger d'Méiglecheit get, fir sech méi séier un eis Gewunnechten a Gebräicher ze gewinne. Do as eis Sprooch déi beschte Bréck, well an hir laut ganz déif hinnenan den Urspronk vun eise Vollek- a Staatswesen. Iwwer déi Bréck geet een, wann een äis wellt verstoen! Dat as bei all Vollek esou, an esou enger einfacher Tatsaach stéisst do och kee Mensch sech; woufir soll et hei bei äis anescht sin?

Lo get awer schon an eise Primärschoule Franséisch an Däitsch geleiert, d'Englescht as och ganz gutt ennerwee, an dat as alt erëm dee groussen Ennerscheed téscht eise Land an anere Länner, och d'Ursaach, dass de Lëtzebuergesche souzese vum Charakter hier, vun Haus aus, dem Auslänner frëndlech entgéint kënt. Hei schwätzt mat him a senger (friemer) Sprooch, ma dat heescht nët, dass hee seng eegen dofir wellt opgen. – De Contraire as de Fall: hee baut se op, hee schaff drun, si as jo seng National-sprooch.

De Beweis, dass si dat wirklech as, stung den 10. Oktober 1941 als Lëtzebuergesche Äntwert am Gauleiter Gustav Simon senger „Personenstandsaufnahme“!

Mat senger Sprooch huet d'Ländche sech an deer schwéierster Zäit, déi et je huet misse duurchmaachen, dass schéinst Monument a senger Geschicht gebaut. Mat hir hu mir äis gewiert, d'Sprooch war eis Stäip, eis Kraaft.

Suida Robert

Lëtzebuergesch schreiwé léieren

Eis Actioun-Lëtzebuergesch offréiert de Gemengen, de Veräiner oder Gruppe vun op d'mannst 25 Leit d'Organisatioun vu Schreif-Cours fir eis Sprooch.

D'ir organiséiert; mir stellen Iech Léiermeeschteren a Material; e Cours besteet aus 6 Stéizunge vun 1 1/2 Stonn.

Kontakt: iwer eisen Telephon oder de Fax; mir ruffen erëm, fir äis mat Iech eenszemaachen.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Wa mir äis hei kristilligen, eng Klack fir eis Sprooch un d'Lauden ze kréien, dann as et vrun allem, fir datt d'Lëtzebuergesch erhalte bleift. An et bleift nëmme dann erhalen, wa mir ëmstand sin, eise Kanner an eise jonke Leit et mat an d'Liewen, also an d'Zukunft ze gin. Wa mir äis nach no 30, 40 oder méi Joren un eng Partie Saachen aus der Schoul erënneren, da muss jo och jidderee verstoen, watfir eng immens Roll d'Schoul fir d'Erhale vun eiser Sprooch spille kann a muss.

Wat een aus der Kanner- a Schoulzäit mat an d'Liewe kritt, dat huet a behält eng fest Plaz, am Gudden wéi am Schlechten. Ower wat krute mir aner da vun eiser Sprooch an der Schoul mat? Do guf et knapps e Buch, kee Programm a vrun allem keng Method. Hei an do as alt emol e Gedichtchen ausvenneg gebécht gin, an domat war d'Saach gehal... op der Zensur stong „Langue et littérature luxembourgeoises“ op der zweeter Plaz... an der Wirklecheit ganz hannen um Wupp!

Well mir eis Sprooch an der Schoul schréfflech bal nëmme a Gedichter begéint hun, long et op der Hand, datt een d'Lëtzebuergesch wéi et schéngt nëmme kënn gebrauche fir ze „dichten“... schued fir all déi talentéiert Leit, déi schwätzen, didegen a verziele konnten (a kënnen) ewéi eng Gabberjoul, ower net esou keng ware fir ze schreien (=dichten!). Villen, esouguer deene meeschten, sin och dofir iver dem Reimen an Dichten de Kär an de Fue-dem verluer gaang.

An deem Streech hun elo d'Monique Hermes, den Denis Dimmer an den Nico Staudt e gëllenen Ouschterhues verdéngt: Si hun e Schoulbuch fir eis Sprooch am 1. an 2. Schouljor ausgeschafft, net einfach Gedichter an Texter hannerenegepecht, mä e „gewiewegt“ Buch fir mat enger Klass ze schaffen, esou wéi dat z. B. am Däitsche gemaach gët: Gesprécher, Opfelleexercien, Virbereedung op Verzeien an „Aufsatz“... e Bravo fir des dichteg Schoulleit! Iwwerengs as d'Buch fir dat 3. a 4. Schouljor ewell „an der Maach“.

Wie bedenkt, datt méi ewéi d'Halschent vun eisen I-Butzen Auslännerkënnerecher sin, dee versteet, datt des nei Schoulbicher eng vun de beschte Chânce fir déi blutnéideg Integratioun sin.

L.R.

Auslänner-„Integratioun“

Wien net driwer nodenkt ob, a wien net zouget, datt mir d'Auslänner brauchen, deen as entweder net ganz lous, oder hien huet schlechte Well, wann en net esouguer gefeierlech as! Wien net grad ganz hell as a sech och nach naitst wellt explizéiere loossen, bei deem as all verstännegt a gudd Wuerd fir d'Kaz. Ech fille mech an enger Famill, an enger Gesellschaft ower vrun allem „integréiert“, wann ech spiran, datt ech beim Gespréich a beim Liewe vun deer Famill, vun deer Gesellschaft ku „matmaachen“... an do huet eis Sprooch eng alleréischti Roll! Integratioun as vrun allem eng Saach vu Gefill, vu spiran, ob een ugeholl a respektéiert as.

Firwat zécke mir, fir emol e puer Wuerd an eiser Sprooch mat engem „Auslänner“ ze schwätzen...? leif, fein a menschlech, esou wéi dat sech enner ziviliséierte Leit passt. Dir wellt – a mat Recht! – mat kengem eppes ze din hun, deen lech d'kal Scheller weist... Wéi as et da mat Arer kaler Scheller?

Eis Sprooch, an alles wat Dir mat hir fir „eis“ Auslänner maacht, as eent vun de beschten a wichtigsten Integrations-Elementer... An eis'Ar Actioun-Lëtzebuergesch huet ewell zënter 1976 uechter d'ganz Land mat Sproochecoursen do gehollef!

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedwee, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Member:
500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Musse mer iwwer eis Sprooch polemiséieren?

An deene leschte Woche konnt een a méi wéi an enger Zeidong liesen, datt Leit sech Gedanken iwwer eis Sprooch an eis Schreifweis maachen. Et gouf erëmgeleentwert an och nawell neess hanneschgeschoss, 't war eng Gellecht! Lieserbreiwer an eisen Zeidonge sin eng lieweg, gutt an demokratesch Saach, an des speziell Diskussioun as et natirlech och.

Mir wellen op deser Plaz aus zwéi Grenn net matscheiden. Eischens as well e sëlliche gesot gin, an zweetens welle mir prinzipiell an eiser „Klack“ net polemiséieren. Just dat hei sief gesot:

– D'Lëtzebuergesch as d'Sprooch vun de Lëtzeburger. All Natioun, och wann et eng kleng as, hält op hir Sprooch. Mir wärend eentzeg, déi dat net méichen. Keen Auslänner géng dat verstoen, well mer d'Haaptstück vun eiser Identitéit net eeschte heilen.

– D'Lëtzebuergesch Sprooch as eng ganz al Sprooch an op méi wéi nëmme eng Mandier vill méi wéi nëmme e „muselfränkischen Dialekt“. Dat bräuch well laang net méi bewisen ze gin.

– D'Lëtzebuergesch hun zënter méi wéi 150 Joer och eng Literatur; keng grouss, mä och där schlechter keng. E puer eeler a jénger Auteurs kënnen sech roueg mat äuslännesche Kollege moossen.

– Iwwerall am Land gët emmer méi op eis Sprooch gehalen, privat, öffentlech an offiziell. Den Intressi fir eis Sprooch ze léieren as och bei eisen äuslännesche Leit ganz lieweg, dat bewisen déi sëlliche Coursen, an déi se gin. Och emmer méi Lëtzeburger versichen eis Sprooch korrekt schreien ze léieren. Si huelen dat méi eesch, wéi et am Ablack nach an eise Schoule geholl gët.

– Wat Europa méi no zesumme-reckelt teppe, wat d'Lëtzeburger

Redactioun fir dës „Klack“

Josy Braun
Arthur Reckinger
Lex Roth

Redactioun fir d'Klack
N. 9 (30. Abrëll)
mir an... Dir!

nach emmer mat zwou Hänn ennerschriwwen an a bei deem emmer – als éischt – eng Hand mat ugepaakt hun, wat et méi wichtig as, d'eegeestinneg national, regional a lokal kulturell Identitéit ze versueren; do steet als éischt eis Mammesprooch.

– Eis Sprooch wäerd et gin, soulaang wéi et Lëtzebuerg gët. Duerzou gehéieren och d'Auslänner an der zweeter an drëtter Generatioun; si sin zu engem gudden Deel déi spéider Lëtzeburger, well si – an dat muss ee jo net méi bewise kréien – nach am meeschten derfir suergen, datt „mir“ net äusstierwen.

– Um Enn: Den Afloss vun de grouse Sproochen as duurch d'Medien esou staark, datt eis Sprooch all Méi huet, fir net zevill ennerd d'Rieder ze kommen. Mir selwer sollen se schon eleng dofir net mat Féiss stousen.

Ar „Actioun Lëtzebuergesch“

EXTRASERIE NR 3

	Kandaf	5
	Kommoun	8
	Verlobung	10
	Houchzäit	12
	sëlwer a gëllen Houchzäit	15
	Stierffall	19
	Gutt Mäifelcher	26
	Entschëllegung	31
	eis Uertschaftsinnm fr/d. – lëtzebuergesch	32
	eis Schreifweis „fir jiddereen“	40

An deser Zäit, wou der vill sech de Kapp iwer Kommounsbiller, e Menü oder e Merci an eiser Sprooch zerbréchen, as et bestëmmt gutt, wa mir un eist Heft erënneren, dat mir als „Extranummer No 3“ erausgin hun. Ruft äis um 47 06 12 un, sot Ar Adress, an Dir kritt et fir 100 Frang geschéckt.

En neie Präsident fir d'„Actioun Lëtzebuergesch“

Den 12. März war d'Generalversammlung vun der A.L. an der Stad, d'Hëllef vun der A.L. fir d'Gemein bei de Lëtzeburger Stroosgeschlechter an d'Mataarrecht an där neier Dictionnairescommisioun waren d'Haaptaktivitéiten am leschte Joer; et as och ennerschriwwen, datt d'Gesetz fir en National-Lidd eng Initiativ vun der A.L. war.

D'A.L. huet am Ablack iwwer 2.000 Membere, an 't geet hir finanziell gesinn engermooes gutt. D'Cotisation bleift onverännert.

De Präsident Lex Roth huet démissionéiert, well hien aktiv Politik maache wellt. Deen nächste Präsident gët an där éischter Sëtzong vun neie Comité gewielt.

D'Afëierong vun der Rubrik „Eng Klack fir eis Sprooch“ an dräi Lëtzeburger Dageszeitungen, d'Ophänke vun der Michel-Lentz-

Plack um Geburtshaus an der Stad, d'Hëllef vun der A.L. fir d'Gemein bei de Lëtzeburger Stroosgeschlechter an d'Mataarrecht an där neier Dictionnairescommisioun waren d'Haaptaktivitéiten am leschte Joer; et as och ennerschriwwen, datt d'Gesetz fir en National-Lidd eng Initiativ vun der A.L. war.

Amplaz vun der Brochure „Eis Sprooch“ gët et zënter deem Joer net nëmme „D'Klack“, mä och den „Almanach“, deen am Hierscht fir d'éischt erauskëmt. Fir d'Kulturjoer '95 huet d'A.L. sech e puer flott Actiounen virgeholl, op déi mer nach ze schwätze kommen.

Karsamschdeg, ower net Ouschtersamschdeg

Wat eng Chânce: Et as jo eréischten den anere Samschdeg, wou „eis Klack“ mat allen anere „Kolleginnen“ zu Roum virum Beichtstuf knéit; et sief dann, si war schon erëm um Heemwee, well se jo (nach) net vill Sinnen huet. Haut daerf si op alle Fall nach lauden.

Wat awer den Numm „Karsamschdeg“ ugeet, do muss ee bedauern, datt an der leschter Zäit dien Dag emmer méi dacks „Ouschtersamschdeg“ vernannt gët. An alt erëm eng Këser menge gewesse Leit, dat wir dach egal. Dat mengen et awer guer a glat net: Et fällt

dach kengem an, de 24. Dezember „Chreschtowend“ ze nennen, wou dach jidderee weess, datt et den „Hellegen Owend“ as. Am Franséischen an am Italiéinische seer mir jo och net „Samedi de Pâques“ resp. „Sabato di Pasqua“, mä „Samedi saint“ a „Sabato santo“.

Woder den „Hellegen Owend“ nach de „Karsamschdeg“ verroden eppes vun dem Fest, op dat se virbereeden, an ower weess all Mensch, wat dermat gemengt as.

Wat gingen se zu Maacher Ae maachen, wa mir den Donneschdeg virun Ouschteren – dat wir jo de

Gréngen Donneschdeg – op de Wäimart kéimen an net eréischten eng Woch duerno, op Ouschterdonneschdeg!

Et schéngt also dach net egal ze sin, wéi een déi gutt a a vun der Traditioun gehellegt Zäiten nennt. Loosst mer dach eise Sproochgebrauch respektéieren an d'Kand mat séngem richtigen Numm nennen, och wann net jidderee weess oder wesse muss, datt d'Nimm „Karsamschdeg“ a „Karsamschdeg“ vum Althéidaischen hierkommen an „Trauerfreideg“ resp. „Trauersamschdeg“ bedeuten.

ajr

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Fir datt ower praktesch bal kee méi ka soen, hien hätt nach ni eppes „Offizielles“ vun eiser Schreifweis gesin, offréiert d'Actioun Lëtzebuergesch Iech se 120000 mol. Wann Dir dat sympathesch fannt, da maacht Iech Mëmber bei äis, fir eiser Sprooch ze hëllefen. Mat 500 Frang sid Dir dobäi; dat as nët méi ewei e Patt oder eng Taass Kaffi de Mount.

Redaktioun an Zesummestellung: Lex Roth

Eis Schreifweis

• e puer Gedanken fir ... nozedenken!

• An alle Sproochen hun d'Schreifweisen (Rechtschreibung, Orthographie) sech lues a lues entwéckelt; si sin also nët vun engem Dag op den aneren entstan oder esou gin, wéi mir se haut kennen: Kuckt emol e ganz aalt däitsch, franséisch oder englescht Buch ... do fant Dir vill „Fehler“ ... dat heescht ganz einfach, datt déi „Regelen“, déi mir haut kennen, nët bestan hun, oder anescht waren.

• Ouni „Regel“ gët keng Schreifweis regel-mässig, ouni „Regel“ (oder „Norm“) gët et Duerchmieren, well jiddere „seng“ Schreifweis, also anescht, schreift. A wa keen d'selwecht schreift, huet jiddereen et schweier, fir deem anere saint ze liesen, well hien nët d'„gewinn“ as ...

• Déi Schreifweisen, déi mir kennen, sin all „genormt“; si sin nach laang nët ëmmer „logesch, konsequent“; awer si gin eng Gewunnecht, esouguer déi, wou praktesch kee Bustaf gelies ewei geschréi gët (Inland!).

• Bei äis goufe vu ronn 1825 bis haut verschidde Schreifweisen gebraucht, déi all hiert Guddes haten; dun huet de Professor Robert Bruch, mat der Commission vum groussen Dictionnaire eng Orthographie opgest, déi zënter 1977 offiziell as. Si stäipt sech op déi zwou Orthographien, déi mir am éischte léieren, déi däitsch an der franséisch.

• Et wir falsch, fir ëmmer erëm ze froen „wien seng“ déi bescht wir; dat gët och an anere Sproochen nët gefrot ... eng Schreifweis leeft vun e bësse Logik, vill Norm, ganz vill guddem Will an am meeschte vun der Gewunnecht! Dat ka jiddere bei sech selber kontrolléieren.

• Friem Wieder, déi „friem“ bliwwen sin, gin och ewei an hirer Sprooch geschréiwen; bei Problemer mam Schreiw vu Wieder, déi klor aus anere Sprooch kommen, richt d'Schreifweis sech no deem Charakter, gët e Wuurt am Franséisch an Däitsche gebraucht (Photo/Foto - Comité/Komitee) dann hu mir et och op der zwou Fassungen an eiser Gewunnecht ... also och an eiser Schreifweis.

Wat as nët an eiser Schreifweis?

- kee Vokal mat „Hittchen“ och wann e laang geschwat as:
- de Pir *krut* ower *bal kee* Schlof an d'An
- kee „e“ oder „o“: den Apostroph steet och bei äis nëmmen do, wou een oder méi Bustawen ewechfalen:
- d'Kand *huet d'Grupp*; 't fällt d'gan; Zitt: 't as nauss; 't huet gereent
- kee „ö“: den däitschen ö as nët esou klor an eiser Sprooch (bis op blöd - Föhn - Pöbel); soss as et ëmmer (e mat Trema / Teppelcher), vrun allem fir enger Verwieslung aus der Wee ze goen, och do, wou den ö emgebët gët:
- left *des Zëmmer ëmmer erëm*
- eng *Zëmmerchen* (Zimm) gellen (Gold) Henn (Hond)
- kee „ß“: dofir ëmmer dueblen s
- de Spouss am Faass as nauss
- kee „h“: do wou en nët extra geschwat a gehéiert gët:
- d'Kéi *stin an der Rei beim héien Drot*, no beim geféierleche Wees
- kee „z“: och wann et esou klénkt ewei e kuereen oder laangen a, hei gët et nëmmen e - ee - ä
- de gekécke *Mett reit eng feng Wen*; déi meescht *Greesse fleten op Hee*; d'Guss *lit hu Käsche mat Fläschen*.

Typesch „eiser“ Duebel-Lauter

• typesch sin déi Duebel-Lauter, déi mir bal oder guer nët am Däitschen oder Franséische hegeinen, vläicht ower am Engleschen oder Hollan-neschen (!?)

- éi - féier d'Steieren *ueterens seier*
- ou - grouss *roul Rouse maache frout*
- äi - gefälscht *gläich wäisse Räs*
- äe - d'Päerd *fäert d'Gäert*
- ue - huet *uewe lues gemuelen Huewer*
- le - de Kierchberg *as nët um Mier* (den däitsche „laangen ie hu mir nët ... ower den „ei“)
- den ae - oe - ue gin ni als däitschen a - ö - ü gelies, si gin als 2 Bustawe geschwat: *Frae froen Ueleg*
- grad bei den Duebel-Lauter hu mir ganz dacks Ennerscheeder a Géigen-den an Uertschaften (Wolz, Iechternach, Veianen, Minett, Präizerdall ...) et kann een ower mat eiser Schreifweis praktesch all „Enner-Sproochen“ aus dem Letzebuergesche schreiw, esou wéi ee se héiert (phonetesch).

Wéini a woufir duebel Vokalen?

einfache eenzele Vokal	vrun	einfache eenzele Konsonant - laang
äem - kalen	molen - rosen	spiren - felen - luten
äe - kalen	rosen	öfen - Ekel - Bur
einfache eenzele Vokal	vrun	zweën oder méi KK Konsonanten - kuurz
raschen - kachen	Ribben - hippen	koschieren - Rutschen
zweë VVokale	vrun	zweën oder méi KK Konsonanten - laang
Aarbecht - Boosch	nichte - Buucht	

• de beschten „Trick“, fir ze bekappen, ze behalen, a sech drun ze gewinnen, dat sin d'Wieder, déi sech gleichen, ower déi no hirer Bedeitung laang oder kuurz Vokalen oder eenzel oder méi Konsonanten hun
den *Hond kacht fir eng Kauscht / duscht - Dauscht*
den *Aarme sinn Ärm / wäit us Watt wann'm*
gët nët am de Schloft schlafen / de Roff as evot
d'Kemat *baut* si net mat der *Bautsch*
de *Bausch* *huet* *bautsch*, de *Gauscht* *as* *gäuschte*
de *Parchent* *as* *nach kee* *Pro* *auscht* *Dir* *as* *vijenzeg*
erem *Edem* *as* *echt* *an* *echt*
rapp *d'Kap* *vum* *Kapp*, *schlapp* *net* *an* *de* *Schlappen*
eng *flott* *Moss* *muusst* *d'Strooss* *ewei* *osen*

• Bei zesummegeat Würder behält all Deel seng „eenzel“ Schreifweis (Ablad - ofrappen - virbesen ...)

Den e ... e Suergekand!

- dee Bustaf kennt um dackste vun en alleguer an „eisen“ dräi Sproocher vrun an op vill Manéieren
- Suergekand am Däitschen: *letter Exel* (äis anescht)
- Suergekand am Franséischen: *cette femme hère aère so flamme*
- Hei kann am Fong nëmmen d'Gewunnecht hëllefen, eis Schreifweis stäipt sech op eis Gewunnechten, och an anere Sproochen as dat esou
- den e an eiser Sprooch a Schreifweis
- hien fällt ewei all Vokal enner d'Regel „laang/kuurz“: „eenzel/Duebel“ (V + KK kuurz - VV + KK laang)

ACTIOUN LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21
L-1917
Letzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Consatioun/Mëmber:
500 Frang d'Jor
Postcheck: 6644-48

Generalversammlung
vun der
Actioun-Lëtzebuergesch:
samschdes,
den 12. März 1994
ëm 15.00 Auer.

Schreift Iech ët op!

ower wann eng Verwieslung am Sënn oder beim Liese kann entstoen, da gët den e och dann duebel geschréiwen, wou et no der Regel (V + K) och mat engem eenzelen e duergëng: *Neen, den Efalt, deen huet emol fir eemol kee Been am Wee*.

- mir hu keen è a keen ê: *denk un de Renert!*
- mir hu keen ë fir de „laangen e“: *Seen d'Ween beieneen, ower keen am Reen*
- fir datt net verwiesselt a méi licht gelies ka gin, steet dacks en é vrun ng - nk - ck - ch - chs/x (am Däitsche gët et nëmmen „eck/eng“!)

ng: *stänge Steng op renge Reng an engem Wéngert*
meng net, méng wire keng Henger, Heng
nk: *renk fléink mat der Rinkel léns an den enke Wénkel*
schwenk den Zéink an dréink
ck: *de Flécken huet vum Reck Flecken um Réck*
d'Méck meckert op deer décker Decken
chs/x: *déi Bécht as fës*

• Loosst mir den é net vergiessen ... an drun denken, datt den däitschen ö zesoen nët an eiser Schreifweis as: *Gef de Kennercher ëmmer gellen Ennen!*

De Schluss - d - t - b - p - f - w ...

richt sech normalerweis nom däitsche Schreiftbild, och wann dat beim Verlängere vum Wuurt anescht gët! ... dat as net méi „schlemm“ ewei journal-journaux!

- d) *Dond* (Tod) - *Mod* (Magd) - *Heed* (Heide) - *Rad* (Rad)
- ti *gait* (gut) - *Bront* (Brut) - *Brat* (Braten) - *Rat* (Ratte)
- bi *Stiebs* (Staub) - *Kribs* (Krebs) - *Rubb* (Rübe)
- pi *Trap* (Treppe) - *Képp* (Koppel) - *Repp* (Rippe)
- fi *Bréif* (Brief) - *deif* (teuf)
- w) *Lew* (Löwe) - *Mew* (Möwe)

as keng Orleedung méiglech, da gët de „staarke“ Konsonant (t-p-f) geholl.

g oder ch hannen?

de „g“ bleift bannenzeg stoen!
hannen normalerweis „g“ ewei am Däitschen, wann déi hënnescht Silb ower betount as, schreiw mir „ch“
• am *Kriech* *war geméich Luch a Bedruch am Zuch*

v oder f am Ufank?

richt sech nom gewinnenden däitsche Schreiftbild,
• *fall* *as* *hic* *vill* *voll* *as* *f* *fiwat* *firt* *deer* *Virschten* *net* *vrun* *v* *vor* *fi* *turt*

j oder jh?

nëmmen méi de „j“ (Dictionnaire - Commission!)
• de *Jemp* *jamm* *mat* *Pijen* *op* *d* *Jippelcher*

Apostroph...

• Bustawen, déi ewechfalen, gin duerch Apostroph op hirer Plaz ersat (grad ewei an anere Sproochen!)
• *t reent d'meescht - d'Kand gët d'fisch* - *t as d'Yv*, *t huet d'Riedelen*

de queeschen „n“

• den n um Schluss vun engem Wuurt gët nëmme geschréiwen, wann en och am flëssege Saz gesot gët. Am Gescheis bleift den n vrun Komma a Punkt stoen!

Eisen Albert an äre Guy drénke Wäin

Eise Guy an ären Albert drénken näischt

de Gast a säi Brudder gi gläich...
den Ern an och säin Anni gin nët
• den n bleift stoe vrun
i - u - e - o - a
n - d - t - z - h (a)

Grouss oder kleng

gët geschréiwe wéi am Däitschen;

Schreiftsteller an Dichter kënnen als „Artisten“ och an anere Sproocher „frei“ schreiw.

Wie sech méi déif an eis Schreifweis schaffe wëllt, dee soll dat am Buch „Lëtzebuergesch an der Schoul“ oder am „arrêté ministériel (1977)“ maachen. Op jidder Fall kann een eis Sprooch mat dëser klenger Zesummestellung 95% richtig schreiw léieren... esou-wäit wéi den Duerch-schnëtts-Fransous séng och schreiw kann.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

10 Joer Sprooch-Gesetz

„Wat d'Zäit vergeet!“ gif eise Frënd de Schlechtes Ger soen... am Februar elo gin et 10 Joer, datt d'Chämber d'Gesetz iwwert de „Régime des langues“ gestëmmt huet. Är Actioun-Lëtzebuergesch/Eis Sprooch ka roueg (an houfreg!) behaapten, datt si e ganzt groust Stéck vum Verdéngsch fir dat Gesetz zegutt huet. Mir hun deemoos de „projet de loi“ gehollef opsetzen, an den Här Pierre Werner, iwwers e grouse Frënd vum elser Sprooch, huet als Staatsminister decidéiert, eisem Grand-Duc, dem Staatsrot an der Chämber dat Gesetz, am Sënn vum Wuert, un d'Häer ze leën.

Eis Sprooch as duerch dat Gesetz ganz bewosst „National-Sprooch“ gin; mir hun deemoos nët op den Ausdrock „offiziell“ Sprooch gehal, well mir administrativ aner Gewunnechten a Verdeeler hun ewéi aner Länner, a well mir dogéint waren, datt dat Gesetz eeflég Streidereien an iwwerfléeg Spannung géng erausstéppelen. Den 1. Artikel vum Gesetz seet klar an haut a mar fir jidderem: d'national Sprooch vun de Lëtzeburger as d'Lëtzebuergesch. Déi aner Artikelen setzen eis Sprooch, d'Franséisch an d'Däitsch administrativ op deeselwechten Niveau. Bei Straffäll virum Geriicht (litiges) gëlt als Fong de franséische Reglements-Text... Domat huet d'Gesetz just dat – an endlech – fixéiert, wat zënter Joer an Dag an eisem Land d'Praxis war an as. Domat war och den däitleche Will respektéiert, deen d'Lëtzeburger am Oktober 1941 dem Nazi-Preis als Garant fir eis eege Fräiheet a Souveränitéit gewisen hun; haut, am „Floribus“, as dat leider ville Leit egal; mä mir kenne jo de Sprooch vum „lesel, deen op d'Äis geet“...

Eist Sprooch-Gesetz huet äis heibannen nët apaart vill Neies bruecht, mä no baussen huet et uechter d'ganz Welt der e sëllege paff gemaach... An d'Lëtzeburger krute recht! Do as de Schreiwert hei Zeien dofir: Honnerte vun Instituter, Universitëten a Fakultëiten hun sech eng Copie vum Gesetz, a sänge Motiver gefrot, a mir hun et och op Franséisch an Däitsch iwersat an uechter d'Welt geschéckt.

Zënter deem Gesetz huet eis Sprooch och hei am Land „e Saz gemaach“, an zwar op vill Manéieren. Den 10. Geburtsdag kenne mir roueg an... houfreg feieren.

LR

Zäitschrëft „Eis Sprooch“

Mir hun d'lescht Joer am Juli alleger eise Membren e perséinleche Brëif geschriwen; doran hu mir hinne gesot, datt eise Comité decidéiert huet, op d'mannst fir eng Zäit laang eis Zäitschrëft nët als Heft, mä als Zeitung fir d'ganz Land ze bréngen. Dat kaaht äis (fir 10mol d'Joer) esou vill ewéi 3 Nummere vun „Eis Sprooch“... ower et kënnt 120.000mol aplaz 2.400mol! Eng aner Fro, déi sech stellt: mir kenne reng materiell a finanzméisseg keng „Editions-Firma“ fir Gedichter a Geschichtterche sin, ower mir hëllefe gär, jidderengem sänge lëtzebuergesch Saachen „ënnerdaach“ zebréngen... wann et dowäert as! Mir halen eist Versprechen, all Joer eng déck Nummer „Eis Sprooch“ als Almanach erauszugeen; dobäi bliwene ower eis Extranummeren; déi vun 1994 gëtt en Heft mat flotten Anekdoten vum Bauernhaff a vum Vaidokter, zesummegehallt vum Dokter Georges Theves.

Eisem Frënd Al. Steinmetz, engem apaart talentéierte Schreiwert, pént äis Klack ower nach nët haart genuch: Mir wire frou, wann hie gif hëllefen, um Seel zéien!

ACTION LÉTZEBUERG EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisation/Membre:
500 Franc d'or
Postcheck: 6644-48

E grouse Merci...

... all dene sëllege Leit, déi op déi eng oder déi aner Manéier bagedroen hun an nach ewell bäidroen, datt eis Sprooch an dene leschte ronn zwanzeg Joer dat gin as, wat si haut as: eng Sprooch, déi och als geschriwwe Sprooch hir Plaz an eiser Gesellschaft behaapt an esouguer emmer méi consolidéiert.

Dése Merci geet villméis och a grad un all déi ongezielte Leit, fir déi et hautgedags eng Selbstverständlichkeit as, hir Familienannoncen oder en Artikel iwwert hire Verain oder Club op Lëtzebuergesch an d'Zeitung ze setzen; déi de Courage fanne, fir hir Verains-Schreiwereien an eiser Sprooch ze maachen an och net zécken „offiziell“ Brëwer op Lëtzebuergesch ze schreiwene; déi als Geschäftslent hagin an hir Reklammen op Lëtzebuergesch formuléieren.

Et as och hire grouse Verdéngsch, datt eis Sprooch haut net nëmme emmer nach déi eenzeg wäirklech geschwate Sprooch teschtent Lëtzeburger (an och am Gespéich mat villen Nët-Lëtzeburger) as, mee datt si och eng eminent schreiftsproochlech Realitéit gin as. Am mëndleche

Sproochgebrauch hu mir et beim Lëtzebuergesch mat enger vollwärtger „Sprooch“ ze din. Soziologesch gesin huet eis Sprooch sech do scho laang emancipéiert. Darselwecht gëlt elo, grad déi lescht Joeren, emmer méi och fir hire schreiftleche Gebrauch. Wat mir eis Sprooch méi schreiwene an och an emmer méi Bräuer als Schreiftsprooch asetzen, wat si sech och op deem Plang méi a méi – soziologesch gesin – als Schreiftsprooch etabléiert. Virwat elo nëmme soziologesch? Mee well et fir en „Idiom“, fir als vollwärtger Schreiftsprooch kënnen acceptéiert ze gin, net duergeet, datt hien einfach nëmme geschriwwe get. Et kennt och drop un – an zwar ganz wesentlech – datt hie propper geschriwwe get. Dese Qualificatioun „propper“ gëlt fir eng ganz Retsch Kategorie vun der Sprooch: fir d'Orthographie (Schreiftweis) fir d'Lexik (d'Wiel vun den Ausdréck), fir d'Syntax (de Satzbau) asw.

Den Ament si mir ferm amgaang, äis eng zolidd schreiftsproochlech Traditioun opzebauen, eng Traditioun, wéi aner Sproochen si ewell zanter Honnerte vu Joeren hun. Alles, wat op Lëtzebuergesch geschriwwe

Generalversammlung

vun der
Actioun-Lëtzebuergesch:
samschdes,
den 12. März 1994
ëm 15.00 Auer.

Schreift Iech et op!

An deem Haus huet eise gréissten Dichter joerelaang gewunn; dofir as och an der Zäit eng Plack drop komm, fir doran ze erënnere. Eng Gemeng ewéi Kierch, déi alles gemaach huet, fir datt hir formidabel schéi Barock-Kierch soll an d'Rei gesat gin an hirt Waasser-Schlamm muss erhalte bliwene, déi verdéngt en dräimol kulturell ennerstrachene Merci! Mir hoffen, datt d'Gemeng Kierch och weess, wat et heescht, dat kleesperi Haus ze versuerge, an deem de Michel Rodange bei hinne gewunn... a gäh; sécher ewell u sängem Renert „kalenert“ huet.

e Stuel...

dat as eist Wuert fir „Muster/échantillon“. E Stuel wéi een an eiser Sprooch eppes esou schéin an esou vubannen eraus kann als „Gedicht“ opschreiwene, dee fannt Dir hei. „Dichten“ heescht nach laang net onbedéngt „reimen a keimen“... op der Sich nom Reim an nom Rhythmus geet ville Schreiwerten dacks leider de Kar vun der Noss verluer; da bleift nach d'Schuel... an déi klénkt huel. Bei der Madame Theis-Kauth kenne mir äis all sproochlech a fir de Fong eng Schnauf huelen:

De kale Krich
Wann s du meck kucks
ounst ze gesin
datt ech et sin
wann s du mien Numm sees
ounst u mech ze denken
a meck nët riffs
wann s du mech braucht
wann s du mer Wuert bréngs
an nüt méi weess
datt mui Gaart voll Blumme steet
dann as téscht äis
e kale Krich am Gaang
Jeanine Theis-Kauth

Pohunne-Sprooch!

Mir hun déi onentbehrlech Mesure getraff, fir eis Dialogbereitschaft am géigesäitge Respekt oprecht ze halen; a mir si gewillt, déi Léisungen, déi sech ergin, mam mehrtheelichen Averständes vun eisen Deleegierten, zur vollster Zufriedenheet emsetzen.

Maacht Iech emol de Spaass draus, dat schlecht Däitsch do eis (einfach!) Sprooch ze iwersetzen.

GB

Eis Gemengen

hun alleger e Brëif vun der Actioun-Lëtzebuergesch kritt: Mir offéieren hinnen eis Hëllef bei der Sich a beim Schreiw vum lëtzebuergesche Stroossen-Nimm; mir sin net dogéint, datt et och plazeweis emol franséisch Nimm gët; ower do, wou eis Sprooch verstännegerweis hirt Recht huet, soll si et och kréien... oder nët? Eis 2000 Membren an eis x-daused Frënn halen drop, datt aus deene 37 Gemengen der 118 gin, déi un eis Identitéit an eis Kultur denken, wann et em Stroossen-Nimm geet. Mir komme gär an hëllefen; och eise Fax as fir all Gemeng do... N° 22.24.90. Mir felicitéieren der Gemeng Lëtzebuerg fir hir gutt Aarbecht an deem Sënn... ower mir froen äis, wat z. B. déi preisesche Nimm nach zu Dikrech op de Stroosse-Schëlter verluer hun... a soc merci fir déi lëtzebuergesch déi an d'Plaz kommen!

Krëppebesser...

gin déi aremséileg Beisichten an Hungerlidd an Stall genannt, déi hir schaardeg Gebësser am Holz ausprobéieren, wann nüscht anescht méi am Raf as! Zéin deer frustréierter Provenz-Klunnessen hun sech desléischt am „Jageblatt“ selwer d'Neel geschneiden. Mir gin hinnen déi Antwort, déi op esou en Eefalt passt! 1941 huet e gewësse Kratzenberg genee deeselwechten Toun gehat... wat seet iwwers eise Resistenz do-riwer, a wat halen eis Zwangsrekrutement dovun, an all déi, déi vru 50 Joer weinst deene Krëppebesser gelidden hun? Mir waarden op hir Meinung.

Eng op d'Schnuff!

Am lëfste géng ech hei an haut iwwert en Artikel schreiwene, dee vum vierzéngt Deg ënnert dem Titel „Luxemburger Sprachenzentrismus“ an enger vun eisen Dageszeitunge stoung, a wou mat e puer oniwierluegen a vun allem Weysen onbedeckten, polemische Satz eis lëtzebuergesch Sprooch duerch den Dreck geschleift gin as. Ech verbaiss mer déi voll a ganz Antwort op deser Plaz: op enger anerer awer knitt deen Här nach säng Brit.

Et as jo fir ze kränschen, datt vun Zäit zu Zäit Leit opkräizen, an déi Antwert kënnt och am Almanach '94 „Eis Sprooch“. Ma wat sollen dann all déi Leit sin, déi Joer fir Joer a lëtzebuergesch Course gin, als Ausländer fir d'Sprooch ze léieren oder als Lëtzeburger fir se richtig schreiwene ze léieren?

A wat sollen all déi Leit vun esou engem Dreckschpiddeler halen, déi scho méi laang un eiser Grammatik, un eise Wierderbuch geschafft hun? An eis gutt Auteuren, déi grad iwwert d'Lëtzebuergesch beweisen, wat mir an eiser Sprooch a mat hir emstand sin ze leeschten? Soll dat alles fir d'Kaz sin? An enger Zäit, wou d'Länner an Europa engersäits europäa- a weltaffesin, mä awer och hir regional kulturell Partikularitéiten, hir Identitéit behalen an eraussträiche wëllen?

Wéi gesot, do komme mer nach an der Zeitung drop zérek, an déi Antwort kënnt och am Almanach '94 „Eis Sprooch“. Ma wat sollen dann all déi Leit sin, déi Joer fir Joer a lëtzebuergesch Course gin, als Ausländer fir d'Sprooch ze léieren oder als Lëtzeburger fir se richtig schreiwene ze léieren?

j.b.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Chrëschttag oder Krëschttag?

Am Fong kënn ee jo soen, et wir net esou wichteg, ob een dat mat „Ch“ oder mat „K“ schreift; dat stëmmt och, mä mir sollen äis ower eng Kier eens gin. A wa mir et mat „K“ wëlle schreien, da musse mir ower och iwerall do de „K“ huelen, wou mir hei de „Ch“ op d'Säit drécken: dann hu mir eng KSV an net eng CSV, en LKGB (!) an net en LCGB, da schreie mir Kristus an net Christus, Kristian an net Christian... Gell, da gët déi Saach ewell vill méi kriddleg, wann net esouguer eng Grimmel koppeg!

Är Actioun-Lëtzebuergesch huet och zwee Leit an deer neier offizieller Dictionnaire-Commissioun; do hu mir déi Fro och méi allgemeng um Leescht gehat an en offiziell verstännege Prinzip opgestallt: Wann e Wuert aus dem Griecheschen oder Latäin kënn, da soll et säi Schrëft-Charakter aus deer Sprooch och behalen... also ewell am Franséischen, vrun allem wat de „Ch“ an de „Ph“ ugeet (Chlor, Chow, Condition, Cours, Photo, Philo...), Copie, Stroph (Gedicht). Kënn Dir lech esou „Klautercher“ ewell Psikologi oder Filosofi virstellen?... Och e Kongkur gesäit verdäwelt no „Kingkong“ aus! Mir hun nun eemol eng Sprooch-Situatioun, déi op vill Fassongen eng Chance as!

Mir kënnen äis et roueg leeschten, deen Deel „franséisch Kultur“ ze gebrauchen an ze weisen, dee mir vu Kand u matkriien, an dat och an eiser Schreifweis. Firwat solle mir „Trottuur, merssi, Bullwar, Ekip, Wakanz“ asw. schreien, wann et fir äis méi ewell gewinnt as, datt mir déi Wuider am Original vum zweete Schouljor un all gudden Dag liesen a schreien. Dat e Schreiwert/Auteur datt „express“ mecht, datt soll him als Spunnes (Lizenz) erlaabt bleiwen. Doraus kënn ower nach eng ganz wichteg Iwerleeung: Solle mir eise Kanner den Duercherneen téscht „boulevard“ a „Bullwar“ och nach opbedelen?

Et sief hei klou a rüchtersa gesot: Mir maachen an deer neier Dictionnaire-Commissioun absolut keng „nei Schreifweis“; mir maache just e puer Saache méi einfach, z. B. wat de laangen „e“ ugeet, oder dee krommenolege „jh“. Et gët keng Orthographie, an deer net emol „e Stull geréckelt gët“; an der Zäit as och am Däitschen den „th“ (das Thal!) als iwerflësseg erausgeholl gin... ower hir Schreifweis as nach ewell vill méi komplizéiert ewell eis... (die Sehne, Seele, Schere)... Mä, gell dat as net esou schro, well mir et mam Lineal a mat roude Strécher bäihuecht kriien. L.R.

Stroossen-Nimm

Huet Dir gewosst, datt ewell an e puer Dose Gemengen d'Stroossen-Nimm op Lëtzebuergesch gemaach sin. Mir hoffen, datt déi nei „Biesemen“ an de Gemenge-Réit do gutt matmaachen... Iwrengs huet eis Actioun bal iwerall d'Fangere mat am Spill gehat! Mir komme gar bei lech an hëllef bei den Nimm a fir d'Schreifweis; et geet duer, wann Dir lech op eiserem Telephon (47 06 12), oder iwer eise Fax

(22 24 90) wellt melden. Mir ruffen erëm!

Vrun e puer Wochen hate mir an deem Senn och e gudd Kontakt mat der Gemeng Kaerch, watfir eng kënn dann elo un d'Rei? As et Är? Firwat „steppelt“ Dir dofir net e besen hannert Ärer Gemeng? Wir dat net och en interessanten Gespräich an Ärem Veräin... oder op Ärem Stamminee? Haalt Dir de „Bisserweg“ am Gronn gutt? Dajec all!

ACTION LËTZEBUGESCH EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21
L-1917
Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010
Telephon 47 06 12
Fax 22 24 90 & 45 83 89
Cotisations/Membres:
500 Franc d'or
Postcheck: 6644-48

„Elliptesch Ausdréck“... typesch!

Fir déi vun äis, déi et gar eng Grimmel méi „gélieert“ hätten, huet eise Redaktiouns-Member, den Dr. phil. Guy Berg des Iwerleeung gemaach:

Mir hun am Lëtzebuergesch eng ganz Retsch vun interessanten Ellipsen, d.h. vu syntaktische Konstruktiounen, déi net zu Enn formuliert, net vollstänneg ausformuléiert gin. „Engem eng krëckelen“ oder „engem eng ophänken“ sin esou Beispiller. Den Objet vum Satz as „eng“, et get ower net spezifiziert, watfir e Substantiv bei desen onbestimmten Artikel gehéiert. Mir wëssen natierlech, datt hei „eng Geschicht“ oder souguer „eng Seechen“ gemengt as an och wuel matgeduecht gët, et get ower net matformuléiert. Dat nämlech gët fir deen, dee ríft: „Déi do as gutt!“, mat „déi“ mengt hien z. B. déi Geschicht, déi hie grad héieren huet. „Ziel mir eng aner!“ seet deen, deen eng Geschicht net gleewe wellt.

Nach méi en allgemenge Begreiff wéi „Geschicht“ muss ee wuel bei esou Ausdréck sich goen wéi „Wat as dat do eng (Geschicht)?“, oder nach méi zesummegekréckelt.

„Wat eng!“ Gemengt as hei „eng Affaire“ asw. An déiselwecht Richtung gin Ausdréck ewell „eng stüchten“, „eng stëpsen“, „eng komme loosse“, woubäi och den Imperatif „Looss keng kommen!“ ganz verbreet as: „Saach“ oder „Affaire“ oder souguer „Geschicht“ kann een hei als „intendéierte Substantiv“ unhuelen. Deem entsprécht dann och dat Däitsch: „Mach keine Geschichten!“, wat allerdinges keng Ellips méi as. Als weider negativ formuliert Ellips kennt eis Sprooch och nach den Ausdruck: „keng gutt an der Kopp hun“.

Datt des Geschicht, Affaire oder Saach mat den Ellipsen e staark emgankssproochleche Charakter huet, gesi mir schéin um däitschen Ausdréck „jdm. eins auswaschen“, en Ausdréck, deen net onbedéngt iwerall salonfähig as. Op emgankssproochlechem Niveau am Lëtzebuergesch zwoe aner Ellipsen, déi esou perfekt elliptesch sin, datt mir net emol méi d'Wuert an eiser Sprooch hun, fir si op en Enn zu formulieren. Déi éischti dovu as „eng hanken hun“, „eng am Kanell hun“, „sech eng ustrécken“. Jidderes weess zwar, wat

Eis nächst KLACK
kënn am Januar 1994,
samschdes, den 29.

Redaktioun / N.S.
Guy Berg,
Josy Braun,
Lex Roth,
Jean Welter (Photo)

Eise Rodange...

Bal all méi grouss Uertschaft huet haut hir Michel-Rodange-Strooss. Zu Wolz (op der Lann) häng eng Plack um Haus, an deem hie säi Renet „schruf“; an der Stad as hien um Knuedler veréiwegt... Mä déi Waldbelleger hun säin Heemechtschaus... op dat mir elo geschwënn eng Bronze-Plack mat séngem Bild

hanken. Mir sin es sécher, datt d'Gemeng (Proprietär) a „Site et Monuments“ virdrun ower och nach eppes fir déi schappeg Fassad maachen. „Mir“, dat sid Dir, wann Dir an der Actioun Lëtzebuergesch Mëmbler sid, oder git. Wéi? Dat fannt dir hei ennen... denkt un de „Patt“ fir eis/Är Sprooch...

„Si schwatten, an hien ous.“

Am Gespräich mat de Leit bräuch een nëmmen d'Läffelen opzespannen, da gin engem d'Aen op ewell Génsescheeken; net nëmmen, mä besonnesch am Gespräich mat jonke Leit.

„T as jo näischt Neies, datt mir praktisch keng Vergaangenheitsform méi fir eis Verben hun. Vläch hieert der mol nach am Éislek ee soen: 't mouch mer näischt äus; et housch; et blouf him soss näischt iwwreg, hien houl den Zuch; dat gesouch gutt aus, - mä soss iwwer Land hale mer et mam „passé composé“: 't huet mer eppes ausgemaach, 't huet geheesch, et as bliwwen, hien huet geholl, 't huet gutt ausgesin, asw.“

E puer Imparfaiten hu mer awer nach am Guttländ an am Minett gehat, mä och déi „erhéngere“ lues a lues; ech krut; ech goug; ech loug; 't foung un ze schneien, asw.

A wéi as et mat eise schéine Konjunktiven (Conditionnel): et méich mer jo näischt aus, mä... datt féil mol guer net op; meng s d'ech krit (kréich) dech net?; datt géing jo nawell, asw.

Wat engem awer am meeschten

deckt deet, dat as, wann ee mierkt, datt eis Sprooch am Wuertschaz selwer ewell méi aarm gët; datt ewell méi Begreffer op „niméierem“ verschwannen.

Ech hu mer an de leschten zwee Joer emol opgeschrëwwen, watfir eng Wuider jonk Leit em déi zwanzeg net méi kennen, an ech hun déi Wuider an zwoe Kategorien age-deelt. Déi éischti si Wuider, wou een nach kéint Versteedsdemech dofir hun, wa bal kee se méi kennt an dofir och net méi gebraucht:

Bréiftut, Bull (fir an d'Bett), Broochien, Dréisch, émpég, Fläutert, Gaalgen (Brétellen), gammssen, Greechen, Huesen (Strémp), Kouerd, Lär, Leifchen, mackeg, Miederchen, mäuschelen, métsch-gieweg, mierwelen, et mouerzt, Schappen, Schnéi-Wicken, Schuedi, Takenauer, Takeschaf, Tiirteg, Wakeler, zréckuetesch...

Eisen Dictionnaire an de fénnef Bänn as e Musée, dat wësse mer; ech faarte just, datt en „aktuell“ Wuiderbuch vu Joer zu Joer méi dénn géif. Mä wou as de Reméid?

j.b.

Vill Gléck!

Mir denken esou lues a lues drüwer no, wem mir eng Kaart fir Neiooschdag solle schreien; et kennt och ewell méi an de Moud, fir e schéine Chrëschttag ze wënschen; an et gin deer Veräiner, Gesellschaften a Fondatiounen ewell méi, déi Kaarten erausgin a verkafen.

Wann Dir der gar vun der Actioun-Lëtzebuergesch hätt, da frot emol no, ob der nach mat

engem Bild vun Ärer Uertschaft do sin... 15 Franc + d'Envelop!

Eng etlech Kaarten hun d'Wësch flärdég gedréckt drop... Méi perséinlech as et ower, wann Dir selwer schreift; a wéi wir et mat eiser Sprooch?

Hei sin e puer Middele fir op Är Kaarten; et soll jo flärdég gemengt an einfach sin... da kennt eis/Är Sprooch grad giedleg!

Schéi Feierdeeg

Schéi Chrëscht-Deeg

E Chrëschttag am Friden

Vill Gléck am neie Jor

Fir 1994 dat Allerbescht

Fir d'Feierdeeg an dat neit Jor, vum Gudden dat Besch

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Mir sin an enger Zäit vum Jor, wou jidderes méi nodenkerlech gëtt, déi ower och am Sënn vum Wuert méi HEEM-lech as. E Méindeg oder en Dënschdeg gi mir op d'Griewer an denken un all déi, déi mir gär haten, deene mir op des oder déi Manéier e léiwe Merci schéllig sin. Dat huet nët onbedéngt mat Nostalgie oder mat konservativer Astellung ze din, mä ganz einfach mat Mënschlecheit. Wie säi Liewen op deem Wee mecht, dee fillt a bekäppt déi Welter och vill méi licht, op deenen dee Képpche Land steet, dee mir „Heemecht“ nennen... „wat d'Heemecht as“, dat as natierlech och dat, wat eis Elteren a Grousselteren draus gemaach hun; dat as ower och dat, wat mir selwer draus maachen an eise Kanner a Kandkanner eng Kéier solle gin... a stellt lech emol vir, eis Sprooch wir nët dobäi! Da gif e ganz grousst Stéck vum eise Heemechts-Gefill nët existieren. Schwätzt emol mat Leit, déi jorelaang an der Friem gelieft a geschaff hun; a frot si, wat si apaart vermësst hun: eis Sprooch as bal ëmmer dobäi... dat mecht och kee frustrierten a blaséierte Provénz-Hinchen lech falsch, deem et zevill gutt hei (um Ais?) geet. Mir sollen all deene Leit merci soen, déi sech mat Läif a Sél an Iwwerzeugung fir eis natierlech Ëmwelt asetzen; mir hu genoe deeselbechte Respekt fir déi Frënn, déi déi materiell an aner Spure vum eiser Vergaangenheet a Geschicht wellen erhalen, oder an der Rei halen... dat alles as och e Stéck Heemecht, eng Sait vum eiser Identitéit. Abbe, d'Membere vun der ACTION-LÉTZEBUGESCH maachen am Streech vum eiser Sprooch just déiselwecht Aarbecht. Hand op d'Häerz: Sid Dir prett, fir all Mount „e Patt“ fir eis Sprooch ze gin, also 500 Frang d'Jor fir si ze hun? De Postscheck fannt Dir hei ënnendrun... a mir halen Är Cotisation an Eieren!

Dës Kéier loosse mir an eiser KLACK emol Leit zu Wuert kommen, déi äis zënter dem Juli eng Maandel „Geknadders“ an aner Saachen erageschéckt hun. Si hun et nët beim „Humpen-a-Präbhelisgespräch“ gelooss an de Bic an de Grapp geholl.

Donieft hale mir ower drop, lech en etlech vun deene schéinsten Zeilen iwer dës Zäit vum Jor ze bréngen, déi an eiser Heemechts-Sprooch geschriw gi sin... liest se wannechgliff lues a fir lech. Si gin déif... esou wéi bei villen dës Deeg!

L.R.

Är Gedichter an Texter

Op deer halwer Säit, déi mir all Mount hei fir eis Sprooch kréien, as et natierlech nët méiglech, laang Geschichten op Lëtzebuergesch ze bréngen; déi Plaz... an dee boren Drot hu mir leider nët. Mir kënnen lech ower Är „Saachen“ orthographesch oder sproochlech an d'Rei setzen, fir datt eng Zeitung oder Zäitschriift se unhëlt. Eng ganz Retsch vun Äre Saache fannt Dir am „Almanach/Eis Sprooch 1994“

erëm. A propos Gedichter: déi meescht Leit sin nët als „Dichter“ gebuer, mä et kënnen der onheemlech vill flott a fliessend verzielen... Firwat et dann nët schreien, wéi een et schwätzt? Firwat nët déi „Geschichten“ emol schreien, déi een de Kanner oder „grousse“ Leit verzielt; éischens bleift dann eppes dovun „hänken“... an eis Sprooch huet och eppes dovun!

Leider hu mir d'Plaz nët, fir déi kierf- an teimerweis sproochlech Topereien an de „Stilchen“ ze setzen. Mä liest d'Chamberblättchen... do kritt Dir genoe de Middel, wéi een et mecht, fir eis Sprooch lächerlech oder futti ze maachen. Eng Entschëllegung fir esou vill schlechte Wëll get et nët!

AL

Penewippchen!

Wësst Dir wat dat as?... oder kennt Dir nëmmen eng „Bachstelzbergeronnette“... eisen Natur-Musée get eng wonnerbar Zeitung eraus, déi „Penewippchen“ heescht, mat ganz vill Lëtzebuergesch dran, dat bringt lech an de Kanner méi ewes ëmmer Video! An et kascht och net weider... esouguer naicht! Telefon 46 22 33 240

firwat??

- de Gefrierpunkt
zënter weini gefrieret et bei äis?
also: Fréierpunkt oder Nullpunkt
- de Steier... zueler
zënter weini... zuele mir?
also: Steierbezueller

Gebeemtes vum Krautmaart

Wa mir déi plazeweis aremsdeleg lëtzebuergesch Sprooch um Radio an op der Televisioun wellen op d'Huwelbänk huelen, da musse mir lauschten oder ophuelen (wat och gemaach gëtt); ower déi gebeemte Sproochzalot aus der Chamber, déi kréie mir all gratis an d'Haus geliwwert: liest emol wat e sëlliche „Volleksvertreder“ do vun sech gin an als „Lëtzebuergesch“ wëlle verkafen... Gefiertend Däitsch an Heckefranséisch... Koséng Ficelle a Vizmates! Si schreien hir Rieden op franséisch oder däitsch... a wellen dann aus dem Stand (oder musse wir „Steigräif“ soen?) iwersetzen. Als Resultat kommen dann dës Kämellen eraus:

déi bedauerlech Situatioun mat deer mir konfrontéiert sin – d'Verfassung de Gegebenheeten upassen – en Dilettantismus, den ze brandmarken as (richteg!) – déi Diskrepanz muss contrebancéiert gin – mir hun aparement Moyenen – mir kommen zréck zum Thema an zur Reihenfolg vun den Orateuren – et gouf bezweckt, d'Loyer an akzeptable Grenzen ze halen – den alarmante Wunnéngsnoutstand an de Mangel u Wunnéngen, déi den Usprech nët gerecht gin, musse behuewe gin – d'Abuën an d'Ausbeute vu bedürftige Mënschen mussen ageschränkt gin... duerch drastesch Strofen am Verhältnis zur Violatioun, fir am Virfeld vun däeraartege Machenschaften ze reagieren... dem as nët esou... et daerf een nët dovur zréckschrecken, dat hëlt äis allenfalls an d'Flicht...

Leider hu mir d'Plaz nët, fir déi kierf- an teimerweis sproochlech Topereien an de „Stilchen“ ze setzen. Mä liest d'Chamberblättchen... do kritt Dir genoe de Middel, wéi een et mecht, fir eis Sprooch lächerlech oder futti ze maachen. Eng Entschëllegung fir esou vill schlechte Wëll get et nët!

AL

Bravo, Här Leesch!

Fir 25 Jor Reklammen an eiser Sprooch; als Editeur vum éischten Astérix op Lëtzebuergesch a fir d'Heft iwwer eis Schreifweis, kritt den Här Paul Leesch den 10. November eis sëlwer Plack „Dicks, Rodange, Lentz“ 1993.

Ëm Allerséilen

‘T as dréif an däischer, schuddregkal,
an d'Dueres lät am naassen Niewel...
haut gët et nit vum Mëtteg Dag,
‘t gesäit ee knaps den Nopeschgewel.

All Blat, all Blumm as dout an dir,
den Hierscht huet Bam a Stack geschuer...
kee Bommel, Päipel a keng Bei,
de Gaart huet all säng Gäscht verluer.

Een wielecht Bliedchen hänt um Bam,
deen haut elauter Drëpsen drët...
‘t as lussegkal an dréif an naass,
den Niewel reest, den Drëpseschlag schlët.

Mä onversinns – huet d'Bliedchen sech gedreimt –
ma neen! Et as een Zouknbutt, deen lo kréint!
Et as nit vill, wat nach vum Summer blouf –
an dach – eng Grimmel, déi nit wielech gouf.

Tit Schroeder

* Dem Tit Schroeder säng Sprooch huet den Aschlag vun Useldéng. Hien as ganz sécher ee vun eisen allerbeschten Dichter: e Middel! Wien sai ganz Dichter-Wierk wellt kennelieren, dee kritt „de gaunze Wee“ fir 400 Frang heemgeschéckt (Tel. 47 06 12/Antwertapparat)

Komparativ a „participe présent“

– Dem Här Mergen vum Belair geet et genoe wéi äis: hie freet sech, wat mir mat „grësser, schéiner, bëlleger, schneller (!) an eiser Sprooch maachen... hei hu mir ganz klor eng franséisch Gewunnecht, an zwar „méi grous, méi bëlleger asw.“

– Mat „lafenden“ Aarbechten, „dreiwender“ Kraaft oder „kommende“ Feierdeeg gët een eiser Sprooch e „Fouss hannebäi“.

Merci!

• Den Här Robert Mergen (Rolléng/Rodange) huet äis eng ganz Rei witzeg Gedichter geschéckt.

• Den Här François Schweitzer (Scheffleng) knaddert iwer dat sëlliche „Pohunne-Lëtzebuergesch“ mat zevill Franséisch dran (votieren, vainqueur, spectateur, Abstention, Besoin); mir mengen zwar, datt vum allem dat zevill Däitsch eiser Sprooch méi déck doet (innerhalb, ee beoptragen, eng Unzuel vu Leit, sous-estime Verloschter verzechenen)... dat as esou geféierlech, well et no Lëtzebuergesch „richt“ an ower sténkt ewéi faul Eer.

• Dem Här John Thillens (Wolz), deen äis d'Texter aus sängem Buch „Dém Liewen ofgelauscht“ offréiert.

• Der Madame Germain Zählen (Izeg), deer hirer „typesch eiser“ Wiirder a Sätz mir och an der „Klack“ Nr. 5 bréngen.

• Dem Här Emile Schintgen (-Scheffleng), deen äis fir lech eng flott Lëscht mat Planzen-nimm erageschéckt huet; hei erënnere mir un dat intressant Planze-Buch vum Henri Klees, an deem Dir all lëtzebuergesch Nimm vu Planze fannt, mat den Iwersetzungen op däitsch, franséisch asw. Mir kommen nach dodrop... ma wéi wir et, wann eis Frënn (a Kollegen!) aus dem Schouffach déi 20 bekannt Blummen-, Villerches-, Geméis- a Planzen-/Gekraidermimm an hire Lëtzebuergesch-Stonne gifen „duerchbaatschen“? Wie stellt äis déi Lëscht op, fir datt mir se hei an „eisen“ drai Zeitunge kënnen bréngen?

• Den Här Albert Michels (Miedernach) iergert sech (mat Recht) iwer dee koppegen „Heemwierker“ aus enger Radioreklam; dat kann een op eng aner Manéier besser maachen: Fir geschéckerlech Leit am an em d'Haus hu mir jidder Wuert an all Geschir!

• D'Madame Mack (Heeschdref), en Talent... schéckt äis eng ganz Schwadrull vun „typeschen“ Ausdréck eran, déi mir eise Leit vu Radio an Televisioun an der Klack Nr. 5 mat op de Wee gin... ower och alle Leit, déi soss „Rieden halen“; dofir an dës „Klack“ e Stouss sproochlech Reff aus eise „Heigen Haus“.

• D'Madame Hippert (Stad) fénnt, datt den „Ofhank“ muttwelles den „Hiwwel“ an de „Rampli“ verdréckt; den „Daachdecker“ de Leëndecker an eng „Daachrënn“ de Kul-lang... a mir fannen, datt ee „sai“ Lëtzebuergesch misst kënnen (an dat bewiesen!), iert een op e Radio an eiser Sprooch lassgelooss gët; schéckt äis w.e.g. all Kniet a Knätzelen eran, déi Dir héiert... mir huelen de „Laikamp“.

• Vun der Madame Thésy Thielen (Stad) hu mir och en etlech „Lëtzebuergismen“ erakritt, déi an eis Lëscht kommen.

• De „Garrulus quidam“ (Knadderjag?) freet fuusseg, ob et „Genisterstrooss an Nordstrooss“ oder „Lanter-a-Chikrisgaass“ soll sin; eis Planzen-an Deieren-Nimm fannen a kréie mir an de Bicher vum Henri Klees.

• D'Madame Lisa Moecher hält op de Präizerdaul (mir och!), a si fénnt hirer Ausdréck an der Nr. 5; datselwecht as de Fall fir d'Madame Schartz vu Griewemaacher a fir den Här Jean Moos vu Scheffleng, grad esou fir den Här Thiebold (Lechtemach).

• Den Här Jos Fassian vu Maacher huet äis esou e Koup voll Intressantes geschéckt (abséns Hausnimm), datt eis Redaktioun sech perséinlech bei him melde muss!

• D'Madame Marie Hary-Faber vu Maacher huet äis Ausdréck gesicht, déi um Verblatze sin... wie weess der nach fir an eis Nr. 5?

• Zu Schweech fénnt d'Madame A. Hesse de „getäselte Bont“ nët gutt; si as fir „gestackte Bont“... op jidder Fall aplaz vu „pièce-montée“.

ACTION LÉTZEBUGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Bredewee, 21 / L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98 / L-2010
Telephon 47 06 12 – Fax 45 83 89
Cotisation/Member: 500 Frang d'Jor
Postcheck: 0644-48

Eng KLACK fir eis SPROOCH

Wann ee knaddert a kregéilt, da muss een och prett sin, fir ze luewen a merci ze soen. Dir erënnert Iech drun, datt mir an eis „Klack“ déi leschte Kéier eng Photo vum Michel Lentz séngem Grafbruecht haten: et war eng Schan fir d'Land, fir d'Gemeng, fir äis alleguer! Am Jean Welter séngem Artikel war dann och gefrot gin, wien säi Graf dem Lentz säi Graf wir... abee, et as der Gemeng Lëtzebuerg hiet, an d'Gemeng huet d'Graf och elo an d'Rei gemaach, esouguer mat enger neier Plack drop, déi an e puer Wieder d'Bedeutung vum Nationaldichter ënnersträicht. Dir huet an der Press gesin a gelies, datt den Här Staatsminister drop gehal huet, fir op den 100. Stierfdag vum Lentz, an zesumme mat dem Schefferot vun der Stad, Blummen um Lentz säi Kierfechs-Monument ze leën; eis Actioun-Lëtzebuergesch hat d'Fred an d'Eier, fir mat dobäi ze sin a jidferengem merci ze soen.

Et hate ganz vill Leit sech iwwer dat Aarmuts-Zeechen um „Nikkos-Kierfecht“ entzant, an äis huet apaart dem Här Nicolay vun Ettelbréck säi Bréif gefall, abee... mir maache fir de Lentz nach eppes weider: an der leschter Woch vum Oktober hânt d'Actioun - Lëtzebuergesch zesumme mat der Staatsbeamte-Federatioun eng Bronze-Medail mat enger Plack un dat Haus, wou de Lentz op d'Welt komm a gestuerwen as: An der Enneschtgaass, haut Hôtel Schintgen; all Mëmmber vum eiser Actioun fir eis Sprooch huet mat sénger Cotisatioun do matgemaach! Mir sin dem Dichter vum eise Nationalidd dat schëlleg... iwwerens kënne mir haut ouni falschen Houfert soen, datt d'Iddi fir d'Gesetz iwwert „Ons Hemecht“ vun Ärer Actioun-Lëtzebuergesch kënnt, grad ewéi och an der Zäit déi vum eise Sproochgesetz (1984).

Ouni Iech an Är Cotisatioun als Bäiluecht wir esou sëllegen an dem ganze Streech nët méiglech, grad ewéi och des Actioun vun der „Klack“. Wien et eescht an eierlech mat eiser/sénger Sprooch mengt an nach aner Aarbechte fir si stäipe wëllt, dee kann dat all Dag als Mëmmber maachen. Dir kritt fir Är 500 Frang all Joer den neien „Almanach/Eis Sprooch“, eng Extra-Nummer (dës Kéier „Veräins-Schreiwereien“); Dir maacht dës Sprooch-Säit méiglech an Dir hut Ärt fir eis Är Sprooch gemaach. Eise Postscheck as de 6644-48... ouni Iech geet et nët; mir maachen d'Aarbecht gür... ma Dir maacht se méiglech! L.R.

Äerdeg Dammen!

Mir haten an deer eischer „Klack“ gefrot, Dir sollt äis hëllefen, eiser typesch lëtzebuergesch Ausdréck ze sichen, am Fong „Lëtzebuergismen“. Du kriss eng gedunn/-gebootsch/-gefälscht/-gejauf/-ge-lascht/-getackelt... dat as net Wuurt fir Wuurt ze iwwersetzen, also typesch Lëtzebuergesch. Mir hu wëlles eng Maandel voll deer Beispiller an eise „Almanach“ ze publizéieren, deen uganks 1994 erauskënt... a wa mir nach en etlech esou äerdeg-ommelzeg Leit fannen ewéi d'Madame Mack vun Heesdref oder d'Madame Zahlen vun Izeg, da kréie mir kéipweis Material. Merci.

ACTION LÉTZEBUGESCH - EIS SPROOCH

Adressen: Breedewe, 21/L-1917 Lëtzebuerg
Postfëscht 98/L-2010
Telephon 47 06 12 - Fax 45 83 89
Cotisatioun/Mëmmber: 500 Frang (Postscheck: 6644-48)

Redaktiouns - Commissioun: Guy BERG - Josy BRAUN - Monique HERMES - Heng LEYDER - Lex ROTH - Jean WELTER

Mir sin op der FOIRE

Hol 11A/01

Merci, Här Uhres!

Mir haten deslescht déi koppeg Gewunnecht op d'Schépp geholl, iwwerall an op all Fassong mat deem meffegen „Zréck“ domerrem ze geheien, dobäi war och gesot gin, et wir an eiser Sprooch méiglech, emmer laansch „Zréck“ ze kommen. Et geet äis natierlech drëm, fir dat mutwellest Ermelze vu ganz normalen - an nach emmer aktuellen - Ausdréck aus eiser Sprooch an de Reider ze hanken. Ze „verbidde“ hu mir guer a glat näsicht... mir strächen am Fong geholl eng Fenster un, fir drop ze stoussen, datt (nach) Glas dran as.

Här Uhres, et sollt/wollt just gesot gin, datt do, wou erëm „hannescht - hannerzeg - hannerdecks“ ouni Fëschchen a Kriet kann aplaz vun „zréck“ gesat gin, datt och soll gemaach gin, apaart um Radio an op der Television. Et as richtig, wann Dir „zréckhalen, zréckstoën, zréckbleien oder (e Wuurt-) zréckhuelen“ an eiser Sprooch dohem gesit, Mir war frou, duerch Iech nach eng Kéier nët „zum Thema zréck ze kommen“, mä nach eng Kéier op deem Thema ze kommen... a mir freën äis weider op Är fläisseg an intelligent Mataarbecht. AL

Zack + DNR

Actioun-Lëtzebuergesch/Eis Sprooch, dat heescht eppes maachen, fir dat eppes geschitt! Eis „Klack“ kascht äis d'Joer iwer esou vill wéi den Total vun de Cotisatiounen vum eise Mëmmber... sid Dir et? Sid Dir prett, fir mat ronn 50 Frang de Mount eiser Sprooch hirt Recht, hir Plaz, e besse Sonn a Loft ze verschafen souzosen, e „Putt fir si“ ze gin? Abee... eise Scheck steet bei niewendrun! Sollen d'Zeitunge datt fir näsicht maachen? Si maachen et fir manner ewéi d'Halschent vum normale Preis! Mir wellen domest op ville Gebitter an op all verstännege Manier fir eis Sproochschaffen. Si huet ower nëmmen eppes dovun an der Breet, net ennet enger „Kéis-Hauf“. Dofir fannen eis Kanner och elo an der Kannerzeitung „ZACK“ eng Säit fir d'Sprooch; vum Oktober un all Mueres um 8.30 Auer um DNR-Radio eng kleng Emissioun iwwer d'Lëtzebuergesch... an e Buch op eng Fro ze gewannen! AL

Bisserweg?

An der Stad fann Dir déi allermeescht Stroossen-Nimm ewell och op Lëtzebuergesch; esouguer Bus-Halten hu plazeweis deen Numm, deen hei gewuss as a gestackt huet. Bravo a merci!... firwat fanne mir dann elo am Gronn e fuschnet Schild mat „Bisserweg“... vläicht as et e Mëssel, a mir sin iwwerzeegt, datt d'Frenn sun der Stadter Gemeng dat richtbeien - Mir gratuléieren an deem Sënn och deer Leidlenger Gemeng fir hir schéin eis Stroosseschëlter... op Lëtzebuergesch! Nach eng Kéier, mir hëllefe gür bei esou enger Actioun. Tel. 47 06 12.

„Tas all Kéier datselwecht. Wann d'grouss Vakanz erlaascht as, an den Hierscht erbäigeschlappt kënnt, da froen e puer hönert Veräiner am Land sech: „Wat solle mer dest Joer spillen?“

Domat as den Theater gemeint, an 't sin net nëmmen des an der Theaterveräiner, déi sech déi Fro stellen, mä niest hinnen all déi Pompjees-, Museks-, Gesank-, Sports- an aner

As gereimt gedicht?

Schwätze kënne mir jo zimlech alleguer, déi eng besser, déi aner manner gewieweg. Schreien as all ewell eng aner Saach... ower dat kënne der vill méi wéi si selwer mengen, mä si sin ze kamoud dofir, oder net esou këng... oder si schreien eng Sprooch, déi net méi hir perséinlech as, well si mengen, dat wir net gutt genuch. Just un dem einfach, richteraus a richteweg „vu bannen eraus“ geschriwwene Lëtzebuergesch feelt et äis. Firwat der dann esou vill kläbbeg-kläbbeg wellen „dichten“, dat freet een sech. Wie wellt „dichten“, dee soll net mengen, datt et duergest mat reimen... a vrun allem misst hien emol Beispiller huelen, déi e Middel, e Stuel fir äis all kënne sin. Am Hierscht gin esou sëllegen Dichter-Oderer an... deer enger, deer aner... an deer wonnerschöner! Liest dat hei Gedicht vum Marcel Reuland emol ganz roueg an „no bannen“:

T gët Hierscht

Dobauss stin d'Beem nach voll am Laf,
ma 't as wéi en Donst iwer d'Blieder gelaf,
se fänke mat Plazen u raschleg ze gin,
ech hun et haut an de Bëscher gesinn.

An donidde laascht d'Baach, an de Wisen am Dall,
do as mer eng Blumm an d'A gefall,
nach hallef am Knapp, ma ech weess Bescheid,
't as Hierscht, wann déi Blumm an de Wise steet.

An ech sin op heem zou an d'Haiser gebü,
hei souze scho Schmuellen verspreet an den Dréit,
vereenzelt Nouten am Telefonsstrank,
ma licht ze liessen a klor am Klank.

Mir gi „stëmmen“

A véierzéng Deeg gi mir stëmmen... et freet ee sech, firwat des typesch lëtzebuergesch Ausdréckswies elo vum „wien“ ermëlzt soll gin... all erëm e Krack, dee mutwëlles an eise Sproochbeemche geha gët. Firwat? Mir si frou, datt all Parteien eis Sprooch fir hir Propaganda huelen... dat weist, datt si och an deem Streech en deéke Saz gemaach huet. „Pautschen“ an der Schreiwewis drécke mir no an no op. Der Actioun-Lëtzebuergesch sin d'Leit alleguer leif, déi sech „opgesat“ hun, fir der Allgemeinheit en Dëngscht ze leeschten; mir hoffen, datt mir och herno mat hinnen all eppes fir eis Sprooch kënne maachen... déi as neutral, an Är A.L. och! Eis Sprooch fir d'Partei-Reklamm, jo, ower et soll kee mengen, he kënnt d'Lëtzebuergesch vrun séng aremséleg Nationalisten-Ideologie spanen... dogeint sti mir mat alle verstännege Lëtzeburger an enger Rei!

„Wat solle mer spillen?“

Veräiner, an d'Jugendorganisatiounen derbäi.

Déi Leit ('t nennt ee s'och „al Huesen“), déi well Joer an Dag op der Bühn stin, wesse Bescheid: Mir hun hei zu Lëtzebuerg zanter dem Dicks eng Onmass, ech géing gare soen, méi wéi dausend Stécker, eeschter a spaasseger, kuurzer a laanger. Mä si wëssen och, et gët niest deem Gudden och viles, wat trotz allem guddé Well an de Pabeierkuert gehéiert.

Ennet de guddé Stécker gin et nees dräi Zorten: Déi, déi ee scho gespillt huet (dacks fir d'zweet a fir d'drétt); dann déi, déi sech mam beschte Wellen net méi opféiere loosse, well se net méi an eis Zait era passen; an um Enn déi mat Musek, déi deem an deem Veräin bei der Rollebesetzung zevill Kappbrieches méichen oder - wat méi schlimme as - bei dene sech d'Musekspartituren net méi opdreiwe loosse, z. B. bei de Stécker vum J. Boeres.

Mir als „Actioun Lëtzebuergesch“ hu fir eis Veräiner och kee faerdiget Rezept an der Täsche. Mä mir kënne hinnen op d'mannst e puer Informatiounen gin, déi d'Sich no engem Stéck vläicht eng Gëtz méi licht maachen.

Wat eis Stécker vu virem Krich ugeet - besonnesch déi, déi frieer an der Verlagshaiser Woré-Mentens a Linden erauskoumen, kann ee sech un de Verlag E. Borschette zu Chrëschtnech richten, deen d'Kollektioun vum dene Stécker iwwerholl huet a betreit, an deen och eng Parti aner Stécker prett leien huet.

Emgedréint Integratioun

Et geit och op Lëtzebuergesch goen, hate mer an daer eischer „Klack fir eis Sprooch“ (26. Juni 1993) gesot. Et as eng vun de Missiounen vum der „Actioun Lëtzebuergesch - Eis Sprooch“, fir sech fir alles anzusetzen, wat Lëtzebuergesch as. Nët géint een oder géint eppes, ma fir eng, wéi mir mengen, gutt Saach.

Eis A.L. ennerstet och all Initiativ, déi an deem Sënn geholl get. Datt grad d'Integratioun, vum deer jo esou vill geschwat get, och esouzesoen „emgedréint“ realiséieren gi kann, beweist des flott Anekdot.

„De Marco an de Romain proposéieren Iech fir de Mount Oktober, metwochs owes a sonndes, hir Lëtzeburger Spezialitéiten“, heescht et fir de Moment an engem italienesche Restaurant am Gare Quartier an der Stad.

Offréiert gin an deem Zesummenhank néng typesch lëtzebuergesch Menüen: Judd mat Gaardeboanen a Speckgromperen, Bouneschlupp mat Mettwurst, Ham an Deeg mat gebootsche Gromperen an Zalat, Kuddelfleck mat Gromperen an Zalat, Ierzebull mat Speck a Mettwurst, Traipe mat Appelkompott an Nuddelen, Fierkels-hämme mat roudem Kubes a Gromperepuree...

Dat Haus, mam Numm vum Stuwel op der Landkaart, offréiert esouguer e Glas Lëtzeburger Schampes fir anzefänken.

Wann een dann och nach feststellt, datt op deer flotter Menüskaart do guer net vill Feler am Lëtzebuergesch sin, da kann een nemme soen: All Respekt! - Esou Initiative bewiesen, datt eng Parti Leit Sënn fir d'Integratioun hun, an datt der A.L. hir Beméierungen och net emoss sin. Et geet wirklech drëm, sech fir een a fir eng Saach anzusetzen an net géint een oder géint eppes! m. h.

Eng KLACK fir eis SPROOCH

No all deem, wat mir gesot a geschriwe kritt hun, as eis Initiativ, fir mat eiser ACTION LËTZEBUERGEGESCH emol zerguttst „-ënnert d'Leit“ ze goen, wonnerbar ukomm. Eis „Klack“ gët nët nëmme gehéiert, si gët och gelauschert! An et schéngt esouguer, wéi wann e sëlliche Leit wëlles hätten, mat äis um selwechte Seel ze zéien an ze lauden.

Wann et em eis Sprooch geet, da kann dat jo ganz bestëmmt nët nëmme d'Saach vun engem Veräin sin; d'Lëtzebuergesch ass keng Veräins-Sprooch, et ass e Stéck vun eiser Identitéit... mä wéi ass et mat der Praxis vun der Identitéit? Vill Gedächtnis a rosewéineg „Gestecks“! Wa mir eiser Sprooch wëllen eng Chance gin, da geet et nët duer, nëmme feierlech driwer ze schwätzen, oder op wëssenschaftleche Stelzen doruechter ze meteren; dann ass och nach nët vill gemaach, wa mir äis beim Humpen iwer déi aner Iergeren, iwer Politiker, Radios- an Televisiounsléit... wat deenen ower och klee Kaarte-„Stippi“ gët, egal watfir e schlecht Däitsch fir Lëtzebuergesch ze verkafen. Eiser Sprooch ass och all nët walderdäiwel gedéngt, wann ee mat e puer Würder feel geet, bal eng Quizfro aus raren Ausdréck vu Wolz, Veianen, Iechternach oder vu soss énzweesch mecht... eis Sprooch ass eng Saach fir jidderen a fir all Dag!

Wéi ass et mat Ärem Lëtzebuergesch doheim, ënner Frënn, op der Aarbecht? Wat haalt Dir vun eiser Sprooch bei Äre Kanner oder jonke Leit?... Et geet jo nët duer, fir ëmmer nëmme dem Léierpersonal – deenen aneren! – d'Ierbessen an d'Schong ze schéiden. Schreift Dir selwer aus der Vakanz e puer Wuert op Lëtzebuergesch? Huet Dir ewell en Ziedel op Lëtzebuergesch geschriwen, fir akafen ze goen? Haalt Dir an Ärem beléifste Veräin op lëtzebuergesch Schreiwereien, Plakaten, Annoncen? Wéi ass et mat Invitations, mat engem Menü oder engem geschriwene Merci an eiser, an ÄRER Sprooch? Wat haalt Dir vu lëtzebuergesche Stroossen-Nimm an Ärer Uertschaft... ower fir d'éischt emol an ÄRER Strooss selwer? Huet Dir ewell op dat Lëtzebuergesch opgepasst, dat Dir selwer schwätzt? Huet Dir ewell selwer engem „Ausländer“ an nëmme een eenzegst Wuert Lëtzebuergesch bäibruecht? Wësst Dir, datt een och „Vakanz-Bücher“ fir d'Kanner an eiser Sprooch kritt?... well bei de Kanner geet et un. Oder et hält mat hinnen op! Eng Klack fir eis Sprooch? Déi kënnt mir alleguer zesumme lauden... LR

Quiz-Froen?

Planzen an Déieren, déi zënter Joer an Dag hei doheim sin, hun och eiser Nimm een. Wéi wir et, wa mir/Dir déi emol erëm gëngen opsichen an och gebrauchen? Wir dat nët e flott Spill? Um Stamminee, op engem Rallye, bei engem Quiz?

Och eisen „Hei Elei“ kënnt bei deser Saach immens flott matmaachen!

Probéiert emol selwer, wéi einfach een „zréck“ aus eiser Sprooch kann erausloossen... mat „zerëm“, „hannerzeg“ an „hannescht“. Fäert nët, fir Iech oder een aneren emol verstänneg an héiflech... erëmzebuellen!

ZRÉCK?

ACTION LËTZEBUERGEGESCH – EIS SPROOCH

Adressen: Breedewee, 21 / L-1917 Lëtzebuerg

Postkëscht 98 / L-1910

Telephon 47 06 12 – Fax 45 83 89

Cotisation/Membre: 500 Frang (Postcheck: 6644-48)

Redaktioun: Guy BERG – Josy BRAUN – Monique HERMES – Heng LEYDER – Lex ROTH – Jean WELTER

Wat d'Mamm äis geléiert

Loosst eis Sprooch net ënnergoen an deem grouesse Sprooch-Mier; baut fir si mat gëlle Loen aus vill Léift a Suerg e Wier!

Rob Studa

Virun honnert Joer as de Mëchel Lentz gestuerwen

Virun 2 Joer hu mer äis un den 100. Doudesdag vun Dicks erënnert; dëst Joer, genéi den 8. September, gin et der och 100, dat de Mëchel Lentz „seng“ Lëtzebuerg fir ëmmer verlorren huet.

Hie war 1820 an der Chimay-Gaass op d'Welt komm, a war vun 1841 un zäitliewens Staatsbeamten. D'Grënn, firwat dese Bureau-chef an herno „Conseiller à la Chambre des Comptes“ e Staatsbegrieffes mat Usprooch vun deemolege Staatsminister vum Eyschen krut, leien awer bestëmmt nët dodran.

Säi Liewen huet nët e sëlliche Héichten an Déifte kannt, mä wat hien de Lëtzeburger ze gin hat, dat war d'Gefill fir hir eege Sprooch an d'Léift fir Lëtzebuerg, e Land, dat déizäit jo erëischt richtig gebuer goof a gewuess ass.

Gewiss, wa mer seng Gedichter haut liesen, da kann ee schmonzen iwer déi sëlliche Germanismen oder iwer déi plazeweis kitscheg a fir d'Zäit vun haut nationalistesch Gefill, déi do muenchmol ausgeschott gin. Mä vergiesse mer nët: Viru Lentz an Dicks hat eis Sprooch nach nët vill opgewies, an d'Sprooch huet si zwéi gebraucht, fir iwerhaapt als Schreiftsprooch Wuurzelen ze maachen.

Et war ower net nëmme dat: Mam „Feierwon“, deen 1859, wéi e fir d'éischt gesonge gouf, nach „d'Lëtzeburger“ geheescht huet, hat de Mëchel Lentz d'Lëtzeburger mat Wuert a Weis op där richteger Plaz gekëddelt. „T goul eis éischt inoffiziell „National-Hymne“; mä och den Text vun der „Uelzecht“ oder „Heemecht“ staamt aus senger Fieder; esouguer un der Weis, déi offiziell vum Antoine Zinnen ass, soll de Lentz nët ganz onschelleg gewiescht sin.

Hien huet eng Onmass Gedichter – an nëmme Gedichter! – geschriwwen: vill vun hinne goufen der vertout a gin haut nach gesongen, wéi „Déi schéinste Blumm“, „Schlof, mai Këndchen, schlof“, „De Lompkekreimer“, „D'Mamm, déi mech geléiert bidden“, „Iwwer mir net e Stierchen“, „Vu méngen Duereel goug och hier“, „Wat d'Heemecht ass“, „Blo Blimmchen“, „D'Margreitechen“ a virun allem „Wéi méng Mamm nach huet gesponnen“.

Och wann den Dicks an de Lentz sech zäitliewens wuel kannt hun, mä ni ganz „gréng“ waren (Den Dicks hat ënner aneren dem Lentz säi Gedichtband „Hierschblummen“ op d'Schepp geholl mam Gedicht „De Volleksschreiter“) – d'Lëtzeburger hun déi

Se hu mech op den Nekloskirch geschéckt, fir dem Mëchel Lentz säi Graf ze knipsen. Allerlee traureg Erënnerungen iwerkommen een, wann een esou tëschtent de Kräizer an deene villen Nimm treppelt. Leit aus Bicher a Geschicht sin hei Noper mat e sëlliche Onbekannten a Vergessen. Awer wou ass dem Mëchel Lentz säi Monument? Zweek, dräimol schrecken och de ganzen ënneschten Deel of. Awer wou ass

zweën als hir Nationaldichter ugesin a se och matenee geëiert: Hirt Monument steet zanter 1903 hannen am Eck vun der Pléssdaarm.

Vum Rodange, deen ewell 1872 säi „Renert“ erausgin hat, hun déi zwéi knapps Notiz geholl; och nët vum Rodange sengem Doud. Dee krut säi „Fiischen“ och réischt 1938 op de „Knuedler“ gesat. Haut wësse mer awer, wien „dee Gréisse“ vun deenen drai war! Zäitliewens ewell „Volleksschreiter“ genannt ze gin, dat seet nët ëmmer alles aus, mä Nationaldichter ass de Lentz méi ewéi déi aner, well et him jo och virun allem em dat Nationaalt (am éierleche Sënn „de l'État à la Nation“) gaang ass... „Mäi Land ass mäi Liewen“.

All déi drai „Grousser“ hun äis eppes gin, op deem duerno laang opgebaut gouf: D'Léift fir eis Sprooch an de Bewäis, datt mat hir och litteraresch eppes unzefänken ass. „T gin der haut nach genuch, déi probéieren, si nozemaachen, och wann eis jénger Literatur deene Pappen aus dem 19. Jorhonnerte well laang fortgelaft ass... esou gutt, wéi si sech et nët besser hätte wënsche kënnen!

Mir hoffen an hätte gär, datt net nëmme mir dëst Joer un de Lentze Misch denken.

E Requiem vum Photograph

de Lentz? Ech wollt scho fortgoen, du stoussen och drop.

Mäi Gott! D'Kräiz steet emol nët méi, et läit quesech iwer der Schréift a verdeckt se. De Steen ass gebascht. Onkraut quetscht sech tëscht de Placken erduerch. Dat staarkt Géigelicht brennt mer duerch d'Ae bis an d'Séil. Ech knipsen a bléizen. Ech bréngen et nët färdig, fir virun eppes ze réckelen oder ze botzen. Ech sin ewéi zougepétt. Virun honnert Joer hun se de Mëchel Lentz mat engem Staatsbegrieffes geëiert! Mir loosse haut säi Graf vergamm

melen a verlouderen, dat allerlescht... Et ass bal deesewéchten Dag, wou se an der Chämber séng onstierlech Wieder vum Nationaldicht als Gesetz gestëmmt hun. „R.I.P.“ liesen ech, awer nët esou w.e.g.l! As dat e Merci? Mir mussen äis alleguer bis an d'Graf schommen, wuertwärtlech, mir, déi räich, aarm Lëtzeburger? déi 95er „Kultur-Stad“... de Staat?... d'Land? Nationaldichter? „Mäi Land ass mäi Liewen“... a wien säi Graf ass mäi Graf?... Maja.

Jean Welter

Eng Lëtzeburger Sprooch-Akademie?

An engem laangen a vran allem interessante Brëif op déi discht Nummer vun eiser „KLACK“ schreift e jonke Sproochwëssenschaffer (32 Joer, Dokter am Fach!) seng Meinung. Mir hun hien an eis Redaktioun invitéiert a sin och frou an houfreg, den Här Berg elo als Maaarbechter ze hun. Dës klengen Artikel ass e Stéck aus sengem Schreiwes.

A d'Idi ass net nei, ech weess, mee esou eng Institution ass dach ewell laang schon iwwerfallig. A ménger Dokteraarbecht iwwer d'Sproochsituation hei zu Lëtzebuerg weisen ech no, datt d'Lëtzebuergesch hautdesdags amgaang ass, e kolossalen Opschwonk matzemaachen a bal alle Beräicher vun der Sproochbenotzung: säi „Prestige“ ass esou grouss wéi nach ni virun; eis Sprooch huet ewell laang (a fir zerguttst) den Niveau vum klasscheschen Dialekt hannert sech gelooss: si ass ferm drun, Aufgaben op sech ze lueden, déi enger „normaler“ Sprooch, enger Schréiftsprooch, hir sin. Auslännesch Linguisten, déi eis Sproochsituation ënnerschen, sin sech ewell laang eens, datt et nët méi dréms goe kann, d'Lëtzebuergesch als Dialekt „tout court“ ze klasséieren, grad well et Beräicher fir sech eruewert huet, déi der Regel no net vun engem Dialekt ofgedeckt gin. Wat eis Sprooch awer méi e breede Gebrauch fir sech wellt hun, an domat grad am Schréiftsproochlechen ëmmer méi lieweg an diversifiéiert gëtt, wat si och sproochstrukturell – wat hir Strukturen, hir Ausdrucksféigkeeten, assw. ueget – sech an Zoukont vill méi staark diversifiéiere muss. Fir dat ze maachen an ze errechen, ass d'Aarbecht vun der A.L. néideg, awer och den Asaz vu Linguisten, déi sech haaptberufflech am Kader vun enger Sprooch-Akademie (an nët éierenamtlech beim Institut grand-ducal) dorems an em vill aner Saachen ze këmmerten hätten. (Mir kommen an eiser KLACK nach dorop ze schwätzen) Eng Sprooch-Akademie hätt d'Chance, sech als Autoritéit duerchzesetzen, net mat sprock decretéierten Normen a sproochleche Virschreften, mee eleng opgrond vun enger legal sanktionéierter a konstruktiver Aarbecht fir eis Sprooch.

E Recht fir esou eng Institution, déi sech em d'Erhalen an den Ausbau vun dem historeschen a kulturellen Identitéits-Element „Sprooch“ gëng bekëmmern ass och politesch genéi esou wichteg wéi all aner Kultur-Institut (Musée, Archiv, Bibliothék, Sites et Monuments...).

GB

Sprooch-Hëllef

- Mir hëllef gär, gratis an absolutt diskret alle Kandidat-Partei fir hir schréiflech Propaganda fir d'Gemenge-Walen (Fax 45 83 89). Eis Sprooch huet keng politesch Nues!
- Gemengen, déi hir Stroossen-Nimm wellen (och) op Lëtzebuergesch maachen, si bai äis un deer giedleger Adress. Mir kommen och op d'Plaz
- Sprooch-Couré fir Ausländer: Tel.: 478.51.52 (H. René Hübsch, Direkter)
- Gemengen, Notairen, Bau-Promoteuren, déi laanscht verdäitscht-gefälscht „Kadaster“-Nimm wëlle kommen, kréien eis Hëllef gär a gratis.

e Merci...

fir des Dammes an Häre, déi äis geschriwen, oder/and finanziell eng Stäip gin hun. De 25. September (No 3) konne mir nach méi genéi op si... an och op déi ze schwätzen, déi sech geféiert hun. Eis Adress... an eise Scheck kennt Dir! Déi Dammes: Mack/Heeschdref – Moecher/Platen – Hippert/Stad – Scharz/G'maacher – Goebel/Stad – Hesse/Schweech – Becker/Heeschdref – Hary/G'maacher – Piper/Stad – Zahlen/Izeg – déi Häre Nicolay/Ettelbréck – Moos/London – Nilles/Sandweiler – Jungels/Ell – Thubold/Iechternach – Fassian/G'maacher – Beck/Barréng – Moos/Scheffleng – Michels/Didleng, d'Schwester M. Joséphine/Dikrech an de „Garrulus quidam“... ma dat si mir och!

Eng KLACK fir eis SPROUCH

Mat dëser Nummer vum „Wort“, vum „tageblatt“ a vum „journal“ hänke mir eis Aarbecht, eis Suergen an eis Léift fir d'Lëtzebuergesch un d'grouss Klack.

Honnertzwanzegausendmol!

Déi Plaz, op der Dir eis „Klack“ hei fannt, as bezuelt, fir datt mir och meeschter sin, dran ze schreiwen, wat mir wëllen, natierlech op eis Verantwortung an am Kader vum deene Manéieren, déi d'Pressegesetz vorschreift. Dir kënnt Iech also denken, datt dës Actioun äis eng Staang Geld kascht... nèt wäit vum enger Millioun d'Jor; am Prinzip kënnt dës Sprooch-Sait eemol am Mount, an zwar de leschte Samschdeg.

Mir verdanken eise Membren an dem Kultur-Ministère et, datt mir dës grouss Klack kënne ophänken; mä och wann Dir nèt Member sid oder wëllt gin, da kënnt Dir iwer eise Scheck eppes fir dës Zeitungs-Initiativ bäileen. Dir kritt dann och eise Merci fir Är Bäiluecht, mat der Dir weist, datt eis Sprooch fir Iech nèt nëmmen en Uleies fir Geknadders an „Humpegesprächer“ as.

Firwat elo dës „Klack“ fir eis Sprooch?

Mä datt léifste Klackespillchen heiert een nèt wäit a gutt genuch, fir uechter d'ganz Land eppes matzekerien. An deem Sënn wëlle mir „laudenhaart“ a fir all Leit am Land ze héieren an ze lauschtere gin, wou mir wëlle reklaméieren, kritiséieren, op d'Schëpp huelen... ower och luwen, virschloen an éierlech matschaffen.

Mir wëlle kengem wéi din, a mir nennen dofir och kee perséinlech oder kollektiv mam Numm, et sief dann, mir kënne een als Stuel, als Beispill, ernimmen.

Natierlech kucke mir apaart deene Leit op de Mond, déi duerch hir Fonctioun eng besonnench Verantwortung fir eis Sprooch hun: „deene“ vum Radio, vum der Televisioun, aus der Politik, aus der Schoul asw. Mir wäire dofir och frou, wann Dir äis gëngt schreiwen oder soen, wat Iech an deem Sënn „op d'Schlappe“ geet oder um Häerz läit; och Är Virschléi hänke mir gar un „d'Klack“ a verschaffen si an eise Redaktiouns-Comité.

No all deene Kläckelcher a Bimmelen, déi d'Actioun Lëtzebuergesch an de leschten 22 Jor opgehaang an un d'Wibbele kritt huet, as et elo déck Zäit, datt mir iwer eise Veräin eraus eppes Zolittes fir eis Sprooch maachen... fir Är Sprooch.

Et as plazeweis ferm néideg, datt eppes geschitt... abee, Dir huet alleguer d'Geleihenheet, fir op Är Fassong matzemaachen, ouni falschen Nationalismus, ouni Fanatismus, ouni „-ismus“ vun egal wat fir enger Zort. Einfach fir eis Sprooch, d'Haaptelement vun eiser Identitéit! L. R.

Maaht mat!

Mir siche no Lëtzebuergesch Ausdréck, déi um Vergoen oder Verschwanne sin. Si „erhëngen“, well si net mei gebraucht gin, dat huet net emmer mat „al“ ze din, d'Ursache si vill mei einfach (z. B. aplaz, zenter, dacks, bannent, baussewägg...). Schéckt äis dës eran, déi Iech apaart um Häerz Iech.

Fir eng Postkaart, déi Dir äis mat Ärer Meinung erscheckt, kritt Dir eng nei an d'Plaz!

Fir den 100. Geburtsdag vum Max Goergen

Geburts- oder Stierfdeeg bréngen äis Leit an Erënerong. iwwer déi och d'Zäit well e puer Schëppe Buedem geworf huet. Dës Souvenir as besonnench wichteg, wann déi Leit zäitwies nèt vill Opwand vu sech selwer gemaach hun, wann d'Geschicht réischt no an no spatz kritt, wat an hinne stouch.

De Max Goergen as där een, un dee mer dës Joer denke sollen; nèt nëmmen um dem Lentze Misch säin 100. Stierfdag also, mä och, datt an deemselwechte Joer, den 29. November 1893, de Max Goergen, de Jong vum Willy Goergen, zu Steesel op d'Welt koom.

De Jong soll aus guddem Grund nèt einfach nëmmen am Papp séngem Schied stoen. De

Max Goergen war ee vun deene weinegen, déi em den 1. Weltkrieg an nach laang duerno eng Aarbecht weidergedriwwen hun, déi nom Rodange, dem Dicks a dem Lentz endlech gestackt huet.

Nieft Honnerte vu Leit, déi an deene Joerzëngle Lëtzebuerg Theaterstécker geschriwwen hun, war et, nieft dem Batty Weber, besonnench de Max Goergen, deen äis wiirleche eppes geschenkt huet, wat eisen Theater an eis Sprooch weiderbruecht huet.

De Max Goergen as, „uewen- aus am Kiischpelt“, 85 Joer al gin. Den 9. Februar 1978 as him (grad wei der Giedel a sénger „Uucht“) de Fuedem zrass. En huet a spéide Joere bal näischt méi héieren, mä hie war een,

deen a sech eralauschtere konnt. Säi Wierk soll nèt vergiess gin, säin Theater duert keen doudege Buschtaf bleiwen.

Enner sénge ronn 15 Stécker stieche besonnench dës eraus: „D'Schmatts Lisy“, „D'Meedche vu Gëtzien“ an „Eng Uucht“. Et as ze begrëssen, datt de Jean-Paul Maes, deen énnert dem Motto „Lëtzebuerg Theaterklassik an der aler Schmelz zu Stengefort“ jo schons dem Batty Weber säin „Aarme Pierrot“ op d'Brieder bruecht huet, dës Joer de Max Goergen nèt vergësst; hie stellt äis fir den 2. Juli „d'Schmatts Lisy“ nei vir, eent vun den éischte Stécker vum Max Goergen, dat 1917 zu Lëtzebuerg uropgefouert gouf.

j.b.

Et geet och op Lëtzebuergesch...

Dës kleng Rubrik bréngt Lëtzebuerg Wiirder an Ausdréck, déi ee praktesch all Dag brauch, sief et beim Bäcker, beim Metzler, beim Wiirt, am Restaurant oder op villen anere Plazen. Loosst mer fir haut beim Bäcker ufänken:

Et keeft ee beim Bäcker „e Brout vum Pond“ oder en „eepënnegt Brout“, „e Brout vum Kilo“ oder en „zweepënnegt Brout“, oder en „draipënnegt Brout“ an esouguer „e fënnepënnegt Brout“. Dir kritt „laang“ oder „ronnt“ Brout, „wäisst“ oder „schwaarzt“ Brout, „Panebrout“, „Bauerebrout“, „Toastebrout“ a „Gesonneheitsbrout“. De Bäcker baakt „Huewer“, „Kar“, „Flussesems“, „Mëscher“, „Huewer- a Geeschtebrout“. Hie verkeeft och „Brëdercher“ a „Kichelcher“, dir kritt „Waasser- oder Mëlchbrëdercher“ a kënnt dofir awer och „Mëtsche“ soen.

„Kichelcher“ as alles, wat mat „Kuch“ Famill as. Dir kaaft also „Kaffiskichelcher“, eng „Aachtchen“, e „Schleek“, e „Streisel“, eng „Appeltäsch“, eng „Zuckerschlappe“, vläicht hut Dir d'Chance, och eng Kéier e „Schuedi“ ze erwëschen.

Loosst mer den Ennerscheed tëscht „Kuch“ a „Bont“ nèt vergiessen: e „Kiirmeskuch“ as kee „Kiirmesbont“, oder wann Dir wellt, „Kuch“ get bei äis emmer mat Hief ugesat, e „Bont“ mat

„Backpulver“.

Beléift Taarten oder „Uebstaarte“ sin „Appel-, Quetschen-, Kiischten-, Aprikosen-, Rubbarbs-, Schnull- oder Räistaarten“, plazeweis get och nach fir d'Taart „Flued“ gesot.

Wann e Feierdag kënnt, huet Äre Bäcker och all eppes Extraes feel: „Boxemännercher“ fir Niklosdag, e „Bounekuch“ fir Dräikinnedsdag, a vun allem „Verwurelter“ fir d'Fuesent. Bal an alle Géigende vum Land get et fir d'Verwurelter aner Nimme: z. B. „Nonnefäsch“, „Fueskichelcher“, „Tortelen“...

Et kann ee sech froen, firwat d'Lëtzebuerg an der Zäit fir „pièce montée“ keen aneren Ausdrock fond hun; „getässelte Bont“ wir vläicht grad esou därtlech gewescht ewéi „pièce montée“. De „Bamkuch“ as ganz wor aus dem Däitschen iwerholt.

Wir et nèt flott, wa bei eise sympatésche Bäckeren och d'Lëtzebuergesch Nimm fir Brout, Mëtschen a Kichelcher ugeschloe wäire? Op jidder Fall kënne si äis hëllefen, an hirem Buttéck eis Sprooch och manner ze... vergrimmelen. m.h.

Dien hei kënnt bestëmmi jidderen am Land... als Buch an och um Knuedler. Well een ower kengem Fuust soll trauen, a besonnench dem Renert nët, as et kee Wanner, datt hien och nach eppes um Réck stoen huet. Wien huet et ewell gelies? An eiser nächster Nummer geet den Haaptartikel dorwer, an zwar am Sënn vun der Sprooch.

Spëtzt d'Oueren!

Mir soen Iech elo well merci fir all Beispiller vu koppegem Lëtzebuergesch, dat Dir um Radio, op der Televisioun, bei de Politiker asw. erwëscht an äis erschéckt.

ACTIOUN LETZEBUERGEGESCH EIS SPROUCH

a.s.b.l.

Adress:
Breedewe, 21
L-1917 Lëtzebuerg
Postkëscht 98
L-2010 Lëtzebuerg

Telefon:
Antwertapparat 470612
Kont:
Postcheck 6644-48

Comité:	Roth Lex	(Präsident)
	Brachmond Ern	(Bureau)
Redaktioun:	Faber René	(Causse)
	Lamy Marcel - Philipp Robert - Reckinger Arthur - Suda Robert - Thies Tom - Thill Milly - Tocken Maivy (Membren)	
	Braun Jos - Hermes Monique - Leyder Heng - Roth Lex - Welter Jean (Photo)	

ACTIOUN LËTZEBUGESCH

EIS SPROOCH

**1971 gegrënnt mat dem Zweck
fir alles anzetrieden, wat lëtzebuergesch ass,
apaart fir d'Sprooch, geschwat a geschriwwen.**

Ënnerstëtzt eis Sprooch! Gitt Member!

D'AL setzt sech och weiderhin an, fir alles wat lëtzebuergesch ass,
apaart fir eis Sprooch, an dat - no gewinnter Manéier - net mam
Briecheisen, mä andeems mir d'Hand reechen an do mat upaken,
wou mir kënnen a wou eis Hëllef gefrot ass.

Grad elo ass et wichteg, datt eis Actioun gestärkt gëtt.
Dofir, gitt Member bei der Actioun Lëtzebuergesch!

Mat enger Cotisatioun vun nëmme 15 € gitt Dir Member.

**CCPLLULL LU75 1111 0066 4448 0000
BCEELULL LU52 0019 1000 7250 4000
„Actioun Lëtzebuergesch“**

Mir géifen äis iwwer en Ordre Permanent freeën!

20, Conter Strooss • L-5955 Izeg • (+352) 47 06 12
actioun@letzebuergesch.lu • www.letzebuergesch.lu
Vereenigung ouni Gewënnzweck

